כל ספרי

פרץ בן משה סמאלענסקי

התועה בדרכי החיים

או

תולדות יוסף היתום מעיר מדמנה.

ספור בארבעה חלקים.

חלק א

בהוצאת בית מסחר הספרים

של מרדכי קאצענעלענבאגען בווילנא.

ווילנא

בדפוס האלמנה והאחים ראָם.

תרס"א

P. Smolensky's
sämtliche Werke.

Novellen & Romane.

I.

Hatoë Bedarche Hachaim.

Erzählung in 4 Bänden.

Band I.

Verlag von M. Katzenellenbogen.

WILNA.
Buchdruckerei von Wittwe & Gebr. Romm.
1901.

СОЧИНЕНІЯ

П. М. Смоленскаго.

Повѣсти и Романы.

I.

Гатое Бедархе Гахаимъ.

Повѣсть въ 4-хъ частяхъ.

Часть I.

Изданіе М. Каценеленбогена.

ВИЛЬНА.

Типографія Вдовы и Бр. РОММЪ.

Уголъ Глухаго и Духовскаго пер. собств. домъ № 1315.

1901.

Дозволено Цензурою 26 Февраля 1900 г. Вильна.

התועה בדרכי החיים

או

תולדות יוסף היתום מעיר מדמנה.

כִּי אִם־שָׁנִים הַרְבֵּה יִחְיֶה הָאָדָם
בְּכֻלָּם יִשְׂמָח וְיִזְכּוֹר אֶת־יְמֵי הַחֹשֶׁךְ
(קהלת יא, ח).

שטר מכירה

(נדפס בהמליץ № 284 שנת 1899)

מאת אלמנת הסופר המנוח פרץ בן משה סמאלענסקי שהיה מוציא לאור מ"ע „השחר".

הנני מודיע בשער בת רבים בשמי ובשם בָּנַי וּבְּתִּי (המה יורשי הסופר פרץ סמאלענסקי) אשר אנכי הנני האפוטרופסית עליהם, כי מכרתי לצמיתות להמוכר ספרים מרדכי קאצענעלענבויגען בווילנא את זכות הדפסת והוצאת לאור את כל החבורים והמאמרים והמכתבים אשר יצאו מעט בעלי הסופר הנ"ל בלשון עברי הן אלה אשר נדפסו במ"ע „השחר" והן אלה שיצאו לאור בספרים וכרכים מיוחדים ונדפסו בכל מקום שיהיה, לכן מיום הזה והלאה, אין ברשות עצמי וברשות בני ובתי, לא ע"י עצמנו ולא ע"י ב"כ להדפיס את הספרים הנ"ל מלבד מר' מרדכי קאצענעלענבויגען הנ"ל, ולראיה באתי על החתום.

וויען יום $^{18}/_{30}$ נאוועמבער 1899.

לעאנארע סמאלענסקי.

באתי למלאות אחרי דבר המודעה הנאמרה למעלה, בשמי ובשם אגודה חובבי שפת עבר, אשר התעסקה עד הנה בהוצאת ספרי רפ"ס הנ"ל לטובת האלמנה שלו, ואודיע בקהל כי מיום הזה לא תתעסק עוד האגודה הנ"ל בהדפסת הספרים האלה, יען כי זכות הדפסתם נמסרה מעתה לה' מרדכי קאצענעלענבויגען בווילנא לבדו, וגם ספרי „הירושה" אשר נדפסו בשנה העברה ע"י האגודה הנ"ל ועוד נמצאו במכירה, מעתה ימכרו רק ע"י ה' קאצענעלענבויגען הנ"ל, וכל החפץ בהספרים האלה יפנה רק אליו לבדו בווילנא.

ס"ט פעטערבורג יום ב' 20 דעצעמבער 1899.

טוביה ב"ר אהרן ז"ל מרגלין.

מאת המוציאים לאור.

בפתח דברנו להחוברת הראשונה, הוא הספר גמול ישרים, אשר יצא לאור על ידינו בשנת 1887, הודענו בקהל הקוראים מה ראינו להביא בדפוס ספרי החכם פרץ סמאָלענסקין ז"ל ואת המטרה אשר אליה שמנו עינינו בהדפסת הספרים. הכסף אשר הרימו לדבר הזה תרומה אחדים מנדיבי עמנו (הנקובים בשמותם במבוא לספר גמול ישרים) לא הספיק להוצאות החוברות הראשונה, ובכל זאת קרבנו אל המלאכה בלב בטוח, יען קוינו כי מוקירי שם סמאלענסקין, אחד הסיפרים המצוינים בדורנו אשר בעודנו בחיים נהרו אחריו המונים מבני הנעורים וישתו בצמא כל מוצא פרי עטו, וכל בני עמנו אשר כבוד שפתם חביב עליהם, יחזיקו בידינו וירבה לכתוב את ידם על הספרים, והיתה לנו ההכנסה מן החוברת הראשונה מוצא לכסף להחוברת השניה וכן נלך הלאה מחוברת לחוברת עד אשר נבצע את כל מעשנו. אולם לא ארכו הימים והנסיון הורה לנו כי שגינו בראה. החותמים על הספרים היו מתי מספר, ויש מהם אשר שלחו את כספם לפי תנאי החתימה בראשונה, ואחרי צאת הספרים לאור ונשלחו לידם הדלו מישליה את יתר מחירם. הקריאות אשר קראנו במכתבי העתים לא אחת ולא שתים לעורר לבב קוראי שפת עבר לבוא לעזרתנו, היו כקול קורא במדבר. ככה היו הדברים

יגעים במשך חמש שנים עד כי קצרה ידנו להעניק מתבואת הספרים לבני בית המחבר המניח, כאשר היה במחשבתנו תחלה בגשתנו אל המלאכה, וגם ברב עמל ותלאה מצאנו אין לנו לשקוד על מלאכתנו ולתת בדפוס את חמש החוברות אשר יצאו לאור עד הנה. והסבה הזאת היא גם הביאתנו לסור מעט מן הדרך אשר סלינו לנו בתחלה בסדר הבאת הספרים לבית הדפוס; כי תחת אשר בתחלה מסרנו לדפוס את החוברות מן המחלקיות השונות חליפות אשה אחרי רעותה, (חוברת א׳ הספור „גמול ישרים״, חו׳ ב׳ חמשה מאמרי בקרת, „אבן ישראל, עם עולם, משפט חרוץ, עת לדבר ועת לעשות״ חו׳ ג׳ הספורים „שמחת חנף״ „וקבורת חמור״) נועצנו בפעם הזאת להדפיס בשני ספרים תכופים את הספור הגדול בעל ד׳ חלקים „התועה״, וזה לפי אשר נוכחנו כי מספר הדורשים את הספורים רבים ממספר החפצים במאמרי המחקר ואמרנו בלבנו אולי בשנוי זה ישתנה לטוב גם מזל הספרים וירבו הקופצים עליהם ואז תהי לאל ידנו להוציא לאור גם יתר ספרי רפ״ס עד תומם.

את כל זה מצאנו חובה היום להגיד להקוראים למען יראו כי לא בנו האשם על אשר הדפסת ספרי רפ״ס התנהלה לאטה ולא באה עד קצה עד הנה, במשך חמש שנים, כאשר דמינו מראש בעת קרבנו אל המלאכה, וגם לא בנו יהיה האשם אם ההכרח יאלצנו להשבית את כל המלאכה או להרחיקנה עד עת מציא, עד אשר ירבה מספר לוקחי הספרים אשר כבר יצאו לאור ויאסף לידנו הכסף הנדרש להדפסת חוברות חדשות. ולמען לא יתלוננו עלינו החותמים אשר שלמו בעד החוברות אשר יצאו לאור נוסף על דמי הקדימה החלטנו לתת להם בעת את כל חלקי „התועה״ בדמי הקדימה, ואם יופיעו עוד חוברות חדשות אז יקנו אותם לפי רצונם במחיר שלם ככל יתר הקונים. —

תרעה ה״א)

בסוף דברינו עלינו להעיר את אזן הקוראים והמבקרים כי מלאכתנו בהבאת ספרי רפ"ם לביה"ד לא היתה מלאכת פועלים פשוטה, עקירה ממקום זו והנחה במקום זו, כי אם מלאכה שיש בה גם עיון ספרית, כי בשעת ההדפסה שמנו לבנו להגיה ולנקות את סגנון המחבר זעיר שם זעיר שם משגיאות הדפוס ופליטת הקולמוס שעלו בהוצאות הקודמות, גם הביאנו ההכרח לקצר במקום אשר לא נזהר המחבר המנוח בלשונו והטיח דברים כלפי גדולי ישראל יתר מן המדה הראויה, כפי אשר העלו על לבו השעות הרעות שהתרגשו לבא אז על ישראל. ובהיות לבנו בטוח כי אלו היה המחבר בחיים היה שם אל לבו לתקן את המעות הזה ולשוב ולנפות את דבריו בשלש עשרה נפה, לכן מצאנו את עצמנו מחייבים לעשות כדבר הזה תחתיו למען יהיה כבוד המחבר וכבוד חכמי ישראל אשר הוא נשפט בם במקומם מונח.

(התימה ח"א)

פתח דבר!

אל הספר בצאתו שנית לאור.

מאת המחבר.

הספר הזה הוא כמעט הראשון בשפת עבר אשר מצא מסלות כמעט בכל קצוי ארץ; מכתבי עתים רבים גדולים באירופא ואמעריקא דברו אודותו הרבה ויהללוהו אבל התהלה הזאת כאל נחשבה בעיני מול התהלה הנאמנה אשר הראו בפועל הקוראים והקונים, וכמעט אין איש אשר יקרא בשפת עבר אשר לא ידע אותו ואת טיבו.

כנצחון הוא לשפת עבר להראות מה כחה לחיות ולהוליד, והנצחון הזה יתן משנה שמחה בלבי בזכרי את המלחמה הגדולה אשר ערכתי מפנים ואחור בגשתי בפעם הראשונה להוציא את „השחר" לאור; מתקדשים וחנפים מעבר מזה ואויבי שערי ציון מעבר השני, והספר הזה כמעט הסתים פיות המשטינים והמקטרגים משני העברים, כי גם רבים מהחסידים קראוהו ולא השליכו אחרי גוים ורבים מאלה אשר שנים רבות הפנו עורף לשפת עבר שבו ויאחזו בה. אבטח ולא אפחד כי אין אף אחד בקוראי הדברים האלה יחשוב לי את דברי אלה לגאה וגאון: כמעט כלם יודעים כי משפטו יצא מאת גדולי המבקרים בשפת אשכנז אשר לוא נכתב הספר הזה

בשפה חיה כי אז העשיר עושר רב את יוצרהו ומה הוא העושר אשר עשרתי לי עתה ? אם לא הדעת כי הצבתי עמוד לשפת עבר להחזיקנה ? כל יודעי יודעים, כי לא עשיתי דבר לעורר רוח איש להגיד תהלתו בשער, ואם ששתי על התהלה אשר נכתבה בלי דעתי, למען שפת עבר אשר במקדשה אכהן היה ששוני.

ככהן נאמן לאלהיו יחשוב כל כבוד וכל פאר הַנִּתָּן לו לכבוד אלהים, כי ידע כי לא אותו כי אם את אלהיו יכבדו מכבדיו, כן חשבתי גם אני כל תהלה לא לנפשי כי אם לשפת עבר אשר לה עבדתי ולה אעבוד כי לה הקדשתי חיי וכחי ועתותי ופעולתי. אבל כשאני לעצמי ידעתי כי להספר הזה אשר המבקרים נשאו פניו ממום עוד יחסר הרבה, כי סבות שונות קמו לשטן לי לבל אוציאו החוצה כחפצי ומעלות רוחי.

העמל הרב אשר העמסתי על שכמי בהוצאת השחר, העבודה הרבה אשר בלעה כל עתותי ולא נתנתני אף השב רוחי, אחרי כי בשלשת שני השחר הראשונות לא לבד כי לא ראיתי שכר בעמלי, כי אם נטל עלי לעבוד עבודת עבד למען מצוא שכר להחיות נפשי ונפש השחר, אשר ההוצאות עליו רבו על ההכנסות, וכאם רחמניה אשר לא תסוג אחור מפני כל עמל ועבודה למען פרי בטנה כן טפחתי ורביתי אותו, גדלתיו והחיתיו, שנה מעיני גזלתי ומנוחה לא ראיתי שנים רבות רק למען הקימו והחיותו. בעת כזאת, בעת אשר אני הייתי הכותב והסופר, המגיה ורואה החשבונות והשולח אותו במועדו וכותב המכתבים וקורא את המכתבים וקורא את המאמרים, וכאלה אך ידי עשתה ואין איש אתי לעזרני, וכאשר מודעת תהי זאת לקוראי השחר כי לא בהדרשות וילדי יום כסיתי פניו, לא במאמרים אשר מבלי קרוא אותם יכולתי להת אותם בדפוס, כי אם ספרים גדולים ושונים בחכמה ומדע, אשר נטל עלי לקרוא כלם מראשיתם עד תמם בטרם

נתתים לדפים ולהעיר במקום אשר חשבתי כי נחוץ הוא, בעת הזאת יבין כל איש כי רגעי היו ספירים ורק בלילה בלילה (ועל הרוב מן השעה העשירית עד השעה הראשונה או גם השניה אחרי חצות הלילה) כתבתי את אשר היה עלי לכתוב למען השחר, ובעת ההיא כתבתי גם את הספר הזה, ולפעמים סבב עלי ראשי כגלגל עד כי כמעט לא ראיתי את הניר בכתבי, ובכל עת ששתי אלי גיל כאשר מצאה ידי לגמור את העלה ולתתה לדפוס גם מבלי קרוא אם לא תמצאנה בה שגיאות. כה נטל עלי לעשות תמיד לכתוב ולתת כרגע לדפים, ואם לפלא יהיה אם ראיתי אחרי כן כי לפעמים נשמטו שורות שלמות, וגם שיחות שלמות, כי בחפזי בכתבי לא ראיתי כי לא כציר נאמן היתה היד לשלחה הרעיון ולא הוציאה כל רוחי. אני ידעתי זאת אך הועל לא יכולתי ונחמתי נפשי בהתקוה כי עוד אזכה לראותו יוצא שנית לאור ואז אטה ידי עליו ואכלול אותו. אף עוד זאת, כי במחשבה תחלה עלתה לפני לחלקו לארבעה חלקים, אך בראותי כי כבר האריך מאד וימלא שתי שנים, מאנתי לתת את החלק הרביעי מיראה פן יאמרו הקוראים, כי בצדיה אעשה זאת למען תפוש אותם לחתום ידם על השחר בעבורו, ומפני הדבר הזה נזהרתי מאז ועד עתה לבל יאמרו כי אכפה הר כגיגית על הקוראים כי יחתמו ידם על השחר, וזאת היתה לי, כי כליתי אותו בשלשת חלקים ואת החלק הרביעי הנחתי ליום אשר ישוב וְרָאָה שנית.

והנה עתה לשמחת לבבי כבר נמכרו כל הספרים אשר היו תחת ידי לא נותר אף אחד, עתה אמרתי עת לעשות היא להוציאו שנית כמעלת רוחי בתחלה. ואחרי אשר ראיתי ונוכחתי כי הספר הזה לקח לב הקוראים ורבים רבים המה אשר ידרשוהו וקצרה ידם משלם את המחיר אשר נאלצתי לשית עליו בתחלה, ועל כן עוד זאת עשיתי כי הורדתי מהמחיר, אף כי ההוצאות תעלינה

יותר מפי שנים, כי מספר העלים פי שנים יהיה מאשר היה בההוצאה הראשונה והניר טוב יותר ובכל זאת הורדתי מהמחיר, אך למען תמצא יד כל איש החפץ בו לקנותו.

את זאת חשבתי לי לחובה להודיע בתחלה לכל ידמו הקוראים, כי בצדיה עשיתי זאת להגיה ולשנות, להוסיף או לגרוע, למען יראה כמו חדש וירבו קוניו. לא זאת! הוצאה בזאת היתה במחשבה תחלה ורק הסבות אשר אמרתי קמו לשטן לי ועתה שלחתי ידי להוציא חפצי לפעולות אדם. ותקותי תאמצני כי אלה אשר מצאו חפץ בהספר הזה בתארו הראשון יתענגו עליו עתה ביתר שאת, כי באמת כבריאה חדשה יהיה בעיני כל משכיל ויודע.

המחבר.

(התיעה ה"א)

חלק ראשון

א.

הַתּוֹעֶה בְּדַרְכֵי הַחַיִּים.

תועה הייתי; לא ירח ימים ולא שנה, גם לא שנים אחדות; כל הימים אשר התהלכתי על אדמות תעיתי כשה אובד. „ומדוע היית תועה?" אם ישאלני הקורא בשכבו על ערש יצועו וחושב בלבו כי כל דרכיו משפט, בכל מחשבותיו אין נפתל ועקש ואף אם שבע יִשְׁגֶּה וְיִשְׁגֶּה לא יודה בקהל עם על כל שגגותיו, וגם אם יקומו כל בני חלוף ויעידו בו כי תעה מדרך, יהיו המה החוטאים והוא—צדיק לא עשה עול, לכן בראיתו כי בא איש תועה ויודה בשער כי נתעה בתהו לא דרך, ישתומם לבו בתוכו וישאל בתמהון: „ומדוע היית תועה אם עינים פקוחות לך לראות כי שוגה אתה בדרכך?!" על זה אענהו: תועה הייתי על כי אמרתי תועה הייתי. כי לוא באה חכמה בלבי בעת סרתי מהדרך הטוב לקרוא: תועה הנני! אז שבתי ורפא לי, אך לפני נגלו שגיאותי אחרי אשר כבר נעשו, וברצותי לתקן הַמְּעֻוָּת תעיתי עוד יותר, כי לא שמתי לבי כי מעות לא יוכל לתקון, וכה בלותי ימי בשגיאות וחטאות, מספר שגיאות יעלה מעלה על מספר רגעי־חיי. ואם אשיב ואביט אחרי, על הימים שחלפו, אחרד ואבהל מראות: שרשרת משלשת שזורה־ידי הזמן עשוי אותה־מאולת, שגיאות ומפח נפש, וארוכה כמדת־ימי תמשך אחרי... ועד אָן תמשך? הגבול מי יודע? אך

גם קצה יבוא בעת קץ... כאשר אחדל מעשות מעשים חדשים לרגעים אז אנקה מפשע ושגיאה, וכאשר תחשבנה הרואות בארבות אז יאבד גם זכר הראשונות.

אשרי האיש אשר ישיב אל לבו בטרם ישגה וידע להזהר בטרם התנגפי רגליו; גם לא רע גורל אלה צאן אדם אשר לא ישימו לב אל הבאות, וגם להמעשים אשר כבר נעשו לא יבינו ולא ישכילו, כי המה יְבַלּוּ טפחות ימיהם בשלום ומנוחה (כן אדמה אנכי, ואולי המה לא כן יחשובו), אך אוי להאיש הקורא מן המצר, המשוע בבוא אליו צרה, היודע ומכיר עותתו אחרי אשר אין להשיב, ועיניו מהו מראות את הבאות בטרם נהיו, הוא יבלה ימיו בהבל ושנותיו בים דאגה. הנני כותב תולדות חיי! יען מה? יען לבבי יחשוב: לפקוח עינים עורות לבל יפלו במהמורות במו ניקשתי נפלתי אני ונמלטתי בעור שני. למען הודיע להולכים בדרכי החיים כי מצודות וחרמים פרושית ליד מעגלם וישמרו רגלם מלכד. האצליח במלאכתי? אם יעשו דברי פרי? זאת לא ארע! ואולי יבוא יום ואֹמר גם על מעשה הזה: תועה הייתי! אך עתה עוד ישרה דרכי זאת, הדרך האחת הישרה בעיני ואלך בה, לכן:

תולדותי אספר.

בעודני נער קטן עזבוני אבותי וילכו למו למקום מנוחת עולם, ששם יֵאספו אספה כל בני חלוף; את אבי לא אזכור עוד אבל תמונת אמי נגד פני גם עתה: פניה הדלים מאד, עיניה אשר דלפו מתוגה תעירנה עתה רגשי עצב בלבי, לא כן אז בהיותי כבן חמש שנים לא ידעתי עוד דאגה, ואף כי לא בכל עת נמצא לי לחם בהדרשי, גם שמלותי לעורי לא לעדי בקיץ ולמחסה

(התועה ח"א)

בקרה היו לי, בכל זאת ששתי אלי גיל בחברת ילדים כגילי; לפעמים הייתי הסוס ורעי הרוכבו, ובאחזו בשתי ציצית כסותי–רצתי, קפצתי, שאפתי רוח ודמיתי כי אין על עפר משלי. גם במקנה וקנין שלחתי ידי: מלא הקומץ עפר נתתי במחיר שנים שלשה חרשי–אדמה. אניותי פרשו נס על על מי–מדמנה ואני בראשם לנחותם הדרך. גם לא אחת ושתים הצלחתי למלוכה ואהי למושל על חברת ילדים אשר בחרו בי. בגדולות מאלה לא הלך לבי על כן שמחתי אלי גיל, ובבואי הביתה ספרתי כל המוצאות אותי לאמי, והיא שמעה והאזינה ותטיף לי בכל עת כטל דברי מוסר, ותיסרני מבוא את איש בריב, ולבלתי ענות חורפי דבר, ואף כי נגעו אל לבי דבריה בעת שמעתים, בכל זאת לא לעתים רחוקות שכחתים בצאתי לצחק. אך ימי שלותי אלה לא ארכו וימי עני קדמוני, כי אמי חלתה ותפול על ערש דוי, ואז בא הקץ לשמחתי: המחסור הכביד עלינו אכפו ביתר שאת, ואת רעי לא יכולתי עוד להראות פנים, כי ידי היו מלאות עבודה בבית ובחוץ: ללכת אל הרופא, להביא השקוים ולהפך משכב החולה. ביום העשירי לחלותה בשובי מבית יששכר המלוה כסף בנשך, ששם הבאתי את סיר הנחושת הנשאר לפלטה עד אז משני המחסור ונתתיו בערבון בעד אגורת כסף, ראיתי כי אמי תוריד כנחל דמעה.

– מה לך אמי כי תבכי? – שאלתיה ביגון.

– הה! בני בני, הנני הולכת בדרך כל הארץ, ואתה תותר פה גלמוד בתבל כערער בציה, באין מנהל ומורה דרך, הה! מה אעשה לך בני?! –

– הנך הולכת בדרך? לבדך? קחי נא גם אותי עמך, מדוע תעזביני פה גלמוד, מה חטאתי לך? הודיעיני נא פשעי ולא אשוב עוד לכסלה! –

היא חבקה אותי בזרועותיה ותאנח באנחת שברון מתנים: הה! בני בני, אתה לא תלך עמדי, רק אני

לבדי אלך אל ארץ תחתית, ואתה חיו תחיה פה עלי אדמות –

– אך איך תלכי בדרך רחוקה – שאלתיה בתם לב כי לא בנתי לבעה – בעת אשר לא תעצרי כח אף לקום ממטתך? –

– עוד מעט וארפא מכל המכאובים אשר ידכאו עד עפר גויתי ונפשי –

האמנם נכון הדבר – קראתי בעליצות לב ובמחוא כפים – כי עוד מעט תשיבי לאיתנך?! האח מה מאושר אני! אמי היקרה תרפא ממחלתה, ולא נשא עוד חרפת רעב –. אמי שחקה ותאנח יחד ותאמר: גשה הנה בני ואברך בטרם הפרדי ממך –. נגשתי אליה ותברכני, אחרי כן הוציאה מכתב מצלחתה ותאמר: מחר התן את המכתב הזה לדודך כי ידעתי נאמנה כי הוא יבוא הנה ייקחך לביתו אחרי אשר יודע לו כי אינני עוד בחיים. לוא יכולת להסתיר המכתב הזה בטמון עדי תהיה לאיש כי אז חפצתי בזה בכל לבי, אך עתה עודך נער אתה ולא תדע להזהר ועל כן טוב לך כי תתנהו על יד דודך –

– אך איך אלך אל דודי ואת יסרתיני פעמים רבות מלכת לביתו ומקחת מידו מאומה? –

– מהיום הזה תוכל ללכת ולבוא אל בית דודך בכל אות נפשך, אחרי אשר יבוא הנה לאספך אל ביתו ב ר ח מ י ם –. בדברה הדברים האחרונים נהפכו פתאים פניה הדלים – לפני להבים; מפיה יז קצף, ומעיניה כידודי אש חמה נוראה תתמלטו. אני נבהלתי רגע ואסוג אחור בשממון, כי מעודי לא ראיתי כי אמי תפיץ עברות אפה – אחרי רגעים אחדים שבה למנוחתה ותאמר: קח את המכתב בני, אל תירא כי לא עליך הקצף רק על הבוגדים אשר חמסי הין אביך ייציגוך כבלי ריק, קח את המכתב, ולך קרא את השכנות מרים ודבורה הנה, כי אחפץ לראותן בטרם הפרדי מהן –.

מהרתי להקים מצות אמי ואבוא לראשונה אל בית מרים, ובאמרי לה כי אמי שלחתני לקרוא לה ענתה: הנני הולכת כרגע –. אחרי כן שתי עצות בנפשי אם ללכת אל דבורה או לחדול, כי מאז יראתי את האשה הגדולה הזאת אשר קולה כקול העורב, ועיני חתול לה, גם מאשר כי היא היתה עקרה אין לה ולד לכן לא הסכנתי לבוא ביתה, כי מה לי ולה? אך בזכרי את מצות אמי הבלגתי על פחדי ואבוא אל ביתה, שמה מצאתיה ראיתיה יושבת על רצפת הבית – אך חלילה לי מדבר שקר כי רצפה לא היתה בבית רק על הקרקע ישבה – ונותנת אוכל לאפרוחים ותרנגולות אשר סביב שתו עליה, ומשה אישה הזקן אשר פאת ראשו וזקנו כשלג הלבינו יושב על הכסא ומלמד לנערים ונערות את האלף־בית.

– אמי תבקש לראות פניך דבורה – אמרתי לה בעודני על המפתן.

– ברגע הזה לא אוכל למוש מזה, כי עוללי– כן קראה את האפרוחים – יבקשו אוכל לנפשם, אולם כהתימי מלאכתי אשלים חפצה –

– אך הלא היא תשים לדרך פעמיה ואולי לא תמצאנה עוד אחרי כן? –

– אמך נוסעת מזה? שאל הזקן בתמהון – הלא חולה היא ומחלתה אנושה? –

– היא הגידה לי כי עד מהרה תרפא מכל מכאוביה, ואמי לא תכזב –

– דבורה הלא דבר הוא! מהרי ולכי אל אסתר – כן היתה אמי נקראת – וגם אני אחריך, ואתה בני שב פה עד אשר נשוב הביתה – אמר הזקן אלי ויצא אחרי אשתו מהבית.

אני אף כי לא חפצתי להותר שם בחברת ילדים אשר לא ידעתי תמול שלשום, בכל זאת לא מריתי את פי הזקן הנכבד בעיני אמי ובעיני כל השכנות אשר

התברכו בי. אחרי שעית אחדית שב הזקן ודבורה ויגידו לי כי אמי נסעה מזה, ומעתה אשב בביתם והמה יראגו עלי.

– ומתי תשוב אמי? שאלתי וארים קול בוכים מבלי אשר ידעתי נפשי מדוע.

– שוב תשוב אליך, אל תדאג בני! – ענני הזקן ברגשי חמלה – דבורה תני לו פת לחם וחמאה –. למראה המעדנים האלה שכחתי כל עצב ודאגה. אחרי אבלי החל הזקן ללמדני הקדיש, אך מדעתי אשר רק על מות אב אז אם יאמרו הבנים קדיש, והלילה לאיש אשר אביתיו עודם חיים להוציא אף מלה אחת מהקדיש מפיו, לכן השתוממתי מאוד ואשאל בדאגה ותמהון: מדוע תלמדני את הקדיש? –

– הלא אביך מת כבר ואז לא ידעת עוד דבר ולא יכולת להקים המצוה הזאת, ועתה עליך המצוה להתפלל התפלה הזאת למען העלית את נפש אביך ממעמקי תפתה אל מרומי שחקים –.

תשובתו ישרה בעיני ומהיום ההוא והלאה הלכתי אתו בבוקר ובערב לבית התפלה, גם קרוא עברית ידעתי אחרי עבור שלשה ירחים. ולאט לאט הסכנתי את האנשים האלה ואוהבם, כי הזקן חבקני לרגעים בין זרועותיו ויאמר כי אהיה לגאון בישראל, וגם דבורה לא הביאה עוד מורך בלבבי אחרי אשר הֶרְאֵתִי לדעת כי היא אשה טובת לב: הלבישה ותכלכל אותי ותחשבני לבן לה. ומה רבתה אז שמחתי כאשר באה הנערה שפרה בת בן הזקן לשבת אתנו כי מתו עליה אבותיה. כאח ואחות ישבנו; יחד אכלנו, יחד שתינו, והזקן את רעיתו אמרו לכל באי ביתם כי יראו עין בעין כי ה' הוכיח את שפרה היתומה ליוסף היתום לו לאשה. כה עברו עלי ששה ירחי שמחה, ורק לפעמים זכרתי את אמי אשר קויתי כי שוב תשוב במהרה. אך פתאום

נהפך עלי הגלגל: דודי אשר סחר אל ארצות ואשר כביר מצאה ידו שב הביתה, ובשמעו כי אמי מתה בא אל בית הזקן ויאמר כי לו משפט הגאולה כי אחי אבי הוא, ואחר כבוד יקחני אל ביתו וילמדני דעת עדי אהיה כתפארת אדם. הזקן ודבורה, אף כי אהבוני מאד ולוא שקלו על כפם כל הון יקר במחירי לא נתנוני לצאת מביתם, לא יכלו למרות את פי דודי בדעתם כי אתו הצדק והכח לקחת איתי בחוקה, ובכל זאת ענה הזקן ויאמר: דע לך כי נפשי קשורה בנפש הילד ועשר ידות לי בו ממך, כי כאשר מתה עליו אמו נשאר כאניה בלב ים ולולא חשתי לישיעתו מי יודע אם לא מת ברעב עד הנה, אך למענו אעשה זאת, למען הילד אהוב נפשי, כי קצר קצרה ידי מלמדהו דעת ודרך תבונות ועל כן אסגירהו לידך –

– מה זה אמרת אבי כי אמי מתה, הלא היא נסעה מזה?– שאלתי בתמהון.

– הה! – ענני – היא הלכה מארץ החיים אל שאול תחתית. עתה באה העת להשמיעך כי אמך מתה והנך יתום באין אב ואם, על כן בני שים לבך אל דרכיך, התהלך במישרים והט אזנך אל דברי דודך ותורת המורה אשר יפקוד עליך כי אם אין אתה לך מי לך?–

– אמי מתה! – קראתי בקול בוכים, אף כי לא הבינותי עוד את הרעה אשר מצאתני – אמי היקרה מתה! אבי! אותך אאהוב כי אספתני אל ביתך, לא אוכל לעזוב את ביתך, לא אלך אחרי האיש הזה אשר לא ידעתי תמול שלשים – ובדברי הוריתי באצבעי על דודי. לחיי דודי התאדמו כדם בשמעו את דברי, אך לא ענה דבר. לא ארע עד הנה אם קצף עלי קצף על אשר מאסתי בו, או כלמה כסתה פניו בשמעו חרפתו מפי, כי התנכר לי עד הנה.

לא בני! – ענה הזקן – מעתה תקרא להאיש

הזה אבי אתה והוא ינטלך והוא ינשאך כי דודך היא —

— אם כן תלך נא גם שפרה אחותי אתי —.
הזקן שחק על תמת לבי ויאמר: לא בני! שפרה לא תוכל לעזוב את ביתי, ואתה תבוא הנה לחדות בשמחה את פניה אם יתנך דודך ללכת —. אחרי כן נגש אלי דודי ויאמר: בוא יוסף אתי —. בברכים כורעות הלכתי אחריו עד בואנו לביתו, ומה השתוממתי בצעדי צעד על מפתן הבית הספון בארז ומשוח בששר, המלא כסאות ושלחנות מעשי ידי אמן, תבניות אדם על הקיר, גליונות בין החלונות וחדריו הרבים כלם מלאים כל הון יקר. לא ידעתי מה זה היה לי, כי פתאום נהפך לבי בקרבי, לבבי אשר לא ידע עוד דאגה נמוג בתוכי. מָּקָה בתמהון עמדתי על עמדי מבלתי יכולת לצעד הלאה. דודי אשר דמה כי הנני הולך אחריו בא הביתה, אך כהפכו פניו ויראה כי עודני עומד אחרי הדלת והמזוזה, קרא אלי: בוא הנה יוסף —. אני לא משתי ממקומי.

— בא הביתה, מדוע תעמוד בחוץ? — אני לא השיבותי דבר ולא עזבתי מקומי.

— בוא הביתה, פרא אדם! — נתן עלי בקולו — האם תחכה עד אשר אבוא אליך ואשאך על כפי הביתה? —

אני אשר עד הנה הסכנתי לשמוע דברי אהבה, דברים נחומים, נעותי משמוע קול גערה ואומר לנוס, אך דודי מהר ויאחז בידי ויביאני הביתה, ויאמר: בחדר הזה תשב יכל מחסורך עלי; כאחד מבני תהיה, אך אל תהי מרי כפרא אדם אשר הסכין לשבת את דלת העם ובדברו הביאני אל חדר קטן ויצא. משמים עמדתי על עמדי זמן כביר, כחולם הייתי בעיני, כי מעודי לא ראיתי עשר כזה, ולבבי הטהור לא ידע עוד ערוך את ערך האליל הזה אשר בעבורו יבלו בני חלוף ימיהם בהבל,

ושנותיהם – בים צרה, על כן נבהלתי ואירא מפניו, כמו לבי נבא לי כי אראה עין בעין את המלאך המשחית מנוחת בן חלוף... מי יתן והיה זה לבב כל אדם, ולבבי אני עתה, כי אז לא שבת שלום מהארץ, לא צדו איש את אחיהו חרם....

לעת ערב שבו שני בני דודי מבית הספר; הבכור ירוחם כבן אחת עשרה שנה היה דל בשר וגבה הקומה לפי שניו, והצעיר כבן שבע טוב תאר ובריא בשר. לערב שב גם דודי הביתה ויצו להחליף שמלותי ולהכין לי מטה בחדר אשר בו שכבו שני נעריו. המה שכבו וירדמו ושנתי נגזלה; מקרי היום ההוא לא נתנו מנוחה לנפשי, התהפכתי מצד אל צד עדי אחזה השנה שמורות עיני גם אני ואישן. אך גם ערשי לא נחמה אותי כי חזיון לילה נורא מאד חתתני; בחלומי והנה שני אנשים נגשים אלי, מראיהם כמראה התבניות אשר ראיתי על הקיר ואשר נתנו חתית בלבי, המה נגשו אלי וישימו מחנק לנפשי עד כי לא יכולתי לשאף רוח. חפצתי להניע ידי ורגלי, אך לשוא, ידי אסורות בכבלי עני, רגלי לנחושתים הגשו, בכיתי ואתחנן להם אך אזנם ערלה משמוע, רק עיניהם פקוחות והמה יביטו יראו כי בעיניהם המזורות זועה, ובראותי כי האחד שלח ידו ויאחז במאכלת אשר מתחת למדיו נתתי בקול: אנא חושי לעזרתי! הצילני נא! הה אמי! אמי! – לקולי התנערו הנערים ויתנו קולם גם המה ויחרדו כל בני הבית לקולם. דודי אשר התעורר לקול הקריאה אף היא מהר ויבא אל חדרנו כי אמר אולי גנב או שודד ליל פשט על הבית, וכממשש בחשך תפש בבגדי איש אשר התגנב לצאת בבהלה מבית המבשלת הנשען על חדרנו.

– הנך בידי שודד ליל! – קרא דודי בקול עוז, וכרגע נשמע קול מכת לחי אשר חלק ביד נדיבה.

– אנא אדוני הניחה לי, לא גנב אני! – התחנן

הַמַּכָּה קילו, אך דודי מאן להאמין בו ויוסף להכותו
מכה רבה.

– אנא אדוני חוסה נא, הנני מורה ילדיך ולא שודד
ליל! ומדוע תפליא את מכותי? – לדבריו אלה שבה בינת
דודי אליו ויאמר: הה איך שגיתי! סלח נא לי! אך
איזה הדרך באת הנה, הלא חדר משכבך בהחדר
אשר בחצר? –

– לקול הקריאה באתי הנה ואתפש בכפך
המאזרת זיקות –

– כאשר אתה עושה לי כן שלם לך אבי – אמר
הבן הבכיר לנפשו בקול דממה. בין כה וכה נקבצו ובאו
כל גרי הבית לחדרנו.

– האירו נר – נתן דודי בקולו – ונראה מאין יצאה
המבוכה –. כרגע העלו נר להאיר על התהפוכות אשר
בבית; דודתי היתה פשוטה רק כתנת עד חלצים כסתה
מערומיה, ולאור הנר מהרה ותכס את בשרה, גם המורה
התפשט עד כתנתו. המבשלת היתה עטופה בשמלת גבר,
ומה רבתה מבוכתה בהודע לה כי שמלת המורה כסתה
(אי גלתה) את ערותה. פי המשרת היה מגואל, כי בחשך
שלח ידו בהמרקחת אשר עמדה על קרן החלון למען
התקרר, אכל ולא מחה פיו. דודי עמד רגעים אחדים
כמתעתע כי המבוכה החדשה גרשה זכרון הראשונה, אך
לאחרונה לא משל ברוחו ויקרא: אכן נמצאו הגנבים! –
ושחוק אדיר התפרץ מפתחי פיו. אך לא עת שחוק
היתה לדודתי, היא לטשה עיניה המפיצות זעם בכל
עת – ומה גם אז – להמורה ותקרא: שערוריה נהיתה בבית!
זמה עשו! – ותשב אחרי דודי לחדר המטות.

אני שכבתי למעצבה בכל עת המבוכה, לא הרימותי
יד ולא שאפתי רוח כי יראתי פן יודע לדודי כי אני
הוא ראשית חטאת ויפקוד עלי את עוני. לוא בא
האכזר אשר ראיתי בחלום לקחת את נפשי כי אז

נתתיה לו בתודה, כה גדל עוני בעיני. המשרת יצא
מהבית מבלי דעת כי נגלה עונו, כי המבשלת יראה
להזכיר חטאתו פן יפקוד עליה עון השמלה, והוא גם
הוא ירא להזכיר עונה כי ידע בנפשו כי גם הוא לא
נקה מחטאות באופל תקרינה, רק המורה לבדו נשאר בחדר;
רגעים אחדים עמד תחתיו כאיש נדהם; אחרי כן פתח
פיו ויריד בשיחו בקול דממה ובלב נשבר: הה אויה אויה
לי! אנא אני בא? מאין אבקש עזר לי? אדוני הבית
ישליכני כנצר נתעב מעל פניו אחרי כי פרוע אני לשמצה,
גברתי תשמור לי מאז עברתה, ואנא אפנה לעזרה?
כבודי עזבתי פה, אם אמרי אשובה הביתה הלא עוני
יסוב עקבי וירדפני מנוחה, תושיה נדחה ממני הה!
אצבע אלהים הוא! יסור יסרני יה כי פיהו מריתי!
אך מה אעשה עתה? — רגעים אחדים החריש כי נעתקו
מפיו מלים מרוב תוגת נפשו — אך לא! לא לא! — קרא
פתאום — לא אחכה עד אשר יבוא זעם. אל תשמחי
גברתי אויבתי לי! לא אובד עצות אני, לא! הוי מה
רבה אולתי! רגע דמיתי כי אין עוד עזרה, שכחתי כי
עזרתי בהצדיק והוא יושיעני בצר, אודה עלי פשעי
והוא ישא עון חטאתי, ואם הוא יאמר כי ישרה
נפשי בי, מי ירשיעני? מי? ... אבל בכל זאת
תשועה רחוקה ממני — הוסיף לדבר ביגון — איך אלך
בדרך ובידי אין כל? .... אך האם אצא מזה ובכפי לא
דבק מאום? האם לריק יגעתי? — רגעים מעטים חשב
מחשבות, אחרי כן קם ויגש אל הדלת ויקשב ואין קול
וכן אל השנית ואל השלישית — כלם הוזים שוכבים — קרא
בשמחה אך בקול דממה — טוב הדבר, אם אתה לא
תתן את שכרי יש לאל ידי להושיע לנפשי בלעדיך,
אוצר כלי הכסף פה בהחדר הזה, אקח מהבא בידי
ואמלט, ואם אפעל עול, הלא כאשר ימחו כל אשמותי
לא יזכר גם החטא הזה, ומה גם אם ממנו אקח פריון

לנפשי... אך אם אתפש בכסף?...—הוסיף להביע אמריו לנפשי—אחת היא לי! — בפיו דבר ובידו שבר בלאט את דלת הארון ויוצא כלי כסף וזהב למכביר ויגם בהחפזה.

כל אלה שמעתי ועצמותי רחפו ממגור ואאסף אלי רוחי ונשמתי לבל ישמע קול נחרי מיראה פן אביא מבוכה חדשה. בבקר הקיצותי לקול המולה ומהומה חדשה: דודי התקצף ויתן קול פחדים על המשרתים, והמה בכו התחננו.

— מי איפוא גנב את הכסף אם לא אתם? האני אי אשתי?

— באלהים נשבעתי כי לא אדע עד מה — התחנן המשרת קולי.

— נפשי הפה מפשע — ענתה המבשלת בהורידה לארץ עיניה.

— זאת ידעתי כי נפשך הפה מפשע, שה תמה וברה כמוך אין בכל הארץ, הן שמלת המורה תתן עדיה ותצדיק נפשך הטהורה — ענתה דודתי בשחוק מרגיז לב.

— איה המורה? — שאל דודי פתאום — הן עת התפלה הגיעה והוא לא בא עוד, אליעזר לך וקרא את המורה הנה —. המשרת יצא וישב כרגע ויאמר: המורה אין, ובחדרו לא ראיתיו אף אחת משלמותיו —

— הוא גנב את הכסף! קרא דודי. לוא חזית אתה הקורא את חזות פני דודי, בבוא אליו השמועה כי המורה איננו, ידעתי נאמנה כי שמה הרויקתך אף כי לא בן שש שנים הנך ונפשך לא תדע עון, ועתה שים לבך לפחדי, אני אשר חשבתי בנפשי כי בי העון. מה אומר? נפשי יצאה בשאל דודי: מי הוא אשר החל לצעוק בלילה? — הבן הבכור אף כי ידע כי אני הוא בכל זאת כסה פשעי, אך הנער הקטן גלה על עוני. דודי נגש אלי וישאלני: מדוע צעקת בלילה? הראית דבר מה? הגידה לי —. כל קרבי התחלחלו בשמעי דבריו כי אמרתי

גדול עוני מנשוא ואחריש. הוא עמד רגעים אחדים לפני ובראותו כי לא אענה דבר הביט עלי בעין זעם „ופרא אדם" התמלט מפתחי פיהו. אך דודתי נתנה עליו בקולה: מדוע הבאת את הנגע הזה הנה? היום בא ולדגלו צרה ומבוכה, גרשהו מזה כי רעה נגד פנינו! – דודי לא ענה דבר רק נאנח בשברון מתנים ויחפוץ לצאת החוצה.

– אנא פניך מועדות? – קראה דודתי.

– מה לי פה? הלשמוע ריבות שפתיך? –

– מחכמה שאלת, זאת לא אכחד! אדון הבית ישאל מה לו בביתו? בוא הנה ואני אורך את אשר לך לעשות: צוה על המבשלת בחזקת היד כי תתן תודה ותגיד לנו אנה ברח המורה מְאַהֲבָהּ. האם טחו עיניך מראות כי גם ידה תכון עמו? – עצת דודתי לא עשתה פרי, לשוא נתן דודי קול פחדים, לשוא נתן חתית בלבב האמללה, כי היא בבתה כי אזניה לא לקחו שמץ דבר מפי המורה. דודתי נלאתה נשוא קשי ערפה, ותאמר בשאט נפש לדודי: האתה תוציא דבר אמת מפיה? גבר לא יצלח! הניחה לי ואני אמצא את אשר אבקש, ועתה שים פעמיך אל עיר צבועאל מקום מושב הצדיק והוא יגיד לך איפו תמצא את הגנב –.

עוד ביום ההוא נסע דודי אל הצדיק לדרוש בו על דבר הגנבה, והמבשלת באה ביתה האסירים בפקידת דודתי אשר הניחה בהחלה חמתה בה ותפליא מכותיה, ואחרי כן הסגירה אותה בידי השופטים...

ב.

הַצַּעַד הָרִאשׁוֹן.

– בעיר צחנה מצאתיו יושב בבית המדרש ולומד – ענה דודי על השאלה: איפו מצא את הגנב, אשר שאלהו איש זר אשר בפעם הראשון ראיתיו בבית דודי –

זכראותו אותי נבהל מאוד עד כי לא עצר כח למוש ממקומו—

– מאין אליך הרוח לשים פעמיך על העיר צחנה?—

– דרש דרשתי בהצדיק והוא הגיד לי את דרכי גם בטרם שאלתי את פיו; כפתחי הדלת שמעתי קול אלי קול הצדיק הוא: על דבר הגנבה באת הנה, יד אוכל להמך היתה במעל הזה, אך הוא לא ימלט מידך, לך אל העיר צחנה – . מהרתי להקים עצת הצדיק וכאשר דבר כן היה כי שם מצאתי את הגנב. מה תאמרי את רעיתי? מה תחשבי על דבר המופת הזה? –

– מה אחשוב ומה אומר? – ענתה דודתי במועל ידיה – את אשר יחשוב לבי אותה הגדתי לך, כי לפני הצדיק נגלו נצורות ואין דבר נעלם ונסתר מנגד עיני כבודו, רק אתה קשה עורף, אתה הקשית לבך עד כה מתת אמון בקדוש אלהים עליון, אך עתה אחשוב למשפט כי לא תשוב עוד לכסלה –

– ואני אחשוב למשפט – ענה דודי במנוחת לב – כי הגנב דבר את הרב בטרם בואי אליו, והוא שלחו לעיר צחנה –

הדבר יצא מפי דודי, ודודתי קמה עמדת על רגליה, פניה אדמו מקצף, ובקול פחדים קראה: הוי נבל! עודך מתולל בהצדיק! עוד תלעיב בדברי קדשי אחרי אשר הראך באלה! – בשמוע האיש הזר קול דודתי קם מכסאו ויצא החוצה – הוי משלם תחת טובה רעה – הוסיפי דודתי לקרוא – הזה היא הגמול אשר תגמול להצדיק אשר מידו בא לך כל הכבוד והעשר הזה! –

– אמנם כן הוא – ענה דודי באנחה – מידו בא לי העשר, אך מידו בא לי גם חרפת לב ומפח נפש, עני ובר לבב הייתי ועתה.... עשרי יגדיל הותי ויזכירני...

– כמה פעמים צויתיך – קראה דודתי בקול מושל – לבל תזכיר ראשונות! הן כל יראי ה׳ יתנו עדיהם כי בצדק ובמשפט עשית חיל, ולוא גם על פעלת הלא גם

אז לא נחשב לך לחטאה, אחרי אשר כפרתו במנחה אשר נתת להצדיק, ובצדקה אשר תרבה כל היום, אך אולתך קשורה בלבך ותמאן הנחם. שמע לקולי: גרש את הילד מהבית כי הוא כרקב בעצמי –

– ולי הוא לפוקת לב ומזכרת עון... אך לא אבה ולא אשמע לך מעתה! השמעת? לא אשמע לך עוד! כי את היית בעוכרי. בחלקת לשונך הפלתיני למשואות, אחת דברתי ולא אשנה: הילד ישב בביתי ואת בני יחלוק נחלתי או נחלתו....

– היו לא תהיה! – קראה דודתי ברגז קולה בצאתה מהבית, ותדפוק את הדלת אחריה בחזקה עד אשר נעו אמות הספים.

– בת תפת! – התמלט מפתחי פי דודי ואנחת שברון מתנים התפרצה ממשכיות לבו.

את כל דבריהם שמעתי בשבתי אחרי הדלת, אך לא הבינותי עד מה. גם לא שמתי לבי להבין דבריהם, כי מיום בואי בית דודי הייתי עצוב רוח כל היום, ומה גם בימים האחרונים, בעת אשר לא היה בביתו, כי דודתי כעסתני גם כעס, ועל כן ישבתי משמים, לא דברתי את איש דבר גם אבל לא בקשתי, כה גברה עלי יד היגון. אחרי רגעים אחדים בא דודי להדרי וישאלני בדברים רכים: מדוע תשב פה לבדך יוסף? למה לא תלך לצחק את הנערים? – אני לא השיבותיו דבר ואגלי דמעות התפרצו משתי עיני למרות רצוני.

– מה לך כי תבכה? – שאלני שנית ברגשי חמלה.

– זכרון מות אמי עלה על לבי – עניתיו, כי יראתי לגלות אזניו כי דודתי הבעיסתני תמרורים.

– לב יודע מרת נפשו – אמר לנפשו באנחה – הרגע נא בני כי אני אהיה לך מעתה לאב, בוא אתי ואני אנהגך אביאך אל בית ספר, ששמה תלמד תורת ה׳ וישמה התרועע את הנערים אשר כגילך ותשבע נחת, ולעת ערב

תשיב הביתה ותספר לי את התורה אשר למדת ואאהבך – בדברו אחז בימיני ויוליכני אתו אל בית הספר.

למראה בית הספר שב רוחי אלי כי זכרתי את הזקן אשר לקחני לבן לו ואת דבורה אשתו אשר הרבתה עשות אתי טובות, גם את אחותי זכרתי... וזאת תורת הבית; באמרי בית, אל ידמה הקורא כי בית אבנים חזו עיני הראה שם, לא זאת! מחוץ נראה לעינים בנין קטן ושפל קימה במלונת כלבים, בנוי מעצים דקים אשר כבר בא רקב בהם. התבן אשר היה לו למכסה או לגג הגיע עד עפר ולא עצר כח לעמיד בפני מטרות עז לבל ידלוף הבית כי העזים הרבים אשר סביב שתו עליו לקחו ממנו די שבר רעבונם ויאכלו חציו. ומבית היה רק חדר אחד מכוסה בפיח ושחור וקורי עכביש ממסד ועד הטפחות על ארבעת רבעותיו, וקרקע הבית מכוסה בחמר היה לו לרצפה. על הכותל מעבר מורח השמש נראה גליון גדול ועליו כתוב „מצד זה רוח חיים". אמנם לא רבים מבאי הבית הזה האמינו בדברי הגליון – כי תחת רוח חיים באי צחנה ובאשה יריח קטב בעד החלון אל אף אלה אשר אף להם וריחון – כאשר לא נתנו אמון בדברי אדוני הבית באמרו כי פני אריות להחיות מעשי ידיו, אשר עשה על הגליון מזה אחד ומזה אחד, כי פניהם לא כפני הארי ולא כפני הכלב רק בריאה חדשה ברא היוצר המשכיל הזה, ואין דמות אשר תערוך להם. על הכותל מצד מביא השמש בביאה נראי אלה הדברים על הפתח „זכר לחרבן בית המקדש" לא אדע עד הנה, מה הוא הזכרון אשר היה שם להזכיר חרבן בית מקדשנו? אם עמודי הבית אשר רופפו? או החיות הקטנות אשר התהלכו על הקירות לזכרון „שועלים הלכו בו"? תנור גדול לקח לעמדתו רביע החדר, בין התנור והקיר מימין עמדה מטה רבודה, ולעבר השני – מטה קטנה ממנה ועליה קש והשש מבלי מכסה. נגד התנור עמד שלחן עץ

גדול לא משוח בששר רק מכוסה בכתבת קעקע מעשי ידי המלמד אשר עשה בעת למדו בהסכין הקטן אשר לא הניח אף רגע מידו, ויפתח פתוחים: דמות חיה ועוף גם מלות זרות, כמו המלה וישע אשר היתה נקראת ממעל ומתחת ושמו ושם אביו, אשר בלי ספק בקש להשאיר לזכרון עולם. גם שם אשתו ובצדו ארורה. כל אלה כסו פני השלחן אשר סביבו ישבו כעשרה נערים, אחדים מהם הגו בתלמוד, ואלה בכתבי הקדש, ואחד ישב לימין המורה ויקרא את הקריאה בקול זמרה, אשר התלכד את קול בעלת הבית הנותנת זמירות לפני מטת פרי בטנה אשר קלעה במטת הקלע ויהיו לאחדים, אך קול המורה השביח לרגעים את שאון קולם גם יחד, כאשר ישביח קול רעם אדיר המות ימים ושאון גליהם.

למראה המורה שכחתי כל רגשות השמחה אשר התעוררו בקרבי למראה הבית, כי תארו היה מורא מאוד: איש קצר קומה ודל בשר, לחייו צומקות, חוטמו ארוך ועגול כחוטם הנשר, שתי פאות ראשו שחורות משחור ויורדות כעבותות על פי מדותיו. שערות הזקן נראו רק זעיר שם זעיר שם על לחייו אף כי הוא בא בשנים, כי בהשבו מחשבות מרטם לאחת אחת. ורעיתו עשתה כזאת גם מבלי חשוב מחשבות רבות. מכסה שחור ונוצץ כרקיק משוח בשמן על ראשו, כתונת בד לא אטון מצרים, גם לא מארץ שווייץ כסתה את בשרו, לבו המכוסה בשערות שחורות וארוכות היה פרוע, כי לא רכס את שולי המעיל ממעל על צוארו. מכנסי בד לבש אשר לפנים היה מראיהם לבן, אך עתה התפארו בצבעים הרבה מופת עפר ושחור אשר נוספו בם, גם בנו הקטן אשר השתעשע לפעמים על ברכיו הוסיף על צבעיהם צבע להגדיל פאר אביו אשר בו יתפאר.

לוא הייתי אז חוקר קדמניות כי אז יכולתי להוציא משפט אשר בימי יעקב אבינו לא היו עוד מלמדים

כמו אלה, כי לולא זאת, מה זה היה לו לנוע על העצים לקחת מקל לבנה ולפצל בו פצלים? מדוע לא לקח מלמד כזה להציגהו בעדרי הצאן? יראו – וילדו כמוהו, אך לראבין נפשי לא ידעתי אז התבונן על אשר לפני ומה גם לחקור קדמוניות. אמנם עתה נוכחתי לדעת אשר אף אם היו מלמדים כאלה בבית שם ועבר, גם אז בחר אבינו הזקן בבול עץ מהמלמדים האלה כי ידעתי נאמנה אשר בכל כפר לא ינוס לעמוד בשקתות המים, כי באשר יין או שכר שם המה. אך המה בחרו בדרכי יעקב אבינו, כי כאשר תבואנה הצאן לשתות מפלג התושיה יבחרו למו מקלות ובעת יחמנה יעבירום על בשרן, והיה בשר הצאן עקודים נקודים וברודים, ואלה ורק אלה יספחו על צאן יעקב... אמנם ידעתי כי תשחק לי הקורא על אשר הוגעתיך בלהג הרבה על דבר המכנסים, אך אני לא אשחק כי המה עוררו בקרבי זכרונות רבים ונעימים, כי בראותי אותם זכרתי גם את המכסה אשר בו כסתה האשה דבורה את החלות בערב שבת, כי היא תפרה יחד צבע רקמתים את תכלת ובד לבן וצמר צחר, ויהי מראה המכסה כמראה המכנסים, לכן הרביתי דברים אודותם כי זכרונות ימי הנער יקרים בעינינו מאוד גם עד זקנה ושיבה... ומה גם אחרי כי אין עוד מלבוש לפאר בו את המורה מלבד הכסות עם הציצית הארוכים אשר עליו, כי רגליו היו יחפות. בבוא דודי אתי הביתה התנשא המלמד וירץ הנה והנה כמתעתע כי בקש את מנעליו ולא מצאם, אך דודי הוציאהו ממבוכתו בגשתו אליו ויאמר: הא לך תלמיד חדש – הוא שב למנוחתו וישב על מקומו. בגשתני אליו העביר ידו על לחיי וישאלני: מה למדת בני? – התלמידים כלם פתחו פיהם ועיניהם יביטו בי בקנאה, כי זה זמן כביר, מעת באו בפעם הראשונה לבית הספר, לא שמעו דברים נחומים כאלה יוצאים מפי מורם, גם

אני פתחתי פי ולא עניתי מאומה.

– האם לא למד עוד עד מה? – שאל המורה.

הוא למד לקרוא; ואתה שים לבך להורותו ושברך עלי כי בן אחי הוא – ענהו דודי ויטהו הצדה. ואחרי אשר התלחש עמו רגעים אחדים יצא מהבית, המורה הושיבני לימינו וינסה כחי בלמודים. אחרי כן אמר לי: קום לך וצחק את הנערים בחצר –. אני דמיתי כי הוא יצוה עלי במפגיע לצאת החוצה על כן חשתי להקים מציותו ובההפזי הפלתי ארצה כד חמים אשר עמד בצד הדלת, הכד נשבר והמים נשפכו לארץ ויזו רסיסיהם על אשת המורה ועלי. משתומם עמדתי על עמדי ואביט במבוכה הנה והנה. ואשת המורה קפצה ממקומה ותתנפל עלי בחימה שפוכה, ולולא מהר המורה לעזרתי כי אז עשתה אתי שפטים נוראים, זאת העידו בה פניה האיומים.

– מדוע תמנעני נבל מיַסֵּר את פרא האדם הזה כאולתו? – דברה באפה את אישה אשר אחזה בזרועותיה.

– כי דודו צוה עלי בלאט לאמר: לאט לי לנער הזה –

– יקחך אפל! אותך ואותו ואת דודו! העל זאת לא יוסר כסיל כזה? האם הֻכֵּיתָ בסנורים ולא תראה כי את כדי שבר ויַז על בגדי? עתה ירבו התלמידים המתפרצים מפני אשת מוריהם; לא! היו לא תהיה! יקר בעיני המיתה מחיים מרים כאלה, הניחה לי וארוץ את גלגלתו –

– לא בזדון לב עשה זאת לכן אסלח לו, וגם את שימי מחסום לפיך –

– שקר הדבר, בזדון עשה זאת, בזדון! היו לא תהיה אני ארוצץ את גלגלתו –

– הס ארורה! – קרא אלוף נעוריה בקול נורא מאד – וחרדי מתנופת ידי כי קשתה! –

– האני אבהל מתנופת ידך? לא! היו לא תהיה! עוד מעט ואראך כי ידי קשתה מידך – ובדברה אחזה

בחרש מהבד ותשלך בו. אך הוא כמלומד מלחמה ידע להזהר, וירם סיר מהסירים אשר עמדו על התנור, אך גם היא לא היתה נופלת ממנו בתכסיסי מלחמה, כי מהרה ותשב על הארץ, ובהשליכו הסיר, עבר מעל לראשה וישבר לרסיסים בנגעו בכותל.

– כן ישברו כל עצמותיך! – קראה ברוח עוז וגבור בשובו ממלחמה ותצא החוצה. המורה שב למקומו, אך אני עמדתי עוד על עמדי כי יראתי למוש ממקומי. הוא החל ללמד את תלמידיו ורוחו כנחל שוטף סוער בקרבו, הילד נתן קולו בזמירות „על כן תטעי נטעי נעמנים״–

– דבר נכחה, כלב! – קרא המורה בחמה.

– על כן תטעי נטעי נעמנים – הוסיף הנער לשיר.

– הנני אליך להורותך לדבר מישרים! – קרא המורה בקצף נורא, ויאחז בציצית ראש הילד ויפרפרהו, גם מרט לחייו באכזריות חמה. הנער בכה בכי תמרורים ויאמר: הלא כן כתוב בספרי –

– עוד תעיז לדבר שקרים! – ענה המורה אשר דמה כי הנער בשפת עלגים ידבר לכן יאמר „תטעי נטעי״ ויעמוד ממקומו ויביט בהספר אשר לפני הנער ויקרא בתמהון: אכן נבונה בפיו, אך בספרי כתוב „על כן תטעי נעמנים״ – אז הרהיב הנער בנפשו עוז לאמר: ומה חטאתי אני אם משגה בספרי? – המורה נבוך מדבריו ולא מצא מענה, אך פתאום התעורר, כמו רוח עצה ממרום באה בלבו ויקרא בקצף: מדוע תביא בידך כתבי הקדש הנדפסים בווילנא אשר מידי מינים כופרים אפקורסים יצאו? למה לא יקנה לך אביך ספרי קאפוסט או זיטאמיר אשר בהם יהגו כל בני ישראל הישרים בלבותם? – הנער לא מצא מענה או ירא לענות, אך בלבו ידע כי צדק ממורו לכן הוסיף לבכות, ובלי ספק הכיר גם המורה כי הצדק אתו על כן עזבו לנפשו ויחל ללמד את שני נערים גדולים ממנו במסכת בבא קמא. הנערים נתנו יחד

קולם בשיר „שבר את הכד". אני דמיתי כי עלי יכוננו מלתם, לכן נגשתי אל המורה ואמר בקול דממה: לא בצדיה שברתי את הכד —. המורה לא יכול התאפק ויתן קול שחוק, והתלמידים בראותם אותו שוחק שחקו גם המה בקול גדול, גם הנער המכה שבח עד ארגיעה את כל מכאוביו ודמעותיו ויצהל קולו אף הוא. מה מאשרים המה בני הנעורים! המה ישכחו על נקלה את אשר אין להשיב... מי יתן והיה לבבם זה להם עד זקנה ושיבה. כי אז לא רבתה כה שנאתם גם קנאתם, ועמל ויגון הרבה, מאד נסתרו מעיניהם בימי חיי הבלם —. אשת המורה בשמעה קול ענות, חרדה הביתה כי אמרה בלבה חרישה נהיתה בבית. עודנה על סף הבית והמורה קפץ ממקומו וירץ בחפזון לקראתה.

— ארורה! מה לך פה? — נתן עליה בקולו.

— הלגרשני מביתי אתה אומר? —

— כדבריך, אני אשלחך מעל פני לעולם —

— אני אשלחך אל ארץ תחתית ואתה לא תשלחני מביתי, היו לא תהיה! הנה אחירע העשיר נתן את בן אחיו הפרא בידך ויגבה לבך על כן תאמר לגרשני? היו לא תהיה! אני אקרא חמס בשוקים וברחובות, ואנשים ישרים ישפטו בינינו, לא תגרשני! לא! היו לא תהיה! — וככלותה את דבריה ישבה לה על מקומה.

עת האכל הגיעה; כל הנערים מהרו איש לביתו כאסירים עת יפתחו לפניהם שערי בתי כלאים, גם המורה יצא אחריהם, ואני נותרתי בבית כי לא ידעתי מה לעשות. כראות אשת המורה כי רק שנינו בבית נגשה אלי ותלטוש עיניה לי ותאמר: למה נותרת פה? מדוע לא תלך גם אתה אל העזאזל? פרא אדם! למענך יאמר אישי לשלחני מעל פניו, היו לא תהיה! אך חצי חמתו אכלה בך — ובדברה הביטה כה וכה ובראותה כי אין עוזר אחזה במפרקתי בשתי זרועותיה. אימת מות נפלה עלי, אמרתי

נגזרתי, אך פתאום נפתחה הדלת והמורה קפץ כמלאך מושיע אל תוך הבית, התנפל על אשתו וישם בשתי ידיו מחנק ־צואריה.

— לך הביתה! — אמר אלי — וישום ויִשאף יחד ולא הסיר ידו מצואר אשתו אשר אחזה בזקנו ותבעט ברגליה בכל מאמצי כחה.

כרגע יצאתי מהבית וארוץ בכל כחי עדי מעדו קרסולי ונכשלתי, מלוא קומתי נפלתי ארצה ומיץ אפי הוציא דם. למראה הדם נבהלתי מאד כי אמרתי קרוב קצי. ברגלים כושלות ולב מלא חלחלה באתי הביתה והנה דודתי לקראתי ותחת תת לי חנינה נתנה עלי בקולה: הוי נער שובב! את בנים שובבים נלחמת והמה יכלו לך, חכה עוד מעט ואני אלך אל מורך ואצוהו במפגיע כי ייסרך שבע על חטאתיך—. לדבריה נהפך לבי בקרבי, כי יראתי מאד ללכת אל בית הספר מאימת אשת המורה אשר נפלה עלי, ומה אם גם המורה יהפך לאכזר לי. זמן רב עמדתי משמים על מקומי כי דמיתי אשר דודתי עודנה עומדת לפני, אך כנשאי עיני למרום כמעט למרות חפצי ואראה כי היא כבר חלפה הלכה לה אז עלו מחשבות חדשות על לבי, החילותי לשית עצות בנפשי אם לבוא הביתה או לחדול.

זאת היתה הפעם הראשונה אשר באה הכמה בלבי להשיב מחשבות לבלתי לכת בעינים עצומות אחרי מוליבי... זה היה צעד הראשון אשר צעדתי על מפתן בית הספר הגדול ששם יאספו אספה כל בני חלוף להקשיב לקח. רק בית ספר גדול היא תתבל! האדם עיר פרא יולד, אך המורה הגדול, הוא הזמן, יכרה לו אזן לשמוע בלמודים, ואחריו יחדו יחזיקו עוזריו, הלא המה הנגעים והפגעים אשר יארובו על כל דרכים, והמה יביאו הכמה בלבו.

בבית הספר הזה לא ימטירו לנו מלאכי מרום מגד שמים מעל, שמה הילדים מֻכִּים, מֻכִּים מאוד באכזריות

חמה, רק בעמל ויגון יעשה בן חלוף פרי תבונה, יכאשר יוסיף מכאוב כן ירבה דעת... לשוא תתהללו אתם שלוי עולם השוכבים סרוחים על ערשיתם וההצלחה שתומת העין מלאה בתיכם טוב, הבל תתפארו כי חכמה אתכם יתדעי עת לכל חפץ! חכו עוד מעט עד אשר יבואו ימי הבחינה בבוא הנסיון לנסות כח כל באי בית הספר אז נראה במה כחכם גדול?!...

חשבתי דרכי וגמרתי אמר לשוב אל הזקן אשר גדלני עד הנה. חשתי ולא התמהמהתי להקים מזמות לבי. הזקן שש עלי בבואי אל ביתו, כי הוא דמה אשר ברצון דודי עשיתי זאת, אך בשמעי מפי את כל אשר קרני אמר אלי: לא טוב הדבר אשר עשית בני לבוא לביתי ואת פי דודך לא שאלת; ומה אעשה כי יפקוד עלי את עונך ויאמר כי אני פתיתיך לברוח? לכן איעצך לך ושוב לבית דודך וספר לו את כל המוצאות אותך והוא יושיע לך — הזקן דבר דבריו בלב נשבר ולא יכולתי למרות פיו, שבתי על עקבי ובאבי נעכר, על דרכי פגע בי דודי וישאלני: מאין אתה בא? — לדבר שקרים לא למדתי עוד את לשוני, ומה גם כי לאט לאט הסכנתי אותו, אשר רק הוא דבר אתי בנחת, לכן הגדתי לו את כל לבי, וכשמעו את דברי הניד בראשו וישך את שפתו העליונה. בראותי זאת החזיקתני שַׁמָּה, כי אמרתי עלי תעבר כוס זעמו על כן החשיתי מדבר לבל אעיר כל חמתו.

— מדוע שמת לפיך מחסום ולא תדבר כל דבריך? —

— כי ראיתי כי חרה לך בשמעך דברי —

— לא בך בני חרה אפי רק במציקך; אך הרגע נא מהיום והלאה לא יוסיפו בני עולה לגעת בך — ובדבריו אחז בימיני ויביאני הביתה.

ימים אחדים הונח לי מעצבי; אל המורה הראשון לא שלחני עוד כי לקח מורה לבניו אל ביתו ונספחתי גם

אני עליהם. גם דודתי לא רעמה עלי כקדם כי דודי לא
מש מתוך ביתו כל היום. אך גם ימי שלותי אלה לא
ארכו ויבוא יגון! דודי עזב עוד הפעם את ביתו ללכת
לרגל מסחרו אשר פרץ מיום אל יום ולמרות פיו אשר
צוה: להתהלך אתי כאת בניו, הכעיבתני דודתי תמרורים
גם משרתי הבית שפכו עלי קלון ויבוז צלמי ויכנוני תמיד
בשם פרא אדם למען הפיק רצון מאת גברת הבית, עד
אשר צר לי המקום לשבת בבית דודי. הה! — אמרתי
בלבי — מדוע לקחני דודי מבית תענוגי לשבוע כעס ויגון
כל היום באין גואל ומושיע באין מנחם ומרחם?. בן דודי
הבכור התרועע אתי בתחלה, אך אמו יסרתו לבלתי התהלך
אתי כרע כאח, כי לפי דבריה לא יאתה לבן נדיבים
התרועע את בן עני אשר נאסף הביתה ברחמים. המורה
אף כי משכני חסד וירוממני תחת לשונו, כי לפי דבריו,
לא ראה עוד בן מקשיב ומשכיל על דבר כמני, אך גם
הוא היה ירא מחמת דודתי, והיא בקשה ותמצא תואנות
חדשות לרגעים לבלות חצי חמתה בי. לכן גמרתי אמר
לשוב שנית אל הזקן, כי אמרתי עתה יאספני אל ביתו
אחרי כי דודי איננו ובשובו אשוב לביתו. אך מה
השתוממתי בבואי אל בית הזקן ותחתיו מצאתי שם
אנשים חדשים.

— איפה הזקן? — שאלתים.

— מי הוא הזקן אשר תבקש? — שאלני אחד מהאנשים

— משה איש דבורה המלמד —

— הוא נסע כבר מזה לארץ הקדושה —

— הגידו לי דבר אמת — התחננתי אליהם בקולי —
הוא מת?

— מאין באה אליך הרוח לחשבהו את יורדי בור?
הלא אמרנו לך כי הוא נסע את ביתו לארץ הקדושה —

— ידעתי כי תרמוני, כי גם כאשר מתה עלי אמי
הגידו לי כי היא נסעה לארץ אחרת —

(הת עה ח״א)

– הוי כסיל – ענה האחד – מה לי לדבר שקר? לוא מת כי אז לא כחדתי מאתך, אך הוא חי, שאל את דודך ויגדך כי הוא נתן לו כסף ביד נדיבה למען ישים לארץ הקדושה פעמיו.

– אם כן נסע מזה באמת – עניתי בעצבה – הגידו לי דרכו ואלך אחריו כי לא אחפוץ לשוב לבית דודי –. האנשים נתנו קולם בשחוק.

– מדוע תמאן לשוב לבית דודך? הלא טוב לך שבת שם בהיכלי ענג מגור בבית משה המלמד אשר בזעת אפיו יביא לחמו – שאלני איש צעיר לימים כבן חמש ועשרים טוב תאר אך רוח עצבת חופפה על פניו.

– כי דודתי תתאכזר לי – עניתיו בתם לב.

– זאת הרשעה בלעה חיל אביו ותקצר ימי עלומיו, ועתה תמנע מבני חלק מהטוב אשר לו הוא. הה! מי, יתנני...

– ידעיה שמור פתחי פיך! קרא בקול מושל האיש אשר דבר בי בראשונה – הן הצדיק נתן לפעולתה צדק ומי ירשיעה? האם תצדק אתה יותר מהצדיק? אני ארחץ בנקיון כפי אם ישבר עץ לחמך, מידך תהיה זאת לך – האיש הנקרא בשם ידעיה נאנק דום ולא יסף לדבר עוד דבר.

– אנא הגידו לי איזה מקום הזקן ואלך אליו – הוספתי להתחנן בקולי.

– שוב לביתך כי רב ממך הדרך – ענה הראשון ויורה באצבעו כי אצא החוצה.

ג.

גּוֹאֵל חָדָשׁ.

במפח נפש יצאתי מהבית; אך עוד לא הרחקתי ללכת והנה פתאום שמעתי קול קורא אלי בשמי, הבטתי

אחרי וארא נער כבן שמונה עשרה שנה אשר פעמים רבות ראיתיו בבית התפלה אך בשמו לא ידעתיו מניף ידו וקרא אותי אליו.

– התחפוץ ללכת אל הזקן? שאלני בגשתו אלי.

– בכל לבבי – עניתיו – אך האנשים הגידו כי רב הדרך מאד –

– מרמה בפיהם, המה דברו זאת בעקבה, למען הניא לבך, כי גם ידם עם דודתך לענות נפשך, אך אני אנהגך אביאך אל הזקן אם אך יש אתך כסף –

– יש ויש – עניתיו בשמחה – כי דודי נתן לי בטרם נסע מזה –

– הראני כמה יש בידך? – הראיתי לו את אוצרי, אך הוא הניע בראשו ויאמר: מעט! הכסף הזה לא יספיק לנו, אולי יש לאל ידך למצוא עוד כסף אז הנני נכון לנחותך אל מחוז חפצך –

– אך איפוא אקח כסף? – שאלתי בלי חמדה בראותי כי נכזבה תוחלתי להנצל מבית דודי.

– שוב לביתך וקח את אשר תמצא ידך, או אז תוכל לעשות דרכך –

– אבל אני לא אובה לשוב לבית דודי –

– אם לא תחפוץ לשוב שמה להתמהמה רגעים אחדים, תשוב לשבת שם עד עולם, כי לא אוכל למלא חפצך בלי כסף –

– אמנם איך אוכל לקחת שם מאומה, הלא אתפש בכף דודתי והפליא את מכותי כאשר עשה דידי להמלמד אשר גנב את הכסף, ואני ירא מאד ממכות לחי –

– שלום לך אל תירא; שוב לביתך ואני אמצא תואנה לבוא אליך ואורך את אשר תעשה –

– לא אוכל לעשות כזאת כי ירא אנכי –

– הנך נער חסר דעה! – קרא בשאט נפש – אני חפצתי להליץ נפשך מן המצר ולהוציאך למרחב, ואתה

תבקש לך כי אשחד גם מכספי לקנות צידה לדרך ולשלם שכר העגלה אשר תביאנו שמה – וככלותו דבריו הפנה שכמו ללכת.

– הנני אעשה כדבריך, אך אל תעזבני – קראתי בלב נשבר.

– אם כה תעשה אתן ידי לך וייטב לך –. שמתי רגלי כאילות לשוב הביתה, כי התקוה להראות עד מהרה את פני הזקן נתנה אומץ בלבי. באתי החדרה ואך רגעים אחדים ישבתי, סבבה הדלת על צירה והנער בא לחדרי. במעוף עין ראה את כל הנמצא בחדר, ובידים מהירות לקח מורה־השעות מזהב טהור אשר היה על השלחן גם כלי כסף קטנים ויטמנם בתוך צלחתי ויאמר: הבה נלכה נא כי לא עת היא להתמהמה. אף כי נבהלתי מאד מהמעשה אשר עשה, בכל זאת מהרתי לצאת אתו. הוא אץ מאד לדרכו ואני אחריו עד אשר יצאנו מהעיר. בראותי כי אין עוד בתים רק שדות נושאות בר על ימין ועל שמאל הדרך, הרהבתי עוז בנפשי להביט מאחרי, כי עד העת ההיא יראתי פן אראה את דודתי דולקת אחרי. בכל הדרך לא דבר אתי דבר, רק כאשר הרחקנו ללכת הלאה אמר אלי: עתה תן הכסף והכלים על ידי – נתתי לו את אשר שאל ממני והוא הסתירם בכנפות כסותו ונוסף ללכת הלאה. לא אדע כמה הלכנו, אך זאת ראיתי כי היום רד מאד ורגלי נלאו נשוא גויתי לכן שאלתיו: העוד רב הדרך לפנינו? – הוא לא ענני דבר, אך חפש בבגדיו חפיש מחפש ויקרא פתאום: הכסף נאבד ממני, נשובה עד מהרה ונחפשנו פן יפול בידי זר –

– אבל כחי כשל ולא אוכל לשוב גם ירא אני לשוב על עקבי –

– אם כן שב פה להנפש ואני ארוץ לבדי ועד מהרה אשובה – ישבתי תחת העץ והוא שב על עקביו וירחיק ללכת עד אשר נעלם מעיני. כה ישבתי וחכיתי זמן

כביר אך הוא לא שב, אז נתתי קולי בבכי תמרורים— ולא מאשר כי הרפני לבבי על עזבי משכנות מבטחים בבית דודי לנוע אל ארץ אשר לא ידעתי, היה עלי לבי דוי, כי נקל היה לי לעזוב את ארץ החיים משבת את דודתי בבית אחד, רק כי יראתי לשבת בדד על אם הדרך. אכר אשר עבר על הדרך עם עגלה דמלאה לה עצים נגש אלי וישאלני דבר מה, אך לא עניתיו כי לא שמעתי את שפתו, גם יראתי מאד מפניו פן ירצחני נפש, כי כן יחשבו כל נערי עמנו בארצי את כל בן נכר כשדד ומרצח, ומה גם אם קרדום חגור מתחת למדיו, או מטה עוז בידו. האכר דבר עוד דברים אחדים ובראותו כי אין מענה אז חלף הלך לו.

השמש רד מאד; קרניו האדומים כדם לא עצרו עוד כח ללחום את צללי הנשף אשר גדלו והאריכו מעת עד עת, ואשר לקחו לאחרונה עמדתם עד קצות הארץ. רגעים אחדים שכחתי את עניי ופחדי כי עיני נמשכו לתומן אל צלי אשר הלך הליך וגדול עד כי גדל מאד— ואיננו. אז שבה תוגתי אלי, ישבתי ובכיתי זמן כביר, כי חרדתי לרגעים משדי שחת, מנפשות פורחות אשר תשאפנה הלילה לעלות על פני תבל. לקול עלה נדף סמר בשרי, למראה עץ יבש אחזתני פלצות. כה הגיתי במר נפשי עדי נפלה שנה על עיני ואישן, אז בא החלום ברב ענין לבעתני בבעתותי לילה. בחלומי והנני יושב בבית הזקן על כסא עץ לבן על יד אמי אשר תביט בי בעיני אהבה וחמלה, למולי יושב הזקן, ראשו בין שתי ידיו הנסמכות על השלחן ישב — וידום. פתאום נפתחה הדלת ושתי נשים מראיהן במראה בנות-תופת פרצו אל תוך הבית. אמי והזקן בראותם אתן נבהלו מפניהן ויברחו בהחבא, ואני נשארתי את בנות השחת בבית. הנה נגשו אלי ותאחזנה בראשי ורגלי, טלטלוני טלטלה ויסחבוני סביב והשלך ארצה, גם האנשים המחוקים בבית

דודי על הקיר נלוו עליהן לשחק בי, ומרגע לרגע נתנו קול שחוק אדיר נורא ומרגיז לב עד מאד, אך כרגע הרפו ממני, הבטתי בפני הנשים ואכירן כי האחת היא דודתי והשנית היא אשת המורה, גם את הנער אשר ארח לחברה אתי ראיתי עומד בירכתי הבית שולח אצבע ומאריך לשון למולי. אחרי כן הניף אחד מהאנשים אשר כאחד האכרים היה במלבושיו את קרדומו על ראשי... עלטה נהיתה בבית ולא ראיתי עד מה. פתאום ראיתי והנני יושב על ראש הר גבוה מאד, לראשו יענוד את הענן עטרות, ולרגלו עמוק עמוק עד מאד תהום רבה חשכה איומה מרחפת על פני התהום, גלגלי אש במעגלה יתגלגלו נקודות וקוים אדומים כדם ירוצון רצוא ושוב. עצבת איומה לחצה לבבי למראה המראה הזה, נשאתי מרום עיני וארא והנה הזקן ושפרה בת בנו רוכבים על עב קל וקלים המה במרוצתם מנשרי שמים. הניפותי ידי אליהם, והנה יד שלוחה אלי ותקחני בציצית ראשי מאחורי ותשאני אל על, וקול נשמע מתחתית ההר: השליכהו ארצה ואני אנפץ את גלגלתו אל הסלע! קול נורא התפרץ ממעמקי לבבי: אויה! ואיקץ – כפתחי עיני אחזתני רעדה חדשה בראותי ארחת אנשים ונשים גם ילדים עוטרים עלי מסביב ובידי אחדים מהם לפידי אש. בראותי כי האחד שולח יד לגעת בי הרימותי קול גדול, כי גם המה היו כבני תפתה בעיני אף כי מראה כל אדם להמה, כי הדמיון משל ברוחי והוא ישים מסוה על כל דבר, ישנה פני כל למען תת חתית בלבב רפי רוח. – לקולי מהר איש זקן ויגש אלי ויאמר: אל תירא בני, הגד נא לנו מי הביאך הלום? –

לא אדע – עניתיו במבוכה.

– איך לא תדע? הגד לנו אל תכחד כי אנשים ישרים אנחנו – הוסיף הזקן לשאל בנחת. אחרי רגעים מעטים בשוב רוח בינתי אלי ספרתי להם כל המוצאות

אותי, והמה כלם שחקו לעגו לאולתי, רק הזקן לבדו לא לעג לי כי נכמרו נחומיו עלי ויוסף לשאל: מה שמך בני? –

– לפנים קראוני יוסף אך עתה יקראוני פרא אדם –

קול שחוק אדיר התפרץ מפתחי פיות כל האספה, והזקן הוסיף לדבר ברגשי חמלה: התחפוץ ללכת אתנו, יוסף? אם תאבה ללכת אתנו תשבע לחם ולא תירא את איש –. בדברו נגשה אלי אשה אחת ותבקרני מכף רגלי עד קדקדי ותאמר: צר לי מאד כי לא נמצא בו כל מום: לוא היה עִוֵר או פסח אמצתיו כבן לי! כי אז היתה לאל ידי לצבור על ידו כסף בסבבי על פתחי נדיבים, אך עתה הוא כלי אין חפץ בו וטוב טוב לנו להשיבו אל דודתו אולי נמצא שלומים בעד השבת האבדה הזאת –

– הה! אך נא תשיבוני שמה – התחננתי להם – המיתוני נא המת, אך אל דודתי אל תשיבוני –

– אל תירא בני כי אתי תלך – ענה הזקן – וכבני תחשב מעתה –

אחריך ארוצה – קראתי בשמחה ואחז בידו. כל אנשי העדה ישבו על עגלותיהם ויסעו הלאה וגם אני בתוכם. בחצות הלילה עמדו להנפש ולתת תבן להסוסים ויבחרו למו כר נרחב, הנשים הבעירו אש ותעמדנה קלחת גדולה על הגחלים ובתוכה שמו בשר וירק שדה, הילדים חוללו במחוללות סביב המדורה, והאנשים ישבו על הארץ וישוחחו איש את רעהו. הזקן הטני הצדה ויאמר: אני אקום את דברי לנטלך כבן לי, אך גם אתה עשה ככל אשר אצוך שלומים בעד אהבתי, ומכל משמר שמור נפשך לבל תהי שובב כהילדים השובבים האלה, אשר למדו לשונם הצמד מרמה ולשלוח בגנבה ידם אשר על כן שנאתים תכלית שנאה, ואותך משכתי חסד כי נפשך עוד ישרה בך לכן השמר לך לבל תשחיתנה –

– האם כה גדלה חטאת הגנבה אשר על כן שנאתם? – שאלתי בתם לב.

– הגנבה היא ראשית לכל חטאת ופשע, היא תוריד את האדם פלאים, בראשונה ילמד לקחת בצע כסף אשר לא עמל בו, ולאט לאט יסכון בלהם הקלוקל, ובאשר לא תמצא ידו למלאות תאות נפשו אז ישלח ידו לא רק בחיל זרים כי אם גם את נפשם יקח. השיבה אל לבך דרכי העלם אשר הביאך הנה יקח מוסר: בראשונה גנב יהסיתך לגנוב ואחרי כן הניחך תהתיך למות ברעב. לכן מנע רגליך מנתיבתם, אתה תלך אתי באשר אלך אני אהיה עִוֵּר ואתה תהיה לי לעינים –

- הלא אור עיניך אתך ומדוע תעצום עיניך מראות? –

– לא תוכל לדעת זאת; כי אף אם אגיד לך פשר דבר לא תבין לרעי, על כן אחת אשאלך עשה כחפצי ואל תעמק שאלה, כי לא כבד ממך הדבר לעשותו ובדבר הזה נהיה שבעים ללחם גם אני גם אתה –

– הנני נכון לעשות ככל אשר תצויני –

שבנו אל האורחה וישבנו לאכול את ארחתנו; בכל תאות נפשי אכלתי את המטעמים אשר הכינו, אף כי בכף עין נתתי את המרק לפי, ואת הבשר בידי לא במזלג כסף כבבית דודי, ויהי בפי כדבש למתוק, בדעתי כי דודתי לא הִמָּצֵא אתי. אחרי האכילה שכבתי לנוח ואישן, גם שנתי ערבה לי. לאור הבקר העירני משנתי הזקן אבי מקְ̈אִי. כפקחי עיני ראיתי והנה כל העדה יושבת על הארץ ואיש איש שולח במלאכה ידיו. סרתי לראות מה המה עושים, והנה האחד עושה חבורות פצע בבשר רגלו, והשני יחבוש את עינו הבריאה, השלישי יאסור את ידו במטפחת התלויה על צוארו, והרביעי אשר לפני רגע רץ כסוס יהזיק בפלך, וכן כלם. איש איש לקח נגעים לו; ולוא הפצתי לספר כל המכות כי אז רבו למעלה על מכות מצרים לדברי ר' עקיבה, ומה גם כי המכה השלישית לבדה שררה פה תמיד אלף פעמים

מכבל מצרים. אני השתוממתי מאד על זר מעשיהם זה, לכן נגשתי אל הזקן לשאול פיו למצוא פשר דבר.

– כל זה למען בצוע בצע – ענני – המה ישחיתו את תארם לעורר חמלה בלבב נדיבי עמי להמלה עליהם, כי מי יחמול עליהם אם לא יתראו כמֻכֵּי אלהים?–

– אך האם שוה הכסף להשחית את הגויה בעבורו?–

– הוי תמים לב הלא המה גם את נפשם ישחיתו בעשותם רמיה, אך מה אדבר גם את נפשם, הלא רק את נפשם ישחיתו, והגויה לא ישחיתו כי לעת ערב בשובם הביתה ישובו וירפאו להם, ילכו ברגליהם, ימישו בידיהם –

– גם יראו בעיניהם וגם אתה כאחד מהם – אמרתי בלבי, אך זאת לא הגדתי לו כי יראתי פן תעלה חמתו עלי וישליכני מעל פניו, רק שאלתיו: והמצורעים מה יעשו המה? –

– המה יאספו מצערתם בבואם הביתה, כי הצרעת הזאת ביד הָקח, כאשר ביד תנתן –. בבואנו העירה בינו אל בית גדול הנקרא „הקדש" הוא בית מקלט לכל עניי בני ישראל הנודדים ללחם איה. כל אנשי חברתנו התפרדו איש מעל אחיו, לבוא פתחי נדיבים, והזקן עצם עיניו ויצוני להוליכו אל רב העיר. הרב משך חסד את הזקן אשר התאמר לעִוֵר, כי התפלא על רוחב בינתו בדברו אתו בדבר חק ומשפט, ויתן לו מכתב עדות אל קציני העיר וגדוליה, וגם המה לא מנעוהו מכבוד, ורבים בקשוהו לשבת בביתם, אך הוא מאן בזה.

לעת ערב שבנו אל בית מקלטנו ששם אספו אספה כל הגרים בו. הזקן קראני אליו ויקח ספר גדול, ויחל ללמדני בו: בתחלה לא הבינותי מאומה, אך לאט לאט החלה רוח בינה לפעמני ומהיום ההוא והלאה למדתי אתו בכל הלילות, ומיום ליום גדלה אהבתי אליו. אך לא יכולתי לתכן את רוחו, כי לפי דבריו הוא עצור בין

עצרת בוגדים, ובכל זאת לא יעזבם. בפיו דבר לי כי זה היא מעשה תרמית להתאמר לנגוע, והוא עצם עיניו למרות את דברו. בין חבר העניים הזה למדתי לחשיב מחשבות גם לשמיע ולהיות כלא שומע, כי בכל לילה בהתאספם יחד ספרו איש לרעהו את מעשה תרמיתם, האחד יספר כי הצליח לגנוב מכתשת מבית המבשלות, והשני יתפאר כי עלתה בידו לגנוב כלי כסף מעל שולחן ערוך וכהנה רבות. גם בבית הזה השחיתו את דרכם כי שכבו יחד כל האספה אנשים ונשים עלמים ועלמות, רגע שחקו, ועד ארגיעה פיהם למהלומות יקרא. גם גנבו איש מאת רעהו, והרב המהומה בכל עת, גם לא אחת ושתים נסו דבר אלי ללמדני המלאכה המפוארה מלאכת הגנבה ויסיתוני לגנוב את כסף הזקן, אך אני לא אביתי לשמוע בקולם, ולא דברי הזקן אשר יסרני מלכת בדרך העם עשו זאת, כי המה היו כקצף על פני מים מול סערת דבריהם אשר שמעתי בכל עת, רק מאשר כי הזקן מצא חן בעיני מאד, ולא חסרתי דבר, על כן לא אביתי לשמוע בקולם.

עתה הנני משתומם מאד על אמץ רוחי אשר היה לי אז לעמוד נגד עצות כל האספה, אך אז לא חשבתי מאומה, לא העמקתי מחשבות, ואולי זאת היתה לי לישועה: כי לפעמים מרוב מחשבות יצא משפט מעוקל... אני לא גנבתי את כסף הזקן לא מיראה גם לא מאהבת אמת כי אהבתי להזקן לא אהבת בן לאביו היתה, כי אהבה כזאת לא הרגשתי בנפשי מעודי, רק זאת ידעתי כי אותי אהב יתר מכל העניים אשר היו אתנו בבית, ואת הכסף לא גנבתי כי לא חפצתי לגנוב, ויוכל היות אשר אם בקשתי חשבונות רבים כי אז גנבתי. — כה עברו עלי שלשה ירחי שלוה ולא ידעתי רע, תמונת דודתי לא זכרתי עוד, את אשת המורה שכחתי ואהי שלו. אך גם המנוחה הזאת לא ארכה, כי הזקן חלה את חליו, החולי

הזה הביא רב חכמה בלבי, כי אף אם לא הרביתי מחשבות, בכל זאת היה לפלא בעיני לראות את הזקן יישב ויבכה בדמעות שליש בדד באישון ליל. בבואי הביתה מחה דמעותיו מעיניו כמו בלמה כסתה פניו להראות לי דמעותיו. מעודי — לא אדע מדוע — לא יכולתי לראות דמעות, ובעוד אשר הייתי את אמי כעסתיה לפעמים, ובאשר חפצה להשיבני בקצה מדרכי: הקשיתי ערפי עד מאד, אך בשמעי כי היא מתאנחת אז נהפך לבי בקרבי, וכליותי יסרוני בלי חמלה, עד כי לא לעתים רחוקות נגולה שנתי מעיני מהמון מוסר כליות אשר המה בקרבי ולא נתן דמי לי. וגם עתה אחרי אשר עברו עלי מאז כעשרים שנה, בחליפות ותמורות רבות: שמחה ואנחה, עונג ונגע, גם עתה הנני קשה עורף כקדם, רק הדמעות תעוררנה רגשות חדשות בקרב לבי ולא אדע נפשי מדוע. וזה לי לעד כי לא צדקו אלה החכמים אשר החליטו: כי רק הרעים אשר יתרועעו תמיד את האדם המה יאצלו מרוחם עליו ויהיה כמוהם, והמקרים יטו את האדם לחפצם. כי אני אגזור אֹמר — לא אכחד אשר יש לאל יד הרעים והמקרים לעשות הרבה — כי ישנן רגשות אשר תולדנה בלב אדם, ולא תעזבנה אותו עד יום אחרון, ולא תעצור כח זרוע הרעים, ואזלת יד המקרים לשרשן ממקומן. ומבשרי אחזה זאת כי כן אנכי עמדי, הרבה ראיתי בימי חיי הבלי: ראיתי עשוקים, עניים מרודים, קשי יום אשר המות נבחר להם מחיים ובכל זאת לא יבכו ולא יוציאו אנחה מלבבם, גם חזיתי דמעות ערומים אשר לבם ישיש בדי גיל בעת אשר עיניהם יזולו פלגי מים. ראיתי אשה אהובת זר ומנאפת מחבקת באהבה את אלוף נעוריה ותאציל לו עתרת נשיקות, ובעת יכאב עליו ראשו תוריד פלגי מים מעיניה אשר ילבבו את מאהבה. גם אשה אוהבת את אישה בכל לב ונפש ובעת יקרהו אסון יהפך לבה לאבן ומקור דמעותיה ייבש. יאתרי

כל אלה ירך לבבי בראותי דמעות גם עתה כמו אז בעיר לא ידעתי מאומה, וכל הדעת אשר מצאתי והנסיונות אשר עברו על נפשי לא עצרו כח לחזק לבבי לבל ימס בשמעי קול בוכים... נגשתי אליו ואשאלהו: מה לך כי תבכה אבי? –

– הה! בני – ענני – קרב קצי –

– גם אמי בכתה בכי תמרורים לפני מותה – עניתיו – אך לא אדע מדוע? הן היא אמרה לי כי אחרי מיתי ירפא האדם מכל המכאובים, ומדוע תבכה אתה?–

– צדקת ממני – ענני – אך אני אבכה לגורלך כי מה תהי אחריתך בלעדי? הלא תגוע ברעב! –

– אני לא אמות ברעב! – עניתיו באמץ לב – כי במה נופל אני משמואל, חיים ומאיר? המה ימצאו לאכול לשבעה, ולמה זה אמות אני ברעב? –

– ה׳ ישמרך מלחם נבזה כזה! אתה תשמע לעצתי וייטב לך: אחרי מותי תלך אל הרב ותתן לו את מכתבי זה והוא יספחך אל הישיבה, וברבות הימים תהיה גם אתה רב אם תהגה בשום לב! –

– האני אהיה רב? התשחק לי? הן הרב איש עשיר ואיך אצלה להיות רב ובכפי אין מאום? –

– כאשר תהיה רב תהיה גם אתה איש עשיר כי כסף רב ינתן להרב בעד פקודתו –

– גם כסף ינתן לו! פליאה ממני; לא די לו כי יעמיד בבית התפלה אצל הקיר ממזרח שמש וכלם יתנו לו כבודו כי גם כסף יקח?! האח טוב מאד להיות רב! – ובדברי שחקתי בקול גדול כי אחד מבני העניים אשר תארו היה מורא מאד עמד למולי וישלח באצבעו על לחיו וינענע בלשונו ככלב בימי הקיץ.

– למה זה תשחק בני? –

– מאיר שלח לשון למולי! –

– אל תפנה אליו ולהבליו –

– כאשר אהיה רב אמרוט לחייו, האין זאת? אך האם באמת אהיה רב? –

– היו תהיה אך אם תעזוב את מערת הפריצים הזאת. ואתה שמור אתך את המכתב, ואני כתבתי גם לאחד מאוהבי כי יבוא בעוד ימים או שלשה ימים ויובילך אל הישיבה או אל הרב, אך אם לא יבוא, אז תקח את כל אשר לי ותלך אל הרב ותתן לו את המכתב אז יאספך הוא אל הישיבה –

– טוב הדבר עניתיו במנוחה –. מני אז לא עזב הזקן את ערשי; ובעבור שלשת ימים גוע ויאסף אל עמיו. אני בכיתי על מתי אף כי לא נגע הדבר אל לבי, רק מאשר כי ראיתי כי דרך בני האדם לבכות על מת, לכן בכיתי גם אני, וגם עצבת בלתי נודעת לחצה את לבבי, אולי מאשר כי ראיתי כי הנני עוד הפעם גלמוד בארץ, וזה דרך כל האדם להתעצב אל לבו בעת אשר הנהו נעזב גלמוד. אות הוא כי האדם נברא להיות איש רעים להתרועע, והמתחכמים המתרחקים משאת חלד, המה ישחיתו דרך הארץ וישחיתו גויתם ורוחם. אני לקחתי את כל הכסף והמכתבים אשר להזקן כאשר צוני, וכן הורני גם אחד מבני העניים אשר היה אז אתנו בבית כי כל העדה שמו לדרך פעמיהם ורק האחד אשר היה עור באמת נותר אתנו והוא הורני לקחת את הכסף גם את המכתבים, כי אמר: לפעמים ייקר ערך מכתבים מערך כסף כי אולי שטרי כסף המה. בני החבורה מלוי המת באו ויעשו את המת כדרך כל בני ישראל, ואני נותרתי את העור בבית. הפצתי ללכת אל הרב כמצות הזקן עלי אך יראתי פניו, כי פניו היו איומים מאד ויתנו חתית בלב כל הילדים, גם העור יסרני מלכת אליו, באמרו אלי: מה לך כי תעזוב חיים חפשים להיות כאסיר אל כתלי הישיבה? שמה הילדים מֻכִּים על כל דבר כקטן כגדול, טוב לך לשבת פה ולחיות חיי שלוה. דבריו ישרו בעיני ואותַר תחתי. בעבור שלשה

ימים בא איש זר אל בית מקלטנו, וישאל: איה הזקן אברהם? —

האיש הזה היה רם קומה ובריא בשר, פאת ראשו וזקנו הארוכות וגבות עיניו הארוכות מאד היו אדומות כדם, קולו עב מאד, מלבושיו כמלבושי כל היהודים הגרים בארצנו: בגד ארוך וסרוח עד הארץ, מכנסי בד לבנים, אזור משי רחב על בטנו, על ראשו מגבעת מעור שועלים, צוארו וחזהו ערומים כיום הולדם, כי לא אחד מאלה אשר יבקשו להחשב בצדיקים ירכס את שולי המעיל ממעל, בהונות ידיו על בטנו מתחת לאזור, וארבע האצבעות האחרות על האזור ממעל. בפעם הראשון לא עניתיו כי השתוממתי לראות איש לובש מלבושים שלמים בצל קורת מקלטנו, אשר לא הסכין לראות רק לובשי קרעים, ויהי בעיני כמחפש או מרגל (מי המה המחפשים והמרגלים יראה הקורא במרוצת הספור) ואירא מפניו, אך בשאלו שנית אותי: האתה הוא יוסף אשר היית לבן להזקן אברהם? הגד אל תירא כי אוהבו אני והוא שלח אלי מכתב לקרוא לי, אז זכרתי כי הזקן אמר לי יומים לפני מתו כי כתב מכתב אל אחד ממכיריו והוא יבוא בעוד ימים אחדים.

— אני הוא — עניתיו אחרי רגעים אחדים.

— ואיה אברהם?

— הוא מת! — עניתי ונתתי קולי בבכי. גם זאת למדתי מעם הארץ, כי ראיתי אשר בדברם אודות מת יבכו או יאנחו, לכן עשיתי כן גם אני ועל נקלה הרימותי קול בוכים, ואבכה בדמעות שליש אף כי לבי בל עמי.

— הוא מת?! — קרא בשממון — הוא מת ואני לא יכולתי להראות פניו בעוד נפשו בו! צר לי מאד, צר לי על האיש היקר הזה אשר בלה ימיו באנחה, וגם ביום אחרון הובל לקברות באין אוהב ורע — הדברים האחרונים האלה דבר לנפשו. אחרי כן הוסיף לדבר אלי:

אתה תבכה למת, טוב הדבר, אות הוא כי ישרה נפשך בך, ועל כן אקחך לי לבן —

— אך הזקן אברהם אמר לי כי תובילני אל הישיבה או אל הרב —

— גם אני רב — ענני — קרא לי רבי ואתי תהיה — לא הרבתי אתו דברים ואלך אחריו.

— איה הכסף והמכתבים אשר היו ביד הזקן? — שאלני כאשר יצאנו החוצה. רגעים אחדים הייתי כמתעתע ולא ידעתי מה לענות על שאלתו, כי יראתי להגיד לו דבר אמת פן יקחם מידי כאשר יודע לו כי בידי הם, ולא על הכתבים היה לבי הרד רק על הכסף כי לאט לאט החלותי לדעת לערוך את חין ערכו.

— המכתבים אתי, אך כסף מעט מאד היה בידו ואני לקחתיו — עניתיו אחרי השבי מחשבות רגעים אחדים. כחשתי לו כי באמת כסף רב היה אתו כמאה שקל כסף ואני נתתים על צוארי בכים עור כאשר עשה הזקן.

— יהי לך אשר לך — ענני במנוחת לב — לא אחפוץ לדעת במה הותיר לך רק יראתי פן שכחת את הכסף בבית המקלט —. הדברים האלה הניחו רוחי, ואמרתי בלבי: אך איש טוב הוא האיש הזה כי אין לו חפץ בכספי. הלכתי אחריו ונבוא אל בית מלונו ולנו שם הלילה, וביום המחרת בבקר שמנו לדרך פעמינו בעגלתו, כי סוס ועגלה קטנה היו לו אשר בהם סחר אל ארץ למכור בכסף מלא מרכלתו, אשר לא אולה מבליו תמיד, הלא היא: כזב ומרמה, הבל ומעשה תעתועים.

ישנם דברים בתבל אשר לא יאמינו כי יְסֻפַּ־וּ, ואף כי אמרים אמת המה ומעשים אשר יעשו בכל יום; בכל זאת לא יתנו אמון בם אלה אשר לא ראום בעיניהם ורק אחרים ספרום להם. ולפעמים נקרא בספורים בדוים אשר יספרו לנו דברים ומוזרים: אכזריות רצח אשר יטרוף האדם נפשו בכפו, או יטרוף אפו ולא יחמיל

על רעיתו ופרי בטנו ביום עברה או קנאה, או יתארו לנו צדקות אנוש אשר השליך נפשו מנגד למען הציל רעהו, חסדי איש אשר ירבה כחול צדקות, יחפש אחרי עניים להלצם מענים, אמללים – להצילם מרעתם. כאשר נקרא דברים כמו אלה נשחק לדמיונות הסופר ונאמר: שקר הדבר! אלה וכאלה רק בהדמיון יסודם ואין לבני חלוף חלק בהם! ובכל זאת כאשר נכונן לבנו להקר דברי הימים לעם ועם ולמעשי בני תמותה אשר יעשו יום יום, נראה כי ישנם אנשים אשר ירבו הָ̣עָ עוד הרבה יתר מאשר יתנו להם הסופרים ברוח דמיונם וגם מעשי צדקות לאין חקר נסתרים מנגד עינינו יעשו בכל יום, רק זה הוא דרך האדם לבלי תת אמון בהדברים אשר לא ראה בעיניו, וכאשר יגלו לעיניו יתפלא ויִשתומם עליהם: הפתי אשר יאמין בפלאות יאמר כי אות ומופת המה, החכם אשר עינים לו ולב להשכיל יחפוש אחרי המקרה והנסבה אשר הולידו דברים זרים, אך לא בכל עת יגבר חילים לב האדם להבין דבר לאשורו, ודברים רבים ישכנו בערפל עד הנה, רק אחרי אשר יסכון האדם במו לא עוד יתפלא ולא יעמיק שאלה, כי ההרגל בן להטבע והוא ישים כל עקוב למישור, וכהפתי כן גם הנבון לא יתפלא עוד על דבר אשר כבר הסכין בו. גם הדבר אשר אהל לספר יהיה כמו זר לאלה אשר לא ראו זאת בעיניהם. ובכל זאת נכון הדבר כנכון היום, ואלה אשר הסכינו לראות דברים כמו אלה לא יתפלאו עוד עליהם.

ד.

בַּעַל שֵׁם.

העיר אשדות אשר בה גר האיש אשר לקחני אליו, עיר גדולה היא באירופא וסוחרת עמים כי על מבואות הים השחור היא יושבת. שם נראה עמים שונים מכל חלקי

התבל תושבים וגרים אשר יבואו שמה לרגל מסחרם, וכל משכיל יבין מלבו כי עיר גדולה ואנשים בה הרבה עלתה על מרומי ההשכלה, כי בתי חכמה, בתי שיר, בתי מלאכה ובתי אספת סוחרים יפיצו אור ההשכלה על כל העיר. ואם ילך איש לפנות ערב לשוח בין השדרות והכבאים על חוף הים ויראה המון אדם הולכים לשיח מלובשים בבגדי כבוד, ומשיחים איש את רעהו בשפות עם ועם בכל לשונות איירופא, ומנהגיהם כמנהגי העיר פאריז אשר עלתה על מרומי ההשכלה האם לא יאמר בלבו הרואה את כל אלה כי כבר ספו תמו אולת ואמונות הבל מהעיר הזאת? ואיך יתפלא האיש אשר עינו ראתה כל אלה אם אספר באזניו ממעשי תעתועים אשר יעשו בהעיר הזאת, לא בין השדרות על חוף הים ששמה לא באתי ואת המתהלכים שמה לא התהלכתי, רק בקצה העיר מעבר השני מקום משכן היהודים, הנקרא בפי יושבי העיר הזאת „גדרות הצאן". אך אל ידמה הקורא כי רחוב מיוחד ליהודים בהעיר הזאת ואין להם רשות לגור באשר יחפוצו, לא זאת! יהודים רבים יגורו בכל חלקי העיר בארמנות מבטחים כבני המעלה, אך אלה לא יֵרָאו כיהודים כי אם כחורי הארץ, אך היהודים אשר אל כל מקום שילכו יאמרו עליהם מלבושיהם ומנהגיהם ושפתם (לא שלשת המדות שמנו חכמים „רחמנים ביישנים גומלי חסדים") כי יהודים הם, היהודים אשר הסכינו לשכון בערפל בהומן ואשפתות, היהודים אשר הסכינו לשאוף רוח קטב וימאנו ברוח טהור לטהר גויתם ונפשם, היהודים אשר יעמלו בכל עוז להנחיל לבניהם אחריהם את העבטיט והזומן אשר נחלו מאבותיהם, אלה היהודים יבחרו להם רחובות צרים ואפלים לשבת שם ...

לפנים בכו היהודים וישפכו כמים לבם לפני אל מושיעם לחלצם מן המצר: להוציאם מבתלי הגעטהא אשר היו עליהם סתרה לכל יתענגו ביתר משפחות הארץ על

אור שמש וחיים, להסיר מהם המכשלה, הלא המה הבגדים הציאים והמוראים אשר שמו עליהם שונאיהם בחזקה למען נאץ שם ישראל בגוים, למען יפיצו גועל נפש יזועה בלבב כל רואיהם וישליכום מעל פניהם כנצר נתעב, ובמר נפשם רבו ריבם את פני אל עליון „אבותינו חטאו ואינם, ואנחנו עונותיהם סבלנו"; ועתה יאמרו אלה היהודים: „אבותינו היו לגדופים מעצר רעה, ואנחנו חרפתם והרפתנו נשא — מרוע לב, מקשיות עורף — לא נהיה כגוים, לא נלבש בגדי חפש כי עבדים היינו ועבדים נהיה, לא נלמד דעת כי יאה אי-דעת לישראל".

לפנים הרפו איהבי שערי ציון נפשם למית בעד כבוד ישראל, ומכרם וכספם שחדו בעד אחיהם להסיר מהם החרפה והמכשלה — ועתה יפזרו כסף כאפר לשחד מכספם לבל יסירו מהם חקים לא טובים... ומי המה במעל הזה? הידעתם מי המה? אך די לי לעת כזאת כי לא מטיף אני רק תולדותי אספר, לכן אחריש מהם מאלה הנותנים שם ישראל לגדופים עד עת מצוא כי עוד חזון למועד. ואספר את הדברים כמו שהיו לבל אסבסך ענין בענין, מעשה במעשה, ואז בבואי אל העיר לא ידעתי ולא הרגשתי עוד מכל אלה, לכן אחריש מהם עד אשר אבוא לספר תולדותי בהיותי איש יודע לבחור בין טוב לרע, בין אמת לשקר או אז אטה את עטי עליהם וגלותי זמת תבליתם לעיני כל, ועתה אשוב לספורי.

בכל הדרך אשר הלכנו אני והזר עד בואנו אל העיר אשדות כפר לי מרוב קדושתו וגדולתו כדברים האלה: אני בעל שם; הידעת מה זה בעל שם? —

— לא ידעתי — עניתיו.

— האם לא תדע מה זה בעל שם? — שאלני במנוד ראש ותמהון — הוי נער! האם לא שמעת מעודך אף שמץ מהאותות והמופתים אשר יעשו בכל יום בעלי השם? האם גם זאת לא תדע כי יש רוחות שדים ומזיקים בארץ? —

התועה ה״א.

– זאת שמעתי מחברי; המה ספרו לי ספורים נוראים הרבה, אך אני לא ראיתי מעודי אף שד אחד –

– ה׳ ישמרך מראות אותם, כי לא יראה אותם האדם וחי אם לא יחוש בעל שם לעזרתו, כי רק בידי בעל שם הכח להשביע אותם לשוב שאולה מקום מגורם, על כן זכור ואל תשכח לקרוא קריאת שמע בכל לילה, ואז לא תאנה אליך רעה –

– הלא כל בני ישראל יקראו קריאת שמע בלילה ואיך יקרה כי יראו שדים? – שאלתיו בתם לב. מהשאלה הזאת נבוך רגעים אחדים ולא מצא מענה. אחרי כן אמר לי: אל תרבה שאלה פן יבלע לך, גם הלילה לך מגלות דבר ממעשי אשר תראה, כי אז תמות ביום ההוא, רק זאת תוכל לספר לכל אדם כי ארפא את כל הנגעים והפגעים, ואם תשמע בכל עת לקולי אלמדך גם אותך להיות כמוני, כי רב טוב צפון לאיש כערכי: בכל המקומים אשר אבוא שמה יפנו לי חדר, מטה ושלחן, וארוחה יתנו לי הכל חנם אין כסף. ואם אשביע להסיר את העין הרע מעל ילד בוכה, או אכתוב קמיע או ארפא איש משגע ממחלתו ישלם לי בכסף מלא, ובעיניך תראה איך יכבד שמי בין מכירי כי לאלפים ולרבבות נרפאו ממחלתם על ידי, ולולא יראתי פן יהיו לך דברי למחתה כי אז השמעתיך והשתוממת עד מאד וידעת את ידי ומה כחי –

– ספר נא לי כי אוהב מאד לשמוע ספורים – עניתיו,

– לא ספורים כי אם מעשים אשר עשיתי אספר לך: פעם אחת בדרך במלון באה אלי האשה בעלת הבית פורשת כפיה וקוראת בקול קורע לב: אנא רבי הצילה את בני לבל ירד שחת וכל כפר לא ייקר בעיני תמורת נפשו כי אחד הוא לי –

– מה לבנך? – שאלתיה במנוחה, כי זאת ידעתי כי בנה לא ימית עוד אחרי ביאי בצל קורתה, לכן שאלתי במנוחת לב: מה לבנך? –

הה! בני בוכה זה שתי שעות וכל עוד נפשו בו, ה' שלחך הנה לפדות בני מרדת שחת, בא ובל תאחר – אני הלכתי אחריה ויהי אך שמתי ידי על ראש הילד עמד מלבכית ויישן שנתו במנוחה, והאשה שלמה גדרה בכסף מלא וגם מתנות נתנה לי. איש עשיר אחד שלח לי את בתו אשר השתגעה עליו זה ששה ירחים, ותהי בביתי כשני שבועות ורפאות תעלה אין – כי גם רפאות כדרך הרופאים אתן – אז השבעתי באפי את שר המזיקים כי יסור מעליה ועד ארגיעה שבה לאיתנה, וכמה מעשים לאלפים עשיתי. ובעיניך תראה כי כל אלה יש לאל ידי לעשית, ואם תשמע בקילי לכל אשר אצוך, אעשה כאשר דברתי ואלמדך להועיל והיה אחרי מותי תירש מקומי –. אני שמעתי הדברים האלה ועוד דברים הרבה אשר לא אזכיר עוד, התפלאתי השתוממתי אך האמנתי. בבואנו אל העיר אשדות אל הבית אשר בו גר, הציגני לפני האשה אשר שרתה פניו ויצו עליה להתהלך אתי במישרים ולתת לי את כל חפצי.

– אך זה איש טוב – אמרתי בלבי עוד הפעם ואגמור בלבי לאהבהו. השפחה שמרה פקודת אדוניה ותעניק לי מכל טוב, אכלתי לרויה, גם שתיתי יין שרף כי בעל השם שתה בכל עת כוס מלא וגם לי נתן, ולאט לאט הסכנתי בו, עד כי למשחק היה לי לשתות כוס יין שרף בפעם אחת. כל היום הלכתי בשוקים וברחובות והתרועעתי את ילדים שובבים. כסף היה בחיקי למכביר כי בעל השם נתן לי בכל יום ויום אגורות באמרו: אל תשלח ידך אל כסף הזקן כי משמרת יהיה אתך לימים הבאים, גם הבאים לשאל בו העניקו גם לי מכספם ולא חסרתי דבר, אף כי בכל העת ההיא לא שמתי לבי להגית בספר, אחרי כי בעל השם לא עשה זאת ואף כי נסה בתחלה לדבר על לבי לקרוא ספר, אך בראותו כי אמאן עזבני לנפשי, בכל זאת למדתי הרבה מהילדים השובבים

אשר למאות יתהלכו ברחובות העיר אשדות, כל היום כצאן בלי רועה, ואיש לא יפקח עליהם את עינו בלתי אם גנבי מטפחת אי כים מצלחתי, אנשים חפשים המה ויעשו כהעולה על רוחם, ולא יאמינו כי יספר אשר נערים בני שתים עשרה ושלש עשרה שנה ישחיתו כה את דרכם... יגנבו, ישתו לסבאה בבתי משתה ויעשו כל דבר פגול, ואמנה רק בהעיר הזאת ראיתי כמו אלה. כי בכל הערים, אם הנה מאלה אשר כבר עלו על במתי ההשכלה, ימצאו בתי ספר ובתי מלאכה לבני עניים וליתומים, ושמה יאספו אספה תחת ידי משגיחים עדי יהיו לאנשים, ובמקומות אשר יושביהם ימאסו הדעת והמלאכה תמצאנה ישיבות להתלמוד, בתי תלמוד תורה, מחזיקי יתומים ובני עניים, ואם כי לא ילמדו שם דעת למצוא ארחות חיים, ולהשיג טרף להם ולביתם בבואם בשנים, בכל זאת יהיו עלימו סתרה לבל יהיו עדי אובד בעודם באביב ימי עלימיהם. לא כן העיר אשדות; חציה שקוע ביון הסכלות, וחציה השני לא יזכור עוד בשם ישראל, על כן צלמות ולא סדרים בכל מנהגיה, ובני העניים והיתומים ינטשו כצאן בלי רועה איש לדרכו, ולא לפלא הוא עוד אם יעקשו את דרכם ומהם ילמדו גם נערים אשר על גפי ההצלחה ישבו. וגם אני נודעתי לנערים כאלה אשר הועילו ללמדני דבר שקר והחוק בתרמית והשבע בשם ה׳ לשוא — גם הדבר הזה להשבע לרגעים בשם ה׳ ראיתי רק בהעיר אשדות, — אך ארף לעת בואת מהעיר הזאת ומנהגיה כי עוד אשוב אליה אחרי עבור עדן ועדנים, רק מעשה מורי אלופי ורבי אספר.

מורי אלופי ורבי מצא לו כסף למכביר בכל יום ויום; ואם כי לא נרפא אף אחד מאלף מכל החולים אשר באו לדרוש לו, בכל זאת לא חולל שמו בעבור זאת כי בעיר גדולה כאשדות ימצאו למכביר מאמינים בהבלים, אך עיני נפקחו ברבות הימים לראות כי שקר בימיני, כי הילדים אשר היו בחברתי הביאו תורה חדשה בלבי, תורת ערומים, ואהי גם

אני ערום להתחפש ולדבר שקר, וכאשר למדתי מעשי תרמית כן החלותי להבין גם מרמת ערומים. ובזה צדק משל ההמון באמרו טוב להיות רשע מהיות כסיל, כי הרשע יודע לבקר בין צדיק ובין רשע וכאשר ישיב אל לבו לשוב מדרכו הרשעה ידע להבדיל בין טוב לרע, ולא יפול עוד ברשת מורים מתעים והכסיל איננו יודע מאומה. מני אז התחקותי על שרשי רגליו, ומיום ליום נגלו לי מצפוניו, אני ראיתי זמת תבליתו אשר עשה את הנשים בבואן לשאל לו בדבר רפואה או כי עצרן ה׳ מלדת (בדבר הזה הועיל לעתים לא רחוקות). אך בדבר הזה לא מאסתיו כי מה לי ולו. „יעשה הוא מה שיעשה ואני אעשה מה שלבי חפץ" אמרתי בלבי, לחמי נתן, שמלתי לעורי ממנו לי, ומה לי עוד? – גם למדתי ממנו לרפאות ילדים מעין הרע: פעם אחת, ראיתי אותו טובל ביין שרף את המצנפת אשר הביאה האשה ללחש עליה ויצו אותי לתתה על ראש הילד, כמעט שמתי את המצנפת על ראשו ויישן שנת תרדמה ויהי לפלא בעיניהם, אך בעיני לא היה עוד לפלא – אמנם לא ארכו הימים ואהבתי נהפכה לאיבה איומה לו; וזה הדבר בלכתי אל חבל הנערים חברי לשמוח בחלקי אזל הכסף מכיסי, ובדעתי כי עוד כסף רב לי בהכים התלוי על צוארי מאנתי לשוב אחור מדרך תענוגי ואומר אשלח ידי באוצרי הנסתר. הוצאתי את הכים ומה השתוממתי לראות כי תחת השטרות והכתבים אשר היו שם מצאתי כתבים אחרים, ותחת שקלי הכסף – מטבעות נחושת אחדים, התקצפתי וארגז תחתי על הנבלה, ואמרתי בחפזי ארוצה ואודיע לבעל השם את המוצאות אותי, אך הגדול בחברתנו, אחרי אשר שמע את אשר קרני, יסרני מלכת אליו באמרו: רק הוא, בעל השם גנב ולא אחר, ומה הועיל לך אף אם תקרא בחזקה הלא אז יגרשך מעל פניו והיה נודד ללחם –

– אבל אהה לכספי כי אבד! – קראתי בעזוז אפי.

– שבח המתק – ענני – החרש ואאלפך חכמה, הן זאת נראה עין בעין כי הוא ולא אחר גנב את הכסף, וזה

לך האות כי החליף את הכתבים, ומזה אשפוט כי גם הכתבים יקרי ערך המה, לכן עליך להשיג כספך ואת הכתבים וגם נשך ותרבית –

– אך איכה אוכל להשיג את כספי? – שאלתי ביגון – הלא הוא חזק ממני, ואם אקריבהו למשפט אתי מי יועידני? –

– למשפט? – קרא בקול שחוק גדול – למשפט? מה לך ולמשפט? האם במשפט לקח הוא מידך את אשר לך? במשפט אשר עשה לך כן עשה לו –

– לגנוב? – שאלתי בלי חמדה.

– לגנוב? – קרא שנית בשחוק פרוע – לגנוב? ומה עשה מורך ורבך? הלא הוא אמר לך כי ילמדך להיות כמוהו עתה באה העת אשר תנסה כחך –. דבריו מצאו חן בעיני כל האספה.

– אך יראתי פן אתפש בכף ואנתן בידי השופטים – עניתיו.

– אם תתפש בכף אז המצוה על כל איש להסגירך אל השופטים, כי אות הוא אשר לא תצלח לכל מלאכה. עשה מלאכתך בערמה ואל תתפש בכף. ואני נכון להורותך חנם אין כסף את אשר תעשה: בא הביתה במנוחה ואל תראה פניך זועפים לבל יכירך כי דבר לאט עמך, ומחר בבקר בקש ממנו כסף, ואמיר כי אתמול לוית מחברך כסף, והיה אם ישאלך מדוע לא לקחת מהכסף אשר אתך, אז תענה בתם לב „מצות שפתיך קדוש לי ואתה צוית עלי לבל אגע בהאוצר השמור אתי": וכה תתמם אתו עד אשר תשימו לדרך פעמיכם כי לחדשים ישים אדונך לדרך פעמיו אז בדרך במלון נקל הדבר מאד לקחת את כל אשר לו, ואני ידעתי כי הוא לא יעיז לזעק עליך באזני השופטים פן יבולע גם לו, כי גם אתה תוכל לגלות המסכה הנסוכה מעל פניו ויעש שלים לך לא מאהבה רק מיראה. – הדברים האלה, נתנו אומץ בלבבי והבטחתיו לעשות כאשר יעצני.

(דתיעה ה"א)

שבתי הביתה בפנים צוהלים. — בכל הדרך חשבתי מחשבות איך להוציא זממי לפועל ידים, ואשמח בלבי בזכרי כי עוד מעט ישוב כספי לידי ואולי עשר פעמים יותר ממכבת כספי. רבי שב הביתה ונשב יחד לאכול ארוחת הערב; אני הטבתי לבי, והוא היה שקוע ביון מחשבות ולא דבר אתי דבר, גם לא הביט בפני. למחרת בבקר נגשתי אליו ואבקש מידו כסף.

— צדקת מאד, הא לך כסף! — אמר בחפזון ויוצא כסף מצלחתו — שאל ואני אתן לך כסף בכל עת אשר תשאל — אמר אלי בתתו הכסף על ידי. אני הוריתי חסדו לו ואומר: ראה נא כי פקודתך תשמור רוחי, אני לא אגע אף בהכים אשר על צוארי כי מצות שפתיך קדוש לי —

— טוב הדבר אם ככה תעשה אז תצלח, כי אני אהיה בכל עת מגן לך, גם אבקש להרבות לך כסף מאלה הבאים לשאל בי, גם אחל לשלחך אל המקומות אשר לא אחפיץ לבוא שמה כי העת קצרה לי. — אני הודיתי לי עוד הפעם, ונשקתי ידו למו פי, אך בלבי הייתי עוין אותו מהיום ההוא והלאה. ואם יפלא בעיניך הקורא מדוע הייתי עוין אותו? הלא הוא לא חסר נפשי מטובה ויתן לי כסף די שאלתי ומה היה לי עוד לשאל ממנו? אך בעיני לא יפלא כי אני תכנתי את רוח האדם וזה ראיתי אשר האהבה לא תכון בלתי כבוד. אם תבזה את איש לא תאהבהו אף אם שיה באהבה הנהו, ואם תאהב את איש לא תבזהו. אם יאהב איש את אשתו כנפשו ועבר עליו רוח קנאה והיא ידע כי היא לא חפה מפשע לא יוסיף אהבתה כי נבזה היא בעיניו, ומה גם אם תסתיר מחשבותיך מרעך אז כבר יצאה אהבתך אליו מלבך, כי מעת אשר החילות להסתיר מחשבותיך מהעת ההיא חדלת מאהב, כי בין אוהבים נאמנים אין דבר סתר, ואם נראה לפעמים שני גנבים או שודדי ליל יאהבו איש את רעהו בתכלית אהבה, האהבה הזאת היא מאשר כי יכבדו איש רעהו, כי לא כדעתנו

על דבר הגנבה והחמס, דעת הגנבים והחומסים. המה יכבדו כמלאך אלהים את הגנב אשר לו יתר שאת בהשכל ידעת לגנוב, לעשוק ולהוליך את השופטים שולל, והגנב לא יסתיר מהם כי גנב הוא, אך לא כן הייתי אני; עצת הגנבים עוד רחקה ממני ולא הסכנתי עוד לכבד את היודע יתר ממני לגנוב, ואחרי אשר גנב את כספי, ואני הראתי לדעת כי רמה גם אותי כאשר הוליך שולל כל אדם במרמת ערומים וינחל כבוד, לכן שנאתיו, וגם אחרי אשר נתן לי את הכסף אשר דרשתי ויבטיחני לפתוח ידו לי בכל עת, גם אז לא קנה לבי כי אמרתי: בלי ספק יש לו חפץ בי ואחרי אשר לא יהיה לו עוד חפץ בי ישליכני מעל פניו ככלי אין חפץ בו. ביום המחרת כאשר נקבצנו ונבוא יחד אני וחברי ספרתי להם מכל הנעשה, ועל זה ענה הגדול טוב הדבר: יש לאל ידך לעשות גדולות, עין בעין אראה כי הוא בכפך והוא ירא ממך, אך בכל זאת פליאה דעת ממני, מדוע יעשה כה כל חפצך? הלא דבר הוא? —

— מדוע תתפלא? — עניתיו — הלא אני הייתי לו לעזר, אני ספרתי כל הגדולות אשר עשה בכל מקום בואו. מדי אזכור זאת אשחק בקרבי, אני ספרתי גדולותיו ואותותיו פעמים לאין מספר עד כי החלותי לספק אם ראיתי זאת בעיני או לא, כי כן דרכי מאשר אספר דבר אחד פעמים הרבה, אף כי כזב הוא, אדמה בנפשי כי אמת הדבר ובעיני ראיתי זאת, ובדבר הזה עזרתי לו הרבה כי הגדלתי שמו, ועתה יירא מפני פן אגלה לעין כל כי שקר תרמיתו—

— זאת לא זאת! — ענני — בדבר הזה לא יירא ממך, כי רבים דמה הנבונים אשר ישחקו ולעיגו על אנשים כמוהו ובכל זאת פתאים אהבו פתי ויתנו אומן בכל דבר שוא וכזב, ואף כי מהשופטים יפחד בכל זאת נכון לבו בטוח כי לא תגלה סודו להשופטים על לא דבר כי יש לאל ידו להרבות שוחד ואז יצמית בבור חייך. לא כן הדבר!

אני אדמה אשר הכתבים יקרו בעיניו, ועל כן לקחך אז למען הוציא הכתבים מידך, ועד עתה לא יעזבך פן תקרא חמס על הכתבים ולכן לקח את כספך למען יתן לך משלך עד עת מצוא; על כן שית עצות בנפשך להשיג את כספך והכתבים —

מני אז שמרתי צעדי בעל השם למען למצוא תואנה לשים לדרך פעמינו. בכל יום ויום שַׁתִי עצות בנפשי איך להוציא וממי לפעולות ידים עד כי הקרה הזמן לפני את היום אשר קויתי אליו בתאות נפשי. — בסביבותינו גרה אשה יפהפיה כבת עשרים וחמש שנים והיא היתה ירועה חולי ותבוא לדרוש ברבי. אני ישבתי בכל עת כאשר באו אליו דורשים בחדר הראשון, גם בפעם הראשונה כאשר באה האשה הייתי בחדרי. למחרת בערב כאשר באה האשה שנית יצא הוא וישלחני אל רעהו אשר גר בקצה העיר הרחק מאד מביתנו ויצוני לסגור דלת החדר הראשון ולקחת המפתח אתי, כי גם בידו היה מפתח להדלת. — לוא צוה כזאת עלי לפני שבועות אחדים כי אז לא מריתי פיו, אך עתה הייתי לאיש אחר, כי שמרתי דרכיו, לכן עניתיו: הנני הולך! — אך לא הלכתי רק התחבאתי תחת המטה, ואחרי אשר סגר דלת חדרו בעדי, יצאתי ממחבואי ואביט בעד חור המפתח אל החדר אשר בו היה הוא והאשה ועיני ראו מחזה יקר עד מאוד, ואף כי הוא צוה עלי במפגיע לבל אגלה דבר מהדברים אשר תראינה עיני, בכל זאת לא אוכל התאפק ואגלה אזניך הקירא מכל אשר ראיתי: היא לקח כוס יין שרף בידו וילחש עליו ויתנהו להאשה לשתות, אך היא כמעט נגעה בכוס, ענתה כי לא תעצור כח לשתות כוס יין שרף, אולם הוא הפציר בה לשתות ויקח את הכוס בידו ויתנהו על פיה, וכמו חפץ להחזיקה למען תשתה חבקה בימינו, אך היא הדפה ימינו אחור, ותאמר: לא אדוני, איש קדוש, לא לך לחבק חיק אשת איש — אך הוא לא נבלם מדבריה (בלי תפונה הסבין

כבר לשמוע דברי מוסר כמו אלה; ויאמר בשחוק נעים: „אש מכבה אש" אמרו חכמינו —

— לא אבין אל מה ירומון מליך — ענתה האשה — כי אשה לא מלמדה אני —

— לכן הנני להגדך פשר דבר זה אש עיניך תכבה אש קדושתי — ענה ברגש ויחבקנה בזרועו בכל מאמצי כח. היא התקצפה ותאמר: סור לך ממני פן ארים כשופר קולי ונתפשת כאחד הנבלים —

— אנא חדלי יפתי מקצוף וראי מה עזה אהבתי לך עד כי אשכח בעבורך העולם הזה והעולם הבא, לכן אל תשליכיני מלפניך —

— הניחה לי! קראה האשה בקול מושל — כי לולא חסתי על כבודי כי אז הרימותי כבר קול זעקה —

— לשוא תתחפשי כמו תקצפי עלי, הן בעד חרכי עיניך הטהורות אראה תוך לבך כי לא תקצפי עלי, רק זאת היא דרך כל יפהפיות להצנע לכת למען עורר את האהבה ביתר עוז. אך האמיני לי כי גם בלעדי זאת תבער כמו אש אהבתי אליך, ומה לך עוד? האמיני לי כי אדע לב הנשים, ואין גם אחת אשר לבה חוק מצור עד כי האהבה לא תעצור כח למצוא מסלות בו, ואם יראני אשה יפה אשר לא נפתה לבה לדברי איש אז אדע מראש כי היא פתיות ולא תדע מה, או כי המקרה לא אנה לידה, כי מדוע תוכינה הנשים הרביהן יותר מבעליהן? האם גם בעלך יתר ממקומו בקצף אם אשה יפה תשלח ידה לחבקהו? ואני אחבך בכל לבי וכל משאלותיך אמלא, הגידי אם כסף תחפצי הא לך כסף! ואם אהבה הא לך לב מלא על כל גדותיו רגשי-אהבה —

אני התבוננתי בפני האשה כי דבריו לא שבו ריקם כי אף אם לא חדלה מוסר אותו על פניו כבראשונה, בכל זאת לא הרימה קול זעקה בחבקו אותה שנית ובנשקו אותה למו פיה.

(התיבה א')

– מי פעל וְעשה זאת, הכסף או האהבה? ישאל הקירא בטובו את האשה כי היא יודעת זאת ולא אני, כי הה! או האח מעודי לא הייתי אשה – בראותי כזאת אמרתי: הנה באה העת להפיק זממי. מהרתי ופתחתי בלאט את דלת החדר הראשון ויצאתי החוצה, ועד ארגיעה שבתי ודפקתי בכל מאמצי כח על הדלת בקול זעקה כמו פי למהלומות יקרא. כרגע יצא בעל השם בחפזון מהבית ופניו כפני להבים – מאיש קדושתו או מאיש אהבתו? – וברעדה הביט הנה והנה ובראותו אותי שב רוחו אליו כמעט, אך חרדתו שבה עד ארגיעה ותהי לקצף, ויתן עלי בקולו כקול רעם: המערת פריצים הבית הזה כי תבוא בקרדומות לפתוח הדלת? נבל; – בפעם הראשונה שמעתי מפיו את שם התאר הזה אשר באמת נאה היה לי ולמי שאמרו. אני החרשתי רגעים מעטים כמו שאפתי רוח. אחרי כן קראתי בקול: בעל האשה!! בעל האשה!! – ואפן כה וכה כמו אבקש את בעל האשה.

– מה זה תדבר בני? הה! כל עצמותיך תרעדנה, מי היא האשה? ומי הבעל? הגד פשר דבר –

– בעל... האשה... אשר היתה... פה בביתה– עניתיו בשפת עלגים ובכבדות למען הגדיל מבוכתו.

מה עשה בעל האשה? הגד! מהר והגד! –

– יקחהו אופל! הָה! בעל האשה, הבליעל... קראתי באיש נדהם ובלבי שמחתי למבוכתו.

– אבל דבר דבר ברור מה עשה בעל האשה? ואיפה ראית אותו? – קרא בעל השם בקול דאגה.

– בעל האשה הביט בעד החלון אל הבית, וכבואי אל הפתח חפץ גם הוא להתפרץ ולבוא אל תוך הבית, אך אני עמדתי בפניו ולא נתתיו לבוא הביתה. רגעים אחדים התאבק אתי אך כראותו כי לא אתנהו לביא הסב פניו ללכת. וישם אל בית המשפט פניו –. עוד לא כליתי דברי והאשה התפרצה לצאת מהחדר ותקרא בקול מר: עוכר

נפשי! עברתני! והנני ברעתי, הן אישי ישליכני מעל פניו, ואנה אני באה? הה! בליעל יעברך אלהים כי עברתני!—

— אנא אל תרימי כה במרום קולך! — קרא ברגזה ודאגה — את אשר הרסתי אני אבנה, יתן ה׳ ויגרשך אישך או אז אפרוש אני כנפי עליך —. כשמעי הדברים האלה יוצאים מפיו במנוחה ונשמעים כדברים היוצאים מקירות לבו אמרתי אני בלבי: לשוא עשיתי כל אלה! עתה לא יעזוב עוד מקומו כי הוא יתפוץ בה בלבב שלם, וגם בלבב האשה מצאו דבריו מסלות, זאת ראיתי על חוות פניה, ואהי כאיש נדהם רגעים אחדים בראותי כי נכזבה תוחלתי להוציא בלעו מפיו, גם יראתי מאד פן יודע לו מחר כי סבבתיו בכחש ויגרשני מעל פניו בחרפה ובוז. אך הוא הוציאני ממבוכתי, כי אך יצאה האשה מהבית אמר אלי: מהר יוסף ורתום העגלה ועד מהרה נעשה דרכנו, כי אפחד מאד מקנאת האיש פן יגלה עוני ואשמתי. מהר אל תאחר! — הדברים האלה הלמו ראשי כי את אשר לא פללתי שמעתי, כי הדברים אשר אמר אל האשה לשכך חמתה היו נשמעים כדברים היוצאים מקרב לב, ולא יכולתי לראות מראש כי רמיה בפיו, ובאמת לא ראיתי עוד מעודי כי ישכיל איש לדבר דברים נחומים בשפתים דולקים ולבו בל עמו כהאיש הזה. גם אני שקרתי כזבתי מרבה להכיל, בכל זאת ידעתי נפשי אשר אין לאל ידי להתחפש באפר צדק כמוהו, ומבלתי יכולת להסתיר שמחתי חפצתי לדבר למען לא ימצא את אשר בלבי ולא ידעתי עד מה, אך לאחרונה שאלתיו: והבית והכלים על מי תעזוב? — אף כי הוא כבר אמר לי אשר הבית והכלים לא לו המה רק להאשה אשר באה מידי יום ביומו לשרת פניו, בכל זאת שאלתי השאלה למען הסתיר מחשבותי.

— אעזבה את כל! אעזבה את ארץ החיים וארד נשיה, כי כבודי הלל, כבודי אשר כאור נגה הולך ואור מימי נעורי — יחולל עתה באשמת איש קנא אשר קנא לאשתו

ולא ידע כי רִפֵּאתִיךָ. הוא ישים לי עלילות דברים, ויוציא דבת שוא למען תת את שמי לגדופים, מהר! אנא מהר נא ורתום העגלה להסוס ונעזוב את העיר כרגע –. זאת יבין כל קורא כי מעודי לא הייתי שש לעשות רצונו כבפעם הזאת.

יצאתי בחפזון החוצה; הכינותי את העגלה והוא קבץ את כליו וכפריו וכל אשר לו, וישאם בידיו אל העגלה ונשב ונסע ואחרי חצי שעה כבר היינו רחוק מהעיר, בכל העת ההיא לא דברנו דבר כי שנינו היינו טבועים במצולת עשתונות. את עשתונותיו לא אדע כי לא הגיד לי, אך על לבי עלו מחשבות רבות ושונות בראשונה התפלאתי מאד איך לא הבין איש מרמה ותוך כמוהו כי רמיה בפי? האיש אשר בהשכל ודעת הוליך שולל המון אנשים – ומה גם נשים – האיש הזה נוקש בפח ערמתי כחסר דעת ולא הבין למרמת נער בן שלש עשרה שנה. – עתה לא אתפלא עוד, כי כבר הראתי לדעת כי נקל מאד ללכוד ערומים בערמה, כי המה יחשבו את כל מתי תבל לתמימים ופתאים, ויתברכו בלבבם כי רק להם נתנה הערמה ואין לזרים חלק בה לכן ילכדו בגאונם. אך אז לא ידעתי עוד מכל אלה לכן התפלאתי גם חרדתי לרגעים, פן תפקחנה עיניו לראות, כי במרמה סבבתיו, גם אמרתי בלבי: אולי ערום יערים הוא כי נסבה אחרת תאלצהו לרחוק נדוד ויתחפש כמו לא יבין לערמתי גם השבתי מחשבות איך להפיק זממי. אחרי כן פתח הוא את פיו וישאלני: מאין ידעת כי הוא איש האשה? –

– הוא הגיד לי: כי הוא דמה אשר כהודע לי כי הוא האיש אז אתנהו לבוא הביתה –

טוב עשית כי לא נתתו לבוא הביתה, ראה אראה כי אתה ילד חכם לכן תשב אתי לעד –

– רב תודות לך רבי! – אחרי עבור שלש או ארבע שעות באנו אל בית מלון אורחים אשר היה על הדרך.

ה,
בְּהוֹתָם בּוֹגְדִים יִלָּכֵדוּ.

בתי המשתה ובתי המלון בפלך שקיון יתראו בבית ומבחוץ כרפתים; כרוב בתי מלון אורחים בארצנו, ע"פל חתולתם מחוץ ופיח ושחור יכסו את הקירות מבית, קרקע הבית להם לרצפה. חצי הבית ארוה לסוסים, רפת לבקר ולצאן, והחצי השני מלון לעוברי אורח העוברים ברגל או בעגלה אשר נפשם קצה בעמל הדרך וישישו כי ימצאו מקום מנוחה לנפשם העיפה. מטה וכר ומצע לא ימצאו בכל בית המלון, והאורחים אשר יסעו בעגלה יובילו אתם כרים ומצעות וישטחום שטוח על השלחן ועל הספסלים ותחתיהם ויכינו משכב להם, ואלה אשר רגליהם סוסיהם, להם תהיינה ידיהם לכרים ומלבושם למצע וגם המה ינוחו על משכבם בשלום. בחדר המשתה יעמוד בַּתָּוֶךְ שלחן גדול בלי מכסה ומשני עבריו לארכו—ספסלים ארוכים כארך השלחן. כל האורחים ישבו יחד סביב לו, יאכלו, יתנו בכוס עיניהם, ידברו, ישוחחו, וישחקו בקיל המולה, ובכל זאת לא יעירו משנתם את האנשים אשר נלכדו בחבלי תרדמה וישכבו תחת השלחן או בפינות הבית וקול נחרם אימה. אתיו הנה אתם השוכבים סרוחים על ערשיתיכם ושנתכם נדדה, הביטו אל אלה שוכבים הוזים ותראו ותבינו כי לא חלב שקדים ואף לא יין לבנון יביאו שנת מנוחה, כי רק להעובד מתוקה השנה, רק להעיף תבוא תרדמה, היום נתן לכם לשבוע בטוב, והלילה נתן אלהים ליגיעי כח. אתם תאמרו מי יתן בקר ונראה ענג, ואלה העיפים ישאפו הלילה להחליף כח. אך לא אתם ולא המה ישיגו כל אשר יחפוץ לבם, לכם לא יספיק היום למלאות תאות נפשכם אשר לא תדע שבעה, והמה יעירו בוקר כי היום קצר והמלאכה מרובה. הה! אין אדם חי וחצי תאותו בידו! —

כבואנו אל המלון בשעה העשירית בלילה ישבו סביב

להשלחן המון אורחים כעשרה אנשים כלם מלבשים במלבושים
אשר ילבשו היהודים בארצנו, ואחד מהם ישב ראש ויספר
לכל העדה דבריו ברגש וכלם הקשיבו רב קשב. בבוא
רבי אל הבית ברך את היושבים בשלום, ויבקש לו חדר
מיוחד להתפלל תפלת הערב, והמספר הוסיף לספר, ואני
אשר תפלת המעריב לא משכתני אחריה בזרוע כח נשארתי
בחדר הגדול וכדברים האלה שמעו אזני: .... וכראות רבנו
הצדיק כי האפקורוס מאיר זרחי לא יאבה שמוע לו להיות
מן המקשיבים לקולו, אז אמר אליו באפו „אתה עתה תראה
היקרך דברי אם לא? !" אנחנו אשר בעינינו ראינו ובאזנינו
שמענו כל אלה, דמינו כי הנבל הזה יפול על פניו לבקש
מחילה וסליחה מאת רבנו אחרי שמעו כזאת, אך לא כאשר
דמינו כן היה. הנבל הזה עמד ברשעתו ועוד הוסיף סרה
לאמר „ה׳ לי לא אירא". שמעו ותשתוממו! הזד הזה אשר
בדבר רבנו ימאס ואל כל קדושי ישראל לא יפנה, כי
לוא האמין בקדוש אחר כי אז אמרתי על צדקת רבו יסמך,
אף כי עזרת כל הצדיקים כאל נחשבה מול עברת רבנו,
ואם יקצוף רבנו אז המה כלם הבל וריק יעזורו (לדברים
האלה רעמו פני אחד מהיושבים, אך לא הוציא הגה מפיו)
אך הנבל הזה אשר אל כל קדושי בני ישראל ילעג העז פניו
לקרוא בשם ה׳!! — כשמוע רבנו הצדיק **שם** ה׳ יוצא מפי
זד, אטם אזניו ויקרא בקול בלשון הקדש ממש: „הוציאו
את הארורה"! — המשרת אשר רבנו נסמך עליו שלח ידו
בראשונה ואחריו החרו החזיקו כל החסידים רואי פני רבנו
ואני בראשם ונחזיק בידי הנבל ונסחבהו סחוב והשלך ארצה
עד אשר הוצאנוהו כפגר מובס מהבית, ובחטאו חלה
את חליו שלשה ירחים, וכל הרופאים אשר לא מבני ישראל
המה (כי הרופאים לבני ישראל לא אבו אף לראות פניו
אחרי אשר נגרש מעל פני רבנו) אמרו לנפשו נואש, רק
אחרי עבור שלשה ירחים קם ויתהלך בחוץ. אמנם שמעו
צדקת רבנו והתפלאו: בכל הימים אשר חלה הזד היו פני

רבנו זועפים וכאשר שאל איתו בני הצדיק את הנסבה אשר עצבה רוחו, ענה ואמר בפה קדשו: כי התעצב אל לבו מדאגה מדבר פן כאשר שכב הרשע לא יוסיף קום.

– ומדוע חרה לך? – שאלהו שנית בנו הצדיק – הלא כזה וכזה יאכל בכור מות. יתמו רשעים מהארץ ויהיו כלם חסידים –

– לא בני – ענהו – לא אחפוץ כי תשוב נפשו לשאולה בטרם התודה על חטאותיו ואם ירד עתה נשיה בטרם שב לאלהים אז תמות גם נפשו במות גויתו –. מני אז ידענו נאמנה כי הוא לא ימות עוד לשחת אחרי אשר רבנו לא יחפוץ במיתתו, וכן היה קם ממשכבו ויתהלך בחוץ. אך לא דבר מהעת ההיא את איש דבר גם לא חרף עוד את שם רבנו כקדם. אנחנו חשבנו כי רוח טהור בא בלבו וחכינו יום יום כי בוא יבוא אל רבנו לבקש מחילה, אבל הוא לא בא כי עזב את העיר ולא הגיד לאיש אנה פניו מיעדות –

– אחרית הדבר שמעתי בהיותי בעיר אשדות – ענה ואמר אחד מהשומעים – כי היא בא שמה להכות את הצדיק בלשון לפני נציב המלך, אך נפשי איתה לדעת מה היתה ראשית הנסבה אשר בעבורה התלקחה אש השנאה בלבב הצדיק על האיש הזה? –

– לא ממתי סודנו אתה! – קרא המספר ועיניו בחנו את השואל.

– מאין ידעת או מי הגיד לך כי לא ממתי סודכם אני?–

– כי לא תדע את הנסתרות אשר נדע אנחנו, לכן לא לך לשאל עליהם וחלילה לי לגלות אף שמץ דבר לאיש זר לנו –

– אנא אדוני! – השיב האיש בחננו קולו – הן אמנם לא זכיתי להיות ממתי סודכם עד הנה כי רבי היה עד עתה הצדיק ר' יעקב ישראל, אך אזני שמעו נפלאות לאין מספר אשר עשה רבכם, לכן עתה באתי לשם קדשו להתרפס בעפר רגליו –

– תן לי אות כי כנים דבריך או אז אגלה לך כל הנצורות אשר אדע אני ותהיה כמוני –

– הנני אתן – ענהו השואל, ויוצא מחיקו מכתב ויראה להמספר אשר אך קרא בו שתים שלש מלים אמר: צדקת ממני, כנים דבריך, אך לא פה הוא המקום לגלות צפוני מסתרים בתוך עדה אשר יש בה אנשים זרים לנו, אכן מעתה ידוע תדע כל דבר כאחד מאתנו –

– ומדוע ספרת עד כה דברים נסתרים באזני אנשים אשר לא ידעת תמול שלשום?

– בדברים אשר ספרתי עד הנה אין כל דבר סתר, כי רק צדקת רבינו הגדתי להם –

– צדקת בדבריך, אות הוא כי חסיד גדול אתה –

– ידעתי גם אני כי צדקתי – ענה המספר בגבה אפו ובנשאו מרום עיניו וידיו – אני ארים בכל עת כשופר קולי להגיד צדקת רבי בתוך קהל ועדה. נפלאותיו מי יספר? אותותיו מי יגיד? בידו אוצרות גשם ושלג, בידו המפתח לפתוח שערי רחמים סגורים, בידו הכח והממשלה לעשות בעליונים ובתחתונים כרצונו. את רֹב צדקותיו בעינינו ראינו, לפניו לא היה ואחריו לא יהיה כמוהו. אשרי לדור שצדיק זה בעולמו כי הוא מגין על כל העולם ולולא הוא כבר שבה התבל לתוהו ובהו מרשעת יושבי בה, רק הצדיק יסוד העולם הוא יגין עליה בצדקתו . . .

– כלכל לא אוכל עוד! – קרא פתאום האיש אשר רעמו פניו בתהלה – רב לך רב להלל שם רבך לשוא, הן כל יושבי תבל ידעו כי רבי גדול מרבך אלף פעמים –

– מי הוא רבך אשר בכבודו תתימר? – שאל המספר בשאט נפש – מי הזבוב אשר יתחרה את הארי? –

– שקר הדבר! כזב! מרמה! לא צדיק ולא בן צדיק רבך רק רבי הוא צדיק בן צדיק, כי כאשר מת אביהם הצדיק נתן המשרה על שכם רבי כי הוא הבכור ולא על שכם רבך

אשר היא אחיו הקטן ממנו. ואתה תרים בגאותך את הקטן עד לשמים. הגד, מה הנה הגדולות אשר עשה? –

– ומה הנה הנפלאות אשר תדע לספר מרבך? האם החיה מתים? האם נתן פרי בטן לעקרות? לא אחת מאלה רק לקבץ כסף כל חכמתו –

– נפלאות תבקש? אותות תשאל נפשך? הנני להשמיעך נצורות לא שמעת. שמעו כלכם והתפלאו! כי את אשר חזיתי בעיני אותה אספר לכם: אני ראיתי בעיני אנשים לאלפים ולרבבות אשר נפדו מרדת שחת על ידי רבי, בנות ישראל למאות תבואנה אליו בכל שנה ושנה כי עצרן ה' מלדת – ותלדנה. בידו אוצרות גשם ושלג, גם מלאך המות לא ימרה את פיו, כי כאשר מאן הסוחר הרשע יעקב בן ראובן מארץ ליטא לשמוע בקולי למכור את העצים אשר הביא אתו במחיר מצער – אמר אליו רבי באפו: מחר יהיה האות הזה!" וביום המחרת נמצא הרשע מת שוכב על חוף הנהר מחוץ לעיר. ומדוע לא צוה גם רבך על מלאך המות לקחת את נפש האיש אשר מרה את פיו? אות הוא כי אין לאל ידו לעשות כזאת, הוא אשר דברתי כי רבי הוא הצדיק ורבך נביא שקר! –

– דום נבל פן אמלא פיך חצץ – קרא המספר בקצף נורא – רשע! איך העזת פניך לדבר סרה על רבנו, כי אין לאל ידו לצות על מלאך המות? ליא חפצתי לספר אף אחד מני אלף מכל האותות אשר עשה להוריד דומה את אלה אשר נתנו לו כתף סוררת כי אז השתוממת ושרקת ואמרת: אין כרבנו! אך אני לא אחפוץ לספר כעת כי לא פה המקום. לכן דום ושים יד לפה פן יבולע לך –

– לא אירא מפניך! גם שאת רבך לא תבעתני כי ברבי נסמכתי וממי אירא? אך אתה שקר תדבר כי לוא ידעת דבר מה מהגדולות אשר עשה רבך כי אז מהרת להריע כהצוצרה תהלתו, אמנם לא תדע עד מה ורק

בשקר תתפאר כי רבך הראה כחו להוריד לאלפים אל ארץ תחתיה –

– שמור נפשך ושמור פתחי פיך ! – קרא המספר בעזוז אפו – כי בנפשך דברת הדברים האלה –

דם אתה ולא אני אם הפץ חיים אתה ! אני אנדך על פניך, כי רבך עם הארץ, רבך איש מרמה, רבך אשה, רבך כלב, רבך.... המספר אשר עד הנה האריך אפו ורק בדברים הפץ להפיל אימתה על מנגדו, לא משל עוד ברוחו, התנשא כארי ויאחז בשערות ראש איש ריבו. אך גם איש ריבו לא חבק ידים בעצלתים, כי אחז בזקן לוחמו ויריבו בחזקה. כל האורחים התפרדו לשלש מפלגות: שנים עזרו על יד הנלחם, ושלשה או ארבעה קמו להושיע להלוחם, ויתר העם עמדו מנגד ולא התערבו בריב. גם האיש אשר שאל אחרי הנסבה, אשר עוררה את חמת הצדיק על האפיקורוס מאיר זרחי, עמד מנגד ויתבונן בהלוחמים, ואני התבוננתי בפניו ואכיר כי הוא ישמח בלבו לראות המחזה הזה. בעלת הבית כראיתה המלחמה אחזתה פלצות ותקרא בקול: ראובן! ראובן אישי! ראובן מהר בא הביתה! – בעל הבית אשר בשם ראובן יכונה היה משכמו ומעלה גבוה מכל העם, על פניו ילין עז ואולת יחדיו, מכסה עור כבשים כסה את גויתו עד ברכיו וחבל פשתן עב אזר את מתניו. בבואו הביתה עמד על המפתן ויביט כה וכה וישאל בתמהון: מדוע קראת לי? –

– האם הכית בעורון ולא תראה את המבוכה אשר בבית? – נתנה אשתו עליו בקול מושל.

– ראה אראה –

– ומדוע תעמוד כבול עץ על מקומך ולא תעשה מאומה!–

– מה לי לעשות? –

– יקחך אפל! בבור מות יבלעך! כסיל בער –

– זאת שמעתי זה אלף פעמים ממך היום, ועוד אשמע כהנה וכהנה בלילה, הבעבור זאת קראת לי? – ענה

בתלונה ובכלותי דבריו פנה שכמו ויחפוץ לצאת החוצה.

– אלף אלפים רוחות יבואו בקבר אביך, נבל: מדוע לא תשקיט המהומה? כלב נמבזה? –

– האני אתערב בריבם? האם אברים הנמו, חוטבי עצים אשר שתו לשכרה כי אראם נחת ידי? הלא כלם חסידים לומדים ואני מה? המה יודעים את אשר להם לעשות ואני חדל אישים, חלילה לי מהתערב בין גדולים! יעשו בהעילה על רוחם, לא לי לדעת מה המה עושים.–

ובכלותו דבריו הסב פניו ויצא החוצה. עודם נלחמים בחזקה, ורבי בעל השם יצא מחדרו ויקרא: אל נא אחי זרע יעקב, אל נא תרעו! רק הקול קול יעקב, בני יעקב מספרים תהלות הקדושים אשר בארץ המה אך בקול והידים ידי עשו, לכן לא נאוה לזרע יעקב הקדושים ללכת בדרכי עשו הרשע הוא סמאל הוא הסטרא אחרא.... הדברים האלה השקיטו כרגע את אש המריבה, והלוחמים אשר הרפו איש מרעהו נשאו עיניהם ויביטו בתמהון בפני בעל השם, אך הוא לא חכה להשיבתם וישב להדרו ויוסף להתפלל בקול רנה.

– מי הוא האיש? – שאלו איש את רעהו.

– הוא רבי עניתים בגאון ובמרם שאלו את פי מהרתי לספר כל הגדולות והנפלאות אשר יעשה יום יום. דברי היו נשמעים כדברי אמת, כי לשוני מהר לדבר כמו ראיתי את כל אלה בעיני, כי פעמים אין מספר שניתי ושלשתי הדברים כאשר שמעתי אותם יוצאים מפי רבי הקדוש. האנשים פערו פיהם וישאלוני איש איש כשאלתו: לשמו, לעירו, לדרכו, ויהי אך חפצתי לפתוח פי נתן עלי רבי מחדרו בקול. יוסף הס! אל תדבר דבר! – הדבר הזה העיר בלבב האנשים את החשק ביתר שאת לדעת מי הוא, אך מבלי דעת מאין יבקשו את אשר יחפצו לדעת, התלחשו איש באזני רעהו. האחד אמר: כי הוא צדיק נסתר, ועל דברת השני הוא שלוח מאחד הצדיקים בדבר

נסתר. ואף כי נפלגו בדעותיהם בכל זאת החליטו כלם פה אחד כי איש קדוש הוא. גם אלה אשר עוד לפני רגעים אחדים אחזו איש בשערות רעהו, עשו שלום ביניהם וידברו אודות רבי. והאיש אשר הרבה לספר בכבוד רבו ואשר התגרה מלחמה את השני לא משל ברוחו ויגש בלאט אל הדלת ויוצא את המפתח ויבט בעד החור אל תוך החדר. רגעים אחדים הקשיב קשב וישב אל האספה ויאמר ברגש: איש צדיק הוא! ומתפלל כאחד הצדיקים, מתפלתו נראה כי צדיק הוא, לדבריו נגש גם איש אחר אל הפתח ויבט בעד החור ויאמר: איש כזה ראיתי בחלום הלילה, צדיק הוא! וכלם גמרו אמר כי צדיק הוא.

בעלת הבית בשמעה כזאת שמחה בלבה כי הקרה ה׳ צדיק נסתר לבית מלונה כי התברכה בלבה אשר לרגלו תביא הברכה לביתה, ותחפוץ להעניקהו מהברכה אשר ברכה ה׳ בטרם בא הנה, אך היא לא הרהיבה בנפשה עוז לגשת אליו ותעמוד רגעים אחדים על מקומה מבלי דעת מה לעשות ותבט כה וכה אולי יש איש אשר ישמיע שאלתה באזני הצדיק, כי כן דרך הבוערים בעם, בעת אשר דבר להם אם אדם נעלה בעיניהם, יבקשו להם אנשים אשר ידברו בעדם והמה יעמדו מנגד, ולא ישימו אל לבם כי רום עינים ראשית חטאת היא להאדם המעלה וכאשר יגדל ערך איש כן תגדל גם ענות לבו, אך זאת היא הדרך בכל למו בהתהלכם את אנשים וגם בקרבם לאלהים: לבם ימאן האמין כי אלוה אשר מרומים ישכון יטה אזן קשבת לדברי פתותי הערך לכן יבקשו למו מליצים בינותם. הוי פתאים! אם יוצר הוא? הלא כלם מעשי ידיו ובעיניו כלם נשתוו. ואם אב הוא? הלא כלנו בניו אנחנו ובמה נפלינו איש מרעהו?...
אך אילו עשה גם זאת האלהים – שיראו מלפניו! כי כן דרך חסרי הדעת אשר אך אם ירהיבו בנפשם עז לדבר פעמים שלש את גבר אז כמוהו כאין בעיניהם, ולוא דברו המה פה אל פה את אל מושיעם כי אז חדלו מתת כבוד גם לשמו...

פתאום התעוררה, כי רוח עצה בא בקרבה, ותגש אלי ותאמר: הלא את הצדיק באת הנה? –

– כדבריך – עניתיה בגאון – אני משרת את פניו זה שלש שנים –

– ומדוע תשב כה במנוחה? – שאלה אותי שנית כי לא ידעה מה לשאול מפי עוד.

– ומה לי לעשות? הלצאת במחול משחקים? –

– אני חפצתי לשאל פיך, מדוע לא תבקש אכל לנפשך? הן כל הבית לפניך, אכול מכל אשר תאוה נפשך, אך שאלה אחת אשאל מאתך אל נא תמנענה ממני, שאל את פי הצדיק: אילי יהיה את לבו לטעום פה דבר מה למען יבורך הבית בגללו –

– אני אעשה כדבריך – עניתיה בחפץ לב ואגש אל הפתח, ובפתחי את הדלת נשמע קול רבי בלכתו בחדר אחת הנה ואחת הנה ומתרונן „ועמך כלם צדיקים". „ועמך כלם צדיקים". כל העדה הטו אזניהם להקשיב כמו קול ממרום, שיח שרפי מעלה לקחו אזניהם. ואני באתי לחדרו ואשאלהו: אם יש את נפשו לטעום מאומה? –

– לא עת! לא עת! בעבור שתי שעות אשלים תפלתי –

– אבל תפלת המנחה התפללת תפלה קצרה בהיותך את האשה היפה בחדרך – אמרתי בלבי. יצאתי מחדרו ובשרתי לבעלת הבית את הבשורה כי בעוד שתי שעות ישלים רבי את חפצה – לב האשה פחד ורחב בשמעה כזאת ותמהר אל בית המבשלות להכין ממבחר בשר הבהמה והעוף מאכל תאוה אשר ינעם לחך איש האלהים. כל האורחים, אשר נפשם עיפה מעמל הדרך ומרוב היין אשר שתו לרויה בטרם ביאם אל בית המשתה לשבור צמאם, ואחרי המלחמה למען השלים ולחיי הצדיק הנסתר, נמו שנתם על השלחן ועל הספסלים ותחת השלחן ותחת הספסלים. וכרגע נשמע קול בחלילים וכל כלי שיר יוצא מנחירי הישנים שנת תרדמה. כראותי כי כלם הוזים שוכבים ואין רואני הלכתי לחדר רבי ואשב שם

לחכות עד אשר יבאו המטעמים על השלחן, כי גם אני חכם כרבי ובחרתי לחכות עוד שתי שעות עד אשר האשה תכין המטעמים, ולא למלאות כרסי בהמאכלים אשר כבר פג טעמם. רבי לא הביט בפני ולא דבר אתי דבר, רק התהלך בחדר לארכו ולרחבו תפוש ברוב שרעפיו וידו הימנית על מצחו. בחדר השני נשמע קול אשה זקנה תשורר בקול דממה: שכב בני שכב, תחת מטת שמעון הנבון, יעמוד גדי לבן. הגדי ילך לסחור סחורה, ושמעון בני ילמוד תורה. שכב שמעון בני שכב, תורה תלמוד ותהיה רב. שכב ואתן לך את האגוזים וליחזקאל לא אתן מאומה –

– אלף מכות בהדרי בטנך! נשמע קול ילד מדבר בקול חזק כרוב בני הכפר – אני אקח את כל האגוזים ולך ולשמעון אתן מכות –

– דום כלב שוטה, דום! – ענתה האשה.

– הזקנים יבערו ויכסלו כילדים – נשמע קול אשה אחרת – השכחת כי המלמד צוה לבל יקראו את הילדים בשם „כלב" או „חתול" בלילה! כי ישנם שדים הנקראים בשמות האלה והמה יבואו להשחית אחרי כי יקראו בשמותם –

– שכחתי! שכחתי! אנא אל תגידו זאת לבעלת הבית –

– לא אכך בלשון, אך אל תוסיפי לחטוא –

– לא אשוב עוד לכסלה, לא אשוב – שתיהן החרישו ולא יספו לדבר עוד דבר והדממה שבה לקדמותה. אחרי חצי שעה בא בעלת הבית ותעמוד לפני הפתח ובידה להם ומלח וכל כלי האכל, אך לא הרהיבה עוז בנפשה לפתוח הדלת.

– בואי אשה יראת ה', בואי! – השמיע רבי קולו מהדרו – התחזקנה ידיך כי מצאת חן בעיני אלהים בתתו לך בן אחד אשר שמו יחזקאל, והיא יגדל ויהיה לגדול בישראל, ואולם שמעון אחיו הקטן ממנו יגדל ממנו, כי עליו תנוח רוח ה' ומברכות פיו יתברכו כל בית ישראל – האשה התפלאת השתוממה ולא האמינה למשמע אזניה: כמפלאות תמים דעים

היו הדברים בעיניה, והמבשר כחוזה מחזה שדי אשר יקרא מעל כפר ה׳ את הבאות אשר תקרינה, כי מאין ידע מה שם בניה ומה תהי אחריתם? אם לא נביא אלהים היא? אמרה בלבה, ומרוב שרעפיה בקרבה לא יכלה להוציא הגה מפיה ותבט בתמהון בפני רבי והוא היסיף לדבר: האמיני אשה ברוכה בדברי אלה כי לא יפול מדברי ארצה —

— מלאך אלהים! נביא אל! צדיק אתה! לפניך נגלו תעלומות ואיך לא אאמין בדבריך? אאמין בכל דבריך איש קדוש המדבר אלי, ה׳ שלחך הנה להחזיק רוחי ולהשמיעני בזאת. הה! קטנתי מכל החסד אשר תעשה את אמתך, כי השפלת שבת בביתי לילה אחד, ותדבר אלי מרחוק בשורות טובות, הה! קצרה ידי משלם כל החסדים האלה—

— ה׳ האיר פנים אליך, ואיך אסתיר פני ממך? ה׳ דבר עליך טובות, ואיך אחריש אתאפק לבלי גלות אזנך מכל האשר והטוב הצפון לך לימים הבאים? —

האשה החרישה רגעים אחדים כי היתה שכורת השמחה ותשבח רגע תבל ימלואה גם את המטעמים בתוך התנור. אך פתאום עבר ריח עצבת על פניה ואנחה חרישית התפרצה ממעמקי לבה.

— מה לך אשה ברוכה כי נעצבת אל לבך פתאום? — שאל אותה רבי בתמהון.

— סלח נא לי איש אלהים — ענתה במועל ידיה ובנשאה מרים עיניה הרטיבות מדמעה — אנא אל תקצוף על קול אשה סכלה כמוני, כי נפשי אותה לדעת עוד דבר מה —

— שאלי נא שאלי! כי לא אשיב את פני האשה אשר ה׳ לא השיב פניה ריקם —

— אנא רבי! — דברה האשה בתחנונים — מדוע לא הגדת לי מה יהי משפט בני הגדול היים? —

— הצדיק היודע נסתרות נבוך מאד מדבריה, כי מן השמים לא גלו לי כי עוד בן להאשה וישמי חיים גם מאחורי הפרגוד ומאחורי קיר החדר אשר שמה שכבו הילדים) לא

שמע כזאת, לבן לא מצא מענה, אך מבוכתו היתה עד ארגיעה, כי אנשים כמוהו ימצאו בכל עת דרך לצאת מן המצר, הוא נשא מרום עיניו ויאמר בלוות שפתים ובכבדות: חיים... חיים... הקשית לשאול כי... אך האשה לא נתנה אותו כלות דבריו ותקרא אויה אויה לי! ידעתי רבי כי אשמתי ממך לא נכחדה, עין בעין תראה יצרי מעללי איש וכמוני תדע עותתי, אך לפני איש כמוך היודע כל, הצופה ומביט בעיניו הטהורות את כל סתום והתום מעיני כל בשר, לפניך אתודה על פשעי: הה! בעון חוללתי את הבן הבכור, בחטא חבלתיו וילדתיו! אך בשמים שהדי כי לא למען מלא תאות נפשי רק למען יכבד שם הצדיק עשיתי זאת, כי הצדיק אשר אמר לדבק טוב: ברך אותי ואת אישי ביום חתונתנו כי נראה זרע לתקופת השנה, וכראותי כי עוד מעט יעבור המועד וברכת הצדיק עודנה לא באה, אז שאלתי את פי המלמד אשר היה אז בבית אבי על הדבר הזה, והוא... אך מה אדבר עוד לפניך ואתה יודע נסתרות? אך לפי דברת המלמד לא יחשיב ה׳ לי זאת לעון, כי עשיתי זאת למען כבוד הצדיק ולמען יהיה לי בן חכם הוגה בתורת ה׳ לבל יהיה כאיש נבער מדעת את התורה והמצוה, אך עתה אראה כי ה׳ הפגיע בי את עוני, ואת שני הילדים ברך ומהגדול הסתיר פניו, אויה לי! — לוא נגלו לפניך הקורא פתאום צפוני מסתרים כמו אלה, ידעתי נאמנה כי שרקת וחרקת שן, האין זאת? אך בעל השם לא היה מהיר חמה כמוך, כי הוא היה איש יודע דעת עליון, ובלי תפונה ידע את העונות החטאים והפשעים אשר חטאו ואשר עוו בני ישראל, כהניהם, שופטיהם, ראשיהם, צדיקיהם, נשיהם ובנותיהם וכל הגלוים עליהם, לכן שמע אשמת זמתה מפי האשה ולא השתומם, רק שם עיניו בה רגעים אחדים אך היא לא יכלה נשוא מבטו ותורד לארץ עיניה.

— ידעתי כל אלה, ידעתי מראש, אמנם ה׳ העביר

חטאותיך ופשעיך לא יזכרו עוד, אך מהרי לכבס עונך: הרבי כפר פדיון נפשך לצדיקים וחסידים או אז יסיר ה׳ אפו ממך ויתן את ברכתו גם על ראש בנך הבכור –

– נחמתני רבי, נחמתני, אעשה ככל אשר תצוני –

– ואני אתפלל מחר אל ה׳ להוציא את רוח הטומאה מהבית –

– נחמתני רבי נחמתני –

– ועתה תני לי ארוחת הערב למען אברך על הארוחה, כי בבית כזה עלי להרבות בברכה למען תנוח הברכה עליו ועל יושביו –

– נחמתני רבי איש אלהים נחמתני – ענתה האשה ותמהר להביא את המטעמים אשר הכינה. בצאת האשה מהחדר היה מַרְאֶיהָ כמראה איש דואג מחטאותיו בצאתו במוצאי יום הכפורים מבית התפלה לשוב הביתה. וכל קורא יליד ארצי ידע ויבין את הדמות אשר ערכתי להאשה: הוא ישוה לנגד עיניו אחד החרדים מפחד יום הדין בלכתו בערב יום הכפורים לבית ה׳ לבקש מחילה על כל החטאים והפשעים אשר חטא בשנה העברה, איך לבו יחרד מאימת הדין, נפשו עליו תאבל בזכרו כי עוד מעט יבוא זכרון חטאתיו במאזנים לעלות ועל פיו יצא הדין לשבט ולחסד, עיניו תדמענה, יכרע ברך ויפול לפני האיש העומד עליו להכות איתו ארבעים, יקום ולא יאמין בחיים. אך כעבור יום תמים יהפך לאיש אחר: הן לא אכל לחם וייעף, התענה בצום נפשו ואין בו עוד כח לבכות, ובכל זאת יאירו פניו ולבו ינוח. „ה׳ מחה כעב פשעי" יאמר בלבו – כי אם יבוא במשפט אתנו על כל נעלם, הלא אז אבדנו כלנו אבדנו, כי מי גבר יחיה ולא יחטא?" הרעיון הזה כי כלם חוטאים, וכלם בעיני אלהי המשפט נשתוו, יפיח בקרבו רוח תקוה ואמץ לב, ובצאתו מאת הקדש ישכח את כל המחשבות אשר עלו על לבו אתמול וישב לדרכי הראשונה. כן חזיתי על פני האשה אמץ לב ומנוחה בצאתה מחדר רבי; זכרון החטאים אשר עליהם הזילו עיניה פלגי

דמעה לפני רגעים אחדים, כענן כלה וילך מלבה אחרי אשר הצדיק היודע דעת עליון אמר לה כי ה׳ העביר חטאתיה... כרגע שבה ותצג לפניו מכל מאכל אשר היה די והותר לעשרה אנשים לאכול לשבעה, אך הקדושים אשר על הארץ המה–כי הקדושים אשר בארץ המה לא יאכלו מאומה – יאכלו מעט מהרבה, ורק החלק השלישי מן המטעמים זכה לבוא אל קרביו. האשה שבה לפנות הכלים מעל השלחן ותאמר: רבי לא טעם מאומה, אות הוא כי המטעמים לא ישרו בעיני כבודו –

– לברכה ולא לקללה! – קרא במועל ידיו וישם את עיניו במכסה הבית. גם אני אכלתי ושתיתי לרויה כי גם המזג לא חסר ואישן שנת ישרי–לב. בבקר הקיצותי לקול המולה ומהומה, וכפקחי עיני ראיתי את האיש אשר ספר אמש גדולת רבו עומד בירכתי הבית אסור בכבלי ברזל ושלשה אנשי חיל מזוינים עוטרים עליו מסביב. מכל האורחים לא נותר איש, לבד האחד, אשר דרש אמש אחרי הנסבה אשר הציתה אש השנאה בלבב הצדיק על האפיקורוס מאיר זרחי, ישב בצד הדלת ויכתוב בעט עופרת על הגליון אשר לפניו. ככלותו לכתוב נתן את הגליון על יד אחד מאנשי החיל ויאמר: הביאו את האיש הזה אל העיר אשדות, ואת המכתב תתן על יד שר בית המשפט, אך השמר לבל תעלים ממנו עין, כי אם ימלט מידך אז יהיה בך העון –

– יהי לבך נכון ובטוח כי לא ימלט מידי – ענה איש החיל ויעבר ידו על שפמו השחור משחור. האסיר בכה ויתחנן להאיש כי יפתח חרצבותיו, אך שומע לא היה לו, כי האיש לא הטה אזן לדבריו, אך הוא הוסיף לבקש תנינה ויאמר: האם אבדה האמונה מלבך כי תשחית רחמיך מבן בריתך? הלא בן יעקב אתה וממי יהודה כמוני יצאת. ומדוע ככה אתה עושה לי? –

– צר לי מאוד – ענה האיש – צר לי כי גם אתה

בשם בן יעקב תכנה, כי לבשת ולחרפה הנכם לצור ממנו חצבתם, אתם זרע מרעים ילדי פשע הנותנים שם יעקב לחרפה וקללה בעמים, ולא תבושו בשת להתימר בשם „בני יעקב". לולא הייתי בן יעקב כי אז לא נגע הדבר אל לבי, אך עתה עלי המצוה לבער את הקוצים מכרם ישראל –

– אמנם חוסה נא! חמול נא על אשתי ועוללי, כי בלעדי ישבר מטה לחמם, ואלה הצאן מה חטאו? –

– מדוע לא השיבות הדברים האלה אל לבך כאשר הרימות אגרוף רשע על מאיר ורחי, ואתה ורעיך הכיתם אותו מכת בלתי סרה עד כי לא נותרה בו כל נשמה, ולא חסת על רעיתו ועולליו החפים מפשע והוא גם הוא לא חמס עשה? –

– חי נפשי כי לא עשיתי לו כל מאומה! –

– עוד תעיז פניך לדבר שקרים ולהשבע לשוא? הלא פיך ענה בך אמש כי גם ידך היתה את הרשעים! אך אם יש לך עוד מלים להצדיק נפשך תהן עדיך בבית המשפט כי תם אתה מפשע ותצא נקי –

– ואם גם עזרתי על יד המכים, אך הלא לא אני האחד, ומדוע אשא אני עון כלם? –

– וגם לא אתה לבדך תשא עון; כי כבר מזורה הרשת על כל הודים, וגם את הצדיק יגרו אנשי חיל בחרמם –

– עמו אנכי בצרה! – קרא האסיר פתאום בשמחה כמשתגע, ויחפוץ למחוא כפים אך כבלי הברזל אשר היו על ידיו לא נתנוהו לעשות חפצו – בעלת הבית! – קרא בקול עז – תני לי כוס יין! הצדיק ישלם! לחיי הצדיק! – קרא בקחתו את הכוס וישה ראשו לשתות – לחיי כל ישראל! ולמות להמלשין הזה, תני עוד אחד! הצדיק ישלם! הוא שנה וישלש במשפט הראשון, ומי יודע עד כמה פעמים היה את נפשו לברך את הצדיק בחיים? אך האיש הורה באצבעו לאיש החיל כי ישימו לדרך פעמיהם ובהפנותם שכמם ללכת קרא האסיר בקול גדול: מלשין! כופר! אפיקורוס!

(התקופה ח״א)

ממזר! חכה נא! יום יבוא והפול גם אתה בידינו ונשלם לך כפעלך – האיש לא ענה דבר ויצא החוצה.

בכל העת ההיא ישב רבי על מקומו, לא הוציא הגה מפיו גם לא שאף רוח בחזקה, אך כאשר יצאו כלם מהבית קם ממושבו ויחל להתהלך בחדר הנה והנה כמשפטו תמיד. אחרי ארוחת הצהרים צוה עלי כי אצא בין הערבים לצוד לו חתול להביא. מה חפץ לו בחחיה הזאת לא ידעתי; רק זאת ידעתי נאמנה כי חזקה על חבר כמוהו שלא יוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן. בין הערבים הבאתי את הציד כאשר צוני, והוא לקח מידי את החתול ויסתירהו בשק עור אשר הוציא מצלחתו ויצו לפנות לו את חדר המטית. הוא בא בו ויותר כחצי שעה ובצאתו צוה באזני על כל בני הבית לבל יזיד איש לגשת אל החדר להביט כי פן מרה תהיה באחרונה. כלם שמעו וינועו ויעמדו מרחוק, והוא קרא אותי אחריו החדרה ויצוני ללכת ולהביט אל תוך החדר מה נהיתה שם. שמעתי בקולו ובבואי ראיתי והנה הכר מתנשא, קופץ הנה והנה, עולה ויורד כמו רוח חיים בא בקרבו. נתתי בקול ויחרדו כל בני הבית אחרי ויביטו ואימה חשכה נפלה עליהם.

– הה! רבי רבי! – קראה האשה בקול מר מרגיז לב – רבי אבדנו כלנו אבדנו! –

– מה זאת? מה קול הקריאה? – שאל בתמהון בצאתו מחדרו במנוחה – מה נהיתה שם? –

– שעירים ירקדו בחדר! אויה לנו כי אבדנו! – ענתה האשה בקול בוכים.

– הסכלתם עשה! – קרא בחמה אפו – מדוע עברתם על מצותי – הלא אני צויתי לבל יזיד איש להביט אל תוך החדר פנימה עד עבור שתי שעות –

– אמנם הצילנו נא רבי! הצילה את עוללי, אנא הושיעה נא! –

הרעותם את אשר עשיתם לעבור על מצות פי,

אך הרגעי נא כי לא תאונה לך ולביתך רעה, צאו מזה עתה יאנכה במה כחי גדיל – כלם יצאי ואני אחריהם יהיא בא אל חדר אשר בו ירקדו השעירים.

– אוי! אוי! – נשמע פתאום קול מהחדר. נפשם יצא בשמעם את הקול.

הקול קול רבי – אמרתי להם ואמהר אליו החדרה, ומה השתוממתי לראות פני בעל השם קרועים לגזרים ומגאלים בדם, עינו הימנית תדמע בדמע ידם, ומראהו מורא מאד.

– מה זאת? – שאלתי בשממון.

– המנול פגע בי; נלחמתי את השד גם יכולתי לו, אך גם הוא שלח בי חצי נקמתו – כה תאמר גם לבני הבית, – ואתה מהר להוציא את הכר החוצה יקרעהו לקרעים לעיניהם, ואת הנוצות פזר לכל רוח עיבר – וככלותי דבריו מהר לביא אל חדרו. בני הבית כראותם כי אני קורע את הכר לקרעים השתוממו מאוד ויהי בעיניהם לנס, ורק אחרי אשר לא נותרה עוד אף אחת מהנוצות, אז הרהיבו עוז בנפשם לביא הביתה והזקנה אמרה: אני ראיתי אותו –

– את מי ראו עיניך? – שאלה בעלת הבית.

– את השד – ענתה הזקנה בבטחה.

– ה׳ ישמרנו! קראה בעלת הבית ותאטם אזניה – אל תשאי את השם הזה על דל שפתיך זקנה! –

– אך אני ראיתיו בעיני – ענתה הזקנה – הוא התהפש בעור חיה נוראה כי כמראה חתול מלא נוצות היה מראהו עת התפרץ לצאת מהחלון ויעלם –

– גם אני ראיתיו – ענתה המבשלת.

– עין מי לא ראתה אותו? – נתנה בעלת הבית עליהן בקולה כי כלמה כסתה פניה כי היא, בעלת הבית, לא ראתה את האורח, אשר בחטאה בא ובביתה מצא מקום – אך מה לני לדבר דברים נוראים כמו אלה? מהלל שם ה׳ והצדיק כי גאל אותנו מידיו – כשמעי את דבריהם נפקחו עיני ואבין אל כל אשר עשה הנוכל, כי הוא נתן בתחלה את החתול בתוך

הכר למען יקפץ כמי נפש היה בו ולאחרונה הוציאו, אך כאשר הוציאו קרע בצפרניו את פניו וינקר את עיני הימנית. אני שמחתי בלבי על המקרה הזה, כי אמרתי בלבי הוא יהיה לי לישועה להוציא זממי לפעל ידים. הגדתי להכסילים דברי רבי וספרתי להם מהמלחמה האיומה אשר ערך את שר המשחית, ועוד הוספתי כהנה וכהנה. גם צויתי עליהם בשמו לבל יביא איש להדרו אם לא יקרא בשם. וכל אלה ספרתי להם בקול גדול למען ישמע ויראה כי פקודתי תשמיר רוחי. כל הלילה נאנח ונאנק ויתהפך מצד אל צד אחד מרוב פצעיו אשר לא נתנו תנומה לעפעפיו. גם אני לא נתתי שנה לעיני כל הלילה, כי חרשתי מזמה איך להוציא מחשבתי אשר זמתי עד הנה. למחרת בבקר בראותי כי השנה אחזה בשמורות עיניו, יצאתי בלאט מחדרו ואמרתי לבני הבית כי רבי צוני בלילה לשוב אל העיר אשדות לקריא לו אחד מרעיו ואחרי כן שבתי ולקחתי את המלתחה הקטנה אשר בה היו סגורים על מסגר כספו ומכתביו ואצא ואצו עוד הפעם במפגיע לבל יזיד איש לבוא בית רבי בטרם נקרא בשם.

– טוב הדבר – ענתה בעלת הבית – מצות שפתיו אשמור. אך איך תלך בדרך רחוקה ברגל? הבה עוד מעט ואצוה לרתום לך עגלה לסוס – הודיתי חסדה לה, ואומר כי לא אוכל להתמהמה אף רגע כי הדבר נחוץ מאוד, לכן אלך ברגל עד העיר הקטנה הקרובה ושם אקח לי עגלה למען לא אתמהמה בדרך –. גם הדבר הזה ישר בעיניה כי היא לא חשדה אותי ברב או במעט. ואיך יעלה על לבה כי האיש הנאמן אשר עליו יסמך הצדיק, יבגיד בגד? ולוא גם היה כזאת את לבבו, הלא אז גלו מן השמים להצדיק: כי איש שלומו אשר בו יבטח בורח עליו רעה, ויגרשנו מעל פניו...

ו.
בַּעַל הַבַּיִת.

העיר קיקלון עיר קטנה מאוד; כשלושים בתים אשר לא תאר ולא מראה להם יעמדו כשני עדרי צאן אחד מול אחד, החצי מעבר מזה והחצי מעבר השני, וּבְתוֹךְ כר נרחב מכוסה בירק שדה, ועליו יתהלכו אווזים, תרנגולים ובני יונה הנה והנה במנוחה ואיש לא יפיל עליהם אימתה, כחסידי העיר צבועאל בבית תפלתם. תרנגול אחד גדול התהלך בין התרנגולות אשר סביב שתו עליו בגאון ועוז, פרש מוטות כנפיו עד הארץ קרא בקול, קפץ, רקד ויִנענע בעטרת ראשו. מדי ראיתי אותו שחקתי בקול גדול כי זכרתי את הראש לעדת החסידים בעיר אשדות אשר עשה גם הוא כמעשה התרגגול: כנפות כסותו הגיעו עד הארץ, והוא קפץ, רקד, נתן בקול עז למען תת חתית בלבב באי בית התפלה ולולא יראתי פן אהיה מוציא דבה כי אז גליתי עוד דבר אחד אשר עשה כמעשה התרנגול... הלכתי לבית המלון, הוא בית התפלה כי שמה יבואו עוברי ארח ברגל להנפש מעמל הדרך ושמה ימצאו גם את הארוחה הדרושה מאוד לנפש עיפה, כי איש איש מהבאים להתפלל יקרא את האורחים לאכול אתם פת לחם.

בערים הקטנות יחמלו על דל הרבה יתר מבערים גדולות; בערים הגדולות ירוץ איש לבצעו כל היום כי שמה ימצא בעמל ותלאה איש טרף ביתו ואם נפש ברכה בו כי יחמול על דל, יאציל מכספו לו, וזאת היא הנסבה כי ינהרו שמה תרבות אנשים רקים ופוחזים אשר במלאכה געלה נפשם למען מלא כסף חוריהם. לא כן בערים הקטנות: שם הכסף יקר בעיני בעליו מאוד, ואם יראה ענות עני כי בטנו תחסר, יאכילהו מפתו אתו על שלחנו ואם גם את עשירים הוא נמנה לא יבוש לשבת יחדיו ולאכול על שלחן אחד את איש אשר לא ראה פני ההצלחה מעודו,

לכן לא יבואו שמה העניים הסוחרים אל ארץ מעיר לעיר לקבוץ על יד, כי מה חפץ להם בעיר אשר לא כסף רק לחם תתן לדורשיו? אמנם לעוברי ארח אשר לחם יבקשו תהיינה הערים הקטנות מקור חיים. באתי אל בית התפלה ואתפלל את העדה תפלת המנחה. כל העדה כשבעה עשר איש כלם התפללו איש על מקומו, רק שנים מהם האחד כבן שמונה עשרה שנה, קצר הקומה וראשו הגדול מאד לפי ערך גויתו מכוסה בשערות שחורות ופניו כפני אשה מצרה. והשני רם הקומה ודל בשר עיניו מבריקות ומעופפות בחוריהן, שערותיו צהובות וחוטמו ארוך. שני אלה לא התפללו רק דברו איש את רעהו בכל עת התפלה. דבריהם הגיעו לאזני ופלצות אחזתני בשמעי כי המה חורשים עלי רעה.

— פליאה דעת ממני! — אמר האחד לרעהו — מאין לנער עובר ארח ברגל מלתחת עור? —

— אין זאת כי אם גנב אותה מעובר אורח עשיר בדרך במלון — ענה השני.

— גם אנכי כמוך אחשובה, על כן עוץ נא עצה איך להציל הגנבה מידי הגנב כי איש חכם אתה —

— עצה? מה לנו ולעצות מרחוק? הן כח ידי אתי, אני אלך אליו ואמרוט לחייו גם בטרם אשאל את פיו, ולא יעיז עוד לכסות פשעיו כי שאתי תבעתהו ויודה כרגע ויתן את הגנבה בידינו —

— עצתך טובה ונכונה, אמנם ירא אנכי פן יבוא הגבאי הנה בערב ויסכל עצתנו —

— לא יבוא; הוא לא יבוא היום כי דבר לו עם האכרים אשר קנה מידם חטים ויש לאל ידינו לעשות כאשר עם לבבנו, ואם ימצא שמה רב כסף, יודנו הגבאי על מעשינו זה גם המזג לא יחסר —

— ובכל זאת תפחד נפשי פן יבוא הגבאי פתאום בטרם כלינו מלאכתנו ויתקצף, ואתה תדע כי הוא לא יחפוץ כי ירים איש ידיו או רגליו מבלי שאל את פיו, על

(התועה ח״א)

בן עצתי כי נקרא גם לראובן, כי היא בן אחותו ואם יליה בן אחותו אלינו אז יעשה שלום לנו –

– הנח לו לראובן! הוא נערה ולא גבר, הוא לא ישית לב אל הדברים אשר על פניו יעבורו, ואם גם תגנוב ראשי מבין שתי כתפיו, גם אז לא ישמיע קולו ולא ישים לב –

– ובכל זאת אנסה דבר אליו אולי יפֻתה לנו –

– נסה אם תאבה אך אני ארע מראש כי היא לא תצלח –

– ראובן! – קרא קצר הקומה.

– מה לך? – שאלהו בן אחות הגבאי.

– התראה את הנער והמלתחה? –

– מה לי ולו? –

– מאין באה אליו המלתחה הזאת? מלתחת עור לנער עובר ארח ברגל! –

– מה לי ולמלתחתו? לא אבינה עד מה! האם אבירהו ואדע מי הוא כי אשית אליו לבי? –

– הנך באמת נערה בתולה! „מה לי ולו" „מה לי ולמלתחתו" תשאל ולא תשים אל לבך אילו גנב אותה –

– מאתי לא גנב מאומה ומה לי אם גנב או לא גנב, אחת היא לי! –

– לך לעזאזל! – קרא רם הקומה בשחוק אך גם בשאט נפש – גבר לא יצלח אתה! –

– זאת יבין כל איש איך פחדו ורהו עצמותי בשמעי כי שני אנשים מוזרים לי יפילו גורל עלי ועל מלתחתי וכגנב אני בעיניהם, ומאשר כי כן הייתי גם בעיני לכן נפל עלי לבי מאוד. ואף כי מדבריהם נוכחתי כי המה רק יחשבוני לגנב אך לא ידעו זאת אל נכון, בכל זאת יראתי מאוד פן ירבו חקור ויודע הדבר אשר עשיתי לבעל השם ואז אבדתי באין מציל. השבתי מחשבות איך להמלט מידם אך לא מצאתי דרך לי לצאת מן המצר. בראשונה

גמרתי אמר לצאת מאת פני העיר, אך שבתי אל לבי כי או יראוני האנשים כי הנני שם לדרך פעמי באישון ליל ויחליטו כלם פה אחד כי גנב אני, גם יראתי ללכת בדד בלילה, לא מפחד שדי שחת, כי כבר שמעתי מפי בעל השם כי קריאת שמע צנה וסוחרה על איש לבל תאנה אליו רעה, אך יראתי מזאבי ערבות ושודדי ליל, אשר ביערות ילינו וכחתף יארבי לכל עובר אורח, והמה לא ישיבו אחור אף אם יקרא העשיק קריאת שמע בחזקה. אחרי חשבי מחשבות רבות ונוכחתי כי אין דרך להמלט החלטתי להתרחק מעליהם ולחבות עד אשר יבוא זעם. מהרתי לבוא אל לשכת הלומדים אשר בצד בית התפלה, ושמה ישבתי ואחזיק בהמלתחה בכל מאמצי כח כמו הבינותי נפשי למלחמה, גם בעת תפלת הערב ישבתי על מושבי מיראה פן ישלח איש את ידו במלתחתי. בכלות תפלת הערב יצאו כל הנאספים מבית התפלה ואיש לא שם לבו אלי לקרוא אותי אליו לאכול לחם, כי ישבתי בהלשכה ואיש לא ראני. חמשה מהלומדים בבית התפלה באו אל הלשכה ויקחו איש איש ספר בידו וגם שנים האנשים אשר הפילו עלי גורל היו בתוכם, ואני לא עזבתי מקומי, כי הפחד אחזני בזרועו כחו, ומרגע לרגע גדלה חרדת לבי עד כי שבחתי מאכול ארוחת הערב.

— מאשרים המה ישרי לב! — אמרתי בלבי — המה לא יפחדו ולא ייראו מפני איש; לוא היתה המלתחה ואשר בה מקנת כספי, כי אז הייתי שלו ולא יראתי את איש, אך עתה הנני כהנפש החוטאת במצרי שאול אשר תפחד לרגעים משאת מלך בלהות כי יביא ליסרה על חטאותיה... אמנם מדוע אפחד מפניו? הלא הוא לא מלך בלהות ואני לא נפש החוטאת אני, הן עוני לא נגלה ומי ירשיעני? — האם אבן מקיר תזעק ותגלה עוני? אכסה פשעי ואצדיק נפשי ואז לא יתנהו לבו לגעת בי לרעה... בעודני חושב מחשבותי נגש אלי אחד מהחורשים עלי רעה ויתן עלי

בקול נגיד ומצוה: מאין אתה? ומה שמך כי אדע? —

— מה לי ולך כי תשאלני? — הרהבתי בנפשי עוז להשיב לו על שאלתו כי אמרתי: אולי ירף ממני בראותו אמץ לבי כי לא אחת מפניו.

— הוי עז מצח! — נתן עלי בקול פחדים — איך מלאך לבך לענות אתי דברים קשים כמו אלה? הידעת מי אני? אני הוא כמשנה להגבאי, אני אלמד פה כשמונה שנים ועלי יעזבו את הספרים ואת כל האוצרות אשר בבית התפלה, ואם איש ישלח בהם יד אז בי יהיה העון, לכן עלי לדעת את שם כל עובר אורח אשר יבוא ללין פה, מה עירו ומשפחתו, ואנה פניו מועדות, למען נדע איפה נבקשנו אם יחסר לנו דבר, ואתה תעיז פניך לענות אותי עזות! —

— אל יפול לבך עלי — עניתיו באמץ לב — כי לא גנב אני ומעודי לא לקחתי דבר אשר לא לי הוא —

— ובכל זאת הגד לי כרגע מה שם עירך, ואם אין אדע נאמנה כי גנב אתה ואדע את אשר לי לעשות — נתן עלי בקול עז ויצעד צעד אחד אלי.

דבריו הלמו ומחצו ראשי כרעם ברקים ויביאו מרך בלבי, לכן אמרתי אתקן את המעות, ובמענה רך אשיב חמתו ממני — אם התפוץ לדעת שמי ושם עירי הנני נכון להגיד לך את כל הפצך: שמי יוסף ואני יתום באין אב ואם ובעיר עזובה נולדתי —

— בעיר עזובה נולדת ואני לא אדעך?! — קרא בתמהון — התדע את הרב ר׳ אברהם נכד הצדיק אשר יגור שמה? —

— לא ידעתי — עניתיו.

— לא ידעת! לא ידעת! היתכן הדבר כי לא תדע את הרב אם מעיר עזובה אתה? הגד את מי תכיר בהעיר הזאת? התדע את העשיר אהירע? — כל עצמותי רחפו בשמעי את שם דודי יוצא מפיו, ונבוכתי מאוד עד כי לא יכלתי להוציא הגה מפי.

– שקר הדבר! – קרא בקול גדול – לא מעיר עזובה אתה. ותאמר להוליך אותי שולל, עין בעין אראה כי גנב אתה –

– לא גנבתי מעודי – התחננתי בקולי – ואת העיר עזובה לא אזכור עוד כי בעודני נער קטן עזבתי את העיר, ואגור בעיר אשדות עד הנה –

– בעיר אשדות גרת! בעיר אשר רק כופרים מומרים אפיקורסים יגורו בה, בעיר אשר בה הכו הושעים בלשון את רבנו הצדיק לפני שר העיר למען ישים עליו משמר, ובלי תפינה גם אתה כאחד מהם. הראיני עד מהרה, היש לך כסית ארבע כנפית עם ציצית כשרות? – יכלתי חכות עד אשר אמלא חפצו, מהר לגלות שולי מעילי וימצא את הבגד אשר דרש. אך הציצית היו בתוך המכנסים ואחת מהנה היתה שלא כדת כי רק ששה חוטים נמצאו בה.

אפיקורוס! מומר להכעיס! – קרא בקול גדול כמו קהל שדי שחת תקפוהו סבבוהו – איך העזת פניך לבוא למקום הקדוש בעת אשר תסתיר הציצית פאר בני ישראל בתוך המכנסים, ובאחת מהציצית יחסרו שני חוטים?! אפיקורוס אתה! ואפיקורוס חשיד על כל דבר בעינו, לכן הגד עד מהרה: איפו לקחת את המלתחה הזאת? ומה ימצא בה? –

– המלתחה לי היא – עניתי ביראה.

– שקר הדבר! – קרא בקצף וימרוט לחיי באכזריות חמה.

המכות אשר הכני על לחיי הלמו ראשי; בקול אפי פעמונים מצלצלים בקולות שונים נשמע באזני, כרבבות גלגלי אש קטנים עם גדולים אדומים ירוקים ושחורים עפו מול עיני במחזה ואחי רגעים אחרים כאיש נדהם, לא בכיתי כי לבי נהפך לאבן. אמנם קולו העירני מתמהוני.

– הראיתם אחי? – קרא כמנצח – הראיתם? נער כמוהו ישא ויסבול בטנוחה מכה רבה? תנו תודה ל

צדקתי במשפטי; אין זאת כי אם הסכין לתת לחייו למורטים למען הסתיר הגנבה, כן דרך כל הגנבים! הוא לא יבכה אף אם נגזרהו לנתחים, אמנם התפארו עלי כי אני אוציא דבר אמת מפיו – ובדברו הניף שנית ידו ויכני מכת אכזרי, אך אז נפקחו ארובות עיני ושתי פלגי דמעות פרצו עברו על שתי לחיי. הדמעות הִרְבּוּ לבב כל העומדים ויפגעו במציקי כי יעזבני לנפשי, אך האכזר אשר קם עלי שם פניו כחלמיש ויאמר לרעיו: ראו נא ראו איך יזיל כמים דמעה מעיניו. כן דרך כי הגנבים! המה יבכו על נקלה למען עורר חמלה. אך אני לא אחמול על עצב נבזה כמוך – הוסיף לדבר בשומו פיו האיומים אלי – הגד אל תכחד. איפו גנבת את המלתחה? ואם אין, חרוד מפני תנופת ידי – אני לא עניתי דבר כי כמֻכֶּה בשממון הייתי ולא ידעתי דַבֵּר, והוא הניף ידו בשלישית אז נגש אליו אחד מהנצבים ויאמר: מאין תדע כי היא גנב את המלתחה? אולי היא מקנת כספו, ולא טוב הדבר אשר אתה עושה להכות בלי חמלה נער גר אשר בא הנה ללין ואין עוזר לו –

– אין אלהים בקרבך! אינך ירא את ה' כי תדבר טובת ותמליץ בעד אפיקורוס אשר גר בעיר אשדות ואשר ילבש בגד עם ציצית לא כדת! – המליץ נסוג אחור ולא השיב לחורפו דבר.

– אבל הוא עודנו נער – ענה איש אחר – ועוד יש לאל ידו להיות גם צדיק תמים כאשר יבא בשנים –.

– עליך חסדאי אתפלא מאוד! – ענה המקנא לה' שפת חנף – הלא אתה ירא את ה' באמת ובלב תמים, איך בא בלבך הרוח לדבר טובות על איש זעום אלהים אשר גר בעיר כופרים וילמוד ארחותיהם? – האיש הנקרא בשם חסדאי שמח בלבו בשמעו תהלתו תצא מפי מציקי בפני קהל ורעיו, ולאות תודה מהר להודות כי שגה במשפטו והסכיל עשו, והאכזרי שב ויגש אלי שנית, אז אמרתי נגזרתי: בכיתי, התחננתי והוא תחת תת לי חנינה התקצף

והתגעש מעט עד עת ויקרא בקול: תן תודה! ואם אין... החילותי לשית עצות בנפשי להודות עלי פשעי בראותי כי הוא לא ירפה ממני, ומי יודע אם לא עשיתי זאת לולא נפתחה הדלת פתאום ואיש בא בשנים בא הביתה. אימה חשכה נפלה על כל הנמצאים בהלשכה בראותם פני האיש. והאכזרי אשר שלח בי חצי חמתו נסוג אחור ברעדה, ופניו היו כפני גנב כי ימצא, אך בלבי בא אמץ בראותי—כי שאת האיש תפול על האכזרי ואמרתי לנפשי: אגישה עצומותי לפניו והוא יפדני מכף העריץ. אך כרגע ענני רוח מבינתי כי טוב לי לחריש ולהתאפק עד אשר ישאלני הוא מה שרש דבר נמצא בי, כי פן – בבואי לקרוא חמס על איש ריבי – ישאלני אותות כי צדקתי במשפטי, לכן נותרתי על מקומי ואוסיף לבכות בקול דממה. האיש נתן ידו בין מפלגות זקנו הארוך היורד על פי מדותיו ויפרד לשני ראשים, ויבט רגע אחד כה וכה ויתן בקול מושל: מה זאת? מה קול ההמון הזה אשר עלה באזני בעברי על פני בית התפלה? העת לכם לשבת בטל בתחלת הלילה? עצלים! הלמען זאת נתן לכם לאכול ובגד ללבוש למען תתאספו אגודות אגודות לשעות בדברי הבל? אוכלי לחם העצבים! הלא תבושו הלא תכלמו! אין גם אחד אשר יחזיק ספר בידו! מה לכם פה? מדוע תאכלו לחם חסד חנם? גוזלים! חומסים! רוצחים! הלריק נכלה כחנו? הלהבל נעמול בזעת אפים להמציא טרף לחיתו טרף כמוכם אשר רק אכול רק שתה מנת מרתם ואל הספרים הקדושים לא יביטו ומעשי ידי הקדושים ונפלאותיהם לא יספרו?! צאו מזה! אל ישאר מכם פרסה עד הבקר! – כלם החרישו ויורידו לארץ ראשם.

– מי זה העלם? מדוע יבכה? – הוסיף לקרוא בקול נגיד ומצוה. כלם החרישו.

– האם דבק לשונכם אל חככם כי העתיקו מכם מלים? – הוסיף לקרוא בעזוז אפו וירקע ברגל על הרצפה עד אשר נעו אמות הספים, השלחנות והמנורות לקולו –

הלא לפני רגע שמעתי קול כקול אברים בסבאם סבואים, ועתה תחרישי יתרומי?! זאב! מי זה העלם? ומדוע יבכה?– האבור אשר כנמר אבור הכני הממני לפני רגעים אחדים היה לשה תמימה לפני הגדול ממנו, ולא עצר כח לענות על השאלה אשר שאלהו וישח מעפר אמרתו: הוא גנב!

– הוא גנב! מה גנב? איפו גנב? ממי גנב? – השאלות האלה ירדו כחצים שנונים ללבב מציקי ולא מצא מענה אף על אחת מאלה, אך בקרבי הפיחו רוח חדשה, רוח עז וגבורה לענות לשאלי דבר ואחכה במנוחה עד אשר ישים פניו אלי. אך הוא לא שעה אלי רק הוסיף להרעים בקולו על מתקוממי: זאב! הידעת מי אני? האם יאמר לבך להתל בי כהתל באניש נבזה? הלא אמרת לי כי הוא גנב ומדוע תחריש ולא תענני: מה? למי? ואיפו גנב?–

– לא ידעתי – ענה הזאב בהשפילו קולו וכל עצמותיו רעדו – אמנם המלתחה הזאת...

– יקדך אפי! יבלעך בכור מית! אותך ואת אביך ואבי אביך עד עשרה דורות, נבל! האם תצחק תלעג לי? מה לי ולמלתחת הנער?! – ובדברו נגש אלי וישאלני פשר דבר ואף כי התאמץ בכל מאמצי כח להסיר חמתו בדברו אתי בכל זאת היו פניו כפני חיה נוראה שואפת לדם. מפיו יז קצף, ידיו רעדו, עיניו יצאו מחוריהן, ובכל אלה לא הביא מרך בלבי בדעתי כי לא עלי תעבר כים ועמו רק על שנאי חנם. לכן הרהבתי עז בנפשי לענות איתו בשפת חלקות אשר ימהרו לדבר יושבי ערים גדולות כי הסכינו באלה ובזה יקחו על נקלה לב בן כפר אשר לא שמע כזאת מימיו ויאמין לכל הגה יצא מפי מחליק לשון.

– אנא אדוני – עניתיו בשפת חנף – הטה אזניך ושמע לדברי עבדך, כי ה׳ שלחך הנה להציל עשוק מיד עושקי כח. כי אדוני איש אלהים אתה! ועין בעין אראה כי לא לפניך שקר יבוא, חוס נא, רחם נא עלי והושיעני ואני

לא אשכח חסדיך לעולם. אל כל מקום בואי אשמיע כי יש מלאך מושיע בעיר הזאת –

– מה לך בני? – שאל ברגשי רחמים, כי דברי מצאו מסלות בלבבו, וגם נחומיו נכמרו עלי בשמעו קול בכיי – השמיעני כרגע מה בקשתך ואני אעשה כל אשר בכחי למענך –

– אנא אדוני! ידעתי כי כל תוכל לכן הצילני נא מיד הזאב הזה אשר קם כזאב ערבות עלי ויפליא מכותי חנם ואני לא חמס עשיתי ונפשי לא תדע כל עון – עוד המלה בפי והאיש התנשא כארי על מציקי ויאחז בערפו ויפרפרהו בחימה נוראה –

– מה עשית להנער הזה? – קרא בחמה שפוכה – מדוע שלחת בו יד? –

– אנא הניחה לי! – השמיע המוכה כאוב מארץ קולו כי קולו נחבא מאשר כי הושם מחנק לצוארו – הה! הניחה לי –. נחומי נכמרו עליו ולא יכולתי לראות ברעתי, ואף כי לפני רגעים מעטים לוא היה בידי הכח כי אז הרגתיו בלי חמלה, בכל זאת לא יכולתי לראות בצרתו אחרי אשר בא בכף איש תקיף ממנו.

לב האדם לא רע מנעוריו רק הקנאה והשנאה הקצף והנקמה תעורנה עיניו לפעמים עד כי יתעה מדרכו דרך האדם לתעות בדרכי חיתו טרף, ולעשות מבלי משים מעשים אשר לא יעשו, אך עת כי יראה שונאו נפל בידי לא יוכל קום, אויבו מרדף בלי חשך אז ישיב חמתו ממנו. ואם כי ישנם גם אבירי לב אשר לבם לב אבן ולא ישבעו נקם, אך אלה מעטים המה ולהם לא נאוה להקרא בשם בני אדם, ואני אם כי לא טוב אני מכל האדם אך גם לא נופל מהם הנני גם עתה, ומה גם אז בהיותי עוד נער ולא הסכנתי עוד לקום ולטור ולכן לא יכולתי למשול ברוחי, נגשתי אל האיש ואבקשהו כי ירף ידו ממתקוממי. האיש התפלא מאוד ויאמר: לך נפש יקרה ורוח נדיבה כי

תמהר לכפר לעון אויביך, אמנם ספר נא לי מה נהיתה פה?—

– אם תבטיחני על דברתך כי לא תשוב לעשות בו שפטים, אז אספר לך הדבר כמו – הוא הבטיחני על דברתו למלאות בקשתי ואני ספרתי לו מכל הנעשה ולא כחדתי לו כי כאבי אנוש מאוד וכי הזאב כמרצח בעיני. לרגעים בשמעו את אשר עשה לי התקצף עד מאוד ויאמר להתנפל עליו, אך אני עמדתי בפניו ולא נתתיו לגעת בו, ובדבר הזה לקחתי לבבו עד כי קראני לאכול לחם אתו וללון בביתו הלילה. ואל זאב אמר: לולא פני הנער אני נושא כי אז הראיתיך לדעת מה רב כח ידי, אך מוצא שפתי אשמור וידי לא תהיה בך, אמנם עד אור הבקר תצא מזה ולא יראו פניך בהעיר הזאת! השמעת? – כה דבר ויפן ויצא ואני אחריו.

כבואנו לביתו פתח את הדלת בחוקה עד כי נבהלה אשתו אשר ישבה על כסא עץ ותקרא בספר צאינה וראינה אשר לפניה. האשה הזאת היתה אשה קטנה, להיה קמטו בלא עת; עיניה היו רכות ורטובות בדמעה, היא קמה עמדה בחפזון ממושבה ותבט בפני אישה וכרגע הכירה כי קצף קצף.

– מה לך אישי? על מי קצפת? – שאלה האשה בדאגה.

– עז המצח העיז פניו להרים ראש! הוא יחשוב בלבו כי גם הוא ראש העדה וכי גם בידו הכח והמשרה להכות ולקלל, אמנם אני הראיתיו לדעת כי אני אני הוא ראש הקהל, אני ולא אחר ומבלעדי לא ירים איש את ידו ואת רגלו, ילך לעזאזל! ילכו כלם לעזאזל! אלה האוכלים לחם חסד. אין חפץ לנו במו, אנחנו נבקש לנו אנשים ישרים להאכילם מלחמנו למען תחשב לנו נדבת לבנו לצדקה –

– מי הוא אשר העיז פנים להרים ראש? – שאלה האשה בקול כחולה.

– מי? הזאב! –

(התוצה הי"א)

– ואם זאב חטא מדוע תקצוף על כלם ותאמר לגרשם מזה? –

– הסי! אל תפצי פיך! אני הוא ראש העדה ואני בעל הבית! בעמל כפים עשיתי לי הבית הזה. הבית לי הוא וכל אשר בו לי הוא. האם הרבה אביך לי מוהר ומתן? הלא מידי לי כל הכבוד הזה, ואלף פעמים השמעתיך כזאת, אל תשמיעי קולך בעת אשר אדבר! השמעת?! –

– שמעתי כאלה רבות – ענתה האשה באנחה.

– אל תשמיעי קולך!! – נתן עליה אדון הבית בקולו – הבית לי הוא וכל אשר את רואה בו לי הוא וגם את לי את. אני הוא אדון הבית ואני ראש בית התפלה ואיש אל יעיז למרות את פי! שימי לחם! – האשה קמה עמדה ממקומה וברגע ערכה השלחן ותשם לחם, מלח, כפית־עץ, סכין אחד גדול וצנצנת יין שרף העמידה לפני אדון הבית, רחצנו ידינו כמשפט; אדון הבית ישב ראש ולימינו רעיתו אשר בלי מוהר ומתן בחר בה. לשמאלו ישב נער קטן אשר נתנה לו רעיתו כפר מוהר ומתן אשר מנעה ממנו, ואני ובן אחותו אשר כנערה היה בעיני הזאב ישבנו למולם. בעל הבית אשר מידו לו הבית וכל אשר בו וגם יין השרף לו הוא, שתה כוס מלא וישנה וישלש – אולי למען הראות כי הוא אדון הבית ובידו לעשות כחפצו באין מכלים דבר – גם לנו נתן לכל איש כוס יין שרף ואחרי אכלו עשה כמשפט הראשון שתה וישנה וישלש ונברך את הברכה על המזון. רגעים אחדים ישב במנוחה ולא דבר דבר, גם כל היושבים לא הוציאו הגה מפיהם מיראה פן תעלה חמת אדון הבית עליהם. פתאום התפרץ שחוק אדיר מפתחי פיו ויצהל קולו בלי הפוגה רגעים אחדים, אחרי כן שם פניו אל רעיתו אשר בלי מהר ומתן בחר בה לעזר כנגדו ואשר על כן לא הרהיבה בנפשה עז לשאל אותו: מדוע ימלא שחוק פיהו. אך הוא פתח פיו וישאל אותה: הצדקתי במשפטי רעיתי? את

תדעי כי איש טוב אני, וכי לי לב טוב מאוד, ורק לפעמים אקצוף, האין זאת רעיתי? –

– כדבריך אישי, רק לפעמים – ענתה האשה.

– אמנם היום קצפתי קצף גדול מאוד, וגם זאת מאשר כי לב טוב לי; שערי בנפשך, זה הנבל זאב מעיר עזובה אשר בא ערום ויחף הנה יפה מצא לו מרגעה גם לחם לאכול ובגד ללבוש הכל חנם, כי הוא יחבק ידים בעצלתים כל היום, יישן או יקטר בבית התפלה ולא יקח ספר בידו, הנבל הזה השחית כה דרכו עד כי העיז פניו להכות בלי חמלה את הנער האורח הזה אשר בקש לו מנוחה מעמל הדרך בבית התפלה –

– מדוע הכה הנבל את הנער התמים הזה? – שאלה האשה ברגשי חמלה.

– שאל את הנער ויגדך – ענה אדון הבית וישם ראשו בין שתי כפות ידיו הנסמכות על השלחן ועד ארגיעה נשמע קול בחלילים יוצא משתי נחיריו. בעלת הבית יצאה לערוך המטות למשכב ואנחנו ניתרנו בבית אין פוצה פה, רק הקשבנו במנוחה לקול נחרת האדון ויללת הכלב אשר עזר לו מאחרי הדלת והמזוזה להנעים זמרות.

– ה' ישמרנו! – קראה האשה במועל ידיה ובנשאה למרום עיניה – הכלב מילל בקול נורא מאוד ולא טוב יבשר –. אני ובן אחותו והנער הקטן הלכנו לשכב ולישן בהחדר השני הקטן מהחדר אשר בו אכלנו ואשר בו שכבו אדוני הבית והרעיה אשר בחר לו בלי מהר ומתן. המה שכבו במנוחה וירדמו – ושנתי נגזלה: זכרונות הימים החולפים התעוררו מתהום הנשיה ויתיצבו כמו לבוש. עשתונות שונים לאלפים ולרבבות עברו על לוח לבבי אחת אחר אחת כמשברי ימים ויהיו לאין. זכרתי את דודי ואת דודתי ואחרוק שן: רק המה היו בעוכרי – אמרתי בלבי – רק המה הסבו את לבי אחורנית כי לולא דודי לא עזבתי בית הזקן ולולא דודתי לא עזבתי בית דודי

ולא השלכתי אחרי גוי דרכי יושר ללכת בארחות עקלקלות. זכרתי את הזקן וביתו ואנחה התפרצה ממעמקי לבבי, זכרתי את בעל השם ומעי המו בקרבי כי מוסר כליות התעורר בלבי: מה עשה לי רעה – יסרוני כליותי – מדוע גמלתיו רעה? האם בעבור הכסף אשר גנב ממני? הלא הוא נתן לי כסף די שאלתי בכל עת, ואם אחשוב את כל הכסף אשר נתן לי מעת לקחני לבן לו אז יעלה מכסת הכסף אשר נתן לי שבעתים על מכסת הכסף אשר לקח ממני, ואולי חשב גם בזה עלי טובה, כי תאותי לפזר כסף כאפר ממנו לא נכחדה לכן לקח את הכסף למען יהיה למשמרת בידו לימים הבאים. ומה גם כי הרבה עשות אתי טובות גם מבלעדי הכסף והארוחה אשר נתן לי כי לקחני אליו בעת אשר הייתי ערירי כערער בציה וילמדני למשך בשבט סופר – כי סופר מהיר היה – ולוא חפצתי להטות אזני לשמוע בלמודים כי אז הביא רב חכמה בלבי. הלא הוא דבר על לבי בתחלה יום יום להקשיב לקח, אך אני אטמתי אזני כפתן חרש, ובעת אשר התהלך אתי במישרים ויתן אמון בכל דברי בגדתי בו בבגד בוגדים... מדוע בגדתי בו? אולי יסור יסרני יה על עוני וישם אות על פני למען יכירני כל רואני כי בוגד וגנב אני! זאת היא שלומת רשעים, כי נתתי אזן קשבת לקול מדיחי אשר ראיתי דרכיו העקלקלות והיה לי לברוח מפניו ואף כי לאטום אזני משמוע בקול עצתו הרעה. אמנם העויתי דרכי וגם זה הזאב אשר פגע בי בבית התפלה צדק במשפטו... מדי עלה זכרון זה האכזר על לבי התחמץ לבי מאד ואשיב לנפשי בקצף כמו השיבותי דברים לאיש ריבי: אמנם מה לי ולו כי בא ליסרני על חטאתי? האם שומר עונות או שופט הנהו? מדוע הפליא את מכותי? הלא הוא הרבה הרע גם ממני בהניפו יד על איש לא נודע לו מתמול שלשום... אך אולי אמת בפי אלה האנשים המתאמרים ליודעי דעת לחקור אחרי הצפון במשכיות לב איש ובהביטם על פניו יראו את

החתום באוצרות לבו? והיא גם הוא כאחד מהם?... לא! לא! שקר הדבר! כל איש יחזה מבשרו פשעי רעהו והדבר אשר ימצא מסלות בלבבו יקרא על חוות כל האדם. וכל המקרים אשר יבואו לידיו יקח לעזר לו להראות כי צדק במשפטו. וזה הנבל קם עלי לא מצדקת לבו כי חפץ לְכַפֵּר את הרשע, כי אם ברשעתו כי אוה לקחת את המלתחה... אך מדוע עמדו מנגד יתר הנמצאים בבית ולא קמו לשטן לו? למה לא הצילוני מכפו?.... כי המה האמינו בדבריו כי גנב אני... מדוע האמינו בדבריו ולא בדברי? האם נתן להם אות ומופת כי צדק במשפטו? הפתאים האמינו לכל היוצא מפיו ואחרי דבריו לא חשבו מחשבות אם צדק או אין, ומה יתרון לצדיק מן הרשע? ולוא היתה המלתחה מקנת כספי ולא פעלתי עול הלא גם אז קרני כמקרה הזה. האם חקר ודרש? הלהוציא משפט אמת שם פניו? הלא רק לטפיל עלי חטאת בקש חשבונות, ובתהלה בראותי כי אשא ואסבול מכותיו בלי התחנן ולבכות או לדבר דבר, היה לו לאות כי גנב אני ויחרוץ משפט כי כן דרך כל הגנבים, והמה האמינו בדבריו אף כי לא דבר נכחה, כי לא גנבתי מעודי, ואיש לא הרים ידו עלי ולא הסכנתי לסבול מכאובים ועל כן נבהלתי ולבי נהפך לאבן. ואחרי כן כאשר ראו כלם כי עיני תרדנה פלגי מים מאין הפיגות לא שמו אל לבם כי הוציא בראשנה משפט מְעֻקָּל, ובעת אשר חרץ משפט להפך כי זאת דרך כל הגנבים לבכות כתנים למען עורר חמלה, לא זכרו את הדברים אשר דבר לפני רגעים ואיש לא ענה כחשו בפניו. ומדוע? מאשר כי המון העם לא ידעו ולא יבינו לבחור בין טוב לרע בין אמת לשקר ויאמינו בכל דברי איש שפתים המדבר אליהם. וזאת ראיתי גם בימי שבתי בבית בעל השם, הן לפני נגלו מזמותיו ותרמית לבו ומדוע לא עלה על לב הבאים לדרוש בו להשוב: אולי רמיה בפיו, פן יוליכם שולל למען בצוע בצע. אך הוא הדבר כי אין יתרון לצדיק מן הרשע: רק יש יתרון להתקיף

מן החלש, והאיש אשר כחו בפיו או ידו רוממה הוא הראש, הזאב הכני ויהי לי לראש, אדון הבית הכ ו ויהי לו לראש, בעל השם התעה רב אדם בשקריו ויהי להם לראש, ואני סבבתיו בכחש ואהי לו לראש, אין אמת ואין משפט רק איש זרוע לו הארץ ואיש מרמה ימשיל בכל... גם אני אבחר בדרכיהם ואהיה בכל עת לראש...

אמנם מי יודע מה ילד יום? מה אעשה עתה? אנה אפנה? ואולי אין כסף בהמלתחה... חפצתי לפתחה ילראות אך יראתי פן יראוני האנשים ונתפשתי.

כה חשבתי יזמתי זמן רב ולא נתתי לעפעפי תנומה; זכרונות היום וזכרונות הימים החולפים הכבידו כמשא כבד על לבי. האמונה הטהורה אשר בלבב כל הילדים להאמין כי ישנם אנשים צדיקים ותמימים בתבל כבר ספה תמה מלבי, וכל בני תמיתה היו כרשעים ערומים או, כפתאים– תמימים בעיני. ואף כי לא נכחד ממני כי חוטא יפישע אני בכל זאת לא חפצתי לשוב על עקב בשתי לשיב אל בעל השם לבקש סליחה ממנו, כי ידעתי נאמנה כי היא חוטא ופושע איש מרמה ואין הרבה יתר ממני ובהודע לו כי גם אני חכם להרע יגרשני מעל פניו בלי חמלה. גם לא בקשתי להתיצב על דרך טוב כי האמנם יצדק איש אחרי אשר כל בני חלוף כרשעים בעיניו? אמנם דאגת הימים הבאים לחצה את לבבי, לכן עלה על לבי הרעיון לשים פעמי אל העיר שכולה ששם יאספו אספה כל בני עני לקחת לקח בבית הספר הנקרא – ישיבה– שם אמצא לחמי ומעון לי במנוחה ולא אפחד כל היום. אך כרגע זכרתי ונבהלתי כי לבית הספר יבואו רק אלה אשר כבר למדו ואשר יחפצו ללמוד מערב עד בקר, ואני אף כי למדתי להבין במקרא ואגדה, אך ידיעתי לא רבה היא כי רק לעתים רחוקות הטיתי אזני לשמוע בקול מורי, לכן לא אצלח להיות כאחד מתופשי התורה, וגם הרעיון לשבת כלוא כל היום בבית הספר הפיל עלי אימתה כי ידעתי נאמנה כי נפשי אשר כבר

הסכינה להתענג בתענוגי התבל בעיר אשדות לא תוכל עוד לשבת כלואה בהישיבה ולהגות בתורה כל היום . . .

פתאום בא בי רוח חדש, עצה חדשה כמו ממרום שילחה באה בלבי והחיה את רוחי רגעים מעטים. וזאת היא העצה אשר יעצוני כליותי . . . בהיותי בעיר אשדות למדתי דעת נערים אחדים משוררים במקהלות בבית התפלה, ראיתי אותם וימצאו חן בעיני, כי כלם כאחד היו סרי סוררים וכל דבר בליעל לא יבצר מהם. המה שחקו לעגו בשאט נפש על כל איש וגם על החזן דברו סרה ויתנו שמו לגדופים, וגם בעת התפלה אך הסב פניו מהם שלחו אצבע ויאריכו לשון למולו אף כי יראו מפניו מאוד, ועל כן אהבתים על אמץ לבם, כי אני אשר מעודי הייתי מוג לב וחרדתי לקול עלה נדף כתרנגולת, קנאתי בכל לב בהוללים אשר יבוזו לגדולים וכבירי כח מנהם. כן דרך כל מוגי לב ורפה ידים לכבד בכבוד אלהים את אלה אשר כביר כח לבם, ועל כן תאהבנה רוב הנשים את אנשי החיל, ואלה אשר זרועם מושלה להם, מאשר כי להן יחסר כח ידים ואמץ לב, וכן הייתי גם אני: כבדתים אהבתים ואשבע רב נחת בחברתם. אני שחדתי מכספי בעדם והמה הובילוני אל החזן, והוא כשמעו את קולי ספחני אליו ואהיה משורר. בעיני בעל השם ישר הדבר מאוד, ואף כי ללמוד חכמת השיר געלה נפשי אשר מאסה בכל דבר למוד, בכל זאת שרתי במקהלות וגם גליון כתוב פנים ואחור שירי זמרה נתנו על כפי בעת הרנה והתפלה, או התפלה והרנה, או – אם אחפוץ לדבר אמת, כי כבר חדלתי מדבר שקר – בעת הרנה ולא תפלה, כי האמנם תקרא זאת תפלה אם המתפלל לא יבין עד מה מהדברים אשר יוציא מפיו ודברי ספר התפלה כדברי ספר החתום בעיניו ורק חכמת השיר ראשית דעתו ואחריתה? . . .

לשמוע חכמת השיר לא הטיתי אזני כאשר אמרתי, אך ללמוד דרכי המשוררים שמתי עיני ולבי, ובימים לא

כבירים הייתי כאחד מהם, כי החילותי לעקש דרכי וראשית חכמתי היתה – לבלתי התפלל. עד העת ההיא יראתי מאוד לטעום מאומה בטרם התפללתי, כי מורי אשר צוו עלי להתפלל אמרו אלי אשר אם לא אתפלל יום אחד אז אמית ביום ההוא. אמנם כאשר ראיתי כי לא החזן ולא המשוררים יתפללו ובכל זאת יחיו ככל האדם, נוכחתי כי שקר נחלתי ממורי וכי גם בלי התפלל יחיה איש עלי אדמות, אז אמרתי אל לבי: מדוע לא אהיה כאחד מהם? ואהיה כאחד מהם. אך ביום הראשון חרדתי לרגעים פן יפקוד עלי אל זועם את עוני, אולם בעבור שנים או שלשה ימים ואין פוקד עלי חטאתי לא שמתי עוד לבי לזאת ומאז לא יספתי עוד להתפלל. כי לב המורים היה צפון משכל ולא הבינו לדבר על לבי כי התפלה היא תודה לאלהי מרום על הטובות אשר יעשה את יציר כפיו. המה לא כן עשו כי אם צוו עלי בחזקת היד ויתנו חתית בלבי כי אל זועם ייסרני במטה זעם אם לא אשמע בקולם, לכן היתה התפלה בעיני כאבן מעמסה על שכמי – ומה גם בעת אשר הייתי רעב – וכאשר נפקחו עיני לראות כי יש לאל ידי להסיר מסבל שכמי ואין כל פחד מהרתי להקים חפץ לבבי. כי אמנם זה כל האדם; מטבעו קשה ערף הנהו, ואם יצוו על איש במפגיע לבלתי עשות דבר מה אז יתאוה אל הדבר ההוא ויתגנב חדר בחדר למלאות חשק לבו, ואם יפקדו עליו לעשות את הדבר אז יתאמץ לעשות ההפך, וזאת ראיתי כי לא טוב אני מכל האדם אך גם לא נופל ממנו.

שלשה ירחים הייתי נמנה את עוזרי החזן, אז החילותי לקצות בהחזן ובעוזריו ואבקש תואנה לעזוב אותו. בערב ראש חדש אלול נקבצנו ונבוא אל ביתו לערוך המנגינות ליום כפיר קטן, בבואי אל האולם אשר בצד בית המבשלות ראיתי את החזן מחבק את המבשלת בין זרועותיו ואמרתי אל לבי; עת לעשות דבר מה להעלות חמתו. נגשתי אל

החלין ואאריך לשון למולו. כראותו זאת התקצף מאוד וימהר לצאת מבית המבשלות אך לא נגע בי לרעה; אבל אני ידעתי כי הוא לא ינקני, וכי ישמור עברתו עד עת מציא, לכן בקשתי לעשות לו עוד דבר בליעל. הבטתי כה וכה ואראה את הכובע השחור אשר לו מונח על הכסא בחדר הראשון, לקחתי את הכובע בידי ועשיתי עליו את אשר יעשה הכלב על הקיר, ואבוא במנוחה אל הבית לשמוע הזמירות, אך הוא התקצף והתגעש על המשוררים ושיריהם לא ישרו בעיניו ויצא ללכת אל בית התפלה ובחפזון לבש את מעילו וישם את הכובע על ראשו — ופניו חפו: בשתי פלגים יבלי מים ירדו מעל ראשו על זקנו.

— מה זאת? — קרא בחמה שפוכה וירקע ברגליו — מי עשה הדבר הבליעל הזה? —

— יוסף, יוסף עשה את הדבר הזה — קראו כל המשוררים בקול אף כי לא ידעו נאמנה כי אני עשיתי זאת ורק כי המה שנאוני ויחפשי לשים לי עלילות מעת אשר חדלתי לתת מכספי להם. הוא צעד צעד אחד אלי כי חפץ ליסרני, אך אני קראתי בקול: המבשלת! המבשלת!! —

— צא מזה בן בליעל! — קרא בקצף נורא. אני מהרתי להקים דברו ואצא החוצה, וכאשר יצא מהבית קראתי אחריו מלא: המבשלת! המבשלת! ואשוב לביתי וביום השני שלח החזן אל בעל השם לבל יתנני לבוא ביתו כי לא אצלח להיות משורר, ומני אז שכחתי את החזן ואת הרנה גם את התפלה. אמנם עתה בצר לי כאשר בקשתי לי דרך החיים עלו זכרונות הימים חחילפים על לבי יאמר בלבי טוב לי לבקש לי חזן לשרת את פניו מלכת לבית הישיבה להגות בתורה כל היום בגרון נחר גם להתפלל. אך פן לא אמצא לי חזן — השיבני רוח מבינתי — ואולי באה זאת לי מן השמים ליסרני על חטאתי כי ה' האריך אפו עד הנה אך עתה יעיר כל חמתו עלי... גם יוכל היות כי ייטב לי לשבת בהישיבה מהתרועע את

אנשים רקים ופוחזים וברבות הימים אהיה איש נכבד, אהיה רב – דברי הזקן עלו פתאום על לבי -- טוב הדבר, אשימה לעיר שבולה פעמי, אשב בבית הספר, אהיה אדם ישר. כה גמרתי אמר ואישן.

ז.
הֶזְיוֹנֵי לָיִל.

– האם גם אתה פה ? ! – קראתי בשמחה בראותי אחד מהמשוררים יושב והוגה בספר גדול אשר לפניו – שש אנכי מאד לראות פניך –

– לא ידעתיך ! מי אתה ? – ענה המשורר ברגז.

– האם שכחתני ? הלא אתה הצגתני לפני החזן, יאתי יחד עזרת להנעים זמרות בבית התפלה בעיר אשרות שלשה ירחים! –

– לא אדעך ! לא אדעך ! – ענה וכרגע נעלם מעיני ולא ראיתיו. הבטתי כה וכה לראות אנה פנה ולא מצאתיו, ויהי בעיני לפלא. עודני עומד ומשתאה והנה קול נשמע „צדקה תציל ממות" נשאתי עיני ואראה שפעת אנשים תמשך אחרי מטת מת אשר לקברות יובל. השמים לבשו קדרות; ענן כבד מאד כהררי עד ידאה על כנפי רוח. וחשכת עלטה פרושה על פני הארץ. עצבת איומה התעוררה פתאום בחבי ותלחץ את לבי בחזקה. נגשתי אל אחד מההולכים ואשאלהו: מי היא המת? אך הוא הביט בי בעינים חשכות ופנים נזעמים ולא ענה דבר. וכן גם השני והשלישי...

– בעל השם מת ! – שמעתי פתאום קול קורא ולא ראיתי מפי מי יצא הקול.

– בעל השם מת!–קראתי בקול מר – אני אני הסבותי בנפשי, אויה אויה לי ! הוא יועידני למשפט ליום הדין הגדול ! אמהרה ארוצה לבקש סליחה ממנו, אך האנשים נושאי מטת המת נשאו רגליהם וירוצו בחפזון וכרגע נעלמו

מעיני. פניתי למעלה ואל הארץ הבטתי ואין איש; עמדתי תחתי ובכיתי במר נפשי. בעודני עומד ובוכה בדמעות שליש נגש איש מאחורי וישם ידו על שתי עיני. — מי אתה? שאלתי בלי חמדה ואסיר בחוקה את ידיו מעל עיני וכהביטי בהאיש השתוממתי מאד כי הכרתי את הגדול בחברת הנערים השובבים אשר הסיתני — בארחי לחברה אתם — לגניב מלהחת בעל השם.

— הגם אתם פה? — שאלתי בלי חמדה ותמהון.

— גם אני פה; ומדוע תתפלא? הן אני צעדיך אשמור ובאשר תלך שם אלך גם אני — ענני בשחוק כדרכו תמיד.

— האם עזבת חיים חפשים לשבת כאסיר בבית הישיבה? —

— גם פה אחיה חיי חפש, הבט נא וראה האם יהגה אף אחד מהנערים בתורה? — נשאתי עיני ואראה המון נערים לאין מספר, אך תחת למוד והתפלל כאשר חשבתי בלבי, ראיתי כי המה עושים איש איש כהעילה על רוחו; זה ישיר, וזה ירקד, האחד יספר מעשי תרמית ורעהו ישלח לשון למולו, והאחד הגדול מכלם מניף ידו ומכה בעברה נער קטן. נחומי נכמרו עליו ואמר להצילהו מכף העריץ, אך הוא שלח ידו ויאחז ביד ימיני ויאמר לשבור זרועי מקנה. הרימותי קול זעקה כי גדל הכאב מאד ... ואיקץ — כי ישנתי ובחלומי הובאתי לבית הישיבה — והנני שוכב על ידי הימנית ובשנתי לחצתיה אל המטה ועל כן גדל הכאב. רגעים אחדים לא ידעתי איפו אנכי, אך אחרי כן זכרתי כי בבית הגבאי הנני שוכב, ועשתונותי שבו לעכר רוחי ולא יכולתי לישן עוד, כי זה דרכי בכל עת אשר הנני במבוכה ביום, אז יבוא החלום בלילה ברוב ענין לענות את נפשי, וגם אחרי אשר ירד החזון עוד יעמיד כמו חי מול עיני ולבי ויגזול מנוחתי.

שעות אחדות נדדה שנתי מעיני, אך טרם אור בוקר סגרו אשמרות עיני ואישן עוד הפעם, עדי הקיצותי לקול האשה בעלת הבית אשר באה להעירני משנתי.

(הת עה ה״א)

– הן השמש כבר עלה ואתה עודך שוכב על מטתך – קראה אלי – מהר לקום כי עוד מעט תעבור עת התפלה –
– לוא קרתני רק הצרה הזאת כי אז לא רע היה חלקי בארץ – אמרתי בלבי, אבל מהרתי ואשים בגדי עלי ואת המלתחה לקחתי בידי.
– הלא עוד תשוב מבית התפלה הנה לאכול אתנו ארוחת הבקר ומדוע תקח את המלתחה אתך, האם תפחד פן יחסר לך דבר אם תעזוב עלי את מלתחתך? –
– לא אשוב לארוחת הבקר כי אעזוב את העיר כרגע–
– מדוע תעזוב את העיר בטרם אכלת לחם? –
– כי אירא לנפשי –
– ממי תירא? הלא אישי מגן לך ואיש לא יגע בך לרעה –
– יש לאל יד אישך להצילני מכף תופש תורה בבית התפלה, אמנם להצילני מכף רודפי מבקשי נפשי קצרה ידו –
– רודפיך? האם גם לך אויבים ורודפים?! הן נער קטן אתה ולא עשית לאיש רעה, ומדוע יבקשו נפשך? אם לאישי יש ויש אויבים רבים הלא הוא מאשר כי יקנאו בו על אשר לקח משרת ראש הקהל על שכמו, אך למה ישנאוך?–
– רודפי לא ישנאוני רק נפשי יבקשו –
– חי נפשי כי לא אבינה למליך, אם לא ישנאוך מדוע יבקשו נפשך? –
– הה! – עניתי באנחת שברון מתנים – המה יאמרו לקחת אותי לעבודת הצבא, ועל כן אצא מפניהם ואברח לנפשי –
– עתה אבינה – ענתה האשה באנקה מלב נשבר – לך לשלום וה׳ יהיה עמך ויפדך מכף רדפיך, עתה לא אעצרך עוד – ובדברה לקחה כבר לחם וגבנה ואגורות כסף היציאה מצלחתה ותתן לי ותברכני עוד הפעם בשם ה׳. השיבותי לה רב תודות על טוב לבה וארים פעמי לצאת, אך היא נגשה אלי ותשאלני: אנא פניך מועדות? הלא גר אתה

פה ולא תדע את הדרך תלך בה, ואיך לא יראת פן תהיה תועה בדרך ? –

– אני אלך אל אשר ישאוני רגלי; האם ידע הבורח האמלל אנה ישים פעמיו ? –

– נכונה בפיך; אך אם תאבה לשמוע בקולי איעצך וייטב לך.

– בכל לבבי –

– טוב הדבר; הנה בעיר הקטנה פדרון הרחוקה מהלך יום אחד מפה, יגיר אחי והיא איש נכבד בעירו כי היא החזן, ואם תלך אל העיר ההיא ותביא את ברכת שלומי אליו, אז יעשה למענך כל אשר יש יאל ידו לעשות, ובטח על דברתי כי חרפת רעב לא תירא עד אחרי ביאך בצל קורתי כי היא בכל עת מגן לעניים ומחסה ליתומים. גם ספר נא לו כי היית בביתי ובי – מהלל שם ד׳! – יש לי כל, ואף כי אישי יקצוף לרגעים כקדם, בכל זאת לא רע גורלי בחיים –

– טוב הדבר אני אעשה כדבריך – עניתי ואשמח בלבי על המקרה אשר הבילני אל בית האשה כי אמרתי בלבי אכן יש תקוה כי אמצא לי מקום מנוחה על ידה – אני אלך ואספר לו כל הדברים אשר דברת –

– לך לשלום וה׳ יהיה עמך אני לא אעצרך עוד –

– אך איש אל ידע אנה שמתי פני –

– שלום לך אל תירא כי לא אגיד דרכך לאיש –

– חיי בשלום אשה נדיבת לב –

– לך לשלם בני וה׳ ישמרך מכל רע ויצילך מידי רודפיך – פתחת הדלת לצאת ואשמע עוד הפעם קול האשה תקרא אלי מאחורי: הגד לאחי כי בני יקטן החל ללמוד גמרא –

– אעשה כדבריך – עניתיה, ואצא בחפזון מהבית ומהעיר ובראותי את הדרך שאפתי רוח כמו פרקתי עול כבד מעל צוארי או הסירותי מסבל שכמי.

העצה להגיד להאשה כי בורח אני מעבודת הצבא באת

התיעה ה״א.

פתאום בלבי; ודי כח מענה כזה לא לבד להטות לב אשה כי אם גם להוליך שולל אנשים חכמים, אם אך ראו בעיניהם את היום הנורא, יום הפקידה להרים מבני ישראל תרומה לצבא. כי זאת לא ישער בנפשו האיש אשר לא ראה בעיניו את המראות הנוראים. מראות אשר שברו גם לבות אבן, וגם אלה אשר הנקל היה להם לגנוב, לעשוק, לאכול חיל עניים, ולשלוח יד בכסף יתומים אשר הפקד אתם, גם המה הורידו כנחל דמעה בראותם את המראות ההם. לבד מאלה אשר זאת היתה משלחת ידם, הלא המה ראשי הקהל, אשר הפקידה הממשלה בכל עיר ועיר להרים תרומה לעבודת הצבא, כי בהמה שמן חלקם בבוא יום הפקידה, כי פסחו על בתי העשירים אשר נתנו כפר בניהם ויטים בשוחד לבל יבואו על פתח ביתם, וַיַּדּוּ את הגורל על בני העניים והיתומים אשר לא עוזר להם, והמחפשים הלא המה המשרתים את פני ראשי הקהל וסרים למשמעתם לבוא בית איש ולגזול בנו ממנו, המה לא שמו עוד לבם לזה, והילדים הנגזלים היו בעיניהם — כפגרים מתים, וההורים אשר משבר רוח יילילו, כאבות המת בעיני המקבר אשר הסכין לשמוע שירים ערבים כמו אלה. אך אין גם אחד מיתר העם אשר לא בכה לצרת האומללים בראיתי שברם. וגם ר' צדקיאל אשר הרבה הרע — לפי דברת בעל השם אשר ספר לרעו, כי זה האיש ר' צדקיאל, אשר יתמם ויתקדש מטמאתו כמו מקוה בבקר בבקר לפני התפלה, ישכים ויעריב בבית התפלה, וירבה צדקות — איש מרמה ואון, נוכל ובליעל הנהו, וצדקתו תחשב לו לחטאה כי הוא ירבה צדקות רק במקום רואים בעת אשר עינים רבות תראינה מסביב צדקת פזרונו, והוא יעשה זאת בעקבה למען תרבה אמונתו על כל סביביו, וכבר הצליח חפצו בידו כי קבץ על יד כסף למכביר מאלה אשר נתנו אמן בו: כסף ירושת יתומים ואלמנות מוהר הבתולות וכהנה אשר הפקדו אתו לא השיב לבעליהם, כי

היא אמר כי הכסף נגנב מעמי, יכאשר באו אבית הבתולות, היתומים יהאלמנות לבקש את כספם ויבכו בכי תמרורים לא שם לבו אליהם רק ענה איתם במנוחת לב: ה׳ ירחם עליכם, וגם הלשין בסתר אנשים הרבה למען בצוע בצע, ואשתו הראשונה שילחה ביד פשעו אל ארץ תחתית, — גם האיש הזה לא יכול עציר בעד זרם דמעותיו בעת אשר ראה עגלות עמוסות משא לעיפה צאן־אדם: ילדים מובאים אל ארץ רחוקה למות ברעב ובקרח — —

ישיה הקירא לנגדי עשרים או שלשים עגלות מלאות צאן אדם על פני תעבירנה; בכל עגלה כעשרים ילדים אשר רגליהם אסורות בכבלי עני ואשר צר המקום מהכיל אתם וישכבו איש על רעהו. האחד יקרא בקול מר — רגלי! — והשני יזעק — הה! ידי נשברה — השלישי יליל משבר רוח — ראשי ראשי! — והרביעי ישוע — אויה אויה לי! עיפה נפשי! אמי אמי חושי לעזרת בנך יהידך! הנני מת!... והחמישי — נאנק דם... והאמות?... הנה תלוינה את האורחה בשירים ערבים משמחי לב. הנה אוניך אתה הקירא ואשירה לך משיריהן כאשר שמעתי באזני, עת אשר עיני ראו מחזה כזה ביום הפקודה ותדע כי נכונה בפי:

— הה לוא קברך ראיתי והיתה זאת נחמתי!...

— לוא כנפל אשת היית ולא ראיתי בצרתך!...

— לוא מתי בטרם ילדתיך!...

— ארורים האנשים אשר גזלוך! ארור אביך אשר הולידך! וארורה אני כי ילדתיך לרעה נוראה!...

— היש אלהים בשמים?! עורה למה תישן ותעזבנו בידי עריצים?! בני בני! תנו לי את בני! אחד הוא לי! את בני תנו לי! חבלתיו, ילדתיו, בני הוא! לא אתנהו בידי רשעים! אצילנו אמותה! —

— ברח לך אשת פתיות! — נתן עליה בקולו איש חיל העומד לירכתי העגלה בראותו כי היא שלחה ידה להחזיק בבנה. כל הנשים הורידו בשחק, תיפפי על לבביהן

אך לא נעזו לגשת אל העגלה, כי אנשי חיל מזוינים עטרו עליה מסביב, רק האחת השתגעה ותאמר להציל את בנה ביד רמה, ותקפוץ בחימה שפוכה ותאחז בקצה העגלה. אך איש החיל מהר להדפה בזרוע כח, וגם זרועו מושלה לו להכות אותה אחור. כמשא כבד נפלה מלא קומתה ארצה ונחל דם פרץ מפיה, ובכל זאת התנשאה עוד הפעם ותאמר לרדוף, ופתאום כעבור העגלה על המעברה אשר על הנהר, התנשאה ותקפוץ אל תוך הנהר... אם קרסוליה מעדו, או בזדון לב עשתה זאת לא נודע עד הנה... אימה חשכה נפלה על כל ההולכים אחרי העגלות. הנשים הוסיפו לבכות, אף כי כבר בכו עד בלי די. והאנשים שכחו עד ארגיעה כי אנשים המה וירידו בשיחם.... הינעמו השירים האלה לאזניך? אתה הקורא! ועתה שים לבך ותבין את הרגשית אשר התעוררו בלבב רואי המראות ושומעי השירים באזניהם בעת אשר יצאו מפי הנשים השכולות...

– מה קול הרעש הזה? מדוע תבכינה? הטובות הנה מכל נשי הארץ? לא אבינה עד מה! הלא בכל הארצות ירימו תרומה לצבא, ובכל זאת לא יצעקו ולא ישמיעו קולם בחוצות! –

כן תשאל אתה הקורא אשר לא מארצי יצאת ולא ראית את התהפיכות ולא סדרים אשר היו שם בעת ההיא; אך אני אשיבך מלים ותראה כי שגית במשפטך. השמעת אנה המה מובאים? איפה ירביצו הצאן האובדות האלה? הידעת כי הילדים האלה בני עשר או שתים עשר שנים הנמו? ילדים אשר לא יצאו מעודם מקיר העיר וחוצה, וכי אל ארץ גזרה ורחוקה, רחוקה מאד המה מובלים? אל ארץ אשר שמה יפיץ הקרח הנורא עברות אפו, ארץ אשר יושביה כפראי מדבר המה, איש על אחיו לא יחמולו, ומה גם עד הגרים הזרים מבני אמונה אחרת, אל ארץ אשר לא ידרוך בה רגל איש יהודי, אל ארץ אשר לשמה ולזכרה תאחזנו פלצות בשבתנו בביתנו בטח. אל הארץ ההיא שלחו נערי בני ישראל אשר

מבית הוריהם, מבית הספר, או מבית התפלה ונערי בני ישראל בארצנו לא יראו רק שלשה בתים; בית אביהם, בית הספר, ובית התפלה, ואף אחד משלשת הבתים האלה לא סגר דלתיו לבל יבוא בם צר ואויב, רק עוד בית אחד ימצא שם והוא יסגור דלתיו בחיתם צר ויסתיר מפחד אויב הבית הזה הוא בית מועד לכל חי, ולא לעתים רחוקות בחרו ההורים בהבית הזה מתת את פרי בטנם בידי שוביהם) משם לקחו בזרוע רמה והגלו אל ארץ אחרת, לרעות שם בעדרי צאן וחזירים, לשאת ולסבול מכת אויב ומוסר אכזרי, לשמוע שמו, שם אבותיו מנואץ כל היום, לאכול שמה בשר החזיר אשר פגול הוא לו ולא הסכין בו — על אפו ועל חמתו, ואחרי אשר יעבור היום והצרות הרבות והרעות אשר הביא אתו, יבוא לנוח מעמלו ברפת יחד את בני הבקר וכל עצמותיו תרעדנה מהקרה הנורא... ובכל אלה אשר השמעתיך לא הגדתי אף אחת מני אלף מכל הרעות הנוראות אשר עברו על ראשם, כי איש לא יעצור כח להביע הדברים כמו, וגם עתה בעת כתבי הדברים תרדנה עיני פלגי מים ודמי לבבי ומורישי יהמו כהמית ימים, ועתה הגד אתה הקורא: מה הרעש הזה? מדוע יבכו העם למשפחותיהם? למה שבת משוש מהעם הזה? מדוע יבכו על ראש שמחתם? אכן גם ביום שמחתם יבכו בכי תמרורים בזכרם את מצבם הנורא - ביום שמחת התורה בהתאסף העם יחד לאכול ולשתות, ובשתותם כוס יין ויקראו: לחיים! לשנה הבאה בירושלים! ירימו קול בוכים בזכרם כי שנה על שנה תעבור, חגים ינקופו והמה עוד לא נושעו. ביום התונתם ישימו אל לבם כי יולידו בנים לבהלה, לא להם יהיה הזרע כי אל ארץ אחרת יובאו ולא ישובו עוד כל עוד בחיים חיתם... אך מי הוא הצר אשר הדיח עליהם הרעה הנוראה הזאת? מי השפיל כביד יעקב וכבודו לארץ הניח? המלך והשרים האין זאת? — לא! זאת לא זאת! מהרסיהם ומחריביהם מהם יצאו..... אך לא עת לי עתה

להפש עון, יום יבוא! רק בעבור זאת השמעתיך שמץ מזכרונות שנות ראינו רעה למען תבין איך היה לאל ידי למצוא מסלות בלבב האשה, אשר ראתה בעיניה פעמים אין מספר המראות האלה, אחרי אשר שמעה מפי והאמינה בדברי כי מעבודת הצבא אני בורח.

ח.

אָח לְצָרָה

יצאתי מאת פני העיר בחפזון, כי פחדתי לרגעים פן יקרני עיד דבר מה; אך אחרי אשר הרחקתי ללכת ואביט כה וכה ואין איש, שב רוחי אלי כבראשונה. היום היה יום צח; מנוחה נעימה רחפה על פני כל הככר. יער צומח עצים רעננים גדר בעד קרני השמש לבל יהיו לרשפים. באתי בתוך היער ואשב לנוח ומחשבות עלו על לבי ולא ארע נפשי מי הולידן, כי המחשבות ההנה מחשבות חדשות היו לא כהמחשבות אשר חשבתי עד הנה. לפנים חשבתי רק את הנעשה בי ואת אשר אעשה לימים יוצרו, ועתה בא פתאום הרעיון בלבי לחשוב מחשבות על אודות כל בני האדם אשר בגילי ולערוך ערכי ומצבי מול ערכם ומצבם — האם דרך כל בני האדם כדרכי? האם כל בן חלוף נולד לעמל יתלאה? היתנהג כל איש באפלה מבלי דעת את דרך עץ החיים? או אולי רק עלי שפך היוצר כאש חמתו? רק אותי הציב כמטרה לחצי המקרים ופגעי התבל? הן ראיתי נערים רבים ישבעו דשן על שלחן אביהם, יתכסו מעמל הוריהם, גם יקחו לקח מפי מורים אשר מנו אבותיהם עליהם? ואני? — אני נודד ללחם איה! אני לא ארע אנה אפנה כי דרכי נסתרה! אני ביום שלום אפחד פן נכון לי מחר יום חשך! מדוע הסתיר היוצר פניו אך ממני ויסתירני בסתר המדרגה? הלא אם אשגה ואעקש דרכי לא בי העון, כי הנני משלח לנפשי מנער, אין מנהל לי ואין מחזיק בידי לבל אעשה

מדוע לא! לא! עוני לא יכבד עלי! נקיתי מפשע רב! לוא גדלתי על ברכי הורים אשר הדריכוני במעגלי צדק כי אז לא נטיתי ולא עזבתי ארחות יושר גם אני... אמנם הלא גם אמללים ממני ראיתי: ראיתי בני עניים אשר במנם תחסר בכל עת, וגם לחם צר כמעדני מלך בעיניהם, ובכל זאת יקשיבו בקול מורים ויהגו בתורה בכל לב. ילדי עני אשר ימוגו מזלעפות רעב ויחבקו אשפתות בלי לבוש ומחסה בקרה. ובכל זאת יישרו דרך ולא ישלחו בגנבה ידם, ואני?... מדוע סלפתי דרכי? למה לא הטיתי אזני לשמוע בקול מורים? האם חסר לי דבר? הלא מעת מתה עלי אמי לא חסרתי דבר, ובעת אשר ילדים לאלפים יגועו ברעב ובקרה, אכלתי ושתיתי לרויה. כי בחר הזקן, כי בחר בעל השם להיות למשען לי. בעל השם! הוא הרבה עשות אתי טובות ומה הגמול אשר גמלתיו? מדוע עזבתי אותו? לוא אתו התהלכתי כי אז עלו הייתי ולא יראתי את איש, מידי זאת לי! אין לי כל צדקה להצדיק נפשי! מדוע אגביה עין להביט על המאשרים ממני למען אהיה באמלל נגדם? אשפיל עיני לראות דרכי בני חֲעָשִׁים ואראה כי על גפי ההצלחה היה משכני ואני השפלתי ירדתי ובי העון... בי העון? אמנם כן הוא, בי העון! אך לא בי לבדי כי אם גם בהאנשים אשר אתם התהלכתי ואלמד דרכיהם. לולא ראיתי את בעל השם מתמם ושבע תועבות בלבו, לולא נגלו לי פשעי אנשים לאין מספר אשר פשעם לא יחשב להם לחטאה, כי אז אחזתי גם אני בדרכי ישר, אך עתה ארע כי לא ביושר יצליח איש את דרכו, לא על צדקות יחיה גבר, ומדוע אצדק אני יותר מכל האדם? ולמה זה אפחד יותר מהם? שלום לי? לא אמות ברעב, כאשר לא מתי עד הנה, אפתח את המלתחה, ואראה מה ימצא בה. פתחתיה ולשמחת לבבי מצאתי בה כמאה שקל זהב וכחמשים שקל כסף:

למראה הכסף שכחתי דאגה ואקרא בשמחה: האח מאושר אנכי! כסף רב בידי וממי אפחד? חפשתי עוד

בהמלתחה ומצאתי מכתבים גם ספרים כתובים בשפת עבר
אך לא שמתי לבי להם ואניחם תחתיה בהמלתחה. ואת הכסף
נתתי בכיס עור אשר על צוארי, ואשא את רגלי ללכת הלאה
עד אשר אמצא לי עגלה אשר תביאני אל עיר מושב החזן.

בצעדי און הלכתי על דרכי ושוררתי; העצבת אשר
לחצה לבבי נגוזה ועברה, ומנוחה נעימה כמנוחה הפרושה על
פני כל הככר לקחה עמדתה. השמש אצל מיפעתו על כל
היצור אשר באורו יראה חיים. מהאלים הרעננים בשיא
הסנס ופארותיהם הארוכות אשר יתראו כזרועות בן ענק
עת על אויביו יתגבר, עד העשב הקטן אשר אך עבר
עליו רגל אדם או בהמה ימולל ואיננו, מהצפרים אשר מבין
עפאים יתנו קול זמרה במנוחה ולא יירא את איש כי כנפים
להם להתנשא עָל, עד השבלול הקטן הזוחל בכבדות על
אדמת עפר ובין רגע יהיה מרמס לרגלי עובר, כלם יחד
האירו פנים וישישו לקראת האור הנותן חיים לחיים, וגם כי
בא רוח תקוה למראה המראה הנעים הזה. אמנם לא רק
מראה השמש הביא אמץ בלבי, כי אם גם מראה שקלי
הזהב אשר נגה להם ולברק נגהם ילך בן חלוף בבטחה
אף אם בדרך עקלקלות אחז...

יהללו המשוררים! ירוממו תחת לשונם חין ערך
האדם! יספרו המהללים בקהל תהלתו, כי ראש הוא לכל
היצור! יפארו שם בן תמותה ויתנו לו כתר מלוכה על כל
התבל ויצוריה! יאריכו לשון להגדיל תפארתו ולאמר כי הוא
נשמת כל היקום ובלעדו כל התבל כאין ואפס נחשבה! יגדילו
בפיהם חישוי עשתונותיו ורגשותיו וישיבוהו לכסא את שרפי
מעלה אשר ירננו תפארת הבריאה ברן כוכבי בקר! — אני
לא כן אנכי עמדי. אני תבנתי רוח האדם ומבשרי חזיתי כי
שקר תהלתם, שוא יפארו! רוח שקר ינחה ויתעה בתהו את
האדם בבקר בבקר והוא כבהמה בבקעה ירד. המה אומרים
כי גבהו מחשבותיו ודרכיו נעלים על דרכי כל החי. זאת
לא ארע אם גם לבהמה והחיה לב רגש וחישב מחשבות, כי

מעודי לא הייתי בהמה (אולי ידעו זאת המשוררים המהללים יותר ממני?) אך זאת אדע כי שקר בימין אלה הלוקחים לשונם לדבר גבהה גבהה, והין ערך רגשות האדם ישמיעונו כי הנה ירוממוהו עָל ובגני עדנים יתהלך בעת אשר תתעורר האהבה בלבו. ועת יביט על יפעת הטבע ימלאו בתי נפשו גיל ושמחה נצחת. זאת לא זאת! האדם ידע אהבה אך לא בתענוגיה; את השושנים יראה והגה רחוקות, והחוחים יעלו בידו להכאיב בשרו. את הדר הטבע יראה ולא ישבע נחת, כי מכשולים וחתחתים רבים עומדים לשטן לו: פה יקום המנהג האכזר כמלך בלהות ויוביש ששון מלב בני אדם — אל תמלא שחוק פיך בפני רבים — אל תראה אותות אהבה לאהובת לבך במקום רואים כי באלה לא חפצתי — יצוה עלי במפגיע. ושם יארבו פגעי הזמן והמקרים אשר בין רגע יולדו על דרכי בני איש, לענות את נפשו. ולהגדיל שברו יתעוררו זכרונות ודאגות בבתי נפשו; זכרונות הימים החולפים ודאגת הימים הבאים. הה! הנה במלאכי זעם תרדפנה באף ותגרשנה כל רגש שמחה ומנוחה מלבנו. ואיה כבוד האדם ותפארתו? איפוא היא ההצלחה אשר אליה גוי ואדם ידרושו? ובמה נחשב הוא יותר מן הבהמה? האם בידו טובו? היאמר לגלי הפגעים עד פה תבואו? הלא כגלגל בידי נער כן הנהו בידי המקרה; מקרה אחד ירוממהו עָל, ומקרה אחר ישפילהו עד עפר. אתמול לחכמתו ולתורתו פערו פיהם כל שומעו בקולו, ועתה עליו ישחקו צעירים ממנו לימים. מה זאת? תשאל בתמהון, האם באו שודדים או גנבים פשטו על לבו ויגזלו חכמתו ממנו? לא זאת! חכמתו אתו כביום אתמול, או גם ביום אתמול לא היתה בלבו כביום הזה, רק אתמול היה כיסו מלא והיום בא רזון בו, או גם אתמול גם היום היה כיסו ריק, רק יודעיו האמינו אתמול כי בצל הכסף גורלו, ועתה נפקחו עיניהם לראות כי שגו ברואה. ואחרי כל אלה היחכם איש? היצדק גבר? היודע שלו בנפשו אחרי אשר כל חכמתו, צדקתו ישליהו במאזנים תעלינה את הכסף אשר אצר לו או אצרו אביהו

בעדו ?! ובמה נעלה ערכו על ערך הבהמה והחיה ? הלא המה ילכו אחרי החפץ הנטוע בקרבם, והוא גם הוא חפצו ומאויו יבקש. המה יבקשו טרף לנפשם בעת אשר בטנם תחסר, יחפשו להסתר מפחד אויב בבוא עליהם צרה, והוא יבקש לו כסף כי בו ישים כל מבטחו.

— כאשר כביר תמצא ידי — יאמר בלבו — אז אדע שלו בעצמי, הדר הטבע ירנין לב יושב במשכנות מבטחים, לב אהובה יקנה לו איש בכסף מלא, כבוד ושם עולם מעפרות זהב יצאו, באין כסף אין שלום, אין ענג ואין אהבה — כה יאמר בלבו בעת אשר לא מלא עוד ביתו טוב, אך אז כאשר ירבה חילו, יבין כי שוא היתה תקותו: במשכנות מבטחים ישב ולא יתענג על הדר הטבע, כי יפחד פחד כל היום לבל יעלה עמלו בתהו. הוא קנה לו לב אהובה, אך רוחו לא ינוח וגם בלילה לא ישכב לבו, כי לא יבטח באמונתה, גם הכבוד אשר יפזרו לו מחליקי לשון מלא חפנים, לא ירגיע רוחו כי ממנו לא נכחד כי שקר תרמיתם... אלה הנה רגשותיך העדינות בן אדם! אלה המה פרי מחשבותיך הנעלות, גבה עינים! אכול פרי עמלך ויהיו בפיך כדבש למתוק, אם יש לאל ידך לשים מר למתוק!... אמנם בקרבי היו למרורת פתנים... בעת אשר הייתי נער נהפכה תוגתי לששון לנגה ברק הזהב, אך עתה... אמנם מה אדבר עתה, בספרי תולדות ימי נעורי, ממצבי עתה? ומדוע אשמיעך הקורא בעת כי את עשירי עולם הנני נמנה בטרם השמעתיך איך השגתי את הברכה? אם הלכתי לצוד ציד, או המתקתי מרמה בפי, כי עוד רבות רבות יש לי להשמיע לאזניך הקורא מהדברים אשר ראו עיני: אח כורה על אחיו רעה ויצידנו למהתפות למען קחת את כספו. והאח הזה? — — אחי אבי, דודי הוא! אנשי בליעל ידיהו בן יעקב מאחרי אמונת אבותיו; בצדיה בערמה ובזדון לב יפרשו רשת ליד מעגל הולך נכהו למען הסיר לבבי מאחרי אלהיו, והאנשים ההמה? — — מתקדשים

המה, ובעיני כל העדה יקדשו ויתחשבו לנוטרי כרם ה׳ צבאות אשר יצודו בחרמם השועלים המחבלים כרמים!... סוחרי בנפש אדם ימכרו נפש איש בעשרים שקלים, יגולו פרי בטן למען בצוע בצע. מי המה?——אחי יוסף המה! רחמנים בני רחמנים יקראו! הקורעים בגדיהם ובעפר יתפלשו וצועקים מרה על שבר יוסף, והם המה יגדילו השבר! אלה ובאלה אשמיעך אך לא עתה. לכן חכה לי ליום אבוא אליך ולקחתיך אל שדה צופים, ומראש ההר תראה את מעשי אלה המעמיקים לסתיר עצה, בחשכה יתהלכו ובמחשך מעשיהם, שם תעמוד וראית עד אשר — יראוך המסתתרים בחורי עפר וכפים וישימו פחים לרגליך, וירדוך אליהם והיית כאחד מנהם, או אם כביר כח לבך תתנשא על ותשחק להם ולהמונם... כל אלה אעביר לפניך לעת מציא לא אסתיר דבר, אך לא עתה, ורק בעבור זאת הודעתיך כעת כי כביר מצאה ידי וכי בהיכלי ענג משכני, ואין קצה להכסף והזהב אשר ימלאו אוצרותי למען תטה אזן קשבת לדברי, כי לולא זאת יראתי פן תאטם אזנך משמוע אמרי, כי ידעתי נאמנה כי רבים המה אשר לא הסכינו לשמוע מוסר ולא יחפצו בו אם יצא מפי דל, אך לא כן אם איש אוצרות יפתח פיו או ימהרו כל רואיו לפקוח עינים ולהקשיב, ואם גם מוסר יצא מפיו לא יבהלו בו. ואני ככל האדם הנני, ובדרכיהם אלך; וזה דרך כל האדם: האחד ידמה בלבו כי קולו ערב וישמיע קולו בכל עת, אף כי קולו כקול העורב מרגיז לב, והשני יחשוב כי נופת תטפנה שפתיו ויבקש לו להשמיע בשער מדברותיו בפני קהל ועדה, אף כי בדבריו יאמר לכל כי סכל הוא. וכן גם אנכי אדמה כי המקרים הרבים אשר עברו על ראשי, התהפכות השונות אשר ראו עיני ברבות הימים, המה הביאו רב חכמה בלבי ולי הצדקה להעיר אזן הקורא לשמוע מוסר, ויוכל היות כי בעיניך יהיו בשיח שיא ותפל, לכן חשתי לגלות אזניך כי את עשירי עולם הנני נמנה כיום, ויהיו דברי

בדברי תמים דעים בעיניך, כי הכסף יענה את הכל...

כשתי שעות הלכתי ברגל ולבי היה שמח בזכרי כי כסף רב בידי, עד כי נלאיתי ואומר לנוח, אך קול מצהלות סוס מאחרי הגיע לאזני. הבטתי מאחרי ואראה אכר יושב בעגלה אשר בה הביא עצים העירה, ולימינו איש צעיר לימים כבן שמונה עשרה שנה מבני ישראל, כראות האכר אותי אחז ברסן הסוס להעמידו וישאלני:

– אנה תלך נער? –

– אל העיר פדרון – עניתיו.

– גם אני אסע שמה, אם תחפוץ הבה את שכרי ואושיבך בעגלה –

– כמה שכרך? –

– ככר מלח תתן לי –

– איפוא אקח לך מלח, האם אעשה מקנה וקנין במלח? – שאלתיו בתמהון כי לא ידעתי עוד דרך האכרים, כי יבקשו למו בכל עת מלח ולא כסף בשכרם.

– האם לא תדע איפו תמצא מלח? הלא ראובן הסוחר בעיר פדרון יתן לך אלף ככר מלח במחיר כסף. אך אולי לא תדע ביתו אנהגך אליו –

– מה לי ללכת ולבקש לך מלח? אני אתן שכרך בכסף ואתה תן את הכסף באשר תחפוץ. הגד לי, כמה שכרך בכסף? –

– רבע שקל כסף –

– אני אתן – בשמוע האכר כי לא שניתי אחרי דברו נעצב אל לבו על כי לא בקש ממני כפלים, ויאמר: אך גם יין שרף תתן לי –

– גם יין שרף אתן לך –

– האם בן מלך אתה? – שאל בתמהון הנער העברי בשפת היהודים בארצנו – הן אני נותן לו בשכרו רבע ככר מלח במחיר עשר אגורות נחושת בעד כל הדרך, ומדוע תפזר כספך על לא דבר? האם למעני או למענך רתם

העגלה לסוס? הלא הוא שב ריקם בעגלה אחרי אשר מכר את העצים, ודי לו אם יקח גם ממך עשר אגורות –

– צדקת בדבריך; אך אני לא ידעתי זאת בתחלה ורגלי נלאו נשוא גויתי –

– מה תדברו בשפה זרה? יהודים ארורים! – נתן עלינו האכר בקולו ויךפוק את סוסו.

– עמוד! נתתי עליו בקול מושל – עמוד כלב נמבזה! איך מלאך לבך להרפנו? הידעת כי יש לאל ידי להסגירך בידי השופטים ותוסר על זדון לבך? ! – פלצות אחזה את הנער בשמעו דברים כאלה יוצאים מפי, כי אמר בלבו: האכר יכנו חרם. אך לא כאשר דמה בן הותה: נהפך הדבר, האכר בשמעו קול מושל נחת מפני ויאמר: לא עליך רק על רעיך נתתי בקולי –

– ועל רעי איך מלאך לבך? אך מה אדבר אל אויל? לא אוסיף ללכת בדרך אתך – ובדברי קצפתי מעל העגלה. האכר השתומם מאוד, גם דאגה שברה לבו על רבע השקל אשר אבד בפחזותו ויחל להתחנן אלי לשוב אליו.

– גם אתה רד מהעגלה! – אמרתי אל הנער.

– הלא שלמתי לו עשר אגורות –

– אני אתן לך חמשים ויחד נלכה אל העיר פדרון – הוא האמין כי וירד מהעגלה, והאכר הרחיק ללכת בלי חמלה וקללות ונאצות נמלטו מפתחי פיהו –

– מי אתה? – שאלני הנער אחרי אשר ישבנו על יצוע דשא – הן זאת אראה כי לא יליד הפלך הזה הנך, אך...

– מאין ידעת כי לא יליד הפלך הזה הנני? – שאלתיו מבלי תת אותו לבלות דבריו.

– מאשר כי בבני ישראל ילידי הפלך הזה אין גם אחד אשר לשונו תמהר לדבר צחות בשפת הארץ, ועז לבך לא ראיתי אף בין העשירים ושלוי עולם פה. כי כלם יפחדו לקול עלה נדף, ולך אמץ לב לענות להורפיך דבר לכן אשאלך והודיעני מי אתה? –

– נער עברי אנכי זאת תראה בעיניך; ובעיר אשדות נולדתי ושם גדלתי, ובעירנו לא יזיד איש לחרף את איש על כי ממי יהודה יצא. שמה לא נכר יהודי לפני אינו יהודי, בשפתם ומלבושיהם לא יבדלו מיושב הארץ, לכן לא יכולתי למשול ברוחי, כשמעי כלב נמבזה אשר ישבר למצוא שכר ממני, יעיז פניו לחרפני חנם –

– האם תמצא עיר בארצנו אשר יושביה העברים השליכו הבגדים הצואים מעליהם וילבשו בגדים כאחד האדם? – שאל בתמהון.

– יש ויש ערים הרבה –

– לא אאמין למשמע אזני –

– האם שמעת מפי דבר כזב כי לא תתן אמון בדברי? הלא את אשר חזיתי אותה לך אספרה. בוא נא שמה וראית בעיניך יהודים לאלפים אשר לא תכירם כי הם בשם ישראל יכנו –

– אם כדבריך כן הוא, מדוע לא תלבש גם אתה מלבוש יושב הארץ? – לדבריו נבוכתי מאד ולא מצאתי מענה, לכן אמרתי לו קשט אמרי אמת: כי לא יליד אשדות הנני, וכי גם שם ימצאו מתקדשים המחזיקים בכנפות בגדיהם הארוכות כבדבר קדש, ואני אתם התהלכתי –

ואיפו למדת שפת הארץ, אם את המתקדשים התהלכת? הלא המה יקראו מלא אחרי האיש אשר יגע בספר כתוב בשפה נכריה –

– בעיר אשדות ילמדו גם המתקדשים שפת הארץ –

– ומדוע יצאת מעיר כזאת אשר בה ילמדו אף המתקדשים את בניהם שפת הארץ? לוא הייתי אני שם כי אז לא עזבתי את העיר בעד כל כפר –

– הלא לכל תכלה יש קץ ולשאלותיך אין קץ, הן לא אדעך עיד מי אתה, וגם אתה לא תדעני ואיך אגלה את כל לבי לפניך? –

– צדקת בדבריך, לא מחכמה שאלתי עד הנה; אמנם

לוא ידעת איך פחד ורחב לבי בשמעי כי גם בארצנו החלה הדעת לפעם את אחינו אשר נזרו אחור עד הנה מכל חכמה ומדע, כי אז לא היה לפלא בעיניך כי הרביתי חקור, אך אשים יד לפה עד עת מצוא רק הגד נא לי אנה פניך מיעדות? למען אדע אם איכל ללכת אתך אי אפרד ממך –

– אל העיר פדרון אלכה כי אחפוץ להיות לעזר להחזן אשר בעיר ההיא –

– גם אני משורר אני ואל חזן אשים פעמי; אך לא אל העיר פדרון אלכה כי היא עיר קטנה מאד והחזן אשר בה לא ימצא די טרף לנהל את ביתו בלחם, ואף כי להאכיל מפתו לעוזרים, לא כן בעיר גדולה כמאפליה, שמה ייטב להמשוררים – העוזרים, וגם אתה לו לעצתי תקשיב בואה אתי ויחד נלכה אל העיר מאפליה –

– העוד רב הדרך לבוא שמה?

– מהלך חמש שעות –

– ולעיר פדרון? –

– מהלך ארבע שעות –

– טוב הדבר, הבה ונלכה יחד כי אחת היא לי אם בעיר פדרון או מאפליה אשים משכני ואתה מצאת חן בעיני, לכן לא אבה הפרד ממך, ואם אראה כי איש אמונים אתה אגיד את כל לבי לך ונהיה רעים אם תחפוץ? –

– בכל לבב, הנני נכון לאהבך כאח לי אם אך אראה כי איש ישר הולך אתה, וגם אני אגלה לך את כל הכמוס והחתום באוצרות לבבי, כי רבות רבות ראו עיני ולבבי היה להם קבר עד הנה. הה! מי יתן ואמצא את האיש הנאמן אשר אוכל לשפוך לפניו שיחי, כי אז אולי מצאתי נחומים לנפשי –

– האם גם אתה ראית רעה? – שאלתיו ברגשי חמלה ועצב כי דבריו ירדו כחצים שנונים לחדרי לבי, ופתאום לפתע עלו עוד הפעם המחשבות אשר חשבתי בתחלה על

לבי „האם כל בני חלוף נולדו לעמל ובלהה?" אף כי לא ידעתי נפשי, מדוע מרו ועצבו דבריו את רוחי – הוא התבונן בי רגעים אחדים, ויאמר: גם אני ראיתי רעה – הוא השמיע דבריו בקול אשר לא אוכל לתארהו באמר ודברים, כי לא קול שחוק ולא קול עצב היה הקול הזה, רק כקול בוז קלסה ושאט נפש שמעו אזני. כקול אשר נשמע מפי משתגעים או שונאי מין האדם. כל עצמותי רחפו בשמעי את דבריו ולא עניתי דבר, והוא הוסיף להביע אמריו: „האם גם אתה" שאלתני, אות הוא כי גם בך נגעה יד הזמן, גם בך נחתו שְׁנֵי הפגעים לכן משנה אהבה אהבך כי אחים אנחנו, אחים לצרה. כה דבר ויורד ראשו לארץ, וגם אני לא הרימותי עיני ומחשבות יגון לחצו לבבי. כה עברנו ברגל עד בואנו אל העיר מאפליה לפנות היום.

ט.

הַחוֹטְאת.

העיר מאפליה עיר גדולה היא; כעשרת אלפים יושביה כמעט כלם מבני ישראל המה, ורק ברחוב אחד הנקרא רחוב הגוים גרו נוצרים, כי בכל העיר לא נתנה למו אחוזה וכאשר לפנים לא נתן הרשיון לבני ישראל לבנות בית מעל לגבול רחוב היהודים מאשר כי בכל העיר עשו ערוב למען יוציאו ויביאו ביום השבת איש איש את סדור התפלה והטלית בידו מביתו לבית התפלה. ואף כי במשטר וסדר נכון נבנו הבתים, בכל זאת לא תאר ולא מראה היה להעיר הזאת, כי בתיה בתי עץ מגואלים, ברחובותיה צמי מי מדמנה גם בחרבוני קיץ ויהיו מי מרבים, אך בימי הגשמים עד צואר יחצה העובר בחוץ. בעיר כזאת לא ישמע קול שאון רק בשוק מקום יתאספו המון עם למקנה וקנין. שמה ישמעו קולות מקולות שונים. אלה יקראו לריב

ימצה, ואלה יפתו במו פּיהם את העובר לסור אליהם לקנות מרכולתם. ובכל הרחובות שוררת דומיה בכל עת, ועל כן התפלאתי מאוד בבואי העירה לראות כי אנשים ונשים וטף ימהרו ורוצו, איש את רעהו יהחקו בקול המון ותרועה.

– מה זה קול הקריה הומה? – שאלתי את איש עובר על פני, אך הוא לא ענני דבר כי היה נחפּז לדרכו.

– נלכה גם אנחנו שמה! – אמר רעי אלי.

– אנה נלך? –

– אל מקום אשר ילכו כל אלה – הלכנו שמה ונבוא אל חצר בית התפלה; אבל אל ידמה הקורא, באמרי חצר בית התפלה, כי חצר או גדר היה שם, לא אחד מאלה רק כִּכַּר ארץ רחבת ידים מלאה קיא צואה לפני בית התפלה היה נקרא בפי יושבי העיר „חצר בית התפלה". במקום הזה באו בברית איש ואשתו ביום חתונתם, שמה נקבצו ובאו הקרואים ושם נתן הטבעת על ידי רעיתו לעיני כל בני ישראל ולעיני העוים אשר רעו על יד הככר הזה באין מכלים דבר, וששמה קוננו על מת אדם גדול. במקום הזה העמידו מטת המת והמקונן עמד על שולחן עץ מעל לעם ויעורר תאניה ואניה, וששמה הביאו שוטרי העדה בפקודת השופטים את החוטאים, אשר גדל עונם, להענש קבל עם ביד פשעם. וגם עתה הביאו השוטרים שמה את... מצא את חדתי, את מי הביאו עתה השוטרים שמה? אם תחשוב כי את ראש הקהל על אשר שלח ידו בכסף העדה ויאסף כחול חיל זרים, או אולי את הראש בבית התפלה אשר מעל מעל בכסף הקדשים, או תדמה כי את האיש אשר תחת ידו הפקד כסף יתומים ומהר הבתולות והיא כחש ויעם בבליו את הכסף ואת אדוני הכסף לא הכיר, או אולי יעלו מחשבות על לבך כי את אלה אשר מכרו בני ישראל לאלפים בעד בצע כסף, אם כזה תחשוב אודיעך כי שקר בימינך, כי לא אחד מאלה יובא שמה; כי אלה אשר ימלאו חוריהם בכסף הקדשים וימלאו כרסם מכסף העדה, או

אלה אשר יאכלו ילדי ישראל בכל פה, המה לא יאשמו, רק החוטאים יובאו שמה. אמנם ידעתי כי תתפלא אתה הקורא בקראך דברי, ותשאל בתמהון: הלא אלה חטאו עוו ופשעו ואם המה לא יובאו שמה, מי המה אלה החוטאים כבדי העון אשר שמה יובאו? – לכן פקח עיניך וראה: מי זאת הנצבת שמה על השולחן, פניה כפני מת כל עצמותיה תרחפנה, בגד קרוע ומלא נוצות יכס את בשרה, על ראשה מגבעת מלא נוצות והיא מתופפת על לבה, וכל העם רואים וצוהלים, ויריעו בכל פה „החוטאת" „החוטאת"! –

– במה חטאה האמללה הזאת? האם טרפה נפש עולה בכפה, או הורידה אישה דומה באפה? – כה תשאל אתה הקורא וכה שאלתי גם אני אז כאשר ראיתיה – כי כמראה הזה אשר תארתי לך ראו עיני בבואי לחצר בית התפלה: אישה אמללה עמדה על שלחן מעל לעם וכל הנאספים כלם אשר לאלפים באו שמה קוראים בקול גדול „החוטאת" „החוטאת"! והיא נאלמה דם, ראשה לארץ הורידה. וכה עמדה זמן כביר נשענת על יד שוטר הקהל. אחר כן פתח השוטר את פיו ויתן בקול עוז – כה יעשה להאשה המנאפת ההת אישה –

– יקחה אפל! בבור מות יבלעה! – קראו רבים בקול גדול.

– הכו את החצופה, הכו אל תחמלו, שארית לא תהיה לה ולכל החצופות כמה – קרא איש קטן קומה ולובש קרעים ויניע בפאות ראשו אשר מעודן לא עלה מסרק עליהן.

– היא המיתה את אישי הצדיק – נתנה בקולה אשה גבהת קומה ודקת בשר ותרם אגרופה.

– אם לא נעשה בה משפטים אז אבדנו כלנו – ענה אחריה איש בריא בשר מאד בשימו עיניו בחוטאת ובהעבירו ידו על זקנו הארוך.

– בחטאה מתו עוללים נקיים – קראה אשה מצניעה לכת ועפעפיה בחנו את האיש אשר עמד למולה.

– רק בעירנו תעשינה שערוריות כאלה – צעקה אשה זקנה בעזוז אפה ותשלך נעלה על ראש האשה החוטאת. האמללה נעה הנה והנה ותפול מעל השלחן. שחוק אדיר התפרץ מפי כל האספה, ושתי השוטרים החזיקו בידי החוטאת ויסחבוה אל ביתה.

– אחי! הרעותם אשר עשיתם! – נשמע פתאום קול מר מרגיז לב. נשאתי עיני ואראה איש זקן עוטה טלית עם פתילים על ארבע כנפותיה, טוטפות על ראשו, ופאת ראשו וזקנו הלבנות כצמר צחר ארוכות מאוד ויורדות כעבותות על לבו עד חזהו, עומד על השלחן אשר עליו עמדה זה לא כביר האשה החוטאת, מניף ידו וצועק מרה: דם נקי שפכתם במקום הזה! חטאתם לאלהיכם חטאת לא תוכלו כפרה! דמי האשה האמללה צועקים אל ה' וכתלי בית התפלה אשר הביטו ויראו מעשיכם יעידו עליכם חטאתכם לפני אל המשפט תמים דעים. דם, הה! דם שפכתם במקום הזה! נוכח בית אלהים! – הוסיף לצעוק בקול מר ויגז את שערות ראשו – דיני נפשות בטלו מעת הוסר התמיד, מעת לקח מחמד נפשנו ועטרת ראשנו נפלה בעון אבותינו כי העוו משפט ואתם העזתם מצח לדין דיני נפשות מבלי חקור ודרוש ותתנו לבכם כלב אלהים! הה! רעה נשקפה נגד פנינו! אל זועם לא ינקנו! חרדו מיום הדין הנורא! קרעו לבבכם הערל ושוו לנגד עיניכם הַמַּכּות בעַוָּון את אדון כל היצור, אשר לא ישא פני ראש ולא יקח שוחד מידי עשיר, הוא לתפלת נבאים ישמע, יטה אזן לדמעת עשוקים, נפש חללים תשוע תמצא עזרתה בו, ובזעם אפו יסר ייסר את הזדונים אשר יעשו משפט בלא משפט, המתאמרים למאמינים והמה בנים לא אמון בם. אל אלה אשר הות נפשם להם לקו ורום עיניהם למשקלת, לחלל כבוד ישרים, להכרית תמימים מן הארץ. עליהם יקום בחמה שפוכה וזעף אף לגדע קרנם,

לשבור זרועם הרשעה! אל נורא ה׳ בקומו למשפט! בחרב וברעב ובדבר ילחם בכם! עד הנה מתו עוללים בחיק אמותיהם, ועתה תמותינה גם האמות על פני ילדיהן, והאבות אחריהם ילכו, לא יאחרו פעמיהם, כי אל נורא ה׳ ומי יכיל עברות אפו —

אימה השכה נפלה על כל ההמון הרב בשמעם את דבריו ותהי מהומה ומבוכה: אלה צעקו מרה, ואלה הילילו. פתאום קם איש מתוך העדה ויקרא בקול גדול: ברח לך משגע! מי הביאך הלום? לך ושוב למקומך מקום חסרי הדעת. שוטרים שימו עליו משמר! הטרם תדעו כי משגע הוא?! —

— ידעתי כי משגע אני כי כל סר מרע משתולל— ענה המוכיח וירד מהשלחן, ואיש לא נגע בו לרעה. גם השוטרים אשר מוצא שפתי הראש קדוש להם בכל עת, מרו עתה את פיו ולא נגעו בהמוכיח — לרעה. אני ראיתי השתוממתי ולא ידעתי עד מה, לכן נגשתי אל איש אחד ואשאלהו: מי הוא האיש? —

— המטיף המשוגע! — ענני וילך לו.

— הגד נא לי אולי תדע אתה, מדוע עשו ככה להאשה הזאת! — שאלתי את רעי דן אשר דבר את איש בעת ההיא.

— הלא שמעת כי היא חוטאת — ענני — ויותר מזה לא אדע גם אני, שאל את פי אחד מיושבי העיר הזאת, אם תחפוץ לדעת הדבר אל נכון —

— האם כה גברו חטאתיה, כי ירדפוה באף ואיש לא יתן לה חנינה? — שאלתי את האיש אשר עמד לימינו.

— עוד לא לקחה החצי בכל חטאתיה —

— במה חטאה? —

— היא שכחה ברית אלוה אשר כרת אלוף נעוריה בינה ובינו, ותחבק חיק זר בעת אשר הלך בדרך למרחק—

— ומי גלה עונה? —

(התועה הי״א)

– מי ? פיה ענה בה! היא נתנה תורה! –

– היא נתנה תודה ? ! – שאלתי בתמהון – מדוע עשתה זאת ? –

– הוי בער! הנך שואל שאלות אשר לא ישאל נער בן שלש שנים –

– סלח נא לי! – עניתיו – הן גר אנכי פה ומעודי לא ראיתי כזאת, לכן אשאלך, ואם מצאתי חן בעיניך ספר נא לי שרש דבר ואדעה –

– אם תחפוץ לדעת את כל הדברים בוא אתי אל בית התפלה, ובעת התפלה אספר לך את כל אשר תחפוץ לדעת –

בבית התפלה ספר לי כדברים האלה: בימים אחדים מתו ילדים הרבה במחלת האסכרה רחמנא לצלן; וזאת יודע כל איש ישראל כי בעבור החטאים בנים קטנים מתים: לכן קראו עצרה ואספו אספה ביום השני להועץ מה לעשות ותעצר המגפה. ובהתאסף ראשי העם ביום השני נפלגו בדעותיהם זה בכה וזה בכה, עדי גמרו אמר לקרוא אספה ביום החמישי. ביום החמישי נקבצו ובאו הנאספים עוד הפעם ויחליטו כי תנתן דת לחפש אחרי חטאים, ויצאו שוטרי העיר ללכת מבית לבית ולראות פן יעותו יושביו את דרכם, וגם ביום השבת השמיע השוטר בבית התפלה: כל איש אשר ידע דבר רע ולא יגיד ונשא את עונו, כי כל ישראל ערבים זה בזה, ואם איש אחד יחטא יצא הקצף על כל העדה. חרדה לבשה את כל השומעים את הדברים הנוראים האלה, ויבואו כל איש אשר נגעה יראת אלהים בלבם ויגידו את אשר ראו בעיניהם או שמעו באזניהם, ורבים המה אשר נמנו את פושעים כי נגלה עונם, אמנם המה מהרו ויכפרו את אשמם בדמי כפורים להקהל ונרות לבית התפלה. אך זאת הרשעה שאול חטאה; כי על פי שנים עדים התלחשה את גבריאל הסוחר בביתו, הלא דבר הוא! ראשי העדה מהרו ויקראו את אשת

הזונים הזאת, והיא עמדה ברשעתה „לא חטאתי!" ענתה בעזות מצח! —

— חטאת לאלהים ולאישך ולכל העדה, כי תועבה עשית! — קרא ראש העדה.

— לא אמצא בי עון אשר חטא! — ענתה ותרם מצח אשה זונה.

— תני תודה! — נתן עליה ראש העדה בקולו — והסירי מעלינו את המגפה אשר הבאת עלינו ברשעתך. תני תודה ותשאי את לבדך עון פשעך ואנחנו נהיה נקיים.

— איך אתן תודה ואנכי לא נטמאתי? ה' היודע מחשבות אנוש היא יודע כי נקיתי מפשע! — ענתה הזונה ולא ידעה בשת.

ראש העדה בשמעו כי טמאת השם הזאת תעיז פניה לשאת שם ה' לשוא, קרא בקצף: הוי ארורה! העוד תעיזי פניך לשאת על שפתיך הטמאות שם ה' הטהור לשוא! שוטרים גשו הנה! עוד מעט ותתני תודה ולא תוסיפי להסתיר עונך בחבך! —

— הנני בידכם! — ענתה טמאת השם — עשו אתי כטוב בעיניכם, אך ידעו תדעו כי דם נקי תשפכו היום — אחד מראשי העדה שלמה שמו, אשר לבו כלב האשה, הפיץ להטות את לב ראשי העדה לשלחה לנפשה, היי פתי! אך ראש העדה היא איש חכם וכביר כח לב, היא לא שעה אל חלומותיו ואל דבריו, ואחרי אשר יצא זה האיש רך הלבב מבית המועדה, כי לא הפיץ להיתר שמה עוד כי הכלימו ראש העדה, אז צוה על השוטרים ויסירו את הבגדים מעל המנאפת רק הכתנת לבדה בסתה מערומיה, ויחלו לדוש את בשרה בשבטים, וראש העדה קורא בקול: תני תודה! — אך היא — שערוריה כזאת לא נשמעה בכל הארץ! — היא קראה בקול נורא — אני אתן תודה כי לא הפצתי לשמוע בקולך להיות עמך — הדברים האלה העלו חמת כל ראשי העדה עד להשחית ויצוו את

השוטרים להוסיף על המכות מכה רבה. השוטרים לא מרו את פי השופטים, והארורה נאנקה דום, לשונה לחכה דבקה, אז אמרו השופטים אל השוטרים: הרף! כי אמרו פן גועה בעונה. השוטרים הרפו ממנה ויצקו עליה מים קרים. וכרגע שב רוחה הטמא אליה. ראש העדה קרא עוד הפעם: תני תודה ואם אין יוסיפו לך כהנה וכהנה. „אמנה חטאתי!" אמרה הזונה בהשפילה כאוב מארץ קולה, אז צוו ויבילוה לחצר בית התפלה בבגדי בוז למען תהי לקלסה לכל ראיה, תראינה הנשים ותאחזן רעדה ותקחנה מוסר לבל תשטינה מהדרך הטוב –

– אך איך לא יראו ולא שמו ראשי העדה אל לבם פן תמות תחת ידי השוטרים – שאלתי בשממון.

– כדבר אחד האוילים תדבר – ענני הדובר בי ויתן קולו בשחוק – בוז ובוז יבלע בבור מות, יתמו חטאים מן הארץ וירדו רשעים לשאולה! זכור אזכור כי לפני חמש שנים מתה החוטאת מבלי תת תודה ותובל בחרפה לקבורת–לוא תהי אחרית הזאת במות. –

– אך האם גדל כה עונה מנשוא אם התלחשה את איש, מי יודע אולי הפה היא מפשע? –

– הפתאל באנוש נבזה התהל בי, כי תשאלני שאלות הבל כאלה? הלא הגדתי לך, כי היא נתנה תודה, פיה ענה בה כי חטאה –

– ומה עשו להאיש החוטא? –

– לו לא עשו מאומה, כי הוא עשיר גדול מאד וידו רוממה. ומי הוא אשר יערב לבו לגשת אליו? –

– היתכן הדבר... ברגע הזה נגש איש אלינו ויתן עלינו בקולו: הלא תחדלו לפשיק שפתים בעת התפלה? הלא החזן יתפלל ואתם תרבו להג, בנים שובבים! – הנער הדובר בי מהר וירחיק לשבת הלאה, ואני יחד את רעי ישבנו על מקומנו. הוא לא דבר דבר בכל העת אשר דברתי, ולא שאל מאומה רק לפעמים נאנח בשברון

מתגנים, אך לא שמתי לבי אליו. אחרי כלות התפלה אמרתי אליו: מה נורא המקום הזה! אין זאת כי אם עיר אלהים וכל יושביה בני עליון כלם, כי יחפשו בנרות אחרי חטאים, לא כן בעיר אשדות שם יעשו חטאים על כל שפיים ואיש לא ישים לבו אליהם —

— לא פה המקום לדבר בכמו אלה, עוד חזון למועד ואני אספר לך נצורות אשר בשמעך אותן תסמר שערות בשרך ואחז בשרך פלצות, אך עתה נלכה נא לדרוש את בית החזן.

— החזן? — נשמע קול מאחרינו — מה לכם ולהחזן? —

— דבר לנו אליו! — עניתי בראותי כי רעי לא יחפוץ לענות.

— אל החזן ראובן דוד? —

— לא ארע אם ראובן דוד או יחזקאל שמעיה שמו, רק אל החזן אשר יתפלל בבית התפלה הזה נדרוש —

— אל החזן מבית התפלה הזה? —

— כדבריך —

— האם בית תפלה הבית הזה? —

— ומה שמו אשר תקרא לו אם לא בית תפלה? —

— הבית הזה לא בית תפלה הוא —

— מה הוא? —

— הוא בית המדרש, הטרם תדע כי בית המדרש לא בית תפלה הוא? —

— טוב הדבר, אחת היא לי אם בית תפלה או בית המדרש יקרא, אך הגידה נא לי איפה הוא בית החזן? —

— אחת היא לך! אך לי לא אחת היא, בית התפלה הוא בית אשר בו יתפללו, ובבית המדרש יהגו בתורה הצמאים לדבר ה׳, וקדושת בית המדרש מאד נעלה על קדושת בית הכנסת, הנה יבואו כל הלומדים והעשירים להתפלל, ובבית הכנסת יבואו החיטים ותופרי מנעלים וכל אלה אשר לא דעת ולא תבונה להם בתורת

ה׳. ואתה אמרת: אחת היא לי — וככלותו לדבר הסב פניו וילך לו.

— מי אתם בני? — שאלנו איש זקן ברוח נדיבה.

— עוברי אורח אנחנו —

— הנה נפשכם עיפה מעמל הדרך, ובלי תפונה גם בטנכם תחסר, בואו וסעדו לבכם והנפשו מעמל הדרך — הלכנו אחריו, ובביתו מצאנו את השלחן ערוך ועליו לחם ומלח, השלחן היה מכוסה במכסה לבן, וקצה האחד מהשלחן לא התכסה. רחצנו בנקיון כפנו ונשב סביב להשלחן. מקומי היה לקצה השלחן, בראותי כי לא קצר המצע מהשתרע על כל השלחן לקחתי את קצה המצע ואכס את קצה השלחן.

— אל נא בני — אמר אלי הזקן אדוני הבית — לא נכון הדבר לכסות את כל השלחן כי לא חדש ולא שבת היום, והוא זכר לחרבן בית מקדשנו — ובדברו זאת נשא מרום עיניו ויתאנח.

— אני לא ראיתי זאת מעודי — עניתיו בתם לב.

— מאיזה עיר אתה? —

— מעיר אשדות —

— הנולדת שמה? —

— לא נולדתי שם רק בעודני נער קטן באתי שמה, ומני אז לא עזבתי את העיר הזאת —

— אני שמעתי כי ימצאו בהעיר אשדות רבים מבני ישראל אשר כמלבושי הגוים ילבשו, ובבית התפלה ישירו במקהלות כבבתי תפלות הגוים, האמת הדבר? —

— כדבריך אדוני —

— אך אדמה כי ישנם גם תמימי דרך ויראי אלהים —

— יש ויש הרבה מבני ישראל אשר לא יוציאו משא ביום השבת ויבקרו בבתי התפלה ביום שבת ומיעד גם ימצאו אנשים — אף אם מעטים המה — אשר בבקר בבקר יבואו לשפוך שיח בבית התפלה —

– ה׳ ישמרנו, ה׳ ישמרנו! – האם כה השחיתו דרכם כי כרובם ינאצו יום קדש ושבת, ושערי בית ה׳ שוממים מבלי באי הצרותיו? –

– אך לא! מי הגיד לך כי שערי בתי התפלה שוממים? נהפוך הדבר, ביום מועד כאשר יתפלל החזן במקהלות, אז יתאספו העם מרבה להכיל עד כי יפקדו שומרים לשמור מזוזת פתחיו לבל יבוא זר אל הבית –

– מי הוא זה אשר יקרא זר בבית התפלה?! הלא בית התפלה למען העם כלו יבנה? –

– האם תלעג לי, כי תשאלני דבר אשר ידע ילד בן ארבע או חמש שנים? הטרם תדע כי זר יקרא האיש אשר לא ישלם מחיר המקום אשר יבחר בו! –

– האם כלם ישלמו בעד מושבותיהם בבית התפלה? ומה יעשו אלה אשר ידם לא תשיג לשלם מחיר המקום? –

– ראש העדה וקרוביו ובני משפחתו ומשרתיו רק המה לא ישלמו, והיותר בכסף מלא ישלמו. ואם אין, לא יתנוהו השומרים לבוא הביתה, וכי יזיד איש לבוא ביד רמה אז יתנו עליו ראשי העדה בקולם: גש הלאה! –

– נפלאת היא בעיני! – מי זה אשר יש לאל ידו לעצור בעד העם לבל יפרץ אל תוך הבית? הלא אף אם יעמידו פה בעירנו אלף משרתים גם אז לא יעצרו כח לעמוד בפני ההמון הרב –

– לא אדע מי הוא זה אשר יערב לבו לגשת אל אנשי החיל המזוינים ללחום אתם? –

– האם אנשי חיל מזוינים ישימו משמר על בית ה׳ לבל יבואו בו בני ישראל?! –

– אנשי חיל מזוינים רוכבי בסוסים המה יפילו אימתה ופחד על כל הקרב אליהם –

– ה׳ ישמרנו! ה׳ ישמרנו! –

– האם פה יבוא כל איש אף ביום מועד? –

– פה דלתי הבית פתוחים לכל יבוא – ענה בשחוק.

– לוא היתה כזאת בעיר אשדות כי אז לא נותר אבן אל אבן בבית התפלה כי צר המקום מהכיל את כל הנאספים –

– בלי ספק יזרו הלאה רק את המון העם, אך כי בוא איש יודע תורה יקרבהו כמו נגיד, האין זאת? –

– זאת לא זאת? מה להם ולתופש תורה? זכור אזכור ואשחק גם עתה: בחג המצות נגש איש עוטה מעיל ארוך עד הארץ, ועל ראשי מצנפת מעור שועל רב הזנב, חלציו היו אזורים באזור משי. הוא נגש ויבוא אל פתח בית התפלה ויאמר לפתוח הדלת, אז נתן עליו שומר הפתח בקולו: גש הלאה! – האיש התקצף ויאמר: מי אתה עז המצח, כי תעיז לדבר אלי עזות? הן רב אני בעיר כסליה!

– אם רב אתה בעיר כסליה, לך ושוב לעירך כי פה צר המקום מהכיל איתך – ובדברו הדפו אחור מהמעלות אשר לפני הפתח. הרב התקצף והתגעש, קלל וחרף את השומר כאשה רוכלת בשוק. אז לא משל עוד השומר ברוחו, ויגש אל מחרפו וימרט לחיו, אמנם גם הרב לא טמן ידו בצלחתו כי הוא אחז בשערות השומר, והשומר אחז בזקנו וכה התגוללו על הארץ רגעים אחדים. כל הנאספים ראו כן תמהו כי יעיז איש להלחם את השומר, אך כראותם כי ידי השומר מלאות עבודה, נבהלו נחפזו לפרוץ ולבוא אל תוך הבית. כראות ראש העדה כי המון אדם פרץ פתאים אל תוך הבית פנימה, שער בנפשו כי השומר – אשר היה מהמשכימים לברך על כוס יין מלא מאה פעמים בכל יום, אף כי רק ברכה אחת ברך על מאה כוסות – עזב את הפתח לדרוש שכר, לכן מהר ויצא בחרי אף לתת בקולו על השומר על אשר עזב משמרתו, אך כראותו כי הוא מתגולל על הארץ ואותו בפאת זקן איש, קרא בקצף: מה זאת? ברוך! – השומר, או כאשר יקרא בפי העם ברוך השמש, עזב כרגע זקן לוחמו בשמעו קול ראש העדה ויספר לו את כל הנעשה. הראש התקצף והתגעש, רקע ברגליו ויקרא

בקול נורא: נבלה כזאת לא נשמעה בכל הארץ! איש זר, לובש מלבוש ארוך יזיד לבוא אל בית התפלה למרות רצון השמש! שערוריה עשה! –

כשמוע הרב השכב על הארץ כי הראש ידבר קשות, דמה בלבו כי על השמש תעבר כוס זעמו, לכן מהר ויתנער מהעפר ויקם על רגליו ויקרא בקול גדול: אמת הדבר! נבלה עשה! שערוריה כזאת לא נעשתה בכל הארץ, כי יעמוד איש ככלב בפתח ולא יתן את איש ישראל לבוא אל בית ה׳! גרש את הכלב מבית ה׳ ולכל ישראל תהיה הרוחה! –

– הוי עז מצח! – קרא ראש העדה בקצף נורא – עוד תעיז פניך לדבר תועה על השמש, אשר עשה מלאכתו באמונה! גש הלאה!

– גם אתה כמוהו! – קרא הרב בזעם, בראותו כי שגה במשפטו – אני דמיתי כי לך לב ישר ורוח נכון לשפוט משרים, אך עתה אראה כי כל עוף למינהו ישכון –

– גש הלאה! מגאל ונבזה! בעוד כל עצמותיך שלמות ואחת מהנה לא נשברה! –

– מגולח זקן! קצוץ פאה, אוכל בשר החזיר, עז מצח! – קרא הרב ויחפוז להמלט. אך לשוא! כי זקני אשר נפל בידי השמש היה לשטן לו לבלתי תת לו ידים להמלט וינתן בידי שר הפלך לשים עליו משמר על כי חלל כבוד ראש העדה –

– ה׳ ישמרנו! – קרא אדון הבית בשממון – המה נתנו בן יעקב ביד גוי! האם אבדה האמונה ונכרתה החמלה מלבם? הה! נפשי להאמלל תזעק! בלי ספק ישב עד עתה במשמר –

– שלום לו, אל תירא! אוהביו ומיודעיו הטו לב השוטר בשחד, כי שקלו על כפו חמשה שקל כסף וישלחנו לחפשי –

– אם כן, אמת הדבר אשר ספרו עוברי דרך: כי כל

בני עיר אשדות השחיתי את דרכם ; קץ הפלאות הנה בא, משיח דופק על דלתותינו ! אך הגד נא לי מדוע עזבת את העיר הזאת? הלא את יושביה התהלכת, ובלי כפק למדת דרכיהם, ואיך בא בלבך הרעיון לעזוב אותם?

– וזה הדבר אשר עזבתי את העיר הזונה ההיא – עניתיו במרמה למען קחת את לבבו, כי ראיתי כי הוא הביט בי בעברה – כי נלאיתי ראית כבלע רשע צדיק ממנו – המענה הזה השיב אפו ממני כרגע, כי אנשים כמו אלה ישפטו רק למראה עיניהם ולמשמע אזניהם, וגם רשע עריץ כצדיק תמים בעיניהם אם ידע להמתיק מרמה בפיו.

– טוב עשית כי מהרת לעזוב את העיר באביב ימי עלומיך, אות היא כי תטיב צעד, ותמצא חן בעיני אלהים ואנשים – ענני באהבה – אך איזה הדרך תבחר בה עתה? ומדוע באת הנה? הגד אולי יש לאל ידי להושיעך או לדבר עליך טובות, והנני נכון לעשות ככל אשר תשאל נפשך –

להיות משורר עוזר על יד החזן אשר בעיר הזאת באתי הנה, כי שמעתי שמעו מרחוק – המענה הזה לא מצא חן בעיניו, זאת הכרתי כרגע על חוות פניו, כי אין נבזה ונמאס בתבל כעוזרי החזן, בעיני ילידי ארצנו. אך מה יכולתי עשות? הן דבר יצא מפי ולא ישוב עוד – אמרתי בלבי – לתקן המעות לא אוכל עוד, וטוב לי לחריש ולהתאפק עדי אשמע דבר מה יענני. ויהיא גם הוא החריש רגעים אחדים, ואחרי כן אמר בלוות שפתים ובכבדות; החזן ראובן ברוך אשר היה פה, נסע כבר מזה; כי עדתנו נלאתה נשיא זמת תבליתו. הן כל החזנים סרי סוררים המה, אך הוא הרבה הרע מכלם, כי לבד המומתה הרבה אשר עשה, עוד הוסיף על עונותיו פשע להכות את אשתו מכה רבה, עדי נפלה למשכב ולא יכפה קים, אז שלחה העדה אותו מעל פניה, וגם קולו החזק לא עמד לו להשיבהו על כנו. וזאת תפארתי כי אני אני עשיתי זאת, אני טהרתי עדתנו מתנגע הזה, ועתה הוא חזן בעיר תעליליה.

ועצתי אמונה לך לבל תלך אחריו כי הוא איש רע מעללים ובליעל, וטוב לך ללכת מחר אל החזן אשר בא הנה זה ימים אחדים בלכתו למסעיו, ובעוד ימים אחדים ישים לדרך פעמיו, וידעתי נאמנה כי הוא יספחך אליו אחרי אשר אדבר טוב עליך, והוא איש טוב וישר הולך –

– מצות שפתיך אשמור –

– ואתה מי אתה? – שאל את רעי.

– גם אני במשוררים – ענהו.

– מה שמך? –

– דן –

– ומה שמך? – שאל אותי.

– יוסף –

– האם שני אחים אתם? – שאל בשחוק.

– אחים לצרה – ענה רעי דן. המענה הזה מצא חן בעיני אדוני הבית.

י.

מְגַלֶּה צְפוּנוֹת.

ידעתי כי בעיני רבים מהקוראים את דברי יתראו האנשים, אשר אעביר לפניהם, דרכיהם ועליליותיהם, כילדי הדמיון, דמיון כוזב; – איפו נראה בימינו אלה – ישאלוני בתמהון – אוילים וחסרי דעה כאלה אשר יחפשו אחרי חטאים בעת אשר תצא המגפה? הלא עם ועם אל הרופאים ידרשו ולא אחרי החטאים יחפשו למען הנצל ממות. ומה גם היהודים, המה ישאלו ברופאים גם בטרם הוכחו במכאוב על משכבם, ובעזרת הרופאים יפלו למשכב למען תהיה להם הצדקה לדרוש ברופאים. גם אנשי צדקה כאלה, אשר יחפשו אחרי רעבים להאכילם מפתם, כבר ספו תמו מן הארץ, וכל הדברים האלה הוצאת מלבך, כי המה לא היו ולא נבראו – כה תאמר אתה הקורא אשר נולדת בארץ

אשר היהודים היושבים בה עזבו מנהגי אבותיהם, ועל שרשי רגלי העמים יתהקו לצאת בעקבותיהם, ולכל דבר אשר נחלו מאבותיהם – אף אם טוב וישר הוא – סור טמא יקראו. ורק במנהג אחד עוד יחזיקו בכל מאמצי כח: לצבור כסף על יד כהנמלה גרגירה. – אין לנו חלק בדת בני יעקב, ולא נחלה במנהגיהם – יקראו בחזקה למען ישמעו העמים ויאמרו: לגי אתם! אחינו אתם! – שם ספו תמו רשעים; איש לא יוסר בקהל על עשותו המזמתה בסתר, גם אנשי חסד עוד אינם, לא יפנו אל נאקת רעבים, לא ישמעו צעקת עניים נמוגים בזלעפית רעב „לכו עבודו"! יענו בעת יקרא להם איש אובד לעזרה.

– אנא אדוני! – הֹושַׁע נפש האמלל – הנני מֻכֵּה אלהים וּמְעֻנֶּה ואזלת ידי למצוא דֵּית ידי, אנא הושיעה נא ולמה אמות לעיניך? הן ה' ברכך בכל, העניקה נא גם לי אחת מני אלף מכל הטוב אשר ברכך ה'! –

– גש הלאה! – יענהו – כחי ועצם ידי עשה לי את כל החיל הזה, לך עבוד ותהיה גם אתה כמוני –

– אבל אדוני! זכור את בוראך אשר בראני גם אני וכלנו בידיו הננו לשבט ולחסד, ואם היא הכביד עלי אכפו, אנא אל הכבד לבבך ממני פן אלך ואינני, ובך יהיה העון –

– סור לך כרגע, ואם אין אסגירך בידי השופטים! נרפה אתה נרפה על כן תבקש להם חסד – כה יענה שם העשיר עזות את הרש אשר תחנונים ידבר בפגעו בו בחוץ (כי אל ביתו לא יבא כי שם בצד הפתח עומד השומר ולא יתנהו לבוא הביתה, כי כן צִוָּה לאמר „עני ואביון לא יבוא אל הבית") וישחית רחמיו לבלי השכיל אל דל –. ידעתי זאת; ידעתי כמוך קורא משכיל! כי גם אותי הביא הזמן אל ארצך ואראה עולם הפוך: בארצי ייסרו את העושה המזמתה, או את אשר יחשדוהו כי זמה עשה, ומכספם ירימו תרומה לעזרת עניים ודכאי רוח, ובארצך יסיר

ייסרו את קשה היום אשר דרכו נסתרה ומכספם ישחדו לעשות המזמתה ויתפארו בה לעין כל, וזאת היא שיחם והגיגם ועטרת גאותם. אך גם אלה אשר הצגתים לפניך עודם חיים וקימים הם. לא מלבי הוצאתי מלים, רק את אשר חזיתי אותה אספרה: ראיתי את בני הדור הישן באולתו להאמין בכל דבר, וטוב לבו, גם ראיתי את בני הדור החדש בחכמתו ולבו לב האבן. ולא מאשר כי אתן יתרון לאלה על אלה ערכתי אותם עתה מערכה מול מערכה, כי לא מטיף מוסר רק מספר תולדותי הנני, ואם גם יתמלטו מעטי לפעמים דברים אשר כדברי מוסר יראו לא בצדיה אעשה זאת, ואתה לא תשית לבך אליהם. ורק בעבור זאת השמעתיך כל אלה למען תראה ובחנת כי רק אמת יהגה חכי. ועתה אשוב לספר תולדותי בהשקט ובטחה.

בלילה כאשר שכבנו לנוח ולישן בבית התפלה או בבית המדרש—ששם יתאספו הלומדים ועוברי אורח הלילה לנוח מעמל היום – שאלני רעי דן: האמנם אמת המה כל הדברים אשר ספרת אודות העיר אשדות באזני האיש? –

– האם כמשקר אני בעיניך? כי לא תתן אמון בדברי – עניתיו ברגז.

– אנא סלד נא לי, כי לא להשפיל כבודך שאלתי כזאת, רק מאשר כי הדברים אשר דברת נגעו אל לבי, כי אני לא חשבתי כזאת על עיר אשר יושביה באור ההשכלה יראו חיים, לפי דבריך, כי גם המה סרו מהדרך הטוב. ואני אמרתי בלבי, כי כל אלה אשר בדרך החכמה אחזו, יישרו לכת. ועל כן שאלתי אולי הגדלת בפיך על מעשיהם –

– אני ספרתי את אשר ראו עיני בבקר בבקר –

– אם כן יתע גם המה בארחות עקלקלות ודרך אמת עוד לא ידעו. אך מי גבר יחיה ולא יחטא?! – הוסיף לדבר ויתאנח—אמנם בכל זאת אחשוב למשפט כי גבהו דרכיהם, וכי יצדקו אלף פעמים מיושבי הערים האלה –

– האם רוח עִועים התעך לחשוב את יושבי העיר אשדות, אשר לא יתפללו, יוציאו משא ביום השבת, יגלחו פאת זקנם, ויתגאלו במרק פגולים ובבשר החזיר, לצדיקים מיושבי העיר הזאת אשר ייפרו נגד השמש בעד עון ופשע? לא אדע מי הוא האיש אשר יערב לבו לחטוא פה? –

– אמנם כן הוא; גם המה שגו, אלה אשר יעזבו חקי דתם ודרכי אבותיהם נקלים בעיניהם גם המה יחטאו, אך רק לאלהים. אך אלה חטאו ופשעו לבני אדם כמהם, שאול חטאו! אלה אשר להיות נפשם יקראו – אמונה, ולכבודם– כבוד הדת. הה, יופי! יופי! אבן מעמסה תכבד על לבי אגלה לך אך מעט מזער מהדברים הכמוסים אתי, אולי ירוח לי מעט. אתה התברך בלבבך כי אל נוה שאנן, אל עיר הקדש הובילוך רגליך? הה, שגית מאד! אל מאורת צפעונים התעך רוח תועה, אל עקרבים אתה יושב בעת, רבבות עינים צופיות על כל הליכותיך. התאמין כי האשה האמללה חטאה? התאמר כי בלב ראש העדה נגעה יראת אלהים? אני אגלה את המסכה מעל עיניך ותראה, אבל אמץ לבך! כי נורא הוא המראה אשר תראה, מראה התפתה, דמות השחת יגלו לעיניך. עיניך תראינה אש יוקדת, אש הקנאה תאכל עד שאול, תאכל בכל פה אביונים נקיים. אש הנקמה תצא תצת ביושבי בטח הולכי נכוחה. כהנדוף עשן תנדוף מישרי לכת, לא תחמול על עוללים, לא תשא פני זקנים, תלעג לישר תבוז לתם. הה, לפני זעמה מי יעמוד?! –

– אך רוח עועים מסוך בקרבו – אמרתי בלבי ואירא מפניו. לכן קמתי ממשכבי ואמר לבקש לי מקום אחר באשר אשכב.

– מדוע תקום ממשכבך? שאלני בתמהון.

– אנכי אירא מפניך ומדברך! –

(התועה ר״א)

– זאת ידעתי מראש כי לבבך הטהור ימאן האמין בדברים נוראים כמו אלה –

– לבי הטהור ! – עניתיו בבוז – אדמה כי לבי טהור כאשר רוחך נכון. אמנם זאת אחשוב למשפט: כי רוחך לא נכון בקרבך כאשר לבי לא טהור עוד –

– לא אאמין לדבריך; לשוא תחפוץ להוציא עליך עלילת שוא, אבל מדבריך אראה כי עוד לב טהור לך, ורוח תם יצוק בך, ולולא זאת כי אז בלשון אחרת דברת אתי –

– יהי לבך נכון ובטוח כי גם לבי ראה הרבה חכמה ודעת אנשים – עניתיו בתלונה, כי הטיב חרה לי עליו על אשר יחשבני לנער אין הבין – גם אני אדע להוליך שולל אנשים בערמה בעת אשר אחפוץ –

– זאת אאמין לך כי יש לאל ידך לסבוב בכחש, אמנם לא בעת אשר תחפוץ, רק בעת אשר יכביד עליך המקרה אכפו, ואחרי אשר תשיב אל לבך אז ייסרוך כליותיך –

– מאין ידעת זאת? – שאלתי בתמהון בראותי כי הוא ראה ללבבי.

– כי ידעתי כי האיש אשר יוליך שולל בעת אשר יחפוץ, הוא יחפוץ בכל עת להוליך שולל, ולא יגיד זאת לאיש. לא כן אתה, מפיך שמעתי דברים היוצאים מהלב, אות היא כי לא מחפין לב תוציא מפיך לפעמים דבר כזב ורק מאשר כי אין לך דרך אחרת לנטות –

– נאמנים דבריך – אמרתי ברגש ואשמח מאד בלבי כי נמצא איש אשר יעזרני להשביח המון מוסר כליותי – הנך הכם לבב ואני לא פללתי זאת בעת אשר ראיתיך בפעם הראשונה היום בבקר –

– זאת ידעתי גם אני; הה! הרבה למדתי, אך לא מפי מורים ומלמדים להועיל, רק הפגעים והתלאות אשר סבוני הקיפו עלי יחד, המה הביאו חכמה בלבי, המה פקחו עיני לראות את הנעשה חדר בחדר, בחדרי

לבב אנשי הערים האלה ולב עמוק, והכמתי הרבה הותי „יוסיף דעת יוסיף מכאיב" אמר החכם, ואני חזיתי זאת מבשרי, ועל כי אותך ראיתי תמים לפני, לכן אפקח עיניך על דרכך למען תדע את הדרך אשר אתה הולך עליה. התורה אשר קניתי לי בדמי לבבי אותה אתן לך בלי כל מחיר. אני אפקח עיניך על דרכי יושבי העיר הזאת כי לפני נגלו כל מזמותיהם ומעשיהם במחשך, או אז תראה ובחנת כי רוח נכון בקרבי, וכי לא מוציא דבר שקר הנני באמרי כי המה השחיתו התעיבו עלילה –

– ובכל זאת לא אוכל תת אמון בדבריך. האם תרשיע את כל יושבי העיר וגם את האיש הזקן אשר קרא אותנו לאכול אתו להם? אבל אני לא ראיתי עוד איש צדקות כמוהו אשר ישכיל אל דל וכמרם יקרא אליו יענה ויאמר הנני לעזרתך. לוא היית בעיר אשדות וראית אביוני אדם יבקשו להם יאין, ואין איש שם על לב להצילם מרעתם, כי אז אמרת גם אתה כמוני כי העיר הזאת עיר אלהים –

– האם אמרתי לך כי כל יושבי העיר רשעים המה? יש ויש הרבה אנשים ישרים תמימי דרך ועושי צדקות והמה הרבים אך מה יועילו אלה, אם במקום המשפט שם הרשע? אם אין אמת ואין מפגיע. שבט מושלים למשול על כל העדה נתן בידי אנשי מרמה ובמה נחשבה כל צדקתם, אשר ירבו לרעבים וצמאים אם לא יפקחו עין ולא ישימו אל לב להציג בשער משפט אמת? אמנם רב הוא ערך החסד, אך גדול ממנו ערך המשפט, לוא עזבו חסדם ובמשפט אמת אחזו ידם כי אז רבה צדקתם מעתה ועמל הרבה נסתר מעיני העשוקים בלא משפט –

– הן גם פיך ענה בהם כי יש ביניהם הרבה אנשים ישרים, ומדוע לא יתעוררו המה לגדור פרץ להפר עצת רשעים? –

– זאת היא רעה חולה כי לא דעת ולא תבונה

להישרים לשפוט משרים: המה ואמינו בכל שוא נתעה, המה רק למראה עיניהם ישפוטו, ואם יתמם איש, ילבש אדרת קדש לכסות על זדון לבו אז קדוש יהיה, ואיש לא יביא מעשיו במשפט אם זך וישר פעלו. אדרת הקדש תכסה על דמעת עשוקים ועל דמי נהרגים. ואם אמרי אספר לפניך כמי, הנה תסמר שערת בשרך ולא יקום עוד רוח בקרבך —

— כל אלה רק דברי שפתים הנה הנם! מי יודע, מדוע תבער כמי אש המתק על העיר ויושביה? ספר לי דבר אחד מכל הדברים הנוראים אשר תדע ואדע אם אמת בפיך —

— השמעת את דברי המטיף? —

— שמעתי, אך לא שעיתי אל חלומותיו ואל דבריו כי משגע הוא —

— אמנם כן משגע הוא; כי לוא היה ככל האדם, כי אז לא נועז להגיד להם פשעם, כי בנפשו דבר הדבר הזה, אכן כל דבריו אמת וצדק: דם נקי שפכו היום בתוך קהל ועדה. התאמין כי האשה הזאת חטאה לאלהים? זאת לא זאת! חפה היא מפשע, שה תמה היא אך נפלה בידי נמר אכזרי אשר אם עבר ורמס ואין מציל. שמע והשתומם! —

הוא שאף רוח מעט, ואך חפץ להחל עוד הפעם את דברו נשמע קול רעש אחרי הדלת והמזוזה, דלתי בית התפלה נפתחו בזרוע כח ושתי נשים האחת כבת חמשים והשנית כבת שלשים שנה, מיללות בקול מרגיז לב ומתופפות על לבביהן, פרצו אל תוך הבית. וברגע קרעו את דלתות ארון הקודש ותתנה ראשן לתיבו ותשאנה קול נהי ביתר שאת מבתחלה.

— אל אדיר — קראה האשה הזקנה בקול מר צורח — השיבה נפש בתי! תן לי בתי! קח נא את נפשי תחת נפשה! השיבה לה רוח חיים, ונראה כי כחך גדול להחיות

מתים! הן אתה ידעת איך תיקר נפש בתי בעיני, השיבה לי בתי ואהללך בקהל! עשה למען שמך! אבותי ישני עפר קומו התעוררו מקבריכם לבקש חנינה בעד בתי לבל תמות לשחת! ספר התורה היה מליץ ישר על בתי הלא מידה לך העדי אשר עליך! היא תפרה בידיה לך מטפחת ומכספה קנתה „עץ חיים" לערך כבוד! מלאכים הקדושים חלו נא פני אל כי יוסיף על שנות בתי שנות חיים! אלהי ואלהי אבותי שמע לקול אמתך והקים את בתי לבל תמות לשחת! — כדברים האלה הביעה ועוד הרבה אשר לא אזכור עוד, והשנית בכתה במר נפשה אך לא הוציאה הגה מפיה. ואחרי אשר בכו והתפללו כחצי שעה נגשה הזקנה אל האיש אשר ישב אצל השלחן ויהגה בשים לב — מעת אשר באו הנשים הביתה — ותאמר לו: היש פה עשרה לומדים להתפלל בעד נפש בתי לבל תמות לשחת?! —

— יש ויש; ובלי תפונה תחפצי גם לשנות שמה, כי משנה השם משנה גזר דין —

— כל אלה תדע אתה יותר ממני, אך מהר ואסוף את הלומדים, ואחר כן תשלחו איש להודיעני את השם אשר נתנו לה ואני אשלם ביד נדיבה —

— אנכי אעשה כדבריך —

הנשים יצאו מבית התפלה, והאיש מהר לקבץ עשרת אנשים ויקחו כל איש ספר תהלים בידו ויקראו בחזקה. גם אני ורעי נלוו אתם. אחרי כלות קריאת התהלים החלו להתפלל התפלה לשנות השם, והדלת נפתחה ואיש אחד כבן חמשים שנה לבוש קרעים, ומכוסה ברפש וטיט מכף רגלו עד המכסה הטלוא אשר על ראשו, שתי פאותיו היו כשני זנבות, כי זה ימים כבירים לא עלה עליהם מסרק להפריד בין הדבקים. בחפזון נגש אל המתפללים ויקרא: בבבב לללבבבם! —

— מה לך איש שפתים? — כן קראוהו בלצון על כי

כבד פה היה – מה תדבר? דבר דבר ברור ונדעה – אמר אליו האיש אשר אסף את המתפללים.

– איש שפתים! איש שפתים! קרא האיש בתלונה – איש שפתים הנני כמוך, הלא שפתי ברור תמללנה. רב לכם להתפלל!

– שפתיך ברור תמללנה! – קרא הדובר בו בשחוק גדול – הן בכל עת לא נשמע שפתיך, ואף כי עתה אחרי אשר תנשום ותשאף יחד. הגד מה נהיתה?! –

– הלא אמרתי לך – קרא האיש בשפת עלגים ובקצף – רב לכם להתפלל, כי לא תשיגו מאומה בעד תפלתכם, כי היא מתה!

– מתה!! – קראו כלם פה אחד בתמהון ויעצבו אל לבם על שבר תפלתם אשר עלה בתהו.

– הלא היום בבקר ראיתיה – קרא אחד מהמתפללים.

– לפנות ערב היתה בחצר בית התפלה לראות את המשפט אשר עשו בהחוטאת, וכשמעה את דברי המטיף המשוגע התעלפה ויתהפכו עליה ציריה כי כבר מלאו ימיה ללדת ותמת על המשבר –

– לבי נבא לי, בשמעי דברי המטיף, כי רעה תהיה בעיר, אך מי מלל כי הרעה נגד פני הראש?! הלא יחידה היתה לו ואהבת נפש אהבה, הה! אין קצה לשברו. מה יועילו לו עתה כל האוצרות אשר אצר אחרי אשר הוא הולך ערירי! – אמר אחד מהמתפללים וישא מרום עיניו.

– ה׳ לא יעשה עול במשפט – ענה איש זקן.

– ואם כן תרשיע את ראש העדה ותאמר כי בחטאו מתה בתו? – שאל אחד המתפללים ויתבונן בו בעינים חודרות.

– ואתה תרשיע את ה׳ למען הצדיק את הראש – ענה הזקן.

– ירא אני פן תדכא הצרה הזאת לעפר נפשו – אמר האיש אשר אסף את המתפללים.

– אך אל ימות עד מהרה כבתו, לבל נתפלל עוד הפעם חנם – קרא נער אחד.

– שים יד לפה, סכל! – קרא האיש הלובש קרעים.

רגעים אחדים שררה דומיה בבית, אין פוצה פה ואיש לא קם ממקומו. ובעודם יושבים נפתחה הדלת והמטיף המשגע בא הביתה במלבושים אשר לבש ביום, גם הטוטפות על ראשו לא חסרו, ויגש אל ארבע פנות הבית וישקם במו פיו, ואחרי כן התהלך הנה והנה וידבר לנפשו כקול דממה „החל הנגף" „החל הנגף" ויצא מהבית מבלי הביט בפני איש או לדבר דבר. כלם קמו ממקומם, וגם אני ורעי שבנו למקומנו הראשון והוא שב לספר הדברים האלה:

יא.

נָחָשׁ בַּבַּיִת.

לפני חמש עשרה שנה בא הנה איש עשיר ונשוא פנים אבינדב בן שלום שמו מעיר תרצה, ויכונן פה בית מטוה לצמר ולשש; מדוע בחר בעיר הזאת לא ידע איש מיושבי העיר, גם לא ישמו לבם לחקור אחרי הדבר. כסף רב הוציא מכיסו על הבנין והמכונות, כי שלם ברוח נדיבה להעושים במלאכה, עדי הוציא חפצו לפעולות אדם. ומה רבתה שמחתו בראותו: כי לא לריק היה יגיעו ולא להבל כלה כחו וכספו, כי מסחרו פרץ בארץ ושם ביתו עלה למעלה ראש. וזאת יבין כל איש, כי כרבות כספו כן רבו גם אוהביו באי ביתו; מלוא הפנים בכבוד פזרו לו בבית התפלה בבואו להתפלל וכל החבורות אשר בעיר בקשו לעשות אותו לראש לחברתם. אך הוא מאן לקחת משרה קטנה או גדולה על שכמו – אף כי הרבה צדקות בכל עת ולכל דבר אשר שאלו ממנו פתח יד נדיבה – יבכן היה אהוב ורצוי לכל בני העיר, ואף אלה אשר בתחלה נתנו בו דופי באמרם, כי הוא ירבה צדקות רק למען קחת לב העם אשר ישיש על

צדקות פזרונו ויתן לו משרה כבודה בקהל, חדלו מחלל כבודו ויהללוהו בשער בראותם כי שנים עברו והוא עודנו כמעין ישועה לעניי העיר, ולמרות רצון העדה כלה אשר בחרה בו פעמים רבות לשימהו אלוף לראשה. לא לקח עטרה לראשו גם לא השמיע קולו בדברי העדה. ורעיתו שרה היתה לעזר לו במעשה הצדקה, וכל העניים והאביונים אשר בעיר הגידו כלם פה אחד, כי אשה נדיבת לב כמוה אין בכל הארץ. וזה שמה אשר קראו לה „שרה אמנו״.

כבעדן גן אלהים חיו האנשים האלה פה עלי אדמות; שמחה בלי אנחה, ענג בלי נגע היתה מנת מדתם, ופרי בטנם בן ובת לפניהם כנטעי נעמנים משמחי לב. הבן אבשלום נער כבן שבע עשרה שנה חכם לב ויפה תאר מאין כמהו, הרנין לב הוריו ואף כי משולח היה לנפשו, כי יחיד היה להם ולא עצבוהו מימיו ליסרהו בעת אשר עשה דבר אשר לא כן, בכל זאת ששו אלי גיל בראותם חכמת לבו ויתברכו בלבם, כי כאשר יבוא בשנים תבוא חכמה בלבו ואז ישכיל בדרכיו וייטיב לכת. בתם שולמית נערה בת שתים עשרה שנה יפת עינים וטובת חן, היתה להם לשעשועים, ובמה יבורך עוד גבר, אם כל אלה לו? —

וכטוב להם כן הטיבו לכל דורש עזרה; מבקר עד ערב נסבו דלתי הבית על ציריהן מיוצא ובא; רעבים באו להשקיט רעבונם, מטים — למצוא משענה, ואיש איש מצא את אשר שאלה נפשו, לשמו ולעירו לא שאלהו, אף לא התחקו על שרשי רגליו לדעת אם לא ערום יערים. גם שלשה נערים מבני הישיבה מצאו לחם חוקם בבית הזה, ואחד מהנערים מנשה שמו בחור בן תשע עשרה שנה היה טוב תאר וחכם לב, הוא לא התראה כתופש תורה בהישיבה רק כבן איש עשיר, כי לא לביש קרעים ובגדיו דיו נקיים בכל עת, ועל כן מצא חן בעיני אבינדב ויבדילו מרעיו ויאמר לתת לו בביתו חדר לשבת בו ולנוח בלילה. אך הוא הודה חסדו למטיבו ויאמר, כי לא יוכל לעזוב את

בית המדרש, כי נפשו חשקה בתורה ללמוד כל היום וגם לילה ליום ישים למען תרבה חכמתו. פּוּב לו, כי לא שם לבו אל דברי המורה גם לא הגה בתורה, רק השתרר בגודל לבב על יתר הנערים אשר כגילו, והמה חלו ורגזו מפניו ואחרי דבריו לא שנו, כי יראתו היתה על פניהם כל היום ולא נועזו לענות בו אף אם ראו בו ערות דבר, (אף כי זה כל חפץ בן ישיבה לענות סרה ברעהו) כי המה ראו, כי ראש הישיבה (המורה) יתהלך אתו במשרים: לא יכנו, גם לא יקללנו אף אם ישב כיום תמים ולא יפתח פיו להגות בגמרא. ואף כי לפלא היה הדבר בתחלה בעיני כל הנערים הנמצאים בהישיבה, אשר ידעו דרך הראש, כי נפשו תתענג בעת אשר ירים מקל חובלים על אחד מהם, בכל זאת לא הרבו חקיר אחרי שרש דבר מיראה פן יודע הדבר להראש ויעשה בהם שפטים על אשר יביאו מעשיו במשפט. אך אחד מהנערים אשר ראה את מנשה שוקל שקלי כסף על כף הראש, לא יכול עצור במלים ויגלה את אזני רעהו מהנפלאות אשר ראו עיניו, והנער השומע גלה לשני והשני לשלישי עדי היה הדבר לדבת רבים ויגיע לאזני הראש. בשמוע המורה את הדבר הזה בערה חמתו בו עד להשחית, וירבה חקיר אחרי מוציא הדבה, ובהודע לו, עשה בהנער אשר גלה הסוד שפטים נוראים ויגרשנו מבית הישיבה, וגם ביתר הנערים עשה שפטים, ומני אז שמו כלם מחסום למו פיהם ולא יספו לדבר במנשה דבר, כי יראו מפניו כמפני מלך בלהות ויסבלו במנוחה כל אשר נטל עליהם.

המענה אשר ענה מנשה לאבינדב מצא חן בעיניו מאד ויאמר לו: קנה חכמה קנה בינה ותהי עטרת תפארת לראשך, ובכל זאת איעצך לבוא הנה ללון פה, כי רב לך אם תהגה בשים לב כל היום, ובלילה תמצא מנוחה לנפשך. בתחלה לא אבה לשמוע בקולו, אך כאשר הפצר בו נאות לעשות כדברו, ומני אז התחשב כבן בית אבינדב. ולאט

לאט החל לבוא הביתה גם ביום, ויעזור לחלק נדבות לעניי העיר בערב שבת גם לא לעתים רחוקות שם עין פקוחה על דרכי הבית ויחוה דעתו, עד כי היה לנאמן בכל בית הגביר, ויתנו בידו מפתחות הכסף והזהב ויהי המוציא והמביא וכל בני הבית אהבוהו. לבד המורה אשר היה בבית אבינדב להורות את אבשלום תורת ה׳, הוא היה עוין אותו וכנגע בבית היה בעיניו, וגם נפש אבשלום בחלה בו, אך לא ארכו הימים ומנשה ראה בשונאו זה, כי לב אבשלום סר פתאום מאחרי מורו ויבזה צלמו, ואת מנשה החל לדבר דברי אהבה וידידות. בראשונה נסה אבינדב דברים אל בנו להשיב לבו אל מורו, אך בראותו כי ישחית אמריו לשוא, כי דבריו לא יצלחו לשובב לבו אליו אז גמר אמר לשלח את המורה מביתו ולהביא אחר תחתיו. אמנם אבשלום הגיד לא בסתר, כי נפשו בחלה בהאלופים אשר יאמר לשים לראשו, כי לא נער הוא עוד ולא יוסיף לשמוע בקול מ ו ר י ם, אולם אם יחפוץ כי יוסיף לקח, יבחר לו איש צעיר לימים יודע דעת ויחדיו ישבו כאחים כרעים לקנות חכמה. ימים אחדים עברו מאת יצא המורה מהבית ומנשה הוסיף אמץ לקחת לו לב בני הבית עד כי אהבוהו כלם תכלית אהבה, ונפש אבשלום קשורה בנפשו. גם באי בית אבינדב החלו לעטרהו כבוד אחרי אשר ראו, כי בני הבית יתהלכו אתו באהבה וכבוד, ואבינדב ראה וישמח בלבו בראותו, כי על ידו יתרומם מאשפות נער מבני עניים, ויוסף לרוממהו קבל עם, עד כי הפקיד תחת ידו גם את האוצר אשר היה יקר בעיניו מכל טוב התבל, הלא הוא בנו יחידו אשר בו היו כל חיי רוחו. אותו פקד עליו לשים עין על כל דרכיו, ובעת אשר יתהלך אתו כרע באח, ישמור צעדיו לבל יסלף את דרכו.

— שמע נא מנשה — אמר אליו אבינדב — אני מצאתיך נאמן רוח לפני, ובך אבטח כי תשמר את בני מכל משמר לבל יעשה מדחה, לכן אתנהו על ידך ועליך להביט בעינים

פקוחות על כל מעשיו ואם בדרך לא טוב יבחר, תמהר להודיעני. זכור ואל תשכח כי יחיד הוא לי ובו כל תקותי!—

– הנני לכל אשר יצוני אדוני, ככלב נאמן אשמור כל צעדיו, לא אסיר עיני ממנו אף רגע, ובטח בי כי אעשה מלאכתי באמונה—

– בך בטח לבי—ענה אבינדב ויושט ידו למנשה—וגם אתה בטח בי כי אשלם לברי לב כצדקתם וכבור לבבם—

– לך אני!—ענה מנשה ברגש וישק יד אבינדב למו פיו—גויתי ונפשי נתונים לך, וגם באלה אין די שלומים לשלם לך ככל החסד והטוב אשר עשית עמדי—

– ועוד אעשה כהנה וכהנה לאוהבי ולזוכרי טובותי— ענהו אבינדב, ויצוהו ללכת אל אבשלום ולהגיד לו, כי הוא יהיה לו לרע כאשר שאלה נפשו. מנשה יצא מחדר אבינדב ויבוא לחדר אבשלום לבשר לו את הבשורה הנעימה, אשר אליה חכה בכליון עינים. כי מעתה לא יוסיף הביא צוארו בעול מלמד. אבשלום נפל על צוארי מנשה וישקהו בשמעו כי חפצו בידו הצליח, ויאמר: מה אשיב לך ככל חסדיך עלי? רבות עשית עמדי ואני לא אשכח חסדיך נצח! הגד נא מה תשאל נפשך ואתן לך?—

– לא אדע במה הגדלתי חסדי אתך?—ענה מנשה בענות רוח—הלא לא עשיתי מאומה, ומי אנכי כי אעשה חסד לבן נדיב כמוך?!—

– אנא אל תדבר כזאת—ענה אבשלום—כי הרבה מאד עשית עמדי, בחכמת לבך ובתבונתך הבאת חכמה בלבי להבין, כי לא יאתה לאיש כמוני לשאת על שכמו עול מלמד אשר יבקש חשבונות רבים ויביא כל מעשי במשפט. עתה אתפלא איך טחו עיני מראות עד הנה, כי לבשת ולחרפה היה לי הדבר הזה, ואתה פקחת עיני ובחן שפתיך לקחת לב אבי עד כי האמין בך וישים אותך לי לרועה, לכן בטח בי, ידיד יקר, כי לא אשכח חסדך לעולם! ומה ידוה לבי בזכרי כי הכלמתיך לפנים ואמרוט לחייך בחרפה, ושם

„בן ישיבה" „בן עני" היה בפי לגדופים. האמן לי ידידי, כי כליותי יסרוני בלי חמלה על הדבר הרע הזה, אך בטחתי בך כי שכחת כל זאת ולא תשמור עברתך לי, האין זאת?!

– אני שכחתי כל זאת, וזכרונות כאלה לא יעלו על לבי לעולם, כי האמנם אטור לאוהבי? או אקצוף על בן האיש אשר הרים אותי מאשפתות לשבת יחד את בנו?!–

– לא אבי הרים אותך מסתר המדרגה רק חכמת לבך, ולולא חכמת כי אז לא מצאת נתיבות הבית הזה–

– אני ראיתי אנשים חכמים הרבה מאד אשר בקרת יחבקו אשפתות וחכמתם לא תעצור כח לפתח להם דלתות בתי נדיבים, ואני מה? הוא אשר דברתי כי חסדי אביך ולא חכמתי הביאה אותי הנה, ולולא יראתי פן אעציב את רוחך, כי אז נתתי לך אות, כי צדקתי במשפטי –

– אל יפול לבך עלי, דבר כאשר עם לבבך ואשמעה, כי דבריך יהיו לי לששון ולא יעציבו רוחי–

– למרות רצוני אזכירך עתה מעלליך לפי שנה, ולא מאשר כי אשמור לך איבה בלבי אזכירם עתה, חלילה לי מזאת! רק כי חפץ אני להורותך דעת דרכי בני אדם ולהראותך, כי לא החכמה תחיה את בעליה, לכן אזכירך את דרכיך, איך התהלכת אתי שנה אחת לפנים, הן גם אז הייתי חכם לב כמו עתה ומדוע השלכת עלי שקוצים ותבזה צלמי? ולוא נתנו לך כל מעדני מלך, לא אכלת אתי לחם, גם לנגוע בי קצה נפשך ומדוע לא עמדה לי חכמתי לשובב לבך אלי? ואני גם אז אהבתיך תכלית אהבה ולא יכולתי לקצוף עליך, ובעת אשר ראיתי אותך נקלה לעיני האמהות, כי המלמד שפך עליך בוז וקיקלון לעיניהם, נכמרו נחומי עליך ואמהר לפקוח עיניך ולהראותך כי עז בידך לנתק מוסרותיך, ומדוע לא הועילה לי חכמתי עד הנה לקחת לבך לאהבתי? –

– לא צדקת בדבריך; רק משובת נעורי הזכרתני ולא שמת אותותיך אותות כי אתך הצדק. הן רעים אנחנו עתה

ויקר אתה בעיני מכל האנשים אשר ידעתי על הארץ, ומי קנה לבבי לאהבתך, אם לא חכמתך? ואם כי ימים רבים עברו בטרם נפקחו עיני לדעת חין ערכך, הלא בי העון, ובהמלמד אשר דבר עליך תועה בשנאתו אותך, אמנם עתה תדע בנפשך כי כמו אחי יונק שדי אמי אחשבך —

— וכמו מלאך אלהים אתה בעיני —

— אל נא למלאך אלהים תדמני — ענה אבשלום בשחוק — כי נפשי אִוְתָה להיות בן אדם, אבל כאח ורע קרבני, כי אתה ידעת לבבי —

— אחיך ועבדך אני — ענהו מנשה ברגש ויחזק בידי אבשלום וישקן למו פיו, ואבשלום נשקו על מצחו, ומני אז לא נפרדו שני הרעים איש מעל אחיו: יחדיו אכלו ושתו, יחדיו שכבו בחדר אחד ויחדיו הלכו שלובי זרע לשוח כשני אחים מבטן אחד —.

מנשה חשב מחשבות כל היום לקנות לו לב אבשלום ביתר שאת ובדעתו את לבו אשר ינוע כנוע הקנה במים, בדי דבר חדש יאמר האח, ועד ארגיעה ישליכנו מעל פניו כנצר נתעב, לכן חשב מחשבות במה לחזק חבלי אהבתו אליו לבל ינתקו, ואף חכמתו עמדה לו; הוא ראה כי להגות בתורה בחלה נפש אבשלום לכן בחר לו תורה חדשה להביא בלבו — תורת מות! הוא פקח עיניו לראות כי בן עשיר הוא וכי כסף רב אצור באוצרות אביו, והאדם אשר כסף יש בידו לא נברא על הארץ לצום וללכת שחות, כי רבים המה תענוגי התבל ומנעמי החיים אשר ירנינו לב עול ימים. ואבשלום הטה אזנו ויקשיב רב קשב, חדשות לא ידע שמעה אזנו מפי מלמדו להועיל ומחשבות חדשות עלו לבו, גם לא אֵחר מהוציא את מחשבותיו לפעל ידים, כי תאות עזה החלה ללהט קרביו כאש ליהט ועיני מנשה רואות, אך לא השיבו מדרכו כי אם היה עליו סתרה להסתיר מעשיו מעיני הוריו. כה הוליכו שולל מדחי אל דחי, ומיום ליום גדלה משובת הנער והוריו לא ראו ולא ידעו עד מה, כי אהבתם לבנם יחידם עִוְּרָה

עיניהם מראות עותתו, וגם האמינו במנשה, כי לא יתן את בנם להתיצב על דרך לא טוב. כה התהלך אתו כששה ירחים ויצליח, ויתברך בלבו כי עוד מעט ויגיע עד המטרה אשר אליה שאף. ואם אמנם בא יום אחד אשר אמר כי הוא השחית כל פעלו ורק לשוא עמל עד הנה, היום ההוא היה יום מות שרה אשת אבינדב אשר הביא תאניה ואניה בבית, וגם לב אבשלום נמוג בקרבו ויהי ימים אחדים עצוב רוח וינזר מכל תענוג וחמדה, עד כי האמין כמעט גם מנשה כי הצפור נמלטה מפח ויחרד מאד לרגעים פן תפקחנה עיני אבשלום לראות כי הוא חבל מזמות להדיחו מדרך טוב, ויעלה רגע הרעיון על לבו למהר לעזוב הבית בטרם נגלו מצפוניו, אך הוא שב ויאמן לבו בתקותו כי עוד יצלח חפצו בידו להשקיע את חניכו שנית ביון התענוגים, גם לא בוש משברו, כי כעבור שלשים יום שב אבשלום לדרכיו הראשונים, וירבה תאוה כמו בקש למלאות נפשו בטובה אשר חסר ממנה ירח ימים.

אחרי אשר ראה מנשה כי אבשלום השחית את דרכו מאד ולא תעצור עוד כח הזרֹע להשיבו אל הדרך הטוב, באו בו יראה ורעד פן תפקחנה עיני אבינדב לראות את דרכי בנו ויפקוד עליו את עונו, לכן גמר אֹמר לגלות את אזנו, ויבוא אל חדר הזקן ויתיצב בפתח ויורד לארץ ראשו ויאנח.

– מה לך מנשה אהובי? – שאל אבינדב באהבה. מנשה לא השיב לשאלו דבר ויוסף להאנח בשברון מתנים.

– מה לך? מדוע תעמוד בפתח? – הוסיף הזקן לשאל בתמהון.

– אנא אדוני – הרים מנשה פתאום קול בוכים – סלח לעון עבדך. הה! חטאתי לך חטאת לא אוכל כפרה והנני עלי למשא, לא אוכל עוד ראות פניך כי עוני גדול מנשוא!

– מה זה תשמענה אזני?! – קרא הזקן במבוכה – מה פשעך הגד נא ואשמעה אולי לא גדול הוא מנשוא? –

– לא ארוני ; הנני כבד עון ! ואחת אשאלך , כי תגדיל נא חסדך עמי עתה כאשר הגדלת עד כה –

– מה תבקש ? דבר דבר ואשמעה –

– אחת אבקש ממך שלחני נא מביתך , שלחני ואצא , לכל רוחות השמים אלך , אשב בדד במדבר ויער , אך בביתך לא אוכל שבת מעתה ! – כה קרא בקול מר ויספוק כפיו ויורד כנחל דמעה .

– אך הגד נא לי חטאתך , הן תביע דברים כמתלהמים ולא אבינה פשר דבר ; השמיעני חטאת נפשך ואדע אם צדקת בדבריך , כי לא תוכל שבת עוד בביתי , או אולי תגדיל בפיך על עונך , ובהודע לי אשא לפשעך –

– אמנם ידעתי כי לא תשא לפשעי , כי עוני גדול ונורא מאד , לכן שלחני ואצא לרעב ולדבר , אך בביתך לא אוכל שבת , כי כאש תופת יבער עון חטאתי בקרבי –

– מה זה תשמענה אזני ? – קרא הזקן ברעדה – מנשה התם והישר בעיני חטא חטאה גדולה ! חטאה אשר יפחד לשאת על שפתיו ! לא אדע מה לחשוב האם ... אולי ... שולמית ... – קרא הזקן פתאום ועיניו הפיצו זיקי אש ויקם מכסאו בעברה נוראה כנמר בהריחו ריח בשר . שולמית אשר ישבה בקצה החדר ותארוג שביסי משי , חשבה בלבה כי אביה קורא לה לכן קפצה ממקומה ותגש אל אביה ותשאלהו :

– מה לך אבי יקירי ? –

– הנך פה בחדר – ענה הזקן במבוכה – צאי נא מזה עד אשר נכלה דברינו – הנערה יצאה מהבית ומנשה אשר בא במבוכה בראותו את הנערה , כי לא ראה אותה בתחלה , שב למנוחתו בצאתה ויאמר : לא אבינה אל מה רמזו מליך , מה לי ולשולמית ?

– סלח נא למשוגתי זקן , ידעתי כי נפשך תמה וברה , אך חדל מדבר נצורות , דבר דבר ברור למען אדע לכלכל דברי במשפט –

– הה ! – הוסיף מנשה שנית לדבר ברוח נשברה – אוי

לי! אני לא שמרתי את הפקדון אשר הָפְקַד אתי, רגע הסבותי עיני ממנו והנה אהה...

– עתה אבינה אל מה ירזמון מליך – ענה הזקן וישב על הכסא – בלי תפוגה ראית דבר און בבני, האין זאת? הגד אל תכחד! –

– כדבריך אדוני! היום נפקחו עיני ואראה כי הוא סר מהדרך הטוב, ועד הנה הוליך אותי שולל, כי התראה כתמים דרך לפני, ואני האמנתי בו, הה! בי אני אדוני העון!–

– הרגע נא ידידי, לא בך העון רק בי ובבני, ותחת אשר חשבת, כי אעיר חמתי עליך בשמעי זאת, הנני להשיב לך רב תודות וברכית מקרב לבי, כי עתה הָרְאֵתִי לדעת מה רבה אמונת לבך ומה עזה אהבתך אלי, וידעתי נאמנה כי לא מעצלות ורפיון ידים לא שמת עיניך על דרכיו עד כה, רק מאישר כי תֹם ובֹר רוחך לא נתנוך לחשוב דבר רע על בני, על כן אבקשך לבל תטפול עליך חטאת אשר לא חָטָאתָ ולבל תעזוב את ביתי, כי עתה יש לי חפין בך הרבה יתר מאז, כי אתה תהיה לי לעזור להשיב את בני אל הדרך הטוב וידעתי נאמנה כי הוא ישוב עד מהרה מדרכו הנפתלה כי עודנו צעיר לימים. עוד תקותי בי כי ינחם וישוב להתיצב על דרך טוב אהרי אשר חפצנו בידנו יצלח, לפקוח עיניו על דרכיו. אמנם מה נואלתי להכביר עליך במלים בטרם אדע שריש דבר! הלא עוד לא השמעתני, במה חטא? ומה עול מצאת בו? שב על הכסא במנוחה וספר לי מכל אשר ראו עיניך כי לבי אומר לי כי אתה מרוב חֻמַּת לבך ראית את צל ההרים כהרים ותגדיל על עונו –. מנשה ישב על הכסא ויאנח בשברון מתנים ויאמר: לו יהי כדבריך! אמנם לדאבון נפשי אמר לך כי צדקתי בדברי, ולוא ראית אתה את אשר ראו עיני, כי אז בלשון אחרת דברת –

– הגד נא מה ראו עיניך – קרא הזקן בלי חמדה – הן תְּעַנֶּה את נפשי זה כמה בדברים נסתרים, וכה תשלח חציך

ללבבי לאט לאט הלא טוב לי כי תוציא חרבך מתערה ותדקרני בה פעם אחת –

– אויה אויה לי! – קרא מנשה פתאום בקול מר – הן זאת חשבתי בתחלה כי דברי יהיו כמדקרות חרב באזניך, ועל כן קדמתי לבקש ממך, כי תשלחני מביתך ואל אראה ברעה אשר תמצא את האיש אשר הרבה עשות אתי חסד, בהגלות נגלות לעיניו דרכי בנו המטה עקלקלותיו, ואיך איכל להעביר דברים נוראים כמו אלה על דל שפתי? ישמיעם אחר ולא אני! –

– מנשה! – קרא אבינדב ברגז – הנה אנכי מצוך, כי תגיד לי כרגע את כל אשר ראו עיניך! –

– הנני למצותך – ענה מנשה בקול דממה ויורד לארץ ראשו כהמרצח בעת כתבי ידו על הספר אשר עליו כתוב משפט המות אשר נחרץ עליו.

– שלשים בערב בצאתנו מבית התפלה – החל מנשה לספר בקול דממה – דברתי את אבשלום בדבר חוק ומשפט כדרכו תמיד, והוא ענני דברים כגבר עברו יין. הבטתי בפניו ואראה, כי על פניו תשכון עצבת נוראה ועיניו תעופפנה בחוריהן אנה ואנה כמו יבקש את איש. שאלתי אותו: מדוע יתעצב אל לבו? ולמה הוא נבוך? ואת מי יבקש? –

– דרך אבקש לי – ענני בפנים נזעמים – דרך אבקש לי להנצל מהחיים אשר היו עלי למשא –

– מה זה תשמענה אזני?! – קראתי בשממון – האם רוח רעה תבעתך, כי תדבר דברים נוראים כמו אלה? הלא על גפי ההצלחה מושבך, וכל אשר תשאל נפשך ינתן לך אך יתן ה' חיים ארוכים ושלום לאביך האוהב אותך כנפשך, ומדוע לא תזכור את בוראך ותחטא בשפתיך חטאת נוראה מאד? –

– מה יועילו לי אמרי נואש? הבל תפצה פיך! איך תאמר כי כל אשר תשאל נפשי ינתן לי? מה יועילו לי כל אוצרות אבי, אם אסיר הנני? כמת נחשבתי בחיים, לא

אצא חפשי, עינים רבות תצפינה על כל דרכי, והנני כנפש חוטאת בממלכת מלך בלהות. שומרים הפקיד עלי אבי! שומרי צלעי! אלופים! מודים! חברים! אוי לחיים מרים כאלה! – קרא בקצף נורא וישוך את שפתו עד שפך דם. אני ראיתי ונבהלתי, גם קצפתי קצף על אשר הכלימני ואֹמר אליו: אם למשא אני עליך, הנני להפרד ממך, ברגע הזה אשיב לבית המדרש ואל בית אביך לא אשוב עד עולם –

– לך לך בשם ה'! – עונני וירחיב צעדיו. אני עמדתי רגע על עמדי כחולם ולא ידעתי מה לעשות, אם לשוב על עקבי, או ללכת לספר לך ככל הדברים אשר שמעתי, אך בנשאי עיני מבלי משים ואראה, כי לא יסור אל דרך ביתו רק יפנה על שמאל אל הרחוב הקטן, אמרתי בלבי אלכה אחריו ואסתר למען לא יראני ואראה אנה פניו מועדות. הלכתי אחריו ואראה איש נגש אליו ויטהו הצדה וידבר אתו בתחלה קשות, אמנם כאשר נתן לו אבשלום כסף רב השפיל קולו ויאמר: בטח בי, כי לא תאֻנה אליך רעה, אמנם אל תקפוץ ידך מתת לי כסף די שאלתי – על זה ענה אבשלום באנחה: איפוא אקח עוד כסף, הלא כל אשר היה בידי לך נתתי? –

– לא לי לדעת את זאת, נתון תתן! ואם אין . . .

ענה האיש וישם אצבעו בין שניו וילך לו. אני ראיתי התבוננתי ולא ידעתי עד מה, חשבתי לדעת פשר דבר, אך לשוא! כי לא יכולתי לבוא עד תכליתו. בראותי כי אבשלום מפנה שכמו לשוב הביתה, מהרתי להסתתר בצד הבית והוא עבר על פני ולא ראני. חשבתי דרכי אם ללכת הביתה, או לשוב לבית המדרש וגמרתי אֹמר לשוב לבית המדרש, כי אמרתי צר לי המקום בבית אבינדב, הן רק למען זאת אספני הביתה למען אהיה לחבר ורע לבנו יחידו, ואחרי אשר בנו ימאס בי, מה לי בביתו? שבתי לבית המדרש ולקחתי לי ספר להגות בו, אך עשתונותי רחפו על גלי עצב ויגון; זכרתי

את כל הטוב והחסד אשר עשה אבינדב אתי, שויתי לנגד עיני את התקות הטובות לימים יוצרו אשר עלו כפרחי חן על תלמי לבבי, ואשים לנגד עיני את הרעה אשר מצאתני בהסתיר בן מושיעי את פניו ממני. כגן שושנים בבלות קיץ הייתי בעיני; השושנים נבלו קמלו, רוח נשף בהם ואבד כל זכר למו, והקוצים יעמדו על מקומם להרגיז לב.

כאניה בלב ים בלי תורן ונס, כן הנני עתה – אמרתי בלבי – כן תְּרָנִי בל יחזקני עוד... כה הגיתי בלבי בעת אשר עיני הביטו בהספר הפתוח אשר לפני ובאבי נעכר. פתאום הרגשתי יד איש על שכמי, נשאתי עיני במבוכה כאיש נעור משנתו ואראה את אבישלום עומד עלי וידו על שכמי.

– האם לא תמאס בי? – שאלתי בשמחה ואשכח רגע את כל אשר ראו עיני, מרוב שמחתי.

– האנכי אמאס בך? – ענני בדברי אהבה – אני חפצתי לנסות אותך אם לבבך ישר עמי, ואם תאמין לדברי, כי לא אוסיף אהבתך. אמנם בוש והכלם כי תאמין כפתי לכל דבר ולא תשית אל לבך אולי התולים עמדי –. אף כי שמחתי מאד בשמעי, כי עוד לבבו תמים עמי, בכל זאת לא מצאו דבריו מסלות בלבבי אחר אשר ידעתי כי ערום הערים להסתר מפני ולהסתיר מעשיו מעיני, ולא הרביתי אתו דברים ואשוב אחריו הביתה.

הרעיון כי אבישלום נתן כסף רב לאיש לא נודע לי, לא נתן מנוחה לנפשי; כל הלילה דברתי עם נפשי ויחפש רוחי לדעת פשר דבר, רגע חפצתי צדקהו ואֹמר בלבי, אולי היה את לבבו לתת מתן בסתר למען לא יבוש האביון בקחתו עזרה, אך כרגע השיבני רוח מבינתי: לא היתה כזאת, כי אז לא התגנב לעשות מעשהו ולא הסתיר ממני הדבר, כי פעמים רבות אמצתיו במו פי להרבות ישע לְמַכֵּי אלהים, וגם האיש אשר לקח את כספו לא כעני ואביון התראה גם לא תחנונים דבר, רק צוה במפגיע כי יתן וגם הפיל עליו

אימתה, כי אם לא יתן... אות הוא כי הוא בא בכפו וביד האיש להכביד עליו אכפו. אך איזה הדרך בא בכפו? ומה לו ולאיש זר? כה חשבתי יזמתי זמן כביר עדי באה עצה בלבי לפתוח ביום המחרת את הארגז אשר בו צפונים הכסף אשר נתת לו אדוני שני אלפים שקל להלות לעניי העיר בלי נשך והעבוטים אשר יקח מידי הלוים. כה גמרתי אמר אך העמדתי פני בדברי אתו למען לא יחשדני, כי שומר צעדיו הנני ויעשה במחשך מעשהו.

ביום המחרת בצאתו מהחדר פתחתי את הארגז, והנה אהה! אין גם שקל אחד ולא ערבון אחד בתוכו. ברכי כשלו ועיני חשבו מראות ואותר תחתי כאיש אשר חץ מות חלפה רקתו. הה! — אמרתי בלבי — אבדתי אבדתי! הוא פזר את הכסף אשר לאביונים ואני לא ידעתי ולא ראיתי עד מה, אך מהרתי לסגור את הארגז למען לא יודע לו כי לי נגלו מצפוניו. יצאתי מהחדר וקרבי המו בקרבי כהמות ימים. הה, אין די מלים לתאר את העצבת האיומה אשר לחצה לבבי כל היום, ואבשלום שב החדרה גם הוא סר וזעף ולא דבר אתי דבר. אני שכבתי למעצבה כל הלילה כי תוגתי גזלה מנוחתי, ואף כי שנה נדדה מעיני בכל זאת עצמתי את שמורותיהן כמו תרדמה אחזה בהן, למען לא יראה את מבוכתי. אני דמיתי כי הוא ישן על משכבו במנוחה כי שמעתי קול נחרו, ומה השתוממתי בשמעי כי הוא יורד מעל המטה בחצי הלילה לובש בגדיו ויוצא החוצה. נפשי יצאה בשמעי כל אלה, אמץ לבי עזבני ולא עצרתי כח להוציא הגה מפי...

— אנה הלך? — שאל הזקן ברוח נשברה אחרי אשר הטה אזנו וישמע במנוחה לכל הגה אשר יצא מפי מנשה, אף כי פניו העידו כי כחצים שנונים ירדו חדרי בטנו ולב עמוק.

— לא ידעתי — ענה מנשה בתם לב.

— מדוע לא הלכת אחריו? —

— כי יראתי פן ילך למקום...

– הוי תמים לב ! – ענה הזקן במנוד ראש – מדוע יראת ? הן לוא הלכת אחריו כי אז נגלו לך כל מצפוניו, וידענו מה לעשות, אך עתה לא נדע עד מה – ובדברו נאנח ממעמקי לבו ויוסף לדבר: אמנם בכל אלה לא אבדה תוחלתי, ותקותי בי כי עוד ישוב מדרכו דרך כסל . . . הלא נער הוא ! לך ושוב והתהלך אתו כרע כאח כמקדם, ואני לא אוכיחנו עתה על מעשהו למען לא יוָדע לו כי אתה גלית את אזני, ואתה תגלה בכל יום ויום את אזני מתהלוכותיו ודרכיו, וימים יורונו מה לעשות לו, ועוד נמתיק יחד סוד בדבר הזה –

– מצות שפתיך אשמור; ואם ישרה בעיניך כי אותר פה לא אַמְרֶה מצות פיך – ענה מנשה ויצא מחדר הזקן וישב לחדר אבשלום.

אתה תדמה בלי ספק כי מנשה, אחרי אשר ראה בצרת נפש הזקן, שם אל לבו להיטיב דרכיו, כי ראה והכיר כי חטא חטאת מרי ועון בהדיחו מדרכי יושר את בן האיש אשר שם אמונתו בו, האיש אשר הרים אותו מאשפות ויושיבהו על מרומי ההצלחה, ויפתח פיו להטיף כטל מוסר על לב אבשלום, האין זאת ? ! –

– לא זאת – עניתיו בכבדות כי שנה אחזה בשמורות עיני – אבל אני אדמה כי המה שכבו לנוח ושנתם ערבה להם נעשה כן גם אנחנו –

– צדקת ממני, עתה עת לנוח לכן אחשוך דברי ליום מחר –

בבקר ביום המחרת בהתאסף העם להתפלל קמנו ממשכבנו ונתפלל עמהם, ואחרי התפלה קרא אותי האיש הזקן, אשר אכלנו בביתו בערב, לאכל אתו לחם, ואיש אחד קרא את רעי, ואחרי ארוחת הבקר הלכנו אל החזן.

יב.

אִישׁ הָרוּחַ .

החזן היה איש קצר הקומה ובריא בשר , זקנו שחור משחור ומגודל מאד, עיניו השחורות עפו בחוריהן לכל רות ולא הביטו אף רגע בדבר אחד .

– עיניו יעידו כי לא ישרה נפשו בו – אמר אלי רעי בקול דממה .

– מה תבקשו ? – שאל אותנו ויתן ידו בין מפלגות זקנו .

– להיות משוררים עוזרים על ידך באנו הנה – ענה רעי .

– משוררים להיות תחפצו ? –

– כדבריך –

– טוב הדבר , השמיעני קולך אתה יליד אשדות – אמר אלי ויבט בי בעין חודרת .

– מאין ידעת כי מעיר אשדות הנני ? – שאלתיו במבוכה . הוא הכיר כרגע כי נבוכותי לכן הביט בי ולא הסיר עיניו ממני רגעים אחדים למען הביאני עוד יותר במבוכה . ואחרי כן אמר בלזות שפתים : בעל כנפים הגיד לי זאת – אני החלותי לירוא מפניו , כי אמרתי בלבי : בלי ספק לקחה אזנו שמץ דבר מדרכי בעיר אשדות , ולולא חש רעי לישעתי , כי אז חפצתי לצאת החוצה ולברוח כרגע מהעיר .

– האם רבי משה החיט היה פה , ויגד לך כי שני משוררים יבואו אליך ? – שאל רעי את החזן .

– כן , הוא היה פה –

– מי הוא רבי משה החיט ? – שאלתי את רעי .

– הוא האיש אשר האכילנו אמש מפתו –

– מדוע לא תשמיעני קולך ? – שאלני החזן – האם כלמה תכסה פניך ? או תירא מפני ? דע לך כי לא למשוררים בושה , הלא אם תירא לפצות פיך פה בביתי , מה תעשה בבית התפלה , בעת אשר יתאספו העם למאות ולאלפים ?

הן למאות ולאלפים יתאספו לשמוע מנגינותי כי נעמו, כי שמי נודע עד קצות ארץ, ובכל מקום בואי ירוצו בשמחה לשמוע קולי הערב.

– האם תדמה כי באחד מהחונים הנני ? שגית מאד ! אני לא ככל החונים הנבערים מדעת חכמת השיר הנני, ידי רב לי בחכמת השיר וקולי חזק מאד, ולכבוד גדול יחשב להוסי בצלי להקרא בשם „עוזר להחון גנובת", תן כבוד להשם הזה ! כאשר יתנו לי כסף וכבוד כל עם ישראל אשר יבואו לשמוע זמרותי המשמחות אלהים ואנשים –

אני שמעתי דבריו ולא הבינותי עד מה, כי לא שמעתי מעודי כי יהלל איש את נפשו כמהו, וגם החזן מעיר אשדות הנודע בסבלותו וגאון לבו, גם הוא לא מלא פיו תהלות נפשו באזני המשוררים, רק באזני ראשי העדה ועשיריה, לכן פתחתי פי ולא עניתי דבר.

– השמיעני קולך ! – נתן עלי בקול מושל – עד מתי אחכה ? הלא לא חזן אתה כי תחכה עד אשר יפצרו בך –

– מה אשיר לך ? – שאלתיו.

– מה תשיר לי ? ! – קרא בקול שחוק – האם אמרתי לך כי תשיר לי ? האם תדע עד מה מחכמת השיר כי תשיר לי ? השמיעני קולך ! האם תדע גם אתה לנצח בנגינות ? רב יהי אשרך אם תדע לשיר בשירים לפי חקי השיר אחרי אשר תעבוד עמי שתים שלש שנים, אך עתה לא אחפוץ בשיריך, רק השמיעני קולך – ובדברו לקח בידו מזלג ברזל שתי השִׁנַּיִם המשמיע קול ויך בו על השלחן והיא השמיע קול.

– תן בקולך אַ – – –

אני פתחתי פי והוצאתי קול. אך הוא קרא בקול: הס ! לא אַ רק אָ תשמיע בקולך. כן דרך כל אלה אשר לא ידעו לשיר על פי חקי השיר, השמיעני בקולך אַ ולא אָ –

פתחתי עוד הפעם את פי והוצאתי מגרוני קול חזק אַ, אז הרים והשפיל קולו, ואני אחריו. אחרי אשר נִסָּה אותי כרבע שעה, אמר אלי: קולך לא יצלח לכל מלאכה בעת,

אך אקוה כי אני אלמדך להועיל, ואם אין לך גואל ומושיע
אאספך הביתה מחמלתי עליך – אז שם פניו אל רעי וינסה
אותו כמשפט הראשון וכמשפט אשר חרץ עלי הוציא גם עליו
כי לא יצלח לכל מלאכה, וגם אותו אסף ברחמים רבים.
ואחרי שעה או שתים יצא הקול ותהום העיר – וגם לאזנינו
הגיע הקול – כי להחזן גנובת באו שני משוררים אשר אין
כמוהם בכל הארץ: קול האחד כחלילים יהמה והוא מעיר
אשדות, שמה למד חכמת השיר עד תכליתה, ולהשני קול
אדיר וחזק כאריה ישאג גם יהגה בגרונו וישמיע רעש
כרעש גלגלים –

– מי הגיד לך כל אלה? שאל רעי את האיש אשר
ספר הדברים האלה בבית התפלה, בעת תפלת המנחה.

– מי? ! החזן! – ענה האיש בגאון – אני פה אל פה
אדבר את החזן, והוא אמר לי כי משוררים כאלה לא היו
לו עוד מיום היה לחזן וגם לא יהיו עוד עד עולמי עד –
כשמעי זאת שמחתי מאד בלבי ואשכח את אשר אמר לי
החזן כי קולי לא יצלח למאומה, אמנם רעי לא שמח
בשמחתי ויאמר לי באנחה: הראית מרמת ערומים? לנו
אמר החזן הנבל הזה כי לא נצלח למאומה, ורק מחמלתו
וטוב לבו אסף אותנו הביתה, ואוזל לו התהלל, כי מצא
מציאה יקרה – בדברו דבריו זכרתי את המליצה במשלי
„רע רע יאמר הקונה" ואשיב לו: הלא כבר אמר החכם
כי כן יעשו כל הקונים, והוא ככל האדם הנהו, הוא לא
הלל אותנו בפנינו לבל ירום לבבנו –

– האם למדת כתבי הקדש? – שאלני רעי פתאום
בשמחה.

– מדוע זה תתפלא? – שאלתיו – אני למדתי ואדע
כל ספרי הקדש באר היטב –

– לא ידעתי כי יודע ספר אתה, ומה רבתה שמחתי
בהודע לי כי למדת הבין במקרא, הלא מעתה נוכל ללמוד
יחד ולקרוא בספרים המשמחים לב ולדבר בדברי דעת, כי

את האנשים האלה אשר בהמה המה לא אוכל דבר דבר ובלי ספק קראת ספרי מאפו ושירי לעבענזאהן וגארדאן אשר ירנינו לב כל קורא בם. האין זאת ? ! –

– לא קראתי –

– האם גם את הספר אהבת ציון לא קראת ? ! –

– לא אדע מי הוא ומי ילדו –

– מדוע לא קראת ? הן כאשר למדת הבין במקרא, בין תבין על נקלה את דברי הספרים הכתובים עברית, ומדוע תמנע הטוב ממך ? הטרם תדע כי אין ענג בתבל כהענג אשר נשבע בעת קראנו ספר מלא רוח דעת ? וגם מבלעדי הענג עוד תצא לנו תורה ודעת להבין דרכי בני אדם ויצרי לבם. הן לוא קראת את הספר אהבת ציון, כי אז ידעת הרבה יתר להבין לנכלי ערומים וסתרי מזמותיהם...

– גם בלעדי ספר אהבת ציון חזיתי מרמת ערומים מרבה להכיל – עניתיו בשחוק – ומה לי עוד ללכת לבקש ערמה בספרים ? –

– לא כראות את האדם עתה תראה אותו אחרי אשר תקרא מעל ספרי ההכמים יצרי מעללי איש; הן על כפים ישאו אותנו החוזים, על אברות המחשבה הטהורה ישאונו, ונדא אתם על כנפי הדמיון, ואל גבעות עולם יעלונו, בין כוכבי טוהר יתנו לנו מקום לשבת, ומשם מגבוה נשפיל לראות על פני תבל ארצה, נחזה בני אדם כרמשים יזחלו, אלה ראיש פתנים להם, ואלה ישלחו לשון אפעה. אלה יניעו בזנבותיהם ככלבים קטנים למען מצוא חן בעיני האיש המשליך להם טרף פתותי לחם אשר השאיר משבעו, ואלה יחרוצו לשון ככלבים אשר אין אדונים להם, ינבחו ויתנפלו על כל עובר בקנאתם בו. ממרומי על נביט על מעשי הרמשים האלה, איך יעבדו יעמלו בעמל כפים וזעת אפים, יחסרו נפשם מטובה, ויגזלו שנה מעיניהם, ישאו על כתף ויסבלו גרגיר המה, ובעיד נשיאותיהם עליהם משא לעיפה, יכרעו, יפלו – ולא יוסיפו קום.

– למען מי תעמולו ? – אם נשאל אותם .
– למען הדורות הבאים ! – יענונו .
– והבאים מה יעשו ? – כמעשה הראשונים יעשו ובדרכיהם ילכו, יעבדו יעמולו ! למען מי ? למען הבאים ! ומי יאכל ומי יחוש מכל העמל הרב ? . . . על זאת לא נמצא מענה, כי איש איש יאחז בדרך אשר דרכו ראשונים מבלי חשוב מחשבות רבות . . . כאשר נתרומם על נראה את מעשיהם ונגוד לצרתם, ונפשנו תמלא גיל בלי מצרים בעת אשר נערוך ערכנו מול ערכם. לבנו ירוח, יגדל עד כי גדל מאד, כהתבל ויצוריה, הוא יחוש את כל . . . יראה כלם . . . ויבין וישפוט על מעשיהם כאל שופט . . . רגשות טהורות תתעוררנה בְּחֻבֵּנוּ ותתנה קול נעים בנעים זמרות יה, בקול נשיקות אשה לבן בכורה ביום הראשון להולדו, בקול אהבה אשר יצא משפתי האהובה לְרֵעָהּ ביום אשר גלתה כל לבה לו, בקול ישרי לב אשר רק צדק רק ישר היה משוש דרכם, ואמונתם בחיי נצח לא נדעכה מלבבם, בעת אשר יצאו מהתבל לראות בחיי עד . . . בקול הזה נשמע, בשיח התקוה בעת לא נודע עוד לנו כי היא בוגדה, כן נשמע בדברי החוזים הנואמים נאום .

מראש הררי עד נבים על התבל, על החליפות והתמורות אשר עברו עליה, על המקרים והמעשים אשר יֵעָשׂוּ לנגד עינינו, ונקרא בעליצות לב, האח ! מצאנו חכמה ! סתרי הבריאה חזו עינינו . . . מעשי ידי העושים במחשך מעשיהם יגלו לעיניני, כְּמעלות ידי רודפי צדק העושים מעשיהם לעין השמש, צדק ורשע תם ומרמה על פנינו יעבורו. רגע לא ינוחו ולא ישבותו ובהתהפוכותיהם יעמידו ארץ, אז תפקחנה עינינו לראות כי מה שהיה הוא שיהיה, אין יתרון לראשונים וגם לאחרונים לא יהיה יתרון עלינו, רק אלה אשר לבם צפון משכל ואשר לא ראו אור הדעת יחשבו בלבם כי הימים הראשונים היו טובים מאלה . . . אמנם לא כל אזן מלים תבחן להבין דבר לאשורו, ולא כל פה יקרא האח, בשמעו דברי החוזים הנואמים נאום אמת. על דברי ישעיהו הנביא ששו בדי גיל

הישרים בלבותם, ורעדה אחזה את החנפים וישלחו חצי זעמם בו. ודברי אברהם (מאפו) החוזה יגביהו מרום את האיש אשר לב טהור בקרבו וסבל חטאתיו לא יכביד עליו אכפו להורידו מטה, והזידונים כבדי העון אשר אין כנפים להם לעלות עָל, יעמדו על הארץ מתחת, ויזרקו עליו עפר השמימה – אמנם הוא מרום ונשא וגבוה מאד ולא עליו ינוח העפר, כי אם על הַמְעַפְּרִים: את פניהם יכסה ויהיו לדראון ולחרפה. – בדברו דבריו התאדמו לחייו ויהיו לפני להבים ועיניו הבריקו כזיקי אש.

אני שמעתי ולא אבין, ראיתי ולא ידעתי ואֹמר עוד הפעם בלבי: רוח עועים יצוק בקרבו, אמנם לא יראתי את פניו כאמש בלילה, כי ביום רב כח לבי לדבר בבוז וקלסה גם על שדי שחת ורוחות רעית, לא כן בלילה... אחרי אשר החריש רגעים מעטים שם פניו אלי וישאלני: מדוע תחריש ותביט בי בתמהון? –

– כי לא אבין למליך – עניתיו.

– בך העון אם צפון לבך משכל! מדוע לא הרבית קרוא ספרים אשר יביאו חכמה בלבנו? הן למדת ספרי הקדש, ותבין על נקלה את הספרים הכתובים עברית. אמנם אני אשים כל מעיני בך מעתה להורותך דעת ודרך תבונות וידעתי נאמנה כי תברכני נפשך על הטוב אשר אעשה עמך –

– לוא יהיה כדבר הזה –

– ההתחפץ לשמוע אחרית הספור אשר החלותי לספר אמש באזניך? –

– כעת הנני נכון לשמוע, כי לא עת שנה היא –

– אם כן הבה ונלכה לשיח השדה ושם אשמיעך את דברי –

יג.

לוֹכֵד תְּמִימִים בְּעָרְמָה.

בחלקת השדה ביער ישבתי על יצוע דשא והוא השתרע על העשב ויחל לספר כדברים האלה: מנשה

שב לחדרו, וישאלהו אבשלום: מה דברת את אבי ? —

— הלא תדע את הזקן ואת שיחו — ענהו מנשה — הוא יזכירני בכל עת לפקוח עינים על דרכיך, לבל אסיר עיני ממך אף רגע. וכי נרבה הגות בדבר חוק ומשפט, וכהנה רבות —

— כן דרך כל הזקנים — ענה אבשלום בשחוק — המה ישכחו על נקלה ימי נעוריהם עת אשר נפשם אִוְּתָה להתענג ולשיש בטוב התבל, ואולי גם אנחנו כמוהם נדברה כאשר נבוא בשנים, אכן ימי הנֹער לנו הם, עתה נחיה ונשיש בדי גיל. האין זאת? יקירי? —

— בעת אשר לאל ידנו לעשות — ענה מנשה באנחה.

— מדוע תאנח ? —

— ומדוע אשיש ? —

— האם גם עליך אבד כלח? כי חדלת מהתענג על הטוב אשר יפזרו לנו ימי הנֹער מלא חפנים ? —

— ימי הנֹער לא יועילו לנו מאומה, אם לא יבוא הכסף לעזרתנו; ואני עני דל חלקי בחיים, ואזלת ידי מעשות את אשר יחפוץ לבי —

— חי נפשי כי אקצף עליך קצף נורא אם תשמיעני עוד הפעם כזאת! הלא אלף פעמים השמעתיך כי כיס אחד לשנינו, ואתי תחלוק בכל אשר תמצא ידי —

— וכמה תמצא ידך? — שאל מנשה בקלסה — האם עוד כביר תמצא ידך ? —

— אל יפל לבך עלי, כי הכסף לא יחסר לי —

— איה איפוא המקום אשר תקח כסף די מחסורך, האם עפרות זהב אשר בהרי אִירַאל לך המה ? —

— אנא אל תדבר דברים כמדקרות חרב באזני, הטרם תדע כי אוצרות אבי מלאים זהב על כל גדותיהם ? —

— אוצרות אביך, אך לא אוצרותיך —

— אוצרות אבי לי המה — קרא אבשלום ברגז.

— אחרי מות אביך, אמנם עתה אוצרותיו המה וקצרה ידך מִגַּעַת בהם —

– אבי לא ימנע הטוב ממני, ידעתי נאמנה כי הוא יפתח את אוצרו בכל עת אשר אבקש –
– נראה איך יפול דבר –
– עתה אתה תראה בעיניך; לך מחר אל אבי והגד לו כי כסף דרוש לי, ותראה כי הוא יתן לך כרגע –
– ומדוע לא תבקש אתה? –
– אני לא אבה לבקש ממנו, פן יבקש ממני חשבונות, אמנם לך יתן כרגע –
– ואולי ישאלני גם אותי, ומה אשיב לו על שאלתו? –
– הוא לא ישאלך –
– ובכל זאת, אולי ישאלני? –
– אבל אני מצוה עליך, כי תבקש מחר כסף מאבי – קרא אבשלום בקול מושל.
– הנני למצותך – ענה מנשה בקול דממה כעבד נאמן, אשר יעשה מצות אדוניו אף אם לבו בל עמו.
למחרת בערב בא מנשה עוד הפעם אל חדר הזקן ויעמוד בפתח.
– היש חדשות? – שאל הזקן ברוח נשברה.
– חדשות אין, רק כי כסף דרוש לאבשלום – ענה מנשה בהשפילו כאוב מארץ קולו – אמנם הוא לא העיז פניו לבקש מאתך, על כן בקש ממני כי אשיג למענו כסף די מחסורו –
– כי תשיג למענו כסף? – שאל הזקן בתמהון – האם איש אוצרות אתה, כי תמצא ידך למלא מחסורו? –
– גם אני כזאת שאלתיו, אמנם הוא ענני „יש לאל ידך למצוא כסף כאשר תחפוץ" –
– האם רוח עועים מסוך בקרבו, כי יבקש ממך הדבר הזה?
– גם אני כזאת השיבותיו ואמרתי לו: אין לי דרך אחרת בלתי אם לבקש מאביך את אשר תבקש ממני –
– מהכמה ענית כזאת, ומה ענה אותך על התשיבה הזאת?

– הוא ענני כדברים האלה: אין את נפשי כי תלך אל אבי לבקש ממנו כסף, כי יראתי מאד פן לא יישר הדבר בעיניו, וטוב לי לסבול מחסור, אך לא להעציב רוחי אבי, כי ידעתי כי הוא יבקש ממני חשבונות רבים, ודעות בני הנעורים רחוקות מן דעות הזקנים כרחוק מזרת ממערב. הן הוא הסכין מעודו לצבור כסף, ואני לא כן אנכי עמדי, אני למדתי דרכי לפזר כסף ועל כן לא אבת בקש ממנו פן יתעצב אל לבו. –

פני הזקן שנו מרגע לרגע בדבר מנשה את דבריו: רגע נראו אותות עצבון על פניו, וכרגע האירו עיניו והפיצו זיקי שמחה. וגם אחרי אשר כלה מנשה לדבר הטה אזנו לשמוע כמו שואף הוא להקשיב עוד דבר מה. אך כראותו כי מנשה החריש ולא יסף לדבר, קרא בקול שמחה: הכדברים האלה דבר בני? התשבע לי באמונתך כי כדברים האלה שמעו אזניך? –

– בנפשי נשבעתי כי כן דבר; אמנם לא אדע מדוע תשיש על הדברים האלה? –

– הוי נער! איך לא אשיש בשמעי כי בני לא יאבה העציב רוחי?! האח, רב לי רב! הן אראה בעליל כי עוד לב ישר ורוח נכון בקרבו, עוד לא נשחת לבלתי הועיל! היא לא יאבה העציב רוחי! הדברים האלה ירגיעו רוחי וישיבו המנוחה לנפשי, אין די שלומים לשלם בעד הענג הרב אשר הבאת לי, בהשמיעך אותי את דברי הבן יקיר לי –

– הזקן שש אלי גיל כילד בשמעו כי בנו לא יאבה העציב רוחו, ויקם וילך בצעדי און אל האיצר ויוציא ממנו כסף רב ויאמר: הא לך כסף! לך והבא את הכסף לבני! יֵדַע איפו כי עזרתי בי, כי אב רחום אני, סלחתי לשגגותיו אשר שגג כי נער הוא, ידעתי כי כאשר יבוא בשנים תבוא חכמה בלבו, ואני לא אוסיף הסתר פנים ממנו, גם הסכלתי עשו כי הסתרתי פני ממנו עד הנה ונתתי את אמו, זכרה לברכה, לפנקו מנער, ועל כן היה מְשֻׁלָּח לנפשו. אכן מעתה אשים

עיני על דרכיו וייטיב צעד – מנשה לקח בלי חמדה את הכסף ויאמר: אתה הוא האב, והוא בנך ובידך לעשות כהעולה על רוחך –

– מדוע פניך זועפים? האם לא ישרה פעולתי בעיניך? הגד! במה הסכלתי עשו –

– הנך זקן ושבע ימים ועיניך ראו הרבה אנשים לפלגות יצרי לבם, ותבקש עצה או תורה מפי עולל, היתכן הדבר הזה?!–

– הן אמנם ראיתי הרבה בימי חיי, ובכל זאת אודה ולא אבוש כי לא רבה חכמתי לדעת איך להתהלך את בני הנעורים. ידעתי להכין לי בית ומכונות ולהרבות מסחרי, אך לא בינותי לנהל את בני יחידי בדרך ישר ומוסר. ידעתי נאמנה כי בי העון אם נטה בני מהדרך הטוב, הן אהבת עולם אהבהו ובו כל חיי רוחי, ולוא יכולתי לקנות לו לב טהור בכל הון ביתי, כי אז עשיתי זאת בשמחה, ובכל זאת הסתרתי פני מדרכיו, בעת אשר לבי הלך בדרך למרחוק אחרי מרכולתי אשר פשטה כנפיה עד קצות ארץ. וגם מעת נודע לי כי נטה מדרכי מוסר לא דברתי אתו ולא הוכחתיו על פניו, כי יראתי פן יתעצב אל לבו. ושבע פעמים אברך את ה' על כי נחה את בתי בדרכי יושר, הן איש לא שם עינו עליה להורותה דרכי מוסר ובכל זאת היא תמה וברה כיונה טהורה, תפארת להוריה ותפארת להאיש אשר יבחר בה – בדבר הזקן את הדברים האלה התאדמו פני מנשה כדם וכל עצמותיו רחפו, אך מעיני הזקן נעלמה זאת, כי הוא היה תפוש ברוב שרעפיו, ויוסף לדבר: ומי יתן והיה גם לבב בני כלבבה, אמנם אקוה כי גם הוא ישוב עד מהרה מדרך כסל, ועל כן השמיעני נא מדוע לא ישרו מעשי בעיניך? האם על דעתך ייטיב דרכו אם אמנע מחפצו? –

– מאין אדע את זאת? האם בנים גדלתי, כי אדע להורות את הטוב לבנים אשר העוו דרכם? –

– מנשה! האוהב אתה לביתי, או אין? – קרא הזקן ברגז.

– העוד תשאלני אם אוהב אני לך ולביתך ? – קרא מנשה בקול יגון – הזה הוא הגמול אשר תגמלני בעד אהבתי הנאמנה . בעד אהבתי הטהורה כטהר השמים ? אני לא פללתי לשמוע דברים נוראים כאלה מפיך – ובדברו מחה דמעתו מעל פניו .

– מדוע הבכה ? – קרא הזקן ברגשי חמלה – ידעתי גם ידעתי כי אוהב אתה לי ולביתי ולא למען העציב רוחך דברתי עד הנה . אך מדוע תשכח כי על האוהב הנאמן המצוה להוכיח את אוהבו על פניו בעת אשר יראה כי יעשה דבר פשע או כסל, ומדוע תשים מחסום לפיך , ולא תשמיעני עצתך אם לתת לבני כסף , או לחדול ? הן זאת אראה כי לא ישרו מעשי בעיניך ובכל זאת תחריש ולא תשמיעני דעתך . לכן עלי להוכיחך על פניך , כי לא כן אתה עושה –

– אני שמתי מחסום למו פי , לא מחסרון אהבה ; אני אחריש אתאפק ולבבי עלי דַוי . כאש בוערה תבער בעצמותי בזכרי כי דרכי אבשלום עקלקלות , אך ידעתי נאמנה כי אף אם אדבר לא אועיל מְהַוָּתִי –

– מאין ידעת זאת ? –

– כי ידעתי נאמנה כי לא תשמע לעצתי –

– ובכל זאת השמיעני דבריך ואשמעה , אולי ימצאו מסלות בלבבי –

– אם תחפוץ לשמוע עצתי , הנה עצתי אמונה לך לבל תתן לו אף קשיטה אחת –

– ומדוע ? –

– מאשר כי פִּזֵּר כסף ראשית חטאת היא לעויל ימים , הכסף ידיחנו, מבלי משים, מנוה שאנן אל באר צרה, לא כן אם יחסר לו כסף אז תהיה תאותו כצפור קצוצת כנפים אשר לא תעצר כח להרים אבר ותגוע ותסוף תחתיה –

– מאין תדע זאת ? – שאל הזקן בתמהון ויבט בפני מנשה רגעים אחדים .

– מתורתנו הקדושה – ענה מנשה בענות רוח וישא

מרום עיניו – תורתנו הקדושה ציתה לרגום נער זולל וסובא באבנים! ואלה אשר דרכיה נעלמו מעיניהם ישאלו: האם משפט מות להאיש אשר אכל בשר וישתה יין לרויה? אמנם לחכמי לב נגלו תעלומות חכמה ותושיה הצפונות בדבריה, היא תורה אותנו דעה לדעת מראשית אחרית: כי הנער אשר משך ידו את לוצים לאכול לשבעה ולמסוך ביין את בשרו הוא כבר נפל שדוד ברשת התאוה אשר תכה גם חכמי לב בְּעִוָּרוֹן, תשים מתג ורסן על האמיץ בגבורים ותשחק בו כצפור, ואם נפל ברשתה בעודנו נער אין עוד תקוה כי ישוב וישיג אורחות חיים ישרים, הוא יאבד את הכסף אשר ימצא אתו, וגם הון אבותיו לא לארך ימים יהיה, ואז ישלח בעולתה ידיו למלא חפצו אשר לא ידע שבעה. התאוה כאש בוערה היא אשר תאכל בכל פה את כל הקרב אליה, וכהאש לא תשמור צעדיה מבוא בגבול זרים, כי אם תשים שמות בכל מקום בואה, רק אם תתן עליה מים בטרם היתה ללהבת שלהבת אז תשקע התחתיה, תאבד ולא תוסיף קום. כן התאוה בשלחה רסן מפניה, היא לא תאמר די; תאבד חיל בעליה, תבלע הון זרים, תכלה ותבלה את כל הקרב אליה! שים עליה מתג ורסן בראשיתה אז תשקע תסוף ואיננה ואין רסן טוב להתאוה מהמחסור –

– צדקת בדבריך – ענה הזקן באנחה – לא כעול ימים תדבר רק כאיש אשר ראה הרבה חכמה ודעת. ואני אמרתי בלבי כי לא ליושבי בית המדרש חכמה לדעת דרכי התבל, אמנם עתה אראה, כי תורתנו הקדושה היא עץ הדעת למחזיקים בה. אך בכל זאת לא אוכל לעשות כדבריך, כי מי יודע אם תעצור ידנו כח לכבות את האש? מי יודע אם לא, בראותה כי אין דרך לעבור, תשוב ותסתתר במערות ובמחלות עפר ותהי לאש לא נפח האוכלת עד יסוד באין מבין ומבלי משים? מי יודע פן בראותו כי תקותו למצוא עזרתה בי עלתה בתהו, ירגז והתקצף ויחפש תחבולות לעזור לנפשו בסתר? הלא אז ירבה הָרֶע, כי לא יוסיף עוד אהבתי, גם אירא פן

יהפך לאכזר לי, לא כן כאשר אשלים חפצו, אז לא ירף מאהבני ומכבדני כקדם, וכאשר אדבר על לבו ישמע לקול דברי –

– אולי צדקת ממני – ענה מנשה במנוד ראש – הימים הבאים ישמיעונו מי צדק במשפטו, ועל זה אמר החכם מכל אדם: טוב אחרית דבר מראשיתו, כי בראשית מעשנו לא נדע איך יפול דבר ולבנו ידאג כל היום פן הסכלנו עשו ומרה תהיה באחרונה, לא כן כאשר נראה אחרית הדבר אז נדע אל נכון ולא נוסיף לדאבה, וגם אנחנו ככל האדם נחכה להאחרית ונקוה כי נצליח בדרכינו –

– הנך חכם ויודע דעת, זאת לא אכחד, אמנם רוב שנים יודיעו חכמה הרבה יתר מכל ספרי החכמים, אני ראיתי נערים רבים אשר הלכו שובב בדרך לבם בימי בחירותיהם, וכאשר היו לאנשים התהלכו למישרים, וגם בדבר בני לבבי כמו כן יחשב: הלא נער הוא, ולא רבה המהומה אף אם יאבד אלף או אלפים שקלי כסף. הן למי עמלתי? למען מי עשיתי כל העשר הזה? הלא לבני ולבתי. ואני אחשוב מחשבות להביאו בברית את עלמה אשר תמצא חן בעיניו, לא אכביד עליו אכפי כי יבחר בבת נדיב או עני, הבחירה אשר יבחר בה אותה רצתה גם נפשי, אף אם בת האשפות היא ובסתר המדרגה יצאה לאור באור החיים, ולבבי סמוך ובטוח כי היא תלמדנו להתיצב על דרך טוב, כי כפלגי מים לב איש ביד הרעיה האהובה לו –

– צדקת מאד – ענה מנשה – עצתך טובה ונכונה, ולבי אומר לי כי עצתך תקום –

– אמנם הגד נא מנשה! מדוע לא תשים לבך לבחר לך רעיה גם אתה? הן לך מלאו עשרים ושתים שנה וכבר הגיעה העת. בחר לך אשה ואני ארבה לך מהר ומתן; ביד נדיבה אשלם לך בעד שלשת השנים אשר היית בביתי וגם מתנות אתן לך כיאות לאוהב נאמן, ועשית לך בית וישמח לבי גם אני. – מנשה נבוך בראשונה כאשר החל הזקן לדבר על לבו לבחר באשת נעורים, אך לאט לאט שבה אליו מנוחתו

ויאמר: רב תודות לך מרים ראשי, איש חסדי! אמנם צר לי מאד: כי לא אוכל לעשות חפצך –

– מדוע? – שאל הזקן בתמהון.

– הרופא צוה עלי במפגיע לבל אביא בברית את אשה עד אשר יאמר לי, כי על דעתו בנפשי הדבר הזה –

– זאת לא ידעתי עד הנה, ואני אמרתי כי בריא אולם אתה –.

– האדם יראה לעינים – ענה מנשה ויעקם שפתיו ויצא מחדר הזקן.

יד.

שִׂיחַת הָרֵעִים.

– היש כסף? – שאל אבשלום את מנשה בצעדו על מפתן חדרו – מי צדק אני או אתה? –

– יש ויש – ענה מנשה באנחה.

– מדוע תאנח? האם לבך ידוה על כסף אבי אשר יעלה בתהו? או על כי צדקתי ממך כי אבי ימהר לתת לך ככל אשר תשאל? – שאל אבשלום בלצון.

– לא על כסף אביך ידוה לבי רק עליך. אתה תשב שלאנן בחדרך ותצוני להביא לך כסף, כי תאמר בלבך כי אביך יחיש לקול הקריאה. אמנם לוא ידעת כמה עמלתי כמה יגעתי עדי הוצאתי את מעט הכסף מידי הזקן הכילי הזה, כי אז ידעת למה זה אני נאנח –

– אנא מנשה רעי אבקשך לבל תחלל כבוד אבי בעיני, הן אתה ידעת כי אוהב ומכבד אני את אבי מאד ולא אוכל לשמוע שמו מנואץ בפיך כל היום –

– אם אוהב אתה את אביך, מדוע תשלחני לבקש מאתו כסף? הטרם תדע כי נקל לו לפתוח פיו למען תת לעקר שן אחת משניו מפתיח את אוצרו להוציא ממנו כסף? הזקן ידמה בלבו כי לעולם יחיה –

– מנשה הנני מצוה עליך לבל תוסיף דבר סרה באבי, פן לא אמשול ברוחי וגלותי את אזניו! חי נפשי כי לא אדע מדוע יזעף לבך על אבי אשר הרבה עשות אתך טובות, הזה הוא הגמול אשר תשלם לו בעד טובותיו?! – .

– ספר לאביך ככל הדברים אשר שמעת מפי – ענה מנשה במנוחת לב – אך אספיק מאד אם תרהיב בנפשך עז לעשות כדבר הזה –

– ומדוע לא אעשה כדבר הזה? – האם שאתך תבעתני? – שאל אבשלום בקלסה – הנני מגיד לך עוד הפעם, כי אם תוסיף לדבר תועה אל אבי, אז אגלה לו כל דבריך –

– אנא אל תכזב! – ענה מנשה בבוז – ידעתי נאמנה כי תסתיר דברי למען לא יִוָּדעו מעשיך –.

– שחוק תעשה לי היום; האם יחשוב לבך כי באתי בכפך ואירא ממך? שגית מאד! הטרם תדע כי יש לאל ידי לגרשך מהבית ברגע אחד, כי אם אגלה את אזן אבי וישמע רק הדבר האחד הכמוס עמדי, ידעתי נאמנה כי אז לא יתן לך בכל כופר לשבת פה אף יום אחד –

– ומה הוא הדבר? הגד נא! אני לא אמצא בי עון אשר חטא!

– אנא אל תשים סתר פנים, הן ידעת גם אתה כי לי נגלו מעשיך בעיר עזובה, ולוא לקחה אזן אבי שמץ מנהם, כי אז כבר לא נתן אותך לדרוך על סף ביתו, כי לא כראותי יראה מעשיך אלה –

– בידך לגלות זאת לאביך, אני לא אירא מפניך, כי בידי להוציא כנגה צדקתי ולתת אות כי מקנאים טפלו עלי שקר, הגד לאביך ככל אשר שמעת!

– אני לא אגיד זאת לאבי, וגם אתה ידעת כי לא אגיד אך גם אתה אל תוסף לתת את שם אבי לגדופים –

– למה לא תגיד? לא אדע מי זה יעצור בעדך? –

– אהבתי אליך, כי אאהבך מישרים, וגם טובותיך אשר עשית עמדי עד הנה ישימו מחסום למו פי –.

— שקר הדבר ! — קרא מנשה בקול עז — לא מאהבתך רק מיראתך אותי לא תבני בלשון, לבך יהגה אימה פן יודעו מעשיך לאביך, וזאת ידעת כי לא ישא פניך וגם אותך יגרש מעל פניו אף כי בנו אתה —

— שים מחסום לפיך ! — קרא אבשלים בקצף נורא — איך תעיז מצח לדבר אלי עזות ? האם ברחמים נאספתי הביתה ? האם בן בלי שם, בוז משפחות, בן ישיבה הנני כי אגרש בחרפה מהבית ? אני הוא אדון הבית ! כל אשר אתה רואה לי הוא ! ומה מני יהלוך אם יודעו מעשי לאבי ? הלא אבי הוא ויסלח לפשעי. אמנם אותך לא ינקה, בחרפה ובוז יגרשך מהבית בהודע לו מעשיך, ומה גם אם אגלה אזניו כי הרהבת עז בנפשך לאהוב את אחותי בלבך, הלא אז יתקצף עד מאד בשמעי כי בן בלי שם ילטיש עינו אל בתו היחידה היקרה לו כבבת עינו ! . . .

פתאים עצר אבשלים במלים כי שמע קול מנשה יורד בבכי וסופק כפיו, לבו נהפך בקרבו בשמעו קול בכיו ויעמוד רגעים אחדים במתעתע וכליותיו יסרוהו מוסר אכזרי על אשר לא חמל על בן עני ויתן שמו לגדופים. אחרי כן נגש אל מנשה ויאחזהו בידו ויאמר: סלח נא לי ! אנא סלח נא לפשע שפתי הַבֵּז, אל נא תשת עלי חטאת על אשר דברתי בקצפי איתך קשות, הן ידעת נאמנה כי מישרים אאהבך, ורק חרון אפי הבני בשגעון. אנא דַבֵּר נא דָבָר, הגד כי סלחת לעוני — כה התחנן אבשלים בקולו ומן כביר ולא מצא מענה מפי מנשה אשר לא חדל מלבכות בבכי תמרורים. ואחרי אשר הפציר בו אבשלים ויתרפס לפניו וישבע כי לא ישיב עוד לכסלה, אז ענהו מנשה: אני אסלח לך, מי יתן ויסלח לך ה׳ על הדם אשר שפכת באמרי פיך כאשר אסלח לך אנכי ! אני לא אוכל קצוף עליך כי אהבתי לך הכתה שרשיה עמוק עמוק על תלמי לבבי, אמנם אתך יחד לא אוכל שבת מעתה כי תזכירני חרפת נעורי אשר גם בלעדי זאת לא תתן מנוחה לנפשי, היה

בשלום וההצלחה תהיה עמך. אני נולדתי לבהלה ולא לשבת ספון בהיכלי ענג –

– רעי! ידידי! מחמל נפשי! אל תעזבני ובזה אדע כי סלחת לפשע שפתי, והנני נשבע לך בשם ה׳ כי לא אשוב עוד לכסלה –

– אחת דברתי ולא אשנה: ברגע הזה אפרד ממך ואלך אל אשר ישאוני רגלי –

אבשלום נפל על צוארו ויחבקהו וינשקהו ויושיבהו בחזקה על הכסא, ורק אחרי אשר הרבה לבקש מחילה וסליחה ממנו, הצליח חפצו בידו להוציא מפי מנשה המלים „לא אעזבך". אבשלום שמח כאשה מבכירה בשמעה קול הילד היולד לה. בשמעו את הדברים יוצאים מפי מנשה, ויקרא בשמחה: עתה ידעתי כי אוהב אתה לי, ועתה נשוב ונכרות ברית חדשה בינינו, ברית אשר לא תמיש לעולם והראשונות כעשן כלה לא תזכרנה. תן לי ידך לאות כי תעשה שלום לי –

– האנכי קראתי לריב ומצה, או נגעתי בכבודך כי תבקש לעשות שלום עמדי? הלא ידעת מאז כי ככלב נאמן, אשר אף אם שבע תכנו לא ישוב מהתרפס ומעבוד את אדונו באמונה, כן הנני לך. אהבתך מלאה כל חדרי לבי, עד כי שכחתי גם את המצוה להכיר טובה לעושי טוב, וכבוד אביך, אשר לפנים היה יקר בעיני יתר מחיי רוחי, גז ויעף, וכל אלה רק למענך, כי כל איש אשר ימרה את פיך כחוטא ופושע בעיני, ובראותי כי אביך לא ימהר להתת משאלות לבך, לכן אקציף עליו קצף, וגם אם תחרפני ותשטמני גם אז לא אוכל להסיר אהבתך מקרב לבי. הה! לוא יכולתי להפרד ממך ולהרחיק נדוד והייתי המאשר בארץ –

– אנא אל תדבר כדברים האלה, הן בנפשי נשבעתי כי לא אשוב להעציב רוחך, ומדוע לא תשיב אפך ממני? –

– האם עליך יזעף לבי? העל אהובי היקר בעיני מכל התבל ומנעמיה אקציף קצף? לא אהובי! אל תאמין כי אעשה את הדבר הזה כל עוד נשמת שדי תחיני –

– ולמה אמרת זה עתה כי נפשך אִוְּתָה לרחיק נדוד ? –

– כי נלאיתי נשוא עמל ותלאה ; מדי אזכיר דברי אביך אשים ואשאף יחד . כי בבואי . . . מנשה עצר פתאום במלים ולא כלה את דברו .

– מדוע עצרת פתאום במלים ? – שאל אבשלום .

– כי יראתי פן יחרה אפך בי עוד הפעם בשמעך את דברי אביך מפי –

– ספר נא ספר , אני אשמע לכל דבריך –

– אני אמרתי בלבי כאשר אביא אל אביך , ישאל מה שלום הנער ? ומה יבקש ? או אולי יש לו חפץ בדבר מה ? כאשר יעשה כל אב האיהב את בנו יחידו , אך לא , לא אחת מאלה שאלני . בבואי אל הדרו עמדתי בצד הפתח זמן כביר והוא לא הביט בפני , כי עיניו היו בספרי חשבונותיו אשר בהם יהגה כל היום , ולאחרונה כאשר זכיתי לשמוע דבר מפיו , שער בנפשך מה היתה השאלה הראשונה אשר שאלני ? –

– מאין אדע את אשר שאלך ? השמיעני ואדעה – קרא אבשלום באנחה . מנשה החריש מעט ואחרי כן אמר : אף כי אדע כי לא למשיבת נפש יהיו גם לך דבריו בכל זאת אשמיעך למען תדע את אשר לפניך ותבין למה זה ארגז בזכרי דבריו –

– מה לך פה ? – נתן עלי בקולו . מקול גערתו נבוכותי מאד ולא ידעתי מה להשיב על דבריו , והחרשתי רגעים אחדים.

– מה לך פה ? – שאלני שנית .

– אבשלום שלחני לראות את שלום אביו היקר לו מאד – עניתיו בקול דממה .

– טוב הדבר אשר דברת , טוב מאד , מחכמה ענית זאת ! – קרא אבשלום בשמחה – ומה ענה אותך ? –

– הוא ענני – ענה מנשה במנוד ראש – הגד לו כי עודני בריא אולם – אני ראיתי ונוכחתי כי לא עת היא לבקש ממנו כסף ואמר לצאת , וכהפנותי שכמי ללכת , קרא אלי ויאמר : הן לא חנם שלחך הנה , בלי תפונה יחסר לו דבר מה , כי ידעתי נאמנה כי לא לשלומי רק לכספי ידרוש –

– לשלומך דרוש דרש בראשונה, ואחרי כן דרש גם לכספך, כי ממי יבקש אם לא מאביו ? –

– הוא הדבר אשר דברתי כי לכספי דרש – ענני כמנצח – חי ראשי כי לא אדע למה להנער כסף, האם ישלח במקנה וקנין ידיו ? – דבריו נחתו כחצים שנונים ללבבי, ואאמץ כחי לענות אותו כאשר בלבבי.

– אדוני יודע – עניתיו באמץ לב – כי איש צעיר לימים במוהו לא יבוא בקהל אנשי המעלה בלתי אם כסף רב בצלחתו. לולא ראית – הוספתי דבר בעזות מצח – איך יִרְבּוּ נערים רבים כגילו לפזר כסף כאפר, כי אז לא שאלת עוד: מדוע יבקש כסף ? אני ראיתי עלם אחד מבני ישראל אשר אהב עלמה אשר לא מבני ישראל מגזע הפרתמים, ויתן כמעט כל הון אביו באהבתו אותה, אך לא לחנם פזר את כספו כי חפצו הצליח בידו לבוא את אהובתו בברית לעיני כל העם ועתה יתחשב גם הוא כאחד מאצילי הארץ-ורוזניה, ורבים יעשו כמוהו לעשות להם שם, ולבנך אין כל, הוא ישב כלוא בבית להגות בתורה מבקר עד ערב, בסוד עליזים לא יבוא, ואם יש לו חפץ בדבר מה, לא ירהיב עֹז בנפשו לגשת אליך כי פחדך תפיל עליו. ואני אמר לך כי לא טוב אתה עושה, ורב אשרך כי בנך בן משכיל וישר דרך, ולולא זאת כבר מצא נתיבות אוצרותיך, או לוה כסף מהמלוים ברבית, ואתה שלמת בבוא יום הפקודה –

– לוא עשה בני כזאת, כי אז העברתי כל נחלתי לבתי – ענה בקצף נורא.

– הכזאת דבר אבי ! – קרא אבשלום בשממון – לולא פיך הוא הדובר אלי כי אז לא האמנתי למשמע אזני –

– אולי לא תאמין גם עתה אף כי מפי תשמע, הגד כאשר בלבבך ואחדל מדבר על אזן איש אשר לא יאמין במוצא שפתי –

– אבל מי הגיד לך כי אספוק בדבריך ? אני אאמין בכל אשר תספר. ומה ענית אותו על דבריו ! ? –

– אך שים אל לבך כי בנך לא עשה אף אחת מאלה – עניתיו – הוא לא יתור אחרי עיניו ולא ילך בשרירות לבו. הנה הוא ראה פני שושנה בת מטרד היפה בכל בנות הארץ בבקר בבקר בצאתו לשוח, עלמה אשר עיניה תאירנה כאילת השחר ולחייה כשושנים בטרם הכם חום השמש והיא מגזע אצילי פולין, ובכל זאת לא דבק לבו לאהבה אותה, ומה תבקש ממנו עוד? –

– הוא לא נפל ברשת אהבתה, כי לבו לא צפון משכל, כי בת רוזני ארץ לא תשפיל כבודה לאהוב את איש יהודי – ענה בשחוק גדול.

– לא אדוני – עניתיו בבטחה – לא צדקת בדבריך, כי אני ראיתי כי היא תלבבנו בעיניה יונים בתאות נפש, וגם... הזקן לא נתנני לכלות דברי ויתנשא כנמר לטרוף טרף ויתן עלי בקול זעמו: איך תעיז פניך לדבר בפני דברים כאלה? הטרם תדע כי משלומי אמוני ישראל הנני ובדרך אבותי אנחה גם את בני, ואם ישט מדרכי בני ישראל לאהוב עלמה נכריה אגרשנו כרגע בחרפה ובוז מביתי?! ואתה דע לך כי אם יודע לי כי גם אזן בני לקחה שמץ דבר מהדברים האלה, אז אצמית בבור חייך! –

– לא מיראתי אותך – עניתיו במנוחת לב – כי אם מאהבתי לבנך לא גליתי אזניו כי מצא חן בעיני היפה בבנות. אך ידוע תדע כי תדיח את בנך מהדרך הטוב אם תוסיף לגרוע ממנו את הכסף הדרוש לו, כי הוא יבקש לו תחבולות למלא מחסורו או אז תנחם והועיל לא תוכל –

– האמת הדבר כי שושנה היפה והענוגה הביטה בו בעיני אהבה? – שאל אבשלום בתאות נפש ופניו אדמו כתולע משמחת לבב וגאון וישכח ברגע את כל אשר שמעו אזניו. –

– מה לך ולה? דברי אביך זכור ואל תפן אל חמדת נשים – אבשלום הוריד לארץ ראשו וידום, ומנשה הוסיף לדבר: ואחרי אשר הרביתי עמו דברים ואתחנן לו, נתן את הכסף על ידי ויאמר: לך אמור לאבשלום כי לא יארכו הימים

ואבחר לו רעיה ואביאהו בברית לבל ישעה בדברי הבל –

– האם הוא יבחר ולא אני ? ! – קרא אבשלום בעצב .

– גם אני כזאת שאלתי , אך הוא גער בי ויצוני לשים מחסום למו פי . אני שמעתי לקולו ובלי תפוגה תשמור גם אתה מוצא שפתיו , וכאשר אחזה לי אני , ישם אביך עיניו באיזבל בת נמרוד והיא תהיה חברתך ואשת בריתך כי אביה ירבה לתת לה נְדָה –

– היו לא תהיה ! – קרא אבשלום בקצף ויתנשא מכסאו – אני לא אתן את לבי להכושית הזאת בעד כסף נמאס , ולוא גם אוצרות קרח שקלו על כפי גם אז בזה בזיתי אותה ואוצרותיה , ואם אמנם אבי הוא ולקולו אשמע , אך רעיה אבחר לי אני , והעלמה אשר תמצא חן בעיני היא תהיה לי לאשה ! –

– ומה תעשה כי יכביד עליך אביך אכפו ? –

– האם יאסרני בעבותים ויובילני ככבש אלוף אל החפה ? אני לא אשמע בקולו , כי אבחר לסבול חרפת רעב ולהתגולל באשפתות משבת בהיכלי ענג את האשה אשר לא תמצא חן בעיני ! . . . אמנם חי נפשי – הוסיף לדבר בעצבון – כי לא אדע מה זה היה לאבי כי נהפך לאכזר לי ? זכור אזכור כי שש אלי גיל בעשותו חפצי , ולא עצב אותי מימיו ועתה ירחק מעלי מיום ליום ; לפנים ראיתי את פניו בבקר ועתה יעברו שבועות וירחים ופניו לא אראה , לא ידעתי מה היה לו ? ! –

– גם אני חשבתי יזמתי למצוא פשר דבר אך לשוא , כי נסבה נכונה לא מצאתי –

– עין בעין אראה כי מעת מתה עלי אמי יקשיח אבי את לבו ממני – ענה אבשלום באנחה .

– צדקת בדבריך – קרא מנשה – מות אמך הפריד בינך ובין אביך , כי מי יודע את הכמוס בקרב לב איש ? אולי יחשוב מחשבות לבנות לו בית חדש ולבוא בברית חדשה את נערה בתולה לעת זקנתו , ועל כן יבקש להרחיק אותך ואת אחותך מביתו לבל תהיו לו לשטנה – . אבשלום חרד חרדה גדולה בשמעו דברי מנשה ולא ענה דבר , ומנשה הוסיף

לדבר: ואולי נגלו לפניו דרכיך ועל כן יקציף עליך קצף; כי על דעתו אין טוב לך בלתי אם לשבת באהלים כל היום על התורה והעבודה —

— גם אני כמוך אחשיב — ענה אבשלום אשר חפץ בכל לב להצדיק את אביו, והרעיון כי אביו יבקש לו אשה אחרת היה בעיניו כחטאת מרי, לכן מהר ויחליט כי בו האשם כי הסתיר אביו פניו ממנו.

— אם כן הדבר הלא בי העון! כי אני הבאתי חכמה בלבך כי ימי הנער היש יעברו ואינם, והאיש אשר לא ייטיבו לבו בימי בחורותיו נחשב בחייו כשוכן רפאים, ואולי שמרת דרכי אביך עד עתה לולא הקשבת לאמרי פי. והנה אגלה את כל לבי לך, כי עם לבבי אשיחה ובליותי ייסרוני כי אני גרשתי את השלום מהבית, ולכן תשאל נפשי לעזוב את הבית ולרחיק נדוד —

— לא ידידי, לא בך האשם רק בי, כי לא אלך בדרכי אבי אשר ידמה כי רק בתורה יזכה נער את ארחו, ואני לא כן אנכי עמדי, כי גם בחיי התבל רצתה נפשי לכן רחק לבו ממני, ועל כן אסתתר גם אני ממנו לבל יוכיחני על פני. אך לבי לא יחרפני על כי אעשה זאת ולא אחפין גם לא אוכל לעזוב את דרכי. ולכן אבקשך רעי לבל תעזבני בעתות מבוכה כאלה כי בלעדיך אגוע בצרה ויגון. אך מה אדבר? ידעתי כי לא תעזבני —

— מאין ידעת זאת? —

— כי ידעתי נאמנה כי אוהב אתה את אחותי —

— אנא ידידי אל תלעג לי, כי דבריך ירדו כחצים שנונים לחדרי לבי ויזכירוני מה אמלל אני בארץ. האני אוהב את אחותך? אני? בן בלי שם, בן ישיבה ארהיב עז בנפשי לשאת עיני אל בת נדיב כאחותך?! לא ידידי, מעודי לא גבה לבי ולא הלכתי אף בהלך נפשי בגדולות כמו אלה! —

— מנשה מנשה! — קרא אבשלום ברגז — ראה אראה כי עוד לא שלם לבך עמדי כי האמר להסתיר ממני את הכמים

בחדרי לבך, אך לשוא! כי כבר הגידו לי עיניך את אשר תירא להשמיע על דל שפתיך. אמנם חי ראשי כי לא אדע מדוע תבקש להסתיר רגשותיך בקִרבך? הטרם תדע, כי גם נפשי יודעת כי אין אדונים לאלה הרגשות אשר תצמחנה כשושנים בציה על תלמי לבבנו, ואף אם לא חרשנו ולא זרענו, נשא אלומית אשר לא חלו בהן ידינו, ולא לעתים רחוקות הכברנה כאבן מעמסה על שכמנו, עדי נכרע נפול ולא נוכל קום מבלתי יכולת מלט משא, וקצרה ידינו לשרש אחריהן בעודן באבן לבל ישאר להן שרש וענף כי הנה תציצינה למרות רצוננו כעשב הארץ, וחלילה לי מטפיל עליך חטאת גאה וגאון על אשר נפלת ברשת האהבה לאחותי, כי נפשי יודעת מאד כי אין אדם שליט ברוחו –

– כן דברת ידידי! – ענה מנשה באנחה – לא אדונים לאלה הרגשות, אך הנה תהיינה לנו לאדונים קשים ואכזרים, לענות נפשנו, ולהשיבנו עד דכא. הה! מאשרים המה בני הנעורים אשר על תלמי לבבם עלו האהבה והתקוה בקנה אחד, ויחד אוו משכיותיו למושב להן! אך אוי לו להאיש אשר רק האהבה הטיבה פניה לו והתקוה ממנו רחוקה, הוא כצמא למים עומד על ירכתי בור עמוק עמוק מאד ויראה שם על הקרקע מתחת, מים טהורים: רגע יסיתנו לבו לשבור צמאונו, אך יִבָּהֵל ויסוג אחור באַרי כי ברדתו לא ישוב ולא יעלה עוד עד עולם, כי עצמותיו תפזרנה לשאול בטרם ישיבו המים את נפשו הצמאה. כה ישב על פי הבאר צחא צמא ונפשו ברעה התמוגג. נפשו תלהט גחלים, אש לא נפח תאכל קרב ולב עדי יביל כשושנה אשר הכה אותה קו השמש וייבשו שרשיה – אז יגבר חילים ויקפוץ רגע אל תוך הבור פנימה, ואז יגוע יסוף וְיֵרֵד כחזיון לילה –

– ומדוע לא תקוה גם אתה? – שאל אבשלום ברגשי חמלה מקרב לב – למה לא תאמין בהימים הבאים אשר רב כחם לפעול גדולות? מי יודע אם לא תרוממך העת ותושיבך את נדיבים על מרומי ההצלחה? הלא העשר ביד המקרה

הנהו, והוא יתנהו לפעמים לאשר לא עמל בו ולא גדלו! —

— מי יודע? — ענה מנשה — אמנם מה יועילו לי אוצרות זהב וכסף, אם לב אחותך רחק ממני? —

— מי הגיד לך את אשר בלבבה? — שאל אבשלום בתמהון.

— זאת הכרתי על חזות פניה —

— אני אדבר טובות עליך באזני אחותי ואקנה לבה לאהבתך —

— ומה תועיל לי עתה אהבתה, אם העשר עודנו בידי המקרה, ומי יודע אם יבחר בי או יסתיר פניו ממני בימים הבאים כאשר הסתיר עד כה? —

— לוא היה בידי לעשות כאשר עם לבבי כי אז נתתי לך את אחותי לאשה ואתי החלוק חלק כחלק בנחלתי —

— רב לנו לדבר דברי הבל אשר לא יעלו ארוכה לשברי רק יועילו להיתי להגדיל שברי ולהרבות פצעי לבבי. נחריש מזה וירוח לי, ומיטב לנו לחשוב מחשבות עליך, לקנות לב אביך לבל ימנע ממך הכסף מהיום והלאה, כי במה יזכה נער עשיר את דרכו אם לא בפזרו כסף? במה ימצא הצעיר לימים חן בעיני העלמות? במה יתחשב היהודי בין השרים הנוצרים אם לא בכספו? על כן לא אשקט ולא אנוח עדי אשיג לך די כסף למען תחיה כְּאַוַּת נפשך —

— אלפי תודות לך רעי ואהובי — ענה אבשלום בלב מלא אהבה ותודה, כי כמלאך מושיע ומנחם בעת צרה היה בעיניו. בדרך הזה הטה הבליעל הזה את לב אבשלום והוא נער לא ידע להזהר ויאמין בו בעת אשר חשב עליו רעות כל היום. מדחי אל דחי הדיחו, בראשונה הסיר לבבו מאחרי אביו וישימהו לאויב לו ואחרי כן הסיתו לעשות מפתח כמפתח אוצר אביו ויגנוב כסף עד בלי די, למען מלא תאות נפשו אשר לא ידעה שבעה, והאב האמלל ידע ויהי כלא יודע, כי ירא להוכיח אותו על פניו פן יענהו עזות, ויחשב מחשבות כל היום איך לדבר אתו ולקחת את לבו למען ישמע בקולו לבוא בברית את אשת נעורים.

(התימה ח"א)

טו.

מִדְּחִי אֶל דֶּחִי.

אך לשוא חִכָּה הזקן ליום שידבר את בנו, כי אבשלום חמק עבר מפניו בכל עת אשר ראה כי יבקש לבא אתו בדברים. בין כה ובין כה רחב הפרץ בין האב ובין בנו מיום ליום; לב הבן רחק מעל האב, והאב היה כאיש אובד עצות ותושיה נדחה ממנו. אך לא כן היה מנשה יועץ הבליעל, לו נתכנו עלילות לבצע מחשבתו הרעה, ובעת אשר בכה ויתאונן באזני הזקן, כי אבשלום יאטם אזניו ולא ישמע לדברי מוסרו, התהפך בתחבולותיו ויחזק את לב אבשלום לבל יסור מהדרך אשר בחר בה. אכן שפת יתר היו דברי מרמה אלה, וגם בלעדיהם כבר הצליח לבוא למחוז חפצו: ללכוד את האב והבן ברשת ערמתו ולשחק בם כצפור, כי הזקן האמין בו כבמלאך אלהים וכל דבריו כדברי חוזה מחזה שדי היו בעיניו, ולב אבשלום טפש כחלב לבלתי הבין כי נכון הוא לצלע. ומה גם מעת אשר שמע מפיו כי שושנה בת מטרד הביטה בו בעיני אהבה, מני אז לא נתנו עשתונותיו דמי לו; מבקר עד ערב התהלך בחדרו ויחשב מחשבות, לבו הגה אהבת ופני שושנה רחפו מול עיניו תמיד בלוית חן והדר אשר הוסיף הדמיון על היופי אשר יצק הטבע עליהם, ויהי ביום כחולם בהקיץ, וכמשתגע בלילה. ובכל זאת מישל ברוחי ימים אחדים ויסתר מחשבותיו בחבו, אך הנה פרצו ועברו על דל שפתיו ויגד את כל לבו למנשה אוהבו הנאמן. באוהב נאמן כזה בטח לבו כי יעבור במים גם ילך במו אש למענו ויעזור לו למלא משאלות לבו. והאוהב הנאמן הזה נמצא בהדרשו; ואף כי נבהל וישתומם בתחלה בשמעו מפי אהובו כי נפתת לבו לאהוב בת אל נכר, ונפשו ירעה לו בזכרו כי מרה תהיה אחריתו אם יודע הדבר להאב האכזר, וגם פחד פן תמאס בת נדיב בשושנה בנער עברי, כי אף אם מצא חן בעיניה (וזאת ידע נאמנה) אך מי יודע אם לא ייקר הכבוד

בעיניה מהאהבה? וכהמה דברים רבים אשר הבהילו רוחו –
אכן במה נחשבו כל אלה החתחתים והמכשלות מול אהבת
רעים? ! – קרא מנשה האוהב הנאמן לעתות בצרה, אחרי
אשר חשב מחשבות רגעים מעטים – אני אשים מעקשים
למישור למען תראה ותדע כי אף אם רק אוהב אחד לך
תחת השמש, אולם רב כח האוהב האחד הזה להושיע הרבה
יתר מאלפי אוהבים, אשר כל אהבתם תסור ברוח פה, ואני
לא במו פי רק בימיני אאמיצך ויעבור עלי מה! –

בלב מלא רגשי אהבה ותודה ובעינים מלאות דמעות
גיל נפל אבשלום על צוארי אוהבו האחד היקר לו מאלפי
אוהבים ויחבקהו וינשקהו ולא הרפה ממנו עד כי נשבע לו
בשם אלהיו כי לא יפיל דבר ארצה מכל אשר דבר, וכי לא
ישקוט ולא ינוח עדי יביאהו ויציגהו לפני אהובת נפשו.

אכן לא לשקר נשבע האוהב הנאמן – נשבע וַיְקַיֵּם.
ואחרי עבור שני ימים ישב אבשלום בבית מטרד כאחד
מאוהביה באי ביתה, וגברת הבית אשר למדה לשונה מימי
נעוריה לצודד נפשות בקסם שפתיה, קרבה את הנער העברי
כמו נגיד וַתַּרְאֶה אותו אותות אהבה וכבוד. גם הללה את
תאר פניו וחכמת לבו, ותשבע באמונתה כי גיבו הנעים ירנין
לבה, וכי לא רבים מחורי ארץ פולין ימהרו לדבר צחות
בשפת הארץ כמוהו. ולשמחת אבשלום אין קץ, כי אם
אמנם נעים להאדם בכל עת לשמוע זרים מהללים איתו ומה
גם אם על דל שפתי אשה כבודה בת רוזני ארץ יעברו
התהלות, אך אין קצה להשמחה אשר התעורר במשכיות
גבר בשמעו תהלתו תצא מפי אֵם אהובתו, ולעיני האשה
האהובה לנפשו . . .

ימים על ימים כה חלפו עברו על ראש אבשלום בשמחות
וגיל; הוא בא יום יום אל בית משושו, וגברת הבית הוסיפה
אמץ למשכו חסד בעבותות אהבה, כי כמלאך מושיע בא
לביתה, בעת אשר מטו לנפול – כי כבר בא רזון באוצרותיה
מרוב פִּזּוּר כסף ורדוף אחרי תענוגי התבל – וזה ירחים נפקחו

עיניה לראות כי ימי רעה הולכים ובאים, ותפחד כל היום מחמת המחסור אשר לטש עיניו לה, וגם בחזיוני לילה ראתה את הנושים באים לקחת את הבית וכל אשר בו, ואותה יובילו למעון צר לבית הכלא. ובעת רעה כזאת בעת אשר חשה עתידות נוראות לה, באה פתאום הברכה אל תוך ביתה לרגלי הנער העברי אשר אין קצה לאוצרותיו, ואשר שלם ביד נדיבה בעד כל הגה אשר יצא מפיה, ומדוע לא תרבה לספר תהלתו? אמנם לא כאמה בתה; שושנה דברה את אבשלום אהבה וידידות לא למען למצוא שכר אמת רק מאשר כי מצא חן בעיניה, וכאשר ראתה כי אהבת אבשלום אליה היתה אהבה בלי מצרים, השיבה גם היא אהבה אל חיקו בלא לב ולב, וישבעו בשבועה לבא בברית נצח, וגם האם אמרה על אפה ועל חמתה לדבק: טוב הוא! ומני אז לא עזב אבשלום את בית אהובתו וישב אתה כל היום ורק בלילה שב לבית אביו למען התיעץ את מנשה רעו ואוהבו הנאמן אשר לא חדל מחזק את לבו ולשים כבוד תהלתו על כי כביר כח לבו להחזיק במוסרות אהבתו ורוחו עשוי לבלי חת מהמון הפגעים העומדים לו לשטנה, וגם את אהובתו לא מנע מכבוד, ויבטיחהו לדבר על לב הזקן ולערוך לפניו את הכבוד הגדול אשר יבוא אל ביתו לרגלי אשת בנו, ואז ישיב הזקן אל לבו יאמר גם הוא לדבק טוב הוא.

כה הבטיח במו פיו אך הֵחֵל בדברים ולא דבר את הזקן אידות אבשלום דבר, עדי נגלו דרכי אבשלום בקהל ויהי למלה ליושבי שער אשר יגדילו בפיהם על כל דבר ותהי לדבת רבים כי אבשלום המיר דתו: וגם אזן הזקן לקחה שמץ מנהם, כי הוא שמע בבית התפלה שם בנו יוצא מפי רבים אשר יתלחשו איש את רעהו, ובבואו הביתה שאל את מנשה פשר דבר, והוא התחפש באפר צדק כפעם בפעם ויתן קולו בבכי ויאמר: אויה אויה לנו! אבשלום השחית את דרכו במאד מאד! — וכרגע התהפך בתחבולותיו ויפתח פיו כמוכיח בשער ויקרא בקול: בך אדוני העון, חטאת פרי בטנך עליך

תרבץ, כי לוא שמעת לעצתי לבלתי תת כסף להנער ההולך שובב בדרך לבו כי אז לא בא עד הנה: לאהוב בת אל נכר ולתת לה יד לבוא אתה בברית נצח לעין השמש –

כשמוע הזקן את הדבר הרע הזה אחזתי פלצית ויהי כגבר אין איל וישב משמים רגעים אחדים, אחרי כן נתן קולו בבכי תמרורים ויספוק כף אל כף ויקרא בקול מרגיז לב: הה! לך הצדקה ולי בשת הפנים! הה אוי לי! לוא שמעתי לעצתך הישרה, לו הטיתי אזני לשמוע בקול תורתנו הקדושה אשר דברה בך כי אז לא באה אלינו הצרה הזאת. על רוח בינתי נשענתי לכן כשלתי נפלתי, אויה אויה! בחרפה וביגון, בכבד עון ושבע רגז ארד שאולה! הה! מדוע הארכתי ימים על הארץ? למה ראיתי בטוב בימי חיי הבלי? הלמען אשתה כוס החמה פעם אחת? הבעבור זאת הושיבני אלהים עַל על כנפי ההצלחה, למען יהפוך עלי רגע וידכאני עד עפר וישליכני שאולה?! הה שדי המר לי מאד! . . .

– אנא זכור את בוראך – קרא מנשה וישא למרום עיניו – אל צדיק ה׳, צדיק הוא במשפטי אך גם נורא מאד, לכן הזהר באמרי פיך ואל תוסיף פשע על עון לשים בשופט רמים תִּפְלָה –

– צדקת בני צדקת ממני, אני אחריש אתאפק, אשים מחסום לפי למען לא אחטא בלשוני. אך אתה פתח פיך, דבר דבר, עוץ עצה מה לעשות? אולי יש תקוה להצילו ולהצילני גם אני מרעתו! – מנשה מחה דמעותיו מעל פניו ויאמר: אויה לנו כי באנו עד הנה! הה כמעט פסה כל תקוה מלבי, לא אבטח כי ידינו תעשינה תושיה, אך בכל זאת לא אֹמר נואש, כי כן הורונו חכמינו הקדמונים אשר לאדם נלך חושך לבל יאמר איש נואש כל עוד נשמת שדי תחיהו, ואף אם החרב תנוח על צוארו לא ירף מִקֶּוֶת ומבטוח באלהי הרחמים. לכן איעצך כי תביא בלילה לחדר בנך ותתן עליו בקולך ליסרו כאשר יְיַסֵּר כל אב ישר הולך את בנו אשר ילך בדרכי שאול אולי ישוב ונחם מדרכו הרשעה –

(התיעה הי״א)

– יראתי מאד פן יהיה עמלי לריק – ענה הזקן בשברון מתנים .

– אם יאטם אזנו ולא ישמע לדברי מוסר אשר שמע בנחת , אולי יקשיב לקול מצוה במפגיע , אתה תחרץ ותפיל עליו אימתה כי תגרשנו מעל פניך אם יוסיף סרה להקשות ערפו , ויש תקוה – אף כי היא רחוקה מאד – כי דבריך יעשו פרי . הן הוא הלך שובב בדרך לבו מאשר כי לא שחרתו מוסר ומעודו לא שמע מפיך גערה , אכן כאשר יראה כי תפיץ עליו עברות אפיך אולי יחת מפניך ולא ימרה את פיך –

הזקן הבטיחהו לעשות עצתו ויוסף לקות לטוב .

טז.

תּוֹחֶלֶת נִכְזָבָה .

אך מוץ עובר היא ההצלחה , והתקוה – קש נדף הֵנָּה ; והאיש אשר על ברכיו תשעשענה יבער ויכסל ויחשב בלבו : אכן בידי הנן ובדי שאול אתי תרדנה ! אמנם הנה במנוחה תשכונה במקום אשר אוו למושב להן רק בעת שלום ושלות השקט , יפוח הרוח תבוא סופה–וְאַיִן ? ! הֵנָּה רגע נגוזו ועברו , אך עקבותיהן עוד יִוָּדְעוּ ימים כבירים כי בצאתן תשיתינה שמות במקום אשר ישבו בו וישימוהו למעי מפלה . הזקן אשר כל ימי חייו ראה אך שלום ואחר ראה רגע אחד כל תקותיו תעלינה בתהו . כל חזיונות לבו , כל האשר אשר ראה בשנות חייו עשו להם כנפים ויעופו במעוף עין אחרי אשר דבר פנים אל פנים את בנו , כי אף אם מעיו המו בקרבו כהמות ימים , ולבו לא נתנו לדבר קשות את בנו יחידו , בכל זאת גמר אמר לעשות עצת מנשה כי ראה כי הצדק אתו , וכליותיו יסרוהו מוסר אכזרי על אשר לא שמע בקולו עד הנה . וימלך עליו לבו לכתוב כל דברי מנשה אשר דבר אתו אודות אבשלום על ספר ולהראות לבני הסורר את דברי המוסר אולי ישים על לב ויקח מוסר , אבל ממחשבתו זאת שב עד מהרה פן יקים את בנו

לצורר למנשה והוא בקש בכל לבב כי מנשה ישמור עקביו, ועל כן הכתיר הכתוב על המגלה ויאמר ליסרו במו פיו, אך מבלתי יכולת לשאת חרפה על בנו לא הזכירו מעשיו רק נתן שם אהובתו לגדופים ויתננה לזונה הצודדת צעירים לימים בתזנותיה. ויהי כשמיע אבשלום שם ידידות נפשו נִתַּן לשמצה וחרפה, שם האשה אשר בעיניו היתה כשרף אשר ירד מזבול קדשו ממעונות שחקים להתהלך על פני תבל ארצה למען שמח במאור פניו בני תמותה, וכל מלאכי מרום מר יבכיון מעת עזבו אותם, שם האשה הזאת ישא בן אדם תולעה על דל שפתיו, ולא לבד כי חרדת קדש לא תלבשהו כי אם גם ערב לבו לחלל את הקדש, היה פתאום כגבר עברו יין ולא זכר מי הוא הדובר אליו. קצף נורא התלקח בלבו בשמעו את הדברים יוצאים מפי אביו ויתגעש עד מאד ויקרא בקול: אם תעיז פניך להעביר דברים כאלה על דל שפתיך ידוע תדע כי אמיר דתי... כה קרא וימהר לצאת מבלי הבט אחריו. כחץ מות באו הדברים בלב הזקן, ברכיו כשלו, לשונו לחכו דבקה, עפעפיו כָּסוּ בחשכת צלמות ויפול מלא קומתו ארצה, ולולא חש מנשה אשר גם הוא היה בחדר להקימו ולהשיב לו נשמתו מי יודע אם קם עוד ממשכבו לראות עמל ויגון בתבל?! כאבן דומם ישב הזקן מני אז בחדרו כל היום ולא דבר את איש דבר לבד את מנשה אשר על פיו יצאו ובאו כל בני הבית ובידו נתנו כל האוצרות וספרי החשבונות ויהי לאדון להבית וליושביו כי רק בו נתן הזקן אמון.

כה כבסף הנחש הערום הזה את אנשי הבית איש באחיו עד כי לא שמעו איש שפת רעהו והוא היה המליץ בינותם. שולמית אשר שמעה בכל עת בשבתה בחדרה אשר היה בצד חדר הזקן את דברי מנשה בעת דבר את אביה, החלה כבר לספוק ביושר לבו, ולא אחת ושתים דברה על לב אחיה כי יזהר מהנחש הערום, אך הוא אטם אזניו ולא שמע בקולה. וגם על לב הזקן דברה פעמים רבות ותאמר להסיר לבבו מאחרי מנשה אך גם זאת לא עלתה בידה כי הזקן דמה

בלבו, כי מאהבתה לאחיה תשים דפי במנשה אשר לא יכסה על פשעיו, ובכן היה מבלי משים לאדון הבית. בדעת ובהשכל ערך מזמותיו לחבל ענוים, להכות חרם בית ויושביו, וגם בצע אמרתו. הה! הוא הוציא זממו לפעולות ידים, תמימים וישרים מידיו נגזרו והוא בגן עדנים יתהלך, כבוד גדול ינחל בכל מקום בואו, ועשר רב שמור לו בביתו, חיל בלע יאכל במנוחה עד עתה ואין פוקד עליו את עונו. הנה אלה הרשעים המה שלוי עולם, וישרי לב ילחכו עפר, ישכבו למעצבה, ויהיו לדראון לכל רואיהם! ואיה אלהי המשפט?! – כה קרא רעי בעוז אפו ויחרוק שן וירקע ברגליו כמשתגע. רגעים אחדים עמד כְּמְבֻּה בתמהון, וגם אני עמדתי משמים ולא שאלתי מפיו דבר כי יראתי את פניו, ואחרי עבור תמהונו מעליו התעורר כאיש אשר יעיר משנתו ויאמר: ידעתי כי התפלא אף תשתומם בשמעך קול שאגתי ובראותך כי אחרוק שן כמו אערוך מלחמה על מתקוממי, אכן שים אל לבך את הדברים אשר שמעת מפי, ותדע מדוע אזעק חמס. הן שערוריה כזאת לא נשמעה בכל הארץ, כי איש חמסים אשר היה למטה רשע לדכא ישרים תחת רגליו יהיה לראש לעדה כלה ועל פיו יעשו מעשיהם! הרשע העריץ הזה אשר הכה חרם בית על יושביו הוא ילבש יראת שדי כמדו, ויביא מעשי בני עירו במשפט לשבט ולחסד! נורא הוא הדבר הרע הזה ומי יכילנו!! –

– אמנם חי נפשי כי לא אבין עד מה–עניתיו בתמהון– לא אדע מי הוא העריץ ומי המה התמימים? ומי הוא אשר בקולו תשמע העדה כלה? –

– צדקת בדבריך – ענני ויעבר חלקת ידו על מצחו כמו חפץ לזכור דבר מה – צדקת כי לא כליתי לך את דברי ולכן לא תבין עוד פשר דבר, אמנם הלא זאת תבין כי הרשע העריץ הזה הוא מנשה אשר הכה את כל בית אבינדב חרם?! –

– מאין אדע זאת? –

– הלא מהדברים אשר ספרתי לך עד הנה, תראה

ותבין כי הוא סבב בכחש את כל בני הבית למען השיבם עד דכא –

– לא ארע במה גדלה אשמתו? אם על אשר דבר על לב אבשלום כי יראה בטוב בימי נעוריו? עוד לא גדל עונו בעיני, ולוא הייתי אני תחת אבשלום, כי אז עשיתי כל אלה מלבי מבלי חכות עד אשר יבוא בן ישיבה וילמדני ארחות חיים –

– הנך תמים לב מאין כמוך – הלא שמעת, כי הרבה כחש למען הסר את לב האב מהבן ולהקים את הבן לאויב להאב, את האב דבר כאיש אשר יראת שדי היא אוצרו ובלשון אחרת דבר את הבן, למען ישנאו איש את אחיו –

– אני לא אאמין כי עשה זאת בעקבה, כי מדוע יעשה כדבר הזה? מה בצע לו בערמתו, האם ערום יערים איש רק למען כחש? –

– ראה אראה כי עודך תמים לב כילד, וזה לי האות כי גם כל בני העיר אשדות יישרו לכת כי לולא זאת כי אז ידעת גם אתה: למה? על מה? ומדוע? עשה כדברים האלה–

– הורני נא אתה אם לב חכם לך! – עניתיו בתלונת כי היטב חרה לי על כי פעמים ושלש נתנני לתמים לב אשר דרכי בני האדם ועלילותיהם נעלמו מעיניו, ואני אמרתי בלבי כי איש יודע דרכי התבל כמוני אין בכל הארץ.

– אני אשמיעך למען תדע ובחנת; חוט המשולש משך את לב הנבל למעול מעל ולפשוע בזדון לב. הנקמה היא היתה ראשית חטאתו; הוא שמר עברתו מאז לאבשלום בן העשיר אשר לעג לו בשאט נפש ויתן שמו פעמים רבות לגדופים וגם הכה בחרפה לחייו, אך ידו קצרה להשיב לחורפו דבר לכן שם אל מרמה פניו ויבקש תחבולות לקחת ממנו נקם, ועל כן התהלך אתו כרע כאח למען ישמור עקביו ויצודנו למדחפות. ואל השנאה נלותה האהבה אשר להטה קרביו, כי אהבה עזה כמות לבת אבינדב נולדה בלבו ומני אז שת עצות בנפשו כל היום איך להשיג מאויי לבו ובדעתו כי אבינדב

לא יתן את בתו לבן בלי שם כי משפחתו רמה בישראל לכן חשב מחשבות לקנות לו לב אבינדב ולהדיח את בנו מדרכי ישר ויתן חרפה על בית אביו ואז לא ירום עוד לב אבינדב. ואל שני העונות הראשונים נספחה חטאת שלישית היא אהבת הבצע, הוא קנא בעשירים מעודו ויגמר אמר לעשות לו עשר, ומאשר כי קצרה ידו לעשות עשר במשפט לכן תָּחִישׁ על מרמת רגלו להשיג את העשר לא במשפט. אך מה אדבר עוד אליך ומה אחקור אחרי הצפון במשכיות לבבו הרע? אספרה לך את אחרית הדבר ואז תראה ותדע מה גדול עון הזד הארור הזה —

— אבל מאין תדע אתה כל אלה? מי גלה לך את אשר דבר חדר בחדר את האב והבן? הן שומע לא היה בינותם! —

— הלא השמעתיך כי שולמית שמעה בכל עת אשר דבר את אביה והוא גם הוא כתב זאת על ספר, כאשר השמעתיך והספר הזה עתה בידי שולמית, ודבריו אשר דבר את אבשלום גלה הוא אחרי כן כאשר תשמע עוד, ובשמעך אחרית הדבר אז תדע גם ראשיתו ולא תוסיף להתפלא —

— אך בכל זאת לא אוכל תת אמון בדבריך, הן בפיך אמרת כי הוא היה מבני הישיבה, ומאין לבן ישיבה מרמה וערמה? וזאת שנית, לא אוכל האמין כי יקשה איש לבבו לאנשי חסדו אשר הרימוהו לתור האדם המעלה, ויכרה עליהם שוחה ללכדם —

— הוא אשר דברתי: ישר לבך לא יתנך לחשוב תועה על בני האדם. אמנם כאשר אספר לך דרכי הזד בטרם בא ביתה אבינדב, אז לא תתפלא עוד, כי הרשע הזה השחית את דרכו מאד, גם בטרם בא לעיר שבולה. הוא גנב ורצח בעיר עזובה ואחרי כן בא הנה להנצל מרבת עם. ואם תחפוץ אספר לך גם את מעשיו בעיר עזובה —

— בכל לבבי הנני נכון לשמוע דבריך! — עניתיו כי נפשי אִוְּתָה לשמוע מה עשה בעיר עזובה אשר בה גר דודי ואשר ממנה יצאתי גם אני ואמרתי בלבי אולי לקחה גם אזני שמץ מנהם.

– אני חפצתי לספר לך בראשונה אחרית בית אבינדב אשר היה עדי אובד, ולהשמיעך את כל הפשעים אשר פשע הוד הזה עד אשר היה לאיש אוצרות ולראש להעדה כלה, ואיך יפחדו וייראו ממנו כל בני העיר עד כי לא נעזו להגיד לו פשעו על פניו בעשותו מעשה רצח לענות באכזריות חמה אשה חפה מפשע וברת לב, כי אש תוקד בקרבו כבשאול התחתית, אש קנאה לאשת עברתו על אשר מאסה בו ותבחר לעזוב בית אביה משכבת יחד את הנחש, כי האשה אשר בחוטאת נשאה עון לעיני אלפי אנשים, היא שולמית בת אבינדב אשר גדל בביתו את הנחש הזה!!...

– האשה החוטאת היא שולמית בת אבינדב!! – קראתי בתמהון ולבי נשבר בקרבי אף כי לא ראיתיה ולא ידעתי אותה מעודי, כי כבר דבק לבי אחרי העלמה יפת העין אשר שויתיה כמו היתה מול עיני בשמעי דברי רעי – שולמית בת אבינדב היתה כחוטאת לדראון לכל העם בראש חוצות! לא אאמין למשמע אזני!! – רעי התבונן בי ושחוק ועצבון עברו חליפות על פניו וישאל בנחת: ולמה זה תתפלא? –

– העוד תשאלני למה זה אתפלא? הן מי שמע כזאת כי אנשים זדונים ישחיתו עלילה לענות ברצח כבשה תמה ולא תאחזהו שער?! – קראתי בקול עז.

– האם תכירה? – שאלני עוד הפעם בשחוק. לדבריו זכרתי כי אני לא אדע אותה גם לא שמעתי שמעה מעודי, ורק מפי רעי שמעתי אודותיה, אך דבריו ירדו עמוק עמוק אל חדרי לבבי עד כי נדמה לי כי אדע את הנערה שלמית זה ימים ושנים. אך כאשר שאלני אם אכירה נביכותי ולא מצאתי מענה רגעים אחדים, ואחרי כן עניתיו הלא בפיך הגדת כי היא היתה נערה מצניעה לכת –

– אם כן אם תאמין לדברי כי היתה תמימת דרך, הלא אוכל לספר לך עתה אחרית בית אבינדב ואחרי כן אשמיעך מעשי הנחש בעיר עזובה –

– לא לא ! – קראתי בקול – ספר לי בראשונה דרכיו בעיר עזובה – הוא התפלא מאד ולא הבין למה זה אחפוץ יותר לשמוע דרכיו בעיר עזובה, כי אני לא ספרתי לו עוד דבר מתולדותי ולא ידע כי גם אני בעיר עזובה הייתי ועל כן חפצתי בכל לב לשמוע את הנעשה בה ויאמר : אם רק זאת תאוה נפשך לשמוע הנני לספר לך כאשר תאוה נפשך, אך בטרם אחל לספר לך את מעשי מנשה אספר לך ממעשי תרמית אנשים אחרים אשר נעשו בעיר עזובה לפני חמש עשרה שנים כי בלעדיהם לא תבין דבר לאשורו.

י״ז.

מְדָנִים בֵּין אַחִים.

בעיר הקטנה עזובה ישבו שני אחים שם האחד אחירע ושם השני יוסף – כל עצמותי רחפו בשמעי שם דודי ושם אבי, ודמי עורקי התגעשו כמו לבי נבא לי לשמוע נוראות לא קויתי, אך התאפקתי לבל יכיר רעי כי דבר לאט עמי למען לא יסתיר ממני דבר והוא הוסיף לספר : נחלה טובה נחלו האחים מאביהם אחרי מותו, ויוסיפו לעשות יחד מקנה וקנין שנים אחדות. אך אשת אחירע אשת מדנים שלחה בכל עת מדנים בין האחים ותקנא באסתר אשת יוסף כי יפת תאר היתה ותכעיסנה תמרורים כל היום. הדבר הזה העציב רוח יוסף מאד ויגמר אמר להפרד מאחיו ויבחר לו מקום לשבת בעיר מדמנה הקרובה אל עזובה ורק נהר קטן הפריד ביניהן. שמה היו יחד יוסף את אסתר אשתו בשלות השקט ויעשו עשר. לא כן היה לאחירע ; מיום אשר נפרד מאחיו החלה שמש הצלחתו להסתתר, ומיום ליום ירד מטה מטה כי לא ידע לנהל את מסחרו במשטר ואיזבל אשתו אהבה לעדות עדיים ותפזר כסף כאפר ובעבור שתי שנים מטה ידו עד מאד עד כי באו הנושים ויקחו את ביתו וכל אשר לו ויישבר מטה לחמו. ירחים אחדים היה אחירע בחסר כל ותשועה רחקה

ממנו, ואל אחיו מאן ללכת לבקש עזרה, כי מבלעדי השנאה אשר היתה ביניהם מעת נפרדו איש מעל אחיו, עוד שנאה גדולה ועצומה ממנה מצאה קן לה בלבות שני האחים מעת אשר התרועע אחירע את החסידים המקשיבים לקול הצדיק בצבועאל ויבוא בחברתם כי כן הסתו איזבל אשתו אשר היתה בת אחד החסידים אשר היה מרואי פני הצדיק מצבועאל. וכשמוע יוסף אשר שנא בתכלית שנאה את החסידים ודרכיהם (השנאה הזאת נחל מאת אביו אשר היה מהמתנגדים בכל לב ונפש) בערה בו חמתו על אחיו וכעוזב דת אבותיו היה בעיניו, וגם הגיד לא בסתר פעמים רבות כי אחיו עזב אמונת משה. וכן יאמר כל איש מחברת המתנגדים או החסידים על האיש אשר יעזוב את חברתו. ובלי ספק לא נכחד גם ממך כי המתנגדים לא יאכלו לחם ולא יתנו בנותיהם להחסידים, כי כמו גויי הארץ המה בעיניהם, הידעת כל אלה? —

— ידעתי ידעתי! — עניתיו בחפזון, כי נפשי להטה גחלים לשמוע אחרית הספור — ספר נא ואל תעצור במלים! — רעי הביט בפני ויניע שתי כתפיו כמשתאה ויוסף לספר: ואחירע הוסיף אומץ להחזיק בברית החדשה את רעיו החסידים ויכן להם בכל עת כרה גדולה בביתו ויאכלו וישתו וילכו במחולות למען הכעים את לב אחיו, וגם זאת הועילה להוָתו להביא רזון באסמיו. ויהי כאשר מטה ידו בחר לגוע ברעב מלכת להתרפס לפני אחיו ולבקש עזרה ממנו, ולעזוב את רעיו החדשים. וגם אשתו ורעיו יסרוהו מלכת לבית אחיו, וזאת תחשב להם להחסידים לצדקה; כי אלה האנשים העקשים בכל דרכיהם ונלוזים במעשיהם עד כי כשחוק הוא להם לגנוב, לחמוס וגם לעשוק נפש איש אשר לא בדרכיהם אחזה רגלו, המה לא יעמדו מנגד בעת צר לאיש בריתם, ובכל כחם יאמצו בידי מט לבל יהיה עדי אובד אם אך יחזיק בבריתו את חברתם ועם קדושיהם נאמן. וגם בידי אחירע תמכו זמן כביר וינהלו את ביתו בלחם. אך נפש אחירע, אשר זכרה את עשרו לפנים, קצה בלחם חסד ויבקש תחבולות

למצוא לו עבודה אשר תאכילהו ואת ביתו לחם. אמנם הוא בקש ולא מצא והמחסור הולך הלוך וגדול, אז יעצוהו כל רעיו לנסוע אל העיר צבועאל לבקש עצה וברכה מפי הצדיק. מה דבר את הצדיק ומה ענהו, זאת לא נודע לאיש עד הנה, רק בשובו ממסעיו ראו כלם כי פניו האירו, וגם עקבות עצבון ודאגה לא נראו עוד עליהם. כל החסידים אשר בעיר נקבצו ובאו לשמוע נפלאות הצדיק מפיו ויעשו משתה ושמחה והוא הרבה לספר מהגדולות אשר ראו עיניו. ומחר בבקר ראו כלם ויתמהו איש אל אחיו כי אחירע הלך למדמנה ויבוא ביתה אחיו. כראות יוסף את פני אחירע אשר שב מצבועאל השתאה מאד כי לא פלל לראות אותו בביתו וישאל את אחיו: מה תבקש? – אחירע הגיד לו את כל לבו כי המחסור דכא לארץ חיתו ואם לא יחיש להושיע לו אז יגוע הוא וביתו ברעב.

– אצבע אלהים הוא! – קרא יוסף – יסור יסרך אל שופט על כי בגדת באמונת אבותיך וישיבך עד דכא למען תשוב אליו וירפא לך. אמנם מדוע חכית עד כה? ולמה לא עזר לך הצדיק אשר לקח מידך כסף רב בעוד אשר היה לאל ידך לתת? למה לא עשה אות להושיע לך לחלצך מן המצר? מדוע לא צוה על מלאך ההצלחה כי יריק לך את אוצרו? וגם מבלעדי מלאכי מרום היה לאל ידו להושיעך כי די והותר היה לך להחיות נפשות ביתך לוא השיב לך את כספך אשר לקח מידך –

– הצדיק יקח אך תת לא יוכל – ענה אחירע בקול דממה – עתה אראה שגגתי כי נתתי אמון בדברי שוא ותפל, אמנם אתה אחי אתה ועליך לתמוך בידי המטה –

– בכל לבב הנני להושיעך אם אך תשוב באמונה לדת אבותיך –

– אני אשוב בכל לב ונפש גם אם לא תושיע לי, אמנם לא לעין השמש, אני אתהלך את החסידים כמקדם, למען תמצא ידי ברבות הימים לגלות פשעיהם לעיני כל העם ויראו ויבושו מקדושיהם. – המענה הזה לא הרגיע רוח יוסף ויען:

די לי בזיון וקצף כי עזבת אמונת אבותיך עד הנה ומעתה לא אחפוץ לשאת עליך חרפה, לכן אם תאבה כי אתמוך בידך, עזוב כרגע את עדת החסידים ושוב אל אמונת אבותיך. אמנם אחירע הוסיף להראות כי הצדק אתו ומחשבותיו טובות מאד כי יש את נפשו לגלות לעין כל זדון רשעים ולפקוח עינים עורות לבל יוסיפו תת אמון בהבלי השוא, וכי לעון גדול יחשב לאחיו אם יעצור בעדו מהוציא מחשבותיו לפועל ידים. כה הוסיף לדבר על לב יוסף עדי נרצה לו ויעשו שלום ביניהם.

שמח וטוב לב ספר יוסף לאסתר רעיתו כי עשה שלום את אחיו וכי מעתה יאספהו אליו כי יהיה בן משק ביתו ולא ישא עוד בית אחיו חרפת רעב. אך אסתר בשמעה כל אלה לא שמחה כאישה, ואף כי לא הטתה לבו מאחרי השלום, בכל זאת התחננה לו לבל יביא את אחיו לביתו, ועצתה היתה כי יתן לו כסף כשאלתו למען ימצא טרף כחפצו ואל ביתו לא יביאהו. אך שומע לא היה לה מאישה כי הוא אמר: אחי הוא ולא אוכל לראות בצרתו, ובלבו דמה להרחיק את אחיו מעל עדת החסידים ויירא בלבו, פן, כאשר יקח אחיו את הכסף, ישוב להחזיק במעוזם, לכן גמר בלבו להביאו הביתה ואז יהיה בטיח כי לא ישיב לכסלה. ובכל זאת נסה ביום השני דבר אל אחיו לדבר על לבו כי יקח כסף מידו, אך הוא ענהו כי לא יחפוץ במתנות חנם, וגם מאחיו ימאן לקחת מתנה, רק מעמל כפיו יחפוץ להביא טרף לביתו, ויבטיחהו כי נכון הנהו לעבדו באמונה כעבד נאמן ובאהבה כאח יונק שדי אמו, ומן היום ההוא והלאה נִתְּנוּ כל ספרי החשבונות והכסף בידי אחירע. אסתר לא דברה את אישה מני אז באחירע דבר, כי חפצו היה לה לקו ודבריו כדברי אלה, אילם לבה הגה אימה מעת בוא אחי אישה הביתה, כל היום פחדה מפחד פתאום וגם בלילה לא שכב לבה, כי חזיוני לילה נוראים בעתוה, אך היא ידעה להזהר לבל יראה אישה מכל אלה, כי יראה פן יתעצב אל לבו.

אולם כאשר הוסיפה אֹמץ להסתיר יגונה מעין רואה,

(התוצה ה״א

כן הוסיף היגון אֹמץ לדכא את נפשה וימלא את כל משכיות לבבה. והאדם, אף אם כביר כח לבו לא יעצור כח למשול ברוחו רק ביום בעת אשר יש לאל ידו לשלוט על רעיוני לבו ולשים להם דלתים ובריח לבל יעברו פתחי פיו, לא כן בלילה בעת אשר עשתונותיו יעופו כצפרים עפות באין אדונים והמה ישלטו ברוח להטותו לחפצם אז יתפרצו ויעברו גבול וידובבו שפתי הישן למרות רצונו. בלילה אחד כאשר שכבו יחד יוסף ורעיתו וירדמו, התעורר פתאום משנתו לקול צעקה גדולה ומרה מרגיז לב: הצילו נא! הצילו! תפשו את המרצח! — רעדה אחזה את יוסף בשמעו כי רעיתו תקרא כזאת בעת אשר התרדמה אחזה בשמרות עיניה, וימהר להקיצה משנתה ולדבר על לבה. היא התעוררה משנתה ותתן קול בוכים בהקיץ.

— מדוע תבכי אהובתי, הלא רק חלום חזיון לילה חזו עיני רוחך ואין כל פחד? ! — שאל יוסף בדאגה.

— מהלל שם ה׳ — ענתה אסתר באנחה — כי רק חלום לילה בעתני, אמנם חלום נורא, הה! נורא מאד ראיתי —

— ספרי נא לי את החלום וירוח לך. — בראשונה מאנה אסתר לספר את החלום לאישה, אך אחרי אשר הפציר בה ספרה לו כי בחלומה ראתה את אחירע מניף חרבו עליו להכותו נפש. הוא שחק לעג לה ולחלומותיה בפיו, ועצבת נוראה לחצה לבבו מבלי דעת פשר דבר, ובכל זאת התחזק וידבר על לב רעיתו כי לא תשים לבה לדברי חלומות וינחמה: כי החלומות שוא ידברו. אמנם בפעם הזאת לא דברו שוא דברי החלום, כי אף אמנם לא הניף אחירע חרבו על אחיו להכותו נפש, אך הוא כרה עליו שוחה וישלח חבלים לרגלו להפילו במהמורה בל יקום לנצח. סר וזעף קם יוסף ממשכבו ויצא החוצה למען הסיר העצבת אשר לחצה את לבבו בבבלי עני, וכמעט הצליח חפצו בידו להשיב המנוחה אל לבו וישב לארוחת הצהרים.

(התועה ח״א)

יח.

שֶׁבֶר יוֹסֵף.

בעת הארוחה לא הוציא הגה מפיו גם ירא להביט בפני רעיתו פן תכיר בפניו כי החלום הביא מורך בלבו, וגם היא לא דברה דבר ותתן לפיה את המאכלים אשר כאבני חצץ ירדו לתוך מעיה. עודם יושבים אל השלחן והדלת נפתחה ושר בית המשפט עם שני אנשי חיל מזוינים באו אל תוך הבית. קול נורא התפרץ מלב אסתר ותפול מעל הכסא כגויה בלי נשמה. יוסף התחלחל מאד וירץ בחפזון להקים את רעיתו ולהשיב לה רוח חיים, והשר אמר אל אחד מאנשי החיל: אות הוא כי נכונה בפי המלשין, כי למה אפפוה בלהות אם לא תדע עון? וישם אל יוסף פניו ויאמר: העת קצרה לנו, גש הנה, כי בפקודת המשפט באנו לביתך ולא עת לנו להתמהמה! —

— אבל אדוני רואה — התחנן יוסף בקולו — כי אין רוח חיים באפה, ועלי להשיב חיים לרעיתי אהובת נפשי —

— אם אהובה היא לך, מדוע הבאת עליה בלהות? לולא ידעה בנפשה כי כבד עון אתה והנך צפוי אלי חרב המשפט, בעון פשעך אשר נגע עד שמים, כי אז לא חרדה ממלאכי בית המשפט, הלא לא מלאך המות אני רק ציר שלוח מבית המשפט ולמה תירא מפני, אם חפים אתם מפשע? — כְּמֻכֶּה בתמהון עמד יוסף על עמדו, ברכיו כשלו ועפעפיו כֻּסּוּ בחשכת צלמות וישכח עד ארגיעה את רעיתו אשר שכבה כמת על הכסא. אך בשמעו את קול השר כי יצו במפגיע כי ילך אתו אז שבה בינתו אליו ויחל להתחנן שנית כי יחכה עד אשר ישיב רוח חיים לרעיתו. אמנם השר קרא בחמה: תן איתה כרגע על ידי השפחה ואתה לך אתנו ואם אין אקחך בחזקה —

— לא אתן את רעיתי למות לשחת!! — קרא יוסף בקול נורא מאד כמשתגע — הסירו את ראשי מעלי! פשטו את

עורי ! גזרוני לנתחים ! ואני לא אעזבה את מקומי , לא אתן את אהובת נפשי לרדת שחת ! – ובקראו את הדברים לחץ את רעיתו בחזקה אל לבו , כאם רחמניה את בנה יחידה בעת אשר רוצחים יאמרו לקחת את נפשו , עד כי נפקחו עיניה והרוח שב אל קרבה .

– היא היה ! – קרא בשמחה וימחא כף בראותו כי נפקחו עיניה , והיא הביטה הנה והנה כנדהמה ותשאל : איפו אנכי ? מה היה לי ? הנך פה אהובי ! מאור עיני ! מקור חיי – קראה ותפול על צוארי אישה ושתי פלגי דמעות פרצו על לחייה – המראה הזה הרך את לב השר , ולא נתנו רוחו רגעים מעטים לגשת להפריד בין שתי הנפשות , אשר התראו כשני שתילי זית העולים בקנה אחד אשר לא יתפרדו בלתי אם ישרשו גם יחד ואם יעלה הכורת על גזע האחד אז גם גזע השני ימית בעפר , ויעמוד על עמדו מבלי נוע . אך אחד מאנשי החיל אמר אליו :

– האם אל ארבות היונים באנו , כי נתענג לראות איך יהגו אהבה , הלא ללכוד את הצפור ולתתו בכלוב באנו הנה ?

– יוסף , גש הנה ! – קרא השר – הוא עזב את רעיתו יגש אל השר ויאמר :

– מה יבקש אדוני ממני ? –

– הנני שלוח אליך קשה ; איש אחד הכה אותך בלשן כי תעשה או תסחר בשטרי כסף מזוייפים על אוצר המדינה –

– אני ? ! – קרא יוסף בקול נורא – אני אעשה נבלה כזאת ? אני אשר רב חילי וכביר מצאה ידי באמונה ובישר לב , אני אשחית את נפשי ? ולמען מה ? יבואו נא כל מכירי ויאמרו אם נמצאה עולתה בי מעודי , אם לא קדוש היה לי מוצא שפתי , ואם הוניתי את איש . ואיך יעלה על לבך להאמין עלי כי אעשה נבלה כזאת ? ! –

– האיש אשר הכה אותך בלשון גם הוא אחד ממכירך – ענה השר בצחוק על שפתיו , אשר הראה למדי כי דברי לאט עמו ולא יעבירהו על דל שפתיו .

– אחד ממכירי הכני בלשון ? ! האיש הזה נבל, בליעל הנהו ! הארץ תרגז תחת רגלי מלשין מכה רעהו בסתר כזה ! הנני להוציא כנֹגה צדקי ברגע אחד. בוא אתי ואני אפתח לך את אוצרי ותראה, ואז תאלמנה שפתי שקר, אך הגד נא מה יהיה משפט מציא הדבה ? הלא אין קץ לעונות המרצח אשר יקים להכות חרם ברוח פיו בית על יושביו על לא חמס בכפם ? ! –

– אם לא נמצא בידך עולה אז נביא במשפט את המלשין – ענה השר במנוחה.

– העוד תספוק בדברי ? מהר ונלכה נא ועד ארגיעה יצא כנֹגה צדקי –

– הבה ונלכה –. בבואם אל בית המסחור לא היה אחירע בבית, ובראות יוסף כי איננו קרא להמשרת ויאמר : מהר את אחירע ! מהר ואל תעמיד כי בידו המפתחות. השר הביט בתמהון בפני אחד מאנשי החיל וישב על הכסא עד אשר בא אחירע.

– איפו המה המפתחות ? – קרא יוסף בחפזון בראותו את אחירע על סף הבית – מדוע אחרת לבוא, הן זה כשעה נחכה לקראת בואך ? –

– אני הייתי בביתי לאכול ארוחת הצהרים, ולא אדע, מה היום מיומים –

– האם בכל עת המפתחות בידי אחירע ? – שאל השר את יוסף ויבט בפני אחירע בדברו דבריו ; אך אחירע לא נבוך ויעמוד במנוחה על עמדו.

– מה זה תתפלא ? הלא אחי הוא ובידו נתתי את כל עבודתי, עד כי לא אביא אתו בחשבון, וזה כשני שבועות לא דרכה כף רגלי על מפתן הבית הזה –

– האמת בפיו ? – שאל השר את אחירע.

– נכונה בפיו – ענה אחירע במנוחה. השר הניע ראשו ויאמר : תן לי את המפתחות – אחירע הוציא את המפתחות ויתנם על ידי השר אשר פתח את אוצר הכסף ויוציא את

השטרות וישם עיניו בהם ויציגם לנוכח אור השמש ויקרא בקצף: מזויפים הם! בוגדים! אין אלהים בקרבכם כי תעשו עול וחטאת לא שמעום שאול ואבדון! אנשים דלים ואביונים ירוששו ואתם תאמרו למצוא אוצרות. הגד כרגע: מיד מי לקחת את השטרות? – יוסף נגש אל השר ויאמר: אני לא אאמין למשמע אזני, תן על ידי שטר אחד ואראה אם מזויף הוא כי גם אני אדע להכיר בין שטר מזויף לשטר אמת –

– זאת אבין מלבי כי תדע להכיר, כי כל סוחר יבין ערך סחורתו –

– אני לא סחרתי בשטרות מזויפים – ענה יוסף בבטחה ויגש ויקח שטר אחד מידו וישים עיניו בו רגעים אחדים ויקרא בשממון: אכן שטר מזויף הוא! – והשטר נפל מידו על הארץ.

– לשוא תתחפש, הן אתה תדע להכיר שטר מזויף ואני אדע להכיר בפני איש כי ע״ם יערים. הגד כרגע ׳ איפוא לקחת את השטרות? –

– מאין אדע אני? האם אקנה ואמכור, הלא כל אלה יעשה אחי אשר בידו נתתי את כל המרכולת ואותו הפקדתי על הבית לעשות כחפץ לבו, והוא.... אך פתאום עצר במלים כי זכר כי גחלים היא חותה על ראש אחיו, ויאמר: לא אדע מאומה, אני אדע בנפשי כי חף אנכי מעון ויותר מזה לא אדע עד מה –

– אחירע! – קרא השר – איפוא לקחת את השטרות, הלא לפי דברת אחיך אתה הוא המוציא והמביא, ואם כן לך לדעת מאין באו אליך? –

– אמת הדבר כי אני המוציא והמביא אמנם השטרות האלה לא מידי סוחר באו אלי...

– ומאין באו אליך?.

– מ י ד י א ח י – ענה אחירע בכבדות.

– אויה! – התפרץ מלב יוסף ויתעלף. אנשי החיל הקימוהו על רגליו, והשר הוסיף לשאול: מה תענה אתה? –

– אני לא אענה מאומה – ענה יוסף באנחת שברון

מתנים – ה' הקים עלי הרעה מביתי, אחי איכל לחמי חרש עלי רעה, הה! אכתר אכתר עיניך הטהורות חזו מחזה שדי, חזיונות הימים הבאים נגלו לעיניך, ואני ערל לב לא הטיתי אזן לשמוע בקולך קול שדי אשר דבר בך, בידי הבאתי את הרעה אל ביתי. הה – עליך אהובת נפשי, נפשי תאבל! –

– לך אחרי – קרא השר אחרי אשר סגר את דלתות האֹצר ויתן עליו חותם צר. יוסף קם ממקומו וישאל את השר אילי יתנהו לראות את אשתו בטרם יפרד ממנה ואילי לנצח, אך השר מֵאֵן לתת את שאלתו ויאמר: רק הדרך האחד עתה לפניך, אל בית האסורים! – אחירע הפיץ לצאת החוצה, אך השר קרא בקול: עמוד! – לקול הקריאה נבוך מאד ויאמר: מה לי פה? הן אתה נתת חותמך על הכסף והשטרות ולא איכל לעשות מקנה וקנין לכן אחפוץ לשוב הביתה –

– גם אתה תובל אל בית האסורים –

– אני? – שאל אחירע בתמהון וברכיו כשלו אך התאמץ לבל יכירהו השר כי יפחד מיום המשפט.

– אתה! – ענה השר.

– מה עול מצאת בי?

– אני לא אדע מי משניכם הוא הפושע ולבבי יגיד לי כי עליך יכבד העון ולא על אחיך –

– הלא רק עבדו אני ואת אשר יצוה אעשה, האם עלי לדעת מה יעשה במחשך. הלא בהודע לי עתה כי השטרות מזויפים המה מהרתי לגלות את אֹזן השופטים –

– היא הכה אותי בלשון!! – קרא יוסף בקול מר כארי אשר חזן מות הלפה הקהו. שני האחים באו בית האסורים; אך בעד אחירע קמו מליצי יֹשר, הלא המה עדת החסידים רעיו ועשרה מהם נשבעו בשם ה' כי חף אחירע מעון, ורק ידי יוסף היו במעל, ואחרי שלשת ירחים יצא אחירע מבית האסורים.

– ומה היתה אחרית יוסף? – שאלתי בקול בוכים ודמי עורקי התגעשו כנהרי גחלי אש.

(התימה ה"א)

– מדוע תבכה? – שאלני רעי.

העוד תשאלני מדוע אבכה? – קראתי בקצף ואביט בפניו בעיני זעם, כי כמלאך המות אשר יקח נפש איש מבלי נוד לצרתו כן היה בעיני ברגע הזה – איך תשאל מדוע אבכה, מי לא יבכה כתנים בשמעו כי ישרים נגזרו מיד עריצים? הה נפשי ירעה לי!

– הוא אשר דברתי כי עוד לא נשחת לבבך, כי עוד לא ראית יצרי מעללי רשעים לכן תשתומם בשמעך שמץ מנהם –

– אמנם ספר נא מה היתה אחרית האמלל! –

– אחריתו? תהי אחרית הזדונים כמוהו! הה אחריתו נכרתה! האמלל ישב כששה ירחים במשמר, ומיום ליום חכו ליום אשר יצא משפטו לשאת עונש קבל עם על הבמה. אך האח האכזר, אף כי אכזרי היה כיענים, בכל זאת לא שחת רחמיו מאחיו ויבקש תחבולות להצילו מרעתו ולהוציאהו למרחב, וגם חפצו הצליח בידו להטות בשוחד רב את שר בית האסורים לתת לו ידים לברוח ולהמלט על נפשו. אמנם האמלל מאס בחיים ויבחר במות מהתהלך את נחשים צפעונים עלי אדמות, ואולי גם ירא לנפשו פן שוחה חדשה כורה אחיו לרגלו. כאשר גלה השר את אזניו כי נכון הנהו לפתוח לו בלילה דלתות בית האסורים כי יצא למרחב, הרבה לחקור ולדרוש מאין בא אליו הרוח לעשות כדבר הזה, וכאשר ענהו כי למען אחיו יעשה זאת קרא בקצף: לוא נתן לי אחי חיי עד לא לקחתי מידו, ואף כי חיי עמל על הארץ המלאה חמס ושוד, הארץ אשר תפתח פיה בבקר בבקר לבלוע דמעת עשוקים ודמי נקיים, ולא תתפוצץ מרעת יושבי בה – השר השתאה מאד לדברי האסיר ויאמר: אמנם שים אל לבך כי אם לא תחיש מפלט לך בלילה אז יעשו בך שפטים לעיני השמש, וגם רעיתך והילד אשר בתוך מעיה חרפת עולם ישאו עליך, ואם לא למענך עשה זאת למענם –

– לא לא! – קרא בחמה – לא אשוב לראות את הגמרים, השרפים הצפעונים, אך זאת אעשה לרעיתי האהובה:

אני אני אטרוף נפשי במחשך לבל אשא עונש קבל עם, ואם כה גדל חסדך עמדי עשה אתי החסד האחד והאחרון: תן לי עט עופרת וגליון ואכתוב שתים שלש מלים לרעיתי ואז אשים קנצי להיי — השר נתן לו את אשר בקש, וינסה עוד הפעם לדבר על לבו לבחר בחיים, אולם בראותו כי הוא יאטים אזני משמוע בקול דברו אז אמר לו: שמע נא! בכל לבבי חפצתי להציל חייך כי נפשי יודעת מאד כי חף אתה מפשע, וגם שרים רבים כמוני יחשבו, אך אולת יד איש להוציא כנגה צדקך, ואני לקחתי כסף רב מאחיך למען הצילך, לכן הנני נכון לעשות ככל אשר תצוני, כי אחת היא לי, אם תציל חייך או תטרוף נפשך, אותי ידיחו משאתי, אבל לא אשים לבי למשמרת פקידתי כי הכסף אשר לקחתי מאחיך יספיק לי לנהל ביתי בלחם עדי אמצא לי פקודה חדשה, לכן ציה ואני עבדך —. האמלל נפל על צוארי השר ויחבקהו ויאמר: אמיתה הפעם כי ראיתי כי עוד לא פסו ישרים מבני אדם, ולכן אחת אשאל ממך: תן מהר את המכתב הזה לרעיתי ותן לי ידים להלץ נפשי מגויתה. השר נבהל בראשונה בשמעו כי הוא מבקש ממנו להושיע לו לטרוף נפשו ויאמר: האם מרצח אני כי אניף ידי על איש אשר לא עשה לי רעה? — אמנם אחרי אשר הרבה יוסף להתחנן לו ויראהו לדעת כי לצדקה תחשב לו אם יעזור לו לטרוף נפשו בכפו לבל תנות חרפתו על רעיתו, אז נאות לו השר להביא לו בלילה פצירת פים ומורג חרוץ לכרות את מטילי הברזל אשר גדרו בעד החלונות ובלילה הוציא וממו לפעולות ידים כי שבר את השבכה ויקפוץ מתוך החלון אל הנהר הגדול אשר יעבור בצד הבית.

— אל אלהים!! — קראתי למרות רצוני כי כל קרבי התחלחלו. אך אמצתי שארית כחי לבל יכיר רעי את אש התפת אשר הצית בקרבי. אמנם הוא לא שם לבו אלי גם מבלעדי זאת, כי דברי מרו ועצבו הוהו תמיד וישכח את אשר לפניו ויהי כחולם מדבר לנפשו, עד כי לפעמים לא שמע גם את שאלתי ואת אשר עניתי, גם בפעם הזאת לא שמע

קול קריאתי כי אם הביט בעינים חשבות כגבר נדהם לפניו ובידו מולל ציץ השדה אשר קטף מבלי משים. הוא ישב כה משמים זמן כביר ולא הוסיף לספר כמו שבח כל אשר דבר עד הנה, וגם אני לא אצתי בו כי גדל כאב לבבי מאד, וכה ישבנו שנינו באין פוצה פה כשעה תמימה.

יט.

שְׁאֵרִית יוֹסֵף.

אני התעוררתי בראשונה מיגוני ואשאלהו: התמו הדברים; או עוד תדע דבר מה אודות המשפחה האמללה הזאת? –

– איזו משפחה? – שאל כמתעורר מתרדמה.

– משפחת יוסף ואחירע –

– הספרתי לך אחריתו? –

– זאת ספרת לי, אך מה היתה אחרית אשתו האמללה בהודע לה שברה? –

– אחריתה היתה כאחרית כל ישרי לב. ביום המחרת הביא איש מאנשי החיל את המכתב אל רעיתו האמללה אשר אך קראה בו שתים שלש מלים נפלה מעל הכסא אחורנית ולא נותרה בה נשמה. השכנות מהרו להחיש לה עזרה, וישיבו לה רוחה אך לא חיה. מני אז התהלכה כמת בין החיים. קדורנית בלא כח ובחסר כל, וכששה שבועות אחרי מות אישה מלאו ימיה ללדת ותלד בן, ותקרא את שמו יוסף כשם אביו, ותחי עוד חמש שנים אחרי הולידה את הבן ותגוע מעיצר רעה ויגון. אחירע נסה פעמים רבות להחיש לה עזרה אך היא בגדל נפשה השיבה אחור את מתנותיו והאמר: מידי מלך בלהות לא אבקש חסד כי עוד לא אבדה אמונתי בה' –

אחרי מות האמללה לקח אחירע את בן אחיו אל ביתו ויאמר לעשות אתו חסד, כי כליותיו יסרוהו ויגזלו מנוחתו, לכן אמר לעשות טיב את בן האמלל אשר נגזר מידיו, אך

אשתו הארורה חשבה מחשבות להרחיקהו מביתה ותענה את נפשו באכזריות רצח, עדי נלאה הילד לשאת ולסבול מוסר אכזרי, ויגמור אמר לרחוק נדוד אחרי איש זקן אשר הטיב עמו ויקחהו אל ביתו ואשר עזב את העיר עזובה בפקודת אחירע וילך לארץ הקדושה. הילד דמה בלבו כי לא ירחק ממנו המקום כי כן דבר על לבו נער גר אשר היה אז בעיר עזובה, והנער פתה אותו לגנוב כלי יקר מבית דודתו ויחד ברחו מהעיר ובדרך לקח הנער הכלים מידי הילד ורבים יאמינו כי הוא המית את הילד ביער –

אף כי כאיש נדהם הייתי מעת אשר שמעתי אחרית אבי ואת כל הרעה אשר מצאתהו, ואני האמנתי בכל דברי רעי כי דברי דודי עלו על לבי אשר דבר בחמתו את אשתו „ויחד את בני יחלוק נחלתי או נ ח ל ת ו", גם את דברי אמי זכרתי אשר צותה עלי פעמים רבות לבלי קחת מאחירע דבר, ואת אשר דברה לפני מותה „לא עליך הקצף רק על הבוגדים אשר חמסו הון אביך ויציגוך ככלי ריק" וכל אלה העידו כי נאמנים דבריו ועל כן האמנתי להם, בכל זאת שחקתי בקרבי בשמעי כי בעיר עזובה יחשבוני את יורדי בור ואת הנער אשר רמה אותי – למרצח, ואשאל: ומה עשו להנער המרצח?

– אף אחת משערותיו לא נפלה ארצה, חכה נא ואספר לך את כל הדברים: הנער שב לעיר עזובה ויועץ את בני חברתו – כי הוא בא שמה יחד את שלשה נערים – מה לעשות את הכלים, והמה כלם יעצוהו כי ילך לבית אחירע ויספר ככל הדברים אשר עשה ואז ישא משאת מאת גברת הבית על כי הסיר את הנ ג ע – כן קראה את היתום – מביתה. וכאשר דמו כן היתה, כי אשת אחירע מחאה כפיה מרוב שמחתה ותהלל את הנער על טוב פעלו ותתן לו משאת כסף ותבטיחהו למצוא לו מקום מנוחה, וגם מלאה את הבטחתה כי היא הלבישה מכספה את הנער ותתן לו מכתב מגיד תהלתי אל ראש הישיבה בעיר שבולה, והוא ידע כי הכסף יענה את הכל, לכן בתתו את המכתב נתן גם כסף רב

על יד הראש ובכן היה רצוי בעיניו ויעטרהו כבוד ויביאהו ביתה אבינדב, כי הנער הזה אשר הרג את הילד יוסף, הוא מנשה אשר היה כקוץ מכאיב לבית אבינדב –

– הנער הוא מנשה! ? – קראתי בתמהון – עתה אאמין לדבריך כי הוא הרבה הרע בבית אבינדב וברמיה צדד נפשות, כי איש כמוהו ירע וישחית בכל מקום בואו –

– מדוע תאמין לי עתה יותר מאז? – שאל רעי בתמהון.

– מאשר כי איש כמוהו אשר הנקל לו לעשות דבר בליעל לנער קטן אשר לא ידע להזהר, הוא ישים שמות בכל אשר יפנה –

– הלא גם זאת מפי שמעת, ומדוע תאמין בדברי האחרונים בעת אשר לא האמנת בהראשונים? – אני נבוכותי מאד ולא ידעתי מה להשיב. אך כרגע מצאתי לי דרך לצאת מן המצר ואמר: שמץ דבר מהדברים אשר ספרת מהעיר עזובה לקחו אזני כבר בהיותי בעיר אשדות ועל כן אתן אמון בהם –

– פליאה דעת ממני מאין ידעו בעיר אשדות מהדברים הנסתרים האלה? –

– מאין ידעת אתה אם נסתרים המה? –

– אני שמעתי כל אלה מפי אנשים אשר ראו זאת בעיניהם –

– ומי המה האנשים? –

– ואם אקרא בשמותם התדעם? – הן לא תדע את הערים האלה ויושביהן, אך אולי ראית אחד מהם באשדות? כי הוא נסע דרך אשדות –

– ומי הוא האיש הזה? השמיעני אולי אזכרהו –

– הוא משה המלמד הזקן, אשר נסע לארץ הקדושה בפקידת אחירע, כי זה משה האיש היה מורה ליוסף אחיו בימי ילדותו, והוא ידע כל הדברים, לכן היה לשכים בעיני אחירע. אך לעשות לו רעה לא היתה לאל ידו, ועל כן בקש קרבתו וידבר על לבו לעזוב את עירו, והזקן נאות לדבריו

לעזוב את העיר ולשים בארץ הקדושה משכנו. ובעברו דרך עיר מולדתי נטה אלינו כי גם אבי לקח מפיו לקח בימי ילדותו והיא כפר לאבי ככל הדברים אשר שמעת . זה תשע שנים עברו מעת אשר שמעתי דבריו ובכל זאת המה חרותים על לוח לבי , והמכתב אשר עזב ביד אבי הוא עתה בידי למשמרת, כדבר קדש אשאהו על לבי ומכל משמר אשמרהו , כי הוא לי לאות ולעדה כי מרמה תשב לכסא ויושר יחבק אשפתות, רשע וזדון בגאון יתהלכו על פני חוצות וירימו ראש , ותם וצדק ילכו שחוח וראשם לארץ יורידו . די כח המכתב הזה להצית אש השנאה בלבב כל קורא בו לשנוא את כל אלה אשר בצלם איש יתהלכו . על לבי אשאנו והוא יחזק רוחי לקחת נקם . הה ! נקם אקח ! —

בדברו היו פניו לפני להבים, עיניו לרשפים, כעיני המרצח בעת יניף חרבו על הכורע לטבח . אמנם בעת הזאת לא נתן התית בלבי , כי גם אנכי כמוהו חשבתי , גם לבי שאף נקמה , רק רגשותי לא העלו אבר כרגשותיו . אני בעת אשר קצפתי קצף התחלחלו קרבי , ודמי עורקי רצו כנחלי אש , ועד ארגיעה שבו והיו לפלגי מים וירדו משתי עיני ומנוחתי שבה לקדמותה. לא כן היה רעי , רגשותיו נתנו לו עוז ואמץ לב , עיניו היו כלפידים , לשונו כחרב חדה , ודבריו כגחלי אש ויהי בעיני כארי עת על מתקוממו יתגבר . אחרי אשר החשה רגעים אחדים שאלתיו : ידי מי כתבו את המכתב אשר בידך ? —

— ידי יוסף האמלל כתבו אותו רגעים אחדים בטרם עזב את מעין החנים , את התבל והמינה . הוא מכתב אשר כתב לרעיתו אהובת נפשו , והיא נתנה אותו לבנה בעת אשר עזבה ארמות, והילד לא ידע את חין ערכו ויתנהו על ידי הזקן , ואבי לקחהו מידו — בדברו דבריו זכרתי כי אמי נתנה לי מכתב ואני לא שמרתיו, ותתעורר התשוקה בלבי להשיג את המכתב . אך לא ידעתי איכה אוכל להשיג מבוקשי כי יראתי לגלות לרעי קשט אמרי אמת פן יודעו מעשי לבעל השם

לבן אמרתי אליו: קרא נא את דברי המכתב ואשמעה —

הוא הוציא את המכתב מצלחתו ויקרא בו כדברים האלה: אהובת נפשי! אני אשמרה שפתי מחטוא בלשוני לבן לא אמר לך „חיי רוחי" כי החיים היו עלי למשא והנם כמצרי שאול בעיני, וְאַתְּ! אַתְּ היא נפש נעלה ויקרה, מבין כּכבי טהר ירדת לראות עמל ותלאה בין בני האדמה ילדי פשע. אהובתי! סלחי נא לי בגדל חסדך על כי מריתי את פיך. ידעתי גם ידעתי כי הישרה עקשתי בתתי כתף סוררת לדברי אלה אשר עברו על שפתיך בעת אשר יסרתיני מהביא את הנחש אל הבית, אכן לקחתי מידי השופט כפלים בחטאות נפשי. לוא יכולתי לקנות לי רגעי חפש למען אוכל לראות פניך הטהורים בטרם אלך ואינני כי אז נתתי בחפץ לב חצי נחלת שדי הערוכה לי במרומים מחירה, אך הנני במשמר, וגויתי לא תעצור כח לשבור דלתים ובריח, רק נפשי תמצא לה מנוס, בעוד רגעים מעטים תצא למרחב. רעיתי, נשמת אפי, הנני מת!! אך לא על במת מטבח לעיני אלפי עינים, אני אני אשים קץ לחיי הבלי, בידי אשים קברי! הה לוא יכולתי לקרוע סגור לבי למען הוציאו ולשלחו לך לזכרון עולם כי אז ששתי אלי גיל, אך ידי קצרו מעשות חפץ נפשי, ואקנא במתים אשר לא ידעו חפץ. בעודני בחיים, אף כי הנני כמת, אין קצה לשברי: לבי יחפוץ, נפשי תתאוה, רוחי יתעורר, יבקש, לא יחפוץ לנוח, דרך יבקש לו — וגויתי תכביד עליהם כבד משאה לשבת אתה יחד בירכתי בור כלא. הרגע נא רוחי עוד מעט ותצא למרחב, אני אפתח מוסרותיכם לבי ונפשי, ותלכו לכם אל אשר תלכו.... לא אריך בשיחי, לא אני־ך זעקת שבר, כי ידעתי נאמנה כי גם אמללים ממני ימצאו עלי אדמות. אני ראיתי בטוב, שמחתי אלי גיל בחברתך אשר הפכה לי את הארץ לעדן גן אלהים ורבים רבים לאלפים לא ראו אור השמחה בימיהם ונפשם תרד נשיה בטרם ראו אור החיים. אך עליך, אור עיני, נפשי תאבל! מה תהי אחריתך נפש טהורה?! ידעתי נאמנה כי לא תפשטי ידיך הטהורות

לקחת עזרה מידי האכזר – בל אשא את שמו על שפתי – אשר כפיו נגאלו בדם אחיו. ומה תהי אחריתך? אויה אויה לי! שמעי נא עדינה אם יחנך ה' בבן זכר אז תתני לו את המכתב הזה, וזאת היא הנחלה האחת אשר אניח ליוצאי חלצי: לב רגז ורוח נשברה. רעיתי, רוח אפי! ידעתי כי תם אני מפשע בעיניך הטהורות, ידעתי כי נפשך יודעת מאד, כי לא מפשעי נגע לי, ולא על עון פעלתי הנני נגזר בדמי ימי מארץ החיים, לכן לא יחת לבי מהקים את עצתי, עצמותי לא תרעדנה, לא תאחזני זלעפה בראותי את מלאך המות עומד הכן למולי, אך לא! לא למולי הוא עומד כי אם בקרבי היא יושב כי אני אני אשים קברי! רוחי ונפשי תשקיטנה בראותן את הרגע האחרון הולך וקרב.... הרגע האחרון! הרעיון הזה ידכא לעפר נפש כל איש יושב במנוחות שאננות, אך אותי לא ידכא לעפר, כי רק מגבוה יפול איש, רק בעמדו על מרום הרים, על גבעה נשאה יפחד לרגעים בראותו פי השחת לרגלי ההר, פן תמעדנה קרסוליו... לא כן בשכבו למעצבה בבאר צרה ואין ידים להמלט, אז יחפוץ בכל לבב כי תאטר הבאר את פיה ותסתיר עמל מעיניו... ידעתי חותם לבי! כי צדיק אני בעיניך ולולא ידעתי זאת כי אז!!... לא לא! לא אספוק רגע! אאמין בכל לב, כי טהור אני בעיניך הטהורות. אך פן תעלה מחשבה על לבך... נורא היא הרעיון הזה!! הוא יפיל עלי בלהות נוראות אלף פעמים מבלהות צלמות!... אמנם ידעתי נאמנה כי מחשבה כזאת לא תולד בלבך, ואם תולד אז תמיתיה כרגע... כלה תגרשיה מלבך... וזאת היא נחמתי! כי אשיב אל לבי: הן לא כמחשבות בני אדמה מחשבות שרפים בני שחק, ואם כן לא תציץ מחשבה כזאת על תלמי לבך... אך פן תעלה מחשבה על לבך, הה! פן תאמרי בלבך בימים יוצרו בעת אשר תהיי בחסר כל והמחסור יציק לך באכזריות, פן תאמרי בלבך רגע כי אני הסבותי בכל אלה!!... סור ממני משחית, מדוע תגזול מנוחתי ברגע האחרון? למה לא תרפני רגע ותשפתני

לעפר? הרעיון הזה יעכר שארי ובשרי! הוא יכני בשגעון!
הה! נפשי תפחד פן ירדפני גם עד תחתיות שאול וגם שם
ירגיזני ולא יתן דמי לי!! אך לא לא לא!!! המחשבה הזאת
לא תקרב למשביות לבבך. נפשך יודעת מאד כי שמח הייתי
בחלקי בחיים. לא התאויתי לעשות לי אוצרות בפֹעל רֶשַׁע,
ורק הנוכל הדיח עלי הרעה. שמעי נא אהובתי ואגידה לך
פשר דבר, אולי לא תדעי איזה הדרך באו עלינו השוד והשבר
ותדמי בְּתֻמַּת לבבך כי כְּתֻמָּם באו אלינו. לא לא! הבליעל כונן
חציו על יתר להכות אותנו חרם, וזאת נודע לי פה בבית
האסורים, עצת מלך בלהות הקים הרשע: הצדיק מעיר
צבועאל יְקֻלַּל שמו בארץ ובשמים, מצא את אשר בקשה נפשו
יה ימים רבים: לשלוח פחים על מצעדי רגלי על כי פניתי עורף
לתורתו, תורת־מות, ולא ארחתי לחברה את שומעי בקולו
ילדי פשע, בני השחת, ומביתי הקים עלי את הרעה, כי יעץ
להבליעל אשר ינק שדי אמי לבוא לביתי ולהחליף כל שטרותי
בשטרות מזויפים, ובעצת רשע הזאת השחיתו התעיבו עלילה
הסרים למשמעתו, ונפש נקיים רבים באה ברזל מבלי דעת
מאין נפתחה הרעה. וכן עשה גם לי, אך כליותיו יסרוהו
מוסר אכזרי לכן בקש לו דרך לחלץ נפשי מן המצר, מכספי
אשר גזל ממני לקח לשוחד להטות לב השומר כי יפתח דלתות
בית הכלא. אך אני בחרתי במות, לא אצא חפשי, פה אמות
ויחד את צרות לבבי ארד תהומות כי לא אאמין בחיים ולא
אדרוש אותם. הה! לוא יכולתי להסתירך בסתר כנפי ולרחיק
אתך נדוד עד קצוי ארץ כי אז בחרתי בחיים, אך בלעדיך
התבל כמעון תנים, כמאורת פתנים בעיני! למענך, חותם
לבבי! אשים קץ לחיי הבלי ברגע אחד ובמחשך למען
הסתיר חרפת מותי מעין רואי ולא תכסך בושה... זכרי,
מאור עיני! כי חף הייתי מפשע, על לא חמס בכפי הנני
נמנה את רשעים. חיי בשלום... פתחו גלים לועכם...
חף אני מפשע, אסתר...

(התועה ח״א.

ב.

בְּהִתְוַדַּע יוֹסֵף לְאֶחָיו.

אני בכיתי במר נפשי, בכיתי בלי הפוגה בשמעי את דברי המכתב; הפעם הראשונה אשר בכיתי ונאנחתי מקרב לב ובשברון מתנים. לא שנאה ולא קצף גם לא נקמה התעוררה בקרבי בשמעי דברי אבי אשר כמו חי התיצב מול עיני הוהי, ודמיתי כי מפיו אשמע את הדברים הנוראים ואירא לשאת עיני פן אראהו קופץ אל תוך הנהר, רק עצבת איומה, תוגה נוראה מאד, מפח נפש אשר לא יספר בשפת לשון, מצצו את דמי לבבי כעלוקות ובמעיהן נהפכו למים ותעבורנה דרך שתי עיני כשני נחלים, וגם אחרי אשר חדל מקרוא את המכתב עמדתי עוד על עמדי ובכיתי. רעי לא שעה אלי כי גם הוא היה שקוע ביון עשתונות תוגה כדרכו תמיד. פתאום בא בלבי הרעיון: הלא המכתב לי היא, נחלת אבותי, ומדוע נפל בידי זר? אקחנו מידו ויעבור עלי מה!

– הראני נא המכתב – אמרתי אליו – כי חפץ אני לראותו –

– הבט בו – ענני באחזו בהמכתב בידו.

– הדמעות פרשו מעטה כהה על עיני ולא אראה, תן את המכתב על ידי ואקראהו בפי שנית – הוא נתן את המכתב על ידי כי לא חשדני ברב או במעט, ואני לקחתיו מידו ואשקהו למו פי ואתנהו בחיקי.

– מדוע נתת את המכתב בחיקך? – שאל רעי בתמהון.

– מה חפץ לך בו? אני אתן לך במחירו חמשה שקלים זהב –

– אף אם תשקול על כפי אלף לא אתנהו לך! –

– הלא בידי היא, ומה תעשה לי אם לא אשיבנו לך? –

– אז אקח אותו בחזקה, אך רב לך להתל בי, השב לי את המכתב. –

– אין את נפשי להשיבו לך –

– מה זה תשמענה אזני?! – קרא בשממון – האם

את מרצחים התהלכת עד כה ותלמוד דרכיהם כי תאמר לגזול ממני לאור יומם את אשר לי הוא –

– המכתב לא לך הוא כי אם ליוסף היתום –

– הלירשהו באת הנה ? הן בידי ימצא ולי הוא ! –

– לא כי בידי הוא ולי הוא –

– אנא השב לי את אשר לקחת מידי, כי למה תקימני לאויב לך ? –

– אחת דברתי ולא אשנה, המכתב הזה ישאר בידי עד עולם –

– אם כן תאחז במשפט ידי, ואקחהו מידך בחזקה –

– עשה כאשר בלבבך, ואת המכתב לא תראה בעיניך עד עולם –

– תן לי כרגע את המכתב ! – קרא שנית בעזות אפו ויחזק בידי, אך אני הרימותי קול זעקה: חושו לעזרתי! מרצח! מרצח! – לקול הזעקה התקצף רעי ביתר עז ויאחז בערפי ויפילני ארצה וישם את רגלו האחת על ידי הימנית ואת השנית על רגלי ויאמר: הוציאה את המכתב בידך השמאלית כי לא ארפך עד אשר תשיבהו לי

– הה מרצח ! – קראתי בכל עז – הלהרגני אתה אמר ? הה, כחי עזבני וכל עוד נפשי בי ! –

– אני לא אעזבך עד אשר תוציא את המכתב אלי–ענני.

– אני לא אשיב את המכתב אף אם אמות תחת ידך –

– ואני לא אעזבך אף אם תמות תחת ידי – רעדה אחזתני בשמעי דבריו אשר דבר במנוחת לב; שערות בשרי סמרו, ועיני חשכו, כי כמלאך המות היה בעיני בעת ההיא, ואמר בלבי להשיב לו את המכתב כי לא הפצתי למות ברגע הזה, אך מה השתוממתי בראותי כי התנשא פתאם מעל הארץ ויבט בעינים חשכות הנה והנה כמשתגע. בראותי כי ידי לא אסורות עוד, קמתי בחפזון מעל הארץ ואמהר לנוס מפניו. עוד לא הרחקתי ללכת הסבותי עיני לאחור, לראות אם הוא הולך אחרי ואיך התפלאתי בראותי כי לא עזב מקומו רק רקע

ברגליו ויספוק כפיו ויגז שערות ראשו. נחומי נכמרו עליו ואֹמר בלבי אלך ואשיב לו את המכתב כי לא יכולתי לראות בצרות נפשו. נגשתי אליו ואֹמר: סלח נא לי, לא ידעתי כי נפשך קשורה במכתב הזה, ואף כי לא אדע מדוע הוא יקר בעיניך, בכל זאת אשיבהו לך —

— רב תודות לך — ענני באנחה — יהי לך את אשר לך —

— מה זה תשמענה אזני! — קראתי בתמהון לבב — לפני רגעים אחדים קמת עלי להכותני נפש למען הצל את המכתב ועתה כאשר אשיבהו לך תמשיך ידך ממנו? זרים מעשיך!! —

— המכתב לא לי הוא מעתה כי בנפשך קנית אותו; ואם כי לא אדע את הנסבה אשר עוררה בקרבך הרוח לאחוז בהמכתב בכל מאמצי כח, בכל זאת אבין כי לא להנם הכינות נפשך למלחמה, ואני הכיתי בעורון ולא ראיתי זאת כרגע כי חבלי אהבה יאסרוך אל המכתב, ואניף ידי עליך!! —

ובדברו דבריו בכה בכי תמרורים ויספוק כפיו.

— מדוע תבכה? — שאלתיו ומעי המו לו.

— איך לא אבכה בזכרי כי עוד מעט נהפכתי למרצח?! אני אשר אזעק חמס ושוד כל היום על מעשי כל בני האדם. אני הניפותי ידי לקחת נפש איש ועל מה? על אשר לקח גליון מידי!! —

— חי נפשי! כי לא אבינה עד מה — קראתי בתמהון — הן לא לקחת את נפשי, גם לא עשית לי רעה ורק באמרי פיך הפצת להביא מרך בלבי ומדוע תשים אשם נפשך, ולמה יחרף לבבך ואתה לא חטאת?! —

— המעט ממני העון הנורא הזה כי הוצאתי מפי דברי רשע כאלה? וגם בלבי חשבתי כזאת, ומי יודע אם לא שפכתי דם בקצפי, לולא בא פתאום רוח טהור בקרבי וימנעני מבוא בדמים?!! —

— אנא אל נא תטפול עליך עונות וחטאים אשר לא חטאת! — קראתי ברגש — לא כך רק כי העון כי שלחתי ידי לקחת את אשר לא לי.... אך ידוע תדע כי המכתב לי הוא,

כי אני הוא יוסף ! ! — קראתי פתאם בקול בוכים , כי רגשותי פרצו ועברו חוק ולא יכולתי לעצור בעדן לבל תעבורנה פי — אני הוא יוסף היתום בן יוסף המת ! ומה תיקר נפשך בעיני בראותי את האהבה אשר תמלא כל חדרי לבך לזכר אבי ואמי ! אחי אקראך ואחיך אהיה ! ! — רגעים אחדים עמד כמכה בתמהון על מקומו כי לא האמין למשמע אזניו , ואחרי כן נפל על צוארי ויחבקני וינשק לי ולחיי נרטבו מדמעות עיניו אשר פרצו כזרם מים על לחייו ויקרא : אחי אתה ! אח יקר ונחמד ! אחי בצרה ! ואמנה גם אחי עצמי ובשרי אתה כי אמי אחות לאמך היתה , בנות אם אחת ואב אחד היו ; יחד גֻּדלו בששון על ברכי התקוה ויחד שתו מצו קבעת כוס התרעלה ובצרה ויגון עזבו את האדמה המלאה רשע ופשע מרבה להכיל . אחי אחי מחמל נפשי ! רב לי רב כי עוד נפש־חיה בתבל אשר כמו אח תקרבני ! —

— בכל לבבי ובכל נפשי אהיה אחיך —

— ואני אשמרך כאישון עיני , יומם ולילה אהיה עליך כתרה להצילך מרגשת פיעלי און ולשון רמיה . רגע לא אעזבך . . . אך מה אדבר ! — קרא פתאום — האם בידי עתותי ? . . . אך בכל זאת לא אעזבך ! —

אני הקשבתי רב קשב לדבריו אשר זרמו כמים עבות , ואף כי לא ידעתי לערוך חין ערך אח אחרי כי מנעורי גֻּדַּלְתִּי כערער בציה ואתרועע רק את אנשים זרים לי , אשר לא הטבע ולא הורים הורוני להריש באהבתם , בכל זאת שמחתי בלבי כי מצאתי אח ומודע לי . אך שמחתו היתה בלי מצרים : רגע חבקני בזרועותיו , ורגע עמד ויתבונן בי , ואחרי אשר שבה מנוחתו אליו אמר אלי : עתה ספר לי כל המוצאות איתך עד כה — אני ספרתי לו כל המוצאות אותי וכאשר שמע מפי את דברי דודי בדברו את דודתי וכאשר שמעתי בלילה בשובו מבית הצדיק ! אשר אמר „אמנם כן היא מידו לי כל הכבוד והעשר הזה אך גם מידו לי חרף לב ומפח נפש" קרא בשמחת : האח ! חטאים תרדף רעה , עיניתיו יקומו למטה וזעם

לפקיד עליו חטאתו. כליותיו ייסרוהו מוסר אכזרי! אך הדברים האלה יראוני לדעת כי בעצת הצדיק פעל ועשה מעשיו הרשעים, ועל כן יבזהו בלבו ולא ישים אמנתו בו. כן ארחות כל הרשעים; בראשונה יעזרו איש את אחיו ואחרי כי יפקוד איש על רעהו את עונו. ואם כי שלות השקט להם מסביב, ולא שבט המשפט עליהם, אך בקרבם ישב האויב ויפקיד עליהם רעה. ומי יודע אם לא יקד יקיד אש תפתה גם בלבב מנשה האכזרי? מי יודע אם לא יערכוהו בעותי אלה ויובישו ששון מלבו? אמנם מה יועילו אלה להאמללים אשר מידיו יגזרו יום יום?! הה אין קץ לרעתו! — אני שכחתי כבר, מעת אשר החל לספר לי קורות אבי, את מנשה וצית אבינדב, אך עתה הזכירני ויתעורר בלבי החשק לדעת אחריתם ואבקשהו לכלות את דבריו, אך הוא ענני, כי לא יעצור עוד כח לדבר דבר, כי כמשא כבד יכבד על לבו סבל הרגשות החדשות אשר כתמן באו לו ברגע אחד, וגם היום רד מאד. ובדברו קם ממושבו ויבטיחני לספר לי ככל הדברים בעת אחרת, ונשב העירה.

כא.

הָרוֹדֵף וְהַנִּרְדָּף.

— הבית אשר היה מעון שלום וברכה — החל רעי, או אחי כאשר קראתי לו, לספר אחרי אשר שבבנו לנוח בבית המדרש — הבית אשר היה כמעין ישועה למכי אלהים, וכפתח תקוה לאביונים נהפך פתאום למעון צרה ויגון, ויושביו הלכו קדורנית כל היום, סר שלום, פסח אהבה מלבם, ורוח איש זרה לרעהו. האב התאבל על בנו אשר מרד בו ויחשבהו לאויב לו, עיני האחות הורידו פלגי מים על שבר אביה ועל כבוד הבית אשר גלה ממנו באשמת אחיה אשר העוה דרכו. והאח היה עוין את אחותו אשר הסבה לב אביו ממנו — לפי דברת מנשה — אולם בני הנעורים ישאו ויסבלו שבר ויגון על נקלה כי דמי הנעורים רגע לא ישבותו ובמרוצתם יחדשו

לרגעים עֶשתונותיהם. אך אין קצה לשבר האב האמלל אשר דמי עורקיו כבר חדלו ממהר לרוץ בשאה ושאון, בכבדות יתנהגו ולא ירעישו עוד מורשי הלב, לא יצמיחו חזיונות נשגבים ולא יוציאו תקות נעימות. כמים קרים נוזלים במישור כן ילכו וישובו במנוחה וגליהם לא יעלו שמים ולא ירדו תהומות ולא יתחבאו אף רגע והעשתונות הנשאים עליהם לא ישאו ראשם בשיא חוסן ולא יכסו פניהם בטמון, על עמדם יעמודו להרגיז לבו, ולהביא שבר בעצמותיו היבשות...
הרעיון המר כי רגלי בנו סרו מדרכי אבותיו, הרעיון הנורא מאד אשר ירגיז לב כל איש ישר הולך בדרכי אבותיו, הרעיון כי על דל שפתי בנו עברו הדברים הנוראים „אני אמיר דתי" הרעיון הזה נצב לנגד עיניו כל היום, כבן תפת אחז בערפו ולא הרפה ממנו רגע, ובלילה אך נסגרו אשמרות עיניו, קמו חזיוני ליל כילדי שחת לצחק בו ולענות נפשו. רגע עלה שאון פעמונים באזניו, פעמוני בתי התפלה יצלצלו בקול שאון נורא וכקול דברים ישמע ברוח „איש עברי יעזוב היום את אמונת אבותיו", אמונה אשר נכתבה בדמעה ודם על לוח לב כל בן ישראל, אמונה אשר זה אלפי שנים תורה תורת חיים לכל בני חלוף, אמונה אשר תְּלַמֵּד תועים מבלי לַצַּוֹת לשים כבלי ברזל ברגלי הנסוגים אחור ממנה, למען יחזיק בבריתה, אמונה אשר נוסדה על אשיות צדק ויושר: על האהבה הטהורה א ה ב ת א י ש ל ר ע ה ו, אמונה אשר אין עליה סתרה, רק עם עני ודל מפזר לכל קצוי ארץ הוא ידגול בשמה ויקריב לשחת נפשו גם נפשות אהובי לבו ופרי בטנו למען העמוד לנס עמים, ועל משענת הקנה הרצוץ הזה תשען ותעמוד התחיה, ובכחה אז לפני אלפי שנים כן כחה עתה, והאמונה הזאת יזנח בנו ההולך שובב בדרך לבו! בנו האחד, אשר יקום תחתיו ויירש הנו הוא יתנכר לו לעת זקנה ויאמר „לא אבי אתה!!"... ועד ארגיעה יסוף החזיון וחזיון אחר נורא ממנו יירש מקומו. בית מועד לכל חי לפניו ושעריו פתוחים לאורח חדש אשר יבא להתרועע את עצמות אבותיו

(־ת עָה ח״א)

שוכבי קבר. האורח ינשא על כתף במטת עץ שחורה ומכוסה במצע שחיר, נושאי הסבל יורידו את המטה על הארץ, והחופרים יחפרו באדמה בית משכן להעצמות היבשות שארית האיש אשר ראה עמל ויגון בימי חיי הבלו בהתהלכו את בני חלוף, וזה חלקו עתה מכל עמלו: קבר צר למשכן עולמים ורגבי עפר מעון לרמש ותולעת למצע נצח תחתיו. המת יבוא אל מקומו אשר התעתד לו מיום צאתו מרחם, איפוא הבן? — נשמע קול קורא — יקום ויתפלל אל אלהיו בעד נפש אביו לבל תראה מצרי שאול —

— הבן פנה עורף לדתו, ואת אביו לא הכיר... הה! נורא החזיון הזה!! אך אם ידוד גם הוא כי כבר ענה את נפש האמלל עד בלי די, אז יגיח שני לו מן חדר התהו ויבעית רוח ונפש. על ערש דוי ישכב חולה אשר כבר נטה שמשו לערוב, ואנשי חסד נאספו להתפלל בעדו ולבקש חנינה מאלהי החסד לבל יפקוד על הנפש את חטאתיה, והגוע העוזב אדמות יתודה עלי חטאתיו לה׳ בנפש מרה, יתחנן ורגש תקוה טובה יתעורר בבתי נפשו, פניו יאירו, עיניו יפיצו זיקי שמחה „אל רחום ה׳ הוא לא יבוא במשפט אתי על כל חטאתי כי מוחל וסולח היא לשבים בכל לב" יקרא בהשקט ובטחה. ומדוע זה רעמו פניו פתאום? למה זה חשכו עיניו ברגע אחד? האם את המלאך המשחית ראו עיניו? אך לא! מלאך אכזרי רע ונורא ממנו נגלה לפניו, בנו הוא! ועל לבו נראה פסל ומסכה והוא יעמיד לנגד החולה וילעג בשאט נפש לתפלתו ותחנוניו לאלהים אשר חדל מהיות לבנו לאלהים... רעיונות נוראים כאלה רחפו כמאורי מתעים מול עיני לבו וידובבו שפתיו בשנה ובהקיץ.

אמנם מעיני אבשלום נעלמו צרות אביו אשר התגברו מיום אל יום, כי חמק עבר יום יום לבל יראה פניו. שולמית הרכה והענוגה בכתה לשבר אביה מחמל נפשה אך הועיל לא יכלה כי שומע לא היה לה מאת אביה, מעת אשר דברה על מנשה רעה ותתנהו לבן בליעל, וכל תנחומיה נשארו

מעל. כה עברו ירחים אחדים בתוגה ושבר, אך כל אלה הצרות כאין וכאפס נחשבו מול אלה אשר נכונו לבוא על יושבי הבית, לילה אחד הפך עליהם הזמן וידכאם עד עפר.

בליל חג הפסח שב הזקן את מנשה מבית התפלה, וישבו על המטות הערוכות להם, הזקן הבליג על יגונו לבל יהפך שמחת החג לאבל ויחכה במנוחה לקראת בוא אבשלום אשר לא היה בבית התפלה. מנשה ספר נפלאות ה׳ אשר עשה בארץ חם והזקן נטה אֹזן ויקשב רב קשב.

ליל התקדש החג הזה אשר בו יצאו גאולים ביד רמה מארץ נוגשיהם כח יביא בכנפיו רגשות נעלות, זכרונות רבים יתעוררו מתהום הנשיה ויתיצבו כמו חי מול עיני לב בן יעקב, אשר כל אשרו ושמחתו רק בחזיון ובתקוה יסודם, כח דמיונו יתן לו כנפים ויאבר כנץ כרגע אחד אל מרומי על וישכח תבל ומלואה, עמל וכעס חרפה ומפח נפש אשר כאשת חיקו בחיקו ילינו, יעלו רגע בתהו, עת כמלך ישתרע על ממה כבודה. רוח החֹפש אשר נחל מאבותיו ואבות אבותיו יתעורר בכח וישבר את עול הברזל אשר נתנו שונאיו ומנדיו על צוארו, ויהיה חפשי, לא ישמע עוד קול קורא „יהודי, השפיל רד!" חפשי הנהו! – אך בדמיון! . . .

חזיונות העתיד אשר יסתיר פנים בטרם בואו ובצאתו בגוד יבגוד גם הוא כהעבר אחיו הגדול ממנו, חזיונות העתיד יבנו כמו רמים מקדש ה׳ בציון ועם ישראל שוכן לשבטיו בטח בדד, וכל העמים למשמעתו יסורו, כבוד ועז יעטרו בני הגולים האמללים אשר שמו כעפר גֵוָם לכל זד ובליעל. ובהבקע ערפלי הדמיון ויחלו לסוג אחור ולנוס מפני אור ההוה . . . אז יגבר חילים ויקרא „לשנה הבאה בירושלים!" . . .

מחשבות כאלה תמשכנה זכרונות הימים ההולפים אחריהן; רגע אחד ישוב גלגל התבל לאחור והנהו נער קטן יושב לפני אביו בבגדי יום טוב וישאל את השאלות אשר כבר נשאלו אלפי אלפים ורבוא רבבות פעמים, ומענה אחד יספיק לו. ולבו שמח בזכרו כי מחר יהיה יום טוב ולא ילך

לבית הספר . . . יזכור ימי עלומיו עת אשר נקרוא נקרא לאכול לחם ביום מועד בבית האיש אשר בת יפת עין היתה לו ואותו הישיבו נגדה ובהביטו בפניה התאדמו פניו כתולע ולתקופת הימים אמר לה : רעיתי את ! לבו יגיל וישמח כי עלה עליו זכרון השמחה אשר התעוררה בלבו בשמעו מפי בנו הבכור את השאלות הארבע – וכהנה רבות . . . הזקן אשר מעודו לא הלך לבו אחרי דברי אמונה ודת כי רק במקנה וקנין שם מעינו כל היום ואחריהם הלך בהלך נפשו , הזקן הזה יושב עתה ומטה אזן לשמוע מפי מנשה המספר ברגש את הנפלאות אשר נעשו לישראל בעת אשר קם אלהי אברהם לשבור זרוע אף קדקד בני חם , גם חש עתידות לעת יקום אלהים לגאלנו שנית ביד חזקה וישא את החיים על כנפי נשרים אל הר הקדש לירושלים , וגם העצמות היבשות אשר נפזרו לפי שאול בכל מקומות מושבותיהם מעת הגלו מעל אדמתם , גם הנה תבאנה לראות בהדר אלהי יעקב ובגאון עמו אשר בחר בו .

– אמנם זה אלפי שנים עברו מעת אשר הָגְלוּ אבותינו מארצם ועוד לא שבו ומי יודע מתי יהיה בדבר הזה ? – שאל הזקן בתֹם לב .

– בעונותינו ועון אבותינו הננו נתונים בצרה ושביה , עד אשר ישקיף ה׳ עלינו ממעון קדשו , כאשר השקיף על בני יעקב בארץ חם – ענה מנשה באנחה .

– אמנם בארץ מצרים ישבו היהודים ארבע מאות שנה , ועתה יתהלכו בגולה לפי דבריך אלף ושמונה מאות שנים –

– אות הוא כי רבו פשעינו –

– אבל אני אדמה – ענתה שולמית אשר ישבה לימין הזקן – כי מארץ מצרים יצאו לחרות מאשר כי קמו כלם כאחד להושיע לנפשם , לא כן עתה נבכה ונתפלל ולא נעשה מאומה , וגם ה׳ לא יפדה נפש איש אשר לא יחוש להושיע לנפשו – הזקן חבקה בזרועותיו וישקנה על מצחה ויאמר : אמנה חכמת מאד בתי , ומי יודע אם לא בא כבר הקין לימי פזורינו בעמים לוא היו מחשבות כל בני ישראל כמחשבותיך , בתי ? ! –

– אני חזיתי זאת בעיני – הוסיפה הנערה לדבר – כי דבים רבים יתאוננו על העת ועל המקרים יזעף לבם, בעת אשר יש לאל ידם להושיע לנפשם ולא יעשו מאומה –

– האנשים האלה סכלים המה – ענה הזקן.

– אני ראיתי אנשים אשר ראו הרבה ארצות ובני אדם לרבבות חזו עיניהם ובכל זאת רכי הלב המה, ויהיו כמכי בתמהון בעת אשר ילכדו בפח – הזקן התפלא מאד בשמעו דברי בתו כי מעודו לא שמע מפיה דברים כמו אלה, אך התענג על נועם ניבה ויאמר: אכן לא בכל עת יש לאל יד איש לעשות חיל אף אם זרע עם גבורה לו, כי מה יעשה אם רגליו לנחושתים חזקים הֻגָּשׁוּ ולא יעצור כח לנתקם כפתיל נעורת? הלא אז נטל עליו לשים בעפר פיו ולדום –

– ישנם נחושתים אשר לא מברזל ונחשת נעשו, ובכל זאת רבים המה אשר זרעם לא תעצור כח להסירם מעליהם ולצאת למרחב, ישנם אנשים אשר יאמינו בכל דבר שוא ותפל, ויהיו לעבדים למו, ישנם אשר ישימו מבטחם במשענת קנה רצוץ, או יתנו אמונתם באיש לא אמון בו, באיש אשר יכרה עליהם שוחה ויפלו בידיו לבל יוסיפו קום, והמה יאטמו אזניהם ולא ישמעו בקול יועץ בצדק אשר יחפוץ להצילם מרעתם . . . פני מנשה שֻׁנּוּ בדבר הנערה את דבריה, ועל פני הזקן אשר הבין אל מה ירמזון מליה שכנה פתאום ענגה ויענה ויאמר: רב לך בתי! אל תוסיפי דבר כדברים האלה כי לא לרצון המה לי –

– זאת ידעתי מראש – ענתה הנערה בעצבת – וגם על זאת הננו נודדים בגוים על כי לא לרצון לנו לשמוע בקול דובר צדק ונשים בהדמיון כל מבטחנו –

עודם מדברים נפתחה הדלת ואבשלום בא הביתה בפנים נזעמים ועצוב רוח; ראשו הוריד לארץ ויעמוד בפתח וידום. בראות הזקן את בנו, כֻּסּוּ פניו פתאם כַּחֲוֹרַת מות וכרגע התאדמו כדם מרוב הרגשות השונות אשר התעוררו בקרבו והתגעשנה כגלי ים לפני רוח למראה בנו: אהבה,

קצף, שמחה, עצבת ועוד רגשות רבות כאלה אשר אולת שפת איש לתאר אותן באֹמר ודברים קמו פתאום מתהום התהו להרעיש מורשי לבבו בכח. רגע התעורר הזכרון לענות את נפשו ויזכירו את כל הצרה והיגון אשר הביא עליו בנו זה, ועד ארגיעה קמה האהבה לכסות עלי פשעי הבן יקיר לו וילחמו בחזקה עדי נלותה התקוה להאהבה לשים מסוה על העבר לבל ירגז לבו בהביטו אחריו . . . תקוה טובה התעוררה בלב הזקן בהתבוננו בפני בנו אשר השח השפיל ראשו ולא הלך רומה כדרכו: אכן השיב אל לבו כי עקש הישרה – אמר הזקן בלבו – בלי ספק נפקחו עיניו לראות כי התיצב על דרך לא טוב ועתה ישיב ונחם. הרעיון הזה הביא אֹמץ בלב הזקן וישב על מושבו ויחכה עד אשר יגש אבשלום אליו לבקש ממנו סליחה. אך שולמית מהרה ותפול על צוארי אחיה ותקרא בקול: אחי מחמל נפשי! הנה שבת אלינו . . . וקולה נחבא מהמון הדמעות אשר זרמו כמים עבות על לחייה היפות, ואבשלום עמד על עמדו כנציב שיש מבלי נוע ודבר דבר. הזקן לא יכול התאפק עוד בראותו את המראה הזה לנגד עיניו ויקם ממושבו ויגש אליהם ויתן ידיו על ראשיהם ויברכם.

– אחי –! קראה הנערה בקול עֹז – בקש סליחה מאת פני אבינו כי רבה הרעה אשר הבאת אליו, ועליך להשיב לו רוח ששון תחת רוח כהה אשר מידך בא לו –

– אל נא בתי – ענה הזקן בקול חנינה וחמלה בחבקו את בתו ובנשקו אותה על מצחה הזך משלג – אל נא תזכירי בתי ענות ראשונים, רב לי רב כי בני שב אלי בלב טהור כאשר יעידו פניו, אין קצה לשמחת לבי בעת הזאת והראשונות כחלום עובר תעבורנה, לא תזכרנה ולא תעלינה על לב, ואדמה כי רק חלום נורא בעתני ירחים אחדים, ועתה הקיצותי משנתי לראות כי שלום ושלוה במכוני –

– אבי אבי! – קרא אבשלום ויפל על ברכיו לפני הזקן, אך הזקן לא נתנו לכלות דבריו ויאמר: קום לך! למה

זה תכרע ברך ? וכן לא יעשה בן יעקב אשר יחזיק . . .
פתאם עצר במלים וכל עצמותיו רחפו .

– ידעתי אבי ידעתי – קרא אבשלום בקול מר – כי כן לא יעשה בן יעקב אשר יחזיק באמונת אבותיו, ידעתי אבי כי רבו פשעי, חטאתי לאלהי אבותי ולך אבי יקירי ! אך נשבעתי בנפשי כי לא אשוב עוד לכסלה, וכל עוד רוח באפי אבקש להיטיב דרכי למען אטהר מעוני, הה ! רבו עונותי למעלה ראש ! אמנם במרומים שהדי כי לא בזדון לב נטיתי מדרכי יֹשר רק משובת נעורי הכתני בְּעִוָּרוֹן, כשה אובד תעיתי אחרי מירה מתעה . . . אך אירא מאד פן תערב שמחתכם בשמעכם מפי דבר מר, וחלילה חלילה לי לספות עון על חטאת ולהפוך שמחתכם לאבל ! הה ! עוד תשמעו מפי דבר אשר לשמעו תצלינה אזניכם, אך עתה נלכה נא לעבוד את ה׳ אשר שכחתי כמעט קט –

– וה׳ יעביר עונך וחטאתך תכפר – ענה הזקן ברגש קדש במעל ידיו .

– מי יודע ? – ענה אבשלום באנחה ויורד לארץ ראשו כחוטא היודע ומכיר עותתו .

– מבשרי אחזה בני, הן אני סלחתי לך וגם אלהי השמים אב רחום הנהו וישא גם הוא לפשע בנו –

– מי יתן ויאמנו דבריך – ענה אבשלום ושלשתם נגשו וישבו אל השלחן. שלמית התבוננה בפני מנשה בדבר אבשלום את דבריו כמודה ועוזב את פשעיו ותכר בו כי כחצים שנונים ירדו דבריו ללבו, כי פניו שֻׁנּוּ מרגע לרגע ועיניו נעו ונדו לכל רוח כברקים בליל חשך, אך לאט לאט שבה מנוחתו אל לבו וכאשר נגש אבשלום אל השלחן קם ממקומו ויאמר : השלום רעי ? מהמון רגשותיך לאביך שכחת רגע את רעך, אך גם אני אסלח לך –

– ידעתי מאז כי רוחך טובה וכי אוהב אתה לי ולבית אבי בכל לב ונפש אך אנחנו נדבר עוד יחד בלילה ועתה עת לעבוד את ה׳ – ענה אבשלום וישב על מושבו מבלי

הבט בפני רעו כמי ירא מפניו. הזקן לא הביט בפני אבשלום בדברו את מנשה, אך מעיני שלמית החודרות חדרי לב לא נעלמו אותות הקצף אשר התראו על פני אבשלום בדברו את מנשה ותשמח בלבה בראותה כי הפך לב אחיה לשנוא את שנוא נפשה ותחכה לקץ לעת יקום להסיר את מסוה האחוה מעל פניו וישליכנו כנצר נתעב מהבית.

– אמנם הגד נא אחי – שאלתי את רעי – מאין בא רוח חכמה להנערה לחקור ולדרוש אחרי דרכי מנשה? הן את הזקן אשר ראה הרבה אנשים שונים בדרכיהם ודעותיהם השכיל להוליך שולל עד כי האמין בכל דבריו, והנערה הרכה בשנים אשר לא נסתה הצג כף רגלה ברחובות, ראתה בעין חודרת עמוק עמוק תוך חדרי לב הנוכל! –

– לא צדקת בדבריך – ענני – הן נראה בבקר בבקר ילד אשר בלבו תגות חכמה ואיש זקן וכסיל, וגם את שלמית חנן ה׳ בלב מלא חכמה ויודע להבין דבר לאשרו. אמנה לא אכחד תחת לשוני כי לא חכמתה פקחה עיניה לראות את אשר לפניה רק אהבתה, כי היא אהבה בלבב שלם את הסוכן אשר על בית מסחר אביה, איש צעיר לימים ורב תבונות והוא פקח עיניה על דרכי מנשה כי קנא בו ויבקש להרחיקו מבית אבינדב, ומנשה היה עוין את הסוכן ויבקש למצוא בו ערות דבר אך כל עמלו היה לריק כי הסוכן עבד עבודתו באמונה ואבינדב אהבו. ומני אז ראתה שלמית און במנשה ובהתבוננה כי הוא יביט יראה בה בעיני אהבה הוסיפה לשנוא אותו, ותחשב מחשבות כל היום איך להרחיקו מן הבית, אך אביה ואחיה נלכדו ברשת ערמתו ויהיו עליו כתרה לכן שמחה עתה בלבה בראותה כי גם עיני אחיה נפקחו לראות כי רע קרא לצפעוני, ותקו כי עתה יתן גם הוא ידו לה להסיר לב האב ממנו. האדם יחשב מחשבות ויבנה מגדלים, ומקרה אחד יניח ממקומו ויכם לרסיסים בתות לא יחמל...

כב.

תִּקְוַת אֱנוֹשׁ.

בלב מלא רגשות קדש ישבו האב הבן והבת סביב לשלחן ויתנו בשיר קולם ויזמרו את הזמרות אשר יזמרו כל בני ישראל בליל התקדש חג; ובלבו הגיש הזקן תודה וברכה לאל מושיעו על כי השיב לו את הבן האובד, ולב הבן רחש תודה ותהלה גם תחנונים להאל אשר כמעט עזבו, והגיוני הנערה רחפו על גלי תקות טובות ופני בחירה רצתה נפשה בו היו לנגד עיניה. כה צללו כלם בנבכי עשתונותיהם עד כי לא שמעו כי הדלת סבבה על צירה ושר בית המשפט בלוית ארבעה אנשי חיל מזוינים באו הביתה. השר עמד רגעים אחדים על מפתן הבית ויבט בהיושבים ואיש לא ראהו, ואחרי כן קרא בקול: ה' עמכם! היושבים תמהו איש אל אחיו בשמעם את הקול וישאו עיניהם לראות מי המה הבאים, וגם הזקן נשא עיניו ואחרי אשר התבונן בפני השר קרא בשמחה: שלמון ידידי! טוב הדבר אשר עשית לבוא הנה לשמוח אתנו בשמחת החג, שב ושתה כוס יין, ודע כי לך בשורה טובה מוצאת להביא לרעיתך, הגד לה כי מחר תשיג ממני למנחה מטפחת משי יקרה אשר כמוה לא נראתה עוד בכל העיר. אך למה תעמוד? האם תירא לשתות אתנו יין פן הוא מהול בדם אחיך?! — הוסיף הזקן לדבר בשחוק ויחזק בימין השר.

— לא אוכל — ענה השר כמתעתע — צר לי מאד כי לא אוכל למלאת שאלתך —

— מדוע? האם גם בלילה תעבוד עבודתך? שב ושתה כוס יין ותן גם להאנשים אשר ברגליך —

— בעותתי מבוכה כאלה ידינו מלאות עבודה כל היום וגם הלילה לנו משמר —

— מה זה תשמענה אזני? — קרא הזקן בדאגה — מדוע תקרא להעת הזאת עת מבוכה? האם יקראו אויבינו על ארצנו מלחמה מסביב? —

– לוא קרא האויב חרב עלינו , כי אז שכבנו במנוחה על ערשנו , מהלל שם ה' ! רב כח אנשי צבאותינו להשיב מלחמה שערה, וכל העמים יחתו מפני שם אנשי חילינו , אכן בקרבנו יושב האויב , ויפיח רוח מרד בלבות קלי הדעת למרוד במלכם ולהביא חרב על ארצם. זה העם הפושע והמורד מני אז, עם פולין התעורר עוד הפעם להשבית שלום מן הארץ –

– לא אבין לָרֵעַ האוילים האלה – ענה הזקן במנוד ראש – האם יתברכו בלבם כי יעשו חיל ? הלא להם לדעת מראש כי נכונו להם שפטים ! המה רק שמות ישימו בארץ ולנפשם לא יועילו –

– ומה יחשוב בלבו הבן המורד באביו ? – כל עצמות הזקן רחפו בשמעו את המשל – את אשר יחשוב הבן המורד באביו , יחשוב גם האיש המורד במלכו בזדון לב – ענה השר בכבדות ויבט בפני אבשלום אשר היו כפני מת . כלם החרישו ולא ענו דבר והשר היסיף לדבר בשימו אל אבשלום פניו : רק הבן המורד יחשוב בלבו , עוד יעברו ימים רבים עד אשר יבוא שופט רמים אתי במשפט , והעבד המורד באדוניו יכין גוי למלחמה, האין זאת ? ! – דממת מות שררה בבית רגעים מעטים , אחרי כן שם הזקן אל השר פניו ויאמר : חי נפשי כי לא אבין למליך , למה זה בחרת לשון ערומים לדבר במשל ולעריך את הבן המורד באביו אל המורד במלכו , מה לנו ולהמורדים ? אנחנו נירא אלהים ימלך , ועתה עת לעשות לה' – השר קם ממושבו ויענה : צר לי מאד עליך , זקן נכבד ! אני ידעתיך מאז לאיש ישר ונאמן רוח למלכו , וגם כל בני העיר יתנו כבוד לשמך , אמנם גם שדה טוב יוציא לפעמים קוץ ודרדר , ועל האכר להניף ידו לשרש את החרולים מבלי שים לב גם אם יכאיב את החלקה הטובה –

– מליצה חידות לי דבריך ! – קרא הזקן ברעדה .

– אני לא חפצתי להעציב רוחך פתאם , זקן נכבד ! ועל כן באתי אתך בדברים, אך דע לך כי אני באתי הנה

לשים כבלי ברזל ברגלי בנך כי גם הוא בקושרים ! –

– בני ? ! – קרא הזקן בקול נורא ויפול על המטה.
מנשה ושלמית מהרו לעזרת האב האמלל והשר לקח את אבשלום אשר נאנק דם ויצא מהבית.

לתאר לפניך צרת נפש הזקן האמלל תלא לשוני; אך כל בני הבית ראו כן תמהו כי הצרה האחרונה הביאה חיים חדשים ואמץ לב בקרבו, ותחת אשר עד כה הלך קדורנית, אזר עתה כגבר חלציו ללחום את הפגעים אשר כמלאכי זעם באו לביתו. ביום המחרת השכים הזקן לצאת מביתו וישכח כי חג היום, וימהר אל השרים והשופטים לדרוש על דבר בנו. אך מכל השרים לא הטה איש את אזנו לקול בכי הזקן ולהתחנוניו כי יראו לנפשם לגלות סוד, ורק אחד מהיועצים בבית המשפט אשר לוה פעמים רבות כסף מאבינדב בלי נשך גם בלי השיב את הכסף, כאשר עשו רוב החוקרים והיושבים על המשפט לאחינו העשירים, היא נאות לגלות לו את כל הדברים הכמוסים עמהם אחרי אשר הגיד לא בסתר כי דבריו יסלאו בזהב, והזקן לא אחר להראות כי יודע הוא לערוך חין ערך דבריו וישלם בעד כל הגה אשר יצא מפיו ביד נדיבה. וזה הדבר אשר לקחה אזנו: אבשלום נשבע לבוא בברית נצח את העלמה שושנה בת מטרד אשר בביתה קראו המורדים עצרה, והיא הפיתה קריה בחלקת שפתיה, וגם אבשלום נתן יד לפושעים במלכם ויכתוב מכתב בידו אל ראש המורדים בעיר שבורה כי נכון הנהו לבוא בסודם, ומכחו וכספו ישחד בעדם למען יקימי כאחד לפרוק עול הממשלה מעל צוארם, וגם התפאר בהמכתב כי כבר הצליח חפצו בידו להטות לב נערים רבים מבני ישראל לתת יד להמרד. ואיש אחד נאמן למלכו ידע את כל אשר עשה אבשלום ויבא ויגלה את אזן השופטים והמה חקרו דרשו וימצאו את המכתב אשר בו היו כתובים כל הדברים האלה. השופטים מהרו לשים משמר על בית מטרד ויגרו אחרי כן בהרמם גם את אבשלום אשר את פושעים הוא נמנה.

בכל הדברים האלה שמע מפי היועץ אשר לא כחד

תחת לשונו כי אין תקוה להציל את בנו כי אחת דתו להתלות על עץ. אך הזקן מאן להאמין בדבריו ולא אמר נואש ויוסף להעמיק עצה והתבולה להטות לב השופטים בשוחד. ואף כי שומע לא היה לו מאת השופטים וגם לראות את בנו או לדבר אתו מבעד השבכה לא נתנוהו, בכל זאת לא מנע האמלל רגליו מלכת יום יום אל בית המשפט ואל השופטים לאיש ואיש בביתו, וכה הלך מבקר ועד ערב בלי מרגעה וכאשר פגשו איש וישאלהו בדבר מקנה וקנין, ענה בחפזון: לך ודבר את מנשה כי הוא אדון הבית ואני לא אדע מאום כי אין עתותי בידי – כה חלפו עברו שני ירחים.

מעת הֻודע למנשה כי אדון הבית שמהו למושל בכל קנינו החל לבוא לרגעים לחדר הזקן לשאל בעצתו, אולם הזקן אשר נלאה נשוא עול החיים והמסחר היה כאבן מעמסה על שכמו, ושקלי הזהב כאבני הצג אשר בהם יתנגפו רגליו בעיניו, גער במנשה על אשר לא יתן מנוחה לנפשו העיפה ויאמר: אחת דברתי ולא אשנה, עשה כאשר בלבבך ואל תוסיף להלאות את נפשי בשאלותיך, לא אובה ולא אחפוץ לדעת מאומה, והטוב בעיניך עשה! – כשמוע הנבל הדברים האלה אמר בלבו: עתה עת להקים מזמות לבי ויתהפך בתחבולות מרמה ויפתח פיו בשפת חנף ורמיה ויאמר: אמנם אדוני: זכור ואל תשכח כי לא לכל בני תמותה לב ישר כמו לך, ובעת אשר אתה בטהר נפשך תשים מבטחך בי, יקימו העבדים ויתפרצו מפני ולא יתנו און קשבת למצותי כי יקנאו בי, גם מאשר אביא את כל מעשיהם במשפט לכן יחשבו רעה עלי ועל כן לא אוכל לצות בשמי בלתי אם בשמך –

– צוה בשמי או בשמך, אחת היא לי – ענה הזקן ברגז – אך אל תפריעני ממנוחתי –

– לך אחת היא, אך אני לא אעשה שקר בנפשי לצוֹת בשמך מבלי שאל את פיך בראשונה –

– אבל אני צויתי באחת כי כלם ישמעו לדבריך, האם לא אדון הבית הנני ולא אוכל לתת ביתי ביד

האיש אשר אבחר בו ? ! – קרא הזקן בקצף .

– אתה אדון הבית ובידך לעשות ככל אשר תשאל נפשך , ועל כן לא יאבו שמוע בקולי , כי המה אימרים לי : נכרי אתה פה ורק מוצא שפתי אדון הבית קדוש לנו –

– ומה אעשה להם ? – קרא הזקן בחמה אפו – גם עבדי קמו לצחק בי ולענות את נפשי , אויה אויה לי ! –

– אנא אדוני , הרגע נא ! כי ברגע אחד תוכל לבצע אמרתך , ועצתי כי תקרא כעת את כל אנשי הבית . וגם את הסוחרים הרבים אשר ימצאו עתה בבית המסחר לביתך . ותשמיע באזניהם כי ישמעו לקולי לכל אשר אצוה ואז ינוח לך מכל העמל כי אני אדע לנהל את הבית, האלך לקרוא את האנשים ? –

– הה ! אבי אל תעשה כזאת , אל תביא עליך ועלינו רעה אשר לא נוכל המיש ממנה צוארנו – קראה שולמית אשר פרצה אל הבית לדברי אביה ופניה חירו כפני מת, וכל בדי עורה רעדו .

– גם אני לא בקשתי זאת למעני כי אם למען מניחת אדוני – ענה מנשה בשפתי תם .

– לא לא ! אל תקרא את האנשים הנה – ענה הזקן מבלי פנית אל דברי בתו ופני מנשה הלבינו כשלג – אני אלך אל בית המסחר ושם אצוה במפגיע באזני כל הנאספים כי אתה הוא אדון הבית ואיש אל יזיד למרות את פיך – פני מנשה שנו בשמעו את הדברים האחרונים וישאף רוח כמו הקיץ מחלום נורא ושולמית יצאה מהבית וידיה על ראשה . נשען על יד מנשה בא הזקן לבית המסחר ויתן צו לבל יזיד איש למרות את פי מנשה אשר יחשב מעתה כאדון הבית ובידו לעשות כהעולה על רוחו . כל המשרתים הקשיבו דברי הזקן ולא ענו דבר אף כי חזות פניהם העידה כי לא לרצון להם המצוה הזאת , רק אחד מהם הוא הסוכן אשר היה לחן ולחסד בכל עת בעיני אבינדב קם ממושבו ויגש אל הזקן ויקרא בקול קורע לב : אדוני ! אתה הוא ארון הבית ובידך לעשות את כספך כאשר עם לבבך , אכן ידוע תדע כי תנחם באחריתך על הדבר אשר . . .

– הס ! – קרא הזקן בקצף – מי בקש עצה מפיך ? המעט ממני צרותי אשר הביא עלי הזמן באפו כי עוד יקומו אוכלי לחמי להביא שבר בעצמי ? ! האם אשים לבי לדברים אשר שמה הקנאה בפיך ? ! אל תוסיף דבר דבר אם חפץ אתה להשאר בביתי ! –

– לא מקנאה – ענה הסוכן ברוח עֹז – כי אם מאהבתי הנאמנה לך אמרתי להצילך מפח יקיש . . .

– הלא צויתיך לבל תפצה פיך לדבר דבר אתי בדבר הזה – קרא הזקן בעזוז אפו וירקע ברגליו – ואם תמאן לשמוע בקולי, בקש לך מקום באשר תמצא ! –

– דבריך לא יביאו מֹרך בלבי – ענה הסוכן בהשקט ובטחה – כי מעמל כפי אשבע, לא ברמיה סבבתיך ולא בשקר וחנף קניתי לבבך, כי אם צדקתי ויֹשר לבבי עמדו לי עד הנה והמה יהיו בעזרתי גם לימים הבאים. אתה תאמר בלבבך כי תפיל עלי בלהות צלמות באמרך כי תשליכני מעל פניך, ואני אֹמר לך כי אף אם תרבה משכורתי אלף פעמים לא אוסיף שבת בבית אחד את הנבל הזה – ובדברו הירה באצבעו על מנשה אשר עמד בצד הזקן כשה תמימה ולא ענה לחורפו דבר. – הזקן התקצף מרגע לרגע ביתר שאת בראותו את צדקת מנשה אשר יסלח למחרפו ואת עזות מצח הסוכן אשר ימרוד בו לעיני כל המשרתים ויקרא בחמה אפו: לך בשם השטן... אך לא כלה את דברו כי מנשה אחז בידו ויאמר: אנא אדוני אל נא תשמיע קללה בביתך פן תחשב לך לחטאה –

– מצח אשה זונה ! – קרא הסוכן ויצא מהבית.

כג.

אַחֲרִית בֵּית אֲבִינָדָב.

חזק מצור, אדיר מהררי אל הוא האדם; גם הררי עד פור יתפוררו ביום רעש, גם ארזי אל יסערו ממקומם בבוא סופה וסער וזה החלש ורפה הידים ישא ויסבול רעש אחרי רעש,

סופות עם סערות, הוה על הוה ופרץ על פני פרץ על ראשו יעבורו, ישחו ראשו, ירופפו עמודי גויתו ולבבו חזק מחלמיש צור, יעמוד לקראת כל פגע, יגבר חילים, יבקש תחבולות כל עוד נשמת שדי תחיהו אך היועילו לו אלה?... היצלח להכניע את מתקוממיו תחת רגליו?... לא! רק ירבה פצעיו חנם, רק יוסיף להביא משנה שברון בעצמיו עד אשר תבוא עת קץ ואז יכרע יפול וירד נשיה שבע יגון וצרה... הצרות הרבות והרעות אשר כתרו את הזקן, צרות אשר די כח אחת מהנה לדכא עד עפר נפש איש, הצרות האלה לא הרכו לבו רק הוסיפו לו עז ועצמה ללחום בכל מאמצי כח, ותקותו לא עזבתו אף רגע. הוא לא חדל מקוות כי עד מהרה תפתחנה דלתי בית האסורים ובנו ישוב הביתה, ולא לעתים רחוקות התיצבו מחזות נעימים משמחי לב מול עיני לבו: צדקת בנו יצאה כנגה והוא ישב אתו בביתו וירנין לבו... רעיה אהובה ויעלת חן נצבת לימינו ועל פניה שפוכה רוח חן ותם והאהובה הזאת אשר פניה כפני מלאך השלום כלתו היא... על זרועותיה תשא ילד מראהו כסהר והוא ישלח ידיו הקטנות והטהורות כבדולח ויחזיק בזקנו הלבן ויקרא בקול כצפור: אבי!... העשתונות ימהרו לרוץ, ברגע אחד יעברו ארצות רבות ובמעוף עין יבואו לעתים רחוקות, כל רחוק בזמן ובעת קרוב להם, כי רוח ולא בשר המה ומי יעצור בעדם? האם פגעי הזמן? האם המכשלות והחתחתים הפרושות ליד מעגל החיים? הלא אין רגלים להמה ועל כנפי רוח ינשאו, יעלו אבר וירימו ראש למעלה למעלה ואל ארץ לא יביטו... אכן חייהם אך רגע כי אחריהם לב בשר יִמָּשֵׁךְ והוא יכביד עליהם אכפו לרדת מטה, רגע יתנשאו וימשכוהו אחריהם ועד ארגיעה תרפינה כנפיהם מכבד משא הנמשך אחריהם, אז יעזבו מעונות שחקים, ישיבו מעתות העתיד וירדו מטה מטה עדי יגיעו עד אדמת עפר ויפלו בידי ההוה... ואז... הה! אז ידע ויחיש האדם מה אמלל הוא בארץ!... מעודו לא שגה הזקן באהבת בנו כמו מעת אשר ברזל באה נפשו, ואם כי אהבת

נפש אהבו מיום צאתו לאור באור החיים. אך עתה מלאה האהבה את כל חדרי לבו עד כי שכח את כל התבל וגם בתו היחידה אשר יקרה לו מבבת עינו, רק באבשלום קוה למצוא חיים ושלום ובלעדיו כלם כאל נחשבו. כה ישליך האדם מיד את הטוב אשר בידו הוא בעת ירדוף להשיג את הרחוק ממנו.

בעת אשר כל מעיני לב הזקן היו באבשלום לא שת לבו אל בתו אשר התהלכה בצל כל היום, על פניה עצבת נוראה, עיניה כהו כי בכתה במסתרים רב בכי, ולבה היה קבר לצרות נפשה. אך לא רק על שבר אחיה הַשִּׁבְּרָה, ולא בצרת אביה לה צר – אף כי גם אלה נגעו עד לבה – רק לבחירה רצתה נפשה בו, להסכן אשר קנה כליותיה ולבה בכתה במר נפשה. הרעיון כי האיש אשר כמלאך אלהים היה בעיניה, גֹרש מהבית והצפעוני זעום אלהים ושנוא נפשה ימשול בכל בבית ויושביו, הרעיון הזה דכא לארץ חיתה ויוביש מקור ששון ותקוה מלבה. מחזות נעימים ותקות טובות ראה הזקן בהלך נפשו, וחזיונות נוראים מרגיזי לב ומעכרי נפש ורוח רחפו מול עיני הנערה: אביה יכביד עליה אכפו לתת יד למנשה עוכר ביתה ועל אפה וחמתה יסגירה אל הָעָוֶל הזה ואהובה משוש נפשה נשמת אפה תמס יהלוך ויגוע מעֹצר רעה ויגון. . . אי. . . נורא הרעיון הזה! או ימרוף נפשי בכפי. ואם גם האיר לה לעתים רחוקות קרן תקוה טובה כי עוד ישוב אחיה וישיב שלום הבית על מכונו, אך האור הזה היה כנגהות ברק באישון ליל אשר אך רגע יבקע ערפלי חשך והמה ישובו ויסגרו דלתים וירבו האפלה.

ישנם אנשים רבים אשר בזדון יגרשו כל רגש תקוה מלבם בעת צרה כמו ישאפו לנקום נקמה מלבם אשר הרה והגה מחשבות יגון ויוסיפו להגות מחשבות נוראות למען ענות את נפשם. כזאת עשתה גם שלמית; היא הרחיקה בכל עז כל רגש תקוה מבתי נפשה ולבה הגה אך אימה ונבאים לימים יוצרו. . . ולהגדיל שברה דבר אתה מנשה אהבה וידידות ויבקש לנחמה מיגונה בשפת חנף, כי מעת אשר שמהו אבינדב לאדון הבית מני אז לא ידע העול הזה בושת לגלות אהבתו

לשולמית ולבקש אהבה ממנה. אך היא נלאתה נשוא עמל וכעס כל היום ותבוא לחדר אביה ותספר לו בבכי תמרורים את דרכי מנשה ותבקש ממנו כי יסיר מעליה את הנגע הזה. אמנם לא כמחשבותיה היו מחשבות אביה, כי הוא ענה בתמהון: לא אדע מה עול מצאת במנשה כי תבזי צלמו? הן לו תאר והדר וגם ימצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם, לו גם תורה וחכמה ובו יתברכו רבים, לוא היה בני כמוהו! וזה כבר עלו על לבי מחשבות כאלה, ולולא ערבה שמחה בביתנו כי אז נתתיך למנשה לאשה בשמחת לבב. —

— ואני אתן חיתי לממיתים ונפשי לשֵׁדֵי שחת מתת את גויתי להנחש הזה אשר שת לך בחלקות ויביא על ביתנו רעה ומהומה! להבליעל אשר הדיח את אחי מדרכי יֹשר! אשר הסב לב אבי אחורנית! ואשר אחז בירכתי הבית אשר בו מצאו קן למי צדקה יֹשר ושלום, לְנַעֵר את יושביו ממנו למען ימצא חַיַת נפשו! לא! לא אמכור את לבבי לבן תֹפת הזה! אבחר מחנק לנפשי, בידי אפתחה לי שערי שאול ואל אפול בידי הרשע הארור הזה!! — כה קראה הנערה בקול נורא מרגיז לב והזקן השתאה השתומם לדבריה ויבט בעינים נבוכות כאיש אין תבונה בו בפני בתו אשר היו כפני מת ככלותה לדבר ברעם וברעש את דבריה, ועוד צללו אזניו לקול מליה ויעמוד על עמדו כאיש אובד עצות בשעה תמימה והנערה ישבה על הכסא ותבך בדמעות שליש. אחרי אשר סרה מבוכת הזקן ממנו נגש אל בתו ויעמוד למולה ובקול כחולה ענה ואמר: הה, על חיי! מכל עבר ופנה תתגלגלנה עלי תחת שואה צרות חדשות לרגעים! רעות במגורי ורעה בחוץ, הה! האין די לי בהצרות אשר באו לרגלי בני, כי גם בתי התעוררה לנקר מוח עצמותי הנשאר לפלטה משני הפגעים, גם אַתּ קמת עלי להקציר מדת ימי! הלא לא לעולם אחיה, קרוב קצי, עוד מעט וידעך נר חיתי, וגם מספר ימי אלה כימי עד בעיניך כי מהרת להביא חצי מות בלבי למען מהר את יומי האחרון! —

— אבי! — קראה הנערה בקול מר! — אבי, מה עשיתי

לך ? מה עול פעלתי, כי תכני בשוט לשונך בלי חמלה ?! החפץ תחפוץ כי אמכור גויתי ונפשי לעָוֶל אשר מרמה ותוך בקרבו ? אם כה תחפוץ הנני הנני להקריב נפשי על מזבח אהבתך מבלי פצות פה ודבר דבר, אך אני ארע נאמנה כי לא תחפוץ בזאת, נפשך לא תאבה להעביר נפש בתך יחידתך למֹלך, רק יען כי לא תראה נכוחות, לא תכיר דרכי העול הזה ועל כן תאמין בו ותחשבהו לצדיק ואיש אמונים, אנא אבי פקח עיניך וראה ולמה תשחית נפשך ונפש פרי בטנך ?—. הזקן שמע ויניע ראשו וכבלות שלמית לדבר ענה באנחת קרב : הוי על דור עקש כזה ! דור אשר האפרוחים יאמרו להורות דרך להורתם, הבנים יחכמו מהאבות ועולל יניע ראש אחרי איש שיבה, מה תדעי את ולא אדע, איפו ראית בני אדם ודרכיהם כי תאמרי לפקוח לי עינים ? הן גם דרך אבשלום היה זך בעיניו ועל דעתו הרעותי מאד כי לא הלכתי אחריו, וכן גם את בדרכיו תבחרי ! —

— אבי ! — קרא הנערה בכל כחה — אבי אל תיסרני בשבט לשונך בטרם בחנת דברי, הן תאטום בכל עת אזנך ותמאן שמוע ואיך תחפוץ לשפוט דרכי, אל תדמני לאבשלים, כי אותו הדיוט הנחש אשר אתה שׂם היום כל מבטחך בי, ולולא הוא כי אז ישב גם אבשלום עתה במנוחה בביתך, וגם אני לא אעוה דרכי כל עוד אשר לא באשוריו אחזה רגלי, אם תאבה שמוע לקולי הבה ואתן לך אותות נאמנים כי הדיוט בחלקת לשון רמיה ופי הביא עלינו הרעות — הזקן אך הפיץ לענות על דבריה נפתחה הדלת ושומר בית האסורים בא הביתה ויתן מכתב אל הזקן ומבלי הוציא הגה מפיו מהר לצאת החוצה. הזקן התבונן בהמכתב רגעים אחדים ויירא לפתוח אותו כמו לבו נבא לו כי בו צפון החץ האחרון אשר ישים קץ לכל צרותיו. אך לאחרונה הבליג על פחדו ויפתחהו ואך קרא בו רגע במעוף עין שאג בקול נורא כארי עת חץ מות בא בלבו וידום — לנצח . . .

מי יספר ענות נפש העלמה בראותה כזאת ? מי יעציר

כח לתאר באמר ודברים אף אחת מני אלף מהמכאובים הנוראים אשר הכאיבו כחצים שנונים את לבה ? רק האיש אשר ישוה לנגד עיניו : מצרי שאול , ענות הנפש־החוטאת במעמקי תפתה בהתגוללה מגלי אש אל הקרח הנורא ומלאכי בלהות יענוה יציקו לה, הוא יבין אך שמץ מן מצוקותיה וצרות לבבה עת הרימה את אביה אשר שכב כבול עץ על הארץ באין נשמה באפו ועל פניו נראו עוד עקבות הצרות הנוראית אשר דכאו לעפר חיתו . היא השכיבה את אביה על המטה ותפרוץ לצאת מן החדר ותקרא בקול מר : הצילו , הצילו ! החישו עזרה ! וכה רצה בחצר כמשתגעה מתופפת על לבה וצורחת בקול נורא . המון אדם בא אל תוך הבית וישלחו לדרוש ברופאים , אך לשוא ! כי המות לא יפליט את טרפו יאך אחז אותו בזרעו כחו לא תעצור עוד כח זרע איש להצילנו מידו , כי אתו אל מעונותיו יביאהו אל מקים אשר שמה יובא כל בני תמותה ולא ישובו לנצח . . .

כשוב רוח העלמה אליה – כי התעלפה בחוץ – לקחה את המכתב ותקרא בו כדברים האלה : אבי ! אבי אכנך אך ידעתי נפשי כי אין לי כל צדקה לכנות אותך בהשם הזה , בהשם הקדוש לכל טהר לב , בהשם אשר יעיר בלבנו אהבת חנינה וחמלה, הה ! אתה אבי אתה כי אין קצה לאהבתך אשר אהבתני אך איך אעיז פנים להקרא בשם בן ? ואני חללתי את הקדש ! חללתי כבוד האיש אשר עשה עמדי חיים וחסד , חללתי את אמונתי הטהורה, חללתי מוצא שפתיו , אויה לי ! חללתי גם שם אלהיו ! ידעתי כי חוטא ופושע הנני ! מורד ומרצח ! מרדתי באלהי , מרדתי באבי הורדתי שיבתו ביגון ותרפה שאולה ! הנני נושא עונש . אך מה תועיל לך הַוָּתִי ? האם אכפר בדמי את הרצח אשר הבאתי בעצמותיך ? . . . הה ! אבי אם תפגשני בשערי שאול אל תסתר פניך ממני ! די לי די מצרי שאול אשר ראיתי פה בחיים ! אבי ! את השם היקר הזה אשא בחרדת קדש על שפתי ובקרבי יקד יקוד איש תפתה . אם לא תשא לעוני אבי , אויה אויה לי ! טוב לי להקבר

בקבורת חמור, טוב לי כי אשרף באש ואזרה לכל רוח עובר לכל אראה פניך הנזעמים שם לפני אלהי המשפט!! ממשפט בני האדם אמלט, אך ממשפט שופט רמים אנה אברח? איפו אסתר? !... בידי אדם לא אפול! המה אומרים לתלות את גויתי מחר על עץ – כן הגיד לי היום שומר בית האסורים – אך אני לא אתן לחלל כבוד אבי במותי, רבות צררתיך ותשא חרפה עלי בעודני בחיים, אך במותי לא אתן עליך חרפה! לוא ידעתי כי סלחת לעוני כי אז החרשתי ואגוע במנוחת לב בתקוה טובה כי עוד מעט ואראה פניך בצל שדי... אך פן... לא לא! לא אקרע סגור לבי ברגעים האחרונים, אדבר לנפשי כי תשא פשעי וגם אלהי המשפט ישא פשעי כאב רחום. וירוח לי... אבי סלח נא לפשע בן שובב אשר נתעה באשמת מורה מתעה... אך לא! לא אשים אשם נפש איש אחר כי אני חטאתי ומריתי... אבי אשביעך בשם אמי אשר היתה לך כמעין ששון ימים רבים כי תעביר לעוני, כי אם לא!... אמהר לשים קץ לחיי למען אברח ואמלט מן הספק אשר יטיף מרורת פתנים בעורקי... הנני מת! ברגע הזה הנני מת ובחשך שמי יכוסה... אבי האירה לי פניך בפגשך אותי בעולם הנשמות!... מה זאת? קרן אור שמש התגנב בעד האשנב אל המאורה אשר ערפל חתולתה, ואשר תקברני חיים. לא לי אתה אור שמש! רק להולכי קוממיות, להמתענגים למראה עיניהם על מראות אלהים תביא בכנפיך שמחה וחיים, ואני שוכב קבר הנני. הלצחק כי באת הנה לרפה רוחי למען אחרד ואבהל מקבר עולמים? לשוא! אם לא אבין אני קברי, זרים יבינו אותו! או אולי תאמר להביא בלבי רוח תקוה? הה! קצרה ידך מעשות זאת! כאשר שביב אורך לא יאיר בעדי ולא יְחַמֵּם גויתי כן גם שביב תקותי!... הנה גם השביב האחרון גז וילך, בלהות אפפיהו בהביטו במכוני אשר לא הסכין לראות אור... אבי! הרגע האחרון הנה בא!!! עתה ארים את המאכלת... עתה אניחנה על צוארי!... סלח לפשע בנך האמלל ושמיר

נפשך ממנשה ! . . . סלחי לי אחותי ! . . . בפעם האחרונה אשא על שפתי השם היקר לי עד מאד . . . יראתי עד עתה הזכיר שמך פן ישים עלי עבותות אהבה ויאסרני אל החיים, אך עתה לא אירא עוד כי הנני מת . . . אחיתי אחיתי אחותי ! . . . נטפי דם כסו את הדברים האחרונים עד כי כמעט לא נכרו האותות. העלמה האמללה לא בכתה עוד כי מקור דמעותיה יבש רק רוחה התעטף , נפשה השתפכה וכל מורשי לבבה נתקו , וגם בעת אשר באו האנשים העושים את החסד האחרון את המת ויוציאו את אביה מביתו להביאו אל בית עולמים גם אז לא נראו אגלי דמעות על עפעפיה כי נאנקה דם ותשב לארץ .

מנשה בכה הרבה בבכי בהתאסף העם, גם הלך ללות את המת אל בית עולמו ויתפלל בעד נפשו לבל תראה השחת , ובשובו מבית מועד לכל חי נגש בעינים דולפות דמעה אל שולמית לנחמה מיגונה , אך היא לא שמה לבה אליו כי כְּמַצֵּבָה בתמהון ישבה על מקומה. גם הסוכן בא לנחמה ולדבר על לבה אמנם גם אותו לא משכה חסד ולא הקשיבה לדבריו אשר דבר בלב נשבר. נבהל ומשתאה עמד הסוכן ויתבונן בפני אהובת נפשו אשר פתאם זרה רוחה לו, ויבקש לדעת פשר דבר, אך לשוא כי לא מצא מענה. בלב מלא חלחלה ונפש מרה עזב את הבית ומנשה שמח בלבו כי אמר : אכן נפקחו עיניה לראות כי לא טוב התגרות בי מלחמה ועל כן לא הוסיפה הראות אהבתה להסוכן, עתה הנני עשיר והיא יתומה עזובה, מתי בל יחיו עוד והכסף בידי הוא, עתה תבוא אלי היתומה ותבקש כחסד כי אפרוש כנפי עליה ותחשב לי זאת לצדקה — כה דבר בלי ספק הרשע העריץ לנפשו, אך שגה מאד, את הכסף הצליח להשיג בנכליו אך לא לב בת אדוניו !

כד.

נִבְעוּ מַצְפּוּנָיו.

שלשה ימים עברו מעת אשר הובל הזקן לקברות ושולמית

עודנה יושבת שוממה כל היום ולא דברה את איש דבר. ביום הרביעי בבקר שמעה כי הדלת תסוב על צירה אך לא שמה לבה כי אמרה: בלי ספק יבוא מנשה אל הבית ותמאן להביט בו, אך לא מנשה רק עלמה יפת עינים לבושה מכלול כבת אצילי ארץ פרצה אל תוך הבית ותפול לרגלי העלמה ותקרא בקול בוכים בשפת פולין: הה! נבכה יחד כתנים כי גדל השבר! שברך שברי, כי את תבכי לאחיך ואני אמרר בבכי על אהוב נפשי, חיי רוחי ונשמת אפי אשר לקח ממני!... הנערה העבריה השתוממה מאד בשמעה דברי העלמה הנכריה ותבט בה בתמהון, והיא הוסיפה לבכות בדמעות שליש עד כי קול מליה נחבא מהמון דמעותיה: אהבת אמת אהבת עולם אהבתיו – הורידה בשיחה – בשמחת לב חפצתי לעזוב את עמי למען אחיה בצלו אך לא כן רצה ה'! אכן לא ה' פעל ועשה כל זאת, רק הזד הבליעל, ארור יהיה עד עולמי עד! היא כרה עליו ועלינו שיחה ללכדנו –. שולמית הבינה מדבריה כי היא שושנה בת מטרד ותמאן בתחלה לדבר אתה דבר, אך בראותה דמעותיה ותמת לבבה, חמלה עליה ותשם אליה פניה ותאמר: את אשר אחזה לי אני, הנך שושנה בת מטרד?! –

– צדקת, כדבריך, מכאוב לבבי הכני בשגעון עד כי שכחתי להודיעך שמי, אני אני היא האמללה אשר רק ירחי מספר שתתה יין הרקח מכוס האהבה ועתה תמצה קבעת כוס התרעלה... הה! ידעך נר הרשע באישון חשך ולא יגיה שביב השמחה באהלו לנצח כי הוביש ששון מלבי!! –

שולמית אשר שנאה בלבה מאז את העלמה הנכריה אשר כראשית לכל צרות בית אביה היתה בעיניה, הוסיפה לשנוא אותה עוד יתר בשמעה את הקללות הנמרצות אשר עברו על דל שפתיה כי היא לא הסכינה לשמוע האלה מפי עלמה רכה בשנים ותפן אל העלמה ותאמר בשאט נפש: הגנב אשר יחתיר בחנך בתים יתאונן על השמר אשר לא יתנהו הפיק וממי ועל איר השמש יזעף לבו כי יזרח עליו ויתפש בכף! –

– לא אבין למליך –

[illegible]

– גם אני לא אבין למליך, מי הוא עוכר נפשותיכן? הלא אתן הבאתן עליכן רעה כי קשרתן על מלככן קשר והמשכנה אחריכן גם נפשות נקיים להתעיתן בתהו לא דרך, ומדוע תצעקנה הלא כגמול ידיכן יעשה לכן? ! –

– שקר תדברי ! – קראה העלמה בעזוז אפה – לא חטאנו, נקיים אנחנו מפשע וגם אחיך מחמל נפשי לא חטא ואשם, רק עלילות ברשע שם עלינו הבליעל, הוא צוד צדנו כצפור ברשת ערמתו, רשת פרש ליד מעגלנו ואנחנו כשלנו נפלנו בה ! האם מאהבתו להממלכה פעל ועשה כל אלה? האם תחפוץ הממלכה להכות נקיים חרם על לא חמס בכפיהם? הלא עצת שאול הזאת ממנו יצאה, והוא גם הוא בלשונו לשון נחש פתה את אבשלום לכתוב את המכתב אשר היה נכון למועדי רגלינו, והוא גלה מצפונינו ויך אותנו ואת אבשלום בלשון אל שר העיר אשר לא ידע שרש דבר נמצא בנו. האם מאשר כי אהבת המלך נגעה בלבו העליל עלינו עלילות שוא? או בעבור בצע מעשקות? ובעיניך הוא כצדיק תמים, כשימר נאמן וכאור שמש המגלה מעשי רשע הנעשים במחשך ! ! –

– מי הוא אשר העליל עלילות שוא ומפי מי יצאה עצת רשע? הגידי לי פשר דבר ! –

– מי? האם לא תדעי, או תחפצי לענות את נפשי ותציקיני לשאת את שם הנבל על שפתי? –

– חי נפשי, כי לא אדע עד מה ! –

– האם לא שמעת עד כה, כי מנשה אשר התהלך כרע כאח את אבשלום גלה על עונו? ! –

– מנשה? ! – קראה שולמית בקול נורא מאד עד כי חרדה הנערה הנכריה מפניה – אכן עיני הזו מישרים ואת נפש טהורה מאנת האמין בדברי ותפלי ברשת טמן לך ! – היסיפה לדבר בנשאה למרום עיניה.

– האם יסרת את אחיך מלכת את מנשה? – שאלה העלמה כי הבינה כי אל נשמת המית ערבה שלמית מליה.

– הה ! את אבי ואת אחי את שניהם הזהרתי מתת אמון

בדברי המשחית לחבל הזה, והמה מאנו שמוע בקולי וגם שניהם מידיו נגזרו –

– מה זה תדברי? – קראה העלמה בתמהון – מדוע תאמרי: גם שניהם? האם גם את אביך קרה מקרה רע? –

– את אבי? הה! אותו קרה המקרה האחרון! – ענתה הנערה וארבות עיניה נפתחו פתאם, כי עד הנה היו דמעותיה עצורות בלבה כגלי נהר עת עליהם יתעלם שלג ולא התפרצו לצאת, ועתה אחרי אשר הגידה צרותיה לאזן שומעת אשר בצרתה גם לה צר, חם לבה ובחמו נדעכו הדמעות ממקומן והעבורנה כיבלי מים דרך עיניה, והעלמה הנכריה לא נתנה פוגת לבת עינה גם היא ותבכינה יחד עד כי לא היה בהן עוד כח לבכות. ברגע אחד השיבה שלמית את אפה מהנערה הנכריה אשר זה ימים רבים היתה כסלון ממאיר בעיניה כי הבירה כי נפשה חפה מפשע ואהבת אמת אהבה את אחיה, ותחשבה לה לאחות בצרה. ואחרי אשר יבש מקור דמעותיה עוד הפעם שמה אל העלמה פניה ותבקש ממנה כי תספר לה את כל הדברים מראשית דעתה את אחיה עד היום, והעלמה מהרה לעשות רצונה, כי בעת אשר דברה באהוב נפשה נָחַ לה ותמצא נֹחם לנפשה, וכדברים האלה ספרה באזני רעותה: זה ירחים אחדים ראיתי את אבשלום בבֹקר בבֹקר בלכתו לשוח יחד את הבוגד וימצא חן בעיני ואהלל את הנער העברי לאמי, אך היא לא שמה לבה לדברי; ומה התפלאתי בשמעי מפיה ימים אחדים אחרי כן כי הנער העברי יבוא לבקר אותנו בביתנו. שאלתי את אמי: מה לו בביתנו? – והיא ענתה בשחוק: להתענג בחברתך, ואת קרבי אותו כמו נגיד כי רב חיל אביו ועל ידו תצמח ישועה לאוצרותינו אשר כבר דללו וחרבו. אני הרביתי לחקור ולדרוש ממנה: מי הגיד לה כל אלה? ומי הוא אשר יביאהו אל ביתנו? ובתחלה מאנה אמי להגיד לי קשט אמרי אמת, אך כאשר הפצרתי בה ואֹמר ברֹגז: לא אדבר עמי דבר בטרם אדע כל אלה! אז גלתה לי כי רעו דבר אתה ויגל את אזנה כי אבשלום יחפוץ קרבתי,

אבשלום בא ויתרועע אתנו ואמי קרבה אותו כמו נגיד, ובלבי החלה האהבה למצוא מסלות וחזות פניו העידה כי גם לבבו יהגה אהבה ולא ארכו הימים ואגלה לו הגיוני לבי והוא גם היא הוציא כל רוח אהבתו לי ולא הוספנו להסתיר זאת מעיני איש. בעיני אמי לא ישר הדבר כי רק כספו מצא חן בעיניה וזאת לא עלתה על לבה כי בתה בת רוזני ארץ, תאהב באהבה עזה עלם עברי, אך היא ראתה כי קצר כח זרעה לשרש את האהבה מלבי, לכן חשבה מחשבות לקשר אותנו מעדנות וַתִּוָּעֵץ את הבוגד: מה לעשות? ועצתו היתה כי תאיץ באבשלום כי ימיר דתו, ואם ימאן תפיל עליו אימתה כי לא תתנהו לדרוך על סף ביתה. אמנם עצתו לא עשתה פרי כי הוא ענה באמץ לב כי נקל לו לטרוף נפשו בכפו מהמיר דתו. וגם אני הייתי לו לישועה ואאמצהו במו פי לבל ישמע בקול אמי, וגם את אמי דברתי קשות על כי העציבה רוח אהוב נפשי, ומני אז חדלה מדבר עוד את אבשלום בדבר הזה. אך על רעו הבוגד פקדה אפה על כי הביאו לביתה, והנוכל לבש צדקה כמדו ויאמר: גם לבבי יחרפני בשומי לנגד עיני את הרעה אשר תמצא את בתך אם לא תבוא את אהובה בברית נצח, ונפשי ירעה לי בזכרי כי חרפת עולם לא תשכח תהיה אם ישקר לה אבשלום באמונתו אך ידי קצרה מהושיע לה — חמת אמי בערה בה עד להשחית בשמעה את דבריו והקרא בחמה: הלהתל בי ולהרבות פצעי לבבי באת הנה? אחת דברתי ולא אשנה: עליך למצוא ישע או להסיר מביתי את המכשלה! — היועץ הבליעל חשב מחשבות ויקרא פתאם בשמחה: מצאתי חכמה! בליותי יעצוני עצה לא שמעוה שאול ואבדון! שמעי בקולי וירוח לך: הנה לב אבשלום שלום עם בתך ורק הזקן יעמוד לשטן לו לכן עלינו לשים מתג ורסן באף הזקן למען נוכל להטותו לחפצנו, וזאת עשי: הגידי לאבשלום כי ידך עם הקושרים במלך, וכי בביתך יקראו הקושרים עצרה ולכן אם יחפוץ בבתך אז עליו לתת יד אל כל מעשיכן ויהיה כאחד מכן, ואם אין, לא תוכלי לתת אמון

בו, כי תפחדי פן יגלה את מסתרי הבית, ותאיצי בו כי יכתוב אל אחד מראשי הקושרים, אשר פיך יקבנו, כי נכון הנהו לבוא בסוד המורדים וכי כבר הצליח חפצו בידו להטות לב נערים רבים מבני ישראל כי יאמרו קשר, ואת המכתב הזה תסתירי אתך ובעבור ימים אחדים תגידי לו כי נחמסו עקבות המכתב וכי אזן השופטים לקחה שמץ מנהו ואין לו דרך אחרת בלתי אם להמלט על נפשו, ואז בראותו כי רעה נגד פניו, יגלה סודו לאביו וידעתי נאמנה כי הזקן לא ירבה חשוב מחשבות וישלחנו מעל לגביל הארץ, ואז תשימי גם את ובתך לדרך פעמיכן ובארץ אחרת תמיר בתך אמונתה באמונת היהודים ותהיה לעזר כנגדו, ואני אהיה מעירי לעזור כי אדבר על לב הזקן לבל יטרוף לעד אפו ויסלח לפשע בנו, כי הנעשה אין להשיב והוא לא יפקוד עליו אפו כי נפשו קשרה בנפשו. כזאת וכזאת יעץ הנחש לאמי ויפתה איתה בחלקת שפתיו לבקש מאבשלום כדבר הזה ולי לא הגידו מאומה. אך אבשלום מאן לעשות שאלת אמי כי אמר: מה לי ולצרה הזאת? אני לא אחפוץ לבוא בקהל הקושרים ובסודם לא תבוא נפשי, כי הוא דמה כי רק זאת כל חפץ אמי כי יבוא בסוד הקושרים, אך אמי ענתה כי אם לא יאות לה לעשות כדבריה אז תסגור בעדו דלתי ביתה. כראות אבשלום כי אין דרך לנטות ישאל בעצת מנשה אשר בטח בו והיא אמצו במו פיו לעשות כדבר הזה ויגל את אזנו כי אין כל פחד כי לא למען הביאו בסוד הקושרים בקשה אמי ממנו לכתוב המכתב רק לנסותו ולראות אם לבבו שלם עם בתה. כאשר שמע אבשלום כזאת לא אחר לעשות ככל אשר בקשה אמי ממנו, ויכתוב את המכתב ויתנהו על ידי אמי אשר מהרה להסתירו. ימים אחדים היינו שמחים ושלוים כמקדם, ופתאם נפתחה הרעה: שר בית המשפט בא וישם על ביתנו משמר ויחפש חפש מחפש בכל הבית עדי מצא את המכתב, אז שם פניו אל אמי ויתן עליה בקול פחדים: מאין בא המכתב אליך? — אמי נבהלה מאד ותגד להשר את כל לבה, אך הוא הניד ראשו ויאמר:

לשוא תאמרי להוליך אותי שולל כי לא נער אני עוד, אני ראיתי כאלה וכאלה –

– אמנם אדוני! – קראה אמי – אני אביא עד נאמן היודע כי כנים דברי –

– מי הוא העד? –

– מנשה אשר ימצא בבית אבינדב –

– לא אאמין כי הוא יתן עדיו להצדיקך – ענה השר בשחוק – ידעתי את האיש כי נאמן הוא עם הממלכה וכל כפר לא יטנו להעיד שקר. ומה גם אחרי אשר הוא בפיו גלה את הסוד הכמוס עמכם לאזנינו –

– מנשה הכה אותי בלשון! – קראה אמי בשממון, והשר צוה לבל תשמיע עוד קולה עד אשר יכלו עוזריו את מלאכתם: לחתום את הארגז אשר בו נמצא המכתב ויתר הארונות. אני שמעתי כל דבריהם אחרי הדלת וכל עצמותי רחפו, אך כרגע זכרתי כי עוד מעט יבוא אבשלום לביתנו ואהשוב מחשבות להצילו מפח יקוש כי ידעתי נאמנה כי השר ישים עליו משמר ברגע בואו. רגעים אחדים חשבתי וכליותי יעצוני לכתוב לאבשלום במלים מעטות את כל אשר נעשה בביתנו ולהזהירו כי יסתר במסתרים עד אשר נדע איך יפול דבר. מהרתי ואכתיב כל הדברים על הגליון ואֹמר לשלוח אחד מהעבדים כי יחכה על הדרך עד בוא אבשלום ויתן לו את המכתב, אך כרגע ראיתי ונבהלתי כי השר הפקיד שומרים על הבית. במפח נפש שבתי לחדרי ואגיד כל צרות לבבי למינקתי והיא הרגיעה רוחי באמרי פיה ועצתה היתה: כי ארים פתאם קול זעקה ואפול על הארץ כמתעלפת וכאשר ישמע השר את הקול ימהר לבוא אל חדרנו ואז תבקש היא ממנו הרשיון ללכת לקרוא את הרופא ובדרכה תמצא את אבשלום ותתן לו את המכתב אשר כוננו ידי. עצתה עשתה פרי כי השר האמין בדברי הזקנה ויתננה ללכת אל הרופא והיא נתנה את המכתב על יד אבשלום ותשב הביתה. השר הוביל את אמי אל בית הסהר וביום המחרת

שמעתי כי גם אבשלום הובא ביתה האסורים –

כרעם ברקים הלמו ומחצו דברי העלמה את ראש האחות האמללה, כחצי רעל נחתו עמוק עמוק תוך חדרי בטנה ויציתו אש תפת בעורקיה אשר זה ימים אחדים היו בלי מרגעה מטרה לחצי זעם וקצף. כל עשתונותיה כלו בעשן הקצף והנקמה אשר התלקחו כמוקדי עולמים בקרב לבה ותהי כְּמֻכָּה בתמהון: עיניה הביטו נכחן ולא ראו את אשר לפניהן, מחשבות לרבבות עלו על לבה ואשה רעותה רדפו השיגו התבוללו בלי משטר כגלי ים סביב צורי מכשול אשר יהמו יתגעשו וירימו ראשיהם עדי ירדו תהומות ויאבדו... מחשבות כאלה לא תחזקנה ידי איש לעשות חיל ולא תתנה אמץ ללב למצוא תחבולות רק תכינה אותו בשגעון ותמהון, תרפינה ידיו ורוחו ותנקרנה מוח עצמותיו כעורבי נחל עת יתגודדו על נבלת מת... מחשבות כאלה לא על נקלה תעזובנה את המקום אשר אוו למושב להן, רק בחזקת היד וברב כח תסערנה ממקומן. שמחה חדשה אם תפרץ פתאם לבוא אל מקום מושבן אז תבהלנה ותסגנה אחיר, וגם פחד פתאם או צרה חדשה יזרו אותן הלאה, ואם לא תבוא אחת מאלה לעזרר האומלל, יהיה למשסות למו ובדי שאול אתו תרדנה...

כה.

בּוֹצֵר עַל סַלְסִלּוֹת.

מנשה בא החדרה וכראותו את שושנה יושבת על הארץ יחד את שולמית, נבוך מאד ולא נעז לצעד הלאה, והיא בראותה אותו התנשאה כארי ותרץ אליו בחמה שפיכה ובקול נורא מאד קראה: עוכר נפשנו! צפעוני! בוגד נמבזה! הגם אותנו הנשארות לפלטה מחרב לשונך לשון אפעה באת להכות חרם?! בן שחת! – שולמית התעוררה מתמהון לבבה לקול הקריאה ובראותה את המשחית התחלחלו כל קרביה, כי כמו מלאך דומה בא לקחת את נפשה היה בעיניה, אך זאת

היתה לה לישועה כי הקצף והפחד השיבו לה רוח בינתה, ותתנשא ממקימה כמו הכינה נפשה למלחמה אך לשונה לחכה דבקה, כי לא מצאה מלים להביע בהן את העשתונות אשר הרה והגה לבה בעת הזאת, וכל החרפות והקללות אשר שמעה מעודה היו כדברי אהבה בעיניה מול אלה אשר חשבה בלבה. רק אז כאשר שמעה קול זעום נפשה אשר נתן בקולו על שושנה: צאי מזה! כי נכריה את פה, ואיך תעיזי מצח לחרף את אדוני הבית בביתו?! – רק אז פרצו עשתונותיה וימצאו תוצאות מפתחי פיה ותקרא בקול פחדים: ברח לך בליעל! צא כרגע ואל תטמא את הבית! –

– לא אדע, מי הוא זה אשר יצוה עלי לעזוב את ביתי? – ענה הנבל במנוחת לב.

– ראובן! שמואל! – קראה בעלת הבית אל המשרתים – הוציאו את הגנב מן הבית – המשרתים מהרו לקול הקריאה אך איש לא מלא פקודת גברתו.

– בוגדים! – קראה הנערה בחמה שפוכה ותעזוב את הבית להודיע הדבר להשופטים וגם שושנה מהרה לעזוב מקימה אחרי ראותה את השערוריות הנעשות בבית. המה באו ומנשה הוציא מצלחתו כתב נכתב ונחתם ביד אבינדב ובו כתוב בדברים האלה: הנני נותן את ביתי ומאת שקל כסף לאוהבי למנשה ירושת עולם, וזה חפצי ורצוני האחרון כי בתי תהיה לו לאשה...

עודם קוראים את הכתוב בהכתב בא הסוכן אל הבית וכראות שולמית אותו נפלה על צוארו ותבך בבכי תמרורים באין אמר ודברים. אחרי רגעים אחדים התעודד הסוכן ויאמר: אהובתי ששון לבי, הנה הבאתי לך בשורה, אך אל נא תבהלי, בשורה טובה אתי, אך הרגעי נא, אל תשתוממי! –

– בשורה? – שאלה הנערה בעצבון – האמנם יהיה עוד כדבר הזה? האם יקומו רפאים שוכני קבר מירבתי בור לדין עם מרצחיהם? הה! תקוה נדחה ממני, רפאי בל יקומו, ומה איחל עוד? כל ימי צבאי אור חשך באהלי! –

(התועה ח"א)

– ובכל זאת עוד תקוה נשקפה, הנה לא לעתים רחוקות נחשוב בני תמותה את יורדי בור בעת אשר הָיְתָה עוד באור תראה – ענה הסוכן.

– אמנם מתי בל יחיו עוד לעולם, הה! –

– אביך לא יחיה עוד כי את אשר בלעה האדמה לא תפליט עוד לנצח, אך על אחיך לא אטרה עוד הבאר פיה...

– מה תדבר? ! – קראה שולמית בשממון וברכיה כשלו ותתנודד. הסוכן מהר להחזיקה בזרועותיה לבל תפול ויוסף להביע אמריו לה: אהובתי, מקור חיי! הרגיעי רוחך, הלא השמעתיך כי בשורה בפי, אך חזקי לבך ואל תבהלי בשמעך מפי...

– סור לך ממני! ענתה כְּמֶכָּה בשגעון – סור לך! גם אתה בגדת בי, גם אתה קמת לצחק בי ולרבות פצעי חנם! אבחר מות מחיים! אל ירכתי בור אחישה מפלט לי מרוח עריצים! – ובדברה התנערה ותסר את זרעֹתיו מעל שכמה בחזקת היד.

– מאור עיני! משוש רוחי! – התחנן הסוכן קולו – אמחה מספר חיים, אור שמש יחשך בעדי אם לשוני תהגה רמיה, הטי נא אזנך לקול אוהבך אשר בך כל חיי רוחי ושמעי! – שולמית עמדה על מקומה ולא ענתה דבר רק הביטה בעינים חשכות על היושבים בבית. פתאם נפתחה הדלת ושושנה בת מטרד פרצה אל תוך הבית ותקרא בקול גדול: שולמית! עוד אבשלום חי! – מלבב האמללה פרצה אנחת שברון מתנים ותפול כגויה בלי נשמה בין זרעֹת הסוכן אשר מהר להחזיק בימינה לבל תפול לארץ. מנשה אשר עמד עד הנה ויבט בהסוכן בקצף וקנאה, נבעת מאד בשמעו כי עוד אבשלום חי וימהר לעזוב את הבית וגם השופטים יצאו אחריו.

הסוכן השכיב את שולמית על המטה ושושנה מהרה להביא רופא לעזרת האמללה אשר שכבה כבול עץ בעינים עצומות על משכבה וכל עוד רוח באפה עד כי האמינו העומדים עליה כי יצאה נשמתה, ומי יודע אם לא טוב היה לה לוא

שבה נפשה אז אל האלהים . . . בטרם היתה כעפר לדוש תחת רגלי המרצח . . . עצבת נוראה כסתה פני רעי בדברו את דבריו, עיניו יצאו מחוריהן ותארו היה מירה מאד. חזות פניו העידה עד בלי די כי ברצח בעצמותיו יעורר זכרונית מתהום הנשיה, זכרונות אשר ימסכו רעל צפעונים בכוס החיים ויבעיתו נפש ורוח. לפעמים עצר במלין כי נלאה נשוא את המכאובים אשר הביאו בלבבו, אך הנה פרצו מפתחי פיו למרות רצונו, כהמעונן אשר יעלה שעירים ובני תפת באמרי פיו ואך יקרא בשמם ימהרו לעלות על פני תבל, וחכמתו לא תעמוד לו להסירם ברוח פיו אז יקומו לצחק בו, יענו אותו ויציקו לו, כן היה רעי בעת ההיא, היא העלה את הזכרונות מתהום הנשיה ולא עצר כח לגרשם מלבו אחרי כן. אני הטיתי אזני ואשמע לכל דבריו ולא הוצאתי הגה מפי וגם אחרי אשר נאנק דֹם לא ערבתי לבי לשאול מפיו דבר כי ראיתי כי זכרונותיו ישיביהו עד דכא. אחרי אשר החשה זמן כביר התעורר כמו מתרדמה איומה ויאמר: לא אוסיף עוד הרבות אמרים כי המה ימצו לשד חיתי ורק בדברים מעטים אספר לך אחרית האמללה: היא נפלה למשכב על ערש דוי, בראשונה נראו אותות השגעון על פניה והרופא לא כחד תחת לשונו כי בינתה הסתתרה, אמנם כח הנעורים ועורקיה החזקים אשר מעודם לא נגעה בהם יד הפגעים לרעה היו לה לישועה להשיב רוח בינתה אליה. רוח הרעה סר מעליה וקדחת נוראה לקחה מקומה, דמי עורקיה נהפכו לנחלי אש ובקרביה התלקחו מיקדי עולמים ותתהפך בציריה ששה שבועות עדי החלה להתרפאות ולשוב לאיתנה. בימים הראשנים לא ידעה עד מה מכל התלאות אשר עברו על ראשה, אך לאט לאט שבו הזכרונות הישנים את החיים החדשים ותשאל את הסוכן, אשר לא עזב את ערשה מיום נפלה עליו למשכב, אם אמת הדבר כי עוד אבשלום חי? הסוכן ענה כי אמת הדבר, אך מאֵן לגלות את אזנה פעם אחת מכל הנעשה בבית מעת אשר חלתה, מדאגה מדבר פן לא תעצר כח לשמוע ורק לאט לאט גלה לה כי

אבשלום חפץ לשלוח יד בנפשו ויעביר תער הגלבים על צוארו, אך הרופאים השיבו לו את החיים, והמשפט נחרץ עליו כי יהיה כל ימי צבאו אסיר אל בור כלא, ולכן אולת ידו לדבר משפטים את איש הדמים את מנשה אשר בלע חילם, כי בעזרת שנים מהשופטים אשר השוחד עור את עיניהם לקח את הבית ובית המטוה נמכר ויקח לו את מאת השקל ככתוב על הכתב אשר עליו נחתם שם אבינדב, ועל דבר יתר הפלטה שאלו השופטים את פי אבשלום והוא ענה כי יתר הכסף, כמאת אלף שקל, ינתן אל אחותו, ולכן הפקידו פקיד על חלקה עד אשר תשוב לאיתנה – העלמה האמללה לא בכתה ולא הוציאה הגה מפיה בשמעה כל אלה, רק אחרי אשר כלה הסוכן לדבר את דבריו שאלה אותו אם יתנוה השופטים לראות את פני אחיה? – אך הוא ענה כי אבשלום איננו עוד בעיר הזאת כי משפטו להאסר בבית האסורים בארץ רחוקה מאד, ויתחמה כי עוד תקוה נשקפה אשר יבוא יום פדות לנפשו כי לא לעתים רחוקות תביא תשועת פתאם לאסירי עני, ואחרי אשר שבה מעט למנוחתה מבערת רוחה הוציא מכתב מחיקו ויתנהו על ידה באמרו: אבשלום שלחהו הנה בטרם עזב את העיר –

היא לקחה המכתב ותשם עיניה בו ועפעפיה נזלו דמעה מאין הפגות. כל היום ההוא ישבה על מקומה ותקרא ותשב לקרוא, כמו לא שבעו עיניה מראות כתב יד אחיה היקר לה. במכתב ההוא כפר לה אבשלום כל דרכי מנשה איך פתהו ויוכל לו וכל עלילותיו ומזמותיו אשר עד הנה נסתרו מעיניה גם את דרכי הבליעל בעזובה אשר אבשלום ידע אותם כבר כי שמעם מפי בן ישיבה ורק אהבתו לו עורה עיניו, עד כי לא השיב לו מעלליו הראשונים לעון, כל אלה השמיע אותה וינחמה בתקוה כי עוד יִקָרֵא לו דרור, ואז לא ישיב ידו מבלע את מצמיתו. אך התקוה הזאת לא אמצה רוחה כי עמודי גויתה רופפו מאד מהמון הצרות ומהמהלה אשר עברה על נפשה, ודברי המכתב אשר גם לב זר יקרע לגזרים בקראו בו, וגם אני הייתי יום תמים כאיש נדהם אחרי אשר קראתי בו, הוא

חדש פצעי לבבה ויפילה שנית על ערש דוי כירח ימים.

כאשר שבה לאיתנה שנית ותחל להתהלך בחוץ, שמה אל הפקיד אשר על אוצרותיה את פעמיה ותסירהו ממשמרת פקודתו ותתן ידה אל הסוכן ותבוא אתו בברית לעיני כל ישראל. האהבה העזה כמות אשר אֲהֵדָה לבם החלה להעלות גם ארוכה ומרפא לפצעי לבביהם, כי בשכבר הימים הכל נשכח גם הטוב גם הרע וגם אמללים ודכאי רוח יחיו בנעימים בראותם באור ההצלחה, אם אך פגעים חדשים לא יחולו על ראשם. אך מנוחה לא מצא הסוכן בעיר ועל כן דבר פעמים רבות על לב רעיתו לעזוב את העיר אשר היתה להם לעיר בלהות, אבל היא מאנה שמוע בקולו כי חפצה לשבת במקום אשר עצמות הוריה תנוחינה – כה ענתה בכל עת לאלוף נעוריה – אך בלבה מצאו גם מחשבות אחרות קן להן והנה עצרו בעדה מעזוב את העיר; היא האמינה אמונה אֹמן באל גמולות כי ישלם לרשע כרשעתו ותקוה כל היום כי שואת פתאם תבוא על הצר אשר צרר לבית אביה, או אבשלום ישוב ויקום נקמתו ממנו; לכן לא עזבה את העיר למען תראה אחריתו. אכן תקותיה כוננו ברהם כל התקות – בהדמיון, ותלכנה אל מקום אשר תלכנה רֶבֶן – אל תהום התהו. ימים עברו שנים חלפו ועוד לא בא הקץ לבית עָוֶל, עודנו מתהלך באשמיו כקדם ולא יירא רע. ואף כי בא יום אחד אשר בו קיתה שולמית לראות יום פקודה על הרשע ותאמן אמונה אֹמן כי זה היום הכין שופט רמים לפקוד עליו אפו אך גם היום הזה כמוץ חלף עבר ואהליו אשר קנה בעולה ישליו לו.

אחרי אשר ראה מנשה כי נוחלה אבדה תקותו למשוך את בת אדוניו ברשת אהבתו כי היא היתה לאשה לאיש חרמי, נאות לדברי איש הבינים אשר דבר על לבו לבחר בבת ראש הקהל לעזר כנגדו, ולרגלה באו לביתו אוצרות חדשית כי יחידה היתה לאביה אשר כביר מצאה ידו ויהי הגביר בעירו. חותנו אשר כבר זרקה בו שיבה שאל בעצתו בכל אשר עשה בדבר הקהל ובכן היה גם לראש הקהל אף כי לא בחרו בו. ואף כי רבים שנאוהו בנפש אך איש לא ערב לבו להביע מחשבותיו

כי פחדו נפל עליהם, ויחכו לעת מצוא. ויום אחד בא וירנין לב כל שנאיו אשר דמו כי באה העת אשר בכליון עינים חכו לה, עת תמוט רגלי שנוא נפשם; וזה הוא היום אשר הביא שמחה בלב שולמית, אך אחרי ימים אחדים ראו כלם כי תקותם מאפע, כי איש זרוע לו הארץ והכסף מגן הוא להחוסים בצלו לבל תאֻנה אליהם רעה: ביום חג המצות כשנה אחרי ירש את בית אבינדב בצאתי מבית התפלה עטרו אותו אנשי חיל מזוינים ויובילוהו למקום המשפט ואיש לא ידע מה שרש דבר נמצא בו. בבואו לבית המשפט נגש אל השר היושב ראשנה וישאלהו בגאון: מה עול מצאו בי כי שבתו משוש חגי? – על זה ענהו השר לוא היתה לאל ידנו לבוא אתך במשפט על כל דבר עול אשר עשית עד כה כי אז כבר הוציאוך אל הורג! אך על הנסתרות, אשר אין לאל יד איש להוציאן אור עליהן לא נוכל להוציא דין ומשפט רק על הנגלות הנך קרוא הנה – ובדברו צלצל בפעמון ושני אנשי חיל הביאו איש אסיר באזיקים אל הבית.

– התדע את האיש הזה? – שאל השר.

– לא אדעהו – ענה מנשה בבטחה.

– שקר הדבר! – קרא האסיר.

– החרש מעט! – ענה השר וישם אל מנשה פניו ויאמר: אולי לא תכירהו עתה בראותך אותו בבגדי האסירים, אך זאת ידעתי נאמנה כי תכירהו ברגע בהודע לך כי הוא היה המשרת בבית האסורים בעת אשר ישב אבשלום בו –

– הוא המשרת? – קרא מנשה בשממון, אך כרגע הבליג על מבוכתו ויאמר: ומה לי ולו? –

– מדוע נבוכות בשמעך כי הוא היה המשרת, אם לא תדע מה לך ולו? –

– אני לא נבוכותי, רק זכרון הצרות אשר עברו על רעי ואוהבי אבשלום הכאיב את לבבי –

– זאת ידעתי מאז כי צרות רעך נגעו עד לבך – ענה

השר בלעגי שפה – ועל כן חשת לרוחתו לישועתי לחלצו מן המצר, האין זאת ? ! –

– אני לא חשתי ולא עשיתי מאומה למען פתוח לרעי דלתי בית האסורים אף כי צרותיו נגעו עד לבי, כי מעודי לא הלכתי נגד חקי הממשלה –

– לא דלתי בית האסורים יצאת לשבר, רק לחלץ נפשו מגויתה –

– עלילת שוא היציא שנא עלי, זאת אראה עין בעין, כי איך יכולתי לגשת אל רעי אשר היה סגור בבריח ודלתים ? –

– דבר אתה ! – נתן השר צו להאסיר, והוא פתח פיו ויאמר : ימים אחדים בטרם שלח אבשלום יד בנפשו בא אלי זה האיש וידבר על לבי כי אגיד להאסיר כי עליו נחרץ המשפט להתלות על עץ, ובראשונה מאנתי שמיע בקילו, אמנם הוא לא הרפה ממני וישבע לי באמונתו כי אמת הדבר כי משפט מות נחרץ עליו ויתן על ידי מאה שקל כסף למען אבצע חפצו : לגלות הסיד להאסיר ולתת לו ארגז קטן ככף איש, ויבטח לתת לי עוד מאתים שקלים אחרי אשר אשלים חפצו. הכסף עִוֵר את עיני גם האמנתי לדבריו כי המשפט נחרץ עליו ואבוא ואגיד לאבשלום את כל דבריו בשם איש לא נודע לי, כי את שמו לא ידעתי, ואתן לו את הארגז ואצא ואחרי חצי שעה בא השר המשגיח על בית האסירים וימצאהו מתבוסס בדמי על הארץ. והנני נבון להשבע בשם ה׳ כי כל דברי אמת וצדק, כי לא ידעתי כי בארגז נמצא תער הגלבים וכי האמנתי אמונה אֹמן כי המשפט נחרץ על אבשלום – מנשה עמד במנוחה בעת אשר דבר האסיר את דבריו ויבט בו בבוז ושאט נפש כמו חפה נפשי מפשע ולא יירא מדברי איש מרמה אשר יוציא עליו דבת שוא.

– מה תענה אתה על הדברים האלה ? – שאל השר את מנשה.

– מה לי לענות ? האם אבקש להצדיק את נפשי בכל

עת אשר יקים מלשין להוציא עלי דבת שקר ? הלא אם אעשה כה אז ירבו מצמיתי מיום ליום –

– מדוע יוציא עליך דבת שקר ולא עלי או על איש אחר ?–

– זאת לא לי לדעת – ענה הפושע במנוחה – השפטים ידרשו ויחקרו היטב אם יש לאל ידם להרשיע איש נקי כפים על דברת פושע אחד אשר יענה בו סרה ? ! והנני מגיד לך מראש כי לשוא יהיה כל עמלך לדרוש ולחקיר מפי, אחת דברתי ולא אשנה : כל הדברים האלה שקר המה ואני לא אדע עד מה, ומעתה לא אוסיף ענות דבר אף על אחת משאלותיך –. הוא מלא את דברו כי לא ענה מהעת ההיא דבר על כל אשר שאלוהו בשבתו במשמר, אך הכסף ע נ ה את הכל כי חותנו לא נח ולא שקט עדי מצא נתיבות שר העיר והוא האיר פנים אליו ויבטיחהו להוציא עד מהרה צדקת איש בתו, וכשחיק היה להשר עשות כדבר הזה, כי רק אחד מהשיפטים, הוא ראש בית המשפט, בקש להרשיע את מנשה לא כן יתר השופטים, המה כלם דברו עליו טובות כי ידעו נאמנה כי שברם אתם, לכן הסיר השר את ראש בית המשפט ממשמרת פקודתו ויתן לו משרה אחרת, ובכן יצא הבוגד לחפשי למגנת לב שולמית ויתר שונאיו.

מעת אשר יצא מבית האסירים היה כדוב אורב להסוכן ולרעיתו על אשר הכוהו בלשון ויוציאו עליו עלילות שוא – כה הגיד לכל איש בביתו ובבית התפלה – ויכנה את הסוכן בכל עת בשם מ ל ש י ן, והחנפים אשר באו ביתו הרבו לדבר סרה בהסוכן למען הבאיש ריחו בעיני אנשי העיר, ולמען למצוא חן בעיני מנשה ביתר שאת, הוציאו דבה כי הסוכן ורעיתו אינם יראים את ה׳ . . . וגם לא יזהרו ממאכלי בשר וחלב וכהנה עונות רבות אשר די כהן להרחיק לבב כל יושבי העיר מעליהם, וגם חפצם הצליח בידם להשליך שקוצים על בית הסוכן עד כי רחקו מעליו כל באי שער העיר וכשחיק היה למנשה אחרי כל אלה לשלוח פחים בעקביו. לא ארכו הימים ימי שלוה לשולמית וידיד נפשה ; שנאם בנפש לא נח

ולא שקט עדי הקימו מזמות לבו: ללכוד את הסוכן בפח אשר טמן לו, כי שלח בו מלאך זעם, אחד ממשרתיו עושי רצונו והוא בא אל בית המשפט ויעד בהסוכן כי יעשה מקנה וקנין בגנבות ויקנה כלי כסף אשר נגנבו מבית תפלתם; ופתאום לפתע בא שברו, כי בעת ההיא פרצו גנבים אל אחד מבתי תפלתם ויגנבו כלים אחדים וצלם זהב גדול, והבליעל עושה דבר מנשה אמר בבטחה כי ידע נאמנה אשר אם יחפשו חפש מחפש בבית הסוכן כי ימצאו את הגנבה. השופטים באו לביתו ואחרי אשר הרבו לחפש, מצאו את הצלם וכוס זהב גדולה קבורים במעבה האדמה בחצרו ולוא היה בביתו כי אז בא אל בית הבור, אך זאת היתה לו לישועה כי היה קרוא למשתה לאחד מרעיו וכאשר באה שואת פתאם אל הבית מהרה אשה זקנה אשר גרה בביתו להודיע לו מכל הנעשה בבית למען יְמַלֵּט על נפשו, וביום השלישי יצא כתב גלוי מאת שר העיר אל השומרים והשופטים ביתר הערים כי שמואל איש כספי (הסוכן) גנב כלי קדש מבית תפלתם ויברח בהחבא לכן יחפשו חפש מחפש אחריו. אך הוא נמלט מידם ועקבותיו נעלמו עד היום הזה ושולמית קנתה החפש לנפשה בכסף מלא ומני אז תשב האמללה בודדה גלמודה מאישה אשר נפשה דבקה אחריו. אך הצפעוני עוד לא כלה כל חצי חמתו בה, עוד נטר איבה לאשת עברתו וזה היום אשר הביא יתר בני אשפתו אל לבה, כי הציגנה כחוטאת לעין כל לְשִׂמְּה לחרפה ולקללה לכל באי שער העיר, עתה שת קציר לשארית הפלטה מהבית אשר הכה חרם כי האמללה נפלה למשכב מרוב מכאוביה ולא הוסיפה קום. הנה כי כן כונן האכזרי חציו על יתר להשמיד ולאבד עד בלי השאיר פליט לשינאיו, עשה וגם הצליח ועתה לא יפחד עוד משואת פתאם, כי מי יפקוד עליו עונו? מי יקום נקמת דם האמללה ממנו? הה! דרך רשעים צלחה! —

— פצמתני בדבריך — קראתי ככלותו את דבריו — פוררת ראשי ולבי! הן למאורת צפעונים הובילוני רגלי, למקום בו רצח ומזמה כדבר באפל יהלכו, נעזוב את העיר

ברגע פן נלכד גם אנחנו ברשתות פועלי און! —

— אנה תשים פעמיך? — ענה רעי בשחוק ועצבון יחד — איפה תמצא מחבא מרוח עריצים? פנה לך על ימין או על שמאל ובכל מקום אשר תבוא תמצא אלה וכאלה לאין כפירות. אמנם לנגד עינינו אין כל פחד, יפחדו העשירים ושלוי עולם אשר מלאו בתיהם טוב פן יארוב להם כחתף אויב במסתרים, לא כן אמללים כמוני אשר מבקר לערב יֻכּתו מידי הזמן, לנו אין כל פחד, העוני והמחסור ישימו עלינו סתרה לבל תאֻנה אלינו רעה —

— אך האמנם מלאה הארץ חמס באין מפגיע ובאין שם על לב לְשַׁבֵּר זרֹע רמה? —

— הלא אמרתי לך בראשית דברי כי ישנם אנשים ישרים תמימי דרך ועושי צדקות בהעיר הזאת וביתר הערים, ורב מספר אנשי חסד ממספר בני בליעל, אמנם אלה נתעו בשוא להאמין כי יראת ה׳ נוכח פני הזודנים האלה. הנה אלה הרשעים יתחפשו באפר צדק, יתכסו בבגד תֹם לעין רואים ויתממו, הנה המה אומרים קנאת ה׳ צבאות תאכלני, לכלות כל עון ולהתם פשע נצא חלוצים, והפתאים ילכדו בערמתם ויאמינו כי עינם לאמונה וכי יחפשו אחרי חטאים להסיר הרע מקרב בית ישראל ולעצור בעד המגפה. ואם ימצא אחד או שנים בעיר אשר רב כח לבם להבין דבר לאשורו, אך המה לא ירהבו בנפשם עז לגלות את המסכה מעל פני אנשי המרמה, כי אוי לו להאיש אשר יהגה בפיו את אשר יחשוב בלבו, להאיש אשר יעיז לדבר תֹעה אל המתקדשים המישבים לב העם אחריהם בעבותות מרמה, כי אף אם יצדק כמשה איש האלהים לא תעמיד לו לא צדקתו ולא חכמתו להנצל מרגשת פועלי־און, כי את פשעים ימנה ושמו יהיה לחרפות ולדראון ואז חייו תלואים לו מנגד. גם על בנים ועל בני בנים וגם על משפחתו יכבד עונו, לכן כל שומר נפשו ירחק מהם כי מי הוא זה אשר ערב לבו לגשת לעורר לויתן למען הלחם בו? וככן נראה צדיקים קבורים

(תמוז ח״א)

והרשעים ישאו ראש, לא ז״ע אנוש גם לא שבט אלוה עליהם . . . אשרי האיש אשר רק מפי אחר שמע כל אלה ואל עצמי ובשרו לא נגעה הרעה, היא יביא לב חכמה בבואו בין אנשים וידע להכיר מעבדיהם, ואם רוח נכון בקרבו יבקש לו אנשים ישרים להתרועע אתם וישמח בחיים, אך אוי לו להאמלל אשר בדמי לבבו קנה חכמה ואשר שתה מצה קבעת כוס התרעלה אשר השקוהו אנשי מרמה וָתך, לו לא ינעמו עוד החיים, ששון ושמחה ינוסו מפניו, הוא רק חמס יראה, רק שיד ישמע באזניו, כי לא יאמין עוד בבני אנוש, וגם הישר באדם לא זך בעיניו כי לבו יסיתהו בשפק, וזכרונות הימים החילפים יקומו כמלאכי זעם לנקר מוח עצמותיו ולהוביש ששון מלבו. כרע העין אשר אֹצרות חשך לו יפחד כל היום פן ישקוהו סף רעל למען רשת אוצרותיו ולכן יאכל לחמו בדאגה מיראה פן מות בו, כן יירא האמלל מרעיו ומיודעיו לגלות כתרי לבבו להם, פן בגוד יבגדו בו. כל התבל ושאונה כמעון תנים בעיניו והחיים עליו למשא, רק רגש אחד יעודדהו לפעמים וישים עבותות על ידיו לבל יטרוף נפשו באפו! הרגש הזה ימשוך אחריו את האמלל, כאיר נר אשר יתראה פתאם למגשש באפלות באישון לילה, יפיח רוח עז בקרבו להרים פעמיו ללכת אחריו אף אם לא ידע אנה ינחנו, לנוה ישרים אי למערת פריצים . . . הנקמה! הנקמה! הה! היא תעודדני גם אני לצעד הלאה בדרכי החיים! הנר האחד אשר יאיר לי, הרגש האחד אשר לא ינום ולא יישן בחדרי לבי, היא הנקמה ואליה אשא נפשי! — בדבר רעי הדברים האחרונים סרה העצבת אשר שכנה כעננה על פניו, לחייו התאדמו כלחיי שותה שכור ועיניו הבריקו כזיקי אש וכאיש ערוך להמלחמה נשא ראשו. אכן כבלותו לדבר סרו לאט לאט אֹדם לחייו וברק עיניו ויורד לארץ ראשו.

— לא אבין למליך — עניתיו — דבריך רמים ונשגבים ממני ולא אוכל להם —

— מי יתן ולא תבינם עד עולם! — ענה בעצבת נוראה —

אבן לא לך אחי להבין רגשותי ! כי לא להצפור הנולדת בבית ולא ידעה רפש להבין רגשית צפור דרור אשר מוקשי איש שמו לה דלתים ובריח לבל תתענג על חיי חפש ודרור, ולא להצפור האחוזה בכלוב לרעת צרות נפש הצפור השחוטה אף כי גם שתיהן נלכדו בפח יקוש. אם אמנם גם הוריך נגזרו מידי עריצים כהורי, גם נחלת אביך נהפכה לזרים ואין אומר השב, אך העמל נסתר מנגד עיניך, עושקיך עשקוך בטרם יצאת עוד לאור באור החיים ורק לשמע אזן שמעת מפי כי בוגדים חמסו הון אביך ויציגוך ככלי ריק. אך לא כן אנכי עמדי, אני ראיתי בעיני שבר על שבר. הוה על הוה עברו על בית אבי ויכריעוהו תחתם. אני ראיתי ראשיתו בשבתו על מרומי העשר ואחריתו אשר היה עדי אבד. אני ראיתי כבוד אחותי בשבתה בבית מלא טוב פנימה, וחרפתה !!... רב לנו לדבר! – קרא פתאב וירקע ברגליו כמשתגע – לא! לא אשתגע !!... קרא עוד הפעם בקול נורא ויחזק ראשו בשתי ידיו – חיה אחיה! אל תסתתרי בינתי! לא! עוד יש לי חפץ בך! לנקום נקם! נקם אקח!! – כראותי זאת נבהלתי מאד ומחשבות עלו עוד הפעם על לבי אולי משתגע היא, אמנם המחשבות האלה עברו כרגע כמוץ עובר, כי אהבת נפש אהבתיו ולא נתנני לבי לחשוב עליו רעה, גם הָרְאֵתִי לדעת כי כביר כח לבו, ואֹמר בלבי: דרכיו נסתרים ממני, והיכול אוכל א נ י להבין את אשר בלבו? הוא צדק במשפטו באמרו כי לא אוכל בוא עד תכונתי מאשר כי אני לא ראיתי צרתי בעיני, ומי יודע אם לא גדלו מכאיביו אלף פעמים ממכאובי? – זאת השיבותי אל לבי ואצדיקהו, אמנם זאת היתה לפלא בעיני בראותי כי יהפך בכל עת לאיש אחר בנשאו את המלה נ ק מ ה על שפתיו: רגע יספר במרי שיחו ויבכה מרה, ואך יוציא את המלה מפיו, יתעודד ויתיצב הכן כאיש ערוך למלחמה. אחרי זמן כביר שב למנוחתו ויאמר: אחי! מעתה נשים רק אל הבאות לבנו ואל נזכור ראשונית כי הנה תציתינה להבת שלהבת בעצמותי, ואחת אשאל מעמך: אל תשאל מפי את הקירות אותי עד אשר אספר

אותן לך, עוד יבוא יום ואגלה לך את כל לבי, אך לא עתה, ומאד אתנחם על הדברים אשר השמעתיך עד הנה כי עודך נער ואפחד מאד פן יכו שרשיהם על תלמי לבבך ויוציאו שרש פירה ראש ולענה למרר חייך ולגזול מנוחת לבך ובי יהיה העון. הה! מדוע נולדתי לבהלה לראות עמל ולהדאיב נפש רעי?!... אמנם לוא ידעת נגעי לבבי כי אז הבינות כי לא אני הוא המדבר רק פצעי יזעקו מרה, המה יקראו בחזקה למרות רצוני ואני רפה ידים ולא אוכל למשול בהם, הה! מר לי מר! – ובדברו בכה בכי תמרורים. אני הבטחתיו לעשות רצונו, אף כי נכספה נפשי לדעת תולדות חייו, כי נפשו יקרה בעיני ולא יכולתי למרות את פיו. – מני אז החל ללמדני קרוא עברית ואני הגיתי בתאות נפש, גם באמרי פיו הביא חכמה בלבי; הוא נשא מדברותיו באזני על גוי ועל אדם ודבריו ירדו כשמן ששון ללבי, הוא ספר לי דרכי ארצות שונות וממלכות רבות אשר לא שמעתי שמען מעודי ויהי בעיני כתמים דעים, וכאשר השכלתי עשות רמיה בהיותי בבית בעל השם, כן הרביתי חכמה ודעת להשכיל לצדק ולשפוט מישרים בחברת רעי אשר לא הסיר עיניו ממני אף רגע. ואף כי הוא קרא תמיד חמס ושוד על כל בני האדם ויתן כלם כמרצחים כצפעונים אשר שומר נפשו ירחק מהם בכל זאת לא הביאו דבריו בלבי איבה לבני האדם, גם לא עלה על לבבי לאמר הן כל בני האדם רשעים המה אאלף גם אני ארחותם, ותהי להפך; כל אשר הוסיף להרשיע בני איש ומעלליהם כן גבר החפץ בלבי לטהר לבי למען יהיה רוחי נכון ולבי מבקש יֹשֶר כאחד השרידים אשר קרא בשמם, כי להיות כאחד מבני המעלה אותה נפשי.

כז.

הַחַזָּן וּדְרָכָיו.

כבואנו אל החזן מצאנו שם את כל העוזרים אשר נקבצו

ובאו ללמוד המנגינות אשר ערך ליום השבת, גם רבים מבני העיר היו בבית כי התאספו להתענג על נעימת זמרתם, וכשמעם את הקול קראו ברגש „הפלא ופלא !" „מאד נעלה !"

– השירה הזאת לא נופלת היא משירי ישראל הפושע !
(הוא היה אחד מגדולי החזנים בארצי אשר הרבה המזמתה לפי דברת רבים, עד כי היה למלה בפי יושבי הערים האלה, והנבלות והתועבות לאין ספורות אשר עשה בימי חייו יספרו עד היום הזה ובלי כל ספק יגדילו עליהם כדרך האנשים האלה, אך גם בקולו ובנעימת זמרתו היה למופת ליתר החזנים כמו בתועבותיו) חי נפשי כי לא נופלת השירה הזאת משירי ישראל הפושע ! – קרא אחד מהשומעים ברגש.

– לא נופלת ? ! – קרא החזן ברגש – אדמה כי שירתי נעלה אלף פעמים על שירת ישראל ! כי במה הראה כחו ? האם ידע מה בחכמת השיר ? הוא שר בשירים ולא ידע עד מה, לא כן אני, אני אקרא מעל ספר השירים כל הכתוב עליו, ואדע לערוך אותו במדה ומשקל, ואתה תאמר : לא נופלת שירתי משירי ישראל ! –

– אבל גם ישראל היטיב נגן – ענה האיש.

– לא אכחד כי הוא היטיב נגן הרבה יתר מכל החזנים אשר בארץ, אך איך ישוה ויערך לי ? –. אני שמעתי ולא בינותי. כי בשירת סובאי יין שמעו אזני : מה להערב הרב הזה ולהתפלה ? – שאלתי את נפשי – הלא אלה הנה זמרות שותי שכר, ואלה שירות הנשים הכובסות על היאור ובעיר אשדות לא שמעתי כאלה. כזאת חשבתי בלבי אך לא הגדתי מאומה.

– השמעת בעיר אשדות שירים כמו אלה ? – שאלני איש אחד בגשתו אלי.

– לא שמעתי ! – עניתיו.

– השמעתם ? – קרא האיש בשמחה כמנצח – השמעתם כי גם בעיר אשדות לא ישמעו שירים כאלה ? ואני הגדתי לכם אתמול כי החזן הזה יחיד בדורו הוא – ראו נא ראו כי אדע לערוך ערך זמירות –

– גם אני כזאת אמרתי – קרא איש קצר הקומה מאד אשר הכרתיו כרגע כי תופר בגדים הנהו כי ראיתי מחט וחוט סביב לו בשולי מעילו ממעל תחת צוארו.

– אך רב לכם להרבות להג הרבה כי תפריעום ממלאכתם– קרא איש רם הקומה אשר פניו כפני הכושי, בקול חזק מאד וירם ידו הַמְגֹאָלָה בזפת ושחור למעלה כמפקד צבא מלחמה.

– הטרם תדע את אשר יאמרו המושלים: סנדלר! למוד החזק במרצע, בטרם תצא להורות דע! – ענה הַחַיָּט. תופר המנעלים לא ענה דבר רק נשך בשניו את שפתו התחתונה ותלונה חרישית התמלטה מפתחי פיו.

ביום השבת בעת התפלה נגלו לעיני נצורות חדשות אשר לא פללתי ראות. הן גם באשדות ראיתי כי החזן לא יתפלל, אך זאת לא עלתה על לבי כי החזן ידבר נבלות ונאצות בעת אשר העם ישפכו שיח לאלהי מרום, אך עתה ראיתי כי גם דבר כזה לא יפלא מחזן, כי אחרי אשר הרים קול בוכים באמרו „והביאנו לציון עירך ברנה" ואחריו נשמע קול יללה מעזרת הנשים, פנה אל העוזר הגדול העומד לימינו ויאמר בקול דממה היבכו הכלבים? –

– המה יילילו! – ענה העוזר בקלסה.

– טוב הדבר! – ענה החזן וישלח לשין ויחל לדבר דברי נבלה אשר רק במערת פריצים ישמעו. אני שמעתי ואשתומם מאד על הנבלה הזאת, ולולא ראיתי זאת בעיני כי אז לא האמנתי כי ישחית כה איש דרכו עד כי יחלל את הקדש בזדון לב. וגם בביתו לעג בשאט נפש לכל הקדושים אשר בארץ, וגם על שוכבי קבר שפך בוז וקיקלון. ורעי אמר אלי בצאתנו החוצה בעת אשר קראו מעל ספר תורת משה: עתה תראה בעיניך כי צדקתי באמרי פי באמרי לך כי הישרים בלבותם יאמינו בדברי איש מרמה ואון, הן הזקן אשר האכילנו לחם, העיד על החזן הנבל הזה כי איש ישר הוא, והוא יתעיב עלילה לחלל שם אלוה ושם עיר הקודש אשר לשמה ולזכרה תאות נפש כל איש ישראל אשר יתן כבוד לעמו ואמונתו! – אחרי כלות

התפלה קרא אותי ראש בית התפלה לאכול על שלחני ובעת הארוחה אמר אלי: השמיעני משירי עיר אשדות – עשיתי חפצו ואשיר לו; אך שירתי לא מצאה חן בעיני השומעים.

– השיר הזה לא לבני ישראל הוא רק לגויי הארץ – קרא בעל הבית בהעבירו ידו על מרום מצחו ובין מפלגות זקנו הארוך, אחרי כן החלו לספר איש לרעהו ממפלאות הצדיקים אשר בארץ המה, זה קרא בשם צדיק אחד ורעהו השמיע מפעלות ידי השני, ואיש גבן אשר ישב למולי צפצף בקול דק כקול התול ויקרא: אך כל אלה הנפלאות כאין ואפס נחשבו מול הגדולות אשר עשה איש האלהים בעל השם הקדוש! – לשמע השם הזה נשאו כלם מרום עיניהם ובעל הבית קרא במעל ידיו ברגש: מי ישוה ומי יערך לקדוש אלהים עליון? לפניו לא היה ואחריו לא יהיה עוד איש אשר ידבר פנים אל פנים את ה'! – בשמעי שם בעל השם נשא על שפתי האנשים בחרדת קדש, חרדתי חרדה גדולה ואמר בלבי: אבדתי אבדתי! הנה המה יודעים את בעל השם, ומה אעשה בהקבע להם את אשר עשיתי לו? חשבתי זממתי מה לעשות ורוח מבינתי הורני לחלל שם בעל השם בעיניהם ולגלות על מעשי תרמיתו למען אצא צדיק בהשפטו אתי.

– שקר בימינכם! – קראתי בקול עז – בעל השם לא עשה נפלאות מעודו, רק ערמתו עמדה לו להוליך אנשים שולל בפחזותו ודהן לבו למען יאמינו בו כי קדוש היא. אך אני ארע נאמנה כי שקר כזב... האנשים השתאו השתוממו לדברי עד כי העתיקו מהם מלים אך לאחרונה קרא הגבן: הס נער משלח! איך מלאך לבך לדבר תועה על מלאך ה' צבאות? לוא הייתי אני אדון הבית כי אז השלכתיך בחרפה כנצר נתעב החוצה –

– צא כרגע מביתי ואל תטמא את השלחן, שקץ נתעב! – קרא בעל הבית בחמה נוראה – צא ואל תאחר פן אראך נחת ידי! –. גם אמרי פיו היו די והותר להפיל עלי בלהות ולא התאויתי עוד לראות נחת ידו ואצהר ואצא

בחרפה ויראה מהבית. בלב נשבר ספרתי לרעי את כל המוצאות אותי והוא שחק לאולתי ויאמר: משגה אתך, אחי! בעל השם הנערץ והנקדש בפי אלה האנשים כבר ירד דומה. וזה יותר ממאה שנה הוא לברות לשני תולעה ורמה ואתה דמית, מבלי דעת, כי בעל השם אשר התהלכת אתו הוא הקדוש, לכן דע לך כי אלה החסידים לא יאמינו בבעלי השם רק בקדושים —

— אם כן לא ידעו עד מה לפי דבריך מבעל השם אשר באשדות? —

— הלא אמרתי לך כי המה לא ישימו לבם לבעלי השם אשר יחיו עתה על הארץ רק בבעל שם אחד יאמינו והוא כבר ישכון דומה — דבריו הרגיעו רוחי ויביאו תורה חדשה בלבי ואדע כי גם לפנים היו בעלי שמות...

— ירחים אחדים הלכנו את החזן מעיר לעיר והחדשות לא נהיו בימים האלה: הוא לא שב מדרכו, כמקדם היתה מנת חלקו לאכול ולשתות ועשית המזמתה, כמקדם דבר נבלה בבית התפלה ובביתו, ואנחנו אני ורעי ישבנו יחד תמיד כאחים מבטן — הוא כרה לי אזן לשמוע בלמודים ואני הקשבתי רב קשב, גם דרכיו ראיתי ואעשה כמהו.

החזן משך אותי חסד, לא כן את רעי כי לו שמר עברתו מיום בואו לביתו רק יען כי היה לו חפץ בו על כן לא הרחיקהו מעל פניו, כי לא לבד בקולו עזר לו הרבה, כי אם גם התפאר בו כי לו משורר עוזר אשר רבה דעתו בתורה, וגם רעי מאס בו ורק למעני נאות להתהלך אתו, וזה הדבר אשר העלה חמת החזן על רעי: ביום הראשון, אחרי אשר לַנּוּ הלילה בביתו, ראה רעי כי החזן יקום ממשכבו וישב לאכול ארוחת הבקר בטרם התפלל לכן התפלא מאד וישאלהו: הלא לא התפללת עוד ואיך תתן אכל אל פיך? —

— אני לא אתפלל בביתי — ענה החזן בשאט נפש.

— ומדוע לא תתפלל? — שאלהו שנית.

— האמנם אתן מרכולתי חנם אין כסף? — ענה בלעג —

הן התפלה מרכולתי היא ובה אסחר אל ארצות לצבור כסף ואם אתפלל בביתי, מי ישלם לי בעד התפלה הזאת? –
– אילם האינך ירא את ה'? – שאל רעי בתמהון לב – או תכחש בו ולא תפחד מיום המשפט?! –
– מי ה'? ואיה אלהי המשפט?! – קרא הנבל בְּלָזוּת שפתים ובוז. פני רעי התאדמו כדם בראותו עזות מצח הנבל ובשמעו את דבריו הנלוזים ויקרא בשממון וקצף: לא אבין איך יזיד איש לא ראה חכמה ולא שמע שמעה, להתחכם הרבה יתר מאבותיו ואחיו ורעיו? הן רבו רבבות בני ישראל על אמונתם יחיו ואתה תכחש באלהי השמים ולא תשים אל לבך פן מרה תהי אחריתך?! –
– אני לא ידעתי מראש – ענה החזן, אשר הסתיר קצפו בחבו, בקלסה ושאט נפש – אני לא ידעתי כי יש לאל ידך להיות מוכיח בשער, חי נפשי! כי לא אבין, מדוע בחרת להיות משורר? הלא תצלח להטיף לאדם רב דברי אמונה ודת ויש לאל ידך למצוא בכל עיר ועיר חמירים לאלפים אשר ישו אזן קשבת לדברי מוסרך, לך לך להטיף עליהם מלתך ולא עלי, כי אזני לא ארוכות הנה ולא יקשיבו רב קשב –
– לא מטיף אני – ענה רעי – וידעתי נאמנה כי בעונותיך לא ארד שאולה ולא אובה גם לא אביתי לבוא עמך במשפט ולהוכיחך על פניך, אמנם ידעתי נאמנה כי תנחם באחריתך על עזבך דרכי כל בני ישראל –
– דרכי כל בני ישראל?! – קרא החזן בקול שחוק גדול – מה הנה דרכיהם? כסל אי תרמית! ראה, מה עשיתי עתה? הנה אכלתי לשבעה בטרם התפללתי ואם התכה עוד מעט תראה כי אעשה תועבות גדולות מאלה ובכל זאת יחשבוני כלם לאיש ישר הולך, כי פתאים המה ויאמינו בכל דבר, זאת היא אמונתם בבני אדם וזו אמונתם באלהים, ואם המה יאמינו בשוא ותרמית, האאמין גם אנכי כמוהם? –
– הן אמרתי לך כי לא אחפוץ לבוא עמך במשפט, אמנם איך לא תירא מדבת עם? איך לא תשים אל לבך פן

יגלה אחד מהמשוררים דרכיך בקהל ויבָּלע לך ? –
– אני לא אירא מפניהם כי המה נודעים מאז למשקרים וזרע מרעים ואיש לא יאמין בדבריהם אף אם אמת ידברו, נסה אם תחפוץ לדבר עלי רעות בקהל אם לא ימלאו פיך חצץ – . רעי לא ענה דבר כי נכלם מדבריו ויאמר לעזוב את הבית, אך אני הפצרתי בו להותר אתי ויותר בבית החזן למרות רצונו. הוא היה עצוב רוח בכל עת, לא עלז בסוד המשוררים בהתאספם יחד, גם בעת אשר התלוצצו וידברו נבלה כדרכם תמיד שחוק לא נראה על שפתיו ועל כן שנאוהו כל רואיו, אך אני ידעתי מכאוביו ובהביטי בפניו אשר הפיצו יגון נורא, חפצתי בכל עת לשאל את פיו את הקורות אותו בימים עברו, אך זכרתי כרגע כי נדרתי לבלתי שאל זאת מפיו, והרעיון „הצפור השחוטה" עלה על לבבי ואנוד לו. אולם בעת אשר עזב את הבית – כי לבקרים עזב הבית לשעה ושתים ואיש לא ידע אנה הלך – הייתי שמח ועלז כיתר הנערים, כי המכאובים אשר הביאו דבריו בלבי נרפאו אחרי ימים אחדים – ורק בימים הראשונים אחרי אשר נגלו לעיני הנצורות הנוראות והקורות האיומות אשר עברו על בית הורי, התעצבתי אל לבי גם בביתי, אך כעבור ימים אחדים חלפו ועברו גם המחשבות הנוגות ואהי שמח כדרכי תמיד, ואף כי לפלא היתה בעיני איך מהרתי כה לשכוח את הצרות אשר בעת שמעתי אותן דמיתי כי הנה תעמודנה נצח מול עיני לבי לגזול שמחתי, גם לבבי חרפני על המעשה הזה כי כחוטא לזכרון הורי הייתי בעיני, בכל זאת לא חדלתי מבוא בסוד משחקים ואשיב אל לבי: הן לא „צפור שחוטה" אני ולא ראיתי צרותי בעיני ועל כן לא תדכאנה לעפר נפשי וגם רעי דבר כן ואשיש אתם משיש. אך כזאת עשיתי רק בעת אשר דן לא היה עמדי אכן בשבתי יחד אתו לא ששתי אלי גיל, ולא מאשר כי יראתי את פניו להראות לו כי שמח אני, רק מאשר כי הוא אצל מרוחו הכהה גם עלי, ובעת ראיתי פניו התיצבו הדברים הנוראים אשר שמעתי מפיו כמו חיים מול עיני

ויגרשו כל רגש ששון מלבי. הוא הרבה לחקור מפי תמיד אחרי דרכי בני ישראל בעיר אשדות ובסביבותיה ואני הגדתי לו כאשר בלבבי, אך בלילה אחד — כחמשה ירחים אחרי בואנו אל בית החזן — הרבה לשאול מפי מה שם גדולי העיר ועשיריה וכל אשר שמע מפי כתב על ספר וכאשר ראיתי זאת התפלאתי ואשאלהו:

— מדוע תכתוב שמות בני עיר אשדות על ספר? —

— שמע נא, אחי! — ענני — הנה קצה נפשי בלחם הנמבזה הזה, להתהלך את איש זר ובליעל מעיר לעיר וגם עליך צר לי מאד כי תבלה מבחר ימי עלימיך בהבל וריק, הן לך לב נבון ויש לאל ידך לקנות חכמה ודעת לכן עליך לעזוב את הנפתלים האלה ולבקש לך דרך תבונות —

— הלא אתה תורני — עניתיו בתם לב — ומה לי עוד? —

— במקום הזה לא הרבה חכמה כי רק רגעי מספר מֻנִי לנו להגות בתורה, וגם רגעי מספר אלה יביאו לך תועלת רק בהיותי אתך ואני לא אוכל הִוָּתֵר פה ימים רבים, ומה תעשה בלעדי? —

— אני לא פללתי כי תעזבני — קראתי בשממון ואריב קול בקול בוכים — הה! מה אעשה בלעדיך, אנה אפנה ומי יעמוד לימיני? —

— אל נא אחי — קרא רעי ברגשי רחמים — אל נא תמרר בבכי כי אף אם פני לא ילכו אתך אך עצתי תנחך בדרך טוב, הן בן ארבע עשרה שנה אתה ועת לך לבקש לנפשך דרך חיים —

— אך איפו אמצאנה? —

— הרגע נא ושמע בקולי ואני איעצך כי תשים אל העיר שכולה פעמיך, ששמה תבוא אל הישיבה אשר בה לקחתי גם אני לקח ותהיה לאיש ידע תורה וששמה ימצא כיום גם רעי הנאמן בבריתי והוא ינהלך ויהיה עליך סתרה —

— אך איך אפרד ממך? — קראתי עוד הפעם בלב מלא יגון, כי לא פללתי עד הנה כי יום יבוא ויפריד ביני ואני

החלותי לאהבו בכל לבב – לוא אתי הלכת אל הישיבה כי אז רצתי שמה בשמחת לבב כי מאז חפצתי לבוא בסוד תופשי התורה – בדברי זאת זכרתי פתאם דברי הזקן אשר דבר לפני מותו „ברבות הימים תהיה הב אם תהגה בשום לב" ואשר נשכחו כבר כמת מלבי – אך מקרים רבים קמו לשטן לי עד הנה ובכל לבב איבה לבוא אל אחת הישיבות לוא אך אתי הלכת גם אתה, אך להפרד ממך לא אוכל –

– לא אחי! אני לא אוכל ללכת אתך כי אל עיר אשדות אשים פעמי –

– אל עיר אשדות?! – קראתי בתמהון.

– מדוע תתפלא? הלא אנוע מעיר לעיר ואחת היא לי אם בעיר הזאת או באחרת אשים משכני, לכן גמרתי אמר ללכת שמה לראות דרכי היהודים היושבים בעיר הזאת –

– אם אחת היא לך, מדוע תמאן ללכת אתי אל העיר שבולה? –

– אל עיר שבולה לא אוכל לשוב ואל אשדות אשים פעמי כי דבר לאט עמי אשר לא אוכל לגלות אותו לך ורק בהודע לך קורות ימי חיי המעטים והרעים אז תדע גם את המקרה אשר יכביד עלי אכפו ללכת לעיר אשדות ואתה שמע בקולי ולך לעיר שבולה ובוא אל הישיבה, ולך ייטב שמה כי כסף יש בידיך והוא יקח לך לב ראש הישיבה אשר יאהב רק שלשה דברים בתבל: את נפשו ואת רעיתו ויותר מהנה את הכסף ואם תתן על כפו מתן בסתר אז יאספך כרגע וממיטב הארוחה תהיה ארוחתך והיית שלו, גם שמה בהישיבה תשמענה אזניך כל הקורות אותי מאז נולדתי לבהלה כי בידי רעי ימצא ספר אשר עליו כתבתי בידי קורות ימי עמלי –

– אני אשמע לקולך ואלך אל עיר שבולה – עניתיו בלב רגש – אכן גם אתה הראני אות אהבה ושב אתי עוד ירח ימים ואחר נפרד איש מעל אחיו –. הוא נאות לשאלתי ויותר אתי, אך מקרה אחד בא פתאם ויפרד בינינו: בעיר מהבילה באה פתאם לפתע קפדה על החזן הנבל, יום קץ

בא לנבלותו וזדון לבו. ומעם מזבחו, מבית התפלה, בעת אשר עמד לפני ארון האלהים להתפלל בעד הקהל ולדבר נבלה באזני עוזריו כאשר הכין מאז, לקחוהו שני שוטרים אשר באו לרגלי שר בית המשפט ויובילוהו לבית הסוהר מקום אשר הגנבים והשודדים אסורים שם. כל העדה בראותה כזאת, נבהלה מאד ותהי מהומה בבית ואחד מראשי העדה הרהיב בנפשו עוז לגשת אל השר לשאל מפיו: מה עול נמצא בחזן? ואחריו מהרו רבים לבוא לשמיע פשר דבר, אך השר נתן עליהם בקולו ותפול אימתו עליהם וינועו ויעמדו מרחוק, ושני השוטרים אחזו בידי הפושע ויסחבוהו ויוציאוהו מבית התפלה והוא לא דבר דבר ולא התחנן רק כל עצמותיו רחפו. אחרי שתי שעות נודע פשעו בכל העיר, כי היא עשה מקנה וקנין בסיסים גנובים ושטרות מזויפים זה שנים רבות ואיש לא ידע מזה דבר כי נסע מעיר לעיר ויעש עשר, אך אשתו בראותה כי שנים רבות עברו והוא עודנו לא ישוב אליה, פחדה פחד פן יעזוב את ארצו ואיתה אחרי אשר ירבה לו כסף וזהב ותועץ את הסופר אשר להעדה בדבר הזה ותגל את אזניו ממשלחת ידי אישה והוא גלה להשופטים את אשר לקחו אזניו והמה מהרו להודיע הדבר אל השופטים ביתר הערים ובכן נלכד בפח ויובא אל בית הסהר, אז אמר רעי אלי: עתה באה העת להפרד כי לא נוכל עוד לשבת בעיר הזאת לבל נשא חרפת הנבל גם אנחנו –. עוד ביום ההוא נפרדנו איש מעל אחיו אחרי אשר העיר את אזני כי הספרים הכתובים עברית אשר נמצאו תחת ידי, יקרים המה במאד מאד כי בם צפונות ונסתרות רבות תמצאנה ואחרי אשר נאות לי לקחת מידי מחצית כספי כי בראשונה מאן לקחת מידי מאום ואך כאשר הפצרתי בו נעתר לי ויקח מידי את הכסף וישם לעיר אשדות פעמיו ואני אחותי בדרך שבולה. — — — — — —

— —

— —

(תם עה ה׳א)

כח.
קֵץ הַיַּלְדוּת.

– הס! עד פה תבוא ולא תוסיף! רב לך דבר תועה על עם אלהי אברהם הנודעים מאז לרחמנים, בישנים וגומלי חסדים, מלבך תוציא מלים! דבת שוא ועלילת שקר כל דבריך! שים מחסום לפיך פן ימלאוהו חצץ או סקול תסקל ומקהל ישראל תחרם!...

– האמנם חרה לך מתחפש, על גלותי פני הלוט הלוט? האם פלצות תבעתך, איש מרמה ומתקדש, פן יודעו מעשיך בקהל, ועל כן חרדת להרגיזני ותאמר לשים מחסום למו פי? לשוא תצעק עלי או אלי, שימע אין לך! לא אעצר במלים, לא אחריש אתאפק רק אקרא בקול גדול מאד: ישמעו נא אלה אשר להם אזנים, אלה אשר אזנם לא עוד הכבידו משמוע נכוחה, אלה אשר לבם לא עוד טפש כחלב, לא מלבי הוצאתי מלים, לא עלילות שקר שמתי לעמי, רק את אשר ראו עיני, את אשר שמעו אזני אותה הגדתי לכם היום! לא אבקש להשליך שקיצים על עם זו מקרבו יצאתי ואשר בו כל מעיני ובאהבתו אשגה כל עוד נשמתי תחיני, רק להזהיר מפני כל שקץ וטמאה ולשום לדראון את התולעים הנמבזים אשר אחר כל ירוק ידרשו לקטוף שרשיו מתחת, מגמתי. סורו סורו מעל אהלי אנשי עול המושכים אחריהם המון אדם בחבלי מרמה ויפשטו עורם מעל עצמותיהם ולמה תכשלו אז תלמדו ארחותיהם! סורו סורו! בדרכיהם אל תלכו כי דרכי צלמות המה. אני למדתי דעת ארחותיהם ונמלטתי בעור שני!...

– אמנם הלא תודה כי הוספת על הדברים אשר ראית, כהנה וכהנה, ואולי ימצאו במו גם דברי אמת, אך לא אוכל האמין כי כל דבריך אמת וצדק המה –

– הקולך זה? מבקר! לא את הראשונים אשר יפחדו על כבודם פן יגלה מהם, הנך נמנה, כי אם להוציא אמת משקר באת הנה ועל כן תאיר פנים אלי ותדבר בנחת, לכן

אשאלך גם אני במאור פנים: מדוע לא ימצאו דברי מסלות בלבבך? ולמה תמאן לתת אמון בי? —

— מאשר כי לא פתי מאמין לכל דבר הנני ורק את אשר יורני שכלי אותו אשמע, כי רב כח לבי לבקר בין טוב לרע ובאשר אשא דבריך במאזני משפט אראה כי לא נכונים המה —

— במאזני השכל העלית דברי ותראה כי לא יתכנו? אכן השמיעני נא, חכם לב! ואדעה גם אני, במה לא יתכנו דברי? —

— מאשר כי הנך מתהפך בדבריך כחומר ביד היוצר; רגע הנך איש תם ולבבך לא ידע דבר רע ועד ארגיעה תשוב ותקנה ערמה חכמה ומזמה ותוליך שולל ערומים זקנים ממך לימים. בעיניך ראית אנשים פוחזים ורקים הלובשים אדרת קדש למען גנוב לב העם וכאשר שמעת מפי רעך כי ראש העדה איש בליעל הנהו אחזתך רעדה וכהנה רבות. גם דרכי רעך זה לא זכו בעיני, היא ישית בשמים פיו וידבר גבוה גבוה כאיש מלא רוח חכמה ובכל זאת יבער ויכסל לדבר דבריו הנשגבים על אזן נער בן ארבע עשרה שנה, היעשה כזאת איש תבונות? ! ועוד דברים רבים כהמה וכהמה שמעתי מפיך אשר כל שומעם יכירם כרגע כי ילידי עשתנותיך המה —

— אם כאלה תשאלני, חכם לב, אידיע אותך כי עוד לא באת למשכיות אנוש, בחקר מזמות יצרי איש לא התהלכת ועד תכלית מחשבות בן־חלוף לא הגעת. אך לוא שאלת ממני הדברים האלה בעוד נער הייתי כי אז לא ידעתי מלים להשיבך, אכן עתה לא נער הנני עוד כי אדעה מלים ואשיבך. גם אני כמוך שאלתי את נפשי בימים עברו והרביתי חקור למצוא פשר דבר: איכה תמצאנה שתי דעות שונות קן להם בלב איש אחר? ואיכה יחליף וימיר בן חלוף עשתונותיו חדשים לרגעים? רבות יגעתי למצוא את החידה הזאת וגם מצאתיה! האדם עיר פרא יולד, בראשונה לא ידע עד מה, עדי יחל להבין להקשיב בקול הורים ומורים, ומה יורוהו אלה? לעשות כמעשיהם! כה יסכין האדם בעודנו ילד ללכת בדרכי האנשים אשר יראה בבקר בבקר ומעשיו יַשְׁוֶה להם. במנוחה ושלוות השקט יצעד

הלאה הלאה בדרכי החיים, מבלי שים לב אולי הוא נתעה ללכת אחרי מורה אין עינים ואם לא יקומו פגעי התבל להתעותו מדרכו, לא יסור מהמסלה אשר הציג עליה כף רגלו ויחיה במנוחה וימות בשלוה ויחשוב בלבבו כי אך באשורי צדק וישר אחזה רגלו אחרי כי דרך בנתיבות כל האדם, וגם כל רעיו יאמרו לו: איש ישר דרך היה, אך לא כן האיש אשר בלי מורה ומנהל יסול דרך, יפנה לו מסלה, הוא שבע יפול עדי ימצא הדרך הנכונה.

כהאיש אשר למד חכמה ולשון בלי עזרת מורה, לא ילך לאט לאט במסלה הנכונה עדי יגיע למחוז חפצו, רק יעלה אבר ויחזיק בגדולות, יעפיל לעלות עלי גבעת החכמה בטרם הציג כף רגלו על המעלות הראשונות ויבקש להבין דבר בטרם למד לקרוא כמשפט, ולא לעתים רחוקות יעלמו ממנו דברים אשר נער המקשיב לקח בבית הספר ידעם, כן גם דרך התועה בדרכי החיים, הוא יתעה ברגזה ודאגה כתועה בציה עדי יגיע אל עיר מושב ואחרי אשר ישיג למצוא בעמל ויגיעת נפש הדרך האחת, אז השניה מנו נסתרה, וכה יבלע ימיו בעמל ודאגה. ואף אמנם נעלה חכמת לב איש כזה שבע פעמים על חכמת האיש אשר על פי מדריכו בחר דרכו, בכל זאת ישגה לרגעים ולא ידע הדברים אשר לא נעלמו אף מעיני נער אשר עיניו ראו את מורהו. זה חלק כל אלה אשר כצאן אובדות יתהלכו על פני תבל וזה חלקי גם אני; את אשר ראו עיני אותו לקחתי לי לעינים, בעת אשר בא רשע עריץ משחית לחבל וימשכני אחריו – אחור לא נסוגותי, וכאשר שמעתי דברי יושר מפי דובר צדק – החזקתי בדרכיו. ידעתי כי ימצאו ערומים כבעל השם, אך נעלם ממני כי גם על מרצחים כמנשה תגיה השמש אורה. ראיתי הולכים בשרירות לבם ומחללים כל קדש בזדון, אך לא האמנתי כי ימצאו פעלי און המסתירים מזמותיהם תחת מסוה צדק ויראת אלהים, ואחרי אשר הזמן טלטלני טלטלה ותורתי לא מרעה אחד נתנה לכן הייתי הפכפך בכל דרכי, צדק ורשע תם ומרמה משלו

ברוחי חליפות, היום האמנתי בכל הדברים אשר שמעו אזני ומחר נודע לי, כי האמנתי בשוא נתעה ואחדל מתת אמון בדברי כל איש. רגע יסרוני כליותי על עשיתי דבר עול כי זכרתי דרכי ישרים ואהיה בעיני כחוטא ופושע, ועד ארגיעה שבתי והייתי כצדיק תמים בעיני כי ראיתי מעשי ידי פועלי אין אשר השחיתי התעיבו עלילה יותר ממני – ואוסיף לחטוא. ורק ברבות הימים באה חכמה בלבי, ברבות הימים כאשר נגלו לפני דרכים עד אין מספר ומעשים רבים לאין חקר, רק אז נפקחו עיני ואראה את אשר לפני, אז ידעתי להביא במשפט מעשי איש ותחבולותיו וגם מעשי אני, ואדע כי תם הייתי ויעקשוני עקשים, רוח נכון היה בקרבי ומאשרי מתעים מסכו בקרבי רוח עועים... אך אז בעוד הייתי נער אף כי כבר ראיתי דרכי התבל ואדם עליה כאיש בא בשנים וכאדם ידעתי לפשוע, בכל זאת לא ידעתי להביא מעשי במשפט ואלך אל אשר נשאני הרוח, ומי יודע אנה הובילו גלי המקרים את אניתי האמולה אשר בלי מלח ומשוט שטה על פני ים התבל? מי יודע אם לא השליכוה הסופות והסערות הרבות אשר עברו עליה אל צירי מכשול וכבר ירדה מצולה, לולא נגלה פתאם רעי דן כמלאך מושיע וַיַטֶהָ ברוח פיו אל חוף־ים מקום בו אניות רבות תמצאנה מנוחה... מי יודע אם לא הייתי לאחד השודדים והמרצחים אשר ביערות ילינו וכחתף יארבו לכל עובר ארח. או כאחד מראשי הקהל הייתי אשר יאכלו בשר עניים ויתומים נגדה לכל העדה ולא יחמולו ולא יסתתרו ביערים, כי נפשם יודעת מאד כי לא יאשמו... הן ידעתי נפשי כי לא טוב אני מכל האדם, גם אנכי עבד הנני ליצרי לבבי, גם בי תמשלנה התאות באכזריות חמה, וגם עתה אחרי אשר כבר הָרְאֵיתִי לדעת להבדיל בין טוב לרע ואדע, כי אך הלום עובר הֵנָּה כל חמדות החיים וכי אך רגעי מספר יתענג האדם בשתותו מכוס יין השכרון אשר תשקינה אותו ולארך ימים כנחש ישיך בקרביו, ואחרי כל אלה קצר ידים ודל כח הנני לעמוד בפניהן בקומן ללחום אתי ולא לעתים

רחיקות אניח חרבי מיד בטרם הכינותי גוי למלחמה, ומה גם אז בעת אשר לא הבינותי עד מה, אז הייתי כחומר ביד היוצר, לא לבד בידי יצרי לבבי אני, כי אם גם בידי יצרי לבב בני האדם אשר אתם התהלכתי, ומי יודע אם לא הלכתי בדרכי החנפים אשר בשם אלה יעשו עול, או למדתי ארחות פריץ אשר בעבור בצע כסף נמבזה או יעלת חן ישליכו כבוד אבותיהם אחרי גֵוָם ויאמרו לאחיהם בני עמם: לא עמי אתה! לולא לקחני רעי בחזקת היד ויוציאני למרחב מגיא צלמות אשר בו התגלגלתי תחת שואה, כי דבריו הנשגבים ירדו עמוק עמוק בחדרי לבבי ויכו שרשיהם בהיותי בן ארבע עשרה שנה והנם עושים פרי תנובה עד עתה... לכן חכה לי, מבקר חכם לב! ליום קומי לספר תולדות האיש הנפלא הזה ואז תדע ותבין: מדוע הטיף דבריו הנשגבים על אזן נער בן ארבע עשרה שנה וגם תֵּרָאֶה לדעת, כי לא רעיוני רוחי כתבתי על ספר רק מקרים ומעשים כמו שהיו, ובזה אשים עתה קנצי לתולדות ימי ילדותי אשר כלו באפס תקוה, והקורא אשר אתי התהלך בימי ילדותי ויתענה בכל אשר התעניתי אני, יראני אות לטובה ולא יעזבני גם בימי נעורי. אמנם מה זה הקול אשר עלה שנית פתאם לפתע באזני? הן המתחסדים והמבקרים שמו יד למו פיהם כי נחתו מפני קולי ומי הוא זה אשר ערב לבו לגשת עוד אלי בקול המולה? ולא קול אחד כי אם קולות מקולות שונים תשמענה אזני:

– מה לי ולחלומותיו ודברי רוח אשר יוציא מלבו? אני אמרתי כי יספר לי נפלאות מעשי ידי מרצחים בסתר או ספורי אהבה אשר ירנינו לב כל קורא בם, והוא לא כן יעשה רק ינהלני ימשכני מעיר לעיר ומה אראה שם? הבל ורעות רוח! – כה יאמר האחד.

– ספורים כאלה יש לאל ידי לברוא לאלפים ביום אחד לא חפצתי, אך מה יועילו אלה? – אלה המה דברי השני.

– הן לא מתחסד אני ובכל זאת חרה אפי בהמלשין הזה אשר יוציא דבה על כל קהל עדת ישראל ויספר עונות

והטאים אשר לא היו ולא נבראו, רק פושעים וזדים ראתה עינו, בכלם יתן דפי, בכל ימצא מגרעת, אות היא כי מצאתי לא רֵהַן ומבשרו יחזה כל איש ועל כן המה כלם כברי בורים בעיניו. האם כפו תמי ישרים מהעם אשר עליהם אמר החוזה מחזה שדי: ועמך כלם צדיקים? שוא ספורו אין מוסר ואין תבונה בו, גם לא ענג ללב ולא מרפא לנפש – כה יחוה השלישי דעתו. אלה וכאלה אשמע מפי הקוראים אשר נלאו בעמל הדרך אשר נהגתים אחרי עד הנה, אבן גם לי עוד מלים: שמעו נא הקוראים! לא חיזה חזיונית אשר יבקש לו כזבים איומים או שקרים נעימים למען שמח או להרעיש מורשי לבב הקוראים הנני, אני רק את תולדותי אספר למען יראו אלה התועים כמוני בדרכי החיים מבלי מורה ומנהל וידעו את אשר לא ידעתי אני, ולוא חפצתי לספר לך ספורים בדוים למען תתענג עליהם כי אז יכולתי גם אני, כי מכל אדם ומכל מקרה יש לאל ידי לספר לך ספור גדול ואם לא תאמין למוצא שפתי, הסכת ושמע ואספר לך ספורים רבים אשר רק שתי המלות „עלם" „עלמה" תהיינה לאבני הפנה להם: עלם בן שמונה עשרה שנה יפה תאר בן לאיש עשיר, ראה עלמה עניה ויפת עין ותחשק נפשו בה וגם הוא מצא חן בעיניה; אך היא יראה להשיב אהבה אל חיקו כי גורלה המר לא נכחד ממנה ותחוש עתידות לה, כי אבותיו לא יתנו את הנער לבוא בברית את עלמה עניה ועל כן הסבה עיניה ממנו, אך הוא לא נח ולא שקט עדי מצא נתיבות ביתה וירבה לדבר על לבה ויט לבה בתהו להאמין כי נפשו קשורה בנפשה ורק מחשבות טהורות יהגה לבו, כי יחפוץ בכל לב לקחת אותה אחר כביר לעזר כנגדו והיא תלכד כיונה פותה בפח אהבתו... אז בא הקץ לאשרה ומנוחת נפשה הטהורה כעשן תכלה: לבה יהגה אימה ונבאים, נפשה לא תנוח – הה! שבילתי שכלתי! – תריד מרוב שיחה עלי משכבה – מה אעשה? אנה אוליך את חרפתי? הן עוד מעט תִּגָּלֶה משיבת נעורי בקהל ועון חרפתי יראה לעין השמש...

אשים קץ לחיי!... – ועוד מעט ואיננה ובעת אשר תלך לשוח, תראנה מתה על שפת הנהר כי הדיגים הוציאוה ממצולות מים... או תכירנה בין בנית שובבות משחיתות דרכן לעין כל, כי הדיחוה מקהל ישרים ותשכח בשת... או תמצא אותה בבית רוזנים מעלפת ספירים, כי המירה דתה יתלך אחרי מאהבה אשר מלא ביתה טוב... או תראה אותה נשקפת בעד חלון בית הסוהר ששם הובאה על שהתה רחמה מפרי בטנה... או תפגשנה בחוץ את בעל נעוריה אשר בחר בה כי ידעה להסתיר עונה ולאמר: לא נטמאתי! והוא בער לא הבין והאמין בה... הנה כי כן יש לאל ידי לספר לך כפורים רבים מהעלמה אשר שמעה בקול מאהבה, אך לא כל הנשים תקשבנה לקול קלי הדעת ואולי הזק לב הנערה ולא האמינה בדברי בן העשיר, כי בחרה בעני מתת לזר כבודה והנער לא עצר בעד תאות נפשו ויאמר לקחת בחזקה את אשר מנעה ממנו ויבוא עד ירכתי ביר כלא בעד פשעו... או אהבתו דכאה לעפר נפשו וישם מהנק לצוארו... או מרד באביו אשר קם לשטן לו ויתן יד לאהיבתו למרות רצונו... ספר נא עתה אתה הקורא כמה ספורים יכולתי לספר לך ספורים נעימים או איומים מהעלם והעלמה לוא חפצתי לדבר כזבים לבלתי הועיל, יכן כל איש ואיש אם צדיק ואם איש דמים, כילי ואיש תרומות הכם וכסיל, עשיר ורש כלם יצלחו היות אבן הפנה לספור, אם ניסיף עליהם מקרים ופגעים אשר נבראו או לא נבראו ואז ישתעשע הקורא בו. אך לא כן אם את האמת יספר איש, לא יגדיל לא יקטין, אז לא יהיה עוד לשעשעים וילאה את הקורא קל הדעת אשר לא ידע לבחון בין טוב לרע ובעיניו יתראה השודד אשר בעד החלון יבוא בית איש עשיר לשדוד הונו או לגנוב בתו, כאיש אשר כביר כח לבו ואדם אשר ימות באהל על ספרי חכמה כרפה ידים. אכן מביני מדע ידעו להוקיר חין ערך אלה אשר לא ילכו בגדולות ונפלאות יאשר יספרו את הדברים אשר ראו בעיניהם ימהם תצא תורה לדור יבוא. וגם אני בדרך הזאת

החזקתי וגם ממקרי חיי תצא תורה לרבים – ועתה אחרי הודעתי כל אלה אבטח, כי גם הקורא אשר בעיניו לא מצאו תולדותי חן ישים מחסום לפיו ולא ירבה לדבר בהן עתק למען לא יחשב בקל הדעת. ולמען לא יעזבני ויוסיף ללכת אחרי גם בימי נעורי כאשר הלך אתי בימי ילדותי, אגלה את אזנו כי עוד ישמח לבו לשמוע מפי גם ספורי אהבה, כי גם לי עינים בראשי ולב בשר בקרבי, לכן אהבתי גם אני, אך לא בימי ילדותי רק בימי נעורי, ולא בי העון אם לא ספרתי עד הנה מדברי אהבה, כאשר כבר הגדתי והשמעתי, כי רק את אשר תשים האמת בפי אותה אשמור לדבר, ולא אכחיד את אהבתי תחת לשוני בבואי לספר דברי ימי נעורי בעת אשר אהבתי. אכן זאת יראה הקורא, כי כאשר תעיתי בימי ילדותי בעת אשר לא ידעתי עוד אהבה, כן גם בימי נעורי בעת אשר אהבתי, ת ו ע ה ה י י ת י ב ד ר כ י ה ח י י ם.

תם החלק הראשון.

(תתעה ה"א)

כל ספרי

פרץ בן משה סמאלענסקי

התועה בדרכי החיים

או

תולדות יוסף היתום מעיר מדמנה.

ספור בארבעה חלקים.

חלק ב

בהוצאת בית מסחר הספרים

של מרדכי קאצענעלענבאגען בווילנא.

ווילנא

בדפוס האלמנה והאחים ראָם.

תרס"א

P. Smolensky's
sämtliche Werke.

Novellen
&
Romane.

I.

Hatoë Bedarche Hachaim.

Erzählung in 4 Bänden.

Band II.

Verlag von M. Katzenellenbogen.

WILNA.
Buchdruckerei von Wittwe & Gebr. Romm.
1901.

СОЧИНЕНІЯ

П. М. Смоленскаго.

Повѣсти и Романы.

I.

Гатое Бедархе Гахаимъ.

Повѣсть въ 4-хъ частяхъ.

Часть II.

Изданіе М. Каценеленбогена.

ВИЛЬНА.

Типографія Вдовы и Бр. РОММЪ.

Уголъ Глухаго и Духовскаго пер. собств. домъ № 1315.

1901.

Дозволено Цензурою 26 Февраля 1900 г. Вильна.

חלק שני

א.

יְמֵי הַנֹּעַר

שְׂמַח בָּחוּר בְּיַלְדוּתֶךָ וִיטִיבְךָ לִבְּךָ
בִּימֵי בְחוּרוֹתֶךָ. (קהלת י״א. ט.)

ימי הנער! הימים אשר רב אדם ימצא חפץ במו, הימים אשר ימשכו אחריהם תקות טובות וזכרונות נעימים כקרני אור נגה מהם יצאו. הימים אשר להם יחכה בכליון עינים הילד, בשאתו סבל המורים אשר כל מגמתם אך לכלוא את הרוח שישאהו לרוץ לרקוד ולהשתעשע כצפור דרור, ויכבידו עליו אכפם לשבת כל היום כלוא כצפור בכלוב ולהגות בספרים נשגבים ממנו. אז בעת אשר נפשו עליו תאבל מחמת המציק, יְשַׁוֶּה לנגד עיניו ימי הנער ורוח החפש והדרור אשר ילך לרגלם וישכח עמל ותלאה. עוד מעט יבואו ימים טובים מאלה, ימים אשר יחלצוני מן המצר לאור באור החיים לכל אות נפשי, קול מורה מכה בעברה לא אשמע עוד ואחרי עיני ילך לבי... זאת ישיב אל לבו וימצא תנחומות לנפשו.

ימי הנער! הימים אשר ישאירו זכרון טוב בקרב לב האדם עד זקנה ושיבה, ולא לעתים רחוקות ירנינו לב הזקן רפה הרגלים ומטי הידים, ההולך שחוח תחת סבל השנים הרבות והמקרים אשר עברו על ראשו ואשר בהביטו אחריו, יחרד ויבהל מראות, כי כחלום עובר עברו ימיו,

רגשותיו ומאויי לבבו, ואחרי כל העמל הרב, אחרי כל היגון ומפח הנפש אשר שבע חדשים לבקרים בימי חיי הבלו, יעזוב עתה כל עמלו וקנינו בידי זרים ויתעתד לגל וגוש עפר, ובעת אשר הוא בעצלתים ילך, כי רגליו מעדו, יצעד יומי האחרון בצעדו און לעומתו... אכן מדי יעלו זכרונות ימי הנער על לבו, עת שתה לרויה מכוס החיים, יאירו פניו, שחוק קל יעבור בין פתחי פיו ונס יגון עד ארגיעה: „הן גם בטוב ראיתי בימי חיי—יאמר בלבו – ומה לי עוד?...

הנה עתה באתי גם אני לעורר רפאים מתהום נשיה. הנה קראתי לזכרונות ימי נעורי ויקומו ויתיצבו כמו חיים מול עיני לבי, אמנם היאירו פני? היעבור אף שחוק קל על שפתי למראה הרפאים האלה? הה, לא זאת! הרפאים האלה גם בעודם בחיים כמת נחשבו... רק לשמע אזן שמעתי תהלות ימי העלומים ומבשרי לא חזיתי זאת – ימי נעורי כימי ילדותי כלו באפס תקוה טובה, והימים אשר לא אמצא חפץ במו נגשו ובאו מבלי אשר אזכור את הימים אשר מצאתי חפץ בהם... הן שבתי ועברתי ברגע קטן בהלך נפשי על כל הדרך אשר בה הלכתי תשע שנים, מיום מתה עלי אמי עד יום בואי בית הישיבה, ומה יתרון היה לי בכל העת הזאת? –

תשע שנים! במה דמיונות וחזיונות, במה תקות נעימות תציצנה כפרחי חן על תלמי לבב אנוש בימי עלומיו, בנשאו עיניו לחדור בערפלי העתיד! רוח דמיונו יכין לו מעשים לאין קץ ושמחות לאין ספירות לכל יום ויום מימים יוצרו, ועל ראשי עברו תשע שנים בלי מעשים, בלי שמחות, גם בלי תקות! תשע שנים עברו ולא השאירו בקרבי מאומה, רק זכרונות...

אמנם מה תשארנה תשעים שנה אחריהן? – הלא אך זכרונות! ומה חיי כל האדם? – תקות וזכרונות! בעודנו עול ימים, בעוד אשר דמי הנער ישטפו במרוצתם כגלי נהר, ירוץ בחפזון אחרי התקות הנעימות אשר כצפרים

עפות תעבורנה לפניו ותמשכנה לבו אחריהן בנעם אמרתן, אכן כאשר יבואו ימי זקנה ושיבה ולרגלם יבוא הקרח הנורא וישליך קרחו במשכיות לבבו וישיב שאון גלי העורקים לדממה, בכבדות יחל להתהלך בהלך נפשו והתקות תעופינה על פניו הלאה הלאה כעב קל, עדי תעלינה בתהו ואפס כל זכר למו, — אז יתעוררו הזכרונות מאצר העבר לקחת מקום התקות...

תשע שנים שני הילדות עם כל המקרים והפגעים אשר הביאו בכנפיהן חלפו עברו כחלום עובר; אך על אבדן אלה השנים באפס מעשה ומבלי מצוא הדרך הנכונה נקל להנחם, כי אך ימי ילדות המה, ומה תמצא יד ילד לעשות? אולם בזכרי כי תשע ועוד תשע שנים מימי הנער ברחו גם המה כצל ומאומה לא השגתי, ידוה לבי במאד מאד — הן עמלתי, כליתי כחי — הה, אך להבל! חקרתי דרשתי, חשבתי — אבל לשוא! גם השנים האלה לא השאירו אחריהן מאומה רק זכרונות! זכרונות אשר לא ירנינו לבי כמראה מוצאי בקר, רק יפרשו מעטה אפלה על העבר וישימו חשך סתרו ומבעד חשכת האפלה יֵרָאוּ הימים הראשונים כצלמי בלהות מרגיזי רוח ונפש! ... הן אביט לאחור ואתבונן ומה אראה? — כי תועה הייתי! כי גמרתי אמר לעשות כה ואעש ההפך, כי קויתי ללכת בדרך סלולה ואתע בדרכים עקלקלות, ועוד מחזות נעימים רבים כאלה!

תעיתי במעשי כמו בתקותי ובמחשבותי כמו במשפטי; בימי ילדותי דמיתי, כי רק בי שלח הזמן חצי זעמו ורק דרכי נסתרה וארגז תחתי, ובימי הנער נפקחו עיני לראות, כי כמוני ככל האדם, כי כל בן תמותה יבלה בהבל ימיו ולא ישיג מאויי לבבו אשר אחריהם ירדוף, והדבר אשר יפחד ויסתר ממנו לבל יראה פניו, יביא המקרה בידו. אכן המחזה הזה לא השיב רוחי רק הוסיף יגון על מכאובי ואנוד לכל אלה אשר בצלם איש יתהלכו על פני האדמה ותאבל עלי נפשי. אמנם לא! לא על נפשי אבלה עוד נפשי, לא

עלי נשבר עוד לבי בקרבי בעת אשר ראיתי — או דמיתי לראות — כי כל בני חלוף נתונים נתונים בידי רשע, בידי המקרה המושל האכזרי אשר ישחק ילעג בשאט נפש למחשבות בן אדמה וחפציו ומאויו, העריץ אשר מדי עברו ידכא תחת רגליו גוי ואדם יחד ואין כל חכמה עצה וגבורה להנצל מידיו! ...

יגועשו עם ויקומו כאיש אחד בזרוע רמה לפרוק עולם הקשה מעל צוארם בקום עליהם איש ז״ע לשים דלתים ובריח לרוחם למען רדות בהם בפרך, להריק אצרותיהם למען מלא הות נפשו, להכניע גאון עוזם למען יירש כבוד עמים, להוריד בניהם לטבח למען כונן המלוכה בידי יוצאי חלציו — יתעוררו הנאנחים מתגרת ידי העריץ אשר ישחק לכל ישר וצדק, וברעם ורעש כהמות ים לגליו יהמו יתגעשו למוד לעושקיהם כח פעולתו אל חיקו, בחרפה ובוז יגרשוהו מעל פניהם, או יגירוהו על ידי חרב וגם ליתומיו לא יתנו חנינה לבל יקומו לדכא ארץ ——— אמנם מי הוא אשר יתיצב בפני המושל העריץ הזה, בפני המקרה אשר ישנה פני תבל ואדם עליה כדק ישול? — לא אחד! כלנו עבדיו הננו ועל פיו נצא ונבא?.... אך אחרי כן שבתי וראיתי, כי גם בזאת תעיתי, כי אחרי כל אלה ימצאו עוד מְאֻשָּׁרִים רבים בתבל המבלים ימיהם בשלום ומנוחה, והמה אלה היודעים להלוך לרוח המושל הזה, אלה אשר לא ישימו לבם אל הבאות ונחם על מעשיהם בימים עברו יסתר מעיניהם, ורק ישבעו בטוב אשר אִנָּה הזמן לידם. כראותי זאת השתוחח עלי נפשי ובליותי יסרוני, מדוע לא הייתי גם אני כאחד מהם? למה בליתי אני כחי וימי בעמל ותלאה ללחום את המקרים ולהטותם לחפצי? מי יודע אם לא הייתי גם אני מאשר בארץ, לוא הבינותי כל אלה בראשית צאתי עלי חלד? לוא ידעתי כי אין טוב לאדם אך לשמוח בהרגע אשר לפניו מבלי הנחם על העבר ודאוג על העתיד ולבלי הלחם את גלי המקרים אשר יסערו להפיץ כל חפץ ומחשבה? אכן החכמה הזאת באה בלבי

עתה בעמדי על עברי פי פחת ואשמע קול אלי מירכתי בור תחתיה: הרף! עד פה באת ולא תוסיף לעבור! עתה עת עלי אבד כלח והנעשה אין להשיב, עתה תועיל הדעת הזאת רק לְהַוֺּתִי, להראותני כי בידי היה טובי ואשלחנו מיד. הנה כי כן ימסוך האדם, אשר לא יביא לב חכמה בימי עלומיו, רעל בכוס החיים! —

לא למעני אעלה עתה זכרונותי המתים מקבריהם, לא למען ירגינו לבי, כי עצמות יבשות הנה, מרגיזות לב ומעבירות נפש, רק למען יראה כל קורא בם ויקח מוסר להטיב דרכו ולשמוח בחלקו יותר ממני. אמנם לי לא נותר מאומה מכל החיים ושאונם והמונם רק הדעת: כי תועה הייתי בדרכי החיים!

ב.

מַתָּן בְּסֵתֶר

בעיר שבולה, עיר אשר חמשה עשר אלף יושביה כמעט כלם מבני ישראל המה, היו חמש ישיבות נודעות לשם בארצנו, ושמה באתי גם אני. אחרי אשר השמעתי כי רוב יושבי העיר הזאת מבני ישראל המה, אחשוב למותר לי להגיד עוד, כי לא תאר ולא הדר לה וכי רפש וטיט היון המעלים צחנה ובאשה באף כל עובר בכל רחובותיה, כי כל קורא ישער זאת בנפשו. וגם אני ידעתי זאת מראש, אך לא פללתי לראות שם בית תפלה לנוצרים גדול ורחב ידים ובנוי לתלפיות, וחמשת מגדליו המציפים נחושת קלל יתנשאו בשיא חסן ופאר עד לעבים, לכן בראותי את הבית עמדתי ואתבונן בו רגעים אחדים, אך פתאם הרגשתי, כי ידי אדם אחזו בערפי מאחרי וקול עברה עלה באזני: הוי נער שובב! מדוע תשא מרום עינך להביט בהצלם! —

— מה עול פעלתי? — קראתי בתמהון בהביטי בפני

האיש אשר הוכיחני על פני – מדוע אחזת בערפי ואני לא עשיתי לך רעה ? ! –

– מומר להכעים ! – קרא האיש בשצף קצף – העוד תעיז פנים לשאל „מה עול פעלתי ?" הלא חַטָאת חַטָאת לא תוכל כפרה, בשומך עיניך הטמאות בהצלם תועבת נפש כל איש ישראל ! – ובדברו הניף ידו ויחפוץ למרוט לחיי, אך אני מהרתי להמלט מידיו ואשים רגלי כאילות, עוד לא הרחקתי לרוץ ואתפש בכף נערים אחדים אשר רדפו אחרי, כי האיש הרים קול זעקה גדולה : תפשוהו ! תפשוהו ! ולקולו מהרו רבים מהעוברים בחוץ לרדוף אחרי, כי כגנב הייתי בעיניהם וכרגע סבוני הקיפו עלי יחד, אנשים ונשים נערים ונערות בקול המילה ומהומה, אלה שאלו לפשעי, ואלה השיבו כי גנבתי, ואלה קראו בקול : הוא בא לבית התפלה להמיר דתו ! ותהי מהומה ומבוכה, והאיש אשר קם בי קרא בקול גדול : הובילוהו אל בית הקהל וישלחהו לעבוד עבודת הצבא ביד פשעו ! – כשמעי הדברים האלה הרימותי קול זעקה ואמר להצדיק את נפשי, אך שומע לא היה לי מאת הנאספים אשר דברו כלם יחד ולא שמעו איש שפת רעהו. אולם כהרימי עוד הפעם קולי ואזעק זעקה גדולה, חרד לקראתי איש זקן ויגש אלי וישאלני פשר דבר. למראה הזקן נחתו כלם וישימו יד לפיהם, ואחרי אשר שבה הסערה לדממה, הגדתי את כל לבי ולא כסיתי פשעי, כי נשאתי עיני לראות את המגדלים הגבוהים מאד, אך נשבעתי בנפשי, כי לא במרד עשיתי זאת וכי לא ידעתי כי זאת תחשב לי לחטאה – כשמוע הזקן את דברי אשר יצאו מקירות לבי שם פניו אל האיש המקנא לה' ויאמר : עד מתי אויל ! תהיה לפח ולמוקש לאנשים העוברים בטח ? מה לך ולהנער, האם תשא אתה את עונו ? – ובדברו אחז בידי ויוליכני אחריו ומאחרי שמעתי קול האיש קורא : לוא הייתי ראש הקהל כי אז נתתיו לעבוד עבודת הצבא –

הזקן הביאני אל ביתו וימשכני חסד וישאלני לעירי

ומחוז חפצי במאור פנים, אשר הביא אמץ בלבי, ואחרי
אשר שמע מפי כי ללמוד בהישיבה באתי הנה אמר אלי:
טוב הדבר בני ואני אתן לך שני ימים בשבוע ארוחה על
שלחני –. אני הודיתי חסדו לו בלא לב ולב ואחפוץ לצאת
החוצה, אך הוא אחז בידי ויאמר: שב והנפש מעט עד
אשר יביאו ארוחת הצהרים ואחרי הארוחה תלך לך כחפצך
אל בית הישיבה –. אני התפלאתי מאד על חסד האיש הזה
אשר לא ידעני ולא ראה פני מעודי ובכל זאת יגדיל חסדו
אתי חנם, ואת אשר חשב לבי אותה הגדתי לו, והוא הוסיף
לשאל מפי את הקורות אותי עד הנה ואני ספרתי לו כל
הדברים אשר לא יראתי להעביר על דל שפתי. בעודנו
משוחחים באה החדרה נערה קטנה כבת שתים עשרה שנה
מראה כלבנה ותשם בי עיניה השחורות והמזהירות כמאורי
אור באשון ליל ותאמר בקול נעים: ברוך הבא – לא ידעתי
נפשי מה היה לי, כי נבוכתי מאד כראותי פני הנערה,
לשוני לחכי דבקה ואוריד לארץ עיני מבלתי יכולת להוציא
הגה מפי. את הרגשות אשר התעוררו בקרבי לְמַרְאֶהָ, לא
אוכל לתאר באמר ודברים, כי לא הרגשתי רגש ברור בעת
ההיא, רק זאת אדע כי עשתונותי נבוכו ולא ידעתי את
הנעשה בי. אחרי רגעים אחדים שמעתי קול הזקן קורא
אלי ללכת אחריו לרחוץ בנקיון כפינו. מהרתי לקום לעשות
מצותו ואתנודד כשכור בלכתי, ישבנו אל השלחן והנערה
באה עוד הפעם ותבא את המאכל בקערה אשר גדלה כמעט
כמה, ובכל זאת מאנה שמוע בקול המבשלת ותשא אותה
בידיה אל השלחן ותשב למולי ותאכל בתאות נפש, אך
בלחיי היו פתותי הלחם והבשר אשר נתתי אל פי כאבני
חצין ולא עצרתי כח לאכול. אני התפלאתי השתוממתי
ולא ידעתי נפשי, מה זה היה לי? אך זאת ידעתי כי חם
לבי בקרבי ואגלי זעה התגלגלו ממרום מצחי, ואף כי
התאויתי בכל נפשי להביט בפני הנערה, בכל זאת לא
נתנני לבבי להקים זממי, אך לאחרונה אמצתי שארית כחי

לשאת עיני והנה קול הנערה קורא אלי: בחור, למה לא תאכל? הן תרעב כל היום אם לא תאכל – בשמעי את הקול באתי עוד הפעם במבוכה גדולה ואדום. הזקן לא דבר דבר בכל עת האכל ואחרי אשר קמנו ממושבנו אמר אלי: הנה נפשך נבהלה מאד מפחד האיש אשר קם ליברך על לא חמס פעלת אך הֵרָגַע נא, מעתה לא תאונה אליך רעה, כי אני אהיה עליך סתרה, ועתה לך אל הישיבה ולעת ערב תשיב הנה לאכול ארוחת הערב. –

כחולם יצאתי מהבית ואחרי אשר שבה נפשי למנוחתה שאלתי עוד הפעם את נפשי: מה זה היה לי? מדוע לא יכלתי הבט בפני העלמה? הן יפה היא עד מאד ולבה טוב כלב מלאך אלהים ומדברה נאוה אף נעים מאד גם אדמה כי פניה לא מוזרים לי, איפו ראיתי פניה? האמנם ראיתיה כבר? אך לא, דמיוני יתעני ויען כי פניה נעימים מאד לכן אדמה כי כבר ראיתי אותה ובכל זאת אירא מפניה?! אך האם אירא ממנה? הלא בכל אות נפשי אויתי להביט בה רק עיני נסוגו אחור למרות חפצי, פליאה דעת ממני... כה עברו מחשבות שונות על לבבי ולא שמתי לבי על דרכי אשר אני הולך עליה, עדי התעוררתי לקול אשה זקנה אשר נתנה עלי בקולה: האם הָיִיתָ בעורון ולא תראה את אשר לפניך? עוד מעט הפלתני ארצה! – נשאתי עיני ואבט בפני האשה, ולולא אמצתי שארית כחי למשול ברוחי, כי אז התפרץ שחוק אדיר מפתחי פי, כי מראה האשה הזאת היה מורא מאד: שפלת קומה ובריאת בשר, עיניה ירקרקות, חוטמה ארוך מאד ועליו אבעבעיות גדולות ועל האבעבעות הגדולות אבעבעות קטנות מהן וכלן אדמות כדם, וגם על שפתיה והיו אבעבעות קטנות ומהן תצמחנה שערות צהובות, ועל עינה הימנית יבלת גדולה ואדומה כענב. כל בגדיה היו שחורים, רק את ראשה כסה רדיד משי לבן כשלג ועליו מטפחת אדומה. אך כל ההוד וההדר אשר פזר לה הטבע על פניה למען שמח עין כל רואה בהם, כאפס נחשבו מול החן

והנעם אשר יצק לתוך פיה פנימה – כי בפתחה פתחי פיה
נראו שלש שנים ארוכות ושחורות כעורב ומבניהן יז קצף
בדברה דבריה בקול כקול כלב הנלחץ בין הדלת והמזוזה,
לוא ראיתיה בעיר אשדות, כי אז קראתי אחריה מלא, ולא
חשכתי מפניה רק לוא שמעתי גדופים מפיה, אך בעיר
הזאת גר הייתי והמקרה אשר קרני בבקר הביא מרך בלבי,
לכן שמתי מעצור לרוחי ואמר בשפת חנף: סלחי נא לי אשה
כבודה, לא בזדון לב עשיתי זאת – דברי השיבו כרגע
אפה ממני ותשאלני לעיר מולדתי ואנה אשים פעמי, במאיר
פנים ושחוק על שפתיה אשר הפיצו בלהה וגאל נפש הרבה
יתר מבראשונה בעת אשר אדמו מקצף.

– למען קחת לקח בהישיבה באתי הנה, אשה כבודה –
עניתיה בשפת חלקות ובלבי אמרתי; האם כל בני העיר
מְשֻׁגָּעִים המה, או אני הָיִיתִי בשגעון היום עד כי לא ארע
עוד איך להתהלך בעיר הזאת? בבקר נשאתי מרום עיני
והחשב לי זאת לחטאה, ועתה הבטתי לארץ וגם זאת תחשב
לעון לי, ואל הרעיון הזה החלו להתרועע עוד רעיונות
ועשתונות, אך האשה גרשה אותם כרגע ברוח פיה, כי
בשמעה מפי כי למען קחת לקח בהישיבה באתי הנה, קראה
בשמחה: בוא אתי ואני אנהגך אל ישיבת מנחם. כי לא
זו הדרך אשר תלך בה, בוא נא אתי בואה, כי ביתי נכח
הישיבה ובלי ספק תבוא אל ביתי יום יום לאכול ארוחת
הבקר, כי כל באי בית הישיבה יבואו אלי מדי יום ביומו
לאכול ארחת הבקר – ובדברה אחזה בימיני ותוליכני אחריה.
אני התפלאתי מאד בשמעי דבריה; בראשונה על טוב לבה
כי תאמר להאכילני מפתה יום יום, ואחרי כן השתוממתי
עוד יותר בשמעי, כי כל בני הישיבה יאכלו על שלחנה יום
יום ארוחת הבקר. אין זאת כי אם עשירה היא במאד מאד –
אמרתי בלבי – ואני דמיתי בראיתי את בגדיה, כי את דלת
העם תמצה. היא מהרה מאד ללכת ואני אחריה עד בואנו
יחד אל רחוב צר מאד מְכֻסֶּה ברפש ומי מדמנה צפים על

העצים הארוכים אשר נתנו שמה, בלי ספק לפני שנים רבות למען יעברי ההולכים לבית התפלה את הרחוב ברחבה, אך עתה הועילו רק להמעד רגלים.

– עוד מעט תראה את הישיבה – אמרה האשה אלי כבואנו אל הרחוב הזה – ישיבה כזאת אין ב כ ל ה א ר ץ, מכל ק צ ו י ת ב ל יבואו הנה נערים לשמוע דבר ה׳. העיר שכולה–תעמיד על תלה עד בוא משיח צדקנו! – העיר שכולה היא עיר מלאה למודי ה׳ ויראי אלהים כ י ר ו ש ל י ם עיר הקדש. התראה שם את הבית הגבוה? הוא בית הישיבה! לך בשם ה׳! – וככלותה לדבר הפנתה שכמה ללכת, אך כרגע שבה אלי ותאמר: בוא מחר לביתי לאכול ארוחת הבקר –

– ואיה ביתך? – שאלתיה.

– בני הישיבה יובילוך אלי –

– אך איך אשאל לשמך ואני לא אדעהו?! –

– מי לא ידע את שם שרה האלמנה?! – קראה בתמהון ותלך לה.

בטרם באתי עוד אל בית הישיבה הרחק כמאה רגל, הגיע לאזני קול המולה גדולה, קולות מקולות שונים, קול הצאן הוא, קול צאן יעקב הצועקים בעד פתותי לחם.

באתי הביתה ראיתי שמעתי ונבהלתי; כמאה נערים וילדים עומדים אל השלחנות הארוכים סביב סביב, אלה ישבו ואלה יעמדו על שתי רגליהם ואלה יעמדו על רגל אחת וינועו הנה והנה כניד הקנה במים, וכלם יחד יצעקו קול גדול ולא יסף. קול המולה ישפה בלולה כזאת לא שמעתי עוד מעודי, לכן עמדתי תחתי ואבט הנה והנה כמשתאה. אצל השלחן למול הפתח עמד נער כבן שש עשרה שנה ויקרא בקול מר צורח כאשה מקוננת על בנה יהודה כי מת: אמר רבא אמר רבא, אָאָאָמַר רָאָאָבא! – – נגשתי אליו ואבט בפניו, כי נכמרו נחומי עליו, אך הוא בראותו איתי מביט בפניו בהמלה, שחק בקול גדול ויאמר לרעו: ראה זה ח ד ש הוא! –

– חדש ! חדש ! התלחשו יתר הנערים איש באזני רעהו.

– המשגיח ! – קרא פתאם נער אחד ופני כלם קבצו פארור כרגע ויוסיפו להרים קול לנצח בנגינות ולספוד מר בקולות מקולות שונים.

– דובר שקרים ! דובר שקרים ! – קרא נער אחד אחרי רגעים אחדים – איה איפו המשגיח ? הוי מפיח כזבים ! –

– מלבי הוצאתי מלים למען הפיל עליכם אימתה – ענה הנער הראשון כמנצח.

– הלא שאת המשגיח תבעת גם אותך ומדוע רם לבבך ותפל עלינו בלהות כמו לא תירא אתה מפניו –

– אני לא אירא מפניו. . . הנער לא כלה את דבריו, כי בלהות צלמות אפפוהו בשמעו פתאם מאחריו קול קורא בקצף : הוי בנים סוררים, אוכלי לחם העצבים ! רק להג תרבו כל היום ואל הגמרא לא תשימו לב, זרע מרעים ! – הדברים האלה קרא בקול עז איש זקן, גבה הקימה ובריא בשר, פאת ראשו וזקנו הארוכות כשלג הלבינו, אך פניו אדומים כדם ומעיניו כידודי אש חמה התמלטו. פלצות אחזה את כל הנערים וגם אותי לבשה חרדה, כי פני האיש ומה גם הרצועה הארוכה אשר אחז בידו היו איומים מאד.

– מה לך פה ? נער ! – נתן עלי בקולו כראותו אותי. רגעים אחדים לא יכולתי לענות אותו דבר, כי נבהלתי מפניו, והוא בראותו כי שאתו תפול עלי, שמח בלבו לראות, כי נורא היא על כל סביביו ויוסף לשאול אך לא בקול רגז כבראשונה : מה לך פה ? –

– אני אובה להסתפח בבית הישיבה – עניתיו בקול דממה.

– מה תדבר ? –

– אני אבקש להמנות בקהל תופשי התורה –

– לא אבין למליך – ענני וילך לו לשמחת לב כל הנערים.

– הוא חרש ולא ישמע אף דבר מכל הדברים אשר

תדבר – אמר אלי נער אחד מהיושבים – אך אם תחפוץ להיות כמונו, בוא אתי ואני אראך את רבנו ראש הישיבה ואתו תדבר – הלכתי אתו והוא הציגני לפני ראש הישיבה, אשר ישב על הכסא של אליהו העומד על הבמה ולפניו עמדה אשה בוכיה. ראש הישיבה היה גם הוא איש בא בימים כבן ששים שנה קצר קומה ובריא בשר גם טוב תאר וזקנו הלבן והארוך היורד על פי מדותיו נתן לו הדרת שיבה, אך עיניו השחורות המבריקות מתחת הגבות הלבנות והארוכות העידו בו כי לא בבית הישיבה בלה ימיו, כי אם בא באנשים ויראה דרכי התבל די והותר. כראותו אותי, שם פניו אל הנער אשר הציגני לפניו ואשר נסוג אחור צעדים אחדים אחרי אשר הורה באצבעו עליו, כי הוא האיש אשר ימשול בבית ויושביו, וישאלהו: מי זה הנער? –

– הוא בא הנה – ענה הנער ביראה.

– פתי! – ענה ראש הישיבה – הלא אראה כי הוא בא הנה, אך מי הוא, ומדוע תובילהו אלי? –

– הוא גר, הוא מעיר נכריה והוא בא לשם הישיבה כי חפץ ללמוד פה, והוא בקש כי אראה לו את רבנו, חי נפשי כי הוא בקש זאת ממני – ענה הנער כמצטדק.

– עוד אחד?! – קרא ראש הישיבה מבלי פנות עוד אל דברי הנער וינע ראשו במשתאה – חי נפשי, כי לא אדע איפוא נמצא מקום לאלה חדשים מקרוב יבואו, המעט ממנו אלה אשר כיום ימצאו, כי ינהרו עוד למאות מכל עבר ופנה? צר לנו המקום, לא נוכל לאסוף כעת חדשים בטרם נעביר את הישנים תחת השבט – כשמעי הדברים האלה נפל עלי לבי מאד ואמר לסגת אחור, אך הוא אמר אלי: חכה לי מעט ואדבר איתך אחרי אשר אכלה דברי את האשה הזאת – דבריו הפיחו רוח תקוה בלבי ואמר: עוד לא אבדה תוחלתי, גם זכרתי את העצה אשר יעצני רעי ואחשוב מחשבות, איך לקנות לבבו, והוא שם פניו אל האשה ויאמר: הלא תראי כי קצרה ידי מהושיעך ומה אעשה לך? –

– אבל חוסה נא אדוני ורבי – קראה האשה בקול קורע לב – חמול נא עלי, על אלמנה עזובה ואל תגרשהו מזה, כי בנפשי הדבר הזה –

– אמנם הגידי את מה אעשה לך? הן השמעתיך פעמים ושלש כי טפש כחלב לב בנך ולא יצלח להיות כאחד מתופשי התורה ולמה ישב פה ויבלה לריק עתו? הלמען לאכול לחם חסד חנם? חלילה לי מעשות כדבר הזה? –

– אבל מה אעשה לבני? – קראה האשה במר נפשה ותפרש כפיה – מה אעשה לו? הן אלמנה אני וקצרה ידי מתת לו לחם חקו. אנא רבי חמול נא עלי והניחהו תחתיו, ואל שדי יוסיף על ימיך מאה שנה על כי תרחם יתום –

– הן הגדתי לך והשמעתיך, כי הוא לא יבין עד מה בהתורה ומה יועיל לו אם ישב פה? הן הישיבה הוכנה רק למען תופשי התורה ולא למען אלה אשר לא ידעוה. הלא זאת תחשב לי לחטאה, אם אניחהו לשבת פה לבלות להבל עתו –

– אל אלהים! מה אעשה לבני, מה אעשה לבני? לוא היתה לאל ידי, כי אז שכור שכרתי לו מ ו ר ה ללמדהו תורת ה׳, אך ידי קצרה מתת לו אף טרף לנפשו ומה אעשה? –

– תני אותו על יד בעל מלאכה וילמוד מלאכה אשר תחיה את בעליה וישבע מעמל נפשו –

– בני לבעל מלאכה?! – קראה האשה בקול מר נורא מאד כמו חץ מות בא בלבה – בני לבעל מלאכה! בני יחידי! בכל משפחתי לא נמצא אף אחד אשר מצא חית ידו ממלאכה ואת בני יחידי אתן ללמוד מלאכה?! אויה לי, ואבוי לנפשי, כי כזאת תשמענה אזני! לא לא! אבחר במות, ברעב, יקר בעיני המותה גם לבני יחידי מתת אותו ללמוד מלאכה! אוי לי ואוי לנפשי! – לקול צעקת האשה ויללתה חרד ממקומו נער אשר ישב עד הנה בצד הבמה ולפניו ספר פתוח ויבוא ויחזק בידי האשה ויאמר: מה לך אמי? מדוע תבכי? – הנער הזה היה כבן חמש עשרה שנה בריא

בשר, ראשו מכוסה בשערות צהיבות־אדומות כשערות החזיר אשר ירדו עד גבות עיניו הלבנות ותכסנה את מצחו הקטן כמצח הקוף, חוטמו עגיל ורחב מאד, עיניו ירקרקות ומהן נשקפות אולת ורוע לב. האשה חבקה אותו בין זרועותיה באהבה ותאמר: הה, בני בני! רבי יאמר כי לא תשים לבך אל דברי הספר להגות בשום לב יען כן יחפוץ לשלחך מזה –

– טוב הדבר, בשמחת לבב אצא מזה –

– ואנה תלך חסר דעה? האם תוכל לבוא אל הישיבה אחרת? –

– מה לי ולישיבה אחרת? אלך לי אל דודי אחי אבי שלום ישעיה הַחַיָּט ואשב בביתו ואלמוד מלאכתו –

– איה איפוא לך דוד? האם הָיִיתָ בשגעון? דודך החיט! מי הוא דודך ומי הוא חיט? הלא בכל משפחתנו לא ימצא אף חיט אחד – קראה האשה ותקרוץ בעיניה אל בנה. אך הוא לא הבין אל מה ירמזו עיניה ויאמר: לא משגע אני, אני אלך אל דודי שלום ישעיה החיט. לוא חפצתי ללכת אל אחיך הסנדלר כי אז הייתי משגע, כי הוא איש רע ואכזרי, אך דודי שלום ישעיה איש טוב הוא ויזמר מה יפית בקול נעים ואליו אשא נפשי, כי קצה נפשי לשבת בבית הזה וכל הנערים ישחקו ילעיגו לי כי לא אבין בהגמרא, חיט אהיה ואלמוד גם אני לשיר כמהו מה יפית – האשה נבוכה מאד מדבריו ותאמר: הס כסיל, הבל תפצה פיך! אין לך לא דוד ולא גואל ומדע, לא חיט ולא סנדלר! מי קראך הנה? לך ישוב למקומך –

– לא לא! קרא הנער בקול עז – אל דודי שלום ישעיה אלך ואת דודי שמריה הסנדלר יבלע בכור מות, כי הוא יקרא בכל עת אחרי מלא ויאמר כי אבי גנב סוסים –

– לך ושוב למקומך. קראה האשה בקצף נורא.

– אל דודי שלום ישעיה אלך, כי להיות חַיָּט אִוְּתָה נפשי – אני לא עצרתי עוד כח להתאפק ואשחק בקול, גם ראש הישיבה שחק ובכל זאת הוכיחני על פני ויאמר: לא

נכון הדבר אשר עתה עושה, הן האשה מרת נפש היא ואתה תזרה מלח על פצעי לבבה! —

— בן כסיל תוגת אמו — עניתי למען הראות להראש, כי לא צפון לבי מדעת דברי חכמים.

— אם תזכור דברי החכם, מדוע לא זכרת גם את אשר אמר כי אוטם שפתיו נבון? — ענני, ואל האשה אמר: אמנה לא אוכל לראות בצרת נפשך, כי אבין מכאובך ואדע מה אמלה לבתך אם אשלח את בנך מפה, אך כעת לא אוכל הרבות אתך עוד דברים, בואי בשעה הרביעית אחרי חצות היום לביתי ושם נדבר את דברינו. האשה הלכה לה והוא שם פניו אלי וישאלני: מאיזה עיר אתה? -

— מעיר אשדות —

— מעיר אשדות? מעיר רחוקה כזאת תבוא הנה? הלא כסף רב דרוש להולך בדרך רחוקה כזאת —

— יש בידי די כסף ובמחירו אובה לקנות חכמה —

— ואיפו למדת עד הנה? —

— בביתי —

— מה למדת? —

— בגמרא למדתי להבין אך מעט מזער, אמנם כתבי הקדש ערוכים ושמורים בלבי —

— ואבותיך איפוא הם? —

— בארץ תחתית — עניתי באנחה.

— הנך נער חכם ומבין דבר, זאת אראה וגם מצאת חן בעיני, אך מה אעשה לך, הן אם גם אאספך אל הישיבה, אבל ארוחתך מאין תבוא? אך אולי יש לך גואל ומודע בעיר הזאת? —

— אין איש —

— צר לי עליך, כי בלי גואל ומודע יעברו ימים רבים בטרם תמצא לחם חקך, הן תראה כי רבים עתה הנערים וקצרה ידי מהושיעך —

– יש בידי, כסף אשר יספיק לי על ירח ימים וגם שני ימים בשבוע מצאתי בטרם בקשתי, כי איש נדיב אמר לתת לי ארוחה שני ימים בכל שבוע –

– מי הוא האיש? אני ספרתי לו כל המוצאות אותי בבקר והוא ענני: טוב הדבר מאד, יש לאל יד האיש הזה אף כי חסיד הוא, להשיג למענך ארוחה לכל שבעת ימי השבוע כי איש נכבד הוא –

–וגם אשה אחת הבטיחה לתת לי ארוחת הבקר יום יום –

– מי היא האשה – שאל בתמהון.

– שרה האלמנה תקרא בשמה –

– הגם אותה תכיר? כן הוא, היא אשה טובה ותתן ארוחת הבקר לכל בני הישיבה – ענני בשחוק. אף כי לפלא היה בעיני בראותי אותו שוחק בדברו, בכל זאת לא נועזתי לשאל פיו, מדוע ישחק, ואשאלהו, אם יאספני אל הישיבה? –

– בוא לביתי בשעה הרביעית אחרי חצות היום ושם נדבר את דברינו – ענני ויקם ממושבו.

בשעה הרביעית אחרי חצות היום ראיתי ונוכחתי, כי רעי צדק מאד בדברו, כי הכסף ענה את הכל; יורש העצר לגונב סוסים, הוא בן האשה אשר בכל משפחתה לא ימצא בעל מלאכה, רק חיט אחד וסנדלר אחד, לא גורש מהסתפח בנחלת ה׳, ואני נוספתי על הנמצאים, אף כי צר המקום, וגם ארוחה טובה נתנה לי ביום הראשון. אמנם חלילה לך, קורא דברי, לחשוב תועה על ראש הישיבה אשר תורת ה׳ מפיו תצא כי כפיו נגאלו בשחד! גם חלילה לך להאמין בשוא נתעה, כי יצאתי לחרף שם מורה לצדקה בעד שלשת שקלי הזהב אשר לקח מידי, חלילה לי מעשות כדבר הזה! הן כנפשך הקורא גם נפשי יודעת מאד, כי מורה דת ואמונה אשר תורת ה׳ בתוך מעיו ומלתה על לשונו ואשר ידע נאמנה כי השחד יעור עיני חכמים, לא יפשוט ידו לקחת מתן בסתר, וגם לא ארהיב בנפשי עז להשמיע דבר

כזה קבל עם, כי כל אלה אשר ידעו את ראש הישיבה פנים
אל פנים יקומו וישימו לאל מלתי, כי יתנו עדיהם כי עיניו
בעיני הנשר למרחוק הביטו ואות נאמן הוא, כי השחד לא
עור את עיניו ונקי כפים היה – רק זאת חפצתי להשמיעך,
מה גדלו רחמי לב בני יעקב למקטנם ועד גדולם, מן היושב
כסאות למשפט עד המושך בעגלה, כלם ישכילו להיטיב
לאחיהם זרע ישרון, כלם יחמלו על אלמנה, ירחמו יתום
ולא עוזר לו כרחם אב על בנו. ומי הוא העם בכל התבל
כלה אשר יתחרה לעשות כמעשה העברים בני ארצי צדקה
וחסד? הן אם יפגש איש מעם הארץ יתום פורש כפיו לעזרה,
האם ישים אליו לבו? הלא יאטם אזניו משמוע קול תחנוניו
או יענהו עזות: לך ומצא מנוח בבית היתומים ששם יאָכְפוּ
כל בני עני! או יקשיח לבו עוד יותר ויאמר: לך עבוד
ותמצא לחם! אך לא כן איש אשר מבני יהודה יצא, לו לב
בשר, וכי יראה יתום אובד בלי לבוש ובטנו תחסר, יאספהו
אל ביתו, יאכילהו מפתו ויכסה מערומיו, ועוד יתרה יעשה,
כי לפעמים יקרא גם שמו עליו! כי יבין ברחמיו וברוב
חסדיו, כי לא רק לחם ובגד יחסר ליתום, כי אם גם א ב אשר
באהבתו וחמלתו ינטלהו וינשאהו. לכן ימהר מבלי חשוב
מחשָבות רבות לאמר לו: אביך אני! ולא רק בביתו, במקום
אין רואה ואין שומע לא יבוש לאמר לו: בני אתה! כי אם
גם בתוך ק ה ל ו ע ד ה ובמושב ש ר י ם אשר יבואו
בעיר להרים תרומה לעבודת הצבא ששם הביאו לתת אותו
למלך כפר נפשות בניו אשר על ברכיו נולדו, גם שם
יאמר לו: בני אתה ו ע ל י ך נ פ ל ה ג ו ר ל ל צ א ת
ל ע ב ו ד ע ב ו ד ת ה צ ב א!... וצדקות בן יעקב עוד
לא תמו כרגע, כי גם אחרי אשר יצא היתום בנו–מקוראו
מביתו למען לא ישוב לנצח, עוד יפליא חסדיו עמו וישחד
מכספו לקנות לו תפילין וסדר תפלה וצידה לדרך...

מי הוא האיש מכל העמים אשר יפקח עיניו על דרכי
יתומה עזובה, או אלמנה צעירה, פן תשרך דרכיה? – לא

אחד ! המה אף אם יראו און , לא יתבוננו ! אך לא כן איש יהודי , כי יראה אף שמץ מעון או חטאת ביתומה עזובה , יכמרו נחומיו עליה כרגע וימהר להשיבנה הדרך הטוב , גם לא יחשך–ברוב רחמיו – שבטו שבט מיסר ממנה לטוב לה כל הימים . . . או כי יתבונן אחד מבני עם סגולה באלמנה עגונה מאישה , כי שכחה עניה וצרותיה עד ארגיעה ותשא אל איש זר לה עיניה , או פתחה פיה לדבר אתו דבר , הלא פלצות תאחזהו פן תטה אשריה מדרכי יושר ויבלע לכל העם בגללה לא ישקוט ולא ינוח עדי ישיבנה הדרך הטוב וכאוהב נאמן ישחרה מוסר . . .

ומי יספר את רוב צדקותיהם וחסדיהם אשר יפליאו את התועים מני דרך , את צעירי הצאן אשר יתעו ללכת ארחות עקלקלות : להגות בכפרי העמים ולשינותיהם וללבוש מלבוש נכרי וכהמה פשעים נוראים ואיומים מאד אשר ידיחו את האדם אל ירכתי בור , איך יעמלו בכל מאמצי כחם להשיבם מדרכי שאול , ואיך ישחרים מוסר חדשים לבקרים . הלא עין רואה כל אלה תעידם , כי כלם צדיקים , כ ל ם ח ס י ד י ם .

יקומו נא גם הרשעים המותגים שם בן יעקב לשמצה וקלסה ויאמרו : היש בכל הארץ ובכל הגוים גוי אשר צדקה עשה כהגוי ה ג ד ו ל הזה ? – וזאת ראיתי גם אני בעיני בבית ראש הישיבה אשר היה איש נכבד ונשוא פנים בעדתו כאיש אשר יתברכו בו רבים , ובכל זאת הפליא חסדיו וידבר אל האשה דברים רכים משמן ויבטיח להסיר חרפה מעליה , כי לא יתן את בנה ללכת למצוא חית ידו מעמל כפיו , כי אם בהישיבה ישב , ולי דבר אהבה וידידות ויאמר לשים עלי עיני כאב רחום על בנו . ואחרי כל החסדים האלה נער כפיו מקחת מידינו מאום , וגם כאשר הודינו חסדו לו ונאמר להקריב לו אשכר לאות אהבה – כי מי לא יריק את אוצרו בתאות נפש , למען קנות לו אב נכבד כראש הישיבה ? משך ידו וימאן לקחת מתנות ,

ורק אחרי אשר פצרנו בו הרבה מאד נעתר לנו ברוב חסדיו ויקח מידי שלשה שקלי זהב ומיד האשה חמשה שקל כסף. וגם זאת לא למענו לקח, רק כי זכר את נפשות ביתו ויזכיר כי השבר אשר ימצא בעמלו לא יספיק לו לנהל את ביתו בלחם, ולמען אהובי נפשו אלה נעתר לנו, למרות חפצו, לקחת מידינו מנחת זכרון ברוח נדיבה וישלחנו באהבה וידידות. חסדי האיש הדגול מרבבה הזה עלו עתה על לבי ואמר אזכיר גם שמו לטוב בין יתר אנשי החסד אשר בשמם אקרא לבל אהיה כשוכח טובה — —

ג.

אֲרוּחַת נַעֲרֵי בְּנֵי הַיְשִׁיבָה.

לא כדרך כל העמים אשר ישחדו מכספם לבנית בתי חכמה ובתי מלאכה למען הורות לבני הנעורים, אשר אין גואל ומושיע להם, או אשר יד הוריהם מטה, איך ישכילו למצוא ארחות חיים בחכמת לבם או בתבונת כפיהם, דרכי בני ישראל; כל העמים יכינו למען בני העניים המבקשים תורה, לחם ובגד וכל הנערים יחד יאכלו חלק כחלק בבוא עת הארוחה ובגדים אחדים ילבשו כלם ולא נכר איש לפני רעהו. אכן דרכי בני ישראל ומשפטיהם שונות מאד. בן יעקב נבון בבל עת להושיע גם ישיש בצדקתו בכל לבב, אמנם רק בעת אשר ישמע קול קורא לעזרה, רק אז יכמרו נחומיו על האמלל אשר בתחנונים יבקש לחם חסד ואז לא ירבה עוד מחשבות רבות אולי מרמה בפיו ובטנו לא תחסר, ורק למען מלא כסף אמתחתו יפרוש יד לעזרה, כי אם ופתח ידו לעשות צדקה וחסד. אך לא כן אם יקום איש ישר וחכם לב וישמיע נדבות למען בנות בתי מחסה לאביונים, בתי אסף לידועי חולי ושבעי ימים אשר אזלת ידם למצוא לחם חקם ויש את לבבו ל ה ש כ י ל לדל, אז אלה הרחמנים והגומלים חסד בבל עת אשר בצדקתם

יתהללו, לא לבד כי יעמדו מנגד, כי אם גם ישימו מעקשים לרגליו ויקראו אחריו מלא כעל עובר תורות ומפיר מנהגי אבותיו, אשר הסכינו לעשות צדקות רבות בידיהם במקום רואים, ולא ישימו אל לבם כי צדקתם תחשב להם — לא לעתים רחוקות — לחטאה, כי בה יחזקו ידי נרפים לבל ישלחו במלאכה ידיהם, ויאמצו ידי אנשי חנף להחזיק בתרמית ולהתאמר לנגועים ומעונים למען יחמלו עליהם והעניים והאביונים אשר כלמה תכסה פניהם להשמיע בחוץ קולם יגועו מולעפית רעב ואיש לא ישים לבו לְחֶמְלָה עליהם, וכי בצדקתם זאת יכבידו אכפם על האמללים אשר ההצלחה הסתירה פניה מהם, לשלח מפניהם רסן הבשת אשר רק בידה העז והכח לנהל את האדם בדרכי ישר לבל יעשה מדחה, ואך פרק איש עולה מעל צוארו ולא ידע בשת, לא יבצר ממנו מעשות כל תועבה ומזמה. וכדרכם את כל העניים כן דרכם גם את בני העניים אשר מהם תצא תורה. וכל איש אשר ראה בעיניו בני הישיבה ודרכיהם יעיד כרגע, כי צדקתי בדברי אלה, כי ככל האביונים כן גם נערי בני הישיבה אשר יאספי אספה להגות כל היום בתורת ה׳, כבוד בית ישראל ומשוש תפארתם, נערי בני הישיבה אש־ אליהם עיני העדה נשיאות, כי מהם תצא תורה לכל העם, כי מהם מורי דת ודין ויושבי כסאות למשפט יצאו. נערי בני הישיבה אלה לא ימצאו לחם חקם ושמלותם לעורם בכל האדם בכבוד, כי אם יצאו וישטו בכל העיר מבית לבית למצוא טרף לנפשם, כי זה משפט הישיבה, כי יבוא אליה נער לבקש לקח אז נטל עליו לבקש לו לחם בתחלה, ואחת היא אם רב כח לבו להבין בתורה או השמן לבבו ולא ידע עד מה, עליו למצוא לו ימים! מבית לבית ילך וישאל בתחנונים: אולי תגדילו חסדכם את בן עני לתת לו ארוחה ליום אחד בשבוע? —

— אחד מבני הישיבה אוכל בביתנו — יענוהו וילך לו אל בית אחר. בבית השני יתנו לו לאכול לשבעה בפעם

הזאת, אך מדי שבוע בשבוע לא יוכלו להבטיחהו וכה ילך מבית אל בית. ועל הרוב רק אל בתי העניים ישים פעמיו, כי העשירים יתנו לחם חק רק לאלה אשר הביאו מכתב מגיד תהלתם מידי ראש הישיבה או אחד מנהליה, עדי ימצא את אשר יבקש או עד אשר ילאה ולא יוסיף לבקש עוד, ויחכה עד אשר יעזוב אחד מבני הישיבה את מקומו, או ימיר את יום ארוחתו בטוב ממנו ואז יוביל אותו רעו לתת לו את מקימו במחיר אגורות אחדות אשר יבטיח לו. בדרך הזה יכינו להם הנערים טרף לנפשם, ודעת לנבון נקל, כי כל אלה לא עוד יבשו בשת והכלם לא ידעו לדבר שוא וכזב ולהצמיד חנף ולהכות איש את רעהו בלשון, בקנאו בו על כי ארוחתו טובה מארוחתו, וכן שם בן ישיבה נתן לחרפה ולקלסה בפי כל רואיהם, וגם בעיני ראש הישיבה ומנהליה נבזים המה ושפלים, כי גם מהם לא נכחד, כי אך בתרמית וכזב ימצאו למו ארוחתם וכפעם בפעם יהיו כל בני הישיבה לבוז בהודע כי אחד מהנערים בסבבו על פתחי נדיבים לבקש לו ארוחה אכל בבית אחד בשר ובבית השני אכל אחרי כן חלב. וזאת יוכל הקורא לשער בנפשו מה רבה המהומה בהודע דבר כזה להמון העם, וימאנו תת עוד מלחמם לבן ישיבה. אך לא רבים המה המאשרים אשר אחרי כל העמל והבוז אשר ינחלו מרבה להכיל, ימצאו למו ארוחת תמיד בכל שבעת הימים, כי לאחד ימצאו אך ששה ולהשני חמשה וגם בארבעה או שלשה ימים בשבוע יחיו רבים, והנער אשר ארוחתו נתנה לו בכל ימי השבוע יתחשב למאשר בארץ ובו יקנאו רבים, וגם אני בין המאשרים נמניתי, כי ראש הישיבה היה לאב לי, ואם כי לא מפת; האכילני כאב את בנו, בכל זאת הגדיל חסדו עמדי כאשר אמר, כי דבר טוב עלי באזני אחדים ממיודעיו והמה נתנו לי ארוחתי איש איש ביומו מבלי אשר נטל עלי לבקש.

אמנם מה יעשו אלה האמללים אשר רק שלשה או ארבעה ימים נמצאו להם בהדרשם וראש הישיבה לא שם

עליהם עין פקוחה כ א ב ע ל ב נ י ו, מה יעשו המה בהימים אשר אין להם ימים? והאמנם יהיה כדבר הזה, כי ראש הישיבה אשר על שכמו נתנה המשרה להורות את תלמידיו דעת ותורה, יבדיל את האחד וישים עליו עין פקוחה לתת לו את כל חפצו בעת אשר בטן האחרים תחסר? ואיך לא תפקחנה עיני המשגיחים ושומרי משמרת הבית לראות כי הראש יעות משפט? — כזה וכזה תשאל אתה הקורא אשר מעודך לא ראית דרכי הישיבה ולא תדע משפטיה, לכן חכה נא לי רגע ואני אתאר בשרד אמת את הישיבה ואציג את הנערים אשר בה יתגוררו כמו חיים לפניך ואשמיעך כל אשר תחפוץ לדעת, ואולי עוד יותר מאשר תחפוץ.

ד.

הַיְשִׁיבָה

אהבת התורה ושנאת המלאכה אשר הכו שרשיהן עמיק עמיק על תלמי לבב היהודים בני ארצי, הולידו את הישיבות ברוב ערי מושבותיהם; הכבוד הגדול אשר אליו יקוה איש יהודי בתאות נפש ואשר יתן לו ידים וכח להלהם את העוני והמחסור אשר ילווהו אל כל אשר ילך, מיום יובל בשמחה בתפים ומחולות ואחריו רב אדם ימשך לשיש אתו משוש ביום שמחת לבו, עד אשר יובילוהו אל בית עולמו — הכבוד הגדול והאחד אשר יקח לבו ואשר יעודדהו כל עוד רוח חיים באפו ויתן לו מהלכים באנשים, היא כ ב ו ד ה ת ו ר ה. לא בכבוד אבות כבירי כח ושלוי עולם יתימר, לא אוצרות הזהב אשר אצרו אבותיו ינחוהו לפני גדולים, רק באבית יודעי ת ו ר ה יתפאר, וכרבות כחו בתורה כן גדול ונכבד הנהו בעיני כל רואיו, וגם האיש אשר לבו צפון משכל ולא דעת לו בתורה גם הוא לא ירא מרדוף אחרי

הכבוד הגדול הזה, כי ידע נאמנה כי ישיגנו אחרי אשר יתנך לבניו על דרכי התורה, ואם בן אין לו יקח לבנותיו אנשים יודעי תורה ובכבודם יתימר.

התודה רק התורה היא אבן הפנה לכל מחשבותיהם, תאותיהם ויצרי לבם, רק בה ימצאו כבוד ועז, מנוחה ונחמה; ולכן למאיש ועד אשה, למזקן ועד נער כלם ירדפו לבקש דבר ה'!

שים אל לבך אתה הקורא, מה חפץ לב נער עברי? האם ילך לבו אחרי עבודה ומלאכה הנותנות חיים לבעליהן, או ירום ונשא בהלך נפשו ללכת להקשיב לקח בבתי החכמה למען עשות שם כשם החכמים בארץ? או יבחר לו לצאת לקרב ומלחמה למען ינחל כבוד גבורים? — לא זאת! אך לגבר חילים בתירה ולהביא לבב חכמה בדת ודין כל חפץ נפשו, ואם גם תעלינה תקותיו אבר ותעבורנה חק, אז תושיבנה אותו, לא את מלכים לכסא, רק על כסא רב ומורה הוראה בישראל — כבוד גדול ומאד נעלה!!

מה הנה הרגשית אשר תמצאנה קן למו בבתי נפש נערה עבריה, ומה המה מאויי לבה? האם לבתי שמחה מקום יתאספו המון עליזים לצאת במחול משחקים ולהתהדר לפני בחורי חמד ׳וליכוה עשתנותיה? או תעדה עדי וגאון ותצא לשוח שלובת זרוע את בחירה רצתה נפשה בו בהלך נפשה? או אולי אהבה וידידות להבחור אשר לקח לבבה בחן שפתיו יהגה לבה? — לא אחת מאלה! רגשות כאלה לא תעלינה על לב ולא תמצאנה מסלות בבתי נפש עלמה עבריה אשר תשב בביתה ואבותיה עקבותיה ישמרו, ולא רק אבותיה כי אם גם כל יודעיה יביטו יתבוננו בכל מצעדי רגלה פן תעשה מדחה, כי רחמנים המה בני ישראל וכאב על בנו כן ירחם איש איש גם על בנים זרים וישים עיניו על כל הרכיהם. היעמוד לב עלמה לדבר את עלם זר או לשאת עיניה אליו אחרי אשר הוא עון פלילים, ואבותיה — ומה גם אחיה בני יעקב — לא יאבו סלוח לה? חלילה חלילה

לבת ישראל לבוא בסוד עליזים או לצאת לשיח, או אף לדבר דבר את גבר, כי זמה היא! בבית תשב כצפור בכלוב עדי יבוא גואל לה! אך מה תעשה בשבתה בחדרה כל היום? האם תשלח בכישור ידיה או סדין תעשינה כפיה? — אך לא! בנות ישראל כבני ישראל לא תאהבנה מלאכה ועמל כפים! הן לא קצרה יד ה' מהושיע לאיש אשר בחר בו אף אם בעצלתים יחבק ידים, ואם ה' הסתיר פנים מאיש, אז מארתי רובצת בבית ולא יועיל לי אף אם כחמור יסבול על כתף ויעבוד עבודה כל היום ומדוע תעמול להבל?! לכן בחבוק ידים תשב ותחשב מחשבות! ומחשבותיה מה הנה? עוד מעט יבוא גואלי בחור מעם ברוב חכמתו ותורתו, הוא יקחני אחרי כבוד ויושיבני אתו לכבא, כס הרבנות, הוא יהיה רב ואני א ש ת ה ר ב אהיה, ואנחל כבוד עד בלי די בשבתי את רעותי בבית התפלה בעזרת הנשים! ובנים אלד ויהיו למורי הוראה ביעקב! דור יודע תורה ממעי יצא! —

מה תשאל נפש אם בישראל? האם לעדות גאון וגבה בשבתה במרכבה מרקחה? או למצוא חן בעיני זרים? או כי בניה יעשו להם שם בארץ כשם אחד הגדולים על שדה קטל, או בבית מחוקקים או בכשרון המעשה, או כי בנותיה תרענה לתמוך פלך ולצפות הליכות הבית? — לא זאת! רק בנים יודעי דת ודין, חתנים תופשי תורה לבנותיה, זאת כל חפצה וזאת תבקש מאלהי ישעה. וגם בשבועותיה ונדריה עליה תשא רק את התורה על שפתיה — כה יתן לי ה' בן יודע תורה — כה אזכה לגדל את בני לתורה! כה יחנני אלהים בחתנים תופשי תורה — ישמע מפיה כל היום.

התורה רק התורה תמלא כל חדרי לב בן יעקב; למענה יעבוד עבודתו עבד, בגללה יחיה ובעבורה ימות, ועל זאת לא יתפלא כל משכיל על דבר בזכרו כי היא האחת אשר לא הפרה את בריתה ואשר התהלכה אתו כאחות בצרה והליכו לכל ארצות נדודיו. בימים עברו, ימי חשך ואפלה, עת אשר חכמת ישראל היתה לנדה ותועיל להיות

לעורר עליו חמת מקנאיו ומנדיו אשר ששו למצוא לו עון לשנוא, ודעתו היתה לו לראשית חטאת, כי בקוסם קסם וכורת ברית את מלך בלהות היה כל רופא וכל חכם בעיני הפראים ויגירוהו על ידי חרב נוקמת נקם ברית ואמונה, בעת אשר עשרו היה שמור לו לרעתו למשוך עליו עיני בני בליעל, חומדי בצע מעשקות השואפים למצוא הון אשר לא עמלו בו ויחמסו עליו מזמות לנבל שמו למען יכריתוהו מן הארץ ותמצא ידם חילו, בעת הזאת, עת צרה ליעקב, עת אשר צרים ואויבים בנפש כתרוהו מסביב מבלי תת לו חנינה ובכל הארץ ובכל הגוים לא מצא מנחם ומרחם, גואל ומושיע – בעת הזאת היתה התורה נחמתו וישועתו, מחזקת בבריתו ומחזקת את לבבו לבל תרפינה ידיו ולבל יאמר נואש. היפלא איפוא אם יזכור לה את רוב חסדיה אתו בכל ארצות נדודיו בשנים עברו ואת חסדיה אתו גם היום בארצות אשר עוד לא הונח לו מאויביו הרבים והעצומים, אשר לא השיבו עוד את החרב הנוקמת אל תערה, וקסתם בימינם תוסיף להפליא מכותיו חדשים לבקרים? . . . זאת לא יפלא בעיני כל משכיל על דבר כאשר לא יפלא בעיני אף אני, אך על זאת יתפלאו אנשי לבב היודעים עת ומשפט למעשי בני איש וישאלו במנוד ראש ותמהון: האמנם יהיה כדבר הזה, כי אלה האוהבים שערי ציון, המוקירים את התורה מכל חפץ והמתימרים בכבודה לא ישימו אל לבם להת לה כבוד ולרומם קרן המחזיקים בבריתה? איך לא ידעו ולא יבינו, כי ימירו כבודה בקלון בתתם את נושאי דגלה לשמצה וקלסה? ואיכה לא תפקחנה עיניהם לראות, כי לא לצדקה תחשב להם נדבת לבם בפרשם מלחמם להנערים השוקדים על דלתות בתי הישיבות בבוז ושאט נפש? – אמנם אני לא אתמה ולא אתפלא גם על זאת, כי תבנתי רוח העם הזה ואראה כי רוב מעשיו תהו, לא רק בצדקותיו וחסדיו כי אם גם בכל דרכי חייו, במסחרו, בחנכו את בניו ובבנותו להם בית, – תהו ולא סדרים; תאות הכבוד תגיע לבו לכל מפעל ומעשה

כמו את לב כל האדם ; אך מה הכבוד אשר ירדוף אחריו ? לא לעשות מקנה וקנין את איש אמונים, כי אם את איש נ כ ב ד, לא לתת את בתו לאיש אשר לו כשרון להביא טרף לביתו רק לאיש אשר לו יחש אבות או תירה, לא לחנך את בנו בדרך החיים כי יהיה איש בריא בגויתו וברוחו, כי אם לעשותו חלש הגו ורפה רוח. וכן הרבו גם בחסדיו (אולי היו תלאותיו במעל הזה כי מסכו בקרבו רוח עועים לבל ידע את משפט עתו וחשבון מעשיו) כי מצות אנשים מלמדה המה, ומבלי פקוח עינים יאחז בדרכים אשר בהן דרכו ראשונים. אבותיו החזיקו בידי תופשי התורה לכן יעשה כן גם הוא, לא מחפץ לבו ומעלות רוחו רק מאשר כי כן עשו אבותיו ולבל יתראה כמסיג גבול עולם ובכל זאת יתברך בלבו – גם ישמיע זאת לא לעתים רחוקות בקהל – כי אין קצה לצדקותיו אשר יעשה את בני העניים בפרשי מלחמו להם אף אם לא בעין טובה וברוח רצון יתן חלקם. וגם ראשי העדה ומנהליה כרבם לא טובים המה מכל בני עדתם, כי גם המה רק אל הכבוד להקרא בשם ר א ש ו מ נ ה י ג, או למען למצוא שכר פעולתם יעשו מעשיהם זר מעשיהם ולא לנהל את צאן מרעיתם על מבועי מים ומנוחות שאננות בדעת ומשפט... ובכן יתעו צעירי הצאן איש לעברו בלי מורה לצדק ומנהל בלב מתנה ויתהלכו באשר יתהלכו: בארחות עקלקלות, בדרכים לא סלולות ודרך אמת מהם נסתרה, וכאשר יגדלו ויבואו בשנים ויהיו גם המה למורי דרך, אז יַתְעוּ כאשר תעו, יַשְׁגוּ כאשר שגו המה בימי נדודם... או יבחרו למו דרכים חדשים ויאבדו דרך עמם, כי יאנפו במריהם ללא־צדק ולא־חכמה ויהפכו לאויבים להם... וכל עמל אנשי–הרוח אשר נדבם לבם ל ה ש כ י ל להטיב מצב אחיהם עלה עד הנה בתהו, כי המה באחת: מנהג אבותינו תורה היא! הזהרו בבני עניים שמהם תצא תורה! ומי ישיבם

מדרכם ? אמנם כן עניתי אף אני חלקי אחרי רואי כל אלה ! הזהרו מבני עניים כאלה שמהם תצא תורה וידיה על ראשה !! — —

ה.

בְּנֵי עֲנִיִּים שֶׁמֵּהֶם תֵּצֵא תוֹרָה .

כשובי מבית הראש שבתי אל הישיבה ואבקש לי ספר להגות בו אך לא מצאתי , כי הספרים הרבים הנמצאים שמה סגורים על מסגר בארונות ורק ראש הישיבה והמשגיח יקחו מהם ולהנערים לא ינתן ספר , כי אם מכספם יקנו להם ספריהם ויביאום אתם בבואם אל הישיבה , ואלה אשר קצרה ידם מקנות להם ספר ישלמו לרעיהם אגורות אחדות ויהגו אתם יחד . בעודני עושה הנה והנה לבקש לי ספר נגש אלי נער אחד ויאמר : הלא גמרא תבקש לך , הבה את שכרי ונהגה יחד —

אני לא הסכנתי להגות את איש בספר אחד ויש את נפשי לקחת לי ספר למעני — עניתיו כי יראתי להגות אתו יחד פן יראה כי קצרה בינתי מהבין בגמרא .

— פדרוני ! איך לא תבוש בשת לבקש שכר ספרך ? הלא לבך טפש כחלב ועליך לשחד מכספך להנער אשר ישפיל כבודו להגות אתך בספר אחד , כי אולי יגונב אליך דבר מה ותקח אזנך שמץ דעת — קרא נער רם־הקומה ודל־הבשר ועיניו מעופפות בחוריהן כעיני צפעוני בגשתו אלינו בגבה־רוח . פני הנער הדובר בי אדמו כדם כי נכלם מדבריו , ובכל זאת התאמץ ויקרא : גם לי לבב כמוך —

— לך לב כמוני ? — קרא הנער אשר הכלימו בקצף וגאון — לך ? הוי נבער מדעת ! מרחציף כולי האי שמע מינה ממזר הוא —

— והקורא לחברו ממזר יורד עמו עד לחייו — נתן

בקולו נער כבן שבע עשרה שנה אשר נגש לקול הקריאה וימרוט לחיי הנער המתקצף.

– מַה לי ולך? – קרא הנער הַמֻּכֶּה בחמה אך גם ביראה – האם שקר דברתי, כי פקדת עלי את עוני? –

– ואת מי תגיד מלים? – ענה הנער המתעבר על ריב לא לו – הלא כמוך כמוהו לב אחד לכם ולא נופל הוא ממך, ומדוע תחרפהו על לא דבר? –

– שקר הדבר! לבי ראה חכמה הרבה יתר גם ממך ולשוא תעמוד לימינו, כי כלם יגידו פה אחד כי רבה חכמתי אלף פעמים מחכמתו –

– שים מחסום לפיך פן אמלאהו בגללי צ . . . הבהמה! –

– לשוא תבטח בגבורת ימינך, כי אם תוסיף להראותני נחת ידך אקרא עליך חמס באזני המשגיח וייסרך על זדון לבך –

– להכות אותי בלשון תבקש? שמעו שמעו כל הנערים, המלשין הזה יאמר להכות אותי בלשון! –

– העזובי נודע מאז למלשין! אך אל תשת לבך אליו, כי אנחנו נסכל עצתו, כי נכזיבנו ואז יפקוד עליו המשגיח אפו על כי העז פניו לדבר שקרים באזניו – קראו נערים אחדים פה אחד.

– גם אתם תעזרו לרעה – קרא העזובי – הלא המניף ידו על רעהו נקרא רשע והוא הכני לחי ולי הצדקה לקרוא עליו חמס –

– ריבך ריב את רעך אך להמשגיח סוד אל תגל – ענה אחד מהנערים.

– אך הוא חזק ממני ולא אוכל לו –

– אמנם הצדק אתו, כי מדוע הכלמת את הפדרוני והוא לא עשה לך רעה? –

– הלא אמת דברתי כי ערל־לב הוא ולא יבין עד מה וגם רבנו השמיע פעמים רבות כדברים האלה –

– לרבנו הצדקה לשפוט כהעולה על רוחו אך מי נתן לך הכח להכלים רעך ? –

– אבל אני אקרא בלי חשך ואֹמר לכל, כי הוא נבער מדעת לבל נשא אנחנו את חרפתו, הן לחרפה וכלמה תחשב לנו להתחשב כרעיו וחבריו, כי כל איש אשר יראה אותו יאמר: אכן כל הנערים הנמצאים בישיבת מ נ ח ם נבערים מדעת המה כמוהו ויתן חרפה על כל הישיבה. המעט מכם לעג בני ישיבת י ע ק ב אשר ילעיגו לנו בשאט נפש ויאמרו כי ישיבתנו ח ד ר ולא ישיבה היא? הלא עלינו המצוה להרחיק כל נבער מדעת מגבולנו למען לא נבוש בהם – כל הנערים החרישו ולא ענו דבר, כי העתיר עליהם דבריו והנער הנכלם נאנח וישוב אחור. נחומי נכמרו עליו לכן נגשתי אליו ואמר: הנני לשבת אתך יחד ומחיר ספרך אתן כאשר תשת עלי כי מצאת חן בעיני, גם למען הרעים את שונאך כי גאה וגאון שנאתי – הנער הביט בי בתודה ואהבה ויאמר: לא אקח מידך כל מאום אך אם תאבה להגות אתי יחד –

– אבל אני אשלם לך בכסף מלא כי גם חכמתי לא רבה היא ואין לי כל צדקה לקחת מידך מתנת חנם – הנער השתאה מאד לדברי ויאמר: בפעם הראשונה אשמע מפי נער כי יתן תודה כי לא רבה תבונתו, אבל כל אלה הנערים יתפארו ויתנשאו איש על רעהו לאמר אני גדול ממך ולא כפי שכלם יתהללו לכן אהבך כאח ונהיה חברים אם תחפוץ –

– בכל לבבי – עניתיו ונשב אל השלחן. הנער שם עיניו בספר אשר לפניו אך תחת הגות בו החל לדבר אתי בקול דממה וישאלני לשמי ולעירי ואני עניתיו כי מעיר אשדות הנני וכי שמי יוסף –

– גם שמי יוסף – ענני – אך מעתה לא תקרא עוד בשמך יוסף כי אם בשם ה א ש ד ו ת י כאשר יכנו אותי בשם פדרוני מאשר כי מעיר פדרון הנני, כי לא בשמותם רק על שם עיר מולדתם יקראו פה הנערים –

– מדוע ישנאך הנער אשר הכלימך ? – שאלתיו .
– מי ? העזובי ? הוא איש רע הלב ובליעל ככלב !
בעת אשר יחסר לחמו – כי הוא לא ידע שבעה ככלב –
יבוא אלי וידבר תחנונים עדי אעניק מפתי לו ועד ארגיעה
ישכח טובה וימלא פני קלון , וכן יעשה לכל הנערים הקטנים
ממני ; אך עתה ירב כעסו עמדי על כי לא מלאתי חפצו
להעניק לו מלחמי כאשר בקש מידי היום בבקר , כי בחרתי
לתתו לנער אשר שלם לי בכסף מלא מחירו מתת אותו להכלב
הזה חנם , ולכן ישמור עברתו לי וימצא עלי תנואות לבוא
אתי בריב למען יכני לחי אך אני לא אשיב לחורפי דבר
ולכן יחרה אפו בי עוד הרבה יתר , אולם להכות אותי לא
יזיד בטרם קראתי לריב –

– אמנם האם יעשה איש איש הישר בעיניו ואין
מפגיע ? ומדוע לא יתאוננו הנערים המֻכִּים רע באזני הראש
או המשגיח ויפקוד על המַכִּים את עונם על ע צ מ ו ת ם ? –

– האם לא שמעת איך קראו כל הנערים מלא אחרי
העזובי על כי הפיל פחדו על איש ריבו כי יכה אותו בלשין
לפני המשגיח , כזאת לא יעשה פה , אך מדבריך ראה
אראה כי בפעם הראשונה הצגת כפות רגליך בבית הישיבה
כי לולא זאת כי אז ידעת דרכיה ומשפטיה –

– אמת הדבר כי מעודי לא הייתי עוד בישיבה ואת
אשר אחזה לי עתה , לא טוב עשיתי גם הפעם כי באתי הנה –

– מה זה תבענה שפתיך ? – קרא הנער בתמהון –
האם תנחם על כי באת הנה לשמוע בלמודים ? האם הכבוד
הגדול להמנות בין תופשי התורה כאל נחשב בעיניך ?
השמר לך ושמור פתחי פיך לבל תשמיע כזאת באזני יתר
הנערים פן יבלע לך , כי תהיה לחרפה ולדראון לכלם –

– לא בלמודים געלה נפשי רק אירא פן אהיה גם
אנכי מטרה לחצי־עָוֶל אשר ירדפני חנם –

– האתה תירא מפניהם ? רב לך התל בי ! –

– ואיך לא אירא מפניהם ? הן עין בעין אראה , כי

איש ז״ע ימשול פה באין מכלים דבר וגם אתה תפחד ותשמע חרפתך ולא תשיב לחורפך דבר, ובמה נופל אתה ממני, או במה גדול כחי מכחך? —

— זאת תבין מלבך כי לא כגורלי גורלך ומדוע תתחפש כמו לא תבין עד מה? —

— חי נפשי כי לא אבין למליך, השמיעני דבר ברור למען אדע במה כחי גדול ולא אירא מפחד —

— זאת תדע אתה יותר ממני — ענה הנער בתלונה — ומדוע תתנקש בנפשי להוציא מפי דבר אשר אירא להעביר על דל שפתי פן ישמע המורה ויבלע לי? הטוב לך כי אגרש בחרפה מהישיבה? —

— חלילה חלילה לי מזאת — עניתיו ברגש כי החילותי להבין אל מה ירומון מליו — אל תחשיב עלי דבר בליעל כזה כי כורה אני שוחה עליך, הן גם לאיש ריבי לא אטור ולא אעשה רעה ומה גם לאיש אשר לא נגע בי לרעה מעודו, אך האמינה לי, בנפשי נשבעתי, כי דרכי הישיבה נעלמו ממני ולכן הרביתי חקור עד הנה, גם לא אוכל האמין כי המורה יאטם אזנו גם אם אתה תקרא חמס באזניו על מציקיך —

— מי הגיד לך כי הוא לא יטה אזן לקול שאגתי? לוא התאוננתי רע באזניו ידעתי נאמנה כי בא במשפט את רודפי חנם, אך אני לא אעשה זאת —

— ומדוע לא תעשה זאת? —

— הלא כבר אמרתי לך כי כן לא יעשה פה, כי כל הנערים ירדפוני וישנאוני כי כמלשין אהיה בעיניהם, ומה גם כי אדע מראש כי גם עלי יפקוד אפו כי לא מתמיד אני וגם לא נתתי. . .

— מה זה מתמיד? — שאלתיו בראותי כי עצר פתאם במלים.

— הגם זאת לא תדע? הטרם תדע כי כל הנערים אשר ירבו הגות ביום ובלילה בשם מתמידים יקראו וכי המה.

נכבדים בעיני המורה וראשי העדה ואליהם ידאגו לתת להם ארוחה טובה בכבוד וכל דבריהם נשמעים ? לוא הייתי מתמיד כי אז היה גם חלקי שמן ולא יראתי את איש, אך אני ככל הנערים הנני וכל הנערים אשר לא יקראו בשם מתמידים כאל נחשבו בעיני ראשי הישיבה ואף אם יגועו ברעב לא ישימו עליהם לב, והמורה ישנאם בתכלית שנאה. הה! לא כן היה לפני ארבע שנים בעת אשר רבי שמואל יצחקי היה המורה. הימים הראשונים היו טובים מאלה לבני הישיבה, כי רבי שמואל אהב את כל הנערים כאב את בניו וידאג להם, לא כן עתה –

– האם תמצא בבית הזה יותר מארבע שנים כי עוד זכור תזכור את המורה אשר היה לפנים בבית הזה? –

– לא כי רק שנה אחת אני פה, אך לשמע אזן שמעתי תהלת רבי שמואל יוצאה מפי כל הנערים אשר ידעוהו פנים אל פנים, ובעיני לא ראיתי את הימים הטובים האלה –

– ואיה רבי שמואל כעת? –

– הוא יושב בביתו ומעמל רעיתו יראה ישבע, כי היא אשת חיל וטובת לב מאין כמוה –

– ומדוע הסירו אותו ממשמרתו? האם לא רבה חכמתו בתורה כחכמת המורה הזה? –

– חכמתו רבה אלף אלפים ורבו רבבות פעמים מחכמת המורה הזה וכל יודעיו אהבוהו מאד, ולא עלה על לב איש להסירו מפקודתו, אבל חוק יצא מטעם הממשלה כי ילמדו את נערי בני הישיבה דעת לשון וספר, ותהי עת צרה להישיבה כי באו ערלים אל מקום הקדש ללמד את הנערים שפת הנכרים, ואף כי ראשי העדה ומנהליה עמדו בפרץ לגדור בעד הרעה הזאת ויתנו בשחד את לב שנים מהמורים לבל יבואו אל המקום הקדוש לטמאו בספרים טמאים ויתברכו בלבם כי שלום יהיה להבית וליושביו, אך שמחתם היתה עד ארגיעה כי המורה השלישי, אשר לחרפת עם ישראל

ולבשת משפחתו מקרב בית ישראל יצא, הוא הכביד לבו משמוע בקול הראשים, כי טוב בעיניו להסיר את נערי בני הישיבה מאחרי הגמרא מקחת כפר נפשם, ולמרות רצון כל העדה ולמורת רוח המורים השנים בא כפעם בפעם אל הישיבה וישפוך עזוז אפו על המנהיגים ועל המורה על כי לא ישימו לב אל מצות המלך ויתגם כמורדים במלך. המנהלים והמורה חלו ורגזו מפניו ולא שנו אחרי דברו ויועצו לבחור עשרים מן הנערים ללמדם ספר ולשון העם. אך הנערים בכו ויתחננו לבלתי תת אותם בידי המשחית הזה ויבהרו לעזוב את הישיבה משמוע בקול מסית ומדיח. ודבר המסית עליהם חזקה: למדו לדעת לשון וספר ואם אין אסגור את הישיבה על מסגר וגם שני המורים אשר בתחלה לא שמו לבם לדבר הזה גם המה באו לחזק דברו, כי יראו מפניו פן יכם בלשון לפני שרי המלך. ומנהלי הישיבה היו כאובדי עצות ימים אחדים, עד אשר בא רוח עצה בלבב אחד מהנערים הגדולים ויגידה להמורה ותישר בעיניו מאד. וזאת היא העצה היעוצה: כל הנערים יעמדו למבחן והיה הנער אשר יצלח להיות תופש תורה הוא יהיה נקי ולא ישמע שפה נכריה, והנער אשר צפון לבו משכל ינתן על ידי המסית. עצתו ישרה כעצת איש אלהים גם בעיני המנהלים וכן עשו ותשב המנוחה אל הישיבה ימים אחדים, כי נערים רבים לקחו לקח בשפת הארץ, אף כי בושו גם הפרו מאד כי יתר הנערים הכלימום בכל עת ויקראו בשמם בשם „גוים" בכל זאת לא מרו את פי המנהלים מדאגה מדבר פן יגרשו מהסתפח בנחלת הישיבה. כה עברו ירחים אחדים עד אשר באו ימי הבחינות ויבוא שר גדול אשר הבין בגמרא ורבים אומרים כי הוא מ ש ו מ ד, לראות בעיניו אם הצליחו המורים להביא דעת בלב הנערים ולא ישרו בעיניו, וישם פניו אל המורה רבי שמואל ויאמר בשאט נפש: הן תתפארו כי לכם לב חכמה וכי לכם חלק ה' בבינה שבכם יתר על כל עמי הארצות ואיה חכמתכם? אין גם אחד מהנערים יודע עד

מה! בּישי והכלמי! – רבי שמיאל הביט בפני השר ביראה ובאלם לא פתח פיו כי לא הבין עד מה, ומאין ידע איש טהר לב וירא אלהים כמוהו שפת הערלים? והשר הסב פניו אל המורה העברי אשר ממנו נפתחה הרעה ואשר האיץ תמיד בראשי העדה כי יתנו את הנערים ללמד שפת הערלים ויאמר: ומה תשיב אתה על תוכחתי, הן אתה תלחם בכל עת מלחמת אחיך ותתנם לאנשי־לב ואיה פיך? –

– כדברי כן הוא – ענה המסית – בדעתי החזקתי ולא ארפנה כי ליהודים לב להשכיל, אך אל אלה אל תשים לב, כי המה פלישי הישיבה, כי את הנערים אשר כח להם להבין בגמרא אותם לא יתנו ללמד לשון וספר רק את הנבערים מדעת יתנו על ידינו ומה הוכח תוכיח מהם?

– מה זה תשמענה אזני! – קרא השר בחמת אפו – הנקלה בעיניהם מצות המלך? הכשחוק להם הפקודה אשר יצאה בדבר מלכות כי ילמדו את תופשי התורה שפת המדינה?! הוי ממרים! – הוסיף לקרוא בקול גדול בשומו פניו אל רבי שמיאל – הכהתל באכר אשר תוגו עשרת מינים ביום תהתלו במלך ופקודתו?! הגישו עצימותיכם ואדעה, יאם אין אני פי מלך אשמיד ואשים חותם צר על דלתי הישיבה! – רבי שמיאל נבעת מפניו וידום כי לא ידע דבר והשר התקצף והתגעש וירקע ברגליו ויקרא בקול גדול בחמתו: מדוע תחשה ולא תענני? הראיש כלב אני כי אקרא בקול ואתה תחריש ותדום?!

– סלח נא לי אדוני – ענה המסית – כי הוא לא יבין שפתך ולא ידע את אשר תדבר ואיך יענה אותך דבר? –

– ומדוע ישימו איש נבער מדעת לראש? אחת דברתי ולא אשנה אי יסירו אותו ממשרתו ופקודתו יקח אחר, איש אשר ידע דבר, אי ישלחו את הצאן והבקר האלה – בדברו הורה באצבעו על בני הנערים, וכן הוא כן, המשמד קרא את כל בנו הישיבה בשם צאן ובקר, כן הגיד בן ישיבה אחד אשר ידע שפת הערלים ואשר בלי ספק גם הוא עתה

משומד) – וילכו איש לביתו – כה דבר השר ויצא בחרי אף,
ראשי העדה כשמעם כזאת נבהלו ופניהם נפלו מאד.
כי אמרו קץ הישיבה בא, אך רבי שמואל הרגיע רוחם באמרו: אל תפחדו ואל תחתו אחי, כי ה׳ יהיה בעוזרני וחפצנו בידינו יצליח, ועצתי אמונה לכם כי תקראו עצרה להיעץ כדת מה לעשות וגם את המורה העברי תקראו אל האספה ותנו לו כבוד והוא יהיה בעוזריכם, כי אף על פי שחטא ישראל הוא ולא יעזבנו בעת צר – ראשי העדה שמעו בקולו וישלחו לקרוא עצרה וגם את המורה בתוכם ועל פי עצתו הסירו את רבי שמואל מהיות עוד ראש להישיבה וישימו אחר תחתיו, הוא המירה אשר יורנו כעת, כי הוא היה פקיד בבית הרצים בסיסים לקנות את הסוסים ולהביט בעין פקוחה על העבדים כי יעשו מלאכתם באמונה ולכן ידע לדבר כן בשפת הארץ ולפנים לקח גם הוא לקח בהישיבה הזאת, ובכן בא מאחרי הסוסים לרעות בעדרי צאן יעקב.
אמנם כדרכו את הסוסים כן דרכו גם את הנערים, כסוסים נחשבו נערי בני הישיבה בעיניו, ורק שני הנערים המתמידים יחשבו בעיניו כתופשי תורה –

– אם להמתמידים ייטב מאד ותקנא בהם מדוע לא תהיה גם אתה כאחד מהם? –

– האנכי אהיה מתמיד? אני? – קרא בשחוק – לא אוכל ולא אובה לשבת כל היום ואשמורה בלילה להגות בגמרא כי לא הסכנתי באלה –

אולם שים לבך לכל הכבוד והרצון אשר יעטרוך המורה והמנהלים ולהארוחה הטובה הנכונה להנתן לך ולא תירא מפני איש אם תהיה מתמיד –

– ידעתי כי עמלי יהיה לשוא כי המה לא יאמינו בי כי יאמרו: אבן ערום יערים למען מצוא ארוחה טובה –

– אמנם כאשר יראו כי שבועות וירחים עברו ואתה עודך הוגה בשום לב אז יאמינו לך וישלם לך כפעלך –

– האם משגע אני כי ארבה עמל ויגיעת נפש להבל

ירחים אחדים מבלי כל שכר לעמלי ? לוא האמינו בי כרגע אזי נהפכתי היום לאיש אחר, אך ידעתי נאמנה כי המה לא יאמינו לי, לכן לא אובה ולא אחפוץ להיות מתמיד –

– אבל אני איבה ואחפוץ להמנות את המתמידים –

– אתה ? ולמה לך כל העמל הזה ? האם יחסר לחמך ? או תבקש עזרה מעקת איב ? הלא ארוחה טובה נתונה לך לכל ימי השבוע ורבנו יקרבך באהבה ויהיה עליך סתרה ומה לך עוד ? –

– אבל נפשי איתה להרבות לקח למען תרב חכמת ואהיה גם אני רב או מורה ברבות הימים –

– האתה תהיה רב ? – קרא בקול שחוק – האתה תצלח להורות דעת ? הנקלה זאת בעיניך להיות רב, הלא רק אחד ממאה מהחכמים הגדולים ימצאו למו משמרת רב, ואיה איפו יקחו כל אלה אשר כביר כח לבם בתורה ערים לשבת בם בתור רב ומורה ! התאמר בלבך כי כל אלה המתמידים יקוו להיות רבנים ומורים, או תשחק תלעיג לי ? –

– ולמה ילמדו המה בתאות נפש אם לא יקוו למצוא משמרת רב ? –

– המה ירבו הגות למען מצוא חן בעיני המורה והמנהלים ויתנו למו ארוחה טובה ולמען יקחם אחד מהעשירים אחר כבוד להתחתן בהם, כי המה כלם כבר באו בשנים ויתאוו ל . . . – הוא הוציא מפיו דבר נבלה אשר לא שמעתי כמוהו מיום עזבי את החזן. ואף כי לא בפעם הראשונה הקשבתי ל ק ח ט ו ב כ ז ה, כי כבר שמעתי כאלה רבות מפי הנערים השובבים בעיר אשדות ומפי החזן ועוזריו, בכל זאת נעויתי משמיע כזאת בבית ה׳ מפי נער תיפש תורה בהביטו בגמרא, כי הוא לא הסיר עיניו אף רגע מהגמרא בעת דברו אתי, ואביט בפניו בשממון ותמהון, אכן הוא גם היא הביט בפני במשתאה ויאמר: מה זה תביט בי בתמהון ? –

– האמת אגיד לך ולא אכחד, כי לא קויתי לשמוע

דברי נבלה כאלה, אשר רק במערות פריצים ישמעו, פה בבית ה׳. גם פליאה דעת ממני איפו שמעת אתה דברים כאלה? —

כאלה וכאלה תשמענה אזניך פה ולא תוסיף להתפלאות בי — ענני במנוחת לב — אך מה אוסיף לדבר אליך? שור נא הנה ואחרת תדבר — ובדברו הורה באצבעו על הספר אשר לפניו — קרא נא את הכתוב בספר הזה ואז תראה ותדע מאין אדע את הדברים האלה — שמתי עיני בספר ואקרא: אמר להו רב חסדא לבנתיה . . . כורא בחדא ידא . . . ומרגניתא בחדא . . .

— אני לא אבין פשר דבר — עניתיו.

— קרא נא דברי רש״י ותבין פשר דבר — עשיתי כדברו וחדשות לא פללתי ראו עיני ואומר: בעיני יפלא הדבר! — דברים כאלה ימצאו לאלפים ולרבבות בהגמרא — ענני כמנצח — ואם תחפוץ אראך את כלם —

— האם למדת כל הספרים האלה, כי תדע את כל דבריהם?

— לא זאת! רעי הראו לי את הדברים כאשר אראך אותם אני, כי כל נער יחפוש חפיש מחופש בכל ספר, וכאשר ימצא דבר כזה יראהו לרעהו ובכן נודעים לנו כל הדברים. אמנם עתה לא תתפלא עוד בשמעך מפי דברים כאלה אחרי אשר גם חכמינו דברו בכמו אלה? — אני החרשתי כי לא מצאתי מענה לענות אותו על דברו והוא הוסיף לדבר: הוא אשר דברתי, לא למען השיג משרת הרבנות יהגו המתמידים בשום לב ומה לך לצאת בעקבותיהם? ראה דרכי וחכם, הן לי לא נתנה ארוחה טובה ורק חמשה ימים בשבוע מצאתי ובכל זאת לא נפתה לבי להיות מתמיד לחסר נפשי מִשֵּׁנָה —

— ומה תעשה בהימים אשר לא תנתן לך ארוחה? מאין יבוא לחמך? —

— הן לא מֵתִי עד הנה אף פעם אחת ברעב — ענה בשחוק —

הָאֵם רחל, תחיה עד מאה ועשרים שנה, תדאג לנו כי היא תסובב על פתחי נדיבים ותקבץ לחם וכסף מאת כל איש אשר ידבנו לבו ותתן לכל נער אשר יחסר לחמו לחם ושתים או שלש אגורות, וכארבע אגורות יותרו בידי מהימים אשר יתנו לי ארוחה, כי רק ארוחת הצהרים נאכל בית איש יומו, וארוחת הבקר והערב ינתן לנו פת לחם ואגורה או שתים איש איש כפי נדבת לבו, ואלה האגורות אקבץ על יד, ולפעמים כאשר אוכל לשבעה בצהרים לא ארעב בערב ואתן גם את לחמי בכסף, כן יעשו כל הנערים וגם אתה עשה כדבר הזה, אמיר כי לא תחפוץ לבוא בלילה לאכול ארוחת הערב ויתנו לך אגורות כסף ותקנה לך מטעמים בבית שרה האלמנה כאשר תאוה נפשך —

— האם בכסף תמכור שרה האלמנה את מטעמיה לבני הישיבה? אבל היא אמרה לי כי ת ת ן ארוחת הבקר לכל בני הישיבה והאמנתי כי תתן בלי כל מחיר —

— כדבריה כן הוא; היא תתן לכל הנערים אשר יביאו כספם או ערבון בידם —

— עתה אבינה למה שחק המורה באמרו לי „כן שרה האלמנה הוא אשה טובה ותתן ארוחה לכל בני הישיבה" כי רק במחיר תתן ואני אמרתי בלבי כי היא אשה רבת צדקות וחסד —

— האם אשה אלמנה ועניה כמוה תרבה צדקות? ואיה איפוא תקח להשביע את כל בני הישיבה בלי כל מחיר? —

— אני לא ידעתי כי היא אשה עניה ולא בינותי בדבריה—

— התלך אתי בערב הזה לאכול בביתה ארוחת הערב? —

— לא כי אל האיש הנותן ארוחתי ביום הזה אלך —

— אבל מחר תבקש כי יתנו לך לחם וכסף ויחד נאכל בבית שרה האלמנה, האין זאת? —

— האם משגע אני כי אמיר את הארוחה הטובה בשתים או שלש אגורות? והאם תתן לי שרה האלמנה ארוחה טובה במחיר האגורות כהארוחה אשר אמצא שמה?

– אמנם הלא כה יעשו כל הנערים, כלם יקחו להם לחם ושתים או שלש אגורות –

– ומה יעשו את הכסף ? –

– אלה אשר ימצאו חפץ בכסף יאכלו את הלחם לבדו ואת הכסף ישימו בכליהם למשמרת. ואלה אשר נבחר בעיניהם מאכל תאוה יתנו גם את הלחם בכסף ויקנו לביבות חמאה ודבש בבית שרה האלמנה, ובעיניך תראה איך יפרוץ פה מסחר הלחם בין הערבים ויעלה למעלה ראש –. בין כה וכה רד היום ועת תפלת המנחה הגיעה, אז עזבו הנערים אשר ישבו בעזרת האנשים את מקומם ויתאספו לעזרת הנשים, כי כל היום מלאו הנערים את שתי העזרות וגם את התא אשר בצד בית התפלה מפה לפה ורק בעת התפלה נקבצו ובאו כלם לעזרת הנשים ואז החל המסחור . . .

ו.

בֵּין הָעַרְבַּיִם.

מחזה נפלא מאד ראתה עין האיש אשר בפעם הראשונה דרכה רגלו על סף עזרת הנשים בבית הישיבה; לבית אספת סוחרים נהפך הבית כרגע; הנערים אשר לחם או כסף להם שלחו במסחור ידיהם, ואלה אשר לא לחם ולא כסף להם שלחו בגנבה ידיהם, והיותר אשר גם במסחור גם בגנבה געלה נפשם ישבו וישוחחו איש את רעהו ויספרו נוראות ונפלאות משודדים, ענקים ובני ענקים, ממכשפים ושדים, מלצים אשר ישאפו הלילה לעלות על פני תבל להיליך אנשים בתהו, ממתים אשר יעזבו משכנותיהם בקברות ויצאו לרפא חולים בעשבי שדה, או להרגיז נפשית כבדיירעון וכהמה דברי הכמה המשמחים לב ונפש שומעיהם. כמחזה הזה הזיתי גם אני בעת תפלת המנחה והערב; קולות מקולות שנים שמעה אזני: האחד קרא: מי האיש

החפץ לחם? – ורעהו ענה בקול: למי לחם? למי לחם? –

– הא לך לחם! –

– אגורה וחצי במחירו תקח –

– לא כי רק שתי אגורות –

– לחמי נגנב! מי גנב את לחמי? –

– לחמי טוב מאד קנה אותו –

– אין בידי כסף –

– תן לי ערבון –

– את צרעתי אתן לך בערבון, רע עין! –

– הא לך שתי אגורות ולי הוא –

– סור לך, כי לי הלחם –

– אני עמדתי על המקח ראשונה. –

– הן כבר נתתי כסף ולי הוא –

– אתה גנבת את לחמי –

– שקר אתה דובר. לחמי הוא –

– שקרן גזלן חמסן אתה –

– יקחך אפל, כלב! –

– חכה לי מעט ואראך את שִׁנַּי אם כלב אני – כאלה יכאלה נשמעו בעזרת הנשים וגם מכות ומהלומות לא דבר יקר היה שם, ולא אחד מהנערים זכר, כי העדה תתפלל רק סחרו מסחרם ויספרו ספוריהם בהשקט ובטחה עד אשר כלו העם להתפלל ואחרי כן שבו וישבו עוד הפעם איש איש על מקומו אל השלחנות הארוכים ורק נר אחד העלו על כל שלחן להאיר את האפלה. בראשונה פרצה מריבה ביניהם בדבר הנר, האחד שלח ידו ויקרבהו אליו והשני התגבר ויגזול אותו מידו ויעמידהו בצד ספרו, עד אשר גמרו אמר למדוד את השלחן לכל רוח, ויסר האחד את אזורו מעל מתניו וימדדו הנה והנה ויעמידו את הנר בַּתָּוֶךְ ואז שקטה המלחמה ויפתחו כלם את פיהם ויפצחו רנה, ואת אשר עשו ביום עשו גם בלילה.

– אני מכרתי את לחמי בשתי אגורות – שָׁר האחד.

– ואני קניתי לי בעד אגורה אחת תפוח ובעד חצי אגורה לביבה – השמיע השני את קולו .

– יקח אפל את המשגיח כי לא יתן לנו נרות די להאיר את האפלה –

– יבלע אותו בכור שטן –

– מכות רבות ונאמנות תבואנה לחדרי בטנו –

– על חג הפסח אלך אל אבותי –

– שרה האלמנה נושה בי שלש אגורות – הדברים האלה יצאו כפי הנערים היושבים אתי יחד אל השלחן בעת אשר נעו כנוע הקנה במים וישירו בקול כמו תורת ה׳ תצא מפיהם לבעבור הונות את המשגיח אשר בשמעו את הקול ובראותו את תנועתם דמה בלבו כי המה יהגו בכל לבב, אך לאט לאט שכחו זמירתם ויחלו לדבר כדבר איש אל רעהו . הגד נא צבועאלי, האם לא באה עדנה העת כי יקח בכור מות את המשגיח מעל ראשינו – הלעולם יחיה ? –

– אני אתפלל אל ה׳ כי ישלח לו מכות חדרי בטן ולא יעצור כח לבוא אל הישיבה ורוח לנו, אך חלילה לי מהתפלל אל מותו כי במיתו יקח אחר פקודתו ומי יודע הטוב יהיה אם רע ממנו ? לא כן כאשר יתהפך בציריו על משכבי אז תהיה לנו הרוחה –

– אמנם הלא תחטא בנפשך כי תקלל חרש – קרא אחד מהנערים ברגז .

– הביטו נא ! התבוננו בהעזובי איך יתמם כאחד מהקדושים אשר בארץ, אות הוא כי שבע תועבות בלבו – ענה הצבועאלי .

– מה לך לבקש אות ומופת ? הלא הוא יקשיב בקול המורה המסית וילמוד שפת הערלים בשום לב, והמעט ממך התועבה הזאת כי עוד תבקש תועבות גדולות מאלה ? –

– אני לא העקשתי הישרה כי דינא דמלכותא דינא, אתם ילדי פשע תחטאו בנפשכם חטאה גדולה כי תקללו . . . הוא לא כלה את דברו כי המשגיח עמד מאחרי השלחן ויתבונן

זמן כביר בהנערים ובראותו כי העזובי מדבר בקול גדול — והוא חרש לא שמע את דבריו — התנפל עליו ויאחזהו באזניו ויטלטלהו טלטלה בכל מאמצי כח בקראו בקול: מחבלים! בנים סוררים! הנני אליכם! — ואת השני הכה באגרוף וימרוט את לחיי השלישי.

— המשגיח העתיר עתרת נשיקות להעזובי על לחמו מלחמתו — שר אחד מהנערים בהביטו בספר אשר לפניו. הנערים כשמעם את דבריו נתנו קול שחוק אדיר וגם המֻכִּים לא התאפקו וישחקו גם המה.

— העלי תלעיגו? האותי לא תראו?! — קרא המשגיח בקצף נורא ויפן כה וכה במבוכה, כי לא ידע במי יבחר לראשונה להראותו נחת ידו. עודנו משתאה ונער אחד קרא מאחריו בקול גדול: רבי יצחק, ר׳ יצחק! נרות! — כחיבר חברים מחכם הצליח הנער להסיר חמת הצפעוני מהם, כי ברגע עזב מקימו וירץ בחפזון אל התא אשר שם מקומו ויפן כה וכה ובראותו כי אין איש ישב על מקומו ותלונה חרישית עברו בין פתחי פיו: בנים סוררים! בנים משחיתים! אדוש בשרכם, גנבים! עורכם מעל עצמותיכם אפשיט! — כה דבר לנפשו עדי אחזה תנומה בשמורות עיניו הארוכות והלבנות כצמר ויניח ראשו על כף ידו הנשענת על השלחן ויישן. אז שבו הנערים לדבר כבתחלה וגם רעי שב לדבר בי.

— הגד נא לי — אמרתי אליו — איך הצליח הנער לשכך חמת המשגיח עד ארגיעה? —

— אני אגיד לך פשר דבר; כל הנרות הנמצאים בבית הישיבה נתונים בידי המשגיח למשמרת מדאגה מדבר פן יגנבו השמשים והנערים דים, והוא רע עין ולא יתן לנו כי אם נר אחד קטן להאיר על שלחן גדול כאשר עיניך רואות ולאלה אשר יחפצו הגות בלא לב ולב ולא ימצא האור הזה להם, לכן יארבו כגנבים אל פתח תא המשגיח וכאשר יצא ליסר את הנערים יקחו למו נרות כאשר תאוה נפשם, אך אוי לו להנער אשר יפול בידו כי הוא ישבר כל עצמותיו,

וגם עתה בשמעו את הקול: נרות! מהר לתפוש את הגנב ויעזוב אותנו –

– אמנם היתכנו דרכי הנער לכרות שוחה על רעהו למען הציל את נפשו? ואתה הלא אמרת במו פיך כי לא יעשה כן במקום הזה –

– הוי תמים לב! – ענני בשחוק – עוד יארכו הימים עדי תקנה לב חכמה ותהיה כאחד מאתנו, עוד לך ללמוד הרבה חכמה ומזמה עדי תבין לערמת בן – ישיבה! היאמר לבך כי הנער הכה את אחד מבני הישיבה בלשון? שגית מאד! לוא היתה כזאת, לוא גנב אחד ממנו נרות אז עמד השני על המשמר ולא נתנו בידי המשגיח להתפש בכף, אמנם הוא ידע נאמנה כי הנער אשר גנב את הנרות כבר חלף הלך לו ויתבולל בין יתר הנערים, לכן סבב את המשגיח בכחש כמו את הגנב ראו עיניו ויקרא נרות! למען הרחיקו מעלינו, והמשגיח לא יבין לערמתנו וידמה בלבו כי נכונה בפי הנער אך לא הצליח לתפשו בכף –

– אך זאת היא עצה! – קראתי בשמחה גלויה כי ישר הדבר בעיני מאד – זאת היא עצה טובה ונכונה מאד, הנער הזה חכם לבב! –

– ואת מי מאתנו אין כמו אלה? לכלנו לב כמוהו! התדמה כי כנערים אשר לא יצאו מפתח בית הוריהם נערי בני הישיבה? אם כה תחשוב תשגה מאד! נערי בני הישיבה יבינו ערמה, וגם להסכל בהם לב חכם הרבה יותר מהחכם בנערי בני העשירים, שים גם אתה לבך על דרכיהם וחכם –

– אנסה ללכת בעקבותיהם –

– השכחת כי כבר באה העת לך ללכת לארוחת הערב? –

– טוב עשית כי הזכרתני ואני כמעט שכחתי מאכול לחמי –

– אמנם לוא הבאת ארוחתך בידך כי אז היטבת עשו –

– מהיום הזה אעשה כדבריך – עניתיו ואצא. כשובי אל הישיבה מצאתי את רוב הנערים הוזים שוכבים ורוב

הנרות כבו ורק אחדים מהנערים ישבו וישוחחו איש את רעהו, בקשתי את רעי ומצאתי שוכב על השלחן בעזרת הנשים ועודנו ער.

— מדוע לא תבחר לך גם אתה מקום לשכב ולנוח? — שאלני בגשתי אליו.

— אני אשכב באשר תשכב אתה —

— לא תוכל עשו כדבר הזה, כי פה י ח ז י ק איש איש במקום אשר ישכב עליו תמיד ולא יחליף את מקומו, ופה בעזרת הנשים לא תמצא עוד מקום, לך ובקש לך מקום בעזרת האנשים באשר תמצא, אם תמצא שלחן — טוב, ואם אין תשכב על ספסל —. עשיתי כדברו ואבוא לעזרת האנשים ואראה שלחן גדול ואשכב עליו, אך כרגע אחז נער אחד בערפי ויטלטלני ויאמר: גש הלאה! המקום לי הוא וגם בכל השלחנות הנמצאים פה כבר אחזו נערים אשר קדמוך לבוא הנה, ואתה בקש לך מקום אחר — בלי חמדה ירדתי מעל השלחן ואשכב על כפסל, אך שנה נדדה מעיני כי לא הסכנתי לשכב על ספסל צר ובלי מצע, וגם חיות קטנות עם גדולות אשר מצאו קן להן בחורי הספסל עזבו קניהן ותצאנה לשחק בי בשחוק מכאיב בשר, אבל היעיל לא יכולתי ואשכב למעצבה עד אשר כבו כל הנרות ורק נר אחד נ ר ת מ י ד נותר בכל הבית ושני נערים ישבו לפניו, המה ה מ ש מ ר י ם.

ז.

שִׂיחַת הַמְּשַׁמְּרִים הַבְלֵי שָׁוְא

כמראה שדה קטל בלילה אחרי יום מלחמה ותרועה כן היה מראה הישיבה בחצי הלילה; שאון הקולות העולה תמיד כל היום מפי הנערים המשררים והבוכים ומפי המשגיח המכה בעברה נמוג וילך, ההמון הרב אשר לא ינוח רגע כיום תמים הוזה שוכב תחת מעטה תרדמה אשר יפרוש כנפיו על עני

ועשיר, על בן ישיבה חכם הלב, כעל בן עשיר הנבער מדעת ורק דממה וקול ישמע לפעמים: נחרת האחד או גדופי השני אשר גם בחזיון לילה לא יתנו עשתונותיו דמי לו ויעוררוהו לקרוא לריב ומצה. אכן גם בעת הזאת, עת מנוחה לכל חי, עת כל עובד עבודתו יחליף כח, עת אשר גם נבהל להון, גם רע עין לא יחסר נפשו מהטובה הזאת מהענג הנעים ענג השנה אשר בלי כל מחיר ימצא לדורשיו, גם בעת הזאת לא יפנו עובדי כרם התורה לה ערף, כאשר יהגו ביום בעת עמל לכל חי כן יהגו גם בלילה בעת מרגעה לכל היקום, כי שומרים הָפְקְדוּ בהישיבה; ארבעה נערים בכל לילה ישבו על המשמר, שנים מהם לא יתנו שנה לעיניהם ויאחרו שבת עד השעה הראשונה אחרי חצות הלילה ושנים ישכימו קום לשמור משמרתם מהשעה הראשונה עד אור הבקר, ועל כל נער אשר ימצא בהישיבה החובה להיות על המשמר לילה אחד בחדש, רק אלה אשר יאהבו לנום יפקידו אחרים תחתיהם בעד שתי אגורות והמה יתעלסו באהבים את — החיות הקטנות — הגדולות אשר גדלו ועצמו וימלאו כל השלחנות והספסלים משכב בני הישיבה אותם, אמנם לוא נפל הגורל עלי בלילה ההוא להיות על המשמר חי נפשי כי לא שכרתי אחר תחתי, ולא מאשר כי נפשי אותה להגות, או כי הכסף נחשב בעיני רק מאשר כי לא ששתי למצוא לי את הרעים הקטנים אשר שכבו אתי יחד על המצע הקצר, ובלי תפונה לא מצאתי גם אני חן בעיניהם, כי המה הניחו שני חמתם בי וירבו פצעי, ואף כי השנה אחזה בשמורות עיני ותדבקן אחת אל אחת בכל זאת היה לבי ער ואשמע כל הגה אשר יצא מפי השומרים, ואלה הדברים לקחה אזני.

— מהבילי, הראית את הנער החדש, האשדותי? —

— ראיתי, ומה חזית בו כי תשאלני אם ראיתיו? האם יודע תורה הוא עד להפליא כי אשים לבי אליו? הלא הוא עם הארץ ובור, והחסר בורים אנחנו כי גם

זה בא להרבות מספרם ? הה ! הימים הטובים בעת אשר רבי שמואל היה המורה היו טובים מאלה, אז בחנו את הנער הבא אל הישיבה כבחון את הזהב ואם לא רבה חכמתו זרו אותו הלאה, ועתה הה ! נפלה נפלה עטרת ישיבת מ נ ח ם, עוד יביא יום ותהי לחרפה להמנות בין באי ביתה –

– מאין תדע כי הנער החדש עם הארץ הוא, הן לא דברת אתו אף שתים שלש מלים ? –

– הלא פיו ענה בו כי נבער מדעת הוא, הן גם אלה אשר יתהללו כי לחכמתם אין קצה על הרוב נבערים המה מדעת להבין דבר בגמרא לאשירו, ומה גם הנער אשר במו פיו יודה כי לא באה חכמה בלבו –

– ובכל זאת נִתְּנָה לו ארוחה טובה מאד כמו לאחד מן המתמידים, מאושר חלקו בארץ ! –

– מה זה תתפלא ! הטרם תדע כי מתן בסתר כל יכול ! הלא בכסף מלא שלם בראשית בואו בעד הימים הטיבים אשר יתנו לו –

– לוא היה בידי כסף כי אז הייתי גם אני כמוהו –

– ולוא גם מטמוני מסתרים היו לי גם אז לא נתתי מאומה –

– אתה אוהב כסף אתה אך אני לא כן –

– ואתה זולל וסובא אתה ואני לא כן –

– האמת הדבר כי היו פה שני שדכנים לדבר בשמעון בן החברה ! –

– אמת הדבר, וגם יהודה בן אחות הרב יעמוד במהרה תחת החפה –

– שש אנכי מאד כי שמעון הגדול ימצא מנוח לנפשו אחרי אשר יתגולל זה שמונה שנים בהישיבה, אך צר לי מאד כי גם זאת הצפרדע תמצא בית, שונא אני את הצפרדע המתנפחת הזאת, את יהודה, תכלית שנאה על סכלותו וגאון לבו ועוד זאת כי לב אבן ולא לב ב ן י ש י ב ה לו –

– צדקת בדבריך גם אני כמוך אחשוב, את שמעון

הגדול אהב אף כי גם הוא סכל הוא, אך לבו טוב מאד והוא יעמוד בכל עת בפרץ להשיב חמת המשגיח ממנו, לא כן הכלב השוטה יהודה הוא נובח בכל עת, יכה בלשון וידבר דברי הבל וידמה בלבו כי חכם כמוהו אין בכל הארץ, מי יתנני שרכן ונתתי לו את לילית לעזר כנגדו —

– הס? — קרא השני פתאום בקול נורא מאד כמו צפעוני נגע בבשרו עד כי התחלחלתי ואפקח עיני ואבט בפניו אשר קמטו מפחד — הס כי לא להזכיר בלילה שם טמא בזה! ומה תעשה כי תשמע בקולך ותעל מעמקי שאול ותבוא הנה ותשים מחנק לצוארך? —

– אני לא אירא מפניה — ענה השני ברוח עז כגבור מלחמה — אני לא אירא מפניה! ומדוע אפחד ממנה? הן לי ציצית ופה הוא מקום קדוש ולא יבוא כל רוח טמא בו, לילית לילית, חצים בעיניך, אבוז לך! — אני התבוננתי בפני הנער המדבר ואראה כי כל עצמותיו רחפו ממגור בקראו בשם אם השדים ומלכת התפתה, אף כי התגבר ויסתיר פחדו למען התראות באמיץ לב, ולולא טחו עיני רעהו מראות נכוחה כי אז ראה זאת גם הוא כמוני אך הוא לא ראה ולא התבונן, כי בלהות צלמות אפפוהו ויקרא בקול מר: שמע ישראל! — מורך לבו ורפיון רוחו היו כעצים לאש ולהגדיל איש התאוה בקרב לב רעהו להראות אמיץ רוחו ויבט בבוז ושאט נפש בפניו ויאמר: הוי, מוג לב! הוי אשה! ממי תירא? ממי תפחד? הבט ימין ושמאל וראה התמצא פה לילית? מה החרדה הזאת? בוש והכלם, לך לא יאתה להקרא בשם בן ישיבה! —

– ראה אראה — ענה השני בקצף — כי נפשך אותה לכפור באלהי ישראל ולהיות אפיקורוס כגדעון, האם תעיז פנים לאמר כי אין שדים ואין מזיקים וכי לא ישאפו הלילה לעלות על פני תבל להרע ולהשחית? או גם תקשה ערפך לבלתי האמין כי המתים יבואו בלילה להתפלל בבית התפלה הגדול? —

– חלילה חלילה לי מזאת מבחש בשדים ומתים, אמנם פה במקום קדוש לא יציגו כף רגליהם ולכן לא אירא מפניהם –

– אבל אני מגיד לך כי גם למקום קדוש יבואו, ואת אשר שמעתי מפי דודי אותה אספר לך ושמעת ושרקת ותשים יד לפה ולא תעיז מצח לקרוא בשם טמאת השם בחצי הלילה –

– ספר ואשמע מה בדא דודך מלבו, הן הוא נודע בעיר למפיח כזבים –

דֹם שקץ! – קרא הנער בחמה שפוכה – דודי לא יפיח כזבים רק אתה כזבן שקרן ואפיקורוס, הן את כל הדברים ספר באזני רָב־אדם וגם רבנו ראש הישיבה שמע הדברים והאמין בהם ואתה תאמר להתחכם הרבה יתר מן רבנו? גדעין אתה! ארחות הפריץ הזה למדת בארחך לחברה אתי, חכה נא ואני אשמיע מהר באזני כל בני הישיבה, כי לא תאמין בדברים אשר גם רבנו ראש הישיבה יאמין וידעו כלם כי אפיקורוס אתה –

– מי הגיד לך כי לא אאמין באשר רבינו יאמין? מי? –

– מי? פיך? זה עתה! –

– שקר אתה דובר! לא ידעתי מראש כי גם רבנו שמע הדברים והאמין בהם, כי אז לא עלה על לבי לכחש בם. אך אני לא ידעתי זאת ולא פעלתי עול –

– אם כן לא אגלה הדבר אך שמע דברי דודי וידעת כי לא מחכמה דברת עד הנה –

– ספר ואשמעה –

– לפני חמש עשרה שנים בעתות הבהלה היה דודי פרוש בבית המדרש הישן, ויקר מקרה כי כל הפרושים היו קרואים למשתה התנים אשר היו אז לרוב בעיר וכמעט אין בית אשר לא היה בו שמחת התונה, וַיִּוָּתֵר דודי לבדו הלילה, ויהי בחצי הלילה בשבתו לפני השלחן ובהגותו בשים לב אחוזה פתאם תנומה בשמירות עיניו, אבן היא

התגבר לבלתי תת שנה לעיניו, כי עוד לא באה עת המנוחה ויאמר לנפשו: מי יתן לי אבק עלי מרורים ושאפתי וְרָוַח לי. הדבר יצא מפיו ולשון גדולה מאד אדומה כדם שלוחה אליו מהיציע השלישי מעזרת הנשים, אשר רק בימי מועד תבאנה הנשים שמה להתפלל וכל השנה היא סגורה על מסגר, ועל קצה הלשון אבק עלי מרורים. דודי כראותו זאת לא קמה בו רוח ויעצום עיניו ויקרא בקול גדול: שמע ישראל! ויברח וימלט על נפשו. ומני אז והלאה לא ישב עוד גלמוד בבית התפלה. והדבר הזה היה לדבת רבים וגם נכתב בפנקס (הוא ספר הזכרון להעדה, אשר בו יבוא זכרון כל מקרה ודבר זר) למען ידע דור אחרון את אשר קרה את דודי. ועתה ראה נא ראה כי גם למקום קדוש יבאו הלצים להתקלס בבני אדם, ומה הבטחון אשר בטחת במקום קדוש? —

— אך הלא הוא היה גלמוד ואנחנו רבים פה ומגורת שוא הוא —

— רבים הם אשר אתם מאשר אתנו, ולוא חפצתי לספר לך אף אחת מני אלף מכל אשר שמעתי בדבר הלצים, אשר ישנו פניהם מרגע לרגע ויתהלכו בשדות וביערות ילינו להתעות בתהו עוברי ארח, כי אז לא קמה בך עוד רוח —

— ספר ואשמעה! אני באמונתי החזקתי ולא ארפנה, כי למקום קדוש, מקום אשר תופשי תורה רבים ימצאו, שמה לא יבואו, וגם בגנים ויערות אזלת ידם מהרע לאיש אשר ציצית ותפילין לו —

— אם תחפוץ לשמוע הבה ואספר לך אך לא בי יהיה העון אם תדד שנה מעיניך כל הלילה עד אור הבקר מחזיונות לילה —

— ספר ספר וראית אֹמץ לבי —

— איש אחד היה בעיר מולדתי ושמו גרונם החיט או גרונם הטבח, כי האיש הזה מצא חית ידו לפנים ממלאכת החיטים ואחר כן עזב מלאכתו זאת וימצא טרף לביתו בטבחו טבח עגלים או כבשים ליום השבת לכל בני

העיר, ועיר מולדתי לא עיר קטנה היא כי בשר שנים או שלשה עגלים ימכר בה בכל שבוע. ותהי מלאכתו לנסוע ביום הרביעי בכל שבוע אל הכפרים הקרובים אל העיר לקנות שמה מהאכרים העגלים הדרושים לי למען טבוח טבח. ויהי היום יום רביעי היה – בימי הספירה, אשר אז נתנה רשות יתרה למזיקים להזיק, קרה המקרה הזה – גרונם ישב בעגלתי הרתומה לסוס אחד כפעם בפעם וישם פניו אל הכפר הרחוק כמהלך שש שעות מהעיר כי בקש לקנות שור פר בפעם הזאת, כי יום חתונת בן הגביר מעירנו היה ביום הששי בשלשת ימי הגבלה ויעל כן ציה על הטבח להרבות הטבח. ויהי בדרך לפנות ערב פגע את אחד מהאכרים אשר מידו קנה עגלים בכל עת ויובילהו אל בית המשתה וישתו יחד לרויה ואחר כן נפרדו איש מעל אחיו, האכר שם פניו אל העיר וגרונם הלך לקראת הכפר. הלילה ההוא היה ליל אפל ועלטה, אך גרונם לא שם אליו לבו כי לא בפעם הראשונה הלך בדרך ההיא, ויהי עוד לא הרחיק ללכת מבית המשתה והנה קול כבש עלה באזניו, הוא ירד מעגלתו ומה פחד ורחב לבו בראותו כבש שחור אסיר בחבלים ברגליו שוכב על הארץ. אלהי אבותי המציא לי מטמון – אמר בלבו וימהר וירם את הכבש וישכיבהו בעגלה ויהפך את ידו לשוב הביתה, ומרוב שמחתו על המציאה אשר הקרה ה׳ לפניו בלי כל מחיר לא שם לבו על דרכו ולא זכר כי הנהו נוסע בהפוך זה שלש שעות ועודנו לא שב אל העיר, אך בעבור שמחתו באה דאגה בלבו כי אמר: תועה אני! ויחפוץ לרדת מהעגלה ולבקש את הדרך, ומה נבהל מאד בהביטו ארצה לראות את עגלתו טביעה בבוץ ואגם מים סביבה. בחוזקה משך ברסן הסוס למען תוציא את העגלה למרחב, אך הסוס עמד על עמדו כמסמר נטוע ולא מש ממקומו, אז גמר בלבו לרדת מהעגלה ולהוריד גם את הכבש למען הקל ממשא העגלה ויקל להסוס להוציאה למרחב, אך הכבש שכב כאבן מעמסה על העגלה ולא עצר כח להניע

ממקומו. הטבח נבהל מאד ויקרא בדאגה וחרדה: אלי אלי מה זאת? — כהוציא הטבח את השם הקדוש מפיו התרומם הכבש ויעמוד על שתי רגלים כתפארת אדם וימחא כפיו ויצחק בקול מרגיז לב ויתעלם מעיניו ברגע. אז נפקחו עיני גרונם לראות כי לץ התקלם בו ויוליכו שולל. במפח נפש אמר לשוב הביתה כי ירא ללכת עוד הלאה, ובנשאו עיניו לראות את דרכו נגלה לו כי הנהו עומד לפני שער העיר, בשמחת דפק את סוסו למען ישיב כרגע הביתה. אך מה רבה מבוכתו בראותו כי שגה ברואה כי לא זאת העיר רק הכפר אשר אליו שם פניו. בתחלה אמר להפוך עגלתו ולשוב על עקביו כי דאגה שברה לבו להוסיף ללכת בדרך הזה, אך אחרי כן השיב אל לבו: הלא באתי עד הכפר בשלום אסורה אליו ואלין בו הלילה ומחר אקנה כאשר תשאל נפשי ואשוב העירה. אך לא כאשר דמה כן היה; כאשר היסיף ללכת הלאה כן נסיג הכפר אחור, הוא הכה את הסוס בעברה למען ירחיב צעדיו, הסוס רץ בכל כחו והכפר יסיג אחור אחיר. מבלי דעת מה לעשות הכה את הסוס בלי חמלה, ויהי בהתאמץ הסוס לשטוף במרוצתו נשבר גלגל אחד והעגלה נהפכה על צדה. במפח נפש ובלב מלא יגון ירד מהעגלה ויגשש באפלות סביבה להקימה, אך ידיו רעדו מאד וכל עצמותיו רחפו ולא עצר כח להקים את העגלה, אז נמלך עליו לבו ללכת ברגליו עד הכפר לקרוא לאיש עוזר, אולם בהתנשאו מעל הארץ לא ראה עוד לא עיר ולא כפר רק כאור נר מאיר מחשכת האפלה נראה מאחריו. כאיש אובד עצות עמד זמן כביר על מקימו עד אשר נועץ ללכת לקראת האור; הוא נשא רגליו אל מול פני האור והאור שנה את מקומו; רגע נראה מלפניו ועד ארגיעה הלך אחריו, וכהפנותו שכמו ללכת אחריו שב ללכת לפניו. כה תעה באשן ליל עד אשר קרא התרנגול ואז נפלה שנה על עיניו ויישן. ובבקר כאשר נעור משנתו ראה כי הנהו שוכב במי מדמנה עד צואר ובגדיו מגאלים ברפש וטיט, הסוס עודנו עומד

רתים להעגלה ההפוכה ואגלי זיעה יטפו כמטרות עוז מבשרו, אז שב העירה ויספר את אשר קרהו. ומני אז לא יצא מהעיר בלתי אם לקח איש אתו ותפלין בידם, גם לא הוסיף לשתות לשכרה את האכר כי הבין כי מכשף הוא, ועתה הגד נא פלוסוף, מה תאמר להמקרה הזה? —

— הלא זאת היתה לו בדרך ואנחנו פה במקום קדוש ולא אחת מפני כל —

— גדעון אתה! אפיקורוס אתה! לך לך אל בתי הספר להנכרים כי פה לא יכירך מקומך —

— לא גדעון אני כי בשם יחזקאל אקרא — ענה הנער ויאריך לשון למולו.

— אבל אפיקירוס אתה כמוהו, ראה אראה כי מעט אשר לקחת מפיו לקח בתנ"ך מני אז סרת מהדרך הטוב —

— שקר הדבר אני לא סרתי מהדרך הטוב רק אתם, וגם גדעון לא עשה עול מעת היותו פה לאיש מכם, ומה חטא מצאתם בו כי תתנו את שמו לגדופים? רק חכמתו היא הטאתו כי הוא יודע דעת בכתבי הקדש, ומה נעימים לי מדברותיו, וגם בהגמרא לו עשר ידות מכם ועל כן תקנאו בו ותתנוהו לשמצה וגדופים —

— לא זאת! לא זאת! רק מדוע יתרחק הוא מעלינו? מדוע לא יתערב בשמחתנו? הן כפראים אנחנו כלנו בעיניו! העל זאת לא נפקוד עליו את עונו? —

— האתם תפקדו עליו את עונו? האם יחת מכם? הלא אימתכם לא תבעתהו ואם תכעיסני אומר לך כי גם חרדת המורה והמשגיחים לא תפול עליו —

— הגד נא לי במה כחו גדול? —

— כחו גדול בכתבי הקדש ודי לו, ולולא היה הוא פה אתנו כי אז כבר גרשנו כלנו מהסתפח בבית הזה, השכחת את אשר דבר האדון מיללער בהיותו פה לראות תורת הבית ומנהגיו? —

— אני לא הייתי אז פה ולא שמעתי דברי הערל מיללער—

– אבל אני שמעתי ואשמיעך כי הערל ההוא יודע התורה עד להפליא, וכאשר שאל את רבנו: מה למדו הנערים מכתבי הקדש בא במבוכה גדולה כי לא ידע מה לענות, אז בא גדעון ויוציאו ממבוכתו בענותו על כל אשר שאל, והשר שמח מאד בדברו את גדעון ויוכיח את רבנו על פניו על כי לא ילמד את כל הנערים הבין בכתבי הקדש ויצוה במפגיע כי ישמרו את גדעון כבבת עינם, כי ידיו רב לו להביא חכמה בלב כל בני הישיבה, ואני שש מאד לשמוע דבריו, גם אשמע בקולו ואחל ללמוד שפת הארץ ואספח גם אני אל הנערים הלוקחים לקח מפי המורה אשר יבוא יום יום ללמד לשון וספר –

– איך לא תבוש בשת להשמיע דברים כאלה? האתה תלמוד שפת הערלים? –

– ומדוע אבוש? –

– מאשר כי רק על הנערים אשר לא יבינו עד מה בגמרא יצוה רבנו ללמוד שפת הערלים, החפוץ תחפוץ גם אתה להתחשב בין הבערים בנערים? –

– איך אֶחָשֵׁב בין הנבערים מדעת אחרי אשר כבר נודע כי הנני אחד מן הנבחרים בהישיבה? האם רבים המה הנערים אשר יבינו כמוני בגמרא? –

– אני אבין כמוך ועוד הרבה יתר ממך –

– שקר הדבר! אף החצי מאשר אדע אני לא תדע אתה –

– הנך נודע כבר לגבה עינים אך לא לחכם לב –

– אני חכם לב אני ואתה עם הארץ, נבער מדעת אתה! וכל בני הישיבה יעידו ויגידו כי לא תדע עד מה –

– אני אשאל מחר את פי רבנו למי יתן היתרה לי או לך? –

– שאל כאשר תאוה נפשך, אך אני יודע מראש כי אותי ירומם רבנו תחת לשונו ואותך ישפיל עד עפר –

– ואני יודע כי תהיה להפך –

עד הנה שמעתי דבריהם אך לאחרונה גברה יד השנה עלי, ולא מתק שפתי הנערים המדברים, גם לא נשיקות פי החיות הקטנות אשר הציבוני כמטרה לחצי לשונם עצרו עוד כח להעירני משנתי ואישן עד איר הבקר ואז הקיצותי לקול קורא בזעם, פקחתי עיני ואראה את דוב המשגיח הראשון מכה בעברה את אחד מהנערים ישנים יעמדו בבשת פנים ויורידו כנחל דמעה.

– צאו מזה! – קרא המשגיח בקול נורא – צאו זרע מרעים, משחיתי דרך, אני לא אתן לכם חנינה! – ראיתי את הנער אשר אתו הגיתי, או דברתי אתמול כל היום, עומד מרחוק, נגשתי אליו ואשאלהו; מדוע ישפוך המשגיח את עברות אפו על הנערים האלה? והוא ענני, כי המה היו המשמרים השניים אשר תחת הגות בתורה עשו כל דבר עול: בראשונה נתנו עפר ואבק עלי מרורים באף נערים ישנים ואחרי כן גלו ערות כל הנערים, והנער השלישי נלוה עמם להתעולל בהישנים וישפך מים רבים תחת משכב ראובן הגבעוני למען יהיה לבוז בקומו ממשכבו... והוא ממשפחת המשגיח ועל כן יחרה אפו בם ויגרשם מזה – בין כה וכה נקבצו המתפללים להתפלל תפלת הבקר וראש העדה וראש הישיבה בתוכם.

– ומה עשו! תבל עשו! קרא המשגיח בקול נורא באזני הנאספים – המשחיתים האלה יטמאו את הקדש! –

– גרשם מזה – ענה ראש והעדה במנוחת לב. אך ראש הישיבה עמד בפרץ והשיב חמתו באמרו: אני אני איסר אותם בעד פשעם אך ישבו פה כי יש לי חפץ בהם – המשגיח נסוג אחור בלי חמדה ותלונה עברה בין פתחי פיו. אך לא העז פנים לדבר משפט את ראש הישיבה.

ח.

רֵעַ כְּאָח

בימים מעטים הסכנתי את הנערים בני הישיבה ואלמוד דרכיהם ואהיה כאחד מהם; בראשונה חפצתי להיות מן המתמידים כי קנאתי בהם, אך לא לארך ימים בערה התשוקה הזאת בקרב לבי, כי עוד ביום ההוא נלאיתי נשוא את הסבל אשר העמסתי על שכמי, כי זאת לא יבין האיש אשר לא נסה בזה מעודו, איך יכבד כמשא כבד לשבת כיום תמים ולהגות בדברים אשר לא יבין ולא ימצא במו נחת, וגם אני לא ידעתי זאת עדי נסיתי ואראה כי כבד ממני הדבר ואסיר מסבל שכמי, וכאשר יעשו כל הנערים, אשר רק שתים שלש שעות יהגו בשים לב מן השעה התשיעית בבקר עד חצי היום עת ישבו לשמוע תורה מפי המורה, ואחרי כן ידברו וישוחחו כל היום, כן עשיתי גם אני, כי איש כמוני אשר לא הסכין לשבת בין אבותיו ולהשתעשע על ברכיהם, ואשר לא פִנק מ׳ער כי יומו הדיחהו מעיר לעיר ומארץ אל ארץ אחרת, הוא יסכון על נקלה את דרכי כל האדם ובמקום הביאוהו רגליו שם ימצא בית ורעים —. הרעים אשר אתם התהלכתי עד הנה לא הביאו טוב טעם ודעת בלבבי להבדיל בין רֵעַ לְרֵעַ, לכן ששתי בחברת נערי בני הישיבה בעל אהבת אחים מבטן, כי האמנם נופלים היו נערי בני הישיבה מאורחת העניים הסיבבים מעיר לעיר לבקש פתותי לחם ולגנוב מכל הבא בידם? או מהנערים השובבים בעיר אשדות אשר אתם התהלכתי כאח ורע? או מן הבחורים הפריצים העוזרים על יד החזן הנבל אשר אתם יחד ישבתי בית? זאת לא זאת! על כן בקשתי ומצאתי לי בישיבה נערים רבים אוהבים ורעים, וגם אויבים ומקנאים מצאתי גם מבלי בקש, אבן גם לזאת לא שמתי עוד לבי.

בעיני אלה אשר מיום הולדם עד בואם באנשים לא

דרכה כף רגלם מקיר עירם החוצה יפלא הדבר הזה וישאלו: איך ימצא איש עד מהרה מנוחה במקום אשר חדש מקרוב בא בו ולא ידעו תמול שלשום? ואיכה ימצא נער לא־איש נתיבותיו בעיר נכריה בין אנשים זרים לו? אמנם בעיני האיש אשר מימי חרפו היה נע ונד כמוני, ואשר בלי מורה ומנהל (או על פי מורים ומנהלים רבים חדשים לרגעים) בחר דרכו, בעיני איש כזה לא יפלא הדבר כי הוא יודע כמוני כי נער כזה יבין וידע להלוך לרוח העת והמקרים והרעים כאיש בא בשנים, ואך לו יאתה להקרא בשם חכם ואיש דעת, כי מה חכמת כל האדם ודעתו? האם הדעת אשר תבוא בלבי מרוב הגות בספרים? החכמה אשר יביאו מוריו בלבו? אך לא! החכמה והדעת הזאת הוא לאיש כמקל תפארה להתפאר בו לעין רואים בעת אשר יצא לשוח בְּלָבְשׁוֹ בבגדי כבוד, לא למשענת בעת תמעדנה הרגלים, כעדי תפארת אשר יוסיף לוית חן ויפי לאיש אשר מלא ביתו טוב יהלך בצואר עתק ברחובות קריה, אך לא למחסה בקרה וזרם למחבק אשפתות. אבל לא כן הדעת אשר בנפשו יביא איש, היא תהיה לו למאורת עינים בדרכי התבל, היא תפקח עיניו באביב ימי עלומיו לדעת עת ומשפט לכל חפץ, וזה חלקו אף אני; קשה יומי היה לי למורה הדרך והתלאות אשר עברו על ראשי הורוני להיות איש רעים להתרועע, ובכל מקום בואי מצאתי בית ומנוחה עדי הפך הזמן יהו עלי ויסעני כעץ ויטעני ממקומי, אך גם לזאת חרד עוד לבי, כי לא נתתי את נפשי להאמין כי בידי טובי וגם בעת שלום הכינותי גוי למלחמה ויום רע. זכרתי בכל עת ימים מקדם ואזכור כי לא לעולם מנוחה ועל כן הייתי כאורח גם בארץ נכריה, התהלכתי כאת אחים מבמן את אנשים אשר לא ראיתי פניהם תמול שלשום, וכאורח נטה ללון השבתי את נפשי גם במקום אשר כבר ישבתי בו ימים ישנים, כי לא האמנתי בימי שלום לארך ימים, וזאת היתה לי לישועה לחזק לבי ואמץ רוחי מול כל צרה ופגע אשר ששו לבוא כפעם בפעם לראות פני.

אבן זאת היתה דרכי עד בואי בית הישיבה, אולם כעבור ירחים אחדים מעת הצגתי כף רגלי על מפתן הישיבה נהפכתי לאיש אחר: המחשבות הרבות והרעות אשר התעוררו בקרבי לרגעים כמלאכי זעם לשלח רצח בעצמי, הדאגות לימים יוצרו ומכשול לב על המעשים מימים עברו אשר התרועעו אתי ויגזלו מנוחתי, כלו כחלום עובר. בישיבה לא דאגתי אף לא התעצבתי אל לבי ואהי שמח, כי הנערים הרבים וההמולה הגדולה לא נתנוני לחשוב מחשבות וחלקי היה טוב מאד: אכלתי לשבעה, ישנתי וינוח לי, כי גם החיות הקטנות לא התגרו עוד בי מלחמה אחרי אשר הכינו אתי, המורה אשר גם בתחלה הטה אלי חסד... הרבה להראות לי אותות אהבה אחרי אשר ראה כי לב נבון לי וישם מקומי בין הגדולים — לשתי מפלגות או שתי כ ת ו ת נפלגו נערי בני הישיבה, על המפלגה האחת התחשבו הנערים הגדולים אשר הבינו בגמרא בטוב טעם והמפלגה הזאת נקראה בשם ה כ ת ה ג ד ו ל ה, ויתר הנערים היו למפלגה אחרת אשר פי בני הישיבה בשם ה כ ת ה ק ט נ ה יקבוה — המורה הראה לי את אות הכבוד הזה להרים אותי בתור נער מהכת הגדולה אחרי ירחים אחדים, ומה חסר לי עוד? בקרב הנערים אשר ביום הראשון התראו כלם בעיני כפראי מדבר איש אל אחיו לא יחמולו ויעותו דרכם מצאתי גם נערים ישרים ונדיבי רוח, ומה גם מעת אשר נודעתי לגדעון — הוא הרע אשר רעי דן קרא בשמו ויצוני להתרועע אתו — רק את המורה איבתי כקדם, ואף כי ראיתי כי לא רק הכסף יקח את לבבו, כי יטה חסד אמת להנערים אשר רבה חכמתם או יהגו בשים לב גם מבלי קחת מידם מאומה, בכל זאת ככל אנשי מרמה אשר בעד בצע כסף ימכרו אהבתם היה בעיני.

בעוד אשר הייתי נער אף כי התגלגלתי תחת שואה ואראה רק רע לפני ורוב האנשים אשר התהלכו אתי ואשר היה לי דבר אליהם היו אנשי מרמה ותוך ולא האמנתי באיש,

כי כלם כסרי סוררים ובני בליעל היו בעיני ואנשים ישרים
הששים לעשות צדק באמונה לא ראיתי עדנה, ולוא גם
ראיתים לא ידעתי להוקיר אותם כחין ערכם, כי צדקת
אנוש וחסדיו כאל נחשבו בעיני אחרי אשר ראיתי פעם
אחת, או האמנתי כי אראה, כי היא עשה דבר אשר לא
כן, בכל זאת לא מצאו דרכי הנלוזים חן בעיני ואשנא
תכלית שנאה את החנפים ורודפי בצע, כי יראתי מפניהם
וכרודפי נפשי היו בעיני. וגם רעי דן אשר רֵעה לי הועיל
להותי להביא מרך ואימה בלבי ולנסוך עלי רוח איבה
ומשטמה לכל בני האדם, ומי היו כל בני האדם בעיני?
שמונה או עשר ערים ויושביהן כלם או רֻבָּם מבני ישראל.
כמוהו ראיתי רק פושעים בישראל וברבות הימים החילותי
לקצות בעמי לולא נפרדתי מעליו, כי דרכי כל העמים
נעלמו אז מעיני ואחשוב כי רק אַחי משחיתי דרך המה...
עתה אדע ואבין איך תעיתי בדרכי בבקשי מלאכי מרום
באדמה, בתתי אשם נפש איש אשר נטה לפעמים
מהדרך הטוב ואחשבהו כזד וְעַוָּל, עתה בזכרי דרכי
עמי בארצי יראו לעיני לא כראותי אז, ואף אמנם נמצאו
בהם רשעים, מתקדשים, חנפים ובני עולה אשר בזו לעגו
בסתר אהלם לכל צדק וישר ובצאתם ישער אלי קרת נשאו
מרום עיניהם כמו את אל אלים ימתיקו סוד, אנשים אשר
מכרו בכסף אחיהם בני יעקב באכזריות רצח ואשר הביאו
רעה על עמם בזדון לבם, ושערת בשרי תסמר גם עתה
בזכרי מעשה רצח ועשק אשר ראיתי בעיני ואשר שמעתי
באזני, אכן במה נחשבו אלה מול הישרים בלבותם? הלא
אך כמר מדלי! ומה המה אלה החטאים מול הפשעים אשר
ראיתי בני אדם לא מעמי עושים? עתה אחרי אשר ראיתי
תורת האדם והתבל כלה, אחרי רואי כי רוב מעשי בני
האדם ותחבלותיהם, רוב מזמותיהם ומפעליהם אך בכסף
וכבוד יסודם, אחרי אשר נגלה לעיני כי הישרים אשר
יגועו מעצר רעה ורעב בסתר אהלם כי ישר לבם לא יתנם

לגעת בחיל זרים המה כאל נחשבו ולאיש אשר מלא ביתו בצע מעשקות לא יחשב לו עון אם אך בידו טובו ומרומים ישכון, יגזול יחמוס כהעולה על רוחו ואך אם כביר מצאה ידו יהיה לראש ולשר. גם מבית האסירים אשר נאסר שמה על מעלו וכחשו יצא איש ויתמם את תמימים עדי ישימו אמונתם בו ויהיה עליהם לראש ושר, ואך אחז ברסן הממשלה ישלח רסן מפניו, ימעל מעל, יעבור ברית ויפר שבועה, יהרוג נקיים, וישים שמות בארץ למען יצלח למלוכה — ויצלח למלוכה; גם ישים נזר מלכות בראשו וידכא גוי כלו תחת רגליו בגאון עריצים ואת רעיו מקדם לא יכיר, ישנה פניהם וישלחם אל ארץ תחתית, או יגרשם מגו ויהיו נודדים בגוים מיראה פן יקומו לענות כחשו בפניו, וכל העם הרואים את כל אלה יכרעו ברך להדום רגליו ויקראו לפניו: אברך! והסופרים היודעים בינה לעתים ירוממו תחת לשונם דבר גבורותיו וחין ערכו, וגם כל העולם יחיל וירגז מפניו, ואיש לא יזכור את מעלו אשר מעל —

איש מלחמה אשר מימי נעוריו לבש חרב וחנית וישפוך דם רב על שדה קטל וגם ערך קרבות את רב אדם אשר שת בחלקות לאשת נעוריהם, וכאשר קמו לדבר אתו משפטים על כבודם אשר חלץ מהם הביא חרבו בלבם ויכריעם לטבח, והאיש הזה, אחרי אשר שתה לרויה מכים החיים, אחרי אשר מנעמי התבל ותענוגות בשרים יצאו מאפו ויהיו לו לזרא, יסיר כלי מלחמה מעל מתניו וילבוש בגדי כהן לאל על בשרו ויצלח בדרכו עדי יהיה לכהן גדול מאחיו, גם ישים בראשו עטרת מלוכה וכהונה, וממרום כסאו ידבר משפטים וישפוך עזוז אפו על רודפי זמה והתענוגות בשר וידבר שקר ממרום ויכפר לרבבות אנשים על כל העונות והפשעים אשר עוו ואשר פשעו ואשר יחטאו ואשר יפשעו בעד בצע כסף, וכל העם ובתוכם גם מלכי ארץ, יחילו וירגזו מפניו כמו רוח אלהים נוססה בקרבו,

ומעלליו בימים עברו לא יזכרו ולא יעלו על לב איש –
איש מבית שודדים אשר אבותיו, אחיו ומשפחתו היו מרצחי נפש אדם ובעד פשעם הגשו למות מית בליעל קבל עם על במת מטבח, יתכסה בבגד אחד הקדושים ויהיה ליועץ פלא להכהן הגדול וימשול ברבו רבבות בני אדם ואחרי דבריו לא ישנו, כי דבריו כדברי האורים בעיני הכהן ומלך אשר מפניו יחילו מלכי ארץ ורוזניהם ואיש לא יקים ולא יתעורר למלא פניהם קלון ולהדיחם משאתם, ולהם הכבוד והגדולה כי עשו והצליחו. אחרי רואי כל אלה והראתי לדעת, כי גם הבוגדים בעמי כצדיקים נחשבו וחטאיתיהם כקורי עכביש ובקצף על פני מים מול עונית הזדונים האלה, כראותי זאת ידעתי ואבין כי הגדלתי בלבי על חטאי עמי, כי כהמה וכהמה ימצאו בבני איש בכל עם ועם. ומה גם כי רבים מהבוגדים בעמי אחרי בצעם ילך לבם רק למלא בטנם ולנהל את ביתם בלחם, וגם בהם נדיבי לב נמצאו, עתה אדע כי המורה גם הוא היה איש ישר הולך אם כי לא צדיק. אך אז בעוד אשר חשבתי כי מלא רוחב ארצי רחב התבל הנהו והערים אשר עברתי בהן היו כארצי לכל גבולותיה בעיני, אז היה המורה בעיני כאיש בליעל ולא נתנני לבי להשיב אהבה אל חיקו, וגם נבערתי ונכסלתי להשמיע מחשבות לבי באזני זרים והסבותי רעה גדולה לנפשי. אך את זאת אחשוך ליום אחר, ליום אשר אספר את צאתי מהישיבה בחרפה ובוז, ועתה אשוב לספר את אשר קרני ואשר ראיתי בימי היותי שם.

ביום המחרת בבקר אחרי התפלה ואחרי ארוחת הבקר בשעה השמינית ישבו כל הנערים ויהגו בגמרא וגם הנער אשר הָעָה לי לא דבר עוד אתי כביום אתמול, רק הגה בשום לב כשתי שעות וגם אני עשיתי כמיהו, עד אשר ישבנו כלנו לפני המורה והוא החל להבינגו בינה. אחד מהנערים שאל שאלה והמורה השיב לו תשובה וכראותי כי נתן הרשיון לשאול, שאלתי גם אני דבר והמורה הללני בפני ויאמר:

מחכמה שאלת זאת! וישב לי בדברים רכים. כשעה אחת ישבנו אל השלחן לפניו ואחרי כן שבנו איש איש למקומו ונשב כשעה אחת לשוב ולהפוך בדברי המורה למען הבין השמועה אשר שמענו, ואחרי כן החל רעי עוד הפעם לדבר אתי כאתמול. אז שאלתי אותו: איפו הוא הנער גדעון? –

– מה חפץ לך בו? הלא הוא אפיקורוס והוא מהכת הגדולה ולא יתרועע את נער מהכת הקטנה – ענני.

– יש לי חפץ בו – עניתיו – ואבקשך כי תגיד לי מי הוא –

– טוב הדבר אחרי כלות שיעור הנערים הגדולים (בשם „שיעור" נקרא הלקח אשר לקחו מפי המורה) כי עתה הוא יושב ושומע השיעור –. אחרי אשר קמו נערי הכת הגדולה מלפני המורה בשעה הראשונה אחרי חצות היום הראני רעי את גדעון ויאמר אלי: זה הוא אשר תבקש –

– האתה גדעון? – שאלתיו.

– אני הוא, ומה תבקש ממני? –

– דבר לי אליך –

– עתה לא עת דברים ולא פה המקום לדבר, ואם דבר לך אלי נלכה יחד לארוחת הצהרים ובדרך תשמיעני את דבריך –. הלכנו יחד ובדרך הגדתי לו כי התהלכתי את נער אחד אשר בשם דן יקרא והוא הגיד לי כי לו אוהב ורע בהישיבה ושמו גדעון אשר ידע את כל הקורות אותו ומפיו אשמע את אשר אבקש לשמוע. כשמוע גדעון את שם דן שמח מאד וישאלני את הקורות איתו מיום עזבו את הישיבה ויבטיחני לתת את שאלתי ולהתהלך אתי כרע כאח. ומני אז הדלתי מהגות את הנער הראשון, כי גדעון קראני אליו ויורני הבין בגמרא בשום שכל. אני ספרתי לו כל אשר שמעתי אודותיו מפי המשמרים בלילה והוא ענני: אני אדע כל אלה כי אל עקרבים אני יושב פה, כל הנערים ישמרו צלעי ויחשבו עלי רעה, אך אני לא אירא מהם והמונם ואם תקשיב בקולי ולא תשים לב לדברי הבוערים האלה ייטב לך

באחריתך, אל תהי מרי כהפראים האלה והקשב בקול המירה לשפת הארץ אשר יבוא הנה יום יום ותצליח בדרכך, כי לא רק על הגמרא יחיה האדם עת נטל עליו למצוא חית ידו וגם מושבך פה יהיה איתן כי המנהלים יגורו לעשות רעה להנער הלומד שפת הארץ, פן ידרשו המורים שפת הארץ חשבון מעשיהם –

– טוב הדבר אני אעשה כדבריך, ונקל לי לעשות כדבר הזה כי כבר למדתי דבר וכתוב בשפת הארץ כאחד מיושבי הארץ –

– אם כה תעשה ייטב לך מאד כאשר תהיה לאיש –

– ומתי תספר לי קורות רעי דן, נפשי נכספה מאד לדעת אותן –

– עליך לדעת בראשונה את אשר לפניך, דע את הנערים אשר ימצאו אתך כיום ותדע איך להתהלך עמהם ואחרי כך תשמע גם קורות רעך –

– אני אשמע בקולך לכל אשר תצוני –

– אם כה תעשה אשלים כל חפציך – מני אז היינו לרעים ונערי בני הישיבה קראו גם אחרי מלא ויתנוני לאפיקורוס. והנער אשר התרועע אתי ביום הראשון קצף מאד על אשר עזבתיו ויהי לראש שנאי, אבל אני לא רק כי לא שמתי לבי לזאת, כי אם גם גבה לבי כי שונאים יעטרוני וידם קצרה מעשות אתי נבלה. רגש מרנין לב היא לאיש אשר נרדף ימים רבים וילמד לפחד מכל הקריב אליו ובכל זה כביר מצאה ידו חסן ועז לבלי פחוד כל היום מתגרת משנאיו, והרגש הזה כמעט יסית את האיש אשר בלבו מצא קן לו להתגרות באויביו ולהעלות אפם למען הראות להם כי העצומית לו. ומי יודע אם לא נטל עלי לערוך בלילה ההוא קרב את נערים רבים, לולא הזהירני גדעון מבוא את איש בדברים לבל ימצאו תואנה לי לבא אתי בריב.

ט.

הַנְּעָרִים הַגְּדוֹלִים.

בלילה קראני גדעון אליו אל התא אשר בצד בית התפלה, כי שם היה משכבו ויתן גם לי מקום למשכב בקרבתו ויחל לדבר אתי כדברים האלה: הלא אח אתה לדן ולכן גם אני כאח לי אחשבך ועלי לעזור לך בכל אשר תמצא ידי למצוא דעת אשר היא משגב עז לאדם לעתות בצרה –

– טוב הדבר – מהרתי לענות – הורני ואני אלמד, למדני בכל ספר אשר תחפוץ ואני אלמד בשום לב ואראך כי לא מואס דעת הנני –

– אל תדמה כי רק בספרים נמצא חכמה ומעל גליון כתוב אחל להראותך דרכי הדעת. דע כי ראשית דעת האדם היא לדעת את אשר לפניו, להבין ולהשכיל אל דרכי האנשים אשר יראה פניהם יום יום, ובלעדי זאת לא יצלח גבר בחלד, אף אם נגלו לפניו כל דברי הימים החולפים כספר כתוב בידי סופר מהיר, וידע האותיות לאחור כחוזה מחזה שדי כי חיינו – ה ה ו ה. העבר כמת אשר כבר נשכח מלב הוא, והעתיד כילד בירחי קדם בעודנו במעי אמו. מהעבר לא נראה מאומה, והעתיד מי יודע מה יקרה אותו אם יהיה לילד שעשועים להרנין לב הוריו, או נגוע ומשחת מאיש יהיה מראהו להביא שבר בעצמות אבותיו? לא כן ה ה ו ה, אותו נראה ובאורו נראה חיים...

– חי נפשי כי לא אבין למליך, הן מליצה חידות תדבר בי ונשגבה ממני –

– הן את רעי דן התהלכת ואזניך האם לא לקחו כהנה וכהנה מפיו? –

– אמת הדבר כי גם הוא דבר גבהה גבהה, אך לא תמיד הבינותי מליו כאשר לא אבין עתה דבריך, אבן פליאה

דעת ממני מדוע רק אתם תדברו במשל ומליצה, הן ראיתי אנשים למאות ולא שמעתי מפי איש כדברים האלה —

— עוד תמצא פתרון החידה אך לא עתה. כאשר נֹוָדַע עוד איש אל אחיו תדע שרש דבר נמצא בנו ולא תתפלא עוד —

— לוא יהי כדבריך —

— אמנם עתה חפצתי להעיר אזנך כי לך לדעת מראש את האנשים אשר תראה יום יום והנני נכון לתאר לפניך דרכי אחדים מהנערים הגדולים ואתה תוסיף להתחקות על שרשי רגלם ותוסיף דעת —

— הלא במו פיך אמרת לי זה עתה כי עלינו לדעת את דרך האנשים אשר נתהלך אתם ומה יתן ומה יוסיף לי לדעת דרך הנערים הגדולים, הלא את הנערים הקטנים אתרועע ? —

— מחכמה שאלת זאת, אך דע לך כי לא יארכו הימים ותתחשב גם אתה בין הגדולים —

— האמנם יהיה כדבר הזה ? ובימים לא כבירים ? נפשי מאנה האמין בדבר הזה —

— ומדוע תמאן האמין ? האם לא תדע כי לב נבון לך ולב המורה טוב עליך, ומי יעצור בעדו אם יאמר להושיבך את הגדולים ? האמין לי כי בעוד שנים או שלשה ירחים תהיה כאחד מאתנו, ולכן אל תשת עוד לב להנערים הקטנים, כי אם אל הגדולים שים לבך, ואני הנני נכון לפקוח עיניך על דרכיהם למען תדע אחרי כן איך להתהלך אתם: הגדול בנערים הוא שמעון הגדול והוא יקרא גדול לא מאשר כי הוא גדול בשנים מכל הנערים, כי יהודה בן אחות רבנו ושמואל המתמיד גדולים ממנו בשנים, אך הוא גבה הקומה מאד ועל כן יקרא בשם שמעון הגדול —

— לא אבין מדוע יקראו אלה הנערים בשמותם ? הלא לפי דברת הנער אשר ישבתי אתו לא יקראו פה הנערים בשמותם, כי אם על שם עיר מולדתם יקראו —

– רק הנערים הקטנים יקראו על שם עיר מולדתם והגדולים בשמותם יקראו, ומה גם אלה אשר בעיר הזאת נולדו המה לא יקראי על שם עיר מולדתם, כי רבים המה הנערים מהעיר הזאת, ובמה יפלה איש מרעהו? וזה שמעון הגדול או כאשר יקרא בפי בני הישיבה שמעון „בן החברה" . . .

– בן החברה? האם חברה הרתה וילדה אותו? – שאלתי בשחוק.

– החברה גדלה אתו – ענני גדעון – בעיר הזאת תמצא חברת אנשים אשר תכליתה לעשות צדקה ליתומים עזובים, חברה אשר אין כמוה בכל הארץ. והנני לספר לפניך קצות דרכיה למען תבין חין ערכה: לפני מאה שנה חי פה בעיר הזאת איש גדל העצה ורב העלילה לזרוע צדקות בקרב בית ישראל, והוא ירה אבן פנה ליסד פה חברת אנשים לסוכך על היתומים אשר נשארו באין מורה ומנהל באין משען ומשענה לבל יהיו עדי אובד. ויכתוב על ספר חקים טובים ומשפטים ישרים, איך לנהל את צעירי הצאן בלחם ואיך להתהלך אתם ולהביא חכמה בלבם, ואחריו החרו החזיקו כל אלה אשר נגעה אהבת הצדקה בלבם ויקשרו קשר ויבואו בברית לעשות כדבריו ובימים לא כבירים עשו והצליחו לכונן חבורה גדולה ולהוציא את הדבר הגדול לפעולות ידים. ואלה המשפטים אשר שם לפניהם; כל איש אשר יאבה להמנות בקהל החבורה הזאת ישלם מדי חדש בחדשו או מדי שבוע בשבוע כפי נדבת לבו, המרבה ירבה והממעיט לא ימעיט מן שקל לשנה, ויום אחד בשבוע יתן ארוחה לאחד מנערי החברה. ועתה יעלה מספר האנשים אשר באו בברית החבורה לשני אלפים איש והמה כמעין ישועה להיתומים העזובים, כי כל יתום אשר ימותו אבותיו או גם אם רק אביו מת וידי האלמנה קצרו מהושיע לו ילקח אל בית החברה מיום מלאת לו שתי שנים וינתן על ידי אומנת עד אשר ימלאו לו חמש שנים ואז יובאו אל בית

הספר. בתי ספר רבים להחברה הזאת ובהם יבואו רק היתומים, ומנהלי החברה וראשיה ישימו עין פקוחה על הנערים לבל יסלפו דרכם ועל המורים כי יעשו מלאכתם באמונה. בבתי הספר האלה ישמעו בלמודים עד מלאת להם שלש עשר שנה ואז יִבָּחֲנו ואם נבוגים המה ישלחום אל הישיבה להוסיף לקח ואם לא, ינתנו על ידי בעלי מלאכה ללמוד מלאכה אשר תהיה את בעליה, והחברה תשלם מכספה לבעל המלאכה עד אשר יהיה הנער לאמן במלאכתו ואחרי כן תקנה לו כלי מלאכה וכל הדרוש לבעל מלאכה ותתמוך בידו עד אשר תביאהו בברית את אשת נעורים ותעשה לו בית, ועליו החובה ללמד את בני החברה מלאכתו חנם אין כסף, גם לעזור להחברה כפי אשר תמצא ידו. ולהנערים אשר ישמעו בלמודים תנתן ערך מחיתם ובגדים עד אשר יקחו להם עזר כנגדם ואז תתן להם החברה משען כסף עד עשותם להם בית. נערים למאות מבני החברה היו כבר לאנשים ויש בהם עתה גם עשירים רבים. ועל כל החסדים אשר תעשה החברה את הנערים עוד יתרה תעשה, כי תסוכך עליהם באברתה לבל יפקד מהם נער ולא יתנו אף אחד מהם לעבוד עבודת הצבא, ורק שנים מהנערים נתנו לעבודת הצבא ביד פשעם, כי המה השחיתו את דרכם מאד מאד וירבו הרע ולא שמעו בקול המורים והמנהלים ועל כן באה עליהם הרעה. ולכן יקראו הנערים היתומים בשם ב נ י ה ח ב ר ה, ובצדק יקראו בשם הזה, כי לא רבים המה ההורים אשר ירבו להיטיב את בניהם כאשר תיטיב החברה לבניה, וזה שמעון הגדול גם הוא אחד מבניה הוא —

— פליאה דעת ממני, הלא לפי דבריך לצדקת החברה הזאת אין קץ ומדוע לא ספר לי דן אף אחת ממעשיה, היא רק המס ושוד קרא על כל האדם ומעשיהם הטובים הסתיר מנגד עיני.

— לא כראיתי היא אראה אני; הוא מרוב שיחו וכעסו ראה רק עמל ואון, וגם בכל דבר טוב וישר אשר ראה בבני

האדם בקש בכל עת וימצא מרמה וחנף, צדקת אנוש היתה בעיניו למרמה למען נחול כבוד, ועל רוע לב האדם הגדיל ותהי בעיניו התבל כמעון תנים ומאורת צפעונים, ולא מאשר כי רע לבו ומבשרו יחזה כל בני איש, רק כי הצרות האיומות אשר עברו על ראשו מסכו בקרבו רוח עועים והנהו כמגשש באפלות ולא נגה לו לראות את הדברים כמו –

– גם אני מראשית כזאת חשבתי כי אין ברוחו נכונה, כי ראיתי אותו במדבר תהפוכות ועושה מעשה זרים כמשתגע. אכן אחרי כן ראיתי כי הוא חכם לב רק צרות לבבו התגברנה לרגעים, אך גם אז ימשול ברוחו ויקרא באמץ לב: לא אשתגע! אות הוא כי לא משגע הוא –

– האיש אשר יקרא במר נפשו „לא אשתגע" הוא יחוש בנפשו כי עמודי בינתו החלו להתמוטט – ענה גדעון ביגון – אמנם חלילה לי מדבר תועה אל רעי האהוב לנפשי מאד וחלילה לי לשים לו עלילות דברים כי משגע הוא, אכן חפצתי להבינך בינה: מדוע ירגז יהתקצף מדי דבר ויקלל ארץ ויושביה, כי תלאות נוראות עברו על נפשו ועל כן אין ברוחו נכונה ובכל אשר יראה ימצא מגרעות, וגם דרכי החברה הזאת אשר אין ערוך לצדקת מעשיה לא ישרו בעיניו על כי ראה אחד או שנים ממנהליה שואפים לכבוד ואחד או שנים מהמורים יכו את הנערים בלי חמלה ולא יעשו מלאכתם באמונה, ובכל זאת לא יוסרו מפקודתם מאשר כי ראשי החברה קרוביהם המה. אמנם העל זאת יפקוד עון על כל האנשים הישרים בלבותם הששים באמת ובתם לבב לעשות צדקה? הוא אשר דברתי. לא כראותו את בני האדם אראה אני, וגם אתה חדל לך מלכת בדרכו, כי רק תוגה ומכשול לב תקח לך והתבל בדרכה תלך, כי לא איש אחד יורה לה דרך ואת העקוב לא יעשה למישור, רק יגון וכעס ירבה לו מרבה להכיל –

– לא אכחד כי צדקו דבריך בעיני, וראה אראה כי רבה חכמת לבך אם גם לדן כביר כח לב –

– לבי ראה חכמה הרבה יתר ממני, אך חכמתו ודעתו היא שובבתו להביא שבר בעצמיו, לא כן דרכי, אני אחקור ואשפוט ואמצא את הכל יפה בעתו ואשמח בחלקי ולבבי לא ידע רע –

– אמנם הגד נא, איפו מצאתם אתם חכמה יותר מכל הנערים אשר כגילכם? הודיעני איזה מקום בינה ואבקשנה גם אני –

– לא רחוקה היא ממך ואני אראך כאשר הבטחתיך איפו תמצא, אכן עתה אשיב לדברי ואספרה לך את אשר החילותי – הוא שב ויערוך לפני דרכי נערים רבים ויחרוץ משפט על כל מעשיהם ואני השתוממתי לראות אחרי כן, איך שפט בשיפט נאמן את הבחורים האלה ודרכיהם ותהלוכותיהם, ואחדים מהם אעלה גם אני לזכרון על ספר זכרונותי, כי אמנם לא הרעים בזכרונותי יהיו אלה אשר יעלו על לבי מהעת ההיא כאשר ישבתי באהלי התורה.

שמעון בן החברה היה בחור כבן תשע עשרה שנה גבה קומה ודל בשר, חוטמו ארוך ועגול, שניו העליונות גדולות מאד עד כי לא נתנו דלתות שפתיו להסגר וכאשר שחק – ואת עשה לרגעים – היו פניו נוראים מאד, שערות ראשו ושפמו צהובות, שערות הזקן החלו לצמוח ועוד שם על לחייו אך היא פקד איתן לרגעים כבורים את כרמו ולא נתנן לצמוח, כי מרבן לאחת אחת למען הסיר חרפתו, כי הזקן חרפה היא לאיש בטרם לקח אשה. היא היה כסיל וטוב לב, חמל על הנערים הקטנים הַמֻּכִּים ולא אחת ושתים השיב חמת המשגיח מהם ולא רדה בהם כאשר יעשו יתר הנערים הגדולים, ומעת היותו בהישיבה לא הרים ידו אף על אחד מהם ועל בן אהבוהו כלם, וגם גחזי המצורע אשר היה רע הלב ואיש מדנים גם הוא לא צרר אותו. וגם המורה והמנהלים אהבוהו כי הרבה להגות וגם כביר היה כח לבו בתורה. יהודה בן אחות המורה או יהודה בן החברה – כי גם היא היה מבני החברה – כבן עשרים, היה קצר קומה

מאד ולבו טפש כחלב אך הרבה הגות ומרוב הגיונו הצליח להביא מעט חכמה בלבו ולהקרא בשם מ ת מ י ד, לכן התגאה מאד, עקש שפתיו בדברו וירבה לדבר דברי הבל וידמה בלבו כי חכם כמוהו אין בכל הארץ. הוא היה אביר לב וישנא את כל הנערים תכלית שנאה וגם המה שנאוהו. שמואל דוד מעיר צלצח או המתמיד הגדול היה כבן עשרים ואחת שנים, שערות ראשו ושפמו שחירות משחור ולא כסיל־אדם היה, רק לא דבר את איש דבר כי כל היום ואשמורה בלילה הגה בלי מרגעה בקול גדול גם לב מבין בתורה היה לו, ועל כן חרצו כל בני הישיבה משפטם כי יִקַח אחר כבוד בית איש עשיר לחתן. שלמה יעקב כבן עשרים שנה בחור כארזים יפה תאר וחכם לב בדרכי הארץ, אך הוא לא שעה אל דברי התורה כי לבו הלך אחרי מקנה וקנין וירבה לתקור ולדרוש מחיר כל סחורה וערכה. בני הישיבה כלם אהבוהו וגם הוא אהב אותם ובאור פניו ובדבריו הרנין לב כל הדוברים בו, וכלם גמרו אמר כי הוא יהיה לאיש סוחר בארץ. נח יצחק הקטן או „הבתולה" כאשר נקרא בפי בני הישיבה (אם על טוב תארו או מאשר כי התחפש פעם אחת ביום הפורים בבגדי עלמה ויבוא אל הישיבה ויתהולל בידי הנערים וכאשר נשמע הדבר להראש בקש לגרש, אך המורה עמד לימינו ויצילהו רק היכיח אותו על פניו על כי חטא ועבר על מצות לא ילביש גבר שמלת אִשָּׁה היה קטן בשנים וקומה, כבן שבע עשרה שנה היה בעת הזאת, הוא אהב ללבוש בגדים כאחד מבני העשירים ועל כן מצא חן בעיני העשירים אשר נתנו לו ארוחתו ויהי כבן בית בבית הגביר שלמה כלבי, אשר נמנה בין עשירי העיר, ובני הישיבה התלחשו איש באזני רעהו, כי בת הגביר תאהבהו והוא האמין בדברי המתלחשים וילבש גאות כמדו, ואף כי בינתו לא רבה היתה בכל זאת בטח לבו כי ימצא לו בקרב ימים עזר כנגדו עם נדה הרבה. אמנם רק חצי תאות לבו באה לו, כי אחרי ימים מעטים

לקחו שלמה הגביר לחתן לו ויתן לו את בתו לאשה אך למצוא נדה היתה תקותו לשוא, כי צרור היתנו נמצא נקוב והנושים לקחו את הבית וכל אשר בו, ובצר לחותנו צר גם לו ויחיש מפלט אל ישיבה אחרת ולא נודע מקומו עד היום הזה. אלה היו ראשי בחורי הישיבה הנקובים בשמותם.

י.

הַמְחַפְּשִׂים וְהַמַּצִּילִים.

ביום המחרת כאשר ישבתי לשמוע דברי המורה בתוך הנערים הקטנים היה הדבר עלי כמשא כבד, כי כנגדם כאל נחשבו בעיני אחרי אשר שמעתי מפי גדעון כי עוד מעט ירוממני המורה לשבת את הגדולים, ורוחי רחפה על גלי התקוה לימים יבואו עת אתחשב בין הגדולים, והנערים אשר עתה יושבים אתי כחברים יביטו יראו בי בקנאה ויאמרו: אכן חכם לב הוא זה האישדותי, אך לא! לא על שם עיר מולדתי אקרא אז, רק בשמי יוסף מאישדות. בעודני חושב מחשבות אחז הנער היושב לימיני בידי ויאמר אישדותי, מדוע לא תשית לב לדברי המורה? — קצף גדול קצפתי עליו בשמעי דבריו, כי כמו נשא עלי חרפה היה בעיני בקראו אותי על שם עיר מולדתי ואמר בגאון: מה לי ולך כי תשאלני? האם חברך אני? — הנער הפיק לענות אך המורה נתן בקול: הס! האם לדבר נאספתם הנה? כנשוא המורה את עיניו ראה והנה שני אנשים זרים עומדים בצד השלחן ועפעפיהם יבחנו את הנערים כמו יבקשו להכיר את אחד מהם.

— את מי תבקשו? — שאל המורה אותם.

את הנער שאול מעיר בצלת — ענו האנשים.

— מה לכם ולהנער? — הוסיף המורה לשאול בהביטו בם בעין בוחנת.

– מכתב הבאנו לו מאמו וגם מנחה שלחה לו בידינו –
– תנו הנה את המכתב ואקראהו – ענה המורה.
– אני אני הוא הנער אשר תבקשו – קרא נער אחד ויקם כרגע ממקומו.

– שב על מקומך – נתן עליו המורה בקול מושל. אך האנשים בשמעם את דבריו החזיקו בידי הנער ויאמרו: מהר ונלכה כי דודך מחכה עליך בבית המלון. הנער אך בקש לצאת אתם והמורה קפץ ממקומו ויחזיק בידי הנער ויקרא בחימה שפוכה: גשו הלאה בני בליעל! אני לא אתן נער מבני הישיבה לפול בידכם! – האנשים בקשו לקחת את הנער בחזקה והמורה נתן קול פחדים: גשי הלאה בעוד מתום בבשרכם, כי אם תקשו לבבכם לא תצאו מהבית הזה ברגליכם –

– אנחנו לא נירא מפניך כי הדת נתנה לקחת את הנער ובידינו מכתב פקודה מאת שר הפלך, ואם תעמוד בפנינו תשא עון –

– נערים גשו הנה! – נתן המורה קול גדול – האנשים האלה מחפשים המה ויאמרו לקחת את זה לעבודת הצבא. הצילו אותו, הכו אל תחמולו! – כל הנערים הקיפו כעדת דבורים את שני האנשים ותחל המלחמה, והמורה נעלם מהבית, ואף כי רבים היו הנערים והמחפשים היו רק שנים בכל זאת הושיעה להם ימינם לאחוז בהנער ולפתוח הדלת, ולולא חשו לעזרת הנער עוזרים חדשים, הלא הנה הנשים אשר גרו בסביבות הישיבה כי אז לקחוהו אתם, אבל הנשים מהרו להחיש עזרה להנער אחרי אשר הגיד להם המורה את הנעשה בהישיבה, ותפרוצנה כפרץ מים אל תוך הבית ושרה האלמנה בראשן ותתנפלנה בחמה שפוכה על האנשים; האחת אחזה בשערות ראשם והשנית בזקנם, אלה בידיהם ואלה ברגליהם ויכריעום תחתיהן. ואשה אחת הביאה סיר נפוח ותשפוך את המים על ראש אחד מהם. וברגעים אחדים הוציאו את שני האנשים המרגלים בשמלות כפגרים מתים החוצה.

מי אשר לא ראה הוות פני הנשים בערכן מלחמה, היא לא ראה מחזה איום ונורא מעודו: פני הנשים אשר יפיקו בכל עת חמלה ומרך לב נהפכו לפני נמרים, לפני יענים ועוד נוראים מהם, ולא אדע את הדמות אשר אערוך להם. ועל דעתי הולידו פני נשים בקצפן את האמונה בשדים ומזיקים, כי האיש הראשון אשר ראה אותן מֵאֵן האמין כי נכון הדבר כי פני אדם יפיצו בזועה הזאת ויגזור אמר ויחליט כי ילידי שחת המה אשר עזבו ארץ מכורתם לעלות על פני תבל. וגם עלי הפילו פני הנשים אז בלהות צלמות עד כי אירא גם עתה מחמת אשה. חמת הנשים שככה לאט לאט ותחילנה להטיב את ראשן ובגדיהן אשר היו ללא סדרים בעת המלחמה, ושרה האלמנה הרימה ראשה בגאון כשר צבא השב מנצח מהמערכה ותאמר אל הנער: נצלת נצלת! ראו נא ראו – הוסיפה לדבר בשומה פניה אל כל הנערים – כי לא נָתַן אתכם בידי המחפשים אף כי קטנתם מכל החסד הזה – הנערים שמעו חרפתם מפיה ולא השיבו, כי תשועה גדולה עשתה היום ויסלחו לה לפשע שפתיה.

– וה' ישלם לכן כפעלכן הטוב – ענה שמעון הגדול – הלא אין קץ להטוב אשר עשיתן היום ולמצוה גדולה תחשב לכן –

– מצוה מצוה! – ענתה שרה האלמנה כמתאוננת – יש ויש לאל ידי לעשות מצות רבות מבלי אשר אקרע את בגדי ומבלי אשר אֻכה שוק על ירך –

– ועל כן נכיר לך טובה ובצר לך כאשר יבוא צר ואויב לקחת את בנך אז נעמוד גם אנחנו לעזרתו – הנשים נתנו קול שחוק ושרה האלמנה קראה בקצף: נשוך את לשונך, אויל! אל תפתח פה לשטן! – המורה שב הביתה ויודה בפיו להנשים על אמץ רוחן וישב אל השלחן. אך לא הוסיפו עוד ללמוד, רק ספרו איש לרעהו הנפלאות אשר ראו בעיניהם, ואיש איש התהלל בגבורות ישע ימינו אשר הראתה נפלאות במלחמה, ואיש איש אמר כי לולא הוא כי

אז לא עלתה ידם על יד המחפשים אשר מאריות גברו, וגם יקטן הפרעושי אשר עמד בירכתי הבית כמת וכל עצמותיו רחפו ממגור בכל עת המלחמה, גם הוא חגר בעוז מתניו ויעשה נפלאות וגבורות אשר לא נשמעו כמוהן בכל הארץ ובכל הגוים מיום הוסדה הארץ — בשבתו את רעיו, והמה שחקו לעגו לו ונער אחד קרא: הגד נא בעל מלחמה, על כמה מאות חלל הרימות צור חרבך? —

— אני ראיתי כי הרג ברגעים אחדים כחמש מאות — ענה נער שני.

— חיות קטנות — ענה נער שלישי.

— בעל מלחמה! בעל מלחמה! נתנו כלם קול שחוק ומני אז נקרא בשם יקטן בעל המלחמה.

— ומה עשית אתה גללון בעת המלחמה? — שאל נח יצחק את נער אחד בריא הבשר מאד אשר ישב ויבט בהמדברים ולא דבר דבר — כאשר אחזה לי, שמת ידך בצלחת ולא יצאת לעזרת רעך, היתכן דרכך? —

— אני צעקתי — ענה הנער בקול דק מאד. פני הנער אשר כֻּסו בחלבם ועיניו הקטנות אשר הפיצו אולת ועצלה העיד עליו כי לא לגדולות נוצר ואם כן לקח חלקו במלחמה כפי כחו וחכמתו. אך נח יצחק לא חדל מטפול עליו חטאת על כי לא עזר להלוחמים ויאמר: אתה צעקת? הכזה תהיה עזרתך לרעך בבוא עליו שואת פתאם כי תצעק ולא תַרְאֶה נחת זרעך? ומה תעשה כי יבואו מחפשים להתפשך בכף ואנחנו נעמוד מנגד? הגד נא מה תעשה אז?

— אני אצעק בקול גדול! — כל הנערים שחקו בקול ושלמה יעקב נגש אל נח יצחק וירזום בעינו ויאמר: הנח לו להאמלל הזה, הטוב לך כי תזרה מלח על פצעיו? —

— למה תאמר כי אמלל הוא, האם יחסר לחמו, או מסחר בית אביו ילך ארחות עקלקלות? —

— הטרם תדע את הרעה אשר מצאה אותו? —

– לא אדע מאומה – ענה נח יצחק וגללון הביט בהמדבר כאיש אשר יעור משנתו.

– אם כן לא שמעת עוד כי המחפשים באו בית אביו ויקחו את אמו לעבוד עבודת הצבא ? – ענה שלמה יעקב בהשקט ובטחה, וגם שחוק קל לא נראה על שפתיו. כשמוע הנער האמלל את הרעה אשר מצאתהו נתן קול בוכים ויחפוץ לרוץ החוצה. אך שלמה יעקב עמד בפניו ויאמר: אנה תשים פעמיך, בער ?! –

– אל אמי! –

– החפץ תחפוץ גם אתה להתפש בכף ? –

– אל אמי אחפוץ ללכת! –

– אך אנחנו לא נתן איתך לצאת החוצה פן תפול בידי המחפשים – כל הנערים שחקו בלבם, אך לא הרימו קולם לבל יבין כי צחוק עשי לו והנער קרא בקול כנאש מתקוה: אבל מה אעשה ? –

– הטרם תדע את אשר לך לעשות ? קרע את בגדיך ושב על הארץ – הנער עשה כאשר צוה; קרע שולי הבגד ממעל וישב על הארץ ויבך בכי תמרורים. כשמוע המורה קול בכי בעזרת הנשים בא שמה בלאט ויתיצב בצד הפתח ויתבונן רגעים מעטים בהנערים ואחרי כן קרא פתאם: מה זאת ? – שלמה יעקב נבוך מאד אבל נח יצחק העז פניו ויאמר: שחוק עשינו לנו –

– העת שחוק היא העת הזאת ? – שאל המורה באנחה – עת אשר יגזרו עלינו גזרות נוראות חדשות לרגעים ? הטרם תדעו כי גזרה חדשה יצאה עלינו, גזרה אשר לא היתה עוד כמוה לרע.

– מה היא הגזרה ? שאלו כל הנערים פה אחד בדאגה.

– אמצו לבבכם לשמוע כי נוראות בפי. הנה הפקודה יצאה מטעם המלך, כי כל בני הישיבה – את הדברים האלה דבר המורה בכבדות ופני הנערים נפלו מאד בשמעם כי עליה יצאה הפקודה – אשר לא יעזבו ביום הזה

את הישיבה ויתהלכו באשר יתהלכו יותרו בה עד עולם ולא יקחו נשים ולא יעשו להם בית כל ימי חייהם כי כנזירי העמים יהיו לעד – הוא חכה מעט ויביט כה וכה ויתבונן בחזות פני הנערים ואחרי כן הוסיף לדבר: לכן עתה באתי לשמוע מה בפיכם? ענו אותי ואדע להשיב דבר, אם תבחרו להסתפח בבית הישיבה עד עולם, או תצאו מזה היום? אך לא כלכם יחד תתנו מענה כי אם איש איש לבדו. נח יצחק! מה בלבבך? –

– אני אצא היום –

– טוב הדבר, לך לך בשם ה' ואל תוסיף להפריע את כל הנערים ממלאכתם, אמנם בטרם תצא מזה תשמע מפי עוד דבר אשר יביא דעת בלבך לימים הבאים: אל תתחכם הרבה ואל תוסיף התל באיש פן יחכם איש יותר ממך ויוליכך שולל ותהיה לבוז. הן רבה חכמת לבך להתל בהנער גללון, ומדוע לא פקחת עיניך לראות כי התולים גם עמדי? – הנערים הביטו איש בפני רעהו בתמהון, כי לא האמינו למשמע אזנם ויהודה בן אחות המורה קרא בגאון: אני ידעתי זאת מראש! –

– מה ידעת מראש! –

– כי מלבך הוצאת מלים למען החרידנו –

– האני אוציא מלבי מלים למען החריד אתכם? האם חברכם אני? –

– הלא במו פיך אמרת זה עתה כי התולים עמך –

משיב דבר בטרם ישמע! לוא חכית מעט כי אז אחרת מאשר חשב לבך שמעת מפי – פני הנערים נפלו עוד הפעם ושמעון הגדול שאל בדאגה: אם כן אמת הדבר כי הפקודה יצאה?

– אמת הדבר כי כל בני הישיבה אשר לא יעזבו ביום הזה את הבית יותרו בו עד עולם – אך אם יחפצו בדבר הזה –. לשמחת לב הנערים אין קץ בשמעם כי המורה התל בם ורק נח יצחק לא שמח כי היה לבוז, ובצאת המורה

ההלל כל אחד ואחד כי ידע זאת מראש רק נשא את פני המורה ועל כן לא הגיד כי לא יאמין בדבריו. כל הדברים האלה וכל החזיון הזה מצאו חן בעיני מאד ואמר: עתה אנסה גם אני את כחי להתעות ולהוליך שולל, ואנחל גם אני כבוד, ובעת אשר רבים מהנערים יצאו ללכת אל ארוחת הצהרים נגשתי אל גללון ואמר: ואתה תותר פה? האין זאת? —

— הנה עת האכל הגיעה ואלך גם אני —

— האם תאמר לעזוב את הישיבה עד עולם?

— לא כי אשוב אחרי הארוחה —

— האם לא שמעת כי המורה צוה על כל הנערים אשר יצאו מזה לבל ישובו עוד עד עולם? —

— אבל רעב אנכי —

— אם כן לך ואל תשוב פן מרה תהיה באחריתך —

— אבל ירא אנכי מחמת אבי פן יכני על כי לא אשוב להישיבה —

— הגד לו כי המורה צוה עליך במפגיע לבל תשוב הנה ולא יפקוד עליך אפו —

— טוב הדבר אני אעשה כדבריך — אחרי עבור כשלש או ארבע שעות פרץ עבבור איש מרים, הוא אבי גללון, אל הישיבה ברעם ורעש ואחריו משך בזרע כח את גללון בנו אשר התאמץ להמלט מידיו ובעודנו על הסף נתן קיל נורא: מה זאת? מה נהיתה פה? הן לא היתה כזאת! חדשות נבראו פה! לא יאמינו כי יספר!! —

— מה הרעש הזה? — שאלהו המורה בגשתו אליו בהשקט ובטחה כדרכו — מה לך כי נזעקת? —

— העוד תשאלני: מה לך כי נזעקת? הן עשקתני, רצותני, מלאת פני קלון! ומדוע? מה עול מצאת בי; העשיתי לך רעה מעודי? הלא כל באי שער העיר יודעים כי רק על פי היתה שומה כי ישימו משרת מורה על שכמך, וזה היא הגמול אשר גמלתני? שמו שמים! כדבר הזה לא נשמע עוד בכל הארץ! —

— כי מפיך היתה שומה לתת משרת מורה על שכמי שמעתי רק מפיך, וגם כל באי שער העיר שמעו זאת רק מפיך. כי כן הגדת פעמים שלש, ולא עתה העת להוכח אם נכונה בפיך או אין, רק זאת אשאלך, הגד נא לי: מה עשיתי לך? הן לא אמצא בי עון אשר חטאתי לך, ומדוע תקרא בקול כמו בלעתי אותך ואת ביתך חיים —

— העוד תוסיף לשאל מה עשית לי? המעט ממך כי גרשת את בני מהסתפח בבית הישיבה, את בני! את בני יחידי אשר חכמת לבו בגמרא נעלה אלף אלפים ורבו רבבות פעמים מחכמת לב כל הנערים גם יחד, אותו גרשת מן הישיבה! למה? על מה? ומדוע? ועוד תשאלני מה עשיתי לך? הוי חרפה! הוי כלמה! —

— לוא ארחת לחברה את החסידים. כי אז אמרתי בבית משתה היית אתם והיין מסך בקרבך רוח עועים, אך עתה לא אבינה עד מה —

— עוד מעט ותתנני גם לשותה שכור ולאיש מְשֻׁגָּע ממראה עיניו! עשה כאשר בלבבך, אכן דע כי גם ידי כביר מצאה לשלם לעושי רעה לי כרשעתם, וידוע תדע כי אני לא אשכח זאת עד עולם — וכהתימו דבריו אחז בידי גללון בנו אשר רבה חכמת לבו אלפי אלפים ורבו רבבות פעמים מחכמת לב כל הנערים ויאמר: בוא אתי בני, אני אמצא לך מקום באשר תמצא לקח, לא לי הֶבֶע רק לנפשו —

— אמנם השיבה אל לבך כי משגה אתך — קרא המורה אחריו.

— משגה? האם תכחש ותאמר כי לא גרשת את בני מהישיבה?! —

— מעודי לא דברתי כזאת ולא עלה על לבי, וגם לא אבין מאין בא אליך הרוח להאמין בדבר הזה? —

— לא אבינה למליך — קרא עכבור בתמהון אחרי הביטו רגעים אחדים כמשתאה בפני המורה.

– הלא דבר ברור דברתי ולא אדע מדוע לא תבין ? –

– ומה תאמר אתה ? מה תשיב על דברי המורה ? –
קרא עכבור באחזו בערף בני החכם ויטלטלהו טלטלה – מדוע החריש ? אמור מלה ! האם גרש אותך המורה מהישיבת כאשר אמרת לי בבית ? –

– הוא אמר לי כי המורה צוה לבל אזיד לבוא אל הישיבה פן מרה תהי אחריתי , ועל כן יראתי לשוב פן יקצוף רבי עלי –

– מי הוא ? – צעק עכביר בזעף אף ויחזק באזני בנו .

– הוא , האשדותי – ענה גללון בבכי .

הנערים בשמעם דבריו שחקו , אך לא עת שחוק היתה לעכבור , כי הוא התקצף עוד הרבה יתר מבראשונה ויקרא בקול גדול בחמתו : אם כן לא היה ולא נברא הדבר ורק נער משלח הוליכך שולל ? איפו הוא הנער הבליעל הזה ? הראני אותו ואראהו נחת ידי למען ידע כי אני אני הוא אביך ! – ובדברו הביט כה וכה כמו בקש את הנער אשר הזיד להתל בבנו החכם מכל נערי בני הישיבה , ודעת לנבון נקל כי פלצות אחזתני בשמעי כזאת ואמר לנוס , אך דברי המורה הרגיעו רוחי כי הוא ענה : פה בישיבה לא אתן לאיש ליסר את אחד מהנערים . כי אני אדע מה לעשות וחלילה לך משלוח ידך להכות את נער מבני הישיבה כי בזה תתן עלי חרפה –

– אמנם האחריש אתאפק ולא אפקוד אפי על הזד אשר התל בי ובבני ? אך לא ! הגד נא לי בני , איפו הוא הבליעל ! –

– מי הוא הבליעל ? לא אדע את הבליעל – כל הנערים נתנו קול שחוק אדיר ורוח עכביר כנחל שוטף בקרבו ובקצפו מרט לחי בנו בקראו בחמה : יקחך אפל , אויל ! הגד לי איזה מקום האשדותי אשר אמרת – הנער שלח אצבע למולי , והוא מהר כנמר לטרף להתנפל עלי , אך המורה קם בפניו ויאמר בקול חזק : אם תעיז לגעת בהנער

אגרש כרגע את בנך מהישיבה כי כל בני הישיבה בָּנַי המה –
– אם בניך המה מדוע לא תעשה אתה בהם שפטים
על סלפם דרכם ? – קרא עכבור בשובו אחור בלי חמדה כי
ירא להעלות עוד עליו חמת המורה.
– אני ולא אחר – ענה המורה – יהי לבך בטוח כי לא
יעשה עוד כדבר הזה ואתה שוב לביתך ואל תפריענו
ממלאכתנו – . כצאתו מהבית קראני המורה אליו ויוכיחני על
פני על כי דברתי בשמו דבר כזב ויעד בי כי אם אשוב
לכסלה אז יפקוד עלי עוני ורק בפעם הראשונה נשא פני.
אני שמעתי תוכחתו ולא השיבותי דבר עדי כלה דבריו ואשוב
אל מקומי.

זה האיש עכבור היה אחד מאלה האנשים אשר נולדו
בסתר המדרגה וימי נעוריהם כלו בחרפה ויגון, ואחרי אשר
תמצא ידם לעשות להם בית ושם ישתררו על כל רפה ידים
חלש מהם למען התראות כאצילי עם. גם הוא התגולל
בישיבות לפנים וגם בו התלו הנערים ויהי מטרה לחצי לעג
כל היום עד אשר באה חכמת־מה בלבי להבין את אשר
לפניו, להבדיל בין לצון לדבר אמת וילמד גם מרמת ערומים,
ובערמתו לכד אשה אלמנה רכה בשנים ואשת חיל אשר הון
עתק היה לה, כי שלחה במקנה וקנין ידיה, בדברו על לבה
כי הוא התעתד להיות רב ומורה לצדקה באחת מהערים
הגדולות וכי יש את נפשו לחלק אתה חלק כחלק מכל הכבוד
הגדול אך אם תבחר בו, והיא האמינה בדברו ותשא בתאות
נפש אל הכבוד הגדול להקרא בשם אשת הרב ותתן ידה
לו ויבואו בברית, ובכן כביר מצאה ידו לפתע פתאם בלי
כל עמל ותלאה. ומני אז החל לביא בית עשירי העיר, ואם
כי דבריו לא היו נשמעים באזני העדה כי ידעו אותו להפכפך
ומהיר הֵמָּה, בכל זאת התרפסו לפניו אלה האמללים אשר אין
עוזר להם בחשבם כי בידו להושיע להם בצרתם. ולגאות
לבו אין קצה בראותו כי יכרעו ברך לפניו ויבקש להראות
גם עצם ידו, ואחרי אשר במקום גדולים אין שומע לו לכן

השפיל גאותו להראות נחת זרעו על בני ישיבת יעקב, עליהם שפך כאש חמתו מבלי פוצה פה, חדשים לרגעים בקש עליהם תנואות למען הראות כי זרועו מושלה לו, והנערים האמללים חלו ורגזו מפניו כי אין מושיע להם, אך את בנו החכם, אשר נתן לאשתו חלף הכבוד הגדול אשר אמר לה ולא הקים את דברו, בחר לשלח לישיבת מנחם ותקותו היתה חזקה, כי לא יארכו הימים ויצלח לשבת על כסא רב באחת מהערים הגדולות, כי בנו זה אף כי לא ידע בין ימינו לשמאלו, בכל זאת הבין בגמרא כאחד המבינים, והדבר הזה היה לפלא בעיני רבים, וגם היום הוא לפלא כי כעת הוא רב באחת עָרי ארצי ונודע שמו בשערים כי הוא מחמיר גדול ויתברכו בו רבים ותקות אביו לא נכזבה. בבנו זה התפאר בכל מקום בואו ויקחהו אתו בלכתו לדבר מצוה, כי ירא אלהים באמת היה האיש הזה, הוא התפלל מקרב לב ויהגה בתורה בלילה למען מצוא חן בעיני אלהים, וכל איש אשר ראה אותי בליל יום הכפורים בהשתפך נפשו ובהורידו כנחל דמעה בקראו מעל התפלה זכה ובהכותו באגרוף על חזהי בכל מאמצי כח באמרו על חטא ואת המכות אשר הכה בלבב שלם את הנשים החוטאות עת אשר הובאו לפני ראשי העדה — העיד בו כי ירא אלהיו הוא מרבים. וגם עת רדף באף את אויביו ויטור שנאה לשונאיו גם בעת הזאת חשב בלבו להפיק רצון מאלהים. כי כל משנאיו כמשנאי אלהים היו בעיניו, ובכן לחם מלחמת מצוה למען קדש שם עליון, ודעת לנבון נקל, כי מעת אשר סבבתי את בנו החכם בכחש, מני אז נחשבתי גם אני את אויבי ה׳ ועליו היתה המצוה לרדפני עד דכא וכן עשה.

יא.

קַנּוֹא וְנוֹקֵם.

בבואי ביום המחרת בית האיש אשר אמר לתת ארוחתי ביום ההוא יצאה האשה בעלת הבית לקראתי ותאמר: לא

אוכל לתת ארוחתי לנער אשר לא יישר לכת – נעויתי משמוע דבריה, ולא על הארוחה היה לבי חרד רק כי אמרתי בלבי: אבן גם בעיר הזאת נודעו דרכי לפנים וכל תקותי למצוא לי פה מנוחה עלו בתהו, אין עוד מנוחה לנפשי כי פגע ואסון ילכו לפני וישימו כל מישור לעקוב, כה חשבתי בלבי רגעים מעטים אך אחרי כן ענני רוח מבינתי: אולי שגיתי ורק נסבה אחרת הֵסֵבָּה את לבה אחורנית ממני, הבה אשאלה פשר דבר למען ארע, הלא אם נגלו מצפוני אז אין עוד כל תקוה בלתי אם לעזוב את העיר ביום הזה, ואם אין, מדוע אפחד ממגורת שוא? אשאל ויעבור עלי מה. אמצתי את לבי ואמר אליה בלשון רכה: אנא גברתי אל תקצפי עלי אם אעיז פנים לשאול את פיך: מה עול מצאת בי? – דברי לא החטיאו המטרה כי הצליחו להשיב אלי לב האשה כמעט, כי הביטה בי לא בפנים נזעמים כבראשונה ותאמר: אני לא מצאתי בך כל דבר עול, אך לא טובה השמועה אשר שמעתי מעבירים עליך –

– אני לא אמצא בנפשי עון אשר חטא – עניתיה ביגון.

– גם אני לא אמרתי כי חטאת, רק מפי איש נאמן וירא אלהים שמעתי, כי לא תשים לב להגות בגמרא ותלך לשוח ברחובות קריה, והטרם תדע כי רק להנערים אשר ירבו הגות נִתַּן לחמנו למען תחשב לנו נדבת לבנו לצדקה – דעת לנבון נקל כי דבריה היו כשמן ששון ללבי בראותי כי לשוא פחדתי ללא פחד, ולא שמתי עוד לבי להצדיק את נפשי ולהכזיב את המוציא עלי דבה ואמר לצאת, אך ברגע הזה נפתחה הדלת ובעל הבית בא הביתה ובראותו אותי שאלני במאור פנים: הלא רגע בואך הנה ואיך מהרת לאכול ארוחת הבקר? – אני נבוכתי מאד ולא ידעתי מה אשיבנו, וגם האשה באה במבוכה, אך האיש לא הכיר בנו עד מה ויוסף לדבר בשומו אל אשתו פניו: צלה רעותי, לאט לי להנער הזה, תני לו בכל עת ממיטב הארוחה כי המורה רוממהו תחת לשונו ויאמר לי כי בין מאה נערים לא ימצא

עד חכם כמוהו. שמעי ואספר לך את אשר עשה אתמול להכסיל גללון בן עכבור – הוא ישב על הכסא ויספר לה ככל אשר עשיתי לגללון ואת הקצף אשר קצף עכבור עלי וישחקו יחד בקול גדול, ובהתימו דבריו אמרה האשה: עתה אבינה שרש דבר, כי משנאתו אותו טפל עליו עכבור שקר ויאמר כי בבית הישיבה לא ישכנו רגליו! – ובדברה נגשה אלי ותאמר: אנא סלח נא לי על כי הכלמתיך באמרי פי חנם, אך דע לך כי תחת זאת אריב יריבך – האיש השתאה לדבריה ויאמר: מליצה חידות לי דבריך! מה עשית להנער כי תבקשי סליחה ממנו? – האשה ספרה לו ככל הדברים ותצדיק את נפשה באמרה כי הטתה אזן לדברי מלשין בסתר לדברי עכבור מאשר כי יתחשב כצדיק תמים בעיני כל, אך עתה תראה משוגתה כי האמינה בדברי מפיח כזבים. האיש התקצף מאד בשמעו דבריה ויאמר: ומה צדקו דברי החכמים אשר אמרו נשים דעתן קלות, ראי נא ראי כי נתת אמונה בדברי איש לא אמון בו ותמלאי קלון פני חף מפשע, אכן אני אב״ד איפת קלון אל חיק הנבל הזה קבל עם –

– אנא אישי – התחננה האשה בקולה – הרף מאף ואל תבוא בריב את האיש הזה, כי מדוע תקימנו לאויב לך? אני אכפרה פני הנער במנחה, כי אתפור לו שתי כתנות חדשות ויסלח לפשע שפתי ואל גמולות ישלם לעושי רע כרשעתם –

– אולי צדקת ממני רעיתי, הן את ידעת כי לא אוכל למרות את פיך אך השמרי לבל תשובי לכסלה –

– היה נא בטוח מאיר מחמד לבי, כי לא אוסיף לשמוע בקול מוציאי דבה. ואתה בני סלח נא לי ושב אתנו יחד – אני הודיתי חסד האנשים האלה להם בלא לב ולב, כי אם אמנם יקר החסד לנפש נענה בכל עת, אך איך יגדל חין ערכו עת כי יבא לפתע פתאם אחרי מפח נפש.

– היום תהיה ארוחתך פה ומחר וביום השלישי הנך קרוא אל אחותי ובכל שבוע תבוא הנה ביום החמישי ולאחותי

ביום הששי והשביעי, ואם יחסר לך יום תבוא הנה ונשביע אותך בשמחה – אמר אלי אחרי אשר ישבנו אל השלחן.

– טוב הדבר כי הזכרתני אישי, ואני כמעט שכחתי להגיד לך כי גם באזני דבורה אחותך דבר עכבור עליו רעה ולכן תמהר לסכל עצתו –

– הוי ראש כלב! קרא עוד הפעם בעל הבית בקצף – לולא הבטחתיך לבלי אריב אתו כי אז מדתי לו פעולתו אל חיקו, אך מוצא שפתי קדוש לי, וברגע הזה אלך אל אחותי – אחרי הארוחה הודיתי עוד הפעם להאנשים הישרים האלה ואשוב אל הישיבה, ואספר לגדעון את אשר קרני והוא הרבה להלל את האנשים כי טובי לב המה עד להפליא ויספר לי כי זה האיש מאיר לקח גם הוא לפנים לקח בהישיבה הזאת, כי בן עניים היה והחברה אספה איתו אליה ואחותו היתה שפחה בבית איש עשיר ותחשק נפש הסוכן אשר על הבית בה ויקחה לו לאשה, ועתה הוא מאצילי העיר ונכבדיה, כי כביר מצאה ידו עשר ונכסים וגם לאחיה הטיב בעבורה, אף כי לא ישרה נפש מאיר בעיניו על כי הוא נוטה בסתר אהלו אחרי ספרי מדע והשכל, וזאת תחשב בעיני אבירם כחטאת מרי וכחש בה', ובכל זאת יכבדהו קבל עם ויעשה לו בית והון באהבתו לאחותו. וכטוב למאיר ייטב לכל מבקש עזר מידו, כי לבו כלב מלאך אלהים, וגם שפרה אשתו תעזור לו לעשות טוב כי גם בה נפש ברכה, ואם המה ישימו עיניהם על איש אז שלום לו מפחד – כדברים האלה שמעתי מפי גדעון ויגל לבי מאד כי מצאתי גואל ומושיע לי.

– וכל הטוב הזה מיד המורה לך – הוסיף גדעון לדבר – כי לולא דבר היום טוב עליך כי אז לא הכירך מאיר, ועליך לברך את המורה שבע ביום –

– אם כן עלי לברך את הכסף שבעים ושבע פעמים ביום, כי לולא הוא כי אז לא הכירני גם המורה –

– רוח דן דובר בך – ענה בעצבון – הוא נסך בך רוח משטמה לבני האדם לראות רק רע כל היום, אמנם

ישים אל לבך במה נחשב מעט הכסף מול הטובות אשר עשה עמך ? היאמר לבך כי הטה אליך חסד כחסד הזה אף אם שקלת על כפו מאה פעמים כמכסת הכסף אשר נתת לולא מצאת חן בעיניו ? ואלה צפנת בלבבך ורק את הכסף תזכור, עזוב דרכך זאת פן תנחם באחריתך והועל לא תוכל –

– צדקת בדבריך – עניתיו אף כי בלבי לא כן חשבתי, כי עון המירה היה גדול בעיני מנשיא, אך יראתי מהשמיע עיד כזאת על דל שפתי פן תקח אזנו שמץ מנהו ויבלע לי. המקרה הזה הורני כי עלי החובה להגות בשים לב כי ראיתי כי התורה תכסה עלי פשעי הראשונים ובלעדה נבון אני לצלע, וגם גדעון כרה לי אזן לשמוע בלמודים ויורני איזה מקום בינה כי אחרי אשר עבר יום בא תמיד אל התא ויוציא ממלתחתו ספרים מספרים שונים כתובים עברית ויורני להבין דבר. ספרי מליצה ושיר רבים קרא ויודע על פה ורבות פעמים שמעתי מפיו את השירים „החמלה" „הדעת והמות" ורבים משירי תפארת ולישרים תהלה כמו יקרא אותם מעל ספר ובדברו נשאו רוח דמיונו ויהי לאיש אחר, אך השיר „יונה הומיה" היה על פיו תמיד, את השיר הזה שר בקול ערב בכל עת אשר שמח או התעצב אל לבו, ובירחים אחדים אצל מרוחו גם עלי ואמצא גם אני חפץ וענג בספרים ההם, ואז אמר לי: עתה תבין פשר דבר מדוע רק אני ודן נדבר גבוה עת יחם לבנו ובחמו תדעך נפשנו ממקומה ותאבר ניץ מעלה מעלה אל מקום הדמיון הנעלה, רק לו יתר שאת עלי כי כביר מצאה ידו לכתוב כל העולה על רוחו בלשון למודים, גם יביע עשתונותיו במתק שפתים, לא כן אני מחשבותי תהימנה בקרבי ורוחי ירחף על פני הזיונות נעלים ובלשוני אין מלה להביע רגשי לבבי, גם אזלת ידי מכתוב מעלות רוחי על ספר ואת אשר אדע דבר גם זאת למדתי ממנו, כי רבות נדברנו יחד, ורוח פיו כזרם מים כבירים שוטפים במרוצתם ואך יפתח שפתיו יזלו דבריו הנשגבים ויציגו לפנינו רעיונות נעלים אשר רק בהמחשבת

יסודם כמו חיים לעינינו – כמו בלבוש יתכסו ויהיו לנפש חיה, ואני רבות אחשוב ודברי מעטים, אך זאת לי לישיעה, לבל יעברו מזמות לבי על דל שפתי, כי לבבי קבר להגיוני, לא כן הוא; שפתו מוקש נפשו לגלות מצפוני לבבו לאנשים אשר כל רוח דעת אין בקרבם ויקראו אחריו מלא כבעל עובר תורות, ולא אחת שבע כעס ומכאובים על כי לא ידע לשים דלתים ובריח לפתחי פיו, הה! צרות רבות ורעות אפפוהו בעודנו באביב ימי חלדו ואחריתו מי יודע! –

– ומתי תספר לי את הקורות אותו כאשר הבטחת אותי? הן נפשי כלתה מאד לדעת דרכיו וקורותיו, אך חכיתי עד אשר יהיה לרצון לפניך להשמיעני אותם ומתי יהיה הדבר הזה? –

– אני אתן לך ספר אשר עליו כתוב קורות ימי חייו, בידו כתב אותו ויתנהו לי, אך חכה נא לי עוד מעט עד אשר אעתיק לי על ספר כל הדברים הכתובים בו ואז אתנהו לך, ואני אבקש את מאיר זרחי כי יתנני לכתוב בביתו לבל תשורני עין –

– מי הוא מאיר זרחי? –

– הוא האיש אשר בביתי תמצא ארוחתך ביום החמישי בכל שבוע והטרם תדע כי מאיר זרחי שמו? –

– לא ידעתי, כי שמעתי בכל עת מכנים אותו בשם נאיר איש צלה –

– היא יקרא על שם אחותו כי היא נודעת בשערים על רוב צדקותיה ויראתה את אלהים, וגם פניה ישאו ולא יתנו שני לישמצה, כי לולא זאת כי אז נחשב גם הוא לאפיקורוס על תמכו בידי דן בהיותו פה ובידי שנים שלשה רודפי דעת הנמצאים בעיר הזאת אשר ימצאו בביתו מעוז ומחסה, וגם אני אביא אל ביתי לפעמים ונקרא יחד בספרי חכמה –

– מאיר זרחי, השם הזה לא מוזר לי, זכור אזכור כי שמעתי השם הזה לפני שנים אחדות אך לא אזכור עוד זיפו –

– ואם שמעת את השם הזה לפני שנים אחדות פעם אחת, איך תאמר לזכור עתה איפו שמעת? –

– אני אזכור כל אשר ראיתי ואשר שמעתי מיום מלאת לי ארבע שנים –

– מאושר חלקך כי חנן אותך היוצר באצר נחמד כזה ובידך לעשות גדולות בחכמה אם כה יגדל כח זכרונך –

– אך בכל זאת שכחתי איפו ומתי שמעתי את השם הזה, חכה נא לי ואשוב על הימים החולפים אולי אזכור עוד – חשבתי יזמתי זמן כביר, קראתי לכל המקרים ולכל האנשים אשר דבר היה לי עמהם ויתיצבו מול עיני לבי, אך את השם הזה לא יכולתי לזכור עוד.

– רב לך לחפש עתה, כי בעת אשר נרב לחפש אז לא נמצא וכאשר נחדול ולא נשים עוד לב לדבר הזה, אז יעלה פתאם לפתע על לבנו –

– צדקת בדבריך –

– האם לא שאל אותך מאיר אם תבין עברית ואם תתרועע אתי.

– לא, הוא לא שאלני עד הנה כי רק לעתים רחוקות אראה פניו. אך זאת אדע כי הוא יאהבני –

– אהבתו אליך תגדל עוד הרבה יתר בהודע לו כי שואף לחכמה אתה וכאשר אראה פניו אגיד לו זאת –

– עשה כאשר עם לבבך –

– גם אדבר עליך את איש זקן אחד אשר אין קץ לחכמתו, ואף כי אין לאל יד האיש הזה להיטיב עמך כי נקלה הוא בעיני כל יודעיו, בכל זאת איעצך לבוא ביתו לשמוע חכמתו כפעם בפעם רק השמר לך לבל יראך איש עת תבוא לביתו כי לחרפה תהיה לך –

– ומי הוא האיש? –

– הוא אחי הזקן אשר הצילך ביום הראשון בבואך הנה מיד רודפך ואשר בביתו תמצא ארוחתך ביום השני –

– לפלא בעיני כי לא ראיתיו בביתו עד הנה גם לא

שמעתי כי לו אח בעיר הזאת, אף כי ידעתי כל מצאי הבית ומובאיו וכל קרוביהם ובני משפחתם, כי הנערה בת בתו ספרה לי כל אלה –

– הוא לא יביא אל ביתם והמה לא ישאו את שמו על שפתם, כי כנגע הוא להמשפחה כלה המתימרת בכבוד אבותיה אשר היו צדיקי עולם – והזקן גם הוא חסיד ויקדיש את הקדיש בצבועאל, ולא כאלה דרכי אחיו כי חלק לבו מהם ובהבליהם געלה נפשו על כן לא ירומם בעיניהם ולא יכירוהו –

– אמנם הלא תודה כי ישרה נפש הזקן בו ולא רבים כמוהו ישישו לעשית טוב לכל דורש עזרה, וגם על הנערה בת בתו אצל מרוחו הנדיבה, כי לבה כלב מלאך אלהים ותדע לעשות צדקה וחסד אף כי רכה היא עודנה בשנים ובמאור פניה תשמח כל רואיה, ומה יקרו לי נדבות פיה עת תפתח שפתיה בחן ונעם, מה אמר לך, דבריה ירנינו לבי כשיח שרפי מעלה! –

– גם אתה כמוני! גם אתה החילות לדבר גבהה – קרא גדעון בשחוק – ראה נא כי הקימותי את דברי להירותך אי זה מקום בינה ואחריתך ישגה מאד –

– ורב תודות אשיב לך על חסדך זה, אמנם הגד נא אם לא צדקתי בדברי, כי הזקן הוא איש רב צדקות ואוהב את כל האדם? –

– כדבריך כן הוא, כי ישרים דרכי הזקן, נדיב לב הוא ועל נדיבות יקום –

– ואיך יקשיח לבו מאחיו ולא יכירהו, הלא אם לזרים יאיר פניו ויקרבם בימין צדקו, איך לא יגדיל חסד את אחיו עצמו ובשרו? אות הוא כי נעו מעגלות אחיו –

– הלא אמרתי לך כי רחקו דרכי האחד מדרכי השני כרחוק מזרח מן המערב, ואף כי שניהם אנשים ישרים וטהרי רוח המה, בכל זאת לא יוכלו שבת יחדיו, אחרי כי דרכי האחד דרכי מות המה בעיני השני, וזאת תעזור לרעה להפריד

ביניהם, כי אחים המה ויאהבו בלבם איש את אחיהו ועל כן יבקשו בכל עת להשיב איש את אחיו מדרכיו הנלוזים בעיניו, ולפנים עת אשר ראו איש פני אחיו יום יום היתה ראשית דבריהם מדון ותוכחה, החסיד שם אשם נפש האפיקירוס כי יכחש בה' ויעבור תורות, והאפיקירוס חשב להחסיד אמונתו הטפלה לחטאת ויתנהו לעובד אלילים, וכה רחב הפרץ ביניהם עד כי גמרו יחד אמר להפרד איש מעל אחיו למען הסיר כעס מלבם, וזה הדבר כי לא שמעת שמו בבית הזקן, אך אתה בקש נתיבות ביתו למען תשמע חכמה מפיו —

— הלא לפי דבריך אזלת ידו מהושיע לי בעת צר, ולמה לי כל התלאה הזאת לבקש נתיבות בית איש נבזה בעיני כל ולפחד לרגעים פן יכירני איש ונתפשתי כעושי עולה ? —

— לוא היתה לאל יד האיש הזה להושיע לך בנדבת ידו כי אז בקשת לבוא אל ביתו, אך כאשר קצרה ידו מהושיעך בנדבת יד רק בנדבת פיו באמרי חכמה תשאל: מה יושיעני זה ? אם כה תיקר החכמה בעיניך מדוע בקשת ממני לדעת איזה מקומה ? ולמה לך להתרועע את י, האם משען כסף תקח ממני ? לך ובקש לך רעים אשר יש לאל ידם לקשר מעדנות אהבתם ברתוקות כסף וזהב —

— אנא סלח נא לפשע שפתי, הסכלתי אך לא אוסיף עוד לדבר דברי רוח כמו אלה והנני נכון לעשות ככל אשר תצוני —

— האדוני אני כי אצוה עליך במפגיע ? אני אך רע ויועץ הנני לאיש אשר ישים אמרי בלבו. אם לעצתי תקשיב — טוב. ואם אין, גם אז לא אקצוף עליך רק לא אוסיף שׂחת דברי חנם.

— הנה אשמע לכל מוצא שפתיך ובעצתך תנחני, ועתה הן תעשה שלום לי ותעביר על עון שפתי ? —

— הן אמרתי לך כי חלילה לי מקצוף עליך גם אם

תאטם אזנך משמוע בקול דברי, ומה גם אחרי אשר תודה
ותעזוב דרך מרי, הלא אך זאת חפצי ומה עוד מידך אבקש?
האם למעני הלא אך לטובתך יעצתיך לבקש נתיבות האיש
החכם הזה, אשר מפיו בקשנו תורה אני ודן, וגם אותך
יאלף דעת אם תטה אזן קשבת לדבריו אשר כנביא אלהים
בדעת ידבר –

יב.

פְּרִי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל

מיום הולדי עד בואי בית הישיבה לא ראיתי מנוחה
כמנוחה אשר שבעתי בירחים הראשונים בהישיבה. אכלתי
ושתיתי לרויה, לבשתי בגדים טהורים, גם כבוד היה לי,
וכבר החילותי לרדוף אחריו. ביום אשר הרים אותי המורה
לשבת את הנערים הגדולים בהכת הגדולה דמיתי
כי מושל הנני בשמים וארץ ואין מי ישוה לי, גם הדעת
בשפת הארץ ושפת עבר היתה לי לשעשועים, כי בלבי
אמרתי: אף כי פגול המה הדברים האלה בעיני בני הישיבה,
בכל זאת אני אדע אותם והם לא ידעום וגם בדעת התורה
לא נופל אני מהם. ומני אז החילותי הגות בכל לב למען
תרב חכמתי ותגדל תהלתי, ובלעדי זאת לא חשבתי דבר,
לא הבטתי עוד לאחרי גם לא דאגתי על הבאות, רק רעיון
אחד עלה לפעמים על לבי: לקחת נקם מעכבור איש ריבי,
ומדעתי כי קצרה ידי מגעת בו לכן חשבתי מחשבות לעשות
דבר בליעל לבנו החכם לגללון, אך דברי המורה אשר יסרני
זכרתי בכל עת ונבהלתי וחדלתי מעשות לו מאומה. גם
עוד מחשבה אחת עלתה לפעמים על לבי, אך והמחשבה
הזאת היתה כצל עובר, בין רגע באה ובין רגע עברה ולא
הפריעה מנוחת לבי. המחשבה הזאת נולדה בלבי ביום בואי
לעיר שכולה בהביטי בפני הילדה אשר עינים שחורות לה

ומדברה נאוה, היא בת בת הזקן, ובכל עת אשר ראיתי פניה, התעוררה המחשבה בלבי וכאשר עזבתיה עזבה גם היא אותי. ואם כי לא הביאתני עוד במבוכה כביום הראשון, לא השפלתי עיני בפגשן מבט עיניה, ופתותי הלחם לא היו עוד כאבני חצץ בלועי, גם לבבי לא חם עוד כמו אז, רק כחם צח עברה על נפשי וענג נעים היה לי לשמוע ניב שפתיה בעת אכלי ומאור פניה הפך לי את המאכלים למעדני מלך, בכל זאת אמר לי לבי דבר מה אשר לא הבינותי ויהי לפלא בעיני, כי עד הנה שמעתי שפת לבי ואבין לה, ועתה למליצה חידות היו לי דבריו. הן הוא יַכֵּר לפעמים ממקומו, דמי עורקיו ירוצו בחפזון, ומה כל החרדה הזאת? מה יבקש? חשבתי למצוא פשר דבר ולא מצאתי, אך המחשבות האלה עלו על לבי רק ביום אחד בשבוע בראותי פניה ורק על רגעים מעטים בעת אשר שבתי מבית הזקן לבית הישיבה, ואך הצגתי כף רגלי על המפתן עזבוני, כמו פחד המשגיח נפל אליהן, או יראו מהמון הנערים הקוראים בקול גדול, או אולי שאת התורה בעתה אתהן, אך יהי כה או כה, הֵנָּה עזבוני ימנוחת לבי שבה לקדמותה. רגש האהבה היה עוד כמו זר ללבבי אף כי רגשות אחרות אשר תתהלכנה תמיד שלובי זרוע את רגש האהבה, או אחריו תלכנה כבר ידעתי . . . וגם לא עלה על לבי כי הזקן יתחתן בי, בבן עני ובן בלי שם, ועל כן היו מחשבות לבי כדברי הספר החתום בעיני ולא ידעתי עד מה, רק כי עיני הנערה שחורות מאד וכי פניה יפים מאד וניבה נעים מאד ואתענג לראות ולשמוע, לא כאלה היו מחשבותי בשבתי ביום השבת בבית צלה אחות מאיר, שם חשבתי מחשבות אחרות ואבין להן, שם ערכתי לנגד עיני את הענג הנעים אשר ישבע הנער כאשר יהיה ל ח ת ן. העת המאשרת, מעת אשר יכתבו ה ת נ א י ם עד אשר יוכל בשמחה לשים את הטבעת על יד בחירת לבו, היא הנערה אשר הוכיח השדכן לו, העת הזאת היא הטובה מכל עתות החיים לבן ארצי, או יעדה עדי עדים אשר שלחה

הכלה לבחירת רצתה נפש הוריה בו, וכל רואיו
יכבדוהו ויכנוהו בשם הנכבד „חתן" והוא יתהלך בגאון
ועשתוניתיו ירחפו על פני ים אשר וגלי תקות טובות, הגיוני
לבו ירומו על על וישאו ראשיהם בשיא חסן ורחב לבבי
בשומו נגד עיניו כי שבת קול משגיח, המון הנערים וריבות
שפתם לא ישמע עוד רק ישב בעלית קיר קטנה ולימינו
רעיתו יעלת חן תשיחהו ותנשקהו מנשיקות פיה, וכמלאכי
מרום לא ידעו דאגה ועמל היום, כי שלחן ערוך לפניהם
במאכל תאוה בבית הוריהם, גם בגדי חפש ילבשו „בגדי
דת נה", ושבתם, צאתם, שכבם וקימם בידם נתנו, כי רק
הגות אהבה וידידות היא מלאכתם . . . ומאשר כי האשר הזה
רק בהדמיון יסודו, דמיון נער אשר לא ידע מה התבל
דורשת ממנו ומה החיים? ואך יצא מעולם הדמיון לעולם
האמת, אחרי אשר יעברו ירחים אחדים מיום שם את הטבעת
על יד הרעיה וישמע תלונה חרישית תצא מפי ההורים אשר
בנפשם יביאו לחמם וקצרה ידם מנהל בלחם את אלה אשר
כבר באו בשנים, כי די והותר להם למצא לחם לפי הטף;
עליו למצוא לנפשו ולרעיתו לחם חוקם. פני הבגדים ישנו
מיום ליום והמנעלים גם המה יפצחו פה ויאמרו: כבר באה
עת מנוחה לנו, ועוד מעט יגמל גם זרע האהבה ויוצא פרי,
מלאך קטן יבוא לשבת בין שני השרפים וישמיע קול ויודיע
לכל כי דור חדש בא, אז . . . אך מה אשמיע מה יהיה אז?
הלא כל איש ואיש ראה, או מבשרו חוזה את התעניגים
הנעימים אשר יפלו אז בחבלו: חבל נערים קטנים ללמדם
ספר בחדר צר ומלא צחנה, או בית מסחר בלי סחורה,
או עוד הפעם בית הישיבה בעיר אחרת, וכהמה בתי ענג
ושמחה . . . ומאשר כי האשר הזה רק בהדמיון יסודו, לכן
יגבר חילים ויפרוץ חק וגבול, כי מי יעציר בעדו? מחשבות
אשר כאלה הרה והגה גם לבי בשבתי בבית דבורה ובראותי
את פני חנה היתומה בת אחותה, כי אזני הקשיבו מאחרי
קול מלחשים לאמר: מאיר יקרב באהבה את הנער יוסף כי

יחפץ לתת לו את בת אחותו לאשה. והדבר הזה ישר בעיני מאד, לא מאשר כי חשקה נפשי בהנערה אשר לא תאר לה ולא הדר ללבושיה, ועיניה הדולפות בכל עת לא לקחו לבבי רק כי התאויתי להיות – ח ת ן, ועל כן היו המחשבות האלה לי לשעשועים, ומה גם אחרי אשר נודע לי כי עכבור יבקש קרבת הבית, כי ראה את חנה טובה לבני, מני אז היה הרעיון הזה מבחר הגיוני בשומי אל לבי את הנקמה אשר אקום מאויבי זה מנה אחת אפים. ועל כן עשיתי כל אשר היה בכחי לעשות למען למצוא חן בעיני דבורה ומאיר, וחכיתי בכליון עינים ליום שוב אבירם איש דבורה ממסעיו הביתה, כי ידעתי כי רק ממנו משפטי יצא, והיום הזה בא אחרי ירחים אחדים.

אבירם שב הביתה אחרי עזב אותי כשנה תמימה ללכת לרגלי מסחרו אשר הגדיל מיום ליום. גיל וששון מלאו את הבית בבואו, כי הצליח מאד בשנה הזאת ויביא אתו כסף רב ומתנות לדבורה רעיתו ולאמה הזקנה אשר ישבה בביתו ולמאיר אחיה ורעיתו, ותהי השמחה בבית כשמחת יום מועד. ובשמחתם התערבו גם זרים כי הרבו נדבות לעניים ואלמנות ותרב הברכה. וביום השבת עשו משתה הקדישו קרואים לשיש אתם משיש. אחרי התפלה נקבצו ובאו הנאספים אל המשתה עם רב לראות את פני הבא מן ה ד ר ך ו ל ק ב ל פניו ולראות את הפרי אשר הביא אתו, כי פרי ארץ ישראל הביא אתו. אחר אכלם מעדנים ואחרי שתותם לרויה, קם עכבור מתוך הקרואים – כי גם הוא ואשתו ובנו היו בתוך הקרואים ויאמר: אים איפוא הפירות מארצנו הקדושה אשר הבאת אתך? הוציאה אותם אלינו ונשימה עינינו עליהם – כל הנאספים נתנו לדבריו צדק וגם נפשי אותה לראות את הפרי, אך בראותי כי אבירם לקח זית אחד גדול בידו ויראהו להקרואים שחקתי בלבי, כי כבר ראיתי ואכלתי זיתים מלוחים בעיר אשדות ששם יבאו פרי ארץ הנגב באניות ים השחור ולא דבר יקר הוא שם לראות זיתים תאנים ורמונים, אך

בעיני בני שבולה היה הפרי כדבר פלא ויביטו בו בתאות נפש.

– אישי היקר, יאריך ימים, יביא בכל עת אתו בשיבו ממסעיו דברים יקרים, גם את הנזמים האלה הביא לי למנחה – קראה דבורה בעליצות לב, ובדברה הניעה בראשה למען ינועו הנזמים אשר באזניה וַיֵּרָאֶה ברק האבנים הטובות לעין רואה. אבירם הביט בעיני אהבה באשת חיקו ויאמר: הנזמים האלה לא יקרים המה ולוא קניתי למענך נזמים כאשר יאתה לך, כי אז הוספתי על המחיר כהנה וכהנה, אמנם ה' לא הקרה לפני נזמים כמו אלה, ואת תדעי כי אוהב אני לקנות כלי חפץ בחצי המחיר, לכן אל תקצפי עלי כי לא רביתי עתה במחיר המתנות אשר הבאתי לך, כי עוד אתקן הַמְּעֻוָּת בעזרת ה' ואז תהיינה הנזמים האלה למנחה לחנה ביום שֶׁיְּדֻבַּר בה. עכבור העריך נא את הנזמים – הוסיף אבירם לדבר בשימו אל עכבור פניו – כמה יעלה מחירם בעיניך? – שמחה גלויה נראתה על פני עכבור בשמעו דבריו ובראותו כי כיודע ערך אבנים יקרות היה בעיני אבירם, ובלי ספק חשב גם זאת בלבו: הלא אלה הנזמים יפלו לחבל לאשת בני, ויעביר ידו על חלקת מצחו ועל זקנו ויאמר: להעריך את ערכם כבד הדבר מאד מאד, כי כאשר תקנה לך אתה דבר יקר אז תקנה אותו במחיר מצער או בחצי מחירו כאשר אמרת, כי תדע עת לכל חפץ, ובכל זאת אדמה להעריך אותם כערכם אם אמר כי חמש מאות שקלים נתת מחירם – וככלותו דבריו נשא עיניו אל אבירם לשמוע מפיו כי צדק במשפטו, אך תוחלתו נכזבה כי אבירם נתן קול שחוק גדול ויאמר: חמש מאות שקלים! האני אקנה לרעיתי מנחה במחיר חמש מאות שקלים? שחוק תעשה לי היום! את אשר אחזה לי הסכנת להעריך ערך אבני חפץ בבית ירחמיאל הגבאי, אמנם דע לך כי אשתי לא תשים נזמים במחיר חמש מאות שקלים באזניה –

– סלח נא לי, כי אני לא ראיתי מיום הולדי נזמים

כמי אלה. השמיענו נא אתה כמה רבית במחירם ? אבל אני אחשוב למשפט כי לא הרבה יתר נתת כפרם ! –

– שלשת אלפים שקל הלא הרבה יתר מחמש מאות שקלים – האין זאת עכבור ? ! –

– שלשת אלפים שקל ! שלשת אלפים שקל – קרא עכביר ורבים מהיושבים בתמהון. פני עכבור לא נפלו בשמעו כי לא ידע להעריך חין ערך האבנים, כי בלי ספק אמר בלבו: אם כן הלא תרב מתנות כלתי שש פעמים יותר מאשר חשבתי.

– וגם אלה לא ישרו בעיני כי אוסיף עליהם כהנה וכהנה ואקנה לרעיתי נזמים אשר כמוהם לא ראו בני שבילה ולא שמעו שמעם מיום הוסדה העיר עד היום הזה –

– תהלה לאל! מעט כסף ימצא בידינו ואבירם אישי יודע לעשות מקנה וקנין – קראה בעלת הבית בעליצת נפש ובנשאה מרום עיניה.

– הביטו נא התבוננו בשפחה הזאת איך תתהלל ברוב עשרה, מדוע לא עשתה כזאת לפני עשר שנים ? – קראה אחת מהשכנות אשר באה יום יום לבקר בבית דבורה ולדרוש בשלומה, באזני אישה בקול דממה.

– שימי יד לפה – ענה אישה בזעם – השכחת כי לחמנו מאבירם נמצא ? –

– ומדוע לא עשית אתה חיל כמוהו, הלא אבי נתן לך נדה ובידי השפחה הזאת לא נמצא מאומה ? –

– כאשר נשיב הביתה תמצאי מענה מפי – ענה האיש וישוך את שפתו העליונה ויסב פניו ממנה.

– איפו יגדלו הזיתים ? – שאל אחד מהיושבים את אבירם.

– המה יגדלו בארץ ישראל אשר על כן יקראו בשם פרי ארץ ישראל – ענה אבירם בגאון ויביט כה וכה כמו הפיץ להשמיע: ראו נא ראו כי לא רק ידי כביר מצאה, כי אם גם כח לבי כביר הוא כי מאד נבונותי.

– בארץ ישראל! בארץ ישראל! – קראו רבים בתמהון אף כי כבר שמעו פעמים רבות כי בארץ ישראל יגדלו הזיתים.

– האם לא קראתם מימיכם בספר התורה „ארץ זית שמן"? – שאל עכבור כאיש מלא רוח דעת ורעיתו הביטה בו באהבה כי חשבה בלבה כי מסתרי התורה השמיע בקהל.

– איך תקרא בשם הפרי הזה? – שאל מאיר את עכבור בלצון.

– מה זה תשאלני דבר אשר נער ידעהו? מי לא ידע כי בשם זית יקרא? –

– אמנם בהתורה כתוב זית ואולי פרי אחר הוא? –

– זַיִת, זֵית אחת היא, אין לנו עסק בדקדוק, אנחנו את ה' אלהינו נירא ולא נשים לב לדברי נפתלים אשר יאמרו כי גם בתורת ה' ימצא דקדוק –

– לא עת ריב העת הזאת – קרא בעל הבית – דבורה רעיתי! תני להם מפרי ארץ ישראל ויאכלו וידעו כי קרואים היו לבית אבירם – דבורה הלכה ותביא זיתים ותתן לכל איש זית אחד והמה בלעוהו בעודו בכפם.

– לא ינעם לחכי כי מר ומלוח הוא – קרא אחד בהוציאו בלעו מפיו.

– מרגל! – נתן עליו עכבור בקולו – האם להוציא דבה על פרי ארץ ישראל באת הנה? איך העזת מצח לדבר סרה על פרי ארץ ישראל? לוא הייתי אני אדון הבית תחת אבירם, כי אז גרשתיך בחרפה מהבית ושמתי מקומך אחרי הדלת והמזוזה –

– הנח לו – ענה בעל הבית אף הוא חלקו כאיש אשר במקום גדולתו שם גם ענות לבו – הנח לו, הוא לא אכל את הפרי הזה מעודו ועל כן לא ינעם אל חכו, אך לוא הסכין בו כמוני אז ידע כי אין כפרי הזה בכל הארץ –

– אתה תצדיקנו ולא אני – קרא עכבור – הן אנחנו כלנו לא אכלנו זיתים מעודנו וגם אבותינו ואבות אבותינו לא

ראום בעיניהם רק שמעם שמענו בקראנו מעל תורת ה׳ : ארץ זית שמן, ובכל זאת ינעמו אל חכנו כי מארץ ישראל הובאו – בעל הבית לא מצא מענה אך האיש אשר היה כמרגל בעיני עכבור לא נכלם מדבריו ויאמר : לשוא תטפיל עלי חטאת ותתנני כמרגל למען הצטדק ולבעבור התראות כאיש אשר בעיניו יקר זכרון ארץ ישראל מאד, אולי ערב טעם הפרי אל חכך על כן אכלתו בתאות נפש, ולולא זאת הוצאת גם אתה אותו מפיך כמוני –

– שקר הדבר! טעם הפרי לא ערב לחכי רק זכרון ארץ ישראל יקר בעיני מאד –

– אם כן תתן גם אתה תודה כי טעם הפרי לא יערב לחיך! – קרא האיש בשחוק. עכבור נבוך כרגע אך אחרי כן קרא: ובכל זאת אכלתיו בתאות נפש לכבוד ארצנו הקדושה! –

– חכו לי מעט ואני אנסה כרגע אם אמת בפי עכבור. כי רק למען כבוד ארץ ישראל יביא אל פיו גם אשר לא יאכל – קרא מאיר וישם פניו אל הזקנה אשר ישבה לימינו ויאמר: אמי תני לו מעט מעפר ארץ ישראל אשר בידך ונראה אם יבלעהו בעודו בכפו – הזקנה מאהבתה לבנה לא מרתה את פיו, אף כי רע בעיניה מאד לתת לאיש חלק מהעפר אשר יגן בעד המת לבל יהיה לברות לשני תולעה, ותתן על כף עכבור מעט עפר והוא לא אחר כרגע ויתנהו על פיו ויאכלהו. כלם השתאו לראות צדקת עכבור ואהבתו הנפלאה לארץ הקדושה ויקדישהו בלבם, ומאיר שאלהו בלצון: הינעם העפר הזה אל חכך? –

– כמעדני מלך – ענה עכבור בגאון.

– התדע להבדיל בין עפר ארץ ישראל לעפר חול? –

פני עכבור אדמו כדם בשמעו הדברים האלה, כי על לבו עבר הרעיון אולי התל בו מאיר וישם לפניו עפר חול תחת עפר הקדושה, ולולא בנו החכם כי אז התגלע הריב בינו ובין מאיר, אך הבן החכם לא נתנו לבוא בריב כי אחז בידו

ויאמר: תן גם לי אבי! – כל היושבים שחקו בקול גדול, כי חכמת הנער הזה היתה נודעת בכל העיר, אך עכבור הביט בפני היושבים בגאון ויאמר: ולמה זה תשחקו? הטרם תדעו כי ברא כרעיה דאבוה? חנוך לנער על פי דרכו, תקותי בה' כי בני לא יסור מדרכי התורה והמצות אשר אורהו – והבן הוסיף להראות חכמת לבו ומתק שפתיו ויקרא בקול: תן גם לי אבי, הן אתה אכלת לבדך את האגוז השחור וגם את הדבר אשר נתנה לך הזקנה ולי לא נתת מאומה! – עכבור לחץ בחוזקה רגל בנו למען ישים מחסום למו פיו, אך הוא לא הבין לערמת אביו ויקרא בקול גדול: כלב! כלב תחת השלחן! הכלב לחץ את רגלי! פני עכבור אדמו כדם ויאמר: שגית בני, אני לחצתי את רגלך במקרה –

– האם דברי סכלות דברתי כי לחצת את רגלי? הלא אמרת לי כי רק כאשר אדבר דברים נבערים אז תלחץ רגלי למען אחדול מדבר – פני עכבר היו לפני להבים ולא יסף לדבר עוד דבר. כל היושבים הוסיפו לשחק בקול גדול ואני נגשתי בלאט אל בן עכבור אשר ישב לקצה השלחן ואמר אליו בקול דממה: החפוץ תחפוץ בהאגוזים השחורים? –

– אחפוץ –

– בוא אתי ואני אתן לך לאכול לשבעה – הוא יצא אחרי ויקח מידי את אשר שאל וַיָּשָׁב וַיֵּשֶׁב בצד אביו ויקח אחד מהאגוזים השחורים ויתן על פיו ויאמר; ראה נא אבי ראה כי אגוזים שחורים רבים ימצאו בידי ואם תחפוץ אתן גם לך – קול שחוק אדיר התפרץ מפתחי פי כל האספה בראותם את האגוזים־השחורים בידי בן־עכבור, ועכבור קרא בחימה שפוכה: מי נתן לך גללי העזים? השלך ארצה! מי נתן לך? הגד? – הבן החכם הביט בפני אביו בתמהון ויקרא: טעם ארץ ישראל, טעם ארץ ישראל, ויוסף לאכול מבלי פנות אל דבריו, עד אשר לקחם בחוזקה מידיו ויוסף לקרוא בעזוז אפו: מי נתנם לך! הגד כרגע!

– האשדודתי נתנם לי? – עוד המלה בפי הבן החכם

והאב התנשא ממקומו ככלב עז נפש ויאמר להתנפל עלי, אך מאיר עמד בפניו ויסתירני בסתר כנפיו ויהללני בפני כל הקהל כי חכמתי מאד וכלם נתנו לדבריו צדק ויוסיפו לשחוק גם אחרי אשר עזב עכבור ובנו ואשתו את הבית בחמה.

לשמחת לבי לא היה קץ וגבול בראיתי כי כחכם לב הייתי בעיני כל הקהל ובשמעי תהלתי בפני האנשים אשר בידם לרוממני על ולקרוא בשמי בשם „חתן" ואהי שמח כל היום ואשחק מקירות לבי בספרי את הדברים לחברי. אך שמחתי זאת לא ארכה וגם בטרם ראיתי אחריתה, בטרם שערתי בנפשי את השנאה האיומה אשר הצתי בקרב לב עכבור באו תוגה ומפח נפש לרשת מקום השמחה, כי כשמוע גדעון את אשר עשיתי ספק כפיו ויקרא בדאגה: אהה! מה עשית? הלא הבאת רעה גדולה על נפשך בהקימך את זה האיש את עכבור לאויב לך, הלא הוא לא ישקוט ולא ינוח עדי יקום נקמתו ממך מנה אחת אפים, זכור כי גר אתה פה, נער בלי עוזר ומגן והוא איש עשיר ונכבד בעיני רב אדם. לא טוב עשית! — בראשונה מאנתי לתת תודה כי צדק בדבריו ואמר: מה יעשה לי? הלא המורה מגן לי ומאיר יושיעני וגם אבירם יעמוד לימיני, ומדוע אפחד ממנו? —

— לוא גם כדבריך כן היה כי כל אלה יבואו באש ובמים למענך גם אז לא צדקת בעשותך זאת למען בקש אחרי כן עזרה מאיש, שים אל לבך כי בעבור השחוק אשר עשית להקרואים עליך לבקש עתה עזרת שלשה אנשים. אמנם ידוע תדע כי שגית מאד בבטחך בעזרת שלשת האנשים, כי ידי המורה לא תעשינה תושיה ורק פה בבית הישיבה יש לאל ידו להצילך אך לא בכל מקום אשר יבוא שמה עכבור, וגם מאיר יגן עליך בעת אשר הוא עומד על יד ימינך, ותקותך למצוא עזרה באבירם תקות שוא היא, כי היא יכבד את עכבור בלבו הרבה יתר ממאיר אשר רק בעבור אחותו יטה אליו חסד, כי יראת אלהים תמיד על פני אבירם ורק את אלה אשר כיראי אלהים בעיניו אותם יכבד

ואתה נבאשת בו על כי לא נשאת פני ירא אלהים כעכבור והוא יראה פניך בפעם הראשונה. ולבי יאמר לי כי לא תוסיף ראות פניו ומידך זאת לך – דבריו דקרו כמדקרות חרב באזני ואחפוץ לריב עמו על כי יבשר לי יום עברות, אך לא ערב לבי לעשות כגאת, כי לאט לאט החילותי להבין כי צדק מאד במשפטו ואשאלהו ביגון: ומה אעשה עתה? עוץ עצה במה לכפר משוגתי? –

– רק עצה אחת יש לאל ידי ליעצך והיא כי תלך אל עכבור ותתרפס לפניו, ואני אדע את האיש ואדע נאמנה כי יסלח לך על חטאתך, ואמנה חטאת לו כי נשאת עליו חרפה בקהל –

– לוא אף ידעתי כי ברגע הזה יבואו מלאכי זעמו ויביאו צור חרבם בלבי, לוא גם העמידוני על גחלים לא נתנני לבי ללכת להתרפס לפני הנבל הזה! – קראתי ברוח עז.

– מדוע תכנהו בשם נבל? זאת לא אבין! הלא אתה הרעות לו והוא לא עשה לך רעה, ואין לך כל צדקה לכנותו בשם נבל אף אחרי אשר יקום נקמתו ממך, אכן זה דרך מהירי חמה וקשי עורף לסלף דרך ולזעף על הפוקד עליהם את עונם! לא ידידי! לא צדקת, עצתי היתה עצת אוהב ורע, אם תשמע ואם תחדל, אך דע לך כי אם יְשֻׁלַּם לך כפעלך מידך זאת לך –

אם צדקתי או רשעתי, אם נבל או צדיק הוא עכבור לא אוסיף על זאת לְהִוָּכֵחַ ואולי צדקת, אך דבר דברתי ולא אשיב ממנו, כי אף אם עד ירכתי בור אנוס ואין תומך בידי גם אז לא אתרפס וארהב איש! – הדברים האלה קראתי בקול עז למען השקיט את המית לבבי, גדעון הביט בי רגעים אחדים ויאמר: כל איש אדון לנפשו וגם אתה אדונך ועבדך אתה ואין מי יציה עליך, רק עצה בקשת מפי ואותה הגדתי לך, יען אשר חשבתי למשפט כי מעתה תבקש להטיב דרכך גם בטרם אשחרך מוסר, אמנם חלילה

לי מִצְוֹת עליך, ואם לא תאבה שמוע לעצתי עשה כלבבך –
כשתי שעות ישבתי משמים על מקומי אחרי אשר עזבני גדעון ולא ידעתי נפשי את המחשבות אשר חשבתי אז, כי לא חשבתי מאומה רק בְּמֶבָּה בתמהון הבטתי נכחי על כפות המנעול מבלי אשר ידעתי מה חזיתי. אחרי אשר כלו העם להתפלל תפלת הערב ויצאו החוצה לקדש הלבנה החילותי לשית עצות בנפשי, אם ללכת לבית אבירם לאכול ארוחת הערב, או לחדול, כי יראתי מאד פן יבואו דברי גדעון ואשמע שמה דבר מר כי לא יוסיפו תת מלחמם לי. אך בעודני חושב מחשבות ראיתי כי הנני עומד לפני בית אבירם כי הלכתי ובאתי עד הבית מבלי אשר שמתי לבי על דרכי ומבלי אשר ידעתי כי הולך אני, בראותי את הבית נבהלתי כי כחולם הייתי בעיני, זמן כביר עמדתי על מקומי ואירא לבוא הביתה.

– מדוע תעמוד בחוץ? בחור! – הכרתי כרגע את קול המבשלת אשר בבית אבירם, אשה זקנה ומרת לב, כי שני בניה לֻקְּחוּ ממנה וַיֻּגְלוּ לעבוד עבודת הצבא יהיא לא קראה אותי בשמי רק בשם בחור כאשר יכנו את כל בני הישיבה, ולקולה התעוררתי ואבוא אחריה הביתה, שמה לא מצאתי איש מלבד הָרַבָּב אשר שכב על הארץ וקול נחרו אימה, ורק נר אחד האיר את החדר הגדול ועל כן היתה אפלה בכל קצותיו. המבשלת הציגה לפני המאכלים: לחם ודגים והמאה, אך אני לא נגעתי בהם. אחרי קומי ממושבי לשוב הביתה נגשה אלי המבשלת ברוח נכאה ותאמר: בשירה לא טובה בפי – נפשי יצאה בשמעי דבריה, אך התחזקתי ואשאל: ומה היא הבשורה? –

– בעל הבית צוה עלי להגיד לך כי לא תוסיף לבוא הנה, כי אמר: אין את נפשי לתת את לחמי ל ל צ י ם –

– טוב הדבר, הגידי לאדונך כי אין חפץ לי בו ובלחמי – עניתי בגאון למען כסות על פצעי לבבי. האשה הניעה אחרי ראש בצאתי ולא ענתה דבר. הנה באו דברי

גדעון כאשר דבר, אכן הרעה אך החלה ועוד תוסיף לדכאני תחת רגליה — כה דברתי אל נפשי כמי חפצתי לענות אותה וליסרה על משוגתה. בפעם הזאת לא טפלתי חטאת על המקרה רק עלי זעף לבי, כי ידעתי כי בי האשם. בלב מלא יגון שבתי אל הישיבה ואבקש להסתר מפני גדעון מיראה פן יוסיף ליסרני, כי אף אם יסרוני כליותי מוסר אכזרי בכל זאת מאנתי שמוע מוסר כלמתי מפי זר. אך לא כאשר חשבתי כן היה, כי אך ראני גדעון נגש אלי וידבר אתי רכות וינחמני באמרי פיו באמרו: הלא כזה וכזה יקרנו בימי חיינו ואם נשים לב לכל דבר בקטן כגדול הלא אז יהיו כל ימינו אך יגון ואנחה ומעינות דמעותינו לא יסכרו. לא טוב הדבר אשר אתה עושה, חזק ואמץ לבך וקח תורה מהמקרה הזה לבל תשוב לכסלה —

— מאין נודע לך מה קרני? — שאלתי בתמהון — האם לקחה אזנך מפי מאיר כי דלתי בית אבירם סגרו בעדי מבוא? —

— אני לא שמעתי זאת מפי איש, אבל לבבי ידע זאת מראש, אכן הנחם על האבדה הזאת, כי לא רבה היא ובקרב ימים תמצא בית אחר פתוח לפניך, רק את התורה אשר יצאה לך ממקרי היום הזה נצור בלבבך — הוא הוסיף לדבר על לבי ולנחמני אך כל עמלו נשאר מעל, כי לא על הארוחה הייתי דואג, רק על כל חזיונותי ותקותי להיות „חתן" בקרב ימים היה לבי דוי. הן באבירם שמתי כל מבטחי ואהבה בכליון עינים ליום בואו ואחרי אשר בא היה כפשע ביני ובין מאויי לבי, ועתה שהתי רגע את הצלחתי ואשלח טובי מיד — כה הגיתי במר רוחי, והדמיון זה העבד הבוגד אשר ביום שמחה יעזור להרבות השמחה ובעת צרה יגדיל השבר שבעתים גם הוא גלוה לפוקת נפשי להגדיל שברי בהעבירו לפני ברגע אחד כל האשר והששון אשר היו נכונים לבוא לי, לולא נבאישתי בבית אבירם. ומאנתי הנחם על האשר אשר שלחתי מיד ואשכב למעצבה כל הלילה ושנה נדדה מעיני

ביום המחרת בבקר כאשר עברתי על פני המורה הביט בפני ויאמר: מה זה היה לך יוסף כי נפלו כה פניך? –
– עתה יחסרו לי שני ימים בשבוע – עניתיו – כי אבירם לא יוסיף עוד להעניק מלחמו לי –
– איזהו שוטה המאבד מה שנותנים לו – ענה המורה בפנים נזעמים – אני נתתי לך ארוחה טובה בבית אנשים ישרים ואתה באולתך תשבר עין לחמך, ומה אעשה לך? אני אמרתי כי נבונות ותדע להלוך נגד רוח האנשים ואתה תבחר להתהולל ולהפיל אור פני אנשים זקנים ממך לימים. המעט ממך כי הבאתני במבוכה בפעם הראשונה ועליך נשאתי חרפה מפי עכבור? המעט ממך המוסר אשר הטפתי לך אז כי תטיב דרכך מן הוא והלאה, כי עוד הוספת אולת על אולת בפני רבים? תיסרך אולתך, אך דע כי מידך זאת לך – ככלותו לדבר הביט בי כי קוה לשמוע מענה מפי, אך אני הורדתי לארץ ראשי ואדום.
– אמנם עתה תבין כי הסכלת עשו, ובשת פניך תכסך ולא תמצא מענה, אכן הגד הלארך ימים תזכיר את המוסר הזה, או עד ארגיעה יסוף מזכרך? – אני החרשתי ולא עניתי מאומה.
– אבל דבר, הן לא חכם אני כשלמה כי אדבר על עץ ואבן אשר לא יפתח פיו, היתכן הדבר הזה? אני אדבר ואשאל ואתה תחריש ותדום ולא תענני עד מה? –
– הנעשה אין להשיב – עניתי בקול דממה.
– אמנם התתן תודה כי הסכלת עשו? – דבריו ירדו כחצים שנונים ללבבי ויכמשא כבד כבד ממני הדבר להודות במו פי כי הסכלתי, אף כי בלבי כבר נתתי תודה ואחריש עוד הפעם רגעים אחדים, אך אחרי כן אמצתי רוחי ואמר: אמנה שגיתי! –
– ראה וזכור כי בפעם הזאת אעביר על חטאתך, אך צפון הדברים בלבך, כי על שני חטאים נשאתי לך ולא אוסיף, והנני ללכת היום אל אבירם להשיב את לבו אליך –

המורה הביט שנית בפני, ובלי ספק דמה בלבו, כי אשמח על הבשורה הזאת ויקוה לקחת מפי תודה, אולם אני החרשתי ולא עניתיו דבר, כי כרצח בעצמותי היה לי לשוב על עקב בשתי ולאכול לחם האנשים אשר מאסו בי.

– אני אשיב לך את האבדה, אך שמע בקולי לכל אשר אצוך – הוסיף המורה לדבר – התשמע בקולי? –

– אעשה ככל אשר יצוני רבי – עניתי בקול דממה.

– אם כן לך ובוא כרגע אל בית עכבור ובקש את פניו כי יסלח לך על אשר הכלמתו אתמול ואני אדע נאמנה כי יסלח לך –. עד הנה ירדו דבריו אל לבי כנטפי רעל אשר ימיתו לאט לאט את הבשר ויביאו מבוכה בנפש ורוח; אך דבריו האחרונים הרעימו כרעם בגלגל באזני ויעוררוני מתרדמת מבוכתי. אמץ לבי ועז רוחי אשר עזבוני כמעט קט שבו אלי בשמעי דבריו האחרונים ואקרא ברוח עז: אף אם אגוע ברעב ובלי מחסה אחבק אשפתות לא אתרפס וארהב איש! – המורה הביט בפני בתמהון ויאמר בפנים נזעמים: הגד נא לי אם בן רוזני ארץ אתה, כי כה ייקר כבודך בעיניך, מדוע באת הנה? הטרם תדע כי רק לעניים אשר יחסר לחמם ואשר יחפצו להגות בתורה רק להם הישיבה בית מקלט ולא לבני רוזנים אשר יבקשו להתהלל ולהתלוצץ. – ככלותו דבריו הסב שכמו ברגז וילך לו, ואני אמרתי בקול דממה: מתן בסתר יכפה אף, בעת אשר לקחת הכסף מידי הייתי כבן רוזנים בעיניך ושני שקלי זהב חדשים ירוממוני שנית לרוזן – היא הביט פתאם לאחריו בדברי את דברי ולא ידעתי אם שמע את דברי, או מבלי משים עשה זאת ועל כן מת לבי ויהי לאבן, כי אמרתי עתה יהפך גם הוא לאכזר לי ואין עוד מושיע –

כל היום ההוא ישבתי אל השלחן ולא הסירותי עיני אף רגע מהגמרא, כי בקשתי להסיר דאגה מלבי בחזקת היד. בראשונה שוטטו עשתונותי לכל רוח ולא שמעתי את הדברים אשר הוצאתי מפי, אך כאשר הרביתי הגות כן

עזבוני מחשבות יגון, כי כבר החלותי להבין דבר חכמים ואמצא במו נחת.

לעת ערב נגש המורה עוד הפעם אלי ויאמר: אכן צדקת בדבריך באמרך: הנעשה אין להשיב, כי ידעת בנפשך, כי שנית ושלשת באולתך וקצרה יד איש מהושיע לך עוד — השתוממתי לשמוע כזאת מפיו ואמר בלבי, בלי ספק טפל שונא על עוני ויחפא עלי דברי און אשר לא פעלתי, לכן אכזיבנו כרגע.

— ומה עשיתי עוד? — שאלתיו — הלא את אשר עשיתי לא כחדתי החת לשוני, ולמה יאמר רבי כי שניתי ושלשתי באולתי? —

— הגם זאת השמעתני כי מעשי התעתועים אשר הסכלת עשו ביום כאל נחשבו בעיניך ועל כן חגרת בעוז מתניך להוסיף אולת בלילה להגיד להמבשלת, כי אין חפץ לך באבירם ולחמו? זה הוא הגמול אשר גמלתו בעד לחמו אשר אכלת כשנה תמימה! והמבשלת ספרה הדברים באזני אדוניה, ועתה אין עוד כל תקוה להשיב לבו אליך. אני נסיתי לדבר על לבו, כי לא ידעתי מדבריך האחרונים מאומה, ואשא עליך חרפה גם בפעם הזאת. לכן הנני מגיד לך עוד הפעם, כי אם תחזיק בדרכך ותקשה ערפך גם בימים הבאים ידוע תדע כי אעלים עיני ממך ולא אוסיף לזרוע דברי על צחיח סלע —

— לא על צחיח סלע תזרע זרעך, כי תמצא שכר אמת לפעולתך ומחר תבוא על שכרך — אמרתי בלבי, אך פתאום נבהלתי ממחשבתי זאת, כי רוח מבינתי ענני: מדוע תשים אשם נפש האיש הזה? אתה העקשת הישרה, אתה חטאת בנפשך, אתה נכשלת באמרי פיך והוא יבקש להושיעך בצר וישא עליך חרפה ועוד תשים בו תפלה?! היא הצדיק ועלי להיטיב דרכי ולשום עיני על כל מצעדי רגלי לבל אתעה עוד... אך מה זה היה לי, כי נהפכתי לאיש אחר? הן לא זאת היתה דרכי בימים החולפים, הלא

אהבתי את הזקן אשר לקחני לבן לו ואת . . . את מי אהבתי עוד ? לא אהבתי את איש , וגם את הזקן לא אהבתי בלב שלם – בפעם הראשונה נודע לי כי לא אהבתי עוד מקרב לב את איש ואתחלחל מאד . הלא כפרא ביער אתהלך בין בני האדם ולא אוהב את איש , הן כל בני האדם יאהבו , אלה את הוריהם ואלה יכירו טובה למטיביהם ויאהבום בלבם ואני לא אוהב ולא אכיר טובה . . . אולם את מי אהב אם אין לי הורים ? ואיך אכיר טובה אם אין . . . אך האם לא הטיב איש עמדי ? המעט ממני את כל אשר עשה מאיר לי ? והאם לא הרבה המורה עשות עמדי טובות , ומדוע לא אהב אותם מקרב לב ? אמנם הלא גם אני אהב – קראתי פתאם בקול . וכרגע נבוכו עשתונותי ולא ידעתי נפשי מה חשבתי עד הנה . ואת מי אהב ? את דן אהב – עניתי לנפשי אחרי אשר סרה מבוכתי – את דן ? הלא הוא הסב בנפשי , כי לא אהב איש , היא סך עלי רוח משטמה ויעצם עיני מראות נכוחה ולולא הוא אהבתי את המורה ואת . . . לולא הוא ? – קראתי פתאם בקצף בקול רם כמי אדבר משפטים את איש אשר העז פנים לדבר סרה באזני על רעי – לולא הוא ? האם גם הוא עשה לך רעה ? הן לולא היא התהלכת עתה את משוררים פריצים , את נערים שובבים או את חבר גנבים ! הוא הוציאך למרחב , והוא הביא חכמה בלבך וגם עליו יזעף לבך ! עתה ראה כי לבך רע ויצר מחשבותיו רק ר"ע , תטפול עון ופשע על מטיביך הטובים ממך ולא תשים נגד פניך את כל הרעות אשר עשית . המירה , החזן , בעל השב , אבירם ועכבור כלם רעים וחטאים וגם דן פישע וְעַוָּל הנהו ורק אתה לבדך הצדיק ! הה , דרכי יורדות מות ! איטיב דרכי ! אך איך איטיב עתה דרכי והנעשה אין להשיב ? אבירם ישנאני , עכביר ירדף את נפשי , המורה הסיר פניו ממני , ומה יועיל לי אם איטיב דרכי ? האם יאמינו בי ? הלא חתום בצרור פשעי ! אולם מדוע אין להשיב ? אלך אל אבירם ואתרפס לפניו – אבל הוא לא יתנני ראות פניו . אלך אל עכבור –

אך אולי יגרשני בחרפה, ומה אעשה? אין טוב לי בלתי אם להרחיק נדוד, אלך אל עיר אחרת, הלא טוב לי עתה מאז. בראשית בואי אל הישיבה, לא ידעתי עוד בתורה עד מה ולא ידעתי דרכי בני הישיבה ועתה ארע כל אלה וימשכוני חסד בכל מקום בואי – אבקש לי ישיבה אחרת בעיר אחרת – – אמנם האעזוב את רעי את גדעון אשר פקח עיני ואשר יתהלך אתי במשרים? האעזוב את האנשים הישרים אשר יעניקו מפתם לי יום יום? האעזוב את הזקן ובת בתו? ומדוע? מאשר כי אבירם חדל מתת מלחמו לי! יקח אותו ואת לחמו... אך לא! לא אקללנו! יהי לו אשר לו ואני אמצא לי בית אחר, הלא מאיר אמר לי כי ישביעני בשמחה עת בטני תחסר וגם הזקן לא ימנע מתת לי ארוחה בהודע לו כי יחסר לחמי... אבל מי יודע אם לא שלח עכבור לשון אפעה גם שם ויבאיש ריחי?... כל עצמותי רחפו בחשבי, כי אולי נבאשתי גם בהזקן ובת בתו... המחשבות האלה כהנה וכהנה עברו על לבי אשר לא אזכור עוד כי כצידה דגים במצולה יעלה רק את אשר יגרה במכמרתו, הלא המה הדגים הגדולים והקטנים ימלטו חיש ואינם, כן הכותב מחשבותיו על הגליון יביא רק את אשר העלה בחרמי הוא הזכרון, והיותר יעלה בתהו ויאבד. וגם אני אזכור אך מעט מכל אשר הרה והגה לבי בלילה ההוא, אך זאת אזכיר כי זמן רב מאד חשבתי מחשבות עד אשר שכבתי למעצבה ואישן בלי מנוחה. האיש אשר באהבתי הרבה לחפש ודרור הושם בכלא וברזל באה נפשו ויפחד לשאת שם חפש על שפתיו; הרעב אשר יראה לחם ויפחד פן מרורת פתנים בקרבו; התועה בדרך באישון ליל ובשרו סמר מפחד וקרח ויפחד לבוא אל הבית הנשקף למולו ביער פן ימצאו בו מרצחים סתר להם, היא יחיש בנפשו את אשר הרגשתי אני בלילה הזה עת אחזה השנה בעפעפי. השנה אשר אליה יחכה בבליון עינים הָעָיֵף מעמל היום היא היתה לי לפחד וזועה, כי יראתי מאד מחזיוני ליל אשר תביא בכנפיה ואשר יעני

את נפשי בכל עת אשר דאגה שברה לבי ביום הרבה יתר מן הדאגה והצרה הבאה עלי. אמנם כתקות האיש כן גם פחדו כְּרֻבָּם כן באפס יסודם, גם אני פחדתי ללא־פחד; חזיונות נוראים לא בעתוני רק הפחד אשר פחדתי מהם גזל מנוחתי והקיצותי לרגעים עד אשר אתא בקר ויביא פדות לנפשי הנדהמה.

יג.

טַעַם זְקֵנִים.

אך לשוא יעמלו המלחים להחזיק כן תרן אניתם, לפרוש נס ולתתור השיב היבשה עת תבוא סופה מן החדר ותכה בים גלים ותשימהו כמרקחה, כי היא מדי עברה תשחק תלעיג לבן אדם וגבורתו והתבולותיו; ולהבל ירבו ידברו האוהבים דברי תנחומים לאיש עת יטבע בים דאגה ועשתנות יגון יסערו כגלי עברה להפיצו, כי לא יצלחו להשקיט נפש סערה בטרם בא מועד. רק אחת היא אשר עוז בידה להשביח גלי היגון והיא–העת, היא לבדה אשר מסבות תתהפך לרגעים בתחבולותיה, אשר תוליד בנים ותכין קברם ומעפר אחר תצמיח, היא רק היא תכאיב ותחבש, ולכן לא לנצח שמחה וגם דאגה לא לעולם עומדת. היד האביב והדרו יסיג אחור בבהלה מפחד חרבוני קיץ והחירף האכזר מלך בלהות וזועה יסוף ואיננו בטרם יֵצֵא פני מלאך השלום, פני האביב הנותן נשמה וחיים לכל היקום. כאביב כחורף כשמחה כתוגה יחד כסופה יעברו, העת תביאם בכנפיה והיא תשנה פניהם ותשלחם. אך רגע יתהלך בן חלוף בגני עדנים בהלך נפשו וישיש בדי שמחה וכרגע יראה אחריתה – תוגה, וגם היא כמוץ תסער ואין זכרון לה בהמר העת. זאת חזיתי מבשרי בימי עלומי בעת אשר הגיוני לבי לא ידעו ערנה מרגיע, כי רצו עפי ואיש רעהו דחק ויסערהו ממקומו, ולרוחו היה

חליפות לרגעים – חליפות פעולות החיים אשר לא ישבתו רגע מעבודתם בימי הנוער – אל לבני הנעורים תנחומים! לא להם תנודו אתם הנאנחים בשברון מתנים על שבר רעכם ואידו, כי שברם ואידם כעב קל יעברו עת נשף בם רוח ששון, ורוח ששונם הלא יחליף כח חדשים לרגעים בהגלות לפניהם רגש או תענוג חדש אשר לא ידעו אותו... נודו לשבעי ימים, אשר כבר שתו מצו כים מנעמי החיים ועליהם אבד כלח עם שאונו והמוני, עת שואה תבוא עליהם, כי חמת יכרעו יפלו תחתיה. אכן גם להם לא תצליחו לרפא מכאובם וגם להם רק מאת העת תקוה נשקפה – כי תקדם אל גבולם...

כל דברי רעי גדעון אשר אמר לנחמני בלילה ובבקר למחרתו היו כקצף על פני מים ולא הביאו תנחומים לנפשי, ואני אמרתי גדול שברי כים ואצלול בו כעופרת, כי בפעם הראשונה הגה לבי חזיונות אחרים ותקוה אחת זמן כביר, ולא כהתהלכים לפניהם היו אלה; עד הנה היו חזיונתי כחזיוני ליל אשר יעשו להם כנפים לאור בקר וישובו אל תהו הרת כל החזיונות ועתה לקחו את כל לבי ימים רבים. התקוה למצוא בית ומנוחת תמיד מלאה כל חדרי לבי, כי אני אשר כבר שבעתי נדודים מרבה להכיל, כצפור נודדת אשר לא מצאה קן לה, בעת אשר כל הנערים אשר כגילי לא ידעו אם ימצא בית אחר מבלעדי בית אבותם ואם תמצא עיר אחרת מבלעדי עיר מולדתם. אני ידעתי עוד באביב ימי עלומי ערוך את ערך בית ובני משפחה, וכאשר נעלה היה בעיני למצוא בית ומחסה לבל אירא עוד מפגע רע אשר יבוא פתאם ויקרא באזני: נודד: הרחק נדוד, לא לך מרגעה! ובאשר שמעתי קול מאחרי כי קרובה ישועתי לבוא החזקתי בהרעיון הזה ולא הרפיתיו ויהי לי לששון ביום ובלילה. ואחרי אשר דמיתי כי אניתי הסוערה באה עד החוף ולא יארכו הימים ואראה את חזיונתי יוצאים לפעולות אדם לכן אבלה עלי נפשי בראותי כי פתאם לפתע בא רעם וברק וישיפני וישליכני אחור אל מצולה, ומשנה שברון הֻכֵּיתִי

באמור אלי נפשי: הן הרעם הזה מידך היה לך! אתה פוררת בידיך מגדלי אשרך כשבר נבל יוצרים! — אמנם אף כי כליותי יסרוני והנחם שלח לשון אפעה בבתי נפשי וגם נתתי אל לבי להטיב דרכי ולהשכיל פי לימים הבאים לבל אביא עלי עוד הפעם אסון, בכל זאת רחקה כל תקוה ממני למצוא עוד מנוחה וישע, כי ידעתי בנפשי כי כל אלה לא יועילו לי ועוד אשיב לכסלה. כשני לבבות היו בקרבי ומחשבות שונות אשה מרעיתה מצאו בכל עת קן להן בכליותי ותשמיענה קולן גם יחד לשבט ולחסד: בעת אשר מחשבה אחת יסרתני במיסר אכזרי באמרה: אתה הסבות בנפשך! השמיעה האחרת קילה: חף אתה מפשע וכל עושי לך רעה יאשמו. בעת אשר מחשבה אחת נתנה לאלהים תפלה: אין שיפט ואין פוקד עון כי איש איש הישר בעיניו יעשה באין מפגיע, התפללה השניה אל אל מושיע: ברוק ברק אלהים והכריע אויבי תחתי — וגם בפעם הזאת התלקחה מלחמה בְּקִרְבִּי: רעיון אחד שם אשם נפשי על אשר הכלמתי פני עבבור, על אשר ארשיע את אוהבי בעת אשר ארשע אני, והשני קם למולו ויקרא: אך מדוע יפקוד אבירם עליך אפו ולו לא עשית רעה? ואם גם עול פעלת מדוע לא יסרך כאב את בנו כי אם שחת רחמיו ויגרשך מהבית בחרפה?! הן לוא עשה בנו או אחד מבני משפחתו את הדבר הזה הלא הללהו גם הוא על חכמת לבו ואותך הדף בעברה! ומדוע? יען וביען כי ילד מסכן אתה! העני, העני רק הוא בעוכריך! לוא היה לך אב או אח כי אז נשאוך על כפים ויתפארו בחכמתך כי מאד נבונות ועתה אחרי כי בן עני הנך תחשב לך חכמתך לחטאת! — כה דברו הגיוני לבי דבריהם יחד ויגזרו לבי לגזרים ולא נתנוני לשית עצות ישרות בנפשי ועל כן נפוגותי ואשב משמים בכל עת התפלה ולא האמנתי כי אמצא עוד נחומים לי. אכן לא כאשר דמיתי כן היה, רגעי יגוני לא ארכו, ועוד ביום ההיא כעבור שעה אחת, בבואי אל בית הזקן לארוחת הבקר ובהביטי בפני העלמה אשר האירה פניה אלי נסו כל

רגשות היגון ממשכיות לבי כמנוסת צללי ליל עת אתא בקר.

הנערה ישבה למולי ותשיחני ותספר לי בשמחה כי בקרב ימים תבוא אמה ותחדה בשמחה את פניה.

– היש לך אם? – שאלתי בתמהון, כי חשבתיה עד אז ליתומה באין אב ואם.

– יש לי אב ואם, אך אבי חולה הוא ועל כן לקחני אבי אמי אל ביתו כי אהבהו כנפשי וגם הוא יאהבני מאד –

– ומי לא יאהב נפש טהורה כמוך? – אמרתי בלבי. אבל לשוני לא הרהיבה עז להשמיע כזאת.

– בעוד ירח ימים יהיה יום שמחה בביתנו, כי הוא יום הֻלֶּדֶת אותי ואז אהיה „בר מצוה" – הוסיפה לדבר בשחוק. אני התפלאתי מאד בשמעי כי שנותיה שלש עשרה ואני דמיתי כי רק אחת עשרה לה ואשאל: האם שלש עשרה שנה ימי חייך? –

– הלא אמרתי לך כי אהיה בר מצוה ואתה הלא מתופשי התורה אתה והדע כי כמלאת שלש עשרה לאיש אז יהיה בר מצוה – ענתה בשחוק נעים. כל דאגה ויגון נסו מלבי אשר לפי שעה היה מטרה לחצי זעמם ועניתיה גם אני בשחוק: זאת לא נכחדה ממני כי במלאת שלש עשרה לנער יהיה בר מצוה, אך לא שמעתי מעודי כי נערה תהי בר מצוה אף במלאת לה שבעים שנה –

– נערה בת שבעים שנה; – קראה בקול שחוק גדול וברגע ההוא בא הזקן הביתה ובראותו אותה שוחקת שחק גם הוא מבלי אשר ידע למה ועל מה, והיא מהרה ותפול על צוארו ותאחזהו בזקני ותנשקהו מנשיקות פיה בכח עד כי צללו שפתיה והזקן אצל גם הוא עתרת נשיקות לה ויושיבנה לימינו וישאל אותה: למה זה צחקת בתי? –

– ומדוע צחקת אתה בבואך הביתה אם לא ידעת למה זה צחקתי? – השיבה הנערה ותגיע בראשה בהן.

– הוי שובבה! – קרא הזקן בשחוק – הכזה יהיה מענה אשר תבחרי לענות לאביך? זכרי ואל תשכחי את אשר

עשית לי היום ולא עלי יהיה הקצף אם לא אקנה לך תשורה יקרה ליום הלדת אותך –

– אמנם אתה הלא תבוא הנה לשיש ביום שמחתי ? –

– לא אבין את דבריך הלא פה בביתנו יהיה המשתה ומדוע תשאליני אם אבוא ? –

– אם כן אין חפץ לי עוד במנחה ותשורה אחרי כי פניך יאירו אלי ביום שמחתי – ענתה הנערה בלב תמים. הזקן חבק אותה בעליצות נפש ויאמר: מה נעמת לי מקיר שעשועי! אבל הגידי נא לי למה זה צחקת ? –

– הבחור אמר כי נערה לא תהי בר מצוה אף במלאת לה שבעים שנה – קראה עוד הפעם בקול שחוק גדול – הראית אבי נערה בת שבעים שנה ? –

– הבחור צדק בדבריו כי נערה לא תהי בר מצוה רק בת מצוה –

– טוב הדבר אהיה בת מצוה אך יבוא הבחור הנה לשמוח בשמחתנו אף כי לא אהיה בר מצוה רק בת מצוה, האין זאת ? –

– הלא שמחתך היא ואת אשר תבחרי בו הוא יהיה קרוא –

– התקרא את עכבור הנה ? –

– מדוע תשאליני כזאת ? –

– כי הכליה שנאה שנאתיו וכאשר אראה פניו תערב שמחתי –. כאשר מת לבי בקרבי בשמעי שם עכבור נשא על דל שפתיה, כן שב ויחי בראותי כי זעום נפשי היא גם שנוא לבה.

– ומדוע תשנאי את האיש הזה והוא לא עשה לך רעה מעודו ? –

– כי הוא איש רע הלב ויבקש לעשות רעה –

– מי הגיד לך זאת ? – שאל הזקן בתמהון ויביט בפני כי חשב כי אני דברתי סרה על עכבור באזניה – האם ראית מעשיו הרעים כי התני אותו לאיש בליעל ? –

לפתות אנשים לעשות רעה האין זאת רעה? והוא הלא חפץ להסיתך כי תמשיך ידך מתת להבחור לחם חקו, ואיך תשאלני אם ראיתי מעשיו הרעים, הלא בעיני ראיתי ובאזני שמעתי כל אלה? – ענתה הנערה בבטחה כאיש לוחם מלחמת צדק וישר. הזקן נבוך בשמעו מענה פיה, כי בלי ספק קוה לשמוע כזאת מפיה וגם לא ידע להשיב על תוכחתה ויחשוב רגעים מעטים, אך באין דרך לצאת אחז בדרך כל ההורים אשר לא ידעו ענות על שאלת בניהם: מהירי חמה ינערו בהם או יניפו שבט מוסר עליהם, ואלה אשר חימה אין להם יבקשו לסבסך דבריהם בשאלות חדשות, וכן עשה גם הזקן, כאשר לא מצא מענה להשיב על דבריה שאל אותה: ומדוע תעשי את רעה ותחטאי בשפתיך? –

– אני! – קראה הנערה ופניה אדמו כתולע מבשת – אני אעשה רעה? למי? הגד נא כרגע למי עשיתי רעה ואבקש כי יסלח לפשע שפתי –

– ללכת רכיל האין זאת רעה? – ענה הזקן במנוחה בהביטו בפניה – הלא תלכי רכיל ותגלי סוד אחר בהשמיעך דברי עכבור באזני הבחור –

אמנם הלא בקול גדול קרא עכבור וישפוך עזוז אפו באזני אנשים רבים, והאם סוד הוא הדבר אשר ידבר איש בקול גדול?

– את עודך ילדה קטנה ולא תביני להוציא משפט בין טוב ובין רע, אך אני אומר לך כי לא כן עשית –

– אם עול פעלתי לא אוסיף – ענתה הנערה בדברים היוצאים מקירות לבה – אני לא ידעתי כי זאת תחשב לי לחטאת, אך בהודע לי אבקש את פני עכבור כי ישא לפשע שפתי –

– אל תעשי כזאת – קרא הזקן.

– מדוע? – הלא במו פיך הגדת לי פעמים רבות, כי אם יחטא איש לאיש לא יאבה ה' סלוח לו בלתי אם יתרפס וירהב רעהו עדי יסלח לו – הזקן בא עוד הפעם

במבוכה ואחרי אשר החריש זמן מה ענה: מאד תעלוזנה כליותי בתי, לראות תם לבך ובור רוחך, החזיקי בדרכך זה גם בימים הבאים ותמצאי חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם, אולם דעי לך כי אין חֻקת משפט לתם וישר, כי גם המה לא ישוו בכל עת, והדבר אשר יחשב היום לחסד יתחשב מחר לחטאת, כי העת המקום והמצב ירימו וישפילו מפעלינו, שערי בנפשך אם תראי איש רעב וערום בלי לבוש בלילה ורחמיך יכמרו עליו ותתני לו מתנת כסף, התדמי כי נדבת לבך תחשב לצדקה? — לא! הכסף לא יחם את בשר העני ולא ימלא בטנו בלילה עת אזלת ידו ממצוא חפצו במחיר, ומי יודע אם לא ימות ברעב וקרה עד אור בקר. אך הדבר הזה לא ישוה אל הדבר אשר נדבר בו עתה. הטי למשל הזה אזנך! הגידי נא מה תעשי בבוא אליך איש ויבקש ממך כי תתני לו סכין? התתני לו כרגע מבלי שאל את פיו, מה חפץ לו בו? —

— בלי ספק יחפוץ לפרוס לחם אחשוב ואתן לו —

— ואם יעלו מחשבות על לבך פן מרצח הוא האיש ויקח מידך את הסכין להביאהו בלב רודפו? —

— אז לא אמלא שאלתו אף אם ירצחני נפש —

— עתה התבונני בדברי. אני שאלתיך „ואם יעלו מחשבות" — אך מה תעשי אם המחשבות לא תעלינה על לבך והאיש הזה יהיה מרצח? —

— ואיך אוכל להזהר משגיאה כזאת? —

— זאת תעשי ותנצלי מכל רעה, פלסי מעגל רגליך בטרם תתיצבי עליו, בחני מעשיך בטרם עשית ולא תשני. זכרי בכל עת כי הטובה תהפך לרעה אם תעשי אותה בלי דעת —

— אך מדוע לא אבקש סליחה מעבבור אחרי כי חטאתי לו? ומה היא הרעה אשר תצמח מזה לאיש? —

— לוא היה עבבור איש ישר אז יעצתיך גם אני לבקש סליחה ממנו, כי אמרתי את תעשי הצדק והישר והוא יראה

ויקח מוסר ויבקש גם הוא סליחה מהבחור, אך בידי האיש הזה יהיו דבריך לחצים שנונים לכלות כל חמתו בהבחור, ולא אשגה אם אחשוב למשפט כי עתה, בראותו כי דבריו לא עשו פרי והוא יחשוב בלבבו כי הבחור לא ידע מדבריו עד מה, יש תקוה כי ישוב אל לבו וישיב מעליו אפו, אך בהודע לו כי הבחור יודע כי רדף אותו באף ועמלו היה להבל אז ירב בעסו עמו למען הראותו כי זרועו מושלה לו —

— אם כן אחדל מדבר עוד עם עכביר למטוב ועד רע, ואשמרה מעתה פי ולשוני —.

השמחה הגדולה אשר מלאה לפני רגע כל חדרי לבי חלפה ועברה בראותי כי המה ידברו דבריהם יחד כמו רק המה בבית מבלי שים לב כי גם אני הייתי אתם. כמת נחשבתי בעיניהם — אמרתי בלבי — המה ידברו, ישאלו וישיבו דבר מבלי אשר ישימו אלי לבם, כן דברו העניים בבית מקלטם לשבט ולחסד בהזקן אשר מת בעוד אשר היה לפניהם, כי המתים לא ידעו מאומה וכן ידברו עתה בי. אמנם כן הוא, גם אני מת הנני כי עני כמת נחשב. לוא הייתי בן עשירים אז חי חי הייתי וישאלו בעצתי וייחלו למוצא שפתי. אך מי ישים לבו אל בן עני? הה! אלה המה שלוי עולם וזה דרכם! המה לא ידעו נפש האביון. הן גם לי לבב כמיהם, גם דמי לבבי ירתחו כסיר נפוח עת אשמע חרפתי, ובעיניהם הנני כמת ועוד נופל ממנו כי המת לא יבקש אבל לנפשי ולא ישא חרפה על פת לחם אשר יעניקו לו ב ר ח מ י ם ר ב י ם... אני אמרתי בני עליון אתם, מלאכי מרום אשר לא ידעו עשית רע, אכן גם אתם ככל העשירים; פת לחם אשר תותירו משבעכם תתנו ובמחירו תקחו כבודנו, רגשות נפשנו וכל יקר בלבבנו... כלכם אבירי לב, רק האחד יכה בשוט לשון זעם והשני ימחץ בשפת חלקות... וגם את נפש ט ה ו ר ה, גם את תבקשי להראות כי רם ערכך מערכי פן אשבה רגע גורלי המר... אמנם היא תנקה מפשע כי היא נערה קטנה ולא תדע את רוח בני האדם. ועליה לענות

לאביה על שאלותיו, וגם תלחם את מלחמתי ותפקוד אפה על איש חרמי, אך הוא לא ינקה, עליו לדעת כי גם אני איש חי הנני כמוהו! לא טוב הוא מאבירם וגם היא השליכני כנצר נתעב מהבית לוא נבאשתי בו... כה הגיתי מדי דברם ומרגע לרגע חם לבי בקרבי וקצף ויגון ומשטמה התלקחו בחבי עד כי עלו מחשבות על לבי להגיד להם מעלות רוחי ויעבור עלי מה, ואולי הקימותי מזמותי לולא שם הזקן כרגע קץ להם באמרי פיו, כי אחרי אשר כלה דבריו את הנערה שם פניו אלי ויאמר בדברים נעימים כדרכו: אני שמעתי כי אבירם חדל מתת מלחמו לך, האמת הדבר? —

— כדבריך כן הוא — עניתי באנחה.

— אל תעצב כי אני אהיה מגן לך וביתי פתוח לפניך בכל עת אשר תבוא הנה — בראשונה נאלמתי דומיה ולא עניתי דבר, כי בליותי יסרוני ולא העזתי מצח להרים עיני אל האיש טהר הלב הזה אשר טפלתי עליו חטאת שקר בלבי, אך אחרי כן אמצתי את לבי ואקרא: ומה אשיב לך בכל חסדיך אשר תרבה עשות עמדי? חסדיך גדלו במאד מאד וקצרה ידי משלם לך גם בלשוני אין מלה להביע רגשות תודתי אשר...

— אין חפץ לי בתודה, והחסד לא גדול הוא כאשר תגדיל עלי במו פיך, כי מה עשיתי? אני אמרתי לתת לחם לאיש אשר בטנו תחסר? ידעתי כי גם אתה עשית כמוני לוא מצאה ידך לעשות, על כן חדל לך מהשיב תודות לי, גם אל תאנח כי לא יחסר לחמך —

— בי אדוני — קראתי ברגש — חסדך עלי גדול במאד מאד, ומדוע תמנעני מהכיר טובה? הן הדבר הזה כרקב בעצמי ועל זה אני נאנח על כי נשיתי טובת אבירם ואדבר דברים אשר לא כן, כי לא על הארוחה אשר חדל אבירם מתת לי תאבל עלי נפשי כאשר תדמה, רק על כי שלמתי תחת טובה רעה —

— ומה זה עשית לאבירם, או מה דברת אשר לא כן? —

– אני נבערתי ונכסלתי להגיד להמבשלת אשר אמרה לי בשמו, כי לא יחפוץ לתת לחמי ללצים „הגידי לאדוניך כי אין חפץ לי בו ובלחמו". אך עתה אנחם מאד על כי נתתי בקצפי את פי לחטוא אל מטיבי ובנפשי אשבע כי לא אשיב לכסלה – הדברים האלה יצאו מקרב לבי אף כי לא הכני לבי על המעשה אשר עשיתי לאבירם, רק כי כליותי יסרוני על אשר חשבתי רעה על הזקן ואחפוץ להודות במו פי כי חטאתי, ומבלתי יכולת להוציא שם הזקן מפי נשאתי שם אבירם על שפתי ואחשיב בלבי את הזקן. כשחוק נראה על שפתיו מדי דברי וככלותו ענה ויאמר: הלא תדע כי מודה ועוזב יְרֻחָם ואחרי כי נחמת ותשיב ממעשיך לא יקרך עון –

– ומה יקרו לי נדבות פיך, המה ירהיבוני ויתנו אמץ בלבי! – קראתי ברגש ובלבי אמרתי: הוא לא יבוא במשפט עמי כהמורה רק ינחמני באמרי רצון, יבוז יכרה לי אזן לשמוע במוסר הרבה יותר מכל המוכיחים בדברי מוסרם, דבריו אצפון בלבי ולא ימישו מזכרוני עד עולם. הה! מדוע לא יצאתי לאור באור החיים על ברכי איש כזה? ולמה נולדתי בסתר המדרגה? לוא הייתי בן עשירים כי אז יכלתי גם אני להשיב אהבה אל חיקו, כי נפלתי עתה על צוארו ואחבקהו ואקרא לו: אבי אתה! ולא בוז לי, אך עתה רחוקה ממני תאות לבי, כי איך אעיז פנים, אני בן בלי שם להראות אותות אהבה לאיש נכבד ונשיא פנים כמוהו? – הה! העֹני העֹני! הוא ימוגגנו תושיה! הוא יערב כל שמחתנו ולא יתננו אף השיב אהבה אל חיק מאהבינו! – הרעיון הזה היה כאש יוקדת בעצמותי וינשני את השמחה אשר נתנה הבשורה הטובה בלבי.

– מדוע נפלו פניך? – שאל הזקן בראותו כי פני זועפים.

– בשימי אל לבי כי אולת ידי משלם לך אף אחת מני אלף מכל הטובות אשר עשית עמדי – היא הביט בי באהבה ויאמר: אל יפול לבך על הדבר הזה, כי לא בכל עת תמצא ידינו לשלם טובה תחת טובה בפעל ידים, וגם מחשבות טובות

כמעשים טובים תחשבנה, ואני אמצא די שלומים ברגשותיך
אשר יהגה לי רוחך, אכן גם אני לא מלאך אלהים אני
כאשר תחשוב – הוסיף לדבר במאור פנים- כי גם אני אבוא
על שכרי ולא לחם חסד אתן לך כי אם מפרי מעלליך
תאכל – בתמהון הבטתי בפניו ואשאל: ומה תמצא ידי
לשלם לך? –

– תשמע ותבין – ענה בנחת – עתה תראה ותדע,
כי קצרה יד איש מהרע לרעהו, כי השוכן שמים יספור
מעגלי איש ויכונן מצעדיו; האדם יאמר להרע ואלהים יחשיב
לטובה, וגם עבבור אשר דמה בלבו להרע לך גם הוא עשה
עמך אות לטובה. אני גמרתי כבר אמר ללמד את הילדה
דעת שפת הארץ, אך לא מצאתי איש ישר לפני, ואני לא
ידעתי עד הנה, כי רב כחך בשפת הארץ ועתה נודע לי
זאת מפי עבבור, אשר חשב לך דעתך זאת לחטאה ואשמח
על הדבר במאד מאד כי אמרתי: אתה תורה את הילדה
קרא וכתיב ושכרך נכון לפני ואיש לא ידע בדבר הזה.
הלא תראה כי יש לי חפץ בך ומעמל כפיך אשביעך –

אסיר אל בור עת יפתחו לפניו שערי בית הכלא,
חולה נוטה למות כי ישיב ויחי לא ישמח בלבו כאשר שמחתי
אני לקראת הבשורה הזאת אשר הפכה אבלי לששון, לששון
אין קץ וברגע אחד – להאסיר והחולה תשיב העת רק את
אשר גולה מהם, ולי שלמה שמחות שבעתים באבלי. רק
שני ימים חסרו לי ועתה לא לבד כי לא יחסר עוד לחמי,
כי אם גם לא אירא עוד מחוץ שפת איב ולא אתרפס וארהב
איש ובשת פני לא תכסני בשבתי אל השלחן, כי מעמל כפי
אשבע, ועל כל אלה אחדה בשמחה את פני הילדה,
אשר גרשה כל עצב, יגון, פגע, מכשול־לב ומוסר כליות
תלאה הלאה מקרב לבי כהמעונן יורה ילדי שחת ברוח פיו.
השמחה מלאה כל חדרי לבי עד אפס מקום למחשבות, כי
שמחה גדולה בצרה נוראה ישביחו רגע המון מורשי הלב,
ולא השבתי לאהה אחת את כל הסיבות אשר הביא לי הרגע

הזה, לא הגיתי תודה להזקן היוצר שמחתי, גם לא שיתי לנגד עיני את הנקמה הגדולה אשר אקים מעכבור איש מציתי בהודע לו כי עשה אתי תחת רעה טובה, אף כי כל אלה הרגשות היו בלבבי, כי הייתי כהלום יין ויתבללו בלבי יחד רגשות תודה, שמחה ונקמה. הזקן התבונן בי ולא דבר דבר, כי בלי תפונה לא אבה לערב שמחתי. אמנם כאשר שבה המנוחה ללבי החלו המחשבות להפרד לאט לאט אשה מרעותה ואכיר מראיהן ואשמח לראות בדמיוני על פני עכבור קצף ומפח נפש, ששתי בשומי נגד עיני את החכמה הרבה אשר אביא בלבב הילדה – בעלות השם י׳ לדה על לבי שבעה נפשי ענג אין קץ – בימים מעטים והזקן יראה וישש לבי ויקרא בעליצות לב: אכן חכם לב הוא ייפי ימביר טובה למטיביו. אך כל אלה כאין נחשבו בעיני מול השמחה הגדולה כי אראה את פני הילדה יום יום...

– אבל תקותך להיות חתן בקרב ימים נשארה מעל – קרא פתאם קול גדול באזני, כל עצמותי רחפו כי דמיתי בתחלה כי קול עכבור שמעתי, הבטתי ימין ושמאל ובקשתי את הדובר הדברים באזני ולא מצאתיו, ובראותי כי רק הזקן והילדה בבית ואין זר אתנו קראני פחד נורא, כי אמרתי: אין זאת כי אם מלאכי שאול קמו לצחק בי ועוד מעט וקראתי בקול: שמע ישראל! – כה חזקה עלי יד הפחד.

– ומתי יהיה הדבר הזה? – שאלה הנערה את הזקן. הקול הזה השיב לי ברגע אחד את המנוחה ואשתק בלבי לפחדי ואשא עיני אל הזקן לשמוע דבר מה יענה. הוא החריש מעט ואחרי כן ענה: בראשונה אקנה לך ספרים ואדבר את ראש הישיבה ואבקשהו כי יתנהו לעזוב את הישיבה שעה אחת בכל יום –.

– ברגע הראשון כאשר השמיעני את הבשורה הייתי כמבקה בתמהון מריב שמחתי ישבחתי כי לא בידי עתותי כי אם בידי המורה. ואף כי ידעתי את דרך המורה כי במישרים יתהלך אתי ויתן בכל עת את שאלתי, וגם שמתי הכסף

מבטחי, כי אמרתי השקלים פתחו לפני דלתות הישיבה לבוא
בה והמה יפתחו לפני דלתיה לצאת יום יום, בכל זאת באה
יראה בלבי פן לא יתן המורה שאלת הזקן. ומה יהיה אז?
הה! עבד הנני, לא בידי טובי, לא אצא חפשי בלתי אם
אדוני יתנני לצאת ובידו לכונן ולהסיר הצלחתי ברוח פיו,
ומה אעשה אם יהיה לקיר מבדיל ביני ובין הצלחתי? —
— ומה תעשה אם לא יתנהו המורה לבוא הנה? — שאלה
הנערה את הזקן כמו קראה מעל לוח לבי את הרשים בו.
— אני אחשוב למשפט כי הוא לא יקום לשטן לו, אך
אם לא יאבה שמוע בקולי אז אשים עצות בנפשי ונראה איך
יפול דבר — ענה אותה וישים אלי פניו ויאמר: היום לא
תראה עוד את פני. כי לא אבוא הביתה כל היום ומחר בוא
הנה ותשמע מה ענני המורה —. קמתי לצאת החוצה וכהציגי
רגלי על המפתן קרא עוד הפעם קול גדול בקול איש באזני:
המורה לא יתנך לצאת! — בכל מאמצי כח אחזתי בכפית
המנעול לבל אפיל ארצה, כי קרסולי מעדו מפחד ורעדה.
כשוב רוחי אלי מהרתי לשוב אל הישיבה ולספר לגדעון את
אשר קרני ואת אשר השמיעני הזקן, ומה נבהלתי בראותי
כי גם גדעון, אשר היה בעיני כיודע כל נעלם, לא ידע ענות
אותי דבר בדבר הקול אשר שמעו אזני! — דרך האיש הזה
היה נעלה מאד, הוא לא התבושש להודות כרגע כאשר לא
הבין דבר לאשרו כי הדבר הזה נעלם מעיניו ולא ידעהו,
ואיתו אחד מאלף מהיודעים דעת מצאתי אשר לא בקש
להתראות כיודע הכל, ובשמעו מפי על דבר הקול ענה
ויאמר: מעודי לא שמעתי וגם בספרים לא מצאתי בדבר
הזה ולא אדע להגיד לך שרש דבר נמצא בך, אבל אדמה כי
יד הדמיון עליך חזקה והוא עשה זאת לך כי הוליך את
חושיך שולל, הן זאת ראיתי כבר כי הדמיון ימשול בך וידובב
שפתיך בעת אשר תשב בבית, או באשר תתהלך בחוץ
לבדך, אך אל תשים לבך לדבר הזה כי אין כל פחד —
— אך איך אמשול ברוחי בשמעי פתאם קול גדול אשר

יהלֹום על אזני כהילם פעם ובל תמונה לא אראה ? הלא בשרי יסמר מפחד בטרם אשיב אל לבי לחזק רוחי –
– שלום לך אל תירא ! אמץ רוחך בטרם תשמע את הקול ואז לא תיראנו –
– ומה יאמר לבך , הימלא המורה משאלות לבי ? –
– כמעט שכחתי להגיד לך , כי המורה חולה הוא ולא יבוא היום הנה –
– טוב מאד הדבר – קראתי בשמחה – עתה אוכל לצאת ולבוא באין מפריע –
– שגית מאד – ענני בעצבון – כי אם יחלה המורה ולא יבוא הנה ימים אחדים , אז יקח אחר פקודתו בימים ההם וידעתי נאמנה – כי דוב המשגיח ימלא מקומו ואז נכונו בידינו ימי חשך , כי רע הלב הוא האיש הזה מאין כמהו , ולא יוכל כלכל את כל בני הישיבה , אך אלה אשר ילמדו שפת הארץ המה כזבובי מות בעיניו , כי כעוזבי אמונת אבותיהם יחשבם בלבו –
– אבל אני לא אשאל את פיו ואעשה כאשר בלבבי כי מי שמהו לאדון לי ? בקול המורה אשמע , אך לא אטה שכמי לסבול עול אדונים רבים –
– לא תוכל עשות כדבר הזה . כי בעת אשר יקח את פקודת המורה בידו לעשות כהעולה על רוחו , ואם לא תאבה שמוע בקולו יגרשך בחרפה מן הישיבה , ואז תהי לדראון לכל בני העיר , וגם בעיני הזקן לא תמצא חן אחרי אשר כנער משלח תהיה בעיניו .
– אני אדע נאמנה כי לב הזקן טוב עלי והוא יהיה עלי סתרה בכל עת – עניתיו בבטחה .
– הלא גם באבירם שמת מבטחך ומה הבטחון אשר בטחת בו ?
– איך תשא את שם שניהם על שפתיך גם יחד ? הלא התחטא בשפתיך בדמותך מלאך אלהים לבכיר שטן ! – קראתי ברגז ואשכח כרגע , כי זה לא כביר חשב גם לבי כזאת .

– שני האנשים האלה ב נ י א ד ם המה – ענה בנחת – האחד לא מלאך אלהים הוא כאשר השני לא בבור שמן הנהי, ואם כי לא אכחד כי רם ערך הזקן על ערך אבירם בחכמה ובכבוד אבות, ואולי גם בנדבת רוחו, אמנם גם לאבירם לב ישר ורוח נכון וירבה עשות טובות, ולולא נבאשת בו שבעת גם אתה רצון ממנו, וכאשר תעשה דבר אשר לא כדת בבית הזקן יגרשך גם הוא –

– שגית מאד, לוא שמעת את אשר ענני בשמעו מפי את אשר עשיתי לאבירם, כי אז אחרת דברת, אז אמרת גם אתה כמוני כי לבו כלב מלאך אלהים –

ומה ענה אותך? השמיעני נא –

– הוא לא הוכיחני על פני רק דבר נחומים לנפשי באמרי רצון –

– לוא עשית לו רעה ולא הוכיחך ויעטרך רצון אז נתתי גם אני לדבריך צדק כי לב מלאך אלהים לו, אך כאשר עשית דבר אשר לא כן לאבירם, והוא יכפר חטאתך ברחמים רבים, לא אדע עוד אם לבו טוב הוא כאשר אמרת –

– יהי כדבריך, אני לא אחפוץ לְהִוָּכֵחַ אתך על דבר אבירם והזקן, אמנם אני לא אחכה עד אשר אגרש מזה, כי אם אעזוב את הבית הזה ואשים משכני היום או מחר באחד מבתי התפלה, הן כבר מצאתי חכמה ורב כח לבי להגות בגמרא גם בלי עזרת מורה, ואגיד זאת מראש להזקן ולא יקרני עון –

– חלילה לך מחשוב מחשבות כאלה – קרא בדאגה – הסר העשתונות האלה מלבך פן תנחם באחריתך! הכעת תאמר לעזוב את הישיבה? עת אשר השליט המושל האדם באדם לרע לו ויעשה אותנו בני הנעורים כרמש לא מושל בו. כל זד ובליעל יגורנו בחרמו וימכור אותנו בחמשים שקל באין מפגיע, ורק הישיבה תסך עלינו ותצילנו מידי עריצים, ממוקשי האכזרים הסוחרים בנפש אחיהם כבדגי הים. האם

לא ראו עיניך את האמללים המובלים יום יום להמכר בבצע כסף ? הטוב טוב אתה מן האמללים האלה לולא נקרא שם הישיבה עליך ? מפני שם בן ישיבה יחתו גם המרעים האלה אשר לא ייראו את ה׳ ולא יחתו מיום פקודה. וכעת תאמר לעזוב את סכת השלום החופפת עלינו ולנוע בין חיתו טרף באין עוזר ומגן ? ראה נא ראה כי מחשבותיך יצעידוך לבאר צרה ויגון, אשר לא תוסיף צאת ממנה! – אימה חשכה נפלה עלי בשמעי דבריו כי בעיני ראיתי את המעשים הנוראים אשר נעשו יום יום, אך לא שמתי לבי אליהם כל עוד אשר לא נגעו בעצמי ובשרי, אך עתה נפקחו עיני לראות, כי לא טוב אני מכל האמללים וכי התהים פותח פיו לבלע גם אותי חיים אם אמרי אעזבה את הישיבה.

– צדקת בדבריך, צדקת מאד – קראתי במר נפשי – לא את בני אדם נתהלך רק חיתו טרף עוטרים עלינו מסביב, אצא מהישיבה – אפול בידי אכזרים, אשאר פה – אתענה תחת ידי עריץ אשר יגזול הצלחתי ממני מרוע לב, כאבי נעכר ואין עוזר, כי ארץ נתנה בידי רשעים! –

– אמנם מדוע תפחד ותאנה עתה? מי יודע מה ילד יום, אולי ידבר הזקן היום את המורה והוא יתן לו את שאלתו ואז אין לאל יד המשגיח להרע לך, ואולי יקים המורה מחליו ויבוא מחר הנה ולשוא תפחד פחד ? חכה עד אשר תדע דבר ברור ואל תוסיף לדאבה חנם – בעודני יושב ושומע אמריו חשכו עיני, לבי סחרחר, עורקי הראש בצד האזן השמאלית הלמו כהלם פעם ואהי כאיש עברו יין.

– מה זה היה לך, כי תביט בי בעינים מזרות זועה – קרא גדעון בבהלה. אני לא עניתיו אף כי את דבריו אלה שמעתי עוד. כחי סר מעלי, רוח בינתי עזבני ואצנח מעל הספסל ולא ידעתי מה היה לי, רק כי על עפעפי צלמות, התבל ואדם עליה כוסו במעטה עלטה, ערפל, חשך ואפלה...

יד.

בַּמַּחֲזֶה.

כל הנרות אשר בבית יעלו אורם עד הַסִּפּוּן וישלחו קיוהם האדומים כדם אל כל עברי הבית, נהרי נחלי דם ישטפו במרוצתם בכל פנה. רעש גלגלים עולה באזני, משאון לרכבם פקחתי עיני לחדור בים האדום והנה מרכבה רתומה לששה זבובים תעבור כעב קל על הקיר ממסד ועד הטפחות ובבואה אל מרום קצה תשוב אחור כרגע כמו יד נעלמה נגעה בה ותמשכנה אחור בחזקת היד ועד ארגיעה תשוב על עקבותיה — אנה פניה מועדות? שאל קול גדול.

— זאת היא דרך ירושלים! — הרעים קול אחר לעומתו, וכמו משתי קצות הארץ באו הקולות ויגעו בשתי אזני ויחרידו את מורשיהן כצלצל פעמונים גדולים.

על חבל דק כשערה אשר שתי קצותיו קשורות בירכתי התבל בפאת צפון ונגב בטבעות השלובות בחוג השמים הנני רוכב בין השמים ובין הארץ. רגלי כבדו כמשא כבד כי שני כדורי ברזל גדולים וכבדים מאד קשורים אליהן, ואל הכדורים קשורים חבלים דקים אשר קצותם בידי שני אנשים נוראי המראה העומדים על אדמת עפר מתחת בשתי קצות הארץ ויריבו בחזקה בקול נורא המרגיז ארץ, זה יאמר: לי הוא: והשני יקרא בקול: לא כי בידי נתן! ואיש איש ימשכני בחבלו אליו וכאשר יגבר האחד חילים ארוץ כחץ למטרה אל ירכתי צפון, וכאשר תעלה יד השני על ידו אעוף במעוף עין אל קץ הנגב... אבכה אתחנן ואין שומע...

— כאשר תכבה הנר אשר על השלחן אז יסוף רוחך ותגוע — קרא איש זקן באזני. מהרתי ואקום ואעלה נרות בכל המנורות ואשכב על מקומי. הנני שוחה בים אש, פרשתי ידי לשחות ואשחה עד אשר לא היה בי עוד כח לשחות יאצליל מצולה. שם ראיתי דג גדול ולו ארבע קרנים

ושמונה עשרה כנפים והולך על שתי רגלים כתפארת אדם וסביבות שניו אימה, הוא פתח את פיו ויקרא: אבל תקותך להיות חתן עלתה בתוהו –

חתן חתן אני! קראתי בכל עוז וקול נשמע מקרקע הים: גדעון החתן! –

גדעון? – לא ידעתי עד הנה כי גדעון שמי. שמעו שמעו כי גדעון שמי! – ואת בת תפת מה לך פה? – קראתי פתאם בקול נורא בראותי את פני לילית הדלים והאיומים הילכת ולוטשת עיניה המזרות זועה לי. סורי ממני, לילית איומה! אני לא אשמע בקולך! סורי ממני! – ובראותי כי היא שולחת יד לאחוז במתני הרימותי ידי ואך אותה מכה רבה ותחשך הארץ ויחשך התהום ויחשכו השמים ולא ראיתי עוד כל תמונה...

– כאשר פקחתי עיני הבטתי כה וכה כמשתאה כי לא ידעתי איפה הייתי. אני שכבתי על ערש ברזל בחדר גדול אשר בו עמדו מטות רבות ועליהן שכבו אנשים וילדים, לפני שלחן ועליו צלוחית וצנצנת ובהם סמי מרפא. הניעותי גויתי ותפול מעל ראשי מטפחת לבנה המלאה שלג. משערותי נטפו רסיסי מים. ובצדי הרגשתי כאב כמו מסמרות דקרו בבשרי. הסירותי כתנתי, כי רק כתנת ומכנסים כסו את בשרי ואראה אבעבועות רבות קטנות ואדמות כדם על צדי השמאלי ואחשוב כי בחלום חזיון לילה אראה כל זאת ועצמתי עיני, ואחרי כן פקחתי עוד הפעם ואקרא בקול: איפו אנכי? – לקולי מהר גדעון מהחדר השני ויבוא אלי.

! מה זה היה לי? – שאלתיו – איפו אנכי? ומי המה אלה האנשים? ומה הנה המכות האלה אשר הֻכֵּיתי על צדי? הלא אתמול הייתי בהישיבה, מי הביאני הנה? ומי הכני, ומדוע יטפו רסיסי מים משערות ראשי? –

– שכבה למנוחתך – ענני גדעון בהשפילו קולו – שכבה למנוחתך ואל תרעיש מרשי לבבך ואל תדאג כי עתה תשוב לראות באור החיים –

– אני אשוב לראות באור החיים ? האם מת אני ובירכתי שאול משכני ? מי המה אלה האנשים ? האם גם המה מתים המה ופה היא התפתה ? –

– חדל לך מדבר כאלה – ענה גדעון בעצבת – הלא תראה כי עודך בחיים וכלנו חיים אנחנו על האדמה ומדוע תדבר כאלה ? האם לא תכירני ? –

– מי הגיד לך כי לא אכירך ? – שאלתי בתמהון – אני אכירך ואדע את אשר אדבר, אך מדוע אמרת כי אשוב לראות באור החיים; האם מת אני ? –

– חי חי אתה, אך הנך חולה ולכן שים מחסום לפיך ושכב במנוחה לבל יְבֻלַּע לך –

– מי הגיד לך כי חולה אני ? – קראתי בשחוק – עוד מעט אראך כי בריא אולם הנני – ובדברי התחזקתי לקום ממשכבי, אך כחי עזבני ואפול אחור.

– אמנם חולה אני, ואני לא ידעתי – קראתי משבר לב – אולם הלא אתמול עוד בריא אולם הייתי –

– הנך חולה שוכב על ערש דוי זה עשרים ושלשה ימים ועתה פקחת עיניך בפעם הראשונה מאז נפלת למשכב כי מחלה עזה עברה עליך –

– עשרים ושלשה ימים ? – קראתי ואעביר ידי על מצחי כמו חפצתי לעורר את כח זכרוני – עשרים ושלשה ימים ? שחוק תעשה לי ! הלא אתמול הייתי בהישיבה. אך מה זאת ? – קראתי בשממון – מי הכה אותך על המצח מכה אכזריה כזאת ? מה זה היה לך ? מה זה היה לי ? האם בחלום תדבר בי ? –

– לא בחלום רק בהקיץ אדבר בך והמכה הזאת הֻכֵּיתִי ממאהבי –

– מי הוא זה האוהב אשר יכה בעברה ? יקח בכור מות את אוהב כזה ! –

– אנא אל תקללהו כי הוא גם אוהבך הוא –

– אוהבי ? שקר הדבר ! לא אוהבי הוא וגם אתה לא

אוהבי אתה – קראתי בכל עז כי החילותי לירוא מפניו ולקילי מהרו שני אנשים ויחזיקו בי בכל מאמצי כח ויתנו שלג על קדקדי. בראשונה נלחמתי אתם אך אחרי כן נפלה תרדמה על עיני ואישן. הקיצותי ואראה נער מבני הישיבה שוכב למולי על המטה וקול כחלילים יוצא מגרונו ופניו וידיו וכל גויתו ירוקים כעשב שדה. התבוננתי בפניו ופתאם נפתחו שני נחיריו כשתי ארבות ויזלו שני פלגי דם על המטה ואחרי עבור רגעים אחדים נסכרו הארבות. הקול נחבא בגרונו, פיו נפתח, עיניו נעצמו וישכב כבול עץ.

– הוא מת! – אמרתי בלבי – אך לא יראתי מפניו גם לא דאגתי ולא חשבתי איך בא הנה ומה קרה לו, לא הסירותי עיני ממנו ואביט בו לאור הנר הקטן אשר עמד על השלחן הקטן העומד בין שתי המטות. זמן כביר הבטתי בו עד אשר בא גדעון ויגש אלי וישאלני: השלום לך? –

– שלום בעצמי. אך הגד נא מי הוא הנער המת אשר למולי? – גדעון הביט בפני בעינים מפיצות דאגה ויניע בראשו.

– למה תניע בראשך? – שאלתיו.

– כי תדבר זרות –

– לא אבין למליך, הבט בפני הנער, האם לא מת הוא? – היא הסב פניו ויבט בהנער רגעים אחדים ויאמר: אכן צדקת הוא מת! –

– מי הוא הנער? –

– האם לא תכירוהו? –

– איך אכירהו אם פניו מגאלים בדם? –

– הוא העזובי, אשר היכה במחלת הירקון מכאב לב כי אחיו נפל בידי הסוחרים בנפשות אדם וימכר לעבוד עבודת הצבא–

– האם לא חדלו עוד המרעים משלוח בחמס ידיהם. וגם דברי המטיפים בשער לא ישיבום מדרכי און? –

– המה יעמיקו ישחתו דרכם מיום ליום, כי לא פחד אנוש ולא יראת אלוה עליהם –

– ובכל זאת לא יתחשבו אלה האנשים כמכחשים בה' ועוברי תורות ולא יגורשו מגו? ! –

– דור תהפוכות הוא ! כזאת לא היתה עוד ביעקב –

– אמנם הגד לי איפו אנכי ? –

– האם לא תראה כי בבית החולים אתה ? –

– אזכור כי דברתי אתך דבר מה בבית הזה, אך לא אדע עד מה. כמה ימים הנני פה ? –

– זה יותר מירח ימים –

– יותר מירח ימים ? ! – ומה היא מחלתי הן לא אחוש בנפשי כל מכאוב –

– קדחת נוראה עברה על נפשך –

– פליאה דעת ממני מדוע לא אזכור מאומה: מתי ואיך נחליתי ? –

– אל תרבה לבקש עתה זכרונות ימים עברו פן תתעצב אל לבך וְשַׁתָּ לך כי עודך חולה –

– עתה אחוש כי עזבני כחי, גם רעב אנכי –. שמחה גלויה נראתה על פני גדעון בשמעו מפי כי אבקש אוכל וירץ בחפזון אל החדר השני ויקרא בקול: רבי אברהם ! יוסף יבקש אכל, אות הוא לטובה –

– אזבל הכיני מרק בשר להבחור – נשמע קול איש.

– הנני לעשות מצותך כרגע – ענה קול כקול אשה – ברגע הזה ? האין זאת ? עתה בלילה אלך להכין מרק ! שחוק תעשה לי ! האם בן רוזנים הוא כי נמלא משאלות פיו ברגע אחד ? הוי כסיל ! עודך מחזיק באולתך, או הֻכֵּיתָ בשגעון כהבחיר ! האתה תהיה מנהל בבית החולים ? עבד אתה ! –

– אך הלא הרופא צוה לתת לו כרגע את אשר יבקש ולמענו שלח רבי משה בן־צבי תרנגולת לידך – ענה גדעון.

– מי אתה ? ומה לך פה – קראה האשה בקצף – האם משגיח אתה על הבית, כי תבקש ממני חשבונות ? מה עז מצחך ! בן ישיבה בא הנה לבקש השבונות ! אם רעב הוא

הלא אית הוא כי שב לאיתנו ויאכל לחם, ואם חולה היא לא תחסר בטנו, תן לו לחם אם תחפוץ! גדעון שב בפנים נזעמים אלי ויאמר: חכה נא כרגע ואני אביא לך מאכל כאשר תאוה נפשך —. אני חפצתי לשאל את פיו, את מי בא בריב, מי היא האשה ומי הוא הבחור המשוגע, אך הוא לא שעה לדברי ויצא החוצה ואחרי רגעים אחדים שב ויביא בידו מרק עם בשר תרנגולת, ואני אכלתי בתאות נפש וכרגע נפלה שנה על עיני ואישן.

טו.

אִישׁ הָרוּחַ.

ביום השני כאשר בא הרופא ויבקרני אמר כי המחלה סרה מעלי ובעוד ימים אחדים אשוב לאיתני. לשמחת לב גדעון לא היה קצה בשמעו כזאת וישב אתי כמעט כל היום ההוא. אני שאלתי אותו עוד הפעם מה קרה אותי כי לא זכרתי עד מה והוא ספר לי כדברים האלה: ביום אשר שבת מבית הזקן הציתה הקדחת אש בדמי עורקיך ותהיה במשגע; עיניך ראו זרות, לשונך דברה תהפוכות ותעשה מעשים זרים. בלילה בעת אשר כל בני הישיבה נמו שנתם העלית נרות רבות ותקראת פעמים רבות: לילית לילית! וכאשר חפצתי להשכיבך על משכבך הכיתני לחי בקראך בקול: לילית, סורי ממני! וזאת היא המכה אשר ראות על מצחי. כל הנערים דמו כי הֻכֵּיתָ בשגעון וייראו מפניך והרופא אשר בא ביום השני לראותך אמר כי מחלת הקדחת היא ולא מחלת שגעון, אך לא האמין כי תקום מחליך זה —. בשמעי דבריו זכרתי לאט לאט את המחזות אשר ראו עיני בלילה ההוא ואת דברי הזקן ואתעצב אל לבי מאד על כי נחליתי ולא יכולתי עוד לבוא אל ביתו ללמד את הילדה ואשאלהו אם לקחה אונו דבר מה אודות הזקן והנערה.

– הזקן בא הנה שתי פעמים לדרוש בשלומך – ענני – והיא הגיד לי כי הנערה הלכה את אמה, אשר באה הנה לשיש ביום הלדת איתה, לראית את פני אביה אשר לא ראתה זה כשנה תמימה אך היא תשוב הנה בעוד ירח ימים –

– ומה שלום המורה ? האם שב לאיתנו ? – דאגה נוראה כענן כבד כסתה את פניו בשמעו את שאלתי ויחריש ולא ענני דבר.

– האם מת המורה ? – שאלתיו בראותי כי לא יענני.

– הוא חי – ענני בכבדות אך...

– אך מה היה לו ? מדוע לא תענני דברים נכוחים ? –

– אני אירא מאד להשמיע דבר רע פן תתקצף ויְבֻלַּע לך, כי עודך חולה ולא אחפוץ להפריע מנוחת לבך –

– אל יפול לבך עלי, כי שבתי לאיתני ואוכל לשמוע את דבריך –

– ובכל זאת חכה לי ימים אחדים –

– הלא בזה תפריע מנוחתי הרבה יתר, כי לבבי יעמיק מחשבות למצוא פשר דבר וטוב טוב לך להשמיעני ואדע –

– הבה ואשמיעך, אך אמץ רוחך לבל תתקצף, דע כי אני לא אסתפח עוד בהישיבה –

אתה עוזב את הישיבה ? – קראתי בתמהון – ואותי חשבת מהשיב מחשבות כאלה; ומה זה היה לך, הלא תאהב ותכבד את המורה ? –

– אני לא עזבתי את הישיבה רק גורשתי ממנה –

– אתה גורשת מהישיבה ? ! – שאלתי ואפקח עיני ופתחתי פי כמו שמעתי דבר אשר לא יאמינו כי יְסֻפָּר – ומי ערב לבו לעשות כדבר הזה; ומה עול פעלת ? –

– הסכת ושמע במנוחה ואספר לך כמו. המורה חלה את חליו כאשר ידעת ואז בא דוב המשגיח וימלא מקומו ותהי עת צרה לכלנו, הן הוא ישנא בלבו את כל הנערים תכלית שנאה, ומה גם אותי, כי האיש הזה יאמין אמונה

אמן כי אין חלק ונחלה באלהי ישראל לאיש אשר ילמוד שפה זרה כאשר השמעתיך כבר בטרם חלית, ובכל עת הייתי לשכים בעיניו אך נפלא ממנו עד כה לעשות לי רעה, כי המורה היה עלי סתרה. אולם אחרי אשר לקח את רסן הממשלה בידו בקש עלי תנואות למצוא לי עון אשר חטא, וזאת ידעתי ועל כן גמרתי אמר לבלתי קחת תורה מפיו, כאשר עשו רבים מהנערים הגדולים בצדק, כי לב האיש הזה צפון משכל ולא ידע אף החצי מאשר נדע אנחנו, וגם ראשי העדה ידעו זאת ועל כן לא האיצו בנו להקשיב לקחו, אך בקרבו בערה הנקמה כאש תפתה על כי הכלמנו אותו ולוא היה לאל ידו, כי אז הכה אותנו כלנו חרם פעם אחת, ואנחנו ידענו זאת ונהגה בשים לב וכל עמלו היה לריק. ביום החמישי לחלותך אחרתי שבת בבית החולים, כי הזקן היה פה ונדבר יחדיו ובשיבי אל הישיבה נגש אלי ויתן עלי בקול פחדים: הגד בליעל! איכה תעיז מצח להתהלך לשוח ולעזוב את הישיבה ביום תמים? הלמען זאת יתן לך ערך מחיתך למען תשאף רוח ותתהלך ברחובות מבלי שאול את פי איש? השמיעני כרגע, איפו היית? לבי יאמר לי כי את בחורים פריצים התהלכת ותעקש דרכיך... איפו היית? —

אני החרשתי, שמעתי חרפתי ולא עניתיו דבר, כי לא חפצתי לתת לו ידים להרבות כעשו עמדי, והוא היסיף לקרוא בקול זעם: הן תחריש ותדום, אות הוא כי נחמסו עקביך, נגלה עונך בקהל, ואתה אמרת בלבבך: אין רואני, אך עתה תדע כי משגיח אני ואפקוד עליך את עונך —

— עוני לא נגלה בקהל כי לא חטאתי ולא העקשתי דרכי כי הלכתי בדרך טוב ועשיתי הצדק והישר — עניתי במנוחה.

— אתה עשית הצדק והישר!! — קרא בקול שחוק — האתה תתיצב על דרך טוב? את מי תגיד מלים? אתה האפיקורוס, המכחש באלהי ישראל, אתה תעשה הטוב! מה עז מצחך להשמיע דברים באלה באזני! אך לא בער

אנכי מאיש ואבין אנה יובילוך רגליך ולשוא תתכחש כי פניך יעידו בך זדון לבך –

– אם יעידו פני בי או אין, זאת לא אדע, אך מעשי יעידו בי כי עשיתי הצדק והיושר – עניתיו עוד הפעם במנוחה. מנוחתי היתה כשמן לאש להגדיל מדורת עברתו ויתקצף וירקע ברגליו כמשתגע מרוב קצפו ויקרא בעזוז אפו: השמיעני כרגע איפו היית? ואם אין – – –

– בבית החולים הייתי לבקר את יוסף האשדותי החולה – דברי הביאוהו במבוכה כי ראה כי עתה אין לו כל תקוה לפקוד עלי אפו ויחריש רגעים מעטים, אחרי כן התעורר ויקרא: ואיך ערך לבך לעזוב את הישיבה מבלי שאול את פי? –

– אני שאלתי את פי ראש העדה והמורה והמה נתנו לי הרשיון לצאת בכל עת אשר אחפוץ מבלי שאול את פי א י ש – הוא נשך שפתו בקצף עד שפך דם ויקרא: אבל בעת הזאת אני הנני המורה ועליך לשאל את פי! –

– ראש העדה אמר לי לבל אשאל את פי א י ש – עניתיו שנית.

– אני לא אוסיף דבר עם עצב נבזה כמוך, אך אשאל את פי הראש אם נכונה בפיך? לא אאמין לדבריך כי מאת ראש העדה היתה שומה כי תצא ותבוא כאשר עם לבבך – וכבלותו דבריו הלך לו בחרי אף, ואני ישבתי על מקומי ואקח לי את ספר ישעיהו עם התרגום האשכנזי כאשר אעשה בכל יום לפנות ערב. פתחתי את הספר ואקרא: קרא בגרון אל תחשוך. . . ואותי יום יום ידרשון ודעת דרכי יחפצון כגוי אשר צדקה עשה ומשפט אלהיו לא עזב – – דברי החוזה מחזה שדי נתנו בי רוח חדש ורגשות נעלות ואשבה רגע את מצבי ומקומי, רוחי הציקתני עד מאד כמו בקש לפרוץ לו דרך ובאין איש אתי אשר יכלתי להביע רגשותי באזניו לקחתי גליון ועט ועופרת ואכתוב עליו הדברים האלה – בדברו הוציא גליון מחיקו ויקרא בו

כדברים האלה: דבריך אלהים אשר דברת בחזון לנביאך חיים ונאמנים לעד לעולם! כעיניך אשר תראינה מראש מקדמי ארץ עד תכלית איר עם חישך, כן דבריך ישמיעו משפט גוי ואדם יחד מדורות עולמים עד דור אחרון. אך בם נמצא צדקות ועוז, אך המה יקראו לשבוים דרור! דרור וחפש ישמיעו, יְפַתְּחוּ מוסרות התבל והרצבות בני איש, ישרים יראום – ואורם ישמח, רשעים – וְהָמְכוּ וימלו כראש שבלת! כמעשיך – הררי עד ותהום רבה, כן מדברותיך עד יקומו! רוחך יְחַיֵּינוּ בעת צרה, עת נלכד בחבי אויב ומתנקם, כי ירוממונו על ונשחק להתבל ופגעיה, חזיונותיך ישאונו על כפים מעל לאדמות אשר תַּצְמִיחֶהָ עמל ואון, יעודדו רוחנו לבל נאמר נואש מעקת צרים בהראותם לנו דורות קדם ונראה כי גם המה לבני אדם רשעתם וצדקתם, גם אז הכתיר הרשע את הצדיק וישם לו ארבו, גם אז פרשו זדונים רשתם על יד מעגל המתהלך את אלהים והוא לא עזב את חסידיו. בני איש יסיגו גבול, יגזלו מחלק הישרים ויהי למלא בטנם ואלהים יפתח לצדיקיו שערי שמים, רוחו יפיח בהם וישביע נפשם צחצחות אשר תקצר יד עָוֶל לחמוס מהם! וגם עתה שערי השמים פתוחים לאיש אשר בני האדם גדרו דרכיו ועוו נתיבותיו. גם אני אתהלך בקרב צרה, אגור מכעם איב, רגלי תתע עלי אורח על מעקשים ותהתחתים, עיני תחדור בערפלי העתיד לבחר דרך – וחשך ישופה, אכן מדי תשוב ותביט לאחור, לדורות ראשונים אשר כמו חיים יתיצבו לפניה – ואיר שבעת הימים יאיר לה. אראה דבריך ומרחוק אור נראה לי, רחוק רחוק האיר! רחוק מכל מקום וגבול, רחוק מכל קץ ותכלית, רחוק מעיני אך קרוב בכליותי – ברגע אחד אדא אעוף ואקרב אליו, על כנפי סרעפי ארומם אנשא ואבוא אל גבולו, במקום יפיץ קוי נגהו ומנגה נגדו יניסו חושך ואפלה, במקום אין מות, חושך וצרה, רק חיים איר וחפש, במקום אין חליפות וצבא ואין מקרה ותמורה... על אדמת עפר יזחלו הרמשים ההולכים על שתי רגלים

ויראו ויִּרְאוּ עמל, ישבעו וישביעו צרה, יחלפי ימירו ילחמו יצורו יקרבו ירחיקו, ישנו פניהם, ימירו לבושיהם יסבבו את נפשם ונפש רעיהם בכחש ויאמרו מצאנו חכמה ויתנו לבם כלב אלהים. הה! המה ישימו מסוה על פועל פָּעַל יה ומעשה ידיו אשר יצר למען אחד באחד יְדֻבָּקוּ, כי תאות נפש אלה הרמשים לְהִפָּרֵד. אכן שם במעין הרוחות אין מלחמה ואיבה, אין חלוף ותמירה, במרחבי מרום לא יֵצַר המקום, ושם אחזה חזות הכל, חזות אחת אראה – היוצר ויצוריו! אז אדע כי לא חֻלק נפרד רק יוצר ויצור הנני גם אני, כרסים מים בים, כאש גחלת בלהבת שלהבת כן הנני בבריאה כלה, ואז אדע ואבין מה רב אשרכם אתם בני עליון עת התנשאו במרכבת אש וסוסי אש השמימה ולא תוסיפו לראות את פני האדמה אשר יגון כחציר יכסה פניה ואשר תפצה פיה לבלוע דמעות עשיקים ודם חללים כרסיסי טל, וגם נפשי תמלא גיל, כי דבריכם חוזי מחזה שדי יקחו גם אותנו, תולעים, אל גבולכם, ומדי אדבר בדבריכם תבוא שמחת עולם בלבי, אז אדע ואחיש כי גם בי אוה הרוח לשבת, כי אבין אל פעולותיכם ואבין ערככם...

– אני לא אכירך עוד כי בפעם הראשונה אשמע מפיך כדברים האלה – קראתי משתומם אחרי התבוננתי זמן כביר בפניו אשר היו לפני להבים בדברו וגם אחרי אשר כלה את דבריו הפיצו עיניו אור יקרות כפני הרקיע אחרי כי בא השמש ויִּרְאוּ כי רוחו ירחף עוד על תהום עשתנות נעלים. ואך לאט לאט התעורר כמו מתרדמה ויביט בי במאור פנים וישחוק קל עבר על שפתיו ויאמר כמדבר לנפשי: כה הגה אז רוחי וכרגע שכחתי תבל ומלואה, אך לא לעולם אושר! –

– אבל מה זה היה לך כי נהפכת פתאם לאיש אחר? – שאלתיו שנית בראותי כי לא שעה אל שאלתי הראשונה.

– גם אני לא ידעתי עד הנה את כחי, הן עוד תזכור כי התאוננתי על אשר לא כרוח דן רוחי וידי תקצר מהוציא הגיוני לבי החוצה, אמנם עתה הראיתי לדעת כי שאר רוח

לי, כי רק עתה החלותי לבוא עד תכלית דברי החוזים –
– בעיני לא יפלא הדבר הן הרבה הגות יומם ולילה ועל כן תרבה חכמה –

– לא אחי, לא זאת אשר תמצא לנו מרוב הגיון תקרא חכמה רק דעת, והחכמה תנתן לנו ממרומים ביום נצא מרחם לאור באור החיים, אני ראיתי רבים אשר הגו כל ימי חייהם, יומם ולילה ויתברכו בלבבם לאמר: מצאנו חכמה וגם בעיני רואיהם כחכמים נחשבו והמה לא ידעו איזה מקומה, כי רק את אשר ראו בעיניהם ואשר קראו מעל ספרים ידעו וקצר כח לבם לברוא חדשות, להצמיח מחשבות חדשות נעלות, רק איש הרוח יראה קצות דרכי החכמה, ואלה אשר לא עליהם ינוח הרוח לא יראו אורה באשר לא יבינו ערך בחיריה, המה יעריצו יקדישו וירוממו תחת לשונם חין ערך החכמה והחכמים וערך הנערץ והנקדש והמרומם נעלם מעיניהם. אכרים, עבדי מושלים, לא יבינו רוב גדולת המלך, כי כמוהו ככל האדונים בעיניהם, המה יכופו כאגמון ראשם לפני כל גדול מהם, ואדוניהם גם עבדי אדוניהם אשר עוז בידם לצות עליהם במפגיע כמלכים ורוזני ארץ בעיניהם, אך לא כן השרים הגדולים אשר ימשלו על אדם רב וידעו בנפשם כי גבוהים המה גם על שרים רבים, ובכל זאת כעבדים יחשבו בעיני המלך, המה יבינו גדלו. כן היא הדעת את ערך החכמה ויודעיה, בעיני האיש אשר לא רוח לו יחשב כל הוגה ומדבר בדברי חכמה כחכם לב ולא ניכר איש המעלה לפני האיש אשר ידע אך קרוא ספר. אך האיש אשר ישאר רוח לו ויתנשא גם הוא – ואם גם לעתים רחוקות – על כנפיו, הוא יבין אל פעולות איש הרוח בדמותו פעולות ידיו הקטנות אל פעולותיו הגדולות, רוחו אשר לא יתרומם אל רוחו הנעלה ויראה כי אף אם רם הוא על רב אדם אך שפל הוא נגד האדם הגדול, ואז ידע ערכו וערך החכמה. ועל כן לא נבוא עד תכלית היוצר יען כי אין לאל ידינו לבוא עד תכלית יצוריו ולעשות במתכונתם, ולכן נעריצהו

נקדישהו איש איש כרוח מבינתו ולא נדעהו, רק השרידים אנשי הרוח אשר מבטן אמם קרא איתם קורא הדורות לקרוא בשמו ויברא להם ניב שפתים ומסתרי משטרי העולם נתן בלבם למען אשר ימצאו את מעשהו מראש ועד סוף, רק המה יתנשאו על כנפי יה לראות קצות דרכיו ושמץ מפעלי ידיו ובדמותם דמית יערכו ליוצרם תַּיֵּם משטרם וחקות עולם להם. אכן גם אלה בחיריה־יה החוזים חזות הכל איש מרעהו יפרדו, ולא כראות האחד יחזה רעהו, כי בכח לבם חילים יגברו אלה על אלה, וכרבות כח לבם כן גבהו מהשבותיהם וכן יתנשאו ועיניהם למרחוק תצפינה, ועל כן לא בשפה אחת ודברים אחדים יביעו כבוד אלהים; רוח האחד ישתומם בתוכו בראותו כח משרתיו עושי רצונו, והוא, לפי משל חכמי התלמיד, כבן כפר אשר יראה את המלך בגאון הדרו אשר יתפלא על רוב התכונה; על הסוסים האבירים הרתומים להמרכבה המצופה זהב על מעמד העבדים והדר לבושיהם ויקרא: מה גדול כבוד המלך אשר כל אלה לו! והשני יראה כבן עיר הבירה אשר הסכין לראות עושר וכבוד, הוא לא אל העוטרים את המלך ישים לבו רק אותו ביפיו תחזינה עיניו וישמיענו מה רב כחו להחיות ההמון הרב, כי כל אלה כאפס נחשבו אם יסיר פניו מהם. רק רוחו יקבצם, כחו יעמידם, בידיו יעשו, בעיניו יראו ובפיו ידברו, וכיצוריו הנה הנם. הוא והמה גם יחד אחד המה, אחד גדול בלי תכלית, אחד אשר הוא הכל והכל אשר אחד הוא!...

– נשגבים ממני דבריך –

– גם אני ידעתי כי לא תבין עתה את כל דברי ובכל זאת אשמיעך כזאת, כי דברי חכמה יכו שרשיהם על תלמי לבב השומע ויעשו במחשך מעשיהם, כהזרע במטבע האדמה, עדי יוציאו ציץ ויעשו פרי תבונה וברבות הימים יתפלא האיש ויאמר: ממרום בא פתאם רוח בי; אמנם אלה המה דברי החכמה אשר שמעה אזני ולא הבין, או לא שם לבו אליהם, המה יצאו ממחבואם ויתיצבו לפניו, וגם אני אלקט עתה

דברי פי ידידיה מורי ודן רעי אשר זרעו על תלמי לבבי —

— אמנם הלא כבר ימים על שנה ראו עיניך את מוריך ואזניך הקשיבו דבריהם ובכל זאת לא הרבית עד עתה שיח, ובעת נהפכת לאיש אחר וחזיונותיך אלה חדשים מקרוב באו. מפי דן לא שמעתי כאלה —

— אמנם כן הוא; עשתנות אשר לא שערתי וניב שפתים אשר לא פללתי מעודי כי יבואו לי באו כתמם אלי, אכן המה לא באו אלי רק בקרבי היו ולא ידעתי את אשר אתי, ועתה עורר אותם המקרה ממקומם ויקומו ויתיצבו לפני, וימלאו כל בתי נפשי עדי הציקתני רוח בטני להביע רגשותי לאזן שומעת, כי כאש עצור בעצמותי היו. אך אל מי אדבר בלעדיך? האם אל בני הישיבה? הלא כמשגע אהיה בעיניהם, ואם אל הזקן ידידיה? הלא משאתי אבהל ולא אעצור כח להביע מחשבותי באמר ודברים לו, אשר מחשבותיו מרומים תשבונה ומחשבותי אני כהגיוני ילד יהיו בעיניו, אני אטה אזן לשמוע מה בפיו, אך לא אפתח שפתי להשמיעהו, לכן עתה דברתי ורוח לי, כי יד הדמיון חזקה עלי מעת אשר חלית ונותרתי לבדי ואשיחה רק עם לבבי. וגם לך יהיו דברי אלה חסן ישועות לחכמה ודעת כי גם אתה התיצבת על דרך חכמה ולא עוד תסיר ממנה והיא תתן מעדנים לנפשך. אמנם לוא ראיתיך על גפי האושר, לוא היית בן שלוי עולם וידעתי כי נכונו לך שמחות ותענוגי בשרים אז לא נתנני לבי למשך נפשך בחבלי הדעת באביב ימי עלומיך, כי אמרתי: הנח לו להנער, יראה ישבע מפרי עץ החיים בטרם ישלח ידו לגעת בעץ הדעת, אך עתה אחרי כי פרי עץ החיים לא נתנו לך, הלא טוב לקחת מעץ הדעת לבל תהי כמת עלי אדמות —

— אני לא אבין איך נמצא נחת בהדעת כמו בהחיים אחרי אשר בנפשנו נביא אותה ונשא עליה חרפה ומוסר אכזרי כמו נשחית נתעיב עלילה? —

יען כי נגעת רק בְּקָצֶהָ ותיכה לא באת על כן לא

תבין את זאת, אכן כאשר תבוא אל חדריה פנימה אז תשיב
רוחך ותתן מעדנים לנפשך כי להנחיל אוהביה ענג יש ויש
בידה. תענוגי בשרים ימצאו לאיש רק בימי הנוער, ורק
לאיש אשר מלא ביתו טוב כי רק בכסף ומחיר ימצאם דורשם,
וכאשר תמלא נפשו מהם יהיו לו לזרא, ולא לעתים רחוקות
יבואו לרגלם צרה, חלי ומדוה; אך לא כן תענוגות הרוח.
אותם נמצא בלי כל שוחד ומחיר והמה לא יעזבונו גם עד זקנה
ושיבה, וגם החרפה אשר אמרת כי נשא עליהם כאפס
נחשבה. חרפת המחרפים לא תגע עדינו רק תגדיל את ערך
הדעת בעינינו. האמינה לי, כי מעודי לא מצאתי עונג ונחת
בדברי החוזים והחכמים כמו מעת אשר אשא ואסבול עמל
בגללם. הן כבר זה יותר מעשר שנים אדע ואבין בכתבי
הקדש כי במלאת לי עשר שנים כבר היו ערוכים ושמורים
בלבי כל דברי נביאי אל, ואז התפאר בי אבי ובי התברכו
רבים כי רבה חכמתי, אך עד הנה היתה דעתי כדבר חפץ
בעיני, כאבן יקרה אשר בה יתפאר נושאה ולא ימצא בה
נחת, לא תחם את בשרו בקרה ולא תהי למלא בטנו עת
ירעב; אך עתה אחרי אשר נלחום נלחמתי בגללם, אחרי
הוספתי קנות אותם שנית בדמי לבבי, עתה המה לי בעצם
מעצמי, כרותי ונפשי, וכל יקר כל חפץ בם יחזו עיני,
עמם אשיחה והמה ינחמוני ויתנו לי ששון ישע. אך בכל
אלה לא דברתי על לבך לעזוב מנעמי התבל מפני תענוגות
הרוח לוא ראיתיך יושב על גפי האושר וטוב התבל בידך,
אך כאשר יחסרו לך כל אלה אדבר על לבך לבחור בהם.
מפרי עץ החיים תֵּרַע עין לתת חלק לרעהו, אך מפרי עץ
הדעת יחלק כל איש־דעת חלק כחלק את רעיו. שמענה ואתה
דע לך, כי ידעתי כי יבוא יום ותפקחנה עיניך לראות כי
ישר משפטי... אמנם מחשבות לבי נשאוני רגע הלאה
הלאה מן התבל ומקריו, ועתה אשיב לספר לך את אשר
קרני: אני ישבתי והגיתי בספר ישעיה וכל יקר ראתה עיני
בו ואשכח את המשגיח ואת זעם אפו, כאיש אשר עדת

כלבים הקיפוהו וימלט מהם אל נוה שאנן. כה ישבתי זמן כביר ועשתנותי רומי מרגע לרגע ובכל החזיון אשר קראתי באזנך זה עתה חזה רוחי וידי כתבה ופתאם נבהלתי בשמעי קול עברה מאחרי: מה זה בידך? – הבטתי מאחרי ואראה את דוב המשגיח עומד אחרי ומביט בהספר אשר לפני. עשתנותי הֻכּוּ כרגע ויפלו ממרומי שחקים אל תהום רבה. למראה פניו נבוכותי והעתיקו ממני מלים רגעים אחדים.

– מה זה בידך? – הרעים שנית בקילו – האם איש כערכך אני כי אשאל ולא תענני? –

– הלא תראה כי כתבי הקדש בידי –

– כתבי הקדש?! קרא בקול שחוק מרגיז לב – כתבי הקדש?! האלה קדש הֵמה? הוי רשע עריץ, איך תעיז מצח לקְרוא ספריך הטמאים בשם כתבי קדש? שערוריה כזאת לא נשמעה בכל הארץ. ספרי גוים ומינים יובאו אל בית ה' וקדוש יאמר להם! הבעבור זאת יתנו לך להם חסד למען תטמא את הקדש בספריך הטמאים ובפיך המגואל והטמא? היו לא תהיה מעתה כדבר הרע הזה; אני אבער את הטומאה מהבית! – ובדברו אחז בהספר ויקרעהו ויתן את הקרעים לנער מן הנערים ויתן צו כי ישליכם אל בתי המחראות. הנער לקח את הקרעים בשמחה ולמען הכעיסני ולמצוא חן בעיני המשגיח קרא בקול „אשר קדשנו במצותיו וצונו על ביעור טומאה". עשתנותי נבוכו בראותי את המעשה הנורא הזה, דמי עורקי נהפכו לגלי אש ויהמו ויתגעשו כמו חפצו לפרוץ שער ולצאת. מניחת לבי אשר תשמרני בכל עת מעשות דבר אשר לא־כן עזבתני ולוא היה בידי כלי משחית ידעתי נאמנה כי הבאתיו אל לבו, אך באין כלי יוצר היתה לשוני כחרב חדה כי לא משלתי ברוחי ואקרא בעוז אפי: כה יטבילך שר השחת בצ... רותחת בביא יום הפקידה יחד את רעיך המלעיגים לדברי החכמים ומלעיבים בנביאי אל! – המלה עודנה בפי והוא התנשא כזאב ערבות ויתנפל עלי ויחזיק בשערית ראשי ככל מאמצי כח ויפרפרני. הרימותי

קול צעקה ואקרא לעזרה ואין פונה אלי, ובראותי כי אין עוזר הרימיתי רגלי ואך אותי מכה אחת תחת בטנו ולא שניתי לו, כי הוא נפל ארצה וכאשר הרפה ממני מהרתי לברוח ואתמלט בעיר שני. עתה אראה משוגתי כי מעשה אשר לא יעשה עשיתי, אך הקצף עִוֵר את עיני ויכני בשגעון.

– האתה תנחם על מעשך ?! – קראתי בשממון – היחרף לבבך כי פקדת אפך על הבליעל אשר נאץ קדש בזעם אפו ? הלא המצוה על כל איש ישר להכות חרם זד ארור כמיהו, הלא רק לשמע אזן תסמר שערת בשרי ולוא היה למילי הרגתיו בלי חמלה, ואתה אשר עיניך ראו המעשה הרע הזה תנחם על כי הגדת להפישע פשעו ?! אל תנחם כי בצדק וביושר קמת להציל כבוד קדשי בני ישראל מידי חורף דברי־אלהים! –

– גם אני כמוך חשבתי בקצפי, אך ידידיה אשר אל ביתי חשתי מפלט בברחי מן הישיבה אחרת השמיעני, כי בראותו את שערותי הפרועית בלי סדרים ואת פני אשר היו כפני מת מקצף ומורא שאלני מה קרה אותי ואני לא כחדתי דבר מכל הדברים אשר ספרתי לך ואמרתי בלבי: הוא רק הוא יודני על פעלי הטוב כי רק הוא יקדיש דברי הנביאים בלבו, אך כרגע ראיתי כי שגיתי, כי בשמעו את דברי הניע עלי בראשו ויאמר: עד הנה נחשבת כאיש תבונות בעיני, אשר כביר כח לבו להשביח המון רגשותיו אך עתה הראיתי לדעת כי עודך נער, הסכלת עשו במאד מאד! –

– האתה תרשיעני ? – קראתי בעצבת – האתה תאמר כי לא טוב עשיתי, על כי התעברתי על ריב לאלהים ? –

– אל תהי גם אתה כהמתקדשים האלה הקוראים לריב ריב להם ויאמרו ריב לאלהים היא. את ריבך רבת ולא בחכמה, כי שמעת בקול הקצף אשר הסיתך להתגרות מלחמה – ענה במנוד ראש.

– אמנם הלא הוא חלל את הקדש, ומי הוא אשר

לב טהור לו ולא יתקצף ויתגעש בראותו את הקדש כי נִחַל בידי רשע אכזרי ? ! –

– הוא לא חלל את הקדש – ענה ידידיה – כי בעיניו ספר כתוב בשפה זרה כדבר ח"ל או כדבר טמא. ולמה יחכם יותר מן רבי טרפון אשר אמר „אקפח את בני שאם יבואו לידי שאני אשרוף אותם" ? ואם כן לא בצדיה חלל את הקדש רק בשגגה ומחסרון דעת ולא ישא עון –

– אבל בעיני ה"א קדוש ואיכה יכולתי התאפק בראותי את הקדש מְחֻלל ? –

– אולם מה לו ולקדשיך ? האם נטל עליו לקדש את אשר בעיניך יקדש ? ומדוע זה לא יפקוד עליך כי תחלל את המְחֻלָל בעיניו ? ראה נא ראה כי גם אתה בדרך המתקדשים ועומי נפשך אחזת ואף עוד זאת לך מאת המתקדשים אשר יקדישו את המגלות והגליונים מבלי שים לב אל הכתוב עליהם : כי יפול ספר ארצה ירימוהו וינשקוהו מנשיקות פיהם בעת אשר ידרכו ברגל גאוה על החקים והמשפטים הכתובים בו, וגם אתה בדרכיהם בחרת, קצפת קצף וקמת להציל כבוד הספר בעת אשר חללת אותו כי לא שמעת אל הדברים אשר יורך, הן מעל הספר הזה קראת דברי החוזה אשר יגיד לדור עקש ופתלתל פשעו, כי ישחית דרכו וירהב הנער בזקן, ואת הדברים האלה השלכת אחרי גוך ולא נשאת פנים להשיבה החיפפת על ראש המשגיח ותחרפהו ותקללהו ועוד תתברך בלבך כי ישרים מעשיך ! על חכמים כמוך אקרא בדברי החוזה : הוי ! חכמים בעיניהם ! רק בעיניך חכם אתה כי תכבד את אשר תראה בעיניך ולא אשר בלבבך. אתה תצטדק באמרך : הוא חלל קדש, ואני אומר לך כי הוא לא חלל קדש, כי אולת יד בן איש מחלל את הקדש כאשר קצרה ידו מעשות קדש. הדבר אשר בידי בן אדם נעשה לא קדוש היא, כי איך יצא קדש מחול ? ואת אשר לא ימצא איש און לו לברוא אותו לא יוכל גם להכחיד, זאת מודעת לכל חכם לב. ואם כן אולת יד איש מחלל את הקדש

הכתב והמגלה לא קדושים המה, כי על המגלה הזאת בדיו
הזה היה לאל יד הכותב לכתוב דברי חול, רק הדברים והרוח
הדובר בם קדושים, כי לא בידי אדם כוננו, והמה לא
יְחֻלְּלוּ ולא יטמאו, כי הקדש הנעלה לא יטמא. גם מפי
טמא שפתים כי יצאו דברי אלהים חיים קדוש יאמר להם,
רק הגויה תטמא כי לא קדש היא. ומדוע חרדת את כל
החרדה הזאת, הלא את הדברים והרוח לא קרע ולא חלל?
המה בלבבינו ולעולם יחיו וקצרה יד איש מגעת בם. הן לא
להספרים נריב ונלחם רק להרוח והוא לא ביד יֻקַּח, לכן לא
בזרוע רמה נלחם לו רק באמרי רצון, בדעת ומניחה ואם יש
ביד איש לחלל את הקדש — אתה היא האיש! — השמעת
את דברי האדם הגדול הזה? אך לו עצה ותושיה! אני שמעתי
ואבין והודיתי כי שגיתי ואחפוץ לשוב ביום המחרת לבקש
את פני המשגיח כי יסלח לי, אך הוא גדר דרכי ולא אוכל
עוד לשוב שמה. בפעם הזאת עשה דבר בליעל מאין כמהו,
כי שם לי עלילות ברשע ויטפול עלי עון נורא למען יצדק
במשפטו אשר עשה: אחרי אשר שב מקצפו ראה והבין כי לא
טוב עשה בגרשו אותי מהישיבה, כי המורה וראשי העדה
ימצאו בי חפץ כאשר ידעת וגם ייראו מפני פן אגלה את
אוזן האדון מיללער מכל הנעשה שמה, ועל כן ירא לנפשו
פן ידברו אתי משפטים וימלך עליו לבו להבאיש ריחי למען
יצדק במשפטו. ויחפא עלי חטאת מרי ותרפים ויגיד לראשי
העדה כי ספר וגליון מלא מפה לפה צלמי אלילים מצא בידי,
ושנים מהנערים העידו בו לפניו כי ראו אותי יום יום יוצא
ובא ברחוב הגוים וגם דברתי בחוץ את אשה נצורת לב,
וגם כסף רב ראו בידי אשר בלי תפונה גנוב הוא אתי.
ובראותו כזאת ובשמעו כאלה הוכיח דרכי על פני ואף כאשר
קמתי בפניו ואחרפהו ואקללהו רק אז הניף ידו עלי ויכני
לחי — כה ספר באזני ראשי העדה ובאזני הנאספים והנערים
אשר בְּקִרְבָּם כן שיטני נפשי המה, וגם למען למצוא חן בעיניו,
נתנו לדבריו צדק וכל השומעים האמינו בדבריו ויאמרי

להביא את מלתחתי, אשר עזבתי שם בהחפזי לנוס וימצאו בה את שקלי הזהב בכים אשר הסירותי מעל צוארך בעת אשר חלית, ואלה השקלים היו לעדים נאמנים כי שלחתי בגנבה ידי, ובכן נכתם עוני לפני כל העם ומי יצדיקני? כשמעי כזאת נפל עלי לבי מאד ואמר בקצפי: ארוץ ואשים לאל כל דברי המלשין הזה ואוציא את הכסף מידם, כי על כספך אשר נפל בידם דוה לבי הרבה יתר מעל כבודי אשר חללו, אך ידידיה עצרני מבוא עוד אל הישיבה באמרו: מרה תהיה אחריתך אם תאמר להלחם את רודפיך כי אתה אחד והמה הרבים, את כבודך והכסף לא תציל רק תכרה שוחה לנפשך – אני ראיתי כי צדק בדבריו ולא ידעתי לשית עצות בנפשי איך להוציא את הכסף ועל כן עזבתי אותו בידם עד אשר תשוב לאיתנך –. קצף נורא התלקח בלבי בשמעי דבריו והוא הקימני על רגלי ואקרא: ארוצה ואוציא את כספי מידיהם כרגע –

– שוב למנוחתך, הן חולה אתה ולא תוכל לעזוב את ערשך וכאשר תשוב לאיתנך אז יהיה לאל ידך להוציא את כספך. אני לא הגדתי עד הנה לאיש כי כספך הוא, אף כי דברתי את המורה פעמים ואתמול שמעתי מפיו כי בעוד ימים ששה יחל לבוא אל הישיבה, לכן חכה עד היום ההוא כי רק אליו תגיש עֲצֻמוֹתֶיךָ והוא יושיעך –

– אמנם מדוע לא עשית אתה כדבר הזה? למה לא שלחת להגיד להם כי הכסף לי הוא והעברת רעה מבשרך ואני לא אבדתי את כספי? –

– כי ידעתי כי לא יאמינו לדברי כי יאמרו ערום אערים למען הצטדק, וזאת שנית כי יראתי פן יטפלו גם עליך חטאת ויאמרו כי כים אחד לשנינו ומי יצדיקך? לא כן כאשר תשיב אתה שמה ותגיד להם מיד מי לקחת את הכסף, ואם לא יאמינו לך הלא יש לאל ידך לכתוב מכתב אל האיש אשר מידו לך הכסף ואם גם הוא יעיד כי אמת בפיך יצא כנגה צדקך, וישוב כספך לידך וגם כבודך לא יחלל –

– אם כן עלה כספי בתהו! – קראתי כמתעתע.
– ולמה תאמר כן? –
– כי הכסף בידי זה שנים רבות והאיש אשר מידו הוא לי כבר מת ואיך אוציא צדקתי אור? –
– צר לי מאד כי באין עד נאמן לא יאמינו בדבריך ועצתי אמונה לבל תשמיע באזני איש כי לך הכסף פן תֵּרַע לך –
– אבל אני אציל את כספי ביד רמה! – קראתי בקול ואתבונן בפני גדעון רגעים אחדים, כי מחשבות עלו על לבי פתאם: מי יודע אם לא דבר שקר יצוק בו כי הוא לקח את כספי ויסבבני בכחש... אך כרגע נחמתי על המחשבה הרעה הזאת ויכני לבבי מאד, כי פניו הפיקו תם ויושר תמיד ומה גם עתה, כי עקבות חזיונותיו אשר דרכם בקדש עוד נראו על חזות פניו, ואהי בעיני כמחלל קדש, וברגע הזה חפצתי להגיד לו כל אשר בלבבי ולבקש סליחה ממנו על מזמות לבי, אך שבתי ממחשבתי זאת, כי השיבותי אל לבי: לא טוב להעלות על שפת לשון כל אשר יעלה על הלב, ומה יועיל לו אם ידע את מזמותי הרעות? הלא רק ארע לנפשי חנם כי בשמעו כזאת יתרחק מעלי ולא יוסיף אהבתי. הוא הביט בי כמשתאה על אומץ רוחי וישאל: ואיכה תציל את כספך? –
– אני אגיש עצמותי לפני המורה והזקן והמה יעמדו לימיני –
– ואם גם המה ישאלוך אותות כי הכסף לך הוא? –
– הלא מן השקלים האלה הרימותי תרומה להמירה ולא שאלני אז בקחתו אותם מידי: איפו לקחתים, ומדוע ישאלני עתה? והזקן יאמין לדברי, בו אבטח ולא אפחד –
– לוא יהי כדבריך, אך עצתי אמונה לך לבל תגיד להזקן עד מה, כי אירא מאד פן תהיה לך החסות בצל הזקן לכלמה. מי זה יתקע לידיך כי הזקן יאמין לכל דבריך ולא יבקש השבונות רבים: מאין לנער עני האוכל לחם חסד כסף רב? ומדוע התעצבת אל לבך כאשר חסר לך לחם יום אחד אחרי אשר כסף רב בידך? הלא גם היא

אדם ולא אל ויראה רק לעינים ואיך תשים מבטחך בו ? —

— אילי צדקת ממני — עניתיו — יקח אפל את הכסף ואת גוזליו ואני לא אשים עוד אליו לבי, הן גם בהיותו אתי לא מצאתי בו חפץ ולמה אדאג עתה על כי לקח ממני ? אני אשמע בקולך ואשכח את הכסף ולא אזכרנו עוד —

— עתה אשמיעך עוד דבר חדש אשר עמדי, דע כי בקרב ימים אעזוב את העיר —

— אתה תעזוב את העיר ? קראתי בשממון ולבי נהפך בקרבי אל השמועה — ואנה תשים פניך ? ועל מי תעזוב אותי ? הה! זה הוא גורלי, כל רעי יעזבוני ויהפכו לי עורף. דן זה אהבתי נסע ונגלה מני בעת אשר החלותי להבין חין ערכו ואך בך מצאתי נחומים, ועתה תשליכני גם אתה אחרי גוך בעמק הבכא הזה ואשכון בתוך לבאים הפיערים פיהם לבלעני באין אוהב ורע לשפוך לפניו שיחי בעת צרתי, אנא אל תעזבני, השאר פה ונשב יחד כקדם —

— הן גורשתי מן הישיבה ואסתר מפני כל יודעי, כי שמי היה לחגא ולולא תמך ידידיה בימיני גועתי ברעב, אך גם לו להם צר ואיכה אוכל השאר עוד פה ולגזול מחלקו הדל ? לא אחי, אל תפצר בי, כי לא אוכל למלאות שאלתך —

— אם כן קחני אתך ואחריך ארוצה אל כל אשר יהיה רוחך ללכת — קראתי מקירות לבי, אך כרגע זכרתי את הזקן והילדה ואנחם על דברי ואמר: השאר פה ואני אגול כל אשמה מעליך כי אגיד לראשי העדה כי לי הכסף וגם אעיד עדים נאמנים, עתה זכרתי כי עדים נאמנים לי בעיר הזאת כי לי הכסף, שבה אתי פה — הוספתי להתחנן אליו.

— לא אחי — ענה בנחת — אל תאיץ בי כי לא אוכל גם לא אובה לשבת עוד בעיר הזאת, וגם אני אשיבך עתה באמרי הזקן: האדם יחשוב לרעה והאלהים המכונן מצעדי גבר יחשוב לטובה, עמק עכור זה נהפך לי לפתח תקוה טובה. לולא קרני המקרה הזה לא פקחתי עוד עיני על דרכי, אך המקרה הזה הביא רב חכמה בלבי. עתה ראיתי כי תועה

הייתי עד הנה בדרכי בשבתי בטח ואל לחם חסד עיני נשואות מבלי אשר אדאג לימים הבאים. מה לי פה ומי לי פה? למה ישבתי פה וכליתי ימי בעמל להבל? הלנצח אשא עיני אל אנשי חסד למצוא לחם העצבים? הלעולם אתגולל בהישיבה ולא אראה אדם ולא אבא בין אנשים? הלמען זאת נפח יוצרי הרוח רוח דעת בקרבי למען ארבץ את עניי הצאן האלה אשר לא ידעו בין ימינם לשמאלם? הלריק זכיתי לבבי ואכלה ימים על שנה להביא חכמה ותבונה בלבי? — אך לא! לא לשמוע שריקות עדרי הצאן הציעקים ללחם נולדתי, לא למען לכוף כאגמין ראשי לפני מעול וסכל כהמשגיח יצאתי מרחם! אני אחיש בנפשי כי כנפים לי ככנפי הנשר לעלות למרומי גבעות עולם. אני ראיתי באור שמש החכמה ועיני לא כהו מראות, אות היא כי עיני נשר לי! אם כי יצמו עבותים על אברותי, נתנו אפר על עיני, אך המה לא עצרו כח למרט את כנפי ולא השביתו את עיני מטהרן. הנה ארומם אנשא פעם אחת ואנתק את העבותים כפתיל נעורת, אסיר את האפר מעל עיני כמוץ עובר ואעלה אבר: על גבעות החכמה אעלה ואעשה לי שם ואז יהודוני גם אלה אשר ינאצו עתה את שמי כי איטיב לי ולאדם רב. אך רב לי להלאותך בחידות. דע כי כביר מצאה נפשי חכמה ודעת, שפת אשכנז כשפת עבר לי ודברי חכמיה כדברי חכמי ישראל ערוכים ושמורים בלבי, גם בשפת רומי עשיתי חיל, למדתי וקראתי הרבה ובינותי בספרים ההם כי לא זאת תורת האדם וחקות החיים לשבת כלוא כל היום ולהגות בספרים אשר לא יועילו לנו ולא יתנו אכל לנפשנו מבלי אחרית ותקוה לימים הבאים, כי מה תקות כל אלה האמללים המתגוללים תחת שיאה בהישיבה? מה אחריתם? הלא אך מחסור, יגון וצרה! ירבו ימים להבל, יולידו בנים לבהלה! לכן גמרתי אמר וכן יעצני גם מורי ידידיה, אשר מדו לי כל הדעת הזאת, לעזוב את העיר הזאת ואת הארץ הזאת ללכת אל ארץ אחרת, אל ארץ אשר בה גמלה הדעת נצה ותשביע מפריה לאדם רב, אל ארץ

אשר בה לא יבוש החכם בחכמתו, כי אם יתהלל בהשכל
וידוע, שמה אשקוד על דלתות בית מדרש החכמות ואלמד
חכמה אשר תחיה את בעליה ותתן לו עטרת כבוד. אל
ארץ אשכנז אשים פעמי, שמה אשמע בלמודים וייטב לי,
והיה כאשר ייטב לי אזכור אותך ואוציאך מעמק הבכא,
ועד העת ההיא קנה חכמה למען תחכם ותצלח להיות כמוני.
כאשר תקום מחליך אובילך אל ידידיה והוא יקרבך ויהיה
לך לעינים כאשר היה לי ולדן כי יפתח לך את אוצר חכמתו
וישביעך עד בלי די, ולכן אל תעצב על כי אעזבך כי תקוה
טובה נשקפת לך — . אני שמעתי ולא הבינותי כי מעודי לא
עלה על לבי כי יש מקום מקלט לנער עזוב מבלעדי בית
הישיבה, או בית חזן, ובכל עת אשר שמתי עצות בנפשי
לבחר דרכי שמתי נוכח פני ישיבה אחרת או חזן אחר, אך
כי יעזוב נער את ארצו לנוע אל ארץ אחרת להקשיב לקח
בבית מדרש החכמות זאת לא שמעתי מיום היותי, ומרוב
התמהון לבי לא ידעתי מה אשיב לו על דבריו ואדום, והוא
הוסיף לדבר אחרי אשר שאף רוח: לכן היה נכון בשיבך
לאיתנך ללכת אתי אל ידידיה בטרם אפרד ממך כי רק למען
זאת נשארתי בעיר הזאת עד הנה —

— אמנם הגידה לי מאין באה אליך המחשבה הזאת
פתאם, ומדוע לא עשה גם דן כדבר הזה? הלא תודה כי
גם לו לב חכם ומדוע בחר לנוע את חזן מעיר אל עיר
מלכת אל ארץ אחרת? —

— המחשבה הזאת עלתה על לבי זה ימים אחדים
בקראי מעל ספר תולדות אחד מהחכמים הגדולים אשר בארץ
וראיתי כי גם ראשיתו היתה מצער מאד, גם הוא התגולל
באשפתות גם הוא שבע כעס וחרפה בימי עלומיו בבית
הישיבה, ואחרי אשר עזב את הארץ ויקח לקח בבית מדרש
החכמה היה לאיש גדול, ועתה יתברכו בו רבים כי הגדיל
תושיה ואותו לקחתי לי לעינים ואמר בלבי אחזיק בדרכי
ויעבור עלי מה. לוא עלתה המחשבה הזאת על לבי שנתים

ימים לפנים כי אז החזקתי גם בדן ולקחתיו אתי בחזקת היד והצלתי את נפשו, אף כי רחקו מחשבות כאלה מלבו אשר הגה אך נבאים על שברו ונקמה לעוכר כבוד בית אביו וכל הגיוניו ביום ובלילה היו אך לנקים נקם ולא דאג על הבאות כי החיים כאפס נחשבו בעיניו, ועל כן עשה מעשה זרים וישפיל כבודו ללכת את חזן ולהיות משורר עוזר על ידו למען לא ישים איש לבו אליו ולא יכירהו זעום נפשו בבואו אל עירו, כי אך שמה היה פניו מועדות יען כי תקוה נשקפה לו להת שם נקמתו באיש חרמו, אך את כל אלה תדע אחרי אשר תקרא את ספרו אשר כתב ואת המכתב הנורא אשר שלח אל ידידיה ואלי זה ימים אחדים ובו הזכיר גם שמך — בדברו כסתה עצבת נוראה את פניו ויאנח.

— מכתב מדן ? — קראתי — ומדוע לא הבאתו אתך ? הטרם תדע כי נפשי נכספה מאד לדעת מה שלומו ? אך למה זה נעצבת פתאם ? —

— נפשי תאבל על האיש הזה אשר לו חכמה ודעת, יושר ותם לב מאת היוצר נתנו והמקרה יטלטלהו טלטלה וידיחנו מדחי אל דחי. לולא קרה אותו המקרה הנורא כי עתה הלכתי לעירו ודברתי על לבו לארח לחברה אתי וברבות הימים היה לעטרת תפארת לעמו, ועתה הה ! —

— מה זה קרה אותו ? — שאלתי בדאגה — השמיעני מה היה לו אולי אוכל לעזרהו במשען כסף ואשלח לו את כל כספי — בדברי עבר שחוק קל על שפתי גדעון ואזכור כי לא בידי כספי ואמר: שכחתי כי לא איש עוזר הנני עוד אך בכל זאת השמיעני: מה היא הרעה הבאה עליו ? — ברגע הזה נפתחה הדלת והרופא בא הביתה ואחריו באו הסוכן אשר על הבית ואשתו. הרופא נגש אלי ויבקרני ויאמר: הוי! בן חיל בעוד ימים אחדים תוכל לצאת במחול משחקים ! —

— האם יום חתונת מלכה המילדת יהיה בעוד ימים אחדים, ומי היא בחירה ? — שאלתי בלצון — הרופא הסוכן

ואשתו נתנו יחד קול שחוק כי המילדת היתה כבת מאה שנים והזקנה בכל העיר.

– מחלתו סרה מעליו – הוסיף הרופא לדבר בשומו אל אשת הסוכן פניו – לכן אל תוסיפי לתת לו סמי מרפא, ואתה שמור נפשך – אמר אלי – ואל תאכל הרבה פן יבלע לך –

– טוב הדבר, אדוני הרופא – עניתיו – אני אשמר נפשי, אך את אשר אחזה לי תשמור הסוכנת לעשות את משפט החולים ולא תתן אל פי מאכל בן סורר ומורה – הרופא לא שחק והסוכנת לא התקצפה, אך עיני שניהם העידו כי הוא שחק בקרבו והיא התרגזה. המה יצאו אל החדר השני וגדעון אחריהם ומאחרי הכותל שמעתי כי הרופא צוה כי יביאוני אל יתר החולים למען לא אתעצב אל לבי בשבתי בדד ואל גדעון אמר: אתה מלאת את דברי בהשכל ודעת כי נסיתו במסה ותשמיענו דברים נוראים ורוחו כלכל דאגתו אות הוא כי שב לאיתנו, אך עתה אל תוסף ראות פניו למען ינוח ויתחזק –

– האלך להגיד לו כי מחר אבוא אליו? – שאל גדעון.

– לא – ענה הרופא – כי כאשר תשוב אליו לא יתנך לצאת עד מהרה ועתה דרושה לו המנוחה –. אני נשארתי לבדי ומחשבות עלו על לבי; בראשונה נעצבתי בזכרי כי גדעון יעזבני, אך אחרי כן שבתי ונחמתי כי כבר הסכנתי לחליפות ותמורות ואך רגעים אחדים מצאה התוגה מסלות בלבבי, אך דברי הרופא אשר אמר „כי נסיתו במסה" עוררו בקרבי מחשבות חדשות – הוא נסה אותי במסה? – אמרתי בלבי – ולמה עשה כזאת? ומה היא המסה אשר נסה אותי? האם בדא מלבו כל הדברים אשר ספר באזני? אך לא! דבריו יצאו מקירות לבו ופניו העידו על תוגת נפשו, לא אבינה עד מה... עתה דלותי ואין בידי אף גרה אחת... אך מה הועיל לי הכסף בהיותו צרור בהכים? מה הועיל לי? הלא הוא פתח לפני דלתי בית הישיבה, ומי יודע אם לא יביאני

המקרה עוד הפעם להרחיק נדוד ? הלא גם אני כסמל הקנאה
הנני בעיני בני הישיבה , ואם בגדעון נחתה יד המשגיח אף
כי בי אשר אין חפץ בי לאיש ! „אם בארזים נפלה שלהבת
מה יעשו אזובי הקיר" מה נעים המשל הזה ! הלא כאזוב מול
ארז כן הנני נגדו אך מה אעשה ? הנעשה אין להשיב . אמנם
מדוע אין להשיב ? אגיש ריבי להמורה והיא יעמוד לימיני .
אך אם ישאלני : מאין בא לידי ? וכאשר אשאל את נפשי :
מאין בא לידי ? הן בעון בא לידי ובחטא אבד ממני , אני
עויתי ואיש צדיק וטהר לב נשא עוני , אולם מדוע ישא הוא
את עוני ? עלי לגול אשמה מעליו . אמנם מה אועיל לו ?
הן נכתם עונו ואם ירשיעני פי ארשע גם אנכי בעיניהם ואותו
לא יצדיקו . ומה ממנו יהלוך אם יצדיקוהו או ירשיעוהו ?
הלא הוא ירחיק נדוד לנצח , ואם המקרה לא גלה על עוני
מדוע אגלה אני ? הן לא גנב אני ולמה אהיה בעיני כל כגנב ?
הן את כספי אשר גנב ממני בעל השם גנבתי ממנו ולא גנב
אני . . . המחשבות האלה חשב לבי ואזכור את הלילה ההוא
בבית המלון , את האשה וילדיה , את החסידים ומהלומותיהם
ודבריהם , ופתאם זכרתי גם את השם מ א י ר ז ר ח י אשר
שמעתי מפי החסיד אשר ספר רוב גדולת רבו . האם מאיר
זרחי אשר בביתו אמצא ארוחת יום הוא האיש אשר בו
נדברו החסידים ? הוי מדוע לא זכרתי זאת עד הנה ? מי יתן
בקר יום המחרת ואגיד זאת לגדעון ! — הסוכן שם קץ
למחשבותי כי בא אלי ויאמר : לך אחרי ואביאך אל חדר
יתר החולים —

— טוב לי להשאר פה גלמוד —

— הרופא צוה כי אביאך שמה , קום ולך אחרי — אף
כי שמעתי דברי הרופא כי רק למען לא אתעצב אל לבי
בשבתי בדד צוה זאת ולוא ידע כי אבחר לשבת בדד כי אז
מלא חפצי , בכל זאת לא מריתי את פיו כי ראיתי כי שלח יד
להוביל איתי בחוזקה . קמתי ממשכבי ללכת אחריו ופתאם
בא יגון נורא בלבבי מבלי אשר ידעתי מי ילדו , עצבת

נוראה מאד לחצה לבבי בחזקת היד ואהי כאיש נרהם – אין זאת כי אם נכונו בידי ימי חושך, לבי יראה מראשית אחרית כי רעה תבוא אלי – אמרתי בלבי, ובפעם הזאת לא לחנם שקד לבי לבשר לי את הרעה, לא לחנם פחדתי פחד, כי אמנם רעה אחת באה, רעה נוראה מכל הרעות אשר ראיתי עד הנה, כי עת רעה הה! היתה העת ההיא, עת שלט האדם באדם לרע לו....

בחברת החולים לא מצאתי רב נחת ולא הודיתי בלבי להריפא על חסדו אשר עשה אתי להביאני שמה. החדר הגדול היה מלא מפה לפה מטות ברזל אשר התראו כגלי קברים בבית מועד לכל חי, רק כי הגלים יכסו על השוכבים תחתם ויסתירו עמל מאין רואה, והמטות יכסו השוכבים עליהן ונגעיהם יראו לעין; כל חלי יכל מדוה אספו אספה אל הבית הזה, שם עור יפסח. מצורע וצבה־בטן, אך שם שרוי נגעי בני אדם בכל עוז וידכאו רבים תחת רגליהם. אמנם לב האדם לא יחקר! הן יצעק ישוע איש בבוא עליו צרה: כי יוכה במכאוב, או כי ברזל באה נפשו, והאם לא יחשב איש בלבו בטרם יציג כפות רגליו על מפתן בית־צרה כזה, כי רק נהי וצעקת שבר ישמע בו תמיד? אכן לא כן הדבר! בבית החולים כבבית האסורים ישכח עד מהרה איש איש עניו ולחצו בראותו כי לא רק הוא היה למטרה לפגעי הזמן, וכעבור ימים כבירים והאיש כלה יסתר מעיניו ישכח ולא יזכור עוד, כי מעל לגבול בית מקלטו ימצאו שלוי עולם: צרת הרבים תהי כגהה למחץ מכת האחד, הנה כי כן חקות החיים! אמנם לא רק צרותיהם ישכחו כי אם גם שנותיהם ומצבם, ולא נכר זקן לפני עול ימים, איש לפני ילד, יחד ישיחו, יחד יריבו, יחד ישחקו. רק בבית עלזי לב השמחים אלי גיל איש מרעהו יפרד, כי לא רוח אחד לכלם ובעת אשר האחד ישיש בעליצות נפשו תבכה נפש השני משבר רוח אך שם מסוה שמחה על פניו לבל יכירו בו, לא כן בבית כזה בו כלם נשתוו. זאת ראיתי בבואי אל חדר החולים

אשר ישבו או שכבו איש איש על ערש דוי, אלה שוחחו ואלה שתקו ושנים ישבו על מטותיהם ויריבו בחזקה על דבר כבוד בית אבותם, איש איש התימר בכבוד משפחתו, כי רמה היא בישראל ויתן לשמצה שם משפחת רעהו, וכארבעה או חמשה עזרו להנצים מזה ומזה, אלה הצדיקו את האחד בריבו ורעיהם הגידו להשני יושר אמריו.

– אבל רב לכם לריב ריב משפחות – קרא בחיר אחד – הן פה כלם נשתוו ומדוע תתנשאו איש על רעהו?

– מה לך ולנו? מצורע! – קראו שני הנצים פה אחד בקצף על כי הפריעם ממלאכתם הנעימה.

– המצורע הזה יביא את כל במשפט – ענה אחריהם חולה אחר מצורע מכף רגלו עד קדקדו.

– האתה תכלימני על כי מצורע אני? – קרא הבחור בחמה ותמהון יחד – הלא אני נרפיתי ממחלתי ואתה תשכב למעצבה עד אשר תרקבנה עצמותיך, פגר מובס! –

– ומי זה לידך יתקע כי לא תשוב הצרעת ותדבק בך? – קרא חולה אחר.

– הס כלב שתום עינים! – ענה הבחור עוד הפעם חלקי – הן הרופא שם אפר על עיניך ואני אשקיע בחבל לשונך ונדמית לעד –

– הוא צדק בדברו – ענה איש כבן חמשים – כי מי זה בקש תורה מפיך? –

– אך כל חלי וכל מדוה יחולו על ראשך! – קרא העור בעזוז אפו – הלא בטנך צבתה ועוד מעט תראה פנים את מלך בלהות ולא עוד תתחשב את רואי השמש ועוד תשפוט שפוט?!

– כאשר אחדל מהתחשב את רואי השמש אז אקחך אותך למנהל לי, כי אור עיניך אתך – ענה הנבלם.

– המן הסלע הזה אוציא לכם מים?! – קרא העור בקול שחוק – ראו נא את הבאר הזה! הלא כמקור נאמן כן

תקיר בטנך מים! לך לאבדון והשקיע אש התפתה היוקדת שם בהמון מימיך! —

— אני אשלחך לפני להורתני הדרך — קרא צבה–הבטן ויאמר להדות צנצנת בו. אני ראיתי, שמעתי ונבהלתי בראותי כי האמללים האלה יאמרו להוסיף פגע על מכאובם ואקרא בשממון: הלא תחטאו בנפשותיכם! הן אתם כלכם מֻכֵּי אלהים ומעונים, ומה יקחכם לבכם להתל איש ברעהו ולקרוא למהלומות?! —

— המשגע, המשגע! — נתנו כלם יחד עלי בקילם. בלהות אפפוני בשמעי קולם ואמהר לנוס מפניהם אל החדר הקטן אשר בו הייתי בראשונה. כשמוע הסוכן כי הדלת סבבה על צירה מהר החדרה וישאלני בזעם: איך מלאך לבך למרות את פי הרופא? הלא תראה כי רק חדר אחד לכל החולים ורק על פי הרופא ישבת עד הנה לבדך ועתה צֻוֵּיתָ לשבת את יתר החולים ואיך ערב לבך למרות פיו? —

— אבל אירא מפניהם — קראתי בדאגה — כי המה אומרים להכותני נפש —

— מה זה תדבר תהפוכות? — קרא הסוכן בתמהון ויתבונן בי — האם שבה הקדחת ותאחז בערפך? אבל הרופא אמר כי מחלתך סרה מעליך והרופא ידע את אשר ידבר. לך צא מזה! —

— אך איך אלך? הלא אירא מפניהם! —

— האם איכלי אדם המה? מדוע תירא מפניהם? הלא עד היום הזה לא נאכל איש בבית החולים, צא מזה! —

— המה נתנו עלי כלם פה אחד בקילם: המשגע! ונבהלתי מפניהם —

— הוי סוררים! — קרא בקצף וימהר אל החדר השני ויתן על החולים קול זעם ויעד בם, כי אם ישובו להשמיעני כזאת אז לא תנתן להם ארוחת הערב. וככלותו מצותו שב ויקחני בידי ויובילני אחריו באמרו: הרגע, כי לא יזידו עוד להרגיז רוחך — בלי חמדה שבתי ואשכב על משכבי וכל

החולים שבו למלאכתם הראשונה ומרגע לרגע לטשו עין זעם לי, אך לא ערב לבם לגשת אלי לחרפני רק ממקומם התמלט לרגעים מפתחי פיהם „המלשין" „המשוגע" עד אשר אתא לילה ואישן ולא שמעתי עוד ריבות שפתם.

י״ז.

מות יְשָׁרִים.

הצרות הבאות עלינו תדאבנה נפשנו ותמחצנה לבנו, אכן מדי עברן תשוב התקוה והנחמה לרפא מחץ מכתן, אך הצרות אשר עוד לא באו עלינו, אלה אשר רוחנו ינבא לנו בטרם באו, הנה תרגזנה רוח ונפש ותדקורנה כמדקרות חצי רעל באין מרפא, התקוה תסוף והנחמה עוד איננה. בלב מלא יגון עליתי על ערשי וברוח כהה פקחתי עיני בבקר ואחכה בכליון עינים לקראת גדעון, אך פעמיו אחרו ומרגע לרגע הוסיפה התוגה עז לדכא נפשי. כה ישבתי משמים על ערשי וגדעון איננו. מקור מחשבותי אשר הקיר בכל עת כבאר מימיה יבש. לא חשבתי מאומה, לא דרשתי ולא חקרתי: מדוע בושש גדעון לבוא רק דאגתי כי איננו, ובעת ההיא אותה נפשי מאד לראות פניו. הרופא בא וישתומם בראותו כי פני נפלו מאד וישאלני: מדוע פניך רעים? —

— לא אדע נפשי — עניתיו — עשתנות יגון יסערו בקרבי ולא אדע עד מה ונפשי נכספה מאד לראות את פני גדעון —

— האם כה דבקה נפשך אחריו?

— כדבריך ארוני — עניתיו אף כי לא בקשתי עד הנה חשבונות אם דבקה נפשי אחריו או אין.

— אכן לא לשוא תאהבהו, כי הוא גם הוא יאהבך עד מאד והוא איש בר לבב מאין כמוהו, אך הרגע נא ואל תעצב כי בוא יבוא —

— מי יודע? — עניתיו במנוד ראש.

– הגד לי איפו בית משכנו ואשלח לקרוא לו –

– רב תודות לך אדוני – קראתי בשמחה – החייתני אדוני ונפשי תברכך מאד –

– הגידה לי איפו ימצא ? –

– בבית ידידיה בן-צבי משכנו וידעתי נאמנה כי הוא ימהר לביא לקול הקריאה –

– אני אשלח לקרוא לו – ענה הרופא במאור פנים ויצא. רגעים אחדים מצאה נפשי נחומים, אך מדי עברם ואחריהם גם שעות וכל היום ההוא חלף עבר וגדעון איננו אז שבה התוגה לענות את נפשי עוד הרבה יתר מבתחלה, למעצבה שכבתי כל הלילה ההיא, חזיונות נוראים בעתוני ולא מצאתי מנוחה אף רגע עד איר הבקר. בכליון עינים חכיתי עד בוא הרופא למען שאל מפיו שרש דבר נמצא בגדעון כי לא בא אלי. כשמעי את קול הרופא בחדר הסוכן שמתי רגלי באילות וארוץ לפניו ואקרא בקול : ואיה גדעון ? –

– לא ידעתי נפשי – ענה בנחת – אתמול שלחתי לקרוא לו ולא נמצא בבית ידידיה וגם הוא ידאג לו –

– הוא נסע מזה ! – קראתי בקול מר ואבך תמרורים כמי כל הדאגות והצרות אשר הכבידו כמשא כבד על לבבי נהפכו פתאים להמון מים רבים. הרופא לא אין בי לנחמני רק הביט בי רגעים אחדים ויאמר : הנה שבת לאיתנך ותוכל לעזוב את הבית אם תחפוץ ואולי תבקש את רעך ותמצאנו – כמעט רגע סרו כל הדאגות מלבי לבשורה כי יתנני לצאת לחפשי, ומרוב ששוני הודיתי לו על החסד הזה האחרון הרבה יתר מעל הראשון, אשר פדה ממות נפשי, ואמהר לשים בגדי עלי ולעזוב את הבית ואבוא אל בית ידידיה.

בבית קטן וצר הנוטה לנפול, ואשר אולי כבר היה למעי מפלה לולא תמכוהו עמודי עץ מבית ומחוץ, ישב הזקן ידידיה ; פני הבית מחוץ היו כפני זקן וידוע חולי אשר כבר מזקן ועתו באה לעזוב את החיים ורק הרופאים יחזיקו בידו לבל יפול בידי המות, בראותי את פני הבית שערתי

בנפשי את פני אדוניו וכן היה. בחדר צר ומכוסה באבק ישב הזקן על כסא עץ כעץ יבש, פניו קמטו מזקן, עיניו, אשר הָבָאוּ בחוריהן ורק כזיקי אש מתחת האפר נשקפו מבעד הגבות הארוכות והלבנות כצמר צחר דלפו דמע, שפתיו נעו בלי חשך כמו העלה גרה וידיו רעדו. הוא ישב על הכסא ויביט בספר אשר אחז בידיו הרועדות ולא שמע קול מצעדי רגלי בבואי הביתה, או החדרה, כי רק חדר אחד היה מלוא רוחב הבית. זמן כביר עמדתי על מקומי ואתבונן בפני הזקן אשר האמנתי כי רוחי ולא בשרו אראה ולא נועזתי לגשת אליו להשבית מנוחתו. הזה הוא האיש – אמרתי בלבי – אשר עליו ישמו רבים ושמו היה לחגא בפי רוב בני העיר כמו הרבה הרע, ואשר לפי דברת גדעון איש גדל העצה ורב הדעת הנהו מאין כמוהו? האלה העצמות היבשות אכלו חיל זרים? או אלה הגידים בלא בשר שתו דם נקיים? לא; לא! אף כי לא ראיתי תפארת גדולתי ורוב צדקותיו ורק לשמע אזן שמעתין מפי אחד בעת אשר נבתם עיני בפי כל בני העיר, ורוב פשעיו כי התגברו יגידו אבות לבנים ומופת לרבים היה, בכל זאת לא אספוק רגע כי נקי וצדיק הוא האיש הזה ושקר טפלו עליו עדי שקר חמס. אם צדיקיך צדיקים המה כאשר האיש הזה רשע הוא, אז אוי אוי לך עיר שבילה! – כה הגיתי בלבי ובראותי כי הוא לא יסיר עיניו מספרו הפצתי לשוב אחור אולי ישמע קול מצעדי רגלי ויתעורר, אך הוא הניח פתאם את הספר מידו ויקם על רגליו אז נגשתי אליו ואקרא: שלום לך זקן נכבד! –

– מי אתה בני? – שאלני בקול כחולה– ומי שלחך הנה?–

– את גדעון אבקש– עניתיו בעצב, כי מראה פניו הוסיף יגון על יגוני, בזכרי כי האיש הזקן הזה אשר ישב כל היום וידרוש חכמה בעת אשר יחסר נפשי מטובה ואשר אולי לא עשה מעודו לאיש רעה יתחשב כזר ועול ואת נפשו יבקשו, בעת אשר אנשי חמס יפישו כעגלי מרבק מכסף חמסים ולא יאשמו.

– את גדעון תבקש ? ומי אתה ? –

– שמי יוסף מעיר אשדות –

– האתה הוא יוסף ? שבה בני , את שמך שמעתי כבר מפי גדעון אשר יזכירך לטובה בכל עת , שבה על הכסא –

– אנא הגידה לי איה גדעון ? – היספתי לשאול אחרי אשר ישבתי על הכסא אשר נע כחילה כי רגליו מעדו.

– גם אני לא אדע – ענני – זה שלשה ימים לא ראיתי את פניו ולא אדע מה היה לו –

– האמנם נסע מזה ולא הגיד לך ? – שאלתי בתמהון.

– לא אאמין כי נסע מזה בטרם ראה פני , וגם בגדיו וכתבי ידיו לא לקח אתו , לבבי יפחד מאד פן קרה אותו מקרה רע –

– מקרה רע ? – קראתי בדאגה – ומה הוא המקרה אשר קרה אותו ? –

– גם אני לא אדע עד מה , אך לבבי כן יחשוב , מאין תבוא עתה ? –

– מבית החולים –

– ובבית הישיבה לא היית עוד ? –

– לא , כי מהרתי לדעת מה שלום גדעון –

– אם כן לך ובוא אל הישיבה אולי תקשבנה שם אזניך דבר מה אודותו , כי אני לא אצא פתח ולא ארע דבר מהנעשה בעיר , וכאשר תשמע דבר מה תמהר להשמיעני , וגם אם לא תשמע דבר שוב הנה לפנות ערב – מהרתי לעשות עצתו ואבוא אל הישיבה.

בבואי שמה סבוני כל הנערים ויתבוננו בי וישאלוני לשלומי כמו מעמק רפאים שבתי אליהם והמה כלם אחי ורעי אשר דאגו לי ויבקשו שלומי , וברגע אחד שכחתי דאגתי ויהי השתומם בתוכי : איכה חשבתי אותם כלם לרעי לב ולשונאים בנפש והמה יחד שלומי יבקשו . בלב מלא מחשבות כאלה ישבתי אל השלחן ואקח לי ספר ואבקש לבוא בדברים את הנער אשר רעה לי ביום הראשון בבואי אל הישיבה

ולשאל מפיו אולי ידע מה קרה את גדעון. הוא נגש אלי בשמחה וישמיעני כי גם הוא יחשב עתה בין הנערים הגדולים ועל כן יבטח כי לא אבוש עוד בחברתו – ועל זאת אשמח הרבה יתר מאשר אשמח על הכבוד להקרא בשם גדול, כי משרים אהבך – כה חתם בדבריו.

דבריו אשר יצאו מקירות לבו לקחו לבבי ואומר: שגית מאד ידידי; אני לא בושתי באהבתך גם לפנים וחלילה לי מהיות חסר לב לבלי אהוב את מאהבי –

– ובכל זאת רחקת מעלי עד כה, אמנם לא אשים אשם נפשך ולא אזכור ראשונות, כי השטן הפריד בינינו, אכן עתה כאשר אבד זכר השטן תשוב ותשיב אהבה אל חיקי, וגם את הספרים הטמאים תשליך אחרי גוך, האין זאת? –

בתחלה לא הבינותי למליו, מי הוא השטן? וזכר מי אבד? אכן כאשר הזכיר את הספרים הטמאים ראיתי כי גדעון היא כשטן בעיניו, ואף כי היטיב חרה לי על כי יתן לשמצה את שם אוהבי, אשר מיום אשר חדלתי מראות פניו גדלה אהבתי בלבי שבעתים, בכל זאת לא פקדתי עליו אפי, כי אמרתי: מקנאתו בו ידבר כדברים האלה, ועל כן עניתיו במענה רך: לא טוב הדבר אשר אתה עושה ידידי לנבל שם איהבי! אם תחפוץ קרבתי הבה ונכרות ברית אוהבים, כי לא צר לבי מאהוב שני רעים, אך אבקשך לבל תוסיף שנית תת שמו לגדופים, כי כחצים ירדו דבריך אל לבי –

– העוד תחריש באהבתך לגדעון? – שאלני בתמהון כמי לא האמין למשמע אזניו – הלא שמו היה לחגא לכל באי שער העיר וגם אתה חרפתו תשא אם תשמיע בקהל כי עוד תחשבהו כאוהב לך, לכן עצתי אמונה לך לבל תוסיף לשאת שמו על שפתיך פן תשבע קלון –

– לדבר הזה לא אשמע לך, כי לא בין רגע צמחה האהבה על תלמי לבבי ולא לרוח פיך תשליך נצחה וטוב טוב

לני להחריש לבלי הזכיר שמו, כי ברצח בעצמותי תחרפנו – עניתי כמתחנן יאבליג על חפץ לבי להשיב לו שבעתים בחרפתו אל חיקו, ואגזור אומר לבלי דבר עוד אתו דבר על אודות גדעון לבל אשמע שמו מנואץ אף כי כלתה נפשי לשמוע אולי לקחה אזני דבר מה אודותו.

– אבל מה תועיל לך אהבתו, או מה מנו יהלוך אם תחדל מאהבתו? – ענני מבלי פנות אל שאלתי – לוא היה אתך כי אז אמרת אוהבים תהיו, אך עתה אחרי אשר ירחיק נדוד ולא ישיב ועיניך לא תראינה עוד אותו כל עוד בחיים חיתך, מה תועיל לך אהבה כזאת? ולמה תשא עליו חרפה וקלון לשוא? –

– אוהבים נאמנים יאהבו איש רעהו כל עוד רוח באפם, ואף אם לא יראו איש פני רעהו לא ירפו מאהוב ומי יודע אם לא נחזה איש את פני רעהו בקרב ימים, מי יודע אם לא אבחר גם אני דרכו בימים הבאים? – עניתיו בנחת, כי אמרתי באחת אשיבנו וידע כי לא אחדל מהגות בספרי חכמה הטמאים בעיניו וכי גם לבבי יחשיב להחזיק בדרך גדעון: לעזוב את העיר וללכת לארץ אחרת.

– מה זה הדבר – קרא בקול גדול בשממון ויתבונן בי רגעים אחדים – האם עוד תבער אש הקדחת בעצמותיך כי תדבר תהפוכות כמו אלה? –

– שמע נא ידידי – עניתיו בנחת ואתאמץ בכל עוז לבל אקצף – הן כאוהב תחשבני וכן אהיה גם אנכי, לבי יהיה ערום נגדך ולא אצפון בבליותי דבר, אשמיעך את אשר עם לבבי ותדע כי מישרים ולא תהפוכות אדבר; האמנם תדמה כי רק לך לב להבין ועיני טחו מראות? האם תאמר כי תצדק בבנותך לספרי חכמה ספרים טמאים משחיתי רוח ונפש? היאמר לבך כי כל אלה ההוגים בם סרי סוררים המה אשר יקשו ערפם למען עכור שארם ונפשם, אי כי כלם נואלו, שגו, תעו ורק אתה ורעיך אשר לא קראו מעודם בספרים כמו אלה ידעו משפט אמת? לא ידידי

תשגה מאד ! אמנם לוא קראת במו , לוא ידעת מה ידברו כי אמרתי איערך אתך מלחמה , איכיחך ואערכה לפניך כי צדקתי בי , אמנם אחרי אשר כל אלה נסתרים מנגד עיניך ורק לשמע אוזן שמעת חרפת החכמים וגדופי ספרי החכמה מפי אנשים אשר גם המה לא ראו אורם ורק מפי נבערים כמוהם אשר דברי חסרי דעת יביעו מבלי דעת אולי שקר בימינם , עתה אומר כי כלם שקר ידברו , רמיה בפיהם ! הספרים לא יעכרו רוח ונפש כי אם ששון ללב ועונג לנפש ימצאו במו כל ההוגים בם , המה יזכו ארחות איש ויורוהו מעגלי יושר וצדק , ולוא ידעת אתה את נפש גדעון ידעתי נאמנה כי על כפות רגליך השתחוית לו ובעל מעין ישועה כן ששת על פלגי דבריו אשר יזלו ממקור חכמתו הטהורה והנאמנה . עוד יש יום אשר יבושו בושת המַּלְעִיגִים עליו בושה , ועיני כלכם אשר עתה כאין היא בעיניכם תראינה איך יגדל כבודו בבואו אל המנוחה ואיך ירום ונשא וגבה מאד בהצליחו בדרך אשר הוא הולך עליה , כי יפאר עמו ונגד אוהביו כביד , ולמה זה חרדת בשמעך מפי כי גם אני אבחר להתיצב על דרך בחר בה ? והנני משמיעך עוד הפעם כי כל לשון תקום אתי למשפט לא תצלח להשיבני מדרכי , באשרו אחזה רגלי ובאלהים בטחתי כי לא אבוש משברי ! —

התבוננתי בפני רעי לראות מה ישיב לי על תוכחתי ובראותי כי אין מענה אמרתי בלבי : נצחתי גם יכולתי , הן העתיקו מפיו מלים , אות הוא כי יתן תודה בלבו כי שגה ואחכה למוצא שפתיו עד אשר יאמר : סלח נא כי שגיתי , אך הוא החריש ולא ענה דבר רק הניע ראשו כאיש אשר בלשונו אין מלה .

— הן תחריש תשים יד לפה — קראתי כמנצח — ראית עותתך , אך מדוע תחריש תתאפק ? הן תודה כי צדקתי כי מדוע תקשה ערפך ? — היא הניד בראשו עוד הפעם ולא ענה דבר .

— אך מדוע תחריש ? אם יש אתך מלין השיבני

ואדע כי לא צדקתי – שאלתי ברגז בראותי כי הוא ישב וידום.

– לא אדע מה אשיב על תוכחתך כי...

– אם כן תן תודה כי צדקתי – קראתי מבלי תת אותי לכלות דבריו – כי מדוע התפש חפש מחפש להשיב על תוכחתי אחרי ראותך כי הצדק אתי ? – הוא נסוג אחור צעדים אחדים ממני כמו ירא מפני וכל הנערים הביטו בי ואחד מהם קרא בקול: היא ברח מבית החולים כי עוד לא נרפא מקדחתו – קצף גדול התלקח בחבי בשמעי דברי לעגו ואקרא בזעם: אני כבר נרפאתי ועתה באה העת כי תירש אתה את מקומי! – ואל הנער הדובר בי אמרתי: האם גם אתה תלעיג לי כי תסוג אחור ממני ולא תענני ? האני בקשתי אהבה מידך ? הלא אתה קרבתי הפצת ותבקש לדעת את אשר בלבבי ועתה כי אין בפיך תוכחות תחריש תדום ותעזבני ? ! – היא פתח פיו אך לא מהר לענות ואחרי אשר חשב מחשבות רגעים מעטים ענה בכבדות: ומה אענה אותך אחרי כי תדבר זרות ? –

– ומה הנה הזרות אשר דברתי ? השמיעני נא ואתן תודה כרגע, כי לא כן אנכי עמדי –

– העוד תשאלני מה הנה הזרות ? השמעת מעודך כי יבחר איש בדרך אשר לא ישוב ממנה ? הן אל ארץ גורה ורחוקה יובל גדעון, אל ארץ אשר רבים יבחרו במות מבוא שמה, וידעתי נאמנה כי גם גדעון יבחר במות מלכת באזיקים אל ארץ אשר לשמה תאחז פלצות כל איש ישראל ואתה תאמר כי תפארתו תהיה על הדרך הזאת וגם אתה תבחר בה ? ! –

– לשונך תדבר תהפוכות ולא אבין עד מה! מי יובילהו ? ומי נתן אזיקים על רגליו ? הלא הוא שם פניו ארצה אשכנז למען קחת לקח בבית מדרש החכמית, ומי יכביד עליו אכפו ? ומדוע ירגז איש ישראל בנשאו שם ארץ אשכנז על שפתיו ? – כל הנערים השתאו איש אל אחיו בשמעם דברי וגם רעי השתומם ויקרא: אבל מי הגיד לך זאת ? –

– מפיו שמעתי כל הדברים האלה –
– מתי הגיד לך זאת ? –
– שלשים בהיותו אתי בבית החולים –
– אם כן לא תדע עוד עד מה ! – קרא ויביט בפני הנערים כמו חפץ לאמר להם : ראו נא ראו כי לא ידע שרש דבר ועל כן דבר עד הנה. אחרי כן שב ויאמר אלי : את אשר אחזה לא תדע עוד דבר מכל הקורות את גדעון –
– ומה קרה אותו ? – שאלתי בדאגה ולבבי נתר ממקומו.
– תהי אחרית כל שוכחי אלוה כמוהו – ענה נער מהנערים כמנצח – כן יאבדו כל המכחשים באלהי ישראל אשר יעמיקו סרה לשים בספרים טמאים עיניהם ! – דאגתי גדלה מרגע לרגע ואירא לפצות פי לשאל עוד הפעם : מה קרה אותו, כי פחדתי פן אשמע דבר מר, ולבי אמר לי כי צרה נוראה באה עליו. מחשבות שונות חשב אז לבי : פן הכוהו אוהביו מכת אכזרי ויחלה, או שמו לו עלילות דברים ויתנוהו בידי השופטים, או כי גרשיהו בחרפה מהעיר, אך זאת לא עלה על לבי פן נפל בידי המחפשים כמו לא ידעתי מהם עד מה וגם כל היום העבר והיום ההוא נשכח זכרון המחפשים מלבי. ואיך יעלה על לבי כי באיש אשר בעיני היה כאדם המעלה, באיש אשר לפי דעתי יהיה בקרב ימים הגדול מאחיו וברכה בקרב הארץ, כי באיש כזה ישלחו המחפשים יד המסים ? בכל עת חשבתי הבטתי בפני רעי כהפושע בפני השופט בטרם יחרוץ משפטו. הוא החריש עוד מעט אחרי כן אמר : אף כי שנאתיו בכל זאת לא אטור לו שנאה עתה אחרי אשר נגעה בו יד ה׳, גם אגיד לו – דמי עורקי התגעשו בשמעי דבריו ולבי היה כהולם פעם ולא משלתי עוד ברוחי ואקרא : אבל הגידה לי את כל הרעה ואדע מה אמלל אני ולמה תעינני בחדות ? –
– הוא נפל בידי המחפשים וימכר לעבוד עבודה הצבא ! –

– אויה! – התפרץ מלבבי ואפול באין אונים ארצה.
כשוב רוחי אלי מהמים הקרים אשר שפכו על פני מהרתי לבוא אל ידידיה ולהשמיעהו את הצרה הנוראה הבאה על גדעון. בחזקה פתחתי את הדלת ובעודני על סף הבית קראתי בקול מרגיז לב: הוא נפל בידי המחפשים! – הזקן החולה התנשא ממקומו ויעמוד הכן כמת עת ישפכו מים טהורים עליו; עיניו קמו, ניד שפתיו חשך, וידו אשר שלח למולי לא שבה אליו כמו יבשה. כה עמד רגעים אחדים, אחרי כן ישב באין אונים על הכסא ועפעפי עיניו נעו כמו הורידו דמע אך דמעות לא יצאו מתחתן. זמן כביר ישב על מושבו מבלי הציא הגה מפיו ואני עמדתי על עמדי בלי נוע. צרת נפש הזקן אשר נראתה על פניו הדלים היתה כתנחומים למצוקות לבבי בראותי כי יש לי אח לצרה ואתבונן בו באהבה אין קץ. אחרי כן התעורר ומפתחי פיו התמלטו: על מכרם בכסף צדיק! גם בכנפיך נמצאו דם נפשות אביונים נקיים! הה! מטע שעשועי, אני אמרתי: ברכה תהיה בקרב הארץ ותפול לפני בני עולה, לפני בני עולה והמה אחיך. אך לשוא הֲפִּ באכזריות רצח, לשוא צרף אותם צורף, רעים לא נתקו, הרעו מאבותיהם! – כה דבר לנפשי ואנחות התפרצו מלבו כמכנור הנשבר עת תגע יד במיתריו – נורא הוא חמת אויב, איומים הצרות אשר עברו על העם הזה אך עוד לא לקחו החצי כרוע מעלליהם, עבדים נבזים ושפלים, משסה כל היום, ישלחו לשין אפעה באחיהם בן בריתם באחיהם הה! – הוסיף לקרוא במר נפשו ויספוק כפיו וידום רגעים מעטים. אחרי כן שם אלי פניו ויאמר: הנידה לי בני מי השמיעך כזאת? –

– בבית הישיבה שמעתי הדבר הרע הזה ויבוא כחרב חדה בלבי ואמהר להשמיעך – עניתיו בבכי.

– אם אתה תבכה לו איך אבכה אני, שברי גדול כים, כבן אמצתיו לי וכל תקותי אתו נאספו, אויה מה אעשה לך בני?! –

– האין עוד כל תקוה להוציאו מידי העריצים ? –
– תקוה ? – קרא הזקן ויתנודד – תקוה בחיק נערים תנוח, כל תקותי כי עוד מעט אשכח עמל לנצח –
– אך האפס צדיק מן הארץ, האם לא יקומו ישרים לעזרת אמללים ? –
– ישרי לב ? חכה נא לי ! – ענני ויתן ידו על עיניו כמו חפץ לזכור דבר מה – חכה נא – קרא עוד הפעם מבלי הסיר ידו מעל עיניו. כה ישב זמן כביר ומרגע לרגע קרא: חכה נא ! – לולא נגעה הרעה עד לבי כי אז מלאתי שחוק פי על מעשה הזקן, אך העת ההיא לא עת שחוק היתה, לכן ישבתי וחכיתי בכליון עינים אולי אשמע מפיו עצה. פתאם התעורר כמו מתרדמה ויאמר: זיק תקוה נשקפה לי, אנסה אולי תצלח, שב במנוחה ואל תפריעני – בדברו לקח עט וגליון ויכתוב עליו כדברים האלה:

אחי ! בידים רועדות מצרה וזוקן אכתוב לך המלים האלה: יונק שדה אמי ! בשמה ובשם אבינו טהר הלב אשר לא ידע שנאה אשביעך לבל תשליך אחרי גוך את בקשתי – את בקשתי האחרונה ! דברי אלה יהיו האחרונים כי קרב קצי ! ימי נדעכו בהמר העת ואקרב למות ועתה נחתה בי יד אלוה ותשאני ותרכיבני רגע אל יומי האחרון. בעוד יום או יומים לא תבוש עוד באחיך אשר כמכחש באלהי יעקב היה בעיניך. אחי ! אם שגיתי בחיי יועידני אלהי המשפט למשפט, אך אתה עתה אל תעלם אזנך משמוע קול בכיי. אחי ראה נא ראה אנחתי: הדברים האלה אנחות המה והאיתות – דמעות. אבכה, אבכה מרה מדי כתבי, אף כי מקור דמעותי יבש נדף, אבכה ודמעותי לא תמצאנה נתיבות ארבות עיני רק תשתפכנה אחור, אל מעמקי לבבי הנשבר תפילנה וכזפת בוערה על אבני איש תִּתַּבְנָה ! אחי, זכור נא כי לא בקשתי ממך דבר מעודי ולא אבקש עוד והטה אוזן אל תחנתי. אחי ! מדי אשא את השם הזה על שפתי יעלו מוקדי עולם על לבי; השם הזה אשר כשמן ששון, כמקיר

אהבה יהיה לכל האדם, היה כסלע מגור, כשטן מתנכל להפריד בינגו. אמנם הה! לא רק בינינו הפריד ויפרע פרעות כי אם לכל העם היה כאבן נגף בדור המקלל הזה! דור איש אחיו יצור חרם! איש את בן בריתו ילכוד בפח וימכרנו בעד בצע כסף לעם נכר אשר יראה משבתנו וישיש, ישמע רעותינו ויקרא האח! שונאינו ירימו מצח וילעגו לנו במנוד ראש בראותם כי פסו חנינה וחמלה מלבב בית ישראל, נתקו מוסרות האהבה ותהיינה למכמורות לצודד נפשות אביונים. אויה לי! מדוע הארכתי ימים לראות בעיני הכהות את ימי הרעה האלה? ! מי יתנני שוכב עם אבותי ועיני לא ראו את השערוריה והחמס אשר קמו למטה רשע בעמי להכות אותם מכה אכזריה! אכן תקותי בי, כי עוד מעט יסופו המראות האלה מנגדי ויסתר עמל מעיני...

אחי! שוה אותי לנגדך: זקן אין אונים, בחסר וכפן, גלמוד מתעתד למות ושמע תחנתי; הנני הולך ערירי, פרי בטני נקטפו כציץ וימלו בעודם באבם ובן לי אמצתי, בן פורת. נפש טהורה ומלאה רוח דעת, יצרתי רוחו, יצקתי דעת בלבו וקויתי לטוב, כי יבוא יום ולאורו ילכו בני עמי ובכבוד תפארתו יתפארו, למופת לרבים יהיה בחכמתו ובאהבתו לעמו — ויבוא רע! הה! האבן היקרה הזאת נפלה בידי האכזרים הסוחרים בנפשות אדם ואתו גם חיי, גם תקותי נדמו נאספו. אחי הצילהו, הצילה נפשו מידם והשיבה לעמנו את הספיר הזה אשר יאצל מהודו עליו. אחי למעני, למענו, למען עמך עשה! ואם לא תיקר נפשו וחכמתו בעיניך, אנא חוסה נא עלי ואל תורידני ביגון שאולה. כל ימי היו צרה ומכאובים, אכן נשאתי סבלתי במנוחה ולא התאוננתי, אך עתה הה, נגזרתי! הושיעה נא לי לעבור בדרך אשר בה יעברו כל בני התמותה בשלום ומנוחה, כי למה אעזוב את התבל בלב רַגָז ואחרוק שן בעמדי על פי הבאר? בלב מלא אהבה וסליחה אחפוץ לעזוב את הארץ... כי אם לא תושיעני, אם לא תתן ידך להוציא ממסגר את האסיר הזה, אאור את

החיים, אקלל בקללת אלהים את הנותרים אחרי, ודברי האחרונים יהיו — מארה וקללה!! — אחי הן איש אמונים אתה, תירא את ה׳, תיטיב דרכיך ותפליא חסד לכל איש, אנא אהיה נא בעיניך כאחד מנהם, שכח כי עלי נשאת חרפה, ואם תחפוץ — אם תוכל נשה גם זאת כי בבטן עֲשִׂיתִי עָשִׂיתָ רק זכור תחנת אובד, הושיעה לְגֹוֵעַ למות בלב שוקט... דברי לעו, ידי כבדה ואני אמרתי אדברה, אדברה הרבה לאחי אשר זה ארבעים שנה לא נסיתי דבר אליו, אך כחי עזבני. העלם הזה יביא לך דברי האחרונים וישמיעך מה עמדי — חיה בשלום בתבל אשר יעזוב אחיך אשר אהבתו היתה חתומה בלבו עד הרגע וההגה האחרון — במעון הרוחות אתן את תודתי לך! — —

בכל עת כתבו היו חליפות למראה פניו, רגע נראה עז עליהם ורגע כֻּסּוּ בלבנת מות עד אשר כלה לכתוב ויפיל אחור על ערשו ויעצם עיניו ואת העט לחץ בחזקה בין אצבעותיו.

— הוא מת — אמרתי בלבי ואעמוד על עמדי כְּמֻכֶּה בתמהון מרוב המחשבות אשר ענו את נפשי כל היום ההוא. אחרי עמדי זמן כביר עלו מחשבות על לבי ללכת לקרוא לאנשים, כי יבואו הביתה. וכהפנותי שכמי ללכת הדפתי מבלי משים את השלחן ויפול ארצה והכלים אשר עליו נפלו ונשברו ולקול נפלם התעורר ויפקח עיניו ויביט כה וכה ויושט ידו לאות כי קורא הוא לי, נגשתי אליו והטיתי אזני לשמוע מה בפיו והוא אמר אלי בקול דק מאד: מהר ולך אל אחי ותן לו את המכתב —

— אני אלך בתחלה לקרוא אנשים לעזור לך —

— בתחלה לך ותן את המכתב על ידו ואחר תביא הנה ואם עוד אהיה בחיים אשמיעך חפצי —

— אך איך אעזבך? —

— מהר אל אחי — ענה ברב כח למען אשמע מה ענה — ממני תשועה רחיקה ואותו יצילו אם יחפצו — בכלותו לדבר נתן באצבעו אות כי אמהר ללכת. בפיק ברכים יצאתי

מהבית ואתנודד כשכור בלכתי, כי רגלי כבדו מאד כמו כבלי
ברזל שמו מועקה בהן – רגלי התכבדנה כמשא כבד, כן
הכבידו ממני בחלום חזיון לילה בחלותי. מי יודע אם לא
חלום הוא גם עתה? אולי יבעתוני חזיוני ליל ולאור בקר
אצא למרחב? – שאלתי את נפשי ואלך הלאה. ואגשש
באפלות כי כבר אתא ליל, ליל חשך בלי מאורי אור בשמים,
בלי מאורות ברחובות ובלי כל אור ששון ותקוה בלבי, עדי
באתי אל בית הזקן. דפקתי על כפת המנעול ואין עונה,
הניפותי ידי ואך בחוקה על הדלת, ואין קול ואין קשב – אך
חלום הוא – השיבותי אל לבי, ואעמוד משתומם בדממת
הליל עדי מעדו קרסלי ואשב על סף הבית. המנוחה ורוח
הלילה השיבו נפשי ואקום עוד הפעם ואדפוק בכל מאמצי
כחי על הדלת וקול נשמע מבית: הנני הנני! – אחרי רגעים
אחדים פתחה אשה זקנה את הדלת ונר בידה ובראותה אותי
נבהלה מאד ותשב אחור ותחפוץ לסגור את הפתח, אך אני
לא נתתיה ואקרא: האם לא תכירני עוד חוה, כי לא
תתניני בוא הביתה? –

– מי אתה? – קראה ברעדה ותקרב את הנר אל פני
להתבונן בי – יוסף! – קראה אחרי ראותה פני – אני לא
הכרתיך כי פניך וגם קולך שֻׁנּוּ וגם אור עיני אין עוד אתי,
אך מה לך פה באישון ליל? –

– הניחי לי לבוא הביתה ולנוח מעט, כי עיף אנכי
מאד ואחר נדבר –

– בוא בשלום, תְּנַפֵּשׁ לכל אַוַּת נפשך, גם לין פה כי
אין איש אתי רק בני –

– והזקן איפו הוא? והילדה איה? –

– הילדה נסעה כבר מזה את אמה אשר באה הנה
והזקן גם הוא עזב את העיר ולא ישוב עד יום השבת – כחץ
מקשת קלע המענה אל תוך לבי ומבלי דבר דבר נשאתי את
רגלי למהר אל ירידיה מבלי פנות אל דברי האשה אשר
קראה אחרי: אנא תשים פניך? אנא תפנה באישון לילה? אין

זאת כי אם מבית החולים ברח ועודנו משגע ! – כל אלה שמעתי מאחרי אך לא שעיתי אל דבריה. רגלי חלפו כח וישאוני אל בית הזקן ובפתחי הדלת אימה השכה נפלה עלי בראותי כי אין נר בבית ואין קול אדם.

לשוא דפקתי בחזקה על דלתות שכני ידידיה, לחנם קראתי בכל עז: חושו לעזרה, שומע לא היה לי; כלם נתו שקטו על משכבותם מבלי דעת, כי מספר צעדים מערשם אשר תנחמם מעמל היום לשוב לראות לאור בקר באור החיים תעזוב נפש איש אדמות באין רואה. זמן כביר עמדתי על עמדי כאיש אובד עצות, עד אשר זכרתי את יחיאל השמש אשר לחברת מלוי המת ואמהר ואקיצהו משנתו ואוליכהו אחרי, אף כי היטיב חרה לו לעזוב את ערשו בחצי הלילה.

עד אור בקר ישבנו ונשיח ולא נָתַנו שנה לעפעפינו גם אני גם הוא. הוא ספר לי רוב גדולת אבי המת ורוב עשרו בימי נעוריו, כי בעת אשר המת היה לנגדו לא ערב לבו לדבר אליו תועה ולנבל שמו כאשר עשה בקומו ממשכבו בשמעו כי אל הזקן ידידיה ולא אל איש עשיר ונשא פנים הנהו קרוא. כי אז קרא ברוגז: בן יאבדו; מדוע לא חכה עד אור בקר ? אך בשבתו למולו דבר עליו רק טיבות כמו המת יקשיב וישמע לכל דבריו וישלם לו במיטב כספו על נדדו שנה מעיניו למענו ועל דברו עליו טובות. בדממה ומנוחה הובילו את המת אל בית עולמו. איש לא ספד לו ולא קונן עליו, גם זכריה המטיף אשר בימי עלומיו לקח לקח מפיו ומפתו אכל ימים רבים, גם הוא לא הרהיב עז בנפשו לקונן עליו קבל עם לבל יזכרו עונות עלומיו. במנוחת לב הורידו את הגויה אל קבר, ואיש לא נתן בקולו על כלב הבדחן הנודע לאיש לצון בעיר באמרו „זה כפרתי זה חליפתי" בעת אשר כלם קראו מעל הספר „הצור תמים פעלו" ויצדיקו את הדין בלי בכי ואנחה, ובלב שמח נתנו את כוס היין על פיהם אחרי צאתם משדה הקברות כאשר יעשו תמיד, כי משפט אחד לעני ועשיר, לאיש נכבד כאשר איננו מְכֻבָּד

לירא אלהים כלמכהש בו: כוס יין מלא ישמח לב המקברים
אשר הביאו אל שאול צידו.

בלב מלא יגון ושבר שבתי אל הישיבה ואשב משמים
כל היום ההוא עד כי שכחתי גם מאכול לחמי, כל מעיני
היו בגדעון ובהזקן אשר אף כי רק יום אחד ראיתי פניו,
דבקה נפשי אחריו וכאבי נעכר מאד בראותי כי אני, רק
אני אבכה למת, אניד להאסיר ואיש לא יניד לי בצרתי. אני
רק אני אדע נפש שניהם ועיני כלם טחו מראות את הישרה —
אמרתי בלבי — נפשי להאמללים תזעק וחמלתי תחשב לי
לחטאה, גורי אריות, נמרים יסבוני, על שבר אובדים יגילו
ואין איש נחם על רעתו לאמר: מה עשי לי רעה כי רעתם
תשמח לבי? אני האחד והמה הרבים, עתה אראה כי לא
הרבים יצדקו בריבם את האחד, רק מדוע לב יצדיקו בני
האדם את הרבים וירשיעו את האחד כאשר יצדיקו את איש
זרוע בריבו את החלש ממנו. כל מעיני היו בהזקן וגדעון
ולמפח נפשי לא היה קצה, אך גם היא כאין נחשב מול חזיוני
הליל אשר הוסיפו יגון ושבר על מכאובי כיד החזיון הטובה
עלי מיד המקרה והפגעים. גם ביום המחרת לא הרפתה
תוגתי ממני אך הבלגתי על צרות לבבי ואקח לי ספר
להגות בו אולי אמצא בו נחומים, אך לבי לא הבין את אשר
ראו עיני, לבי היה קרוע לגזרים: חציו היה קבור במעבה
האדמה את הזקן וחציו השני אסור בכבלי עני אל גדעון.
למולי ישבו שני נערים וישיחו אך לא שעיתי אליהם ואל
דבריהם, אמנם בשמעי שם גדעון יוצא מפי האחד התעוררתי
ואטה אזן, למרות חפצי, לשמוע מה ידבר וכל דמי עורקי
רתחו כסיר בשמעי כי האחד יתנה לרעהו צדקות ה׳ אשר
עשה שפטים ויתן נקמתו בשני מרגיזי אל בשבוע אחד,
והשני ענהו: עתה ילמדו תועים בינה ולא יוסיפו להשחית
דרכם, ועפעפיו בהגו אתו מרי דברו ובלי ספק קוה לשמוע
מענה מפי, אך אני משלתי ברוחי ואדום, אף כי ברצח
בעצמותי חרף את אהובי נפשי בעת אשר נפשי עליהם תאבל.

אמנם הוא בראותו כי אין מענה בפי שם אלי פניו ויאמר: אצבע אלהים היא! אל זועם פקד אפו על הרשעים ואתה קח מוסר ואל תשוב לכסלה – הנער אשר חפין קרבתי שם אל הנער הדובר בי פניו ויאמר: אבל זכור כי הזקן עתה שוכן עפר ואסור לספר אחר מטתו של מת, ומי יודע אם לא נמצא בו דבר טוב –

– מי יודע? – ענה הראשון בלעג – מי יודע? האלהים הוא ידע כי על כן הביאו במשפט, הלא אות נאמן הוא כי רבו פשעיו כי על כן יסר יסרהו אל פוקד עון, אמנם אני לא אליך שמתי דברתי, כי אם הוכחתי את התועה לבל ישוב להתיצב על דרך כסל אחרי ראותו שבט אלוה –

– אמנם מי שמך למטיף מוסר? – קראתי ברוגז – ואתה הזכית לבך ולא תדע בך כל עון כי תטהר רעיך מחטאתם? יפלס איש איש מעגלותיו בטרם יטיף מוסר לרעיו –

– האם תרשיעני? קרא הנער בגאון – האם לקחתי לקח מפי מרגיזי אל? האם אחזה רגלי באשורי בוגדים וגנבים, כי אחפש דרכי? יחקור וישוב המסלף דרכיו ולא אני! –

– צדקת מאד! – ענה רעו אחריו – כל עוף למינהו ישכון, הוא התיצב על דרך רשעים וארח לחברה את גנבים ולא יבוש בושת להרשיע צדיקים וטובים ממנו –

– אתם כלכם פשעתם ולא גדעון, הוא הצדיק ואתם הרשעים כי תטפלו עליו עון אשר לא עשה ולא עלה על לבו, זך וישר היא ואתם עונכם תשאו – קראתי בקצף כי נלאיתי נשוא ריבות שפתם.

– איך תעיז פנים להצדיק את הגנב אחרי אשר נמצאה הגנבה בידו? איה איפו לקח את שקלי הזהב? הלא הוא גנב אותם! גם לא ערב לבוא הנה להצטדק ואתה תצדיקנו?! – קראו שני הנערים פה אחד ולקולם נגשו עוד נערים אחדים ויצדיקום, לא משלתי עוד ברוחי בראותי כי שם איש טהר לב מנואץ על לא עול בכפו ואשר לפני נגלו צדקתו וישרת

לבו ואקרא בזעף אף: שקר אתם דוברים! הוא לא גנב מעודו כי השקלים לי המה, מידי לקחם — עוד המלה בפי והנער התעורר ויקרא בשמחה: השמעתם אחי? היא הגנב! היא גנב את השקלים הוא נתן בפיו תודה כי גנב את השקלים ואתם עדים! טוב הדבר נגיד זאת להמורה ויגרשנו בחרפה, כי גנב לא יבוא אל ישיבת מנחם! —

— צדקת צדקת — קראו כלם — גנב הוא! גנב הוא! ולב המורה כבר סר מאחריו ועתה בשמעו כי גנב הוא לא יחוס עוד עליו כי גרש יגרשנו —

— גנבים, סוררים, פושעים אתם כלכם ואני לא גנבתי, הכסף לי היא וגם אם לב המורה סר מאחרי גם אז יתן תודה כי השקלים לי המה, בידי הבאתים בבואי הנה כי גם לו הרימותי מהם תרומה — קראתי בכח ועשתנותי נבוכו מקצף ולא השיבותי אל לבי כי גחלים אני חותה על ראשי. הנערים כשמעם את דברי השתאו איש אל רעהו רגע ואחרי כן קראו פה אחד: הוא יוציא דבה גם על רבנו, היא יאמר כי יד רבנו תכין עמו, נשמיע זאת באזניו וידע כי הגנב הזה ישפיל לארץ כבודו — כרגע ראיתי את עותתי אך אזלת ידי לתקן את המעות, דבר יצא מפי ולא יכולתי השיבו שמה.

מה נתאונן בכל עת, כי קצרה ידינו מהוציא לפעולות ידים כל אשר יחשוב לבנו, גם כח שפתינו אין אתנו להשמיע כל אשר יעלה על לבנו, אך רע ומר מזה כי נוציא לפעולות אדם ונשמיע בקהל רב את אשר לא חשב לבנו: החכמים גדולי חקרי הלב יתאוננו כי אזלת ידם מעשות אף החצי מאשר הרה והגה לבם ומחשבות טובות תעשינה להן כנפים ותעלינה בתהו בטרם עברו על דל שפתם, ואיתי ייסרו כליותי בכל עת כי עשיתי יתר מאשר חשב לבי, כי דברתי דברים בטרם חשבתים; הדברים המעטים האלה אשר יצאו מפי בקצפי הסבו לי צרות נוראות ומכשול לב. מכשול עיני היה כי הרשעתי את המורה על כי לקח כפר מידי ומכשול לבי כי השמעתי זאת באזני רבים, כי עוד ביום ההוא בא אלי המשגיח

ומבלי דבר דבר אחז בערפי וישם מקומי אחרי הדלת באמרו:
כה יעשה לנער שובב אשר יגנוב ויתן שם מורהו לשמצה, ראו
כלכם וקחו מוסר! לבי אמר לי כי מאת המורה היתה שומה
לגרשני, כי ירא להכזיב מלי פן אענה כחשו בפניו ועל כן
צוה על המשגיח להרחיק אותי מעל לגבול הישיבה, והמשגיח
שש לעשות הצדק הזה, ובכן גורשתי מאת הישיבה בעת
רעה וישיבה אחרת לא פתחה שעריה לפני, כי ברגע אחד
נכתם עוני בכל העיר, כי לא לבד כי כיפר אני וארחתי
לחברה את מרגיזי אל, כי אם הוספתי סרה לגנוב ולדבר
אל המורה תועה. לשוא נסיתי לדבר תחנונים באזני פנחס
המירה בישיבת אברהם או בישיבת האשכנזים (כאשר פי
בני העיר יקבנה על שם הרחוב אשר נקרא רחוב האשכנזים,
כי שלשה אנשים מארץ אשכנז גרו בה) שומע לא היה לי,
כי המורה אשר עשה מעשה זמרי ויבקש שכר כפנחס קרא
בסתר אהלו מעל ספרי החכמים ויתחשב כיודע דעת עליון
וירא אלהיו מרבים בעיני באי בית התפלה ועל כן נצר
נפשו מכל משמר לבלי תת מהלכים להוגה בספרי חכמה בבית
הישיבה אשר לו, מדאגה מדבר פן יאמרו עליו כי הוא נותן
יד למשכילים, גם פחד פן יראוהו יודעי דעת ויבינו כי לא
רבה חכמתו. גם ישיבת יעקב סגרה דלתיה בעדי מביא כי
שם היו דברי עכבור נשמעים, ובצר לי חשתי מפלט אל
אחד מבתי המדרש, אך רק לילה אחד נטל עלי לבקש בו
מנוחה וביום המחרת לעת ערב באו אנשי חסד ויתנו לי
מעין וארוכה בטוב לבם, מבלי שים לב כי את זעומי
אלהים הנני נמנה.

יח.

עֵת שָׁלַט הָאָדָם בְּאָדָם לְרַע לוֹ

איום הדבר באפל יתהלך, תחת שואה יתגלגל ויעלה
בחלונות לגזור על ימין, להטוף על שמאל, יגזול מישד

יתום, ירבה אלמנות שכולות בעיר, יותיר גבר וביתו בלי אשת חיל לתת טרף לביתה, יגזול אהובה מחיק אוהבה אשר בה חזה מחזה ששון וחיים, יטרוף באף את האוהב אשר בו שמה כל תקות חייה מזרועות אהובתו, איום נורא היא האכזר הזה, עליו ישׁעו החיים, משאתו יגורו כל אלה אשר באפם נשמה, אכן זאת תהי נחמת האמללים אשר מידו נגזרו כי כלם מפניו יחילו, תחת צור חרבו יכרע עשיר ורש, שר ועבד ואזלת כל יד לקום בפניו. יד אל זועם יראו בני תמותה נטויה עליהם, זאת ישיבו אל לבם וינחמו, אך מי יספר ענות האמללים אשר לפני בני עולה נפלו, בשבתם בטח נפלו בידי עושקים כח להמכר כצאן לטבח, בידי עושקים אשר פני עשירים נשאו ורק על עני וקשה יום לא המלו, בידי עושקים אשר המה אחיהם בני בריתם ואמונתם, בידי עושקים אשר ברוב עשקם התהללו ויאמרו כי יסירו הקוצים מכרם ישראל, מי ימציא נחם להעשוקים האלה אשר פתאם לפתע בא שברם? נורא הוא הדבר הזה! שׁמה תאחזני בזכרי אותו וארגז תחתי מדי אעלהו על שפת לשון, מדי אשלח ידי לאחוז בעט להקים מצבת חרפת עולם לאחי אנשי גאולתי. אך לא תקצר רוחי — אדברה ישמעו וירגזו!

אל תגיעו עלי במו ראשכם אתם הקוראים, אשר לא ידעתם זאת או תחפצו לשכוח, כמו דברים אשר לא היו אספר! אל תעיזו מצח לאמר לי: בשקר חרפת מערכת אלהי יעקב! הנה אני בא בשם האמת וזאת חטאתכם מעולם, חנפים, כי תרימו במרום קולכם למען יחבא קול מלי האמת ולא ישמע בחוץ, אם יש לאל ידכם להפוך מר למתוק ולהלבין אדום, עשו! ואם אין רגזו ודמו! הדברים אשר אספר עתה כנים ונאמנים המה, דבר לא בדאתי מלבי, ואם גם אף אני אחשוב, כי ימי רעה באלה לא יוסיפו לבוא, בכל זאת לא אחדל מכתוב אותם על ספר למען ידע דור אחרון את אשר נקרה ונעשה בעת רעה, בעת שלט האדם באדם לרע לו —

לפנים ישבו בני עמי בארצי בטח, רעה לא ראו ומה

טוב לא ידעו ויהיו שלוים . בדרכי אבותם הלכו וישמרו כל דתי אמונתם באין מפריע , כברוב יתר הארצות אשר חשבו את ישראל כבהמות שדי ואך חרפה ובוז טפלו עליהם שונאיהם מדי שאתם שמם על שפתם , כן נִתַּן גם בארצי שם ישראל לגדופים : כי לא יצלחו למלאכה וחרושת מעשה , כי לא יהיו אנשי חיל במלחמה ולא יאהבו את ארץ מולדתם וכהנה רבות , מבלי זכור ושום אל לב כי מידם זאת להם , כי המה בגאון אפם המיטו על עמי רע ויפילו עליו בלהות , הדיחו אתו משאת משרה וירחיקוהו מעבודת אדם , ולא נתנו לו ידים במלחמה . אך עמי אהבו כן , כי ברבות הימים הסכינו לחרפת אויב וגדופי מתנקם ויהיו כלא שמע ותהי הקללה כברכה בעיניהם , אם אך בשוט לשון ולא בידי עריץ הֻכּו בבקר בבקר . . .

האסיר בבית הכלא שנים רבות ולא ראה אדם ואור שמש , לא יכיל עוד שאת השמש בצאתו לחפשי וקול דברי אדם כקול רעם באזניו ; האיש אשר במשגע התחשב ויתנו את משגעים מקומו הוא ישתגע ברבות הימים גם אם רוח נכון היה לו ורק מידי שנאיו נגזר ; כן קרה גם את עמי . הצרות הרבות אשר המיטו עליו שנאיו , השנאה האיומה אשר קמה כבת תופת למולו אל כל אשר נשא רגלים , חרפת אויביו , מכת שנאיו דִכּוּ רוחו ויגרשו כל רגש כביד , אהבה ורעות מלבו , כי האמנם יוסיף לבקש כבוד אחרי אשר ישבע קלון מכבוד ? האמנם ישיב אהבה , או יתרועע את מנדיו אשר יוסיפו להפליא מכותיו במוסר אכזרי מערב עד בקר ? בצר לו בקש אך להפרד , אך להחבא בסתר המדרגה וברבות הימים ששו בלבם בראותם כי הצליח חפצם בידם להסתר כי זאת הושיע להם להסיר מהם עיני השרים אשר חשבום כבהמות שדי ועזבים לנפשם לעשות כהעילה על רוחם , לא נתנו להם הקים ללמוד שפת הארץ , לא צוו עליהם לתת מבניהם תרומה לצבא כי נבזים היו . כה עברו ימים רבים ימי חשך לישראל עד אשר קם מלך חדש אשר ידע דעת ודרכי

התבל וירא ויתבונן, כי רבים מעמי עשו חיל בארצות אשר הסירו עולם מעל צוארם גם רבים גדולים חקרי לב אנשי שם ואנשי חיל במלחמה יצאו מקרבם, וימלך עליו לבו להביא גם את עמי במלכתו במסורת ברית אהבה ושלום ולפתוח להם שערי הארץ כמו לאזרחים נאמנים ויגמר אומר להכין להם בתי ספר ובתי מלאכה ויתן צו אל השר, אשר מֻנָּה להשכיל את העם, כי יחל במלאכה, ולא שב אחור מדברו גם אחרי אשר שמע מפי השר, כי כסף רב דרוש להדבר הגדול הזה וכי גם כל המס אשר ישלמו היהודים לאוצר המלך לא יספיק לדבר הזה, כי הוא באחת השיב: לא אחוס על הכסף ואם יצלח הפצנו בידינו למצוא רק איש אחד בהם אשר יעשה שם כבן־מנחם אז רב לי רב. עצתו היתה טובה ונכונה אך שומע לא היה לו מאת עמי. עמי אשר הסכין לראות רק רע כל הימים לא האמין עוד בטוב ויחשוב את עצת המלך הטובה כעצת און: להדיח לבבו מאמונת אבותיו.

גם נמצאו בעמי רשעים אשר בעד בצע כסף מכרו כבוד עמם והמה הועילו להותם להביא מורך בלבם ולהסיר לבבם מאחרי עצת המלך אשר יעץ להטיב להם, המה קמו וילבשו קנאת עמם כמדם ויקראו בגרון בלי חשך בכל הערים מושב בני ישראל, כי עצת המלך להכרית שם ושאר לאמונת ישראל במשכו ברשתו עוללים נקיים אשר לא ידעו מטוב ועד רע אל בתי הספר ללמדם שפת הארץ ואמונתם, והבוערים בעם — מקטנם ועד גדולם מאיש ועד אשה — האמינו בדבריהם ותהי חתת אלהים עליהם. אז מצאו הנוכלים ידים למלאות אוצרותיהם כסף, כי השמיעו נדבות בעיר ועיר לקבץ כסף על יד באמרם כי בעזרת הכסף תמשול זרועם להם לסכל עצת המלך, ויקימו כל העם וירימו נדבה בחפץ לב כאשר היה לאל ידם, ואלה אשר קצרה מתת מתנת כסף הסירו את עטרות הטלתים אשר להם — כי עטרות כסף וזהב היו להם — ויתנו אותן על ידי העושים מלאכת ה׳ ברמיה למען יפרו את

החוק. לוא שחדו מהכסף להשרים למען ידברו טוב על עמם באזני המלך ולהבינהו בינה, כי לא בפתע פתאם יצא דבר גדול כזה למענהו, כי זה העם אשר שבע חרפה וקלון מרבה להכיל ימים רבים לא יאמין עוד בטוב ואהבה, לא כזאת עשו כי אז אולי נגלתה תשיעתם כרגע, אך הנובלים אשר שמו את הכסף בכליהם וישימו אל עיר המלוכה פניהם הוציאו דבה על אחיהם, כי עם קשה ערף העם הזה מקדם קדמתה ולא יכין לבו למצות מלך ופקודתו זרה לרוחו ישיא יהיה עמלו להביא חכמה בלבו כי לא יצלח — כשמוע המלך את דבריהם חרה לו עד מאד, אך הוא בטוב לבו לא היסיף לצות במפגיע ותהי הרוחה שנים אחדות, בתי הספר ובתי המלאכה סֻגרו על מסגר, ומליציהם הפישעים בנו להם בתי אבנים למראה מכסף העדה ויהיו לברכה בקרב הארץ כי הגדילו לעשות. אך ימי המנוחה האלה לא ארכו להם כי המלך ההוא מת ויקם מלך חדש תחתיו, מושל אשר רוחו איתן וחפצו כסלע מוצק, הוא ראה ויתבונן כי ההולך לפניו דבר דבר וישב ממנו, לכן אמר אני אבצע אמרתי בדבר מלך שלטון ועל כן התעודד ויתן צו כי ירימו גם בני ישראל מבניהם תרומה לצבא, ואם לא ירימו המה מחפץ לב יקחו מהם בחזקה, כי יסירו מעל בשרם את הבגדים הצואים, אשר הבדילום מעמי הארץ, ואם לא יסירום בידם יפשיטום השוטרים מעליהם בחזקה, וכי ישלחו עליהם ללמוד דעת: את הנערים לבתי הספר ואת הנערות לבתי המלאכה. אך למען משך לב העם אחרי בתי הספר נתן פקודה, כי כל אלה אשר יקחו לקח בבתי הספר יהיו חפשים מכל מס ומשא מלך ושרים, לא יֻקחו לעבוד עבודת הצבא ומשפט אחד יהיה להם ולעם הארץ.

זה הוא דרך עמי מאז, הוא יבקש להתהדר ולהתייהד במקום גדולים וגם אם לא יכירנו מקומו לא ישים את אשר, יתנו עליו בקול: גש הלאה! אז יאמין כתי לך הראשונים יצוו עליו במפגיע: עצום עיניך ואל תבט הנה

עיניו ויראה בכל צות נפשו, אך אם ישלחו יד לקרבהו כמי
נגיד, אם יפתחו לפניו דלתות סגורות לא נפתחו מלפנים, אם
ידברו על לבו כי ישים עיניו ולבו אל אשר לפניו אז יברח
בהחבא ויאמר בלבו: רשת פרושה לרגלי, אך בפיו ידברו
שלום והמה מתנקשים בנפשי! — כן הגה לב העם הזה גם
בדבר בתי הספר; כל אשר הוסיף המלך להסיר עול מעל
אלה אשר ישלחו את בניהם לבתי הספר ולפתוח לפניהם פתח
תקוה טובה, כן התקן המה מעליהם ויבחרו בעוני, צרה
ופגע משלוח את בניהם לבתי הספר. בימי הרעה האלה,
בימים אשר דמו כי אויביהם יבקשו להכרית זכר אמונתם,
הגרו המה שארית חמת נגדם ויבקשו תחבולות להציל אמונתם
מידי רודפיה. המחסור היא אבי הרעה והצרה א: כל תחבולה;
גם המה בצר להם מצאו עצה לסכל את עצת המלך; אחרי
אשר הפקודה יצאה כי רק הנערים אשר עוד לא באו בברית
את אשה, והנערות אשר לא היו לאיש יביאו אל בתי הספר
ובתי המלאכה לכן השכילו לתת את כל בניהם לנשים
ותהי בהלה בכל עיר ועיר, כל איש אשר לו בן בקש לו
אשה, לא הביטו אל עושר, לא פנו אל כבוד משפחות היקר
בעיניהם מאד אשר רק על פיו יקחו נשים לבניהם ויתנו
בנותיהם לאנשים, ויהפך פתאם האבל לשמחה: בכל בית
היתה שמחת חתנים, ילד בן עשר שנים נשא אשה בת שמונה
עשרה, גם על כפים נשאו ילדים וילדות להביאם בברית
כדת משה וישראל ובימים מעטים היו כל נערי
[..]ני ישראל לאנשים. מי היה הראשון אשר המציא את
[..]בולה הואת לא נודע עד עתה, אך לפי דברת רבים
[..]יש רב העצה הזה מלמד לנערים אשר בנות רבות
[..] לו וכל תקוה רחקה ממנו להשיאן לאנשים,
היה לא[..] [..]מת נדה להן, ובעת הבהלה הזאת מצא חתנים
[..]בה התחבולה הנבערה הזאת צרית רבות
עברית הנ[..] [..]בתה שרש פרה ראש על תלמי לבבם [..]
ויתנו אוה[..] [..]באים, כי אז מלאתי עתה שחוק פי בכתבי

את התהפוכות האלה וגם כל קורא דברי שחק להן. אמנם
צרות רבות ונוראות באו עליהם אז לרגלי התחבולה הזאת,
וגם עתה עוד הפליא מכיתם, כי מן העת ההיא החלו לתת
את בניהם לנשים בטרם היו לאנשים ותרב את השערוריה,
והעוני הגדיל ויגבר חילים מיום ליום ועוד לא שבו מדרכם
כסל. כשמוע המלך את המעשים אשר היהודים האמללים
עושים חרה אפו בם ויוסף לתת צו על צו ופקודה על פקודה
ותצא דבר מלכות, כי יעברו השוטרים בעיר ויקחו לעבוד
עבודה בצבא אחד ממאה מבני ישראל וכי יפשטו בגדיהם
מעליהם ויסירו פאות ראשיהם בכל רחובות, ותהי עת צרה
ליעקב מאין כמוה, השוטרים הגדילו על דברי המלך ויעשו
כטוב בעיניהם ותרב המבוכה, בכל בית צרה ובכל רחוב
תאניה, פה הסירו בגדי איש ופאות ראשו בעברו ברחוב ושם
לֻקח לעבודת הצבא איש מזרעות אשתו. ואם אמרי אספרה
את הדבר כמו, הנה ירבו דברי כחול, אך זאת יבין כל איש
כי צרה על צרה, הוה על הוה באו עליהם לרגלי הפקודות
ההן וידכאום עד עפר ויתנום למרמס כטיט חוצות. בכל זאת
הקשו ערפם ולא שבו מדרכם והמושל גם הוא לא שב מדרכו
וירבה לתת חוק על חוק ופקודה על פקודה, ואם כי הצליח
חפצם בידם להטות לב השרים והשופטים כי יתנום ללביש
מלבושיהם לפנים אך את החוק להרים מבניהם תרומה לצבא
אולת יד איש מהפר, ובראותם כי אזלת יד ואפס עוזר להם,
כי בא יום הפקודה ויקחו מהם את התרומה בחזקה ויגזלו איש
מזרועת אשתו ובניו, כי החק היה כי רק מבן עשרים שנה
ומעלה יבואו לעבוד עבודת הצבא, וכל בני עשרים כבר
נשאו נשים וזרע אל מושיע הושיע להם לראות שכר פרי
הבטן, בעת צרה הזאת השמיעו עוד הפעם נדבות ויקבצו
כסף רב וישלחו שלוחיהם אל עיר המלוכה להטות את לב
השרים כי יעשו אתם חסד ואמת ויקחו נערים קטנים בני
שמונה או עשר שנים אשר לא באו עוד בברית את אשה,
והמלך נאות להם לתת את שאלתם, אך כי הימים הראשנים

עד מלאת להם עשרים שנה יפלו ולא יחשבו ומן עשרים שנה יחל מספר שני עבודתם עשרים וחמש שנים, ויחשבו גם זאת לצדקה. אכן ברבות הימים ראו כי החסד הזה היה לשבט, כי תחת אשר אנשים כבני עשרים מצאו ידיהם לעמוד על נפשם ולהחזיק באמונתם על אף אויביהם, אשר אמרו להסיר לבבם מאחרי אמונתם בחזקה, היו הנערים הקטנים כרמש לא מישל בו וכאשר ישר בעיני הפקיד כן עשה אתם, המה כאשר עזבו את בית הוריהם הלכו ולא שבו עוד לראות באור החיים. לדבר הזה נהפך לב העם בקרבו ויגאקו ויאנחו מעצר רעה ויגון באין מושיע. נורא היה יום הפקודה, נורא מאד בבוא זרים לבית איש ישראל ויקחו את הנערים הקטנים ויובילום אל ארץ רחוקה ועיני הוריהם רואות וכלות! אבל קצר כל פה להביע הדברים כמו, גם הרעיון והמחשבה לא יעצרו כח להציג לעיני הקורא את המראות הנוראים ההם.

כה עברו ימים על ימים, שנים על שנים והמה הלכו מדחי אל דחי באין עוזר ומושיע. אמנם עוזריהם ואנשי עצתם מאז, הלא המה המחסור והצרה אשר רק המה למדו ידיהם בכל עת לעשית חיל והשכילו לבם למצוא תחבולות קמו גם עתה לנהלם בעצתם, ותחבולה חדשה נמצאה להם בהדרשה להמעיט את מספר האמללים, וזאת היא העצה אשר יעצו: להעלים מספר הנולדים, לבלי הביא לזכרון בספר רק מעט מזער מהנולדים וכן עשו; האב אשר שלשה בנים לו הביא רק אחד במספר הנולדים ואת היותר העלים, וראשי העדה מצאו לכסף תוצאות, כי בכסף מלא שלם האב להם לבל יכתבו בניו על ספר הנולדים. כה עברו ימים רבים והפצם בידם הצליח ויצער מספר העובדים בעבודת הצבא מבני ישראל, ואף כי פעמים רבות קמו מלשינים לגלות סוד ולהכות אותם בלשון, אך בכסף הציל אותם בכל עת מידי רודפיהם, בכל עת סכל עצת המלשינים והסיר חמת השרים מעליהם. אמנם לכל דבר יש קץ וגם עת התחבולה הזאת באה, הדבר נשמע בבית המלך ויצא דבר מלכות מלפניו

לתת את כל אלה, אשר בידם לא ימצא מכתב תעודה מעיר מולדתם, כרמש לא מושל בו, האיש אשר יעלה בחרמו איש בלי מכתב תעודה יתן אותו כפר תחת בניו. אז נפתחה רעה חדשה, רעה נוראה מאין כמיה; עד הנה רָדְפוּ על צואר רק מאויביהם ומנדיהם ועתה קם איש באחיו, איש את בן בריתו צד חרם, ולא רק אלה אשר בנים להם שלחו במלאכה הזאת את ידיהם למען הציל את בניהם, כי אם גם למען בצוע בצע וחמסו אנשים וימכרום בחמשים שקלים ויסחרו בנפשות אדם כבהמות שדי, כפראים יצאו הלילה לְמַען לצוד ציד אדם המונים המונים, וכאשר נפל עול ימים בידם הפילו עליו גורל וימכרוהו וירבו במחירו, וגם מכתבי התעודה לא הועילו עוד להעניים והיתומים אשר לא עוזר להם, כי חומסי נפשם גזלו גם את התעודות מידם ויעבירום באש ואותם העבירו לסוחר. רבים עשו עושר מחמס אחיהם, רבים אשר עד הנה השמיעו בקהל כי אך טוב לישראל לבלי שמוע בקול המלך וכי המצוה להרג ואל יעבור, שנו עתה לשנם וַיְזַכּוּ את דרכם באמרם: פקודת המלך תשמור רוחנו ודינא דמלכותא דינא. הנה אלה היו בעמי ראשים ומנהלים, גודרי גדר ורודפים באף את הלומד שפת עמו והמשים בספרים טמאים את עיניו, אלה היו ואלה המה גם עתה ראשיו ומנהליו, הדנים דינו והשומרים משמרתו אשר בעד עמלם את כספו ובניו יאכלו בכל פה ולא יאשמו... בידי המרצחים האלה נפלתי גם אני ואובל כצאן לטבח אל בית הכלא.

יט.

בֵּית הָאֲסֻרִים.

ביום אשר נפלתי שדוד ישבתי לבדי והגיתי בבית התפלה אשר לחברה הקדושה, כשמעי כי הדלת נפתחה ואנשים באים הביתה נשאתי עיני ואראה את עכבור

ועוד שני אנשים באים הביתה. כראותי את פניו קפץ לבי ויתר ממקומי כמו את שר המשחית ראו עיני, אך הבלגתי על סערת לבי ואשב על מקומי והוא התלחש את האנשים רגעים מעטים ויצאו. ובלילה בשובי מארוחת הערב מצאתי דלתית בית התפלה סגורות על מסגר ולא יכולתי לבוא בו. בחשבי מחשבות אנה אפנה, נגשו אלי שלשה אנשים אשר עמדו על יד הרחוב ואחד מהם אמר אלי: גדעון שלחני אליך כי יחפוץ לראות את פניך –

– גדעון? גדעון שלחכם אלי לקרוא לו? בכל לבבי אלך אתכם – קראתי בשמחה ואשכח רגע, כי היא כליא בבית האסורים אשר שמה כל האמללים המחכים ליום הפקודה אסורים.

– לך אתנו ונביאך אליו – ענו האנשים, אך כרגע זכרתי את אשר נעשה לגדעון ואבין גם הנעשה בי ואומר לנוס, אך האנשים החזיקו בי וישימו עבותות על ידי וכאשר הפצתי להרים קול ועקה סכר האחד את פי בבגדי כסותי ולא נשמע קולי וישאוני ויביאוני אל בית האסורים וכל עשתונותי נבוכו ולא ידעתי מה נעשה בי, גם בשבתי בבית ואראה את המון הנאספים אשר רבים בכו בכי תמרורים ואחרים נאנקו דם והיותר ישבו וישוחחו איש את רעהו גם אז עוד ישבתי משמים, לא בכיתי ולא זעקתי עדי שמעתי את קול גדעון מדבר את איש אז התעוררתי וארוץ אליו, ומה השתוממתי בגשתי אליו ואראה כי אור פניו לא נפל ועליהם ילין עוז ומנוחה כמלפנים, אמנם היא בראותו אותי נפעם ויקרא במגנת לב: גם אתה פה?! –

– גם אני כמוך נפלתי בידי עריצים! – קראתי בקול וארובות עיני נפתחו – הה! קרב קצי, מות אמות לא אחיה עוד, לא אתן אוכל אל פי למען ענות נפשי וארד דומה בדמי ימי! – נפשי נבהלה מאד בשמעי את הדברים היוצאים מפי. כי יראתי מאד ממות ואדום, יהוא, אף כי על שברי השבר, בכל זאת לא אין בי לנחמני וישב אתי וידום.

לא בפעם הראשונה דברתי דבר ולא הקימותי; עת אפפוני בלהות הוצאתי בחפזי מפי מלים אשר ככסל והבל היו בעיני כעבור הפגע, גם בפעם הזאת שכחתי כמעט קט את אשר עבר על דל שפתי ביום אתמול, וביום המחרת בבקר עת רעבתי ישבתי ואכלתי למלא נפשי, אכן לא אני האחד דברתי דבר ואשוב ממנו כי כל האמללים בכו בכי תמרורים, גזו שערות ראשם, קרעו בגדיהם ויקראו: טוב לנו מית מחיים! וכעבור ימים אחדים שבו ויהיו ככל האדם ויגונם היה בלא היה. זה כח ההרגל וזאת פעולת החברה, המה יחד ישביתו יגון מעיני האמללים. בבית האסורים כבבית החולים ובבית החולים כבבית הישיבה יסכנו היושבים בם וישכחו כי יש גורל טוב מגורלם, וכן בבתי האסורים הגדולים: בארצות אשר כבתי כלאים תחשבנה ליושביהן מפני עקת יד המושל, ובבית השבי הגדול – בתבל, אשר בצרה יציג איש כף רגלו על מפתן דלתיו, ביגון יבלה בו ימיו ובמפח נפש יעזבנו, גם בבית הזה ישמח אף כי יזכיר את ימי החושך ויחוש עתידות נוראות לו. . .

כעבור ימים אחדים לשבתי בבית האסיר הסכנתי בו ולא היספתי לדאוג, אף כי כל עצמותי רחפו בזכרי את יום הפקידה, גם גדעון הועיל להשיב נפשי בדברי נחימים כי הוא לא דאג ולא נאנח, רק נשא וסבל במנוחה את אשר נטל עליו. לעתים הכרתי בפניו כי הנהו חושב מחשבות עמוקות, אך לא אצתי בו לגלותן לי. כאשר שבה המנוחה ללבי זכרתי כי בצלחתי ימצא המכתב אשר כתב ידידיה לאחיו ואוציאהו מחיקי ואתנהו על ידו ואספר לו כי הזקן ימצא עתה את שיכבי קבר, הוא לקח את המכתב מידי ושני פלגי מים ירדו על לחייו בקראו בו.

למצבת זכרון עולם יהיה המכתב הזה להגיד לבני האדם ישרם כי ישרים ימצאו בהם. יראו כל אלה הנותנים את התבל למעון תנים יאדם עליה בצפעונים הילכי קיכמיות, יראו יושר

לב האדם הגדול הזה וינחמו וידעו כי לא פסו אמונים מבני אדם. לי יהיה המכתב הזה למורה דרך להשכיל להיטיב לכל בני אדם כאשר אמר ידידיה לעשות לי, בדרכיו איחז ולא אט! — קרא ברגש בכלותי את הקריאה. אני השתוממתי לשמוע מפיו כי יגיד לבני האדם ישרם בעת אשר הביאוהו במצודה וימיטו עליו רעה נוראה ואת אשר חשב לבי ואת הגדתי לו.

— ראה נא ראה אחי כי צדקתי. כי די לנו די אף אם אחד מאלף ישר באדם נמצא, איש צדיק כידידיה יפיץ מאורו על אדם רב וצדקתו תרבה מרשעת רבים, ומי יודע כמה וכמה ישרים כמוהו ימצאו ולא נודעו לנו? אחת דברתי ולא אשנה בדרכי מידי אלך ולא אט! — ובכלותו לדבר מחה דמעתו מעל פניו ויבקשני לספר לו שנית את כל הקורות את הזקן, אם מת במנוחה ואם לא דבר דברים זרים לפני מותו וישמח מאד בשמעו מפי כי במנוחת לב הלך לבית עולמו, כי לא פחד מהמות ולא שם לבו אליו וכי אין בו לעזוב אותו, בעת אשר התאבק את המות, למען מהר תת את המכתב על יד אחיו.

— ואיך התהלכו מלוי המת אתו? האם לא הקלוהו ולא בזו שמו? —

— לא, רק השמש התקצף מאד כאשר העירותיו בחצי הלילה, אך גם הוא לא ערב לבו לדבר דבר רע בשבתו לפני מטת המת אשר כפני מלאך אלהים היו פניו, כי ניד שפתיו אשר הפיץ זועה בעודו בחיים חשך במותו ומנוחה טהורה שרתה על פניו. ורק הלץ כלב הבדחן נסה להתלוצץ אך מי ישים לבו לנבזה וחדל אישים כמוהו? —

— הזכר את דן?

— לא, כי כל מעיניו היו אך בך מעת אשר שמע מפי כי נפלת בידי בני עולה ורק שעות אחדות היה בחיים אחרי השמועה וברגע מותו לא הייתי בביתו. אבל טוב הדבר כי הזכרתני, איפו הוא המכתב אשר כתב דן אל

ידידיה ואליך, הבידך היא, או בבית ידידיה? ותולדותיו איפו הן? —

— המכתב אתי הוא ותולדותיו בידי מאיר זרחי —

— אני זכרתי איפו שמעתי את השם מאיר זרחי. זאת היתה בבית המלון בדרך עיר שקיון, שם נדברו עדת חסידים ויספרו איש לרעהו את פרשת גדולת צדיקו, והאחד נשא שם מאיר זרחי על שפתיו בספרו, כי הקשה להצדיק ולא אבה שמוע בקילו ועל כן יסרהו בנגעים נוראים על ידי משרתיו עישי רצונו, וביום המחרת באו אנשי צבא ויובילו את המספר לבית האסירים, אמנם לא אדע עד הנה אם זה הוא מאיר זרחי מיודענו או איש אחר —

— הוא האיש אשר נלחם בחזקה בעדה הרעה ויתמלט בעור שניו, והא לך מכתב דן, בו תראה כי גם הוא אח לצרה לנו, כי גם היא נלכד בשחיתות אנשי בליעל וכמקרה אשר קרה אותי ואותך קרה גם אותו בעיר אשדות —

הלכנו יחד אל אחד מקצות הבית ונשב לקרוא. יתר השבוים, אף כי כרבם התהוללו וישחקו ויתנכלו איש אל רעהו לעשות לו דבר בליעל, לא הפריעו אותנו ממלאכתנו, כי כלם יחד נתנו כבוד לגדעון אשר השכיל במתק שפתיו לקחת גם לב הפראים והרעים בהם אשר היו הרבים, כי לא רק במכחשים בה' ובכופרים, ובאלה אשר הוציאו מטפחת בצלחתם ביום השבת, או כי השחיתו פאת ראשם, או כי דברו מהתלות את אשה שלחו ידם, כי גם באלה אשר לא היו כבדי עון כמו אלה, באלה אשר רק ארחו לחברה את גנבים ומרצחים, או אשר חפצו להמיר דתם שלחו יד, ואלה האחרונים אשר עונם לא גדל מנשוא על הרוב בכו ויילילו רק ים או יומים ואחרי כן נחמו ויאותו לקחת מתנת כסף מידי המחפשים ולאמר כי מחפץ לבם מכרו נפשם ובכסף הזה שתו לרויה ויתהוללו ויעשו איש לרעהו כל דבר בליעל, אך מפני גדעון נחתו כלם ויעטרוהו כבוד ולא השביתו מניחתני בשבתני אל התנור לקרוא במגלה אשר לפניני, רק

האחד הנמכר (כן נקראו אלה אשר מחפין לבם מכרו נפשם לעבוד בצבא והמה השחיתו דרכם עד מאד) קרא בלעג בקול גדול: הס הס! הנה המגלה נקראת! הטו אזניכם! המן בן ויזתא גוג מגוגי? — ובדברו הכה במטה על השלחן בחזקה.

— שים מחסום לפיך ואם אין נמלאנו בחצץ — קראו אחדים פה אחד.

— פרעושים! — קרא הנמכר בשאט נפש — ברגל אחת אעבור וארמוס אתכם גם יחד כרגע! —

דום ואל תנבח, כלב! — קרא אחד מן הראשונים — כי אם נטה ידינו עליך לא תתמלט בעור שניך — הנמכר הניף מטהו על איש ריבו וחמשה או ששה נערים התנפלו עליו וישפתיהו עד עפר ויפליאו מכותיו רגעים אחדים, כראות גדעון כי לא ירפו ממנו קם ממקומו ויקרא: אל נא אחי, אל תשלחו אגרוף באיש, הניחו לו! —

— אבל הוא יוסיף להתגרות בנו — קראו אחדים — נראה לו ידינו כי קשתה ולא יוסיף לנבוח עוד —

— ובכל זאת הניחו לו כי לא נכון הדבר להכות את איש בלי חמלה, רב לכם כי הראיתם לו נחת זרועכם ולא ישוב לכסלה, להתגרות בכם מלחמה —

— אנחנו נעזבנו אך ישבע לנו כי לא ימרה את פיך מעתה — ענו בתם לבם והנמכר מהר וישבע כי לא יוסיף למרות את פי גדעון וכל אשר יצונו יעשה, ויעזביהו לנפשו וגדעון שב וישב לימינו ויקח את המגלה ויאמר ברוח נכאה: זרות ותהפוכות התזינה עיניך במגלה הזאת, הנה כי כן דרך האיש אשר סך אלהים בעדו והיא לא מצא לו ידים להושיע נפשו, איש רב תושיה ורפה ידים נראה נלחום נלחם את המקרים ויפיל שדוד התחתם. הבט במגלה ואני אקרא באזניך.

ב.

מַחְשְׁבוֹת אוֹבֵד

אליך ידידיה יוצר רוחי, מורי ומרים ראשי אשא עתה נפשי!

על הגליון הזה אשפוך שיחי, נפשי תשתפך עליו, רוחי העט ודמי לבבי הדיו. הן מאז נולדתי נולדתי לבהלה, יוצר בבטן שמני למפגע לו, על כל דרכי, אל כל אשר יביטו עיני אראה אל זועם למולי רודף באף נפשי, רודף בלי חשך ובלי חמלה. ימי ילדותי הריחו אותי בתוגה, וימי עלומי הביאו כל חצי פגע ואסון ללבי. האושר אשר יעלה את כל אדם גַל הורני עד עפר, טוב התבל דכאני וישופני ראש; במשכנתו מבטחים מלאים כל טוב נולדתי והמה נהפכו בי לנגעי בני אדם, אוצרות חכמה אשר ירוממו כל אדם למרומי שחקים אצר לבי והמה לבאר צרה הדיחוני. אך אעזבה עלי שיחי, לא אדבר עתה במר נפשי כי דברי לעו, רק אגיש לפניך את הרשים על לוח אתי מימים עברו, מעת עזבתיך עד עתה – עת כלו כליותי בחיקי, עת לא אראה אדם והחיים לא לי המה. גלגל התבל יסוב במהלכו, השמש יאיר, החיים יחיו, אך לא לי המה, יד אופן חיתי נשברה, גלגליה נמוטו ואיר השמש חשך באהלי מבלי לי...

את הדברים האלה כתבתי בבקר בבקר כפי המחשבות אשר עלו על לבי, במו תראה חליפות כחליפות לרוחי, במי תראה תהפוכות כהתהפוכות אשר להן משחק הייתי. הדברים האלה יחיו בעת אשר אסף וזכרי יאבד מני ארץ. זאת היא הנחלה אשר אשאיר אחרי, ואולי כבר הלכתי ואינני בעת אשר המה נוכח פניך יהיו – למענך ולמען גדעון כתבתי אלה הדברים על ספר ועתה בא קצי, הלוח האחרון אכתוב עתה והוא הראשון אשר בו תחל לקרוא, ויותר מהמה לא תעצר ידי כח לכתוב, כי מקור חושי נדעך,

מחשבות לבי עזבוני, לא אאמין עוד בחיים ואתעתד למות, היד הכותבת את הדברים חדלה מהיות עוזרת להגיוני לבי להוציאם החוצה, אבל תתאוה לשים בכח קץ להן בשומת קץ לחיי רוחי וגויתי...

יום הרביעי לירח האתנים שנת ת...

עזבתי את שבולה, העיר האחת אשר לזכרה יתעוררו זכרונות טובים בלבי, כי בה ידעתי אותך מורי ואותך גדעון רעי, שרש דבר נמצא בי הסתרתי גם מכם, אשר כל הגיוני לבי הוו כספר פתוח לפניכם. הנקמה לקחתני בציצית ראשי ותוציאני בחזקת היד ממקום מנוחתי בו מצאתי שעשועים לנפשי. היא לא נתנה לי מניח במקום מנוחה, היא הציגה לפני פני עוכר נפש אחותי ותרעם בכחה נפלאות: לך ונקמת נקמת חרפתה מידי הבליעל! היא הוריד עדיה, כבידה מעליה הפשיט ואתה הורידה דומה! – כזה וכזה דברה באזני תמיד ואני הטיתי אזן ואשמע, נתתי לה יד ואלך אחריה... בצאתי את פני העיר גמרתי אומר לשים לעיר מאפליה פעמי ולמען לא יכירני איש ולבל יחשדוני פן דבר לאט עמי בקשתי לי למצוא משכן בבית חזן ולעזור על ידו, כי לבית המדרש לא אביתי עוד לבוא גם לא יכולתי, כי עשתנותי לא נתנוני שבת כל היום ולהגות בתורה, אחרי אשר רוח האנשים האלה זרה לי ומבלעדי שני אלה אין מוצא ללחם לי. בדרך נמצא לי נער כבן ארבע עשרה שנה יפה עינים וחכם לב אשר בקש גם הוא למצוא מנוחה בבית חזן ונתרועע יחד. גם בנער הזה כלו המקרים כל חצי חמתם, גם בבית אביו באו בלהות צלמות והפכיהו משרש אך הוא שלו ולא ידע רגז, כי לא ראה בעיניו את העני בשבט עברתו, אשר אבלהו בעוד אשר לא ידע קרוא אבי ואמי. איך קנאתי בו ובמנוחת לבו! גם אומץ רוח מצאתי בו, אשר לא פללתי למצוא בנער עברי; בעת אשר אני, בן עשרים ואחת שנה, נבהלתי משמוע קול גערה יאשא חרפתי אשר חרפני האכר

אשר בעגלתו ישבתי, אותי ואת עמי, התעורר הוא ויתן קול עוז וירב ריב עַמּוֹ והאכר נחת מפניו. אז ראיתי בפעם הראשונה, כי גם בקרב לב נער מבני יעקב עוז וגבורה תלין אחרי אשר ראה באור החופש. הנער הזה היא בן יוסף מעיר מדמנה, אשר בפשע אחיו נגזר מארץ החיים, אני השמעתיו את הרעה אשר מצאה את אביו, והיא בכה בכי תמרורים, אך אותות נקמה לא נראו על פניו, האם רק בי אותה לשבת? . . .

אתו יחד התהלכנו את חוץ נבל מאין כמוהו, ובכל העת ההיא הוספתי לראות אך חמס ושוד, אך מרמה ועושק. עושקים ישירו מטוב לב וכל העם אליהם יצהלו, עשיקים יזעיקו משבר ברוח ויהיו לחרפה ולשנינה. אל כל מקום אשר הביטו עיני ראיתי זאת הבת הבליעל, מרמה, תתהלך בצואר עתק ובצעדי און, תבוא אל בית ה׳ ומפניה יקימו, תבוא אל בית המחוקקים ואליה ישתחוו, תשב את חכמים ולמוצא שפתיה יחלו, תצעד על מפתן שלוי עולם ואוצרותיהם לפניה יפתחו. היא תוציא צור חרבה מלב הרוגיה ותזה מדמם על מזבח ה׳ וקרבנה יעלה לרצון לאדם רב, היא תשא מרים עיניה ותרחץ בנקיון כפיה, בטרם תשב לאכול עניים מרודים, תברך על הזבח במעל ידיה, על כוס דמעות עשיקים תתן ברכתה וכל העם יענו אמן! ומאכלה בריאה, לא יהפך למרורת פתנים בקרבה, תבלע ולא תפליט ותשמן ותעש חיל. בצאתה שער אלי קרת תחליף לרגעים את שמלותיה אשר גזלה מתם, יושר, צדקה, חסד, יראת אלהים וחכמה, ואלה הנגזלים יחד חֻבְּאוּ כי ערומים הם. נפשי אותה מאד לראות את פניה על משכבה בלילות, אני אדמה כי גם מנוחת ישרי לב תסך לראשה, כי גם אותה גזלה בחזקת היד מידם . . .

את המְעַוֵּל אשר אבקש מצאתי בהעיר ההיא יושב כסאות למשפט: לדכא ישרים ולעות משפט אמללים. שרשרת עונותיו אשר החל לעשות בעירי ובבית אבי, יוסף

לעשית בידי אמן. טבעת אל טבעת ישליב מרגע לרגע ולפניו אין מספר ואחריו ?... מי יודע מתי יבוא הקץ למלאכתו? מתי יתן את הטבעת האחרונה מידו? אני אמרתי כי אשים קץ לעבודתי, אך לא עלתה בידי, אחכה אקוה! לחכות ולקות זה גורל רפה ידים אשר לא בידו מאויי לבי...

התקוה אף כי תבגוד אלף פעמים כאשה בוגדה לא תחדל מבקש אהבה והצמד חנה, כי היא נשמת אניש, היא תעודדהו כל עוד עורתו בו, היא תצעידהו למלך בלהות ולא תדע בושת לדבר שקר מרחוק... להבטיחהו לימים יוצרו, לימים אשר בלילות יחשבו בעדו, לימים אשר גם אשרו גם מציקותיו כמים עברו לא יזכרו, לימים אשר לא יהיו לי עוד ימים...

מנשה העיבר נפש אחותי יושב עתה במשכנות מבטחים ויטה עדה גדולה לחפצו ברוח פיו וידכא ישרים. גם בת אבינדב היתה לו השה לעולה, גם כבודה מעליה הפשיט בכבוד אחותי, אך את כבוד אחותי הלין ממנה בחלקת לשון... יכבוד האמללה הואת המיר בקלון בחוקת היד בזרוע רמה. גורל אבינדב וביתו הלא נודע לכם ואת אשר קרה עתה את בתו תשמעו מפי עוברי דרך אשר יתנו צדקות ראש עדת מאפליה הַשָּׂר משפטים בחמאי עמי... לעיר אשדית עתה פני מועדות כי מפי האמללה נודע לי כי אישה ימצא שמה, אבקשנו ויחד נתן נקמה בהמשחית הזה —

את הנער יוסף פתיתי ללכת אל עיר מושבכם וידעתי כי תקרבו אותו בימין צדקכם, ואם לא שמעתם עוד את הרעה אשר מצאה עתה את בת אבינדב תשמעו זאת מפיו. אני לא גליתי את אזניו כי חתן אהירע דודו יגור בעירכם מדאגה מדבר פן יירא לבוא שמה, וגם אתם אל תגידו לו זאת ——

— חותן אחירע? — קראתי בתמהון — ומי הוא חותנו? —

— לא אוכל לגלות לך זאת כחפץ דן אוהבי — ענני.

— עתה אחת היא לי — עניתיו — כי לא אשוב עוד ואראה את העיר —

– מי יודע ? כל עוד רוח חיים באפנו אל נאמר נואש!
בן יודונו חכמינו וגם אתה קוה – ענני ויוסף לקרוא.

יום ג ירח זיו.

אל עיר עזובה הביאוני רגלי ובית אחירע באתי. דמי לבי אשר התגעשי בעורקי בצעדי צעד על מפתן האכזר הזה שבו לדממה בראותי פניו. רגשית משטמתי לו נהפכו כמעט לרגשי חמלה, בראותי את המוסר האכזרי אשר יסרתו רעתו: חיל בלע היה לנחשים צפעונים בקרבו. עונו גדול מנשוא, אך גמולו גדול שבעתים. לא ידי השופטים חלו בו, רק רוחו ונפשו קמו אתו למשפט ויעשו בו שפטים נוראים. היא הֻכָּה בשגעון! בשבתי את הארורה בחדרה נשמע קול זעקה גדולה ומרה מהחדר השני. יוסף! חוסה עלי, אל תענה את נפשי אל תז מדמך על פני, כל מלבושי נגואלו בדמך. נהרי נחלי דם יזובו מפני, משערותי, איפו לקחת דם רב ? פלגי דם! הרמך הוא ? ברעב תגועי אכתר אמללה, הא לך לחם, לא תהפצי, לחם חמסים היא, אויה אויה! לחם ודם. ילדי שחת, בני תפת בלבם, קול אחד תקראו: קין! קין!! – בקראו: קין צפצף בקול דק מאד כמי שח מעפר אמרתו וכרגע הרעים בקול חזק: יום הפקודה! לא אלך! לא אלך אתכם, אל שערי שאול אנוסה! הארורה הארורה, היא הסבה בכל אלה! – אני שמעתי ואבין כל דבריו ואביט בפניה, אך לבה חזק מצור ומצחה נחושה ולא שמה לבה לקול אישה אשר היה כמדקרות חרב באזני. נפשי להטה גחלים על אשת בליעל הזאת ואחפוץ בכל לבי לענות את נפשה ואשאל: מי היא המדבר אחר כתלנו ? – היא הביטה בי בעין בוחנת ותאמר: אחד ממיודעי חולה היא וידבר דברים זרים, כי הקדחת בוערת בעצמותיו –

האם הֻכָּה בשגעון מרוב עונותיו אשר גלו מנוחת לבו ויש שופט נסתר המשלם לאיש כפרי מעלליו ? או אולי מרוב תלאה אשר מצאתהו ולא יד שופט כי אם זרוע רעים אשר הרבה הרע גם ממנו נחתה בו ? נשגבה ממני לא איכל לתת מענה על השאלה הזאת...

יראו כל אלה האומרים כי הבנים בעקבות האבות ילכו וכי מירים טובים יביאו רוח טהור בלב חניכיהם, יראו את הארורה הזאת אשר תום ויושר יעטרו את הוריה ואשר גדלוה בתום והסד, יראו את לבה הנחוש ויוכחו לדעת כי שקר בפיהם. אמנם שה תמימה לא תמלט גור אריות ויונה לא תבקע ביצי צפעוני, אבל בני האדם, הרעים בכל חיתו טרף לא כן המה, גם תמימים יולידו מרעים, גם על ברכי אנשי חסד יולדו בנים משחיתים...

יום העשרים לי״ח השביעי.

על גלי נהר ערפדן אנשא באניה המלאה משא לעיפה אבני גיר וקרשי ארזים ההולכת אל העיר סלע מצוק. אדוני האניה איש מעם הארץ מבני האמונה הישנה הנרדפים על צ״אר מאת מושל הארץ עם בנו נער כבן שמנה עשרה ילכו אתנו. האנשים האלה אשר עליהם תניח יד המושל עוד הרבה יתר מאשר נחתה בנו, המה יעיזו מצח לצחק על משבתנו ולתת אותנו נבזים ושפלים! הנדכאים האלה לא ידעו נפש נכאה. אין חקר לרוח האדם!

הנהר הזה אשר מיצאו ראיתי עורר בקרבי מחשבות רבות. מתחתיות הרים גבנונים בקרבת עיר ס. יזלו מים טהורים על אחו וירק שדה במנוחה נעימה; גליהם הטהירים כעין הבדולח ישתעשעו ברצוא ושוב כילד קטן בעוד אשר לא ידע אנה הובילוהו רגליו. המה ילכו, ישובו, ירחבו, יצערו באין מעצור, עדי יביאו בין שני סלעים מוצקים, שם יתלכדו ויחלו לשטוף במרוצתם בדרך אשר לפניהם הלאה הלאה, לא יפנו ימין ושמאל, כי גבול עולם הושם להם. כנער בבית הספר אשר לא עוד בידו עתותיו כי אם בידי מנהלו. בעיר אלונה ירחב ויגדל משפך מי התעלה פרצה אשר יבואו בו. על המראה הזה התענגתי לפני שתי שנים ויהיו בעיני כאוהב המחבק חיק אהובתו, גלי התעלה פרצה ירומו בְּקִרְבָּם אליו וימהרו מרוצתם כאהיבה מתרפקת על דודה ובבואם אל תוכו יחולו הגלים במחול כהרעים ביום שמחת לבם בצאתם לחיל במחולות, כנשיקת אוהבים ישמע קול משק הגלים ובעוד צעדים אחדים

יתלכדו ולא יתפרדו ויהיו לאחד. התעלה תשכח רחם, תעזוב בשמחה מקור חצבה ותלך את בחירה אל אשר יהיה רוחו ללכת. אכן לא לעולם שמחתם, למחולות יבוא מהר הקץ; שני סלעי מגור יתיצבו בפניהם לשטן להם, בעמל וקצף יפלסו נתיב להם ויעברו הלאה, לא עוד להשתעשע ולשמוח ירוצו גליהם, כי אם לעבוד עבודתם, על גביהם עמוס משא לעיפה, אניות וציים עליהם ינשאו, יעבדו, יעמלו מבלי לחם. כן הוא האדם אחרי אשר יעמים רחים על צוארו...

אך בעיר קיטור במקום מלב הנהר יתנשאו סלעי מגור וישאו ראשיהם בשיא חסן, על עמדם יעמדו הכן גדודי בלהות אלה כמהלך יום, כבנים מורדים באבותיהם, ולא יאבו תת לו מעבר. שם תתלקח מלחמה איומה ונוראה, הגלים ירומו וְהֶמְּבוּ, ידלגו ש״ר כמו יחפצו לפרוץ דרך מעל ראשי שוטניהם, יגעו עדיהם ויתפוררו לרסיסים וירדו מצולה וכרגע יהגרו שארית חמות בקצף נורא עדי יפלגו לשטף תעלה, יעברו כגנבים בפרצים, עדי יצאו לרוחה אז ילכו בדרכם במנוחה שאננה אין עוד שטן ופגע רע, גליו לא עוד יתנשאו כמו עיפה נפשם מעמלם. כה יוסיפו ויוסיפו ללכת עדי יבואו — עדי יבואו אל שפת ים השחור; יפלו בו יאספו ואבד כל זכר למו... זה הוא האדם! אחרי כל העמל אחרי כל מפח הנפש אשר ישבע בבקר בבקר מעקת צרים ואחרי אשר זרועו מושלה לו להדוך מתקוממיו תחתיו יבוא — אל גבולו, יעלה בים הנצח ויאבד... ולמי הוא עמל? איה איפו אהבתי וקנאתו? — ולמה זה אני עמל?... האם לא יפתח ים הנצח את פיו לבלעני, גם אם אעזבה את דרכי ואשכח נקמתי? האם לא יהיה גם היא, הבליעל טרף לשניו אם גם ידי לא תהיה בו? אך לא! לא אשוב מדרכי! אלך בחקות החיים ככל האדם ולא אשוב!...

אשדות יום ה׳ לירח השמיני....

חום נורא ישתרר גם ישתרר בעיר, העפר והחול מתחת רגלינו כגחלים בוערות, השמים מעל ראשינו כלהבת שלהבת, גם זה הנותן חיים ואיר יכאיב עת יפתח ידו וישביענו הרבה...

מי זה האמין זאת כי רוב טובה כרעה תחשב ? הלא כל חי, כל יצור ישאף אור שמש, ובעת יגלה בכל הדרו ינוסו ויברחו בהחבא מפניו כמו מלאך אכזרי שֻׁלַּח בהם. היום יצאתי בשעה הראשונה אחרי חצות היום למלאכתי והשמש הכני על ראשי מכת בלתי סרה, אשה עניה פרשה כפה אלי ותבקש ממני נדבת יד.

– איך תעצרי כח ללכת ברחובות קריה בעת אשר השמש יחתה גחלים על ראשך ? – שאלתי אותה.

– יצורי עוד קפאו מקיר וקרה אשר אפפום בעת קרה, וחם השמש לא יציק לי כאשר יציקו לי שלשת ילדי בביתי – ענתה.

– בלי ספק היית למשסות לאיש בליעל אשר חמס הונך ? – שאלתיה.

– לא איש רק יד ה' הויה בי, כי שלח אש ממרום ותצת בביתי ואלוף נעורי היה לבריות לשניה –

– ה' לא ישלח אש ממרום ואני אדמה כי בני בליעל שלחו באש ביתך –

– חלילה לי מזאת מחשיב רעה לאיש, כי אני לא עשיתי לאיש רעה ואיך יעשה איש רעה לי ? ממרום שלח ה' אש. וכה הגיד לי גם רבי צדקיאל, כי כאשר המזוזות לא כדת אז תצא אש מן השמים ותאכל את הבית ויושביו, אך חסדי ה' לא תמו כי הציל אותי ואת ילדי מהיות למאכולת אש –

– מי היא רבי צדקיאל ? –

– הוא יגור על יד ביתי, כי לו הבית הגדול אשר אתה רואה –

– ומדוע לא יושיע לך אם כה יצטדק ? –

– הוא איש ירא אלהים מאין כמהו, הוא ירבה שיח לפני אל ויצום ביום צום, אבל זאת נודעה כבר כי לא בעל צדקה הוא –

– הלא תראי רוע לב האנשים האלה, הוא יצטדק וירבה תפלה ומן אניש בערכו יעלים עיניו –

– ובכל זאת מי יתן והיו כל בני ישראל כמוהו ! –
– הלא אז תגועי ברעב –
– לוא הלכנו בדרכיו כי אז לא באה אלינו הרעה הזאת, אך אנחנו פשענו ומרינו לכן פקד עלינו אל זועם את אפו. ראה נא ראה, הן הרבינו צדקות בכל עת, אישי פרש מלחמו בכל עת לדל בשמחה, ובכל זאת נגעה בנו יד ה׳ ועל השכן הקרוב היא רבי צדקיאל הגין, אות הוא כי נבחר לאלהי מרום תפלה מצדקה וצום מחסד – אני חפצתי להשיב לה, אך ראיתי כי נואלתי להרבות שיח את אשה קשת רוח בעת אשר בטן עולליה תחסר, נתתי לה מתנת ידי ותלך לה, ובכל זאת קצפתי עליה קצף על הצדיקה את רבי צדקיאל מהעושים צדקה. על נקלה יקנו למי החנפים כביד ושם, לא בחכמה, לא באמת ולא בצדקה כי אם בשפת חנף בקראם בשם ה׳ בלשון רמיה. ומי יודע אם לא הצית הצדיק הזה איש בביתה למען ירחיב את גבול ביתו.

מה רע ומר גורל המשתגע, אשר התהפוכות בלבו, אשר עיניו פקוחות ולא יראה נכוחות: כי חזיונות הבל ומחזות שוא על פניו יעבורו, כברקים ירוצצו, כחלימות יעופו ועיניו בם, אזניו קשובות ולא ישמע משרים כי תצלנה מרעם ברקים, מתרועת שרים אשר יוליכוהו שולל, יהגה בגרוני, יביע בלשונו לברואי דמיונו, עיניו יראו זרות ולשונו ידבר אתם תהפוכות, ותושיה נדחה ממנו כי לא יטה אוזן לרופא חולים אשר יאמר לרפאהו ממכאוביו. בריא אולם הוא בעיניו, הה! זה הוא חלק יעקב; נכוחות לא יחזה רק מחזות שוא ומדוחים, לא יצדיק את הצדיק העושה טוב לאדם רב, רק יעריץ את הנושא למרום עיניו וירבה תפלה, אמונתו זאת היא תפליא מכותיו! האולת הנושנה הזאת קשורה בלבו והיא יחזיק בה לא ירפנה. היא תעביר על פניו רבבות צבאות התפתה וילידי שחת ואליהם ישתחוה, אחריהם ילך, היא תשמיעהו נוראות, תגידהו נפלאות להתעותו בתהו, גם תשים בפיו דברי הבל ורשע כסל ואותם ישמור לדבר, ואוי להאיש אשר יתעורר לרפאהו משבר, להשמיעהו כי הבל בימינו, עליו יריע כגנב,

גם בחייו וכבודו ישלח ידו, לא ירפהו בלתי כרע תחת עיל אולתו, או תחת הרוגיו יפול...

יום ב׳ לירח האתנים...

בלב רגז באתי אל בית חמור ואגש אל המלאכה, ללמד את בניו. הבן הבכור בא מאחרי הכלבים אשר בהם השתעשע וישב בפנים נזעמים לפני כי היטיב חרה לו על כי גרשתיו ממקים תענוגיו וידבר דברים כגבר עברו יין. לב הנער הזה טפש כחלב וישנא תכלית שנאה את הלקח ומורהו, כי נבחר לו לשמוע קול יללת הכלבים בהחזיקו באזניהם מאלפי שירי דוד. להבן השני היה לב מבין אך גם הוא אחז בדרכי אחיו הגדול ממנו, אני נסיתי לדבר על לב הגדול ולמשוך לבו אחרי הלקח, אך הוא בז לעג לי ולדברי. בעודני מדבר בא אביהם הביתה וירגזו הנערים לקראת בואו. היא נשך שפתו העליונה לאות כי לבו מלא זעם ויאמר אלי: לא בדברים רכים תביא חכמה בלב הבן הסורר הזה, הנף ידך עליו והראהו גבורת ימינך, או אז יטה אוזן לשמוע בלמודים. המורה אשר היה לפניך הכהו מכת בלתי סרה וחפצו בידו הצליח, ואם כה תעשה גם אתה תצליח בדרכך –

– ואיפו היא החכמה אשר הביא המורה אשר היה לפני בזרוע נטויה אל לבו? האם הסתתרה לקראת בואי, אני מצאתי את לבו רק מכל חכמה –

– כה יגידו כל המורים, המה יבקשו לשים תְּהִלָּה בהמורים אשר היו לפניהם למען יתהללו אחרי כן, כי מידם כל החכמה להנערים – ענה האב, אשר ראה חכמה כבנו הבכור, בגאון כאיש יודע ומבין מרמת ערומים.

– משגה הוא אתך – עניתיו במנוחה – אני לא אקוה להביא חכמה בלבו כאשר לא הצליח המורה אשר היה לפני, ולא שקר מלי אשר השמעתיך, כי לב הנער רק מכל דעת – פני האב אשר כֻּסּוּ חלבם אדמו כדם בשמעו דברי ויאמר בחמה מסתרה: אם כן למה זה הבל איגע ואפזר כספי חנם, ומדוע תבקש שכר לעמלך, אם תדע מראש כי לא תצלח? –

– הן אני עמל ומבלה עתי ומאין אמצא טרף לנפשי אם לא יְשַׁלֵּם לי כפי עמלי ? אך חלילה לי מדבר שקר ומבהבטיחך על ש״א, כי אביא דעת בלבו אשר טפש כחלב – לדבר הזה רעמו פני האב ויאמר בקצף גלוי : רב לך רב לשפוך בוז על בני לעיני, מעודי לא שמעתי מפי מורה כי טפש כחלב לבו רק כי לא יקשיב וישמע כי כן יעשו כל בני העשירים –

– אם כן דברו כלם שקר ואני לא אעשה שקר בנפשי –

– ט״ב הדבר ! אבקש לי מורה אשר יבטיחני להביא חכמה בלב בני – ענה בגאון.

– בידך למצוא מורה אשר יבטיחך, אך אזלת יד איש מעשות זאת –

– האם רק אתה איש אמת וכל רעיך משקרים המה ? –

– זאת לא אדע, כי רק אשר לפני אדע, ואני אמרתי אעשה כל אשר בכחי לעשות, ואם אף מעט חכמה אבינהו די לו, כי כסף רב לאביו והכסף יענה את הכל – פני האב מלאו זעם בשמעו דברי אשר דברתי מקרב לבי, כי עד לבו נגעו דברי ויצא, ומאחרי הדלת שמעתי את קול בעל הבית אשר ישפוך עזוז אפו עלי, וקול בעלת הבית אשר הגידה לי ישרי ותצדיקני באמרה כי בכל כחי אעבוד עבודתי לא כהמורה אשר היה לפני אשר בלה בהבל עתו, ודברי הנאמן בבית מסחרו אשר חסיד היה וישנאני תכלית שנאה, ובמצאו עתה תואנה הרבה לשפוך עלי בוז, ואמרי המבשלת הזקנה אשר הגידה לי ישרי כי לא אתבונן אל השפחות כהמורה אשר היה לפני, וקול הבת אשר שנאה אותי תכלית שנאה על כי לא דברתי אתה בדברי המורה אשר היה לפני, כי הוא שת בחלקות לה ויהלל יפעתה בפניה והיא האמינה בדבריו אף כי התבוננה בראי מלוטש תמיד, כי עיניה הכהות לא נתנוה לראות כי שקר כזב המירה, ועל כן פקדה עלי אפה על כי לא נתנני לבי לדבר שקרים, והיא גם היא קמה באמה לדבר על לב אביה לשלחני מהבית ולתת פקודתי לאיש אחר ותאמר : הלא תראה אבי כי משגע הוא וכל יודעיו יאמרו כי משגע הוא ומה חפץ

לך בו ? – האב החריש כי הוא הסכין מעודו לעשות את ההפך מאשר יעצוהו, ולולא קמה הבת לשטן לי אולי גרשני למען הפר עצת אשתו, אך כאשר שמע דברי בתו אשר תדבר כּלבּו שב ממחשבתו למען הפר עצתה ויקרא ! לא לך לאלפני חכמה, אני ארע יותר ממך מה לקרב ומה לרחק –

– אם תקרב או תרחק את המשגע הזה אחת היא לי –

המשגע ! אם בן משגע הנני ? כל יודעי יגידו כי משגע הנני ! אזכרה ימים מקדם עת עלה על לבי הרעיון, כי אולי משגע הנני, או פן אשתגע אז רחפו כל עצמותי ותאחזני שער, ועתה אשמע כי משגע הנני ולא אשים לבי: ומדוע ? האם אחכם יותר מאז, או כבר הסתתרה בינתי ? אבל למה זה אשים לבי ? מה מני יהלוך אם אשתגע ? הלא טוב טוב לי להשתגע ולשכוח כל צרה ויגון. אמנם לא משגע הנני כי אזכור ימים עברו, כי אבין את אשר עמדי, ואם אעשה מעשה זרים ליתר בני האדם ואם משגע אני בעיניהם הלא המה משגעים בעיני, ולוא הייתי את עשירי עם כי אז נחשבו לי מעשי הזרים לחכמה ועתה כמשגע אתחשב, אולם לוא משגע הייתי. כי אז לא פקדה עלי עון על כי לא אצמיד חנף . . .

יום . . . היום ששתי משוש, לא אזכור עוד היום אשר בו ששתי בדי גיל כביום הזה ; היום נגלה עון מתקדש צבוע ונראה קלונו בקהל. איש מתמם ונושא שם אלהיו תמיד על שפתיו אשר נתן חתיתו על כל המשכילים ונחת זרעו על צעירי הצאן, הוא נתפש ביום הזה כעושי עולה: שמריה הטבח אשר נחשב בין יראי אלהים ומבשר זבחו אכלו לרויה כל המתקדשים בעיר הזאת נתפש כנוכל ערום ומפר תורה, כי עתה נודע הדבר כי זה כעשר שנים מכר בשר נבלה וטרפה ליראי ה׳ כבשר השחוטה. בהודע הדבר קראו עליו קהל גדול אנשים ונשים וטף ויסחבוהו בחרפה בכל קצות העיר וראש בשר טרפה על צוארו וכל העם עפרו בעפר לעמתו, ואחרי כן חרצו משפט לבל יזיד למכור עוד בשר עד אשר ישא עונו

ששה ירחים ונשא את עונו בצום ותפלה. יראו ויבשו המתקדשים מקדושיהם, יראו כי ישימו בהבל אמונתם, והצדיקים והחסידים מלאו כרסם בשר נבלה וטרפה, כן יעשה להם! — אמרתי בלבי בשמחה ומרוב שמחתי נפתה לבי לשתות כוס יין אשר כה לא עשיתי זה ימים רבים — —

— הנה המה כלו כל חצי חמתם בהפושע אך לא לנצח יטרף עברתם, זאת היא דרך בני יעקב — אמר אלי בשמחה האיש אשר שתה אתי כוס יין.

— ומדוע כלו כל חצי חמתם בו? האם מיראת אלהים? אך לא! המה התנפלו עליו ככלבים עזי נפש למלא הות נפשם, אשר תשאף להכות ולנשוך איש את אחיהו ככלבים, רק כי בני האדם יבקשו תואנות והכלבים יעשו בעת אשר יעלה על רוחם. לולא היה פחד אלהים לנגד עיניהם, כי אז חדלו מתת אמונתם בו עדי עד ולא נגעו אל עצמו ובשרו לרעה, כי האם יטהר הבשר אשר במעיהם אחרי הכותם את הנוכל, אך המה לא כן עשו, כי רק ששה ירחים מנו לו ואחרי כן ישוב למפעלו הראשון ויוסיף להאכיל טמאה וכאשר יתפש בכף — יוסיפו להפליא מכותיו, כי רק זאת יבקשו. לוא נדע בעיר כי יונתן הסופר, אשר יתחשב כמכחש באלוה ועובר ברית, יען כי קרא בספרים חצונים ועל כן שברו מטה לחמו, לוא נודע כי הוא יזהר מכל טמאה ויתפלל אל אלהיו כאחד מהצדיקים אשר בארץ, האם מהרו לשאת אותו על כפים בכל רחובות קריה ולקרוא לפניו: צדיק! לא זאת! וכאשר נגלה עון מתקדש הכוהו בעברה, אות הוא כי רע לב כל בני האדם וכי אך להכות ולנשוך כל מגמתם —

— עתה אראה כי גם אתה צדיק גדול אתה — ענה האיש.

— ומה היא הצדקה אשר עשה? — שאל איש אחר אשר ישב גם הוא אל השלחן.

— כי היא יעשה מצוה אחת אשר לא יעשי אף הצדיקים, היא מצות: והיית משגע ממראה עיניך! — קרא ויתן קול שחוק וגם רעהו שחק ואני בקשתי לי כוס יין ואשתה עוד...

את התורה הזאת אשר בדמי לבבי קניתי לי, שמתי היום בבית היין לפני שמעון רעי אשר התאונן באזני כי דרכי התבל נפלאו ממנו:

כי תדבר את רעך הללוהו בפניו כאשר תוכל, גם השמיעהו כי רעיך הללוהו ותמצא חן, גם את נפשך זכור, יהללך פיך ותמצא כבוד.

כי תחפוץ להמנות את חכמים ונפשך רקה מחכמה ודעת, הרבה לפאר שם חכם בדברך אתו ויקרבך כמו איהב, חלל שם חכם שנוא נפשו וחכם תחשב.

כי תאבה להיות איש אמונים עשה כל אשר בכחך למצא כסף, אם בצדק או בעול אל תשית לב ואמונתך רבה סביבותיך.

מדבר אמת תרחק, שקר ורמיה לבש כמדך כל ימי חייך למען תצלח ותהיה לאיש.

אם ישאלך איש אם קראת בספר אשר גם שמו לא ידעת ענה: כן! ואם לא תדע את הכתוב בו תענה, כי מרוב הגיונך לא תזכיר כל אשר ראו עיניך, ועל רוב הכמתך ישתוממו רבים.

את חסידים תתחסד ואת רשעים תרשיע אל תאמן לאיש על דברתו ואל תתן אמון לשבועתו, כי כזב יכיד עולם ומחסה לבני האדם.

אמור לחכמה אחותי, ליראת אלהים אמי ולרמיה אהובתי אשת חיקי ותהיה לברכה בקרב הארץ.

אמת, צדק ויושר שמות המקרה המה כי במקרה יביאו על הארץ, לכן אל תשים בהם מבטחך.

העני יחשוב כל איש לעשיר, והרשעים יחשבו את התמימים לאנשי אמת.

הנשים לא תצלחנה לעשות מקנה וקנין, לעשות כפרים ולשבת את רוזני ארץ כי מרוב שיחן יתמלט לפעמים – מבלי משים – דבר אמת מפיהן, לכן אל תהיה כאשה.

הרוח היא כבן ממר להוריו, היא ישחית את הגויה אשר תתן לו מעון וארוחה וישים בה שמות, יביא עליה חלי ומדוית בפרצי חק, לכן אל תתן ידך למורדים.

הדברים האלה עשה ותצלח, ברח מן הישרים באמת, פן תדבק בך הרעה. אל תעשה לאיש חסד לבל יְשַׁלֶם לך רעה, אל תריב את אדם במו פיך, רק מצודות שים לרגליו. פיך יכתיר מחשבותיך, שחק שפתיך יסתיר רוע לבך, וכספך יהי אלהיך. אם כה תעשה בכל עת תצלח, ואם קצרה ידך מעשית זאת בחר מחנק לנפשך משבת את אנשים.

שַׁמָה אחוה את השומעים דברי, הן דברי אמת דברתי ואיך לא יחילו? . . .

גם תמול גם שלשים גם היום שתיתי יין לרויה, כאוהב נאמן מנחם בעת צרה נראה לי. לא אבין מדוע כנה אותו החכם בשם בוגד? הלא הוא יִמָצֵא בכל עת ללב מלא יגון לנחמהו, ואם אין כסף, הלא הכיס היא הבוגד ולא היין, אך אדמה כי גם החכם כנה אותו בשם בוגד אחרי אשר הוא בגד בהיין, כי כן דרך האדם לטפיל חטאת נפשו על אנשי חסדו — —

המנחם הנאמן האחד והישר אשר לא אפחד מפניו הוא היין.

כל אלה אשר ישתו יין לא משגעים המה, ואם כן לא משגע הנני גם אני.

שיתה שכור כמת יחשב — יאמרו בני האדם, ואם גם המות יביא חזיונות נעימים כהיין יקר בעיני המות. אך מי יגיד לי זאת? על דברת בני האדם לא אאמין . . .

בבקר שבתי וקראתי את אשר כתבתי אתמול ולבי דוה מאד בראותי — כי רק בעת אשר אחדל מהיות אדם אז הנני מְאֻשָׁר, רק בעת אשר הנני שכור אז יסופו נגעי לבבי ולא יזילו רעל בכליותי, כי אז מחשבות לבי נאספו ולא אדע מכאוב. אך בעת אשר תשוב דעתי אלי אז אמלל הנני, אמלל! דעתי דעתי היא תביא שבר בעצמותי, היא לא תתן מחין מכת לבי להרפא. רק היין ישים מסוה על עיני ותחבושת על פצעי לבבי, היא ימית כל חושי בי ולא אראה רעה, אך לא לעולם רק לשעות מספר . . .

אמנם מדוע לא אקרא לעזרה להאחד אשר בידו לגהות ממני מזור עד נצח? למה לא אשים בידי קץ לכל אלה הפגעים ואהיה שתה שכור עדי עד? האם אירא מהמית? האם יִמַר לי יתר מהחיים? האם אאמין בחיי התבל, או אצפה לחיי עד? בחיי עד? האין די לנו בהחיים המרים האלה? בהחיים אשר בידינו לשים קץ ותכלית להם, ומה לנו עוד חיי עד, אשר אזלת ידינו מהנצל מהם? מה לנו? ואם המה יבואו למרות רצוננו? ואם ישיב הרוח ויעמידני על רגלי אחרי רדתי שאולה? ואם יקומי כל אלה המהות אשר אראה ואירא מהם ויתיצבו כמו חיים שם? . . . לא אאמין! ואם לא אאמין האם תם הספק מקרב לבי? ואם גם רגעי מספר יעמדו נוכח פני, הלא בחלום חזיון ליל יראו רגעי מספר כירחים ישנים, ואם יקומו ויאריכו כאלפי דור? מי יתן לי יין? יין עולמים! אשתה ואשכח כל אשר חשב לבי ואשר ראו עיני! היין הזה מי יתן לי? — —

אמלל אני! זאת הגדתי והשמעתי, זאת חקותי על ספר לזכרון, אמלל אני כי אבחר במות, אמלל אני כי אפחד ממנו. רעי שמעון אמלל הוא כי יפחד ממות ויבחר בחיים, הוא יפחד לקול עלה נדף פן קול המות דובר בו, אך אמלל ממנו הנני כי אפחד ממות ואירא מחיים, הה! מי ישבית מקור עשתנותי! עשתנותי המה בעוכרי נפשי. אשיב אל רעי אל כוס היין, הוא ישים עשתנית חדשים בכליותי — — —

שמעון רעי התאונן היום באזני, כי אין לו כל בחיים רק מקור עשתנותיו. הוי כסיל! הוא ימצא נחמה באוצר היגון הזה. הן כל אשר לי וגם נפשי נתתי, לוא היה לאל ידי להוביש מקור מחשבותי . . . אך באין כח להסירם כליל מלבי אבקש להמירן בטובית מהן, אקח את כוס היין והוא יצהיל פניהן —

גם היום גם שלשים גם זה ירח ימים אשתה ואשכח יגוני. רֵעַים המה בני האדם, המה ילעיגו לי גם יבקשו לשבר מטה לחמי, לְמִלָּה הייתי בפיהם, שיתה שכור הנני בעיניהם, הוי רשעים, כסילים! הטרם תדעו מרת נפשי?

כמשגע הייתי בעיניכם עת נאנקתי מרה, תשיבו תתפלאו בי כי אשתה ואשכח רישי! אשתה אשתה ואשתה עדי יבוא המות ויבלום פי ווביש דאגה מלבי לנצח...

היין בוגד? במי בגד? הלא הוא לא יבגוד באנשי שלומו ובכל עת ידרשוהו יעניק להם שפע שמחות ושכחה. השכחה! האושר הנעלה מכל טוב התבל. רעיה יקרה את לי, חבקיני בזרועותיך, נשקיני מנשקות פיך והסתירי העבר והנעשה מנגד עיני!...

היין ישנא תכלית שנאה את המלאכה; אך הוא לבדו יתהלך במישרים, רק דרכיו טובות ונכוחות, אח הנהי למרי נפש, לאובדים ונדחים בתבל ומה להם ולמלאכה? המלאכה היא החיים והחיים עליהם למשא. ישלחו במלאכה ידיהם שלוי עולם הששים בפעל ידיהם והשמחים בחיים, ירבו עמל ועבודה למען ירבו ישבעו חיים, אך לא לְמָרֵי הומן מלאכה, להם תנו יין יין!...

– הוי רעי לב בלי כסף לא יתנו לי יין ואיה איפוא אקח כסף? האם אראה שכר? הלא האבות חדלו מתת בניהם על ידי ואיה אקח כסף גם להם? גם בגדי גם כספי נפל בידיהם, ועתה ישימו אחרי הדלת והמזוזה משכני, האם אחדל...

היין בוגד!! בבגד בוגדים בגד בי! מבשרי אחזה עתה לא נבוא עד תכלית דברי החכמים בטרם נכשל בהם. אני אמרתי כבר שתיתי מציתי קבעת כוס הפגעים, אך לא! עוד לאל זועם נקמות, עוד לא כלה כל חציו בי עד היום הזה, אך עתה השלים חקי הה! ומדוע? האם הרביתי הרע מכל האדם? הכגמול ידי השיב לי? לא לא לא! אין צדק בשמים כאשר אין יושר בארץ. שבתי וחפשתי דרכי וזה כל עוני כי **לא** חטאתי! עוני גדול מנשוא כי לא הרעותי ככל האדם.

אלפי קולות נוראים תשמענה אזני, כלם מר ישועי' נפש כלם תזעק מזרוע רבים, הרמש הנרמס תחת רגלי ההולך

לשיח, הצפור הנופלת בפח, הדג אשר בחכה העלה, השה התמה תחת מאכלת מרצחה, העץ תחת הגרזן, כלם אתי יהימו ואין שומע. ערלה אזן בעלי הכח ואין שופט שומע אנקת אמללים. כצפור נפלתי בפח, ועוד מעט יאכלו את בשרי, בצע כסף יקחו גוזלי נפשי במחירי ויתענגו עליו, ולמען זאת חייתי עד הנה? ! לא שמתי מחנק לנפשי למען יפילו עלי גורל. אויה! למצער האמנתי בֶּ־צַע אחד, בהיין, וכרגע ראיתי מעלו אשר מעל בי, בעת אשר השקני כוס תנחומים, בעת אשר שם מסוה על צרותי החולפית לבל תעכרנה רוחי ונפשי נתנני בידי זדים. פקחתי עיני כעבור התרדמה אשר נסך עלי והנה הנני בבית האסירים. בלילה היבאתי שמה למען אמכר לעבודת הצבא!

– מה פשעי? – קראתי בקול מר בראותי כי צמתו בבור חיי.

– כי אין בידך מכתב תעודה מעיר מולדתך – ענני השומר במנוחה – והחק יצא מאת המלך כי כל אלה אשר אין בידם מכתב תעודה ישלחו לעבוד בצבא.

– שקר אתה דובר! תעודתי בידי – קראתי בעזוז אפי ואשיב ידי בצלחתי להיציא את התעודה, אך לשוא כי איננה. לשוא צעקתי, לחנם חרפתי וקללתי את גיזלי נפשי –, המה לא שמו לבם לקול זעקתי.

– תנו לו כוס יין – אמר אחד מהשומרים והשני הגיש אלי כוס מלאה, אך כראותי פני זה הבוגד אשר התהלך אתי במשרים עד הנה נבוכו עשתנותי מקצף, החזקתי בכים ואשליכנה אל ראש השומר והמה כתרוני וישימו עבותית על ידי. זעקתי, רקעתי ברגלי, הכיתי ראשי בקיר למען אנפצהי אל הסלע והמה סחבוני אל חדר אחר ויכבידו נחושתי עד כי עיפה נפשי וכחי סר מעלי.

המות המות! מי יביאנו אלי? גם הנחם הזה נסתר מנגד עיני עתה, גם לשים קץ לחיי קצרה ידי הה! מר לי מר! והמחשבות הנוראות הנה לא תתנה דמי לי...

כיום תמיד ישבתי גלמוד ואחכה מרגע לרגע לעת תסתתר בינתי, אך גם היא קמה לצחק בי, למורת רוחי לא עזבתני. לעת ערב בא אלי איש מעם הארץ ויתבונן בי רגעים אחדים ויאמר אלי בשפת הארץ: אם תבטיחני כי לא תוסיף הכות כל הקרב אלך אצוה כי יסירו את הכבלים מעל רגליך –

– את נפשי לטרוף אחפיץ, ובאיש אחר לא אוסיף שלוח יד –

– ומדוע תבקש את המות? הלא עודך צעיר לימים ועוד יש לאל ידך לראות חיים טובים – ענני במנוחה.

– חיים טובים? ארורים המה החיים האלה, חיים טובים בארץ רחוקה תחת סבל עול שרים רבים, הה יקר בעיני המות! –

– אמנם הלא בידך לקרוא לנפשך דרור ולצאת מהבית הזה ואם תחפוץ בזאת הנני להושיעך –

– לועג לרש! הטיב לך כי תלעיג לאמלל בעת צרתו? –

– אני לא אשחק ולא אלעיג כי דברי אמת אשמיעך, והנני מגיד לך עוד הפעם, כי אם תחפיץ להנצל מפח, אז הנני נכון להושיעך –

– האמנם ימצא אדם ישר בתבל?! –

– שמע במנוחה דברי, ואם גם לא יישרו בעיניך בתחלה אל תמהר לגזר אומר בטרם שקלת אותם בפלס הדעת. שים אל לבך כי הכבלים אשר נתנו על ידיך מידי זדים אבירי לב באו לך, רשעים אשר ישחקו לכל צדק וישר ואשר בעד בצע כסף יעשו כל דבר בליעל, זכור כי הזדים האלה המיטו עליך ועל בית אביך רעה בעודך ילד. הזדים האלה רדפוך על צואר בהיותך לאיש, הרעים האלה המיטו עליך עתה רעה והמרעים האלה ישבו להתנקש בנפשך גם אם זרועך או זרוע אחר תושיע לך להוציאך מן המצר בפעם הזאת, ומי המה אלה? בני עמך ואמונתך המה! מי נתן בידם הכח להפליא מכותך חנם? הלא רק אמונתכם! היא תקשר אתכם בעבותות האחוה ומידה באו לך כבלי העוני אשר בם נוקשת.

התעורר היה לאיש, אמור מָלָה ומותרותיך ינתקו כפשתה כהה, אמור לרודפיך לא עמי אתה ותצא למרחב, תצא לאור באור החיים בשלים ומנוחה. התאוששׁ, אל תקשה ערפך כבית המרי הזה, זכור כי באחת תתן נקמות באויביך ותיטיב לך, השמיעני את אשר בלבך ואם תשמע לעצתי הישרה תצא למרחב בעוד רגע – מבלי חשוב מחשבות התעוררתי ואקרא בקצף: לא אובה ולא אשמע לך, יקר בעיני המותה מתת לזרים כבוד עמי! –

– עמך! – קרא האיש בלעגי שפה ובשאט נפש – עמך עם סורר, הרודף בצע מעשקות, אשר ככלבים עזי נפש איש בשר רעהו יטרוף, אכן בן עמך גם אתה, כי כמוהם תקשה ערפך לבלי שמוע בקול מגיד משרים –

– אחת דברתי ולא אשנה כי אבחר במות מחלל אמונת אבותי –

– האם איש אמונים אתה? הלא כבן לא אמון בו החשב, הלא מכחש בה' יאמרו לך כל אלה העוטרים עליך מסביב, ואשר על כן שמו מועקה בנפשך! רב לך רב כי תהיה איש אמונים לרעיך, איש ישר הולך לא כבית המרי, ותמצא חן בעיני אלהי הרחמים, אלהי החסד השונא זדים וסוררים העושים רק רע בעד בצע כסף, ראה נא ראה כי מפתח שפתי משרים ולמה תאטם אזנך? –

– צדקת צדקת מאד בדבריך, כי כמכחש באלהי אבותי הייתי עד הנה, ומידי לי כל הרעה ורודפי לא יאשמו. אני סלפתי דרכי ואני אשא עוני, אך חלילה לי מהוסיף חטא על פשע –

– את אשר אחזה לי עוד תקותך בך, כי אם תיטיב דרכך ותבקש דרך אמונה אז יקראו לנפשך דרור, שגית מאד, גם אם תרבה תפלה ותענה בצום נפשך, גם אם תצדק הרבה יתר מכל צדיקי עמך גם אז לא יוציאו בלעם מפיהם, כי לא צדקתך רק נפשך יבקשו, כל חפצם הוא הכסף אשר יקחו במחירך, ורק תנואות עליך ימצאו למען הצטדק. שמע את אשר נדברו בך אתמול בבית חמור אשר היית מורה לבניו

ואחרת תשפוט; בהודע הדבר לחמור כי נפלת בידי המחפשים חם עליך ויאמר לשלם כסף כפרך וישלח לקרוא לראש המחפשים ויאמר לו כי יתן כפר נפשך מאתים שקל כסף, וראש המחפשים נאות לו, אז סביהו אחיו וביתו וכל משפחתו ויאיצו בו לבל יעשה כדבר הזה, ואף כי הגיד לך צדקתך ויאמר כי ידע נאמנה כי לא תכחש בה׳, כי בכל עת שמע כי תטיף לבניו דברי אמונה כאיש אמונים, בכל זאת לא נתנוהו לעשות חפצו וכלם יחד שפטו משפטיך לרעה. הנה זאת היא צדקתם וזה חסדם לבן בריתם! —

— אך לשוא מלים תכביר כי לא תצלח להטית את לבי —

— לטוב לך כל הימים יעצתיך, ואם תאטם אזנך משמוע אמרי יושר, דמך בראשך, אך לבי יאמר לי כי אחרי אשר תשקול דברי בפלס הדעת אז אחרת תדבר, מחר אשוב אליך ותשמיעני מה בפיך — היא יצא ועשתנותי שאלוני, מדוע לא אשמע בקולו? האם לא צדק בדבריו, האם לא עשו רבים בדבר הזה ויצלחו? ומדוע אמאס בחיים? אמאס בהמואסים בי, אתן חרפה על הסוררים האלה ועל ראשם תחול האשמה... מה הוא החבל המרתק אותי לצוררי נפשי?...

בעודנו קוראים דברי דן נשמע פתאם קול בכי באולם הבית, קול יללת נער וצעקת שבר אשה, הדלת נפתחה ושני מחפשים הביאו עלם יפה תואר כבן ארבע עשרה שנה הביתה ויסגרו בעדו הדלת ויצאו. הנער בכה בכי תמרורים ויגז את ראשו, נחומי נכמרו עליו ואומר לגשת אליו לנחמהו אך גדעון לא נתנני באמרו: אך לשוא תנחמנו בעת אשר כאבו חדש עמו, יעברו ימים אחדים וינחם כאשר נחמת אתה ואני — הנער בכה עד אשר לא היה בו כח לבכות וידום, אז נגש גדעון אליו ואני אחריו, הוא הביט בו זמן כביר, אך הנער לא שעה אליו. השומר בא ויביא בידו מאכל ויציג לפני הנער ויאמר: קום אכול ואל תעצב כי הנעשה אין להשיב —

— הניחו לי ואמית תחתי — קרא הנער משבר רוח — אמות, פה אמות ואקבר וגם אמי תמות אחרי אשר לא

תוסיף ראית פני ושם בשמים נראה פנים שם ילוה גם אבי אלינו, אמות! —

— בטח בה' — אמר גדעון אליו בקול דממה — והוא לא יעזוב ישרי לב בידי מרעים — הנער התעורר כמו מתרדמה ויביט בפני גדעון כמשתאה ויאמר; אכן צדקת ואיך שכחתי רגע את אל מושיע. הה! מי ילך ויגיד זאת לאמי לבל תבכה ותבטח בה' — הוסיף הנער לקרוא בשמחה כצולל במים אדירים עת ימצא פתאם שבר אניה ויחזיק בו ויקרא: נצלתי נצלתי! — צדקת בדבריך אבטח בה' וכן הורני אבי, עתה זכרתי כי ישועתי קרובה לבוא, בידינו עזרתנו, בידינו למצוא פדות לנפשנו, אבי הורני עצה איך להנצל מפח יקוש והתשועה הזאת לא רחוקה היא — נערים רבים הטו אזנם ויקשיבו וגדעון שאלהו; ומה היא העצה? השמיענו נא! —

— כי נקרא מעל ספר תהלים ואלהינו יקשב וישמע ויקרא לנו דרור! — קרא הנער ברגשות נפשו. נערים אחדים השמיעו קול שחוק וגם בפני גדעון הכרתי כי ישחק בקרבו אך הבליג ויאמר: אל נא אחי, אל תשחקו, הן לא קצרה יד ה' מהושיע נקרא אליו בצר לנו והוא יושיענו. מי לה' אלי קחו בידכם ספרי תהלים ונקרא — כל הנערים לקחו כרגע ספרי תהלים בידיהם ויקראו יחד בקול גדול ומדי הוסיפם לקרוא כן הם לבם ותדעך נפשם. אחד נתן קולו בבכי ורעיו אחריו ותהי תאניה גדולה בבית, גם הנמכר נלוה אתנו ויקרא בחזקה וכרגע נשמע קול נהי גם מאחרי כתלינו: הנשים אשר התקבצו לראות בשבר האם חשבולה עוד לא עזבו מקומן ובשמען קול בכי בבית הורידו גם הנה כנחל דמעה, גם עיני הורידו דמעה מאין הפוגות ועפעפי גדעון גם הנה נזלו מים, וככלותנו את הקריאה הבטנו איש אל פני רעהו באהבה ותחנונים וכאבן מעמסה הירד מעל לבנו.

אך בעתותי שלום עת ישתעשע איש על ברכי האושר כיונק בחיק אמו אז יתחכם ויאריך לשון לבקש חשבונות רבים לשים באל מושיע תפלה, לא כן בבוא עליו צרה, הוה על

הוה עת תבאנה כתמם והדכאנה לעפר נפשו אז תשפל גאותו ושח רום עיניו, ידכה ישוח ומקירות לבו ישוע אולי יש תקוה... בעתותי אושר ירדוף איש רק למצוא חדשות וכל אשר נחל מאבותיו ואשר עשה בידו כאין נחשבו בעיניו רק לחדשות תכסוף נפשו. אך בעת רעה ישוב ויחזיק באשר נשאר בידיו, באשר לא עלתה בידי המקרים לגזול ממנו, ואמינתו היא תִּמָּצֵא לו בכל עת אשר ידרשנה, ואף כי בעת אשר כל מאויי לבו יעלו בתוהו ורק היא לבדה תשאר בלבו...

כשתי שעות ישבנו אל השלחן ונשוחה, איש איש ספר את נגעי לבבו בקול דממה ובלב מלא אהבה לרעיו. כעבותות אהבה לקשר מעדנות לבות אנשים אשר עד כה היתה רוח איש זרה לרעהו היו תפלות בן ישי, כיודע כאשר איננו יודע מצא לו מקור ישע, וכיונקים שדה אם אחת היו ברגע אחד. עת הערב הגיעה ונתפלל כלנו יחד בלב שלם, גם הנמכר אשר בז עד הנה לכל קדש נלוה אתנו וגם בעת ארוחת הערב ישב כאחד מאתנו. אחרי הארוחה לא הרים איש את רגלו ללכת לשכב כמו צר לו להפרד מאחוות מרעיו. כלם הביטו רגע בגדעון ורגע בהנער החדש אולי יקשיבו עוד דבר מה. רק נר אחד קטן האיר את החדר ולא יכולנו לשוב ולקרוא מכתבי דן. בראות גדעון כי כלם ייחלו למיצא שפתיו ענה ואמר: אחי אם תשמעו לדברי הנה אחוה לכם דעי את אשר נעשה עד אשר תבוא השנה לנו –

– השמיענו ונעשה? – קראו כלם פה אחד.

– עצתי כי נספר איש לרעהו קורות ימי חייו עד בואו אל הבית הזה –

– טוב הדבר! טוב הדבר! –

– אך מי יחל לספר? –

– אתה! אתה! –

אבל אני אדמה כי להגדול משפט הבכורה, והוא יחל לראשונה – הגדול בנו היה הנמכר והוא הביט בעינים

מפיקות תודה לגדעון על הכבוד אשר אמר לו ויאמר: הנני נכון למלאות שאלתכם ברגע הזה:

כא.

בֶּן צַדִּיקִים.

אבי היה איש חסיד וצדיק בעיני כל בני העיר כי הוא היה המשרת להצדיק בעיר לוטן. גורלו היה טוב בחיים כי כל באי בית הצדיק הרימו גם לו מכספם תרומה, על כן שמן עשת ופניו כסו בחלבם. אמי התברכה בו ובכבודו התימרה ומברכות ידיו ראתה טוב ואותי פנקה מנוער ולא אצלה ממני כל אשר שאלו עיני. בבוא עתי ללכת לבית הספר דאגה מאד פן יכביד המורה עלי את אכפו ופן ידפקני ומדעתה כי אחד מהמלמדים הנודעים בעיר יעשה כישר בעיניו מבלי שאול את פיה, על כן האיצה באבי להת אותי על יד מלמד בן בלי שם למען יהיה כחימר חיתם בידה ועליו צותה במפגיע באזני לבל יזיד להניף ידו עלי ואם אין לא תתנני ראות פניו. המורה שש מאד כי שמיהו למורה לי כי לרגלי ישלחו גם אנשים נכבדים רבים את בניהם אליו, וגם קיה שכר טוב לעמלו על כן נשבע לאמי לבל ימרה את פיה וגם מלא את דברו, אף כי עשיתי מעשים אשר לא יעשו לו ולאשתו ולבניו וליתר הנערים הנמצאים אתי. בכל יום ויום חדשתי חדשית ואחכם להרע, אך הוא סבל במנוחה מיראת אמי. כה עברו שתי שנים ואבי ראה ולא התבונן, כי הוא לא מרה את פי אמי היפיפיה כי ידע כי תארו נבזה מאד, אך לאחרונה לא משל עוד המורה ברוחו כי עשיתי לו דבר בליעל מאין כמוהו. כל הנערים הלכו לביתם לאכול ארוחת הצהרים וגם הוא ובתו הלכו אל אשתו אל בית מסחרה ואני נשארתי את בנו, נער קטן כבן שתי שנים להשתעשע עמו, אז לקחתי את הילד ואפשיט בגדיו מעליו ואושיבהו בכד מלאה מים. הילד צעק ואני שחקתי ואתענג על המראה ועוד מעט באו המים עד נפשו

לולא באה אמו הביתה. כראותה את המעשה נבהלה מאד ותכני בידה על ראשי בקראה: בן בליעל! אני השתוממתי מאד על עזות מצחה, כי ערבה את לבבה לדבר אתי משפטים, אתי! את הבן האהוב לאמו אשת המשרת אשר הצדיק נשען על ידו ואשר מהלכים היו לה בבית הצדיק והוא עֲטָרָה חסד, ואמהר להשיב לחורפי דבר ואוחז בצלוחית גדולה ואשליך אותה אל ראשה בקראי בקול: אשת זנונים! ואמלט. בבואי הביתה ספרתי בקול בוכים לאמי כי אשת המורה הכתני מכת בלתי סרה. כשמוע אמי את הנבלה אשר עשתה אשת המורה מהרה אל ביתו לדבר אתו משפטים, אך המורה אשר מצא את אשתו בבואו הביתה שוכבת על הארץ מתבוססת בדמיה והילד ערום ובשמעו כי מידי היו כל אלה, היה כאיש נדהם ובבוא אמי שפך כאש חמתי עלי ויאמר כי נכון הנני להיות מרצח בימים יבואו. אמי השיבה חרפתו שבעתים אל חיקו ותשב בקצף גדול הביתה, ותנחמני כי לא אשוב עוד לראות את פני האנשים הרעים, ואבי — שמע והחריש. כה גָּדַלְתִּי והוספתי להראות חכמתי כי רבה היא וכאשר התאוננו אנשים באזני אמי כי עשיתי דבר בליעל לבניהם או בנותיהם נלאו למצוא הפתח ואבי — שמע והחריש.

אף כי געלה נפשי בלמודים ולא שמתי לבי אל הספרים אשר הורוני, בכל זאת ידעתי חקים רבים בהלכות אשות, מפתה, ואונס ודומיהן אשר כל הנערים אשר כגילי עוד לא ראו אותן בעיניהן ולא שמעו שמען, וגם אני לא רק ב ע י נ י חכם הייתי, אך אמי לא האמינה בקול מוציאי דבה עלי ואבי — שמע והחריש. כל השפחות רעות המראה והזקנות אשר בעיר יראו להציג כף רגלן על מפתן בית אבי, כי ידעו כי נכונו להן מידי ימי חשך, אך השפחות הצעירות לימים יצאו בכלות ימי עבודתן ברכוש גדול, ואמי התפארה בצדק כי שפחות רבות יצאו מביתה והתיינה לאנשים וכביר מצאה ידן. הכסף לא חסר לי ואעש ככל אשר שאלו עיני, ואמי לא שתה לבה לדרכי כי אמרה: הן נער הוא וכאשר

יגדל יהיה לאיש, ותתברך בלבבה כי איש עשיר ונכבד יקחני אחר כבוד לביתו להתן לו. ואיך חרה לה בשמעה כי ירחמיאל החיט אשר גר בסביבותנו ואשר לו היתה בת יפת עינים יאמר, כי לו משפט הגאולה לקחת אותי לחתן לבתו. שִׂמְחָה החזיקתה בשמעה דברים נוראים כמו אלה ותאמר לדבר אתו משפטים כדרכה ברוח פיה. אך הוא באחת ולא שב, כי לו המשפט ואם תמאן לשמוע בקולו ידבר אתי משפטים בשער באמרו כי כבר ארשתי את בתו לי. פלצות אחזה את אמי בשמעה דבריו ותשאל את פי: האמת הדבר בני כי ארשת לך את בת החיט לאשה כדת משה וישראל? אם אמת הדבר הסכלת עשו אך הויל לא איכל! —

שקר הדבר! — עניתי בבטחה — ואיך יעלה על לבך כי ארשתי לי בת חיט נמבזה כזה? — החיט אשר גיאל לזאמין כי הצדק אתי, כי דמה כי שבועתי אשר נשבעתי לנתו בעת אהבה תשים עלי עבותות לקשר איתי את בתו במעדנות, התקצף מאד ויקרא בעזוז אפו: הוי בן בליעל, הרצחת וגם ירשת? לכדת את בתי התמה בפח ונוניך ועתה כי באה העת אשר מעשיך אשר עשית במחשך יודעו בקהל תתכחש ותאמר לא ידעתיה, אך אני לא אחריש אתאפק, כבוד בתי וביתי אדרוש מידך ונתפשת כמרצח ובן עולה! —

— דם נבל — קראה אמי בעברות אפה בשמעה שפי בנה יחידה מנואץ.

— דומי את ולא אני — ענה החיט בעזות מצח — בתי נודעת לתמה בכל העיר והיא קם לפשוט כבודה מעלה בזרוע רמה, כי ארב לה יאני אמרתי אגישנו כרגע למשפט ויוסר כמרצח אשר יקום על איש לרצחו נפש, אך הבליעל מהר לבוא לביתי ויתחנן אלי וישבע בשם אלהים כי יקחנה לו לאשה ובזה יכפר עוני, ואלהים הבוחן כליות יודע כי לולא חלל כבודה כי אז לא נתתי את בתי התמה לבן פריץ ושובב כמוהו, אך מה אעשה עתה לבתי? עתה ברצח בעצמותי אאות לתת איתה לו. לבן הגד ברגע אם תקחנה לך לאשה, ואם

תחדל אדרוש כבודה מידך – אמי נלאתה נשוא עזות מצחו ותאחז מטה בידה ותקרא : צא בוז משפחות ואם אין ארוצץ את גלגלתך – החיט יצא ואחרי שתי שעות בא שוטר מבית המשפט לקרוא לי , אך לא מצא אותי בביתי כי יצאתי למלאכתי יום יום : לשוח ביערות ולהתבונן על הדר השושנות ועל הבנות הבוטחות היוצאות ללקוט אותן . כראות אמי את השוטר נבהלה ותתן על ידו מתנת יד למען ישוב ויאמר כי שמתי לדרך פעמי ולא אשוב ימים אחדים , ובצאתו מהרה לבקשני ותמצאני ותובילני אל בית הצדיק להחבא , ותבך ותתחנן באזני הצדיק כי יושיע לה . הצדיק אמר לה להת שאלתה וישלח ויקרא את החיט וידבר על לבו כי יקח מאמי מתנת כסף , אך הכסיל הקשה את ערפו ואף כי אמר בראשונה כי כמוני כאין בעיניו בכל זאת בחר בי מכסף ויקשה גם להצדיק ויאמר : אחת דברתי יקחנה לאשה , או כבוד בתי אדרוש ממנו במשפט –

– אם כן תחפוץ להיות מלשין , להכות את איש ישראל לפני השרים הנכרים ולהבאיש ריח כל היהודים באזני הגוים ! – קרא הצדיק ויביט בו בעיני זעם .

– לא כן רבי , לא אחפוץ בזאת כי אם אבקש כי יקח את בתי לאשה כי כבוד בתי יקר בעיני מכל יקר בתבל , יקחנה וישלחנה לנפשה אחרי יום או יומים , אחת היא לי , אך יארשנה כדת משה וישראל -- הצדיק קרץ בעיניו אל החיט כי יצא וישאר את אמי לבדו וידבר על לבה כי תתן איתי לקחת אותה לאשה ולגרשה אחרי כן , אך אמי מאנה שמוע לדבר הזה כי אמרה : חרפתי תורידני דומה אם אקרא לבת החיט בתי אף יום אחד , ומי יתן אחרי כן את בתי לבני ? הה אויה לי – קראה ותבך בכי גדול . נחומי הצדיק אשר לב בשר לו נכמרו בשמעו קול בכיה ויקרא להחיט ויאמר : שמע נא , על פי התורה והמצוה אם יקח את בתך לא יוכל שלחה כל ימיו והדבר הזה היו לא תהיה , על כן איעצך קח כסף מידה ואני אתן לך התן טוב באשר תשאל – אני שמעתי כל

הדברים מאחרי הכותל כי שם ישבתי ואומר בלבי: עתה לא ירהיב עוד עוז בנפשו למרות פי הצדיק, אך שגיתי מאד הוא לא ידע בושת ויכבד את לבו ולא אבה שמוע בקול הצדיק ומצח נחושה היה לו לענות: אם כתורה וכמצוה יעשה הלא המצוה כי יקח את בתי לאשה, ואם לא ישים לב לדברי התורה יוכל לשלחה מעל פניו –

– דַּבֵּר דבר – קרא הצדיק בקול עוז – התשמע בקולי לקחת כסף או תחדל? –

– לא אובה ולא אשמע! –

– עתה דע לך כי אתי תדבר משפטים ולא אתו, אני לא אתנהו לקחת את בתך, כי מן השמים לא יתנוהו לעשות כדבר הזה –

– כל אב יעשה את פרי בטנו כטוב בעיניו וגם אני אב אני! –

– מה זה אמרת בליעל? ! – קרא הצדיק בקצף נורא והחיט מהר ויעזוב את הבית. לא הבינותי מדוע קצף הצדיק קצף גדול בשמעו מפי החיט „כל אב יעשה את פרי בטנו" וכאשר שאלתי את פי אמי שרש דבר אדמו פניה כתולע ותאמר: דרכי הצדיק ומעשיו נסתרים מנגד עינינו. אודם פניה הגיד לי יתר מאמרי פיה, כי לא נער הייתי ואבין דבר לאשורו, כי דרכי הצדיק ומעשיו נסתרים וגם אני צדיק ובן צדיק אני – אמרתי בלבי – ואשא ראש. החיט לא יסף להרגיזנו כי ביום השלישי שֻׁלַּח בפקודת השופטים מן העיר, כי כן משפט המלשינים על שקר, אמי ששה בדי גיל כי נמלטתי מפח, אבי שמע והחריש, ואני שבתי לדרכי ומעשי הראשונים, כל אנשי העיר דברו בי ובחיט, כי הוא היה אהיב בעיני כל הכסילים המכבדים את התורה, כי הקשיבו ללקחו אשר הטיף ביום שבת ומועד בבית התפלה אשר להחיטים והיטיב חרה להם על מעשי הצדיק, כי כל בני עירי כבדי לב וחזקי מצח היו ובעת אשר למאות ולאלפים נהרו מכל עבר לשמו המהלל בפי כל לא אבו המה תת אמון בהצדיק

אשר ממנו לחמם נמצא, כי לרגלי האורחים הרבים אשר באו לשאול לו בדבר האלהים באה הברכה אל העיר, וגם לא לקחו מוסר מאלפי האנשים אשר מרחיק באו לשמו ויעריצוהו ויקדישוהו, המה הכבידו לבבם וידברו אליו תועה בסתר אהלם ולא האמינו בנפלאותיו וצדקותיו אשר נשמעו עד קצות ארצנו, ויכבד בעיניהם החיט אשר הטיף להם תורת־מה, אשר לא בשמים היא, מהצדיק אשר דבר גבהה גבהה ממרומי שחקים, וירגנו בסתר אהלם כי הצדיק עשה דבר בליעל וכי שקר דבר ממרום אשר אמר כי מן השמים לא יתנוני לקחת את בת החיט ועוד העמיקו סרה לאמר: הצדיק אבי הוא ועל כן לא מרה את פי אמי. דברים כאלה וכאלה עלו על שפת לשון בני עירי בסתר אהלם כי יראו להשמיע דבריהם בקהל פן יפקיד עליהם הצדיק את עונם. אך אזני לקחה שמין מהדברים האלה, כי זה אהבתי מאז להתחבא אחרי הדלת והמזוזה ולשמוע מה ידברו אנשים בביתם. העלמות אשר בעיר חרדו מפני כמפני מלך בלהות וכאשר פגעו בי מהרו להימין או להשמאיל לבל תראינה פני. הפותית האלה דמו כי לרגלי כלן מזורה הרשת ואארוב ללכדן בפח, וגם אלה אשר לא תאר ולא הדר להן ולא עלה על לבי לשים עיני בהן גם הנה שמרו רגלן מלכד. כאשר לקחה אזני את אשר דברו בצדיק ובאמי מהרתי להשמיע זאת באזניה למען תשמח בשמעה את כל הכבוד אשר יעטרוה, אך היא לא שמחה ותהי להפך, כי קצפה עלי קצף גדול, בפעם הראשונה לימי חייה, על כי השמעתי כזאת. בראותי כי היטיב חרה לה שניתי ושלשתי דברי, כי התענגתי לראות חליפות הצבעים אשר עברו על פניה. קצף נורא התלקח בקרבה בשמעה אמרי כי לא נעמו לה, כי היא דמתה כי לבעבור הרעימה עשיתי זאת וזאת לא עלתה על לבי כי אם להתענג חפצתי, וברוב קצפה קראה! הס בן פריין! —

— האם בשם פ ר י י ן יקרא הצדיק, הלא כלם בשם דוד יכנוהו! או אולי עוד אב שלישי לי אשר יקרא בשם פריין?

השמיעיני נא כי נפשי נכספה לדעת את כל כ ב ו ד י – תחת השיב אמרים לי קראה בקול מר : אויה ! ותצנח מעל הכסא. אני דמיתי כי התעלפה לכן חפצתי ללכת לקרוא להשפחה, אך היא קמה עמדה כרגע על רגליה, פניה הפיצו זעם ועיניה אימה ותקרה בקול נורא : בן גדלתי לפצעי, בן שיבב לחבורתי, להביא שבר בעצמותי לכן כה יעשה לך, הנני ואסתיר פני ממך והיית עדי אובד לא אחוס ולא אחמול עליך – דבריה לא הביאו מרך בלבי כי אמרתי יעבר זעם ותשכח את כל דברי ולמען הראות לה כי מדבריה לא נִחַתִּי עניתי בלעג : חי נפשי כי לא אדע מדוע תקצפי עלי, מה עול פעלתי ? האמיני לי כי לולא היית אמי כי אז מצאת חן גם בעיני וגם אהבתיך כי מאד יפיפית – אכן דרכי הנשים נפלאות מאד, לוא דברתי כזאת באזני אשה אחרת ששה בלבה אף אם הצניעה לכת, כי כל הנשים מן הקטנות עד אשר תמלאנה להן שבעים שנה תאהבנה מאד לשמוע כי יפית תאר הנה, אך אמי הצניעה לכת יתר מכל הנשים ובשמעה דברי לא ענתני דברי אהבה כי אם עצמה עיניה ותפול מעל הכסא ותתעלף. אני והשפחה הקימונו אותה על רגליה ונביא אותה אל חדרה ונשכיבה על ערשה ולא הוספתי עוד לדבר חלקות באזניה, כי הוכחה במכאוב על משכבה ובנפלה ארצה נאלמה ולא יספה דבר דבר. בראשונה אמרתי אך חלי היא יעוד מעט תשיב לאיתנה על כן לא שמתי לבי אליה ואצא ואבוא כדרכי כאשר עלה על רוחי. ביום השלישי לחלותה בשובי מעבודתי, משוט ברחובות, שמעתי קול שתי נשים משיחות בחדר אמי, האחת אומרת לרעותה : אך זה הוא בן שובב, בעת אשר אמו גועת ישוח בגנות לארוב אל מצעדי עלמות. והשנית השיבה אמריה : אצבע אלהים היא ! אל צדיק לא יעשה עול... פתחתי הדלת ואבוא החדרה ולקול מצעדי התעוררה אמי ותביט בי וכראותה אותי הפיצו עיניה כאש פלדות ותשלח אצבע בזעם לאות כי אצא. הנשים השתוממו ותתמהנה אשה אל רעותה ואני אמרתי

להן : אל תשתאו נשים עדינות כי רבה אהבתה לבנה יחידה ועל כן לא תחפוץ כי אראה פניה פן תכאיב את לבבי וערב משושי – וככליתי דברי יצאתי החוצה וכעביר שבעת ימים היה לי מלאך מליץ בשמים. כל יודעי השתאו בשמעם תפלת הקדיש מפי כי לשוני מהרה להתפלל התפלה הזאת כמו כבר הסכינה לזאת. מות אמי הביא יגון בלבי כי נאלצתי לשבת שבעה ימים על הארץ מבלי צאת פתח, וזאת היתה כרקב בעצמיתי לשמוע נחומים כל היום ותהלת אמי תצא מפי האנשים – ומה גם הנשים – אשר נתנו שמה לשמצה וקלסה בעודה בחיים.

– עתה ידעתי מי הוא רודף שלום באמת בתבל – אמרתי לרעי אשר ארח בכל עת לחברה אתי בדרכי תענוגי בבואו לבקרני – המות היא יעשה שלום בין איבים ושונאים –

– וגם לנו ישיב לב האבות אשר יקצפו עלינו על כי נקרב באהבה את בנותיהם – ענני בשחוק.

– לך לעזאזל – עניתיו – אם תחפוץ שלומו תן ידך לו ואני אבחר בריב ומצה, אני אבקש בכל עת להרבות שנאים כאלה לי, אם אך בנותיהם תעשינה שלום לי –

– במה נדברתם ? – שאל הצדיק בצעדו צעד על המפתן לנחם את אבי אשר התנשא מעל הארץ ביראת הכבוד לקראת בואו – במה נדברתם ? הטרם תדעו כי האבל ישב וידום וחלילה לו להרבות שיח ? –

– אנחנו נדברנו במות ופעולותיו –

– אם כן טוב עשית, לך אחרי וגם אתה בוא עמנו – אמר לאבי. קמנו ונלך אחריו. כבואנו ההדרה ישב הצדיק על הכסא ואנחנו עמדנו על עמדנו ויפתח פיו ויאמר אלי : אליך זבדי אשים דברתי, הנה נגעה בך יד ה' ויקח מעל ראשך את אמך אשר היתה תפארת נשים אהובה לאלהים ורצויה לאישה וטובה לבנה. עד הנה התהלכת בדרכיך כהעולה על רוחך, אך מעתה שים לבך על דרכיך כי באה העת. עד הנה נער היית ועתה היה לאיש ואני הנני נכון לשים

עיני עליך, אך זכור ואל תשכח כי אמך לֻקָּחָה מעל ראשך ואם תסלף דרכיך – מי יגין עליך? –

– אבל אבי חי ובו אשים מבטחי כי יסך עלי – המענה הזה לא מצא חן בעיניו אשר נשא למרום ויען ויאמר: האב החי והקים לעולם ועד הוא מרומים ישכון והוא אבינו והוא מושיענו בעת צרה, אך לא ישא לפשענו עת נסלף דרכינו, שים אמרי בלבבך וחכם, אם בקולי תשמע ותישר לכת תהיה מראי פני תמיד ובכבודי תתימר ואם אין אעלים עיני ממך והיית לשמצה ומידך תהיה זאת לך –

– פקודתך רבי תשמור רוחי ואתחקה על שרשי רגליך לצעד בנתיבותיך ותראה כי לא שקר מלי –. הבטחתי וקימתי, בדרכי הצדיק אחותי, עשיתי מעשי במחשך, סלחתי לעונות ופשעים כהצדיק ועוד יתרה עשיתי כי הוא העביר עון ואני השבתי כל חטאת באמרי: כל עושה הפיז־לבו טוב הוא בעיני ה׳ ולא יקרנו עון. אך בואת נפליתי ממנו כי הוא קבץ כסף בהעבירו עון ואני פזרתי אותו בהשביתי חטאת, ובעבור ירח ימים אחרי מות אמי אזל הכסף מצלחתי. באתי במבוכה ולא ידעתי אנה אפנה לעזרה, שתי עצות בנפשי ואגמר אומר לבקש כסף מאת אבי. באתי לעת ערב הביתה והשמעתי חפצי באזניו והוא שמע והחריש. שניתי את שאלתי, אף כי הוטב חרה לי בלבי בפעם הזאת על כי החריש ואמרתי כי הכסף דרוש לי מאד –

– הכסף דרוש לך? – שאלני בתמהון – למה לך כסף? האם תשלח במקנה וקנין ידיך? אך לא אמנע מחפצך בפעם הזאת הא לך שאלתך – ובדברו הוציא מכיסו שקל כסף ויתן לי. דמי לבבי הָמָה כסיר מצולה ויציפו אל ארבות עיני בראותי את השקל – שקל נתן לי? – אמרתי בלבי – שקל אחד נתן לי, אשר הסכנתי לפזר עשר פעמים יותר בכל יום, שקל כסף?! – אך כרגע נחמתי ואמרתי בלבי אולי משגה היא אתו כי דמה שקל זהב הוא ואומר: ראה נא אבי כי שקל כסף נתת לי –

– ידעתי כי שקל נתתי לך, ועל כן נתתי לך שקל לבל תוסיף במהרה בקש עוד כסף כי אחת היא לי אם אתן לך אגורות אחדות יום יום או שקל בפעם אחת ואתה הזהר לבל תפזר כסף חנם, כי לא מבאר נובע אשאב כסף – כל מורשי נבוכו מכעס ושאט נפש בשמעי את התורה אשר נתן לי חנם ואשליך את השקל לפניו על הארץ ואקום ממושבי. הוא השח ראשו וירם את השקל ויתנהו אל כיסו מבלי דבר דבר ואני יצאתי בלב סוער כים החיצה. זמן כביר שוטטתי ברחובות קריה כאיש אובד עצות כי לא ידעתי מוצא לכסף ויראתי פן אחלל מוצא שפתי אשר הבטחתי לנערה עניה לתת לה, כי בדבר הכסף היה מוצא שפתי קדוש לי עד הנה. פתאם עלתה מחשבה על לבי ותחי רוחי.

– אלך לי אל אבי השני אולי ימלא חפצי. מה מְאֻשָּׁר הוא הבן אשר לו אבות שנים, ומה רע לב האנשים אשר לא ידאגו לבניהם אחריהם להצליחם בחיים. לוא היו לכל איש שנים שלשה ארבעה עשרה הורים כי אז שפר גורלו בחיים, עת כי יקצר יד האחד, כי תצר עין השני יחיש מפלט לו אל השלישי, אך אב אחד רעה חולה. אכן מְאֻשָּׁר הנני מכל בני גילי כי שנים לי – כה אמרתי בלבי ואשחק על התורה החדשה אשר הגה לבי, ובעודני חושב המחשבות באתי עד בית הצדיק. באתי לחדר הראשון ואין איש, לחדר השני גם שם אין איש, אך השלחנות ערוכים ועליהם כלי כסף וזהב למכביר. חפצתי לפתוח הדלת ולבוא אל החדר השלישי והנה קול אבי – אשר נתן שקל אחד לי – עולה באזני, נסוגותי אחור ובעודני חושב מחשבות נמשכו עיני על הכבודה אשר על השלחן, ידי מהרה מבלי שאול את פי ותקח כאשר יכלה שאת ורגלי עזרו לה להרחיק לכת – ה׳ נתן לי מטמון – אמרתי בלבי בלכתי אל העלמה – עוד אב שלישי לי, הוא ה׳ והוא נתן לי היום את שאלתי. האב הזה אשר לא רק אבי היה הושיע גם לאחרים בהושיעו לי: להקנה את הכלים מידי אשר אף כי מאס באלה בכל זאת מאהבתו אותי נתן לי שלשים

שקל בעד הכלים אשר מחירם היה כשתי מאות שקל ולרעי אשר הובילני אל ביתו ועל כן חלק אתי חלק כחלק. אחרי עבור שני ירחים אחרי מות אמי אמר הצדיק לאבי כי לא טוב היות האדם לבדו ויפקח עיניו כי בת אחותו אשר בביתו היתה נכונה לפניו. אבי לא שנה אחרי דברי הצדיק ולי חרה עד מות על הדבר הזה כי הנערה מצאה חן בעיני מאד ואתברך בלבבי כי לי תפול חבל. בחרות אפי על הצדיק על הגזלה אשר גזל ממני גמרתי אומר ליסרו על חטאתו ולקחת מידו כפר ואתגנב עוד הפעם אל חדר הכלים ואניח את כל חמתי בו, כי מלאתי כל בגדי כלי זהב ויצאתי כאשר באתי באין רואה, כי כל מיצאי ומובאי הבית היו נודעים לי והמשרתים ידעו נאמנה כי ה׳ ישמור את הצדיק, ועל כן לא שמו עין פקוחה על הכלים ויודו לאל מושיעם על כוס יין מלא על עבדו עבודתם לשמור על הצדיק. שבתי אל רעי להועץ אתו מה לעשית את הזהב, כי ידעתי כי בפעם הראשונה שלם לי הקונה רק חמישית המחיר ותחס עיני לתת מחיל אבי לזרים חנם, ועל כן נמלכתי בו אולי נמצא קונה אחר אשר ירבה במחירו, אך הוא יסרני מעשות זאת באמרו כי אם יודע הדבר להקונה אז יגלה על עוני, ותהי עצתו לתת עוד הפעם את הכלים לו, אך נרבה במחירם ולמען יסרהו על אשר הונה אותנו בפעם הראשונה נשים בחלקות לבתו, כי יפה היתה עד להפליא והיא היתה כבת ארבע עשרה שנה. עצתו ישרה בעיני כעצת שופט צדק ונשים אל הקונה פנינו. בבואנו אליו שאלנו: מה עמנו —

— יש ויש — עניתי בשמחה.

— תן הנה — קרא בחפזון.

— כמה תרבה במחיר הכלים האלה? — שאלתי אותו.

— כפי המחיר אשר שלמתי בפעם הראשונה — ענה במנוחה בראותו את הכלים, כי ירא להיות מהיר בדבריו פן נבין כי רב ערכם.

— האם תשחק לי? — קראתי בבוז — האם תאמר בלבך

כי לא נדע מחיר כל חפץ ? שגית מאד אם לא תתן על כפינו שלש מאות שקל לא תמצא את הכלים —

— האם לשחק בי באת הנה ? ומי יתן לך אף חמשים שקל מחירם ? —

— טוב הדבר — עניתיו — אנסה לדבר את איש אחר ואם לא יתן יותר אז אתנם לך —

— אני אמרתי כי את אנשים ישרים אעשה מקנה וקנין אשר ישמרו אמונתם לאיש בריתם, ועתה אראה כי אין אמונה בכם ובעד שקלים אחדים תאמרו להחליף את אנשי בריתכם —

— שחוק תעשה לי, כל איש יבקש את הטוב לנפשו ואם לא התן את שאלתי אבקש לי איש כלבבי — . הקונה בא במבוכה, כי חס להוציא כסף רב מכיסו גם ירא מאד פן נמלא את דברינו ואחרי אשר הרבה אתנו דברים נתן לנו מאה שקלים באמרו כי הכלים לא ישוו את המחיר הזה, אך לבל נבקש ארחות קונים אחרים יעשה זאת.

כל עוד אשר לא אזל הכסף מכלי הייתי שמח ואשכח תבל ומלואה, וגם אבותי — שלשתם יחד. אבי לקח את בת אחות הצדיק לאשה וכראותי אותה בבית אבי קצפתי קצף גם שמחתי בלבי להיות אתה בבית אחד, ולא אחרתי המועד להשמיע באזניה כי יפה היא עד מאד וכי לקחה לבבי בחן עיניה וכי נכון הנני להיות לבן מקשיב לה, אך היא אשר הסכינה לשבת בבית צדיקים לא הטתה אזנה לדברי ותצו עלי במפגיע לשום מחסום לפי, וגם תשובתי אשר השיבותי לה כי יפה כח הבן מכח האב נשארה מעל, כי היא לא הסכינה בבית הצדיק — אשר בא בשנים — לבוא בסוד בחורים ורוח זקנים לא זרה לה, וכאשר הוספתי לדבר באזניה ולהשמיעה כי אבי כביר ממני ימים קראה בקצפה: דום, כי אם תוסיף דבר כאלה באזני, אשמיע כל הדברים לאביך. בפעם הראשונה אסלח לך ולא אוסיף —

— כיפעתך כן חסדך — עניתי ואצא בראותי כי עוד

לא בא מועד, אך מצאתי נחומים לנפשי בהשיבי אל לבי, כי נפש כל הנשים תכלה לחבוק בן והיה כי תראה כי נחלה אבדה תקותה תקרא לי לעזרתה. בלכתי ברחובות עלה על לבי זכרון בת איש בריתי הקונה את ירושת פלטת אבי הצדיק מידי ואומר אפקיד את נוהו, אך איך אלך אליו ובידי אין כל מאום? לכן גמרתי אומר לבקר בראשונה את בית הצדיק, אף כי עוד היה בידי כסף רק למען אמצא נתיבות איש בריתי, גם בפעם השלישית עלתה בידי להוציא זממי, אף כי כבר נודע הדבר כי כלים רבים נגנבו וישמרו את כלי הכסף ואני ידעתי זאת, ועל כן לא באתי עוד אל חדר האוכל כי אם להדר התפלה אשר שם היו מנורות ועטרות כסף וזהב יאקח מכל הבא בידי ואשים אל איש בריתי פני. בבואי לבדי קבלני באהבה כי רעי היה כקין מנגד בעיניו ויהללני באמרו, כי רק בין שני אנשים יהיה הסוד כמוס לא כן כאשר יבוא שלישי ביניהם. הוא הציג לפני יין ונשת יחד ואחרי כן בקש כי אראה לו את אשר אתי. ובהראותי אמר כי נכון הנהו לתת לי מאה שקלים, אבל אני הקשיתי אליו באמרי כי לא אוזיל ממחיר שלש מאות שקלים אף גרה אחת.

– אבל זכור את ביראך – קרא בקול תחנונים – הן אשה ובנים לי ואתה בגפך ומדוע תצר עינך אם אמצא שבר להחיות את ביתי –

– את בוראי לא אזכור – עניתיו כטוב לבי ביין – אך את בורא ילדיך אזכור לטובה כי היא ברא בריאה יפה עד מאד היא רחל בתך, ואם תתנני להתבונן על הדר הבריאה הזאת בחדרה לבדנו אז אתן כל אלה לך בלי כל מחיר – הדבר יצא מפי יאיש בריתי התנשא כארי ויחזק במנורה אשר הצגתי על השלחן ויכני מכה רבה על ראשי בקראו: נבל! ובטרם מצאתי ידי לעמוד על נפשי אחז בשערות ראשי ביד אחת ובכלים בהאחרת וישליכני יחד את הכלים החוצה. וזאת הברכה אשר ברך אותי איש בריתי בנשק חשקי זכרתי ימים רבים, כי נאמנים היו פצעי האוהב הזה. ברב כחי

הפשתי את דרכי מבלי זכור את הכלים אשר התגוללו לרגלי באשפות ובעזרת עוברי ארח הובאתי הביתה ואפול למשכב ימים אחדים. בימי חליי החלותי להתבונן לדרכי, תמונת אמי התעוררה כמלאך אכזרי ותעמוד לנגד עיני, גם בלילה נדמה לי כמו את קולה שמעתי מתחתיות ארץ קוראה אלי: אתה הורדתני שאולה. החיט ובתו, עלמות רבות עברו לאחת אחת על פני ותבטנה בי בעינים מזרות זועה כמו תעידנה אותי למשפט. העבר התיצב כמלך בלהות לקראתי להרגיז ריחי והעתיד כסה פניו ויעבור ולא הכרתי מראהו ויביא שבר בעצמותי. אשוב מדרכי — השיבותי אל לבי — אשוב ואהיה ככל האדם, אשוב — זאת השיבותי אל לבי בכל עת אשר קמו עשתנות נוראים להחרידני ואמצא נוחם ותקוה. כאשר נרפאתי ממכאובי אמרתי אלכה אל בית התפלה אשר להצדיק ושם אשפוך שיח ושם אשב כיום תמים יחד את יתר הבחורים האוכלים על שלחן הצדיק ואהיה כאחד מהם, אך בבואי שמה נזורו כלם ממני, נסיתי לדבר את איש דבר והוא לא ענני. במפח נפש שבתי הביתה ואומר אגיד את כל לבי לאבי אך לא ראיתי פניו. המבשלת הביאה לי ארוחת הבקר ותצא. אחרי אכלי שבתי אל בית התפלה כי אמרתי יעבור עלי מה אתיצב על דרך טוב ולא אשוב לכסלה. שבתי ואקח ספר בידי להגות בו וכרגע נגש השמש ויאמר: לא יבירך מקימך פה, לך לך באשר התהלכת עד הנה — קצף נורא קצפתי בשמעי דבריו ואומר לדבר אתו משפטים אך הוא ענה בקול מושל: הצדיק צוה לבל נתן לך מהלכים בבית הזה, כי מדוע נשא אנחנו את עונך? אתה תגנוב ועלינו יהיה הקצף! — דבריו פוצצו לבי ואאלם דומיה ואצא בחרפה. כל היום ישבתי בחדרי ואחשוב מחשבות: אנה אניסה לעזרה ואיפו אבקש עצה, גם חפצתי לדעת איך נודע הדבר כי אני הוא הגנב, אך איש לא בא אל ביתי ואני יראתי לצאת פתח פן אשמע מוסר כלמתי. לעת הצהרים הביאה המבשלת את הארוחה, ארוחה דלה מאד ותצג לפני,

בעינים דולפות דמע התחננתי לה כי תשמיעני מדוע ירחקו כלם מעלי והיא נאותה ותספר לי כי נמצאו הכלים בחוץ לפני בית שמריה הצורף ויקרא לפני הצדיק ויספר לו כי באת שותה שכור לביתו ותדבר דברי נבלה באזני בתו ותוציא את כלי הכסף מחיקך. בשמעו זאת הכך לחי וישליכך כפגר מיבם החוצה ולא אבה הבט אחריך. שני אנשים אשר עברו ברחוב ההוא מצאוך שוכב על הארץ ויביאוך הביתה ואת הכלים אל הצדיק ועל כן סרו כלם מאחריך –. לא כגהה למחץ מכתי היו דבריה ובכל זאת אמרתי אתעודד ואלך אל הצדיק ואבקש סליחה ממנו ואספר לו ככל אשר עשיתי לבל יצדק הצורף אשר גם ידו תכון עמי ולמען יעביר עוני ואתיצב על דרך טוב, אך כָּגְרוּ דלתית הבית מבוא. קראתי בחזקה ואמרתי כי לא אעזוב את מקומי אף אם אמות כי דבר לי אל הצדיק. השומר הלך אל חדרו ויגיד לו ככל דברי והוא ענהו: הוצא את הנבל בזרוע רמה – כל עצמותי רחפו בשמעי דבריו ואקרא בחימה שפוכה: ישמח האב בבנו, הצדיק אבי הוא ואם נבל אני בדרכי אבי החזקתי – השומר שם בכף ידו מחסום למו פי וישליכני החוצה ושני אנשים נגשו אלי ויחזיקו בידי ויביאוני אל בית האסורים. משם ברחתי בלילה כי לא שמרו אותי ובראותי כי שני האבות יעלימו עיניהם ממני וגם האב השלישי לא יצא לעזרתי שבתי ממחשבתי להיטיב דרכי ועזבתי את העיר, אך למלאכה לא הסכנתי ותירה לא ידעתי לכן התגלגלתי גם מעיר לעיר גם מבית אסורים לבית אסורים אחר כי רק מלאכה אחת למדתי והיא מלאכת הגנבה וגם בה לא עשיתי חיל כי נתפשתי פעמים רבות בכף עדי נפלתי עתה בידי המחפשים ואמכר להם בעד חמשים שקל, מאז יצאתי מעירי שכחתי כל שלשת האבות גם יחד ועד היום הזה לא זכרתים, אך עתה לא אדע מה היה לי כי זכרתי את האב השלישי בפעם הראשונה, אך לא אחכה לתשועה –. כל הנערים התמהו איש אל אחיו והנער החדש קרא כמתעורר מיין: ה׳ יחיש פדות לנפשנו,

קרובה ישועתנו לבוא! קרבה ישועתנו! — המספר התעורר ויצא במחולות בשירו שירי עגבים, אך על זאת התפלאתי בראותי כי כל הנאספים אשר בזו אותו בכל לב חרפוהו בשמעם כל הנבלות מפיו ונהפך הדבר כמו אותות חמלה נראו על פניהם וינודו לו. רגעים אחדים החרישו כלם, ואחרי כן קרא אחד מהם: מי יספר עתה?! —

— הגדול בתוכנו — ענה גדעון.

כב.

בֶּן רְשָׁעִים.

הגדול אחרי הנמכר היה כבן שלש ועשרים שנה, דל בשר וגבה קומה ופניו העידו כי רבו מצוקות לבו.

— ספר אתה חנינה את קורות ימי חייך — קראו אחדים.

— הנני נכון למלא משאלתכם, אף כי לא איש דברים אנכי כי תקצר רוחי — ענה הבחור הנקרא בשם חנינה בבבהית ובשברון מתנים — מארת ה׳ רובצת על בית אבי, הוא חטא ואשם ועתה ישא עונו, וגם אנחנו עונותיו נשא ונסבול; אבי שחת רחמיו מאחיו, יונק שדי אמו וה׳ השבית חסד ורחמים, אהבה ואחוה מביתו. אל צדיק ה׳ לא יעשה עול, רק רשע עריץ רק אויל משריש ישים במשפטיו תִּפְלָה, אבל אני אצדיקנו ונפשי אליו תשוע, באלפי קולות איומים קולות מרגיזי לב כקולות הנפשות אשר אשן לא תכבה בשאול תחתית כן תהמה ותזעק נפשי מרוב מצוקותיה. נפשי לאבי, נפשי לנפשי תריע ומר תצרח. אמלל היא האיש אשר לא השתעשע על ברכי אם, אשר לא ראה רחמי אב, אך מי אמלל כהאיש אשר ידע כי אביו מרצח ואמו לביאה! בן עשיר גדול הנני, אבי מלא ביתו כל טוב אך לא במשפט, מפשעו עשרו לו על כן לא הצליח. אמי תלביש עדי, גאה ואכזריות במדה, היא צוד צדתהו לעשות דבר בליעל והיא שָׁלְחָה בו

כמלאך אכזרי לקחת ממנו נקם, נקם נורא מאד. אני לא אנחם אחרי אשר אקרא למקרי הימים החולפים, אף כי המה יחדרו כחצים שנונים ללבי כי זאת תאותי, פעמים רבות קראתי למות אך הוא יכסה פניו ולא יראה לשין מבקשי, על כן אקרא למלאכיו: לצרה, יגון, מפח נפש ומכשול לב והמה ימהרו בוא כעבדים נאמנים לקול קריאתי. לא מפשעי נגע לי, אני לא חטאתי ולא ידעתי עון בנפשי, אך חטאת הורי דבקה אחרי והצעידני לפחת ופח. אבי... אך אבליגה על מר נפשי יאספרה כמו; בבית מלא כל טוב נולדתי אני יאח ואחות. ראינו בטובה בימי ילדותנו אך לא ידענו כי חטאת נוראה כבת תפת באיפל התהלך באוצרות אבינו. אבינו הדיח רעה נוראה על אחיו ויצמית בבור חייו למען יירש הונו בעצת אמי אשר משלה ברוחו. אשת אחי אבי ירדה בדמי ימיה ברעה ויגון שאולה ותניח יתרה אחריה בן פרח לרעב ורעה. אבינו אשר נחם על רעתו הביא את הילד אל ביתנו ונפשי דבקה אחריו ברגע הראשון כאשר ראיתי פניו, כמו לבי נבא לי כי מטוב אביו נאכל ונשבע, אבל לאמי היה כסמל הקנאה, כמזכיר עון בבית ותציק להילד ותתנכל לו כל היום. כבן שתים עשר שנים הייתי אז ולא ידעתי עוד בין טוב לרע נפשי היתה זכה ורוחי ברה. את אמי לא אהבתי מיום ידעתי קרוא בשמה, אף כי לא ידעתי מדוע, אבל אחרי אבי דבקה נפשי בעבותות אהבה. ימים אחדים אחרי אשר בא הילד בן אחי אבי המומת אל בית אבינו שמעתי את קול אבי ואמי, כי המה נצים על דבר הילד ואזני הקשיבה דבר מר. כי הבית זהעשר לאבי הילד ורק בחטא מצאה אותם יד אבי. אך אבי נחם בכל לב על הרעה ויאמר להיטיב להבן את אשר הרע לאביו, ואמי החזיקה בדרכה, מאנה לשוב. קצף התלקח אז בחבי על אמי בשמעי קולה, אף כי נער הייתי, ואהבתי להילד גדלה שבעתים. אך לא ארכו הימים ויעזב אבי את ביתו לרגלי מסחרו, אז כלתה אמי את חצי חמתה בהילד ועים נפשה. בתחלה חפצתי לקרב את הילד

באח לי, אך אמי צותה עלי במפגיע לבל אוסיף התרועע את אסופי, וגם על העבדים והשפחות צותה לבל יאירו פנים אליו למען יצר לו המקום ויעזבנו, אך לאחרונה עשתה מעשה נורא, לפי דברת בני אדם קִפֵּד בן בליעל חיתו וישא כופר מאת אמי על רוע מעללו. מני אז נדמתה לי תמונת אמי כפני בת תפת ואירא מפניה, לא שלותי ולא שקטתי בהקיץ ובחלום, כי נדמה לי כי היא מבקשת גם את נפשי לקחתה. ומיום ליום גדלה פחדתי ושנאתי לאמי, כמים הפנים לפנים אמר החכם וכן הלב. גם לב אמי לא דבק אחרי מימי ילדותי, ומיום ליום הוסיפה לרחק מעלי ולבזות צלמי. את אחי הקטן ממני חבקה בכל עת באהבה ואותי הדפה באכזריות. גם אחי זה אהוב נפשה קם בי כממטה זדון להכעיסני כל היום ואמי ראתה ותצהל אליו. פעמים רבות ראו עיניה בעשותו לי דבר בליעל ותשחק ותהללהו כי רבה חכמת לבו. גם נטפי מים כי יאספו אספה לאחד אחד אל מקום אחד יהיו לנחל שוטף, גם חול ימים כי יתקבץ יחד יהיה לסלע כבד, כן גם שנאתי לאמי היתה למשטמה נוראה יוקדת כמוקדי עולם, אך שנאה ואיבה היו הגיוני כל היום. לב אחותי אשר היתה עוד ילדה קטנה בימים ההם נטה אחרי, אבל אמי גערה בה בקצף בראותה כי תקרבני באהבה, גם היא פחדה ותשב אחור. בלב מלא עשתנות נוראות כאלה הלכתי קדורנית כל היום ואמי קראה לי המשגע אך איש לא ידע מה בלבי, עדי בא היום, יום נורא מאד, יום אשר לזכרו תרחפנה כל עצמותי ושערות בשרי כמסמרות תסמרנה... גם אבי הלך קדורנית כל היום מפשעו אשר הכביד עליו כנטל החול וידכא לעפר חיתו מעת אשר שמע כי הילד נאבד ואיננו. רוחו סרה, סר וזעף ישב כל היום בחדרו ואמי הוסיפה כל היום יגון על יגונו, כי שחקה לעגה לו בשאט נפש ובוז, ויהי היום בשבתם בחדרם ואני יושב בחדרי הנשען לו, שמעתי כי היא תדבר באזניו דברים נוראים ותפל עליו בלהות נוראות, בלהות צלמות באמרה אליו: הן מרצח אתה ובדי שאול

תירד, האם ערלה אזנך ולא תשמע קול דמי אחיך צועקים מן האדמה ?! — רוחי השתומם בתוכי בשמעי השערוריה הזאת, כי ידעתי כי בעצתה עשה דבר בליעל ולבו נבון עמו. והיא גלאה נשיא את דבריה ויקרא במר נפשו, דומי כי אשתגע! — והיא תחת תת לו תנינה הוסיפה שמן לאיש להגדיל מדורת לבו ותקרא בשאט נפש: הן משגע אתה ממראה עיניך וממשמע אזניך, פני אחיך ירדפו אותך באף ולא יתנו לך חנינה —

— יחד נרד שאיה — שמעתי קול אבי מר צורח — גם את תלויני אל שאול תחתיה! ואזני שמעה קול מתאבקים וקול אבי נחבא בגרונו כמו הושם מחנק לצוארו. היא תרצחנו נפש — קראה נפשי בתוכי ואפרוץ אל החדר. בראותה אותי התנפלה עלי ותקרא בחומה שפוכה: מה לך פה, בן בליעל ?! — עשתנותי נבוכו ונדמה לי כי היא מנפת עלי כבין. מרוב מבוכתי לא ידעתי מה עמדי ואחזיק בסכין אשר היה על השלחן יאכנה מכה רבה ואתעלף. מי יתן ולא שב רוחי אלי אך לדאבון נפשי שב רוחי אלי ואראה כי אבי הֻכָּה בשגעון ופני אמי יראתי לראות ואחבא לברוח מן בית הדמים ומן העיר אשר בה נולדתי לבהלה —. היא נדמה כמו כלו כליותיו בחיקו ולא יעצור כח לדבר עוד, ולבבי היה כהולם פעם, כי לבי אמר לי כי בן אחי אבי היא. זמן כביר ישב כמכה בתמהון על מקומו ולא הציא הגה מפיו ונפשי איתה לדעת דבר ברור, אם במרצח אבי נחתה יד ה׳ ותהפוך משריש ביתו או על בליעל אחר אשר השחית רחמיו כמותו. נגשתי אליו ואשאל: ומה שם אביך ? — היא נבהל ויקרא: אחירע! — הקול היה מוזר מאד וכמו איש אחר דבר מתוך גרונו.

— אחירע!! — קראתי בקול, אך הבלגתי להסתיר רגשות נפשי לבל יכירו בי כי אדעהו, ואשיב אל מקומי במפח נפש ונפשי ירעה לי על האמלל הזה אשר יאהבני ואשר פשע אבותיו ישא מבלי אשר עשה רעה.

— אחירע אחירע ! ! — קרא עוד הפעם בכל כחו ונחל דם פרץ מפיו — קרב קצי בא יומי, מהולל שם ה׳ כי הגדיל חסדו עמדי ויקחני אל גבולו — סלח לי אלהי הרחמים אם עול פעלתי ואם העקשתי הישרה כי לא בזדון לבי עשיתי — קרא בכל עוז ויפול אחור. אנחנו השכבנו איתו על משכבו. ובלב נשבר הלכנו לנוח איש איש על משכבו. גדעון לא דבר אתי דבר זמן רב כי גם עד נפשי נגעו דברי האמלל אשר לא עזב אמונתו באל שופט צדיק, גם בעת אשר אפפוהו צרות נוראות, אך כאשר שכב על משכבו ושנה נדדה מעיניו אמר אלי: ראה נא ראה מי יתכן רוח בני האדם ? רוח האחד עולה למעלה רק בעתותי שלים ובעת צר יִדְכָּא וישים במדכאו תפלה, ורוח השני יבעט באלה עישהו מטוב לב ובצר לו ישוע וישפוך לאלהים שיחו ! הן מאהבנו יראה רק רע כל היום, כי הזמן הרע לו, היא יחפש חפש מחפש להפיך את הטוב לרע ולהגדיל על המעשים הרעים הנעשים תחת השמש. זה הנמכר אמר מי אלה כי אכל וישבע ויפש בעגל מרבק וזה האמלל אשר יומו הרמתו, והוריו התוו לפניו דרך רשע, ובכל זאת באמונתו יחזיק גם עתה אחרי אשר רק רגעי עמל עוד ספירים לו, כי לא יחיה עוד —. נחומי נכמרו על האמלל בן אחי אבי ואשאל את גדעון: הַאִוָּדַע לו כי אני הוא הילד אשר במתים נחשב ? —

— ומה יועיל לו אם ידע זאת עתה ? הן רק יום או יומים יחיה והישמח לראות בטרם מותו כי טפל על אמו חטאת חנם ? —

— מי יודע אם לא ישוב לאיתנו ? וזאת תהיה מרפא למכאוביו בדעתו כי עצמי ובשרי אתי ימצא. ליא היתה עוד יראת פני דודתי מול עיני כי אז אמרתי אהריש פן יְבֻלַּע לי. אך עתה קצרה יד איש מהרע לי עוד יותר —

— שגית מאד, לו הועיל לא תוכל רק תוסיף יגון על מכאוביו ופן תרע לנפשך, מי ידע ? הן האדם קצר עינים הוא ולא יראה את אשר בידי העתיד, מי יודע אם לא תבא פתאם ישועה לנו ? —

– איך נחכה להשיעה ? האם בזרוע רמה נשים פדות לנפשנו ? הלא בעוד ימים נובל כצאן לטבח ונבוא אל ארץ אשר לא ישוב עוד איש ממנה ומה נוחיל עוד ? –

– ואני אומר לך כי התשועה לא רחוקה היא כאשר תדמה. האם יאמר לבך, כי מצאתי מנוחה בבית האסור הזה, לולא קויתי ליום פדות ? התדמה כי בחרתי בחיים לולא אמר לי לבי כי אצא חפשי, דע לך כי בחרתי מחנק לנפשי מעבוד עבודת הצבא ללכת לקראת נשק וללחום בעת אשר למראה דם ארגז תחתי. לא אחי ! רב כח לבי לשים קץ לחיי, לא אירא את המות, ושמע הקבר לא יפיל עלי בלהות צלמות, ולוא ידעתי כי אין דרך אחרת כי אז כבר הוציאה ידי אותי למרחב, אך תקותי היא תאמצני, כי אשיב אל לבי, הן הברזל לא יסוג אחור וימלא בכל עת חפצי, אחכה ! ואם יבוא יום זעם אז אקרא לנפשי דרור, אך תקותי חזקה כי היום ההוא לא יבוא ולא יהיה –

– אולי תדע נצורות לא אדע אני ועל כן תבטח –

– כדבריך כן הוא, נצורות בלבי וגם אגלה את אזנך ותדען אך חכה נא כי עוד לא בא מועד –

– ומדוע לא תשמיעני עתה ? – שאלתי בתאות נפש כי כלתה נפשי לשמוע מה עמו.

– כי יראתי פן תקח אזן איש שמץ מנהן ותעלה עצתי בתוהו, חכה עד אשר נמצא עת לדבר יחד ואין איש אתנו, אז תדע כי נצורות עמדי –. זאת ידעתי כי בדברים לא אפתנו לגלות לי הסוד הכמוס עמו בטרם באה העת, לכן לא הוספתי לשאול ולבבי העמיק חשוב למצוא פשר דבר. מחשבות רבות עלו על לבי אך בכלן לא מצאתי נחת רק במחשבה אחת אחז ולא הרפה ממנה – כי גדעון יאמר להמיר דתו, כי רק בזאת יש לאל ידו לצאת חפשי. ואף כי בראשונה נבהלתי ממחשבה כזאת בדעתי אהבתו לאמונתו, אך כאשר הרביתי חשוב וכאשר עלו דברי דן על לבי כן החזקתי ברעיון הזה. ומדוע לא ימיר אמונתו ? שאלתי את נפשי –

למה לא יצא מקהל האנשים החטאים אשר ישלחו בעולתה ידיהם להתנפל על אחיהם בני אמונתם כזאבי ערבות בעד בצע כסף ? הן אם יפעול עול על ראש הרשעים האלה יחול, כי המה הסבו בנפשו הטהורה. ועליהם תנוח יד ה'. הן לא נבחר מהם כי אם ימיר איש את דתו אז יצא לחפשי ובכל זאת לא ימשכו ידיהם מהחמס הזה. הלא באזני שמעתי מוסר המוכיחים בשער אשר יקרע גם סגור לב אבן והמה לא ישיבו מדרכיהם, להדיח את בני ישראל מאמונתם, הן גם אם לא ימיר דתו האם כישראל יתחשב אחרי אשר יבוא בצבא וינאץ שבת ומועד ויאכל כל טומאה ובקרב בני ישראל לא יבוא. ולמה לו כל התלאה הזאת להיות נבזה ונמאס מַכָּה ומענה, אם ברגע אחד ימצא הרוחה ? אך יאמר לא לישראל אני ימצא כבוד ועוז ושלום, אין זאת כי אם גמר אומר לעזוב אמונתו והצדק אתו וגם אותי יאמר למשוך אחריו. . . אמנם האעזוב אמונתי וכל החכמה אשר הבאתי בלבי בדעת התורה תעלה בתהו, את אחי לא אכיר והמה לא יכירוני ואהי לשמצה וקלסה בעיני כל רואי ? אך מי המה אחי ומי רעי ? האם אלה אשר שמו מועקה בנפשי ? לא לא ! אם בעיני גדעון היודע הרבה יתר ממני יישר הדבר מדוע אתחכם יותר ממנו ? כאשר יעשה הוא כן אעשה גם אני — חשב לבי עד אשר נפלה שנה על עיני ואישן.

זה זמן כביר לא היתה תמונת אמי נוכח פני בחלום הלילה. אך עתה התעוררה ותעמוד לפני פתאם ותתבונן בי בעינים נוזלות דמע מבלי דבר דבר. חפצתי לגשת אליה, אך היא נסוגה אחור אחור מפני ושני אנשים אחזו בידי ויובילוני בקול המון אל בית התפלה הגדול אשר לעם הארץ. הפעמונים יתנו קול גדול ותרגז הארץ, כל הבית מלא מפה לפה אנשים ונשים ונרות בידיהם ובכל זאת עלטה נראה בכל קצות הבית, הכהן לקח אחד מהאגנות ויזרוק עלי וקולות מקולות שונים צללו באזני, כקול גבורים מנצחים מכריעים אויביהם לטבח וכקול נאנקים אשר עיפה נפשם להורגים.

הקולות האלה התבוללו יחד ויהיו פתאם לתמונות מרגיזות אשר לא הכרתי מראיהן.

עצמותי רחפו, שערות בשרי סמרו מפחד, והנה יד שלוחה אלי ותגע במצחי. הבטתי בפני האיש השולח את היד והנה הוא גדעון. חפצתי לנגוע בידו והנה כמו יד נעלמה הוציאה את הסכין הקטן מצלחתי ותתנהו בידי ותדחפנה להביא את הלהב בצואר גדעון, וקול מוזר, קול נורא מאד קורא מתחתית האדמה: הפר את האחוה, הפר את הברית! — ובטרם הניפותי את ידי ראיתי כי ראש גדעון הוסר מעל שכמו ויתגלגל לרגלי ועיניו יבריקו וזרם דם שחור יפרץ מצוארו. ברכי כשלו והרצפה מוט התמוטטה מתחתי ותרד עמיק עמוק עד שאול תחתית. נשאתי למרום עיני והנה הפעמון היסר מהשרשרת, עף ברוח ויפול עלי וידכאני.

— אויה! — קראתי בקול מר ואיקץ, אך הפחד אפפוני וישם בסד לבי. רגעים אחדים חשבתי מה נעשה בי, וגם כשוב דעתי אלי לא האמנתי כי בבית האסורים הנני ואקום, וגם אחרי רואי כי רק חלום חזיון לילה בעתני לא שבה המנוחה ללבי ואהי ער עד הבקר. סר וזעף קמתי ממשכבי ואירא להביט בפני גדעון כמו יראתי פן אשלח יד בנפשו. אחרי ארוחת הבקר באו שנים מהמחפשים וישאו את חנינה בן דודי במטתו אל בית החולים וישאלו: מי ומי המה החפצים ללכת אל בית הרחצה. כל האסירים קמו עמדו על רגליהם ללכת לבית הרחצה וגם אני חפצתי ללכת אתם אך גדעון נגש אלי ויאחז בידי ויאמר בקול דממה: הותר פה אתי ואשמיעך נצורות. רוחי התפעם ולבי פחד מאד בהותרי אותו לבדי, אך גמרתי אמר בלבי לבלי תת לו אוזן קשבת אם יאמר לפתות אותי לעזוב אמונתי, לא אובה ולא אשמע לו, יעשה כהעולה על רוחו ואני באמינתו אחזיק. הוא התבונן בי וישאלני: מדוע זה נפלו פניך, ומה הנה המחשבות אשר יהגה לבך? —

— לא אשמע בקולך — קראתי בכל עוז — לא אעזוב אמונת אבותי! —

— מה זה תביע לשונך? — קרא בשממון.
— לא אדע נפשי כי רוחי בקרבי נבקה — עניתיו במבוכה.
— אל תפחד ואל תעצב, כי קרובה ישועתנו לבוא — ענה בהשקט ובטחה.
— השמיעני דבריך — עניתי בחפזון ולבי היה כהולם פעם, כי מחזה החלום הנורא התיצב נגד עיני.
— שמע במנוחה ואל תפריעני, ידוע תדע כי בעוד ימים מספר אצא לחפשי ולא אירא רע כי תעודתי מעיר מולדתי בידי.
— ומדוע לא הגדת זאת להמרעים? — שאלתי בתמהון — הלא בשמעם כזאת עזבוך לנפשך כרגע ולמה בחרת שבת בבית צרה הזה? —
— אני סבבתים בכחש ואמרתי להם כי תעודה אין בידי מדאגה מדבר פן יגזלו אותה מידי כאשר חמסו נפשי ואז אבדתי באין תקוה, אך עתה כאשר ידמו כי אין כל תעודה בידי לא ישימו אלי לבם והיה כי יביאוני למקום המשפט אז אוציא תעודתי מחיקי ויראו ויבושו ותקצר ידם מהרע לי עוד, וכאשר אצא לחפשי לא אשקוט ולא אנוח עדי אשיג גם למענך מכתב תעודה ואוציא גם אותך למרחב. שים הדברים בלבך ואל תעצב עוד, אך גם אל תשמח הרבה פן יכירו בך כי דבר לאט עמך —
— רוח אלהים ינוח בקרבך ויורך לכלכל דבר במשפט — קראתי שבע שמחות ומשתומם בשמעי את אשר לא פללתי לשמוע — אמנם מי יודע אם יצלח חפצך בידך לפדות גם אותי? מי יודע אם לא יחד בפעם אחת יובילוני למקום המשפט ואז תושיה נדחה ממני —
— גם לזאת שמתי לבי, אך אדע נאמנה כי אותי יובילו בתחלה כי כן הוא המשפט להוביל עשרה עשרה נערים פעמים בחדש וכבר קדמוך יותר מעשרה נערים לבוא בטרם בואך הנה ועליהם יפול הגורל לראשונה, אך בכל זאת שכב ביום השבת והתחל עד יום השלישי, הוא יום הפקידה ויעזבוך לנפשך עד אשר תשיב לאיתנך ואני אמלא מוצא שפתי —

– אמנם איפו תאמר למצוא מכתב תעודה למעני ? -
– בעיר מאפליה אשיגנו במחיר עשרה שקלים, זאת אדע נאמנה –
– ואיפו תקח כסף, הלא בידינו אין מאום ? –
– בצאתי לחפשי אכתוב אל מאיר זרחי והוא ישלח לי את הכסף בחפץ לב, לכן אל תעצב עוד כי ישועתך קרובה לבוא –

מלאך מושיעי אתה! קראתי ממעמקי לבי ואחפוץ לפול על צוארו, אך הוא מנעני מעשות זאת באמרו הזהר ברוחך לבל תַּרְאֶה רגשי לבבך לעין איש, הן אלה השומרים אף כי בני נכר המה ולא יבינו שפתנו בכל זאת יארבו לנו וכל אשר יראו יגידו, עתה שב על מקומך במנוחה כי בעוד רגעים מספר ישובו מבית הרחצה ואל תשכח להתחלות ביום השבת ואל תוסף דבר אלי בדבר הזה פן יגלו מצפוננו –. התקוה שבה ללבי ולרגלה גם המחשבות לימים יבואו אשר כלה גרשתיו מלבי ביום בואי בית האסורים וכל תקוה עזבתני, אכן מדי חשבי בימים יבואו זכרתי את הזקן והילדה ותשב התוגה למצוא מסלות בלבבי, כי גורשתי מאת הישיבה כגנב ונבאשתי בכל העיר, מיודעי רחקו ממני ואויבי ישובו ויכתירוני, ואיך אשא פני אל הזקן והילדה אחרי כי כגנב אהיה בעיניהם? – להרחיק נדוד! זאת היא התקוה האחת אשר נשארה לי, אלך אחרי גדעון באשר יהיה רוחו ללכת – גמרתי אומר ואחכה בכליון עֵינַיִם ליום ישועה.

כג.

יוֹם יְשׁוּעָה.

לא בפעם הראשונה רמתני התקוה ותבגוד בי בבגד בוגדים וכבר הסכנתי לקחת מכאובים מידה כפלים בכל עמדתי, אך בפעם הזאת אמרתי כי כלתה בי כל חצי

חמתה; כל דברי גדעון באו כאשר אמר: אותו הובילו ביום השלישי לעיר מאפליה, אני התחליתי וערמתי עמדה לי להשאר תחתי אך את דבריו לא הקים, עברו עשרה ימים ואין כל שמועה ממנו ובעוד ארבעה ימים אובל למקום המשפט וממקום המשפט לארץ רחוקה...

אף כי לא רבו השמחות אשר שבעתי בעיר הזאת, אף כי רבו צוררי ומיודעי מחשך, אף כי גם רעי האחרון בגד בי ולא הקים את דברו, אף כי גם בצאתי לחפשי לא היה לי דרך לנטות בלתי אם להרחיק נדוד מבלי דעת מה יֵּעָשֶׂה בִּי בימים הבאים, אחרי כל אלה רחפו עצמותי בשומי נגד עיני גורלי הנורא, הנורא מאד כמית הנסתר מעין כל חי, מעת לעת ומרגע לרגע גבר יגוני חיל וידכא רוחי ונפשי. יראתי מחשוב מחשבות פן יעלה על לבי הרעיון אשר עלה על לבי בחלומי, והרעיון הזה לא הרפה ממני למרות חפצי ומחזה החלום הנורא לא סר מנגד עיני ואין איש אשר אגיד לפניו צרתי ואין עצה ואין תקוה! נפוגותי ונדכיתי מאד ואשב משמים וכל חושי עזבוני וכמעט הסתתרה בינתי...

יום השני בא וביום המחרת יום הפקידה! אנה אנוסה לעזרה? אטרוף נפשי בכפי? אירא מאד מהמות! אתן ידי לעם אחר? והחלום הה! הוא נורא גם ממית!

אם אמרי אספרה עתה רגשותי ביום ההוא ובלילה הבא אחריו לא אעצור כח, כי אין שפה בתבל אשר די מלים לה לבאר את רגשותי, גם לא אחוש עתה בעת כתבי את אשר חשתי ואיך אתאר בשרד אמת את הגיוני לבי אז? גם אתי לצרה לא הקלו עוד מעולי. בראשינה מצאתי נוחם בראותי כי לא רק אותי מצא רע, אך עתה לא מצאתי עוד מכאוב כמכאובי, עתה אחרי אשר נבזבה תוחלתי מֵהֲבֵעַ האחד אשר כמלאך אלהים היה בעיני ובו שמתי כל תקותי? ואשר רק למען הציל כבודו באתי עד הנה, כי לולא חסתי על כבודו ולא רבתי ריבו כי אז לא גורשתי מהישיבה ולא שמוני בבור, ועתה בגד בי גם הוא כבוגד וְעַוָּל!

האמונה והתקוה יחד נגזרו, תמו נכרתו מלבי; האמינה ביושר לב האדם אשר הלכה הלוך וחסיר מלבי מימי ילדותי ועד הנה ורק הוא בקש לְהַחֲיוֹתָהּ, התקיה אשר עזבתני מיום הצגתי כף רגלי על מפתן בית צרה הזה ואשר הוא רק הוא נפח בה רוח חיים להחיות את נפשי, שתיהן יחד פנ'לי ערף בבגדו בי. הוא בגד בי! הוא אשר על יושר לב האדם הגדיל, הוא אשר לפני ימים אחדים נשבע ללכת בדרכי ידידיה: להצמיח ישועה לאדם רב, הוא פתני בלשונו ויכזב לי, ומה אוחיל עוד?! – איך קנאתי בהנער אשר ישב ויקרא בספר תהלים עד חצי הלילה ויקוה בתום לבו כי דמעותיו אשר רבו ממספר האותית הכתובים על הספר תעלינה לרצון לפני אלהי המשפט וברגע האחרון יקרא דרור לו. מֵאֲשֶׁר הוא כי הוריו למדוהו לשפוך שיח! אבדה האמונה ביושר לב האדם מלבי והאמינה באלהי החסד לא נשרשה על תלמיו, אזני הסכינו לשמוע קול קורע לב הַשָּׂם באלהים תפלה, רבים עשוקים ישועו מזרוע רבים: איה אלהי המשפט? ומאלה הששים בדי גיל והניתנים זמרות בלילה מטוב לב לא ראיתי אף אחד כי יזכור מטיבו ויקרא בלב מלא: איה אלהי עושי הפותח ידו להשביעני שפע טוב. את המהללים את שם אלהים ראיתי כעושי מלאכה על הָאָבְנָיִם, המחכים לקץ להתם מלאכתם וגם אותי כזאת למדו לקרוא התפלות מעל הספר ככתוב מבלי הבין וחשוב, לכן בצר לי לא מצאתי תנחומים לנפשי, ואם כי לא שמתי באלהים תִּפְלָה אך גם תְּפִלָּה לא ערכתי לו, ואדום. הנער בכה בקראו בקול מר: אלי אלי למה עזבתני וירוח לו, הנמכר שתה לשכרה ויצא במחול ויגרש עצב מלבו ואני ישבתי ואדום. והדומיה הזאת נוראה היא מכל חבלי צרה ומכאובים, הדומיה הזאת אשר לא לנערים היא כי אם לזקנים המחכים למית, הדומיה הזאת באה בלבי בעודי באבי ותגרש כל רגש חיים מלבי ובכל זאת יראתי ממות...

כל הנמצאים בבית נמו שנתם, גם הנער המתפלל והנמכר שכבו איש איש על מקומו וירדמו ואני ער, אני ער

כי לא ישנתי, אך גם ער לא הייתי כי לא ידעתי מה עמדי. פעמים רבות נדמה לי כי קול גדעון שמעה אזני, התעוררתי ואטה אוזן ואין קול ואין תמונה. בבקר בעמדי להתפלל נפתחו פתאם ארבות עיני כמו יד נעלמה נגעה בהן ואבך מרה באין הפוגות, בכיתי ובכיתי ואבקש לבכות עוד ומרגע לרגע רָוַח לי וְרוּחַ תקוה טובה התגנב לבוא אל חדרי לבי, אומץ לב ורוח באו לי פתאם ואהי נכון ללכת אל אשר יובילוני. בעודני מתפלל נשמע קול גדול ברחוב, אך לא בקול אשר הסכנתי לשמוע יום יום, רק קול שמחה וכלי שיר הולך וקרב.

— מה זאת? — שאלתי את נפשי — האם משגע הנני ממ מע אזני? — אימה חשכה נפלה עלי בעלות הרעיון על לבי, א־ כרגע שב ויעזבני בראותי כי כל הנערים השתאו השתוממ: כמוני ובעוד רגע נשברו הדלתות והמון חיגג התפרץ אל ת ך הבית בתפים וכלי שיר ויין וכוסות בידיהם וקיראים בשמחה: לחיים לשנה הבאה בירושלים! —

— שמעי תשועת ה'! — קרא אחד מהבאים — אלהי ישראל שלח לכם עזרתו מקדש, כי נתן בלב המלך להסיר את הגזרה הרעה, ועתה תצאו לחפשי, שתו שכרו והללו את ה'! —

— ואני נתתי נקמתי בבעל המחפש — קרא איש גבן בעמדו על השלחן מעל לעם וימסוך כוס יין.

— אתה נתת נקמתך בו? — קראו כלה בקול שחוק גדול — הלא אם באחד מאצבעותיו יהזיקך תמולל כקש יבש! —

— ובכל זאת נתתי נקמתי בו כי הכיתי את בנו מכה רבה — ענה הגבן כמנצח.

— אבל אני נתתי נקמתי בו, כי הכיתי אותו מכה רבה — קרא איש רם הקומה אליעזר העגלון שמו הנודע לאיש זרוע בעיר.

— ה' יוסיף ימים על ימיך! — קראו אנשים. לשמחת הנאספים לא היה קצה, כשמחה אשר שמחו האסורים היוצאים

ממסגר, בראשונה נדמה לי כל החזיון הזה כחזיון לילה ואומר אך התילים עמדי, אך לאט לאט ראיתי ונוכחתי כי באה ישועתי ומרוב שמחתי לא הוצאתי הגה מפי ודמעותי הוסיפו לפרוץ חיק ואעמיד על עמדי, התפלין בראשי ובזרעי עד נגש אלי אחד מהנאספים ויאמר: ומדוע לא תשתה גם אתה? — מרוב הגיוני לבי לא עצרתי כח לענות אותו ויתר הנאספים עטרוני והללוני על כי אתן תודה לאל מישעי.

— ברוב כרעפי בקרבי צלח עלי הרוח ואקרא: הזורעים בדמעה ברנה יקצורו! אחי בצרה! התזכרו את הלילה אשר בו שפכנו יחד שיח לאלהים בתפלות בן ישי? נתן לו גם עתה תודה בהזמרות ההן אחרי כי קרא גאולה לנפשנו: קחו ספרי תהלים! — כל הנערים מהרו לעשות כדברי ויקראו בחזקה ויבכו בקול והנאספים גם הם בכו הרבה בכי, ובפעם הזאת בכה גם הנמכר בלב נשבר באמת, כי הגאולה אשר באה לכל האסירים לא לו היתה אחרי אשר מכר את נפשו, אמנם זאת הושיעה לו להלץ גם נפשו, כי נחומי הנאספים נכמרו עליו ויאמרו פה אחד להלץ גם נפשו מן המצר, אך בו הביטו כלם באהבה וכבוד כמו פלאות עשיתי והללוני בכל פה.

השמחות כהדאגות לא גלמודות תבאנה; בעת צרה יראה האדם רק רע, ובעת ששון אך שמחות ימצאוהו; גם אני שבעתי משנה שמחות ביום ההוא תחת אבלי בלילה, בעודני שש בשמחת הפדות בא לי גיל חדש אשר לא קויתי לו כאשר לא חכיתי להפדות; גדעון ומאיר זרחי באו הביתה ופניהם נהרו. כראותי אותו נפלתי על צוארו ואבך עוד הפעם באין אומר ודברים מרוב עליצות נפשי, ומה רחב לבי בשמעי מפי גדעון כי לא בגד בי רק חרש מזמות יום ולילה להחיש פדות לנפשי וזה הדבר אשר לא הודיעני מאומה עד הנה, יען כי מאיר זרחי אשר שלח לו את הכסף למען קנות מכתב תעודה למעני, הזהירו במכתבו לבל ישוב לעיר שבילה, פן תצלח בידי המרעים לעשות לו רעה, גם לבל

יודיעני דבר במכתב ולא ביד איש פן יִוָּדַע הדבר ותופר העצה, כי אם תִּוָּתֵר בעיר מאפליה עד אשר יביאוני שמה ואז יבוא למקום המשפט ותעודתי בידו ויאמר: כי אני נתתי לו את תעודתי לפקדון מיראתי את הזדונים ויוציאני לחפשי, וכן עשה. אמנם כאשר שמע כי בא יום גאולה לכל האסירים מהר לבוא אלינו לשיש אתנו משוש בטרם הפרדו מעלינו.

עוד ביום ההיא הלכתי אל הזקן מטיבי לתת לו את מכתב אחיו כי כן אמר גדעון כי לו הוא ואולי ימצא בו חפץ. פני הזקן שנו מאד בירחים האחרונים מעת אשר ראיתי פניו ואותות צרה ויגון נראו עליהם, ובקראו במכתב אחיו בכה בכי תמרורים ולא בוש לבכות בפני.

— צדק ממני! ישרה נפשו בו ואני העקשתי הישרה, היא לא הסיר אהבת אחים מלבו גם בעת צר ומצוק לו, ואני שחתי רחמי מעצמי ובשרי, אך יסור יסרני יה! — התמלט מפתחי פיו בקראו ואחרי אשר שנה וישלש שם פניו אלי וישאלני: ואיה הוא האיש אשר בעבורו התחנן אחי? האם יצא לחפשי אתכם, או רעה מצאתהו בטרם באה הישועה? — אני ספרתי לו ככל הקורות אותו והוא קרא ברגש: מהלל שם ה׳! — ואחרי כן אמר אלי: עשה נא אתי חסד וקרא את האיש אלי כי נכספה נפשי לראותו —

— הזקן שש מאד בדברו את גדעון ויקרבנו באהבה וידבר על לבו כי יקח עזרה מידו, אך גדעון מאן קחת מידו מאום ויודה לו על חסדו וישמיעהו כי עד מהרה יעזוב את העיר וכשובו הביתה החל להכין הכל למען שים לדרך פעמיו. אני נסיתי לדבר על לבו כי יקחני גם אותי אתו, אך הוא מאן באמרו כי עוד לא באה העת ומה גם כי יחפוץ ללכת בתחלה אל עיר אשדות לבקש את דן כי אולי יצא גם הוא לחפשי. בנשאו את שם דן על שפתיו זכרתי כי תולדותיו עוד לא נודע לי ואבקשהו כי יתן את המגלה על ידי, אך הוא מאן למלאות שאלתי באמרו כי יש לו חפץ במגלה ההיא כי מידי אוהבו הנאמן נכתבה ועתותיו אין עוד בידו לכתוב את

כל הדברים על המגלה למעני, אך לזאת נאות לי לשבת אתי עוד יום אחד ולקרא את כל הדברים באזני, ובלילה ההוא בשכבנו לנוח בבית מאיר זרחי הוציא את המגלה מחיקו ויאמר: הנה אקרא באזניך את הדברים אשר כתב דן בידו על הספר, לא אוסיף ולא אגרע דבר וידוע תדע כי לא נצורות רבות תשמע כי הוא לא עצר כח לכלות את אשר החל, אמנם תראה ותדע כי אמלל היה מעת היותו ועל כן יתעה בדרכיו וישגה במעשיו, הנה אלה המה דבריו הסכת ושמע.

כד.

דִּבְרֵי אֻמְלָל.

ימי אובד אשר אלוה ממעל סך בעדו ובני האדם עוו נתיבותיו וימיטו עליו רעות כתיבים על המגלה הזאת בידי האובד למען ישארו עד דור אחרון ויקומו ויקראו חמס על המרעים המשחיתים דרך וישמעו כי דור תהפוכות היה הדור הזה, דור על עמו הביא קללה ובני אמונתו השיב עד דכא; למופת לרבים אדבר דברתי וידעו כי כמוני לאלפים נגזרו מידי המשחיתים האלה, אך המה דברי ספר לא ידעו וקול מליהם נחבא כי על כן לא נודעו בקהל, ואני בספרי תולדותי אשמיע דברי ימי אלפי אמללים כמוני, בצעקי חָמָס חֲמָס רבבות אשמיע, כי כמוני כן נלכדו רבים בלי פשע וכבית אבי כן שתו בתים רבים בישראל את כוס החמה מידי הרשעים אשר היו בעמי, אמנם אעזבה עלי שיחי בעת כתבי, למען אכתוב בעט אמת וצדק את כל אשר אתי . . .

בעיר המולה נולדתי אך העיר ההיא לא אזכור עוד כי בעודני נער קטן יצא אבי וביתו ממנה לגור בעיר נצב הקרובה אליה, כי שכר מאת הממשלה את מס היין בעיר הזאת ובכפרים סביבותיה, מכס יין־דגן יעשה פרי תנובה בארצנו, לוקחי המס יעשו עושר ויצליחו אף כי רב הכופר

אשר יושת עליהם מאת הממשלה ועוד הרבה יתר נטל עליהם להרים תרומה להפקידים לבל יחפשו עון וימצאו תואנות, כי לא בכל עת שמר המוכס את החיק לתת יין טיב כאשר הושת עליו, ולוא גם מהל סבאו במים גם אז לא נקה מפשע, כי הפקידים לא אחרי הפשע דרשו כי אם לסלוח בקשו, לכן יבקשו חשבונות רבים מאת אלה אשר לא יפשעו ואשר על כן יקפצו ידיהם, לא כן אלה הפורשים כפיהם ימצאו כרגע מחילה וסליחה על כל החטאים אשר חטאו וגם על אלה אשר לא חטאו עוד למען יחטאו, וגם אבי היה ככל המוכסים או ככל האדם. גם הוא ראה ראשית לו, ולא שת לבו פן לא תמצא יד השוחט בעיר הזאת להשלים מאה ברכות על הכוס בכל יום ויום. כה עשה אבי בשנים אחדות, וכל יושבי העיר כבדוהו אף כי לא אהבוהו, כי המה כלם היו חסידים מאמינים בהקדוש מעיר צבועאל והוא האחד אשר לא נתן אמון בו כי הוא היה מהמתנגדים וזאת לא נעלמה מעיני כל איש אשר ראה מנהגי ארצנו מה עזה השנאה בין שתי המחלקות האלה: החסידים יאמינו בקדושיהם ויבוזו לבל חכמה ומדע, גם ילעיבו בכתבי הקדש ובהגמרא ישימו תהלה, כי קצר כח כל אלה, לפי דבריהם, להעלות את הנשמה על למשכן בוראה, רק הזוהר וספרי המקובלים להם קדוש יאמר, וההוגים במו אף אם לא יבינו עד מה יזכו לעלות למרומי שחקים תחת כסא הכבוד. אך גם בספרים האלה לא ירבו הגות כי לא המדרש עקר אלא המעשה, לכן יאכלו וישבעו וישישו בדי גיל כל היום, ישתו לשכרה בבית התפלה, יסבאו שכר בביתם ולא יחסר המזג גם ביום צ״ם אם רק ימצאו סעודת מצוה, רק דבר טוב אחד נמצא בהם, כי המה איש את רעהו יעזורו, ואם בחברתם ימנה אז יהיו עליו סתרה ולא יתנוהו לנפול ביום רע גם לא ישימו את לבם לדרכיו ומפעליו, אף אם יעבור תורות, יחלוף חוק הדת לישראל, יפיר ברית אחים, כל אלה לא יחשבו לו לחטאה, אך אם לא יסיר אמונתו מהקדוש, ולא יפר בריתו את חסידיו, ורבים המה

אשר השחיתו את דרכם מאד מאד בסתר ובגלוי ובכל זאת נחלו כבוד והדר, בארחם לחברה את עדת החסידים, ובמה יזכו אלה את דרכם בעיני אנשי חברתם? הלא ברדפם באף את כל הולך מנגד להם למען הראות לכל כי חסידים המה. לא כאלה המתנגדים, המה בוז יבוזו להקדוש, ישחקו בשאט נפש להבליו ודרכיו, ובעיניהם לא יתקדש איש בעודנו בחיים, רק האיש אשר כבר ירד נשיה והניח זכרו אהריו בספר כתוב, היא הקדוש וספרו קדוש, ולכל ספר קדוש יאמרו גם אם הבל יסודו ואפע בקרבו. המה לא ישיתו לבם לאגודת החברה, להיות איש לעזר לרעהו, רק כל איש בדרכו ילך בבקר בבקר לבית התפלה, ביום יצא לפעלו (אם אשתו חולה או לא תצלח למלאכה, כי בלעדי זאת תשלחנה הנשים במסחר ידיהן ובעליהן ישבו בבית המדרש), בערב ישוב לבית התפלה להגות בגמרא, במשניות, בעין יעקב או שלחן ערוך. המה יחפשו חפש מחפש אחרי כל דבר חוק ומשפט הנכתב בשלחן הערוך ועוד יוסיפו עליהם כהגה וכהגה מלבם, לכן ישנאו תכלית שנאה את החסידים אשר לא ישימו לבם לדבר חוק ומשפט, והחסידים ישנאום על כי לא יתנו אמן בקדושיהם. והשנאה הזאת תשים שמות בשתי המחלקות, כי תאכל כאש לא נפח בכל עת, ומחרחרי ריב, אשר לא אלמן ישראל מהם, יקיפו יסובבו עיר להגדיל המדורה, אך כמעט בכל עת תעל יד החסידים על מנגדיהם, כי המה איש את רעהו יעזורו, ואם גמרו אומר לעשית מעשה לא ירפו ממנו עדי יקימו מזמות לבבם, לא כן מנגדיהם המה ילוני בסתר אהלם, ובקהל קול מליהם נחבא על כן לא יצליחו. אך השנאה תשלח שרשיה מיום ליום ועל כן שנאו גם אנשי העיר נצב אשר כלם היו חסידים את אבי המתנגד האחד, ואף כי אבי גם בדרך המתנגדים לא בחר, כי הוא התהלך את העם יושב הארץ וילבש בגדים קצרים תועבת נפש המתנגדים, אשר לא אבו סלוח לו לעון הגדול הזה, כי כן דרך הרופאים והמיכסים לפרוק את עול המשפטים הרבים הקשה מעל

צואריהם, אך בכל אלה לא קנה לב החסידים אשר מאנו סלוח לו על כי לא בא בברית עמם ולא שלח כסף כפורים מדי שנה בשנה להקדוש. גם צדקתו אשר הרבה לכל עני והכסף הרב אשר פזר לפאר את בית התפלה ולקנות שני ספרי תורה לא עמדה לו להשיב חמתם ממנו, ואף כי השלמו אתו ביום אשר הביא את הספרים אל היכל ה׳, כי אז פתח נבלי היין ויתן להם כשאלתם מבלי כל מחיר, והמה ברכו וירוממו את שמו עד אשר דבקה לשונם לחכם מרוב היין אשר שתו, אך כל אלה נשכחו כעבור יום ואיש לא זכר את חסדיו אחרי אשר יצא היין ממעיו. לוא חדש בריתו מיום ליום בהביאו ספר, או גם מבלי הביא ספר כי אז היתה בריתם נאמנת אתו, אך הוא משך ידו מעשות כזאת, לכן מוט התמוטטה בריתם ולא יספה לקום. ואיש אחד מהחסידים חרש מאז על אבי רעה, כי עושר אבי והצלחתו גדלו מיום ליום, ויקנא בו עד להשחית, ושנאתו לו גדלה במאד מאד מעת אשר שלח שלוחים אל אבי כי יתן את בתו לבנו לאשה, ואבי מאס בו בדעתו כי נוכל ואיש חמסים הוא האיש הזה וגם בנו בדרכיו בחר, מן העת ההיא חרש על אבי רק רע ויחבל מזמות להפיל אתו למשואות נצח ולקחת את המדהבה, את מכס היין מידו ולעשות עושר.

לסובא ימצא היין, ולאיש מזמות — התחבלה; ביום מועד הוא יום הראשון לחג המצות בשבתנו אל השלחן סביב לארוחת הצהרים, פרצו פתאם ארבעה אנשי חיל מזוינים ושר המשפט בראשם אל תוך הבית.

— ישימו כבלי ברזל ברגלי הבוגד! — נתן השר צו לאנשי החיל אשר מהרו לעשית כדברו. אימת מות נפלה על כלנו, אמי התעלפה ותפול מעל הכסא, אחותי הגדולה אשר היתה אז כבת שמונה עשרה שנה בכתה ותתנפל על ברכיה לפני השר למען מצוא פשר דבר, אני ואחותי הקטנה ממני בכינו בבי תמרורים ושומע לא היה לנו. עדת שותי שכר אשר ילכו בימי מועד מבית לבית למלא כרסם עברו על פי

בתיני, ובשמעם את הצעקה אשר בבית סרו לראות, וכראותם כי ידי אבי ורגליו אסורות מחאו כפים בשמחה ויאמרו: אכן הגיע יום החלל הרשע הזה, אלוה יאריך אפו אך לא לעד צדיק הוא ה' כי ישלם לעושי הרע ברשעתם – ובלי ספק היה את לבם להשאר עוד בבית ולהצדיק הדין על אבי, לולא נתן השר עליהם פתאם בקולו: מה לכם פה? סוררים, סובאים יהודים נמבזים! – כשמעם אל הקול הנורא מהרו להמלט אל בית אחד מאנשי סודם למלאות את מספר הברכות, והשר אמר אל אחד מאנשי החיל: הראיתם את היהידים הנמבזים האלה? איך שתו לשכרה והמה יתהללו, כי לא בעם הארץ אשר סבאי יהיה לו לחרפה ביום מועד הנמי –
– לוא מצאתי אין לי כי אז הִכְרַתִּי את המשפחה הרעה הזאת מקרב הארץ – השר שחק ויאמר: ואיפא תמצא יין, אם תכרית את כל היהידים? – אבי לא בקש על נפשו ולא השיב להחירפים דבר רק נחם איתנו בדברים נחומים לבל נדאג עליו כי עד מהרה ישיב אלינו, כי לא ידע בנפשו עון אשר חטא –. הוא שכח כי ספי תמי ישרים לאלפים ולרבבות מן הארץ בלי עון, כי מידי רשעים נגזרו. גם אמי שבה לאט לאט למנוחתה והחל לנסות דברים אל השר ולדעת מה עול נמצא באבי כי ישימו עליו משמר, אך היא היה כלא שומע וכאשר הפצירה בו מאד ללכת אחריה הצדה. הצליחה למצוא פשר דבר כי אחד מהאסירים אשר ברח מעבודת הצבא וירבה שוד ורצח, הודה עלי פשעו כי ידי אבי היו אתו בפשעו ובביתנו מצא מנוחה ימים רבים, לכן יצא משפט חרוץ גם עליו ועל אמי ואחותי הגדולה לבוא בית האסורים. אמי לא ענתה דבר בשמעה כזאת כי חשבה בלבה: הלא דברים כאלה יקרו בבקר בבקר כי שרי המשפט יפתו את החוטאים לענות סרה בעשירי־עם למען ימצאו מוצא לכסף, לכן מהרה ותקח כסף רב אתה למען יהיה נכון בידה לעת מצוא. בהתפנותה שכמה לצאת מהחדרה ראתה בעד החלון כי אחד מעדת החסידים התגנב לצאת מהחצר: אסירה ואראה מה

להנבל פה ? אמרה בלבה, וכבואה אל החצר עלה ריח היין באפה וכרגע נגלה לעיניה פלג יין יוצא מבין הכדים הגדולות, כי החסיד נקב חור בשולי אחת מהן.

– מרצח! – קראה אמי בקול מר. השר מהר לבוא אל החצר לקול הקריאה הזאת וכראותו את אשר נעשה צוה על אחד מאנשי החיל לרדוף אחרי המשחית ועד ארגיעה הביאוהו אל הבית וישימו כבלים ברגליו. הנבל בכה והתחנן. ואנשי החיל בזו לעגו לו, האחד מרט פאת ראשו והשני הכה באגרוף על כובע השועלים אשר בראשו.

– נקומה ונשים דרכנו לעיר מאפליה! – אמר השר – החסיד נתן בקול מר צורח: יום טוב יום טוב! – כי לא ידע דבר בשפת הארץ.

– יונטאך יונטאך! – ענה השר בלעג – מדוע עשית מלאכה ביום יונטאך? הלא חסיד אתה?! – טרם כלה השר לדבר דבריו ועדת חסידים פרצה אל תוך הבית וזמרי בן חבל המקנא לאבי בראשם. זמרי בן חבל אשר מהר לדבר צחות בשפת המדינה נגש אל השר וישאלהו בשפת הארץ: מדוע שמת משמר על השה התמים הזה? –

– שגית מאד – ענה השר – לא שה תמים רק דוב אורב הנהו, כי הוא נקב חור בכד למען הוציא את היין החוצה וכאשר יקים איש על רעהו לרצחו כן הדבר הזה, הידעת זאת זמרי? –

– ידעתי – ענה זמרי – אך הוא שכור ולא ידע כי מעשה רע עשה –

– אם היין הוליכהו תועה, מדוע לא נקב חור בראשו? מדוע ידע להזהר, להתגנב ולצאת? אני אעיד עליו כי מזדון לב עשה זאת –

– עשה זאת למעני – הוסיף זמרי לבקש והניחה להכסיל הזה אשר לא ידע בין ימינו לשמאלו –

– לא אניחהו רק אל בית המשפט אביאהו –

– ואני אשמיעך כי תעזבהו לנפשו כרגע! – קרא זמרי

פתאם בקול מושל. כל החסידים נבהלו. תמהו מגערתו ומרוח הגבורה אשר בו לדבר כמו אלה בפני שר, ואנשי החיל התקצפו מאד, ויאמרו לשלוח בו יד, אך השר עצר בעדם ויאמר במנוחה: האם תקשר על שר בית המשפט ועל אנשי צבאו קשר ותאמר להציל ביד רמה את הפושע אשר עשה עול לעיני השמש, האין זאת? –

– לא! לא קושרים אנחנו, רק אנשים ישרים וגם האיש הזה אשר פושע תכנהו רוחו נאמנת בקרבו למלך למשפט ולאנשים, ומעודו לא עשה לאיש רעה, זאת נעיד כלנו ונשבע בשם ה׳ בבוא יום הפקידה בבית המשפט –

– אך אני אעיד כי בעיני ראיתי פשעו – קרא השר בקצף.

– ואנחנו נעיד כי הוא מצא בך עון אשר חטא – ענה זמרי בקול.

– איך תעיז פניך לדבר אלי כדברים האלה! – קרא השר בחמה נוראה בגשתו אל זמרי. אך זמרי לא חת מפניו ויענה: אני יעצתיך כאוהב נאמן לשלח את האיש לנפשו, ואם תאטם אזנך משמוע בקולי ידע תדע כי גחלים אתה חותה על ראשך, כי הוא יעיד בך כי לקחת שוחד מידי בעלת הבית, וגם ידנו תכון עמו – דבריו לא שבו ריקם כי השר התחלחל ועז פניו יְשֻׁנֶּה, אך הבליג על פחדו ויאמר: אכן יועץ בליעל אתה, זאת לא אכחד, ובדבר הזה מצאת חן בעיני, אך הגד אתה, הנכון הדבר הזה להוציא בלעי מפי כאשר בא בו ומאומה לא יותר שמה, מעשה רע כזה לא יחפוץ לבך עשות –

– אם כה הדבר מצאת חן בעיני, והנני נכון להושיעך למען תמצא שלומים, הידעת את הסוס השחור אשר לשלמה, מוכס היין?

– ידעתי – ענה השר – אך מה לי ולסוסו? –

– הסוס לא לו הוא עוד כי נתן אותו מתנה להעדה, להוציא ולהביא בו צרכי בית ה׳, ואת הסוס הזה נִתֵּן לך אנחנו ראשי העדה למתנה – . אבי הוכיח על פניו כי שקר בימינו,

כי מעודו לא עלה על לבו לתת את הסוס היקר בעיניו לאיש, אך זמרי ענה בעזות מצח: האם תאמר לשוב ולקחת את אשר נתת כבר להעדה? חלילה לך מעשות כדבר הזה! הן כל הנאספים פה עדים המה, כי נתת את הסוס להעדה, ובידינו הכח לעשות בו ככל העולה על רוחנו. האין זאת אחי?! —

— כדבריך כן הוא — ענו כל הנאספים בשמחה. אבי ראה ויוכח כי קצרה ידו מהלחם את עדת מרעים אשר כתרוהו מסביב, לכן שם לפיו מחסום והסוס היה כפרת החסיד אשר שב למלאכתו למשתה היין. אמי בקשה מאת השר לסגור הבית על מסגר ולשים עליו חותם צר, לבל יבואו מחבלים וחבלו את אשר בתוכו, ואנחנו כלנו ישבנו בעגלתנו הרתומה לסוס אביר לבוא אל עיר מאפליה. כל הנערים אשר בעיר קראו אחרינו מלא: גוים! ערלים! המה יסעו בעגלה ביום המועד! — ויהי אך יצאנו מהעיר עוד לא הרחקנו ללכת נפל הסוס האסור לעגלה ארצה ויפרוש את רגליו. אחותי ירדה מהעגלה לראות דבר מה קרהו: הנה היא מת קראה בקול בוכים —

— מה לך בתי? — קרא אבי — האם תבכי על אבדת הסוס?

— לא אבי! — קראה ביגון — רק כי צרות על צרות סבונו כתומם ביום אחד — אבי הביט מהעגלה על הסוס, כי כבדו עליו כבליו ולא יכול לרדת ממקומו, ויאמר: סף רעל השקוהו כי בטנו צבתה —. השר אשר רכב על הסוס האביר אשר הקריבה לו העדה אשכר וירחיק ללכת קדימה הסב פניו לראות אם נִסַּע אחריו ובראותו כי העגלה עומדת והסוס שוכב על הארץ מהר לשוב, ובשמעו מפי אבי כי הבוגדים המיתו את הסוס על ידי סף רעל אשר השקוהו, הניע בראשו, ויאמר: אכן אל עקרבים ישבת, והנני רואה כי גם ידם היתה בהמעל לטפול עליך חטאת אשר אולי לא חטאת, אך דע נא כי לב ישר לי, אף כי אקח שוחד, ולבבי לא יחרפני על המעשה הזה כי בלעדו אגוע ברעב אני וביתי אתי יחד כי אב לחמשה בנים הנני, אך אוהב אני

לכל איש ישר, והנני משיב לך את סוסך ורתים אותו בעגלה –

– יהי לך אשר לך – ענה אבי – אך נשוב ונקח סוס אחר כי עוד לי סוסים בביתי –

– לא אוכל עשו כדבר הזה, כי יראתי מחמת שר בית המשפט העליון אשר צוה עלי להביאך עד מהרה, אך זאת אעשה לך, אסיר ממך את הכבלים עד בואנו לבית המשפט ושם אשימם עליך ואת הסוס רתום להעגלה, ונמהר דרכינו –.

בבית האסורים אשר בעיר מאפליה מצאו אבי אבי ואחותי הגדולה משכנית למו, ואיתי ואחותי שלחה אמי אל אחד מקרוביה, אכן לשוא קותה אמי להפדות עד מהרה בעזרת השוחד, כי לא מלבם הוציאו הפקידים בבית המשפט דבה על אבי למען בצוע בצע כי אם רוב בני העיר נצב ענו באבי, כי ידו היתה את השידד והמה קמו בבקר בבקר למצוא עליו תנואות וגם עד שר הפלך הגישו עצומותיהם לכן לא הצליח עוד הכסף להוציאם ממסגר, ובבקר בבקר נקראו לפני השופטים לשמוע ריבות שפתם, וכה עברו ששה ירחים מיום בואם לבית הכלא עד אשר יצא כנוגה צדקם כי נקיים המה מפשע, אך בשובם הביתה לא מצאו עוד אשר הניחו, כי נגנבו כל הכלים וכל הנמצא שם. דבר שלח הבליעל זמרי בעדת חסידיו וישימו קץ לכל עושר בית אבי. אבי בראותו כי אין עוד מנוח, וכי גם חייו תלואים לו מנגד בשבתו אתם, גמר אומר לתת את כל הנשאר בבית ואת הבית בכסף ולשוב אל עיר מאפליה.

הכסף אשר נִתַּן לאבי מחיר הבית וכליו היה די להחיות נפש ביתו בכבוד לוא בקש לו למצוא שבר במסחר או במלאכה, ורבים המה אשר כשלוי עולם נחשבו לוא מצאה ידם העושר הזה, לא כן אבי אשר הסכין בעושר רב, בעיניו לא נחשב יתר הפלטה למאומה, וגם הנקמה אשר מצאה קן בלבבו גם היא קמה לשים אסורים על ידיו ותגזול מנוחתו ותדד שנתו ויתהלך כל היום כאיש אשר אין ברוחו נכונה, מבלי שים

לב אל הנעשה ואל האותיות אשר תקרינה. נקם חשב בלבו, כל היום חבל מזמית להשיב נקם לאנשי עברתו. ימים עברו, ירחים חלפו וצרור הכסף הלוך וחסור מיום ליום. לשוא בכתה אמי בכי תמרורים באזניו לשלוח במסחר ידיו ולבקש מחית נפשות ביתו, שומע לא היה לה. גם עלי לא שם עוד עין פקוחה לראות אם אעשה חיל בלמודים אשר זאת היתה מבחר שעשועיו ויפזר כסף רב להמורים, כמו התאכזר לכלנו. בדאגה ושממון ראינו את פני אבינו. אשר לפנים היו מלאים שמחה, הולכים ודלים, עצבת נוראה שררה על מרום מצחו, לא דבר אתנו ולא חבק אותנו, וכאשר שמע אנקת אמללים, יללת עשוקים לא נתן למו חנינה, כי הה! השנאה למין האדם מצאה בלבו קן לה וכל מזמותיו היו אך למצוא דרך לקחת נקם מצוררי נפשו. נפש אמי אשר דבקה אחרי אבי באהבה עזה עיפה להצרות הנוראות האלה ותכרע תחת עול צרותיה כי התגברו ותפול למשכב. בימי חלותה ראינו כי אבינו שנה דרכו כמעט וישב למטת אמי החולה כל היום וכל הלילה וידבר אתנו דברים נחומים בראותו אותנו כיונים הימיות סביב לערש דותה, וידור נדר באזנינו כי יסלח לכל רודפיו ויתיצב על דרך כל האדם אם ישלח אלהים עזרתו מקדש לה, וככלותו דבריו ראינו כי התעודד ורוח תקוה חיה נפשו ויהפיך משכבה ולא נתן שנת לעפעפיו ששה ימים. השמחה אשר שמחנו לראות את אבינו מדבר אלינו כבראשונה השביתה כמעט מלבנו את הדאגה אשר דאגנו לאמנו. אמנם הימים האלה לא ארכו; ביום השביעי לחלות אמי גברו עליה תחלואיה מאד ובקול כחולה אמרה אל אבינו: אישי מחמל נפשי! אל תשכח את נדרך אשר נדרת, הסר כעס מלבך, למענך, למעני ולמען פרי בטננו, בבת עיני זכור אהבתי ואל תשכח את פרי אהבתנו, שים עינך עליהם ונהלם כאב ואם גם יחד, אוי לי כי עוד מעט ויהיו יתומים ורק לך עיניהם תלויות –

– לא תמותי! לא תמותי! חיה תחיי. אני אמות

תחתיך, חיי תחיי, לא תמותי, לא אתנך למות, היי אם לילדיך, חיה תחיי! – קרא בקול קורע לב ויפול על מטתה כמשתגע.

– שובה למנוחתך, אור עיני! – השיבה אמי בקול דק מאד – הנעשה אין להשיב, לבי יאמר לי כי קרב קצי. שובה למנוחתך ואל תנסה את ה׳ –

– לבל אנסה את ה׳! – קרא אבי בקימו פתאום בקול מזור מאד – בל אנסה את ה׳? – קרא שנית ועוד דברים נמלטו מפתחי פיו, אך לא הגיעו לאזנינו. פתאם התעורר ויקרא: מהרו וקראו להרופא! לכל הרופאים אשר בעיר, מהרו! מדוע תעמדו? מהרו! הנה אמכם גועת, ואם חרשה לא תמצאו, מהרו! – קרא עוד הפעם בקול גדול. שתי אחיותי ואני, שלשתנו מהרנו ללכת לבקש רופאים וכעבור רגעים בא הרופא אשר רִפָּא את אמי ועוד שני רופאים, אך אמי לא דברה עוד דבר.

– השיבו לה רוח חיים – קרא אבי בראותו את הרופאים – כל אשר לי וגם נפשי אתן במחירה! – הרופאים נגשו אליה הביטו בה ויניעו ראשיהם.

– מדוע תעמדו? – קרא אבי בקול זעם – החישו ארוכה לה; מדוע תעמדו באלילים אלמים?! –

– אין עוד מזור לה, כי מתה – ענה הרופא הזקן בקול חמלה.

– היא מתה? שקר הדבר! – נתן בקולו ויחזיק בידה – היא מתה! – אמר אחרי רגעים מעטים, הנה כי כן שמע אלהים לקול נדרי וכן אקים גם נדרי כאשר שמע בקולי –.

אמי מתה ותובל לקברות ואבי אשר לפני רגע חפץ בכל לב לתת את נפשי תחת נפשה לא בכה ולא הוריד דמעה במות רעיתו אשר כבבת עינו היתה לו עשרים שנה, ולא שעה אל צעקת בניה אשר הולידה לו, לא ישב על הארץ ולא ספד לה גם לא דבר את איש דבר. ומן העת ההיא הוקר רגליו כפעם בפעם מביא הביתה, וגם ימים ושלשה ימים לא ראה

לפעמים את פנינו. אחיתי הגדולה לא נתנה פוגת לבת עינה, ואנחנו הגינו כיונים אחריה ותהי תאניה כל היום, ואבינו לא ראה ולא שמע כל זאת, כי רק לעתים רחוקות פקד נוהו ובבואו הבלגנו על תוגתנו לבל יראה פנינו זועפים.

כשנה תמימה עברה מיום המועד הנורא אשר בו נעקר ביתנו משירש. ויהי היום יום שבת הגדול ויבוא אבי הביתה וישב על מקומו ויבט אלינו במאור פנים וישאלני: אם אשים לבי ללמודים וישאל גם לשלום אחיתי כמו שב מדרך רחוקה. אחיתי ששה מאד בראיתה כי פניו לא יועמו כמקדם, ותאמר: היש את לבבך אבי לשמוע חדשות? האקרא את המכתבים המשמיעים חדשות באזניך?

– היש חדשות? ריב ממלכות? או מה? –

– יש ויש – ענתה אחותי – ה׳ שלם לעושי רעה כרשעתם –

– גם לעושי הטוב ישלם כזאת – אמר בקול דממה לנפשו ולאחותי אמר: קראי מה נהיתה? – היא לקחה את המכתב עתי ותקרא: ביום י״ד לירח . . . יצא עבד שר העיר ובידו שנים עשר אלפים שקל, אשר נתן אדוניו בידו לשאת אותם לעיר יובך וזה כירח ימים עבר ועקבותיו לא נודעו, ולפי דברת רבים בא אל העיר נצב וילן שם ואיש לא ראהו בצאתו מהעיר ואנשי העיר נודעים מאז לחומסים ומרצחים –

– התמו הדברים? – שאל אבי בחפזון.

– כדבריך אבי! –

– ואיה איפו הוא המשפט אשר עשה אל זועם את הרשעים?

– כי שמם היה לגדופים והמה נקראים חומסים ומרצחים לעין כל – אבי עקם שפתיו ויתנשא ממקומו ויצא החוצה. חמשה ימים עברו ולא שב הביתה ופחדנו גדל מיום ליום וביום הששי כאשר שב אמר לאחיתי במנוחה: עתה הכוני לשמוע נצורות מאלה אשר השמעתיני לפני ימים אחדים, מתי תשמעי חדשות לא פללת.

ביום המחרת קראנו מעל מכתב החדשות כדברים האלה: זמרי בן חבל ובנו ועוד עשרה יהודים מעיר נצב הובאו הנה בכבלי ברזל, כי בהם נמצא עון הגזלה והרצח; עבד השר מידיהם נגזר, המה המיתוהו ויחלקו את הכסף ביניהם חלק כחלק –

– מאין ידעת זאת אתמול? – שאלה אחותי את אבי במבוכה.

– כי מידי זאת להם, אני גליתי שוליהם על פניהם, אני הייתי מטה זעם להרשעים האלה, בכל אות נפשי חקרתי דרשתי עדי מצאתי את אשר בקשתי. עבדי אשר היה נאמן לי ואשר יעבוד היום בבית זמרי גלה את אזני, כי הוא ראה בעיניו את אשר המרצחים שלחו יד בנפש עבד השר, המיתוהו ויקברוהו בגן זמרי. כמוצא שלל רב שמחתי בהודע לי אשמת החוטאים הזדונים האלה, כמרפא ללבבי הנגוע מחצי זעמם היה לי פשעם אשר יורידם בדם וחרפה שאולה, נקם לקחתי ועוד נקם אקח! מה מתיקה הנקמה! כל מנעמי התבל כאין נגדה! השיבותי נקם לצרי ועוד ידי נטויה להכרית גם עולל לביתם, לא אשיב ידי מבלע עד אם אראה דמיהם מוגרים לפני כמי מדמנה, דמיהם ודם נשיהם וטפיהם, ורגלי ארחץ בם –. פלצות אחזה את אחותי בשמעה את הדברים הנוראים האלה ותקרא בלב נשבר: אויה אויה לנו כי כזאת תשמענה אזנינו! – היא לא שעה לקול יללתה ויחפוץ לצאת אך היא התעוררה ותקרא במר נפשה: האם תשחת רחמיך ולא תחוס על פרי בטנך? הכזאת תשלם לאמנו תחת אהבתה אותך אהבה בלי מצרים? הלא תמיט עלינו רעות נוראות! הלא לחרפה ולשנינה נהיה בעיר! הלא בני המלשין יקראו אחרינו מלא! זכור למי עוללת כה? לבניך! ראה תראה כי המה יצאו לחפשי, ועלינו יהיה אף כל בני העיר, לא יחוסו ולא יחמלו עלינו, אחי! אחיתי! נטרוף נפשנו בכפנו ונשים קץ לחיי צרה כאלה, מחיות עוד וראות כי אבינו אשר שש לעשות צדק, ישיש להרע, אבינו אשר נפשו היתה

קשורה בנפש פרי בטנו, יתנם עתה לחרפה ומנוד ראש, לצרה וחסר כל, לא אאריך נפשי! – קראה וקול מליה נחבא כמו הושם מחנק לצוארה ונחל דם פרץ מאפה. שמה החזיקתנו בראותנו זאת וגם אבי התעודד ויפול על צוארה ויחבקה ויבך בדברו על לבה ובהבטיחו איתה, כי לא ישוב לעשית כזאת וכי לא נשא הרפת רעב ולא נחסר כל. ומן העת ההיא בא כפעם בפעם הביתה ופניו לא רעמו וידבר אתנו באהבה, ואחותי דַלָּה מיום ליום, כי מחלת לב באה לה. מחלה אנושה אשר תמאן הרפא, ואף כי לא נפלה למשכב, גם הבליגה לבל יכירו בה כי חולה היא ותעבוד עבודתה בבית כקדם, בכל זאת ראינו כי אנושה היא וכח ידיה אין עוד אתה. אבי החל לשלוח במסחר ידיו ואף כי לא ידענו מה הוא משלח ידיו, אך זאת ראינו כי הביא כסף ויתן לאחיתי למען נהל את הבית. כמעט שבה המנוחה אלינו, אני החילותי לדרוש בלמודים בכל לבבי ואורה גם את אחותי הקטנה ממני, ואחיתי הגדולה למדה את שנינו לשיר ולפרוט על פי הנבל, ואבינו ישב כמעט כל הלילה אתנו, ובימים ההם הביא לביתנו איש צעיר לימים ורב תבונות אשר מצא חן בעיניו מאד לְרֵעָה אתנו. האיש הזה מנשה שמו מצא חן בעיני כלנו וכעבור ימים אחדים היה כאחד מבני הבית. הה! ארור היום אשר בו הציג הנחש את כף רגלו על מפתן ביתנו להכות אותו חרם! הנחש הזה לקח לבב כלנו בחלקת לשונו, כבן מקשיב היה לאבי, כאח נאמן היה לי, כרע אהוב לאחותי ובמתק שפתיו שִׂמַּח כלנו יחד ונשמח בו עד כי העתרנו כלנו עליו דברינו כי ישב אתנו בביתנו, ונחשב לו זאת לצדקה כאשר נעתר לבקשתנו. כמעט שכחנו את כל התלאות אשר מצאונו; אבי שב להיות ככל האדם, פני אחותי הגדולה שָׂגוּ לטוב והתענג מאד לשמוע ניב שפתי מנשה, ותשב ותשיח עמו כחצי הלילה, כי היא לא יצאה פתח ולא דברה את איש דבר, אף כי חכמות ושפות זרות היו למנשה בכל זאת שבל פיו בדברו וימצא חן בעיני שימעיו. ואף כי לא ידענו מי היה

ומאין בא הנה, בכל זאת ישר הדבר בעיני אבי בשמעו העצה מפי אחד השרכנים אשר יעצהו לתת את אחותי למנשה לאשה, גם אני שמחתי מאד על הדבר הזה, כי לא נער הייתי עוד ואבין כי חרפה היא לבת ישראל אם לא תנשא לאיש בטרם עברו לה שמונה עשרה שנה ולאחותי כבר עברו תשע עשרה שנים והיא לא כחדה מספר שנותיה, ונחכה ליום אשר ישלח מנשה לדבר בעדו את אבי במשפט כי יתן את בתו לו, אך פתאם ההפך עלינו בלהות נוראות, נוראות מאלה אשר עברו עלינו עד הנה, בא היום הנורא וישית קציר לבית אבי: בשבתנו יחד בביתנו פרצו פתאם ארבעה אנשי חיל מזוינים אל תוך הבית ופקיד בראשם וישימו כבלי ברזל על ידי אבי ואחותי מבלי דבר דבר ויוליכום אתם. מרוב הפחד אשר אפפני דבקה לשוני לחכי ולא יכולתי הוציא הגה מפי לשאול: מה עיל מצאו בהם ואנה יוליכום, ואחותי הקטנה ממני התעלפה ותפול באין אונים ארצה ומנשה חש לעזרתה להשיב לה רוח חיים, ועל כן לא פגע גם הוא בפקיד לשאול על אודות אבי ואחותי. אך אחרי אשר עברו רגעים אחדים זכרתי כל הנעשה עמנו ואפרץ לצאת לדלוק ולהשיג את האסירים אולי אמצא פשר דבר, כצבי מודח רצתי אל כל רחוב ופנה ולא מצאתים, עד חצי הלילה רצתי בכל רחובות אך לשוא! וכה שבתי הביתה מבלי דעת מה קרה אותם. ימים עברו ושבו, ירחי עמל חלפו ופני אבי ואחותי לא ראיתי ולא ידעתי אנה הובאו, ואני אמרתי אך זה מוסר אלוה, אך זאת היא צרה מאין כמוה, אך לא! עוד צרה נוראה מזאת ומכל אלה אשר באו על ביתנו באה לנו; בביתנו קם הארבה האכזרי לכלות כל חציו בנו! האורב האכזר אשר הרבה הרע מכל פגעי בני האדם, הבליעל אשר נתן לגדופים למשל ולשנינה שם אחותי התמימה אשר לא ידעה רע, אחותי אשר לבה היה טהור כלב מלאך אלהים נפלה ברשתו ותהי לחרפת עולמים!! —

הנני כותב הדברים לא בדיו ועופרת רק בדם לבבי,

כל מלה ומלה תשוד לשד חיתי, כל אות ואות כקוץ מכאיב ידקור עמוק עמוק תוך חדרי לבי, יקרעהו ויגזרהו לגזרים ! — ומדוע אכתוב ? למה אטרוף נפשי בכפי ? ומדוע אחדל ? מדוע לא אקרב קצי ? מה לי בחיים ? האם אמצא עוד חפץ בחיים המרים האלה ? האם אדע שלו בעצמי ? האם תנחמני ערשי ? האם אדע חיים מהיום הנורא ? ! הנורא ? האם בתואר הנורא אתאר את אשר קרנו ביום ההוא ? — אבי אבי ! תמונתך עוד נגד פני, היא תעודדני לראות חיום, חיי—נקם ! הנך כיום את יורדי בור, קץ התלאות לכל בשר בא גם לך, ואם לא בשלום על ערשך מת אחת היא לך היום, אך אחותי אחותי ! אחותי התמימה והישרה היא . . . לא ! לא אעצור כח להשמיע הדבר בשפתי, זרועי לא מושלה לי לכתוב אותו על הגליון. דמי לבבי יתקצפו ויתגעשו, דמי עורקי כברקים ירוצצו. אחותי אחותי, לא אמית עד אשר אקים מזמות לבי, דברי אבי ירושת פלטה לי היום. במיתו לא השאיר לי רק לב רגז ומלא נקמת עולמים. הנקמה הנקמה ! גם אני נקם אקח ! אחותי ברם הבוגד אכסה דם חרפתך, לא אמות, לא אשתגע עד אם נקמתי נקמתך ! ! —

הנני כותב חרפת ביתי ובושת משפחתי על ספר למען דור אחרון, כי חרפתי היא חרפת התבל ואדם עליה ! צדיק היה אבי ככל האדם, ברת לב היתה אחותי הרבה יתר מכל אלה הנשים השאננות החוסות בצל בעליהן וכבודן חדש עמהן, ובאחת נבערו ונכסלו, ומדוע ? יען כי גם המה היו ככל האדם, גם המה האמינו ברעיהם אשר כרו שיחה ללכדם, גם המה בקשו לראות חיים. לוא היתה חניגה בלבב בני האדם כי אז איש את רעהו חיים בלעו והאחרון על עפר יקום יטרוף נפשו בכפו וסרו עמל ויגון, כי באין בית אין קבר. באין כבוד אין חרפה; ובאין חיים גם עמל אין ! ! —

קול גדעון שנה בקראו הדברים האחרונים ובקול בכים נשמע בדברו ואני לא הבינותי בדברים האחרונים עד מה, אף כי כבר שמעתי גם מפי דן כדברו אתי בשדה ובקראו אז :

אני ראיתי כבוד אחותי בשבתה בבית מלא כל טוב פנימה וחרפתה... ובקראי אחרי כן: לא אשתגע! גם זכרתי במכתבו אל ידידיה הזכיר עוד הפעם את שם אחותו וחרפתה והבליעל אשר חלל כבודה, אך בכל זאת לא ידעתי אל נכון מה קרה אז את אחותו? ומדוע זכר בכל עת רק אחות אחת הלא שתים היו לו? ובראותי כי גדעון חדל מקרוא שאלתיו פשר דבר והוא ענני באנחה: דברי המגלה תמו כאשר הגדתי לך בתחלה כי הוא לא עצר כח להשמיע את כל צרותיו, אך אני אשמיעך בדברים מעטים את כל הרעה: מנשה זה אשר כאוהב נאמן בצרתה בא לביתם היה מלאך אכזרי שלוח מאת מצמיתי בית דן. המרצחים מעיר נצב יצאו לחפשי כי כל בני העיר הגידו צדקתם ויכזיבו דברי העבד אשר ענה בם ויתנו את המכה אותם בלשון כפושע ועול. ומאת צאתם לחפשי דמו לו כל היום להצמיתו עדי עלתה בידם לתת אותו כמורד במלך, כי אז החל המרד בארץ, אותו ואת בתו ויובאו בית הכלא כאשר שמעת ובעת אשר עזב דן את הבית לבקש את אביו ואחותו, קם מנשה על אחותו הקטנה אשר היתה בבת שש עשרה שנה יאשר התעלפה ויחלל את כבודה... ובשוב דן הביתה לא ידע עד מה, כי הנערה בושה להשמיע זאת באזניו, גם הצליח בידי מנשה לדבר על לבה ולהבטיחה כי יאהבנה אהבה עזה וכי נכון הנהו לקחת אותה לעזר כנגדו, והנערה האמינה בדבריו ולא מאסה בו... כששה ירחים עברו ויצא המשפט כי יתלה אבי דן על עץ, כי אמנם נמצא בו קשר כי משך ידו את המורדים למען מצוא מוצא לכסף להחיות נפשות ביתו אשר לא ידעו עד מה יכאשר נתפש בכף נמצאו המכתבים אשר כתבו לו המורדים בצלחתו והמה העידו מרדו בפניו, ואחותו הגדולה מתה בבית האסורים, אז מצא הבליעל מנשה ידים לכלות כל חצי פשעו בהאמללה אחות דן הקטנה כי הודיע לשפטי העיר, כי היא הרתה לזנונים ותחבול מזמות לשחת פרי בטנה. השפטים שמו עליה משמר עד אשר מלאו ימיה ללדת ומנשה עזב את העיר ולא נודעו

עקבותיו. וכל אלה עשה בעצת אויבי אבי דן, ודן אשר נלאה נשוא חרפת בית אביו עזב את העיר ומעת ההיא יגוע לבקש את הפושע לתת נקמתו בו. אך הפושע הזה אחרי אשר עזב את העיר אשר בה הרבה שוד ורצח, ואחרי אשר פתה אותך לגנוב ויובילך אתו מבית דודך, ואחרי אשר הכה חרם בית אבינדב הצליח לעשית עושר ועתה מרומים ישכון והנהו ראש ומנהל לעדה כלה, והנהו נורא על כל סביביו ואזלת יד דן לנקום נקמתו ממנו –

– נורא הדבר הזה! – קראתי בשממון – ולא יאמן כי יְסֻפָּר, כי איש מלא חלאה ועון כמנשה ימצא מנוחה בביתי ומוסר כליותיו לא ימיתנו! –

– גם יומו יבוא! יבוא יום ויהיה למשיסה, כל עונותיו הרבים ישובו בראשו וישביתו מאנוש זכרו, כי לא לאורך ימים יצליח הרשע ברשעו. עונותיו ילכדונו ויפילוהו למשואות –

אך מה היתה אחרית האמללה? –

אחריתה? – – מה תהי אחרית נערה עבריה אשר חרפתה נודעה בקהל? אחריתה לחרפה ולדראון לכל בשר. אחרי כי בקהל אנשים ישרים לא מצאה עוד מנוח. בקשה לה להתרועע את בנות שובבות... ואתן תמצא כיום עיר מאפליה.

צרות דן ובית אביו נגעו עד לבבי ולא מצאתי מנוחה כל הלילה בשכבי על משכבי. אביו התלוי על עץ ואחותו האמללה התיצבו כמו חיים לנגדי ולרגלם באו גם פגעי אני. כל אשר נעשה אתי בעיר הזאת עלה על לבי ואמלא גם אני חימה ונקם על הזדונים אשר בקשו הצמיתי, עכבור והמחפשים, ראש הישיבה, המשגיח וכל בני הישיבה קמו כמלאכי זעם למולי, כל רעתם זכרתי ואתגודד: אברח מעיר הדמים הזאת, אחישה מפלט לי מן המקום אשר במשטה חרמים הוא לאיש ישר הולך, על שבכה אתהלך פה ופחים טמונים לרגלי על כל מצעדי. אברח! אך אנה אשים פעמי? מי זה לידי יתקע אם לא גם במקום אשר שמה יובילוני רגלי תשב רשעה ראש ותדכה עניים? אלך אחרי גדעון? אך הוא ימאן

קחת איתי אתו, וגם יאמר ללכת בתחלה אל עיר אשדות
אשר זכרה כעשן באפי. אמנם מי הסב בכל צרותי פה?
הלא נכבד ונאהב הייתי בתחלה, ומי יודע אם לא מצאתי
כבר מניחה בבית איש עשיר לולא נבערתי לקרוא בספרי
חכמה ולהתרועע את המחזיקים בם, ששנואי נפש כל היהודים?
מה יתנו לי אלה? אך צרה ופגע! האחד הוא גדעון אשר
משך לבי אחריהם, וגם היא עשוק ורצוץ כל היום, מטרה
לכל חצי משטמה ומה יוכל הועיל לי. אהיה ככל אחי אשר
רק התורה ידרשו ובכבודה יתימרו, אשים לעיר יובך פעמי
ששם הישיבה הגדולה, אבקש לקח בכל לב ואמצא עז וכביד
וחיים – כה אמרתי אימר ולא הוספתי עוד ביום השני להתחנן
אל גדעין כי יקחני אתו – ילך היא בדרכיו ואני אלך בדרך
אשר בחרתי – אמרתי בלבי בהפרדו מעלי וביום ההוא אחרי
אשר עזב את העיר שמתי גם אני לדרוך פעמי ללכת אל עיר יובך.

כה.

אַנְשֵׁי חֶסֶד.

עזבתי את העיר אשר בה ראיתי חיים כשתי שנים
וחצי, חיי שמחה גם חיי צרה ראיתי בה, חזיונות ותקות רבות
לקחו לבבי בימים ההם וכלם יחד כצל עברו ואבד כל זכר
למו. בה מצאתי דעת התורה אשר שמחה את לבבי ודעת
דרכי בני אדם אשר אתם התהלכתי והיא הביאה שבר
בעצמותי. אף כי גמרתי אימר לעזוב את גדעון ודרכיו, אף
כי החלטתי להסיר כליל מלבי את הרוח אשר יצק עלי ולבחר
בדרכי יתר האנשים אשר בוז יבוזו לרוח ודעת, אף כי
בקשתי חשבונות רבים להצדיקם מאשר כי המה רבים,
בכל זאת הגה לבי אהבה וכבוד רק לגדעון ולידידיה אשר אף
כי רק רגעי מספר ראיתי פניו בכל זאת נשאר זכרונו חרות
על לוח לבי לזכרון עולמים אשר לא ימוש, ובזכרי כל אלה
התחמץ לבבי ורוחי השתומם בתוכי על החמס והרשע אי–

משפט וגזל יושר אשר נעשה בעיר ההיא ובערים סביבותיה, הזדונים האלה אחיך המה בני אמונתך!— הדברים האלה נשמעו באזני תמיד מדי עלה זכרון העשקים על רוחי. המה אומרים כי ייסרו פושעים ונלוזי דרך? אך מי שמם לשופטים? מי יגיד להם צדקתם כי לא יפשעו המה? ואם לאמונה יגברו בארץ מדוע לא יהפכו ידם על כבדי עון כמנשה? גם לזאב מלים להצדיק נפשו עת יגזור ברצח כבשה תמה, גם לנמר אכזרי יהיה הצדקה אם יפתח שפתיו המגואלות בדמי נקיים להביא חשבון מעשיו במשפט, ואלה אחיך המה!! — השיבני בכל עת רוח מבינתי בחפצי להצדיקם למען אוחז באשורם גם אני. ומעשיהם עברו על פני לאחד אחד ואזכור את אשר דמו לעשות לי ובשרי סמר, רק זכרון אחד עוד האיר מול עיני ככוכב מזהיר באישון ליל, זכרון הזקן משה בן־צבי מטיבי אשר הרבה צדקות ואשר גם הוא עמד מנגד לדורשי חכמה, אך גם הוא בצדקתו הראה לי לדעת כי ישרה נפש ידידיה ודן בם, כי גם היא בכה לאחיו בבכי תמרורים, גם הוא בקש לעשות חסד את גדעון ולא זכר כי דורשים המה מעל ספרים טמאים, ומדוע לא רדף גם הוא אותי ואת גדעון באף כאשר עשו הזדונים? האם לא ירא את אלהיו מרבים? לא! רק יען כי הוא לאמונה גבר בארץ, יען כי הוא דרש משפט ויבקש צדקה, ואלה אבירי לב הרחוקים מחסד המה לא לאמונה רק לכבודם, לכספם, להיות נפשם יגברו בארץ. כאלה וכאלה חשבתי בעברי ברגלי עד מאפליה, אך לאחרונה הבלגתי על עשתונותי ואגזר אומר לבלי חשוב עוד כדברים האלה ולשכוח את שכולה ידידיה, גדעון ודן וכל אשר הורוני למען אמצא מנוחה בבואי אל עיר יובך. לעיר מאפליה סרתי לנוח מעמל הדרך ובלכתי ברחוב התבוננתי בפני כל נערה אשר עברה על פני, כי אמרתי: אך זאת היא אחות דן, ובבואי לבית מלון האורחים ואשב אל השלחן ראיתי נערה יושבת על יד איש צעיר לימים ואוכלים ושותים בטוב לב. אני ישבתי למולם ולא גרעתי עיני

מהנערה כי אמרתי אך זאת היא אחות דן, כי נראה לי כי
תואר פניה ותואר פני דן אחד הוא. בהתבונני בה שאלני
האיש היושב לימינה ברגז: מדוע תלטוש עיניך לנו? –

– לא בך כי בפני הנערה התבוננתי – עניתיו בתם לב,
והוא התנשא ממקומו ויכני לחי בכל כחו. אני נבהלתי רגע
כי לא פללתי למצוא מענה כזה, אך עד מהרה התעוררתי
אומר להשיב לו שבעתים, אבל הוא הניף מטהו ויאחז בערפי
וישליכני החיצה וכל הנאספים נתנו קול שחוק גדול וכרגע
ראיתי כי גם מלתחתי כְּשֶׁלֶכֶת אחרי החוצה. הרימותיה
במבוכה מעל הארץ וכלמה כסתה פני לשוב הביתה ולדבר אתו
משפטים ועל כן שמתי לדרך פעמי מבלי הבט אחרי. מדוע
הכני? מה עשיתי לו? או מה עול פעלתי לו כי הבטתי בפני
הנערה – שאלתי את נפשי – הלא נורא הוא הדבר הזה! איש
יקום על רעהו ויכהו לעין השמש ולעין רואים, והמה לא
יקומו לעזרתו כי אם ימלאו שחוק פיהם! אכן גם הוא יצדק
כי כחו אתו – השיבותי לנפשי ואגמר אומר לבלי סור עוד אל
בית מלון אורחים רק אל בתי התפלה.

לעיר נצב הקרובה למאפליה סרתי, אף כי שם העיר
הזאת העיר בלהה וזועה בלבי בזכרי את אשר עשו יושביה
לאבי דן, כי גשם שוטף נתך ארצה ויסך את דרכי. בעיר
הקטנה הזאת היו רוב יושביה מעם הארץ ורק כחמשים
משפחות מבני ישראל גרו בה, וכלם על עדת החסידים
התחשבו, זאת ידעתי מראשית ועל כן לא התפלאתי בראותי
כי בית התפלה שמם בחצי היום מבלי באי ללמוד בו, רק
איש אחד כבן שלשים שנה ישב והגה. האיש הזה היה קצר
קומה ודל בשר, חוטמו ארוך ועיניו השחורות מעופפות
בהוריהן מבלי נוח, הוא הביט בי מרגע לרגע כמו עוין
אותי. ובעליה ששם עזרת הנשים ישב איש וילמד לנערים
לקרוא בתורה. אני ישבתי ואקח לי ספר להגות בו, הספר
אשר לקחתי היה מסכת נדרים אשר כבר שניתי ושלשתי בה,
כי באור הר"ן מצא חן בעיני מאד. הלומד ישב כעל גחלי

איש כי בלי ספק קצף עלי על כי לא נגשתי בתחלה לְהִוָּדַע אליו, הביט הנה והנה, רגע קם ורגע ישב, אך לאחרונה לא משל ברוחו ויגש אלי בעינים רמות וברגל גאוה וישאל בקול נגיד: מי אתה? – עזות מצחו לא מצא חן בעיני, על כן לא שעיתי אליו ולשאלתו ואוסיף הגות. היטיב חרה לו על כי הקלותיו עד לבלי לענות על שאלתו, אך התשוקה לדעת מי אני, או החפץ ליסרני על קשי ערפי הסיתו לנסות דבר אלי עוד הפעם וישאלני שנית, אך לא עוד בקול מושל כבראשונה. בשמעי כי השפיל קולו עניתיו: בן ישיבה הנני –

– ובאיזה ישיבה למדת? –

– בישיבת מנחם בעיר שכולה –

– ומדוע עזבת את הישיבה הזאת? –

– כי אחפוץ ללכת לעיר יובך כי שם ישיבה גדולה –

– המעט ממך התורה אשר יטיפו בישיבת מנחם כי תבקש לך גדולות ממנה? ! אדמה כי תורת המורה בישיבת מנחם תספיק לך לימים ולשנים, הלא דבר הוא! – חתם דבריו במנוד ראש. כשמעי כי שב לדבר עזות החרשתי ולא עניתיו דבר, כי לא חפצתי לבוא אתו בריב, אף כי רק לילה אחד חפצתי להשאר אתו, אכן כרגע נחמתי ואומר בלבי: אשלם לו עזות מצחו בראשו ושבעתים אוסיף עליה ואקרא: ומאין תדע את הישיבה הזאת ואיפת תורת המורה מה היא? –

– מאין אדע? אני? את ישיבת מנחם? – קרא בשחוק גאון לב – הלא חמש שנים הייתי בה ואדע אותה לכל משפטיה –

– פליאה דעת ממני – עניתיו בנחת למען הרגיזו – מדוע עזבת את הישיבה הזאת, האם לא תספיק לך תורת המורה בה לכל ימי חייך, כי תבקש לך גדולות מאלה בעיר גדולה כעיר נצב? – פניו אדמו מקצף בשמעו את תשובתי ויקרא בעזוז אפו: היי, מה עז מצחך! אתה תאמר להדמות אלי? התדע את ערך בינתי? –

– ואיזה בעל כנפים השמיעך מדת בינתי מה היא? –

– אני אבין כי טפש כחלב לבך מהבין עד מה, כי על כן לקחת לך מסכת אשר לא לנערים היא, אמנם אם תאבה לדעת מה רבה בינתי שאל את כל יושבי העיר ויגידו לך כי המשנה הנני להרב ותדע את מי חרפת! –

– על פי רוב עדים יקום משפט ורוב בני העיר מעם הארץ המה לכן אעשה כדבריך ואסובב בשוקים וברחובות ואשאל את פיהם, ואם המה יתנו לדבריך צדק אאמין בם ואתן כבוד לתורתך –

– הנך עז מצח מאין כמוך! –

– רק במקום אשר לא תמצא אתה –

– עזות מצח כזאת לא ראיתי מעודי, הנער הזה יאמר להדמות אלי! –

– לא כן הדבר כי לך אתן משפט הבכורה –

– ואיך תענני עזות אם תתן תודה כי גדול אני ממך?

– בעזות מצח! –

– אני אמוד לך פעולתך אל חיקך נער שובב, והיום הזה תגורש מזה בחרפה ובוז – קרא בחמת אפו. מתנועת גויתו נפל המכסה מעל ראשו ואראה את כל כבודו, כי נזר ציץ על ראשו, ואם כי לא נזר אבנים יקרות רק זר פרחים ענדהו עטרות, בכל זאת הלא נזר היא ואבין כי לכן התגאה. אכן מי יתכן רוח בני האדם? אני אמרתי כי איש גאה וגאון האיש הזה וישמח בלבו כי ראיתי כי עליו יציץ נזרו, וכרגע ראיתי כי טפלתי עליו שקר, כי היא מאן להתגאות בגאון תפארתו וימהר ויכסה את ראשו ויתקצף עוד הרבה יתר כמו מידי היתה זאת לו כי נגלה כבודו למרות רצונו ויעזבני וילך לו אל מקומו. לעת הצהרים קם וילך ולא הביט בפני והמלמד ירד מעזרת הנשים ויגש אלי וישאלני לשלום במאור פנים. האיש הזה היה כבן חמשים שנה איש תואר אך נלעג לשון ובגדיו לא ענו בו עשרו אף כי לא קרעים לבש כי פעל ידי חרוצים נראה עליהם אך פניו העידו כי לב טוב לו על כן עניתיו גם אני שלום במאור פנים אז שאלני: מה נדברת את

הפרוש ? – אני ספרתי לו ככל הדבר ואצטדק על בואי בריב עמו, כי הוא לא קרא לי לשלום כאשר יעשה לאורח כי אם קרא לריב.

– אל תצטדק – ענה המלמד – כי ידעתי כי הוא איש מדנים וכעס, גם יראה באה בלבו פן תשאר פה ויגרע מחלקו בהיות עוד שני לו, אך אל תשים לבך אליו ולדבריו כי קצרה ידו מעשות לך רעה ואם תאבה לשבת פה ייטב לך מאד –

– זאת לא עלתה על לבי, כי אל עיר יובך אשים פעמי, ואסור הנה רק לשכב הלילה כי ירט הדרך לנגדי מהמון הגשם –

– ואם לעצתי תקשיב תשאר פה וייטב לך הרבה יתר מבעיר יובך, כי שמה רבים האוכלים ופה תשב במנוחה ותלמד לכל אות נפשך ומעשיך לא יובאו במשפט אם מעט ואם הרבה תהגה, לא כן שם יביטו שבע עינים על כל מעשיך וצעדיך יספורו, ואחרי כל אלה תמצא שמה רק ארוחה דלה, זאת ידעתי נאמנה, כי גם בני למד שם –. מדבריו הכרתיו כי ח ס י ד הוא אשר נבחר בעיניו מאכל תאוה ומדה אחת יין מכל שלש עשרה המדות שהתורה נדרשת בהן, אמנם מאור פניו וטוב לבו לקחו לבי ואענהו: אולי צדקת ממני, אך איך אשב את הנחש הזה יחד ? הן נפשי קצה בריב ומדנים והוא הן לא ירפה ממני –

– שלום לך אל תירא, הרב אשר בעיר הזאת הוא איש ישר מאד והוא יקרבך באהבה, כי יאהב מאד תופשי התורה ויתענג בדברו אתם, וגם את זה הפרוש יקרב לעין כל, אף כי ישנאהו בלבו על גאותו ורום עיניו, לבל יְחֻלַּל כבוד התורה בעיני העם אשר לא ידע בתורה עד מה, כי כל בני העיר הסרי דעת התורה המה, וגם הפרוש יעשה שלום לך כאשר יראה כי אזלת ידו מעשות לך רעה, או יבקש לו מקום אחר ואתה תשאר פה לבדך וידוע תדע כי על כפים ישאוך אחרי אשר תמצא חן בעיני הרב האהוב מאד לכל העדה, ואני אשיש מאד כי אמצא איש להתרועע אתו –. דבריו אשר יצאו מלבו

מצאי מסלית בלבבי ואומר: אודך מאד על טוב לבך יאם בוא יבואו דבריך אשאר פה –

– אם כה תעשה ייטב לך. עתה הגיעה עת ארוחת הצהרים הנני הולך לביתי ואנה תלך אתה? לוא ידעתי זאת מראש כי אז צויתי לאשתי כי תכין מאכל גם למענך, אך עתה ארוחתי דלה ולא תמצא בה חפץ, אך אם תאבה ללכת אתי בוא ושולחני נכון לפניך –. הבטתי בפני האיש הדובר בי ובמלבושיו ואבין כי נחת שלחנו לא מלא דשן על כן באתי במבוכה, כי אף כי נבחר בעיני פת חרבה מידי נותן בתם לבב מזבחי איש אשר לבו לא ילך אחרי פיו ובכל לבבי חפצתי ללכת אתו, אך יראתי פן אגזול מחלק העני הזה ולא יהי למלא בטנו ובטן בני ביתו – אשר רבים המה ברוב בתי העניים – תחסר, ואומר: לוא ידעתי כי גם לב אשתך טוב כלבבך ולא אהיה עליה למשא, כי אז אויתי בכל לבי ללכת אתך, אך אירא פן לא לרצון אהיה לה –

– אם רק זאת יעצרך, אל יפול לבך עלי כי אשתי תשמח עוד הרבה יתר ממני בבוא אורח לאכול אתנו לחם – קרא בשמחה. התבוננתי בפני האיש אשר כלו אומר עני אך ישיש לעשות צדקה ויהי בעיני כאיש המעלה, גם שפתו הנלעגה כשפת נדיב היתה בעיני.

אשריך ישראל! אך בך נמצאו אנשי חסד כמו אלה! ואם כי מספרם ילך הלוך וחסור מעת אשר על שרשי רגלי העמים יתחקו וכל טוב כל יקר אשר נחלו מאבותיהם יורו הלאה יחד את הדרכים הלא־טובים אשר הנחילום, אך בכל זאת עוד לא תמו גבורתי כלם והמה יהיו לנס עמים ולכבוד לרגי כלו בימים הבאים עת תפקחנה עיני שתומי העינים החכמים בעיניהם ויראו כי גם אבני קדש שפכו באשפתות יחד את ערמות העפר אשר כמשא כבד הכבידו מהם בטהרם ביתם לרוח העת. ביום ההוא יראו כי באשר אולת יד צרוו סביבוו להשבית זכרי כן תקצר לשון מדיחיו בקרבו להדיח לבבו מאחרי התכונה החסד והרחמים משיש דרכו מדורות עולמים!...

הלכתי אחרי האיש ובדרך הראה לי את בית הגביר, בית בנוי מעצים הזקים, שלשה חלונות לו מזה ומזה ובתוך רפת לבקר וארוה לסוסים, ואת השוק: חלקה בלי כל בית ואהל ועליו יתהלכו אוזות לשוח, ותרנגולים עם תרנגולות יתנו בשיר קולם באין מפריע. תרנגול אדום כדם וגדול מכל רעיו נשא ראשו בגאון ויניע בעטרתו וירם קול גדול כהמגיד בעיר מקלה בעת אשר הוכיח לבנות יעקב חטאתם על כי תלבשנה כתנות עם גלגלים מתחת כבנות האצילים ועל כי תעשינה שערת ראשן ביום השבת ואחריו ענתה כל האספה בקול המולה כהנשים אשר התודו על פשען בעזרת הנשים.

— הבית הגדול הזה — אמר אלי מוליכי — בנה איש רשע עריץ ומלשין, אשר ארח לחברה את פושעים ומורדים ובנותיו השחיתו דרכן, בכסף אשר אסף בפשע, כי מוכס היין היה וירבה מכס וימהל סבאו במים, אך הרשע יכין ואחר ינחל. הוא מת בעד פשעו והבית נפל לחבל לאיש אחר אשר אף כי גם הוא לא בין צדיקים יתחשב אבל הוא אחד מאנשי שלומנו, הנה כי כן אחרית כל המלעיבים בקדוש ה׳ בהצדיק משיש תפארתנו —. לא ידעתי מדוע הטיף עלי את המיפר הזה, אם הבין כי לבי לא ילך אחרי החסידים, או רק מאשר כי חפץ לדבר, אמנם לא כשמן ששון היו לי דבריו, כי הבינותי מי הוא הרשע ואזכור את דן ואת כל הרעה אשר מצאה את בית אביו, על כן לא עניתיו דבר ואלך אחריו במי מדמנה עד הברכים עד באנו אל ביתו, בית קטן יציר בנוי מעצים דקים ובעד שתי חלונות יפלג השמש אשר הופיע ברגע ההוא לקרניו תעלה לבוא בו. מראה הבית מחוץ העיד כי אדוניו לא עשה עושר, אך מבית נראה כי ביד חרוצים תכין אשתו מלאכתה; קירותיו היו טוחים ומשוחים בסיד לבן כשלג, בתוך עמד שלחן עץ ועליו מכסה לבן ויוך, כסאות עץ סביב לו וכלם טהורים מחלאה והרצפה משוחה בטיט יסוד אדום. מבעד החלונות הקטנים אשר מורקו ושטפו במים ואחת מהנה לא נשברה יבוא אור בהה, ויצאה בבלי תנחושת

אשר מורטו למען היות להם ברק וניצצו כזהב טהור מעל התנור אשר שם מקימם. השתוממתי מאד בצעדי צעד על מפתן הבית כי את אשר לא פללתי ראיתי. בעלת הבית אשר מַרְאָהָ היה כמראה הבית מבית קדמה פנינו ותקבלנו בשמחה באמרה בקול נעים: ברוך בואך אורח! – ותסב פניה אל אישה ותאמר: על זה אודך מקרב לבי כי הבאת אורח אתך כאשר לא עשית זה זמן כביר ואקצף עליך, אך עתה אסלח לך בראותי כי תבקש להיטיב דרכך –. כחולם הייתי, רגע הבטתי בכלי הבית ורגע בפני אדוניהם עלוי הלב, כי לא שערתי בנפשי מעודי כי בית צר כזה יהיה מעון שלום וברכה, ששון ואהבה.

– מה תחזה שם על התנור כי כה תתבונן? – שאל האיש בשחוק כי הבין לְרֵעִי – האם בפעם הראשונה תראה עשר רב כזה? –

– האמת אגיד לך כי לא פללתי ראות את אשר תראינה עיני, ומשנה תודות אשיב לך על טוב לבך כי הבאתני הנה לראות נצורות לא חשבתי –

– ואתה אמרת בלבבך כי אל אוהל דל אובילך ואני הבאתיך להיכל עונג, האין זאת? – קרא האיש מטוב לב – אך אני לא רמיתיך ולא בי האשם, כי אם זאת הנצבת בזה אשר כל בני העיר בשם א ש ת ח י ל יכנוה ופי בשם ה ק ו ס מ ת יקבנה, היא היתה בכל זאת, ידה תשלח לקְסוֹם קסם ותהפוך מאוהל צר לנוה שאנן –

– רב לך רב דבר חלקות, מחליק לשון – קראה האשה בשׂוּמה בידה מחסים לפיו ופניה אדמו כפני נערה – הלא זה הוא חלקי לעשות סדרים בבית ומדוע תרחיב פה לאמר: היכל ענג, נוה שאנן? מְהֻלָּל שם ה׳ כי נתן לנו בית ומחיה ואל נבקש לנו גדולות –

– יהי האירח לשופט בינינו ואת אשר יצדיק בריבו יהיה הצדיק – קרא בשחוק.

– חנה בתי, רוצי והביאי דג מלוח ושמן וחומץ – אמרה

בעלת הבית אל הנערה אשר ישבה בקצה הבית בצד התנור ותתמיך פלך ואשר על כן לא ראיתי אותה עד כה. הנערה קמה ממקומה כרגע ותצא ובעל הבית הוסיף לדבר : נשבה נא כלנו ואתה היה השופט, הגד בלי משוא פנים : את מי הצדק ? – רוח מלא משמחתם בא גם לי לכן דברתי גם אני ברוחם ואומר : לרעיתך אתן צדק –

– התשמע התשמע ? – קראה האשה ותמחא כף.

– האם תרשיעני ולא תודיעני על מה ? –

– אני אשמיעך, כי קראת להבית הזה נוה שאנן והיכל עונג ותחטא בשפתיך, כי אמנם ע ד ן ג נ י ם או ג ן א ל ה י ם ז ה שמו אשר תקרא לו –

– הנה כי כן ! שאי את רעיתי כלמתך כי לי הצדקה ולך בושת הפנים –

– כל הגברים יחליקו לשון – ענתה האשה.

– אל נא אשה כבודה, אל תגידי כזאת – עניתי ברוח נכון – לא אחליק לשון ולא אדע חנף רק אשר עם לבבי לא אכחד, כי משנה שמחות אשמח בראותי, כי לא רק בצל הכסף צל האושר, וכי בידי האדם לעשות לו עדן גנים באדמה אם לא ישחית בידו את חלקו. עד הנה שמעתי כאלה רבות אך לא האמנתי למשמע אזני אחרי כי ראיתי כי לא כן יעשו כאשר ידברו, כי ירדפו להשיג עושר בעת אשר ירוממו חין ערך העוני תחת לשונם, אכן עתה ראיתי כי ביד האדם טובו והתורה הזאת תיקר בעיני מכל חפץ –

– כמה שני חייך ? – קראה האשה בתמהון. בעל הבית הביט בה כמשתאה כי לא הבין אל מה ירזמון מליה.

– עוד מעט ימלאו לי שבע עשרה שנה –

– שבע עשרה שנה ? וכאיש בא בשנים תדבר ? –

– לא רוב שנים יודיעו-חכמה – עניתי באנחה.

– אמת הדבר, הנסיון יורנו הרבה יתר מהורים ומורים עם אלפי שנים גם יחד – ענתה האשה וגם היא נאנחה.

– מה זאת ? – קרא האיש – האם תשעה באב או יום הכפורים היום כי תאנחי ? –

– צדקת אישי לא אשיב לכסלה – . הנערה שבה ותכין מאכל ונשב אל השלחן. בשמחה אכלנו ונטב לבנו בדברים טובים ובלבי אמרתי מי יתן והיו גם גדעון ודן אתנו, יראת הראשון כי צדק בדבריו והשני כי שגה במשפטי באמרו כי ישר וצולח באדם אין. אך נקל הדבר להביא אורחים אל בית רעהו, לוא חשבתי הביאם אל ביתי כי אז ראיתי כי רק כסא אחד עוד נותר ריק ולוא באו שניהם יחד כי אז לא היה מקום לאחד ממני, ובלי ספק עזבה אז הנערה אשר ישבה למולי את מקומה ובזאת לא חפצתי, כי אם אמנם לא רבת יפי היתה אך רבת חן והדר לבושה ותום עיניה משכו עיני אחריה הרבה יתר מיפי הפנים. אמנם האורחים לא באו והנערה נותרה על מקומה ואוכל בטוב לב ואדבר את האנשים ואשיב על שאל תיהם כמו כבר הסכנתי לשבת אתם ימים רבים. וגם אדון הבית ורעיתו הרבו שיח וירבו לשאול רק הנערה לא פתחה פיה ובאשר הבטתי בה הורידה לארץ עיניה ולחייה כָּסוּ בארגמן, מבלי דעת מה רב הון ערך הצבע הזה אשר במחירו נתנו בנות העשירים הון עתק לוא נִתַּן במחיר, כאשר גם הוריה התענגו על רוב שלום מבלי הבין כי רוזני ארץ הרבו במחירו לוא ידעו איפוא ימצא. גם אני לא ידעתי אז כל ערכו, אף כי כמים קרים בחום קציר השיב הוחי אשר שבע נדודים ואי–שלום, ואשר נלאה נשוא תלאות ופגע ושמוע ריבות שפתי האנשים אשר חייהם היו עליהם למשא, אבל עתה, עתה אחרי אשר גם יתר שנותי עברו כענן אשר רוח סערה ניסכה בי ותסערהו ממקומו, עתה אחרי כי השגתי את אשר בקשתי ועוד הרבה יתר מאשר בקשתי, עתה עת אוצרות זהב בידי והמה לא יעצרו כח לתת לי ימי מנוחה וחיי שלום כאשר לא יצילו ארונות זהב ומצבות שיש את גוית המת הטמונה בקרבם מהיות לברות לשני תולעה, עתה אבין ואדע מה יקר השלום אשר ימצא משכנות בבית העניים הישרים בלבותם אשר לא ראו עושר ולא דרשוהו,

כו.

שִׁירָה חֲדָשָׁה.

האנשים מצאי חן בעיני מאד ואחפוץ בכל לב להיתר ולשבת אתם, אך יראתי פן לא תצלח בידי האיש להושיבני בעיר וכאשר שב הפרוש לבית התפלה אחרי ארוחת הצהרים ויתבונן בי דקרו מבטי עיניו כחצים שנונים ללבי ויהי בעיני כמלאך משחית אשר יקים לגרשני מבית תענוגי, אך פחדתי ללא פחד כי האיש הקים את דבריו וידבר טובות עלי באזני הרב אשר בעיר, ולעת תפלת המנחה בא הרב לבית התפלה ויגיש אלי וישאלני לשלום במאור פנים. האיש הזה היה רם קומה ובריא בשר וזקנו הגדול נתן לו הדרת פנים אף כי לא טוב תאר היה, כי חוטמו השתרע לארכו ולרחבו ותאר גבילו עד הזקן משלשת עבריו, ועיניו השחורות והקטנות מאד הביטו נוכחן כמו אין כל רוח חיים בהן. במלבושיו נִכַּר כי לא ידע מחסור וכי רב הוא, כי בגדים שלמים אך לא נקיים לבש. פניו הפיקו תום ואולת יחדיו ושפתיו העידו כי פניו לא ענו בו שקר. אחרי אשר השיבותי לו שלום ענה ואמר: הנה רבי ברוך המלמד דבר טוב עליך ואם תאבה לשבת אתנו הנני נכון לדבר עליך באזני עשירי העיר ויתנו ערך מחיתך ותלמד פה לכל אות נפשך באין מפריע — ולמען כבדני נגד הנאספים להתפלל הביט בגמרא אשר לפני, אך בראותו כי מסכת נדרים היא השתומם ויקרא: האתה תהגה במסכת כזאת? האם תבין בה עד מה? — אבל כרגע נחם על דברו בראותו כי מלא פני קלון תחת כבוד ויחפוץ להצטדק, אך הפרוש אשר עמד לימינו קרא בשמחה: הלא מראשית כזאת אמרתי כי הנער הזה לא ידע בין ימינו לשמאלו עד כי לא יבין כי לא לנערים להגות במסכת כזאת — הרב הוכיחהו על פניו על כי יכלימני בפני הנאספים, וזאת נתנה אומץ בלבי לענות לחורפי דבר יאקרא: גם אני מראשית כזאת ידעתי כי

המלבין פני חבירו ברבים אין לו חלק לעולם הבא ועל כן מאנתי לבוא בדברים את האיש הזה אשר בלי ספק לא ראה מעודו דברי החכמים, כי לולא זאת לא ערב לבו לחטוא בשפתיו נגדה נא לכל העם, אך על זאת אתפלא כי איש אשר לא ראה דברי החכמים מעודו יעיז מצח לתת לבו כלב אחד החכמים – פני הפרוש אדמו מקצף, וגם בעיני העומדים לא מצאו דִבְרֵי חן, כי המה דמו כי לחכמת לב הפרוש אין חקר, אך הרב הצדיקני באמרו: הן הוא לא קרא לריב והצדק אתו לעמוד על נפשי, אמנם יִבָּחֵן נא ואם לא יבין את אשר יקרא אז יצדק איש ריבו –

– טוב הדבר ואם קצרה בינתי מהבין את אשר לפניו יגורש מזה; כי לא נתן מלחמנו לבוערים וחסרי דעת – קראו אחדים אשר כרגע הכרתים כי מדלת העם המה, כי על כן ישמרו מועד התפלה.

גם יִקְרַם לחי על עזות מצחו – קרא הפרוש וינף ידו כמו כבר נחרץ משפטי. הרב לא ענה על דבריהם ויבוא אתי בדברים וישאלני ואני עניתיו כאשר ידעתי והוא הוסיף לשאול ואני הוספתי לענות והעתרתי עליו דברי עד כי לא מצא מענה לאשר שאלתיו, ובראותו כי אין דרך לנטות קרא בעליצות נפש: מובטחני בו שיהיה מורה הוראה בישראל, הן רבה חכמתו כאחד מהגדולים – העומדים תמהו איש אל אחיו והפרוש קרא: הלא זה הוא דברי כי נער משלח הוא, כי לולא זאת מדוע בקש לו עיר קטנה כנצב. הלא בכל הערים הגדולות ימצא מחסה, אות היא כי משחתו בו ומי יודע מדוע גורש מישיבת מנחם? – כחץ רעל ירדו דבריו ללבי ויהממוני ולא ערב עוד לבי להשיב חרפה אל חיקו – הוא ידע כי גרשתי מישיבת מנחם! ולא פה עוד המנוחה לי, אשים כרגע לדרך פעמי מבלי הבט אחרי – גמרתי אומר ואביט במבוכה סביב כי יראתי מהביט בפני האנשים, אך כרגע ראיתי כי שגיתי, כי הרב נתן בקול נגיד על הפרוש ויקרא: איך מלאך לבך להוציא דבה על איש זר לך מתמול שלשום?

היום בא הנער הנה ולא תדעהו, ואיך תעיז פנים לאמר כי גרש מישיבת מנחם, ומי השמיעך כי בישיבת מנחם למד ומי הגיד לך כי גרש משם ? –

– הלא זאת יבין כל איש כי גרש, כי לולא זאת מדוע עזב את הישיבה ? והוא בפיו ספר לי כי למד בישיבה ההיא – רוחי שב אלי בשמעי כי לא ידע מה עמדי ורק למען העטות עלי בושה דבר עד כה, אך בכל זאת לא ערב לבי לדבר אתו משפטים ואחריש ויחשב לי הרב זאת לצדקה ויקראני ללכת אתו לארוחת הערב, ומאחרי שמעתי קול הפרוש קורא: אני אשבע כי גורש מהישיבה לא אשקוט ולא אנוח עדי אדע דבר ברור –

הרב הציגני לפני אשתו באמרו: מרים הנה לפניך נער מלא תורת ה׳ כאחד הזקנים! – האשה אשר ישבה אל השלחן ותקרא בספר ר א ש י ת ח כ מ ה קמה ממקומה ותביט בי בעיניה הקטנות מאד היושבות בסתר עפעפים צהובות, אשר הפיצו זיקי שמחה ותאמר: ברוך בואך, בכל נפשי אוהב את למודי ה׳ הדבקים בתירתו, הנני אשה ובכל זאת דבקה נפשי אחרי תורת ה׳ ואהגה יומם ולילה, כי רק זאת תעודת האדם בחלד, כל יקר וסגילה, כל מעדני מלך ובגדי חפש לא ישוו בעיני מול תירת ה׳, אך היא תשיב נפשי ואברך שבע ביום את אלוה עושי כי חנני בבינה – אני השתוממתי בשמעי דבריה, כי מעודי לא שמעתי כזאת מפי אשה, אך בהתבוננני בה ראיתי כי לא שקר מליה, כי בגדיה וכל כלי הבית ושני הילדים אשר ישבו על הרצפה העידו כלם בפה אחד כי בעלת הבית תהגה יומם ולילה בתירת ה׳, וגם אישה התעורר למלאות דבריה ויאמר: ידוע תדע כי לרעיתי לב להבין דברי החכמים והיא תדע דינים רבים בשלחן ערוך, וזה שמה אשר יקראו לה בכל העיר חצי־רב – פני חצי–הרב נהרו בשמעה תהלתה מפי ה ר ב–ה ש ל ם, ותגיע בראשה הקטן אשר הגיע לטבור אישה (אולי גם בעבור זאת קראו לה בני העיר חצי–רב כי רק עד חצי גויתו הגיעה) וחוטמה העגול אשר

עקבות אבעבועות נראו עליו אדום מרוב שמחתה, ויהי מראהו כמראיה שֶׁנִּיהָ אשר הראתה בשחקה מטוב לב ותאמר: אמנם כן הוא, לא כחלק הנשים השאננות הרודפות תענוגות בשרים ותעזבנה לאנשיהן חלק אלוה ממעל חלקי, אני אבקש להכין לי מקום מנוחה כאשר ימלאו ימי מאה ועשרים שנה ולא אחכה לנהמא דכיסופא — פי האשה היה כמעין המתגבר ומי יודע אם לא הוסיפה להראות רב כחה בדעת התורה לולא אמר אישה: שם נהמא הזכירני כי עת האוכל הגיעה —

— חיה שימי לחם! — קראה בעלת הבית. האשה אשר ישבה על הארון ותשתק את הילדים קמה ממקומה לערוך את השלחן. האשה חיה היתה כבת עשרים ושלש שנים ופניה כפני שד יער, ראשה היה מכוסה במטפחת גדולה מלאה עפר וקיא צואה ופתילים ארוכים ירדו ממנה ויכסו פניה אשר לא רחצה בבורית מיום הולדה וישתרעו עד רקתה המכוסה בבגד מלא חלאה וקרוע ככל בגדיה אשר לבשה מכף רגלה ועד קדקדה. ידיה מגואלות בטיט כי עשתה מנורות טיט להבין לבית התפלה למען שמחת התורה, כי ביום ההוא ירבו אורה ומחוסר מנורות נחשת וברזל יעשו מנורות מטיט היון, וזה מעשה המנורות: טיט ועפר יתבוללו יחד ומהם יעשו כדורים ובכדור יקבו חור באצבע ואחרי כן יציגו את הכדורים לפני השמש עד כי ייבשו והיו למנורות, ועל מי המצוה להכין כלי הקדש האלה אם לא על חצי־הרב? וידי מי תעשינה אותן אם לא המשרתת בביתה אחרי כי היא תהגה בתורת ה׳ כל היום? ואחרי כי לרחוץ כפים בבורית כדבר חטא הוא לבת יעקב, הנה יבין כל קורא מה רב נקיון כפיה בערכה השלחן, אך אדוני הבית לא שמו לבם לדבר קל כזה וישבו לאכול בתאות נפש, אמנם בעיני היה כלחם מגואל ונפשי זהמתו אף כי בבית הישיבה לא הסכנתי גם אנכי לנקיון וטוהר, אבל לאכול הסכנתי על שלחן טהור וכאשר זכרתי את בית המלמד אשר בביתו אכלתי בצהרים ואת אשתו

הצופיה הליכות ביתה בטוב טעם, הוספתי לבזות את השלחן אשר לפני. ואמשוך ידי מן המטעמים עד כי לא נגעתי בהם כמעט. אל השלחן ישב הרב וחצי-הרב ובנם הבכור נער כבן שש עשרה שנה אשר כרגע ראו בו כי בן אביו הוא לחכמה, ובתם כבת עשר אשר כרגע הכירו בה כי בת אמה היא לטהר, ושני הילדים הקטנים אכלו על הארץ. בעלת הבית התבוננה כי לא אגע במטעמים ותאמר: אכול ושתה כבן בית ושכח כי אורח אתה, כי בכל לבבנו נתן לחמנו, וחוה תדע להכין מטעמים וממבחר הזבח יגתן לנו —

— אבל שבע אנכי כי אכלתי לשובע נפשי בצהרים ולא ארעב עוד —

— איפו אכלת בצהרים? —

— בבית ברוך המלמד —

— האם נחת שלחנו כה מלא דשן, כי תשבע כל היום מארוחתו? — שאלה בעלת הבית ותעקם שפתיה.

— אני לא אשים לבי למאכל תאוה רק אל זה אביט אם הנותן אותו בלבב שלם יתננו —

— צדקת מאד, טוב פת חרבה ושלוה בה אמר החכם, אך גם אנחנו בעין טובה נתן מלחמנו לכל רעב —

— זאת אראה בעיני וידעתי נאמנה כי לולא אכלתי בצהרים למלא בטני כי אז אכלתי עתה בתאות נפש —

— טוב מאד! — קרא הרב וימחא כפיו — בחכמה דבר ויוכל לך —. אני לא קויתי כי לחכמה יחשב לי המענה אשר עניתי בתם לב, אך מי זה לא ישמח בשמעו תהלתו? לכן שמחתי גם אני על התהלה, אך בעלת הבית לא ששה, כי בלי ספק לא לרצון היה לה כי יכולתי לה לפי דברת אישה ותדום רגעים אחדים, אך אשת חיל כמוה אשר לא הסכינה בעמל כפים כי אם בדבר שפתים לא תדע שבת דומם ותפתח פיה ותאמר: אמנם כן אשת המלמד אשת חיל היא ותדע להכין הכל במעט הכסף אשר ימצא בעלה שכר פעולתו וגם אשה טובת לב היא, אך בכל זאת לא ישרו דרכיה בעיני,

כי היא תרבה לפאר ביתה ולטהר כליה ומלבושיה כאחת מבנות הארץ ולא כבת ישראל. לא לבת ישראל לבלות ימיה רק במלאכת הבית ולהתהדר כבת נדיבים, הן עתה בשבתה באוהל דל וידה תקצר מהכין מלבושים יקרים לה תחריש כל היום להתהדר, ואף כי לוא מצאה ידה כביר הלא אז מחלצות לבשה כבנות האצילים, לא! לא נאוה לבת ישראל להתהדר, וגם את בתה תדריך בנתיבותיה, חי נפשי כי לוא גם מצאה ידה לתת מאת אלפים שקל נדה לבתה כי לא נתתי את מאיר בני לקחת אותה לעזר כנגדו, אחת דברתי ולא אשנה כי לא לבת ישראל דרכיה – קראה ברוח עז כמו לחמה את איש אשר אמר להכביד עליה אכפו כי תתן את מאיר בנה לקחת את בת המלמד לאשה. פני הנער אשר כסו בחורת מות אדמו בשמעו דברי אמו, ובעל הבית אמר: אל נא רעיתי אל תתני את פיך לחטוא, הן כלנו ביד ה׳ ומי יאמר בזאת חפצתי ובזאת מאסתי, הן הוא יבחר והיא ימאס ואנחנו בידיו כחומר ביד היוצר –

– אך אני לא מגודל לבב דברתי עד הנה כי אם מיראת אלהים – ענתה בנשאה למרום עיניה.

– אבל בכל זאת אדמה כי לא תצדקי בדבריך, כי דברים כאלה ל ל ש ו ן ה ר ע יחשבו –

– הלא כזאת השמעתי גם באזניה פעמים רבות וכאשר מתה בתה הגדולה גליתי למוסר אזניה ואומר לה כי דרכיה לא ימצאו חן בעיני ה׳ והיא הקשתה את ערפה ותאמר: לא אאמין כי אלהי הרחמים יפקוד אפו על האיש אשר יטהר מעשי ידיו מחלאה, הנה כלנו מעשי ידיו אנחנו וגם גויתנו לו היא ומדוע ישים אשם נפשנו על כי נשים עינינו על פעל כפיו לבל יהיה לדראון? הנה כזאת ענתני בעת אשר כאבה היה חדש עמה ותמאן קחת מוסר ואישה הכסיל יאמר לכל מעשיה: טוב! ולא אחטא בלשוני כאשר אדבר כאלה אחרי אשר גם על פניה הגדתי לה דרכיה, כי חכמינו אמרו: מילתא דמתאמרי באפי מרא לית בה משום לישנא בישא – חתמה בדבריה ותבט בי כמנצחת.

– ילך איש איש בדרכו ואנחנו בדרכנו נלך – ענה האיש – אני אוהב את כל בני ישראל ולא אשים לבי לדרכיהם כי רק היודע מחשבות יבוא במשפט את ברואיו לשלם לאיש כדרכיו, ואנחנו מה כי נביא מעשי רעינו במשפט? יבקש איש איש נגעי לבבו ולא יחטא –

– אבל שכחת אישי כי כל ישראל ערבים זה בזה ואם איש אחד יחטא יהיה החטא על כל העם! – האיש לא מצא מענה ואני הרהבתי עז בנפשי לענות אף אני חלקי ואומר: אמנם לא אזכור בכל דברי התורה והחכמים כי זאת תחשב לחטאה לאשה כי תכין ביד חרוצים מלאכתה בבית, הלא שלמה המלך הרבה להלל את אשת החיל אשר כפיה תתמכנה פלך ותצפה הליכות ביתה ושש וארגמן לבושה, וכאשר אחזה לי תעשה אשת המלמד כתורה וכמצוה כי רק זאת תעודת הנשים בחלד להכין בבית מלאכתם –

– חי נפשי כי צדק מאד בדבריו, כחכם לב ידבר! – קרא האיש בשמחה בראותו כי חשתי לעזרתו, אבל האשה התקצפה ותקרא: האם גם אתה בדרכי הבוערים תבחר אשר יאמרו כי דברי התורה והנביאים כ פ ש ו ט ם ה ם? הטרם תדע כי צפונות רבות נסתרות בהם וכל השיר אשת חיל רק על ה ת ו ר ה נאמר כאשר כבר הוכיחו חכמינו –

– אמנם סלחי נא לי אשה כבודה אם אזכירך כי כבר אמרו חכמינו כי אין מקרא יוצא מידי פשוטו, ואם אמנם אודה לך כי נסתרות בהם, אך הנסתרות לה' אלהינו והנגלות לנו המה –

– לוא גם צדקת בזאת, אך הלא עלינו לזכור בכל עת את הרבן בית מקדשנו – בזכרה בית מקדשנו נאנח הרב וגם היא נאנחה – וכאשר נתקשט ונצהיל פנים ונרבה לפאר את ביתנו הלא אז נשכח כי ב ג ל ו ת הננו –

– אמנם הלא ראיתי כי היא לא תשכח זאת, כי אף כי קירות הבית משוחות בסיד לבן, אך חלקה קטנה נשארה על הפתח בלי משוחה בסיד ועליה כתובה „זכר לחורבן" ובעת

אכלנו ראיתי כי אף כי המכסה אשר כסה את השלחן טהור היה בכל זאת לא שכחה את החרבן כי עשתה כמשפט ולא כסתה את כל השלחן, ולא עוד יקרנה עון –

– האם בזאת תצדיקנה, כי לא עברה על דינים המפורשים בשלחן ערוך? הלא אלה חקים כתובים המה על שלחן הערוך ולוא הֵפֵרָה אותם הלא אז יצאה מכלל ישראל, אך עלינו המצוה לגדור גדר כאשר אמרו החכמים עשו משמרת למשמרת, והיא לא תעשה כזאת ובמה תצדיקנה איפו? –

– רק הסידים ואנשי מעשה צִוּוּ בזאת ולא כל הרוצה ליטול את השם חסיד יבוא ויטול –

– טוב מאד! בחכמה דבר! – קרא הרב, והאשה אשר לא מצאה מענה נכון ענתה ואמרה: אכן מליץ יושר אתה, זאת לא אכחד ועל כן לא אוסיף הלחם אתך, וגם אתה אל תשמיע דברינו באזני אשת המלמד –

– חלילה לי מעשות כדבר הזה, בטחי בי כי לא אלך רכיל – ברכנו את ה׳ כמשפט ואשיב אל בית התפלה לשכב הלילה. אם מצאתי אני חן בעיני חצי–הרב לא ידעתי אך זאת ידעתי נאמנה כי היא לא מצאה חן בעיני, כי לא לבד כי כאשת פתיות ומשחת המראה נראתה לי, כי אם גם כרעת לב היתה בעיני אחרי אשר דברה סרה על אשת המלמד אשר ראיתי חכמתה וכשרון ידיה, ומאד אותה נפשי לשמוע מה תדבר אשת המלמד בה, אכן הרב לקח לבי בתם לבו ואמרי יישר אשר דבר אף כי גם הוא כסיל אדם היה. ביום המחרת בבקר נגש אלי הרב ויאמר: ראה נא ראה כי מצאת חן בעיני אשתי, אף כי לא כרוחה דברת ובלילה הזה גמרנו אומר לקחת אתך לביתנו וארוחתך ארוחת תמיד תנתן לך בביתי ותחת זאת תלמוד יחד את בני, גם ערך בגדיך אתן לך בשכרך –. אף כי לא לרצון היה לי לאכול ארוחת תמיד בביתי בכל זאת נאותי לו, כי טוב היה בעיני לאכול בשברי מצפית ללחם חסד וגם המלמד אשר היה לאיש סודי יעצני

לעשות כזאת ואתן נקמות בהפרוש אשר גוע כמעט מקנאה ויקרא בקול בשמעו זאת: ראו תראו! עוד גנוב יגנוב כל אשר להרב ויברח – אך אני לא שמתי עוד לבי לא לו ולא לשמעיו אשר הגיעו בראשם, וכעבור ימים אחדים הסכנתי את חצי־הרב ואת המשרתת טובת החן ורבת ההדר ואת כל בני הבית ואוכל לכל אות נפשי כי ממיטב הבשר נתן בכל עת להרב אשר היא היה גם טובח הטבח ואלמד את בנו אשר לא ידע אף קרוא בגמרא, ואשמע נפלאות צדיקים ומעשי אנשי שם תמיד מפיו ומפי אשתו אשר הרבתה לספר, ואשר פעם אחת ראתה גם בעיניה אותות ומופתים אשר לא נשמעו בכל הארצות בבית הצדיק מצבועאל. אני שמעתי והאזנתי ולא עניתי דבר כי יראתי פן תפקחנה עיניהם ויראו כי לא אאמין בקדושת צדיקים ולדבר הזה לא יאבו סלוח החסידים ומה גם נשותיהם אשר תאהבנה את הצדיקים הרבה יותר מבעליהן בתקותן כי בשכר זה יְזַכּוּ מהם להוליד כמוהם. בימים הראשונים בזיתי צלמה אך אחרי אשר שמעתי תהלתה מפי אשת המלמד, אשר ענתה בה כי היא אשה יראת ה׳ וטובת לב מאין כמוה, וכי תפליא חסדיה כל היום לעניים ואביונים ובמקום חולה שם היא, ואף כי מרוב יראתה את ה׳ תדבר לפעמים תועה על האנשים אשר לא יעשו הצדק בעיניה, בכל זאת יסלחו לה כלם לדבר הזה יען כי לא רבה חכמת לבה ויען כי תרבה עשות חסד – אחרי שמעי כאלה נהפכו פניה המשחיתים להוד ולשונה הרע לטוב בעיני ואכבדה בלבי.

הרב ישב כמעט כל היום בביתו, אף כי כִּהֵן בשלש כהונות, ויעשה ביד חרוצים בתים למזוזות, כי אמן היה לפסול בעץ ארז פרחים וחיות ועופות אשר על טובם ויפים השתוממו כל בני עיר נצב, כי לשבוח טבח נקרא רק שתי פעמים בשבוע, ומדוע נקרא בשם רב לא אדע עד הנה, כי השאלות הגדולות שאלו בעיר מאפליה הקרובה לנצב, ושאלות קטנות בבשר וחלב וכהנה ידעו כל בני העיר מראשית את התשובה אשר ישיב, כי תשובה אחת השיב לכל

שיאל „מרפה"! ולפעמים לא שמע גם את אשר שאליהו ויען: מרפה! גם לאחת מהשכנות אשר באה להשמיעהו כי מחר יהיה יום חתונת בתה ותבקש ממני כי יביא לסדר הקדושין, והדבר הזה היה למלה בפי יושבי העיר ויהדלו משאיל עוד את פיו. וספר כריתית לא נִתַּן בעיר נצב אשר לא על נהרות תשב, גם תורה לא בקשה עדתו מפיו ביום שבת תשובה ושבת הגדול כי כל העדה היו חסידים והמה לא ישמעו בקול דורש ומטיף, אך בכל זאת נקרא בשם רב, אם מאשר כי כנו לאישתו בשם חצי–רב על כן נתנו לו שם רב, אי אילי כנוהו בשם רב למען יצדקו בכנותם לאשתו בשם חצי–רב, אך לא חוקר ודורש וגם לא כותב שאלות ותשובות הייתי לכן לא שמתי לבי לשמו אם בצדק או אין נקרא בשם הזה, כאשר לא שב לבו הצדיק בצבועאל אשר הרימהו על כסא הרבנות לדעת אם ידע משפטי ישראל וחקותיהם, וכאשר לא הרבו חקור בני עדתו אם צדק הצדיק בהקימו איתם אלוף לראשם, כי כל קהלות החסידים לא יבחרו להם רב ומורה רק את אשר יבחר בו הצדיק הוא הנבחר, ואיש לא ירהיב עוז בנפשו לבקש חשבינות מדוע בחר בו הצדיק אם על רוב תורתו או על חסידותו? ולוא גם ערב איש את לבו, האם ישמעו בני עדתו בקולו? הלא יחרם מקהלם אחרי כי יספיק בדברי הצדיק, ולוא גם נמצא איש כביר כח לב אך הימצא בהם יודע תורה אשר כח בידו לשפוט בין יודע תורה לאשר לא ידענה? הלא כלם אך בנסתרות נפשם חפצה, ובנסתרות הלא יש לאל יד איש ואיש לעשות לו יד ושם, כי מה הנה הנסתרות? הדברים אשר ידבר איש ושומעיו לא יבינו, ואם גם המדבר לא יבין את אשר ידבר הלא ידע נסתרות מעל נסתרות וגבוה מעל גביה יאמר לו, ובכן יש לאל יד הצדיק לבחר באשר יבחר, באנשים הכרים למשמעתו ומשמיעים נפלאותיו ורוב קדושתו ואשר יקבצו על יד כסף כפירים למענו ואשר יבואו כפעם בפעם אל היכל כבודו לבקש פניו. ואת כל העבודות האלה עבד הרב בעיר נצב באמונה לא הפיל דבר ארצה, כל היום היה

הצדיק שיחו, ונפלאותיו אשר כבר השמיע אלפי פעמים הוסיף להגיד בקהל וימצא אזנים קשובות, אמנם הוא לא רק לשומעיו ספר כי אם גם לנפשו, כי גם היא האמין אמינה אימן בכל אשר ספר ויתענג על מוצא שפתיו. אם האמין בדבריו בתחלה או החל להאמין בהם אחרי אשר כבר שנה וישלש אותם זאת לא אדע. אך התבוננתי בו כי בדבריו להטה נפשי וכל מעיניו ורגשותיו היו בנפלאות הצדיק. המלאכה הזאת וחרשת העין היתה כל מלאכתו אשר עשה כיום תמים בכל השנה, אכן בימים האלה החל לעבוד עבידה חדשה: לערוך מנגינות לימים הנוראים כי הוא היה גם החזן בעיר, ויזכר כי בעוד ימים אחדים יבואו הימים הנוראים, על כן ישב כל היום וינגן וישתה מים חמים למכביר ויעטף צוארו במעטפות לבל יַפֵּהוּ הקור ויחבא קולו. בפעם הראשונה כאשר שבתי מבית התפלה ואשמע אחרי הדלת את קולו דמיתי כי קול אשה אשר נהפכו עליה צירים תשמענה אזני וכרגע הרעים באזני קול כקול עורב בודד על גג, וכפתחי הדלת ראיתי כי היא עומד הכן וילחוץ בחוקה בבהן ידו הימנית את גרוני ופניו אדמו כבשר ארגבת ועיניו יצאו מחוריהן, בראותי את המראה נשארתי על מעמדי ואתאמץ בכל עוז לבל אתן קול שחוק, אך הוא נתן אות בידו השמאלית כי אמהר לסגור הדלת. אם מיראה פן יברח קולו, או כי מֵאֵן להשמיע מנגינותיו הנעימות לאזני בני העיר בטרם בא מועד זאת לא אדע, אך מהרתי לעשות כאשר בקש והוא הרים והשפיל קולו אשר קרע לב וכאשר כלה מלאכתו ישב על הכסא וישאלני: אם נשמע הקול בחוץ –

– קולך הולך למרחוק – עניתיו – אך לוא הייתי אחד מהמחוקקים כי אז אסרתי איסר לבל ישמיעו ההוגים את קולם בטרם בא מועד כאשר אסרו איסר לבל יאכלו מצות בטרם התקדש חג הפסח וכאשר הזהרו לבלי תקוע בשופר בערב ראש השנה פן ישבעו ולא יתענגו עוד –

– האנשים האלה לא ידעו עד מה בחכמת השיר וגם

אם אלף פעמים ישמעו שיר אחד יהיה בעיניהם כדבר חדש – ענה בתום לב כי לא הבין כי התולים עמדי .

– היש לך עוזרים , או בגפך תתפלל ? – שאלתיו .

– רק עוזר אחד לי בשנה הזאת והוא הפרוש –

– האם גם הוא ישיר בשירים ? – קראתי בשחוק גדול – הלא קולו כקיל החתול מרגיז אוזן שומעו בדברו ואף כי בשירו –

– האמת אגיד לך כי קולו לא ערב , אך איך אתפלל מבלעדי כל עוזר , לוא הקרה ה׳ עוד עוזר אחד לפני שמחתי מאוד כי חזן בלי עוזרים כמו . . . כמו . . – הוא לא כלה את דברו כי לא ידע את מי יערוך לחזן בלי עוזרים .

– כחתיל בלי זנב וכרב בלי תורה – אמרתי בלבי , אך לא השמעתי זאת ואימר : חזן בלי עוזרים בעיני כחיט בלי מחט –

– טוב מאוד , לך לב חכם למשל משלים –

– ולא רק ממשל משלים הנני כי אם גם יועץ טוב – עניתיו בלב שמח , על כי אנה המקרה לידי להראות את כל כבודי כי גם לשיר בשירים ידי רב לי , תאות נפשי להתהדר גברה על תבונתי אשר יסרתני מהשמיע זאת פן יודע הדבר כי משורר עוזר על יד חזן הייתי , ואמרתי לנפשי אחרי כי הרב הוא החזן ועוזרו האחד הוא הפרוש לא עוד לכלמה תהיה לי לעזור על ידו .

– ומה היא העצה אשר תאמר להשמיעני ? – שאל הרב .

– למצוא עוד משורר אשר יעזור לך –

– עצתך טובה ונכונה אך איפו אמצאנו ? אם אבקש לי עוזר מעיר מאפליה הלא עלי להרבות במחיר עמלו , וגם אשנא תכלית שנאה את העוזרים על יד החזנים כי המה סוררים ובנים שובבים –

– אבל בעיר הזאת ימצא נער אשר ידע לשיר –

– ומי היא ? אני לא אדע איש בעיר הזאת אשר ידע שיר –

– אבל אני ארע –

– איפו הוא ? –

– הנהו לפניך –

– לא אבין למליך –

– אני הנצב עמך בזה – עניתי בגאון לב.

– אתה תשיר בשירים ? וקולך ערב ? – שאלני בתמהון ושמחה יחד – השמעתיו קולי והוא השתאה השתומם מרוב שמחתו ויקרא: ה' שלחך הנה! גדולים מעשי ה'! ובלי ספק יש אתך גם מנגינות חדשות, למדני נא ואכבד את ה' מגרוני –. שרתי לפניו שירה חדשה ובתחלה לא מצאה חן בעיניו אך כאשר שמע פעמים ושלש שש מאד עליה –. לשמחת לבבו לא היה קצה ויספר לכל איש אשר פגע ביום ההוא את התשועה הגדולה אשר עשה אלהים לו בתתו לי קול ערב, ומן היום ההוא החילונו שלשתנו יחד לערוך המנגינית לימים הנוראים, וגם הפרוש הודה במו פיו כי קולי ערב אף כי שנא אותי בלבו.

בא היום שקוינו לו יום ראש השנה. תפלת השחרית התפלל איש אחר ולתפלת המוסף נגשנו אל העמוד ונחל תפלת הנני. הרימותי קולי למען ישמעו ותהום כל העדה לקולי, אך הבוטח בתקיה כבוטח במים זדונים; רגע ישאוהו על גליהם ועד ארגיעה הנהו טיבע במצולות; הרב בטח בעוזריו ובמים החמים אשר שתה מבקר עד ערב ובמעטפות אשר חבש לצוארו למען שמור קולו מכל משמר, אך כל אלה בגדו בו בבגד בוגדים ויהי אך התפלל תפלת הנני והקדיש נחבא קולו ויאסף ויהי כקול כניר נשבר לעוז, ובקול השופר לנועם. אך בכל זאת כלינו מלאכתנו והרב הוסיף משמר כל היום וכל הלילה על צוארו למען ייטיב ביום השני אך ביום השני נשחת קולו עוד בטרם פתח פיו. אין זאת כי אם השטן אשר ירא מאד פן ימצאו שיריו חן בעיני אלהי המשפט וישא פניו, התנכל לו ויגנוב את קולו לבל ישמעו דבריו. אם הצליח חפץ השטן בידו לא אדע אך זאת ידעתי כי איש לא שמע בבית התפלה אף דבר מהתפלות, אך שמי יצא לתהלה

בכל העיר, כי מושלם הנני בכל המעלות, והמלמד שש מאד בשמעו כזאת ואשתו הרבתה להללני בכל פה, וגם עיני בתם אשר כָּס׳ בכל עת בשמריתיהן עת הבטתי בפניה, העידו הפעם כי לבבה יגיל לשמוע תהלתי והנה הגידו לי מעלות רוחה הרבה יתר מאמרי פי המהללים. מאשר וצולח הייתי בימים ההם, על כפים נשאוני ויהללוני ותתברכנה בי כל הנשים אשר אוו לחבוק בן כמוני, ומי יודע אם לא גם הבתולות, אחרי אשר שמעו כמעט מפי כל בני העדה כי לעון גדול יחשב לכל העדה אם יתנו נער כמוני לעזוב את העיר. וכאשר נאנחה אשת המלמד בהללה אותי בפני ובעלה לא גער בה ידעה נפשי מאד כי נפשה ירעה לה על כי תקצר ידה מתת נדה לבתה כיד העשירים, והיא לא ידעה אשר בחרתי בה מבלי דבר דבר, לוא דבר אלי איש בדבר הזה, כי למצוא בית ומנוחה כלתה נפשי; אך איש לא ערב לבו לגשת אלי, אל המושלם בכל המעלות לדבר על לבו לבחר בבת עני. אמנם אשת המלמד לא חדלה מקרבני באהבה כמקדם והנערה החלה לאט לאט גם להביט בפני וגם – לא יאֻמַן כי יְסֻפַר – וגם דברה אתי שתים שלש מלים, אך הדברים המעטים אשר עברו על דל שפתיה לא יסולאו באלפי אלפים דברי אהבה וחן אשר תרבינה הבנות החכמות אשר אהבה על שפתותיהן תמיד ולא תבדלנה בין אוהב לאוהב וכל השומע ישמע כי לבם מלא אהבה על כל גדותיו. הדברים המעטים אשר דברה לא מעל דל שפתיה עברו כענן בקר, כי אם ממקור לבה, כי כאשר חפצתי לעזוב את הבית אחרי שבתי שם כשנה תמימה אמרה אלי: חבוש מטפחת על צווארך פן יבולע לך – וכאשר עניתיה בשחוק כי לא אירא רע והאות כי לא לקחתי את מטפחתי אתי הסירה ממטפחתה מעל צווארה ותתננה לי מבלי דבר דבר ועיני אמה מלאו דמעית. בראשונה מאנתי קחת אותה אך בהתבונני בפניה לא הרהבתי עוז בנפשי למרות פיה ואשלח ידי ואוחז במטפחת ולבבי חם בקרבי עד כי שכחתי גם מהגיש תודה לה. בשובי לבית התפלה עלו

מחשבות על לבי, מחשבות תקוה להיות בקרב ימים איש. בכל לבבי חפצתי היות איש והנערה מצאה חן בעיני מאד, אחרי אשר הראתה לי לדעת כי גם אני אמצא חן בעיניה. בימים האלה הייתי נכון לאהוב את כל נערה אשר הטיבה פנים לי, ואהגה כל הלילה בה, ואף כי זכרון הילדה עלה מרגע לרגע על לבי ואשים רגע כל מעיני בה, אך נלחום נלחמתי את זכרוני לבל יזכירני את העבר למען אתענג על אשר לפני, אך פתאם התעוררו כליותי ליסרני על העון הגדול אשר עשיתי לחשוב בדברים כאלה בליל ערב יום הכפורים, כי אף אמנם כבר קראתי ספורי אהבה, והאהבה לא כדבר פשע נחשבה בעיני ואף כי קראתי ושמעתי גם דברי הַשָּׂמִים באלהי מרום תפלה ולא חשבתי זאת למכשול עון, בכל זאת היתה כעון נורא בעיני בפעם הזאת לחשוב אהבה בערב יום הכפורים כי הייתי לאיש אחר בימים ההם והחילותי לדאוג מחטאתי. אך המלאך המליץ אשר יעמוד לימין כל האדם להצדיקנו הלא הוא לבו הוא התעורר גם לעזרתי: לבי הגיד לי ישרי כי מישרים מחשבותי, וגם נחמני כי בעוד שעות אחדות ישא התרנגול ההולך למיתה על עונותי גם את העון הזה על כנפיו ושלום יהיה לי.

כז.

עֲוֹן יַעֲקֹב.

בערב יום הכפורים בטרם בקר עת לקול השמש הסובב בהוצות לדפוק על כל חלון יקומו משנתם החרדים לדבר ה׳ להתודות על הכפרה והנשים תעזובנה ערשותיהן למען הכין הלביבות הממלאות בבשר עם שלשת קצותיהן, אשר אך שלש פעמים בשנה תראינה על שלחן איש ישראל, ועת אשר הכפרות תתנה קילן בראותן כי בני אדם יושבי חשך וצלמות יעטרו איתן וישלחו אותן למות בעונותיהם

אשר חטאו שנה תמימה, — בעת ההיא התעוררתי גם אני לבקש כ פ ר ה על עונותי ונפשי ידעה מאד, כי לא קל יהיה הסבל אשר אעמים על שכם האמללה אשר בלי פשע תהיה לברות לשני הפישע. ובהחזיקי ברגלי התרנגול הלבן כשלג ובשמעי קילו הנורא אשר נתן בקול הרב–החזן בתפלת הנני. עלה פתאם רעיון על לבי מבלי משים: מדוע ישא הנקי הזה את עוני? אני חטאתי ואותו אוריד לשחת בפשעי? ומי יודע אם לא יזעק חמס על המעשה הרע הזה וישאל גם הוא את אשר ישאלני לבי? אמנם הלא כן הוא דרך התבל: החלש ישא עון החזק ממנו! ואם נשאל כל הנעשה תחת השמש הלא אך מ ד ו ע תבענה שפתינו תמיד? מדוע שֻׁלְּחוּ נערים חסרי אונים לעבוד בצבא בפשע הרשעים אשר מכרום בבצע כסף? מדוע ישב איש כבד עון כמנשה על גפי ההצלחה בעת אשר ישרי לב יגועו מעיצר רעה ורעב? מדוע חרפני אתמול אחד מעם הארץ בצאתי לשיח, חרף ויקלל אותי ואת עמי ואמונתי וידה אבן בי בקראו אחרי מלא: יהודי נמבזה! ואני לא עשיתי לו רעה מעודי? מדוע ישאלו כל בני חלוף מ ד ו ע מבלי אשר יבקשו להיטיב דרכיהם? מדוע ומדוע ועוד אלף פעמים מדוע עלו על לבי מבלי מצוא מענה.

התרנגול שם עיניו בספר אשר עליו כתיב: ב נ י א ד ם י ו ש ב י ח ו ש ך ו צ ל מ ו ת ויחשה ולא הוסיף לצעוק עוד — בלי ספק מצא מענה לכל שאלותיו הרבות — אמרתי בלבי — וגם כל שאלות רוחי חלפו כמיץ עובר בשאתי על שפתי: ב נ י א ד ם י ו ש ב י ח ש ך ו צ ל מ ו ת. עוף כנף למדני כי המענה הזה יספיק להשיב על השאלות האלה ועוד על שאלות רבות כאלה וכהנה עד לאין חקר... התודיתי במו פי ואסובב את התרנגול שלש פעמים סביב לראשי כמשפט ואשליכהו תחת השלחן והוא זעק עוד הפעם בקול גדול, כי בלי ספק עלו שאלות חדשות על לבו, עד אשר נגעה המאכלת עד נפשו ויאלם. המענה האחרון הזה אשר ענתה המאכלת על שאלותיו הצליח לשום מחסום למו פיו עד עולמי עד... גם

בני אדם רבים המה אשר ירבו לפשע ויסירו פשעיהם מעליהם למען שומם על ראשי כ פ ר ו ת י ה ם וידעו לענות מענה בזה להמבקשים מהם חשבונות רבים . . .

לא ידעתי מדוע עלו עשתנית יגון על לבי בבקר ההוא, אם מאשר כי השכמתי קום אך הלא נסיתי כזאת פעמים רבות, או החרפה אשר הרפני האיש אתמול, אמנם הלא גם דברים כאלה יקרו בבקר בבקר ומי ישים עוד לבו אליהן? וגם אני שמעתי כאלה רבות ואהי כלא שומע, או אולי אימת יום הדין בעתתני, כי אמנם רבה יראתי את אלהים בימים ההם בשבתי את אנשים יראי אלהים אשר נשאו שמו על שפתיהם תמיד, אך בכל זאת הלא שמח וטוב לב עליתי על ערשי ולא שמתי לבי לכל אלה ומדוע ידוה לבי עתה? אין זאת כי אם דבר מר ינבא לי לבי מראשית אשר יקרה – תוגתי גדלה מאד, וכל עמלי שעמלתי להשלות נפשי עלה בתהו. כאבן מעמסה לחץ היגון את לבבי בחזקה בכל עת התפלה ולא אבה הרפה ממני, וגם אחרי אשר כל המתפללים עזבו את בית התפלה ישבתי עוד לבדי על מקומי שקוע ביון מחשבות נוגות, עד אשר העירני הרעב ויעמידני על רגלי ללכת לארוחת הבקר.

בצאתי מבית התפלה הגיע לאזני קול מר קורע לב: מי מאחינו בני ישראל רחמנים בני רחמנים, זרע אברהם יצחק ויעקב! – קרא הקול מאחרי בשפת היהודים. הבטתי אחרי ואראה כעשרה אנשים אסירים בזיקים ושומרים מזוינים עליהם ואחד מהם קורא את הקריאה. אף כי יראתי מהשומרים בכל זאת הרהבתי עוז בנפשי לגשת אל המדבר לשמוע מה בפיו והוא קרא שנית בקול בוכים: אנא חוס נא עלינו כי בן בריתנו אתה. זכור כי מחר יהיה יום סליחה ומחילה ומי האיש אשר יחיה ולא יחטא לכן זכ״ר את בוראך והושיע לנו –

– אבל מה אעשה ובמה אוכל הועיל לך? – שאלתי משתומם.

– אנא רוץ והודיע להרב אשר בעיר או לראש העדה כי יהודים אסורים באו הנה למען יפגעו בשומרים כי יתניגו

להתמהמה פה עד עבור יום הכפורים – קרא אלי אסיר שני האסור בידו אל יד הראשון בכבלי ברזל.

– רוץ מהר וקרא בגרון בכל העיר, מהר ועשה ואלהי השמים יאריך ימיך ויתן לך עושר וכבוד ויכתבך ויחתמך, אותך ואת אשתך ואת זרעך בכתיבה וחתימה טובה – מלא הראשון את דברי השני.

– אבל איפו תִּמָּצאי? מי יודע אם ימצאו אתכם הרב וראש העדה בבואם הנה? –

– אבל זכור את בוראך – החל הראשון עוד הפעם לקונן והשני אמר אלי: התדע דבר בשפת הארץ? –

– כדבריך –

– טוב מאד, אמיר לראש השמרים כי יש את נפשך להודיע להרב כי אסירים באו הנה ויגדך את המקום אשר המצאנו – עשיתי כדברו וראש השמרים ענני כי יחכה בבית המלון כשעה תמימה ואם לא יבוא הרב עד עבור שעה, ישים את האסירים לדרך פעמיו. מהרתי להשמיע באזני הרב את אשר שמעתי והוא מהר ויקרא לראש העדה ונלך שלשתנו אל בית המלון. ראש העדה שאל את ראש השומרים במה יתרצה אל העדה למען יחכה עד למחרת יום הכפורים ויתן את שני האסירים היהודים ללכת אל בית התפלה –

– שלשה המה יהודים ולא שנים – ענה השר בגאון למען הראות מה רב הכח אשר עתה בידו להטיב להעדה כלה, הן זאת מודעת כי היהודים לא יתנו את אחיהם לעבור ברגל ביום הכפורים.

– ואיפו הוא השלישי? – שאל ראש העדה – הלא רק שנים אראה –

– השלישי הוא היושב בצד הכותל –. הבטנו שמה ונראה איש לבוש מלבוש נכרי לא כמלבושי היהודים, יושב אל הכסא וראשו נשען על שתי כפות ידיו, לא נשא עין לראות בבאים הביתה ולא שעה לקול הדוברים, ישב וידום. ראש העדה נגש אליו וישאלהו: אם יש את נפשו כי יפדוהו

גם אותו ויתנוהו ללכת לבית התפלה ? הוא הרים ראשו וכל קרבי התחלחלו בראותי פניו הדלים מאד ולחייו הרזות כלחיי מת, כי חזות פניו לא מוזרה היתה לי אף כי לא זכרתי איפו ראיתיו, גם הראש והרב השתאו איש אל רעהו בראותם פניו וינועו ויעמדו מרחוק כמי פחדתו אליהם. והאסיר הוריד עוד הפעם ראשו אחרי אשר התבונן כי רגעים אחדים מבלי דבר דבר.

– הוא לא ידבר ולא ישיב לאיש דבר, אך זאת ראיתי כי לא יתגאל בבשר טרפה – אמר האסיר אשר קרא אלי בראשונה אל הראש בקול דממה בהניחו אצבעו על מצחו לאות כי משוגע הוא.

הראש הרבה את ראש השימרים דברים ואחרי כן נאות ראש השומרים להשאר את האסירים עד מחרת יום הכפורים, ונצא ללכת לארוחת הבקר שבעי שמחות על המצוה אשר הקרה ה׳ לפניני בערב יום הכפורים וברכות עד בלי די התמלטו מפתחי פי האסיר אשר קרא אלי בראשונה, גם האסיר השני הגיש ברכתו לנו, אך הוא כאשר לא העתיר עלינו דבריו בבקשתו כן לא הרבה דברים בברכתו.

אשת הרב כשמעה כי אסירים באו מהרה ותקח תרנגול מבושל ושליש חלות לחם ודגים ומרק בשר ותתן על יד המשרתת לשאת אל האסירים וגם אני מהרתי לשוב אליהם אחרי אשר כלינו לאכול הארוחה. ומה השתוממתי בבאי שמה בראותי כי השלחן הגדול מכוסה בקערות וסירים וכפות ובשר ודגים ויין לרוב כמו משתה חתנים היה בבית, כי כל בני העיר נתנו חלק להאסירים אשר אחד מהם ישב דומם כמת והשני, הוא אשר קרא לי להפדות, ישב ויבך בדמעות שליש בקול גדול, והשלישי נגע אך מעט בהמטעמים כי לא עת אכול ושתו היתה להם העת ההיא בזכרם, כי עולליהם יגועו ברעב וצרה וחסר כל, אחרי כי אביהם משענתם ומעוזם לֻקח מעל ראשם, אך השומרים לא שמו לבם לכל אלה ויאכלו וישתו ולא שמו גם אלי לבם בבואי את האסירים בדברים, גם האסירים

אשר לא מבני ישראל היו אכלו וישבעו, כי גם להם נתנו המביאים חלק מהמטעמים, והמה שתו ויהללו את שם ישראל, ואחד מהם איש אשר חכנו כאלון ועיניו מפיקות אש רצח קרא בלעגי שפה: צר לי כי לא נולדתי על ברכי היהודים אחרי רואי כי אנשי חסד המה, ועל כן אכבד גם את חברי אלה ואתרועע אתם אף כי לא אנשים בערכי הנמו — קרא ויניע ראשו כמו רוהו בתוכו השתימם על ענות לבו וישלח אצבע אל האסירים היהודים. אם אמנם לא עת שחוק היתה בכל זאת לא יכולתי התאפק משחוק בשמעי כי האסיר, אשר בלי תפינה איש כבד עון הנהו, כי על כן היבא באזיקים, יתנשא על רעיו האסירים כמוהו ויאמר כי לא אנשים בערכו המה. ואשים פני אל האיש אשר קרא לעזרה ואשאלהו על מה אסור בזיקים?

— ה׳ מצא את עון עבדו — ענה האסיר באנחה — יסור יסרני יה כי חטאתי לו, אם ראה אדם שיסורין באים עליו יפשפש במעשיו, ומי יאמר נקי אנכי? אין יסורין בלא חטא, ה׳ הוא הצדיק, לא יסורין של אהבה המה, כי יש בהם בטול תורה ותפלה ואם כן בפשעי נגע לי, אלהי המשפט ייסרנו בעולם הזה כדי שנזכה לעולם הבא ולא אחשב רעה חלילה לשופט הארץ כי הוא יכאיב והוא יחבש, אצק לחש לו עת מוסרו לי ואיחל לחסדו ואצפה לישועתו —

— אבל מה עול מצאו בך השופטים? שאלתיו שנית בראותי כי לא ישיב על שאלתי.

— מה עול מצאו בי השופטים? ה׳ הסתיר פניו ממנו ויתננו בידי צרים, אך ה׳ צדיק לא יעשה עול, נתפלל לו ונהכה לישועתו...

— כפי אשר אחזה לי תמאן השמיעני על מה שמו השופטים בסד רגלך ולא איסף שאל אותך — עניתיו מבלי תת אותו לכלות דבריו כי אמרתי היא ירבה דברים למען סבב פני הדבר, כי כלמה תכסה פניו לשאת את עונו על שפתיו.

— מדוע אסתיר עוני? — קרא האסיר כי נכלם מדברי — האם גזלתי עשקתי רצחתי גנבתי? או בא בפי בשר פגול או

חללתי שבת והפרתי חוק מחקי התורה בזדון כי אבוש מחטאתי? הה! מי גבר יחיה ולא יחטא? וגם אני כאדם חטאתי ועל כן פקד עלי אלהי המשפט את אפו ויסרני, אך לא רק בי נחתה ידו כי אם בכל המלמדים אשר היו בעיר ולא אני האחד, ומדוע אבוש להשמיע זאת על דל שפתי? האם כלמה תכסה פני כי אתן תודה כי מְלַמד הייתי? הה! אמנם כן מלמד הייתי – הוסיף לקרוא בקיל בוכים – ולא מלמד דרדקי כי אם מלמד לנערים גדולים בעיר ארזה, גם לחתנים למדתי הבין בגמרא ופוסקים וגם ר' שמריה העשיר והנכבד בעירנו, אשר נתן את בניו לנשים מגדולי משפחות ישראל, והתנים לקח לבנותיו כלם בני רבנים, גם ר' שמריה, ה' יאריך ימיו ושנותיו, נתן את בנו החתן על ידי. אך האני אשמתי כי טפש לב בנו הצעיר מהבין עד מה בגמרא, וכי הוא הרע בכל בניו, ורבים אומרים כי באשתו העון, כי היא פנקה את הנער מעודו כי בן זקונים הוא לה, אך ה' אלהי השמים יודע כי בכל כחי עבדתי עבודתי וגם רבי שמריה ידע זאת, ועל כן הייתי נכבד בעיניו ויתן לי מתנה טובה ביום חתונת תלמידי. הה! עוד זכור אזכרה את היום ההוא ואת כל הכבוד אשר פזרה אשת ר' שמריה נדיבת הלב לאשתי ולבתי הבתולה היפה כשמש בצהרים אשר עתה באה עת דודים לה, כי בעוד שני שבועות ימלאו לה ימיה ארבע עשרה שנה, ה' יחיני לראות בשמחת חתונתה, אך בתי הקטנה ממנה עוד נעלה ממנה לחכמה וליופי, אמנם בתי הקטנה משתיהן אשר עתה היא כבת שתי שנים, היא טובה משתיהן וחכמה כמוה אין בכל הארץ, כי היא תקרא אבי ואמי ותרוץ ברגליה. הה! מי יודע מתי אשוב ואראה פני אהובי נפשי אלה? – התם בדבריו ויורד לארץ ראשו כי עצמו מכאוביו. אני החרשתי כי ראיתי כי חזק עליו יגונו ולא יעצור כח להשמיע צרותיו ולא אביתי להוסיף עוד יגון על יגונו, אך הוא אחרי אשר בכה בכי תמרורים רגעים אחדים התעורר ויאמר: אבל הלא תחפוץ לדעת מה עול פעלתי? הה על עוני ועון אחינו בית ישראל, כי

בעונותינו אנחנו נמוגים. מתי תרחם אלהי יעקב, שה פזורה שה נדחה, חוסה ורחם עלינו כי רק לך עינינו מיחלות – קרא ויחל לקרוא בקול בוכים: אלי אלי למה עזבתני עד תום כל הקינה לדוד וככלותו את הקריאה מחה דמעה מעל פניו ויאמר: שובה אלי ואשיבה עליכם, יום דין, יום תשיבה מחר לנו, נשיב בכל לב ונדריש את אלהים והוא ישלח פדות לנפשנו –

– אבל הלא גם הוא ידע כמוך כי מחר יום תשובה – קרא האסיר השני – והוא הלא לפשעך דרש ומדוע תענהו ברוב דברים? הכזה יהיה תגמולך לו על כי היטיב עמך? –

– צדקת צדקת – ענה הראשון ויוסף לספר – מלמד הייתי כאשר השמעתיך ואלמד לנערים תלמיד ופוסקים גם כתבי הקדש וכתיב עברית כי סיפר מהיר הנני, שאל את כל בני עירי ויגידוך כי ספרא רבא זה שמי אשר יקראו לי, וכל התנאים והכתובות להלמידי, או לאלה אשר על ידי נקשרו במעדנות החתונה, כי גם שדכן הנני, והרבה משפחות רמות בישראל התחתנו על ידי וכלם יודוני עד היום כי בר מזל הנני ברוך ה׳ ולא רמיה בפי כאשר יעשו כל השדכנים, ואם נמלט מפי לפעמים דבר אשר לא כן יסלח לי ה׳ כי למען השלום עשיתי זאת, ואתן תהלה ושבח לאל יוצרי כי לא חסר לי מאומה, ביום מועד ושבת ערכו לפני שלחן כמשפט היהודים, דגים ובשר ויין לא חסר כדת, יתברך שמו ויתעלה ויהי כן עמי גם בימים הבאים כאשר היה עד הנה וגם... פתאם עצר במלים ואחרי השבו מחשבות רגעים מעטים קרא: הן לעוני תדרוש? צדקת צדקת, אך איך לא אבכה בזכרי כי בני ביתי ישבו אל השלחן ויאכלו וישתו, כי מצוה היא להרבות היום בסעודה וכל המרבה בסעודה בערב יום הכפורים יחשב לו כמו התענה שני ימים ועתה בני ביתי אוכלים בביתם ואני בגולה ואיך לא אבכה? בגולה אויה לי, כה הוליכו שובי בבל את אבותינו משבי ירושלים, על נהרות בבל שם ישבנו – החל לשיר בקול בוכים וככלותו קרא בלב מלא תקוה: גם לנו יחיש פדות, אל תעצבו אחי נקוה אל ה׳

מושיענו לעתות בצרה –. כמשגע היה האיש בעיני מרוב שיחו ואומר: הנה את נפשי לשוב הביתה ואם תחפוץ להשמיע בדברים מעטים אשמע ואם אין אשוב הביתה –

– הנני להשמיע כרגע; מלמד הייתי... לא עצרתי כח התאפק משחוק ואקרא: הנה זאת אדע! –

– זאת ידעת? – קרא האיש בשמחה וימחה כף – האם תדעני? האם הייתי בעירי? מהלל שם ה׳! דַבֵּר אתה ולא אני, האם לא נשאוני כל בני עירי על כפים? ונפשי יודעת מאד כי עתה יבכו כלם להולך באזיקים לפני צר, כלם ינודו לי על כי הלכתי בגולה גלות שלמה...

– אבל תשגה מאד, מעודי לא ראיתיך, אך במו פיך השמעתני זה שלש פעמים כי מלמד היית – עניתיו ואקים לצאת כי לא חפצתי עוד שאול את פיו אחרי רואי כי יסבבני ברוב דברים ולא אציל מפיו דבר אמת, אך הוא קרא בקול תחנונים: הלא אתה מלאך מושיעי, בידך נתן ה׳ תשועה לנו כאשר נתן לישראל על ידי גדעון יפתח וברק, ומדוע תעזבני ולא תשמע את כל דברי? –

– כי תבוא ברוב דברים ולא אבין דבר –

– לכן שמע; מלמד הייתי והורותי להתלמידי תלמוד ופוסקים.

– אך הלא גם זאת שמעתי כבר מפיך – קראתי ברגז כי ארכה לי העת ותקצר נפשי בדברו עד כי שכחתי כי זר הוא לי מתמול שלשום ואדבר אתו כאת מכיר ורע, אך הוא הניח רוחי באמרו: לא ארבה עוד מלים, וכרגע אשמיעך עוני; אחרי כי לנערים גדולים הוריתי לכן למדתי אתם תלמוד ופוסקים וַיִּוָּדַע הדבר לשופט העיר וישם אזיקים על ידי...

– האם תלעיג לי? – קראתי משתומם – האם בעבור זאת שמו כבלים ברגליך כמו על רגלי הרוצחים האלה? –

– חי ה׳ וחי נפשך וכה אזכה לשוב בשלום הביתה לראות את פני אשתי ופרי בטני כאשר אך אמת יהגה חכי כי לא חטאתי לאיש מעודי, ואם לה׳ חטאתי אליו

אשא נפשי כי יסלח לי, כי היא אל חנון ומרבה לסלוח...
– אבל השמיעני דבר ברור מה עול מצאו בך השיפטים?
האם תחשב זאת לחטאה כי ילמוד איש בגמרא? –
– הלא השמעתיך כי רק התלמוד היה מכשול עוני!
הה! ימח שם הארורים אשר לא יתגונו להסתפח בנחלת ה׳, האפיקורסים המבקשים להכרית שם ישראל בקשו מאת המלך כי יתן צו לבל ילמדו בגמרא, איה לנו ואוי לנפשנו! את הים הגדול, ים התלמוד יאמרו לגזול ממנו, למען נהיה כדגים ביבשה ונמות כלנו, אך המה ילכו ויכשלו וה׳ יעננו בעת צרה ישגבנו שם אלהי יעקב... כל מורשי לבבי נתקו בשמעי כי התמים הזה אשר זה כל עונו כי דרש תורת אבותיו יאסר יחד את מרצחים ושופכי דם. כרצח בעצמותי היה הדבר הנורא הזה ולא יכולתי עוד הוציא הגה מפי ואחפוץ לצאת, אך האסיר השני קרא אלי: ומדוע לא תדרוש לעוני? –
– אם יש את נפשך להשמיעני, ספר ואשמעה – עניתיו כי לא חפצתי הכלימו אף כי דברי הראשון דקרו עוד כמדקרות חרב בלבי.
– עוני גדול מנשוא! – ענה האיש – עלי ישומו שמים והארץ תחוג ותנוע תחת כפות רגלי פושע כמוני, עלי ישמו אחרונים וכל יודעי יאחז שער בראותם איש כבד עון כמוני –
– ומה עשית? – שאלתי ברעדה אחרי שמעי כי בפיו יאשים נפשו עד מאד.
– שמע והשתומם; שלשלת עונות נוראים תראה על כל מצעדי רגלי; ועל כלם יגדל החטא כי את אבי אשר נולדתי על ברכיו אהבתי בחיים וגם אחרי מותו נשאר זכרונו חרות על לוח לבי ומדי אזכרנו יהגה לבי לו אהבה וכבוד, והעון הזה היה למוקש לנפשי. וישם בסד רגלי –
– לא אבין למליך –
– לא אדע מדוע יקשה הדבר ממך? אהבת אבי היתה לי לפח ולמוקש כאשר השמעתיך. את יום הששי לירח זיו אזכיר בכל שנה ושנה בצום ותפלה, כי הוא יום הזכרון למית

אבי ובפעם הזאת נחליתי ולא עצרתי כח ללכת לבית התפלה, לכן שלחתי ואקרא למאהבי עשרה אנשים להתפלל בביתי כדת, והמשפט הלא נחרץ מאת הממשלה כי ענוש יענש האיש אשר יזיד להתפלל בביתו ב מ נ י ן, כי רק בבית אשר בנתה העדה והממשלה נתנה רשיון להתפלל בו שם יאספו ושם יתפללו. אני ידעתי זאת אך אמרתי בלבי מי יגלה על עיני? אבל סוף דבר הכל נשמע וגם עוני הגדול נודע בקהל והשופטים מהרו לשים אסורים בידי הפושע המפר חקי הממשלה –

– אמנם מי גלה על עונך? הלא האנשים אשר קראת כלם מבני ישראל היו ואיך נודע הדבר בקהל?

– אחד מאחינו עשה זאת בתקותו למצוא שכר פעולתו –

– הנה כי כן! – קראתי בקול עז – הנה כן יעשו אחינו בכל עת, מקרבנו יצאו מחריבינו ולמה נתאונן על משפטי הממשלה? לולא קמו אנשי בליעל מקרב אחינו להכות את אחיהם בלשון כי אז שלום היה לנו, ידי מי היו במעל כי נתפשו נערים יתומים ואין עוזר להם להמכר בעד בצע כסף? הלא אחינו; ומי היה בכל רעותנו? הלא אחינו אנשי גאולתנו; המה יתנונו בידי שובים והממשלה מה כי נלין עליה?–

האיש הניע ראשו ויאמר: שמעתי כאלה רבות מפי אנשים רבים אשר ישימו אשם נפש אחיהם, אך אתה תשגה וכל אלה אשר כפיך ידברו ישגו מאד, וגם אנכי כזאת מלפנים חשבתי אך עתה אחרת אדבר, ולא אאשים את אחי חנם. הן אמנם לא אכחד כי נמצאו בעמי רשעים, רודפי בצע מעשקות, אשר למען מלא אוצרותיהם כסף יביאו רעה על עמם בזדון לב, אמת הדבר כי זדונים נמצאו בהם אשר לא יחוסו ולא יחמלו על עמם בצרתם ורק לבצעם לבם הולך, אך איה איפו עם בתבל אשר כלו יהיה צדיק? בקש בכל העמים אם לא תמצא מרצחים, גונבים וחומסים אשר מספרם יגדל ממספר הזדונים בעמנו, הלא הרשעים בעמי הארץ נפשם יודעת מאד כי עין המשפט צופיה עליהם ובכל זאת ירבו ויעצמו, והאם נרשיע את כל העם בעבורם? האם בראותנו

מאה מרצחים בבית הכלא נחרוץ כרגע משפט כי כל העם מרצחים המה ? הלא מודעת זאת כי בני האדם לא מלאכי מרום המה, כי בלב כלם תמשלנה התאות ויצר לבם רק רע יבקש ויעשה לולא נתנו חקים ומשפטים אשר ישימו מתג ורסן לבל תשטופנה התאות כסוס שוטף, ועל כן הפקדו שומרים לשים עין על המעקשים דרכיהם, למען יַסֵר את הזדונים ולתת חתית בלבב אלה אשר עוד לא מעדה רגלם לבל יעקשו דרכם מיראת המשפט ולולא פחד המשפט הלא אז רבו המרצחים בחוצות, כי לא כל איש, יצדק מצדקת לבו רק מיראת המשפט.—

דברי האיש נגעו עד לבי, כי בפעם הראשונה שמעתי כי יצדיק איש אובד את עמו במשפט הזה, גם ראיתי כי הוא צדק מאד בדבריו, לכן קראתי ברגש: לך הצדקה ונפשי תברכך מאד על התורה אשר הורתני —

— ואתה הורה את התורה הזאת לכל שומע לבל יחטאו במוצא שפתותיהם ולבל ירשיעו את עמם חנם —. בכל עת אשר דבר אתי ישב המלמד ובכה והאסיר השלישי ישב דומם כמת מבלי נוע, ואחרי אשר החרשנו רגעים אחדים שאלתי את הדובר בי אולי נודע לו עון האסיר השלישי.

— עונו לא אדע, כי הוא לא ידבר את איש דבר, אך אדמה כי גם הוא חטא ואשם כמונו, פשע המלמד היה כי הורה לתלמידים, עוני גדל כי התפללתי לאלקים בעד נפש אבי ובלי ספק היתה חטאתו על אהבתו את אמו אחיו או אחותו —. האסיר השלישי התעורר בשמעו דבריו וכל עצמותיו רחפו בשמעו או אחותו ויפתח פיו רגע כמו חפץ לענות דבר אך עד ארגיעה שב ויורד לארץ ראשו וידום.

בלב מלא יגון עזבתי את האסירים ללכת לבית התפלה להתפלל תפלת המנחה ובלב שלם התפללתי, ובעת אשר איש איש בקש מחילה מרעהו כי יסלח לו על עונותיו אשר חטא לו בשנה שעברה בקשתי אני בלבי מחילה מעמי על אשר הרשעתיו חנם. ובלב מלא רגשית נעלות שבתי אחרי ארוחת

הערב לבית התפלה לתפלת הערב, גם האסירים באו ושומר אחד על ידם לבית התפלה. הרב והפרוש ואני נגשנו שלשתנו אל העמוד לשיר בקול שיר כל נדרי; השיר אשר יעורר רגשות נעלות ותפלה ותחנונים בבתי נפש כל איש ישראל, השיר אשר לא באמריו כי נעמו ירעיש מורשי לבבנו, כי אם הזמרה המלאה לה יגון ואנחה גם עז וגבורה; השיר אשר רגע יַשְׁמִיעַ כאנחת נפש גועת ועד ארגיעה ינשא עד שחקים כאיש מלחמה יעיר גבורה ויתגבר על אויביו, השיר אשר דברי ימי עם ישראל ישמיענו מיום אשר גורש מארץ משושו והיה למשיסה: כקול הנפשות המוצאות להרג לחנק ולשרפה בעת עיפה נפשם להורגיהם, המה הכהנים אשר בשם א ל ה י ה ר ח מ י ם הרגו ולא חמלו תשמענה אזנינו, וכרגע ירעם נפלאות כקול שדי, כקול העם כלו יקרא ברעו: כל כלי יוצר עלי לא יצלח!

כח.

יוֹם הַכִּפּוּרִים.

קדוש היום לישראל, יום סליחה ומחילה, יום רגשות נעלות, יום חסד ורחמים, יום יאחד לבב כל איש ישראל מקצה העולם עד קצהו! זה היום עשה האלהים אשר יצר לו עם יודע שמו ומשמיע כבודו בעמים למענו, למען יזכרו וישובו אליו שלוי עולם אשר בגבהות רוחם שכחו מטוב לב יוצרם עמם ואמונתם, והנדחים בארצות אויביהם הנותנים כעפר גים לדורכים עליהם ברגל גאיה ובצרתם ישכחו אל מושיעם גם המה ישובו ביום הזה ושחרו אל.

ביום הזה ידע ישראל כי כל אחיו בארצות פזוריהם, כמוהו יעמדו, לשמים עיניהם כעיניו צופיות, ב ש פ ה א ח ת ו ד ב ר י ם א ח ד י ם ישפכו שיח לאלהים אלהי ישראל, אלהי החסד והרחמים, אלה שוכן את דכא, אלה אשר מ פ י ה מ ת פ ל ל לו יקבל תפלה, לא לכהנים

מעבירים עון יגש איש ישראל להודות על עונותיו, לא בבצע כסף יקנה לו שטר מחילה וכפרה על עונותיו, כי אם עם אלהיו, עם יוצרו, עם אביו ידבר, ישפוך לפניו שיחו, צרותיו לפניו יגיד. ואיזה עם בתבל כלה אשר צרותיו התגברו כצרות העם הזה, או מי עם בתבל שָׁתָה מצה קבעת כוס החמה על הַשְׁמִיעוֹ משפט אלהים ברחובות קריה? צרותיו רבו מגלי הים, מכוכבי השמים, מעפר הארץ, בכל אלה אין די ערך לערוך להם פגעי העם הזה, רק כעדים נאמנים יהיו ויגידו לדור ודור מה סבל ישראל; גלי הים יעידו כי לתיכם הָשְׁלְכוּ אלפי בניו, כוכבי השמים ישמיעו כי עָמְמוּ מתמרות העשן שעלו ממוקדי עולם אשר הוכנו לבניו, עפר הארץ אם יפתח פיו יַרְאֶה לכל כי מגואל היא בדם יעקב, דם עולל ויונק, דם ישיש ומלא ימים, דם צדיקים אשר בחרו במות, דם משמיעי אמת בשערים — —

וביום הזה בהתאסף העם יחדיו, לעמוד לפני כס שופט רמים בהשליכו אחרי גוו כל תאות התבל ותענוגי בשרים, וכמלאכי מרים אשר כל שנאה וקנאה, כל חמדה ותאוה זרו להם, יעמוד ויצוק לחש, ביום הזה ירום ונשא וגבה מאד וחילים יגבר לבו, יוסיף כח, ירב עצמה ללחום ולחיות, ללחום ולהורות, ללחום ולמות כגבור משכיל — —

מה גדול היום לישראל: יום יטהר אותו מעונותיו, ואם לא יטהר אחרי כי כח בו להפר נפשו מכל טוב החיים כיום תמים ורוחו ינשא על למשכן בורא כל היצור ואדון כל הארץ מקור האהבה והחסד? האם לא יטהר וימצא סליחה, אחרי כי גם הוא סלח ביום אתמול לכל עושי רעה לו? האם לא יטהר אחרי כי יבוא להטהר, לחוק מוסרות אמונתו אשר רוחות רבות ודעות נוספו בהם להתיקם ממקומם? —

היום הזה הוא אות הברית כי עוד יקום ישראל וגבר בארץ, עד עולמי עד יקום, לנצח יחיה; תסערנה הסערות, הגחנה הסופות מחדרי תוהו להרגיז ארץ, לשבור ארזי עולם, להמיט הררי עד, אך את השמש לא תשבתנה מטהרו, כימי עולם יכון ואורו לא ידעך — —

היום הזה יגיד ליעקב צדקתו כי לא יירא מחוסר ו כ פ ן, כי לבבו לא יפיל עליו גם אם על אבני נגף יתנגפו רגליו בלכתו ערום ו י ח ף, דאגה לא תשבר לבו בנודדו בציה ומדבר שממה ונפשו צחה צ מ א, לא ישוב אחור מהסתר ביערים ובצירים ויֻפַּר בעפר, טיט היון יכסהו ו ב מ י ם לא יבא בשרו — לא יאכל, לא ישתה, לא ילבש מנעלים, לא ירחץ בשרו, כל אלה כאין בעיניו אם אך תורת אבותיו בידו וחקותיה בלבו, היא תשביעהו, תרוה צמאונו, תנעילהו, תטהרהו כאם רחמניה ותתן לו עטרת חן אשר אף כי לא תֵרָאֶה לעין שוטניו בכל זאת תורח, תורח ותפיץ איר יקרות, עד כי יבא יום וינוסו מפניה ענני רמיה, ענני עושק אשר נתנו עליה מנדיה ותהי לאור עמים. זה העם היכול כל יהיה כל, ואם לא תאמינו זדונים, בואו ביום הזה והתבוננו אל העם הזה, איך יחסר נפשו מכל יום תמים למען טהר נפשו, ונפשו תגבר חילים בענות גויתו —

היום הזה הוא כמגן וצנה לבית יעקב מדורות קדם עד היום לבל יהי עדי אובד; עת רבו צורריו ומצמיתיו הדריכוהו, עת גזלו מחמדי נפשו, עת הורידו לארץ כבודו וחייו לשאול הגיעו, עת עיפה נפשו להורגים אשר בהני אל נקראו ואל השטן התפללו ובשמו עשקו עישק והצליחו, עת אפפוהו בלהות אז לא שקר באמונתו כי זכר את היום אשר בו תחדל הגויה מדרוך בחקי חיים ובכל זאת תגבר נשמתו ותעלה על. וגם אלה אשר כמעט נטיו רגלם, אשר רגע שֻׁפְּכָה אשורם בדרכי חשך למען יראו חיים, גם אלה הצאן ה א ו ב ד ו ת שבו ביום הזה, ויבקשו מחילה מאל סלח לשבים בכל לב — —

הנה ביום הזה עת יאספו הבנים אל אביהם, אב רחמן לגלות כל הגיוני לבם לו, הנה ביום הזה תפתחנה ארבות עיניהם ותזרמנה כמים עבית, הנה ביום הזה יתעוררו גם זכרונות נוראים ותיצבו לנגד עיניהם: מלאכי בלהות לובשי מלבוש שחור אשר סערו ימים רבים להפיצם, מלאכי עברה בצלם כהני אָון אשר שלחו בהם חצי לשנם זה אלפים שנה. אמנם

האם מארה וקללה רובצת לפתחי פי האמללים ? האם יאירו במארת אלהים את רודפי נפשם ? לא ! אך סליחה ומחילה ישמע על פיהם ובכל לבם יסלחו לפשע צורריהם לוא אך ידעו נאמנה כי כלה ועמם ולא יוסיפו בני עולה לענותם –

ישראל ! לוא גם כים רבו חטאתיך , אם גם מעפר הארץ הרבית אשמות, הנה נסלח לך , כי קרבניתיך אשר העלית על מזבח אלהיך רבו ממספר חטאתיך, ולא שה ושור הבאת לעולה, רק בניך היו קרבניך לכן יסלח לך , ויאשמו רודפיך ! –

כט.

מָגוֹר מִסָּבִיב.

פנה היום יום ענות ישראל בי נפשו , ובעת הזאת נבך עוד הרבה יתר לב כל המתפללים . בתפלת נעילה עיניהם מצפות לגמר הדין מה ידבר בם יושב למשפט, ורגש נעלה ירומם אז נפשות כלם . גם קול הרב החזן אשר כל היום לא אבה עבוד עבודתו התעורר וירעם נפלאות כמו על השטן אויבו יתגבר ויכול לו . האסירים הרימו במרום קולם בבכי בזכרם כי בעוד רגעים אחדים יעזבו מקום השלום וישובו לתת לאיסריהם ידיהם ולב כל השומעים נשבר בקרבם , בשמעם את הקול, רק האסיר השלישי ישב דומם ולא השמיע קולו .

אחרי תפלת הערב מהרו כל המתפללים לצאת לקדש הלבנה והאסירים בתוכם . ברקדי לקראת הלבנה נגעה פתאם יד איש בידי , הבטתי לאחורי והנה האסיר השלישי אשר עמד על ידי נותן מגלה קטנה על כפי ובחפצי לפתוח פי לשאלתי פשר דבר נתן אצבעו על פיו לאות כי אחריש . כל עצמותי רחפו בקחתי המגלה בידי , ואף כי בכליון עינים צפיתי לראות את הכתוב במגלה , בכל זאת יראתי להוציאה מחיקי בבואי הביתה פן יראה הרב או אשתי וישאלוני מה זאת ? כי

הבינותי כי דבר לאט עמו ואבליג על חפץ לבי עד אשר אשוב לבית התפלה אחרי ארוחת הערב. בעודנו יושבים אל השלחן פרץ פתאם השמש אל הבית ופניו כפני מת ויקרא בקול מר: אויה לנו! רעה נהיתה בעיר, רעה ניראה באה עלינו! — הרב ואשתו נבעתה מאד עד כי נפל המזלג עם הבשר מידם, ויתבוננו במבשר הרעה מבלי שאול פשר דבר, גם אני נבהלתי מאד ואשב על מושבי והמבשר הוסיף לדבר: יקום נא הרב כי לא עת שבת היא — קרא ויחזיק ביד הרב למשכהו אחריו, ואנחנו קמנו כלנו ללכת אתו, אך השמש פגע באשת הרב כי תשאר בבית. היא היבילנו אל בית המלון ששם האסירים ומחזה נורא ואיום, מחזה מרגיז לב ומדאיב נפש נראה לעינינו: האסיר השלישי שכב על הארץ ויפרפר בידיו ורגליו ונחל דם אשר פרץ מצוארו השחוט כסה את הרצפה. קול נחרו כקול פר שחוט ובלשונו מלל דברים אשר לא הבין שומע, וראש השומרים צועק ומחרף את הרב ואת ראש העדה ואת כל עדת ישראל כי המה היו בעוכריו, כי לולא פתוהו בלשונם להשאר בעיר לא באה אליו הרעה. עתה אשא עוני — קרא בקול וירקע ברגליו ופלצות אחזה את כל הנאספים אשר מלאו את הבית מפה לפה — אבל אל תדמי כי אני לבדי אשא ואסבול, כי גם אתם עמי תאבדו, ידכם היתה במעל הזה — ויתן צו על שני שומרים כי ישימו כבלי ברזל ברגלי הרב וראש העדה ולשומר אחד נתן צו כי ימהר לרכב על סוס קל להודיע בעיר מאפליה את כל הנעשה. כשמעי בזאת אמרתי אל לבי: הן גם אתי לא ינקו כי אני דברתי בתחלה את ראש השומרים ואני קראתי את הרב, לכן נמלטתי מהבית בתוך יתר הנאספים אשר מהרו לברוח בשמעם את קול ראש השומרים ואבוא בית המלמד ואספר לו את כל הנעשה. המלמד היה כאיש אובד עצות בשמעו דברי וגם אשתו נבהלה מאד אך אחרי רגעים אחדים שב רוחה אליה ותאמר לי: המלט על נפשך, פן תלכד גם אתה —

— אך אנה אנוסה? איפה אמצא מפלט לי? אם אמרתי

אניסה לעיר מאפליה הלא אירא פן יפגעו בי השומרים ונפלתי בידם ולעיר אחרת הלא רב הדרך ואיכה אלך בלילה לבדי ? — בעודני מדבר נשמע קול שעטת פרסות סוסים בחוץ. הנה אנשי חיל מזוינים באים ! — קרא המלמד ויספוק כפיו, ואני אמרתי נגזרתי כי דמיתי כי אותי יבקשו, אך כעבור רגעים אחדים שבה הסערה לדממה ותאמר האשה אל המלמד : ברוך, הן נפשך חפה ולא תירא רע, לך נא וראה מה נהיתה שם — המלמד עזב בלי חמדה את הבית כי ירא מאד, אך לא מרה את פי אשתו כי ביש להתראות כמוג-לב, ואחרי אשר יצא אמרה אלי האשה : הנה בליותי הורוני עצה איך להציל את נפשך, מהר והתחפש בבגדי ואני אובילך אל בית אחד מעם הארץ אשר אתו אעשה מקנה וקנין והוא יסתירך בביתו עד יעבור זעם ואז תשים לדרך פעמיך — מהרתי לעשות כדברה ואלבש שמלותיה וכה נהפך מראה פני בבגדי האשה עד כי שחקה בראותה אותי ותאמר : אבטח כי איש לא יכירך ואף אם יבואו הנה מחפשים לא ימצאוך ובכל זאת אובילך אל האיש כאשר ישוב אישי הביתה.

הוא שב ויספר בלב נשבר כי הרב וראש העדה אֻבְּרוּ באזיקים את יתר האסירים ובלילה הזה יובלו לעיר מאפליה — ברגע ביאו לא התבונן בי אך כאשר כלה דברו שאל : ואיה יוסף ? — וכאשר ראני שאל בתמהון : מי זאת הנערה ? —

— הלא זה הוא דברי — אמרה האשה אלי בשמחה — כי אף יודעיך לא יכירוך, לכן בטח בה' ואל תפחד — רוחי שב כמעט אלי בשמעי הדברים והמלמד השתאה השתומם על חכמת אשתו והיא הובילתני אל האיש ותבקשהו כי יחביא בביתו את הנערה ימים אחדים. האיש הבטיח לה לעשות חפצה ולא שאלני גם אחרי צאתה מדוע אחבא כי דמה כי בורח הנני מעבודת הצבא, כאשר כבר הסכינו באלה להסתיר נערים מתחפשים בשמלת אשה מפני המחפשים ויתן לי מקום על פנת גג לשנת שם.

מחשבותי ורגשותי בלילה ההוא אחרי עניתי נפשי כל

היום ואחרי המראה הנורא אשר עבר רוחי ואחרי הפחד אשר בא פתאם ויהממני וידכאני, קצרה ידי מהשמיע באומר ודברים. מרך לב ורפיון רוח ופחד נורא קראני ואחזה חזיונות בהקיץ – איש גדול כענק שחור משחור וחרב אש אוכלה בידו נראה לעיני ועוד מעט הרימותי קול זעקה לולא גבר בעת ההיא פחד האנשים על פחד הרוחות בלבי. כל חיה נוראה ראו עיני, כל קול מרגיז לב קרא באזני, הדמיון שלח ידו בגלומי עץ ויתן בהם רוח ויפתח פיהם; העמוד אשר הגג נשען עליו היה כענק שחור וקו מקוי הירח אשר התגנב בפרצה כחרב אש אוכלה, תבת עץ כדוב שכול, וקול הצלצל כקול ארי טורף, ויותר מהמה ענה נפשי מחזה השחוט, צוארו הנגזר, נחל הדם וקול נחרו לא סרו מנגד עיני אף כי עצמתין אולי תבוא השנה ותסתיר עמל מעיני, אך גם היא כתקות וככל תענוגי בני חלוף, אך בחיק מאושרים תאהב לנוח... מה נתאונן על בני האדם יצירי חמר, אשר משחק המה לתאותיהם ונגעיהם, על כי יסתירו פנים מאמלל ובן עוני, אם גם אלה בנות אלהים תמאנה התרועע את נגועי הזמן בצר להם?... רק אחד הוא בתבל אשר לא ישא פנים ויאר פניו למאשר ואמלל, למושל ולעבד, היא השמש; הוא יאיר לכל ויחזק לב כל מבלי הכיר שוע לפני דל. היום בא ויגרש את הלילה הנורא וחזיונותיו האיומים ויתן אומץ בלבי בהראותו לי כי פחדתי ללא פחד – אולי יעבור גם פחד השומרים כחזיון לילה – אמרתי אל נפשי ואחזק רוחי.

אשת המלמד באה ותביא לי ארוחה ותנחמני כי בעוד ימים אחדים אצא לחפשי אחרי אשר יקרא דרור להרב ולראש העדה כי כסף רב אספו לשחד בעדם, אך הזהירתני לבלי צאת ממחבואי ולבלי דבר את איש מבני הבית דבר עד יעבר זעם.

– אך מה אעשה אם ישאלני איש בבית הזה דבר? –

– התנכר להם כמו לא תבין שפתם ואז לא יוסיפו דבר אחך דבר – ענתה ותצא אחרי אשר הבטיחה לביא עוד הפעם

בערב. דבריה חזקו לבי ואזכור כי מגלה נתן לי ההרוג. בתחלה רחפו כל עצמותי בזכרי אותו ואירא מנגוע במגלה, אך חפץ לבי לדעת הכתוב עליה גבר על פחדי ואוצא את המגלה ובקראי בה שתים שלש מלים כמר בשרי וקרסלי מעדו עד כי נפלתי ארצה כהלום רעם ולא ידעתי מה היה לי. אחרי עבור זמן כביר שב רוחי אלי יארים את המגלה ואקרא בה שנית כדברים האלה: יוסף! אני הכרתיך כרגע ואתה לא הכרתני, ואיך תכיר את רעך את דן, אשר מעת עזב אותך שלחה העת את כל תחלואיה אל לבו. לא עת דברים לי, אך דע כי בעיר הזאת אשר בה החלו פגעי לסול עלי ארחות אידם, בעיר הזאת אשים קץ להם. משפטי להאסר כל ימי חיי בבית האסורים בארץ רחוקה, על כי חטאתי בלשוני בעת צר לי בשבתי בבית האסיר באשדות ששמה היבאתי להמכר לעבודת הצבא, וכבר נסיתי להלץ נפשי מן המצר, אך לא עלתה בידי, אך המחשבה הזאת לא עזבתני רגע, ומה גם אחרי ראי אתמול בעיר מאפליה את אחותי... עתה אנה המקרה לידי להפיק זממי, זה עתה שמתי סכין בצלחתי למען אטריף נפשי לפנות יום הכפורים כאשר אשיב מבית התפלה. אם תראה את ידידיה וגדעון הגד להם כי לא ינודו עוד לי אחרי כי יצאתי מבאר צרה ולא אראה חיים ינגע ופגע, וגם אתה אל תנוד לי ואל תעצב. בעת אשר תקרא את המגלה הנני במתים ואחרי אשר תקראה קרעה לבל תהי לך למכשול, ובעבור זאת לא דברתי אתך דבר לבל יחשדוך הרואים. אמות במנוחה אחרי כי אזכיר את שלשת הרעים אשר לי ובטרם תסגרנה שפתי לעד תבענה ידידיה גדעון ויוסף—. לא עצרתי כח להקים דברי המת, לא קרעתי את המגלה אחרי קראי בה כי אם קראתי וקראתי גם לא שמעתי בקולו לבלי נוד לי, כי בשתי עינות מים הזילו עיני המון דמעות על שברו, על שברי וגם על שבר אחי בני אמונתי... עתה זכרתי דברי האסיר אשר דבר לי בצדקו אחיו. צדקת אחי! — קראתי כמו את דברתי — צדקת אחי, נבחר המות! — וכמעט קנאתי בו

על אשר בא לידו להקדיש אמונתו. בלב מלא מעשתנות כאלה ישבתי על מושבי והפלות בן ישי עברו על דל שפתי מבלי משים עד אשר אתא לילה ותבוא אשת המלמד ובידה ספרים וארוחת הערב. התבוננתי בה ופניה נפלו מאד, אך בטרם פציתי פי לשאול מפיה פשר דבר שאלתני: מדוע נפלו פניך? הלא בבקר ראיתי עוז על פניך ועתה תתראה כנואש מתקוה! —

— אם פני נפלו הלא צרה באתני, אך מדוע נפלו כה פניך? — שאלתיה. היא באה במבוכה ותאמר: אין דבר, בטח בה' והוא יצילך, בעוד יום או יומים אושיע לך להמלט מן העיר — בעודנו מדברים בא אדון הבית ויאמר: הנה אתן לך מקום בחדרי, כי קניתי פשתי עץ ואשטחם על הגג ואירא פן יראוך העבדים ונתפשת לכן בוא אתי ואני אביאך אל חדרי — אני לא עניתיו דבר למען יחשוב כי לא אבין שפתו, והאשה אמרה לו: הוא לא יבין דבר בשפת הארץ, אך הטוב בעיניך עשה — ואלי אמרה: השקט אל תירא כי האיש הזה היה אוהב לאבי כל ימיו ויגן עליך למעני — הלכתי אחרי האיש והאשה שבה הביתה. העליתי נר בחדרי ואקח ספר להגות בו למען הסיר דאגה מלבי, אך עשתנותי נשאוני הלאה הלאה מן הספר ומן הבית ויביאוני אל בית האסור אשר בו כלה אבי פגעי חייו, אל העיר הקטנה אשר בה גועה אמי לעיני ואני לא הבינותי עד מה, אל אשדות, אל בית הזקן והילדה, אל בית האסורים, בית החולים, בית המלמד, בית המלון, ומשם שבו אחור וישובו עוד הפעם על עקבותיהם. חשבתי מבלי דעת כי חישב אני, הגיתי מבלי שומע את אשר אהגה בגרוני. פתאם העירני קול בחדר השני, קול אנשים רבים מדברים יחד. הטיתי אוזן לשמוע דבריהם, כי אמרתי המה השימרים ונפשי יבקשו —

— האמין לי — קרא אחד — כי שמעון היהודי הרבה במחיר הפשתה הרבה יתר אך לא חפצתי לתתה לו —

— ומדוע לא נתת לו אחרי אשר הרבה במחירה? — שאל קול אחר, אשר הכרתיו כי קול בעל הבית הוא.

– יען כי אישנא תכלית שנאה את המשפחה הרעה הזאת –
– בן סוסי צדק מאד – קרא קול שלישי כקול אשה –
לוא מצאתי אין לי כי אז הכרתי אותם מן הארץ –
– ולי אחת היא אם יהודי או אין, אני אתן את סחורתי
לכל המרבה במחיר – ענה בעל הבית.
– אם כה תעשה תחטא מאד לאלהים – קרא קול רביעי.
– אני לא אדע בנפשי עון – ענה בעל הבית – הלא
במיטב כספם ישלמו –
– המה כלם רעים וחטאים גוזלים וחומסים –
– המה יאכלו דם בנינו בחג הפסח ויגנבו עוללי מפיחים
בעצמת כשפיהם – קראו שני קולות יחדיו.
– המעט ממך את אשר עשו אתמול? – קרא קול אחר.
– ומה עשו? – שאל בעל הבית.
– האם לא תדע כי רצחו נפש איש אסיר על אשר חפץ
להמיר דתו –
– לא כן הדבר, הוא המיר כבר דתו ועל כן המיתוהו
בבית המלון –
– לא כי בבית התפלה המיתוהו ואני ראיתי נחל דם
על פתח בית תפלתם –
– המה בקשו לשחוט גם ראש השמרים וכל השמרים –
– נער גר אשר היה בבית הרב שחט את האסיר בבית
התפלה בעת אשר שרו שירי תפלותיהם ועל כן לא נשמע
הקול החוצה –
– והנער הזה נמלט ולא נודע מקומו איה –
– בלי ספק יסתתר למען תמצא עוד ידו לשחוט בנינו –
– אני שמעתי מפי רעי אשר שמע מפי אחד השומרים
כי הנער הזה יסע מעיר לעיר לשחוט בני אמונתנו וישים הדם
בכלי למשמרת לחג המצות –
– לוא מצאתיו כי אז לקחתי דמו תחת דם אחינו –
– ואני אקרעהו לגזרים כאשר יפול בידי ואני אדע
נאמנה כי אבירנו –

– שחוק תעשה לי, האתה תמצאנו? הלא בעצמת כשפיו נמלט מידי השומרים, ומי יודע אם לא ישב בתוכנו ויסתתר? –
– לוא לעצתי הקשיבו כי אז קמנו כלנו כאחד חברים להכרית להם שם ושאר מעירנו –
– אני אתן ידי לך –
– גם אנחנו – קראו אחדים פה אחד.
– ומדוע תחריש אתה? – שאל קול אשה.
– אני לא אתן ידי למרצחים – ענה בעל הבית – וגם אתכם אֶאֱסֹר מעשות כדבר הזה, כי תשאו עונכם –
– הטרם תדעו כי אוהב הוא להיהודים, הן אשת המלמד לכדה אותו ברשת כשפיה הרבים – קראה האשה.
– הס – קרא בעל הבית ויך בכפו על השלחן עד אשר נעו אמות הספים והשלחן והצלוחית המלאה יין־דגן וכל הכוסות אשר עמדו עליו נפלו ונשברו, וקול תלונה נשמע מפתחי פי רבים כהמית מים, ומרגע לרגע גבר הקול ויהי לשאון והמולה, חרפות וקללות נשמעו מכל עברים להיהודים אמונתם ואבותיהם ואבית אבותיהם, אך קול בעל הבית השביח שאון קולם בקראו בקול חזק: אני היא בעל הבית ואם יעיז איש פניו לדבר דבר אשר לא כלבי אשים אחרי הדלת והמזוזה מקומו, וגם את אשתי אל תרימי קולך הן תדעי נחת זרועי – כלם החרישו ואחד אמר אל בעל הבית: אך שים אל לבך, הן איש ישר אתה ותלך בכל דרכי אמונתך ואיך לא תבוש בושת להצדיק את היהודים מתעב גוי אשר ישנאו אותנו ויארבו לקחת נפש עוללינו? –
– נפש עוללי לא לקחו גם לא נפש עולליך ומה לי ולך לריב עמהם? –
– המעט ממך כי ישנאו אותנו ואת אמונתנו וקדושנו, כי עוד תבקש חשבונות? –
– אני לא אשמע בקולכם, אף אם תרבו כחול מלים, האנשים האלה לא עשו לי רעה מעודי וחלילה לי מעשות רעה להם –

– חדל לך מדבר על לבו, הן תדעהו כי אם יגזור אומר לא ישיב ממנו – קראה האשה. ואחרי רגעים החרישו כלם ורק קול משק הכוסות אשר לקחו בידיהם נשמע ואחרי שעה עזבו את הבית וישבתו מריב כי לשונם לחכם דבקה מרוב היין אשר שתו.

ל.

פַּח יוֹקְשִׁים.

שיחת שותי השכר דכאה נפשי עד לעפר בשמעי כי נפלו עלי ועל כל העדה חטאת שקר ובחפצם להכרית זכר לנו מבלי עין: לרגעים פחדתי פן יכירוני ונתפשתי, בליל אתמול נדדה שנה מעיני כי אימת שעירי ליל נפלה עלי ובלילה הזה יראתי מבני אדם אשר כזאבי ערבות צמאו לדם נקיים. כל הנמצאים בבית נמו שנתם וקול נחרם אימה, בלהות צלמות הפיל עלי הקול, רגע דמיתי לשמוע קול שועת בני עמי הנהרגים, וכרגע היה לקול ענות גבורה בקול ההורגים אשר בקשו נפשם לקחתה. אם רב כח הדמיון לברוא יצורי מתעים וחזיון רוחות עוד ירב כחו בהציגו לפנינו דמות אנשים משחרי לטרף. הלילה השני הרע לי מהראשון, היא השה רוחו, דכא נפשי הביא מרך בלבי וחזיונות נוראים במקיר מחשבותי עד כמעט הסתתרה בינתי. בשממון אחזתי בראשי בשתי ידי בעלות פתאם זכרון בת המלמד על לבי, האם בינתי נסרחה כי בעת צרה כזאת יעלו עשתנות כאלה על לבי! – אמרתי לנפשי ופלצות בעתתני בחשבי כי הנני משיגע. אגלי זיע הקיר בשרי כמקור מים, שערות בשרי סמרו, עצמותי רחפו ועוד מעט הרימותי קול זעקה: חישי לעזרתי! לולא זכרתי פתאם איפו אנכי, אז שבו דברי המדברים וכל החזיון לענות את נפשי. הה! אז ידעתי מה עזה המארה: בערב תאמר מי יתן בקר, בקר

אותה נפשי ! בקר אף אם יביא כל פגעי התבל אתו, אך יבוא; שלחתי ידי כמו השתפכה נפשי אל המאחר פעמיו, אך הוא לא חש לרוחתי לישועתי. כימים כירחים כשנים כימי חיי אנוש ארכו לי הרגעים. אך בימי החושך יחיה האדם שנים הרבה, שנות אשר תחלופנה כצל; אך רגעי עמל יאריכו כאלפי דור. בנפשי נשבעתי כי אם יבואו כל חרשי צירים לציר במעשה ידי אמן, ואם יקימו גם מליצים אשר ניב אלהים להם להשמיע ענות נפש כענית נפשי בלילה ההיא קצרה ידם להשמיע אף אחת מני אלף, אני אני ידעתי אז מצרי שאול בלי קרח־עולמים ושלהבת־יה.

הבקר בא ויביא את אשת המלמד אלי. בראותי את פניה בביתי מרוב שמחתי כמו מלאך מושיע ראו עיני והיא נבעתה מאד בראותה פני ותשאלני בקול חמלה: מה לך? האם נחלית כי כה שנו פניך? —

— לא רק החלי יכאיב, ודי כח הפגע אשר קרני לדכאני הרבה יותר מחלי ומדוה —

— אמנם מדוע תאמר נואש? קוה אל ה׳ כי יושיעך בצר —

— את אשר אחזה לי לא תדעי את הרעה כמוני —

— ומי השמיעך יותר? — אני ספרתי לה ככל הדבר אשר שמעתי והיא נאנחה ותאמר: אכן אמת הוא הדבר כי אויבינו יתנקשו בנפשנו ואתמול בערב הִכּו שני יהודים מכה אכזריה ברחוב, אך שר העיר הבטיח להגן עלינו ומשאתו לא יוכלו צוררינו לקום עלינו —

— אך מה תהי אחריתי? האם אשב פה לאורך ימים ומי יודע אם לא אתפש בידי המרעים? —

— לדבר הזה שַׁתִּי עצות בנפשי ובלילה הזה נוציאך למרחב —

— מלאך מושיע את — קראתי בכל נפשי בשמעי את התשיע הגדולה ולא הוספתי לדבר, כי לשוני לחכי דבקה מרוב שרעפי בקרבי. האשה הקימה את דבריה ובלילה ההוא לקחתני אל ביתה ותשמיעני עצתה כי אלך אל העיר הקטנה

הקרובה לעיר נצב במהלך שעה אחת ברגל ולשכב שם הלילה ואחרי כן להרחיק נדוד והמלמד אמר: עצתי אמונה לך כי תשים פניך לעיר צבועאל והצדיק יורך את אשר תעשה –

– והוא גם יגן עליך ותצליח בדרכך אחרי כי תבורך מפיו – אמרה האשה –

– אך איך אלך בדרך? ומה אעשה כי אפול בכף רודפי נפשי? –

– הנה כן תעשה ולא יקרך רע, הנה לך מכתב תעודה, היא תעודת בני והיא תצילך מידי השופטים –

– האם גם שם בנך כשמי? – שאלתיה.

– מה הועילה לך תעודתו אם שמו היה כשמך? הלא בעבור זאת אתן לך את התעודה למען תשנה שמך ותהיה לאיש אחר –

– אם כן אין חפץ לי בתעודתך כי תעודה בידי וגם בה לא נכתב שמי כי אם שם אחר ואחשבה כבלי אין חפץ בה, אך עתה ההיה תשיעתי – עניתיה בשמחה בראותי כי עצתה טובה מאד, ובזכרי כי התעודה אשר קנה גדעון למעני עודנה בידי.

– טוב הדבר במאד מאד – קרא האיש והאשה בקול אחד.

– ומה שם האיש הכתוב בתעודתך? – הוסיף האיש לשאל.

– ראובן –

– טוב הדבר, הנה מעתה ראובן תקרא, רעיתי הכיני לראובן צדה להדרך – היא מהרה ותקח את בגדי ולחם ודגים מלוחים ותשם בשק ותאמר אל אישה: מהרו אל תעמודו כי רא פה המנוחה, וכאשר קמני ללכת, כי גם האיש הלך אתי ללות אותי אמרה אלי האשה: הא לך חמשה שקלים כסף אשר נתנה לי למענך אשת הרב וזה יהיה לך לזכרון – ובדברה נתנה לי את הכסף יכתונת חדשה – וזאת תתן לך

חנה בתי לזכרון מפרי ידיה – אמרה עוד הפעם ותושט מטפחת צמר עשויה בטוב טעם מעשי ידי בתה. עיני מלאו דמעות בקחתי את המתנות ואקרא: במה אשלם לכם בכל חסדכם עלי? –

– בקחתך את הדברים האלה ל ז כ ר ו ן ותזכור אותנו ותכתוב לנו כאשר ייטב לך, עתה לך לשלום וה' יצליח דרכך – ענתה האשה ודמעות נראו על עפעפיה, גם עיני הנערה נזלו דמע באמרה אלי: לך לשלום וה' יצליח דרכך –

– היי נשים! מדוע תבכינה? – קרא המלמד בקול שמח בחפצו להסתיר את הדמעות אשר נראו בעפעפיו – בטחנה בה' ובצדיק אשר לדרוש לו ילך עתה ההולך הזה מעמנו, כי יצא בשלום ויבוא בשלום, כי שלוחי מצוה אינן נזוקין, ומי יודע אם לא עוד נחזה בשמחה איש את פני אחיו כאשר יחננו ה'. הן זה שלש שנים אבקש ללכת לראות את פני הצדיק ואולי יצלח בידי להפיק זממי בעוד ירחים אחדים ואז נשיש משוש על כוס יין מלא, האין זאת ראובן? –

– מי יתן ויאמנו דבריך – עניתי ברגש.

– אך אם כה ואם כה – אמרה האשה – זכור כי אוהבים נאמנים לך בעיר נצב, ואם כי לא חננם ה' בעושר אך בלב מלא אהבה לך יזכירו שמך תמיד, זכר זאת ואל תשכח אותנו ואם באמת ובתמים יהגה רוחך תודה לנו, אף כי לא הגדלנו חס־נו אתך, יהי זה חסדך אתנו כי תשמיעני במכתב עד מהרה, כי באת בשלום עד עיר מושב הצדיק ומה דבר בך וכאשר יבואו דבריך נזכיר שמך וגם אתה תזכור אותנו בבוא דברינו אליך, אך לא אעציך עוד, לך בשם ה' והוא יגן עליך ויצליחך בכל דרכיך –

– עד עולם לא אשכח חסדכם! – קראתי ברגש בצאתי את האיש מהבית. הוא הביאני אל בית אחד ממכיריו בעיר צקלה וישב הביתה וביום המחרת בבקר שמתי פעמי לעיר צבועאל –

לא.

אֳרָחוֹת עֲקַלְקַלּוֹת.

בחשכת ליל אפל וצלמות גם איש כביר כח ההולך בצעדי און יעשה מדחה, יִדְהֶה וידיח רעיו הנמשכים אחריו וההולכים לפניו, שבע יפול וגם את אחיו יהדוף, את רעיו ידפוק ויכשיל, אכן האם נקריבהו למשפט? האם יתננו לבבנו ליסרו על עשותו כאלה אחרי כי על עפעפיו צלמות ולא ראה ולא הבין את הרעה אשר הדיח על קרוביו? ומה גם אם מידינו זאת לו? אם אנחנו נטינו ידינו על האמלל ונחשיך אור שמש באהלו, אם אנחנו בידינו זֵרֵנוּ רשת ליד מעגלו ובה כשל נפל ויכשיל ויפיל גם אחרים בעבטו ארחותיו, הלא חטאת רצח תהיה לנו אם נקריב אחרי כן את האמלל למשפט, הלא יִשֹּׁמּוּ ישרים על זאת ויתעורר להשמיע מעל מעלני בקהל כל בר לבב יודע משפט! ולמה זה לא במשפט כל האדם ישפט הגוי הזה? העם הזה, עם ישראל המגשש באפלות על מעקשים והתחתים פרושים על כל מצעדי רגליו זה אלפי שנים, העם אשר על אבותיו ואבות אבותיו עד מאת דור עבר כלח בחסר-משפט ואי-רחמים, העם אשר לא ראה אור החיים ולא שמח בו, כי מצור שמו עליו שונאיו לבל יראה אור שמש ולא ישאף רוח טהור, העם אשר בכל הארצות ובכל הגוים, בים וביבשה, בערים ובכפרים כלוא הנהו, לא יצא חפשי, לא ילך חפשי, לא ילבש חפשי, לא עבד עבודתו חפשי, לא יתפלל לאל חפשי. הה! גם לא מת חפשי! העם אשר יעשה עושר ואחר יאכל, העם אשר ידע משפט ומשפטו נגזל, העם אשר ידע חנינה וחנינה לא נתנה לו, העם אשר ממנו יצאה אמונה לכל הארץ וכבן לא אמון בו התחשב — העם הזה אם יכשיל ויכשיל יהי לחרפה, עליו יריעו, כחשי בפניו יענו ועוד יוסיפו עליו כהנה וכהנה אלה אשר בידם שמו מועקה במתניו ואשר מידם יצאה הרעה לכל העם! ומדוע לא

יאמרו בלבם אלה המרעים: הלא בנו היה האשם, אנחנו השחתנו מאדם תארו ומבן אנוש לבו, ידינו שלחי בני רשף בלבו להוביש ממנו חנינה וחמלה, אהבת אחים ואהבת אדם? היחשב לחטאת לאב זקן אשר בעודו בחיים לקחו בניו כל ביתו וקנינו וישימו עליו משמר, יענוהו וירעיבוהו, אם האב האמלל הזה יקלל את יומו ואת יום פרי בטנו אשר הוליד לרע לו? הנשים אשם את נפש הבן הבכור אשר אחיו הקטנים ממנו קמו עליו ויגזלו חלק ירושתו מידו ובמחשבים הושיבוהו, אם האח האובד הזה יהפך לאכזר להם ולבבו יהגה איבה ונקמה לגוזלי נפשו ונחלת אבותיו? ולמה יבקשו גוזלי העם אהבה ממנו? למה יזכירו את עונותיו — אשר מידם לו — בבקר בבקר ויקראו אחריו מלא: עם משחת המראה ורע הלב העם הזה! ומדוע ידכאוהו? יען כי גוי מעולם היא, יען כי ממנו תורה לכלם יצאה! אמנם כל מאשמיו יאשמו ומקלליו יקללו בדור אחרון, בדור אשר האמת תצא לחפשי מבתי הכלא אשר בם כלאוה איביה לבל תצא ותכזיב מליהם אשר ידברו בשמה, ביום אשר פור יתפוררו אשיות שקר ומרמה, ביום אשר יזועו וְהִתְנַוְּתוּ אלה אשר ישאו שם אלהה על שפתם שקר למען חלל כל קדש, לדכא ישרים ולהכחיד צדקה וחסד מן הארץ, ביום אשר ירעשו הספים בבתי המקלט לזדונים אשר להאפיפיור, אשר שמה יתגוררו לנאץ כל קשט וכל דת אמת ולחבל מזמות חמס ושוד, ביום אשר חומות אמונת שקר ערער תתערערנה ותפולנה תחתיהן ולקברות עולם תהיינה להחוסים בצלם, ביום אשר יצא אור ומשפט יראה לפני כם האמת, ביום ההוא יראו כי מחמס אחים ומגזל משפט השחית העם הזה את דרכו, גם השחית רחמיו מאחיו במצור ובמצוק עת איש בשר זרעו אכלו ואז ישוב ונחם גם העם האמלל הזה מכל מעלליו הרעים . . .

אמנם הה! היום הטוב ההוא עוד ירחק, עוד יפערו רבים פיהם לבלעם חיים, עוד לא השיבו מנדיהם צור חרבם אל נדנה, עוד יתעוררו שיטני נפשם לנבל שמם גם עתה,

ימה גם אז... או עת צרה היתה ליעקב! צרה מבית ורעד מחוץ; אויביו ראו רעתו וישישו על משבתו, ואיש את אחיו צר הרם בעתותי המבוכה האלה, מבוכה בכל בית, מהומה בכל משפחה, כצאן אובדות איש לעברו תעו מבלי דעת, וגם הבנים היושבים בטח בבתי הוריהם לא ידעו מה טוב ולא הבינו עשות נכוחה, גם אלה אשר מורים הורום נתיבות החיים לא הבינו במה יזכו את ארחם, ואיכה ימצא איש אובד עשוק ורצוץ נרדף ונענה מבלי מורה ומנהל את דרכו בדור תהפוכות ההוא? על כן אבדו רבים דרך, רבים תעו ויתעו, וגם אני נדפתי ונהדפתי כמוץ לפני רוח, רגע האמנתי בחיים ותענוגיו ועד ארגיעה ראיתי כי אור מתעה היא, וכל אשר הראתני התקוה שוא נתעה הוא, וכל חזיונותי ומאויי לבי אשר אמרתי מצאתים שוא היתה תמורתם, את בקשתי לא מצאתי ואשר מצאתי עזבתי וכרגע שבתי והקרבתיו ועד ארגיעה החלפתיו, אלה היו דרכי ואלה מחשבותי; בפרי עץ הדעת שלחתי יד לאחוז ואכוג אחור בבהלה בראותי את הנחשים אשר יעטרום, אהבתי ושנאתי לעמי חלפו ועברו אחת אחר אחת, בעת אפפוני בלהות מידו נתתי אותו כלי בעם סירד ובראותי צרותיו הצדקתיו, וכה הייתי משחק אני ומחשבותי וחפצי לבי בידי הפגעים ילידי הרגעים, את החכמה דרשתי ויגרשוני האיתנים את להט החרב המתהפכת בידם, מנוחה בקשתי והיא רחקה ממני, בית לשבת אויתי והזמן אחז בערפי ויטלטלני וישליכני החוצה: הרחק נדוד! — קרא קול נורא באזני.

בצחה צמא השותה בחזיון לילה אשר הוא יוסיף ישתה יצמאונו ירבה בה, כן נרחקתי ממאויי לבי כפי אשר הוספתי אומץ לקרב אליהם, עד כי נתתי יד גם לזועמי נפשי, גם לאלה אשר היו עשן באפי עד הנה וזכרם העלה מוקדי אש בלבי גם לאלה חשתי מפלט אולי יִבָּנֶה מהם: דרך בית הצדיק בצבועאל בקשתי, הצדיק בצבועאל! אשר כמלאך משחית היה בעיני מיום דעתי שמו, כי בעצתו המוט דודי

על אבי רעה, ובעצתו נעשו רעות לאלפים על ידי קהל חסידיי ואל בית האיש הזה שמתי פני לבקש עצה ולקחת עזרה מידו. ולבבי בקש גם חשבונות להצדיקו ואבקש לפתות את נפשי להאמין גם בנפלאותיו אחרי כי רב אדם יאמין בהם. אעשה כאשר יעשו כל בני האדם, לא אתאוה להיות נפרד, בדרך כל העם אלך ולא אמוט.

זאת התורה הביאו לי חמש השנים אשר כליתי בעמל ופגע, רק זאת התורה הביאו במחיר ימי הנוער אשר עברו כצל מבלי מציא דרך ותכלית־החיים ומה הביאה לי זאת התורה בכנפיה? האם נחת ובטחה? האם דעת נכוחה ודרכי יושר? זאת לא זאת! ממר לא יצא מתוק, ומעמק עכור, ממערת פריצים לא תצא תורת־ישע, מחברת תועי לבב יצאתי ואל חברת נלוזי דרך, משחיתי אמונה, שונאי אמת, מורדי אור באתי. לכן גם מידי התורה הזאת יצאתי וידי על ראשי, גם ממנה לא לקחתי יותר מאשר לקחתי מהחולפות לפניה ומהבאות אחריה. רק זאת הראתני כי בין תועים התהלכתי, תועים הוליכוני, תועים רדפוני, תועים עזרוני, תועים יעצוני ואני כמוהם תועה הייתי בדרכי החיים.

תם החלק השני.

כל ספרי

פרץ בן משה סמאלענסקי

התועה בדרכי החיים

או

תולדות יוסף היתום מעיר מדמנה.

ספור בארבעה חלקים.

חלק ג

בהוצאת בית מסחר הספרים

של מרדכי קאצענעלענבאגען בווילנא.

ווילנא

בדפוס האלמנה והאחים ראם.

תרס"א

P. Smolensky's

sämtliche Werke.

Novellen & Romane.

I.

Hatoë Bedarche Hachaim.

Erzählung in 4 Bänden.

Band III.

Verlag von M. Katzenellenbogen.

WILNA.

Buchdruckerei von Wittwe & Gebr. Romm.

1901.

СОЧИНЕНІЯ

П. М. Смоленскаго.

Повѣсти и Романы.

I.

Гатое Бедархе Гахаимъ.

Повѣсть въ 4-хъ частяхъ.

Часть III.

Изданіе М. Каценеленбогена.

ВИЛЬНА.

Типографія Вдовы и Бр. РОММЪ.
Уголъ Глухаго и Духовскаго пер. собств. домъ № 1315.

1901.

Дозволено Цензурою 26 Февраля 1900 г. Вильна.

חלק שלישי

א.

יְמֵי הַשַּׁחֲרוּת.

מְעֻוָּת לֹא יוּכַל לִתְקֹן וְחֶסְרוֹן
לֹא יוּכַל לְהִמָּנוֹת (קהלת ט. טו.).

ימי השחרות! ימי האדם, הימים אשר יורו כי לא ככל החי הנהו; בטל ילדותו יפזז יכרכר האדם כעגל לא לֻמָד, בימי הנער אך הסיר סבל מוריו מעל שכמו יצא כפרא חפשי ודרך החיים עוד מנו נסתרה, בימי השיבה וזקנה ישפיל גאותו גאות אדם כי יראה כי גם קצו כקץ הבהמה לא יאחר פעמיו, ואם גם חילים גבר, ארצות אסף, אוצרות אצר, מקולו נחתו אלים, בחכמתו מדד שחקים, כל עפר ארץ, אסף מים ורוח בבלי חכמה יצר לו, ואם גם כחול הרבה צדקה וחסד, יומו יבוא – יום קץ! אין חכמה וגבורה שלטון ועשר ביום המות וימי הזקנה המה יסולו לו מסלה, אכן ימי השחרות ימי החיים המה, בימים האלה יפלס איש איש נתיב לו בדרכי החיים, יבור דרך חכמים, כבוד גבורים, או מרמת כנעני ארץ, ייסד אבן פנה לבנות בית, להמציא טרף לנפשו ולבאים לרגלו לאור באור החיים –

בימי השחרות יביט על ימי הילדות וחפצי משושם ושחוק קל יעבור בין פתחי פיו, כי במאה נחשבו אלה בעיניו עתה אחרי היה לאיש? וימי הרעה, ימי הזקנה עוד לא

ירגיזו לבו, כי עוד רב הדרך לפניו, עוד ישיש משוש בחברת אילת אהבים אשת אהבה וחן ובאור פניה יראה חיים... הרעיון הזה הוא מקור ששון האדם ועמל! מי היא זה אשר בחפץ לב עמל בימי חיי הבלו מבלי מנוח? מי היא זה אשר השה ראשו לקראת כל פגע אשר פתאום לפתע יגיח על כל מצעדי איש? מי הוא אשר נשא וסבל חרפה ובוז, חלי ומדוה, וכל נגעי בני האדם לולא החיה הרעיון הזה את רוחו: למען הבאים אחרי יהיה עמלי — ישיב אל נפשו ויוסיף עמל — —

האהבה! נשמת היקום, הגברת הנעלה אשר בקסם שפתיה תעביר לפניה רב אדם כבני מרון, אשר כאין וכאפס בעיניה לבנות ולהרוס, לקרוא קרב ולשבית מלחמות, היא אשר כח בידה להוריד אלפים עד דכא, היא גם היא תושיב גם לכסא אשר, וגם אלה אשר מידה נגזרו גם המה ראו באור פניה חיים ואם גם רגעי מספר... ולא רק היא כי אם גם שמעה וזכרה ירנינו לב! לא רבים ימצאו און לבנות ארמנות להם ורב אדם יתענג למראה עיניו בראותו הארמנות הבנוים כמו רמים, ולא לכלם תאיר האהבה פניה, כי לא לעתים רחוקות בסיפה וסערה דרכה, אבני נגה עפר רגלה, חצי שדי אמרי פיה ומבטי עיניה כחזיז קולות יכו ימחצו ולעפר מות ישפתו ובכל זאת שמעה ישמעו וישמחו, הדמיון ילבישנה עדי וחן לצודד נפשות ותצודד נפשית, כי גם לא ידע האדם אשר נפל בעצומיה את עתו אם כדג נאחז במצודה אשר עוד מעט יהיה לברית, או כצפור האחוזה בפח אשר אולי אל ארמון מלך תיבל להרנין לב בנעים זמירותיה, ומי יודע אם לא יתברך גם הדג בלבו כי יזמר משכיל ולקולו יהלו?... ומדוע לא יקוה האדם לטוב כל עוד תוחלת נכזבה לא עברה שארו וכל עוד לדמיונו עז וכח להשלות נפשו? מדוע יפקח את עיניו לראות את ימי הרעה בטרם באו ויראו לו פניהם הנוראים? ואיך ינצל מרשת האהבה אם

בנעם מדברותיה תישנהו על ברכיה ובידיה הרכות תשקהו כוס שכרון ? ישתה ודמי עורקיו יהפכו לנחלי אש אוכלה ועיניו אך מחזות הוד ונעם, שלל צבעים תחזינה, אך שלום וטוב במגורו בקרבו, וזה הלא כל חלקו מהחיים וששונם והמונם, ולמה זה יגזול גם חלקו זה ממנו ? הן מי ישיב אל לבו בהתענגו על הדר שושני חמד: הלא עוד מעט ימלו ויבולו ויהיו לזועה, ומי יאמר לנפשו בבנותו לו בית: הלא עוד מעט אבין קברי ומעשי ידי יהפכו לזרים ? ומי ישוה לנגד עיניו בהתבוננו על חן רעיה: הן גם עמל ופגע לרגלה יאתיו ? ! הלא זאת היא לאדם כי ישלה נפשו, כי יכזב לו ויסתיר עמל מנגד עיניו, איש איש אך טוב ידבר על לבו: מושל עז מדכא ישרים ברגל גאוה יתברך בלבו כי עבדיו יעריצוהו גם בעת אשר המה לקחת נפשו זממו, והעבד הַמְדֻכָּא אשר מעמל נפשו יפויש אדונו בעגל מרבק יאמר בלבו כי ימצא חן בעיני אדוניו ויעטרהו כבוד. איש איש יקוה כי בידו טובו ולארך ימים יתהלך על פני תבל וגם המט לשחת ירצה אחריתו ואל חלק אלה ממעל עיניו נשואות. . . הנה זאת היא חֻקַּת החיים וזה הוא משפט אשר האדם! על כן הימים האלה ימי השחרות, ימי האהבה, ימי החזיון והדמיון מקור הששון המה, ולכן אך בהם יְיַסֵּד בית חייהו, ואם במו כונן מצעדו והבין מעשהו, אם במו יסד אבן הפנה למטרת חיתו, אם במו ראה אהבה ושמחה, אז ידע כי חיה על פני האדמה, אך אם גם המה יעברו כצל ולא תעלה בידו למצוא דרך ולכונן אשרו אז אוי אוי לו! אז ידע כי נכונו בידיו ימי חשך בטרם חיתו באור ראתה, אז ידע כי מות מבלי אשר ידע מדוע חיה על הארץ. כגל עפר ירומם ינשא ולשמים יעלה ישיאו עת רוח סערה נוספה בו ועד ארגיעה יהיה לבער, כן ילך ינשא, ילהום ויעבור ויחלוף ואיננו וגם זכרו כגלל לנצח יאבד. . . ומה הועיל לו הדעת אשר קנה במכאוב ? ומה יועיל לו מכשול לבו בימי הרעה כאשר

מעדו קרסוליו ואין עוד מעמד ואזלת ידו מהשכיל והיטיב את דרכו ? להותו יועילו ! נפשו עליו תאבל, לבו מר יזעק עד יסוף קולו ויעצם עינים.

בזכרי עתה הימים אשר חלפו ובראותי כי גם בימי השחרות כבימי הילדות והנער אך תועה הייתי ובחשבי כי לוא הוסיפו עתה ימים על ימי כי אז שבתי ועשיתי הטוב, ובדעתי כי ימים חדשים לא יבואו ואלה אשר מנו לי כלו בהבל, יתגעש לבי, רוחי בתוכי ישתומם ואמאס את הימים אשר לא מצאתי חפץ בהם, אך גם זאת לא לעזור לי. הייטיב לו האסיר אם ישוך בעזוז אפו את כבלי הברזל אשר במו ידיו אסורים ? היקרא לנפשו דרור הכלוא בבור אם יכה ראשו בקיר בית אסורו ? שניו תשברנה, ראשו יְנֻפַּץ אל הסלע ולאוסריו כח, לא ירפו ממנו — —

שמעו דברי והתאוששו אתם התועים כמוני, שימו לבבכם לימים הטובים, בחרו הדרך בעוד לא התנגפו רגליכם, בעוד לאל ידכם לעשות, בקשו מטרה, בקשו תכלית החיים, בקשו עבודה, בקשו מלאכה, בקשו דעת, או מה תבקשו, אך בקשו לכם דרך סלולה בשחר טל ילדותכם לבל תוסיפו בקש עוד בימי הרעה, אם תמאנו, גם נפשכם כנפשי תאבל מבלי אחרית ונחמה —

אמנם אבליגה על מרי שיחי, אשא בשרי בשני עד כי אשמיע כל אשר עמדי עדי יבוא הקץ לדברי כאשר בא הקץ לכל מפעלי, כי מכל העמל ופגעי החיים, רק זאת עוד לי כי לשני לא תקצר מהשמיע כי תועה הייתי בדרכי החיים !

ב.

כּוּר עֹנִי.

בנפש נבהלה ומרך לב עזבתי את העיר הקטנה אשר כמקור ישע היתה לי בראשית בואי בה וכעיר בלהות היתה

בעיני אחרי אשר אחז הפגע בערפי ויטלטלני וינערני ממנה ועזבתיה כפושע מפחד מחרב המשפט אשר תרדפהו; רגעי השמחה אשר ראיתי בה צללו בגלי ימי העברה כנטף טל טהור במצולות מים זידונים; פני האוהבים אשר האירו לי כמעט רגע כָּסו במעטה זועה ואימה אשר הפיצו המראות הנוראים אשר ראו עיני בימי הצרה ולילות עמל. גם כל העבר התיצב מול פני במראה אחד – מראה איום ומרגיז לב, והעתיד גם הוא לא היטיב פניו מאחיו העבר! ואיך ייטיב פנים אלי? ואיך תתגנב תקוה אל לבי אחרי כי הוא לא הלך אחרי רגלי? הֲיָה נשאוני אל מקום אשר כמראות פתנים היה לרוחי ונפשי ואיך ישמח ואיך יקוה? לכן אך עלטה ותוגה מלאו כל חדריו. וגם למראה עיני לא מראות משמחי לב התיצבו, כמו כל היקום אתי יבכה ואבל ישים כסותו; השמים לבשו קדרות, השדה השדוד תפארת זרועיו עטה בגד מתים כמו יאבל על צאצאיו אשר מידי החרף האכזר כמות נגזרו, עצי היער הורידו לארץ ראשם כאבלים, והעשן העולה מארובות בתי האכרים אשר נקברו בקברות שלג עד החלונות, גם הוא השח השפיל גאותו, לא עָל יעלה, כי אם כזוחל עפר על הארץ יתנהג בכבדות ויתבולל את העננים אשר כסו פני האדמה הלוטים במכסה שלג וכפור, גם קול יללת הכלבים בכפר כאבל מתים ישמע...

הנה השכמתי קום כנס מנוסת חרב ועזבתי את הבית אשר החביאני הלילה למען בקש מפלט במרחקים. עוד לא עלה השחר ואני הולך ברגלי גלמוד בדרך לא סלולה מְכֻסָּה בשלג נורא העוברת בתוך היער. העצים הגדולים כבני ענק אשר מטו מזקן ומהקרח הנורא אשר קנן בצמרתם נראו כמלאכי בלהות והרוח אשר יתגנב בין דליותיהם יהמה כנפש גועת, אך לרגעים יסוף קולו מהמון קול העורבים הצורחים כמבשרי יום עברות. אני הולך ורגלי תמעדנה מרגע לרגע, כי הדרך היה חשך וחלקלקות, ולרגעים רחפו כל עצמותי כי דמיתי כי קול זאבי ערבות שמעו אזני ומרצחים חרש ראו עיני – –

ממרצחים יראתי ! הן איש אצרות הייתי , אצרות חשך צרה ויגון היו עמוסים משא לעיפה על שכמי , ואיך לא אפחד ממרצחים ? – כה תנסוך עלינו אהבת החיים רוח עועים , תתן חתית בלבנו ונפחד לקול עלה נדף ולמראה צלנו ההולך לפנינו יאחזנו שער !

יללת הכלבים וקול המקבות בבתי חרשי ברזל אשר בכפר שבו לנתי הלילה נאספו לאט לאט ואין קול ואין תמונת נפש חיה , על ימין ושמאל רק העצים אשר התנצלו את עדים אשר ישית הקיץ עליהם עמדו כפגרים מתים ואני כחי אחד בעמק רפאים . אף כי קול הכלבים העיר עצב בלבי בכל זאת אחרי אשר נחבא נכספה נפשי לשמוע אותו עוד לבל אהי כשכן דומה . בעודני הולך צולל במצולת עשתונות בלולים אשר בלי סדרים עברו על לבי אחד אחר אחד נשמע עוד הפעם קול כלב נובח בחזקה הולך וקרב אלי . בתחלה התעוררתי כי אמרתי הנה באתי עד כפר , אך כרגע נוכחתי כי מאחרי ישמע הקול ואמהר לאחוז במקלי להכין גוי למלחמה מדעתי את הכלבים בארצי כי יתנפלו על כל עובר אף אם לא יתעבר בם . הטבתי עשי כי אך אחזתי את המקל בידי ראיתי כי כלב גדול שחור משחור ועיניו מפיצות אש פלדית יפער פה ויראני את שניו , יתקצף ויאמר להתנפל עלי . הרימותי מקלי והוא חרד ויסוג אחור וכרגע שב להתגרות בי מלחמה , ובעודני נלחם אתו הקריב גם אדונו , אכר יושב בעגלה קטנה רתומה לסוס קטן אך בריא בשר ובראותו אותי מתאמץ להכות את הנִתָר בי קרא בקול : אסף ידך כי לא יאכלך – הכלב בשמעו קול אדינו הוסיף אמץ ויתנשא להתנפל עלי בקול נובח כדרכו , אך בפעם הזאת הושיעה ידי לי להכותו מכה רבה על ראשו ויסוג אחור בקול יליל והאכר ירד מהעגלה ויחרפני ויקללני בעזוז אפו , אך אני לא שעיתי אליו בדעתי כי נתתי חתית בלבב הכלב ולא ישיב להתגרות בי מלחמה ואומר ללכת הלאה , אך האכר , אחרי אשר העביר ידו על חלקת צואר

כלבו ועל ראשו ויחבקהו כאם רחמניה וינחמהו בדברים נחומים, שם אלי פניו ויקרא: מי אתה? —

— מה לי ולך כי תשאלני? — השיבותי באמץ לב, כי ידעתי נפש האכרים בארצי, כי גם המה ככלבים עזי נפש יתנפלו על כל עובר יהודי לבקש תואנות וכאשר יראו כי יֵרַךְ לבו אז יתעללו בו, לכן אמצתי רוחי, אף כי יראתי בלבי פן הוא בא מעיר נצב ויכירני או יבין מה עמדי.

— הראני כרגע אם מכתב תעודה בידך והשמיעני מאיזה עיר אתה? —

— אבל מי שמך לאדון לי?! —

— אם לא תשמע בקולי אאסור אותך בכבלים ואביאך הכפר —

— אם לכח גם אני אמיץ הנני ולא אירא מפניך וידוע תדע כי לא לבדי הנני פה, כי האנשים אשר אתם יחד אעשה דרכי נשארו בכפר ולא יאחרו מבוא וגם המה יושיעוני —. המרמה הזאת עמדה לי, כי הוא ענה: זאת לא עלתה על לבי להתנפל עליך כשודד ביער, אך ידוע תדע, כי אני הוא המשנה לפקיד כפר ובמשפט אשאל ממך כי תראני תעודתך —

— ואם גם למשפט לא יפול לבי עלי — עניתיו בבטחה — כי תעודתי בידי, ואם שיפט אתה הלא לך לדעת המשפט, כי לא ביער ידרשו לתעודות עוברי אורח, כי אם בעיר או בכפר —

— אם כן שב אתי בעגלה ותראני בכפר את תעודתך —. אף כי לא נעמה לי חברתו בכל זאת לא נועזתי למרות פיו כי יראתי פן תאחז במשפט ידו, ואני הן ידעתי בלבי כי אין מושיע לי, לכן ישבתי אתו ונסע יחדו. רגעים אחדים החריש אחרי כן אמר לי: תן תודה אולי לא תמצא כל תעודה בידך ולא ארבה עליך כפר ואעזבך לנפשך כרגע —

— אבל הלא השמעתיך כי תעודתי בידי ואתה הלא תראה כי לא אירא מפניך ועליך להבין כי תעודתי בידי —

– אם כן תשלם לי שכר העגלה –

– כיסי ריק ואין בו רק התעודה –

– ולמה אובילך חנם ? –

– האני בקשתי ממך כי תובילני ? אם תנחם ממעשיך הנני לרדת –

– לא כי אתי תסע כי לא אאמין בדבריך – קרא וידפיק את סוסי קל המרוץ וכעבור שעה באנו עד הכפר ויהפוך האכר את ידו אל בית המשתה.

בבית המשתה המלא על כל גדותיו רפש ומי מדמנה ישבו אכרים רבים וישתו יין־דגן ובעלת הבית אשה עבריה כבת ארבעים תשרת אותם. האכר אשר פחד פן אמלט מידו הוביל אותי בידו אל הבית והאכרים צהלו לקראתו בקראם: ציד הבאת, פשט עורו ושלחהו לנפשו! – האשה בראותה אותי מהרה לצאת ומאחרי הדלת שמעתי כי תאמר בשפת יהודית: שלמה, מהר הביתה כי נער עברי הובא הנה, אין זאת כי חֲסַר־תעודה הוא –

– הלא התפילין בראשי ועוד מעט תעבור עת התפלה ואיכה אבוא הביתה? אכלה תפלתי ואז אנסה אל האכר דבר – ענה האיש.

– אבל אני אדמה כי מצות פדיון שבוים תגדל הרבה יותר ממצות התפלה – ענתה האשה. האיש שמע בקול אשתו וכעבור רגעים אחדים באו שניהם הביתה.

האיש היה גם הוא כבן ארבעים איש תאר וקומה, זקני הארוך ירד על פי מדותיו ופניו העידו כי ישרה נפשו בו, הוא נגש אלי ויושט ידו ויקרא לי לשלום וישאלני: אם מחסרון תעודה שם האכר עלי משמר –

– לא זאת – עניתיו – תעודתי בידי, אך אני הכיתי את כלבו בהתנפלו עלי ועל כן יחפש עלילות דברים וישאל לתעודתי, ואני אמרתי לו כי הוא בידי, אך מאנתי להראותה לו בדרך פן יגזול אותה מידי ואין רואה – כשמוע האיש את דברי נפלו פניו ואני לא הבינותי עד מה.

– רע מאד המעשה אשר עשית ואירא מאד לנפשך – ענה בעצבת.

– ומה עשיתי, כי תפחד לנפשי? האם אתן את בשרי לאבול לכלבים ולא אעמוד על נפשי? – שאלתי בתמהון.

– לך הצדקה, אך מי יעמוד בפני האכרים? הכלב הזה הוא אהוב נפש אשת האכר וגם את בעלה תתן כפרו, ובהודע לה כי הניפות ירך על אהובה אז תכך מכת בלתי סרה, כי אשת מדנים האשה הזאת מאין כמיה ואיש לא יפגע בה ואני עברי אחד בכל הכפר ותקצר ידי מהושיעך –

– חכה נא – קראה האשה – ואני אצילנו –. האכר החריש בדברנו, כי דמה כי אבקש מאת האנשים כי יפדוני בכסף מלא, אך בראותו כי לא נגסה דבר אליו קרא בקול נגיד ומצוה: ואיה תעודתך? ידעתי כי אין בידך כל תעודה, ואתה אמרת בלבבך כי ערמתך תושיע לך, אך לא את איש כמוני תוליך שולל – אני חפצתי להראות לו את המכתב, אך האשה יסרתני מעשות זאת באמרה: היאמר לבך כי הוא ידע קרוא הכתוב בתעודה? הוא אך תואנה יבקש ובאשר יקחנה יעצרנה בידו ימים אחדים עד אשר תתן כפרה ואז ישיבנה לך לכן אל תראנה לו – ואל האכר אמרה: הניחה לו רגע ושתה כוס יין, כי יין טוב מאד הובא בלילה הנה –

– יין טוב! הלא בכל עת תהללי את יינך אף כי הוא מהול במים –

– אבל עתה אתה תראה כי אמת יהגה חכי – ענתה ותאמר אל אישה: תן לו מהיין החזק אשר בצנצנת בארון – האיש עשה כדברה ויתן לו כוס יין מלא. בפעם אחת הריק האכר את הכוס אל פיו אשר פער כנחש ויקרא: אבל הלא זה הוא היין הטוב אשר במחירו תקח כפלים –

– לא כי אם במחיר אשר אתן לך בכל עת אתן גם היום –

– הוי! אני אבין לערמתך, ארורה, כי תאמרי לשחד אותי ביין טוב למען אשלח את השיעל מיד, אבל

לשיא כי במחיר מצער כזה לא תמצאי חפצך – קרא האכר ויניע בראשו.

– מה לי ולו? האם אחי או ממשפחתי הנהו, עשה אתי כטוב בעיניך ובמחיר היין לא ארבה יען כי גם לי לא הרבו במחירו –

– אם כן שַׁנֵּה – האיש שנה.

– שַׁלֵּשׁ! – האיש עשה כדברו עד שש פעמים. אף כי עיני השותה כבר מלאי דם, ולשינו לחכו דבקה בכל זאת הוסיף שתות עד אשר כבד עליו ראשו ויסמכהו על השלחן, אז נתנה לי האשה אות כי אמהר לצאת אחריה ותביאני החדרה. שם התפללתי ואֹכל אתם ארוחת הבקר.

– אבל ירא אני את המרשעת פן תבוא הנה ותבקש מידיני את הַמַּכֶּה את כלבה – אמר האיש בשבתנו אל השלחן

– שלום לנו – ענתה האשה – אחרי הארוחה אשלח לקרוא לה למען תמצא את אישה שותה שכור ותניח כל חמתה בו על כי שתה לבדו לשכרה והוא לא יעיז עוד להשמיענה דבר מכל הנעשה לכלב – כבלותנו הארוחה אמר האיש אלי: מהר ילך לדרכך בטרם תביא המרשעת הנה. קמתי ממושבי ואודה איתם בלב שלם על הטובה אשר עשו עמדי וישאלני האיש: אנה תשים פניך? השמיעני ואורך הדרך אשר לך לבחר –

– לעיר צבועאל פני מועדות –

– לעיר צבועאל?! – קרא האיש בשממון – לקן הרשעה והטמאה! אם כן חסיד אתה, ברח לך כרגע ואל תטמא את ביתי! – קרא עוד הפעם בזעף אף. נעויתי משמוע את דבריו ואמהר לעזוב את הבית בטרם נתתי את מלהחתי על שכמי יאשאנה בידי ומאחרי שמעתי קול בעל הבית קורא בזעם: אוי לי שנתתי פתי לעם הארץ, לחסיד, ובעבורו בטלתי תפלה בזמנה, הכשילני ה' באדם שאיני הגון יכל זאת יען כי שמעתי לקול אשתי –

– אמנם הלא בכל זאת עברי הוא ! – ענתה האשה .
– אַתְּ בחלקת לשונך תצלחי לפתות אנשים גם לאכול מעץ הדעת ! – קרא האיש ברגז , ויותר לא שמעתי עוד אם נסתה לפתות אותו לאחוז בפרי עץ הדעת , או יראה לנפשה . כמרדף על צואר ברחתי מן הכפר , כי יראתי פן תדבקני חמת אשת האכר ולקול בעל הבית עוד צללו אזני . מקרי ראשית היום ההיא לא הועילו להסיר תוגתי מלבי , והיום היה יום ענן וערפל ואני הלכתי בלי חשך , בכפר וכפר נלחמתי את הכלבים אשר לעשרות יצאו חוצץ לקראת כל עובר ברגל בעת אשר בני הכפר יסיתום בזדון לב ולא סרתי לנוח אל אחד מהם כמו חפצתי לברוח ממקום מושב בני אדם עד כי אתא לילה ורגלי מעדו ולא עצרתי עוד כח ללכת הלאה. מרחוק אור נראה לי ואדע כי כפר הוא ועל כן אמצתי שארית כח ללכת , אף כי רגלי נלאו מאד , גם רעב הייתי ואתנהג בכבדות עד בואי בכפר .

בכפר היו רק כעשרה בתים וידעתי מראש כי בית מלון אורחים לא ימצא בו לכן חשבתי מחשבות לסור אל בית אחד לבקש כי יתנני ללון שם . רגעים מעטים עמדתי על מקומי בחשבי איזה בית אבחר לסור אליו , ובעודני עושה הנה והנה בחשכה קרא קול אלי : מי פה ? –

– עובר אורח – עניתיו – ואבקש לי בית מלון לשכב בו הלילה –

– בית מלון בכפר הזה ! – קרא האיש בשחוק גדול – הברגלך תעבור ? –

– ברגלי –

– ותעודה יש ? –

– יש –

– הראני –

– האם פה בחשך תראה את הכתוב בה ? –

– תן הנה ואסור אל החלון ואקראה –

– הנה תעודתי – הוא לקח את הגליון בידו ויהפוך

אותו הנה והנה ואחרי כן לקח אותו הפוך בידו וישם עיניו בו ויקרא את האותות אשר לא נכתבו במגלה לאחיר.

– מה שמך? –

– יוסף – עניתיו ואנחם כרגע על השמיעי את שמי, כי בתעודה איש אחר הייתי, אך האכר לא ענה כחשי בפני כי אמר: כן, כן כתוב בתעודה –

– היש לך אשה ובנים? – שאל אחרי כן.

– לא –

– כן, כן כתוב בתעודה –

– היש לך אב ואם? –

– לא –

– כן, כן כתוב במגלה –

– ואשה ובנים? –

– הלא השמעתיך כי לא אשה ולא בנים לי –

– כדבריך כן כתוב – כה שאלני עוד שאלות רבות וכל מענה פי קרא מעל המגלה ההפוכה עד אשר נלאיתי עמוד על רגלי ואמר: הלא הגליון הפוך הוא ואיך הקרא בו? וגם מכל אשר שאלתני אין אף דבר בתעודה –

– אחת היא, תן לי איזה אגורות לקחת יין דגן ואשיב לך תעודתך –

– חמש אגורות אתן לך אך תנני ללון בביתך –

– הבית לא לי הוא כי אם שכיר יום הנני פה –

– אם כן איך מלאך לבך לדרוש לתעודתי אם לא שופט וגם לא אזרח הנך פה? השיבה לי תעודתי כרגע ואם אין אלך אל השופט ואשמיעהו כי תפריע מנוחת עוברי אורח באין משפט – הוא השיב לי את התעודה בקראו: לך לעזאזל יהודי ארור! – בפיק ברכים הלכתי אל הבית השני ואפתח הדלת לראות אם בני הבית עודם ערים.

– אם דבר לך בוא הביתה וסגור הדלת, הן לא קיץ בחוץ כי תקרע הדלת – קרא אכר כבן חמשים שנה אשר ישב על הארץ וישטח את החותלות אשר במו יחתל רגליו.

באתי הביתה ואשאלהו: אם יש את נפשו לתת אותי ללון בביתו –

– לין פה – ענני. הבית הזה היה קטן מאד הקטן בבתי הכפר הקטנים. ועל כן בחרתי בו יען ידעתי מאז כי העניים יפתחו כרגע דלתם לאורח, לא כן העשירים, להם גם ארמנות רחבי ידים יצרו לצעדי אונם – קירותיו היו מכוסים בפיח ושחיר ככל בתי הכפרים אשר תנוריהם בלי ארבות עשן וכאשר יבעירו אש יבוא העשן הביתה ובעד הדלת יצא וכאשר יכלה העשן אז יחסמו פי התנור לבל ידעך חֻמּוֹ. התנור מִלֵּא רביע הבית, בין התנור והכותל משכב בנוי מעצים ומכוסה בקרשים אמה קומתו על פני רביע הבית ועליו שכבו כשמונה אנשים ונשים: האם ובניה וכלותיה ובניהם. בצד המשכב שכב ילד קטן כבן שנתים בטנא אשר עמד על הארץ ובבואי הביתה הרים ראשו המכוסה בשערות לבנות כצמר וילטוש לי עיניו היושבות בסתר עפעפים לבנות וכרגע הסתיר ראשו בטנא כמו פֻּחֲדָתִי אליו.

כמוצא שלל שמחתי על הבית והמנוחה אשר אמצא בו אחרי שבעי נדודים כל היום ורגלי בצקו מעמל הדרך ואשב אל השלחן הגדול ואסיר את מלתחתי מעל שכמי ואוציא לחם וגבינה להשקיט רעבוני.

– לחם לבן! – קרא נער כבן שש שנים אשר שכב את השוכבים – ראי נא אמי ראי, לחם לבן! –

– הס! – נתנה עליו אמו בקולה – האם רעב אתה? עצום עיניך ושכב! –

– בוא הנה – אמרתי לו – ואתן לך מלחמי –. במעוף עין קפץ הנער ממשכבו יחף ורק כתונת קצרה כסתה את בשרו, אף כי על הרצפה התעלם שלג, ולא שעה לקול אמו אשר יסרתו לבלי קחת מאומה מידי זר.

– אני אניח את הלחם הלבן למשמרת ליום מחר – ענה הנער לאמו, כמו חפץ להצטדק ובעוד הלחם בכפו

בלעו מבלי שים לב אל דבריו אשר דבר.

– האם כה תניח את הלחם למשמרת? – שאלה האם.

– אין עוד בידי מאומה – ענה הנער ויבט בי אולי אשוב להיטיב עמו, אך אני לא מהרתי לעשות רצונו, כי ראיתי כי לחמי לנפשי לא יספוק. הנער עמד רגעים אחדים על עמדו וילקק אצבעותיו ובראותו כי לא אעניק לו עוד מאומה שב בלי חמדה אל משכבו מבלי הבט עוד בפני.

– לך שכב על התנור ויחם לך – אמר אלי בעל הבית בלכתו לשכב גם הוא אל יתר השוכבים. עשיתי כדבריו ומה רבה מבוכתי בראותי כי נערה תשכב על התנור, מקום משכב יסדו לי, ואחפוץ לרדת כרגע. כל השוכבים אשר לא נמו עוד שנתם נתנו קול שחוק גדול ובעל הבית קרא: אל תירא כי לא אוכלת אדם היא, לך ושכב, כי אין מקום אחר פה אתנו –

– אם כן אלכה לי לשכב אל השלחן –

– יצוריך יקפאו בקרה ובטרם בקר תהיה לרגב כפיר –. גם האשה דברה על לבי להותר על מקומי אך לשוא היו דבריהם, גם דברי אחת השוכבות אשר העידה כי השוחט מעיר בצלת שכב עמה פעמים רבות בלכתו בדרך על התנור ההוא ולא קרה אותו כל רע, לא הביאו אומץ בלבי ואשב על מושבי בקצה התנור.

– עשה כאשר עם לבבך – ענה בעל הבית ויכבה את העץ הבוער.

– שכב לך בקצה התנור ואני אשכב בקצה מזה – אמרה הנערה אחרי אשר כבו האש. רגעים אחדים ישבתי על מושבי, כי יראתי לרדת פן אפסע על ראשי השוכבים לרגל התנור אבל עיף הייתי וכל יצורי רחפו מהקרח הנורא וארדם כמת. כל הלילה לא התעוררתי וגם כאשר קמו כל בני הבית בטרם בקר לעבוד עבודתם: הגברים לקליע מנעלי גימא מקולעים, והנשים לטות ולהביא עצים ומים

ולבעיר הבערה, גם אז לא הקיצותי עד אשר נגעה יד בערפי ותעירני משנתי.

— קום רד — אמרה הנערה אשר היתה כבת שבע עשרה שנה — כי כבר הבעירו אש בתנור וכאשר יעל העשן ישים מחנק לנפשך —

— הן שלם אתה ולא יחסר לך מאומה, ומדוע יראת? — שאל האכר בשחוק גדול וכל העומדים שחקו אחריו בקול המולה כקול רעם בגלגל, גם אני שחקתי והחרשתי כי ידעתי כי לא לאנשים כאלה אבין בינה לדעת מוסר ודרך ארץ, ואילי היא לטוב להם בחיים כי לא ידעו מכאוב דאגה ודאבה כמונו אנשי מוסר.

בצאתי החוצה נפלה אימה חשכה עלי בראותי כי הקור גבר במאד מאד ושלג וקרח ינשאו על כנפי סערות צפון אשר כשוט זועם יכו ידקרו בפנים ויכאיבו כמדקרות חרב. איכה אעשה דרכי? ומי יודע מתי תחדל הסערה ואיכה אשב פה והלחם אזל מכלי בכפר אין בית משתה ואופה? האם גם אתם מצוקי תבל יצאתם לרדפני ולהסתולל בי כבני אדם? — שאלתי בנפש דאבה — כלכם עלי התמלאון לענותני ולהשיבני עד דכא! — בעת ההיא נדמה לי כי גם סערות אל ואוצרות שלג הקדישו עלי מלחמה ואשוב במפח נפש הביתה כאיש אובד עצות. אחרי אשר ישבתי כשעה תמימה בבית גמרתי אמר לעשות דרכי הלאה ויעבור עלי מה עדי אבוא אל העיר הקטנה הרחוקה מהכפר כמהלך שש שעות ברגל, ואשים מלתחתי על שכמי.

— אנה פניך מועדות? — שאלני האכר.

— העירה —

— ואיכה תלך בעת הזאת, הלא הרוח ישאך אל אחת הפחתים ונקברת שם בשלג —

— אבל הלחם אזל מכלי ולא אוכל התמהמה פה —

— אם תאבה לאכל אתנו לחם לא נמנע ממך —

— אמנם הלא תדע כי לא אוכל לאכול אתכם לחם —

– הלא רק בשרנו פגול לך ולא לחמנו –

– אך האם על הלחם לבדו אחיה פה ? –

– בכל זאת הלא טוב לך לאכול פת חרבה ממות בקרה – נותרתי ותנתן לי פת לחם שחור משחור אשר חציו קש ומוץ כאשר יאכלו כל בני הכפרים. מעט הלחם אשר בא אל פי היה כבבין בלועי ויגרם בחצץ שני, אך בכל זאת טוב הוא מהקבר בקברות שלג – השיבותי אל לבי ואוחיל.

אחרי חצות היום קמה הסערה לדממה והשלג חדל, אך הקור הגדיל ויעלה מעלה. השמש הופיע ולאורו הבריקו אגלי הכפור כזיקי אש עפים ברוח, גם לאהל האכר התגנבו קרני השמש בעד האשנב הקטן אשר מתחת לגגו ויפיח גם בי רוח תקוה לצאת למרחב. יצאתי ואבהל עוד מפני הקור הנורא אשר שם מחנק לנפשי ולא יכולתי השיב רוחי. על ימין ושמאל אין דרך ואין מסלה, כי המון השלג כסה פני כל הככר ולא נכר דרך לפני יאור ופלג; שבתי הביתה והאכר אמר אלי: אם תתן את שכרי ארתום סוסי לעגלה ואובילך העירה, גם אלבישך מלבוש עור כבשים עד ביאנו שמה –

– כמה תקח בשכרך ? –

– חצי שקל כסף –. הוא לא הרבה במחיר, אך אצרותי לא פרצו לרוב ועוד רב הדרך לפני, זאת זכרתי ואשיב: קצרה ידי מתת מחיר רב כזה, אם תאבה רבע שקל בשכרך הבה ורתום הסוס –

– האם חנם נתן לי הסוס, ומספוא לא במחיר אקח, כי אענה את סוסי במחיר רבע שקל? גם במחיר חצי שקל לא תמצא איש בכפר אשר יובילך בעת קרה כזאת, אם תאבה לתת את אשר שאלתי הנני לעשות כדברי ואם אין עשה כלבבך –

– בכל לבבי נתתי לוא מצאה ידי, אך חי נפשי כי קצרה ידי –

– וגם ידי קצרה מהושיע לך –. בעודנו מדברים באה

אשה הביתה ותאמר: שכן! היש את נפשך להביא איש עברי העירה? —

— איפו הוא? — שאל האכר.

— בביתי, כי אישי הביאהו אתו מעיר בצלת וילן בביתי ועתה יבקש לנסוע הלאה, אך בעלי לא יוכל לעזוב את הבית מרוב עבודה —

— הביאהו הנה — הבשורה הזאת נתנה שמחה בלבי, כי כערער בציה הייתי בין האנשים הזרים ואף כי לא ידעתי מי הוא ואנה פניו מועדות ואם בדרך אחד נלך, בכל זאת שמחתי בשמעי כי עברי יבוא הביתה. בעודני חושב מחשבותי בא העברי: נער כבן שבע עשרה שנה דל בשר מאד ופאות ראשו המסלסלות יורדות עד שוקיו והוא נלעג לשון כי לא ידע דבר אף דבר בשפת הארץ, והאשה אשר הביאתהו היתה למליץ בינו ובין האכר, כי היא שרתה ימים רבים בבית עברים ותלמוד שפתם. שמחתי אלי גיל בראותי פניו, כשמחה אשר ישמח איש אשר הלך נדוד בארץ נכריה ופתאם לפתע יפגע איש מארץ מולדתו, יחזיק בו ולא ירפנו ויקרבנו כאח וישיש בחברתו מבלי שאול: מי ומה הוא, כן ששתי גם אני על הנער הבא ואקרב אליו לשאול לשלום לו ובראותי כי לשונו נלעגת אמרתי לו בשפת יהודית: השמיעני הפצך ואדבר את האיש — גם הוא שמח מאד ויקרא בשפה נמהרה: אל עיר צבועאל מגמת פני.

— האח! — קראתי — כי גם פני שמה מועדות —

— אם כן נסעה ונלכה יחדו —

— אך הקרח יתן חתיתו בלבי ואירא ללכת ברגל —

— אם כן נשכור לנו עגלה —

— כמה תאמר לשלם עד העיר הקרובה? האכר יבקש ממני חצי שקל כסף —

— אני אתן רבע השקל ואתה תן רבע ונסעה יחדיו —

השמעתי דברי באזני האכר והוא שם ידו מאחרי בדל אזנו

להתגרד בה ויאמר: לא אוכל להוביל שניכם במחיר חצי שקל כי אם שקל תתנו –

– אבל אני השמעתיך כי קצרה ידי, וגם הנער הזה לא בן עשירים הוא ורק זאת בקשת במחירך – עניתיו, ואחרי אשר הרבינו דברים נאות להובילנו במחיר חצי שקל וחמש אגורות ונשב בעגלה.

– מה שמך ומאין אתה? – שאלני נער אחרי אשר ישבנו בעגלה.

– שמי ראובן ומעיר מאפליה אני – עניתיו, יען כי בן נקראתי במכתב תעודתי.

– ושמי חיים מעיר בצלת הקרובה לעיר נצב –

– בעיר בצלת הייתי אך רק לילה אחד נותרתי בה –

– אולי תדע את רחל המבשלת, היא חמותי –

– האם לך אשה? – שאלתי בתמהון בראותי את פני הנער הדלים והרזים מאד.

– לי אשה ושני בנים ולמה התפלא? הן זה שלש שנים עברו מעת לקחתני רחל לחתן לה –

– וכמה שני חייך? –

– שמונה עשרה –

– ואתה האם בגפך אתה? – שאלני.

– בגפי –

– וכמה שני ימי חייך? –

– כבר מלאו לי שבע עשרה –

– שקר הדבר! לך כבר מלאו עשרים שנה, אך כל אלה אשר לא היו לאשה יכחשו במספר ימיהם למען יאמרו כי עודם נערים, אבל פניך יעידו בך כי כבר מלאו לך עשרים שנה, הן בן שמונה עשרה אנכי היום ואין עוד שער על שפמי, ועל לחייך החל הזקן לצמוח, ואתה גדול ממני פי שנים בגבה ופי שלש ברחב. הוי הוי – הוסיף לדבר בשפתו הנמהרה ובהניעו בראשו – אותי לא תשלה באמרי שוא, כי כבר ראיתי התבל. – אני לא נסיתי להצטדק כי ידעתי כי

אנשים כאלה לא ישובו מדבריהם ומדעתם אף אם מלאכי מרום יקימו ויענו אולתם בפניהם, אך בשמעי כי הוא ראה את התבל שאלתיו: איפו היית? ומה הנה הארצות אשר בהן עברת? –

– אני הייתי בעיר נצב ובעיר ארזה ובעיר צבועאל, ואחרי כן שבתי ועברתי את הערים האלה בשובי מצבועאל הביתה –

– מתי היית בצבועאל? –

– זה ארבע שנים בטרם באתי בברית הלכתי לשחר את פני הצדיק ולבקש ממנו תשיבה על חטאת נעורים וכי יתן את ברכתו לי ליום חתונתי. – פני הנער העידו בו כי לא שקר היו מליו בבקשו תשובה מאת הצדיק, אך נכספה נפשי לדעת אם באה לו ברכת הצדיק ועל כן שאלתיו: והצדיק ברכך, האין זאת? –

– כדבר אחד המתנגדים תדבר? האם יגרע הצדיק ברכתו מחסידיו המיחלים לחסדו? –

– ומה מגמת פניך עתה? –

– לולא נסעת גם אתה לצבועאל כי אז אמרתי מתנגד אתה! – קרא כמשתומם – מדוע אסע עתה? לוא יכולתי להסתופף בבית הצדיק כל ימי חיי כי אז זאת היתה שמחתי וששון לבי, ואתה תשאלני מה מגמת פני עתה אחרי כי זה כארבע שנים לא זכיתי לראות את פני הצדיק, אמנם בזאת אנחם כי עתה אותר ימים רבים בבית הצדיק ובאור קדושתו אראה אתבונן –

– ואיך תעזוב את אשתך בלי משענה ימים רבים? –

– שחוק תעשה לי! האם מעמל כפי תשבע? האם לעבודה נולדתי? אנכי יצאתי מבטן אמי לעבוד את ה' –

– ומאין לחמך נמצא? –

– מאין? האם עלה רקב בעצמות חמותי כי אבקש לחם לי? כל עוד אשר לא ישכנו תולעים בגויתה היא תעבוד ומפרי כפיה נשבע לחם –

– אך מדוע תקללנה, אם היא טובת לב ותאכילך ותשביעך ? –

– היא טובת הלב! חמותי אשה טובה, כבר באה העת כי יסתירה שדי בסתר כנפיו על טוב לבה! –

– אמנם הלא במו פיך אמרת כי היא תעבוד למענך ולמען אשתך ובניך ועליך לברכה שבע ביום –

– כן אברכנה בחיי כאשר תיטיב לי, היא תעבוד למעני ולמען אשתי ובני? התשחק לי? ומי יעבוד בגללם אם לא היא? האם אני אעמול כל היום להשביע בעמלי את בת המבשלת? אבי היה מלמד ארבעים שנה ושמו נודע בקהל כי מספר נפלאות הצדיק היה מאין כמוהו, וכל משפחתי חסידים המה ואני אעבוד עבודה למען האכיל בת מבשלת ובניה? כזאת לא יאמר ה'! –

– אבל הלעולם תחיה? ואם תבוא קללתך והמות יקחנה אל גבולו, מה תעשה אז, מאין תמצא להם לבניך ואשתך? –

– אני לא אחכה עד היום ההוא כי אתן ספר כריתות לאשתי ואשלחנה מעל פני לעולם, הן היא כבר היתה עלי למשא, כי תענני ותציקני כל היום לבקש נערים להורותם, וכל אלה בעצת אמה המרשעת יִקָּלֵל שמה בארץ, היא היתה בכל זאת להסית אותה בי ככלב עז נפש כל היום מבלי תת לי מנוחה, אך העולה על רוחה היו לא תהיה, אני אשב בבית הצדיק עד אשר תקוץ בחייה ותבקש ספר כריתותיה ועוד תתן על ידי כסף למען אשלחנה לנפשה, כי ידעתי כי חמש מאות שקל כסף להמבשלת והיא תאהב את בתה היחידה לה כנפשה ובראותה כי תשב עגונה שנה ושנתים אז תאות לתת על כפי כסף. אני אומר לך כי תאות ובעיניך תראה כי אקח כסף ואשיב נקם לחמותי זאת אשר הציקתני בדבריה ותתן עלי בקולה כי עצל אני. תדע המבשלת כי בן חסידים אני והיא מבשלת היתה ומבשלת תהיה –

– אבל מאין תמצא לחמך בשבתך בבית הצדיק? –

– לא חסיד אתה! – קרא בקול גדול – כי תשאל דברים אשר אף נער באנשי שלומנו ידע –

– אמנם הלא בפעם הראשונה אסע שמה לכן אתה הורני –

– הלא כל איש ידע כי הבאים לחסות בצל הצדיק לחמם נִתַּי, למען יעבדו אלהים ויהגו בתורת הצדיק כל היום ויספרו נפלאותיו להעלות נשמתם, כי המצוה לספר בנפלאות הצדיקים גדולה מכל המצות האמורות בתורה, והיא גדולה גם ממצות קריאה בזוהר –

– ראה כי לא צדקת באמרך כי לא חסיד אני, הן במו פיך תאמר כי מצוה גדולה לספר נפלאות הצדיק ולוא ידעו כלם נפלאותיו, הלא אזלת ידכם לעשות המצוה הזאת, כי למי תספרו אם כלם יודעים? ואני הלא אבקש לשמוע נפלאותיו ולך תהיה צדקה בהשמיעך אותי במנוחה כל אשר תאוה נפשי לשמוע –

– בזאת הראית לי לדעת כי לא חסיד אתה, האם יאמר לבך כי נספר נפלאות הצדיק לאשר לא ידעום? אלה אשר לא ידעום מנער המה לא יזכו לשמען ונשמתם איננה מסוגלה להבינם, אנחנו איש אל רעהו נספר את אשר ספרנו ואשר נספר כל עוד רוח באפנו, ובכל יום ויום הנן בעינינו כחדשות, עליהם נשמח ובם נשיחה בדעתנו כי הצדיק אשר ממנו כל נעלם לא יסתר והיודע מעלות רוחנו הוא ידע מי ומי בקהל חסידים ימנה ומי איננו ראוי לבוא בקהל, וראה תראה כי ברגע אחד ישמיעך הצדיק כל אשר בלבך, ומפני מבטי עיניו תֵּחַת ולשונך תדבק אל חכך ולא תמצא דברים, כי פני הצדיק נוראים מאד כפני השכינה, ומה ידוה לבי כי המרשעת עצרה אותי ימים אחדים יותר ולא אוכל לבוא להראות פני הצדיק ביום החג ונחוג בהעיר הקרובה –

– מה זה תבענה שפתיך כי לא תבוא עד החג? הלא עוד כארבעה ירחים עד חג הפסח –

– מתנגד אתה! – קרא בקול גדול – כי לא תדע כי מחר יום חגנו יום י"ט כסליו –

– צדקת צדקת – עניתיו – שכחתי כי מחר יום התשעה עשר לירח כסליו –

– לשוא תתחפש! רואה אנכי כי לא מזרע החסידים אתה, אמנם אם באמת ובתמים תחפוץ היות כמונו נקרבך באהבה, ואף כי אין דומה חסיד בן חסיד לחסיד בן מתנגד בכל זאת לא נזכיר לך עון אבותיך – ענה בנדבת פיו ובענות לבו, ואני הודיתי לו על חסדו זה אשר אמר לעשות אתי לבלי הזכירני עון אבותי.

ו.

הֶחָג!

הצרות אשר תבאנה עלינו פתאם בסופה וסערה וברב כח תאחזנה בערפנו לשמוט אותנו בעצם ידיהן, הֵנָּה מדי עברן תשטופנה במרוצתן נפש אמללה אשר מעדו קרסוליה ולא יכלה עמוד ואין זכר לנפש ההיא, אכן האמיץ אשר בחכמתו וגבורתו או בישע ימין רעיו נמלט מידן ישוב לראות טוב בלב מלא תקוה וששון, וכל אשר עברה על ראשו ולא נגעה אל עצמו ובשרו כן ירבה שמחה על הנצלו מהם; לא כן הפגעים אשר לאט לאט יהלו על ראשנו, לאחד אחד יבואו ויסולו עלינו ארחות אידם בבקר בבקר, המה כרקב בעצמותינו, כזבובי מות יבאישו שמן ששון בלבנו, כל מחשבה ורעיון יהיה להם לברות וכנבלת מת נהיה בחיים, כי מה המה החיים בלי רעיון ומחשבה? –

הן רבות רעות שבעה נפשי, ראיתי עמל ופגע מרבה להכיל, אך בכל זאת מצאתי און לי מעבור יום עברות ואשיב לחשב דרכי ולכונן מצעדי, אך עתה הלאוני, התלאות אשר כתמם באו אלי בימים האחרונים הפכו לבי לאבן ומקור מחשבותי לבאר נשברה – אל עיר צבועאל

הלכתי , מדוע הלכתי שמה ? האם אין מפלט לי בלתי אם בעיר הזאת ? האם סֻגרו דלתי בתי הישיבה בעדי מבוא ? האם צמאה נפשי לתורת הצדיק , או האמנתי בצדקתו וברוח שפתיו ? הן בדברים אשר האמנתי אֹמן עד הנה החל הספק לשלוח את שניו להפכן משרש , ואמונות חדשות תמצאנה מסלות בלבי ! אני הלכתי כי לא שאלתי את נפשי : מדוע אלך שמה ? מי יודע לוא שאלני איש כדבר הזה השיבותי גם לנפשי מדוע אעשה כזאת ? אך איש לא שאלני ונפשי נלאתה להוסיף עוד שאלה . רבות שאלה בשבבר הימים אשר חלפו ומבלי מצוא מענה החרישה ולא שאלה עוד דבר , ומבלי דעת איזה מקום מנוחה שמתי אל בית הצדיק פני , כהולך ועושה בחלום לילה אשר לא ידע חשבון מעשיו כן הלכתי דברתי ועשיתי מבלי בקש משפט וחשבון , המלמד ואשתו יעצוני ללכת לצבועאל לכן הלכתי שמה ולוא הורוני לבחר בדרך אחרת בחרתי בה .

בעתות כמו אלה לא ידע גם החכם היודע להלוך נגד החיים את עתו וחשבון מעשיו . ימלא שחוק פיו היושב בטח ועדיו לא באה הרעה בראותו כי איש אמיץ לב ישלח יד לאחוז בקש נדף עת יצלול בגלי עברה, ילעיג הַשָׁלֵו עת יראה גבר הכם ישאל בהבלים ידרוש בחלומות בעת צר אולי יש תקוה — ילעיג, כי עת לעג לו ! הן גם בראותו אחיו כשל נפל בחלקלקות ואין אֱיָל לקום יתן קול שחוק , אכן לוא השיב אל לבו כי גם מטרה אף אם מברזל עשות הוצקה פוץ תתפוצץ מאלפי חצים , גם אבן עפל ובחן כקש תמוֹל עת נחתו בה כדורי מות, אז אולי לא נתנו עוד לבו לשחוק ולהלעיג כי אמר : והאדם מה הוא כי יכין מצעדיו ולא יעשה מרחה עת חצי הפגעים שמוהו למטרה להם ? — אמנם כן גם הוא אף אם אֹמץ לב לו צנה וחכמה סוחרה , גם הוא לא יעמוד ביום שבר , ואני אשר לא רוב שנים ולא תורת הורים ומורים הביאו אֹמץ בלבי , אני מה כי אגבר חיל לפרש ידי לשחות נגד מרוצת הגלים ? רגלי

מעדו, ידי רפו וישאוני ויוליכוני אל אשר היה רוחם ללכת ואני כטובע החזקתי בַּבָּא בידי ובאשר נשאוני אל עיר צבועאל אחותי בחסידים ודרכיהם אולי אִבָּנֶה מהם וכאשר אנה המקרה את הנער החסיד לידי, אשר לוא ראיתיו ימים אחדים לפנים בזיתי צלמו ולא חשבתי מפניו רוק בשמעי אמריו, החזקתי בו אולי תצא לי ממנו תורה ואמזה אזן לשמוע למען אמצא נתיבות הרעים החדשים אשר חברתם בקשתי.

כשלש שעות אחרי הצהרים באנו לעיר מרה ונסר אל בית מלון האורחים הוא בית התפלה לחסידים, אשר היו רוב יושבי העיר. דרכי החסידים ועלילותיהם בבתי תפלתם עוד לא נודעו לי, כי עד בואי לעיר נצב לא דרכה רגלי על מפתן בית תפלה לחסידים, ובעיר נצב לא נראו דרכיהם יען כי העיר קטנה ויושביה היהודים איש למשלחת ידו פנה כל היום ולא בקרו בבית התפלה כי אם ביום שבת ומועד ועל כן ראתה עיני בעיר הזאת חדשות לא פללתי: בית התפלה היה מלא עשן הקיטור העולה ממקטרת המקטרים, אשר לא יסירוה מפיהם כל היום, כי המקטרת קדש היא לחסידים, ובהעלות העשן תעלה גם הנשמה עַל ותבין רוחם להתהלך בחקר אלהים בהלך נפשם. מהנמצאים בבית אלה שכבו על הספסלים ורגליהם בין ידיהם ויצהלו בקול גדול, ואלה ישבו וראשם נשען על כפות ידיהם הסמוכות על השלחן, ויספרו איש אל רעהו הגות רוחם במנוחה, ואלה הלכו בבית אחת הנה ואחת הנה ויתרועעו וישירו, ויהי בבית התפלה כבית משתה יין אשר אברים יבואו בו, או כבית הרחצה, אין גם אחד הגה בתורה, לבד שני אנשים זקנים מאד ישבו איש איש אל שלחנו ויהגו בספרים אשר לפניהם: האחד קרא מעל ספר תהלים וישמיע לכל כי שפת לא ידע ישמיע, ומרגע לרגע הפריעוהו הבחורים ממלאכתו, האחד הסיר מכסה ראשו והשני הרים את הספסל אשר עליו ישב והשלישי הסיר את השלחן מלפניו והוא חרף

ויקלל והמה שחקו לעגו לו, והזקן השני הגה בספר הזהר אך קולו לא נשמע ואליו לא נגשו הנערים להתעולל בו.

אני הלכתי אל ארון הספרים לקחת לי ספר ומה השתוממתי בראותי כי אך ספרים מספר ימצאו בו, לא כבבתי התפלה להמתנגדים שומרי התורה אשר כל כבודם ומשושם המה ארונות הספרים המלאים ספרים מספרים שונים: תלמודים, מדרשים, כתבי קדש גם ספרי החוקרים הראשונים אף כי יד לא תגע בהם, כי איש לא ירהיב עוז בנפשו לשום מעיניו בהם פן ירופפו עמידי אמונתו, או פן יריעו עליו הרואים כעל מכחש באלהים. בארון בית התפלה הזה נמצאו חמש או שש גמרות מקרעות מרוב ימים ומהעבודה הקשה אשר עֻבַּד בהן, כי הן הנה כלי מלחמה בידי הבחורים בערכם קרב בבית התפלה וישליכו איש בראש רעהו מטפחות, כסתות ובגדים וכאשר יתמו כלי המלחמה האלה אז יהיו הספרים לכלי נשק, ושלשה או ארבעה ספרי זהר ויתר הספרים היו כלם ספרי קבלה וחסידות. לקחתי בידי גמרא ואשב אל השלחן וכרגע שמעתי קול מאחר: מתנגד! — לא ידעתי אשר בקחתי ספר להגות בו הראיתי להם לדעת כי לא בין חסידים התהלכתי ואתפלא על הקריאה והוספתי ללמוד. הנער–האיש אשר ארח לחברה אתי בא את אחדים מהבחורים בדברים ויספר וישמע וישחק אתם כמו כבר ידעו איש את רעהו ימים כבירים.

עת תפלת המנחה כבר הגיע ועוד לא עלה על לב איש להתפלל אף כי כבר נקבצו ובאו המון אנשים וימלא הבית מפה לפה. כאשר אתא לילה נגש הזקן אשר קרא בספר הזהר אל העמוד ויקרא בפרשת הקטורת ובהחלו לאמר: אשרי נגש אליו עול ימים כבן עשרים ויאמר: הניחה לי היום להתפלל לפני העדה — הזקן מאן והנער החזיקו בכנף כסותו ויסחבהו הלאה בקראו בקול שחוק גדול: גש הלאה נער שובב! — נבהלתי מראות עזות מצח כזאת, כי עול ימים ידחוף איש שיבה ובשם נער שובב יכנהו

ואחכה כי כל הנאספים יתנפלו עליו ויקרעוהו לגזרים, אך שגיתי מאד. הזקן נלחם אתו וימאן לעזוב מקומו והנער הוסיף להדפו וכל העומדים שחקו בקול גדול עד אשר נגש איש כבן חמשים ויאמר: אני אהיה לשופט, התשמעו למשפטי אשר אחרוץ? –

– השמיע משפטך חסדי ונשמעה – קראו אחדים מהעומדים.

– יתן שכרי שני הין יין־דגן ויתפלל לפני העם –

– ארבע הין ושתי אווזות צלויות אתן אך גם תפלת הערב לי היא –

– תפלת הערב אתפלל אני – קרא איש אחר, כי היום יום זכרון מות אבי ולי המשפט –

– מה לי ולאביך וליום מותו? מי בקש זאת מידו למות ביום הזה, מדוע לא חכה עוד יום או יומים? ואני משמיעך כי לא אתן לאיש להתפלל ביום הקדוש הזה –

– אבל הלא לי המשפט – ענה השני.

– לך המשפט אם תתן יותר ממני אז אתנך –

– שני הין אתן מחיר תפלת הערב ותפלת המנחה לך היא –

– ואני אתן שלשה הין במחיר תפלת הערב ושני הין לתפלת המנחה –

– והאווזות? – קרא איש קצר קומה אשר מדת זקני כמעט כמדת גויתו.

– בר אווזא צדק בדבריו – קראו אחדים ויפלגו בדעותיהם, אלה נטו אחרי שכרי ורעיהם אחרי איש ריבו, ואחרי אשר הרבו דברים כחצי שעה קנה לו שכרי את תפלת המנחה במחיר שלשה הין יין ושלש אווזות והאיש אשר לו יום זכרון נתן גם הוא כמהו אך שכרי לא נגש אל העמוד להתפלל כי אם מלא ידי הזקן להתפלל בעדו אז החלה התפלה. אחרי אשר התפללו תפלה בלחש החל הזקן התפלה בקול רם, אך הוא לא הספיק להשמיע ברוך אתה נגש שכרי

בחפזה ויהדפהו ממקומו בקראו: שרץ, עזוב מקומך כי רק לתפלה בלחש השארתיך על מקימי ועתה אני אתפלל כי שברתי את התפלה. כל העומדים מימין העמוד ושמאלו צהלו קולם כמו חכמת שלמה שמעה אזנם, רק אחד מהם השמיע כי לא נכון הדבר להתהולל בעת התפלה –

– עונו ישא – קראו כלם – עשרים מלקות במנעלים יֻכֶּה, או הין יין יתן, כי כמתנגד דִבֵּר – האיש אשר אמר להטיף מוסר שב אחור והקונה את התפלה נתן קולו, ואני לא הבינותי אף דבר כי אך קול ושפת לא ידעתי שמעתי. המלות יצאו מפיו לא אחת אחת כי אם לעשרות, כמו צר להן המקום בפיו ותמהרנה להמלט ובהחפזון הכו אשה רעותה עד כי לא נכר פניהן. ברגעים אחדים כלו תפלת המנחה והערב ובהגיע המתפלל השני לקדיש האחרון נגשו שני אנשים ויגביהו אתו מעל הארץ ויהפכוהו וישאוהו, רגליו ממעל וראשו מתחת ויאמרו ליסרו על כי האריך בתפלה. האיש אמר לתת כפר ויעזבוהו, אז שלחו ידם במטיף מיסר וימתחוהו על הספסל וישלפו מנעליהם להכות אותו מלקות מנעלים, אך גם הוא פדה נפשו ביין ענושים ויעזבוהו. הנער־האיש אשר בא אתי התערב בשמחתם וישמיע גם הוא משפטו כמו אזרח הוא בתוכם ואני עמדתי על עמדי ולא ידעתי אם בחלום לילה אראה כל זאת או לבית משגעים הובילוני רגלי. איש זקן נגש אלי ויאמר: הלא גר הנך פה בוא אתי לאכול ארוחת הערב. הלכתי אחריו וגם בביתו ראיתי כי חג היום; נרות רבות האירו על פני החדר והשלחן היה ערוך כביום מועד. אחרי אכלי לרויה שבתי לבית התפלה ומצאתי אספת אנשים גדולה הוללים וחוגגים, אלה יתנו בשיר קולם ואלה יצאו במחול וכלם יתנו בכוס עיניהם.

– גש הנה והתערב בשמחתנו – קרא אלי הנער־האיש. אני מאנתי לשמוע בקולו מדעתי כי גם הוא זר בתוכם, אך שנים נגשו ויאחזוני בידי ויביאוני אל השותים ויתני עלי ענש לשתות חמש כוסות יין בפעם אחת על כ

נפרדתי מן החברה. לשוא התחננתי אליהם כי לא אעצור כח לשתות חמש כוסות, שומע לא היה לי – חמש כוסות תשתה או מלקות תקח – חרצו השופטים משפטם. ממלקות יראתי עוד יותר מאשר פחדתי מחמת היין ואקח את הכוס על כפי ואריקהו בפעם אחת אל פי.

– הידד! – קראו משפטי – הוא אך התחפש כמו לא נסה באלה ועתה הראינו לדעת כי אחד מאנשי שלומנו הנהו כי הריק כוסו בפעם אחת ולא נוסיף להכביד עליו אכפנו, ישתה כאשר יבקש–. כל הלילה חגגו ויתהוללו וישתו וגם אני בתוכם, כי שתים שלש כוסות גרשו כל עצב מלבי ואתהולל גם אני בידם כמו מבטן קרא בשמי להיות לחסיד נאמן בחסידים. איש חברתי שמח מאד בראותו כי לא יבוש בי ויאמר: הלא תשמח כי באנו הנה ליום החג–

– אשמח מאד – עניתיו – כי נכנס יין תצא דאגה–

– הוא בעל פסוק! – קרא אחד מהעומדים בשמעו אמרי –

– בעל פסוק! מתנגד הוא! ומה לו פה?–

– נשים אחרי הדלת והמזוזה מקומו –

– נכהו מלקות –

– נמרטהו לחי –

– נפשיטהו מנעליו ומכנסיו ונושיבהו בשלג כי מרגל הוא – כה חרצו איש איש משפטו ואימת מות נפלה עלי בראותי כי כלם שתו לשכרה ומי יאמר להם מה תעשה. הפחד אשר אפפני השקיט כמעט רגע את אש היין אשר בערה בעצמותי ודעתי שבה אלי כמו לא בא אל פי מאומה ואקרא: אבל זכרו אחי כי תדינוני מבלי דעת על מה ומדוע? מי הגיד לכם כי בעל פסוק אני? אני לא ראיתי בעיני ולא קראתי מעל ספרי הקדש דבר מעודי ומדוע תרשיעוני חנם? –

– אבל הלא זה עתה השמעת פסוק אחד מתנ"ך – העיד בי אחד.

– משגה אתך, כי הדבר אשר דברתי לא פסוק הוא ולא יראה ולא ימצא בכל תנ"ך –

– ומה זה דִבֵּר? שאלו אחדים.

– לא אזכור עוד – ענה המעיד.

– אני אמרתי נכנס יין יצאה דאגה והדבר הזה לא ימצא בכל התנ"ך כי מלבי הוצאתי מלים –

– אני אזכור כי נמצא פסוק אחד נכנס יין יצא סוד, אך בזה סודות לאין מספר, כי מספר סוד הוא שבעים ויין גם הוא שבעים ושבעים פנים לתורה ועל כן יין ישן דעת זקנים נוחה ממנו כי זקן זה שקנה חכמה ועל כן נכנס יין יצא סוד לכל העולם ולולא היין כי אז היו הסודות נעלמים, אך היין יוצאים והדבר כמוס ליודעי חן, הבו יין ונשתה כי אין לו עון – חתם השופט דבריו ובכן נצלתי מידיהם ונשת עד אור בקר. כח היין והשנה גברו עלי ויפילוני ארצה וארדם ולא ידעתי מה נעשה בי וכאשר הקיצותי ראיתי כי הנני שוכב בעזרת הנשים על הארץ וכבר עבר חצי היום, לאט לאט זכרתי את ליל השכרון ואנסה לקום, אך ראשי כבד עלי מאד וכמרורת לענה בפי, בכל מאמצי כחי נסיתי לצאת החוצה לשאוף רוח צח ואתעה בקיאי עד כי אמרתי קרב קצי ואין עוזר לי. כשעה תמימה ישבתי לבדי עד אשר בא ההמון החוגג עוד הפעם לבית התפלה בשירים ובמחולות וכוסות ויין בידיהם וכלם יחוגו וגם הנער־האיש בתוכם, בגדיו קרועים ורגלו האחת יחפה ושערותיו מכוסות בעפר ומראו מורא מאד כפני שד שחת. וגם מראה כל האספה לא טוב היה ממראהו, כנפשות פורחות או כרוחות רעות בעמקי שאול היה מראיהם, וכראותם אותי יושב כמתעתע עטרוני כלם ויחרפוני ויכנוני בשם אשה על כי נלאיתי הכיל את המשקה ויפתוני בלשונם לשוב ולשתות או אז שב ורפא לי, אך נפשי קצה עוד במשקה הארור וגם זכרו העיר געל נפש בלבי ואקרא בחמתי: לא אוסיף עוד שתות יין־דגן כל עוד בחיים חיתי, בנפשי אשבע! – עוד המלה בפי

וחמשה או ששה התנפלו עלי ויחזקו בי בכח ואני הייתי כגבר אין איל, האחד אחז בראשי ושנים פתחו פי והרביעי הריק אליו כוס יין דגן אשר עוד מעט שם מחנק לנפשי יען כי נלחמתי אתם, אך מה השתוממתי כי כעבור רגעים אחדים סרו המרורים מפי וכאב ראשי חדל ואבקש לשתות עוד ואשתה עוד ויבוא כמים בקרבי. לפנות ערב קראנו אחד מהאספה איש צעיר לימים כבן עשרים אל ביתו, הלכנו אחריו ונבוא אל ביתו בית רחב ידים, וכלי הבית העידו כי אדונו מצא עשר. בקול המולה ומהומה פרצו כלם אל תוך הבית ואשה כבת חמשים שנה יצאה לקראתנו ובטרם פתחה פיה אמר המוביל אותנו: חמותי: אורחים הבאתי וכבד תכבדי אותם – פני האשה העידו כי דברי חתנה לא נתנו שמחה בלבה, אך היא ענתה: הנה כל הבית לפניך עשה כטוב בעיניך –

– יין! ודגים מלוחים ואבטיחים מלוחים – נתן האיש בקולו. כרגע הביאו כאשר צוה.

– תבוא גם מרים הנה – הוסיף לצות.

– מה למרים להתערב בין אנשים? –

– אני אישה הוא ואני מצוה, והיא אשת חסיד ולא תירא את אנשים –

– הניחה לה כי ראשה יכאב עליה –

– תבוא הנה ואם אין אלך ואובילה הנה –

– אבקשך שמריה הניחה לה – התחננה האשה – הנה כל הבית לפניך, כבד את רעיך כלבבך, אך מה למרים ולאנשים? –

– אם כן אלך אני ואביאה הנה, הן היא אשתי ואני אחפוץ כי כל עדת החסידים ידעו כי אשתי חסידה היא ורוח החסידים לא זר לה, ואיך אשא פני אל הצדיק, אם יֻוַּדע לו כי אשתי תמאן לבוא בסוד החסידים? –

– חכה ואלך להגיד לה כי תשים בגדיה עליה – ענתה האשה בפנים זעפים.

– אני הוא המושל בבית ואיש לא ימרה את פי – קרא שמריה כמנצח – הבו אחי גשו הנה, הסירו בגדיכם מעליכם כי בבית חסיד אתם המלא חם, חם והתעוררות – נתן בשיר קולו אשר היה כקיל חרש הנשבר. כלם הפשיטו בגדיהם מעליהם ורק הכתונת וטלית הקטן ומכנסים כסו מערומיהם ויחלו במלאכה – לשתות ולשיר ולחיל במחולות. רגעים אחדים שכח שמריה כי אשתו עוד לא באה, אך כאשר עלה זכרונה על לבו התקצף מאד וירץ באף אל חדר אשתו להביאה הביתה, אך שב כרגע בפנים נזעמים אחור כי חמותו ואשתו עזבו את הבית ולשכך חמתו הוסיף שתות וכאשר כלו לשתות כל הנמצא צוה לשבור את כל הכוסות וכלי הזכוכית אשר נמצאו על השלחן, והוא בידו החל ורעיו כלו עד אשר לא השאירו אף כוס אחת אז הלכו אל בית אחר. כה הלכו מבית לבית וישתו וישכרו וידברו נבלה. בבתים אחדים התרועעו גם נשים גם בתולות את השמחים אלי גיל, וכאשר שכח אחד מהחוגגים כי אשה נכריה עומדת על יד ימינו וַיִּשָּׁקֶהָ מלאו כל הנאספים שחוק פיהם, ואחת מהבתולות לא נבעתה גם אחרי אשר שנים שלשה נסו להניח שפתותיהם על לחייה, גם ריח היין לא היה לה לזרא, בלי ספק היתה בת חסידי עולם. וכל אלה ראיתי השתוממתי עד כי נפלתי עוד הפעם שותה שכור ארצה.

ד.

מֵלִיץ יֹשֶׁר.

באשר הקיצותי משנתי ראיתי כי בבית זר הנני והאשה אמרה לי כי כבר עברה עת התפלה. התנהגתי בכבדות עדי באתי לבית התפלה, שם מצאתי את הנער חברי שוכב על הספסל ומילל, כי בלילה בחיללו במחלות נפל ותשבר רגלו, כראותי פני הרבה לילל ויאמר: עתה אשכב למעצבה פה ימים רבים עדי אשוב לאיתני ואתה

תחזה באור פני הצדיק בעיר ימים אחדים – אחרי כן אמר לי: הנה שתי טליתים לי, קנה אחת ממני ואני אמכרה לך במחיר מצער מאד –

– למה לי טלית? הלא עוד לא הייתי לאשה ואיך אלבש טלית? – אתה תמכרנה לאיש אחר בכסף מלא –

– מכרה אותה לאיש אחר, הן לא סוחר בטליתים הנני –

– אני לא אחפוץ למכרה בעיר הזאת וגם אתה אל תמכרנה פה רק בעיר אחרת –

– ומדוע לא תעשה אתה כדבר הזה? –

– מאשר כי לי טלית יש ואולי ישאלוני איפו לקחתיה ויחשדוני כי גנבתיה –

– ומדוע אשים כדבר הזה למען יחשדו אותי? –

– אתה תאמר כי הטלית לך היא וכי אכף עליך המחסור למכרה –

– אבל איך אעשה שקר בנפשי? –

– עשה אתי החסד הזה וקח את הטלית ואם אין כסף בידך תמכור אותה ובעיר צביעאל התן לי כאשר יהיה את לבבך – מדבריו הבינותי כי הטלית גנובה אתו, כי ידעתי כי רבים מאלה הנוסעים לצביעאל יגנבו טליתים למען ימצאי צדה לדרך עד כי היה למלה: דרך צביעאל מכוסה בטליתים. ועל כן משכתי ידי ממנו ואומר: לא אוכל עשי הפצך כי ירא אני פן יחשדוני. הוא התקצף ויחרפני ויאמר: אם לא תקח את הטלית מידי אמר לכל כי אתה גנבת אותה ותשימה בְּכֵלַי והמה יאמינו לדברי, כי אותי יכירו ואתה זר להם –

– עשה כאשר בלבבך אך אני לא אגנוב ולא אתן לגנבים ידי – השיבותי במנוחה. רגעים אחדים החריש אחרי כן נסה לדבר תחנונים ויאמר: אודה עלי פשעי כי גנבתי אתמול בלילה הטלית בבית איש אשר שתיני שם, כי הכסף אזל מכיסי ואומר למכרה בעיר הקרובה, אך עתה נגעה בי יד ה' ולא אוכל לצאת מזה והיה כי ימצאי את הטלית

בידי יחשבוני לגנב, לכן עשה אתי החסד וקחה אותה אתך ואיש לא ידע בדבר הזה –

– הלא טוב לך לתת תודה ולהשיב את הגנבה –

– אל תקשה לבך וחוס עלי כי אם אתן תודה אז הנני ברעתי כי בני עירי ישמעו את אשר עשיתי ואיך אשא פני אל הצדיק? –

– הלא הצדיק יודע כל נסתר ואם גם תסתיר הדבר יגלו שמים עונך ועתה הלא טוב טוב לך לתת תודה ותֶרְדָּם –.

– אחת אבקשך עשה אתי החסד הזה, קחה את הטלית ממלתחתי המונחת פה והניחה בבית התפלה והיה כי יבוא אדון הטלית וימצאנה יאמר בלבו כי בבית התפלה שכח אותה –

– גם זאת לא אעשה כי יראתי פן יבוא איש ברגע הזה ואתפש בכף –

– ראה תראה כי אתה ולא אני אשא חרפה – קרא בקול זעם ויחרפני ויקללני ואני החרשתי ולא הנחתי מקומי. בעת אשר חרפני בקול גדול שמעתי מצעדי איש מאחרי הדלת ואבין כי איש בא הביתה על כן הרימותי קולי למען ישמע ואקרא: לשוא תקלל ותחרף, כי לא אתן ידי לגנב, הן אתה גנבת ועליך לשוב מעונך, ומדוע תבקש להוסיף פשע על חטאת ותאמר לפתות גם אותי לגנוב, ואני אומר לך עוד הפעם כי לא תצלח לפתות אותי כי אני לא אגעל ידי בגנבה ולוא גם נתנו על כפי אֹצרות מלכים, ואף אם אגוע ברעב – עוד לא כליתי דברי והשמש בא ויאמר: הנכם פה, ידוע תדעו כי אתמול גנבו טלית ושתי כפות כסף בבית ייזבד ואיש זר לא נמצא בתוך הנאספים ועל כן יחשדו אתכם. הבו תודה –

– אני לא גנבתי – השיבותי בבטחה – והנה מלתחתי לפניך בקש –

– הוא גנב את הטלית ואת הכסף – קרא החולה.

– ימשש בכלינו ואשר ימצא בכליו הוא הגנב –

– הוא גנב את הטלית ואת הכפות ויסתירם במלתחתי – קרא עוד הפעם. השמש לקח מלתחתו ויוציא את הטלית אך הכפות לא נמצאו וילטוש עינו לי ויאמר: והכפות איפו הן?.

– האם בְּכֵלַי מצאת את הגנבה כי תשאלני? הלא בכליו מצאת והוא הגנב –

– אבל הוא השמיע מראש כי אתה גנבת ותשם בכליו –

– ואם יאמר כי אתה גנבת ותשם בכליו התאמין לדבריו? –

– הנך עז פנים ודבריך יעידו בך כי גנב אתה, לכן מהר והשב את הכפות ואם אין אראך את ידי –

– הישמע חמס כזה – קראתי בקול גדול – הן בכליו מצאת את הגנבה ועלי תשא חרפה, הלא כל איש רואה נכוחות יאמר כי הוא הגנב אחרי כי בידו נמצאה הגנבה ומדוע תשים אלי פניך? – בעודני מדבר באו אחדים הביתה וישמיע השמש כי מצא בידי הגנבה. אני הוכחתי כחשו בפניו כי לא בכלי כי אם בכלי השני נמצאה והוא באחד ישמיע כי אני גנבתי. האנשים לא הטו אזנם לשמוע דברי ויאמרו ליסרני, והאחד אמר כי ידע גם את אבי מעיר מאפליה כי הוא גנב נודע בשערים והשני ראה בפני כי גנב אני והשלישי והרביעי והחמישי עזרו על ידיהם וישלחו יד לאחוז בי, אך אני קראתי בקול מר: השמרו בנפשכם מגעת בי כי אחד מכם לא יתמלט מידי; הישמע כזאת כי יתמלאו ששת אנשים על גר נקי כפים להכות איתו? האם אל עיר סדום הובילוני רגלי? הנה הגנב לפניכם עשו אתו כטוב בעיניכם אך בי אל תשלחו יד! –

– הבו היו לבני חיל – קרא אחד אשר גם הוא נבעת מפני ויסוג אחור – החזיקו בו ואסרו ידיו –

– במה תצטדק? – שאל איש עול ימים כבן שבע עשרה לובש מלבוש כאחד מבני העשירים.

– במה אצטדק תשאלני? הלא השמעתיכם כי לא

גנבתי ולא נמצאה הגנבה בידי ולא בכלי ואתם לא תשמעו בקולי ותתגרו בי מלחמה חנם –

– הלא השמש אמר כי בידך מצא את הגנבה –

– שקר הדבר! ישבע בשם ה׳ כי בידי או בכלי מצא את הגנבה ואז אשא ואסבול כל ענש אשר ישיתו עלי –

– ומה תאמר אתה? – שאל הנער את השמש.

– הוא גנב –

– אך איפו מצאת את הגנבה? –

– באמתחתו –

– שקר הדבר – קראתי בכל עז בראותי כי האנשים ישובו להתגרות בי – המלתחה עודנה פתוחה והיא לפניכם והמלתחה לא לי היא כי אם להאיש השוכב בזה, ועתה ראו בעיניכם כי שקר בפיו וכי יטפול עלי עון חנם –

– הלא המלתחה לא לו היא ואיכה תאמר כי במלתחתו מצאת? – שאל הנער את השמש.

– המלתחה לא לו היא כי אם להחולה, אך הוא גנב וישם את הגנבה באמתחת רעהו –

– ומי הגיד לך זאת? –

– החולה הגיד לי זאת –

– ואיך תחליט כי הוא גנב אחרי כי לא במלתחתו מצאת? –

– פניו יעידו בו כי גנב הוא הלא תראו עז פניו ומי לא יראה כי גנב הוא? – משפטו לא מצא חן בעיני הנער ויאמר: לא נוכל לענוש אותו אחרי כי לא נדע דבר ברור –

– ואת מי נביא במשפט אם לא אותו, האם נרים יד על החולה? – קרא אחד הבחורים אשר התגרו בי. הנער לא מצא מענה כי חזקו עליו דבריו ואני עניתי: האם בעבור זאת תביאו אותי במשפט יען כי הגנב חולה הוא?

– הוא צדק בדבריו – ענה הנער ויתר הנאספים פסחו על שתי הסעיפים ובכן נמלטתי מידם אך לא מרוח פיהם כי הוסיפו לחרפני, כי היטב חרה להם על כי לא נתתי

גוי למכים. בעודם מחרפים אותי בא הביתה הזקן אשר קראני לאכיל ארוחת הערב וישאל: מה נהיתה? – מפני הזקן נחתו כלם ויסוגו אחור אך השמש נגש אליו ויאמר: גנב הוא –

– מה גנב? ולמי גנב? – שאל הזקן.

– היא גנב טלית ושתי כפות כסף בבית יוזבד אתמול בלילה – ענה השמש בשלחו אצבע אלי. פני הזקן העירו אמץ בלבי ואקרב אליו ואקרא בקול תחנונים: אנא אדוני הצילני מידי רודפי חנם אשר לא יבקשו לשמוע דבר אמת ויבקשו נפש גר הנם על לא חמס בכפו –

– ספר לי הדבר כמו ואדעה – ענה הזקן. אני ספרתי לו ככל הדבר, כי רעי גנב ויבקש ממני כי אקנה את הגנבה מידו ואני מאנתי ודברתי על לבו כי ישיב את הגנבה וכי השמש מצאה באמתחתו וישם לי עלילות דברים ועל כל זה הנני נכון להשבע בשם ה׳ כי נאמנים דברי – התמתי בדברי.

– מי יאמין לשבועת גנב? – קרא השמש.

– איך מלאך לבך לחרפו ולכנותו בשם גנב אחרי כי לא באמתחתו נמצאה הגנבה? הלא באמתחת השני נמצאה ומי יאמין לו על דברתו? ואם יאמר כי אני גנבתי איתה ושמתיה בכליו התאמינו? – העומדים השתאו איש אל אחיו בשמעם דברי הזקן כמו חכמת אלהים שמעה אזנם ולא זכרו כי כזאת השמעתי גם אני בראשונה.

– אבל הלא שתי הכפות עוד לא נמצאו? – ענה השמש אשר לא ידע הצטדק.

– אם כן חפשו עוד הפעם – עניתי – ואם תמצאו בידי מאום אז אשא עוני –

– כאשר ידעת לגנוב כן תדע להסתיר ולשוא נחפש – ענה השמש.

– הנה שבת עוד הפעם לכסלה – קרא הזקן ברגז – לכנותי בשם גנב אף כי אין לך כל צדקה לעשות כדבר הזה –

– הנני שמש זה עשרים שנה – ענה השמש בבטחה – ולמראה עיני אכיר מי הוא גנב ומי הוא נקי כפים, ולמשמע אזני אוכיח כי כל עז פנים גנב הוא –

– הנה תחטא בשפתיך ותשוב להוסיף עון על פשע. הגש הנה את אמתחתך – אמר אלי הזקן. הבאתי את אמתחתי ויחפשו בה ולא נמצא מאום, אז אמר הזקן: הגישו עוד את אמתחת השני – גם בה חפשו ולא מצאו מאומה. אם כן נחפש בבגדיהם – אמר הזקן. המה מששו כל כלי ובגדי ולא מצאו מאומה, אז נגשו אל החולה לחפש וירם קול זעקה גדולה, אך הזקן צוה על השמש כי יחפש בכל בגדיו, וגם עלתה בידם למצוא את שתי הכפית במנעליו; אז נאלם ולא פתח עוד פיו והזקן אמר אל השמש: עתה ראה כי מראה עיניך הוליכך שולל לחשוד נקי כפים –

– אני ראיתי בספר שבט מוסר כי הנחשד לא ימלט מאחת משלש אלה, כי עשה או כי היא עושה או כי יעשה הדבר, ולולא עשה אי יעשה כזאת כי אז לא נחשד חנם –

– אם כן הלא יש לאל ידך לחשוד איש ואיש, אך מה אדבר אתך? הלא ארעך מאז כי לא תשיב מאולתך –

– אמת הדבר כי חטאתי – קרא פתאם החולה בקול בוכים אך לא אני גנבתי כי אם היא ויביא את הגנבה אלי ואני הסתרתיה –

– השמעתם? – קרא השמש בשמחה.

– ומי יאמין לו? – ענה הזקן – בידו נמצאה הגנבה והוא הגנב, ומה גם כי החריש עד הנה ויחשב מחשבות להצטדק, לוא היתה נכונה בפיו כי אז השמיע זאת ברגע וגם לא הסתיר את הכפית אחרי אשר נמצאה הטלית ואחרי כי נהפך בלשונו אות נאמן הוא כי הוא הגנב –

– ואני אאמין בדברו – ענה השמש – כי עיני לא יתעוני. הזקן חפץ לענות אתו וברגע ההיא פרץ איש הביתה ויקראו כלם: יוזבד נמצאה הגנבה! –

– ומי הוא הגנב? – שאל האיש.

– הנער הזה ואולי עוד שני לו – ענה השמש בהראותי אותי. הזקן התקצף מאד ויקרא: בוש והכלם, הן כזאת לא יעשה איש ירא את ה׳, הלא כלנו הֲראינו לדעת כי הוא נקי מפשע ורק השני גנב ואתה תרשיענו על לא דבר –

– אני לא אבין למליכם – אמר יוזבד בשומו אל הזקן פניו – היא ירשיענו ואתה תצדיקנו ומה זאת? – הזקן ספר לו ככל הדבר, אז שאל יוזבד: ואיפו הוא השני? – הזקן הורהו.

– הנך פה? נבל! – קרא יוזבד בהתבוננו בו – תן תודה לה׳ כי שֻׁבַּר רגלך כי לולא זאת שברתי עתה כל עצמותיך – וישם אל העומדים פניו ויאמר: השוכב בזה גנב אתמול את הטלית וכלי הכסף גם נסה לעשות עוד דבר בליעל. השפחה הערלית ספרה לי בפיה כי היא הדפה את הנבל בגשתו אליה בלילה לחדר המבשלות ויפול אחור מהמעלות ותשבר רגלו, והנער הזה – הוסיף לדבר ויורה עלי באצבעו – לא היה בביתי ולא ראיתי פניו בלתי היום – כל השומעים הביטו איש בפני אחיו והנער העשיר אמר: אני הכרתי כרגע כי נקי הוא ונחשדהו חנם –

– לכן זאת עצתי הבו ונכפר פניו בתתנו איש איש כפי נדבת לבו לו למען תמצא ידו לעשות דרכו – הנער נתן כרגע שקל כסף וגם יוזבד עשה כזאת ויתר העומדים נתנו איש איש חלקו, הזקן לקח את הכסף ויוסף עוד שני שקלים עליהם ויתנם על ידי ובכן מצאה ידי ששה שקלים כסף אשר לא קויתי.

ה.

אותות ומופתים.

הזקן שש מאד כי הצליח בידו למלט נקי בבור כפיו ויאמר בשמחה אל העומדים: עתה אחי אקרא אתכם לביתי, כי גם היום הקדשתי קרואי, כאשר אעשה בכל שנה ושנה

לתוספת החג כאשר ידעתם כי היום עשה ה׳ תשועה לי – כל העומדים נתנו אות שמחה על הכבוד אשר אמר הזקן לעשות להם כי איש עשיר ונכבד מאד היה האיש, והוא היה מתלמידי הרב הראשון, האחד אשר עוד היה בחיים, ואף כי לא העריץ את הצדיק החי, יען כי כמוהו כאין בעיניו אחרי כי עיניו ראו את מורו את הרב הראשון, ולפי דברת רבים התנשא אחרי מות הרב לאמר: אני אהיה רב אחריו, כי הוא היה איש תורה וחכמה והרב אהבהו מאד, ואשר על כן לא הלך מעודו אל עיר צבועאל לכבד את הצדיק החי, בכל זאת כבדוהו כלם ובעת צר להם בקשו עצה מפיו כי גם בעיני שר הפלך מצא חן ויצל את הצדיק החי פעמים רבות מידי רודפיו אשר הכוהו בלשון, ולכבוד גדול נחשב בעיני הצעירים להחשב בין קרואיו.

בביתו כבר נאספו זקני העדה וישבו אל השלחן הערוך וכבוא הזקן קמו כלם מפניו והוא ישב ראש וכטוב לב הקרואים ביין אמר אחד מהזקנים אל אדון הבית: ספר לנו מהגדולות אשר ראו עיניך בהיותך בכל ימי חייך מהמקורבים לו והלכת עמו אל כל המקום שהלך והתענית בכל אשר התענה הוא – הזקן נאות לדבריו כרגע ויאמר: הלא זאת ידעתם אחי כי החג אשר חגנו אתמול יום התשעה עשר לירח כסליו הוא היום בו יצא רבנו לחפשי מבית האסור כי נאסר מטעם הממשלה בהטותה אזן לקול מלשני בסתר אשר הכה את הרב בלשון ויתנהו כמורד במלך ועושה מלוכה על העברים ועל כן נחוג את היום הזה בכל שנה ושנה, לזכר עולם לנו ולבנינו למען ידעו כי ה׳ ישמור את צדיקיו ולא יתן אותם למוט –

– ה׳ עוזי ומעוזי! קרא הזקן שנית אחרי אשר החשה רגעים אחדים בעינים עצומות כמו רוחו נשאהו אל על ובקראו כה התעורר וירונן בקול דממה וכל היושבים ישבו וידמו ביראת הכבוד.

– הבינו אחי ושמעו מפלאות תמים דעים גבורת הבורא,, אשר הראה אותנו במראה ולא בחידות:

בכל הדרך אשר הלכנו מעיר מושב הרב עד עיר המלוכה לא שבעה עיננו מראות נפלאות. הרב היה שמח וטוב לב והתפלל תמיד בשמחה. ואנשי החיל עם שר הצבא אשר שמרו אותנו נתנו אותות כבוד ויקר לרבנו כמו לוא שר וגדול בממלכה היה וכן היה גם בעיר המלוכה.

ששה ירחים ישבנו יחד במאסר; הרב ותלמידיו השומעים בקולו ובתוכם גם אני ולא סרתי אף רגע ממנו ובכל אשר התענה התעניתי גם אני. פני הצדיק לא נפלו בכל עת אשר ישב במאסר, כי אם שמח וטוב לב היה וזאת נתנה תקוה בלבנו כי לא תאֻנה אליו רעה.

ויהי היום וישכם רבנו בבקר וילבש בגדי שבת ויתפלל בקול רנה וגם עלינו אצל מרוחו ונהיה שמחים וטובי לב כל היום ההוא, אם גם לא ידענו שרש דבר השמחה. בערב אמר לי הצדיק כי אלך ואקנה יין טוב.

כאשר הבאתי את היין לקח רבנו כוס מלא ויברך אשר גאלנו בקול רם רק בלי שם ומלכות ואנחנו עמדנו משתוממים לשמוע דבר רבנו.

– בני למה תתראו –? קרא רבנו ופניו האירו ונראה עין בעין כי השכינה שורה עליו – מהרו ועשו כמוני, יום גאולתנו בא בא. ועוד בערב עברה הרנה בעיר כי המלך מת ויקם מלך חדש אשר עשה הנחה ביום מלכו לאסירים רבים, וכעבור ימים אחדים קרא המלך דרור לנו ביום התשעה עשר לירח כסלו וביום השני יום העשרים שלח המלך לקרוא לרבנו וידבר אתו כאשר ידבר איש אל אחיו ויודה בפיו כי יראה עין בעין כי איש אלהים הוא. בראותי כי רבנו יתמהמה בבית המלך דאגתי לו ואמהר לרוץ שמה לראות מה נעשה לו אך שומרי הסף לא נתנוני לגשת ואני שמתי נפשי בכפי ואומר לפרוץ, אז סבוני הקיפו עלי יחד ויכוני מכות אכזריות ויסחבוני אל בית האסיר אשר במעמקים,

ומי יודע אם שבתי לראות בעיר החיים לולא באו שני סריסים וישמיעו את דבר המלך כי ישלחו אותי לחפשי, כי רבנו השמיע למלך בדברו אתו, כי ברגע הזה נפל אחד מתלמידיו בידי שומרי הסף והמלך השתאה מאד בראותו כי דעת אלהים בקרבו וימהר וישלח את מגזרתו לקרוא דרור לנפשי; ועל כן אחוג בכל שנה ושנה את שני הימים, את היום אשר יצא רבנו לחפשי והיום אשר נצלתי ממות, ואתם אחי תספרו לדור אחרון את אשר שמעתם מפי למען לא תשכח מפי זרענו ומפי זרע זרענו כל הגדולות אשר עשה רבנו —

כל הנאספים צהלו קולם בשיר בכלות הזקן את דבריו ויוסיפו שתות. הזקן ספר דבריו בנחת ובבטחה כאיש אשר בעיניו ראה את כל הגדולות, והשומעים הטו אזן ויקשיבו לכל הגה מפיו יצא כמו חדשות לא שמעו מעולם השמיעם, אף כי כבר הסכינו לשמוע בכל שנה ושנה ביום הזה מפיו את הנס הגדול הזה וגם אני כבר שמעתי את המופת הזה עוד בהיותי בעיר נצב מפי חצי־הרב אשר ספר לי ואת בשם תלמיד הרב הראשון אשר עודנו בחיים, אך את שמו ושם עירו לא הגיד לי, ועתה הובילוני רגלי אל ביתו ואשמע מפיו את אשר שמעתי כבר ולא האמנתי, אך ישר לב הזקן והטוב אשר עשה אתי בהצילו נפשי וכבודי, הוסיפו לוית חן על דבריו וכמעט האמנתי באשר לא האמנתי עד הנה, כי לבי לא נתנני לחשוב את האיש אשר בשפת אמת עמד על ימיני להצדיקני כמפיח כזבים, ואם כי עוד לא האמנתי אמונה אֹמן בכל דברי החסידים ונפלאותיהם, אך האמונה בצדיקים ובכחם לאלהים החלה למצוא מסלות בלבבי, ואני לא התעוררתי לסגור בעדה חדרי לבי וביום המחרת שמתי לצביעאל פני בלב נכון לבוא בסוד החסידים ולהיות כאחד מהם.

—

ו.

פְּלַגּוּת בְּיִשְׂרָאֵל.

נקל לנער אשר ישב לבטח בימיו המעטים אשר ראה חיים על פני האדמה, הוריו הערו קנו, תאות לבו נתנו לו, כלכלוהו, הלבישוהו, נקל – לו להתפאר כי לא מטו עקלקלותיו, כי לא צָרוּ צעדיו ועודנו בריא אולם, כי לא נשחת תארו והנהו לחן בעיני רואיו. אכן הזקן אשר עליו אבד כלח בצרה ובמלחמה, אשר מימי נעוריו מוקשים שתו לרגליו וירדפוהו על כל מצעדיו, אשר סגרו בעדו כל בית מבוא וכל ארץ הקיאה אותו כטמא, אשר צדקותיו לא זכרו ועל פשעיו הגדילו, אשר אוצרותיו בזזו ולא נתנו לו ידים למצוא טרף, אשר בניו טבחו לעיניו וָרֵעַ ומידע ממנו הרחיקו, – אותו יכבדו כל יודעי דרכי החיים, גם אם לא ירחיב פה להתהלל: דרכי יֹשר שמרתי ולא אט. לאיש כזה חייו – גאותו והיותו – צדקתו. איש כזה אם עודנו מתהלך בצרותיו על פני האדמה ולא ימות לשחת, אם עוד יבקש קרבת אדם וישים לו יד בין בני חלוף הוא יהיה למופת לאיש יודע משפט, עליו ישתומם ויקרא: מה גדול כחו אם אחרי כל אלה עודנו בחיים, ואם גם ימינו יבשה ועינו כהתה, ואם גם רגלו מעדה וגוו מט עוד יֵרָאֶה בה לבו ועוז גויתו אחרי כי לא כלה ועבר כמוץ נדף לפני הסערות אשר נוססו בו ברבות ימיו! – הנה כי כן העם הזה, עם ישראל! יתהללו עמים בהכמתם צדקתם ויֹשר לבם, יתפארו לאֻמים בגבורתם, כבודם וְהֹנָם, המה כלם יחד נערים המה! עוד לא עזבו חיק הורתם – ארצם ולא חדלו משמוע דברי מוריהם – שופטיהם ומחוקקיהם אשר יתוו למו הדרך ילכו בה ויהיו עלימו סתרה לעת תמוט רגלם. אך העם הזה אשר מאז מדורות עולמים נודד הנהו, נודד! ולא נודד אל אשר יהיה רוחו ללכת כי אם אל אשר יהדפהו רוח רודפיו; לא נודד אשר בכל מקום בואו יחוסו עליו יען כי נודד הוא, כי

אם עיני אפעה ילטשו לו כל רואיו; לא נודד אשר לא ישימו לב אל דרכיו ומפעליו יען כי גר הוא, כי אם בכל הארצות אשר תדרוך כף רגלו בהן יצוו עליו כי יחזיק בדרכי הארץ בטרם ראה הליכותיה ובטרם נתנוהו לראות ולהתבונן מה טוב; לא נודד אשר בגפו ילך ורק נפשו הוא עליו למשא כי אם עם ביתו ומשפחתו אשתו ופרי בטנו נוע ינוע מארץ לארץ. ובארץ אשר בה יבקש לגיר גם בה נידד הנהו, כי לא יתנו לו מנוחה, נודד אלפים שנה! והנודד הזקן הזה עוד חי הנהו ולא שכח צור הֶצב ממנו, והנודד הנבזה הזה יושיע לא לעתים רחוקות לאזרחי הארץ בחכמתו ודעתו, והנודד לא־יֻחָם הזה ישים עיניו לחמלה על בני ביתו הרבה יתר מאלה השוכנים בטח, והנודד הנבאה הזה יפרה וירבה ויעש חיל כמו על אדמתו ישב וממשלתו בידו היא ובניו לו המה, כמו לא יענוהו ויחמסו משפטו, כמו שלום לו במגורו בקרב, כמו לא קמו בו גם יוצאי חלציו לְהִסָפַּח על מנדיו למען השבית מארץ זכרו – פלא יה! אמנם כן, הנודד הזקן הנרדף והנבזה הזה היה ועוד יהיה למופת לרבים וכל איש לבב יאמר: זו כחו לאלהיו! וכל איש דעת יחליט כי חיה יחיה ועוד יחליף כח ויחדש נעוריו אחרי כי לא מט לשחת עד הנה. כי לא איש עַם. איש גם אם כביר כחו לא יחיה אחרי נפלו ולא יחליף כח אחרי תם לשד חיתו, וְעַם שבע יפול וקם אם אך כח בו לקום, לכן עוד יחיה העם אשר חי גם בעת אשר במתים נחשב, בעת אשר אויביו קראו: האח בלענוהו! העם אשר התעודד גם בעת נפלו ולא מט לשחת ולא חדל מפעול פעולותיו פעולת החיים, הוא עוד יחיה ויאמץ כח כימי קדם דורות עולמים! אמנם הצרות הרבות והרעות אשר סבוהו לא כמים עברו חלפו, לא כענן בקר הלכו למו ואין זכר להן, עקבותיהן עוד נודעו עד היום הזה, ואם אולת ידן להוריד לארץ נצחו ולהשבית זכרו, הנה זרוען משלה להן לקרוע בו קרעים, להכות בו בקיעים אשר אף כי לא מכות מות הנה בכל זאת לא במעט רגע תעלה

ארוכה להן, עוד יעברו ימים רבים בטרם יקומו רופאים נאמנים לרפא ההרוס תחת אשר כיום כל חכמתם לרפה ידי עמם: לחזק מוסרותיו – תחת לבקש לערער יסודו... לחדש מעדנות האהבה והאחוה בלב העם למען ירבו עצמה, כי הרבה יתר מאשר הרעו משנאי ישראל לו, הרעו איש לאחיו בהפלגם לפלגותיהם, יהרבה יתר מכל המפלגות אשר כבר נשכח זכרן הרעה מפלגות החסידים והמתנגדים בעת הזאת, היא היתה בעמי, היא היתה בגדוליו ובראשיו להאדיב נפש ולמחוץ ראש, גם לרופף עמודי הדת ומוסרות האהבה והאחוה בין העם כלו.

המצוקות אשר סבו את בני ישראל על כל מדרך כף רגליהם, חמת איב ומתנקם אשר רדפה אותם באף אך יצאו שער אלי קרת, המצרים אשר שמו עליהם לבל יבואו בעמים ולא יתחשבו בין בני אדם, המכים הנוראים אשר נתנום כבהמות יער דבאי לעפר נפשם ויכניע רוחם העז לבלי בקש עוד חיים ולבל התענג על תענוגיהם. בעת אשר חמסו חיי ההוה מהם הביטו לאחור אל הימים הראשונים, ימי אורה להם וישימו רק בעבר כל שיחם והגיונם. ספרי המתים שכבר מתו היו להם לחסן ישיעות גם לחכמה ודעת. בתורתם אשר עמם הלכה מדחי אל דחי ואשר התענתה בכל אשר התענו המה שמו כל מעינם והיא רק היא החיתה רוחם ותלבישם כבוד, ומדי הוסיפו רעה על רעותיהם כן הוסיפו המה אמץ למצוא בה מחסה וניחם. ואחרי כי רק היא נשארה לו מכל חמודותיו ומכל כבודו בימים אשר עברו לכן שמו עליה משמר על משמר ומצודה על מצודה לבל יבואו גם בה זרים וחללוה. החיים לא חיו בחיים כי אם רוח המתים העמידם על רגליהם, את אשר לפניהם לא ראו ואל האותיות לא התבוננו, כי אם אל הימים אשר כבר חלפו נשאו עיניהם ולבם, רוח המתים החיה רוחם ומלתם על לשונם ויתהלכו על פני תבל כעצמות מתים אשר לא היתה להם קבורה. ואם גם התנשא לפעמים רוחם ועיניהם צפו למרחוק ליום

גאולה עת ישיב כבודם להם ואבן ישראל ירום ונשא וגבה, אך הרעיון הזה עצר כח להחיות נפשם רק רגעים מספר, כי עננֵי אפל וצלמות שמו סתרה בעד העתיד ויסתירו מראהו, ואיך יראו העתיד אם ההוה נצפן מנגד עיניהם? ובזכרם כי ימים על ימים, שנים על שנים, דורות על דורות עברו ועוד לא נושעו, עוד לא בא גואל להם לחלץ נפשם מן המצר יבראיתם כי גם בארצות אשר תקעו יתד ויאמרו נחיה בצל המלכים ונהיה בנים נאמנים לארץ מגורינו, גם בארצות האלה הפכו עליהם לילה מבקשי נפשם וידכאום ויגרשום ויאמרו לא תוסיפו לגור בתוכנו וסור טמא קראו למו, אז חשכו עיניהם, רפה רוחם, לבם הגה אימה וישובו אחור – אל העבר. אשר על כן היתה תורתו אֻמָּנָתו אוּמָּנָתו וְאוּמְנָתו ובכבודה התפאר איש אשר מצא ידים לבוא עד תכונתה לעיני אחיו ויהי כבוד התורה לו לחיים לעֹשֶׁר וכבוד. במה נחשב איש אומנות או איש יודע להלך נגד החיים נגד יודע התורה? ויגברו חיל שומרי משמרת ויהיו לרועים את עמם ושבט מושלים נתן בידם, ולא יפלא אם נמצאו בהם רבים אשר עשוה לחרב גאותם לנקום נקם כבוד נפשם, כי איזה עם אשר כלו יעשה אך טוב, אשר איש ואיש יֻלַּד בו אך צדק יבקש ולא יחטא? עד כי היתה התורה במטה ועם, כשוט עברה לאשר לא ידעוה, ויהיו נרדפים מנרדפים ועבדים לעבדים, לרועיהם אשר הרבו חוק על חוק ומשפט על משפט להשבית כל רגש חיים מלבב עניי הצאן, וַיָּרֵעוּ להם עוד הרבה יותר משונאיהם המבקשים רעתם, כי אלה לא נתנום להתענג על אור החיים בחוץ והמה השביתו כל שמחה מבית וכל ששון מלב, רק בכי ותחנונים, רק צום ויללה למרום מנער, כמו לא די היו להם הצומות והיללות אשר למרום אויביהם. ואחרי כל אלה במה נחשב איש, אף אם לא נטה ימין ושמאל מכל אשר הורוהו אם לא עשה חיל בתורה? הלא אך בזוי עם, מתעב גוי, כ ע ם ה א ר ץ היה בעיני הגדולים אשר תורתם ענדה עטרת כבוד לראשם. ובכן נ לא

רבים נשיא את עֹל התורה, רבים התאוננו בסתר אהלם כי עבדים המה לאחיהם וכנכרים בעמם יתחשבו עד כי הגיע עמלם למרום קצו אז קם גואל ומושיע להם: איש מעמי. אשר גם היא לא ידע תורה ובאימים התהולל, איש אשר נחש נחש ויצודד נפשות ולב העם אשר לא ידע תורה נטה אחריו, וישישו אלי גיל בראותם כי בא גואל להם ואיש אשר לא ידע תורה ידבר את אלי מעל ושרפים עומדים ומיחלים לקול דברו, ברוח שפתיו יהפוך משטרי ארץ ומצוקי תבל ילכו וישבו לרוח פיו כעבדים נאמנים, והגואל הזה מה היא שואל מאתם? אך לב שמח, אך הוללות ושמחה, אך להסיר קֻבַּלְ‍ֶ מעל שכמם: להשפיל כבוד התורה ולומדיה והיה תחת צום חג ותחת אבל לב שמח ותחת תורה – תפלה, והתפלה הלא איש ואיש ידענה, וגם התפלה הזאת לא תשים מעקשים לרגלי איש ברצותו לצאת לעבודתו או לשים לדרך פעמיו, כי לא לעתים מזומנים יבקש אל תפלה מפינו, כי אם בהתעורר הרוח והכלה הנפש ורגש יה יעיר אהבה בלב רק אז יגשו לאל עושם, ואם הרוח נָם וישבח אליה עושהו ימים רבים, גם אז אל יפחד החוטא מזעם אלהים, כי הלא צדיק מושיע לו והוא למליץ בינו ובין אלהיו והוא יסיר כל עון, יתם כל חטאת לכל יבדילו בין אלהי ישראל ובין צאן מרעיתו, וגם המרבה פשע והמעמיק שחת גם הוא אל יפחד וירהה, כי לא בצום ועינוי נפש יטהר איש נפשו, כי אם מנחה להצדיק תכפר עון ותעלה לרצון לפני אלהי המשפט ונסלח לו על כל חטאתיו, ומי לא יתן כל אשר בידו בעד נפשו? הלא נקל תת זבח מענות נפש בצום ובכי – כאלה וכאלה הטיף הגואל לנמהרי לב וינחמם ויתן תקוה בלבם, כי גם בלעדי התורה תמצא הנפש נתיבותיה ותעלה על, כי נבחר לאלהים תפלה מתורה ושמחת לב מרוח נכאה, וגם תורה חדשה נתן להם, תורה נסתרה אשר לא לכל העם להבין דבריה ולבוא עד תכונתה, כי אם לשרידים אנשי מופת נודעי דרכיה כי בשמים היא. ולקולו שמעו כל הנדחים אשר נדחו

מהקהל ואשר מפני שם תופשי התורה נחתו עד הנה וירימו ראש בגאון וידברו עתק על התורה הישנה ועל יודעיה ויביטו בבוז ושאט נפש באלה אשר כמתים יחבאו בבתי התורה לשמוע דברי מתים, ויתאמרו כי המה לא אל המתים ידרשו כי אם אל החיים, ועיניהם תראינה מוריהם, מוריהם אשר רק לו נתנה התורה למורשה ואין לזרים חלק בה ואזניהם תשמענה נפלאות לאין חקר ונסים לאין מספר, כי בניב שפתיו ימית ויחיה, יתן פרי בטן וימנע מהמורדים בו אורם; וישישו ויגילו על הגאולה ועל התמורה הזאת ויהיו למפלגה —. אם בתורה וכמצוה הטיף להם המטיף ליין ולשכר? מי שאל כזאת? כי מי מהם ידע התורה? ומי אוה לדעתה? הלא אך להסיר סבלה מעל שכמם היה משיש דרכם, ואחרי כי הצדיק הטיף להם: עזבו תורה וחיו, בחלו בצום ובכי ובחרו ביין ושמחה, מה להם לבקש עוד? —

ויודעי התורה, מה עשו המה? האם קמו לגדור בעד הרעה אשר נגד פניהם? אך לא! המה שמו כבוד נפשם בכבוד התורה ויתמרמרו על כבודם אשר יחלוץ מהם, ולא התעוררו להטיף לעם בדברים טובים למען השיבו מדרכיו ולא יפרוץ פרצות בישראל. לוא הטיפו להנהגים אחור מדבריהם בדברים נחומים ויקלו מהעול הקשה אז אולי שבו ונחמו מדרכם, או לא חדלו ולא דברו דבר נגד המפלגה החדשה אז אולי לא גברה חילים ותשכח ברבות הימים כאשר נשכחו מפלגות רבות אשר קמו להתפרץ מפני המורים ויאבדו מתוך הקהל. אך המורים בעת ההיא לא אחת מאלה עשו, אלה הכום בשוט לשון ורעיהם החרישו כי כמיהם כאין בעיניהם, לא הסירו אף אחד מהמשפטים, אשר שמו לפני העם, למען הקריבו אליהם, גם לא הדיחו את המורדים בם אחרי כי לא הקימו תורה חדשה בכתב כי אם מפי נביאים הקשיבו תורתו, על כן הצליחו הנהגים לתקוע יתד בקרב כל מקהלות בית ישראל ודברי איש המופת מצאו אזנים קשובות בכל עיר ועיר, וגם רבים מיודעי התורה, אשר

עד הנה רק כבוד ולא טוב הארץ מצאו לרגלה, בחרו בתעלוליו בראותם כי נכונו להם אֹצרות מידי המון העם אשר יתן כל אשר לו כפר נפשו לפדות אותה משחת, ואולי הלכו גם המה אחרי ההבל ויהבלו להאמין בכח איש המופת, כי גם יודעי התורה לא נקו מאמונת הבל וגם המה שמו במלאכי מרום כסלם ובשדי שחת יראתם; ואם האמינו ברוחות רעות מדוע לא יאמינו במכשפים? ואם האמינו במכשפים מדוע לא יאמינו בקדושים אשר במו פיהם ישביעו אלי מרום? ובכן היו גם המה לקדושים והמאמינים בדבריהם לחסידים, ותהי ראשית תורתם אשר שמו לפני ערלי הלב לחלל כבוד התורה ולהתה לכלי אין חפץ בה לאלהי השמים אשר רק הנסתרות לו המה, ואת חוקותיה כחוקי מות ויבחרו בחיים משתה ושמחה על אף מנגדיהם, ומנגדיהם הוסיפו אֹמץ להמית כל רגש וכל מחשבה ויבחרו במות צום בכי וענות נפש –

– אמנם כן שתי המפלגות נפרדו אשה מרעותה ותרחקנה בדרכי לבן ועלילותיהן כרחוק החיים מן המות והעבר מן ההוה. אבן ההולכים אחרי העבר והמית לא בחרו בעבר למען יוליד ההוה ובמות הנותן חיים חדשים, כי אם בעבר אשר כבר כלה ואין זכר לו ובמות אשר אין שארית אחריו, לא לקחו להם לעינים מעשי הדורות החולפים למען ידעו לבחר דרך בחיים, כי אם כחולים הנוטים למות אשר נלאו נשוא משא החיים יביטו אל קברות אבותיהם ויחכו לקץ כי יבואו אל גבולם... והבוחרים בחיים ובהוה לא הביטו לאחור להשכיל אל העבר אשר הולידו ולעתיד אשר יולד על ברכיו, כי אם ברגע אשר לפניהם ברגע אשר אין ראשית ואין אחרית לו החזיקו...

התבוננו אל מתנגד הירא אלהיו מלאכיו מתיו ושדיו, אשר ירבה הגות ביום ובלילה בספרים מתים, בעצמותיו שלח רזון, עיניו כהות כמו נדעך שביב חיתו ויחיה רק למען יצום ולמען הכביד על נפשו נטל החוק והמשפט, סבל

הצומות ווזעקתם, כמו רק לאלה יצר אלהים את האדם על האדמה, והנה צלם דמות העבר, המות, הכליון לנגד עיניכם! הָסֵבּוּ עין מנגדו והתבוננו לעמתו אל החסיד, איש חי אשר יגרש כל עצב ועמל החיים מלבו ויהיה אך שמח מבלי שים לב אל הבאות והחולפות לא לו המה, יתרועע אף ישיר ובאשר כוס יין ושמחה שם הוא ותראו מחזה ההוה, הַיֵּשׁ, החיים! אמנם לא חיי איש דעת תראינה עיניכם, כי אם חיי משתגע אשר לא ידע משפט עתו וחשבון מעשיו. רגש יבוא בלבו וירקידהו כעגל, כוס יין יובא אל פיו וירנין שפתיו כמו לא לעמל האדם יולד...

הנה שתי אלה המפלגות גם יחד הוליכו שולל העם כלו לבל ישכיל ויבין לאחריתו, לבל ישיב אל לבו: מה יקרני באחרית הימים? האם אבד נצחי ותוחלתי למצוא מנוחה נכונה? האם אדד עד בלתי שמים? האם לקץ כל היקום אחכה כי ישים קץ לצרותי?...

כאלה וכאלה שמעתי ישרי לב מדברים, ועל הדבר הזה המה נאנחים ונאנקים בשומם לבם אל הבאות ובראותם כי עוד לא קמו אנשי דעת ויושר לסול מסלה למען הימים הבאים, לקבץ הנדחים לאגודה אחת, להגיד ליעקב מה יהיה משפטו באחרית הימים, למען יסכר פי דוברי הבל אשר אך בפלאות ונוראות נפשם חפצה, ואך באותות ומופתים ישימו מבטחם, ולמען חזק לב אלה קלי הדעת אשר בראותם כי קץ הפלאות בא, אותות לא יעשו ארץ, ואיש דעת מאמץ כח לכונן מצעדיו ברוח נכון ולא לפלאות יקרא לְהִוָּשֵׁעַ, בראותם כזאת יאמרו: אבד נצחנו ואפסה תקותנו כי לא תהיה עוד לנו תחיה, למען חזק לב אלה ולהראותם כי יש יום יביא גאולה גם לעם הזה, יש אחרית ותקוה אם אך יְיַפּוּ ארחותיהם ויכוננו אשוריהם בדעת ומשפט בלב שלום ורוח נכון.. אנשי לב כאלה אשר תורת חסד כזאת על לשונם עוד לא קמו, כי גם אלה אשר התעוררו לתת לעם הזה אחרית, גם המה שגו ובאמרם לבנות יהרוסו ובחפצם לרפאות ימחצו

וירבו השבר, כי גם עיניהם טחו מראות, גם מהם נצפנו
כל העתים, כי גם המה רק אל הבאות ישימו לב והעבר
בעיניהם עבר והיה כלא היה. ואם אלה אשר לא יכבדו
אמונת ישראל ולא ידעוה, אלה אשר לא יצפו ליום גאולה
ולא יחפצו בו, אלה אשר יאמרו: ישראל חדל מהיות עם
כאשר שבתה ממלכה מארצו, אלה חובבי עמים אשר
ישאו מדברותם נהיה כגוים ובהם נתבולל, אלה אשר ירננו
נעמה לנו המנוחה בבית זרים, האם אלה יבנו בית ישראל?
האלה יעלו ארוכה לשבר בת עמי? האלה ישיבו לו כבודו
המחולל אחרי כי המה בידם יגזלו עדיו מעליו: תורתו
וחכמתו אשר בדמו הוסיף קנות אותן פעמים רבות ותקותו
ליום ישועה ליום יקח חלקו בעמים אשר רק היא החיתה
רוחו לשאת ולסבול גם בעת אשר כשל כח הסבל, תורתו
חכמתו ותקותו אלה יאמרו להסיר רגע ברוח פיהם, יען מה?
יען אור נראה להם, כי יאמרו בלבם נצלנו נצלנו ואויבינו לא
ישובו להתעולל בנו, ולא דעת ולא תבונה להם להשיב אל
לבם: אולי אור מתעה הוא ושבו העבים להקדיר עלינו אור
שמש, כי גרים אנחנו בכל הארצות ובשפל נשב ואת הטוב
אשר יתן לנו הדור הזה ישוב הדור השני ויגזול ממנו. אור
חדש נראה להם ויכה בעורון את עיניהם הכהית אשר הסכינו
לערפל וצלמות, לבל יראו משרים, ולבל יתבוננו לאחרית־
העם ברצותם לתת לו אחרית.

כאיש אשר נאסר ימים רבים בידי מרצחים אשר ענו
נפשו באכזריות ובהקלם רגע מעולו הכבד יאמר להקריב
ראשו לקרבן תודה להם, כן גם המה עושים; לאות תודה
לעמים אשר הקלו מעט מעולו ולא יוסיפו רדוף אותו בחמה
אפם יקריבו עמם תורתם ותקותם אשר בעבורן סבלו כל
התלאות, כי לא יראו נכוחות, והעולה על רוחם חכמה
בעיניהם וצבי עדי עמם לגאון שמהו ינפצו כנבל יוצרים, כי
לא יבינו ערכו, ואלה יסולו מסלה לכל העם למען הימים
הבאים? — אנשי לב יאמרו: הבל מעשיהם תוהו דבריהם

ולא יצלחו ! כי רק אלה אשר העבר לא נצפן מנגד עיניהם, ההוה יראו ולעתיד ישימו לבם לאחד אותם יחד המה רק המה יבנו בית ישראל, ועד העת ההיא חכי בת עמי כאשר חכית עד כה ולא נלאית ברוב תלאותיך. אל תאמר עמי קדוש לכל אשר יאמרו המתנגדים קדוש, אל תעריץ את אשר העריצו המתחסדים ואל ישט לבך אחרי גוזלי כבודך בשפת וחלקות, האומרים עתיד למחזה שוא וכזב אשר יחזו למו. אמץ לבך כי עוד גואלך חי, גואל אשר לא למען נחול כבוד--בורא חדשות כי אם למען עשות שלום, לא איש גאה וגאון הפוסע על ראשי עם קדש ברגל גאוה, כי אם עני וענו לב, לא לכסף העדה ילטוש עין למען יפוש כעגל מרבק ולמען ינשא במרכבות, כי אם רוכב על החמור אשר לא ירחיב צעדיו ולא יַזְהֵק משומעי בקולו. חכה כי בוא יבוא גיאלך ! וזה לך האות; כי בתחלה אך אל העבר נשאו מוריך עין וברבות הימים נמצאו גם רואים את ההוה, ועתה התעוררו גם מביטים אל העתיד, לכן חכה עוד מעט ויבואו בחירי יה אשר קרא בשמם כי יהיו נר לעמם ולאור עמים, המה אלה אשר כל העתות והזמנים כספר פתוח לנגד עיניהם, כי גם מאלה ימצאו בך ואם המה מעטים יש תקיה כי ישגו וירבו ויעשו חיל. המה יאמרו לך כי עוד לא נשחת גזעך, עוד גפנך פוריה וענפה אף כי עלה רקב בפארותיה וזמרת זר נטעו על אדמת מטעה ועוד תשוב לעשות פרי הלולים לגאון ולשמחת לב, והמה יורוך, המה יושיעוך, המה ירוממוך, עָל יושיבוך וירנינו גוים שם עם עולם ! —

ז.

קַן הַחֲסִידָה.

לעיר צבועאל באתי ואסור אל בית איש המופת; חצר הצדיק היה כחצר אחד השרים בקרב בתי עבדיו. כחמשה

בתים בנוים מעצים חזקים עומדים על מוסדות אבנים היו למשכן לו ולבניו. בבית אשר גר הוא היה בית התפלה ובית לאורחים אשר לשמעו ממרחק יבואו. כבואי לבית התפלה הסירותי מלתחתי מעל שכמי, כי אמרתי כי גם שם מקום ללין כבכל בתי התפלה, אבן כרגע נוכחתי כי שגיתי. השמש נגש אלי ויאמר: הן לא בית מלון אורחים הבית הזה כי תציב לך פה יד —

— הלא לשם הצדיק באתי ממרחק ואיפו אגור עד אשר אראה פניו? — שאלתיו בתמהון.

— גור באשר תמצא — ענני במנוחה — אמנם פה לא אתנך לשבת בטרם צֻוֵּיתִי לעשות כזאת —

— ואל מי אפנה בשאלתי? —

— אל כל אשר תחפוץ אך לא אלי —

— אחת אבקשך אל תקשה לבך והשמיעני את מי אבקש כי יתנני לשבת פה? —

— את מי? הלא תדע כי מצות הגבאי אשמור —

— ואיפו הוא בית הגבאי? —

— הוא לא ימצא כל היום בביתו ולשוא תבקשנו שם —

— ואיפו ימצא? —

— בבית הזה —

— אם כן הראני אותו ואשמיעהו שאלתי —

— לא עת דברים לו כעת עם אנשים כערכך.

— ואנשים כ ע ר כ י מתי י ז כ ו להראות פני הגבאי — שאלתיו בחמה מסתרה.

— שוב הנה לעת תפלה המנחה. אמנם ארע מראש כי לא יתנך לשבת פה —

— אבל מה אעשה? הן לא איש אוצרות הנני כי אסיר אל בית מלון אורחים, ומה יעשי בני העניים המבקשים תורה מפי הצדיק? —

— המבקשים תורה מפי הצדיק ימצאו מנוחה וארוחה. אך אתה הלא רגע בואך הנה וטרם תשמע תורת הצדיק —

– הלא רק לבעבור זאת באתי עד הנה למען שמוע אמרות אל מפי הצדיק ואהיה נא כאחד המבקשים –

– לוא נְתַנוּ מקום ללון לכל הבאים הנה, כי אז לא ישפיקו כל הבתים והחצר לרגלי הבאים. אנחנו נתן מקום רק לאלה אשר ישמעו תורה מפי הצדיק ואני טרם אדע אם ירחמך הצדיק ויקרבך כי אולי לא מסֻגלה נשמתך לשמוע נסתרות –

– הניחני נא עד הערב עדי יבוא הגבאי הנה ואולי אמצא חן בעיניו –

– לא אוכל –

– אם כן אלכה לי ואסובבה בעיר עד הערב ואניח את מלתחתי פה עד שובי –

– לא כי אתך קחנה, כי לא אוכל עשו דבר קטן או גדול בלתי אם יצוני הגבאי –

– אבל מה ממך יהלוך אם תותר מלתחתי פה, הלא היא לא תבקש אֹכל? –

– רב לך דבר בדבר הזה; אחת דברתי כי לא אתנך – ענה ויפן שכמו. בדאבון נפש עזבתי את הבית הגדול אשר חדרים רבים בו היו שוממים ולא יגור בהם איש ובכל זאת יקשיחו עבדי אדוניהם את לבם מתת מנוחה לגור בפנת חדר. זמן כביר סבבתי בשוקים ורחובות עדי רעבתי ואסור אל בית משתה יין–דגן ואקח לי לחם וחלב ואבוא את אדוני הבית בדברים, כי חפצתי לדעת מה יהיה מעשי ואיך אתהלך את הגבאי, ואספר לו את אשר ענני השמש.

– ולמה באת הנה? ומה לך פה? – שאל האיש בפנים נזעמים – מדוע עזבת את אשתך וביתך לבקש לחם עצלות?.

– הלא לשם הצדיק באתי הנה, ואבטח כי הוא לא ימנע אור פניו מהדורשים לו –

– הטרם תדע כי אך עשירים יראו פני הצדיק בעבור המנחה לפניהם להגבאי ולהצדיק ומה לו ולעניים! –

– ומי מכלכל את העניים המבקשים לשמוע בצמא דברי הצדיק? –

– המה יגנבו טליתים להחיות נפשם! – ענה האיש ורגז ושחק.

– אבל אחת אבקשך אל תלעיג לי, הן גר הנני פה באין מכיר ומודע ולעצתך אדרוש ולמה תמנענה ממני? –

– אם לעצתי תקשיב שוב כרגע על עקבותיך, כי אם לא גנבת עד הנה תלמוד בזה את המלאכה המפארה הזאת אשר תחיה פה את בעליה. מי לך פה? ומה לך פה? תורה תבקש? היי פתאים, מכנף הארץ יבואו לבקש תורה בבית הצדיק! האם בית תורה הוא בית הצדיק? אם דבר ה' תבקש לך לך אל אחת הישיבות בתי מועד לתורה, ואם דרך אמונה תבחר, לך עבוד והחיה נפש ביתך, ואם ללצים תאות נפשך לך אל בית הצדיק והסתולל, התלוצץ, שתה לשכרה דבר שקר וגנוב כאשר תמצא ידך, הא לך עצתי ותחת כי אחת בקשת שלש נתתי לך ועתה בחר. – דברי האיש הלמוני ויביאוני במבוכה: האם באתי עד הנה עד מקום הצדיק לשמוע את אשר לא שמעתי עד כה? ואני אמרתי כי כל בני צבועאל חסידים המה, האם הוא מתנגד אחד בכל העיר? ואיך יבטח לשבת פה וישמעו החסידים דבריו וסקלוהו? או אולי ערום יערים לנסותני לדעת אם לבבי שלם את הצדיק וחסידיו ועל כן ידבר אלי בדברי המתנגדים למען יבחן את לבבי? אין זאת כי אם מנסה הוא אותי, אך גם אני חכם ואדע לכלכל דברי במשפט. – החלטתי בלבי ואמר: אל תדמה כי למען מצוא ענג ומנעמים באתי עד הלום, כי גם להם צר ומים לחץ יתנו שמחה בלבי אם אך אראה פני הצדיק ולמוצא שפתיו איחל, כי מישרים אאמין בנפלאותיו ותמים לבי עם המאמינים בו –

– אם באמת ובלב שלם תאמין אמונה אמן בקדושת הצדיק, הנה אחוס עליך ואתן לך תבן ומספוא למאכלך ומקום ללון ברפת את הבקר והצאן חבריך כי שם מקומך – ענה

האיש בשאט נפש. דבריו הוסיפו מבוכה על מבוכתי, אך בכל זאת החזקתי בדעתי, כי אך בפיו ידבר תועה אל החסידים ולבו בל עמו, הנה כן ידברו סרה גם המשגיחים וראשי הישיבה על בני הישיבה ובכל זאת יחזיקו בידם, וגם האיש הזה אולי ישנא בלבו את בני העניים אחרי כי מהם לא ימצא מוצא לכסף ואמר: אנא חדל נא מנסות אותי בדברים, ידוע תדע כי אאמין כמוך בצדיק ומה לך להרבות דברי חנם? —

– הוי כסיל! האני אנסה אותך? יקח בכור מות את הצדיק ואת חסידיו ויושיבם במקום אשר לא תעבר שם רגל אדם ורגל בהמה ולנו תהיה הרוחה! — בשמעי דבריו ראיתי כי שגיתי מאד, כי קללתו מלבו יצאה, וגם ידעתי נאמנה כי אחד מהחסידים לא יקלל את הצדיק אף בלשון רמיה, ואף כי לא הבינותי איך תהיה תקומה לאויב החסידים בעיר אשר המה בה שליטים, בכל זאת חפצתי להיטיב את דברי לבל אהי כבהמה בעיניו, אך אשתו לא נתנתני השיב אמרים כי כשמעה דברי אישה קראה בקול רגז: יחזקאל! האם רוח עועים מסך ה' בקרבך היום כי תדבר כאלה באזני איש חסיד? הטרם תדע כי עופות כאלה יוליכו את הקול ואז חיינו תלואים לנו מנגד וראה תראה כי ברוב דבריך תבעיר אש בביתנו —

– אל נא אשה נכבדה! — קראתי ברגש ואקום ממקומי כי נכלמתי מדבריה — אל תתניני לבן בליעל אשר ילך רכיל; מעודי לא הלשנתי ולא הכיתי את איש בלשון וכל עוד רוח באפי לא אעשה את הנבלה הזאת. איש החסידות לא תבער בעצמותי עד כי תבני בעורון ותתעני לעשות דבר בליעל, ואם אראה כי כזאת יעשו באי בית הצדיק ארחק מהם, ועל דברי אישך שמחתי מאד, כי תאות נפשי מאז לשמוע מחשבות איש ואיש אף אם לא כרוחי ידבר —

– לא חסיד ולא פתי הוא כאשר דמיתי — קרא האיש —

לכן ברוך בואך ותן תודה כרגע כי לא חסיד אתה ולא תאמין בהבליהם –

– מה לך לדעת את אשר בלבבי, אני השמעתיך כי לשמע הצדיק באתי הנה ולא שקר מלי, ולולא האמנתי בו כי אז לא הלכתי בדרך רחוקה כזאת, אך את אשר אחזה לי צדקה רעיתך באמריה, כי איך לא תירא מהשמיע חרפה וקללה על שפתיך ושמעו בני העיר ועשו עמך נבלה –

– כל בני העיר לא יאמינו בצדיק ונפלאותיו, אף כי חסרי דעת התורה המה כחסידים, כי רעות רבות ראו בעיניהם יוצאות מבית המרי הזה, כחש גנוב נאף וכל נבלה ועולה ומזמה לא יבצר מהם וכלם יענו ויאמרו לך כדבר אשר שמעת מפי –

לא יאמינו כי יְסֻפָּר –

– באזנך תשמע ותדע לשפוט משרים –

– אחת היא לי אם יאמינו או לא יאמינו, אני לשמע הצדיק באתי הנה ועל דברת בני העיר לא אכונן מצעדי, כי למראה עיני ולא למשמע אזני אשפוט –

– אם כן תאמר להותר פה עד אם ראית בעיניך ? ועל מי עזבת אשתך ובני ביתך ? –

– לא אשה ולא בנים לי כי הנני בגפי –

– לא חסיד ולא מתנגד אתה ! – קרא האיש בשממון.

– מי הגיד לך כזאת ? – שאלתיו.

– כי לא חסיד אתה אבין מדבריך. וכי לא מתנגד אתה אראה ממעשיך, כי תפר תורה אשר צותנו בן שמונת עשרה לחופה, ולא ראיתי איש אשר יעבור החוק הזה, ואף החסידים בוזי התורה לא הפרו את המצוה הזאת, המצות הראשונה אשר בה תלויות מצות רבות וגדולות והמבטלה הוא כשופך דמים וממעט את הדמות ואינו אדם –

– אני ראיתי בעיני בחורים בני עשרים שנה ויותר באחת הישיבות הגדולות ואיש לא מלא פניהם קלון על כי לא לקחו אשה –

– אף כי גם מעשיהם לא ישרו בעיני בכל זאת אצדיקם כי אולי יאמרו כבן עזאי: נפשי חשקה בתורה –

– אם תבחר בדרכי החכמים לדון את כל האדם לכף זכות מדוע לא תצדיקני גם אני כי אולי גם אני מבני הישיבה אשר אמרתי הנני –

– כי ידעתי נאמנה כי אחד מתופשי התורה לא ישליכנה אחרי גוו לנוע אל מקום הרשעה אל קן החסידים –

– לכן הנני משמיעך כי שנים רבות לקחתי לקח באחת הישיבות הגדולות ותרשיעני חנם –

– תורה למדת ותאלף דרכי החסידים! – קרא בקול גדול כאיש אשר שמועה רעה הלמתהו – קלני מראשי קלני מזרועי, התורה תחגור שק ותבכה בבכי תמרורים בעת רעה הזאת בעת אשר רבו בוזיה, לפני אדון העולמים תְּשַׁוַּע על רעה כזאת כי גם יודעיה החלו לבגוד בה ולתת לפושעים ידיהם, לחסידים בוזי התורה ושונאי מצוה. אנא שוב והנחם בטרם התנגפו רגליך, בטרם אֶלְפַּת ארחות פושעים, בטרם היית לסובא יין, בטרם תבוא תורת הזידונים בקרבך ותגרש את התורה הנאמנה, תורת ה׳ ממעיך. בינה נא ושמעה דברי בטרם נתת יד אל השטן המסית פן תנחם באחריתך והועיל לא תוכל ונהמת ואין מושיע –

– אמנם מדוע לא תזכור דברי החכמים כי התורה תגן על לומדיה? –

– והחכמים אמרו: מעות לא יוכל לתקון זה הפורש מדברי תורה, ועוד אמרו המרפה עצמו מדברי תורה אין בו כח לעמוד ביום צרה, וכאלה רבות. ואחרי כי תמשוך ידך את לוצצים אז לא תזכרנה עוד ולא תקרא בשמה לכן מנע רגלך מנתיבתם –

– הלא אמרתי לך כי רק למראה עיני אשפוט לכן לא תאיץ להסיר לבבי מאחרי החסידים בטרם ראיתי דרכיהם, ואחת אשאל ממך תנני לגור בביתך עד אשר אמצא מקום

בבית הצדיק ואל תרבה במחיר כי לא איש עשיר הנני כאשר השמעתיך –

– גור בביתי לכל אות נפשך בלי כל מחיר, כי את יודעי תורה אכבד ועל כן מצאת גם אתה חן בעיני ולבי אומר לי כי מאת זה תצא ותכיר דרכי המשפחה הארורה הזאת ותשנאם כמוני וככל ישרי לב האוהבים תורתם ואמונת אבותיהם. – נתתי לו תודה על הטוב אשר אמר לעשות לי ואבוא אתו בדברי תורה למען הראותו כי יד רב לי וגם הוא הראני כזאת וישמח עלי מאד, וזאת הועילה לי למצוא חן גם בעיני בעלת הבית אשר התפארה בכבוד בית אביה ואחיה אשר לפי דברתה היו כלם מופלגי תורה ואין בעל מלאכה אחד בכל משפחתה –.

ח.

צַדִּיק מוֹשֵׁל.

לעת ערב שבתי אל בית הצדיק ואנסה דבר אל הגבאי איש כבן ששים שנה קטן קומה ודל בשר, בזקנו הקטן זרקה שיבה ופניו לא העידו בו מאומה, לא חכמה ולא כסלות, לא טוב ולא רע. כאשר שמע חפצי ענני: כתוב בקשתך על גליון והגש אל הצדיק כאשר יעשו כל הבאים לדרוש לו וכאשר יִדָּרֵשׁ לך תשמע מה יענך –

– באתי אל החדר הגדול ששם נאספו המון אדם, אנשים ונשים זקנים ונערים, כלם מחכים לקראת בוא הצדיק ואיש איש עטו בידו לכתוב הגות רוחו על גליון למען הקריבהו אליו בבואו.

אל השלחן ישבו שני סופרים ויכתבו לאלה אשר לא ידעו כתוב וימצאו שכר לעמלם. גם אני לקחתי לי עט וגליון ואכתוב שאלתי ואחל בברכת שלום, ברכה גדולה וארוכה ותהלה ושבח וכבוד והדר הרביתי לו ואעלה שמו למעלה למעלה על כל הצדיקים והגאונים, אחרי כן

השמעתיו את הקורות אותי עד הנה, אך לא דרך אמת בחרתי בדברי למען נסותו למען דעת הידע את אשר בלבבי או אין, ואחתום בדברי, כי הנני בא עתה מעיר נצב אשר בה החלותי לשמוע רוב קדושתו ונפלאותיו אשר יראה בבקר בבקר, ועל כן דבקה נפשי אחריו ואבקש מאת פניו כי יתמוך בימיני למען אמצא נתיבות החסידים, ואם יגדיל חסדו אתי ויתנני להסתופף בביתו ולהיות מרואי פניו אז בשלוי עולם אחשב. ואכתוב את שמי בסוף הגליון ראובן בן אסתר, כי על שם אמם יקראו כל אלה אשר יבקשו מאת פני הצדיק כי יתפלל עליהם ובשמי יוסף לא נודעתי לו.

שאון והמולה היה בחדר מהמון קול הנאספים אשר דברו כלם יחד, איש איש הרים קולו, צעק, גער, קרא, ענה מבלי שמוע שפת רעהו, ואיש אחיו דחק דחף למען ימצא לו מקום בצד השלחן אשר אליו ישב הצדיק בהגליתו לקבל תפלת איש ואיש. גם אני ב־ותי לי יד ואעמוד כעמוד נכון על מקומי, הגליון בכפי כנם ואזרועי עם הקנה וכתפי במגדלי מבצרים סוככו בעדי לבל יטלטלוני טלטלה ובכן נשארתי על מקומי על אף השיאפים להדפני ממצבי. פתאום קמה הסערה לדממה, כל הנמצאים החשו, איש לא פצה פיו ואלה אשר פערו פיהם לא קפצוהו, כאבני מצבה עמדו איש על מקומו לא הרימו יד או רגל ועיניהם אל מקום אחד תצפינה אל הפתח אשר בו יבוא הצדיק. הדלת נפתחה ו̇נראו פני הצדיק, איש זקן כבן שבעים שנה, רם קומה וטוב רואי, זקנו הלבן כצמר צחר יורד עד חזהו, עיניו מפיקות אש נער כח ושלוה, לחייו מלאות כתפוחים אדומים, והוא לובש מלבוש משי לבן אדמדם מכף רגלו עד קדקדו, ממצנפתו עד מנעליו כסהו משי וכלו אומר כבוד. הוא הרים פעמיו בכבדות ובמבט אחד השקיף על כל בני האדם המיחלים לחסדו במאור פנים כאל חסד ומרבה להיטיב, יהמיה כלם חזו בו כבוד אלהים: זקנה ושחרית, וייראו מהתבונני בו עד אשר ישב על כסאו כאלהי משפט: לסלוח לשבים

המשמיעים חטאת נפשותיהם ונגעי לבבם איש איש על מגלת ספר כתוב עלי הגיוני לבו ומעלות רוחו ובצפיתם יצפו לסליחה כפרה ותשועה.

פני הצדיק לא כפני איש מרמה התראו. בפני איש מרמה נכיר אם נתבונן בהם כי לא עליהם תלין מנוחה ועיניו לא תנוחנה בחוריהן כי אם תעופנה לכל רוח כמו יפחד לרגעים ויבקש למצוא מקום איש ריבו; לא כן פניו הפיקו מנוחה ובטחה, שלות השקט ומרגעת נפש, עיניו הביטו לנוכח על ההמון הרב לשמוע תחנתו ובראותי אותו אמרתי בלבי: אין עולתה בו ומרמה רחוקה ממנו ואם גם יגלו שמים עונו באזני ומלאכי מרום יקומו לענות בו כחשו לא אאמין להם, אין זאת כי אם ידו רב לו לעשות גדולות, או גם הוא נתעה בשיא להאמין בתם לבב כי כחו לאלוה; אבל ערמה ומזמה רחקו ממנו, ועוד מעט נסוגותי אחור כי לבי הכני על המעשה אשר עשיתי להרבות כזב וכחש במכתב בקשתי, אך כבר עבר המועד. במסמר נטוע עמדתי על עמדי ולא יכולתי למיש ממנו, כי ההמון הרב שם בסד רגלי וכבר ישב הצדיק על מקומו ויחל לקחת את הגליונות מידי איש ואשה ורק לאחד מעשרה השיב דבר והיותר ידעו כי ביד הגבאי ישלח דברו להם ויעזבו מקומם כרגע והמחכים מהרו לרשת מקומם. עמדתי ואתבונן ואחשיב מחשבות עד כי שכחתי כמעט מדוע באתי עד הנה, עד כי העירני הגבאי בקחתו את הגליון מידי מבלי שאול פי ויתנהו על יד הצדיק. התעוררתי ואטה אזן לשמוע דבר מה יענני ורוחי זמה בקרבי מדאגה מדבר פן יענה היודע נסתרות כחשי בפני והייתי לכלמה בתוך כל הקהל, או גם עוני אשא, כי החסידים לא ינקו את המנסה את הצדיק בדבר שקר יאריד עיני לארץ כפושע לפני השופט. הצדיק שם עיניו בגליון ויבט בי ויאמר: מעיר נצב באת — אף כי קול דבריו לא בקול שאלה ולא בקול מענה היה בכל זאת אמרתי לענות

אותו, אבל הגבאי לא נתנני, באמרו: רבנו יודע אשר בלבבך ועתה שמע –

– מעיר נצב באת ואסון קראך, אסון נורא – ובדברו נשא למרום עיניו ויוסף לדבר כמדבר לנפשו – ראובן ובחללו נתנה הבכוה ליוסף, ראובן ויוסף אחד הוא – ברכי כשלו בשמעי אמריו – הלא הוא יודע נסתרות ויראה את הרשום על לוח לבי וידע כי סבבתיו בכחש ואנה אוליך את חרפתי? – אמרתי בלבי ואביט כה וכה לראות אם לא ישלחו משרתיו יד לאחוז בי וליסרני על פשע שפתי.

– ועתה התחפוץ להמנות בקהל חסידים? -- הוסיף לדבר אחרי אשר החריש רגעים אחדים – ומה ימריצך כי תעשה הדבר הזה? האם לפני המתנגדים אשר יתהלכו לפני אלהים בישר ויהיו תמימים בתורה ועבודה סֻגְרוּ שערי שמים? תורה קנית ומה חסרת? עסוק בתורה, ירא את אלהים ועשה הטוב והישר ותצלח בכל דרכיך – חתם בדבריו וישם אל איש אחר פניו. בשת פני כסתני ובתמהון לבב התבוננתי בפני היודע כל נעלם אשר מעל גליון משמיע שקר קרא דברי אמת, ועל המתנגדים חרה אפי על כי יקשיחו לבם מיראתו וברוח פיהם התעוני גם אותי לעשות שקר בנפשי ועוד מעט התנפלתי להדום רגליו להתחנן מלפניו כי יעביר לעוני ויסלח למשוגתי, אך ברצותי לפתוח פה להתודות ראיתי כי רחוק אני ממנו, כי האנשים אשר חבו להראות פני הצדיק דחפוני הלאה ומרוב סרעפי בקרבי לא ראיתי עד מה. לשוב אל הצדיק לא יכולתי עוד ולהרים ראש בושתי פן אראה לועגים לי כי הצדיק גרשני מעל פניו וימאן להביאני בקהל חסידיו, גם נדמה לי כי העוטרים עלי מסביב איש אל רעהו יקרא: ראובן יוסף, מחלל קדש – בברכים כושלות ובלב נשבר שמתי פני לצאת מחדר הצדיק אל חדר התפלה ואעמוד על עמדי מבלי דעת: אנה אפנה, אך דברי שני אנשים אשר עמדו בצד הפתח ונדברו יחד הפיחו רוח חדש בלבי.

– הראית כי הצדיק הרבה דברים את הנער המתנגד ? – אמר האחד לרעהו.

– אין זאת כי אם גדולות חזה בו רבנו, כי לולא זאת לא הביט בפניו ולא השמיעהו הוד קולו –

– מי יתנני מאֻשר כמוהו לשמוע דברים רבים כאלה יוצאים מפי הצדיק פה אל פה ונתתי בשמחה כל אשר לי כפרם –

– אבל את העיקר לא שמעת – השמיע אמריו שלישי אשר נגש אליהם – הצדיק אמר כי הוא קנה תורה! הפלא ופלא! הן הצדיק לא יאמר תורה לאשר יאמר העם תורה, ואם הצדיק אמר תורה קנית, אות הוא כי ידיו רב לו בנסתר, אותות ומופתים! מתנגד יודע תורה נסתרה! –

– לולא היתה נשמתו מסוגלה כי אז לא נתן אלהים בלבו לבוא אל הצדיק –

– הוא אשר דברתי כי רבנו חזה בו גדולות –

– אשרי יולדתו –

– מי יתנהו כאח לי –

– הלא כלנו אחים, כל החסידים אחים המה –

– צדקת בדבריך –

– אני אנסה דבר אליו –

– נסה נא ואני אחריך –

כחולם הייתי ולא ידעתי אם לשמוח או לדאג ואבוא לבית התפלה. בבואי שמה נגשו אלי רבים מהיושבים ויתקעו כפם לי, ויקראו לי לשלום באהבה כמו רעים ואחים מבטן היו לי, כי גם עדיהם הגיע דבר הצדיק כי דבר אתי הרבה, אף כי לא ידעו עוד מה דבר בי, אך כל הכבוד הזה כאַל נחשב מול הכבוד אשר עטרני הגבאי אחרי תפלת הערב, כי הוא נגש אלי ויקרא: שלום לך – במאור פנים כמו בפעם הראשונה ראה פני ויאמר נגדה נא לכל העומדים: לפני שעה היה הנער הזה כאין בעיני ועתה כבד אכבדהו ואקרא לו לאכל אתי להם, כי נחנו מה נדע מי לקרב ומי לרחק? –

– קטנתי מכל הכבוד והחסד הזה – קראתי ברגש – כי מי אנכי כי אמצא חן בעיני ארוני? –

– אם קטן אתה עתה בעיניך אחריתך ישגה מאד, זאת הבינותי מדברי רבנו – ענה הגבאי בבטחה, ונלך יחדו.

אף כי לא חדש ולא שבת היה היום בכל זאת היה נתת שלחנו מלא דשן, גם יין טוב לא חסר וכל הקרואים שתו ויטיבו לבם כי לא אני לבדי נקראתי אל שלחנו כי אם בעשרה אורחים עשירים אשר באו להראות פני הצדיק גם הם היו קרואים לאכל את הגבאי לחם, והמה כלם הראו לדעת כי חסידים נאמנים המה את הצדיק ואת היין ויברכו ויוסיפו לברך את הצדיק ואת ביתו ואת הגבאי ואת ביתו ואת כל החסידים ונשותיהם ובניהם ובנותיהם איש איש כברכתו על כוס יין מלא, ואני אשר בקשתי לצאת בעקבותיהם מלאתי גם אני את פי ברכית, והגבאי לא נח רגע כי אם מלא את הכוסות למען לא יחסר המזג, ואחרי אשר נראתה השמחה על כל פנים אמר אלי הגבאי: האם עלה על לבך היום בבקר כי אתנו יחד תשב כאחד ממנו? –

– אמנם לא פללתי זאת כאשר לא פללתי שמוע מפי הצדיק את אשר קרני –

– ומה קרך? ומה השמיעך הצדיק? ספר לנו, מדוע החרשת עד כה? – קראו כל היושבים פה אחד. אני ספרתי להם מכל הצרה אשר קרתני בעיר נצב ואשמיעם כי הצדיק השמיעני כרגע כי אסון נורא קרני בטרם אשר שמע מפי דבר.

– אותות ומופתים אשר לא נשמעו בכל הארץ ובכל התבל! – קראו כלם וימחאו כף.

– ספר נא לנו עוד הפעם, איך השמיעך הצדיק, כדבריו השמיענו אל תוסף ואל תגרע דבר – אמר אחד אלי. ספרתי שנית ושלישית והמה שמעו התפלאו השתוממו עד אשר דבקה לשון כלנו אל חכנו מרוב היין אשר שתינו, כי איש איש מהאורחים צוה להביא יין וכל אשר הוסיפו התפלא כן הוסיפו שתות ומדי הוסיפם שתות כן התאוו תאוה

לשתות עוד, כי לא יין דגן כי אם יין צרפת אשר מחיר כל צנצנת חמשה שקלים כסף יבוא אל בית הגבאי וכעשרים שקלים כסף מצאה לה בטני במחיר אמרי פי. בבטן מלא דם ענבים וראש מלא שכרות שבתי לבית הצדיק לשכב הלילה.

בחדר המטות אשר בצד חדר התפלה היכנה מטה גם למעני בתוך יתר השוכבים אשר כלם כבר נמו שנתם וגם אני שכבתי וארדם כמת. שמע לא קראתי בלילה ההוא, אך בכל זאת ליל שמורים היה לי הלילה כי ארבע צנתרות היין אשר באו אל קרבי שמרו אותי מלפני ומאחורי מימיני ומשמאלי כארבעה המלאכים מפחד באפל ומחשבות רעות...

למחרת כאשר הלכתי אל בית יחזקאל בעל בית המשתה לקחת את מלתחתי התעצב האיש אל לבו מאד בשמעו מפי, כי כמו נגיד קרבוני הצדיק והגבאי, וכי דברי הצדיק כדברי איש האלהים היו בעיני, אחרי כי גם הוא דבר על לבי לשוב אל הישיבה, ואם כן לא יבקש לצודד אנשים בחרם אמונתו.

– מעי יהמו לך עול ימים כי תאמין בשוא נתעה – קרא באנחה – אל האמין בם כי ידברו אליך דברי יֹשר, אל תאמין גם בנפשך כי טרם תדע להוציא אמת משקר, ידעתי כי המה כל יוכלו, בלשונם יפתו גם חכמי לב, וביין בוגד יסיתו לבגוד בישר לבו גם איש טהר לב. אמנם ידוע תדע כי רשת פרשו ליד מעגלך ואתה תלכד בה כיונה פותה –

– אבל שים אל לבך, כי עני הנני ומה ימצאו בי? משען כסף או משען חכמה כי יזרו רשתות על מצעדי רגלי? כמה בני עוני כמוני ימצאו כיום אשר יפערו פיהם בשמחה לשתות את יינם אם גם לא תחש על מרמה רגלם לסבבם בכחש, ומה להם להצמיד חנף למען קחת את לבבי? –

– שמע נא אמרי והבן, מה מצאתי אני בך כי אתחנן לך כי תשמור נפשך? האם עשרך עֹוֶר עיני או כבוד

משפחתך הרמה בישראל לקחה לבי? לא אחד מאלה, זאת תדע נאמנה; אמנם התירה אשר מצאת היא תתן לך כבוד וחן, ובעבורה הנני מתחנן אליך, ואותה גם המה מבקשים, כי המה לא ידעו תורה ולכן יבקשו לצודד בחרמם יודעי התורה, כי המה יהיו להם לכסות עינים לבל ילעיגו להם המתנגדים לאמר: אין גם אחד בכם יודע התורה, גם לכלי משחית יהיו יודעי התורה בידיהם לעת מצוא –

– אך הן איש לא בא אתי בדברים ולא ידע אם אדע תורה או אין, ואם כדבריך כן הוא הלא יראה הצדיק את אשר לא תראה עין בשר כי יחקור כליות ולב –

– שמע נא – קרא האיש ויעמד פניו כמו נצורות אשר ירא מהשמיע על דל שפתיו בא להשמיעני – את אשר עמי לא אכחד, כי אאמין גם אני כי להצדיק נבעו מצפוני איש וזו כחו לרוח הטומאה כי עם שדי שחת עשה חוזה, אך בפעם הזאת יאמר לי לבי כי מלאכיו עושי רצונו השמיעוהו אודותיך בטרם בואך הנה ולא בני שחת כי אזלת ידם מעשות רעה את בני תורה, ואולי דבר טובות עליך אחד מקהל הרשעים האלה אשר יבקש להביאך בחברתם ויודיע במכתב לצדיק כי מצאך לכלי חפץ, ולולא זאת לא דבר אתך הצדיק פה אל פה והגבאי לא הושיבך בין העשירים. – כברק באישון לילה האיר פתאום רעיון בלבי מדי שמעי אמריו: הנה עתה באתי עד תכונת המופת מאין ידע הצדיק כי רעה מצאתני, אין זאת כי אם הרב מעיר נצב כתב אודותי ויהללני – אמרתי בלבי – עתה אבין לערמתכם! ועל כן קראני הגבאי לביתו למען ישמעו האורחים העשירים את הנס מפי ויגידו בקהל רב נפלאות הצדיק. הוי אנשי מרמה! אך מה מני יהלוך אם ישיתו בערמה לי? השיבותי אל לבי – אחת היא לי: יוסיפו הפתאים מופת על המופתים אשר כבר שמעו והאוינו ולי יתנו במהירו בית ומחיה. – האיש בראותו אותי חושב מחשבות שמח מאד כי דמה כי דברי מוסרו הכו שרש בלבי ואחשיב להמלט מרעה ויקרא ויאמר: עתה

אחזה כי עוד ישרה נפשך בך, כי עוד תכין אזן לשמוע מוסר, לכן אמץ לבך וברח ממערת פריצים הזאת, לך ושוב אל ישיבה והגית בתורת ה׳ כאשר הגית עד כה ותהיה לברכה בקרב הארץ, כי למה תשחית את נפשך? ואני אף כי לא איש עשיר הנני אתן לך כל אשר יחסר לך עד בואך אל ישיבה אשר תבחר, האמן לי כי בזעת אפי אמצא גרה אחת ובכל זאת אתן לך שני שקלים כסף הנמצאים בידי למען תנצל. — דברי האיש נגעו עד לבי, כי התחנן אלי כאשר תתחנן אשה על בנה אל השופטים אשר חרצו משפטו למות ואענה אותו בלב שלם: דבריך אלה יקרו בעיני מכסף, כי המה יהיו נר לרגלי לבל אעשה מדחה, אמנם לא אל ישיבה כי אם אל בית הצדיק אשוב ואם תאמין ביושר לבי היה בטוח כי לא אעקש דרכי וכל כפר לא יטני להחזיק בתרמית ואם גם בין לבאים אשכנה לא אאלף דרכיהם —

— יהי כן ה׳ עמך ויושיעך, אין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל בהם — ענה במנוד ראש כאיש נואש מתקוה.

ט.

הַתּוֹעֶה בְּבֵית הַמַּתְעֶה.

שבתי לבית הצדיק ואתן את מלתחתי על יד השמש, ואני באתי לחדר התפלה, אך לא מהרתי לקחת לי גמרא כי יראתי פן אהיה לבוז ואחכה לראות את אשר יעשו יתר היושבים שם ואעשה כמוהם.

היושבים בבית הצדיק אשר ממנו לחמם נמצא היו עשרה אנשים, כלם לקחו כבר נשים ויולידו בנים, שנים מהם באו מארץ רחוקה לשם הצדיק וַיִּוָּתְרוּ בביתו לראות צדקתו ולשמוע תורתו למען ישמיעוה בארצם בשובם הביתה ועליהם פקחו עין טובה, המה לבשו בגדים כבני עשירים

גם תאר היה להם וינחלו כבוד. גם כל היום ישבו וישוחחו ויספרו איש אל רעהו מעשי הצדיקים אשר כבר מתו, גם את הצדיק החי לא שכחו, לפניהם היו פתוחים ספרי הצדיקים ואחדים הביטו בספרים כתובים, תורת הצדיק, ואחד מהם התפלל עוד אף כי עת הצהרים הגיעה. גם הבן הבכור לצדיק רבי יהודה, איש רם קומה ובריא אולם, לחייו מְתֻלָּעוֹת וזקנו כמעט כלו הפך לבן, אף כי רק כחמשים היו ימי שני חייו, גם הוא עמד בקצה החדר לעבר המזרח ויתפלל וירנן בקול דממה. הוא היה הנבחר למלא מקום אביו והצדיק קרא לו שם רבי ובכל עת בדברו אתו ובהועצו אתו קרא לו רבי יהודה וכן עשו גם יתר אחיו. לצדיק היו עוד ארבעה בנים והקטן בהם כבן עשרים גם הוא יפה תאר וזקנו מגדל מאד כבן שלשים. אך הוא אהב להתהולל ויחמד לצון וידבר נבלה כאחד מבני אשדות אשר בבתי משתה ישבו כל היום ובחוץ ילינו הלילה, ולפי דברת רבים היה איש אמת, כי עשה בידו כאשר דבר בפיו. לרבי יהודה הבכור לא נִתַּן לבב חכמה להבין בתורה, זאת הודו גם החסידים במו פיהם, אך בסתרי תורה היה גדול מכל אחיו ולו גלה אביו כל מסתריה ומצפוניה למען יירש מקומו. לא כן השני הוא ידע התורה כאחד מגדולי התורה אשר בארץ, גם זאת ענו בו החסידים, אך בנסתר צר כחו, השלישי והרביעי לא אחזו בנגלה גם מנסתר הניחה ידם, השלישי סחר אל ארצות ויסחר באמונה כאשר עסק בתורה, אמנם הלא כל בני ישראל מלאים מצות כרמון ואף כי בני צדיקים, וגם הוא עשה טוב בחייו, כי אף היא היה אומר לא המדרש עקר אלא המעשה, לכן עזב לאחרים את התורה ואמונת הסוחרים והוא עסק בישובו של עולם ויעמול להגדיל מספר בני ישראל, אף חכמתו עמדה לו (ואולי גם זכות אבותיו) לראות שכר פרי הבטן: ששה בנים ושליש בנות יולדו על ברכיו והמה היו לו בעפרות זהב, כי כסף כאפר פזרו המאשרים אשר הצליח בידם להביא

לביתם שורק מגזע הצדיק המסלא בפז. הרביעי היה איש אשר על כערכו יאמר ההמון: הוא לא דגים ולא בשר, כי הוא לא הראה פעולתו לא בתורה ולא בסחורה וגם להגדיל מספר זרע ישראל לא עלתה בידו, עקר היה. אנשים כמהו אם לא בבטן אשת צדיק כוננו, יעמלו כל היום בכח ידיהם אם למדו מלאכה, לא יתנו דמי לשפתם בשבתם בבית מסחר ולא יעשו עָוֶל כל עוד אשר לא הביא המקרה בידם, וכאשר ישלחו בעולתה ידיהם יתפשו בכף כי לא ידעו הזהר, אך אם על ברכי צדיק יולד לא ידע עמל ולא יעשה דבר, כי אם יתפלל כאשר יבוא לבית התפלה, יאכל כאשר ישב אל השלחן, ישמע כאשר ידברו אליו ויישן כאשר תארך לו העת.

לדבר את אחד מבני הצדיק נחשב לכבוד גדול מאין במהו ועל כן קנאו בי היושבים, אשר בבואי הביתה לא שמו אלי לבם ולא נסו דבר אלי למען הראותני כי לא איש כערכם הנני, בראותם כי בן הצדיק הרביעי נגש אלי וישב לימיני וישאלני לעירי ושמי ואני עניתיו על כל אשר שאל כאשר יענה איש לרעהו, כי לא הסכנתי עוד להשתחות אפים ארץ לפני איש גם אם מזרע הצדיק הוא, ולוא גם ידעתי נאמנה כי עשרה צדיקים היו אבותיו גם אז לא עשיתי כזאת כי לא הסכנתי. הרואים תמהו איש אל אחיו בראותם כי לא אֵחת מפני בן הצדיק ויוסיפו להשתומם בראותם כי הוא יוסיף לדבר עמי מבלי קצוף על כי מנעתיו מכבוד אשר יעשה לו בכל עת, ואני הכרתי בפניו כי מצאתי חן בעיניו לכן בקשתי להרבות אתו דברים למען הכעים את המקנאים בי.

– וכמה יארכו ימי שבתך פה? – שאלני אחרי כלותי לספר לו את המוצאות אותי בעיר נצב.

– מי יתן ואמצא חן בעיני הצדיק לקרבני ואותר בזה עד עולם –

– עד עולם ? – שאלני בתמהון – האם כה הציקה לך אשתך עד כי לא תאבה ראות פניה עד עולם ? –
– עודני בגפי –
– בגפך ? וכמה שני חייך ? –
– כשמונה עשרה שנה –
– ואני דמיתי כי כבר לך אשה ובנים , אמנם מדוע לא תקח לך אשה , הן כזאת לא יעשה איש ישר ? –
– פגעי טלטלוני טלטלה וידיחוני מדחי אל דחי ולא נתנוני לעשות כתורה וכמצוה – עניתיו באנחה ואביט לארץ כי כלמת עולם היא בארצי לאיש אשר לא לקח אשה בטרם מלאו לו שמונה עשרה וככלי אין חפץ בו עוד יחשב בעיני רואיו .

– אל תאנח כי האשה אשר הוכיחו לך מן השמים לך תפול חבל וגם אנחנו נהיה בעזרך , עתה בוא אתי לארוחת הצהרים . – אני הלכתי אחריו מבלי הבין את כל ערך הכבוד הגדול אשר עשה לי , כי אמנם כבוד גדול מזה לא ישערו בנפשם כל באי בית הצדיק , והכבוד הזה היה כשמן לאש להגדיל מדורות הקנאה אשר קדחה בלב היושבים ויהיו עוינים אותי מן הוא והלאה .

דעת לנבון נקל כי לא רעב ולא צמא שבתי מבית בן הצדיק , כי גם הוא גם אשתו אשת חן וטובת לב הלעיטוני וירוני עד בלי די . מה ראו בי האנשים כי יקרבוני כמו נגיד, ומדוע יתנום המוציאים דבתם רעה כאוכלי אדם ? – שאלתי את נפשי – הלא גם לי לב להשכיל ולהבדיל בין רעים לטובים ולא אראה בם כל עמל, מי יתן והיה לבבם זה לאהבה אותי כל הימים וכעבד נאמן אהיה להם – גמרתי אמר ואקו לטוב .

– שבתי ממחשבתי אשר חשבתי להתבונן אל הליכות היושבים בבית הצדיק ולעשות כמהם בראותי כי המה ירחקו מעלי וימאנו דבר אתי ואמר : אלך בדרכי לבי כאשר הלכתי עד כה ואקח לי גמרא להגות בה . יתר היושבים הביטו בי

בבוז ויתלחשו ואני ידעתי כי נגינתם הייתי, אך לא שמתי לב להם מדעתי את לב האנשים האוכלים לחם חסד, כי תרע עינם באיש זר כמו מלחמם ימלא נפשו ואהגה בשום לב כאשר לא עשיתי זה ימים רבים, ותהי הגמרא בעיני כאוהב ורע אשר רחק ממני ימים רבים ועתה אשתעשע בחברתו. כשמן ששון היו לי דבריה אחרי כי לא חסרתי כל ולא יראתי את איש ומדי הוסיפי הגות כן הוספתי למצוא בה ענג. הענג הזה לא יחוש איש אשר לא עמל מעודו להתהלך בחקר משפטי התלמוד ולא בא עד תבונתו, וגם רבים מאלה אשר בלו כל ימיהם בהגיון התלמוד לא ידעו את הענג הזה, כי אלה אשר יהגו בו כמצות אנשים מלמדה, בעיניהם הוא כנטל החול וכעבודה קשה וישאפו להסירה מעל שכמם, ואלה אשר ידרשו לו רק למען ידעו הכתוב בו לבעבור הראות חכמתם ולמען התפאר כי כביר מצאה ידם, גם המה לא התענגו עליו, כי לא ישימו לבם אל הליכותיו ודרכיו ומשפטיו אשר אחד באחד ידבקו כחוטי השרשרה, לא כן האיש אשר הרבה הגות בו בחפץ לבו ויבין כל הליכותיו הוא ימצא בו ענג ונחת, ומה גם בעת אשר יבקשו להסיר לבו מאחריו וישא עליו חרפה. כן דרך כל האדם בגשתו למצוא נתיבות חכמה מהחכמות ייעף וייגע ותקצר נפשו בעמלו ותהיה עליו למשא אך כאשר הצליח לבוא עד תכליתה אז ירונן ירועע תיקר בעיניו מכל חמדה וגם כל החכמות אז כאין בעיניו נגדה.

כה ישבתי והגיתי שני ימים וגם בלילה ואיש לא פנה אלי ולא שאלני מה מעשי. ביום השלישי בשבתי אל השלחן והגמרא לפני נגש אלי הבן השני לצדיק הוא הגדול בתורה ויתבונן בגמרא ויאמר: התבין כל אלה בלי מורה? —

— אני למדתי שניתי ושלשתי כבר את המסכת הזאת פעמים רבות — עניתיו. שחוק קל עבר בין שפתיו ויאמר: נקל לשנות לשלש עד אלף פעמים גם מבלי הבין את הכתוב —

— את הכתוב בגמרא אבין לפי דעי ולא אספוק כי

רבים המה אשר כביר כֹּח לבם להבין הרבה יתר ממני, כי איש איש לפי שכלו יבין חכמה וגם אני אבין כאשר יורני שכלי — המענה הזה מצא חן בעיניו וישאלני וישב על שאלותי וַיַּרְאֶה את רוח דעתו ואת רחב בינתו וכל דבריו דבר בעינים רמות ובלשון גאוה כאיש אשר כל רז לא אנס לו ואין מי ישוה לו. וככלותו דבריו הללני ויאמר בפה מלא כי לי לב להבין דברי חכמים וכי מצאתי חן בעיניו נגד כל הנמצאים בבית. אני אמרתי כי התהלה הזאת תרוממני בעיני היושבים ותשיב לבם אלי ויקרבוני, אך שגיתי, כי המה הוסיפו קנוא בי ויוסיפו הביט בי בבוז, כי במה נחשבה בעיניהם דעתי, אחרי כי רק בנגלה ולא בנסתר רב כחי, ואף כי מאד אותה נפשי למצוא רעים להתרועע, בכל זאת לא נתנני לבי להתרפס לפני הגאים האלה ולבקש אהבתם, ומה גם אחרי אשר גם רֵעַ נמצא לי מבלי בקש, הוא בן הגבאי נער כבן שמונה עשרה אשר זה שלש שנים נתנו לו אשה ויאכל על שלחן אביו. האיש הזה לא ידע בתורה עד מה, כי לא נסה באלה אך לבו היה טוב מאד ויתרועע אתי וישמיעני כי גדול כבודי בעיני אביו, אחרי כי הרב מנצב השמיעהו במכתב עוד בטרם בואי לצבועאל כי רבה דעתי בתורה וגם בשפת הארץ עשיתי חיל וידבר טוב עלי, כי יקרבוני באהבה למען אבוא בחסידים. כזאת השמיעני לתמו ועיני נפקחו לראות נבוחה את אשר חשבתי עד הנה ולא ידעתי נאמנה אם צדקתי במשפטי, עתה הבינותי איזה הדרך עבר הרוח על הצדיק להשמיעני כי בצרה גדולה הייתי וכי יוסף או ראובן אחד הוא ואֹמר בלבי: הנה צדקו מרשיעכם אנשי רמיה, כי על כחש תַּהַ֫שׁ רגלכם! — אך כרגע השיבותי לנפשי: הלא אחת היא לי אם מלאכי מרום או מלאכי אדמה גלו אזנו מכל אשר קרני, הלא באהבה קרבני ושומעי בקולו הטיבו עמדי ומה לי עוד? הנער אשר לא הבין להסתיר סוד הרבה לגלות מסתרי

הצדיק לי ואשאלהו: אם ידע עוד דבר על אודותי והוא ענני: אדע! —

— השמיעני נא —

— אך השבעה לבל תגל אזן איש כי מפי שמעת זאת —

— אנכי אשבע —

— דע כי אבי הרב מנצב אשר כעת הנהו רב בעיר צקלף היא אחד ממשולחי הצדיק והוא נכבד בעיני הצדיק מאד גם ממשפחתו הוא —

— מי זה יקרא בשם משולח? — שאלתיו מבלי תת אותו לכלות דבריו.

— האם לא תדע מה מעשי המשולחים? — שאל בתמהון.

— לא שמעתי עד הנה —

— הלא כל איש ידע כי המשולחים יעברו בכל הארץ פעמים בשנה לקבץ כסף למען הצדיק —

— ואיפו ימצאו את הכסף? —

— האם לא ראית בבית כל חסיד על הקיר תבת ברזל קטנה לקבץ בה הכסף ואיש איש יתן בה כפי נדבת לבו בכל שבוע ושבוע, ובעת יצר לו או כי יחלה איש בביתו וידור נדר וישלם ישים את הכסף בתוך התיבה הסגורה במנעול והמפתח בידי המשולחים גם חותם צר יתנו עליהם ויבואם יקחו את הכסף ויביאוהו אל הצדיק, ולמשולחים יבחרו רק גדולי היחש ויודעי קבלה למען יטיפו לעם, ויהרבה יתר מאשר ימצאו בתיבות הצדקה יתן איש ואיש מנחתו להביא לצדיק, ואבי הרב מעיר נצב הוא אחד המשולחים וגדול כבודו מאד ואתה מצאת חן בעיניו עד כה כי יאמר לתת לך בתו אחות הרב מעיר נצב ועל בן שלחך הנה למען יערך הצדיק כבוד ויתן על שכמך משרת רב באחת הקהלות ואז יביאך בברית את בתו ותהיה גם אתה רב ותראה את פני הצדיק בכל אשר תאוה נפשך ואולי תצלח ברבות הימים להיות גם משולח — התם הנער דבריו בשמחה, כי שמח מאד על הטוב הצפוי לאוהבו.

– מדי דברו דבריו עלו זכרונות מימים עברו על לבי, זכרתי את דברי הזקן אשר אמר לי כי אהיה רב, זכרתי את תקיתי למצוא את הכבוד הגדול ותקוה חדשה נולדה בלבי למצוא בקרב ימים מנוחה ובית. הרב מעיר צקלף יתן לי את בתו! אמנם הן לא ראיתי פניה מעודי, אך מה לי ולפניה, בלי ספק תאר פניה כתאר פני הילדה או כתאר בת המלמד ומה לי עוד? ולמען חזק התקוה בלבי הוספתי שנית שאול אותו איך שמע הדברים האלה? ומתי יהיה כדבר הזה? ומה אמר אביו? ומה יחשוב הצדיק? ומתי יבוא הרב מצקלף הנה? כמו כל אלה נגלו לפניו, אך הוא ענני: לא אדע יותר מאשר השמעתיך ואתה הסתר הדבר כי כל הלומדים פה מקנאים בך ויבקשו לעולל עליך עלילות, ואתמול הביאו את דבתך רעה באזני אבי כי תלך אל יחזקאל בעל בית המשתה והוא נבזה ונמאס בבית הצדיק כי מתנגד הוא לכן אל תוסיף עשות כזאת, גם שמור פתחי פיך לבל יכירו בך כי לא את חסידים התהלכת עד כה ובקש לעשות כאשר יעשו כל החסידים או אז יבואו דברי כאשר אמרתי –

– הורני מה אעשה ולא אסור מדברך ימין ושמאל –

– לא אדע נפשי מה אורך, עשה את אשר נעשה כלנו.. וזה הדבר אשר תעשה מחר ביום השבת, הנה ידך רב לך בתורה ובלי ספק תבין את אשר יורנו הצדיק מחר, הסכת ושמע את דבריו בשום לב למען תדע אחרי כן אשר השמיע והיה כי תזכור את כל דברי התורה אז תמצא חן בעיני כל החסידים –

– טוב הדבר יאודך מקרב לבי על עצתך הטובה – עניתיו ואחכה בתאות נפש ליום מחר.

י.

תּוֹרָה חֲדָשָׁה.

ביום השבת אחרי התפלה יצא הצדיק מחדרו, כי לא את יתר המתפללים התפלל כי אם בחדרו, וישב אל השלחן. לימינו ושמאלו ישבו בניו, למולו הגבאי אשר גם בשם „החוזר" נקרא, יען כי הוא השמיע שנית את התורה אשר שמע מפי הרב לפני הבאים לשמוע התורה, ואם מאשר כי כח זכרונו היה איתן, או כי ידע את מסתרי התורה בטרם שם אותה הרב לפני השומעים, לכן זכר את דברי הרב להשמיעם ולא שנה דבר, כי אם כדברים אשר שמע השמיע. העשירים והרבנים והנכבדים אשר בקהל החסידים ישבו אל השלחן והיותר עמדו על ידיהם ויקשיבו רב קשב. גם אני נטיתי אזני להקשיב בשום לב למען אזכור ואמצא חן. פני הצדיק הפיקו חן ורצון וכבוד ביום ההוא עוד הרבה יתר מאשר הפיקו כאשר ראיתיו בפעם הראשונה, הוא היה לבוש מכף רגלו עד קדקדו בגדי משי לבנים כשלג ויהי מראהו כמראה מלאך אלהים, וכן היה בעיני כל הנאספים אשר הביטו בו ביראה וכבוד אין קץ. כפתחו פיו נאלמו כלם ותהי דממת מות בכל קצות הבית, קולו היה ערב וחזק ומדברותיו נעימים ונשמעים, הוא החל בפסוק: כי ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם, ויבאר מדוע אמר החוזה בם שתי פעמים ומדוע בחר בשני הקצות צדיקים ופושעים וידבר על מעלת הצדיקים ועל מדת ההליכה העמידה והכשלון וידבר גבוה מעל גבוה על אודות כלים ושברי כלים, לוחות ושברי לוחות, עשר ספירות וארבע עולמות, ועל אור אין סוף וסטרא אחרא, מלאכים ושדים, נפש ורוח, ועל התדבקות דוכרא ונוקבא, השתלשלות מאחורים ועולם האצילות, וַיַּרְאֶה כי נעלה מעלת הצדיקים עד מעלת המלאכים, כי במלאכים נאמר עומדים ובצדיקים

הולכים, וכי כם הוא שם של מ"ב, ויעורר אזן השומעים להתעוררות וכליון הנפש למען עשית שלום בין אבא ואמא אשר בעון ישראל שִׁלְּחָה מעל פניו ואין עוד הזדוגות ביניהם, וזה הוא סוד שכינתא בגלותא. וסוד בעיקביה דמשיחה חוצפה יסגי, כי אז תהיה האשה (היא השכינה) תובעת בפה, ודא היא וודאי חוצפה — קרא פתאום ברגש — אך חוצפה אפילו כלפי שמיא מהני, ורצונו של אור אין סוף כך הוא כי כן אמר שובו אלי ואשובה אליכם, ובאין אתערותא דלתתא אין אתערותא דלעילא, וכל אלה יבואו על ידי תשובה כי יעקב חבל נחלתו כתיב עד"מ כמו חבל שראשי אחד למעלה וראשו השני למטה אם ימשוך אדם בראשו השני ינענע וימשוך אחריו גם ראשו הראשון, וככה ממש בשרש נשמת האדם ומקורה מבחי' ה"א תתאה הוא ממשיך ומוריד השפעתה עד תוך היכלות הסט"א וזהו שאמרו רז"ל אין בידינו לא משלות הרשעים וכו' בידינו דוקא כלומר בזמן הגלות אחר החרבן וזהו בחינת גלות השכינה להשפיע להיכלות הסט"א אשר שנאה נפשו ית' וכשהאדם עושה תשובה הוא מחזיר השפעת השכינה למקורה וזהו תשוב ה"א תתאה מבחי' גלות, ובחינת התשובה היא לעורר רחמים העליונים ממקור הרחמים על נפשו האלהית שנפלה מאיגרא רמה לבירא עמיקתא הן היכלות הטומאה והסט"א וכמ"ש מלך אסור ברהטים ברהיטי מוחא היא בחי' גלות השכינה ולכן נקרא הקב"ה מלך עלוב כי אין לך עלבון גדול מזה ועי"ד התשובה נעשה שלום במרומים בין אבא ואימא ותשוב הממלכה זו מלכות שמים לבת ציון זו שכינה אבי"ר —.
אחרי אשר כלה את התורה דבר שתים שלש מלים את בניו ויברך את הנאספים בשבתא טבא וישב לחדרו. אף כי רוב דברי התורה היו כספר החתום בעיני, כי לא ידעתי עד הנה כי חבל בידי האדם לעורר אהבה בין יוצר השמים ובת זוגו וכי גם היוצר כל יחכה לשדכנים, וכי הוא עלוב, כי עד הנה הסכנתי לקרוא מעל ספר התפלות כי הוא אחד ואין

שני לו להתבירה והוא יפדה מחכי קץ גאולתו ולא המה יפדוהו, וכי הוא מלך הכבוד לא מלך עלוב ועל כן לא הבינותי רוב דברי התורה ההדשה הזאת, אך בכל זאת ידעתי כי לא תקצר לשוני מהשמיע את כל התורה כאשר שמעתי מבלי לשנות אף מלה אחת וכזאת השיבותי לבן הגבאי אשר שאלני אם אדע התורה.

– אזכור את כל הדברים אף כי לא אבינם כלם –

– טוב הדבר במאד מאד – קרא בשמחה – עתה הננו הולכים אל בית רבי יהודה לשמוע עוד הפעם את דברי התורה הזאת והוא יבאר אותה ולעת ערב בסעודה השלישית יתאספו כלם אל ביתנו לשמוע מפי אבי בשלישית ותוכל גם אתה להראות לכל כי תזכור את התורה –

בבית רבי יהודה ישבו כל הבאים לשמוע איש איש על מקומו; אחיו ישבו לימינו ושמאלו ויתר העם ישבו סביב לשלחן גדול אשר עמד בחדר הגדול בְּתָוֶך, וגם אני מצאתי מקום לשבת. הוא החל להשמיע את התורה אך שפתיו לא ברור מללו כשפתי הצדיק, בשמעי כי שכח דברים רבים הרהבתי עז בנפשי להזכירו וַיַּהַס אותי אחד הבחורים האוכל על שלחן הצדיק, אך בן הגבאי התעודד ויאמר: מדוע לא תתננו להשמיע דבריו? – רבי יהודה התעורר וישאל: מה השאון? –

– ראובן בקש להזכיר דבר מה מדברי התורה וימנעני צבעון מעשות זאת – ענה בן הגבאי.

– ומה אמרת להשמיענו? – שאלני רבי יהודה ושחוק עבר בין שפתיו כמלך אשר יטה אזן לשמוע עצת עבדו.

– אם תרשיני רבי אזכירך דברים רבים אשר השמיע רבנו ואתה לא זכרתם –

– השמיעני נא –. השמעתיו והוא ענני: צדקת! אך האם תזכור את כל התורה, הלא רק פעם אחת שמעה אותה? –

– כדבריך רבי –

– השמיעני את כל התורה מראשיתה –. השמעתים את כל התורה מראשיתה עד אחריתה ויהי לפלא בעיני כל הנאספים וגם רבי יהודה לא מנעני מכבוד, כי אמר לי להותר בביתו ולאכול על שלחנו ביום ההוא. בן הגבאי שמח מאד והבחורים היסיפו לקנא בי, ופניהם העידו בם כי רעתי יבקשו ויחבלו מזמות להרחיקני מעל גבולם, גם בן הגבאי השמיעני כזאת ויזהירני לשמור פתחי פי לבל ימצאו לי עון. לסעודה השלישית נקראתי גם אני אל הגבאי או החוזר ונשמע את התורה בשלישית וגם שמה הללוני על כח זכרוני כי רב והגבאי הבטיחני כי ימצאו בי חפץ ונשת ונטב לבנו עד חצי הלילה.

יא.

בְּעוּתֵי אֱלֹהַ.

בבית גדול ורחב ידים, אשר מנורות רבות הפיצו אור יקרות אל כל עבריו, בין המון אדם אנשים ונשים וטף כלם לובשים בגדי כבוד ושמחה על פניהם, הנני יושב ראש אל שלחן גדול מְלֻבָּשׁ בגדי משי ומצנפת תפארה על ראשי. לְפָנַי חלת לחם גדולה ואני מביט בה בתאות נפש כי צַמְתִּי ביום ההוא, היא יום חתונתי, וארעב. לימיני יושב הרב מעיר צקלק אבי הכלה אשר יעדו לי ולשמאלי הרב מעיר נצב בנו, המה יחזו בי באהבה ויקשיבו לתורת שפתי אשר השמעתי לפני הקרואים, באהבה וכבוד תבטנה בי אם הכלה ואשת הרב מעיר נצב ואש"ר ושמחה על פניהן. מתי באתי שמה, מי הביאני ומה נעשה בי לא זכרתי ולבי מלא שמחה כי עוד מעט אהיה איש, נתתי את הצעיף על ראש הכלה אשר לא ראיתי פניה והנני מובל בתופים וכלי שיר אל החופה, נתתי את הטבעת על ידה ותהי לי לאשה כדת משה וישראל, ובתאות נפש אכלתי ארוחת הערב את הכלה בחדר לבדנו ופניה לא ראיתי, כי כִּסּוּ בצעיף. היא לא

השמיעה קולה וגם אני לא פתחתי פי. כנשאי עין נבהלתי מראות כי לא לבדנו הננו יושבים, כי גם בת המלמד תשב אתנו, אך לא התערב בשמחתנו כי אם תשב ותבכה בדמעות שליש, ומרגע לרגע תעיף בי עיניה הדולפות דמעה באהבה ותחנונים. מצוקת לב מאין כמוה ותוגה נוראה התעוררה בבתי נפשי ואבקש לדבר אליה אך יגורתי מפני הכלה. הורדתי ראשי לבל אתבונן בה ואראה כי צוארי עוטה את המטפחת אשר נתנה לי לזכרון ואזכור את היום אשר עזבתיה בצרה. רוחי הָמה, מחשבותי לא נחו ולא ידעתי מה יחשוב לבי, נשאתי עוד הפעם עיני להתבונן בה ואראה כי עיני התעוני, כי לא בת המלמד כי אם הילדה יושבת למולי ולא תבכה כי אם תאכל בתאות נפש ותתן גם לי ממבחר הזבח. פתחתי פה לשאול אותה לשלום אביה הזקן והיא לא נתנתני באמרה: אל תדבר אלי דבר כי בעל אשה אתה וכן לא יעשה, שמח באשתך ותשמח גם היא בך – קראה פתאום בקול שחוק גדול מרגיז לב ותעלם ולא ראיתי אנה הלכה לה כי הדלת לא נפתחה.

– היא משגעת ואל תשים אליה לבך – שמעתי קול מאחרי ותמונה לא ראיתי.

המשתה בא עד קצו; כל הנאספים שבו לביתם ואני יושב בחדר משכבי ושנה נדדה מעפעפי, רעיונות שונים עברו על לבי ולא ידעתי מה נעשה בי ואיפו אנכי. השמש יצא על הארץ ויהי אור בחדרי ואראה נערה תתעורר תקום ממשכבה ותשים בגדים עליה. פני הנערה היו נוראים מאד, עורת באחת מעיניה, שערותיה הפיצו געל נפש, חוטמה שרוע וקלוט ועל שפתיה אבעבועות אדומות כדם, גויתה שחה מנטל הגבנון אשר על גבה. היא נגשה אלי ותאמר: יוסף אישי! למה תעמוד נפעם? – בתחלה לא הבינותי דבריה כי נלעגת לשון היתה וקולה קרע לב, אך כהשמיע שנית: יוסף אישי, אז התעוררתי ואימת מות נפלה עלי, רגלי מעדו, לבי סחרחר, עיני חשכו, רוחי הֻבָּלה,

וזיעה קרה כפתי כפור כסתה את כל בשרי. הנה זאת היא אשתי אשר הוכיחו לי! – קראתי במר נפשי – זאת המפלצת, אשר גם בבור שטן בחל בה מקחת אותה לאשה, נתנו לי ואני לא ראיתי פניה עד הנה! הנה זאת היא המנוחה אשר בקשתי לנפשי וזאת המרגעה אשר נתנה לי מידי הצדיק! הוספתי לקרוא בקול נורא ואגז ראשי וארקע ברגלי כמשגע: – אחישה מפלט לי! עד ירכתי בור אנוס! ביערות וצורים, בין תנים אבחר לשבת, אטרוף נפשי בכפי! מות מות! אך אתה תצילני מרעתי! – קראתי בעז ובמשגע רצתי בבית הנה והנה, כאיש אשר לשון אפעה נגעה בבשרו ואין ארוכה. כל צרה ויגון, כל מפח נפש ומכשול לב אשר ענו נפשי מעת היותי עד היום ההוא כאין נחשבו מול המצוקות אשר הציקוני בעת ההיא. בלי חשך רצתי אל כל קצות החדר אולי אמצא מפלט, אולי אסתר, אך לשוא! הדלתות סגורות על מסגר ואין ידים להמלט.

– יוסף אישי – הרעים הקול הנורא בשלישית באזני – מדוע תרחק ממני, למה לא תחבקני בין זרעותיך באהבה? –

– אני לא אישך ואת לא אשתי והמות יפריד בינגו ביום הזה – קראתי בקול נורא.

– אני ידעתי את מריך – הרעימה בקולה נפלאות ותלטויש עינה האחת כעין אפעה לי – אני ידעתי את זדון לבך, כי תאמר לבגוד בי באשת נעוריך ללכת אחרי בת המלמד תאות נפשך ולהתרועע את הילדה משויש דרכך, אך העולה על רוחך היה לא תהיה, בידי אלה אבין להן קבר ובצפרני אלה אקרע סגור לבן – ובדברה הראתה לי צפרניה הארוכות והמגאלות בדם – ואשתה את דמן ואוכלן מנפש ועד בשר ועיניך רואות וכלות –

– בת תפת! – קראתי בקצף נורא.

– בת תפת הנני, אבי השטן ואמי אם הרוחות, אשר תשאפנה הלילה לעלות על פני תבל לגזול יונק משדי אמו, לשכל פרי בטן בעוד לא ראו אור, לשתות דם אדם

ולגרם עצמותיו, חזותי את שאול והמות איש בריתי הוא, אשרקה להם ואקבצם ויקומו יחד לצאת לפעלי לכל אשר אצום, בכחי לשאול אשים עבותים על ידך ואקשרך לי בקשר אמיץ אשר לא ינתק, באהבתי תשגה ובחיקי תשכב עד אשר יְשַׁלַּח רזון בעצמותיך ובשרך יהיה כמסוס נוסס ותהיה לי לזרא, או אז אבחל בך ונבלתיך והשלכתיך אל תהום ועצמותיך לפי שאול תפזרנה, הנה אהובתך טבוחה קרועה גזורה לגזרים לעיניך ומדמה אֻוֶּה על פניך – ובדברה הוציאה מתחת למטה את הילדה ותתקע צפרניה בעיניה. קול כחולה השמיעה האמללה ותאנק דום כי נפחה נפשה, וכרגע אחזה המרשעת בצואר בת המלמד ותביא סכין בלבה, ויצף הדם ותלוק המרצחת את הדם כאשר ילוק הכלב. המראה הנורא הפיח פתאום רוח גבורה בלבי ואתנשא ואתנפל על המרצחת ואביא את חניתה בלבה וכרגע נפלה ארצה ונחל דם פרץ משלשת הפגרים ויעלה ויגבה כגלי ים ותהי אימה חשכה כבעמק רפאים. כְּמֶכֶה בתמהון ישבתי ואתבונן בחללים ונפשי בקרבה ירעה כי מרצח הייתי, לבי היה לאבן ודמי קפא בעורקי, בקשתי לבכות ולא יכולתי, חפצתי לקום ואין כח, נסיתי להשמיע קולי ולשוני מדבק מלקוחי. כאור אדום עלה מירכתי החדר ויראני נחשים שרפים וצפעונים וכל שרץ אשר לו רעל בלשונו שחים מנתרים מרימים ראשיהם ומקשקשים בזנביהם וינשאו על גלי הדם אשר פרצו ועברו חוק. נחש אחד גדול מאד התרומם ויעמוד הכן, לועיו פתח בעברה ולשונו שלח למרחוק, עיניו הפיצו אש פלדות ומבין שניו יהלוך עשן, הוא התנשא ויגש אלי ויגע בי ובמעוף עין צנפני צנפה וישם בסד רגלי וישם מחנק לנפשי ויפער פיו לבלוע ראשי. אמצתי שארית כחי ואקרא בקול איום: אויה! ואיקץ, אך לא כרגע סר מעיני החלום והחזיון הנורא אשר הממני. עוד כחולם הייתי ועוד צפו נחלי דם לעיני ונטל החול עוד לא הוסר מלבי. כעבור רגעים שלחתי ידי אל לבי ופלצות בעתתני עוד הפעם כי שעיר שכב על לבי, ידי

משׁשׁה גויה שׂעירה אשׁר קפצה ארצה מתנועת גויתי אשׁר רחפה ממגור, וקול פעמי איש לא שׁמעה אזני. לא הרהבתי עז בנפשׁי זמן כביר לפקוח עיני וכל עצמותי רעדו, אך כשׁוב השׂעיר ויגע בי שׁנית נתתי קול זעקה בהקיץ ואפקח עיני וארא והנה חתול שׁוכב לימיני. מבעד החלונות באו קרני השׁמשׁ ויראוני כי בחדר המטות בבית הצדיק הנני. אף כי ראיתי משׁוגתי בכל זאת לא סר עוד הפחד מנגדי וגם החתול היה בעיני כמלאך משׁחית. כה שׁכבתי עוד זמן כביר ולא מצאתי און לי לקום אף כי ראיתי כי כבר אתא בקר וכי יתר השׁוכבים אתי עזבו כבר את מקומם וקול המתפללים הגיע לאזני.

סר וזעף קמתי ממשׁכבי ואף כי בקשׁתי להשׁלות נפשׁי כי החלומות שׁוא ידברו, וכי היין אשׁר מלא בטני ומראה פני המבשׁלת אשׁר ראיתי בבית הגבאי, אשׁר מראה היה מורא מאד הולידו את החלום, בכל זאת ענה זכרון החלום את נפשׁי באכזריות ובלבי רבתי את יוצרי אשׁר ירדפני באף בהקיץ ובחלומות ואירא מהביט בפני האנשׁים, כמו נגאלו בדם ידי.

יב.

קֶטֶב יָשׁוּד צָהֳרָיִם.

אחרי ארוחת הצהרים בשׁבתי אל השׁלחן וספרי בידי נגשׁ אלי אחד הבחורים האוכלים על שׁלחן הצדיק ויבוא אתי בדברים ויהי לפלא בעיני, כי עד הנה רחקו כלם מעלי ויקוצו מפני. אחריו נגשׁ גם שׁני ושׁלישׁי עד אשׁר סבוני כלם וישׁאלוני להזכירם דברים אחדים מדברי התורה אשׁר שׁכחו. אני הזכרתים ואף כי עצב מלא חדרי לבבי בכל זאת שׂמחתי בראותי כי גדול אני מהם. כהתימם לדבר בדברי התורה שׁאלני אחד אם אדע לספר דבר מה מנפלאות הצדיקים, ואני עניתי בתום לבי כי לא אדע עד

מה, אך כרגע זכרתי את אשר שמעתי בעיר מרה מפי הזקן ואספר להם וכאשר כליתי דברי שאלני הדובר בי אם אדע: מי הוא השטן אשר אתו נלחום נלחם הצדיק ? —

— הוא השטן היא יצר הרע היא מלאך המות אמרו חכמינו — עניתיו.

— כדבריך כן הוא, אך השטן אשר אתו נלחם הצדיק שטן אחר היה, הוא התחפש בגוית איש יודע תורה וילחם את רבנו —

— ומי היה ? — שאלתיו.

— הוא היה אליהו מלבנה זכרונו לקללה —

— אני לא שמעתי מעודי שם האיש הזה — עניתיו.

— האמנם לא שמעת את שם אליהו אשר בשם גאון יכנוהו המתנגדים הרשעים ? — קצף נורא התלקח בחבי בשמעי את שם האיש הגדול מרבבה אשר מיום דעתי קרוא אבי ואמי היה כמלאך אלהים בעיני ובהיותי לאיש ששתי על דבריו כעל דברי איש אלהים, את השם הקדוש והנכבד הזה אשמע מנואץ בפי עָוָל אשר לא ידע בשת לקללו ולתתו לרשע, אך הסתרתי קצפי ואומר בלשון רכה: הלא תחטא בשפתיך כי תתן שם איש גדול לחרפה, הלא חכמינו אמרו: כל המספר אחרי מטתן של תלמידי חכמים נופל בגיהנם. — כל היושבים נתנו קול שחוק גדול בשמעם אמרי. זכרונו לסרחה — קרא האחד — שם רשעים ירקב — ענה אחריו השני — הנהו נדון עתה בצ... רותחת וצחנתו תעל לאף כל המתנגדים — קרא השלישי. כל חרפה כל נאצה וקללה השמיעו יתר היושבים וגם אותי לא נקו וקצפי גדול מרגע לרגע עד כי לא משלתי ברוחי ואקרא בעזוז אפי: הוי רשעים, בני בליעל, זרע שקר! איך מלאכם לבכם לנאץ שם קדוש ה׳? גיהנם יכלה ואתם לא תכלו, כי תהיו דראון לכל בשר ליום קום אלהי המשפט לברות המורדים והפושעים בו מקרב עבדיו עושי רצונו. — קצפי הנורא פתח שפתי ואוציא כל רוחי ומי יודע כמה הרביתי עוד להשיב חרפה אל חיקם

הזידונים ואולי פקדתי אפי גם על מוריהם ומדריכיהם בתהו לולא שמו המה מחסום לפי, כי כשמעם דברי התנפלו יחד עלי ויכוני מכות אכזריות ויקרעו בגדי לקרעים וימרטו שערות ראשי וירבו פצעי בפני ובראשי עד כי עזבני כחי להלחם אתם ואקרא בקול גדול מאד: חושו לעזרה! — לקולי בא השמש ואחריו הגבאי ויצילוני מידם, אך המה קמו ויענו בי כי חרפתי שם כל הצדיקים וקללתי בקללה נמרצת את הצדיק ואת תורתו. לשוא עניתי כחשם בפניהם, לשוא התחננתי כי ישמעו דבר אמת מפי, שומע לא היה לי, כי אני הייתי האחד והמה הרבים ומי יכזיבם?

שלשת ימים שכבתי על משכבי כי נחליתי ופני היו נוראים מאד ולא יכולתי צאת החוצה. ביום הרביעי בא הגבאי לחדרי וישאלני לשלומי וכאשר השיבותיו כי שבתי לאיתני ענה ואמר לי: פיך היה ברעתך, אנחנו חשבנו כלנו עליך טובות ואתה שחת לך —

— אבל הן שקר ענו בי ולא עלו על לבי הדברים אשר השמיעו בשמי —

— הן לא אֵל אני כי אדע שפתי מי אמת מללו ואחרי רבים להטות אמרה התורה, ולוא גם האמנתי בדבריך, האם יאמין לך יתר העם, אשר לא יכירך עוד ואתה האחד והמה הרבים וכלם יודעים כי אנשי אמת הם? —

— ה' הוא יודע כי אנשי מרמה וכחש המה — עניתי במר נפשי.

— אל תוסף דבר און בתלמידי הצדיק הנודעים לחסידים וישרים כי לא אובה שמוע כזאת — ענה הגבאי, ואף כי לא בקצף דבר בכל זאת נשמעו דבריו כדברי מושל ומצוה. ובשמעי כזאת החרשתי ולא עניתיו דבר.

— הוא אשר אמרתי — הוסיף לדבר אחרי אשר החריש גם הוא רגעים מעטים — מידך זאת לך כי יֵצַר לך המקום פה, כי לא נוכל עוד לקרבך אחרי כי כל היושבים ישנאוך ויחשבו אותך לאויב החסידים —

– ובמה איכל להיטיב דרכי ? – שאלתיו בקול תחנונים כי נפעמתי משמוע , כי עוד הפעם עלי להרחיק נדוד וכל תקות לבי עלו רגע בתהו .

– אם תתרפס ותבקש סליחה מאת התלמידים על פשעך אשר פשעת לנאץ שמם ושם הקדושים ואם יסלחו לך או אולי תותר פה – ענני במנוחה . כאש קדחה חמתי באפי בשמעי דבריו ואקרא בכל עוז : האני אתרפס לפני אלה הרשעים , אשר כשודדים ביער התנפלו על איש אחד ואין עוזר לו וירבו פצעי חנם וידברו בשמי שקר ולא יראו את אלהי המשפט ולא פחדו ממכשול לב, האני אבקש קרבתם , ואבקש סליחה מהפושעים ? זאת לא זאת ! אף אם יגרו בי מלאכי עברה לענות נפשי , אף אם ישלחו אל לבי כל חצי רעל ומגפה לא אתחנן לפני עושי עולה ! בנפשי נשבעתי ! –

– אם כן תעזוב היום את הבית הזה והלך לך אל אשר יהיה רוחך ללכת –

– אעשה כדבריך – עניתיו ולא הוספתי דבר . הוא הביט בי במניד ראש ויצא . פניו העידו בו כי לא למען גרשני בא אלי כי אם לדבר על לבי להתרפס לפני הזידונים למען יהיה לאל ידו לעזוב אותי בבית הצדיק והיטב חרה לו כי בחרתי לנדוד מהשפיל גאותי ועל כן לא קצפתי עליו קצף , אך על הזידונים חרה אפי ואגמר אמר לעזוב את הבית ביום ההוא לבל אראה פני הרשעים . כשעה תמימה ישבתי בחדרי לבדי תפוש ברוב שרעפי בקרבי ולא שמעתי כאשר נפתחה הדלת ובן הגבאי בא החדרה . בראותי פני דלפי עיניו דמעה ויאמר אלי בקול בוכים : נפשי לך תאבל כי מישרים אהבתיך ואני הן הזהרתיך לבל תביא אתם בדברים כי קנאתם קשה כשאול והמה קנאו בך עד להשחית , ואני אמנם ארע נאמנה כי שקר ענו בך וגם אבי יודע כן , אך הוא הלא רק משרת את פני הצדיק ואם ימצא בו עון יהדפוהו גם אותו ממצבו ועל כן הוא כאלם ולא יפתח פיו להצדיקך , כי רבי יהודה ימשך חסד את התלמידים ולדבריו יפנה הצדיק ולא

יסור ימין ושמאל, ואף אמנם מעי המו לך ומאד נשבר לבי בקרבי בשמעי כי תאמר לעזוב אותנו, אך בזאת אוסיף אהבתך כי אראה כי איש אתה ואל יפול לבך עליך, כי לא תראה מחסור, חכה עד הערב ואז יאמר לך אבי אנה תשים פניך ואל תסור מדבריו ימין ושמאל, כי הוא יצוה עליך ויקרבוך בכל מקום בואך ולא תחסר כל, ובטח באבי כי גם הוא יאהבך כמוני, ואשמיעך דבר סתר אשר יהיה לך לנחמה, דע כי אבי יבקש לקחת אותך לחתן לאחותי. הראית את אחותי היפה והחכמה, אותה יתנו לך אך היה לאיש, ואל תשים לבך אם לא יתנו לך כסף לדרך, כי אבי יירא מעשית זאת. וזאת אתן לך מכספי ויותר לא תמצא ידי – חתם דבריו ויתן על כפי עשרה שקלים. בלב מלא אהבה הודיתי לו על חסדו ואהבתו הנאמנת לי ויהי בעיני כמלאך מושיע בעת צרה וגם הבשורה אשר בשרני הוסיפה עליו לוית חן, ואשוב להשלות נפשי ולקות לטוב.

– עוד דבר לי אליך – קרא אחרי אשר ישב רגע קטן ויתבונן בי מבלי דבר דבר – ידוע תדע כי בטרם תשים לדרך פעמיך יתן לך הצדיק שקל או חצי שקל ואיתו תשמור ואל תחליפנו, כי בהודע לחסידים כי החלפת את הכסף אשר נתן לך הצדיק אז תהיה להם למשל ולחרפה, מכל משמר תצור את הכסף אשר יתן לך ומחר עוד נראה פנים. רוחי שב ויהי בצאתו ואצא לקנות לי בגד חדש תחת הבגד אשר קרעו הזדונים באפס, ולעת ערב שבתי לבית התפלה ואשב על מקומי ולא שעיתי לדברת איש אף כי שמעתי שמי נשא על שפתותיהם. אחרי תפלת הערב נגש אלי הגבאי ויאמר: עול ימים, הטרם תשוב מדבריך אשר אמרת? עצתי אמונה לך כי תשמע לדברי ותיתר פה –

– כל כפר לא יטני לעשות כדבר הזה, כי יצוא אצא –

– אם כן לך לשלום והא לך חצי שקל אשר שלח לך רבנו, ואם לקולו תשמע איעצך ללכת אל עיר שבמה –

– לעצתך אקשיב – עניתיו.

– טוב הדבר אך אל תמהר לצאת מזה בטרם ראית פני – אמר אלי בקול דממה וילך לו. בעת אשר נדברנו התלחשו הזונים ויתיעצו על צפונותיהם, וכאשר יצא הגבאי נגש אלי איש אשר דבר אתם ויאמר: מכרה לי את חצי השקל אשר נתן לך מאת הצדיק, כמה תרבה במחירו? –

– וכמה תקח במחיר נשמתך? – עניתיו. כל השמעים השתאו ויתמהו איש אל רעהו בראותם כי אוקיר מתנת הצדיק מכסף, אבל עזות מצח היא אחת המדות אשר בה יתפארו החסידים, וגם האיש הזה הראה כי עם החסידים חלקו ולא הרפה ממני בשמעו מענה פי, כי אם נסה שנית דבר אלי אולי אפתה לו ויאמר: עשרה שקלים כסף אתן לך במחיר חצי השקל, תנהו לי –

– כסף לא אקח מידך – עניתי ואתאמץ להסתיר קצפי אשר קצפתי בראותי כי הנבל לא יחדל מחבל מזמות לתת אותי לבוז בעצת הזונים – אך אם תתן לי את הדבר אשר אבקש ממך, אף כי ידעתי כי ערכו מעט מאד ואולי לא ישוה גם חצי שקל, בכל זאת אתן לך מתנת הצדיק במחירו –

– ומה היא הדבר? השמיעני ואתנהו לך כרגע – קרא בשמחה, כי דמה כי נפלתי ברשת מזמתו.

– חלקך בגן עדן – עניתיו במנוחה והוא נסוג אחור בבשת פנים. למחרת בבקר ספר איש לרעהו את המענה אשר עניתי בחכמה ויהללוני והגבאי אמר לי: לך אחרי כי דבר לי אליך – לבבי פחד ורחב בשמעי כזאת כי אמרתי בלבי: הוא ישמיעני עתה חפצו לתת את בתו לי לאשה, אך לא כאשר דמיתי כן היתה, הוא נתן לי בגד חדש ומנעלים וכתנת ומצנפת ויאמר: הסתר הבגדים ואם תאוה ראות פני בני ביתי בטרם תעזוב העיר, מהר תעשה בטרם אשוב הביתה, והנני משמיעך שנית, כי תשים פניך לעיר שבמה ותסור אל בית התפלה הנקרא בשם בית תפלת רפאל ואני אצוה עליך, ואתה הזהר לבל תחטא בשפתיך ולבל ימצאו עולתה בך לטוב לך, וכאשר נשמע כי ישרים דרכיך אז נקרבך באהבה וכבוד כי נמצא בך

חפין, אך מכל משמר שמור פיך, לך בשם ה' – . אף כי נכזבה תוחלתי לשמוע מפיו שמועה טובה בפעם הזאת ובכל זאת לא נואשתי מתקוה, ומדבריו הבינותי כי ירא הוא לדבר אתי, אשר על כן אמר לי כי אפקיד נוהו בעת אשר לא יהיה בביתו, לכן מהרתי ללכת אל ביתו ואגמור אמר לשמוע עצתו ולהיטיב דרכי ולהתמם את החסידים לבל יבוש בי בימים הבאים. בבית הגבאי מצאתי את בני ואשתו ואחותו אשר באמנה היתה יפת מראה, וגם בעלת הבית באה כרגע וכלם קרבוני באהבה ויברכוני בשלום ויתנו לי צדה לדרך, ובן הגבאי הלך ללות אותי עד צאתי מאת העיר ובדרך הוסיף לחזק לבי ולנחמני ויאמר לי, כי תקוה טובה נשקפה לי, כי אם ימצאו החסידים בעיר שבמה דרכי טובים ונכוחים וישמיעו תהלתי, אז יקחני אביו לחתן לו וגם משרת גבאי וחזור נכונה לי – בכלותו דבריו נפל על צוארי וישקני ונפרד איש מרעהו.

י"ג.

דַּרְכֵי חֹשֶׁךְ.

בלב מלא תקוה טובה יצאתי מהעיר אשר בלב מלא צרה באתי בה, ואף כי זכרון הבחורים הזדונים היה כעשן באפי, ואף כי נודע לי תרמית החסידים וכחשם, ומזמות הצדיק והגלוים אליו נגלו לעיני כספר פתוח, בכל זאת לא עלה על לבי לעזוב אותם ואת דרכם, ותהי להפך כי בקשתי לצאת בעקבותיהם להיטיב לי בימים הבאים, אשר על כן לא הלכתי לראות את פני יחזקאל בעל בית המשתה בטרם עזבתי את העיר, כי כמוסר שדי היה האיש בעיני ויגורתי מפניו פן יזכירני את דברי אשר דברתי בפי כי לא אאלף דרכי העקשים. בפעם הראשונה ראיתי עותתי ולא בקשתי להטיב דרכי, עד הנה לא ידעתי בעשותי רע כי רע הוא ואשנא תכלית שנאה את העושים בנפשם שקר וארחק מהם, ועתה אף כי לא נהפך לבי לאהוב אותם, ואף כי נתתי כבוד

בלבי ליחזקאל, והצדיק והשומעים בקולו כבני עולה היו בעיני, בכל זאת רחקתי מעל הישר ואבקש קרבת העושים רמיה, כי תקוה נשקפה לי מהם. ואיכה יכולתי לשאת פני אל יחזקאל והוא ישמיעני מוסר ויוכיחני על פני ולהטיב עמדי קצרה ידו. ומה אעשה אם לקולו אשמע? האשוב להתגולל בישיבה? האם טובים המה בני הישיבה מתלמידי הצדיק? הלא המה ישנאו גם רעיהם וחבריהם, לא כן תלמידי הצדיק, המה איש את רעהו יעזרו ויכבדו ויהיו כאחים נאמנים ואם יאמינו בי אהיה גם אני כאח להם, ומה מידי המתנגדים אקח? דינים חדשים, משפטים חדשים אשר הולידו הרבנים למען התפאר כי רבה חכמתם ויראתם את אלהים, ואם לא אשכים קום להתפלל, ואם אסיר עיני רגע מהגמרא, ואם לא אחר שבת בבית ה׳ יועידוני למשפט, ואם אקרא בכתבי הקדש אז אללי לי כי רשעתי, ואם צדקתי מה יתנו לי? ומה תקותי לימים הבאים? מלמד אהיה! ואקנא קנאת התורה ויראת ה׳, ואם תקצר רוחי מחרף וקלל את ההוגים בכתבי קדש הלא אז נשבר מטה לחמי, ואדד ללחם עם אשתי ובני, אין טוב לי בלתי אם ללכת בחקות החסידים. ואם על מרמה החש רגלם מדוע רק אני אצדק? הטוב טוב אני מאלפי אנשים אשר הפגעים לא סכו בעדם דרכי החיים ובכל זאת יתחסדו? והמתנגדים האם כלם אנשי אמת המה? האם עכבור, אבירם, המשגיח, ראש הישיבה והמחפשים לא מתנגדים המה? והאם לא ראיתי אנשי ישר בקרב החסידים, הזקן בן צבי, הזקן בעיר מרה, המלמד בעיר נצב, הרב וחצי הרב... כל עצמותי רחפו בזכרי את הרב כי מראה החלום התיצב פתאם כמו חי נגד עיני. מראה אחותו המוראה הביא אימה ופחד בלבי ואקצוף על הצדיק ועליו ועל אביו ועל כל החסידים על כי אמרו להביאני בברית את מפלצת כזאת. שכחתי כי אך בחלים ראיתי פניה ואולי יפת מראה היא, לבבי חם בקרבי ואוסיף לזכור את כל החלום וגם זכרון הילדה עלה על לבי ולבבי נמס כדונג בשומי נגד פני איך נפלה בידי המרצחת. זכרתי

כי שמעתי כי היא משגעת ותוגה נוראה לחצה לבבי זמן כביר ואהגה בחזיון ואוסיף הגות בו מבלי אשר התעורר אף רעיון אחד להזכירני כי אך חלום היה. לאט לאט שבה המנוחה ללבי ואשתק לפחדי, אך כאשר השליתי נפשי עלתה פתאם מחשבה על לבי לשוב לעיר שבולה לראות את פני הילדה אם עודנה בחיים ואם לא משתגעת היא. נפשי כלתה מאד לראות פניה ואהגה בזכרה ואמלל בשפתי את הדברים אשר שמעתי מפיה בהיותי עוד בעיר שבולה, ומה נעמו לי מדברותיה באמרה: בחור מדוע לא תאכל? — בחור, בחור, שניתי פעמים רבות, היא לא תדע שמי ואם אשוב אליה ואקרא בשם ראובן תאמין כי ראובן שמי — מחשבות באלה עברו על לבי בלכתי לבדי בדרך ואשכח את כל אשר נעשה בי עד הנה, רק הילדה היתה כל הגיוני.

אף כי נכספה נפשי לראות פניה ואף כי אמרתי לנפשי: אשוב שבולה, בכל זאת לא עשיתי כזאת גם לא החלטתי עשות כזאת, כי אם שפתי מללו וגם לבי חשב, אך המחשבה הזאת כחלום לילה היתה אשר בין רגע תאבד. וגם כל מחשבותי לא האריכו ימי שבתן בלבי כבימים הראשונים. בימים הראשונים, אף כי עוד ילד הייתי ולא ידעתי משפט מחשבותי, בכל זאת רבו ויעצמו בכל עת ולפעמים חשבתי שעות מספר, ועתה עברו המחשבות ברגע והזכרונות עפו לרגעים לאחד אחד וכרגע סרו מלבי ואוסיף חשיב דרכי לימים הבאים. גם מיסר כליות ומכשיל לב אשר קמו ליסרני מלכת בדרך החסידים גם המה אך רגע מצאו קן בלבי, כי גרשתים בחזקת היד...

ששה ימים עברתי ברגל מעיר לעיר וחדשות לא ראיתי בהן; הערים הקטנות היו כעיר נצב והגדולות כעיר מרה, בכל בתי התפלה התהללו היושבים בם כל היום, ובעת התפלה רננו שרו בקול וימחאו כף. המלמדים הרבו להתפלל, והאוכלים על שלחן אביהם או חותנם לא התפללו אף מעט כי אם שוחחו בכל עת התפלה וכלם יחד פערו פיהם בשמחה ביום

אשר התפלל לפני העם איש אשר לו יום זכרון למת אביו או אמו, כי יום משתה הוא להם, או אם בן או בת יצאו לאיר באיר החיים, או כי אחד מהם נדבו לבו לפתוח ידו להשקותם יין, ויעשו יום משתה ושמחה, ככה יעשו כל הימים בכל הערים.

עזבתי את העיר הקטנה אשר בה לנתי ביום הששי ללכת לדרכי במרם בקר למען אביא לעיר שבמה ליום המחרת הוא יום הפורים. שלג וכפור כסו את פני הדרך ובכל זאת לא מנעתי רגלי מלכת כל היום. עיף ואין אונים סרתי לפנות ערב אל בית משתה בדרך לנוח ולאכול למען החליף כח, ולדאבון נפשי שמעתי כי עוד מהלך שלש פרסה עד עיר שבמה, אך בכל זאת לא שמעתי בקול בעל בית המשתה אשר יעצני לשכב הלילה בביתו יען כי התרנגול נבא לשלג או מטר, כי אם קמתי ללכת בלילה ואחשיב דרכי עד חצות הלילה. הירח האיר לי בצאתי והדרך דרך המלך ועל כן לא יראתי ללכת לבדי, אך פתאם התקדרו השמים בעבים ורעיפי שלג, הדרך התקלקל ורגלי טבעו בערמות שלג ותמעדנה בחלקלקות מרגע לרגע. בכל זאת הוספתי ללכת הלאה, השלג הוסיף עצמה מרגע לרגע וגם מטר נלוה אתו ויתך על ראשי וכל בגדי רטבו והמים נגעו עד בשרי. אימה חשכה פרשה מעטה אפל מסביב ולא ראיתי את נפשי וכל תושיה נדחה ממני, בשרי סמר מקור ורגלי הטבעו בבוץ ואין כח ללכת ואין מחסה ממטר. לבי הכני על כי לא שמעתי בקול בעל בית המשתה, אך אין עזרתה כי כבר הרחקתי לכת. כנואש אמצתי שארית כחי לעשות דרכי, ומרגע לרגע עזבני כחי ואמץ לבי עד כי אמרתי אשב בדרך ויעבור עלי מה. בכיתי במר נפשי בבכי תמרורים כי אמרתי: קרוב קצי, פה אגוע ועין לא תראני. פתאם התעוררתי כי שעטת פרסות סוסים שמעה אזני. לא הרהבתי עוז בנפשי לקרוא לעזרה, כי לא ידעתי מי הוא העובר ואולי גנב או שודד הוא, אך אנחה פרצה ממעמקי לבי למרות חפצי וכרגע שמעתי קול קורא אלי בשפת הארץ: מי פה? —

— עובר ארח ברגל — עניתי.

– ואיכה תעשה דרך בליל צרה כזה? –

– בצאתי מבית המלון האיר הירח ופתאם לפתע בא שלג וגשם –

– ומאין תבוא? –

– מארץ רחוקה –

– ואנה פניך מועדות? –

– לעיר שבמה –

– גם אני אעבור בדרך שבמה, והנה שני סוסים לי ואם תחפוץ שב על הסוס האחד ונרכב עד המלון הקרוב – אני לא עניתיו דבר כי יראתי פן גנב את הסוסים ובהתפשו בכף אתפש גם אני כגנב.

– אולי לא הסכנת לרכוב – קרא האיש בראותו כי לא ימצא מענה – אל תירא שב לימיני ואחזיק בידך לבל תפול וגם אני אתנהלה לאטי – השבתי רגע ואמר בלבי: לוא גנב את הסוסים הלא אז ירא להתמהמה, אך אם כה ואם כה, הלא טוב לי לשבת על הסוס ממות בדרך, ואגש אליו לשבת. בנסענו יחד השמיעני כי היא הלך לכפר לקנות אפר למלאכתי, כי עושה בירית הוא ונסע בעגלת חורף אשר אין לה איפנים ופתאם בא הקיץ, לכן ישוב העירה לקחת עגלת קיץ.

סרנו אל בית המלון הרחוק כשתי פרסה מעיר שבמה ובראותו אותי בבית המלון קרא בתמהון: האתה היא האיש אשר עבר אתי?! –

– אני, ולמה זה תשומם? –

– האיש כמוך ידבר צחות בשפת הארץ, איש עוטה בגד החסידים? את אשר לא פללתי ראיתי היום! –

– אני אדע יהודים רבים המדברים כן בשפת הארץ – עניתיו.

– זאת אדע גם אני וגם אנכי יהודי הנני, אך איש לובש מלבוש החסידים מדבר בשפת הארץ אראה בפעם הראשונה – הרבה יותר מאשר התפלא הוא התפלאתי אני בשמעי כי יהודי היא, כי לא פללתי ראות בערים האלה איש

יהודי ליבש מלבוש בני הארץ, וכל הימים אשר התהלכתי את המתנגדים לא ראיתי אף אחד אשר יעשה כזאת ואת אשר חשבתי איתה הגדתי לו.

– אני לא יליד הארץ הזאת הנני כי מארץ אחרת באתי לגור זה שמונה שנים – עננו ויצוה על בעל המלון כי יכין מאכל לשנינו. אחרי ארוחת הערב שכבתי על התנור ואישן עד כי העירני האיש אשר הביאני ויאמר: קום לך העירה כי פורים היום לכן אל תתמהמה – הקיצותי ואמהר לשים בגדי עלי ויאמר לי האיש: הנה אשיב הכפרה כי בעל המלון נתן לי עגלה כשאלתי ואתה לך העירה ואל תשכח לפקדני בביתי, שמי בנימין עושה בורית או היהודי הבריטאני וביתי ברחוב העזים מול בית הרחצה – הבטחתיו לבוא לביתו ונפרד איש מאחיו.

יד.

מַלְאַךְ רָשָׁע.

בבקר השכם באתי לעיר שבמה ואסור אל בית התפלה. העיר שבמה עיר גדולה היא כארבעים אלף יושביה וחצים יהודים, רֻבָּם חסידים ורק כשלשת אלפים מתנגדים בה, וגם החסידים נפלגו לשלש מפלגות; חסידי צביעאל, חסידי שלימדרשע, חסידי הצילב, אמנם חסידי צביעאל היו הרבים והמה היו שליטים בעיר, כי עיניהם ראו את מוריהם הצדיק בצביעאל, ולשתי המפלגות האחרות לא היה מורה ומנהל, כי במות הצדיקים אשר בינגו אגדתן לא קמו אחרים תחתיהם ועל כן בלי וילבו הלוך והסיר מעקת חסידי צבועאל אשר בקשו להרע להם ולהשבית זכרם וזכר צדיקהם.

סרתי אל בית תפלת רפאל כאשר צֻוֵּיתִי, הבית היה מלא מפה לפה אנשים, כי כבר נאספו להתפלל. אחד מהנאספים שאל לשלומי ומאין אני בא, וכאשר שמע כי מצבועאל באתי וכי הצדיק שלחני שפה עלי ויספר לרעיו את אשר שמע מפי, וברגע סבוני רבים וידרשו לשלומי ולשלום הצדיק ובניו והגולים

אליו . בדברי אתם ובהשיבי על שאלותיהם נגש אלי איש גבן כבן חמשים שנה ויאמר : האתה הוא האיש אשר בא מצבועאל ושמך ראובן ? —

— כדבריך — עניתיו — אך מי הגיד לך שמי ? —

— הגבאי הודיעני במכתב בואך הנה ויפקיד עלי לשים עיני עליך , והנני לעשות חפצו בחפץ לב , כי בעל אחותו הנני , אם תשמע בקולי לכל אשר אורך ותיטיב דרכיך איטיב עמך כי יש לאל ידי — בשמעי כי הוא בעל אחות הגבאי הבינותי , כי אותו פקדו לרועה לי ולשמור דרכי , לכן אמרתי אבקש למצוא חן בעיניו ואומר : מצות שפתיך אשמור בכל לב , כי ידעתי כי איש כמוך יורני לעשות אך טוב וישר —

— צדקת בדבריך — ענני במאור פנים — כי איש כמוני יורה רק הטוב ועוד נדבר דברינו — . פני האיש לא מצאו חן בעיני , אף כי לא ידעתי מדיע ובכל זאת אמרתי לעשות ככל אשר יצוני למען ישמיע תהלתי באזני הגבאי . אחד העשירים קראני אל ביתו לאכול על שלחנו ביום ההוא , יום משתה ושמחה לכל ישראל ואף להחסידים וגם אני אחור לא נסוגותי .

ביום השני נגש אלי הגבן שנית ויאמר : הגבאי השמיעני כי תדע שפת הארץ ונמצא בך חפץ אך הסתר הדבר לבל יודע לאיש כי שומע אתה שפת הארץ , ואם תשמע מדברים בשפת הארץ אל תתערב בתוכם , וגם אם ינסה איש דבר אליך אל תענהו בשפה הזאת דבר , התאמר לעשית כדברי ? —

— אמנם הודיעני על מה אסתיר זאת מעיני רואים ? —

— עודך עול ימים ולא תדע מה טוב , לכן אל תשען על בינתך ואל תרבה לבקש חשבונות , כי אם בטח בי כי רק לטוב לך אשמיעך דברי , ואם לא תסור מכל המצוה אז תצלח ותעשה חיל , ואולי לבבך פונה מאחרי השמיעני כי שפת אמת אהבתי ואחדל ממך —

— אעשה כדבריך ולא אוסיף בקש חשבונות כי אבטח בך —

— בדבר הזה מצאת חן בעיני , ועל כן אשמיעך גם

שרש דבר נמצא במצותי זאת; דע כי חרפה היא לאחד החסידים לדעת שפת הארץ, כל עוד אשר לא יבוא בין עם הארץ לעשות מקנה וקנין, ואף כי לבבי לא כן יהשוב ולא אמנע כבוד מיודעי דעת אם אך לבבם שלם את הצדיק, אך העם לא כן יחשוב, ובהודע לאיש כי שמע אתה שפת הארץ ימנעוך מכבוד. עתה ראה כי טובתך אדרוש —

— ועל זה אתן תודתי לך — עניתיו, אף כי לא ישר בעיני, כי בא אלי כנגיד ומצוה לעשות גם את אשר לא ישר בעיני.

ביום ההוא הציגני השמש בבית התפלה לפני שלשה עשירים ויאמר כי הצדיק שלחני הנה ועל כן יבקש כי יתנו לי ארוחתי, והעשירים אמרו בשמחה לתת לי הארוחה איש איש שנים שלשה ימים בשבוע, אך אחד מהם קרא: מה לו לנוע מבית לבית לבקש ארוחתו, אני אתן לו ארוחת תמיד בביתי, לך אחרי — דברי האיש נתנו שמחה בלבי, כי קצתי בחיי מפני ארוחת יום יום בבתים רבים. האיש אשר אמר לתת ארוחתי ארוחת תמיד היה כבן שלשים שנה, איש עשיר אשר עשה מקנה וקנין את אצילי הארץ ויהי נכבד בעיניהם כי באמונה סחר סחרו ושפתו מהרה דבר צחות בשפת הארץ, עד כי עליו השתוממו אצילי הארץ. אך בקרב אחיו החסידים לא רבה אמונתו, ואף כי התמם עמם ויתהלך בדרכיהם ולא נטה ימין ושמאל, וגם הרבה מתנות לצדיק ויקדש דבריו, ואשר על כן אמר לתת לי ארוחת תמיד למען הראות כי מצות הצדיק קדושה בעיניו, בכל זאת לא האמינו בו יען כי לא על ברכי החסידים נולד ואך בקחתו אשה מבנות החסידים נספח על עדתם, אשר על כן רבים היו עוינים אותו, אך בבית התפלה כבדוהו כלם ומקומו היה בצד ארון הקדש.

שבתי אחרי הארוחה לבית התפלה ואשב לבדי ואין איש אתי. פני הגבן לא ראיתי שלשה ימים ונפשי לא כלתה ראות פניו. ביום הרביעי בא לבית התפלה אחרי הצהרים ויאמר: זה שלשה ימים לא ראיתי פניך כי לא הייתי

בעיר, ועתה השמיעני אם תמצא הארוחה חן בעיניך? –
– הנני שבע רצון –
– כזאת חשב גם לבי כי שלמון איש נדיב לב ויקר רוח מאין כמוהו ואהבהו כנפשי, ומה ידוה לבי בשמעי כל היום שמו מנאץ בפי רבים מעדתנו, ואני אמנם אדע כי משרים דרכיו ועולתה לא נמצאה בו לצדיק ולחסידים –
– גם אני אחשוב למשפט כי ישרה נפשו בו וגם לי ייטיב פנים, ולבי יאמר לי כי מצאתי חן בעיניו –
– טוב הדבר ועל זאת אשמח מאד, ואם אמנם בתחלה אמרתי לתת לך ארוחה בביתי, כי יש ויש לאל ידי לעשות כשלמון, אך שבתי ממחשבתי למען עשות חסד את שלמון אוהבי –
– חסד? – קראתי בתמהון – האם אעשה אני חסד אתו כי אוכל מלחמו? –
– יש לאל ידך לעשות אתו חסד ואמת ולשלם לו שבעתים בעד הטוב אשר ייטיב עמך –
– השמיעני ובכל לבבי אעשה זאת, כי לששון לב יהיה לי אם תמצא ידי לשלם טובה למיטיבי –
– גם זאת אשמיעך, אמנם בתחלה אומר לך, כי אם יהיה כסף דרוש לחפצך אז תדע כי ידי פתוחה בכל עת, כי ידעתי כי לא על הארוחה לבדה יחיה האדם וגם בגדים טובים ישמחו לב, לכן קח מידי בפעם הזאת את המתנה הקטנה הזאת, ועוד אוסיף עליה כהנה וכהנה כאשר תשמיעני חפצך – ובדברו נתן על ידי עשרה שקלים כסף.
– הקטנה בעיניך המתנה הזאת? שאלתי בתמהון.
– אמנם קטנה היא אלי כי עוד אגדיל חסדי אתך הרבה יתר מאשר תחשוב בנפשך, ודע כי בידי טובך, אם תשמור לעשות ככל אשר אצוך לטוב לצדיק ולקהל החסידים אז תהיה מְאֻשָּׁר, אך אם תמאן תֵּהָשֵׁב גם אתה על שונאינו, דע כי בידך עתותיך – הדברים האחרונים השמיע בקול חזק ואני לא עניתי דבר.
– עתה אין עתותי בידי לדבר אתך עוד ומחר אשמיעך

את אשר לך לעשית בדבר שלמון –. כל היום ישבתי ואחשוב:
מה יאמר לעשות ומה היא הטובה אשר תצמח על ידי לשלמון.
אמנם דבריו נתנו מורא בלבי, כי היא שנה וישלש לצותני
לעשית מצותו בטרם שמעתי המצוה מפיו, ועל כן לא נתנני
לבי לחשוב כי אך יֹשר יבקש ממני, ואף כי יראתי מהמצוה
אשר אמר להשמיעני מחר, בכל זאת איתה נפשי לדעתה למען
אדע את לבו ולא אהיה כמגשש באפלות. למחרת בא ויאמר:
הפעם אשמיעך מצותי ואם תצלח במעשיך אדע כי אוכל לבטוח
בך. הנה השמעתיך אתמול כי אהב אני לשלמון בכל לבי,
אך לא אוכל הראות אהבתי לו בקהל לבל יחשדוני שונאיו כי
גם לבבי פונה מאחרי הצדיק, ואני הלא השמעתיך כי רבים
בעדתנו ישטמוהו ויוציאו דבתו רעה, כי לא בלבב שלם יתהלך
עמנו וכי יחריש מחשבות און בלבו על הצדיק, ואם כי ידעתי
נאמנה כי שקר מליהם, בכל זאת אחפוץ לדעת נאמנה את אשר
בלבבו, ואם אמצא בו דבר אשר לא כן אז אברח לו אזן
לשמוע מוסר ולשוב מדרכו, ואם יִוָדע לי כי כל דרכיו מישרים
אז אתקומם באויביו ואודיע לצדיק כי שקר ענו בו. הנה
תראה כי טובתו אדרוש, לכן שים עיניך אל הליכותיו ומדברותיו
בביתו, תטה אזן לשמוע כל אשר ידבר את הבאים לביתו
ומתי סודו, אם בשפת היהודים או בשפת הארץ ידבר, כל
אלה תשמיעני למען אדע, ובזאת תשלם לי טובה תחת טובתי.
התעשה מצותי? – ויהי השתומם בתוכו בשמעי דבריו: הן
יצוה עלי לרגל בשלמון למען ידע מוצאיו ומבואיו, האם
אשמע בקולו ואהיה מרגל? – ולא מצאתי מלים להשיבנו.
בראותו כי לא ימצא מענה הוסיף ויאמר: מדוע תחריש ולא
תענני? האם לא שמעת דברי, או לבבך פונה מאחרי?
השמיעני אם תשמע בקולי או תחדל ואדע את אשר אעשה,
כי לא אתן אוהבי למוט ורק למעני דברתי עד הנה, ודע כי
הרבה שלוחים לי גם בלעדיך, ואם תאמר להשלות
אותי בשוא ולבך בל עמך יִוָדעו לי דרכיך כרגע, לכן השמיעני
דבר ברור למען אדע, ואם גם תמאן שמוע בקולי לא אקצף

עליך, אך אתן לך ארוחה בבית איש אחר ולשלמון אתן איש אשר אבטח בו – אף כי נעויתי משמוע את דבריו, בכל זאת לא מצאתי און לי למרות את פיו ואומר: אעשה כדבריך – ולהשקיט סערת רוחי אמרתי אל נפשי: אמת בפיו כי אך שלום שלמון יבקש, כי מה חפצו לדעת מסתרי ביתו אם לא למען הצילו מרעה יעשה זאת? –

– עתה אראה כי איש דעת אתה ואשים מבטחי בך, ואתה דע את אשר לפניך ותשמיעני מקטן ועד גדול, ולהגבאי אכתוב כי נסיתך במסה ואמצא לבבך שלם עמנו –.

מו.

שוט בְּיַד רָשָׁע.

בכל מחשבות האדם, כרעיוני רוחו ותאות נפשו, כן גם יושר לבו, רק בהרבותם מפעל ומעשה ירבה עצמה, ואם יִיָשֵׁן איש בלבו ולא יעירם בחזקת היד אז ישנו שנת עולמים. דברי הגבן אשר בתחלה היו כמדקרות חרב באזני מצאו מסלות בלבי אחרי אשר הבטחתיו לעשות רצונו, וגם כאשר התעורר לבי לפעמים ויכני על המעשה מצאתי נחומים לי ואשלה את נפשי כי לא אעשה רעה, כי אך שלום שלמון יבקש יהויריב, או אולי אין לו חפץ בשלמון ומסתרי ביתו, רק למען נסותני לדעת אם לבבי שלם את החסידים פקד עלי לעשות כזאת, וברעיון הזה החזקתי כי לא צפונות לב שלמון כי אם את מסתרי לבבי יחפוץ לדעת. ומאשר כי לא הסכנתי עשות שקר בנפשי לכן לא נתנני לבי לסבב את יהויריב בכחש ולהסתיר ממנו דבר, ואשמיעהו כפעם בפעם בכל אשר שמעה אזני, וכל דבר רע לא מצאתי בשלמון כי אפחד להשמיעהו לאיש זר, גם יראת יהויריב היתה על פני והוא משל ברוחי ויטני לחפצו ואירא מהסתיר דבר.

שלמון משך אותי חסד וידבר אתי בכל עת ויחשבני לאיש אמונים ותמים לב אשר רמיה רחוקה ממנו ולא נזהר

מדבר בפני את אשתו ומתי סודו בדבר מקנה וקנין, אף בדברים אשר היו כסוד כמוס עמהם, וכאחד מבני הבית נחשבתי. ביום השמיני לבואי לבית שלמון, בשבתי בערב בחדר הנשען על יד חדר אדוני הבית ונר לא העליתי, שמעתי מאחרי הדלת את קול בעל הבית ועוד אנשים מדברים יחד הקשבתי דבריהם כמעט למרות חפצי ואשמע קול מדבר: האין כל פחד לנגד עינינו? התדע נאמנה כי אין לנו שומע?—

– אין איש בבית – ענה שלמון.

– עתה השמיעני מדוע שלחת לקרוא לנו? –

– שמעו נא – אמר בעל הבית – עתה באה העת לעשות, כי מדוע נבלה ימינו בדברים ובין כה וכה יגברו אויבינו חילים. הנה ידעתם אחי, כי בכל כחי אעבוד למען אחינו, ועל כן שמתי גם מסוה החסידות על פני ואתהלך את הנבלים שנואי נפשי וזעומי אלהים העוברים תורה והחולפים חוק, אשר תורת אבותינו להם לחרפה וחקי חיינו לשנינה, ועיני תראינה זאת ואבליג על רוחי ולא אקרא למלחמה, יען כי אשמור מועד ולא אחפוץ לחבל מעשי ידי ומחשבותי אשר אני חושב על המשפחה הרעה הזאת, אך עתה תקוה נשקפה לנו לעשות ולהצליח, ואם תתנו ידיכם לי אז נצלח ונראה בשמחתנו והמה יבושו –

– אבל זכור כי למשנאינו נתכנו עלילות, ואם לא נצלח בדרכינו אז ירימו עלינו ראש וידכאונו – ענה קול כקול איש זקן.

– ומה הרע ירעו לכם עוד? הלא יהויריב ימשיל בכל, וגם אתם בידו הנכם כחומר ביד היוצר, הנה על פיו נדחה שמעון בן־שמריה מהקהל ואתם הלא תדעו כי ישרה נפשו בו, על פיו נתנו עונש על יהויקים ושלמה, ואתם החשיתם עמדתם מנגד, הנה בוא יבוא יום וגם בנו תנחת ידו, גם אותנו יגרה בחרמו ונהיה משחק לו, לכן אם להנצל מפח תבקשו, התאוששו היו לאנשים, ואם תתנו ידיכם לי אז יש תקוה כי בפעם הזאת נבריעהו תחתינו באפס יד ואפלט

אתכם לנצח מידיו, נמהר מעשינו פן יצלח חפצו בידו לקחת משרת ראש הקהל על שכמו ואז כלנו הננו עבדים לו ולכל המתנגדים לא תהיה תקומה בעיר –

– אבל מי יקשה אליו ויוכל לו? – קרא קול אחר – הן יד שר העיר תכון עמו ומי לפניהם יתיצב? –

– ועל כן עלינו לאמץ כח להדיח את שר העיר משאתו וכשל עוזר ונפל עזור –

– אמנם זכור כי הוא שר העיר – ענה קול אחר – והוא שר וגדול לפני המלך, ואם יטו אזן בעיר המלוכה לדברת יהודים? –

– זאת חשבתי וידעתי ובכל זאת אבטח כי יש לאל ידנו לעשות, הנה אתמול דברתי את שר בית המשפט העליון השונא לשר העיר תכלית שנאה, וגם הוא יבקש לו עלילות למען הדפו ממצבו וגם שר הצבא אחי אשתו אתו בעצה, והמה אמרו לי, פי יעזרוני וכפינו ידברו גם המה בבוא הנה חוקר מעיר המלוכה לחקור אחרי הדבר –

– יעשו המה כלבם, כי שרים המה ובידם לעשות, אך אנחנו מה כי נכנים ראשנו ברעה אשר לא נוכל המיש ממנה צוארנו – ענה קול שלישי.

– אם כזאת נחשוב הלא אין לנו דרך אחרת בלתי אם להביא צוארנו בעול יהויריב, והוא ישחק בנו –

– הוא רשע שהשעה משחקת לו – ענה קול איש זקן בשפת ארמי.

– ולמה תתאוננו על יהויריב? – שאל בעל הבית – אם קצרה ידכם מקום נגדו אז השפילו ראשיכם, לכו ומנו אותי לראש עליכם והתרפסו והתחננו לפניו אולי יחננכם ולא יעשה עמכם נבלה, אך ידוע תדעו אם לא תהיו היום לאנשים, כי מחר הנכם בלכם בידיו, בית תפלתכם יהרס, בניכם ישלח לעבודת הצבא, וחייכם יהיו תלואים לכם מנגד, או תקחו צדה לדרך ותשימו פניכם לצבועאל לבקש מתא הצדיק כי יתפלל עליכם –

– ומדוע תלעיג לנו ? המעט ממנו הצרות אשר מצאונו, כי עוד תורה מלח על פצעי לבבינו ? – שאלו שנים יחד.

– לאיש אשר יפחד לעמוד על נפשו לו שפן יקרא, והאיש אשר לא יבקש התחבולות להפר את הרעה בטרם נהיתה, לו משחית נפשי יאָמר. התבטחו לשבת בזה אם תפול הממשלה ליהויריב לחבל, הלא אם בלי שבט מושלים עלתה בידו לדכא את בן־שמריה ולהפיק ביתו משרש ואף כי בהיות המשרה על שכמו. הטוב טוב אתם משמעון בן שמריה או חכמים או עשירים אתם מוחזקים ושלמה כי תאמרו להמלט ? השעה תשחק לו והוא ישחק בכם –

– ומה הועיל לו שמעון אם התיצב בפניו, הלא כרע נפל לפניו ולא יסף קום –

– זאת היא חטאתכם מאז, כי לא תתנו יד איש לרעהו בצר לו, כי רק לנפשכם תדאגו וכל עוד לא נגעה הרעה אל עצמכם ובשרכם תשבו בטח ותראו כבלע שונא אחד מכם, אך לוא קמתם כלכם כאיש אחד, לוא אמצתם בימין שמעון בהלחמו, אז כבר התגברתם על איביכם ותשבו בטח. הן גם בידכם לעשות כאשר יעשה איש ריבכם, גם לכם כסף לשחד, גם בכם אנשי לב לעוץ עצה, גם בכם אנשים אשר ידעו לעמוד לפני שרים ואתם תתרפו ביום צרה לאחד מכם, לכן צר כחכם בביא על כלכם שאת פתאם. כל אשר לאויביכם גם לכם, אך אחת היא אשר תחסר לכם היא – האחוה; והיראה השכנת בקרבכם תושיבכם בשפל בעת אשר אויביכם ירימו ראש –

– השמיענו עצתך ונשמע – ענו אחדים.

– עצתי אמונה כי נכתוב היום מכתב לעיר המלוכה אל ראש שרי הממלכה ונשמיעהו מה פעל שר העיר, איך עות משפט ויטה בתהו צדיק וכל מעשיו אשר עשה נשמיע בשפת אמת ונתן עדינו, גם שר בית המשפט ושר הפרשים יעמדו לימיננו. הנה נאסף נא חמשים אנשים מאנשי שלומנו אשר יכתבו ידיהם על הכתב ואז שלום לנו, כי לדברי חמשים אנשים מהמוחרים יטה השר אזן קשבת וישלח אחד השרים

לחקור אחרי הדבר ואז נאמץ כח להראותו כי הצדק אתנו, והנני משמיעכם שנית כי גם שני השרים יעמדו לימיננו. — האנשים אשר נדברו נפלגו בדעותיהם זה בכה וזה בכה, אך אחרי אשר הרבו דברים נאותו כלם לכתוב ידם על המגלה הכתובה אשר הוציא בעל הבית מחיקו.

— אך מי יתננה בבית משלוח המכתבים? — שאל אחד — יראתי פן יארוב לנו יהוריב ויודע לו הדבר ויגל את אזני שר העיר ואז אבדנו כלנו —

— הרגע נא כי יהוריב לא יחשבני לאויב לו ולא יארוב לי, ואני אשלח את המכתב ביד איש אשר מצאתיו נאמן לפני אל העיר הקרובה ושם יתן את המכתב ואיש לא ידע בדבר הזה —

— טוב הדבר — ענו אחדים. בשמעי משק הכסאות הבינותי כי הנאספים יקומו ממקומם ואירא פן יודע להם כי אני ישבתי בחדר השני ובאורב להם יחשבוני, לכן מהרתי ואתגנב לצאת בלאט לבל יראני איש ואצא החוצה ולבי סוער כים, כי יראתי להשמיע ליהויריב את אשר שמעתי, גם פחדתי פן תקח אזני שמין מהדברים מפי אחר ויפקיד עלי אפו על כי החשיתי ולא גליתי אזנו. מה אעשה איך אנצל? קללתי את יום בואי לשבמה, לצבועאל, לנצב, כי ראיתי כי נלכדתי בפח וכאיש אובד עצות עמדתי לפני בית התפלה שקוע ביון מחשבות יגון כאלה ולא ראיתי כי יהוריב עומד לנגדי.

— האותי תבקש? — שאלני. כל עצמותי רחפו בשמעי קולו ויהי בעיני כמלאך אכזרי שלוח בי לענות נפשי.

— המה קראו עצרה ויתיעצו על צפונותיהם ואני ידעתי כי עלי חשבו רעה — הוסיף לדבר — כל דבריהם נודעים לי כי כבר גלו את אזני, ובכל זאת אודך על ישר לבך כי מהרת לבוא להשמיעני גם אתה, השמיעני כל אשר שמעת למען אדע ואבחן אם אמת בפי האיש אשר גלה את אזני, כי נפשי תמאן האמין כי שלמון איהבי אלי יחשב רעה על כן השמיעני, כי בך אאמין יותר ממנו ואל תכסה דבר — לא הרביתי מחשבות ואשמיעהו ככל אשר לקחה אזני, כי יראתי להסתיר דבר, פן

שמע כבר מפי האיש אשר גלה אזנו בראשונה יאהיה כמשקר בעיניו וגם כליותי לא יסרוני עוד על המעשה, אחרי כי לא אני גליתי הסוד כי אם אחר ואני רק מלאתי את דבריו. הוא נתן לי תודה ויאמר כי בכל הדברים אשר שמע מפי שמע גם מפי הראשון ועתה ידע כי גם רוח הראשון נאמנת אתו וכי שלמין בגד בו בשבתו לבטח אתו ובעת אשר יבקש להיטיב לו חרש היא רעה עליו להצמיתו, ואני הוספתי לירוא מפניו בראותי כי לא רק אני הנני מטה זעם בידו, ומי יודע אם לא ישמרו גם עקבי וישמיעוהו את אשר אני עושה ואם ימצא בי עון יפקוד עלי אפו. כצפיר נפלתי בפח ואין ידים להמלט, וגם אוהב ורע לא היה לי בעיר אשר יכולתי לגלות לו לבי ולבקש עצה מפיו. כה הלכתי מר ברחובות קריה מבלי דעת אנה אפנה ולבית שלמין לא נתנני לבי לשוב כי יראתי מהביט בפני האיש אשר בגדתי בו. ואף כי בקשתי חשבונות להצדיק נפשי, כי גם בלעדי נודע כבר הסוד ליהויריב ולא בי האשם, וכי יהויריב הוא הנרדף ונפשו יבקשו ולי הצדקה להציל נפשו, בכל זאת יסרוני כליותי מוסר אכזרי. פתאם זכרתי את בנימין אשר נודע לי בדרך ואומר: אסור אליו לפקוד נוהו אולי אמצא יועץ לי. רחובות העיר נודעו לי לכן מצאתי את ביתו מבלי בקש. בבואי לביתו מצאתיו יושב אל השלחן וקורא בספר ולמולו יושב איש כבן עשרים וחמש שנים, יפה תאר, עיניו הפיצו אש נער וכח, שערותיו התלתלות והשחורות כעורב ירדו בעגילים על חלקת צוארו, בגדיו כבגדי אחד השרים, שפמיו הארוכות והשחורות נתנו לו הוד ועז וגם הוא קרא בספר, ובבואי הביתה הניחו שניהם ספריהם מידם והאיש שאל את אדון הבית דברים אחדים בשפה אשר לא שמעתי והוא ענהו בשפה הזאת ואחרי כן שם פניו אלי ויאמר: ברוך בואך! אני אמרתי כי כבר עזבת את העיר אי תירא מפני —

— האמת אגיד כי שכחתיך — עניתיו בתם לבב.

— הנה כי כן אהבתי — קרא בעל הבית בשמחה — שפה

אמת תכון לעד – ויסב פניו אל רעו ויאמר: בן־שמריה הנה אציג לפניך איש אשר ידבר צחות כאחד מבני הארץ – האיש התעורר ויאמר: לא אאמין למשמע אזני! –

– נסה דבר אליו ותשמע – ענהו.

– שב אתנו – אמר אלי בראותו כי אעמוד על עמדי. ישבתי ואתבונן בבן שמריה אשר שמעתי שמו פעמים רבות אתמול נשא על שפתי שלמון והוא בא אתי בדברים בשפת הארץ ויתפלא גם הוא.

– מה מעשיך פה? – שאלני אחרי כן וישב לדבר בי יהודית.

– מה מעשי? מלאכה לא למדתי ומשרה לא מצאתי, עד הנה הייתי בישיבות ואוכל לחם חסד, ועתה אשב בבית תפלה לחסידים ואוכל לחם חסד – עניתיו באנחה.

– הנה כן יאבדו עניי הצאן, איש לעברו יתעו באין מורה ומנהל – אמר האיש לאדון הבית.

– ומי המה האנשים אשר יאכילוך מפתם? –

– אני אמצא ארוחות תמיד בבית שלמון –

– הוא איש ישר, ואף כי גאה ילבש, בכל זאת לבבו ישר והוא איש חסד ואיש אוצרות ואם בביתו תמצא מנוחה אז בטח בו, כי לא יתנך למוט, כי הוא יקרבך ויתן על שכמך משרה בבית מסחרו כי מסחרו פרץ לרוב – כחצים שנונים ירדו דבריו אל חדרי בטני ואחשה. בשעה תמימה ישבתי שם ונדבר ונשיח, וכאשר קמתי לעזוב מקומי אמר אלי בעל הבית: בקרני בביתי בכל עת אשר תחפוץ, כי כל הלילה הננו יושבים יחד אני ורעי זה, ואם לדעת נכספה נפשך אז נלמדך כאשר לאל ידינו. הרעים החדשים נתנו שמחה בלבי וגם מנוחה שבה לנפשי כאשר עזבתי את הבית, כמו על עזרת הרעים נסמך לבי ולא פחד עוד עד אשר שבתי אל בית שלמון.

מ״ז.

מְעֻוָּת לֹא יוּכַל לִתְקוֹן.

כל הלילה נדדה שנתי מעיני ומנוחה לא מצאתי כי עשתנותי לא נתנו דמי לי. ירוחי הגה אך נבאים, ולמחרת בשובי מבית התפלה קראני שלמן לחדרו ויאמר: הנה מצאת חן בעיני ויש את נפשי להיטיב עמך כי תמים אתה בעיני, ודע כי יש לאל ידי להיטיב להסרים למשמעתי. הנה יש את נפשי לשלחך בעגלה אל העיר הקרובה ושם תתן את המכתב הזה בבית משלוח המכתבים, ואת כתב הקבלה מידי שר בית בית המשלוח תביא לי, אך איש אל ידע בדבר הזה, במרכבתי תלך ובמרכבתי תשוב והיה כי תביא לי את כתב הקבלה אשלם לך כפעלך, ועוד הפעם אשמיעך כי תזהר לבל ידע איש את הדבר — כעשן לעינים היו דבריו ללבי כי יראתי מאד מקחת את המשרה על שכמי פן אפול בידי יהויריב יאמר בקול תחנונים: אדוני, אם דבר גדול הוא אליך הדבר הזה, אנא שלח נא ביד תשלח, כי אני לא הסכנתי באלה ואפחד לנפשי פן לא יצלח בידי למלאות חפצך כאשר תבקש —

— היי תמים לב — קרא שלמן — האם מלאכה גדולה וכבדה הנני נותן לך! אתה תתן את המכתב על יד השר והוא יתן לך כתב קבלה, רק זאת אבקש ממך כי תשמור פתחי פיך לבל ידע לאיש הדבר הזה עד אשר אמר לך, והדבר הזה לא יקשה ממך —. יראתי מענות איתו עוד פן יחשדני כי ארע מצפוניו ואמר: לעשות רצונך אדוני אחפוץ בכל לבבי, אך יראתי פן תקצר ידי מעשות כל חפצך —

— שים בגדיך עליך והא לך המכתב לך שב במרכבה החתומה ואיש לא יראך — עשיתי כדברו ורגע קטן שכחתי כל אשר לפני, כי לשבת במרכבה לא הסכנתי עד הנה ואהיה בעיני כשר נכבד, ואמצא נחת, כמו המרכבה והסוסים וְהָרַכָּב לי המה. לוא ראתני הילדה כשר במרכבה — חשבתי בלבי ואטה ראשי מבעד החלון לראות אם יתבוננו בי העוברים

ברחוב, ומה השתוממתי בראותי את יהויריב יושב גם הוא במרכבה והיא תשרך דרכה אחרי מרכבתי. לבי היה לאבן ועיני חשכו בראותי אותו. אכן נודע לו כי בידי ישלח שלמון את המכתב ומה אעשה? רגע עלה רעיון על לבי לצות על הרכב לשוב הביתה, אך יראתי מיהויריב גם פחדתי מהשמיע לשלמון כי אדע סודו, ואשב במפח נפש במרכבה עד בואנו אחרי עבור שלש שעות לעיר הקרובה. ירדתי מהמרכבה ואביט כה וכה ואין איש, גם מרכבת יהויריב לא ראיתי ותבוא מנוחה בלבי, כי אמרתי היא נסע אחרי מבלי דעת כי אני הנני יושב במרכבה ואבוא בבטחה לבית המשלוח. בבואי הביתה נבהלתי מראות כי יהויריב הולך לקראתי. הוא אחז בידי ויביאני מבלי דבר דבר אל חדר קטן בצד הבית ויאמר: הבה המכתב. נבוכתי ונפוגתי ולא הרהבתי עז בנפשי למרות פיו ואוציא המכתב מחיקי, הוא התבונן בו ויאמר: קרא הכתוב על המעטפה — עשיתי כדברו. היא התבונן בו רגע כמו לא האמין למשמע אזניו ועיניו הבריקו בעיני צפעוני ויוציא מכתב מחיקו ויאמר: כתוב על המעטפה הזאת כדברים הכתובים על המכתב הזה — ויתן לי עט ודיו. ואני עשיתי כדברו.

— עתה לך תן המכתב הזה על יד השר ותקבל כתב קבלה ותביאהו אל שלמון — אמר אלי בשומו מכתב שלמון בצלחתו ובתתו מכתב אחר לי.

— אבל אירא פן יראני הרכב וישמיעהו כל אשר ראה? ואיך אשא פני אל שלמון? הנה אבחר לברח מהעיר משוב וראות פניו — קראתי בשברון מתנים.

— אל תירא כי הרכב ישתה לשכרה בבית המשתה יחד את רכבי, ואתה שוב אל שלמון ותנה לו את הכתב ואיש לא ידע דבר, לך ושלח את המכתב — קרא שנית ויפן ויצא. במגינת לב הבטתי אחריו וכאשר ישב במרכבתו וירחק ולא היה עוד נוכח פני השתוממתי מאד על נפשי: איכה עשיתי דבר בליעל כזה מבלי פצות פה ודבר דבר? מדוע לא קמתי

בפניו והשמעתיו כי רעה הוא עושה וכי לא אתן יד לאנשי דמים ומרמה? אך כל השאלות האלה לא הועילו לי, יראתו היתה על פני ואעשה כאשר צוני; שלחתי את המכתב אף כי כליותי יסרוני על המעשה בעת אשר עשיתיו, לקחתי את הכתב מידי השר ואקרא לרכב כי ישיבני העירה, בכל הדרך חשבתי מחשבות להשמיע לשלמון מכל הנעשה, אך חרדתי לרגעים פן ימסרני בידי השופטים ואוסר כנגב ופושע. המרכבה הביאתני הביתה ושלמון יצא לקראתי ויקח מידי את הכתב ויאמר לי כי עוד ידבר עמי — מכשול לבי לא נתן מנוחה לנפשי ואלך בלילה ההוא אל רֵעִי אשר הכרתים אתמול ואמר בלבי: אשאל בעצתם ויעבר עלי מה. את בנימן מצאתי יושב לבדו וספר קטן בידו. כל רעיוניו טבעו בספר אשר קרא עד כי לא שמע מצעדי רגלי. אני לא נועזתי להפריעהו ממעשיו ואעמוד על עמדי רגעים אחדים, ובראותי כי לא יסיר עיניו מספרו חפצתי לשוב על עקבי אז התעורר ויניח את הספר מידו ויאמר: לא ראיתי בואך הנה, כי הספר הקדוש הזה יקח בכל עת רוחי ונפשי, מה רב טוב צפן היוצר לברואיו בגלותי להם מקור החכמה, הנה הספר הזה הוא מקור ששון ונחמה לאיש אשר לבו נגוע. אלפי פעמים קראתי בו ודבריו בכל עת כחדשים בעיני, ולוא עוד אלף שנים פעמים חייתי ידעתי נאמנה כי בכל עת יראני בישועתו ונחמתו. מה נואלו בני איש המבקשים שעשועים בבית משתה ושיר או בחברת המון אדם ורעים. הרע האחד הנאמן הישר החכם הנעלה הוא הספר הזה, בו אבטח, בו אמצא שעשועים ונחמה וכל יודעיו ידעו חיים — בשמעי כזאת אמרתי בלבי כי לא לרצון לו חברתי ואומר: סלח נא לי כי הפרעתיך מקריאתך ואשוב הביתה —

— שבה אתי כי לרצון לי בואך הנה — ענני במאור פנים. שמתי עיני בספר ואראה כתבי הקדש כתובים עברית מעבר מזה ומעבר השני שפת לא ידעתי —

— צדקת בדבריך — אמרתי — כי בספר הזה נמצא נחת —

– נחת ושלוה, ששון וחיים – קרא ברגש – מזור לכל תחלואי לב, נחמה לרוח נכאה, ארוכה למכאוב נפש. עודך עול ימים ולא תבין למלי, עוד לא ראית פגעי החיים ותחלואיהם, כי תדע להוקיר חין ערך האוהב המושיע הזה, לא דברי בן אנוש נשמע מפיו כי אם דברי אלוה, לא בתנחומות בני חלוף יפתח שפתיו כי אם בתנחומות שדי, ברוח אלהים ידבר עמנו ויראנו כי אלהים בקרבו. כל אמר אמר אל, כל רעיון שרעף קדש, אור טהור יאיר לעינינו מדי תבטנה בו, אך האור הזה לא תראה עין אשר תשמח על תענוגות בשרים, האור הזה יאיר רק לאיש אשר חשך הפגעים ישופנו, אשר ידי הצרות הושיבוהו במחשכים, הוא יראה בו אור אמת, אור עולם –

– ומה היא השפה אשר בעבר השני? – שאלתיו.

– היא שפת בריטאניה הקדושה בעיני גם היא, כי היא השיבתני אל המנוחה, רגע קטן שכחתי אלוהי עושי, צור ממנו חצבתי, שפת אבותי אבות העולם – קרא באנחה – אך שבתי ונחמתי והשפה הזאת הועילה לי להזכירני שפת אבותי אשר שכחתי כמעט, לכן גם השפה הזאת קדש לי. ואתה התדע שפה מלבד שפת הארץ? –

– אני למדתי לקרוא שפת אשכנז, אך לא עשיתי בה חיל – עניתיו.

– ומדוע לא תשים לבך ללמוד שפה מאחת השפות –

– איך אלמוד בלי מורה! –

– אם תחפוץ לדעת שפת בריטאניה אורך –

– בכל לבבי – עניתיו ואזכור פתאם כי לבעבור שמוע עצה מפיו באתי לביתו ואמר: אך עתה באתי אליך לבקש עצה מפיך –

– השמיעני חפצך וכל אשר תמצא ידי אעשה לך –

– הנה עון נורא ירבץ על לבבי, כרשע ובוגד פשעתי היום, ובכל זאת בשמים שהדי, כי לא חפצתי עשות רע וכאש תפת תקד בקרבי החטאת אשר עשיתי היום, השטן

הסיתני ויוכל לי, פתני בלשונו ואפת לעשות רע אשר בכל
ימי חיי יקום בי כמלאך אכזרי לענות נפשי – אמרתי ואוריד
לארץ ראשי כי חזק עלי יגוני.

– ומה עשית? השמיעני אולי יש תקוה להטיב –

– מעות לא יוכל להתקן – עניתיו באנחה ואספר לו
ככל אשר קרני מיום בואי אל העיר עד היום. בשמעו את
אשר עשיתי לשלמן התעורר ועיניו הפיצו אש פלדות עד כי
נבהלתי מפניו, אך לאט לאט שב למנוחתו ויאמר: אכן
חטאת נוראת דבקה אחריך, אך לא ארשיעך כי אראה כי
לא מרע לב עשית זאת כי אם מרפיון רוח, והנחם אשר
בלבך יעיד עליך כי עוד ישרה נפשך בך –

– אבל השמיעני מה אעשה? אולי אוכל להיטיב את
עותתי? – הוא החריש ויחשוב מחשבות ואחרי כן אמר:
אמנם כן הוא מעות לא יוכל לתקן, אפסה כל עצה ותחבולה
להטיב את הרע, אחת היא עתה לשלמן אם יִוָּדַע לו כי
בגדת בו, כי הועיל לא יוכל, ורק לנפשך תָּרֵעַ, אמנם
אבקש עצה להצילך מידי יהויריב לבל יוסיף הדיחך, וידוע
תדע כי הבליעל הזה הרבה הרע, הוא דכא עד עפר כבוד
בית בן־שמריה אבי האיש אשר ראית פה אתמול, ואם אמרתי
אספרה לך מעשי הזד הזה אז תקצרנה שפתי להשמיע אף
שמץ מנהם, וידוע תדע כי גם אותך לא ינקה ובבלות חפצו
בך אז ידכאך גם אותך לבל יִוָּדַע לאיש את אשר עשית
בעצתו, אך אני ורעי בן־שמריה נועצה יחדו איך להצילך,
כי אראה כי ישר לבבך לכן המצוה על כל איש ישר להצילך
מידי זדונים, עתה לך, ושוב אל בית שלמן ומחר תבוא
הנה שנית, אך פן יקרך אסון ולא תוכל לבוא הנה אז
תשמיעני במכתב ואחיש להושיע לך בטח בי כי לא
אתנך למוט –

– אמנם בכל זאת יחשיב לבי, כי החובה עלי להשמיע
לשלמן את אשר עשיתי לו ואם איש ישר הוא יסלח לפשעי
ואם אין עוני אשא כי חטאתי לו –

– אל תעשה כזאת, כי הנעשה אין להשיב, ומדוע תרע לנפשך אם לא לעזר ולהועיל תהיה זאת לו? שוב לביתו וראה את אשר יעשה שם ואם יקרה אותך דבר מה או אז תמהר להשמיעני –

שבתי לבית שלמון ולבבי נשבר בקרבי בראותי כי תאניה בבית כאבל מתים, אדון הבית הובל באזיקים לבית הסהר ואשתו תתיפח ותמאן הנחם. בשלי הרעה הזאת – קראה נפשי בתוכי – אני הסבותי בנפש נותני לחמי, עוני נכתם לפני אלהי המשפט וידעתי כי לא ינקני. בבי תמרורים בכיתי כל הלילה בחדרי ונפשי מאנה הנחם, כנחל שוטף פרצו דמעותי, כסערות תימן סערו אנחותי, הה למה לא מתי בטרם אנה השטן לידי את הבליעל הזה? מדוע לא גועתי בקרח בדרך? למה לא נפלתי בידי השוטרים בעיר נצב? מדוע קרא לי דרור מבית האסורים? למה קמתי ממשכבי בחלותי? הלא טוב מותי אז נקי כפים, מהיות עד הנה למען עשות עול כזה, עון אשר עליו ישמו שמים. האם לא חרפתי את שם מנשה, האם לא נתתי לגדופים שם עכבור ועתה הרעותי עשות כמהם. הה! לא שמעתי בקול הובר צדק אשר יסרני מלכת בדרך הזדים האלה, בלבי בטחתי, באמץ רוחי נסמכתי כי לא אעשה מדחה כי לא אאלף דרכי עקשים ועתה הה! – כה המה רוחי בקרבי כל הלילה ולא נתן דמי לי.

י׳.

שַׁלְמַּת רְשָׁעִים.

לא המצוקות אשר יציקו לנו אויבינו מצוקות הנה, לא הצרות אשר ימיטו עלינו שונאינו צרות הנה, המצוקות אשר יציק לנו רוחנו, הצרות אשר תולדנה בלבנו, המוסר האכזרי אשר תיסרונו כליותינו אך הנה מצוקות וצרות הנה. זמרי, קין! – שמעתי קולות באזני וכבמת מטבח ועליה יכרע שלמון לטבח הציג דמיוני לפני אך אחזה השנה בשמורוה

עיני. כה בלותי הלילה בעצר רעה ויגון ולמחרת בבקר בעמדי להתפלל לא נתנו עיני פוגת להן בהשמיעי בשפתי: ולמלשינים אל תהי תקוה. יהויריב התבונן בי, זאת ראיתי ואותר בבית התפלה גם אחרי אשר כלם הלכו איש לביתו, כי יגון דכא נפשי ולא יכולתי לשוב לבית שלמון. ישבתי אל השלחן ואקח לי כתבי הקדש אולי אמצא בהם נחמה, אך גם המה קמו ליסרני: ארור מכה רעהו בסתר, נגלה לעיני בפתחי הספר. יהויריב הרבה להתפלל ויותר גם הוא בבית התפלה וכאשר יצאו כל הנאספים נגש אלי ויאמר: למה נפלו פניך? — בתחלה לא עניתיו, כי לא מצאתי און לי להשיב דבר, אך אמצתי לבי ואענה: מי יתן ונפלתי לבאר שחת בטרם שחתי דרכי ובטרם הטיתי אזני לעשות דבר בליעל אשר זכרו יורידני דומה —

— ומה עשית? —

— כי סגרתי את מטיבי בידי מבקש נפשו —

— מי הוא מיטיבך ומי הוא מבקש נפשו? — שאל במנוחה כאיש אשר לא ידע כל עון בנפשו.

— כי נתתי את מכתב שלמון על ידך למען תצמית בבור חייו —

— מה זה תבענה שפתיך? — קרא בשממון — האם רוח עועים מסך ה' בקרבך, כי תדבר דברי רוח כאלה? איה איפו נתת לי מכתב ומה הוא המכתב? לא אדע דבר! —

— הלא אתמול בבקר החלפת את המכתב ובלילה הובל שלמון לבית הסהר —

— כאיש אשר אין ברוחו נכונה תדבר — ענני בקול מושל — אך אחם עליך ולא אקצף כי אראה כי בינתך הסתתרה, אבל אזהירך לבל תדבר כאלה, כי לא אדע עד מה אל מה ירומון מליך, או אולי נתת את המכתב על יד איש אחר ותשכח, אך אני לא אדע דבר מכל אלה — . מורשי לבבי נתקו ודמי עורקי התגעשו כגלי איש בשמעי

רבריו ואקרא בחמה : ואיך תכחש ? הלא מידי לקחת אתמול את המכתב והיום לא תכירני ? ! –

– ראה אראה כי משגע הנך ממראה עיניך ואין דרך אחרת בלתי אם להובילך אל בית משגעים – פלצות בעתתני בשמעי דבריו ואומר לענות אותו דבר, אך הוא עזבני וילך לו וכעבור רגעים אחדים באו שני שוטרים ויקחוני ויובילוני אתם.

יח.

מוּסַר אֱוִיל.

בחדר צר אשר ערפל חתולתו, קירותיו מכוסים במי מרמנה והרצפה מכוסה בבוץ, הביאוני ויסגרו בעדי הדלת ויצאו.

במעון הצר הזה ישבתי על אבן אשר היתה על הרצפה, ישבתי כאיש אשר אין ברוחו נכונה, ומחשבות עלו על לבי אולי משגע הנני, או אולי חזיון לילה יענה נפשי. גם כל אשר עשיתי ואשר עשו לי כחלום נראה לי, אך כרגע נוכחתי כי לא מתי, כי אדוני הבית, העכברים, נחרו בי כתלמידי הצדיק וימאנו תת לי מנוחה בבית אחוזתם. אמנם אף כי רעה נוראה קראתני ולא ידעתי עוד מה יֵעָשֶׂה בי, בכל זאת סבלתי במנוחה את קשי יומי הרבה יתר מבימים אשר עברו, כי כמוסר שדי היה המקרה הזה בעיני. אל זועם פקד עלי אפו כי חטאתי לו, באשמתי בא שלמון עד ירכתי בור, וכגמול ידי השיב לי. הרעיון הזה היה כנחמה לי על צרתי ולרגלו שבה גם מניחה ללבי ואחל לחשוב מחשבות להנצל. כעבור שעות אחדות בא אחד השוטרים ויביא לי לחם ומים ויחפוץ לצאת, אך אני בקשתיו כי ישמע בקולי ויותר וישאל: מה חפץ לך בי? –

– שמע נא – אמרתי לו – הביא לי עט עופרת וגליון אשלם לך בכסף מלא –.

– כמה תתן לי –

– שלשה שקלים כסף אתן לך, אך תלך ותתן את המכתב לאיש אשר אומר לך –

– אם תתן לי בראשונה את הכסף אעשה כדבריך –

– כאשר תביא לי עט וגליון אתן לך שקל כסף וכאשר תביא מכתב מהאיש אשר אשלח לו את מכתבי אתן לך שני שקלים – הוא נתן ידו תחת בדל אזנו להתגרד בה ויחפוץ לענות ולא מצא דבר, ואחרי כן אמר: תן לי כעת עשרים אגורות ואקח יין־דגן ואמלא שאלתך – נתתי לו את אשר בקש וכעבור שעה הביא לי עט וגליון ואכתוב אל בנימין ואשמיעהו את אשר קרני ובכליון עינים יחלתי לתשובה, אך לא באה. אין זאת כי אם רמני השוטר ולא נתן את המכתב על ידו, או אולי נפל המכתב בידי יהוירִיב, עלה פתאם רעיון על לבי ואתחלחל מאד. כה עבר הלילה במפח נפש, אך בכל זאת נעמה לי המנוחה בלילה ההוא בבית האסור מבליל אתמול בבית שלמין, גם ישנתי שעות אחדות על האבן וחלומות לא חתּוני. למחרת בבקר בא שוטר אחר אלי ולחם בידו.

– איפו הוא השוטר אשר הביא לי אתמול – שאלתיו.

– הכלב שתה לשכרה כל הלילה, כי סגר את מכתבך בידי איש אשר נתן לו שלשה שקלים –

– הנה כי כן – אמרתי במגנת לב – אשר יגורתי באה לי כי הקים יהויריב אורב לבל יודע לאיש את אשר עשה לי –

– אם תשלם לי אז אוליך את מכתבך אל אשר תחפין –

– שלשה שקלים אתן לך כאשר תביא לי מענה –

– חמשה תתן –

– חמשה אתן, אך מהר והביא לי עט וגליון – הוא הביא לי עט וגליון ואכתוב שנית וגם פניו לא ראיתי עוד.

– גם המכתב הזה נפל בידי יהויריב – אמרתי בלבי ולא הוספתי לכתוב עוד.

– כה ישבתי ששת ימים. ביום השביעי באה רוח עצה בלבי וכבוא השוטר בקשתי כי יביא לי עט וגליון ואכתוב

שלשה מכתבים למען יהיו נכונים בידי לעת מצוא, את האחד לבנימין, השני לבן־שמריה והשלישי לאשת שלמון ואבקש מאת השוטר כי יביא אלי אחד היהודים.

– לא אוכל עשו כזאת פן יראו ונתפשתי –

– שלשה שקלים אתן לך –

– חכה עד הלילה ואז אביא אליך אחד ממכירי – בלילה הביא לי השוטר איש יהודי לבוש בגדים צואים וקרועים מכף רגלו עד קדקדו. השמעתיו חפצי כי ישא את מכתבי לאשת שלמון והוא נאות לי כרגע ואבטיחהו לשלם לו כאשר יביא מענה. במכתב השמעתי לאשת שלמון כי על פי יהויריב באתי בבור ואבקש ממנה כי תעשה עמי חסד ותשלח את המכתב אשר סגרתי במכתבה לבנימין ואשמיעה כי שני מכתבים אשר שלחתי לו נפלו בידי יהויריב.

למחרת בבקר נפתחה הדלת ושר גדול נסה להציג כף רגלו על מפתן החדר, אך נסוג אחור בבהלה כאשר עלתה צחנת הרקבון באפו וישאל: היש פה איש? –

– יש אדוני – עניתיו בקול התחנונים.

– בוא הנה – אמר השר. יצאתי לאולם הבית ועיני חשכו בראותן אור אשר לא הסכינו לראות זה ששה ימים.

– מי הביאך הנה? – שאלני.

– שני שוטרים –

– ומה פשעך? –

– לא אדע –

– מה פשע הנאסר הזה? – שאל השר את שר אחד הנצב על ידו.

– גם אני לא אדע – ענהו. כן שאל גם לשני ושלישי איש לא ידע.

– כמה ימי שבתך בזה? – שאלני השר ואחד מהעומדים מהר לענות: אתמול הובא הנה –

– ששה ימים הנני יושב במאסר ולא אדע מה פשעי ואיש לא שאלני –

– היש לך מכתב תעודה? –
– יש אדוני – עניתיו ואראה לו.
– היש לך מכיר בזה? –
– את בנימין העושה בורית ואת בן־שמריה אביר –
– לך אחרי – הלכנו אחריו ונבוא אל בית המשפט.
השר ישב על הכסא וכל השרים עמדו לפניו ביראה ופחד ויהוא נתן קולו על אחד העומדים לפניו: השמיעני האם בית משפט או בית מרצחים הבית הזה? – השר נבעת וימלל בלשונו דברים אשר לא הבין שומע.
– ענני דבר, מדוע הובא האיש הזה הנה? –
– לא ידעתי – ענה השר ביראה.
– ומי ידע? איש לא ענה דבר.
– מי המה השוטרים אשר הביאוהו הנה? – איש לא ענה.
– התכיר את השוטרים? – שאלני.
– אני אכיר אותם –
– העבירו כל השוטרים לפניו – נתן השר צו, כל השוטרים באו וכרגע הכרתי את שני השוטרים אשר הביאוני.
– מי צוה עליכם להביא את האיש הזה הנה? – שאל השר את השוטרים.
– המשנה לשר בית המשפט – ענו השוטרים.
– קראו את המשנה – נתן השר צו. המשנה בא ופניו נפלו מאד בראותו את השר ואותי.
– אתה נתת צו להביא במאסר את האיש הזה? – שאל השר בשומו אל המשנה פניו.
– חטאתי – ענה המשנה.
– ומה עול מצאת בו? –
– הוא משגע –
– אם כן בית מקלט למשגעים הבית הזה – קרא השר ושחוק נראה על שפתיו – אך מי הגיד לך כי משגע היא? –
– יהויריב שלח להשמיעני כי הוא השתגע בביה התפלה –

– ומדוע לא צוית להוביל אותו לבית המשגעים ? –

– חטאתי אדוני, שכחתי –

– איפו תגור ? – שאלני השר.

– לבית בנימין העושה בורית אשים פני אם תתנני אדוני הצדיק לצאת מזה –

– כתוב את שמך ובית בנימין על הגליון ולך בשם ה׳, אך אל תשנה מקימך למען ידעו השוטרים לבקשך כאשר אמצא חפץ בך – כצבי נמלט מפח מהרתי לבית בנימין, והיא התחלחל בראיתו פני כי לא רחצתי פני במים ולא החלפתי את כתנתי זה שבעה ימים. ספרתי לו מכל הנעשה לי והוא קרא באנחה: אכן זה הוא יועץ בליעל, אך ה׳ הצילך מידו, ואני לא ידעתי עד מה, כי לא אחד ממכתביך בא לידי. אך ה׳ שלח לך מלאכו ויצילך, השר אשר קרא לנפשך דרור בא הנה זה ימים אחדים לבקר את כל בתי האסור ויהי לרבים לפלטה גדולה ולולא היא מי יודע אם לא אבדת בבור ואיש לא ידע –

מן העת ההיא נותרתי בבית בנימין, כי לא נתנני לשוב אל בית התפלה ואל החסידים, מפתי אכלתי ובביתו שבבתי ויורני שפת בריטאניה ובן־שמריה הורני חכמת החשבון למען אמצא חית ידי בבית מסחר. עשיתי חיל בלמודי כי בשום לב הגיתי ומורי שמחו בי. בביתו נודעו לי דרכי הרשע יהויריב ואחיו, ואשמע את אשר עשה בנכליו לשמעון בן־שמריה אבי רעי ומלמדי. שמעון היה אחד מעשירי העיר ויהי ימים רבים ראש הקהל, אך יהויריב ואחיו החסידים כרו בכל עת שוחה ללכדו, כי קנאו בו והצדיק בצבועאל נתן למו תעצומות, כי לא האמין בשמעון אשר בקש דעת ויחנך גם את בנו על ברכי הדעת, ובנו זה השמיע בקהל כי רוחו לא נאמנת את הצדיק וחסידיו ויעלה אף כל החסידים וירדפוהו ויטלו שתים על שמעון אביו, כי ישלחהו לצבועאל להתודות לפני הצדיק על חטאתו, או כי יקח לו אשה אחת מבנות יוזבד העשיר אשר התחשב כראש החסידים

בעיר, אך בנו מאן שמוע בקולם והוא לא עצבו מימיו ולא הכביד עליו אכפו כי יביא צוארו בעול החסידים, אז פרצה המריבה בין שמעון ובין עדתו וירדפוהו ויבקשו לו תאנות ויהיריב בראשם, והפצם הצליח בידם לדכא את שמעון תחת רגליהם, כי גם יד שר העיר אשר הרבה הרע ויטה אחרי הבצע, היתה אתם להכריעו וימצאו בו קשר למלך ויצא משפטו להגלות לארץ אחרת עשר שנים, אז עזב גם בנו את הארץ ויסע מארץ אל ארץ ארבע שנים עדי שב אל עיר מולדתו למען מכור את בית אביו וכל אשר לו ולבחר לו מקום מושב, אך לא עשה כזאת ויותר בעיר שבמה לתמהון לב כל יודעיו. אלה וכאלה שמעתי בבית בנימין ומדבריו הבינותי כי גם היא יליד ארצי תנהו, אך הוא לא השמיע דבר על אדותיו ואני לא אצתי לדעת סודו. כשנה תמימה ישבתי בביתו ואדע את שפת בריטאניה ואדבר בה כאיש בריטאני מלדה ומבטן, כה הגיד לי בנימין, ונשיח בכל עת רק בשפה ההיא, וגם חכמת החשבון באה בלבי, אז החלו לחשוב מחשבות על אודותי, להכין מצעדי ויהלכי בעצותיהם; בנימין אמר כי אלך לעיר אשדות או לאחת הערים סביבותיה לבקש לי בית אשר אעבוד עבודתי, ובן־שמריה אמר כי אשים פני לארץ אחרת. אך שניהם גמרו אמר כי אעזוב את העיר לבקש לי מחיה, ובן־שמריה אמר לתת לי מכספו מאתים שקלים למען תמצא ידי לנסוע ולבקש לי מקום ואגמור אמר לעזוב את העיר בעוד שני שבועות אחרי עבור ימי חג הפסח.

יט.

מַחֲלַת לֵב.

אך בימי הילדות ימצא איש נחומים במליא כף נחת אחרי מלא חפנים עמל; ברגע יסלח הילד למיכרו בשיט בימין אם בשמאלו וישים לו ממתקים, עד ארגיעה ימהר

דמעה מעל פניו, אשר בכה בכשלו ונפלו, וישיש אלי גיל כי ימצא און לו לרוץ ולהשתעשע את הילדים אשר כגילו, כי רק אשר לפניו יראה ועוד לא הסכין לחדור בערפלי העתיד, על כן לא יעמיק חקור גם בזכרונית ימים עברו, ואך אשר בידו לו הוא, ועל כן יתננו לבו לשמוח בעת שמחה ולשכוח עמל בעת טובה. כן המה הילדים וכן המה גם הבאים בימים, אשר לא לבם יהלוך בחקר והלך נפש, להם ימתקו רגעי שמחה ושנות עמל לא יזכרו כאשר יעברו ונאספו. אך לא כאלה היה חלקי בעת ההיא, ימי הילדות עברו, מבלי אשר הראוני בשמחה, וזכרונם הרוני לענה. הם לב האנשים, אשר בחמה המה, לא מצא קן בלבי, אשר בקש דעת ומשפט, ולבבי זה אשר בקש דעת הוא בקש גם גדולות, גדולות אשר אולת כחו ממצוא וגם כל האדם לא ימצאנו. בקשתי למצוא אך צדיקים בעת אשר לא בדרך צדיקים אחזה רגלי, בקשתי בית, מנוחה ועֹנֶר מבלי אשר עמלתי למצוא אותם בעמל כפי, לכן היתה לי העיר כמערת פריצים, אף כי שני אנשים צדיקים נמצאו בה, אשר הרבו להיטיב עמדי בנדבת ידיהם ובנדבת פיהם, הלא המה בנימין ובן־שמריה, וכארץ תחתית היתה כל הארץ בעיני, אף כי גדל הון ערך המתנגדים וצדקתם בעיני, מעת אשר ראיתי דרכי החסידים, ולבי לא נתנני לשוב גם אליהם, כי עת אשר הגדתי להם צדקתם גם רעתם זכרתי ואתנודד.

חולה אשר לחמו במעיו נהפך וכמרורת ראש ולענה בפיו אשר על כן זהמתו חיתו לחם הוא יבחל גם במאכל תאוה ויקרא למתוק מר, והחולה אשר הוכח במהלת נפש, אשר דרכי לבו מְבֻלָּעִים ומחשבות רוחו תהפוכות, הוא אך תהפוכות ואון יראה. גם אני הבטתי אך עמל ואון ואקוט בפני על כל מראה עיני ותחת כי עד הנה היה לי הרעיון ה ר ח ק נ ד ו ד לחגא, בקשתיו עתה בכל לב. הרחק נדוד בקשתי, יען כי המרחק נעלם מעיני, ונפשי אותה, רוחי בקש, לבי חפץ ולא ידעתי מה המה מבקשים, אבל מנוחה

לא נתנה לי בבית מנוחתי. לפעמים שאלתי את נפשי: מדוע לא אמצא נחת בבית בנימין, בחברת הרעים ישרי הלב, אשר בצדק יתמכו בימיני ובלשון אמת יורוני וידאגו עלי גם לעשות לי בית, מה זה יבקש עוד לבי, מדוע הוא נגוע כל היום? למה רוחי נכאה כמו צר לי המקום? אך לא מצאתי מענה.

ויהי אחרי אשר שבעתי נדודים וכעס כשלש שנים, מעת אשר עזבתי את שכולה, ואחרי אשר הוספתי רב דעת ומכאוב בהגלות לעיני דרכי החסידים, מזמותיהם ונכליהם, אשר כדבר באפל יהלכו לאכול על ימין, לטרוף על שמאל, לכלה את שנוא נפשם ולבלע את אשר לא יתן להם יד, אחרי אשר למדתי גם אני ארחות הזדונים האלה, הדורכים ברגל גאוה על כל יושר וצדק ורק לאמץ כח אגודתם כל מגמתם, ואשר עשו המה גם אני הייתי עושה מבלי דעת ומיראה ואהי לִכְּפִין בידיהם לבלוע צדיק, ואחרי אשר מצאתי גם אני חלקי: רע פנים, מכשול לב ונפש נכאה, גמרתי אמר לעזוב את העיר אשר היתה לי לבלהות ואת הארץ אשר אך תהפוכות ראיתי בה, אולי אמצא מזור לתחלואי לבי. מה גדול שבר האיש אשר יבקש להסתר מארץ מולדתו, אשר יחוש מפלט לו מאחיו, זאת ידעתי אני בעת ההיא. עד הנה חשבתי כי רק עם אחד בארץ, הוא עם ישראל ויתר העמים על משפחות החיות והבהמות יחשבו, להם לא חלק אלוה חכמה, לא חלק להם באלהי אמת ולא נחלה בחיי עולם, וכל מעשה ומפעל אשר ראיתי בני עמי עושים היה כמעשה ב נ י ה א ד ם כ ל ם בעיני, כי רק המה נקראים בני אדם, חשבתי למשפט, וכאשר חם לבי בראותי עמל ואון, נשבר לבי בקרבי ובכיתי לקשה יום, וגם לקשי יומי אני, אך לא חשבתי מחשבות להמלט מצרה, כי אנה אברח? איפו אסתר, אחרי כי כל בני האדם עוו דרכם ויעותו משפט? ורק זאת עצרה בעדי לבל אתן לזרים ידי, יען כי לעזוב את עמי ולהתרועע את עם זר היה בעיני כמו לוא אמר לי

לבי: עזוב את בני האנשים ושכון בתוך לבאים. אמנם עתה אחרי אשר למדתי דעת לשון וספר אשר לא לבני עמי המה ואבין להבדיל בין עם ועם, ארץ וארץ, כי נסכו עלי מורי בנימין ובן־שמריה רוח דעת, ויורוני כי איש איש לאלהיו ישא עין, באמונתו יחיה ובמשפטי בני האדם ילך לבו ואדע כי אנכי לישראל אני, ממנו יצאתי ובין בניו אחשבה, בכבודו אתימר ובחרפתו יחורו פני, ובהתבונני למעשי המעקשים ארחותיהם, גדל בעיני עון אחי אלה מעון סדום, אשר בניה שחתו רחמם מכל בן נכר ובחוץ ילין בה גר ובת עמי לאכזר לעמי, איש את אחיו יבקש לבלוע, לא לקראת עמים זרים אשר ידכאום כעש, אשר ירמסום כטיט חצות יערכו קרב ומלחמה, לא נגד שוגאיהם בנפיש אשר ישלחו בהם לשונם לשון אפעה ישלחו חציהם, כי אם ללב אחיהם בני צרתם, אשר יחד ישימו גום כעפר חצות לכל זד ובליעל! כה הרשעתי כל העם בעבור רשעת שנים שלשה פועלי און ואצדק בעיני במשפטי אשר חרצתי כמו אם נקיתי מעון ואך טוב וחסד רדפתי כל ימי חיי. אכן זה הוא פרי הדעת אשר לא גמל! עיני האדם כי תפקחנה תראינה בראשיתן אך פני אחדים ומום בם, וימים הרבה יעברו בטרם ישכיל לראות פניו בראי מלוטש, ובכל זאת יבקש להורות, להדריך ולהטות לרוחו אדם רב באמרו מצאתי חכמה, וכמה יקראו מלא כל ימיהם אחרי המעקשים ארחותם מבלי אשר הבינו לפעולות ידיהם המה! . . . רוחי נשבר ויקרע לגזרים, אהבה לעמי ואיבה לו, צדקתו ורשעתו מצאו הליפות בו ידים ולא היתה בו נכונה. לשוא קרא בנימין באזני דברי ימי העמים ללשיניתיהם ויוכיח כי עמים רבים יעמיקו ישחיתו ירבו הרע אלפי פעמים יותר מעמי, לשוא הראני את עם הארץ אשר לא ידע מוסר ודרך החיים, וכבהמות יער איש לעברו יתעו בדרך אשר יכרה להם תאות לבם, ובכל זאת לא ישא כל העם עליהם הרפה, וכנגדם קרא בשם ישרי לב מעמי אשר ששו אך לעשות צדק, והחכמה והיושר היו אזור חלציהם ואיש לא

זכר את צדקתם, לשוא העביר לפני מהזות נוראים מרגיזי נפש ומעכרי רוח כל בשר איש, אשר ארץ ספרד הָעֲקֻבָּה מדם חוללתם; בשומו לעיני במת מטבח ועליה יכרעו אלפי בני ציון הנרחים, מַגִּישִׁים להרג על אמונתם החקוקה בְּתָו־שדי על לבביהם הטהורים כטהר נפש האדם בטרם שמע חלקת לשון הנחש המדיחו ללכת בדרכי שאול, ובערכו הקרבנות האלה, אשר רק אמונתם ובור לבם חטאתם, מול בני השחת, המה הכהנים, אשר ירוממו אלהי האהבה בשפתם ורצח ודם בידיהם, העוטרים את הבמה מסביב וישירו שירי הללויה בפה חנף, בעת אשר לבם יכין מרמה ורצח לנפשות נקיות ועיניהם תראינה לבת איש אוכלת אביוני אדם בלי עון, ואלה הצאן האובדות אשר לטבח הֻבְרָעוּ לא יתחננו למרצחיהם, לא ישימו באלוה תפלה על כי הסתיר פניו מהם בעת אשר דמם מֻגָּרִים כמים למען קַדֵּשׁ שמו, כי אם גם המה יהללו יה בצאת נפשם מגויתם הנענה לחסות בצל אל שדי, רעיותיהם בין זרעותיהם, טפיהם על כפיהם יעמדו הכן בלי רטט ומרך לב לתת גויתיהם לאש אוכלה בצפיתם כי נשמותיהם תעלונה אבר למשכן אש אוכלה אש, ואלה המחזות אשר למראם גם לב נמר אכזרי נהפך לחמלה, לא הרכו לב האכזרים אשר הוסיפו לדבר שקר ממרום ולחזק בידי השואפים דם להוציא גם שארית הפלטה אל גיא ההרגה . . .

לשוא הראני תועבות כאלה וכאלה יוצאות מבית העמים, ויוכיח כי גם על רשעי עמי לא יכבד העון אחרי כי לא בידם עתיתיהם ושונאיהם הדיחום מהדרך הטוב בסגרם לפניהם שערי החיים, ולא יתנו להם ידים למצוא חית ידם ביֹשר וצדק, וכי אלה המרעים רק בעזרת השפטים אשר כזאבי ערבות ישאפו בצע מעקשות יעשו מעשיהם, ולוא שב המשפט לצדק כי אז הלכו אחריו כל ישרי לב והרשעים בחשך נדמו, כל אלה לא הועילו להשיב חמתי מאנשי עברתי, ואחרי כי כל רעתם ראיתי ורעת רָעֵי העמים לא נגלו לי, לכן החזקתי בדעתי כי המה הרבו הרע מכל הרשעים אשר על

פני האדמה, והרעיון הזה היה כקוץ מכאיב בלבבי לקרעהו בלי חמלה ואשנא את עמי באהבתי אותו, כי אמנם אהבתי את עמי מבלי דעת מה עזה אהבתי לו, ולולא אהבתיו כי אז לא התחמץ לבבי בזכרי רעת הרעים בו, אכן האהבה היתה עצורה במעמקי לב והשנאה נשאה על דל שפתי, ומדי זכרי את החסידים ועלילותיהם כן חם לבי ושנאה מלאה חדריו, אשר על כן גמרתי אֹמר לשמוע בקול בן שמריה ולעזוב את הארץ, לבל אשוב ואראה פניהם. ויהי בשבתנו יחד בביתו בדברנו אדותי ואדות הדרך אשר אבחר הוצאתי כל רוחי ואומר: ולעצתך אקשיב ואעזוב את הארץ, כי כאש תֻּקַד בלבי מדי אראה את היהודים בארץ הזאת –

– כדבר אחד ערלי הלב אשר מדי הסירו סבל אמונתו מעל שכמו תדבר – קרא בן־שמריה בתמהון – ראיתי רבים מאלה אשר לא ראו דעת יפשעו בעמם ויתנו שמו לשמצה ויתקלסו בו, אמנם מפיך לא פללתי שמוע כזאת. הן קראת בספרים ואמרת כי תדע לשפוט משרים, כי בכל הארצות ובכל העמים ימצאו רעים וטובים ולא תרשיע את עמך כי בכל העמים חבורות ומפלגות מפלגות רעותה תרדוף בחמה, גם בכל העמים מתקדשים, מתחסדים ועושי רמיה, ועושי צדקות באמת כאשר ימצאו בישראל תבקש ולא תמצא. הנה החסידים הרעו לך ותקרא חמס ומדוע שכחת את המטיבים עמך ועם כל אדם? ומדוע לא תזכיר את המתנגדים אשר בפיך השמעת באזני תהלתם כי ישרי לב המה?

– גם בישרים האלה חרה אפי, כי יחבקו ידים ולא יתעוררו להסיר את הצרעת הממארת הזאת מקרב בית ישראל, כי מדוע לא יאזרו כח ועז לבער אחרי חבר הבוגדים האלה עד תמם לבל ישאר להם שרש וענף על אדמת ישראל, הלא גם המה יחטאו כי יראו עין ולא יתבוננו, מדוע לא יעשו כלם אגדה אחת לגלות רעות הסוררים האלה באזני שרי הממלכה והמה יעשו בהם שפטים –

– וזאת תחשב בעיניך לצדקה, כי יכה איש את אחיו

בלשן ? ! – קרא במנור ראש – כי יתנו חרפה על כל ישראל,
למען בער הרע ירבו הרע ! אמנם כבר השמיעו רבים כדבריך
וגם זקנים ממך לימים כפיך דברו , אכן המה כלם נבערו
ונכסלו כי לא ידעו דרך צדק. האיש המכה רעהו בלשון לו
רשע ומלשין יאמר , ומה גם להכות בלשון מאות אלפי איש
מבני ישראל יען כי נמצאו בהם רשעים. האיש אשר יאמר
לעשות כזאת הוא רשע וזד ויצדיק במעשיו את אלה הרשעים
בעיניך. אמנם לוא גם לא נחשב זאת לעון וידענו נאמנה כי
השרים אך טובתנו ידרושו , גם אז לא צדקו במעשיהם כי
לא הצליחו. לא בזרוע רמה נשים דלתים ובריח לרוח קטב ,
לא במגן וצנה נעמיד נגד דבר באפל יהלוך , הוא על פנינו
יעבור ויחלוף, ישים שמות ולא נראה, יחבל ארץ ולא נדע
מאין נפתחה הרעה. וכל משכיל על דבר ישב בביתו בעת
רעה ויסגור דלתים וחלונות לבל יעלה בם המות , יתבונן
באהובי נפשו להצילם ממוקשי מות , יכין ארוכה ומרפא
לנגע , אך אם שלח הדבר יד ויטרוף אחד מהם אז אין אומר
השב , ישלחוהו ויטהרו את הבית לבל תגע הרעה עוד יתר
היושבים בו , אך אוי לו להאיש אשר יבטח באמץ לבו ויצא
ללחום את המגפה ויבקש להמרות רוחה , אז כלה ונחרצה
עליו , כי היא תגבר חיל ותשים שמות במקום מצאה משכנות
לה – הזכור תזכור עוד את אשר קרה פה עת אשר גאה גאו
מי הנחל ויעברו חק , ובעל הרחים , אשר נפשו מרה לו על
אוצר דגני פן ישטפוהו משברי המים, עשה שכר בפני הגלים
למען הציל בלעם מפיהם, הלא תזכור אחריתו ? המים פרצו
ועברו, וברעם ורעש אחזו בירכתי בית הרחים וינערוהו
ממקומו ויפיצוהו לרסיסים וגם אדונם העושה שכר מצא
קברו בין משאות ביתו ואוצרות דגני אשר אמר להציל ביום
עברה. הנה כי כן היא דרך התבל, אם תשים מעצר לרוח
יגבר כח , כי אין אדם שליט ברוח , על הגויה ישים איש־
זרוע מתג ורסן , אך אולת ידו מכלוא את הרוח. והדבר
הזה היה למוקש לישראל מימי עולם , כי לא הבינו אל

פעולת הרוח והקדישו עליו מלחמה, ועל כן רבו הפישעים בהם. לולא קמו בימינו להלחם נגד אגודת החסידים, כי אז כאשר באה כן הלכה לה, רוח הדעת עבר על הארץ ויגרש אותה ואת כל הבלי שוא גם יחד, אך ברבות צורריהם כן יחבלו מזמות להנצל וכן יעשו היל, והלא הצדק אתם לקום בפני רודפיהם ומי זה ירשיע את הנלחם את לוחמו? אם ימצאו בהם אנשים אשר לבם רע ויבקשו עשית רע גם מבלי כל יראה, הלא גם המה אך אנשים המה, וכאשר לא נרשיע עם כלו על כי ימצאו מרצחים בקרבו כן לא נשים אשם נפש המפלגה כלה באשמת אחדים ממנה, אך האיש אשר לא ידע דרכי התבל לא יבין את זאת והוא ירע למנגדיו גם ישחית נפשו. הסר כעס מלבך וראה והתבונן כאיש דעת ואחרת תדבר–

– אמנם חי נפשי כי לא אבין למליך – קראתי משתאה – האם למליץ יֹשר תהיה לבני עולה אלה? האתה תגער באלה אשר יאמרו לגדע קרן הרשעים האלה? אתה אשר כבודך הֻלל על ידם ובאשמתם נגזר אביך, האתה תפצה פיך לדבר טיבות עליהם גם להצדיק? בינתי תסתתר! –

– הרגיע רוחך ובינה למלי, לא על כלם אדבר טובות, הזדונים שנואים גם לנפשי. ולוא מצאה ידי לעשות משפטים את הרשעים אשר גרשו את אבי מהסתפח בנחלת אבותיו בזדון לב, מבלי אשר ארע לישרים בלבותם כי אז עשיתי זאת בשמחת לב ותהי לי שלומים לריב חרפתי, אמנם לא אעות משפט, ואף כי אוהב אני את אבי כאהבת כל בן לאביו ואולי עוד יותר, כי ידעתי כי בשלי מצאה אותו הרעה, מאהבתו אותי עתה נפשי ברעה תתמוגג, בכל זאת לא אטה משפט להסיר ממנו כל עון למען הגדיל רשעת שונאיו. לוא חשבתי במוך והרשעתי רק את רודפיו אז אולי בקשתי דרך לנקום נקם, אך אני לא כן אנכי עמדי, נפשי ידעת מאד כי חף אבי מפשע לרעיו ואוהביו, אך לא נכחד ממני כי לא ישרה נפשו בו בריבו את איביו, היא נתן חרב בידם להכות אותו חרם, היא הוסיף להם עצמה כי ישיבוהו עד דכא ויצדקו

בעיני העם, ואמנם גם בלבם יצדקו, כי הוא, הה! נשא בראשונה על שפתיו דברי שטנה, והיא הפיל עליהם בלהות באמרו: אני אכה אתכם בלשון. להכות בלשון! העון אשר לשמע אזן יחרד ויבהל ממנו כל ישר דרך, העון אשר כרצח, כשפך דם יחשב בעיני כל טהר לב, העון הנורא הזה אשר היה ראשית חטאת לעם הזה, חטאת אשר השחה השפילה לארץ כבודו ותתנהו לשמצה ולזעוה בעיני מנדיו, התגין הזה אשר בלע חיל עמי ויאכל בניו ובנותיו, כבודו ומאודו ויושיבהו בסתר המדרגה, העון הזה נשא על שפתיו למען הביא מרך בלבב שונאיו, ולא חשב פשע שפתיו לו לחטאה, יען כי מעודו הסכין לשמוע מפי עברים נצים: אני אכך בלשון, אני אלשין אתך אל השרים, ורבים לא רק בדבר שפתים כי אם בפעל כפים יעשו זאת למען בצוע בצע או לנקום נקם, העון הזה היה למכשול לאבי, כי גם הוא בהל על פיו ויחטיא את בשרו להשמיע על דל שפתיו: אני אככם בלשון! ומכשול עונו היה למכשול לו, בו כשל ונפל, ואויביו אשר רדפוהו לא יאשמו כי למען הציל את נפשם מידי מלשין כרו עליו שוחה, וצדיקים המה בעיניהם ובעיני כל האדם כי בערו את הרע, את המלשין מקרב העדה. ומה גם אחרי אשר מפי הצדיק אשר כאלהים הוא בעיניהם יצא משפט אבי לרעה, הוא הסית בו את קהל חסידיו והמה ששו לעשות מצותו ויתברכו בלבם כי צדקה עשו. ואם כי נפשי יודעת מאד כי לא עלה על לב אבי לעשות את הנבלה הזאת אך פיו ענה בו. הנה כי כן נשגה כלנו בלי דעת ונשים חטאת נפשנו בראש יריבנו וגם אתה אם תשוב ותחקור דרכיך ויצרי לבך אולי אחרת תדבר –

– את חטאתי תזכירני – קראתי נפעם – כי גם אני הייתי אורב במסתרים לנותן לחמי, אמנם זכור כי נדחתי בפשע שפתי רשע ולא חפצתי עשות רע, רק יען כי נפתה לבי לשמוע בקול יועץ בליעל עשיתי מרחה ובהודעי מהרתי להיטיב דרכי –

– ומי הגיד לך כי גם אלה הרשעים לא נתעו בשוא, ואם לא גם מדיחיהם נדחו בחלקת לשון רמיה ואם לא ינחמו גם המה ממעשיהם בהודע להם עותתם? ומה עשית אתה לולא קם בנימין להחזיק בימינך? הלא אז אכף עליך המחסור לשוב על עקביך ולדרוש שלום האנשים אשר מאסת בם! או לוא היה לבב בנימין כלבבך להרשיע את כל האדם בראותו כי חטאו, הלא אז מאן אף דבר אתך, הן במו פיך השמעת באזניו כי חטאת נוראה חטאת ובבל זאת האמין בדבריך כי תשוב להיטיב דרכיך, יען מה? יען כי חשב בלבבו, יש לאל יד כל האדם להטיב ולהרע, ואם חטאת בעת אשר הלכת עם שוגים מני דרך תשוב ותעשה טוב כאשר יתמכו אנשי לבב בימינך, ועל כן קרבך לבל תשוב ותפול במהמרת פועלי און, וגם כל אלה הרשעים ייטיבו מעשיהם אם ימצא להם איש אשר יורם בדעת והשכל, באהבה ודברי שלום, כי גם אלה אך שוגים ולא רשעים המה, כי לולא העריצו את הצדיק ויחשבו דברו כדבר האלהים, ולולא חשבו את כל מכחש בו כמכחש באלהים כי אז לא עשו את אשר יעשו –

דבריו הביאוני במבוכה כי לא מצאתי מענה, אך לא הצדקתיו במשפטו, גם היטב חרה לי על כי יִשְּׁנֵנִי אל פועלי און ואני הייתי צדיק בעיני, וחטא חטאתי טפלתי על יהוריב והחסידים מרעיו ואחריש רגעים אחדים, אחרי כן התעוררתי ואמר: אבל הלא במו פיך רוממת תחת לשונך את היהודים בארצות אחרות; ולפי דבריך עתה אין צדיק ואין רשע כי איש לרעהו ישוה –

– אמנם כן הוא, היהודים בארצות אחרות הטיבו דרכם, יען כי הטיבו להם, כי לא יחיו עוד במצור ומצוק וגזל־משפט לא יתעם לעשות רע, אכן לוא הביאו אתם הנה והושיבום במחשכים בארץ הזאת אז היו גם הם כמו יושבי הארץ הזאת, ואם נקרא דרור לאלה היושבים פה ונושיבם בארץ חפש אז ייטיבו גם המה את דרכם, וכאשר יראו באיר החפש כן יראו באור הדעת ויבינו משפט ולא ילכו

אחרי הבלי שוא ושטי כזב, אשר אך הולכי חשכים היושבים בצרה ישימו בם מבטחם —

— אמנם הלא גם בארץ הזאת איש מרעהו יפרד, הן המתנגדים לא ירבו הרע כמו החסידים ואנשים הרבה אנשי צדק ויֹשר ראיתי בתוכם, לא כן במשפחה הרעה הזאת המה כלם אך מזמות און יחבלו והיטיב אין אותם —

— ובעיני ישוו, אלה כאלה אנשים המה, הלא במו פיך ספרת לי דרכי מנשה אשר כצפעוני יפריש ויסתתר בין שושני חמד להכאיב ולשלוח רעל לשינו בידי תמימים, כן התגולל בבית אבי דן, וכן התגלגל תחת שיאה בבית אבינדב לשום שמות ולהרבות שבר, והלקו הלא בין המתנגדים אשר תדבר טובות עליהם ואם כן לא נופלים המה החסידים מהמתנגדים, אלה כאלה ילכו כצאן אובדות אחרי דברי מורה מתעה אשר ידע לקחת לב העם, אם מנשה שמו ואם צדיק יקרא, אחת היא, האחד יחטא למלא הות נפשו, למען מצוא כבוד ומשרה וידיח בחלקת לשון את הבוערים אשר לא ידעו בעשותם רע ויעשו הרע ויאמרו בלבם כי עושה אלה טוב היא בעיני אלהי המשפט, והשני יעשה זאת למען החזיק באגודתו לבל תפרד. אך בזאת יבדלו, כי אחד המתנגדים לא ימצא און לו להטות את כל העם לחפצו, כי המה כלם איש לעברו יתעו, ואת אשר יכשר בעיני האחד לא ימצא חן בעיני השני, כי חלק לבם ועל כן לא יאשמו יחד ולא תגדל הרעה, אמנם גם לעשות טוב קצרה ידם, כי אם יקום אחד מהם להשמיע טוב ויפתח שפתיו בחכמה להשמיע עצה בקהל אז יקומו אחרים וישימו לאל מלתו ויתנו את עצתו כעצה נבערה, יען כי לא מלבם יצא הדבר, לא כן החסידים אשר כלם כאחד ישוו אזן למצות הצדיק, על פיו יצאו ויבואו ואחרי דבריו לא ישנו, המה יצליחו בדרכם בכל אשר המה עושים ועל כן גם טובתם גם רעתם תגדל. הגנב החותר בחשך בית והוא לבדו, היא ישא את אשר נפל בידו וימהר לברוח ולהמלט, לא כן אם חבר גנבים יפשטו גדוד המה

יגנבו דים, אמנם כזה כן זה גנב הוא ולא נופל האחד מהשני. ראה את החסידים איך איש את רעהו יעזרו ולא יתנו למוט את אנשי שלומם, ואם יקרה לאיש פגע אז ימהרו לתמוך בימינו, לא כן המתנגדים המה יושיטו פת לחם לדל הדופק על פתחם, יתנו ארוחת יום לבן ישיבה, אך להשכיל לדל, לעזור לאיש וביתו עת תמוט ידו לא ישיתו לב —

— אם כן תצדיק את החסידים מהמתנגדים?! — קראת בשממון.

— גם אצדיקם — ענה במנוחה — באחת, כי גם אם יעשו רעה לא בהם העון כי אם במורם הקדוש בעיניהם ודבריו כדברי האלהים ויכבדוהו ויגורו ממנו, ולצדקה תחשב בעיניהם גם לעשות הרעות אם מפי הצדיק יצאו, וזאת שנית כי המה לא לאנשי שלומם כי אם לאנשי חרמם יעשו רעה, המה רק על המתנגדים אשר ישנאום כבני נכר יקדישו מלחמה, ומי הוא זה אשר לא ישנא את משנאיו ולא ירדוף את רודפיו? הנה כי כן יבקשו גם העמים אשר ירדפונו באף ולא יתנו לנו הנינה, ואשר ישקצונו כטמאת הנדה, המה יבקשו ממנו כי נשיב להם אהבה תחת איבתם וטובה תחת רעתם, ויתנונו לשמצה על כי נשנאם בלבנו. ומדוע ישנאו המה אותנו? מדוע ירדפונו ויחשבו רק רע עלינו כל היום? — זאת לא ישיבו אל לבם. וגם בישראל, נמצאו אוילים חסרי לב אשר ישימו אשם נפש אחיהם על כי ישנאו את שונאיהם. ישיבו שונאינו חמתם ממנו ונשכח גם אנחנו את כל הרעות אשר עשו לנו ונהיה שלום. וכן גם המתנגדים יזעקו חמס על החסידים כי יבקשו רעתם, והמה? האם המה לא יבקשו בכל לב להרע לחסידים? הן גם המה יחבלו מזמות כל היום על החסידים, אך לא יצליחו יען כי חלק לבם וידי החסידים תעשינה תושיה, יען כי כאיש אחד חברים יצאו לפעלם, ובדבר הזה אצדיקם, ועתה העוד לך דברים? —

— יש ויש — קראתי בקול — הן תרשיע את המתנגדים בפשע אחדים מהם, האם פשע מנשה ישאו כלם? ואם

ימצאו מתי מספר אשר יעוו דרכם, האם תפקוד עונם על העם כלו? —

— חלילה לי מעשות זאת! אכן גם בחסידים אנשי לבב יורשי ישר וצדק ומדוע תרשיע את כלם? —

— אני לא אדע אף אחד בהם אשר יעשה טוב —

— אנא אל תעשה שקר בנפשך למען החזיק בדעתך, הן במו פיך הרבית להלל שם איש בעיר שבולה משה בן־צבי שמו אשר הרבה להיטיב עמך והיא גם הוא הלא בין חבר החסידים ימנה ואיך תאמר כי לא ראית אף אחד? —

— אמת הדבר כי כמלאך אלהים האיש הזה בעיני, אך לבו לא ילך בדרך כל החסידים ולא יתן ידו להם להקים עצת רעה, זאת אדע נאמנה —

— ומי השמיעך כל אלה? האם בסתר לבו ישבת, אז בחביון כליותיו הטבת לראות כי תדע כל אלה? —

— אני שמעתי דבריו בדברו את בת בתו והתורה אשר יצאה מפיו להשכיל להיטיב ולא להרע, וזאת ראיתי כי נפשה יכה כמלאך אלהים והוא הלא אצל מרוחי עליה, אות היא כי רוח טהור לו, וגם היא השמיעתני את רוב צדקותיו ואאמין לדבריה —

— הנה תצדיקנו יען כי בת בתו שפכה עליו רוח חן, ואני מגיד לך כי אלה וכאלה ישרי לב לאלפים תמצא, לוא אך נתנה הילדה עדיה והצדיקתם, הנה עתה אבין מדוע הבדלת אנוש אחד מאלפים לדבר טוב עליו —

— לא אבין למליך — עניתיו ועשתנותי נבוכו מבלי אשר ידעתי מדוע, ופני היו לפני להבים.

— אם לא תבין למלי מדוע אדמו פניך כדם? — שאלני וישם בי עיניו ההודרות עמוק תוך חדרי לבי. לא ידעתי מה זה היה לי כי נבוכותי עוד יותר ודמי עורקי התגעשו ולבבי היה כהולם פעם, ואענהו במבוכה: חי נפשי כי לא אדע מדוע אדמו פני —

— אם לא תדע — קרא ברגש — אשמיעך אני וידעת,

הידעת מי היא המסכסכת עשתנותינו, הַשָּׂמָה גבול לרעיוני לבנו, המושכת אותנו בחבליה ללכת אל אשר תחפוץ? האם לא שמעת מי היא הפורשת רשתה ליד מעגלנו ותצודנו ותשחק בנו כצפור, המשקה אותנו כוס שכרון ותגרש כל רגש אהבה או איבה אשר קננו בלבנו בטרם ראינו פניה ונאהב ונשנא כמצות שפתיה, ואשר לא לעתים רחוקות תפרוש גם מעטה צדק על מעשי רשע ומכסה חכמה על מעשי תעתועים? הידעת מי היא? הבה אגדך, היא – האהבה! היא שמה דבריה בפי הילדה לדבר טוב על אביה ויהי בעיניך כמלאך אלהים, ולוא אצלה מהודה על מנשה כי אז קרן גם עור פניו ויהי כבן אלהים, זכור זאת והשב אל לבך כי אולי גם אלי דבר יגנב מפי בת יהויריב וימחה כעב פשעיו –

– בת המרצח: – קראתי בקול עוז ועשתנותי אשר נבוכו זה עתה שבו ללכת בדרך נכון, כשותה שכור אשר יתנו עליו פתאום מים קרים ורוחו ישוב אליו – בת יהויריב! בת השטן אשר בלע את אביך כתנין ויחלל כבוד ביתך ביד רמה? לא אאמין כי כה נפלת פלאים לאהוב בת השחת, כי עד שמים יגיע עון כזה, שאול חטאת אם נאמנים דבריך! –

– כל איש צדיק הוא עד אשר לא חטא, ואין חוטא בלי תאוה, והתאוה מה היא לא יבין איש בטרם באה בלבו ועל כן ירשיע את רעו אשר נפל בידה ותשים חחה באפו להטותו לרוחה, גם אתה עתה דַבֵּר, שפוט, הרשיע עד אשר לא יבואו הימים אשר גם עליך תעבר כוסה ותשתה ותשכר, אך אחרת תדבר עת אשר תתעורר האהבה בלבך פתאום ותעמוד לפניך ותכיר מַרְאֶהָ, אשר לא ידעת תמול שלשים, היא תתן אמר ודמי לבבך ירתחו כסיר מצולה, תפתח שפתיה וכל קרביך יהפכו לנהרי נחלי איש ורוח זלעפות ניססה כם, ויעלו ויישאו ויהמיו וְיִרְבּוּ המוקד ויעלו להבת שלהבת, בעת אשר כחילם בהקיץ תתהלך וצלם דמות האהובה אשר הציתה התבערה בלבך לנגד עיניך תמיד, תשלח ידיך, תפריש כפיך לצלם התהו אשר ברא לך דמיונך משחית לחבל

גיתך ולהתעות חושך פְּתָעוֹת עָוֵר בלי מנהל, בעת אשר כל קול בקול אהובתך יִשָּׁמַע, כקול שחוק ציה בקול רעם בגלגל, נשיקות שפתיה תשמע במשק גבים, מבטי עיניה תראה בכוכבי נשף ואור פניה בירח יקר הולך, הפקח עיניך, הבין אזנך וקול: אהובתי! יפרוץ לצאת מבתי נפשך, ואולי בעת אשר אביה יעמיד למולך ויקשיב למוצא שפתיך ויתאנף בך ויתזיקך בערפך וישליכך החוצה כבן פריץ, או אז תבין להגיגי אני ולא תרשיעני! יודע אני כי כחוטא הנני לאבי באהבתי את בת ראש מריביו, אמנם רק כחוטא הנני ולא אחטא, כי האמנם ישאו הבנים עון אבותיהם והמה חפים מפשע? וגם את אביה הרשע בעיניך אצדיק ואיך ארשיעני והמה אין לי? לא אוכל לקצוף על האיש אשר הוריד את המלאך הזה, את חנה אשר באור פניה חיים ושלום, על אדמת עפר ואשר בצלו מצא מנוחה עד היום הזה, לא אוכל! הבה נא, יבוא יום וגם על שפתיך יהיה שם הילדה כאש צרבת כאשר שם חנה יסכסך כל חושי בי. הנה גליתי את כל לבי לך, את הצפון בבליותי גליתי היום בפעם הראשונה יען כי לבי אומר לי כי הרגשות האלה לא מוזרות הֵנָּה גם לך, ואם גם לא נודעו לך הנה תודענה ותבין הגיגי ובחנת את דברי ותדע את לבי, תבין מדוע זה עצוב רוח הנני כל היום ולא אבוא בסוד עליזים וכאיש אשר עליו אבד כלח אשב כלוא באביב ימי נעורי במואס־חיים, הנני יושב בעיר הזאת כאסיר בכלא וכח לב אין לי לעזוב אותה, כי בה תאות לבבי, מחמד נפשי וכל יקר החיים, ולשוני תקצר לאמר לחיים: הרפי ודעי כי מות חפצתי! הוו אחוה, אסיר תאוה ותקוה עד אשר תמות תאותי, תדעך נר תִּקְוָתִי או אז אצא מהעיר הזאת...

לא השיבותיו עוד דבר, לא גליתי אזנו למוסר, גם לא חקרתי איזה הדרך באה האהבה בלבו ומה יחשב לעשות למען מציא תאות לבו, כי קָהְתָה בתמהון ישבתי, ראשית דבריו הכתני בתמהון ואחריתם הביאתני במבוכה, ורגש זר

לי מאז התעורר במשכיות לבי, לבבי חם מאד בקרבי, בעצמותי בערה אש וכמו מחלת הקדחת עברה על נפשי, ובכל זאת הרגשתי ענג לא ידעתי שחרו, לא כרגשי הענג אשר הרגשתי עד היום, כי גם מחשבות נוגות התבוללו בו, ובכל זאת נעמו לי המחשבות ההנה, ובהזכירו את שם הילדה נפקחו עיני פתאום ואראה פניה המאירים כאיר מאיר, ובזיקות אמריו הרעיש את מורשי לבבי מרגע לרגע עד כי שכחתי גם אותו ולא שמעתי עוד רעש אמרותיו, כי רק קול אחד שמעו אזני קול קורא בחזקה: עת לראות את הילדה — תשוקה עזה כמות התעוררה בבתי נפשי לדאות לעוף על כנפי רוח, לראות את צלמה, לשמוע ניב שפתיה, להיות עמה, ועוד רגשות רבות כאלה השמיעו אמרותיהן יחד ואשכח גם כי רעי יושב ממולי. גם הוא החשה רגעים כי כבד עליו יגוני ולא שעה אלי, אך בהתעוררו בראותו כי הנני תפוש ברוב שרעפי אמר אלי: מה זה תחרוש? האם להוכיחני גלים תחשוב? —

— צדקת — עניתיו כאשר העירני מחזיון לבי — לא אוסיף לפקוד עליך עון כי צדקת —

— ומקרב לבי אודך כי תדע את לבבי, ומעתה נשית יחד כל ימי שבתך בזה ונועצה על אודותי אחרי כי לבי ערום נגדך —

— אבל אני אחפוץ לעזוב היום את העיר —

— היום? — שאלני בתמהון — הלא גמרת אמר לעשות דרכך אחרי עבור ימי החג? —

— אמנם אחת היא לי אם היום או בעוד ימים אחדים אעזוב את העיר ואחרי כי גמרתי אמר לעשות זאת הלא טוב לי למהר מעשי —

— ואנה תשים פניך בתחלה? — שאלני ויתבונן בי.

— אל עיר שבולה —

— אם כן אדמה כי קרובה נבואתי לבוא וזכרון הילדה ימשוך אותך אחריה —

– למה זה תחזה מבשרך כל איש ? האם רוח אחד לכל האדם ? את האחד תשמח האהבה והשני יתעודד לזכרון נקמה, לב האחד ירנין זמר משוררים והשני ישיש לראות דמעות עשוקים והשלישי ירקד כעגל לא למד לקראת נתח טוב ויצהל אל כוס יין, וגם דרכינו שונות: אותך תחזיק האהבה בחבליה ואותי ימשוך רעיון לבי, אמנם גמרתי אמר לעזוב היום את העיר וכן אעשה – עניתיו, אף כי לא ידעתי מדוע אסתיר את רגשותי מעיניו.

– גם לי אחת היא לי ולא אדבר על לבך להותר עוד, הא לך הכסף אשר אמרתי ותן לי ידך לאות ברית אהבה ואל תשכח להשמיעני את אשר מצאך וביום טובה תשמע גם אודותי. אך אם כלה ונחרצה מאת המקרה להשיבני עד דכא, ידוע תדע כי לא אאריך ימים פה עלי אדמות –

– חיה תחיה – קראתי בבטחה מקרב לבי כמו רוח חוזה נוססה בי – ועוד נשחק מטוב לב לפגעים ולהימים החלפים אשר עברו ברעה –

– מי יודע ? אך זאת תדע כי אם יסתם כל חזון ממני עד עבור שנה אז אינני עוד בחיים, כי לא טוב אני מאלפי האנשים אשר יטרפו נפשם בכפם שנה שנה, כאשר ראיתי גם אני בעיני בהיותי בלונדון, כי אנשים אשר בטנם תחסר, ישימו בידם קץ לחיי הבלם, ואני נפשי ריקה, אין ששון ואין חיים לי אם לא תנתן לי תאות לבי ואהיה גם אני כאחד מהם –. לוא שמעתי דברים כאלה יוצאים מפיו ימים אחדים לפנים החזיקתני שמה ונסיתי לדבר על לבו לנחמו, אך עתה מלאו מחשבות בלולות כל חדרי לבי ולא שמתי לבי לצרת רעי ואיש חסדי. נתתי ידי לו ונפרד איש מרעהו, גם בבית בנימין לא אחרתי שבת כי אם שמתי את כלי בצלחת ואומר לו כי אמהר לעשות דרכי וישלחני באהבה.

כ.

תַּאֲוָה נִהְיָה.

מה הָמָה רוחי בכל עת כאשר נטל עלי לעזוב המקום בו מצאתי מנוחה, איך חלל לבי בקרבי בעת ההיא וְאֻמְלְלָה נפשי כמו אעזוב את ארץ החיים ועתה עשיתי זאת בחפזון ואמהר דרכי כמו אל יום טוב הנני קרוא , ואם גם בעת הזאת עלו מחשבות נוגות על לבבי ואאנח לרגעים , בכל זאת הרגשתי בנפשי נעם ונחת אשר לא ידעתי עוד . תקוה עם פחד, שמחה עם תוגה יחד התבוללו ויולידו רגש חדש אשר תקצרנה שפתי להשמיעו בדברים . רגשות כאלה יחוש האיש אשר יחכה לגורל אשר אולי יעלהו על במתי העשר ברגע אחד, שר צבא בעמדו לפני מלכו ומיחל למוצא שפתיו אשר בין רגע עָל יושיבהו , מבכירה עת כי יקרבו ימיה ללדת . . . יחושו רגשות כאלה, וגם עול ימים עת ישמע בתחלה דברי האהבה . כשכור הלכתי מבלי ראות אשר לפני , ומחשבותי אשר בתחלה בלולות היו ולא הכרתי מראיהן כמראה הארץ בטרם יעלה השחר , החלו להתיצב כמו לבויש . גם דברי בן־שמריה התעוררו ויתיצבו כמו חיים לנגד עיני ויחלו לפעמני „אלפי אנשים יטרפו נפשם בכפם שנה שנה" „ואולי בעת אשר אביה יקשיב לדבריך ויחזיק בערפך וישליכך החוצה כבן פריץ" דבריו אלה התעוררו בלבי כזבובי מות בתחלת הקיץ ואליהם נלוו דמיונות וחזיונות שינים : אני מביט בפני הילדה אשר היתה לנערה יפת תאר לשמחת לב ופתאום לפתע יקום אביה הזקן , פניו יפיצו זעם ובקול רגז יקרא אלי : הוי בן עני איך גבה לבך לשאת עין אל בת נדיב ? – מתני מלאו חלחלה כי את הדברים האלה שמעו אזני , כי ברוב שרעפי בקרבי הוצאתי מפי המלים מבלי דעת . מי יודע אם היא עודנה בחיים ? – שאלוני פתאם כליותי ואתחלחל עוד . ובכל עת חשבי רחפו פני הילדה

חליפות מול עיני, רגע הפיצו קרני אור וזיו נֹער, ולחייה האדומות ושפתותיה שושנים הפיקו חום צח והחום הזה כמו נגע בפני ובשפתי, ורגע שבו וַיְּכַסּוּ בחורת מות וכל רוח אין בקרבם, והזקן גם הוא החליף מראהו, רגע עמד בצל על יד ימינה לשמור עליה, ועד ארגיעה ראיתיו שוכב בקבר אשר זה עתה כָּרָה ברגבי עפר ועוד לא דָּבַק, והילדה הרבה והענוגה הוריד כנחל דמעה ותמאן הנחם, ואני אראה את האיש אשר הרבה להיטיב עמי ולא אבכה כי אם גם שמחה הרישית התגנבה למשכית לבי: הן לא יקום עוד להיות לשטן לי —. לרעיון הזה התעוררתי כמו מיין ומוסר כליות קם כמטה זעם ליסרני על העול הזה, אשר עלה על לבי לשמוח אלי גיל יען כי הזקן מצא קבר — האם אבדה כל צדקה וכל יֹשר מלבי? — שאלתי את נפשי נפעם ומשתאה על יצר לבי הרע. ובכל זאת ארע עתה נאמנה אשר לוא ראיתי את הזקן בבור צרה פושט ידיו אלי לחלצו, כי אז שאול שאלתיו לראשונה אם יתנני לראות את פני הילדה, ולוא מנע מחפצי כי אז הנחתיו תחתיו. זאת אשער בנפשי עתה כי כה עשיתי או בעת אשר התחפש רוחי ובליותי יסרוני על המחשבה הרעה, ומה זה יבצר ממני לעשות עת אשר התאוה תרים ראש ונר דעתנו ידעך ונשכח כל צדק ויֹשר . . .

באתי אל חצר בית המלון ששם יתאספו כל בעלי העגלות המובילים עוברי אורח לערים שונות, כארבה עטרוני כלם כרגע בקול המולה ושאון, ואיש איש משך אותי אחריו בחזקה בטרם אשר שמע מפי אנה פני מועדות ויחרפו ויקללו איש אחיו ואת עגלתו וסוסיו ואני עמדתי נפעם ולא ידעתי מה אשיבם.

— בוא ושב בעגלתי כי כרגע אשים לדרך פעמי — קרא אחד.

— שקר הדבר! סוסיו פגרים מתים וממקומו לא ימיש —

— אתה תהיה כפרת סוסי הקלים באילות —

– אל תפן אליהם, כי שקר בפיהם וגם שניהם יחכו פה עד בוא המשיח, בוא אתי –

– עגלתו שבורה וכל עצמותיך תשברנה בשבתך בה –

– אם אתו תלך אז נטל עליך למשוך את סוסיו, כי אין כח בהם לשאת את גויתם –

– הוא שכור ובכל בית מלון יעמוד לנוח – כה נצו איש את אחיו ולא נתנוני הוציא הגה מפי עד אשר נגש עגלון אחד פסח ויהס אותם ויאמר: שאול ישאלני בתחלה אנה מגמת פניו – לדבריו נחתו כלם ויחרישו והוא שאלני עוד: אנה פניך מועדות? –

– לעיר שבולה – עניתיו.

– אם כן אתי תסע כי רק אני לבדי אסע שבולה –

– ומתי תשים לדרך פעמיך? –

– ברגע הזה ארתום העגלה לסוס, הבה את שכרי שלשה שקלים ושב בעגלה – נתתי לו שכרו ואשב בעגלה ועשתונות שונים שבו ויעלו על לבבי, חשבתי והשבתי ולא ידעתי נפשי מה אחשב, אך שבולה, בית הזקן והילדה היו כל הגיוני אשר שנו פניהם מרגע לרגע, גם שמחה ותוגה מצאו חליפות ידים בקרבי, אך כאשר שאלני רוח מבינתי: מה אדבר ואמר אל הזקן? הבלגתי לגרש את הרעיון הזה בחוקת היד כי אמנם לא ידעתי איכה אמצא נתיבות ביתו. אמנם זאת לא עלתה על לבי אולי נתנה הילדה כבר לאיש, אף כי ימי שנותיה כשמונה עשרה, ובארצי תהיינה בנות ארבע עשרה לאנשים ומה גם בנות עשירים ונכבדי ארץ, כי תמונתה רחפה מול עיני כאשר ראיתיה אז, ילדה קטנה בת שלש עשרה, וגם לא עלה על לבי כי הזקן יתננה לי לאשה, ולא זאת חשבתי כי אם לראות פניה כמה בשרי. אכן הרעיון כי הזקן מת עלה מרגע לרגע על לבי, גם זכרון החלום אשר חלמתי בצבועאל כי הילדה השתגעה, התעורר לענות נפשי ורוחי נבקה בקרבי. כה רחפו עשתנותי כסערות על פני הים ויכו גלים ואני צללתי

בנבכיהם ואשכח איפו הנני ומה חפצי, אך כאשר רד היום מאד וצללי ערב פרשו מעטה אֹפל על החצר ועל העגלה, התעוררתי ואזכיר כי בעגלה הנני. בתחלה דמיתי כי הנני בדרך, וכאשר הבטתי כה וכה וארא כי אין איש והסוסים עומדים על אבוסיהם ובעל העגלה איננו על מקומו אמרתי כי במלון בדרך הננו, ועל כן ירדתי מהעגלה לבוא אל בית המלון, ומה השתוממתי בראיתי כי עוד לא עזבנו את העיר ובעל העגלה יושב ונותן בכים עינו, ואל השלחן יושבים עוד אנשים רבים ואשר הוא עושה גם המה עושים ואיש לא יזכירנו כי יתום העגלה ואקרא בעזוז אפי: הוי מדוע רמיתני? הלא אמרת לי כי עד מהרה נשים לדרך פעמינו? –

– עד מהרה עד מהרה – ענה העגלון במנוחה – שוב שכב בני, הן ישנת וערבה לך ומדוע הקיצות? – היטב חרה לי בראותי כי ישתה לעג כיין־דגן ואקרא בחמה: השיב לי כרגע את כספי כי לא אלך בדרך אתך –

– אל נא עול ימים, אל תמהר לקצוף, הבט נא וראה הן אלה כלם נקבצו לנסוע ואיש לא ימהר כמוך –

– מה לי ולהם? השב לי את כספי –

– הֲמִימֶיךָ ראית כי יקיא הקבר את בלעו? – קרא בשחוק – חכה עוד שעה אחת ונעשה דרכנו –

– אך אין את נפשי לחכות –

– האם אל יום התונתך תשאף כי כה תמהר? השמיעני מי היא בחירת נפשך בעיר שכילה ואגדך אם טוב בחרת – דבריו ירדו כחצים ללבי והעתיקו מפי מלים, על כן אמרתי אשוב ואשכב בעגלה, הלא לא לעולם יותר פה, אך הוא אחז בידי ויאמר: הותר פה –

– ומה תבקש עוד ממני? – שאלתיו בתלונה.

– אחת אשאל מאתך כי תתפלל שתי פעמים תפלת שמונה עשרה –

– טוב מאד! טוב מאד! – קרא איש כבן ארבעים וימחא כפיו ויגיע בשתי פאות ראשו אשר ירדו כשרשרות

על לחייו הרזות ועד צואר הגיעו – טוב עשית כי הזכרתי להתפלל, אני אדבר טובות עליך באזני בני עירי ויקחוך למטיף מוסר –

– ואני אשלם לך כפעלך ואדבר עליך טובות וישימוך לעגלון – כל הנאספים שחקו בקול גדול ואחד מהם אמר: למדהו בתחלה משפט העגלונים כי לא נסה להתהלך את סיסים – ובדברו שחק בקול גדול ויבט כה וכה לראות אם עשו דבריו שחוק לכל הנאספים, והאיש אשר עליו כונן חצי לעגו ענה בקול: שקר אתה דובר, ירוחם, אני ארע להתהלך אתך, חכה נא ואשים מתג ורסן באפך – ובדברו שרק בשפתיו כאשר יעשו העגלונים בחפצם להעיר את סיסיהם מתנומתם. הנאספים שחקו והאיש הנקרא בשם ירוחם הסב את גבו אל הדובר בו ויאמר: נהג ולך – ובדברו בעט בו ברגלו הימנית. האיש התנודד וכמעט נפל ארצה אך התעודד ויקרא בקצף: שוט לסוס! – וינף את מטהו על ראש ירוחם, אך העגלון נגש בו ויחזיק בידו באמרו: לא בית המדרש הבית הזה ולא פה המקום לקרוא למהלמות, בבית המדרש יש לאל ידכם להכות איש את רעהו כאשר תאוה נפשכם, אמנם פה אנחנו האדונים –

– מעריב! – קרא פתאם אחד מהנאספים ויך בכפו על השלחן. כלם עמדו ממקומם ויתפללו יחד כדת, ואחרי התפלה ישבנו בעגלה. העגלה היתה מלאה מפה לפה, אני ועוד שלשה אנשים ושתי נשים עם ילדיהן ונערה אחת ישבנו בתוך העגלה ושנים ישבו בצד העגלון על מושבו ואחד ישב אחורי העגלה על הבדים היוצאים מהעגלה, העגלון הניף השוט וינידהו לכל רוח בקראו בקול חזק דברים אשר לא הבין שומע, וגם הסוסים לא הבינום כי לא שעו אליו ומפני השוט לא נחתו וינועו ויעמדו על מקומם כי אהבו לנום, אך בנגעת השוט אל עצמם ואל עורם, כי בשר לא היה להם, נוכחו כי אין לדון עם שתקיף מהם ויאזרו עז למוש ממקומם ויטו שכמם לסבול ולשאת את הסבל אשר עמסו עליהם אך

בכל זאת אכפיק מאד אם לא טוב היה חלקם מהעמוסים, אשר דחקו, דחפו איש את רעהו כי צר המקום, והנשים נתנו קולן מרגע לרגע כבעורת הנשים בימים הנוראים, עשתנותי נבהלו בראותם כי צר המקום ויעשו להם כנפים ולא שבו לשלוט בי עד בואי שכולה.

כא.

תִּקְוָה וָפַחַד.

אף כי שבעתי נדודים שני ימים ושנה לא ראו עיני בכל זאת נדדה שנתי מעיני בלילה השלישי בבואי לעיר שכולה. אכן לא זכרונות ימי הרעה אשר ראיתי בעיר ההיא גזלו מנוחתי, גם לא מחשבות לימים יוצרו לקחו לבבי, כל אלה נדדו ממני כמו נרפאתי בפעם אחת מכל פגעי ויצאתי לאור באור חיים חדשים, חיים שאין בהם דאגה ומפח נפש. זכרון הילדה הרנני עד בלי די עד כי כמעט שכחתי מאכל לחמי בכל עת המסע. לראות פניה היתה כל תאות לבי ויתר לא בקשתי ולא השבתי, עד כי גם לא שאלתי את נפשי איך אבוא את הזקן בדברים ומה אענה אם ישאלני מה לי בעיר שכולה. אכן כאשר באתי העירה ואתעתד ללכת ביום מחר אל הזקן עלו מחשבות על לבי להכין מענה על דבריו ואגמר אֹמר להשמיעהו כי למדתי חשבון ושפת בריטאניה ואבקש לי בית לעבוד עבודה, ואיתי אבקש כי ידבר טוב עלי באזני אחד הסוחרים ממכיריו ואהבה בבליון עינים לאור בקר ואחרי תפלת הבקר שמתי בגדי החדשים עלי ואיטיב פני ואבוא בית הזקן.

– בבואי הביתה שאלתני אשה זקנה: את מי תבקש? –

– את רבי משה אבקש –

– היא עודנו בבית התפלה ויבוא הביתה בשעה העשירית –

– אם כן אלך לי ואשוב בצהרים –

– אם דבר לך במקנה וקנין אקרא את שפרה בתו הנה, כי היא יודעת מסחר כמהו – ענתה האשה ותלך לה. כל עשתנותי נבוכו ולבבי קפץ ויתר ממקימו, דמי עורקי היו כנחלי אש ואחכה נפעם לבואה. המבוכה אשר אפפתני בשמעי כי עוד מעט אראה את פני תאות לבי שבה ותהי לתמהון ושממון בראותי פניה. ילדה קטנה יפה ועליזה אשר לחייה היו מתלעות ומלאות כתפוחים עזבתי, ובשובי מצאתי עלמה רכה ועדינה קומתה כתמר, על פניה הארוכים לנו עצב ומנוחה, עיניה השחורות הפיצו אש במקדם, אך אהבו לנוח, ובראותי פניה נבוכותי ונפעמתי עד מאד ולשוני מדבקה מלקוחי ולא מצאתי דברים. היא התבוננה בי כמעט רגע ותאמר בקול נעים: אדמה כי לא אשגה אם אומר כי לא מוזר אתה לי – כגשם נדבות מחיה עשבות שדה אשר הכם שרב, כן החיו דבריה את רוחי ואמצא תעצומות לגשת אליה ואומר: לא תשגי כי אמנם פעמים רבות ראית פני במקום הזה –

– אם כן לא התעוני עיני בחשבי ברגע הראשון כי אתה הוא הבחור – קראה בשמחת לב אשר לא בקשה להסתיר – אך כרגע אמרה: סלח נא לי כי בשם בחור קראתיך, כי אמנם בשם הזה קראנו לך אז ובשמך לא נודעת לנו –

– קראי נא לי בשם הזה אשר ינעם לי מאד כי יזכירני ימי שמחה בבית הזה – קראתי ברגש. היא השפילה עיניה ולחייה כסו בארגמן ותאמר: אבל גם שנות רעה –

– אמנם כן צדקת כי גם שנות רעה ראיתי בעיר הזאת, אך מי פתי יזכור ימי הרעה כאשר עברו ואין זכר למו? –

– צדקת בדבריך, טוב לגבר כי ישכח עמל ותלאה – ענתה באנחה.

– האם גם את ראית רעה? –

– ומי גבר יחיה ולא יראה צרה ויגון? אמנם לקח טוב נתת לי ואותו אצפון בלבבי –

– לוא גם היו כל ימי כעס ומכאובים וצרה שכחתים

ברגע הזה אחרי... קראתי בחם נפשי ואשכח רגע, כי לא יאתה לי להשמיע באזניה איך דבקה נפשי אחריה, ועל כן לא כליתי דברי ואחריש, אך פניה העידו בה כי היא הבינה להגיגי אף כי לא כליתי את דברי כי שמה בי רגע עיניה הטהורות אשר הבריקו כזיקי אש ברגע ההוא ותשפילן עוד ולחייה אדמו עוד יותר. רגעים אחדים החרשנו שנינו, אחרי כן אמרה לי: שב על הכסא והשמיעני: איפו היית בימים הרבים ההם, כארבע שנים חלפו מיום אשר עזבת את העיר, האין זאת? –

– מיום עזבתי את העיר עברו שלש שנים. אך ירחים אחדים בטרם עזבתי את העיר לא ראיתי עוד את פניך... את פני הבית הזה – תקנתי את דברי.

– מה שמך, השמיעני ובשמך אקראך –

– שמי ראובן – עניתי, וכרגע נחמתי על כי כחשתי לה, לה אשר כמלאך אלהים היתה בעיני, אמנם הדבר יצא מפי ולא יכולתי עוד השיבנו.

– השמיעני נא איפו היית ומה עשית בכל העת הזאת, בלי ספק עשית חיל בתורה באחד מהגדולים אשר בארץ –

– אני שכחתי כל אשר קרה אותי בעת הזאת –

– לא אבין למליך –

– הלא זה הוא לקחי אשר השמעתיך ואשר מצא חן בעיניך, כי טוב לגבר כי ישכח עמל והלאה –

– אם כן היו כל הימים האלה כעס ומכאיבים, אבל פניך יכזבו אמרי פיך, כי כאיש אשר מלא ביתו טוב ולבבו שמחה תתראה –. דבריה השיבו רוחי כרוח צח בחרבוני קיץ ואחריש רגע כי ששון מלא לבי על כל גדותיו ואחרי כן עניתי: אמנם רבות רעות ראיתי בעת הזאת, אך הימים האחרונים הטיבו לי את אשר הרעו הימים אשר עברו –

– כמה יש את נפשך להותר פה – שאלתני.

– לא אדע – עניתי באנחה, אף כי לא ידעתי למה זה אני נאנח.

– שפרה! – נשמע פתאם קול מאחרי הדלת.

– חכה נא פה עד אשר אשוב, כי אמי קוראה לי והיא חולה. היא יצאה ותשב אחרי רבע שעה ותאמר: נקל לאדם לעזוב שיחו כעבור פגעיו, אך לא כל הפגעים יעברו כרגע, ישנן מכות אשר תרדנה חדרי בטן ולא תעזבנה מקומן. הנה קרוך פגעים נוראים כאשר ידעתי בעיר הזאת, ובכל זאת שבת ומצאת נחומים לנפשך אחרי אשר עברו ולא השאירו זכר למו, אך אותי הכו המקרים בשבט אפם ועקבותיהם עוד ידעו לארך ימים, זאת השמעתיך למען תבין, למה זה הנני עצבת רוח. פגעים נוראים עברו על בית אבי וידכאו נפשי, ולהרבות השבר לא מצאתי אוהב ורע לי אשר אגיד לפניו צרותי, אבי הזקן יחשבני עד היום לילדה קטנה וכה יכנני, רעיות לא היו לי מימי ילדותי, ופעמים רבות זכרתיך בעת צרתי, כי הסכנתי עמך ואחשבך כאח לי ובעת אשר אפפוך בלהות סבו צרות רבות את בית אבי וישימוהו לשמה, וכל הדאגות והדאבות נסתרו בסתר לבי ועל דל שפתי לא עברו עד היום, על כן כאבי נעכר –

– אם כה הגדלת חסדך אתי, בת נדיב, לחשבני כאח לך, אנא אל תשובי ממחשבתך, הנני ואהיה עבד נאמן לך, וכל חיי אתן בשמחה כפרך אם אך אוכל להסיר רגע עצב מלבך – קראתי ברגש ואשלח יד ואחזיק ידה הרועדת בידי, אשר היתה כגחלת בוערה. היא עמדה ממקומה ותשמוט ידה מידי בנחת ואגלי דמעות התגלגלו מעיניה על לחייה ולא ענתה דבר. קול צעדים נשמע מאחרי הדלת ותמהר ותיטיב ראשה ותאמר: הנה אבי בא – קמתי ממקומי וכרגע בא הזקן הביתה. פניו שנו במאד מאד, גוו מט וידיו רעדו, גם אור עיניו לא היה עוד אתו ובראותו אותי נגש אלי ויאמר: מי אתה בני? –

– האם לא תכירנו? – שאלה שפרה.

– חזות פניו לא מוזרה לי, אך לא אכירנו עוד –

– הלא הוא הבחור אשר אכל בביתנו לחם –

– האתה זה הוא בני ? ברוך בואך, מאין תבוא ? – אני עניתיו על כל אשר שאל ויאמר לי לאכל אתו לחם, ובעת הארוחה הרבה לדבר אתי וישש עלי ומרגע לרגע קרא: לא הכרתיך, לא הכרתיך ואיך אכירך ? אז היית בחור מבני הישיבה ועתה היית לאיש יפה תאר והסן כארז, אשמח מאד כי אראך בתור אדם המעלה, בלי ספק כבר לקחת לך אשה ותעשה בית, האין זאת ? – פני שפרה חורו וידיה החלו לרעוד, עד כי כמעט נפלה הכף מידה, וכמו למרות חפצה הביטה בפני למען קרוא מעליהם את המענה על דברי אביה הזקן, זאת ראיתי ואבין הגיגה ולבבי קפץ ויתר ממקומו מרוב עליצות נפשי, ואמהר ואענה כמנצח: לא אדוני, לא לקחתי עוד אשה ולא עשיתי לי בית כי פגעים שונים טלטלוני טלטלה, אך עתה אבקש לעשות לי בית –

– ומה תאמר לעשות ? – אני השמעתיו חפצי והוא חשב מחשבות רגעים אחדים ואחרי כן אמר: הנה כליותי הורוני עצה טובה, הנה זקנתי ושבתי וכחי עזבני וכל עמל מסחרי עמוס משא לעיפה על צואר בתי, אם תאבה עבוד בביתי וכל בית מסחרי אתן בידך, אתה תכתוב מכתבים ותענה לכל שואל, ואם לא תדע עוד ערך הסחורות ומחירם אורך אני ובתי ותהיה לעזר לנו, ואם ישר בעיניך הדבר הזה השמיעני מה משכורתך ואתנה. הנה עבדתי עד הנה עבודת עבד, ועתה עזבני כחי ואור עיני אין עוד אתי לכן אתן את כל בידך, מה משכורתך ? – לוא גם לא אֻסרתי בחבלי אהבה אל הבית הזה, ולוא גם רדפתי לעשות אוצרות בין רגע, גם אז לא נתנני לבי לעזוב את הזקן אף אם בלי כל שכר עבדתי בביתו, כי נחומי נכמרו עליו מאד, בראותי רפיון ידיו, וגם דעתי לא עמדה לו עוד, וכאשר זכרתי את מדברותיו לפנים, אשר היו מסֻלאים כפז, כל דבריו היו בנחת ובחשבון ועתה הרבה לדבר ובחפזון ויהי לחמלת לב; לכן עניתיו: אעבדך באמונה ובתם לבב ואת אשר תתן לי היא יהיה שכרי – זיקי אש שמחה התנוצצו

מעיני שפרה בשמעה מענה פי, אז ידעתי את לבבה, מבלי אשר שמעתי דבר מפיה ואהי מאֻשר. רגשי נעם וענג אשר לא ידעתי עד הנה התעוררו בלבי, לא שמחתי ולא עלצתי כאשר שמחתי עד הנה בבוא לי פתאם תק״ה טובה כי אם מאֻשר הייתי, לבי היה מלא נחת ותקוה טובה.

אחרי אשר נותרתי בבית הזקן ואחל להתבונן אל הליכות מסחרו, נתן על ידי כל ספרי חשבונותיו ומפתחות אוצרותיו ולא ידע עמדי דבר, גם לא בקש עוד חשבונות, כמו שש על המנוחה אשר נתנה לו ויהגה בתורה כמעט כל היום. את פני שפרה ראיתי לרגעים, כי היא עזרה על ידי במקנה וקנין אבנים טובות אשר היה משלח ידי הזקן. לפעמים עזבתני ותלך אל אמה החולה, אשר שכבה על ערש דוי ופניה לא ראיתי עוד. ומה רבתה שמחת לבי כאשר השמיעתני שפרה כי תבקש לדעת שפת בריטאניה, בכל נפשי אויתי להאציל מדעתי עליה ונהגה יחד. ויהי בשבתנו יחד ואיש אין אתנו ונדבר ונשיח בלי הפוגה, כאשר עשינו בכל עת כמו מקור מלים חדש נפתח לנו וַיָּקָר לנו דברים ורעיונות אין קץ, בא בי פתאם רוח חדש, רוח מלא ממחשבות עדינות ורגשות נעלים ויפתח שפתי ואקרא בעזוז אהבתי: שפרה עדינה! — היא הביטה בי ותשפל עיניה לארץ.

— שפרה עדינה — קראתי עוד בחם לב ואחזיק בידה — האירי עיניך אלי, כי באור פניך חיים — היא לא פתחה פיה ולא שמטה ידה ומורשי לבבי התגעשו מרגע לרגע ואקרא עוד: הידעת מקור ששוני, כי זכרונך הביאני עד הלום? התדעי כי כל הגיוני בך ופניך הולכים אתי בחלום ובהקיץ? התביני כי אַתְּ היא רוח חיי, נשמת אפי, אשרי ועשרי, בעיניך אחזה חמדת החיים ומנעמי התבל? התביני הגיגי? השמיעיני ואדע, אם מאֻשר הנני או האמלל בכל בני תמותה — היא לא ענתה דבר ותשמט את ידה מידי בנחת. לבי הם בקרבי עוד הרבה יתר, וספק קם כמטה זדון בלבי ואקרא בקול תחנה: השמיעיני, הותם לבי, אם כלבי לבך ואם אין

אדע כי מקור חיי יבש נדף, כי התבל לא לי היא וכי חשך
וצרה מנת חלקי בחיים, דברי דבר והפיצי כל עברות הפגעים
אשר סבוני עד הנה והרימוני למרומי שחקים, על במתי
האושר העליוני באחת מדברותיך או הדפיני לשאול התחתית,
קפדי כאורג חוט חיתי ברגע אחד ואדע כי קץ חיי ותקותי
בא. אמרי מלה וכל הצרות האיומות אשר דכאוני עד הנה
כחלום תעופינה, בתהו תעלינה, אם לחסד תפתחי שפתיך,
ואם לשבט, גם אז לא אזכרה הצרות הראשנות, כי החדשה
תשביח כלן, תגרש גם זכרונן כי היא תגדל למעלה ראש
ותסתיר את אשר עברו לפניה; השמיעיני קולך לחיים אי
למות! — היא נפעמה מאד בשמעה אמרי, לבה היה כהולם
פעם ותשא אלי עיניה אשר האירו ככוכבים בלילה ותאמר
בקול דממה: אל תדבר דברים נוראים כאלה —

— דברי נתנו לך מורא ואם כן לזרא המה לך, אזניך
תמאנה הקשב כי אך היא היתד אשר עליה תלואים כל חזיונות
לבי ותקות חיי, כל רגשותי ומאויי, כל מחשבותי וסרעפי,
כי רוחי לבי, בשרי ונשמתי לך המה, כי אני שלך וחלומותי
שלך ובלעדיך אינני, תמם אהלוך בשבלול ועוד מעט ואינני,
כל אלה כמדקרות חרב באזניך כי תמאני הקשב, עתה אדע
מה אמלל אני, הוי! — כשני פלגי מים ירדו דמעותיה על
לחייה ותקרא בקול בוכים: אבל מי השמיעך כזאת? הלא
תדע, כי דבריך ירנינו לבי, ועל כן אשאף לשבת בצלך
ולשמוע ניב שפתיך, אך בפעם הזאת דברת דברים אשר לא
נכון לאיש ישראל להשמיעם על דל שפתיו; הן בני ישראל
אנחנו, ואיך נדבר כגוים דברי אהבה וכן לא יעשה, לכן
הבלג על סערת רוחך ודבר אתי כתמול שלשום ונשב יחד ולא
אירא מפניך —. אף כי בדבריה היה די כח לגרש כל ספק
מלבי בכל זאת לא הרגיעו רוחי, כי כלתה נפשי לשמוע מפיה
כי תאהבני ואמר: האם לעון תחשב זאת בעיניך? ואם עון
היא, מדוע שם היוצר רגש אהבה בלבנו? למה תאמרי כי לא
נאוה לבן ישראל לדבר דברים כאלה? האם נטל עליו להסתיר

מחשבותיו בלבו ולעשות חנף לדבר בפיו את אשר לא יהגה בלבו? הכזה יהיה משפט בן ישראל? —

— מי השמיעך כזאת? האם לכלוא את הרוח ולשים מתג ורסן על השפתים לבל תשמענה כל אשר יהגה הלב בדבר חנף יחשב? לעצור בעד התשוקה הורונו חכמינו הקדושים וצדקה תהיה להם על אשר הורונו תורה כזאת, כי אם נשמיע כל העולה על רוחנו, מי יודע אם לא נפר יראה ונפרוץ חק, לכן אבקשך לבל תדבר עוד כדברים האלה —

— אבל רוחי כים סוער וכל עוד אשר לא שמעתי מפיך כי כרוחי רוחך לא אמצא מנוחה ולא אדע שלו כי הספק יאכלני כעש וימרר חיי —

— אבל מדוע תדאיב נפשי חנם? — קראה ביגון — הלא לך לדעת את לבי —

— אם כן תאהביני — קראתי בעליצות לב ואחזיק בידה שנית.

— אאהבך?! — קראה ברעדה ותשתומם — ואיך אחטא לאלהים לאהוב איש זר? החובה לאהוב אב ואם, מודע וגואל, האשה את בע... היא לא כלתה דבריה ופניה אדמו כתולע. המענה הזה הביא כל חושי במבוכה, הן היא השמיעה דבר ברור כי לא תאהבני ואקרא ביגון: עתה אדע כי הבל כל חזיונותי, תהו תקותי, יסרתיני ואוסר ואדע כי לא לי לבן עני להרים ראש ולשאת עין אל בת נדיב כמוך, אשר אוצרות לה ואשר תחשוב בעון לה לאהוב איש אשר לא נכון לה —. היא קמה ממקומה ותלך לה אל חדרה ימצוקות לבבי הגדילו ואשב משמים כנואש מתקוה, ואם גם עלה לפעמים רעיון על לבי, כי רק בשת כסתה פניה לגלות כל לבה לי, ורגש אהבה הלא כחטאת נוראה בעיני כל איש ישראל, ומה גם בעיניה, אשר גֻדְלָה ביראת אלהים על ברכי אביה הזקן ולא ראתה איש מעודה, ועל כן כמו זר לה דברים כדברים אשר השמעתיה בכל זאת מאנה נפשי הנחם, כי אמרתי: הן אביה לא יתננה לי לאשה, כי יבקש לבתו אחד מגדולי היחש

ואחרי אשר נפשה לא דבקה אחרי, הלא אין לי עוד כל תקוה. מפח נפש ושבר רוח דכאוני כל היום ואשכח את מלאכתי. לעת ערב קמתי לצאת החוצה אולי אשכח את יגוני כמעט רגע.

כב.

פֶּתַח תִּקְוָה.

מעת אשר באתי שבולה לא יצאתי לשוח ולא ראיתי את איש, גם לא חפצתי לראות פני איש לבל יכירני. בצאתי ביום הרביעי פגשתי את מאיר זרחי ואכירהו כרגע, אך הוא לא הכירני, ואף כי עצבת מלאה את חדרי לבי, בכל זאת זכרתי את הטוב אשר עשה עמדי ועם גדעון ואחפוץ לבוא אתו בדברים, אולי אשמע מפיו דבר בדבר גדעון, ואקרא לו לשלום. הוא ענני שלום וישאלני לשמי. וכאשר שמע, כי אני הנני הנער אשר אכלתי בביתו שמח מאד ויקרא: האתה הוא יוסף? –

– אל תקרא לי בשמי – עניתיו – כי מן היום אשר יצאתי לחפשי ממאסר אקרא בשם ראובן ואתנכר לכל יודעי מלפנים –

– ומה מעשיך פה? –

– בבית משה בן צבי אעביד עבודתי כרואה חשבון –

– בוא לביתי ונשיח יחד – הלכתי אחריו ואשמע מפיו כי גדעון התגורר בשנה באשדות ואחרי כן הלך לארץ אשכנז לקנות חכמה, ועתה יקשיב לקח בבית מדרש החכמות ויעשה חיל. השמועה הזאת נתנה שמחה בלבי במאד מאד, ואחרי אשר ישבתי אתו כשעה שבתי הביתה. ארוחת הערב אכלנו רק אני והזקן ושפרה לא באה אל השלחן, והמבשלת אמרה כי ראשה יכאב. כל הלילה שבעתי נדודים וגם ביום המחרת לא מצאתי מנוחה ואעביד עבודתי בעת אשר עשתנותי טבעו בים דאגה ופני שפרה לא ראיתי. היא בחלה בי ותמאן

ראות פני – אמרתי בלבי וכאבי נעכר – ומה אעשה עתה!
הן לא לארך ימים אשב פה, אחרי כי תקוץ מפני, ואם לא
השמיעה עיד באזני אביה את הדבר, אשר יעצור בעדה
מבוא הביתה, הלא תשמיע זאת, ואולי תחשוב בלבה, כי
אעזוב את הבית, אחרי רואי כי תמאן ראות פני עוד – ברעיון
הזה החזקתי ואגמר אמר לעזוב את הבית בטרם יפקוד עלי
הזקן לעשות כזאת; גם פני הזקן נראו לי לא כתמול שלשום,
אך בכל זאת לא מצאתי און לי לעשות כדבר הזה, כי רוח
מבינתי השיבני לפעמים: אולי רעיון רוח הוא, כי היא לא
תבחל בי ורק כלמה תכסה פניה ועל כן תתחמק ותסתר
מעיני. ואולי נאמנים דברי המבשלת כי חולה היא ולא
תוכל לבוא הביתה – ביום השני, כעבור עלי יד התוגה,
הלכתי שנית אל מאיר זרחי ולא מצאתיו בביתו ואשתו אמרה
לי כי אחכה לו. היא לא הכירתני, וכאשר שמעה כי בבית
משה בן צבי הנני, שאלתני לשלומו ותאמר: את אשר יאהב
ה׳ יוכיח, האיש הזה, אשר כל ימיו חי ביראת אלהים
וצדקה לרב עשה היכה ברעות רבות ונאמנות וכח אבנים
כחו אם עוד לא מת לשחת, כי תלאותיו רבו מספר –

– אמנם כן, רוחו נבקה וגם בת בתו עצובת רוח היא
כל היום – עניתי למען הוציא עוד מפיה מלים.

– ובתו תשכב חולה על ערש דוי זה שנה תמימה;
יסור יסרה אלהים במוסר אכזרי. היא רדפה כבוד ועל כן
השפלָהּ אלהים עד עפר, שכולה היא היום מאישה ושני
בניה, הגדול אבד ואיננו והקטן עודנו בחיים, אך נתן
חרפה על כל המשפחה, כי בין האסירים והפושעים, אשר
משפטם לעבוד עבודת פרך כל ימיהם, ימנה; וגם על בתה
התמה, אשר נפש טהורה לה מאין כמוה, עברה כוס, הן
כמעט מלאו לה שמונה עשרה שנה, ועוד לא נמצא גואל
לה; ומי יקח אשה לו ממשפחה, אשר עליה הנוח מארת
ה׳? ולוא גם צדקה נפשה שבעתים, גם אז אספוק מאד,
אם ימצא איש ישר אשר לא יזכיר עון אחיה ויקחה לו לאשה,

הלא חרפת עולמים תהיה לו, ואביה הזקן, אשר בה כל הגיוניו, תמם יהלוך, בדעתו שברה, גדול שברו כים – . דבריה נתנו תוגה ושמחה בלבי; על שבר הזקן השברתי ואשמח בלבי, בשמעי כי שפרה לא רחוקה ממני, כאשר דמיתי, ואף כי ידעתי, כי בעיני האיש, אשר הנהו לחרפה, לא תגדל חרפתו, כאשר תגדל בעיני אחר, וגם שפרה ואביה הזקן לא יבינו את מצבם, בכל זאת באה תקוה בלבי, כי אנשים אחרים יהיו לעזר לי, ואקום לשוב הביתה, מבלי חכות עד בוא מאיר זרחי, ואגמר אֹמר להותר בבית הזקן, עד אשר אראה פניה ולנסות עוד הפעם דבר אליה ואראה איך יפול דבר. כאשר ערכה המבשלת את השלחן, שְׁאָלָהּ הזקן אם תבוא גם שפרה לאכול אתנו לחם; על זאת ענתהו, כי שמעה מפיה כי יש את נפשה לבוא ותצא לקרא לה. אני חכיתי בכליון עינים לראות אם תרעם פנים לי, אך חכיתי לשוא, כי המבשלת שבה ותאמר, כי אמה לא תתננה לעזוב אותה. אין זאת כי אם גלתה את דברי לאמה ועל כן לא התננה לראות פני – אמרתי בלבי – אכן אחכה, הן לא תשב כלואה בחדרה לארך ימים וכאשר תבוא אדע דבר ברור, ובטרם אשמע מפיה משפט חרוץ לא אמוש ממקומי, לא אהיה עוד נמהר, כאשר הייתי עד הנה, אחכה ויעבור עלי מה. – אחרי ארוחת הערב יצא הזקן לשכב ואני לקחתי לי ספר להגות בו, אך לא ראיתי ולא הבנתי דבר מכל הכתוב בספר, כי כל הגיוני היו בשפרה, וכליותי יסרוני על כי מהרתי להשמיע דברי באזניה, כי אולי השיבה לי אהבה, לוא גליתי לה הגות לבי לאט לאט לא ברעם ורעש בפעם אחת. מחשבותי אלה עברו על דל שפתי ואשיח עם לבבי כאשר ישיח איש עם רעהו וברב שרעפי בקרבי לא התבוננתי, כי לא לבדי הנני בחדר, וכהרימי ראשי מבלי משים השתוממתי ולא האמנתי למראה עיני, כי את שפרה ראיתי עומדת למולי ותתבונן בי.

– שפרה! – פרץ קול מלבי כמעט למרות רצוני. היא

נגשה ותשב אל השלחן, פניה היו לבנים כפני מת ובקול כחולה אמרה אלי: שאלה אנכי שואלת ממך, אל תשב את פני – – דברי וכל אשר תשאל נפשך אעשה בששון לב –

– הנה העצבת מבלי משים את רוח אבי, לכן אבקשך לבל תעשה עוד כזאת –

– האני העצבתי את אביך – קראתי משתומם – מתי ובמה ? –

– הן מראשית כזאת אמרתי כי מבלי משים עשית ,את ועל כן באתי להעיר אזנך –

– אבל מה עשיתי ? –

– הן נפשך יודעת מה עזה אהבתו לי . . .

– ועל כן חרה אפו בי בשמעו מפיך כי דברתי אהבה באזניך – קראתי בחפזון מבלי תת אותה לכלות דבריה .

– לא זאת, הוא לא שמע מפי דבר, רק על זאת נעצב אל לבו בראותו כי הנני חולה שני ימים ואתה לא שאלתו לשלומי, והוא באהבתו אותי ידמה כי על כל בני הבית להיות חילים עלי – . באתי במבוכה גדולה בראותי את עותתי, הן זה לא כביר שפכתי נפשי בחיקה ואומר כי באור פניה חיי רוחי ובחלותה שכחתיה עד לבלי שאול לשלומה ואקרא בבשת פנים: אנא סלחי נא לי, צדקת מאד, אך בנפשי נשבעתי כי כאיש אשר אין ברוחו נכונה הייתי מעת אשר הסתרת ממני פניך –

– האם חטאת לי כי תבקש ממני סליחה ? לא חטאת לי וגם לאבי לא חטאת, ולולא המבשלת כי אז אולי לא שם לבו לזאת, אך הזקנה אשר גם היא כאחת מבני הבית התחשב התלוננה עליך על כי לא שאלת לשלומי ואבי שמע דבריה ויתעצב אל לבו, ועל כן אעיר אזנך כי תיטיב את אשר הרעות, כי יודע אני בנפשי כי חולה הנני וברב כח קמתי עתה ממשכבי וכרגע אשוב כי אין בי איל לשבת –

– שפרה – קראתי באנחה – התתני אזן קשבת לדברי אשר אדבר באזנך עתה, הנה כלתה נפשי לראות את פניך

למען אשמע מענה פיך לשבט או לחסד, לכן שמעי דברי אלה, כי אולי המה האחרונים אשר תשמעי מפי –

– האחרונים ? – שאלה בתמהון ותתנודד.

– הנה אערכה לפניך דברי ומלפניך משפטי יצא אם להשאר פה או לרחיק נדוד –

– לרחיק נדוד ? –

– הלא זה הוא דברי כי בידך אשרי וצרתי. שמעיני עדינה, הנה העברתי על דל שפתי דברים באזניך, אשר העלו אפך, הנה הרהבתי עז בנפשי לדבר דברי אהבה אל בת עשירים כמוך ואני הנני בן בלי שם ולא אשוה לך, ועל כן לך הצדקה ליסרני על עז פני ולהתנגני כהולך שובב בדרך לבו אשר לא יבין ערך הגדולים ממנו. הנה כל אלה אמר לי לבי אחרי אשר סערת עשתנותי קמו מעט לדממה, אך אז בדברי כשכור הייתי, לא ידעתי נפשי ואזני לא שמעו מוצא שפתי, כי האהבה הציתה בלבי אש תפת ותבער בעצמותי ותעלה מוקד בדמי עורקי ותפתח שפתי ולא ידעתי ותפח בי רוח חדש ולא רוחי, ולך הצדקה כי תקצפי עלי וכי תמאני ראות עוד פני. אמנם הרוח אשר בא בלבי לא עזבני, אש האהבה תוקד בלבי ולא תכבה גם אם תהדפיני. גם אם תשליכיני מעל פניך ותמלאי פני קלון, כי לא בידי הגיוני לבי ואני בידם, ואם גם אדבר את נפשי ואחזק את לבבי לבלתי גלות את הצפון בו, גם אז לא אדע אם לא תתקפני האהבה ותברא לי ניב שפתים למרות חפצי, אי לזאת עדינה, גמרתי אמר לעזוב את הבית לבל אפריע עוד מנוחתך ואלך במר נפשי אל אשר ישאוני רגלי ואבכה על גורלי במרי שיחי, אך עליך לא אהיה למשא ולא אכאיב לבבך הטהור בפשע שפתי –

– דבריך אלה יכאיבו לבי ותעינני עד מאד –

– ועל כן אקדם לברות מזה לבל אשוב ואענה את נפשך, כי אראה כי נדבת לבך תגדל על חמת אפך ולא

תתנך דבר אתי קשות, היי שלום וברכה, מחר אעזוב את הבית והעיר. —

היא הסתירה פניה בכפות ידיה רגעים אחדים ותבך. מעי המו לה בשמעי קול בכיה ולשוני מדבק מלקוחי ולא מצאתי מלים. אחרי כן הסירה ידיה ותבט אלי בתחנונים ותאמר: אל תעזוב אותנו —

– אם כן לא קצפת עלי על דברי אהבה באזניך —

– אני לא אקצוף עליך — ענתה ותנע ראשה.

– ולרצון לך שבתי בזה? —

– הלא בקשתיך —

– אבל אולי מחמלתך עלי תעשי כזאת, כי תדאגי לגורלי, ואם כן טוב לי להפרד ממך, כי למה זה אהיה עליך למשא —

– אל אלהי ישעי — קראה בלב נשבר — אבל מה אֹמר לך עוד? אם על כי עזבתיך אז פתאֹם תקצוף עלי סלח לי, אך לא בי העון, כי כחי עזבני אך אבקשך לבל תעזבנו —

– אם כן לא לזרא לך דברי אהבתי ולא תקצפי אם אשוב להשמיע כזאת? דברי דבר ואדע כי מאֻשר כמני אין בכל הארץ — היא החרישה מעט ותאמר: מה אדבר ואֹמר לך? מי יתנך אח לי כי אז בלשון אחרת דברתי אתך, אך עתה חי נפשי כי לא ידעתי דבר —

– אמנם כן תשיבי אהבה אל חיקי ותאהביני כאשר נפשי תאהבך! — קראתי ברגש עליצות לב ואחזיק ביד ימינה ואנשקה מנשיקות שפתי, אשר חמו כגחלים בוערות והיא לא משכה ידה, וגם כאשר משכתיה אחרי ואחבקה בשתי זרעתי בכח לא דברה דבר ולא נסתה להשיב ידי, עיניה כָּסוּ בשמרותיהן ותעמוד חבוקה בין זרעותי כנרדמה, אך כאשר נשקתיה על מצחה הטהור התעוררה כמו מתרדמה ותבט אלי בתחנונים, כאיש אשר אין בו כח להלחם את לוחמו מבקש על נפשי, אז נפקחו עיני לראות איך גדלה אהבתה אלי, כי בעיניה היה המעשה אשר עשיתי כעוז

פלילי ובכל זאת נתנה לבה לקום בפני, ולא הרהבתי עז בנפשי לשוב ולשנות מעשי ואימר: רוח אפי, אל תחשבי זאת לעון, כי לא נאשם, הן נפשותינו קשורות בקשר אמיץ, בקשר אהבה אשר לא ינתק לעולם ואביך הלא יאהבך ולא ימנע מחפצך ויתנך לי ונהיה מאשרים בכל ימי חיינו –

– אם כה יאמר ה׳ – ענתה ותשא מרום עיניה.

– הלא תגידי זאת לאביך? –

– האני אגיד לאבי? הלא בשת פני תכסני ואיך אשא פני אל אבי להשמיעו כזאת? –

– אם כן אגלה אני את אזניו –

– אתה? ולא תבוש ולא תכלם? לא אחי – אחי אקראך האין זאת? –

– קראי לי אחי, קראי לי אישי, אלוף נעורי, קראי לי בשם אשר יעלה על דל שפתיך הטהורות, אך קראי לי וְדַבְּרִי אלי והפכי לי הארץ לעדן גנים! –

– לא אחי, אל תעשה כזאת פן יְחֻלַּל כבודך –

– אמנם מי ישמיעהו אם לא אני או את? –

– אם כה רצה ה׳ ישלח מלאכו להקים עצתי ואם אין...

– ואם אין אהיה אני המלאך השלוח מאת ה׳ – קראתי באמץ לב.

– הבליגה על סערת רוחך ואל תחטא לה׳, וגם אני אתפלל לו כי יסלח למשׁבת נעורינו, אך אבקשך אחי לבל תוסיף עשות כזאת, כי לא יאתה זאת לבת ישראל. –

כרוכב על כרוב בערבות שחק, כהולך לשוח בגני עדנים, כשוחה בים נחת הייתי בלילה ההוא, וממנו יצאו פלגי עשתנותי חזיונותי ומחשבותי, שכבתי על ערשי ואירא פן תבוא השנה ותגזול מחשבותי העדינות מלבי, כשכור יין האהבה הייתי ואחזה מחזות אשר לא שזפתם עין אדם; אני ישן ולבי ער ושפרה תעמוד חבוקה בין זרעותי ושפתי נוגעות במצחה הטהיר, גם אפריון מתוח בשמים טהורים על ראשינו, גם לעיני אביה נדבר אהבה ולא נתבושש – כל אלה

החזיונות שבו ויאתיו אחרי אשר חלפו. חיים חדשים ורוח חדש באו לי ביום השני ואחוש בנפשי כי כח לב ואֹמץ רוח נתנו לי ברגע אחד, ואהי נכון ללחום את כל המקרים אשר יבואו להפריד ביני ובין אהובת נפשי. גם הארץ שנתה פניה, ועל כל היקום פרוש מעטה אירה ושמחה, אור השמש האיר לי שבעתים וגם הענן אשר כִּסָהוּ לרגעים כפני מלאך שלום נראה לי, אך ששון אך שמחה וטוב לב ראו עיני אל כל אשר הביטו. גם פני שפרה הפיק שמחה ורצון ותשב לאיתנה ותשיח בי כמקדם, אך לא נתנתי לגעת בה עוד, ואני לא הר. בתי עוז בנפשי למרות רוחה, אף כי נפשי להטה גחלים מדי דברי ונפשי כלתה, בשרי כמה לחבקה, לנשקה, לשפיך רוח אהבתי בחיקה, לתת לרגשותי ידים וגויה, דמי הנער רתחו ולא דמו ולא מצאו להם תוצאות ועל כן הרבו המוקד, אך לא נועזתי לעשות דבר, כי באחת מעיניה שמה אסורים על ידי.

בימים הראשונים מצאה נפשי די ענג לה במראה עיני ובמשמע אזני, אך כעבור ימים לא הספיקו אלה עוד לה ואהי כצמא אשר יראה באר מים חיים לפניו וידיו אסורות ולא ישבר צמאו, ומיום ליום גברה תאות נפשי חיל עד כי כמעט קצפתי עליה על כי לא התנני להראות עוזז אהבתי לה בפעל ידים, והיא כחומה בצורה סוככה על נפשה לבל תגע בה יד. כה עברו שלשה שבועות. מחלת אמה סרה מעליה ותשמיעני כי בעוד ימים אחדים אראה פניה ונפשי אותה מאד לראות ולדבר עמה כי אמרתי: אשפוך שיחי בחיקה והיא תבין להגיגי ותאות לבי תנתן לי.

ביום הראשון לחג השבועות כאשר שבנו מבית התפלה, הזקן ואני, ראיתי את שפרה יֹשבת על יד אשה כבת חמישים וחמש, אשר אף כי בריאת בשר היתה עד מאד בכל זאת נראו עקבות מחלה על פניה האדומים כבשר ארנבת ואבין כי אמה היא. כאשר נגשתי אליה רחפו כל עצמותיה ותקרא בחרדה: מי זה האיש? —

– הלא זה היא ראובן – קראה שפרה – ולמה זה נבהלה נפשך ? –

– ראיבן ? – שאלה האשה – ראובן ? מאיזה עיר הוא ? –

– מעיר אשדות – ענתה שפרה .

– מעיר אשדות ? – שנתה אחריה – מעיר אשדות, לא אדע נפשי מדיע זה נבהלתי למראה פניו – . פני האשה לא לקחו לבבי אחריה , גם נדמה לי כי המה לא מוזרים לי , אך לא זכרתי עוד איפו ראיתיה , אמנם בזכרי כי היא אם שפרה נגשתי אליה ואשאל לשלומה בשפתי רצון ובמאור פנים ואכנה איתה בשם אשה כבודה מדי דברי , ובזה לקחתי לבבה כרגע והגד בפה מלא כי מצאתי חן בעיניה . מדי דברנו בא הרופא הביתה וישאל לשלום החולה – .

– אין שלום בעצמי – ענתה באנחה .

– הלא טיב לך עתה מאז – ענה הרופא .

– מה תועיל לי זאת אם עוד מחלתי אנושה –

– לא בפעם אחת יסיר הרופא את המחלה כי אם לאט לאט והנני שבע רצון כי הצליח בידי להקימך ממשכבך –

– אבל עד מתי יארכו ימי חליי ? –

– ידעתי נאמנה כי אם תלכי אל עיר העלגאלאנד ותשבי שם כל ימי הקיץ כי תעלה ארוכה למחלתך , מי העיר ההיא יחדשי כנשר נעוריך , אך איך תלכי שמה ולא תביני שפתם , וגם פה לא תמצא איש אשר יבין שפתך ויבין גם שפת הארץ ההיא כי יהיה למליץ ביניכם –

– האם לא ימצאו בעיר הזאת מלומדים ? הן כל אשר לי אתן בעד נפשי, ואם ימצא פה מלימד אז אתן לו כל אשר ישית עלי –

– בעיר הזאת וגם בכל הפלך לא תמצאי איש, אך אם יש את נפשך לנסוע לעיר הממלכה , כי דרך שם תסעי באניה למקום הרחצה , אולי ימצא לך שם איש כחפצך –

– ואיזו שפה תְדַבֵּר בארץ ההיא ? – שאל הזקן .

– עם הארץ ידבר בשפה בלולה והחורים בשפת בריטאניה ידברו – ענה הרופא .

– אמי ! – קראה שפרה בגאון שמחת לב – אמי הלא ראובן ידע שפת בריטאניה –

– אתה תבין שפת בריטאניה ? – שאלני הרופא בתמהון – אך אולי תדע מלים אחדות בשפה ההיא ולדבר את יושבי הארץ דרושה דעת הרבה בשפתם –

– יותר ממאה מלים אדע בשפת בריטאניה – עניתיו בלעג. הוא נכלם מלעג לשוני ויאמר : לא למען הכלימך דברתי כזאת, כי אם מדעתי כי אחינו בני ישראל לא יעמדו מנגד לעת מצוא וגם אם מינקת תְּבַקֵּשׁ נכונים המה לקחת המשרה על שכמם, כן אם שתים שלש מלים ידעו בשפה ידמו כי צחות ידברו –

– גם על לבי לא עלה הרעיון להכלימך – עניתיו במנוחה – רק מענות לבי דברתי עד הנה, כי גאה וגאון שנאתי ועל כן לא התהללתי כי אדע דבר צחות בשפת בריטאניה – המענה הזה העלה אף הרופא בראותו כי לא אחת מפניו, והרופאים בארצי ילבשו גאוה כמדם וכאדונים אל עבדיהם כן ידברו אל הדורשים בהם אף אם עשירים המה, ועל כן אמר לשלם לי שבעתים בחרפתי ויחל לדבר אלי בריטאנית. שפתיו לא ברור מללו בשפה ההיא ובשמעו מענה פי נחם כרגע על כי נסני במסה ויקרא : אכן צחות תדבר ואת אשר בלבבי לא אכחד כי לא פללתי מציא פה איש מבין השפה הזאת כמוך – פני שפרה נהרו בשמעה תהלתי וגם אמה ששה כמוצאת שלל, גם המבשלת שמחה מבלי דעת על מה ומדוע. ביום ההוא גמרו אמר כי אחרי החג נשים לדרך פעמינו, החולה ושפרה ואני. הזקן נאות לזאת בנפש מרה כי כבד עליו מאד להפרד מבת בתו. מני אז משכה אותי אם שפרה חסד ותרבה לשיח עמדי ותתן את שפרה לשבת אתי שעות אחדות יום יום ללמוד שפת בריטאניה, כי אמרה בלבה בעשרת ימי המסע תדע לדבר כהעולה על רוחה בשפת בריטאניה, אמנם היא לא השגתה חיל בלמידה, כי בראשית הלמוד כאשר החלותי ללמדה „אני אוהב אותך"

„את אוהבת אותי" אדמו לחייה ושפתיה מאנו השמיע אשר למדתיה, ודברים אחרים מאנתי אני לדבר באזניה.

כג.

בֵּן מֵבִישׁ.

שלשה ימים אחרי החג שמנו לדרך פעמינו ללכת אל עיר המלוכה. בעיר המלוכה עמדנו לנוח ימים אחדים מעמל הדרך, והחולה בקשה לשאול בעצת הרופאים הגדולים אשר יקחו כסף רב בשכרם. וגם אני דברתי על לבה לעשות כזאת כי נפשי אותה לראות את עיר המלוכה, כי אף אמנם האהבה לשפרה מלאה עוד חדרי לבי כבימים הראשנים בכל זאת איתי להתענג גם על תענוגות התבל, לא רק בהלך נפש כי אם על מראה עיני. מי יודע אם לא שכחתי תבל ומלואה ליא השיבה לי שפרה אהבה בפעל ידים, אך היא לא עשתה כזאת וגם לא נתנתני לגעת בה, רק לבי אמר לי כי תאהבני, והספק אשר יבקש בכל עת להתגנב במקום אשר תמצא בו פרצה נסה כחו למצוא מסלות בלבבי, וגם אחרי אשר גרשתיו בחזקת היד לא בוש מפני וישב כפעם בפעם אחרי אשר רגשותי פרצו ועברו על דל שפתי ושפרה לא השיבתני בדברי, ועל כן בקשתי להשביח המון רגשותי בהמון התבל ושאונה, כי הלא כח האהבה כאש, אם יפחו בה תגדל המדורה ואם תחתיה יעזבוה ויד לא תגע לפחת בה אז תסוף תכבה ואפר יכסנה. ודי כח עיר גדולה להשביח את עול ימים, אשר לא ראה מעודו המון קריה, כל רגשותיו ומאויי לבו. ואף אמנם כבר ראיתי בימי ילדותי עיר אשדות, אשר גם היא עיר גדולה היא, בכל זאת מלאה עיר המלוכה את לבי בתמהון. כחולם הייתי ביום הראשון בראותי עיר המלוכה. ההמון הרב אשר בהמולה ומהומה ירוץ ימהר בכל רחוב, משק המרכבות הרתומות לסוסים אבירים, הנושאות שרים מלובשים בגדי כבוד משזרים זהב ויושבים על ידי השרות אשר משי וארגמן

לבושן, קול הרוכלים ההולכים ברחובות קריה וקוראים בקול גדול לכל עובר, הארמנות הבנוים כמו רמים ונשאים כבני ענק, הגשרים אשר על הנחלים והתעלות האחוזים בשרשות ברזל, בתי המסחר אשר רק חלונות להם ומבעדם נשקפות סחורות מסחורות שונות, שש ורקמה, אבנים טובות וכלי יקר, תמונות וספרים, עורות חיתו יער ובגדי כבוד. אנשי צבא ושריהם וכלי שיר העוברים ברחובות לפניהם, בתי התפלה אשר גגותיהם מצופים זהב, חוף האניות עם האניות הרבות עם תרניהן ונסיהן. כל אלה ימשכו עין ולב וימלאו אזן האיש אשר לא הסכין באלה, אך עשר ושמחה יראו בכל פנה, ועני מחסור ופגע וכל צרה ומדוה נפש בַּחוֹרִים יֵחָבֵאוּ, מחוץ לעיר מושבם, או חדר בחדר יסתרו ולא תראם עין.

שלשה ימים לא שבעה עיני מראות ולא מלאה אזני משמוע, אך לאט לאט הסכנתי את העיר ושאונה והמונה ואבקש לראות גם הגנים והפרדסים אשר בעיר ואדבר על לב אם שפרה כי נסע יחד במרכבה לראות את גן המלך. היא נאותה לדברי ונשב בעגלה. בעל בית המלון הגיד כי ביתו לא רחוק מהגן על כן התפלאתי מאד בראותי כי הננו נוסעים כשעה ועוד לא באנו.

– ואיפו הגן? – שאלתי את הָרַכָּב – הלא זה כשעה הננו נוסעים –

– זה יותר משעה – ענה הָרַכָּב במנוחה.

– הלא בעל בית המלון הגיד לי כי הגן לא רחוק הוא מביתו –

– עוד מעט נבוא שמה, אדון נכבד – ענה הרכב בשחוק על שפתיו. הוא הכיר כרגע כי גרים אנחנו ועל כן הובילנו בשוקים ורחובות וישב על עקביו למען הרבות בשכרו, ואני הבטתי על הארמנות והמגדלים ולא שמתי לו לבי, אך כאשר הזכרתיו הפך את ידו לשוב אחור. ומדי עברנו בגשר הגדול הנקרא בפי ההמון גשר המלך, נגשו

אלינו אחדים מהאסירים אשר משפטם לעבוד עבודת פרך בכל ימי חייהם, ואשר חפרו תעלה בצד הגשר ויבקשו ממנו נדבת יד. צויתי על הרכב לעמוד למען אתן להם כשאלתם.

– אל תתן להם מאומה, כי שכורים המה – אמר אלי הרכב, אך אני לא שעיתי אליו ואוציא כיסי מחיקי, וכרגע סבו כעשרה אסירים את המרכבה ויפשטו ידיהם, ואחד מהם איש צעיר לימים כבן עשרים ושנים שנה יפה מראה ופניו כפני בן נדיבים עמד למולנו ויתבונן בשפרה ובאמה. כראות אם שפרה את האסיר צעקה בקול גדול: אויה! – ותתעלף, וגם פני שפרה חורו כפני מת ותסתר פניה בכפות ידיה. אני לא הבנתי דבר, אך אמרתי בלבי כי החולה התחלחלה למראה פני האסירים ועל כן התעלפה, ואבקש להושיע לה, וכרגע עטר אותנו המון אדם רב ותהי המולה ומהומה גדולה, ואחד מהר ויבא רופא אשר ישב אתני במרכבה ונשב הביתה.

מראה פני האסירים, אשר חצי זקנם מגלח, שערותיהם הפרועות והמגֻדלות היורדות כגדילים על רקתם ופניהם בלי סדרים, כי מסרק לא עלה עליהן זה ימים רבים, פניהם השחורים מחם השמש ומעבודה הקשה, עיניהם אשר התחבאו בחוריהן ומבעד בבותיהן נשקפות כל אשמה וחטאת, שנאת האדם ודרכיו, בגדיהם אשר כמכסה סוסים מצמר עב אָרִגו ועלימו יתעלם עפר ובוץ, הציון האדום אשר בבגדיהם על גבם, שרשות הברזל הכבדות אשר תעיקינה רגליהם ותשמענה קול מדי לכתם ומדי עברם, אנשי הצבא העוטרים עליהם, אשר בפניהם ומלבישיהם לא נכרו לפני האסירים, רק כי כל זקנם מגלח ורגליהם לא לנחשתים הגשו, בכל אלה היה די כח להרעיש גם מורשי לב איש, אשר כביר כח לבו בראותו המחזה הזה בפעם הראשונה, ואף כי לב אשה חולה, לכן אמרתי זאת היתה לאם שפרה כי התעלפה ולא הוספתי הקיר למציא שרש דבר. שלשה ימים שכבה החולה כבול עץ על משכבה ויהי כפשע בינה ובין המות, וישפרה בכתה כל היום

ולא אכלה ולא שתתה, גם לא האזינה לתנחומות שפתי, ואני אמרתי כי על אמה החולה חולָה היא ועל כן תמאן הנחם. ביום הרביעי אמר הרופא לבל נדאג עוד לחילה, כי בעוד ימים אחדים תשוב לאיתנה. אני אמרתי, כי שפרה תשמח לשמוע ותחדל מבכות, אך לא כן היה, כי היא הוסיפה למרר בבכי, אז אמרתי לה: חי נפשי כי לא אבין מעשיך, הן הרופא הבטיח, כי עוד מעט תשוב אמך לאיתנה, ומדוע תמאני הנחם? האם תחפצי לדכא נפשך ולמרר חייך חנם? —

— לא רק על שבר אמי הָשְׁבַּרְתִּי — ענתה ביגון נורא — כי אסון נורא מחלי גם ממית קרנו —

— אם כן דבר לאט עמך אשר תחפצי להסתיר מעיני — עניתי בתלונה.

— האני אכסה ממך דבר? אך שברי גדול כים ואין מלה בלשוני ואין די כח בלבי להעבירו על דל שפתי, וגם נפשך עלי תאבל, בשמעך את הרעה הנוראה אשר מצאתנו; אמנם אבליגה על יגוני אשר ידכאני ואשמיעך דבר ברור, אף כי כל מלה תקרע לבי ותדכא נפשי עד מאד. הנה יד אל זועם נטויה על בית אבי לבלע ולהשחית. אבי חלה במחלה נוראה במחלת השגעון וימת בבלי דעת; שני אחים היו לי, את הגדול אהבתי כנפשי והוא גם הוא אהבני והוא הלך ואיננו ולא נודע מקומו איה, אם מת או הלך בשבי או המיר דתו — כאיש אשר יד נעלמה תגע בו ותפרפרהו, כן רחפו כל עצמותיה בשאתה על שפתיה את המלים האחרונות ועיניה הקרו דמעות כמקור מים, ובכל כחה הבליגה על מצוקות לבבה הנוראות ותוסף לספר — כה יאמרו שונאינו, אך נפשי יודעת מאד, כי בר לב אחי הגדול, תם הוא מפשע וכל ימיו התהלך במישרים, אך השנאה אשר שנא את אמנו הדיחתהו מבית אבותיו, ומי יודע מה היה לו? אמנם האח השני, הקטן ממנו, היה כסלון ממאיר בבית אבי, הוא המרה רוח אבי, הוא הציק לאחי וגם היה עוין אותי בעוד אשר הייתי ילדה קטנה, יען כי אהבתי את אחי הגדול

ממנו. ואמי אהבתהו בנפשה וכל אשר שאלו עיניו לא אצלה ממנו וילך שובב בדרך לבו, ויעשה עול וחטאת ובעונותיו נלכד ויצא משפטו להאסר כל ימיו לעבוד עבודת פרך, והאסיר הזה אשר התבונן בנו הוא – אחי! – קראה בשבר רוח ותפול באין אונים על הכסא. מעי המו לה ואנוד לצרתה. אמנם אף כי כזאת שמעתי כבר מפי אשת מאיר זרחי, בכל זאת נפוגותי עד מאד בשמעי זאת מפיה, וגם מחשבות נוגות התעוררו בלבי ויגון נורא דכא את רוחי פתאם, מבלי דעת מדוע, ולבי נבא לי כי אשמע עוד שמועות נוראות. האב השתגע, והאח האחד אבד ואיננו, והוא שנא את אמו, ואחיו הציק לו, כל אלה עוררו בלבי מחשבות נוראות, וכאשר שבה מעט למנוחתה אמרתי לה: ואיפו גר אביך? –

– בעיר עזובה –. כיד נעלמה שמה מחנק לצוארי בשמעי דבריה ולא יכולתי השיב רוחי, אך אמצתי כחי ואשאל עוד: מה שמו? –

– אחירע – ענתה ביגון נורא. כרעם והזיז קולות הלמה ומחצה המלה הזאת את ראשי, שערות בשרי כמסמרים סמרו, כל קרבי התחלחלו ומתני מעדו. אחירע? – קראתי אחריה כמו לא האמנתי למשמע אזני – אחירע עוכר אבי וביתו, ואת בת התפת אשב אני בבית אחד, את בת הבליעל, אשר המיתה את אבי, אשר שכלה את אמי ואשר בקשה את נפשי לקחתה ואת בת המרצח אוהַב ואבקש קרבתה! – כה סערו מחשבות נוראות, מחשבות קצף, איבה, זעם ומשטמה בלבי ואהי כמשגע ממראה עיני זמן כביר, ולא שעיתי עוד אל שפרה ואל דבריה, לא שמתי עוד לבי לשברה, כי כמו סער סער בנפשי ויפץ כרגע כל רגש אהבה וחנינה מלבי. אך גם היא לא שעתה אלי ולא ראתה מבוכתי, כי כבד עליה יגונה. כאש בערה בעצמותי ותקצר רוחי וכמעט חדלה נשמה מאפי. מהרתי לצאת החוצה, כי כמעון צפעוני היה הבית בעיני, וארוץ בכל רחובות מבלי דעת ואשב לנוח בגן ולא ידעתי, גם בכיתי ולא שמתי לב; אך אחרי עבור

זמן כביר שבה מנוחתי מעט ואתפלא בראותי, כי דמעות תתגלגלנה מבבות עיני.

בכל העת ההיא לא חשבתי מאומה כמו כל מחשבותי עזבוני ולבבי שכח מה רע ומה טוב, מה שמחה ומה תוגה, הבטתי על העצים ואספור עליהם ופארותיהם, על הצפרים אשר יקננו בסעפותיהם ויעופו מענף לענף, בלי כל דאגה, ויעל כל מראה עיני התבוננתי ולא ידעתי עד מה, אך כאשר קמתי ממקומי ואומר לשוב הביתה, אז התעוררו המחשבות בלבי ואזכור את כל אשר שמעתי ואשר ראיתי היום. לשוב הביתה? לשבת את המרצחה, אשר המיתה את אבי, אשר הורידה דומה נפש אמי בצרה ולחץ, ואשר דמתה גם לי להצמיתני?... הַאֵלֶיהָ אָשוב? לא! לא אשוב! אך איך אעזוב את שפרה? האם אוכל ועזבתי אותה ולא אראה פניה עד עולם והיא תנתן לזר?! אבל היא בת המרצחת! ואיך אאהב את בת הדמים? ואם תנתן לי האם אוכל לקחתה? האם לא תקומנה נפשות הורי ממשכבותם לפקוד עלי אפם?... אך למה ישאו בנים עון אבותיהם? הלא צדקה נפש שפרה ולמה אפקוד עליה עון אמה? הן נפשה דבקה אחרי ותאמין בי ואיך אבגוד בה?... היא תאמין בי? ומי יודע אם אאמין בה? הן בת אמה היא! לא, היא לא תאהבני וגם אני חלילה לי מאהוב את בת המרצח! — קראתי במו פי כמו רבתי את איש ריבי אשר בקש להכביד עלי אכפו כי אוהב אותה, ובעודני חושב מחשבותי באתי עד בית המלון ואבוא לחדרי ולא מצאתי שם איש ואוסיף להשוב מחשבות שונות; רגע אמרתי באפי, אעזוב את הבית ואת העיר, לבל אשוב ואראה את פני המרשעת ועד ארגיעה שבתי ונחמתי מאשר זמותי, כי חסתי על שפרה לעזבה בעיר נכריה בלי כל מודע, גם לא ידעתי אנה אפנה.

המחשבות עפו אחת אחר אחת כצפרים ותעלינה בתהו, ואף כי שניתי ושלשתי לגמר אמר לעזוב את העיר בכל זאת לא מצאתי און בלבבי לעשות כזאת, גם אחרי אשר אמרתי

כי שפרה לא תאהבני ותקרבני רק מאשר כי כבלי חפץ הנני לה ולאמה. במחשבות תהפוכות כאלה עליתי על ערשי והן לא עזבוני גם אחרי אשר שכבתי ואישן, והיינה לחלומות נוראים להרגיז רוחי ולבעתני. גם פני אמי ופני אבי אשר לא ראיתי מעודי נלוו עליהן ויתיצבו כמלאכי זעם למולי וקול קורא: נקם! שמעתי מאחרי וארגז ואתחלחל. נקום נקמת הוריך! שמעתי מדבר אלי, אל תשיב ידך מבלע, אל תחוס ואל תרחם כי בית מרי המה! — החזיונות שנו פניהם לרגעים ויעלוני שמים ויורידוני לעמקים ויביאוני בין נבכי ים ובאש מתלקחת, ואחרד לרגעים ואיקץ ואשוב ואישן ואראה עוד כל מחזה נורא עדי אתא בקר. קמתי ממשכבי נפעם וזעף אף כי שכחתי לאור בקר כל החזיון הנורא אשר הציקני בלילה, אך לאט לאט שבתי וזכרתי את אשר שמעתי וראיתי, ואזכור את תמונת הורי ודברי הנקמה אשר שמעו אזני ואומר גם אני: אשיב נקם למרצחת הורי! וברעיון הזה החזקתי אף כי לא הרביתי חשוב במה אקום מצוררת הורי. ואף אמנם אש הנקמה לא בערה בקרבי כאשר תבער לב איש אשר יחפוץ לנקום נקם, כי לא כביר היה כח לבי לעשות גדולות לשבט או לחסד, אמנם החזקתי ברעיון הזה כמו חפצתי להצדיק נפשי על כי חסר אונים הייתי להקים מזמות לבי לעזוב את שפרה, כי למרות מחשבתי אשר חשבתי לעשות כזאת לא מצאתי די כח להוציא מחשבתי לפעולת אדם, ולא רק אהבתי לשפרה שמה עלי מתג ורסן, כי היא החלה כבר ללכת הלוך וחסור בראותי כי אשחית אמרי לשוא ולא אמצא מפיה מענה כאשר אותה נפשי, רק רפיון רוחי קם לשטן לי כי לא ידעתי אנה אפנה, ולמען הצדיק את נפשי, לבל אחשב בעיני כחוטא לזכרון הורי אמר לי לבי: השאר ילך אתן למען תשוב נקם להמרצחת ובכן נשארתי.

— את פני שפרה לא ראיתי ימים אחדים כי לא עזבה את אמה אשר תחלואיה רבו מאד ותהמה ותצעק כל היום ממכאוביה אשר הגדילו. שלשה שבועות ניתרנו בעיר המלוכה

ובכל העת ההיא דברתי רק שתים או שלש פעמים את שפרה, אשר כצל נהלכה תחת סבל יגונה, ואני סובבתי כל היום בשוקים וברחובות כחולם ושבתי בבית אך מעט. לוא הבטתי אל שפרה כאשר הבטתי לה לפני שבועות ארבעה כי אז ראיתי והתבוננתי כי בקשה קרבתי בעת הזאת הרבה יתר מבימים הראשונים ותיחל למוצא שפתי, ונפשה ירעה לה על כי חדלתי משבת אתה ודבר על לבה, וזאת הוסיפה יגון על מכאוב לבבה בראותה כי לא אשעה אליה עוד ולא שאלתיה אף פעם אחת לשלום אמה, אך היא הבליגה להסתיר מכאוביה בקרב לבה ואני לא אצתי לדעת מה בלבה, ולעתים רחוקות שבתי הביתה ולא השגחתי ולא התבוננתי אליה.
אחרי עבור עשרים ושנים ימים מיום אשר נפלה דודתי למשכב נסתה להציג כף רגלה על הארץ והרופאים אמרו כי עוד מעט תוכל לעשות דרכה. היום ההוא היה יום ענן וגשם ולא יכולתי לצאת החוצה ועל כן ישבתי על הכסא ואקח בידי ספר להגות בו. שפרה פתחה הדלת ותבוא החדרה ולבבי היה כהולם פעם כי לא ידעתי מה אדבר אליה. היא עמדה רגעים אחדים בצד הפתח ובראותה כי לא אסיר עיני מהספר שבה ותצא, ואחרי רגעים אחדים שבה על עקבותיה, כה עשתה שלש פעמים. השתוממתי מאד בראותי מעשיה ואקום ממושבי ובראותי כי פניה נפלו מאד נכמרו עליה רחמי ואומר: מה לך שפרה כי כה נפלו פניך? –

– העוד תשאלני מה לי? האם לא תדע כי אמי חלתה זה שלשה שבועות ומחלתה היתה אנושה מאד? אתה זר לה ולא תדאג לה אך אני בתה הנני ואחלה עליה, אמנם אדמה כי היום יאירו פני הרבה יתר מתמול שלשום לשמוע כי אמי תשוב ותרפא עד מהרה, ולמה זה תשאלני היום מדוע נפלו פני? – לדברים האלה לא מצאתי מענה, כי אמנם לא התבוננתי בה זה ימים אחדים ואסבב את פני הדבר ואשאל: ומתי נשים לדרך פעמינו? –

– בעוד ימים אחדים, אך לוא לעצתי הקשיבה אמי,

כי אז שבנו הביתה כי לבי ינבא לי רעות נוראות – . זמן כביר ישבה אתי אך דברי היו מעטים, כמו נכברו כל מעינות מחשבותי ודברי ולא מצאתי מלים. היא נאנחה ותשב אחור.

אם אמנם נסיתי שנית להשיב לבי אל שפרה ולבלתי פקוד עון האם הרשעה על הבת התמה כיונה, גם החלותי ראות כי אהבתה תגדל אלי מיום ליום וכי תשאף לשבת בצלי ותיחל למוצא שפתי ונחומי נכמרו עליה, בכל זאת לא עלתה בידי, כי מעת אשר ידעתי כי היא בת אמה, בת הארורה גועלת אישה ובניה וכל משפחתה, בת המרצחת אשר מידה נגזר אבי מארץ החיים, מני אז רפה כח אהבתי אשר לא הכתה עוד שרשיה על תלמי לבי ותלך הלוך והסיר ואגמר אמר: לא אתחתן בבת הדמים אף אם ישימו נזר מלוכה על ראשי, והאהבה לא תשוב פעמים. אמנם לא עזבתי אותה כי לא ידעתי דרך אחרת לי וגם אויתי להמלט פעם אחת מהארץ אשר לא כאם רחמניה תגדל את בניה כי אם לבהלה תולידם, ואל ארץ בריטאניה כלתה נפשי מבלי חשוב מאין אמצא טרף לנפשי. שפרה היתה עצובת רוח וגם אני סר וזעף התהלכתי, כי חלומות בעתוני בלילה ופני שפרה המפיקים יגון הרבו עצבותי. כי אם אמנם לא הוספתי אהבתה, אך לראות בצרת נפשה לא יכולתי, ולדבר על לבה ולנחמה לא נתנני לבי אשר חשב מחשבות נקם לאמה, כי גם אחרי כל השגיאות הרבות אשר שגיתי עוד לא למדתי לעשות שקר בנפשי ולעשות חנף.

כד.

יום הַפְּקֻדָּה.

בא היום אשר יסדו הרופאים לעזוב את העיר ונשב באניה הולכת בכח אש. כארבעים נוסעים נמצאו באניה לבד המלחים והמשרתים והמבשלות. כל היום ישבנו על מכסה האניה ונתבונן אל המחזה אשר ראינו בפעם

הראשונה; שמים ממעל ומים מתחת והאניה שטה במנוחה
בין שתי הקערות אשר תכלת חתולתן ולא נודעה תנועתה.
גם כל הנוסעים ישבו על המכסה ממעל וישוחחו איש את
רעהו בשפת ארצו. איש צעיר לימים נשען על יד עלמה
טובת חן ישבו יחד כשני שבלים העולות בקנה אחד ויביטו
הכנים לפנים, וכל ההמון כמו לא להם הוא, כה ישבו מהבקר
עד הערב ולא ידעו שבעה, גם הירח היה עֵד בשחק לאהבתם.
אשה מאצילי הארץ בחרה לה מקום בַּתָּוֶךְ וארבעת בנותיה
עטרו עליה מסביב, כלן לבשי בגדים אחדים וגם תאר פניהן
אחד היה וכלן שלחו עיניהן לכל איש עובר עליהן, כאם
כבנותיה. ביום הראשון והשני שכחתי כמעט את אשר שמעה
אזני זה לא כביר ואתענג על המראה, אך כאשר הסכנתי
לה שבה סערת רוחי לסער בקרבי ברב כח. סר וזעף הייתי
אף כי הסתרתי הגות לבי לבל תראה על פני, רוחי המה
כהמות המכונה בקרב האניה ועל פני שררה מנוחה כמנוחה
השררת עליה. ביום הששי השכים רב החובל ויתן צו לעזוב
חוף העיר קאלמאר ששם עמדו כשש שעית בלילה, ואנחנו
התעוררנו כלנו ונעלה על מכסה האניה. השמש הופיע בכל
הדרו על פני הים ויכסהו במעטה זהב ותכלת, השמים היו
כספיר, העצים הרעננים וירק דשא אשר כסו את הסלעים
המצוקים אשר ינשאו ראשיהם על החוף הרנינו לב, ועין
ראתה שמחה לקראת המראה הנעים. גם שפרה העצובה
קראה בקול שמחה אלי בראותה בית קטן על החוף גגוי
מקרשים משוחים בששר ובהם תבנית חיה ועוף מעשי ידי
אמן, הוא אהל הדיגים והמון צפרים למאות יסבוהו יקפצו
ידלגו וקול שאונם ירנין לב, עד כי גם עלי עבר רגע רוח
ששון ויגרש עצב מלבי, אך לא ארכו רגעי המנוחה; עב
קטנה עלתה מירכתי צפון, כמלאך שלוח להשמיע תרועת
מלחמה, אחריה יצאו חוצין ענני אפל כהררי עד ויכסו פני
הרקיע, סופה וסערה הגיחו מהחדר ויאחזו בירכתי האניה
וינערוה ויקלעוה, היושבים עליה הגו וינועו, הנשים התנודדו

כשכורות מיין ותתעינה בקיאן. איש איש מהר לרדת ולמצוא מחבא מרוח סערה, אשר קמה כמלאך אכזרי לשחק באניה. גם דודתי אשר התחזקה רגעים אחדים אמצה שארית כחה לרדת ותזחל על ידיה ועל רגליה למען מצוא מסתר בתא האניה מתחת ואנחנו אחריה, אך בטרם נגשנו אל הפתח שכבנו כלנו על הרצפה כי הסופה גברה חילים ותניע את האניה כעלה ברוח, וברב כח החזקתי בעמוד הברזל אשר עליו הגג נשען בידי האחת ובשנית אחותי בידי שפרה אשר התעלפה ותעצם עיניה, ואקשרה אלי באזור. אמה אחזה גם היא בעמוד ותשב על הרצפה למולי ופניה כפני מת. הרוח נשב ויהמה כחלילים או כשריקות חץ עף ברוח להרגיז לב, אך פתאם השביח קול נורא את המית הרוח, קול קורע לב, קול יללת הנשים והילדים אשר ישבו במחלקה השלישית, קול הכלים והמלתחות אשר נפלו מהמכסה מתנועת האניה ויכסו על היושבים תחתם. הרוח אמץ כחו מרגע לרגע ויקרע את הדלתות אשר בירכתי האניה ומראה נורא מאד ראו עינינו, מראה אשר לא באמר ודברים יְסֻפַּר כמו; השמים כֻּסו בעופרת, קול הסערה הרעים נפלאות כקול צבא רב, גלים נוראים כהררי עד נשאו ראשיהם המכוסים בקצף כהשלג המכסה על ההרים הרמים ויסערו להפיץ את האניה ואשר בה, כאויבים נוראים קמו לשחק בה, רגע הדפה אחד מפניה והרד התהומות ונראה בעינים כי למעמקי תהומות ירדנו ומשני עברינו יעמדו הגלים כחומות בצורות, והשני התעורר וירוממה עָל ויטלה וינשאה על גב רעהו אשר כסוס שוטף הניע גוו להפיל רוכבו. פרץ מים כבירים שטף ועבר ויפרוץ אל תוך האניה בעד הדלתות ויגיע עד צואר היושבים בה, אז הסתירה התקוה פניה ממנו, ולא קוינו עוד לשוב לראות אור שמש. ברגע כזה יזכור איש את בוראו ויזכור מעשיו.

— אבדנו כלנו אבדנו — הורידה דודתי בבכי בקול נורא — אנא אלי הושיעה לי —. כל רגשי האיבה לה אשר היו צפונים בלבי התעוררו רגע ואמר לנפשי: הן עוד מעט

יבלענו תהים יחד, אמרר חייה ברגעים האחרונים ואקים
נקמת אבי מהארורה הזאת, אשר עתה בעת צרה אל יוצרה
תשיע, ובקול עברה קראתי: קראי אל השטן אשר אתו עשית
חוזה, לא אל אֵל שפכי נפשך כי דמים שפכת ובדם פשעך
תורדי ירכתי בור, המצולה תפתח לועה, הכוני לקראתה! —
לקולי אשר שֻׁנָּה מאד ברגע ההיא ויהי כקול קורא ממעמקים
התעוררה רגע כמו רוח חדש בא בקרבה ותלטוש עיניה לי
כמשתגעה ותקרא: האתה הוא השטן? אי יוסף איש ריבי,
האם מירכתי בור יצאת לענני, הלא זה כבר מֵתָּ? האם באה
עתה העת לענני ולהציקני כאשר ענית את בעלי ימים רבים? —

— אני יוסף! — נתתי קול גדול. היא ספקה כפיה
ותקרא: איה! — ותאבד לנצח בתהום רבה, כי בהסירה
ידיה מהעמוד מעדו קרסוליה וישטוף אותה הגל ויקחה אתו
ואיש מהמלחים לא ערב לבו לחוש לישועתה. לקול אמה
התנערה שפרה מתרדמתה ותקרא בקול גדול: אמי אמי!
ותחפוץ לקפוץ אל תוך המים, אך האזור לא נתנה להקים
חפצה והיא הוסיפה לקרוא בקול גדול ולנתק את האזור.
לקולה ירד רב החובל וישאל: מה נהיתה? — אני ספרתי לו
ויושיע לי לחזיק בה אך אותות חמלה לא ראיתי על פניו.

— אין זאת כי אם כבר הסכין למחזות כאלה — אמרתי
בלבי, אך על זאת השתוממתי מאד בראותי כי מנוחה
שוררת על פניו ואני אמרתי כי עוד מעט תבלענו מצולה.

— היש עוד תקוה? — שאלתיו.

— בעוד רגעים אחדים נבוא עד החוף — ענני במנוחה
ויעמוד לימיני עד אשר באנו עד חוף העיר מאלמע. שפרה
לא חדלה מצעוק וקרוא בקול גדול ותכה סביבה ותשוך את
ידי רב החובל אשר החזיק בה ותדבר דברים זרים כמשתגעה.
לשוא נסיתי לדבר על לבה ולנחמה, כי היא לא התבוננה בי
ולא הכירתני עוד. לבי נשבר מאד בקרבי ומעי המו לה ואקוט
בפני על אשר עשיתי, בראותי צרת נפשה ובדעתי כי מידי
זאת לה, וארגז תהתי בזכרי כי אין להשיב עוד, רגע באפי

השיבותי נקם לאויבתי ואדכא גם את אהובתי התמה. אכן אני העמיתי עליה צרה ואקצר ימי עלומיה – שתתי עם לבבי – כי צרתה הדכא נפשה ותורידה שחת ואני הוא מרצחה. בכיתי והתחננתי לה כי תשמע בקול תחנוני, אך היא לא ראתה את אשר לפניה ולא שמעה, כי אם רגזה ותרקע ברגל ותזעק בקול נורא דברים אשר לא הבין שומע.

כה.

עֲוֹן אָבוֹת.

בעיר מאלמע, אחרי אשר שמעו השופטים מפי את כל הנעשה, הובלה שפרה אל בית המשגעים, וביום השני אמר ראש הרופאים, כי אולת כל יד מהושיע לה, כי שגעונה שגעון עולם, ואם גם תרפא ממנו גם אז לא תשוב לראות באור החיים, כי גם במחלת לב אנושה מאד הוכתה לבלי מרפא ולא נתנוני עוד ראות פניה. שר בית המשפט כתב אל אביה הזקן מכל אשר קרה את בתו ובת בתו וישאלהו אם יש את נפשו לבוא, או לשלוח מלאכים להשיב את שפרה הביתה ולקחת את הכסף והכלים הנמצאים במלתחת אמה, יאני מאנתי כתוב גם משכתי את ידי מקחת מאום מכל אשר לשפרה.

צרות לבבי הרחיבו עד אין קץ ואמאס חיי בעת ההיא; הן יֹשר אהבתי בלבי ואבקש לעשית צדק והרביתי לפשוע מבלי השיב את אשר אני עושה, ומה הועיל לי דעתי אם ארבה עשית רע בלי דעת וחשבון? ומה הוסיף לי אם היא תבוא בלבי אחרי המעשה? לשוא הֲבֵיתִי עד הנה, לשוא נִסֵּיתִי במסה, לשוא נפקחו עיני לראות תרמית בני עולה, כי בכל אלה אין די כח להבינני מראשית אחרית. אחת ושתים שמעתי ואדע להזהר מהן, ואלפי מקרים ופגעים יְסֻבּוּנִי על כל מדרך כף רגל ופניהם כֻּסוּ בטמון, לא אשורם בלתי אם עברו וחלפו על פני ויתעוני לעשית רע, ומה הועיל לי בִּקְּדְוֹי

אם אין בי כח להיטיב? לוא בקש איש מידי בעת ההיא את אשרי ואת חיי כפר נפש שפרה כי אז נתתים בששון לב, אך אין כפר ואין שלומים לצרה. ברגע ההוא נדכיתי על כי הבאתי את שפרה עד שערי מות, אך לא ידעתי עוד כי עוד פגעים רעים וגוראים ממות יסבונו בחיים, לא ידעתי כי יש יום אשר נשלח ידינו למית ונתחנן אליו כאל מלאך מושיע כי יחיש לרוחתנו לישועתנו, כי כל מצוקי שאול וְאֵמים מתפתה בחיים ירדפונו, לא ידעתי עוד את המלאך האכזרי אשר יְשַׁלַּח באמללים אחרי אשר היו לברות לצרות ורעות את – השגעון. לוא נועז איש להשמיעני ימים אחדים לפנים כי הבריאה הנחמדה הזאת, הפנים הנעימים האלה, העינים המזהירות אשר ככבבים בלילה הפיקו נגה וחיים לשמח עין ולב רואיה, כי כל אלה החמודות תהיינה לזועה, כי הקול הנעים אשר הרנין לב יהי למרגיז נפש ורוח, כי הכבשה התמה אשר לא נסתה להרחיב צעדיה מענג ומרך תדלג ותרקע ברגליה כפרא מדבר, לא נשא איש על דל שפתיו דברים נוראים כאלה באזני מלאתי פיו חצץ, ועתה באה הרעה, ומידי באה ונהיתה. כל הצרות אשר באוני היו כאפס בעיני מול הרעה אשר עשיתי, מכשול לבי גדל כים, מיסר כליותי העמיק הרחיב מדורת שאול בלבי, ואהבתי אשר נדעכה רגע היתה פתאום ללהבת שלהבת כזיק אש לפני רוח, להרבות המוקד בקרבי, והדעת כי חסר אונים הנני להושיעה, כי קצרה ידי מהשיב לה ששון ישע תחת החבלים אשר חלקתי לה באפי, כי קצפי חִלֵּק אותנו עד עולם. הדעת הזאת הועילה לְהַוָּתִי לדכאני עד מאד ולמאס נפשי וחיי.

ימים אחדים נהלכתי כצל ולא ידעתי מה עמדי כאיש אשר דעתו עזבתו; חושי נדעכו, מורשי לבבי נתקו ולא השבתי דבר. הלכתי, ישבתי, אכלתי וישנתי, אך כל אלה עשיתי כאיש אשר אין ברוחו נכונה. איש אחד מארצי רֵעָה לי וינסה לדבר על לבי לנחמני, אך לא שמעתי ולא הבינותי דבריו.

ביום העשירי בא אלי האיש ויאמר: רב לך ללכת קודר כל היום, הן צעיר לימים הנך ומדוע תדכא נפשך לשוא? הנעשה אין להשיב והמות לא יפליט את בלעו – בראשונה שמעתי דבריו ולא שעיתי אליהם, אך בשמעי דבריו האחרונים רחפו כל עצמותי ואקרא בקול נורא: המות? ! האתה תשיא מות עליה? היא לא תמות! לא אתגנה בידי המות! אותך אתן כָּפְּרָה בליעל! – הוא נבעת מפני ויסוג אחור ובני הבית עטרוני כלם ויתבוננו בי רגעים אחדים ובראותם כי אשב על מקומי במנוחה שבו לדבר נחומים ובעל הבית אמר: אבל זכור כי המית חלץ נפשה ממצוקותיה, הלא טוב לנוח בקבר מהשתגע כל הימים –

– מה זה תדבר? ! – קראתי בשממון.

– היא מתה היום בבקר – ענה בעל הבית בעצבת.

– היא מתה? שקר הדבר! היא לא מתה ולא תמות כי אני מגן לה – קראתי בכל מאמצי כח ואפרץ לצאת מהבית וארוץ בכל כחי אל בית החולים, ובלי שאול את פי השומר פרצתי אל תוך הבית ואקרא כְּמֻכֶּה בשגעון: איה שפרה? אַיֶּהָ? – כה רצתי בחדרי החולים ואקרא בקול גדול מבלי פנות אל החולים ואל המשרתים, עד אשר נגש אחד אלי ויאמר: בוא אתי ואראך את שפרה –. מנוחתי שבה אלי כמעט ואלך ויביאני אחריו החדרה ששם שכבה שפרה על השלחן. כחץ מקשת התנפלתי מלוא קומתי עליה ואחבקנה בין זרעותי ואנשק את שפתיה הקרות ככפור ואנשק את מצחה ואנשק את ידיה ואעורר אותה בכל מאמצי כח. בפעם הזאת לא השיבה ידי מחבקה ולא פתחה שפתיה להשמיעני דרכי מוסר, כי אם נתנתני עשות כחפצי. כפרץ מים כבירים פרץ זרם דמעות מעיני ויקר מימיו בלי הפוגה, הדמעות ירדו על האהובה אך לא כטל התחיה להשיב לה רוח, כי אם כמים אשר יֻצְקוּ על הגויה אשר נפשה עזבתה לטהרה טרם תשיג אל חיק הורתה, אל אדמת קבר. שעות רבות חלפו מבלי אשר ידעתי, כמו דעת משטר העת וחקיה עזבתני, שכבותי,

נשקתי גם בכיתי עד אשר רד היום, ומדי הוסיפי לבכות כן הוסיף מקור דמעותי לפתוח את אוצרו, אמנם הדמעות מדי עברן שטפו גם את נטל יגוני ומכאובי לאט לאט עד אשר רָוַח ללבי ואשא מרום עיני, אך אז זכרתי איפו הנני ומה מעשי. הבטתי לפני ואראה את ראש הרופאים ולימינו ושמאלו אנשים אחדים וכלם התבוננו בי. גם בעיני ראש הרופאים אשר לא בפעם הראשונה הכיר את מַעְבָּדֵי המות נראו אגלי דמעות, אם על שברי או על שברה הַשְּׁבֵר לא ידעתי, אך רגשי תודה התעוררו בְּחֻבִּי אל האיש אשר בצרתי לו צר והרגשות האלה הועילו להסיר את השממון מלבי ולהביא עצבת תחתיו.

בשוב מחשבותי למצוא מסלות בלבי החלותי לחשוב לאחת אחת את כל הרעות אשר באו על בית אחירע וישתומם לבי בתוכי על המוסר האכזרי אשר יסרנו אלהי המשפט על פשעו, הוא הֻכָּה בשגעון וימת, בנו הבכור מת בבור השבי, בנו השני שלח בעד פשעו לעבוד עבודת פרך ועתה ישת גם קציר לביתו, והרעיון הזה נחמני כי אמרתי יד אל עשתה זאת ולא אני, ולולא נמצאתי אני כי אז שלח מלאך אחר לבער אחרי הבית הזה, ולא היספתי דאבה על המעשה אשר עשיתי. רק על שפרה אבלה נפשי: מדוע נשאה גם היא עון אבותיה? אמנם היגון חלי הוא אשר רוח כל האדם ישאנו ומה גם רוחי אשר כבר הסכין לראות פניו בבקר בבקר.

שפרה הובלה לקברות והאיש בן ארצי בראותו כי יגון ידכאני לא עזבני רגע וידבר על לבי וינחמני וינסה לפתות אותי להשכיח בכוס יין את יגוני, ואם כי בפעם הראשונה לא שמעתי בקולו, כי קדוש היה לי יגוני כעמוד זכרון לשפרה, אך בפעם השניה הצליח לפתות איתי ואשמע בקולו, ואמנם כן הוא: אין מנחם בצרה כהיין, כחו גדל ככח המות להשיב מנוחה לנפש סוערה, רק כי המות באחת תושיע לו זרועו והיין רק למשחרי פניו בבקר בבקר יראה נחת זרועו אמנם גם שניהם יסתירו החיים ופגעיהם מנגד עינינו...

שלשה שבועות שבתתי יגוני בחברת שני הרעים: היין והאיש בן ארצי אשר כראש מאהביו נחשב, ויבקש להרבות לו עוד רעים רבים. יחד שתינו ויחד אכלנו בבית משתה אשר רק אוהבי היין שם יתקבצו, בראשונה לא ידעתי מה המאכל אשר יבוא אל פי, כי לא אל האכל היו עיני נשואות, ורעי בחר לי ולי המטעמים ואני שלמתי, עד אשר שמעתי ביום אחד את בעל בית המשתה אומר לרעי: היום הבינותי חזיר רך וטוב וינעם לחככם — בשמעי זאת נבהלתי רגע, כי לא ידעתי עד הנה כי מבשר הטרפה אכלנו עד הנה, ונפשי געלה במאכל בשמעי כי בשר החזיר היא, אך בושתי מפני רעי להשמיעו את אשר אני חושב פן אהיה בעיניו לבוז ואכל בגעל נפש וארבה שתות להמית חושי בי. ביום ההוא שתינו יחד לשכרה עד כי מעדו קרסלי ולא יכולתי שוב הביתה, ולולא תמך רעי בימיני כי אז אולי שכבתי בראש חצות. זעף ונרגן הייתי כל היום ואקרא לריב את רעי ואחרי כן למהלומות ורעי לא מנע מחפצי, וביום השני בגשתי אל ראי המלוטש נבהלתי מראות כי פני היו מלאים פצעים וחבורות ועיני הימנית מלאה דם. אז נפקחה עיני השנית לראות את מצבי ונקטותי בפני על כי ארחתי לחברה את שכור ובזוי אדם ואגמר אמר למהר לעזוב העיר לבל אראה עוד פניו. בעודני חושב בא רעי אלי וישאלני לשלום.

— מה לך ולשלום? — קראתי בחמה — לך לאבדון סובא! —

— לא אדע למי יאתה יותר השם סובא. לי או לך?

— קרא בלעגי שפה — לאיש אשר כביר כחו לשתות וישתה לו לא יהיה סבאי לחרפה, רק האיש אשר יתעה בקיאי בשתותו היא יהי לחרפה ועליו ימלאו כל רואיו שחק פיהם. ואני הן עמסתיך על שכמי ואשאך הביתה ואיש לא הכיר בי כי בא יין אל פי ואם כן לא לי סובא יֵאָמֵר —

— יעמיסך בכור מות על שכמו וישאך אתו — קראתי בעזוז אפי על כי העז פניו ללעג לי.

– למה זה כל החרדה הזאת ? האם תפר אהבתנו על כי מצחק הייתי? אני אמרתי כי איש אתה ועתה אראה כי גבר לא יצלח הנך, בוש והכלם ואל תשמיע כזאת ! –

– אחת דברתי ולא אשנה כי לא אובה עוד ראות פניך ולא אוסיף דבר אתך – הוא נסה שנית לדבר על לבי לחדש אהבתנו, אך בראותו כי לא אובה ולא אשמע לו, מלא פיו תוכחות ויכנני בשם שיכח טובה ויחרפני ויקללני ויצא באמרו, כי נפשי יודעת מאד כי עוד אשוב לבקש אהבתו.

– את אהבתו לא בקשתי עוד אך השבון מעשי בימי התהלכי אתו בקשתי ואתחלחל מאד בראותי כי כל אלה אשר בקשו קרבתי בימים הראשנים רחקו ממני ויבזו צלמי, כי שבור הייתי, גם צריך כספי דלל מאד ולא ידעתי לשית עצות בנפשי לימים הבאים. את היגון העז אשר דכא נפשי במות שפרה המית היין, אך הביא אחר תוחתיו, כי בלע את כספי אשר בטחתי בו כי לא יתנני ראות מחסור עד אשר אמצא עבודה ומה אעשה בעיר נכריה באין מכיר ומודע מבלי משען כסף? רגע יעצוני כליותי לשוב אחור לארצי, אך הרעיון הזה גז חיש בזכרי את כל הפגעים אשר עברו על ראשי עד כה ואאמץ את לבבי ללכת הלאה ויעבור אלי מה. עוד ביום ההוא ישבתי באניה על המכסה ללכת לעיר האמבורג אשר לפי דברת מכירי נקל יהיה לי למצא שם מחיתי. את מעט הכסף נצרתי מכל משמר ואוכל לחם צר מיראה פן יקדמוני ימי עני.

כו.

מִתְרוֹשֵׁשׁ וְהוֹן רָב.

ששה ימים עברו מעת בואי האמבורגה, כל הימים האלה התהלכתי ברחובות העיר ההומיה מהמון הגרים הבאים שמה לרגלי מסחרם, הלכתי, התבוננתי ולא ידעתי מה אעשה. רעים לא מצאתי בעיר ההיא אשר כמעט כל יושביה איש

לעבודתו יפנה כל היום ודבריהם מעטים. כשלשים שקלים נמצאו עוד בצלחתי ולא חדלתי מקות כי בטרם יכלה הכסף אמצא לי עבודה, אף כי לא ידעתי איפה אבקשנה. ביום הששי בלכתי ברחוב ראיתי על חלון אחד בתי המסחר גליון ועליו כתוב באותיות גדולים „מי האיש החפץ עֹשר!!"

– ומי האיש אשר לא יחפץ עֹשר? – אמרתי בלבי ואשחק ואסור לקרוא את הכתוב על הגליון „מאתים אלפי שקל כסף ימצא האיש אשר יקנה גורל במחיר ארבעה שקלים והיום יפול הגורל" קראתי מעל הגליון ויתעורר חפץ בלבי לקנות לי גורל, אך בחפצי לפתוח הדלת זכרתי פתאום כי רק שלשים שקלים ימצאו בידי ואיך איציא ארבעה שקלים להבל? מהרתי ואסוג אחור באנחה, אך עוד לא הרחקתי ללכת הבטתי לאחרי ואשוב על עקבי ובגשתי אל הפתח שבתי ונסוגותי אחור. כה עשיתי כארבע פעמים עד אשר פתחתי הדלת מבלי משים ואבוא הביתה כחולם. גם בפעם הזאת אמרתי לסגת אחור אך בושתי מפני האנשים היושבים בבית המסחר ואוציא את הכסף ואקנה לי גורל, ואף כי הבנותי לבי על ארבעת השקלים בכל זאת עלו מחשבותי על כרוב הדמיון ואראה אותי יושב בבית מלא עֹשר ובכסף רב בידי ואספרני ואוסיף לספור אותו. כה ספרתי את מאתים אלף השקל עד אשר אתא לילה. לאור בקר קמתי ואמהר ללכת אל בית המסחר ואחכה כשעה תמימה עד אשר נפתחה הדלת. ובעבור עוד שעה ראיתי את מספר הגורלות ועיני חשכו פתאום וקרסולי מעדו ואתנודד עד כי כמעט נפלתי ארצה, אך התעודדתי ואפרוץ אל הבית ואקרא בקול גדול כמשגע: הכסף נפל בגורלי! – ואפול ארצה ואתעלף.

כאשר פקחתי עיני ראיתי כי הנני שוכב בכסא גדול ואנשים אחדים עומדים עלי ויזרקו מים על פני ובפקחי עיני מהר האחד ויתן יין אל פי להחלימני, רוחי שב אלי ואזכור את כל אשר נעשה בי ובלמה כסתה פני אל רפיון רוחי ואומר: אין דבר, הניחו לי – ואקום ממושבי.

— ואיה גורלך ? — שאלני אדון הבית. אני הוצאתיו מכיסי והוא התבונן בו ויאמר: אכן בין לילה היית לאיש אוצרות כי מאתים אלף הכסף לך המה — קרסולי מעדו עוד ולבבי נפעם בשמעי דבריו אף כי כבר ידעתי זאת, אך אמצתי כחי לעמוד על רגלי. גם יראה באה בלבי פן יגנבו השטר ממני אם אשוב ואתעלף, והיראה הזאת נתנה לי כח חדש ואחזיק השטר בידי בכל מאמצי כח ואביט בפני האנשים מבלי דבר דבר.

— מה תאמר לעשות את הכסף ? — שאלני אדון הבית — הניח אותו בידי למשמרת ואני אתן לך שטר לאות כי בידי ימצא הכסף —

— לא כי אקחנו — עניתיו.

— אבל זכור כי לא תדע לשמור אותו —

— אני אשמרנו —

— אין חפץ לי בכספך, כי רק טובתך דרשתי ואם לא תאמין כי הא לך הכסף. רק עשרת אלפים שקל אקח לי כמשפט והיותר אתן לך —. אף כי כל הכסף נמצא לי בלי כל עמל בכל זאת צר לי על עשרת האלפים ואומר: אם במשפט תקח עשרת אלפים לא אדבר דבר, אך אספוק אם במשפט תעשה זאת —

— האם אונה אותך ? — קרא האיש ברגז — שאל את יודעי משפט ויגידוך — ויקם ממקומו ויקח שטרי כסף לתת לי ואז נגשתי אליו ואומר: אין חפץ לי בשטרות כי אם בזהב —

— אחת היא לי, אך לך והביא עגלה רתומה לשני סוסים למען ישאו את הכסף —

— על שכמי אשאנו — עניתיו בתלונה, כי חשבתי כי משחק היא לי. כל היושבים נתנו קול שחוק גדול ואחד הסופרים נגש אלי ויאמר: כאשר אחזה לי עוד לא תדע את נטל הזהב, אך דע כי גם שלשים אלף שקל צר כחך לשאת, קח שטרות וכאשר תחפוץ להמירם בזהב תמצא חפצך ברגע — נאותי להם לקחת רק אלף כסף זהב והיותר בשטרות מאת

וישמונים ותשעה שטרות כל אחד לאלף כסף וכאשר לקחתי הכסף בידי הייתי כשכור ואמהר לעזוב הבית, גם שכחתי לברך את היושבים בשלום וארוץ החוצה.

הכסף אשר מלא את אמתחתי מלא גם חדרי לבבי שמחה וששון, כי כסף רב כזה לא קויתי מעודי למצוא, אך לא כשמחה אשר ישמח איש על הטוב אשר מצא בקותו לו ובעמלו להשיגו וישיגנו היתה השמחה הזאת, כי אם כשמחת השכור אשר ירקד וירנן מבלי דעת. שעות רבות רצתי וסובבתי בכל רחוב מבלי חשוב מה אעשה כגבר עברו יין עד כי שכחתי גם מאכול לחמי. אך בנשאי עיני ואראה בית משתה גדול למראה אשר רק עשירי העם יבואו בו, אז התעורר הרעב ויקרא בקול: למי כל חמדת הבית אם לא לך, איש אוצרות?! הבה אלכה וְאֵרָאֶה לשותים במזרקי יין כי גם ידי תמצא לשבת אתם — אמרתי בלבי ואבוא הביתה. רגעים אחדים עמדתי משמים ונפעם ממראה עיני, כי לא ראיתי כזאת מעודי; הנני מביט לפני ואראה את צלמי מכף רגלי עד קדקדי, אראה לאחרי, לימין ושמאל, גם שם אני, ולא אחד, כי אם חוצץ יעמדו רבים אחד אחר אחד בדמותי כצלמי פנים ואחור, בעמדי יעמדו ובלכתי ילכו. אם אמנם כבר שמעתי עוד בהיותי בהישיבה כי למלכי ארץ חדרים אשר קירותיהם מצופים ראי מלוטש מכל עבריהם, אך לא שערתי בנפשי את המראה ולא קויתי כי אבוא בהיכל מלך ועתה שם אני ואחשוב רגע: אולי התעוני עיני ולא אל בית משתה באתי, אך האנשים הרבים אשר ישבו אל השלחנות ויאכלו וישתו וישחקו בבדורים הראוני כי לא נתעיתי, אפס בעת אשר ראיתי גויתי מכל עבריה טחו עיני מראות את אשר עליה. לא התבוננתי כי הנני לבוש בגדים כאחד העניים ולא ראיתי כי היושבים בבית יתבוננו בי, אלי ישגיחו, ישלחו אצבע ויניעו ראשם. כה עמדתי במבוכה עד אשר נגש אלי איש אחד לבוש בגדים שחורים יקרי הערך ושוליהם ממעל מצופים ברקמות זהב ויהי כשר גדול בעיני.

– מה לך פה? – נתן עלי בקול מושל – לא פה המקום לבקש נדבות! –

– בי אדון נכבד – החלותי לענות ופני אדמו מבשת ודברי לעו ולא כליתי את דברי.

– צא כרגע! – קרא בזעם – הלא שמעת כי לא נתן לדלים להשמיע נדבות בבית הזה ולהיות לטרח על האדונים אשר יבואו הנה –. דמי לבבי התגעשו מכעש בשמעי חרפתי אשר חרפני, בעת אשר כאחד משלוי עולם הייתי ואומר: אוכיח משוגתו על פניו, על כן הבאתי ידי בחיקי למען הוציא הכסף ולהראות לו כי כביר מצאה ידי, אך היא לא הבין לרעי ויאחז בי בחזקת היד ויראני את אחורי הדלת והמזוזה.

הבושה אשר העטה עלי השר הזה בגאונו היתה כאש יוקדת בעצמותי ותגישני את רעבוני ולבבי קרא: נקם! ואחשוב מחשבות איך להשיב חרפתו אל חיקו וימלך עלי לבי ללכת אל אחד החיטים ולקנות לי בגדים יקרים כבגדי חורי הארץ למען הראותו כי יש לאל ידי לפזר כסף ולא לקבץ נדבות, ואשמח בלבי בחשבי איך ישתומם ויבוש ויכלם השר בראותו אותי אשר מאס בי לובש בגדים כמהו. מהרתי להקים עצתי ואבוא אל בית אחד החיטים ואצו לתת לי ערך בגדים, אך לא מצאתי חפץ בכל הבגדים אשר הראני עד אשר הראני בגדים יקרים מאד, אשר רק חורי ארץ ילבשו כמהם ואבחר בהם ואשוב בגאון אל בית המשתה. השר אשר העטה עלי בושה בתחלה השתחוה לפני בבאי ואחדים מהיושבים רעו אלי ויבאו אתי בדברים ויתפלאו על חכמתי ויקנאו בי לאשרי כי ספרתי בקול גדול כי היום מצאתי עשר רב וברב אהבתם יעצוני שנים מהם ללכת לקנות כלי חפץ יקרים כאשר יאתה לעשיר כמוני ודבריהם הרנינו לבי מאד ואצא עמהם ואקנה מכל הבא בידי: בגדים כאחד מבני המעלה, טבעות משבצות אבנים יקרות, שרשרת זהב, מורה שעות ומקל תפארה. עיני לא שבעו מראות את גויתי מהודרה בבגדי כבוד ולבי היה מלא שמחה הרבה יתר על אשר הוצאתי כסף רב מאשר מצאתיו. לא חשבתי כי כאלף שקל הוצאתי בחברת הרעים כי

במה נחשב הכסף? האם עמלתי בו? לקחתי את כל כלי ואסור אל
בית מלון גדול אשר רק עשירים יגורו בו ואתפלא על התכונה
אשר בחדרי, על הכסאות והשלחנות, על המטה והמראות והתמונות,
כי מי מלל לי כי אשב בחדרים מלאים כל טוב כאחד מרוזני הארץ?

כז.

מִתְעַשֵּׁר וְאֵין כֹּל.

בשכבי על מטתי בלילה חשבתי לאחד אחד את מקרי
היום ואת רוב השמחות אשר שבעתי ואת השמחה והטוב
אשר אראה אשבע בימים הבאים, ומדי חשבי עלה זכרון
על לבי: תמונת עלמה יפה־פיה ועצובת רוח אשר ישבה
בבית המשתה למילי, העלמה ההיא לא דברה דבר את איש
ולא שלחה ידה לגעת במטעמים אשר נתנו לפניה. לרגעים
התבוננתי בה ואראה כי תארה נאוה מאד, אף היא התבוננה
בי כמעט רגע, וברגע האריכו שמורותיה ותכתרנה את עיניה
אשר התנוצצו כספירים. התאויתי בכל לב לבוא אתה בדברים
למען דעת שרש דבר נמצא בה כי תשב בודדה ועצובה
בבית שמחה יאולי אוכל הועיל לה, אך נפלא ממני אי זה
הדרך אבוא בדברים את נערה זרה לי, פעם אחת הרהבתי
עוז בנפשי לגשת אליה בראיתי כי קמה עמדה ממקומה ללכת
ומבלי משים נאנחתי, אף היא נאנחה בהביטה בי בעינים
מפיצות יגון נורא ותשב אחור למקומה הראשון. עתה בשכבי
על משכבי עלה זכרונה על לבי ויסרוני כליותי על כי לא
שאלתי מה לה. האם נהפכתי פתאום לאביר לב לבלי חום
על נְכֵּי הזמן בעת אשר יש ויש לאל ידי לעשות? — שאלתי
את נפשי ואגמר אמר ללכת מחר לבית המשתה אולי
אמצאנה עוד ואעשה עמה חסד. במחשבות חסד כאלה עצמתי
עיני ותבוא השנה ותאחז בשמורותיהן. לא ידעתי כמה ישנתי
אך פתאום הקיצותי לקול מרגיז לב כקול אשה מצרה, או
כקול נפש עיפה להורגים אשר שמעו אזני. התעוררתי ואקשיב

יאין קול. אך חלום הוא – השיבותי לנפשי ואעצם עיני, אך כרגע חדר הקול בהקיץ תוך חדרי, גם דברים שמעתי מאחרי הדלת בחדר הנשען על חדרי וארגז תחתי.

– אנא חוסה נא ואל תמיתני, זכור כי עוד לא ראיתי בטובה – התחננה אשה בקול קורע לב, וקול איש ענה באכזריות חמה: מות תמותי, לא אחוס ולא ארחם – דמי לבבי התגעשו בשמעי כאלה, ולא הרביתי מחשבות כי אם קרעתי את הדלת בחוקה ואפרוץ אל תוך החדר ומראה נורא מאד ראו עיני; העלמה היפה, אשר ראיתי בבית המשתה, שוכבת על הארץ ואיש כבן שלשים שנה עומד עליה, רגלו הימנית תדרוך על חָזָהּ והשמאלית לחצה את רגליה אל הרצפה, בידו השמאלית יחזיק את צמתה ובשנית יניף חנית לדקרה, והיא מתאבקת בעתי ידיה להסיר מעליה את מר המות, אפס כי כבר כשל כחה ותרפינה ידיה ועוד מעט נגעה החנית עד נפשה, לולא אחזה את המרצח פלצות בראותו איש זר בחדרו. כהרף מקשת התנפלתי עליו ואפילהו ארצה ואמר לגזול את החנית מידו, אך הוא נלחם אתי בחוקה. העלמה בראותה כי היתה הרוחה, מהרה למצוא מסתר בחדרי ותסגיר הדלת אחריה, וזמן רב לחמנו עד אשר עלתה ידי על יד לוחמי ואגזול את החנית מידו ואומר לשוב לחדרי, אך המרצח שב ויהי פתאם לכבשה תמה, כי נפל על ברכיו ויבך ויתחנן אלי לבל אגלה על עונו אל השופטים, כי מרב כעסו וצרתו בא עד הנה ולבבו לא היה רע מנעוריו.

– הה! לוא ידעת מה אמלל אני בארץ – הוריד בשיחו ויגז שערות ראשו – ידעתי כי אז נתת לי חנינה ולא גלית על עוני. הה! המיתני נא המת בידך, בחניתי, וביד השופטים אל תסגירני, יקר בעיני המות, אך בסתר אהלי לבל אתן חרפה על משפחתי כי רמה היא, ולבל אחלל שם אבי הנכבד–

דבריו נגעו עד לבי ואכסף לדעת את אשר אתו ואודות העלמה ואמר: אם תגיד לי את כל לבך אז אשבע כי לא אגיד דבריך לאיש ואשלחך לנפשך –

– אני אאמין בדבריך – קרא ברוח נכאה ויחזיק בידי ברגש – לכן שמע ואחז בשרך פלצות ותדע כי לא מרצח כי אם אמלל הנני. משפחתי רמה מאד בארץ הזאת, אבי הוא מגזע אצילים אשר יתיחשו על בית אבותם זה שנים רבות ובין מחוקקי הארץ מקומו – הסלח לי כי לא אכנה בשמו, כי כאש צרבת תּוּקַד בלבי מדי אשא שמו הטהור אשר נבלתי אני על שפתי – ואני בן יחיד הנני לו, וזה כשנה יעד לי עלמה אחת ממשפחת הפרתמים לאשה, אך אני מאנתי שמוע בקולו כי נפשי דבקה אחרי הארורה אשר הצלת ממות ואשבע לה לבוא בברית עמה והיא נולדה בסתר המדרגה, לא כסף ולא שם הניחו לה אבותיה במותם, אך אני לא שמתי לבי לזאת כי אם לה תאות נפשי, אך לא בראותי ראה אבי, הוא דאג לכבודו, לכבוד אבותיו ולכבודי אני, ובדעתו נאמנה, כי לא אוכל לבוא בין אנשים אם אקחה לי לאשה, לכן שחרני מוכר ויסרני מעשות אולת כזאת, אך אני הקשיתי ערפי לו ובדעתי החזקתי כי לא אשוב מדברי. הוא בכה ויתחנן לי לבל אוריד שיבתו ביגון והרפה שאולה אך אזני היתה ערלה משמוע. ימים רבים הציקני בדבריו וישם עלי משמר לבל אשיב ואראה את אהובת נפשי, עד כי נחבאתי לברוח ואעזוב את ביתי ונחלתי, גם את שם כבודי חללתי כי אבי העביר נחלתי לבן אחותו ויקרא לו בשמו. אמנם כל אלה כאפס נחשבו בעיני מול האהבה, ובששון לב בחרתי שבת באהל דל מבית רוזנים אם אך אהובתי אתי תחלוק גורלי. ימים אחדים שבעתי שמחות בחברת האהובה, אך פתאום לפתע בא שברי. שער נא בנפשך אם איש לב אתה ואם אהבת מעודך, איך פורחתי, נפעמתי, נדכיתי וישחה לעפר נפשי עת לקחה אזני שלשם, ברצח בעצמותי, כי אהובתי זאת, אשר למענה השלכתי אחרי גוי אוצרות רוזנים וכביד אצילים, חללה נדרה ותעגב על איש זר, על חדל אישים וידוע חולי יען כי כביר מצאה ידו כי תשאף כסף תועפות ואני עני הנני כיום. מורשי לבבי נתקו בשמעי

השערוריה, כל חושי כי נדעכו ואהי כמשתגע כל היום ואשבע באפי לקחת נקם, נקם אקח מהבוגדה ואשיב נקם גם לנפשי. הכסף הפריד בינינו והברזל יקשרנו לנצח, להב חניתי אביא בלבה ואמסוך דמה את דמי לבבי ויחד בדי שאול נרדה! – זאת הגיתי ולבבי מצא רגע נחומים, אך עתה אתה באת ולא נתתני להקים מזמת לבי, לכן תחיה המרשעת ואני ארפד בחשך יצועי. הנני מת בעוד רגע, בעת אשר הבוגדה תשכב בזרועות מאהבה אשר ישלם בזהב נשיקות פיה הטמא, הוי טמאת השם! – קרא עוד הפעם בעברה נוראה ויעורר נדן חניתו. על שברו השברתי גם אני ואבקש לנחמו ולדבר על לבו ואמר: אמנם שים אל לבך אילו לא גדל עינה ואולי טפלו עליה שונאים שקר למען הפריד ביניכם.

– ברגע הזה יחבק זר חיק הבוגדה ואיך אנחם ? ! – קרא ויניע ראשו.

אבל זכור כי היא בחדרי ואיך תאמר כזאת? – עניתיו ברגשי רחמים כי דמיתי כי בינתו הסתתרה.

– היא שוכבת בחיק זר! – קרא עוד הפעם בחימה שפוכה ויפתח בחזקה הדלת וינס החוצה. רגעים אחדים ישבתי משמים על מקומי, כי לבי נשבר בקרבי, אחרי כן קמתי ואדפוק על דלת חדרי אך אין קול, דפקתי שנית ושלישית בחזקה ואין קול ואין קשב. בראותי כי אין פותח דלת חדרי יצאתי מהחדר לבוא אל חדרי בעד הפתח אשר על היציע, ומה נבהלתי בראותי כי הפתח פתוח, מהרתי לבוא בו ואימת מות נפלה עלי, כי חשכת עלטה היתה בחדרי ונכשלתי בלכתי ונדמה לי כי גוית אדם שוכבת על הרצפה. בקשתי להעלות נר, אך ידי רעדו ולא עצרתי כח להאיר אור זמן כביר, וכאשר הצליח חפצי בידי להעלות נר חשכו עיני, כי ראיתי כי מלתחתי עומדת בחדר בְּתָוֶךְ ובה נכשלתי והאזור עם הכסף אשר הניחותי על השלחן לפני המטה אין, גם הטבעת היקרה ומורה השעות אינם. כמעט מת לבי בקרבי ואשב משמים זמן כביר מבלי דעת מה אעשה. כשוב רוחי

אלי החילותי לחפש בכל פנות החדר, בארגז, במטה, תחת המטה, בבגדי, כי אמרתי אולי הסתרתים ואשכח, אבל לשוא! אך זאת לא עלה על לבי פן במרמה כַּבִּינִי העלמה ומאהבה למען גנוב את כספי, כי פני שניהם הפיקו יֹשֶׁר ומרת נפש, ודברי האיש אשר דבר בשברון מתנים מצאו מסלות בלבבי עד כי האמנתי בו אמונה אֹמֶן. אך בראותי כי אחפש לשוא צלצלתי בפעמון לקרוא את המשרת. הוא בא וכשמעו את דברי מהר ויקרא ליתר המשרתים והמה כלם הניעו בראשם, ולא האמינו לכל דברי כי אין גם אחד ראה איש כבן שלשים שנה אשר זקנו ושערותיו צהובות כאשר נתתי איתית האיש אשר היה את העלמה, כי רק עלמה לבדה שכרה לה החדר ותשלם בראש את המחיר באמרה כי בטרם אור בקר תעזוב את העיר ואיש לא ראה אותה בצאתה. בבקר שלחי להודע בבית המשפט ויבוא שוטר ויחקור וידרוש ויקראני אל בית המשפט, וגם שם ספרתי ככל הדבר ויכתבו בספר ויאמרו לי כי אשוב מחר. למחר הלכתי שנית אל בית המשפט ואקוה כי אמצא את כספי. אך הלכתי, שבתי, התאוננתי והכסף איננו. העוני היה אתי ימים רבים ואיש לא התנכל לגנוב אותו מידי, ואך בא העֹשר אלי נמצאו כרגע מקנאים להפריד בינינו. איש איש ממכירי ומאלה אשר לא ידעוני מעודי שאלוני לרגעים אם מצאתי כספי, ולכלם ספרתי צרות נפשי וינודו לי בלשונם וילעגו לי בלבם. ואחד מהדוברים בי נגש אלי ויאמר: מכרה לי את הכסף הגנוב לך והיה כי ימצא לי יהיה —

— כמה תתן במחירו? — שאלתיו ואדמה כי למצער יתן לי החצי ממכסת כספי.

— מאתים שקל אתן לך —

יהי לך אשר לך — עניתיו ברגז על כי העז פניו לתת לי רק מאתים שקל במחיר מאתים אלף. האיש הניע בראשו ויאמר: התדמה כי תמצא את כספך? עד נצח לא תראנו, כאלה ובאלה יקרו בבקר בבקר לאנשים אשר לא ידעו הזָהֵר והרמיה כמות לא תפליט צידה —

– ואני אבטיחך כי תמצאנו – ענה איש אחר.

– אם כן התערב נא אתי – אמר הראשון אל השני – אני אתן ערובתי מאתים שקל ואתה תן מאה ואם תמצא הגנבה עד ירח ימים יהיה כל הכסף לך, ואם אין לי הוא –

– טוב הדבר – ענה השני – הנה מאה שקל כסף –

– אני אתן החצי – קרא שלישי – ויחדיו נחלוק. – המה התערבו ויפקידו את הכסף למשמרת ואני אמרתי: כאשר תמצא הגנבה אז אתן גם אני חמש מאות שקל כסף להאיש אשר הבטיח אותי כי אמצא את הגנבה.

ימים אחדים החיתני התקוה כי עוד אמצא את הגנבה ואתבונן כל היום בפני כל איש עובר ובפני כל עלמה אולי אכיר את הגנבים. ושלש פעמים החזקתי באיש עובר בטח ואקרא לאחד השוטרים לאמר: הוא הגנב. האנשים נקראו לבית המשפט ותצא צדקתם אור. כה עשיתי שלש פעמים עד אשר גער בי השר בבית המשפט וישלחני. אז אמרתי פסה כל תקוה.

כח.

מִי אֲשֶׁר יְחֻבַּר אֶל כָּל הַחַיִּים.

פסה כל תקוה אמרתי פעמים רבות בימי חיי, וכבר הסכנתי לזאת ולא עוד המה רוחי בקרבי; בפעם הזאת לא נאנחתי ולא נפוגותי, כי אם נתתי את כל הנשאר בידי בכסף ואחכה למצוא לי משלחת יד. בעת ההיא נודעתי לנער אחד מארצי אשר ארח לחברה את המשחקים והמשוררים בבתי שיר ובשמעו מפי כי גם אני אדע לשיר, דבר על לבי לבוא בחברתם ויובילני אל הראש בחברתם והיא נסה את כחי בשיר וישמע קולי ויאספני אל החברה, ולא היספתי דאבה על הכסף אשר אבד גם חדלתי מדאוג לימים הבאים, כי אמרתי: האיש אשר יחבר אל כל החיים לו יש תקוה ובטחון. ימי כמוני ידע להתחבר אל כל האדם? – רעים חדשים,

דרכים חדשים וחיים חדשים ראיתי הפעם. אני אמרתי כי כבר נודעו לי דרכי התבל ובני האדם, חשבתי כי את כל מצוקות בני האדם ועניות החיים ראו עיני, אך עתה ראיתי כי עוד לא ידעתי עד מה, עד הנה ראיתי את פגעי בני האדם ותלאותיהם הנראים לעין כל, ראיתי הנאנחים, הנדכאים, החיים בצרה ומחסור, בדאגה ויגון אשר כל עין תחזה, ובפעם הזאת ראיתי כל אלה מסתתרים בקירות לב נושאיהם, אשר ישימו מסוה השמחה על פניהם, כששני חמר אשר יציצו על גל קבר ויסתירו את עצמות הגויה הבלה אשר תולעים ימצאו להם משכנות בה. בראותי את בני החברה בפעם הראשונה עולים על הבמה וישחקו וירקדו וירננו לשמח לב רואה אמרתי: אך המה מאשרים בתבל כי יִשְׂמְחוּ וִישַׂמְּחוּ, יְרַנְּנוּ וִירַנְּנוּ, אך מה ראיתי בבית? אך איבה ומשטמה, קנאת איש מרעהו, תוגה ומכשיל לב ומפח נפש. העלמה אשר בעת עלותה הבמה הריעו כל העם ויצהלו לקראתה ובפתחה פיה לקחה כל לב, ההיא שמחה בחלקה? אך לא! כעס ומכאובים היה חלקה בבית, רעותה היפה ממנה הגדולה עליה עקב, ומחצית הכסף אשר מצאה בשברה פזרה לשכירים למען יצהלו לקראתה בְּהֵרָאוֹתָהּ על הבמה ויקראו הידד! ויקריבו לה אשכר נזרי פרחים, אשר קנתה מכספה. וכל היום היתה נגועה מהמון הבחורים אשר רק לפזר כסף מלאכתם אשר באו לדרוש לה בביתה, ואף לאיש אשר היה לורא לה דברה אהבה וחן כי יראה מפניו פן ישריק וִיבֻשֶׁהָ בושה בעלותה הבמה. ולא לעתים רחוקות פצחה פיה לשיר, בעת אשר נפשה ידעה לה ובשרה עליה יכאב, מפחד פן תעלה רעותה תחתיה ותנחל כבוד. ואת רעותה זאת נשקה במו פיה ותתחבקנה בזרועותיה לעין רואים בעת אשר נפשה אִתָּהּ להביא להב חנית בלבה, וגם התקוה אשר החיתה רוחה ימים רבים, כי עוד מעט יביא גואל לה ויקחה אחר כבוד לעיר כנגדו, גם היא הלכה הלוך וחסור כי רפה בחה מרוב ימים וראש החבורה משך את רעותה חסד

לבל ירום לבבה ולבל תבקש שבר יתר. וגם ליתר המשחקים לא נפל חבל טיב מזה, האחד היה עוד חדש ולא זכה לשם, וקול השני נאסף מרוב ימים ועוד מעט יבוא קצו כי לא יצלח עוד לשיר ובכפו לא דבק מאום, כי את הכסף אשר מצא בשכרו בעשרים שני עבודתו פזר למען לבוש מחלצות וגור בארמנות ולרכוב על סוס למען התראות בעשיר ונכבד, כי לולא עשה כזאת כי אז לא עשה לו שם כשם אחד המשוררים הגדולים, וכן כלם. רק עלמה אחת עבריה רננה שרה ותשחק גם בבית ותהי עליזה כל היום, כי מבית אביה אשר לקח לו אשה אחרת ברחה, ותרבה להג ותתהלל כי שרים רבים גדולים ונכבדים ישגו באהבתה ואיש איש בקש לקחת אותה לו לעזר כנגדו אם אך תפר בריתה את אמונתה, אך היא באמינתה תחזיק ולא תבוא בברית את איש זר אף אם יתנו נזר מלוכה על ראשה, אך בכל זאת שמחה מאד כאשר דבר אתה אחד מעבדי השרים הגדולים ויאמר בחלקת לשון: מניב שפתיך אכיר כרגע כי לא ממי יהודה יצאת — לשמחתה לא היה קצה ותתהלל כל היום, כי איש לא יכירנה כי לישראל היא. ותכר טובה מן העת ההיא והלאה למחליק לשון ותתרועע אתו ותאהב אותו ועוד מעט היתה לו לאשה לולא מאן היא בדבר הזה. היא קצפה קצף נורא בשמעה דבריו ותמאן עוד ראות פניו, אך לא התעצבה אל לבה, כי אם הוסיפה להחזיק באמונת אביתיה ולקרוא בפה מלא כי גם בכתר מלוכה לא תמיר את אמינתה, וריב היה לה תמיד את אחד המשחקים אשר בשפתו נכר כי לישראל הוא ועל כן קצף עד להשחית על אבותיו ואבות אבותיו ועל כל העם בעבורם ויתן שם ישראל לחרפה. אמנם המראות המוראים והמגאלים האלה לא נראו לעיני בראשית בואי בחברה, כי כל עוד אשר היינו בהאמבורג גרו איש איש לבדו ורק נאספו יחד לעת המסה, אך כאשר עזבנו את האמבורג ונלך לסחור אל ארצות ונהיה יחד, אז ראיתי כל אלה ואזכור את החזן והמשוררים בדתהלכי אתם וכה היו בעיני בני

החבורה הזאת. אמנם מה נפלאו דרכי שתי החבורות האלה, ומה רחקו אשה מרעיתה, האחת תמצא חיים במקום אפל, בארץ לא־דעת, בין אנשים נדכים ושפלים אשר מבלי דעת יעשו מעשיהם, והמה כזרע רקב במעבה האדמה אשר בבוא עת חים וקיץ יסוף הרקבון ויצא ציץ ויתן פרי, והשנית היא כעלים בלים, כשושנים אשר נקטפו וירקבו ויעלו צחנה באף כל עובר ואין עוד כל תקוה להם. רק במקום הדעת שם יעלו חוחים כאלה, אך הדעת למדתם לכסות את ערותם מעין רואים. הן כל איש יניע בראשו בראותו דרכי בני ארצו ומעשי תעתעיהם; הבחירים יבלו ימיהם בבתי מדרש כבבתי כלאים, העלמות לא תדענה דַבֵּר, וכי ישאל איש אותן דבר לא תדענה לענות, ולא יזכור כי מעין חתום הנה, מימיהן לא יהיו להשיב נפש יען כי חתימים המה, אך אם יפתח המסגור, אם ישברו הבריחים יצאו מים חיים להחיות נפש. וכאשר יראה איש את בני חבורת המשחקים; הבחירים מְשֻׁלָּחִים לנפשם, העלמות תטבנה פניהן, תחלקנה לשון, ישמח על מראה עיניו ולא ישיב אל לבו הן מקור משחת היא, מימיו יגרשו רפש ויעלו באשה כי משחתם בם. אכן זה הוא פרי הדעת, היא תוציא ששני חמד ופרחי חן, אך גם קוצים כסוחים, חוחים מכאיבים יעלו על תלמיה, ולא לעתים רחוקות יבחר האיש אשר ישיח בכרמה בחוחים ויענדם עטרה לראשו ואת השושנים יזרה הלאה וידרוך עליהם ברגל גאוה.

את החבורה הזאת ארחתי לחברה ונעביר ערים רבות ואשב אתם כשנה וחצי, כי בראשית בואי בהם ראיתי אותם כתפארת אדם כאשר יחזה בהם כל האדם, ובטרם השכלתי להבין כי פליטי האדם המה כבר הסכנתי אותם ואהיה גם אני כאחד מהם. והאוהב הנודע, אשר ירנין שפתי החסידים, יאחד לב גנבים, יחזק ידי מפחדים, יקח לב השמחים בעת שמחה לבל יראו כי אחריתה תוגה ואשר יסתיר עמל מעיני האמללים, — האוהב הזה הוא היין, הושיע גם לנו בכל עת,

ולא עזב רגע את בית חברתנו, וגם הוא נתן אפר על עיני לבל אתבונן על אשר לפני. ומה אתבונן? האם טובים היו האנשים אשר אתם התהלכתי עד כה מבני חברתי? – גם הגאיה אשר לבשתי בצאתי ברחובות חָדָה רוחי בבית ואסבול גם ממרורים מידי ראש חברתנו, וכמעט שכחתי את כל הראשונות, גם דרכי עמי ותורתו ואשמח גם אני כי לא הבירוני כי לישראל אני. זקני גלחתי, בגדים לבשתי כאחד המשחקים ומי יכירני עוד? ואולי נשארתי אתם גם בימים הבאים, לולא התעבר בי אחד המשוררים על דבר עלמה אחת אשר הראתה לי רַבַּת אהבתה והוא אֲהֵבָהּ ואני אף כי לא אהבתיה בלבי גם בחלה בה נפשי בראותי עוז פניה ובזכרי עֲנֻוַת שפרה, בכל זאת השיבותי לה אהבה באמרי פי למען הכעים את לב צוררי, והוא נחר בי ויבקש עלילות לי עד כי ערכנו יחד קרב ונפצע איש רעהו ואז גרשני ראש החברה מהסתפח בנחלתם ואלך לבקש לי מחיה באשר אמצא, ואשוב האמבורגה, כי העיר הואת מצאה חן בעיני מאד, כסף נשאר עוד בכיסי ואשוט כל היום בשוקים וברחובות עד אשר אמצא לי מחיה.

לפנות ערב אחד בלכתי לשוח על החוף לראות בבאים מכל הארצות עבר על פני איש כבן ששים שנה, עמדתי ואתבונן בו ואכיר מראהו, הוא היה „בעל השם". רגע נבהלתי מפניו, אך שבתי אמצתי רוחי ואומר: ומה יעשה לי פה בארץ נכריה? ואם גם יאמר כי גנבתי את כספו מי יאמין לו? ומי יודע אם יכירני עוד? הן נער קטן הייתי בעת עזבתיו ועתה הייתי לאיש, לובש מלביש כבני הארץ ומגלח זקן. פניו לא שֻׁנּוּ, רק כי זעיר שם זעיר שם נראו שערות לבנות בפאת ראשו וזקנו. בראותו כי אתבונן בו עמד וישאלני: אם אבין יהודית? – השאלה הזאת אמצה רוחי ביתר שאת בראותי כי לא יכירני ולא יחורו פני בדברי אתו ואגמר אֹמר לבוא אתו בדברים למען אשמע מפיו הנעשה בארצי ואולי אמצא פשר דבר הזקן אשר התהלך את העניים

והתאמר לֵעֵר אף כי נפשו ישרה בו ועל כן עניתיו במנוחה: אבין דבריך –

– אם כן בן עמי אתה! – קרא בשמחה – בשפתך אכירך כי בן ארצי ועמי אתה –. אף כי חרה לי על אמרו כי בשפתי יכירני כי בן עמו הנני ואני אמרתי כי אדבר צחות ככל בני הארץ, בכל זאת עניתיו במאיר פנים: כדבריך יליד ארצך הנני אך זה שנים רבות עזבתי את ארץ מולדתי –

– אשמח עליך כמוצא שלל רב כי זה עתה באתי הנה ולא אדע עוד מוצאי ומבואי העיר, גם לא ישמעו שפתי ולא אדע אנה אפנה לבקש לי מלון לכן הובילני נא אל בית מלון אשר לא ירבו במחיר –

– הן בבית יהודי תבקש לשבת –

– לא! היהודים יפשיטו עורנו מעל עצמותינו בבוא יום השלום, כממטהי קשת ארחק מעליהם ימבתי המלון אשר להם –

– אחת היא לי, לך אחרי ואוליכך אל בית המלון אשר בו אגור אני – עניתיו ובלבי אמרתי: עתה תרחק מעל היהודים כמטחוי קשת אבל כאשר בקשת כסף מידם בקשת קרבתם, אות הוא כי חדלו מתת עוד אמונתם בך – הבאתיו אל בית מלוני, שם צוה כרגע לתת לו ארוחת הערב ולא שת לבו לי כי אראה כי איכל הוא מבשר הטרפה. אני השתוממתי מאד על המראה, כי אף אמנם ידעתי את האיש הזה כי נוכל הוא ונבלה עמו בכל זאת לא פללתי כי גם בשר טרפה יבוא אל פיו, כי כן הסכנתי מעודי, ככל בני ארצי, לחשוב את המתגאל במרק פגולים לחוטא ופושע הרבה יתר מהאיש אשר יעשק ויונה, ואם גם אני כמוהו עשיתי ימים רבים בכל זאת לא חשבתי לי זאת לחטאת, יען כי אני לבשתי בגדים כבני הארץ גם ידעתי שפה ודעת, אך לאיש הלובש בגדי היהודים ואשר לא קרא בספרי העמים כי יאכל את עם הארץ לחם חשבתי לחטאת נוראה.

לא לשוא קויתי לשמוע מפיו חדשות, כי אמנה חדשות ונצורות לא פללתי שמעתי. ביום המחרת הלכנו יחדו לראות

את העיר היפה ואובילהו אל אחד הגנים ואצוה לתת לפנינו שכר ונשתה לרויה. השכור פתח שפתיו וישאלני: מאיזה עיר אתה? ומה הנה הערים אשר ראית בארצנו? –

– ומה לך לדעת זאת? – שאלתיו.

– האם לא תאוה נפשך לשמוע חדשות מארץ מולדתך? ואני ארע כל הערים בארצי אשר שם יהודים ועל כן שאלתיך מאיזה עיר אתה למען אוכל השמיעך את הקורות את האנשים היושבים שם –

– השמיעני בתחלה אנה פניך מועדות ואחרי כן אשמיעך את כל דברי –

– כעת אשים פני לעיר לונדון ואולי אלך משם לאמעריקא –

– ומה לך דרך שמה? –

– נפשי בחלה בארצי ואלך לבלי שוב –

– אני הנני מעיר שכולה ועברתי בערי מאפליה, שבמה, נצוב, רשעה וצבועאל – עניתיו בשמעי כי יעזוב את הארץ לבלי שוב אליה עוד ואת שם הערים אשדות ועזובה לא נשאתי על שפתי לבל יכירני, כי אף אם לא יראתי מפניו אך בושתי לְהִוָּדַע לו.

– התדע את ראש העדה בעיר מאפליה? –

– את מנשה? אני ארע את שמו אשר היה לחנא לרבים, כי על דברתם הוא איש בליעל ורב מעשקות –

– ואמנם לא שקר מליהם, אמנם המה לא ידעו אף החצי מרשעת הָעַוָּל הזה, אך עתה ההפך עליו בלהות ואיננו עוד בעיר משושו, כי אל ארץ רחוקה שֻׁלַּח ביד פשעו –

– מנשה הובל לארץ רחוקה על מעלו! – קראתי בתמהון ושמחה – ומי גלה על עונו? הלא זרועו מושלה לו להדוך מתקוממיו תחתיו ומי הרשיעהו? הן דן מת, אך אולי שב הסוכן וידבר אתו משפטים על העטותו בושה על רעיתו, או אבשלום יצא לחפשי ויצליח בידו להפוך לילה על איש הרמו ולדכאו. אמנם אני אכנה בשם אנשים אשר אולי גם

שמעם לא שמעת, לכן הנני להשמיעך מי המה אלה האנשים –

– אני אדע את האנשים יותר ממך – ענני ויעביר ידו בין חלקת זקנו כאיש יודע כל – אך לא ידם היתה בו כי אם ידי, אני נטיתי ידי עליו ואתנהו בלחות. אמנם השמיעני בתחלה מאין תדע אתה את האנשים אשר קראת בשמם ואחרי כן אשמיעך את אשר עשיתי – בדברו התבונן בי בעין חודרת, אך אני עניתיו במנוחה כי את דן למדתי יחד בישיבה ושמה שמעתי כל אלה ועל דברת מיתו לקחת אזני מפי איש מעיר נצוב אשר ראיתי בעיר הזאת –

– מה שמך? –

– ראובן –

– פליאה דעת ממני מדוע לא נשא דן את שמך על שפתיו בדברי אתו יום יום באשדות, הלא את שם כל רעיו הזכיר בכל עת –

– אני לא נמניתי בין רעיו בעת אשר היה בישיבה כי אם בצוררי נפשו, כי ככופר באלהים היה בעיני, אך אחרי אשר עזב את הישיבה נודעתי לרעו גדעון ומפיו שמעתי כל אלה – הדברים האלה אשר דברתי במנוחה כמו אמת הגה הכי מצאו מסלות בלבבו ויאמן כי ויאמר: עתה אבין למה לא הזכיר שמך, ומי היו עוד רֵעֵי גדעון בישיבה? –

– כל הנערים שנאו אותו תכלית שנאה ורק אני לבדי התהלכתי כרע אתו – היא הניע בראשו כמו התפלא, אז עלה רעיון על לבי הן הוא ידע כל ארחות גדעון ודן ואם כן לא נעלם ממנו כי יוסף האשדותי היה רֵעֶה לגדעון על כן חשבתי להוליכו שולל גם בפעם הזאת. בעודני חושב שב וישאלני: אם כן לפי דבריך לא התרועע איש את גדעון בלעדיך? –

– זר לא התערב בחברתנו בכל העת אשר היינו רעים, אך עת אהבתנו לא ארכה כי בא נער אחד מעיר אשדות ויהי לאוהב לו ויקרבנו כאח ואף כי לא בחל גם בי, בכל זאת רחקתי מעליו כי כסמל הקנאה היה הנער האשדותי

בעיני ואשנאהו ועל כן עזבתי גם את גדעון אוהבו – הדברים האחרונים גרשו כל ספק מלבו ויאמין בדברי בלב שלם ויאמר: עתה אשמיעך את כל דברי ותשמע איך הורדתי לארץ את הבליעל את מנשה, הסכת ושמע.

כט.

שֶׁבֶר פּוֹשְׁעִים.

זה כארבעים שנה עברו מעת אשר עזבתי את בית הישיבה ואני נער ישר ותמים דרך הייתי, יראתי את ה' ובמצותיו חפצתי מאד, גם בתורה עשיתי חיל בכל עת היותי בישיבה, אך הזמן הסתיר דרכי בכל עת, ותחת כי נערים שובבים וחסרי דעת מצאו חן בעיני הראשים והנדיבים הייתי אני הַמֻּכֶּה וְהַמְעֻנֶּה בכל עת, לחמי חסר, לבשתי קרעים ומנוחה לא מצאתי. קרבת כל הנערים אשר כגילי חפצו האבות אשר בנות היו להם ועלי לא שם איש את עיניו. כמלאת לי שמונה עשרה שנה עזבתי את הישיבה למען בקש לי טרף באשר אמצא, אך איך ימצא איש כמוני טרף לנפשו מבלי דעת חכמה ומלאכת מחשבת? כי על כן הייתי נודד ללחם ימים רבים, עדי נמלך עלי לבי לבוא בסוד החסידים, אשר יעזרו לבני בריתם ולא יתנום לגוע ברעב. שאלתי את פי הצדיק והוא שלחני אל עיר רשעה, ומשרתו העוזר על ידו נתן לי מכתב אל ראש בית תפלת החסידים. הראש קבלני במאור פנים וידבר עלי טובות באזני איש זקן ונשוא פנים בעיר הזאת עזריאל שמו. והוא לקחני לביתו כי בנים לא היו לו ואהי כמשרת את פניו. הוא קרבני באהבה ונהגה יחד בתורה וכל ביתו וכספו נתן בידי ואהי לאיש סודו ואהי מאשר, כי גם כבוד היה לי אחרי אשר הנכבד בעיר נתן לי כבוד ויחשבני כבן לו. כל לבבי הגה אהבה לאיש חסדי וגם עתה לא אשכח חסדיו עמדי, ואמר בלבי בא קץ ליגוני, גם תודה וברכה הגה לבי להצדיק בצבועאל על כי מידו זאת לי.

אף כי מעודי הסכנתי לתת שמו ושם כל החסידים לשמצה.
בימי שבתי בבית הזקן נודעתי לאיש אחד שלמה שלמן שמו.
האיש הזה אשר היה חכם לב ויצליח בכל דרכיו כי בכשרון
ודעת עשה מעשיו, היה מבאי בית הזקן עזריאל, אף כי לא
בא בסוד החסידים וגם לבש בגדים כאחד מבני עם הארץ,
אך שלום היה לו עמהם, כי ארח לחברה במשלח ידיו את
חתן הצדיק ויחדיו עשו מקנה וקנין, על כן לא נעז איש
להשפיל כבודו. האיש שלמה קרבני באהבה, כי איש טוב
היה מאין כמוהו ויבקשני לבקר את ביתו מעת עד עת. בכל
עת אשר בקרתיו רבתה נפשי שמחה, כי יֹשר לבו וחכמתו
לקחו לבי וידבר על לבי ללמוד שפת הארץ וכן עשיתי, כי
גם מיטיבי עזריאל לא כהה בי על הדבר הזה. ובת יפת
עינים וטובת חן היתה לשלמה, עיניה היפות ירו חציהן ללבי
ותבערנה בו אש אהבה, כי כבר באה עת דודים לי ועד
העת ההיא הייתי עצוב רוח ונכאה ולא התבוננתי על בתולה,
אך כאשר הונח לי מעצבי באה האהבה ותדפוק על פתחי לבי
ותזכירני כי בא עת. אף כי ידעתי כי יש לאל יד שלמה
לקחת חתן לבתו בן אחד מנכבדי העיר, בכל זאת לא הסירותי
אהבת בתו מלבי בחזקת היד, אך לא נסיתי לעשית כדבר
הזה, כי בטרם ידעתי כח האהבה איך תרבה כושל על כל
דרכיה ומה עצומים הרוגיה. ותקותי דברה על לבי ותנחמני
כי מצאתי חן בעיניו וגם הנדיב עזריאל יהיה בתומכי נפשי
ואני נטיתי אֹזן ואשמע לדבריה ואקוה. גם דרכי הנערה
ומדברותיה עמדי נתנו אֹמץ בלבי, כי היא קרבתני בכל עת
ותשיח אתי ותשחק אלי כאחות את אחיה ואני טרם ארע
להבין בין אהבה ובין קלות דעת, כי הנערה אשר גדלה על
ברכי אב אוהב אותה אהבה בלי מצרים, בלי אֵם אשר תשמור
רגליה מלכד היתה כעיר פרוצה ואין מעצור לרוחה ותעשה
ככל אשר חפץ לבה ואביה לא עצבה מימיו, אך אני לא
הבינותי זאת ואחשיב לה כל דבריה ומעשיה לחכמה, וגם
השמועה אשר שמעתי מעבירים עליה כי יודעיה לא יהללו

דרכיה, גם השמועה הזאת לא הביאה מרך בלבי כי האמנתי בצדקתה ובר לבה אמונה אֹמן, ואמרתי מה מני יהלוך אם ישלחו בה צרים לשון אפעה לחלל כבודה, אני אציל כבודה, וגם זאת תהיה לי לישועה להטות לב אביה לתתה לי אחרי אשר נבאש ריחה בעיר, והיא גם היא תשיב אהבה שבעתים אל חיקי בראותה עזוז אהבתי עד כי לא שמתי לב לדבת רבים – אלה היו דברי האהבה אשר דברה באזני, אך שוא היו דבריה ובקרב ימים ראיתי כי שוא היתה תקותי. .

ל.

צוֹרְרֵי צַדִּיק.

בימים ההם באו מקרים רעים ופגעים נוראים על בית שלמה, הזמן הפך ידו עליו וידכאהו עד עפר. וזה הדבר; שלמה ארח לחברה את חתן הצדיק כאשר השמעתיך ומשלח ידם היה בעת ההיא לסול מסלות בארץ; דרכי המלך נעשו בכל הארץ ומאת הממלכה שֻׁלַּם להם בעד כל כברת ארץ, ושלמה הצליח גם הוא לקחת המלאכה על שכמו, ויתן את כספו ששת אלפים שקל ועוד מכסת כסף ככסף ההוא לוה על דברתו, וחתן הצדיק נתן עשרים אלף שקל ויחלו לעשות במלאכה. שלמה נסע כפעם בפעם לעיר המלוכה להגיש את חשבנותיו וחתן הצדיק פקח עיניו על המלאכה, שבר שבירי יום וישלם להם, לקח אבנים וחול וכל הדרוש למלאכה – הכסף היה בכל עת בידי חתן הצדיק והוא חשב החשבונות ויכתוב בספרי הזכרון, ויהי ככלות המלאכה בא שלמה לעשות חשבון ולבקש חלקו, ואיך נבהלה נפשו בשמעו מפי חתן הצדיק כי לא לבד כי שכר לא היה להם בעמלם כי אם גם הכסף אשר הוציאו לא שב אל כיסם. קצף נורא התלקח בלב שלמה אשר ידע היטב כי שכר רב היה להם ואיש בריתו גנב וישם בכליו את הכסף ולא יכירנו עוד, אך כלא שפתיו ולא קרא לריב כי אם הגיש עֲצֻמותיו לפני הצדיק באמרו בלבו: הצדיק לא

יעשה עול במשפט ויציה במפגיע על חתני לעשות ישר, אך גם מאת זה יצא במפח נפש, כי הצדיק ענהו: אני לא ארע בדבר מקנה וקנין עד מה ולא אתערב במשלחת ידי בָּנַי, אבל ארע נאמנה כי התני לא יעשה עול כי בן צדיקים הוא, ואחרי אשר אמר כי הכסף עלה בתהו נאמנים דבריו –, פלצות אחזה את שלמה בשמעו את דברי הצדיק ובראותו כי תשיה נדחה ממנו, כי לעושקיו כח והכסף בידם אז בכה והתחנן לפני הצדיק כי ישיבו לו את הכסף אשר לוה למען ישלם את נשיו וכספו יעלה בתהו. אך גם לזאת שימע לא היה לו, הצדיק באחד: אני לא ארע עד מה בדבר מקנה וקנין –. אז לא עצר עוד שלמה ברוחו ויקרא בעוז אפו: כספי לא יהי למלא בטנך, בנשך ובתרבית שלם תשלם את כספי לאוצר הממלכה, חרוד מפני פן אגלה מצפוניך לפני הממשלה ותתפש בכף – הצדיק שמע דבריו במנוחה ויאמר: להכותני בלשון תאמר, האין זאת? מלשין! אך תקותי בה' כי למלשינים לא תהי תקוה, ברח לך מזה! –

במפח נפש יצא מאת פני הצדיק ובלב סוער כים בא הביתה ובטרם הלך לבצע מזמתו אשר חשב על הצדיק שב הביתה ויבוא אל בית עוזיאל ויספר לו ככל אשר קרה אותו, ועוזיאל הניד בראשו ויאמר: הסכלת עשו לדבר את הצדיק קשות ומדוע לא באת בראשונה אלי, הלא אז היה לאל ידי לדבר על לבם כי ימלאו משאלותיך, אך עתה אספוק מאד אם יצלח עוד חפצי בידי אחרי אשר חרה בך אף הצדיק; ובכל זאת חכה נא ימים אחדים אולי אוכל הועיל לך – שלמה נאות לדבריו וישאר בביתו ועוזיאל שלחני לקרוא לביתו את עשירי העיר להועץ מה לעשות ויספר להם ככל הדברים אשר שמע מפי שלמה ועצתו היתה כי ירימו איש איש מכספו תרומה לשלם לשלמה את נשיו לבל יחלל כבוד הצדיק. שנים שלשה מהנאספים נתנו לדבריו צדק, אך אחד מהם הוא היה המשנה לראש העיר קם על רגליו ויאמר: אל נא אחי אל נא תרעו! אל תעשו כדבר הזה להחזיק בידי רשע ומלשין,

כי אחרי אשר העז פניו לדבר כאלה באזני הצדיק אין עוד אמונה בו, ומי יודע אם לא ישוב ויכנו בלשון אחרי אשר יקח את הכסף מידנו? לא אחי אף גרה אחת לא נתן לו –

– שמעו בקולי – התחנן הזקן בעל הבית – אל תעשו כדבר הרע הזה להדיח את איש לעשות רעה, האיש הזה תמים דרך הוא וימלא את דברו, ולוא חפץ להלשין כי אז לא בא להשמיעני זאת ואחרי אשר בא ויודה במו פיו את אשר עם לבבו אות היא כי לא באלה חפץ כי אם להציל את כבודו, לכן שמעו בקולי, הנה לא עשיר גדול הנני ובכל זאת הנני לתת חלקי חמש מאות כסף ואתם תנו איש איש כנדבת לבבכם – המשנה קם עוד הפעם ויאמר: חלילה לכם אחי! לא זאת הדרך להרים מכשול ואם תַּרְאּ מרך לבבכם עתה, כי אז ירבו המלשינים בכל יום ויום, לא כן אחי, כזה וכזה נתן שוחד ונבער את המלשינים מהארץ – לדברי הזקן עזריאל הישרים והנכוחים לא היה שומע כי כמעט כלם ענו פה אחד כי להמשנה הצדקה, והזקן הניע אחריהם בראשו, אך הועיל לא יכול. ביום ההוא שלחני לקרוא לו את שלמה ויספר לו ככל הדברים ויסרנו מלכת לעיר המלוכה להכות את הצדיק בלשון, אך חמת שלמה בערה בו עד להשחית ויקרא: אקח נקמתי פעם אחת מהמרעים האלה ויעבור עלי מה –. לשוא הפיל עליו הזקן פחדים כי מרה תהיה אחריתו באמרו לריב את כל החסידים, אך הוא לא הטה אזנו לו.

– עשה כאשר עם לבבך – קרא הזקן ביגון – אך ידוע תדע כי גם אני אסור מעליך ואהיה ערך, גם אני אקום לשטן לך ולסכל עצתך לבל יחלל כבוד ישראל. הה! האין די לנו כי צוררינו ירבו וישאו ראש מיום ליום כי עוד מקרבנו יקימו עוכרי ישראל להדיח עליו הרעה?! –

– האני הוא עוכר ישראל, או אתם? – קרא שלמה בשצף קצף – אני אשר בצדק וביֹשר התהלכתי מעודי את ישראל וכל אדם, או אתם, אשר ברמיה הסבו מלך ושרים, העכרו נפש אחיכם ובני עמכם בתתכם לכם אליל רשע

ותרמית, לעגל הזהב אשר בצבועאל תשתחוו, אליו תתפללו, וכל מנחתכם ואוצרותיכם לו תביאו והוא כמית ולא ישבע ועוד ישלח ידו בחיל זרים? נקי אני ואתם תדיחו הרעה על עמכם ותעכרו נפש איש ישראל! –

– את אשר עם לבבי הגדתי לך ולא כחדתי – ענה הזקן – כי אויבך אהיה ואסכל עצתך כל עוד נשמת חיים באפי, ועתה אתה עשה כלבבך –

שלמה יצא מהבית והזקן צוה עלי לבל אוסיף ראות פניו ובוא ביתו. אך בפעם הזאת לא שמעתי בקולו ואתגנב לבוא בית שלמה בלילה ואנסה עוד דברים אליו אולי אפתנו לסור ממחשבתו, אך הוא היה כסלע איתן בדעתו ולא מש ממנה וגם בתו הסיתה אותו לגרות מדון.

שלמה עזב את העיר ואחרי שני ירחים באה צרה לעיר צבועאל ולהצדיק; שרים באו שמה וישימו על הצדיק משמר בפקודת שרי הממלכה עדי יחקרו אם אמת בפי שלמה אשר אמר, כי הצדיק יתן לבו כלב אלהים וינבא האותיות מראש, וכי יקבץ כסף מכל הערים ויעשה מלוכה על מאת אלף יהודים, וכי יסיר לב העם מאחרי הדעת בהבלי תעתועיו וכהנה וכהנה. בצר להם שלחו אל עזריאל אשר היה החכם בהם לשאול בעצתו והוא אף כי התקצף מאד על אשר לא שמעו בקולו ויצדיק עליהם את הדין במו פיו, בכל זאת לא מנע עצתו הטובה מהם, כי יכזיבו כלם את דברי המלשין אשר אמר כי הצדיק יתן לבו כלב אלהים וכי יעשה מלוכה, כי אף אמנם למאות ולאלפים ינהרו אליו, אך המה לשמע חכמתו יבואו כי רבה היא מאד בתורת ה' ורק תורה יבקשו מפיהו, ואת הכסף יקבץ יען כי יש את לבבו להקים פקודת המלך אשר פקד על בני ישראל, כי ישלחו בעבודת האדמה ידיהם ואת בניהם אל בתי הספר ללמוד חכמה, וזאת היא מגמת פני הצדיק לקבץ כסף רב למען יקנה כברת ארץ ויתנה אל בני ישראל לעבדה ולשמרה ולהכין בית ספר לנערים עזובים. כזאת יעץ עזריאל להשיב וכזאת השיבו להשרים. התשובות

האלה מצאו חן בעיני השרים ויודיעו דבר אל המלך כי חף
הצדיק מכל פשע ונהפוך הוא כי אך הטוב והיֹשר יבקש, כי
יאמר להקים עצת המלך וכהנה, ובימים לא כבירים יצאה
הפקודה כי יצא לחפשי ושם אזרח נכבד ינתן לו תחת בשתו.
ושלמה שב במפח נפש הביתה אל ביתו, ולא שם עוד לבו
אל הצדיק וחסידיו כי אם החל לבקש לו מחיה. אני בקרתיו
בביתו בלילה והוא הכיר לי טובה על כי לא עזבתיו ביום
נפלו. הנערה החלה לבקש אהבתי באמת כי בעת ההיא
הייתי אני העשיר והיא עניה בלי כסף ושם טיב, אך קצרה
עוד ידי מהשיג את מאויי לבי לקרוא לה לעין השמש אשתי
אַתְּ, כי עוד אזלת ידי ממצוא לחם לביתי, ואחרי אשר
אתחתן בזעום נפש כל החסידים ובשנוא עזריאל אז אין כל
תקוה לי, על כן אמרתי אחכה ליום טוב.

כל עוד אשר רוח חיים באף איש אל יאמר: עתה
מצאתני הרעה הגדולה, כי אין רעה אשר אין רעה ממנה,
גם שלמה אמר: עתה כלה הזמן כל חצי חמתו בלבי אחרי
אשר שב בבשת פנים מעיר המלוכה, אכן לא ידע כי עוד
נכונו לו ימי חֹשך מאלה. כעשרה ימים אחרי שובו מעיר
המלוכה באו פתאום שומרי העיר בלילה אל ביתו ויחפשו
חפש מחפש בכל הבית, אך לא מצאו מאומה, אז אמר
המשנה אשר היה אתם: נחפש נא בבגדיו כי מי יודע אם לא
הסתיר בשולי מעילו או בצלחתו — השר צוה על שלמה כי
יסיר השמלה מעליו והמשנה לקח סכין ויקרע את שולי השמלה
ממעל וימצאו שטרות מזויפים תפורים בתוך השמלה אז נגלה
עונו ויובל לבית האסורים. בצר לו שלח עוד הפעם אל עזריאל
כי יושיעהו בצר והוא ישבע בשם ה׳ כי לא ישיב עוד לגרות
מדון כי אם יעזוב את העיר וילך לו באשר ימצא מחיה.
עזריאל קרא עוד הפעם אספה ותהי עצתו כי יושיעוהו אחרי
אשר מידם זאת לו, כי המה שמו לו עלילות דברים ויטו בשחד
את לב הַחַיָּט, אשר מידו קנה שלמה את השלמה לשום בה
שטרות מזויפים, אך גם בפעם הזאת שומע לא היה לו.

המשנה קם בפניו לסכל עצתי באמרו: העתה אחרי אשר נפל החלל הזה בידינו נשלחנו מיד? היו לא תהיה, כי אל ארץ גזרה יובא – וכלם נתנו לדבריו תעצמות.

פעמים שלש התחנן האמלל מבית כלאו כי יחישו פדות לנפשו, כי אם לא יקומו לעזרתו אז אין לו דרך אחרת לנטות בלתי אם להתלות על עץ או להמיר דתי, אך לשוא! המה אטמו אזנם משמוע קול שאגתו והאמלל בחר להמיר דתו ממות בחרפה קבל עם, ובכן יצא לחפשי מבית האסורים ומאמונתו. בעת היותו עצור בבית האסור התגנבתי פעמים שלש לביתו לדבר את בתו ולנחמה, אך לא מצאתיה והשכנות אמרו כי בביתה לא ישכנו רגליה כל היום ולפעמים גם כל הלילה.

– היא תבקש נתיבות שר בית האסורים לבקש על אביה – ענתה אחת מהשכנות בלצון על שאלתי. ובאמת כן היה כי היא אהבה את אביה מאד ותלך להתרפס לפני שר בית האסורים בעד נפש אביה, והיא לא ידעה כי לא בידו לעשות או להפר משפט אך הוא התבונן ביפי פניה ויאמר לתת לה שאלתה ויבטיחה כי בעוד ימים אחדים יוציא אותו לחפשי, ובכן נלכדה בפח ערמתו ותתן את דודיה לו לשחד או למנחת תודה על הבשורה. הדבר נודע בכל העיר וגם אני שמעתי והאמנתי כי נוכחתי כי כן הוא. לא אש קנאה התלקחה בחבי בשמעי כי אהובתי עקשה דרכיה רק רגש חמלה להאב האמלל, וזה לי עתה לאות כי אהבתי לה לא אהבה רק תאוה היתה, אך בימי הנער לא נדע להבדיל בין אהבת אמת לתאוה עוברת במלאת ספקה. אך את האב אהבתי באהבת אמת וצרותיו אשר התגברו הוסיפו לקחת לבבי לאהבי, אף כי ירא אלהים הייתי והאמנתי אמונה אמן כי רק לזרע יעקב פתוחים שערי שמים, וכל בני נכר לתחתית שאול ירדו הם והמונם ביום פקודה, ואחרי אשר המיר את דתי אבדה לו גם נשמתו ולא נשמה חדשה רק רוח לא טהור נֻפַּח בקרבו ביום נפלו, אחרי כל אלה התעניתי בצרתו ומקרב לב נאמן נדתי לו ואצדיקהו כי צרותיו וידי

אויביו היו במעל הזה, ומבלי משים החלותי לקצות בהצדיק מיטיבי ובחסידים אשר מוצא שפתיו ישמרו לעשות עול. ביום אשר יצא לחפשי באתי לראות פניו ופלגי מים הורידו עיני בראותי את פני האיש אשר האירו תמיד וחן ונעם יצוקים עליהם כי שנו ויהיו כפני משתגע, תלתלי שערותיו השחורות כעורב, אשר כזמורות גפן כסו את ערפו היו פרועות בלי סדרים, עיניו אשר ככבבים האירו חשכו וימקו בחוריהן והוא ישב על כסאו, ראשו הוריד לארץ וידום. הדומיה הזאת נוראה היא מכל שועת עשוקים ומצעקת מטים להרג. כל עוד אשר נשמע קול יוצא מפתחי פי אמלל נדע כי חי היא ועוד יש תקוה, אך הדומיה הזאת היא צלם המות, כמת התראה בעודנו בחיים. אני עמדתי זמן כביר לפניו ובכיתי מרה והיא לא התבונן בי ואני לא הרהבתי עוז בנפשי לגשת אליו, אך כנשאו עיניו ויראה אותי לפניו שאל בקול כחולה: על מה אתה נאנח ולמה תבכה? —

— אוי לי שראיתיך בכך — עניתיו באנחה.

— האם תדע את כל הרעה אשר מצאתני? אספוק מאד! אתה תאמר כי על שברי השברתי, כי ימי שבתי בבית האסור דכאו רוחי? תשגה מאד! בשמחת נפש בחרתי עתה שבת כל ימי בשאול תחתית לוא יכולתי להשקיע את איש התפת היוקדת בקרבי. צדיק הוא ה'! אני בגדתי באבותי ובעמי ובתי בגדה בי, הה שוד ושבר! — דברי צרותיו העתיקו מפי מלים, ואיך יכלתי לנחמו במענה פי אחרי אשר ידעתי מה עזה אהבתו לבתו ומה גדול שברו, לכן שמעתי דבריו ואדום. גם היא החריש זמן כביר, אחר כן התעורר ויקרא: אדם ישר אחד מאלף אותך מצאתי ומה יקרה לי אהבתך עתה עת אשר פלאים ירדתי, אך חלילה לי מבגוד בך תחת אהבתך, ועלי המצוה לפקוח עיניך, אף כי ברצח בעצמותי אדבר את הדברים האלה. שמע בני אני ידעתי כי איהב אתה את הבוגדה ואולי יעלו עוד מחשבות על לבך לחריש באהבתה לכן דע לך כי בוגדה וסוררה היא

בוגדה באביה ותיעבה עשתה ועוד תאמר לבגוד באמונת אבותיה... – בדברו את דבריו האחרונים הוריד לארץ ראשו, אחרי כן התעורר ויאמר: הן התפלא כי תשמע מפי משפט חרוץ על הבוגד באמינת אבותיו, אך אני לא בגדתי רק למראה עינים ותקותי בי לשוב אליה בעזרת צורי, אך היא תאמר לבגוד מתאותה לכן אחת אמרתי לה היום בבקר בשמעי מפיה, כי תאמר ללכת אחרי מאהבה להחזיק באמונתי ולהיות לו לאשה: אם שגית ועוית דרכיך אסלח לך ובתשובה ומעשים טובים יש לאל ידך להטיב דרכיך, אך אם תבגדי מחפץ לב ועוד תוסיפי פשע על חטאת לא תוסיפי לראות פני ואל תאמרי לי אבי אתה, כי לא אדעך, ובדם חרפתך ארד ביגון שאולה ובעמדי על ירכתי בור אאר אותי ואותך ואת שמך לעולמי עד! – והיא יצאה מהבית ולא שבה, אך אם גם תשוב מדרכיה ידוע תדע כי חוטאת היא והסר כל אהבה מלבך פן תאשם גם אתה – וככלותו לדבר הוריד עוד הפעם לארץ ראשו וידום. השתוממתי מאד לשמוע את הדברים הנוראים האלה יוצאים מפי אב אובד בקול חזק כמו לא עד לבו נגעו בעת אשר באזני דקרו כמדקרות חרב ולא עצרתי כח להוציא הגה מפי.

– אויה אויה לי! – התפרץ פתאום קול מרגיז לב מפתחי פיו וכל עצמותיו רחפו. ברגע הזה נפתחה הדלת ובתו באה הביתה, בראותה אותי הורידה ראשה להסתיר פניה אשר אדמו מבשת.

– הנך שבה אלי? – קרא האב בלי כל רגש שמחה – למה שבת לשבת אתי, או להשמיעני כי תפרדי מאתי עד עולם? –

– אבי! – קראה בקול בוכים.

– אל תקראי לי אבי כי אם השמיעיני את אשר בלבבך ואדעה – קרא האב בקול עז.

– אבי! – הוסיפה הנערה לקרוא בקול בוכים – סלח לי כי לא אשוב עוד לכסלה, אבחר במות מעזבך גלמוד

ביום צרתך – הוא קם מכסאו ויקחה בזרעה ויאמר: טוב הדבר שבי עמדי – אני אמרתי לא עת היא לזר להתערב בין הבת והאב בהתודעה אליו ואצא בלב מלא יגון כים. פעמים רבות ראיתי את פני שלמה ואשמע מפיו כי יש את נפשו לתת כל אשר לו בכסף למען תמצא ידו ללכת אל ארץ אחרת ולשוב לאמונת אבותיו, אך את פני בתו לא ראיתי מהיום ההוא, יום צאתו מבית האסִרים.

לא.

שֹׁרֶשׁ נָחָשׁ.

כשבעה ירחים עברו ובימים האחרונים לא עלתה בידי לראות את פני שלמה ואני אמרתי כי כבר שם לדרך פניו, אחרי כי שמעה אזני כי עמד לפני השופטים להצטדק על כי לא יבקר בבתי התפלה אשר להם ועל כי לא יאכל אתם לחם, ויצא נקי כי ידע להסיר כל חשד מעליו. בלילה אחד בא נער ויקרא לי לצאת החוצה. כאשר יצאנו מהבית אמר לי כי שלמה מחכה לקראת בואי אצל הגשר, הלכתי שמה והוא אחזני בידי ויובילני אל בית מגירו הרחק מהעיר, ויאמר לי: הן פעמים רבות הראית הסדך להאמלל הדובר עמך בזה, הראני נא חסדך אך הפעם, ואם לא אתה תושיעני יאז אבדתי –

– ומה קרה אותך עוד? – שאלתי בדאגה.

– הה! עוד לא ידעתי מה אמלל אני, אך אל נבלה את העת בדברי רוח ובצעקות אשר לא יועילו לנו, דע נא כי בתי הרה לזנונים – כל עצמותי רחפו בשמעי הדברים האלה – והוא הוסיף לדבר: ועוד מעט יבוא יום לדתה, ואני אבחר במות מתת את הילד על ידי עם אחר, יהודי יהיה ואם אין אשים מחנק לנפשי –

– אך במה אוכל הועיל לך? – קראתי בשממון.

– עוץ נא עצה איך להציל את הילד, הן איש לא ידע מזה עד מה ונקל להצילו –

– אך חי נפשי כי לא אדע עד מה, ואיך איעצך? –

– לכן שמע בקולי אם אוהב אתה לי כאשר האמנתי עד כה, עתה אתה תבחן, ואם אוהב אתה לי תתן ידך לעזרני, הנה שמונה מאות שקל כסף בידי, אני אתנם לך וכאשר יולד הילד תקחנו ותתנהו על ידי אנשים מבני ישראל לגדלו ואת הכסף תתן להם בשכרם, וידעתי נאמנה כי תמצא רבים אשר יאותו לדבר הזה, לוא יכולתי אני עשות כדבר הזה, כי אז לא הייתי עליך לטרח, אך שבע עינים פקוחות על כל דרכי וקצרה ידי מהוציא זממי לפעלות ידים, לכן אם תאבה לתת ידך לי להצילני מרדת שחת בדמי ימי הגד, וכל הימים אשר אראה באיר החיים אזכור פעלך עמדי –

– חי נפשי כי לא אדע לענות אותך דבר כי נבוכותי –

– טוב הדבר בוא הנה ביום השלישי והשמיעני את אשר בלבבך, שלשה ימים תועץ עם לבך אם להציל אוהב מרדת שחת או אין – במבוכה נוראה יצאתי מהבית מבלי דעת מה לחשוב או מה לענות. כל הלילה שחתי עם לבבי ורוחי חפש מזמות ותדד שנתי מעיני, אך לאור בקר באה פתאם עצה טובה בלבי: הן אחות עניה לי אשר בצרה ובמצוק תנהל ביתה בלחם, אקח את הילד ואת הכסף ואתנהו על ידה ותְאַשֵׁר ולאוהבי אחיש עזרה. אחרי כן ישנתי במניחה ושנתי ערבה לי. לא חכיתי עד היום השלישי, כי עוד בערב היום ההוא הלכתי אל שלמה והשמעתיו את אשר בלבבי והיא שש מאד על עצתי ונגמר אֹמר להוציאה לפעולת ידים. ביום ההוא בדברי את עזריאל אמרתי לו כי יש את נפשי ללכת לבקר את אחותי ולשבת שם ימים אחדים, ולאחותי כתבתי והשמעתיה ככל הדבר. ביום השלישי כרעה בת שלמה ללדת ותלד בן, וביום הששי הובלנו אותו אני ואמי אל אחותי וגם היא נשארה שם עד אשר תשוב לאיתנה. הבן הובא בברית היהודים כדת ואיש לא ידע מזה דבר.

בשובי העירה השתוממתי בשמעי כי שלמה נלכד עוד הפעם בפח, כי נמצאו בביתו כלי יוצר לעשות שקלים מנחושת קלל, ורבים העידו כי נתן להם שקלי נחושת תחת שקלי זהב. אני ידעתי בנפשי כי המרעים העלילו לו עוד הפעם עלילות ברשע, אך יראתי מהשמיע זאת על דל שפתי גם החלותי לפחד לרגעים מפניהם, כי ראיתי רוע לבם כי רע מאד, וכי כנחשים צפעונים ישלחו רעל בכל איש אשר שמו עיניהם בו לרעה, ומי יודע אם לא כבר קמו גם עלי לולא אהבת עזריאל אשר סמכתני. כבואי הביתה ספר לי עזריאל במנוד ראש ואנחה את הקורות את שלמה, ויאמר: רגליהם יורדות מות, ידעתי כי מרה תהיה אחריתם, הן לא נכחד ממני כי חף שלמה מפשע ובכל זאת יבואו אלי להמתיק סוד איך להצמיתו, ואני גם אני אירא מפניהם כי האם אגרה מדון אתם עתה לעת זקנה ככלות כחי? גם זה מוסר שדי הוא כי נתתי יד לפושעים! — דבריו אלה הוסיפו להביא מרך בלבי ואפחד לרגעים משואת פתאם.

לב.

פַּח יוֹקְשִׁים.

שלמה הובא עוד הפעם ביתה האסורים, אך כרגע נחמו מצמיתיו ממעשיהם, כי לא כבפעם הראשנה אשר אמרו נאבלהו ולא נאשם כי גלמיד הנהו בעיר הזאת באין אוהב ומושיע, היה בפעם הזאת. עתה מצא לו אוהבים ורעים כבירי כח, הלא המה ראש השופטים אשר הביאוהו בברית אמונתם וראש השוטרים המזוינים אשר היה כאב לו בכרתו הברית, המה עמדו לימינו ולא נתנו לחרוץ משפטו בטרם יחקרו וידרשו היטב. ראש השופטים הגיד לא בסתר כי נפשו יודעת מאד כי נפש שלמה חפה מפשע ורק עלילות ברשע שמו לו שנאיו וכי לא ישקוט ולא ינוח עדי יוציא משפטו אור ובפח אשר פרשו לו שונאיו בה ילכדו. פני ראשי

החסידים קבצו פארור בשמעם כזאת ובראותם כי במקשים שתי ילכדו המה ויתפשו עצות ויקראו עצרה יום יום להועץ איך להנצל מפח. בימים ההם קרה מקרה אחד בעיר ההיא מקרה זר ונורא; בעיר ההיא גר אחד מאצילי פולין ולו שלשה בנים אשר לקחו לקח בבית מדרש המדעים ובת אחת. השר ואשתו נסעו לעיר המלוכה לשבת שם ירחים אחדים וישארו הבנים לבדם ומדי חדש בחדשו השיגו כסף מאת אביהם. ויהי היום וישלחו הנערים לאשה עבריה אשר משלח ידה להחליף כסף וזהב בשטרות לאמר: הביאי אתך אלף כסף בשטרות כי אלף שקל זהב שלח אבינו לנו. האשה לקחה השטרות אתה ותבוא לביתם והנערים התנפלו עליה ויתקעו יתד ברזל ברקתה ויגזלו הכסף ויברחו להמלט על נפשם. האשה התגוללה מתבוססת בדמיה על הארץ וכל עוד רוח באפה ואחות הנערים נערה כבת ארבע עשרה שנה אשר ישבה בחדרה ולא ידעה מכל הנעשה בבית יצאה מחדרה ובראותה את האשה הרימה קול זעקה ולקולה מהרו העוברים ברחובות, כי בעצם היום ונכח בית המשפט נעשה הרצח, ויקחו את האשה ויביאוה לבית המשפט וישלחו לחפש את הרוצחים וימצאו אותם שלשתם יחד ויושיבום במשמר. בן האשה קם לדבר משפטים את הרוצחים, ושר גדול היה איש אוהב שחד מאין כמוהו, עד כי הצליח במשך שתי שנים למלא זהב חוריו מן השחד אשר לקח. השר ההוא אשר בידו היו כל עתותי העיר והפלך שלח לקרוא לבן האשה ויבטיחהו כי אבי המרצחים יתן לו עשרת אלפים שקל כסף כפורים בעד נפש אמו. אך הבן לא אבה שמוע לקולו ויאמר כי רק בדם הרוצחים יכפר דם אמו. בראות השר כי לא יאבה שמוע בקולו שם עליו משמר וישלח לקרוא לראשי עדת היהודים ויאמר: הנה ראש השופטים מתקומם לכם ואם לא תמצאו איש עוזר אז אבד תאבדו, הבו ואושיע לכם אם אך תעשו את אשר אצוה עליכם –

– ככל אשר יצוה אדוננו נעשה – ענו פה אחד

בשמחה כי דמו כי כסף שחד יבקש למען יהיה בעזרתם ואותה בקשו גם המה אך לא ערב לבם לגשת אל שר גדול כמוהו.

– אם כן כתבו ידיכם על המגלה הזאת –

– ומה כתוב עליה? – שאל ראש העדה – איך נכתוב ידינו על מגלה אשר לא נדע הרשום בה? –

– הבה ואקראה באזניך: הנה אנחנו החתומים מעידים כי האשה... המחלפת נהרגה מידי חזיר אשר פגע בה בביאה לחצר הארון ק. והננו נכונים להשבע בשם ה' כי אמת הדבר – השמעתם? רק זאת אבקש מכם והלא דבר קטן היא, המתה לא תחיה עוד, ואם יאות הבן לשבת מריב יקח עשרת אלפים כסף –

– כדבריך אדוננו נעשה – ענו כלם ויכתבו ידם על הכתב. אחרי כן הוציא השר אליהם את בן האשה והמה דברו על לבו לשבת מריב, כי לא יצלח עוד אחרי אשר כלם העידו כי חזיר פגע בה. הבן אשר היה ממתי סודם וידע את דרכיהם ירא לנפשו ויאמר כי יאות להם אך כי תנתן לו עת שלשה ימים עד אשר יִמָּלֵךְ עליו לבו. השר הוציאהו לחפשי והוא מהר ויעזוב את העיר וילך אל עיר אחרת מקום אשר קצרה יד השר מעשות לו רעה ומשם כתב מכתבים לעיר המלוכה להכות את השר בלשון. גם ראש השופטים וראש השוטרים המזוינים קמו להרשיעו, משנאתם אותו על כי עזר להעדה להרשיע את שלמה ויהי ריב ומדון בין השרים, איש איש שלח דברי ריביתיו לעיר המלוכה להרשיע את רעהו אך בכל זאת ברזל באה נפש שלמה ולאנשי מצותו היה שלום, כי אין מי יכזיבם וישים לאל מלתם. אכן ימי שלותם לא ארכו ותבוא צרה נוראה כמלאך אכזרי לצודם חרם; בורח מעבודת הצבא אשר ישב במשמר אחד את שלמה, ואשר התעתד מיום ליום המשפט הנורא כי הרבה חמס ושיד, התודה עלי פשעו להכהן אשר יביא יום יום אל בית האסירים לגלות אזן הפישעים למוסר, כי שם פחים לרגלי איש ישר שלמה שלמן שמו בעצת ראשי עדת ישראל אשר

המיתו בשחד בראשונה להמיתו והיא ארב לו ימים רבים,
אך לא יכול לו כי בתו נלותה עמו בכל עת יאחרי כן לשים
בביתו שקלי נחושת קלל, והפצי בידו הצליח בבואו לעבוד
עבודתו בביתו לבקוע עצים, ועתה יכני לבו ויתודה ויבקש
סליחה על העון הזה בתוך יתר החטאים. הכהן שש מאד
בשמעו כאלה וימהר ויגל את אזן ראש השופטים אשר שמע,
וראש השופטים מהר לחקור את הדבר והבורח שנה בדברי
כאשר דבר לפני הכהן. השר כתב דבריו על ספר ויעד
עדים וישלח את דברו אל ראש המלך כי ישים משמר על
הבוגדים וכי ייציא את החף מפשע לחפשי. השר אשר ידו
תכון עם החסידים נבהל מאד בשמעו כזאת ובראותו כי נגלה
ענם, עשה כאשר אמר ראש השופטים ויתן במשמר ארבעה
עשר אנשים מעשירי העיר אשר נקבו בשם מהבורח, אך את
חרצובות שלמה לא פתח, כי אמר נראה איך יפול דבר,
נחקור ונדרוש בראשונה אם אמת בפי הבורח. אז היתה
לחסידים עת צרה מאין כמוה; עשירי העיר הובאו בית
הכלא ויסגרו בבריח ודלתים ולא נתנו לאיש לבוא להועץ
אתם או אף לדבר דבר עמהם, גם אכל לא נתנו להביא
להם מחוץ, ומה גדלה התאניה בבוא יום הפורים ולא נתנו
להביא להם את המגלה לקרוא בה כדת. כל היום התיעצו
בבית עוריאל איך להמציא להם ישועה, אך כאובדי עצות
היו, רק תקוה אחת נשארה להם: לאמץ לב כלם כאחד לבל
יודו עלי פשעם ואז תקצר יד השופטים מהרוץ משפטם. אך
לזאת חרד לבם כי גם בת המשנה אשר בביתו התיעצו באה
בית הכלא והיא נערה כבת חמש עשרה שנה ותושם בחדר
לבדה לבל יעלה בידי איש לדבר עמה ולנהלה בעצתו.
כה עברו שלשה ירחים; שר המלך לא נח ולא שקט להוציא
משפטם אור ולהצדיקם, וראש השופטים ומרעהו עמלו בכל
עז להרשיעם במשפט, ותהי מריבה ביניהם ויגישו עצומותם
לעיר המלוכה, וישלחו שרי הממלכה שלשה אנשים מגדולי
השרים לחקור ולדרוש את הדבר. השרים חקרו ודרשו ויראו

לדעת כי לא ליום אחד ולא לשבוע המלאכה, כי הדברים יגעים ולא להם למצוא דבר ברור על נקלה ועל כן גמרו אמר להוריד את כל השרים אשר בעיר מכסאותם עד אשר יצא המשפט אור וישימו תחתיהם שרים קטנים לחקור היטב את הדבר ויבטיחום כי הממלכה תכיר מעבדיהם אם יצלח בידם להוציא משפט ותרימם על. תחת שר הפלך הושם אחד מצעירי פקידיו, בחור כבן עשרים ושלש חכם וכביר כח לב והוא החל לחקור בכל לבו למצוא שרש דבר. בכל יום ויום הביאו לביתו את האסירים אחד אחד לשמוע מה בפיהם, אך נבצרה ממנו מזמה להציל דבר אמת מפיהם, המה הכיבו יחד את דברי הבורח גם העלמה ידעה לשמור פיה ולשונה וכל דבריה היו כדברי יתר האסירים. יותר מירח ימים עברו, יום יום באו לבית החוקר, יום יום הגידו דבריהם ויכתבו בספר ויכתבו ידם עליהם עד כי כמעט נואש עוד השר ממצוא עוד דבר ברור, ומי יודע אם לא השמיע כי חפים המה מפשע לולא נואלו אוהביהם לנסות דבר אליו להטות את לבבו בשחד. הדבר הזה היה בעיני ליעד הרבה יתר מכל העדים כי יודעים המה את עותתם אך לא יחפצו לתת תודה, לכן שב ויוסף לחקור ובראותו כי עד הנה לא עלתה בידו, לכן החש על מרמה רגלו ובמרמה יכול להם: בבוא אליו הנערה בת המשנה כפעם בפעם ישנה פתאם את דברו ויאמר ברגשי חמלה: צר לי עליך עלמה יפה ונעימה כי רק עליך נפל הגורל להענש בפשע כלם, אביך ורעיו יצאו כלם לחפשי ואת רק את תשאי עון כלם — העלמה נבהלה מאד בשמעה את דבריו ותשאל במפח נפש: ובמה הרעותי יותר מכלם כי רק עלי נפל הגורל לשאת חטאת הקהל?—

— המה כלם נתנו תודה וכה יצא המשפט כי כל אלה אשר יתנו תודה בראשנה ינקו מפשע והאחרון ישא עון כלם, מידך זאת לך, ואני מחמלתי עליך דברתי על לבך להודות ותמאני, את הסבית בנפשך, ואני לא אוכל הועיל לך אף כי צר לי מאד לראות עלמה יפה בדמי ימיה תכרע לפני הורג.

שמה אחזה את העלמה בשמעה דבריו ותבך ותפול על ברכיה ותתחנן לפניו אולי יוכל הועיל לה, אולי יחפוץ להציל את נפשה כי התן עתה תודה – השר ענה אותה בלשון רמיה: דעי לך יפתי כי נפשי תהיה תחתך אם יִוָדַע הדבר כי את נתת תידה לאחרונה ואני הצלתיך, אך למענך אעשה זאת ואסובב בכחש את השרים הגדולים, כי אֹמר להם כי את נתת תודה לראשונה ויפול הגורל על איש אחר –

– אך לא על אבי – קראה הנערה – כי לא אתן את נפש אבי תחת נפשי –

– גם לזאת אשא פניך כי מצאת חן בעיני ואקוה כי לא תנשי את טובתי אתך –

הנערה חשבה זאת לו לצדקה ותתן תודה ותכתוב ידה על הגליון אשר עליו היו כתובים דברי תודתה אשר היו כדברי הבורח. כהתימה את דבריה אמר לה: עתה תשובי אל בית האסורים עד אשר יצא דבר מלכות לקרוא לכם דרור, וזאת אעשה לך כי לא אל החדר הצר אשר בו היית כלואה עד הנה תשובי כי אתנך לדבר את אביך היום. הנערה שבה אל בית האסורים ובראותה את פני אביה ספרה לו בשמחה כי עד מהרה יקרא גם לה דרור –

כמשגע ממשמע אזניו היה אביה בתחלה בשמעו מפיה כי היא נתנה תודה וכשוב רוחו אליו מהר להודיע זאת בעיר על ידי שומר בית האסורים, אשר כעבד נאמן היה להם. כהודע הדבר בעיר אחזה פלצות את כל יושביה, כי רבים היו במעל הזה ויפחדו מיום פקודה. בלילה ההוא קראו עצרה בבית עזריאל אך כל דברי עצתם היו הבל ורוח, כי מי יקום להכזיב את דברי העלמה אשר נתנה תודה ותכתוב בידה על הגליון? ומכתב גלוי שלח כבר השר אל עיר המלוכה ועליו כתוב ככל הדברים אשר דברה, ודבריה צרורים וחתומים תחת ידו עד אשר יבוא שר גדול לחרוץ משפט על פיהם. בעודם מתיעצים קם אחד מהם אשר היה נודע לחסיד בכל לבו ואיהב נאמן היה להמשנה ויקרא: צדיק הוא ה'!

אלוה הפגיע במשנה את עונו כי חטא לו... כל הנאספים השתאו השתוממו לשמוע מפי חסיד כמוהו כי יצדיק הדין על המשנה, והוא הוסיף לדבר: אני הוכחתיו על פניו מאז ויסרתיו מתת את בתו ללמוד למשיך בשבט סופר והוא לא שמע בקולי עתה נלכד בעונו, כי לולא למדה את המלאכה הארורה הזאת לא היו עתה בכל רע, כי אז היה לאל ידם להכזיב דברי השר ולאמר כי בדה זאת מלבו, אך עתה ידה תעיד עליה, צדיק הוא ה׳! אך בכל זאת לא יתן את חסידיו לרדת שחת, בטחו בה׳ אחי כי יעשה אות עמנו. בה׳ וברבנו נשגב ולא נירא רע ומחר יהיה האות הזה! אל תעצבו ואל תפחדו, כי מחר יעשה ה׳ אות עמנו – ודבריו באו כאשר דבר; הוא הלך ויתרועע את עבד השר החוקר וישתה אתו וישכרהו ויבוא בלאט אל חדר השר ויגנוב את כל המגלות אשר היו חתומים בחותם השר על השלחן ויצא וישרפם באש, וישב ויודיע לעזריאל את אשר עשה. בִּמְפָּה בתמהון הביט עזריאל בפניו בדברו כי נפשו מאנה האמין בדבריו. החוקר אשר היה שכור יין השמחה כי אמר עתה אבוא על שברי חכה בכליון עינים ליום בוא השר מעיר המלוכה לראות את הכתבים. ביום החמישי בא השר והחוקר החל לקבץ את כל המגלות לאחת אחת למען יראה כמה עמל עדי הוציא דבר אמת למענהו, ומה נבהל בראותו כי כל המגלות אשר נכתבו בימים האחרונים ובינותם גם המגלה אשר עליה כתובים דברי הנערה לא תמצאנה בתוכם ויבן כי יד גנב נגעה בהם ובראותו כי כלתה אליו הרעה כי כפושע ומכזב יתראה בעיני השר אחרי כי אין בידו המגלות הנאמנות וכל דבריו אשר כתב יחשבו כדברי שקר אז אמר טוב לי למות בסתר מנשוא ענש קבל עם ויחנק. השר חכה לשוא ליום בוא החוקר ובהודע לו כי נחנק שלח להביא אליו את כל הכתבים ובראותו כי הכתבים אשר בם בטח החוקר לא ימצאו צוה להוציא כלם לחפשי וגם את שלמה, כי לא נודע מי הוא הצדיק ומי הרשע, וגם לשלשת המרצחים בני

השר הפולני קרא דרור כי חמשים מעשירי העדה נשבעו בשם אלהים כי נאמנים דברי שר הפלך כי חזיר הרג האשה, ואת שלשת השרים הגדולים הסיר ממשמרת פקודתם כי המה העידו איש ברעהו עינב. ותהי השמחה בכל העיר כשמחת יום גאולה ואת החסיד אשר חרף נפשו למען הציל את אחיו נשאו על כפים ובכל פה היה מלא תהלתו. החסיד הזה היה עוין אותי מאז, יען כי כביר מצאה ידי למשוך בשבט סופר וכל רואי מכתב ידי אשרוהו, והוא שנא תכלית שנאה כל מושך בשבט סופר, וזאת שנית כי היא התבונן בי כי לא כשמחתם היתה שמחתי ויחשדני כי לבבי פונה בסתר אחרי שלמה, ובעת הואת בעת אשר נִשָׂא על כפים די היה לו כי הוציא הגה מפיו וכל העם היו נכונים לעשות מצותו אף להרוג נפשי. הוא נחר בי לעיני הקהל הנאספים אל בית עזריאל לשיש ולשתות יין על הגאולה וימצא עלי תנואות על כי לא יצאתי לחול אתם במחולות ועל כי לא אמרתי: לחיי הצדיק ולמות לשלמה הממר, על כוס היין אשר נתנו לי כאשר עשו כלם. ואחד מהצעירים אשר באשרי החסיד הזה אחז קרא בקול גדול: גם את חנה בת שלמה בת הזמה אבה לקחת לאשה —

— מזל טוב! מזל טוב! — הריעו כלם בקול שחוק גדול — ויקרא שמו בישראל בית המשומדים! —

— הראיתם אחי כי עיני אך מישרים תחזינה — קרא החסיד בעליצות נפשו — עיני התהדהנה קרב איש ולב עמוק, ועתה שימו לבבכם כי סלון ממאיר הוא בתוכני — כל שומעי דבריו הודו כי גדל עוני מנשוא וימלאו פני קלון למרות רצון עזריאל, אשר קם להצדיקני וכסבאם סביאים לא נשאו גם פניו אף כי בביתו התקבצו והוא היה אז כבן שמונים שנה. עזריאל בראותו כי רעה נגד פני, שכל את פיו ויאמר אלי: לך נא והביא אלי את המכתב אשר בא אלי היום ואקרא באזני הנאספים, הנה הוא בחדרי — ובדברו קרץ עין לאות כי אמלט על נפשי. אני הבינותי לשכל מליו ואצא ואחבא עד

אשר עזבו כלם את הבית ויעבר זעם, אז אמר אלי עזריאל ברוח נבאה: הנה ידעת כי מצאת חן בעיני ורבות מחשבות היו בלבי לעשות לך בית ושם, אך עתה הנך ברעתך אם תשאר עוד פה כי המה ירבו כעשם עמך ולא עוד תנצל מידם, לכן עצתי כי תעזוב ביום הזה את העיר. דאגה לא שברה לבי בשמעי עצתו כי נפשי בחלה בחבר המרעים הזה, וזאת היתה עם לבבי לעזוב את העיר הזאת העקבה מדם. עזריאל נתן לי כסף ביד נדיבה וישלחני באמרי רצון ויבטיחני לדבר עלי טובות אם ישאל איש בעצתו. בלילה ההוא הלכתי להגיד לשלמה כי אעזוב את העיר והוא גם הוא השמיעני כי ימהר לעזוב הארץ בטרם יקראהו עוד הפעם אסון, אך נפשי נכספה לראות את פני בתו בטרם יעזוב את הארץ אולי תאות ללכת עמו. אני אמרתי לו כי הנני הולך לראות את פני אחותי ואשמיע לבתו את חפצו. בטרם אור בקר עזבתי את העיר, ומה השתוממתי לשמוע מפי אחותי כי בת שלמה עזבה כבר את ביתה זה יותר מירח ימים. לבי אמר לי כי היא שבה על דרכיה הראשונים ובלי ספק מצאה לה אוהב חדש ומי יודע אם לא המירה כבר את דתה. אני ידעתי מה יגדל מכאוב לב שלמה בהודע לו בדבר בתו לכן נחבאתי לבלי ראות עוד פניו לבל ישמע מפי על אדותיה מאומה, ואעזוב את העיר לבקש לי מקום מנוחה. כמשא כבד הכביד ממני לשוב עוד הפעם לאכול להם העצבים אחרי אשר כשתי שנים נחשבתי כבן נדיבים, אך המחסור ינהלנו לרוחו ונשמע בקולו. מצאתי לי בית מדרש ואשב בו, אולם המנוחה עזבה את לבי מהעת ההיא, תם הייתי עד בואי בית עזריאל ושם נהפך לבי בקרבי כי ראיתי כי המתקדשים החסידים ילעיגו בסתר אהלם לכל דת ודין, יאכלו בשר וישתו לשכרה ביום צום, וכל אשר תשאלנה עיניהם לא יאצלו מהם. והספק התעורר בלבי ויאמר לי: מי יודע אם יש פקד עין, אחרי אשר אלה יעשו כל דבר עול ולא יאשמו? והתאוה הסתני לבחר בדרכיהם. מחשבות כאלה החלו אז למצא מסלות בלבבי לאט ולאט מצאו בו מקום

לשבת. בעת הזאת דבר אחד מהמקשרים מעדנות על לבי כי אבוא בברית את עלמה בת אחד המלמדים אשר בעיר. לא הרביתי מחשבות ואשמע בעצתו וכעבור ירח ימים ראיתי כי נפלתי בפח כי היא היתה אשת מדנים, ואביה היה איש מדנים, ואשת אביה — אשת מדנים וכעס וימררו יחד את חיי ויריבו עמדי כל היום עד כי קצתי בחיי, ואריב את איש עצתי על העצה אשר יעצני, אך הוא רחץ בנקיון כפיו ויאמר: הן לא נביא אלהים אנכי לדעת מראשית אחרית, ואם צר לך המקום הפר את בריתך וצא לחפשי, גם בפעם הזאת שמעתי בקולו, גרשתי את אשת עברתי וארחיק נדוד. שמונה שנים סחרתי אל ארצות רבות ואמצא משלח יד אשר מלא כיסי כסף בכביר אם כי לא ביֹשר, אך האם על יֹשר יחיה איש בתבל המלאה מרמה? רק למות יש לאל ידנו ביֹשר לבב אבל לא לראות חיים על הארץ.

בימים ההם שלחה לי אחותי מכתב כי הילד הנתן על ידה גדל והנהו נער שובב מאין כמוהו, אף כי רבה חכמתו. ויכעיסנה תמרורים אותה ואת בניה וקצרה נפשה בעמלה. הלכתי לעירה ואקח את הנער אלי ואאמצהו כבן לי עד אשר מלאו לו חמש עשרה שנה. יום יום באו אנשים לביתי וישמיעוני כי דרכי הנער נלוזים מאד ואני יסרתיו על פניו אך הוא לא שם לבו לדברי ויוסף סרה עד כי עשה דבר בליעל נורא מאד עד כי כפשע היה ביני ובין בית האסירים בגללו, אז אמרתי ליסרו על חטאתו כאשר ישוב הביתה, אך הוא בא בחצי הלילה הביתה כאשר שכבתי על משכבי ויגנוב מכל הבא בידו ויברח וימלט ולא ראיתיו עד הנה, אחרי כי נודע לי כי הוא הרבה חמס ושוד בכל מקום בואו, וזה לא כביר נודע לי כי הוא עשיר גדול נכבד ונשא על כפים וראש לעדה גדולה בישראל בעיר מאפליה.

— אם כן לפי דבריך, הנה מנשה אשר ימשול עתה ממשל רב בעדת מאפליה הוא הילד אשר ילדה בת שלמה לזונים להשר? — קראתי בשמעיו.

יתֹיה היֹ.

– הוא ולא אחר – ענה בעל השם – הוא אחרי ברחו מביתי עשה כל דבר עול בעיר נצב, בעיר עזובה ובעיר שכולה עדי הצליח לעשות עשר ושם –

– ומה עשית לו עתה ? השמיעני כי כלתה נפשי לשמוע שבר הפושע הזה אשר מידך נגזר לפי דבריך –

– שמע בתחלה אשר קרני מהעת ההיא עד היום ואחר כן תשמע שבר הפושע.

לג.

חָנֵף עַל רָשָׁע יִתְעוֹרָר.

אחרי עבור כארבע שנים מעת ברח מנשה מביתי בא אלי איש זקן עִוֵר ואשה נוהגת בו ויתודע אלי כי הנהו שלמה אשר שב לאמונת אבותיו ומיראתי פן יודע הדבר להשופטים יתאמר לעור ויבוא אל ביתי לבקש את בן בתו, כי יש את נפשו לקחת אותו אתם ולעביר את הגבול, אני השמעתיו ככל אשר עשה לי. הזקן התקצף בראשונה בשמעו דברי כי דמה כי גרשתיו מרוע לב, כי צרה עיני לנהלו בלחם, אך אחרי כן נוכח כי האמת אתי ויגמר אמר לנוע מעיר לעיר לבקשו, ואת בתו עזב בביתי לשרתני. נחומי נכמרו עליה בראותי כי זאת היפה והענוגה לפנים תלך עתה שחוח כמי כבר עברו עליה שבעים שנה, פניה קדרו, מצחה קמט מצרה ויגון, ואקח אותה אל ביתי, והזקן הלך כאשר הלך עדי השגתי מכתב ממנו כי קרב יום קצו, אני מהרתי לבוא אליו כי על הכתב אשר עליו כתיב בכתב ידי כי לקחתי ממנו בן בתי עם שמונה מאות שקל כסף לגדלו הנמצא בידו חרד לבי פן ימצא הכתב והייתי גם אני חוטא. בבואי שמה לא מצאתי עוד אותו בחיים רק נער קטן אשר לקח למנהל לו מצאתי ובידו הכסף והכתבים אשר להזקן. את הנער הזה לקחתי אתי לעיר מגורי ואוציא את הכתבים מידו. גם על הנער הזה שמתי עיני לחמלה, אך גם הוא הלך שובב בדרך לבו וישלם

לי רעה תחת טובה ויגנוב את כספי בדרך במלון, אך כתבי הזקן ניתנו בידי וכל המכתבים אשר כתב הזקן על דבר בן בני. כל המכתבים האלה היו כתובים לא על שמי מדאגה מדבר פן יפלו בידי השופטים ועל כן לא יראתי לשאתם אתי רק את הכתב אשר נתתי להזקן שרפתי. אחרי אשר ברח הנער השובב הוא יוסף האשדותי ממני חליתי את חליי, ימעט ההיא החלו אשיות הצלחתי להתמוטט יאנ"ש מאד, וזה כשנה לקחה אזני שמץ דבר בדבר מנשה. אף כי גם עונותיו העצומים שמעתי, בכל זאת לא אמרתי נואש אחרי אשר נודע לי כי כביר מצאה ידו, יקויתי כי יושיעני בצר לי וישלם לי טובה תחת כל הטובות אשר עשיתי עמו ועם אמו ואבי אמו. שמתי פעמי לעירו ומה השתוממתי בראותי כי זה הנער השובב מנשה אשר אף כי חכם לב היה גם בעודנו ילד אך שובב נמהר ופחז היה יעתה דבריו בנחת נשמעים, לעצתו ייחלו רבים, ורב אדם יקראו לו איש חסדו וכמלך בגדוד ישב בתוך קהל ועדה, ואת אשר בלבבי לא אכחד כי שמחתי מאד בראותי את תפארת גדולתו כמו לוא פרי בטני היה. בקשתי נתיבות ביתו ואמצאם, והוא לא הכירני או התנכר לי בבואי אל חדרו ויוצא כל איש מעליו כי כן בקשתי ממנו. הוא שם פניו אלי במנוחה וישאלני: מה בקשתך? — אמרתי בלבי אולי לא יכירני כי זה כשבע עשרה שנה עברו מעת אשר עזבני ועל כן עניתיו במנוחת לב: האם לא תכירני עוד? מנשה! —

— לא אכירך ואספוק מאד אם ראיתיך אף פעם אחת בכל ימי חיי — ענני במנוחה.

— האם שכחת את האיש אשר אמצך כבן לו ויגדלך וינשאך עד אשר מלאו לך חמש עשרה שנה, אדמה כי עתה תכירני ודע לך כי גם אמך יושבת עתה בביתי ומפתי תאכל, אך עלי התהפך הגלגל וידכאני כי רוששתי מאד מאד, ורק לחם צר אמצא לי ולאמך, לכן עתה באתי אליך כי תושיעני כי להשמעות אזנים שמעתי כי כביר מצאה ידך וקטנה היא אליך להחיות נפשי ונפש אמך, ואני עבדך אהיה, באמונה אעבדך

אם תתן משי־ה על שכמי הרבה יתר מכל האנשים אשר יעבדו עבודתך, ולבי סמוך כי לא תמנע הטוב ממני ומאמך – אמרתי בלבי כי עתה ימהר להתודע אלי אחרי אשר השמעתיו כי גם אמי יושבת בביתי וגם היא לעזרתו תיחל, אך כרגע ראיתי כי שגיתי, הוא התבונן בי בדברי ופניו לא שנו ברב או במעט, וככלותי דברי ענה במנוד ראש: צר לי עליך כי גלית סוד לאיש זר, כי אמנם לא אני הוא האיש אשר תבקש אך לבל תצא ריקם מאת פני הנני לתת לך נדבת מה כי נכון אני להושיע לכל דורשי חסד מאתי – ובדברו הוציא שקל כסף ויאמר לתת לי. כל קרבי התחלחלו בראותי עזות מצחו, דמי לבבי צפו על עיני ולולא היה און בידי כי אז הרגתיו ואקרא: איך תעיז מצח להושיט לי נדבה אחרי כי מפתי אבלת ימים רבים ואמך תגיע ברעב בביתי, ואם כה רע לבך לנשות טובתי לך, אך איך תקשיח לבך מאמך, הן חמס כזה לא נשמע בכל הארץ!.–

– האם רוח עועים מסך בקרבך? – קרא כמו התקצף – הן השמעתיך כי שגית ולא אני הוא האיש אשר תבקש, ואם אין חפץ לך בנדבתי פנה לך על ימין או על שמאל כי אין עתותי בידי להרבות אתך להג, הן תראה כי רבים העם המיחלים לראות פני – ובדברו קם מכסאו. קצף נורא התלקח בחבי ביתר שאת לקול דברו ואקרא בחמה: לשוא תתחפש נבל! אני אגלה שוליך על פניך וְזֵרָאָה ראשיתך וכן תהי אחריתך, את נבלים מקומך ולא את נדיבי עם, אך בטרם תאחז במשפט ידי אעידה בך לבל תקשה לבך לטיב לך ולנו כל הימים, אך אם תאטם אזנך ידוע תדע כי אורידך מכסאך ונבלתי שמך ושמתיך לשריקות וחרפת עולם, השיבה זאת אל לבך פושע כי את איש מצוק ומר נפש תתגרה מלחמה, אשר לא יחת עוד מכל צרה, ותרוד להרגעים!! – הוא לא ענני דבר רק צלצל בפעמון ויבוא המשרת החדרה.

– זבדי – קרא בקול עוז – האיש הזה בא הנה ויפיל עלי בלהות כי אם לא אתן לו כסף רב ירצחני נפש, מהר

והביא השוטרים הנה! – המשרת יצא ואני התעוררתי על הרשע ואקרא בעוז אפי: הרצחת וגם ירשת, הטרם תדע כי נכתם עונך בנצב, פשעיך בעזובה חרותים על לוח וכל מעשיך פה בספר חָקקו, אם להלחם תאמר דע לך חלל רשע כי אני אורידך באזיקים, אני אסיר את המסכה הנסוכה על פניך ונתפשת כממזר, זד ועול! – בעודני קורא חמס באו שני שוטרים ויחזיקו בידי מבלי פנות אל זעקתי אשר קראתי בקול גדול באזני הנאספים: דעו כי מנשה לא מבני ישראל הוא! ויובילוני בחזקה אל בית המשפט ומשם לבית האסורים מבלי שאל מפי דבר ומבלי השיב על שאלתי מה חטאתי ומדוע שמו אזיקים על ידי. שני ירחים ישבתי גלמוד בחדר צר, לחם צר היה מאכלי ולא ראיתי אדם. אני דמיתי כי בינתי תסתתר מעצר רעה, מקצף ונקמה אשר הגה לבי כל היום לעוכר נפשי, ומי יודע כמה ארכו לי שם הימים לולא קרה מקרה כי אחד מגדולי השרים בא לבקר את בית האסורים ולחקור אחרי פשעי איש ואיש. ביום ההוא בבקר בא שר בית האסירים אלי ויאמר: היום יבא שר גדול הנה והיה כי ישאלך לפשעך החריש ואני אגיד לו פשעך, והיה אם תשמע בקולי אקרא לך מחר דרור ואם אין תותר פה לצמיתות, השמעת את דברי? אם תעיז מצח לדבר דבר אז אצמית בבור חייך עד עולם! – אני הבטחתיו לעשות מצותו ובלבי אמרתי: הנה בא יום נקם, נקם ושלם למצמיתי וגם אם אתם יחד אכרע לטבח לא אשיב ממחשבתי אשר אני חושב, נקם אשיב לצרי – כה הגה לבי כל היום עד אשר בא השר וישאלני: מה עול פעלת? – שר בית האסורים קרץ אלי בעיניו ויפתח פיו לענות אותו דבר, אך אני התעוררתי קמתי כמלאך אכזרי ואקרא: הניחה לי! אני אני אענה לשואלי דבר! – השר בא במבוכה והשר השאל אמר אליו: הלא אותו ולא אותך שאלתי! דבר דבר אל תירא – אמר אלי – אל תכחד דבר מכל אשר אתך ואם תצדק בדברך דע לך כי אני אהב משפט ואקרא ישועה לך! – שר בית האסורים נסה

עוד הפעם לדבר אך השר נתן עליו בקולו: דום! וידום ואני נפלתי על ברכי לפני השר ואקרא ברגש: הנה כמלאך אלהים בא אדני הנה לקרוא לשבוים על לא חמס בכפם דרור! אדני הטה אזן וישמע ואם אולי ירבו דברי תשא לפשע שפתי אשר לא דברו זה שני ירחים לאיש דבר. אדני לא בפשעי כי אם בצדקתי באתי עד הלום! הנה איש עשיר ונורא על כל סביביו יגור בעיר הזאת מנשה שמו. האיש הזה הוא בן זנונים אשר ילדה בת ישראל לשר מעם הארץ, אבי אמו ואמו המירו אחרי כן גם המה דתם, והנער הזה נתן על ידי איש ישראל לגדלו, כי נרדף על צואר היה אבי אמו מחמת שונאיו. בבית האיש הזה גֻדל עד היותי כבן שש שנה, אחרי כן נתנו על ידי ואני לא ידעתי עד מה. הנער מצא חן בעיני וישרת אותי עד מלאת לו חמש עשרה שנה עד כי שכחתי כבר כי אסופי הוא ואחשבהו כבן לי – פתאם בא אלי מכתב ובו כתוב כדברים האלה: אדוני ידוע תדע כי הנער אשר בביתך ממזר הוא ואביו לא מבני ישראל הוא וגם אמו ואביה המירו דתם, ואני לא השמעתיך אז בקחתך איתו מידי את הדבר הזה כי יראתי פן תקח אזן השופטים שמץ דבר ונתפשתי כעושה עולה, אך עתה קרב קצי בעוד יום או יומים אליך בדרך כל הארץ, לכן אודיעך זאת למען הסיר מוסר כליות מקרבי, כי כליותי יסרוני על כי רמיתך, השב את הנער לאמונת אבותיו והעבר רעה מבשרך. אולם פן לא תאמין לדברי הנני שולח לך את המכתבים אשר כתב אבי אמו אלי בתתו את הילד על ידי ותראה כי משרים אדבר. הנה אזהירך ונזהרת ואל תשיב לי דבר כי בטרם יבוא מכתבך אלי כבר הלכתי ואינני בארץ החיים, כה הגידו לי הרופאים. את המכתבים האלה שמור אתך פן יודע הדבר להשופטים ויהיה לאל ידך להוציא כנגה צדקך. אל תתמה כי לא ידי כתבו את המכתב, כי ידי כבדו ולא אמשך עוד בשבט סופר כי כל עוד רוח באפי – היה בשלום. אלה היו דברי המכתב ובשמעי כזאת נפל עלי לבי מאד ואומר אשמיע זאת באזני

הנער ומחר אובילהו אל בית המשפט ואתנהו יחד את המכתב
על ידם ויעשו אתו כטוב בעיניהם. בבוא הנער הביתה
השמעתיו אשר בלבבי והיא בכה והתחנן לבל אגרשנו מעל
פני, אך אני אמרתי לו כי ירא אנכי לנפשי ולא אוכל למלאות
שאלתו אף כי מישרים אהבהו. הנער לא ענה עוד אותי דבר
ובלילה ההוא גנב את כל כספי וימלט ועקבותיו נעלמו מאתי.
אני יראתי להשמיע עוד באזני השופטים את הדבר פן יחשדוני
כי שלחתיו מיד לבל ישוב לאמונת אבותיו על כן החרשתי
ואיש לא ידע מזה דבר. שנים רבות חלפו עברו ואשכח את
הנער ומעשהו, עדי פתאם נודעתי לאיש מעיר נצב והוא
ספר לי לתמו מכל התועבות אשר עשה איש אחד מנשה שמו
בכל מקום בואו וכי עתה הוא ראש לעדה גדולה בישראל
וימלא זהב חוריו וכבודו גדול ונורא הוא על כל סביביו.
כאשר הגיד לי אותות האיש הבנתי כרגע כי זה הוא הנער
אשר גנב את כספי ואמרתי אשים לדרך פעמי ואבוא אליו.
כבואי הנה הכרתיו כרגע ואגיד לו את כל לבי ואוכיח דרכו
על פניו על כי יוליך רב אדם שולל בתרמיתו והמה יאמינו
כי בן אמונת ישראל הוא ותהי עצתי לו כי ילך אל השופטים
ויודה עלי פשעו וישוב לאמונתו, וגם בקשתיו כי ישיב לי
את כספי אשר גנב אחרי כי איש אוצרות הנהו עתה. הוא
התקצף בשמעו דברי ויאמר כי לא יכירני. אך אני אמרתי
לו כי אלך ואודיע להשופטים מי הוא, אז קרא אליו את
משרתו ויאמר כי באתי לביתו לקחת ממנו כסף בחזקה והמשרת
מהר ויביא שני שוטרים ויובילוני הנה בחזקה. לשוא קראתי
חמס, לשוא השמעתי באזני כלם כי זה האיש מנשה לא מבני
אמונת ישראל הוא. כזה וכזה קראתי בראש כל חוצות
והשוטרים לא שמעו בקולי ויסחבוני סחוב והשלך אל הבור
הזה ומאז ועד עתה לא שאלני איש על פשעי ולא דבר עמדי
דבר, אך ה׳ שלחך הנה להוציא משפט אמת, כי מי יודע
אם לא הסתתרה בינתי או לא מתי ברעב לולא באת היום
הנה. אלה הדברים אשר אתי ואתה עשה כטוב בעיניך, אך

לבי אומר לי כי תבין לבחון בין דברי אמת לשקר – פני שר בית האסורים שנו מרגע לרגע מדי דברי וכהתימי דברי היו פניו כפני מת וכל עצמותיו רעדו. השר הדובר בי התבינן בפניו ויאמר: ומה תשיב על דברי האיש הזה? הן כתבתם עונו בספר כמו חקרתם ודרשתם היטב ועל דברתו לא דבר איש אתו דבר –

– שקר הוא דובר! – ענה שר בית האסורים בקול כחולה – השפטים חקרו ודרשו מפיו והוא נתן תודה כי חטא ויכתב בספר ככל אשר אמר –

– והוא כתב ידו על הספרים לאות כי נאמנים דבריו? –

– הוא לא למד ידו למשוך בשבט סופר ועל כן כתב איש אחר התחיו –

– האמת הדבר כי לא תדע משיך בשבט סופר? – שאלני השר.

– הדבר הזה אמת הוא ככל הדברים אשר דבר עד הנה, אבל אני אראה לאדוני כרגע כי כביר מצאה ידי למשיך בעט כהשר הזה –

– ומה תענה אתה על זאת? – שאל השר בשומו אל שר בית האסירים פניו. היא נאלם דומיה רגעים אחדים אחרי כן התעורר ויאמר: אם כן סבב אותנו בכחש –

– כמה פעמים הובל לבית המשפט למען יחקרו וידרשו אחרי עונו? –

– כחמש עשרה או שש עשרה פעמים! –

– מי ומי מהשוטרים הובילוהו שמה? –

– השוטרים הנקובים במספר חמשה ושמונה –

– לך קרא הנה את השוטר מספר חמשה – אמר השר אל השוטר העומד בפתח. השוטר יצא וכרגע שב יחד את השוטר מספר חמשה.

– מה דברת את האיש הזה בהביאך אותו למקום המשפט – קרא השר בקול נגיד.

– חטאתי! אני לא דברתי אתו מעודי דבר – ענה

השומר רתת – וגם לא ראיתי פניו מעודי, גם לא שמעתי, גם לא... גם לא... – היא חפין עיד להצטדק ולהכחיש אך לא מצא עוד דברים. השר שחק ויאמר אליו: רב לך דבר, לך ושוב למקומך – ואל שר בית האסורים אמר: ומה תשיב על זה? –

– אולי שגיתי ושוטר אחר הובילהו, תנני אדוני לצאת ואשאל במקום המשפט מי ומי מהשוטרים הובילהו ואדע לענות אותך דבר ברור – ובדברו נסה ללכת, אך השר נתן בקולו: פה עמוד עמנו! – ואלי אמר: ואתה תחזיק בדבריך כי לא דברת עם איש דבר וכי לא שאלוך, וכי כל דבריך אמת המה? –

– אדוני! אעידה לי עדים נאמנים! –

– מי המה העדים? –

– הבגדים אשר אלבש והכתבים אשר בצלחתי, הן תראה בעיניך כי עודני לובש הבגדים אשר לבשתי ביום אשר הובאתי הנה, האם ינתן לאסיר ללבוש בגדיו בבואו למקום המשפט ואם לא יקחו את כל אשר בידו למען יחקרו וידרשו מהנמצא אתו אם צדיק או רשע הוא? ראה נא ראה כי גם מלבושי גם מכתבי אתי, הלא עדים נאמנים המה?! – פני שר בית האסורים חפו בשמעו כזאת והשר קרא בשחוק וקצף יחדיו: אכן צדקת, עדים נאמנים המה! ועתה הגידה אם תוכל להעיד עדים כי נאמנים דבריך גם בדבר מנשה? –

– כדבריך אדוני! הנה הכתבים אשר אתי המה יעידו כי אמת בפי כי אלה המה המכתבים אשר כתב אבי אמי אל האיש והמכתב אשר כתב האיש אלי בטרם מותו זה שבע עשרה שנה –

– תן לי המכתבים וצא מזה אך אל תעזוב את העיר בטרם יצא המשפט אור – השתחויתי לו ואשק ידו למו פי והוא שלח ידו בכים ויוצא שקל זהב ויאמר: הא לך ערך מחיתך ואם יחסר לך כסף הגידה לי ואתן לך די מחיתך עד אשר יצא המשפט אור – הודיתי עוד הפעם חסדו לו ואבטיח לבוא ביום מחר לבית המשפט.

עוד ביום ההוא בא מנשה ביתה האסורים ועל ביתו וכל קנינו שם השר חותם צר עד אשר יצא משפטו, גם שר בית האסורים בא בית הכלא ובטרם עברו עשרה ימים נגלו עונות מנשה בשער, כי כל אויביו אשר שמו מחסום עד הנה למו פיהם מיראתם אותו קמו עתה לענות בו כל דבר פשע ועול. גם בת אבינדב אשר מידו נגזר התעוררה לבקש משפט ותספר להשר את כל אשר עשה לבית אביה, והשר הבטיח לה להשיב לה את אישה, גם לדבר עליה בעיר המלוכה כי ישיבו לה את בית אביה, ומנשה שֻׁלַּח ביד פשעיו הרבים אל ארץ גזרה לעבוד עבודת פרך עד בוא קצו. וזאת היא תפארתי כי אני אני עשיתי כל אלה, בידי הכרעתי את החלל הרשע לבל יקים עוד וישים שמות בארץ, ואלהי יחשוב זאת לי לצדקה בבואו אתי למשפט. אך לזאת תבכה נפשי כי האמלל דן לא ראה בעיניו שבר הפושע איש חרמו. מי יודע אם לא שב ורפא לו ממכאֹבי לבו, אמנם עתה אחת היא לו, התבל ושאונה והמונה לא לו הנה עוד –

– צר לי על האמלל הזה – קראתי בלב נשבר בזכרי את האוהב הזה אשר שתה מצה כוס התרעלה בחיים מבלי אשר עשה לאיש רעה.

– הלא אמרת לי כי שונא היית לו בישיבה ומדוע תבכה לצרתו? –

– לוא גם שונא הייתי אותו גם אז בכיתי לו ביום צרתו, אך אני לא שנאתיו מעודי כי לא עשה לי רעה, רק האמנתי בדברי הכסילים כי בוגד באלהים הוא, אך עתה הלא אבין כי שגיתי אז וגם את ערך גדעון אדע להוקיר כיום –

– ואילי שכחת גם את שנאתך ליוסף האשדותי – שאלני ויבט בי בעינים חודרות.

– גם זאת שכחתי – עניתי במנוחה – ומי ישים לבו בהיותו לאיש לדרכיו ומחשבותיו בימי ילדותו? –

– אם כן תנוד גם לשברו בשמעך כי הוא נשא מכאובים וצרה בעת אשר עֹשר ושמחה היו נכונים לו, ומי יודע איפו

יתגולל עתה ולא ידע כי עשר שמור לו? לפי דברת רבים ירד מצולות בעברו בים, אך אני אדע נאמנה כי נצל מהמים הזדונים, ומי יתן ידעתי מקומו ואמצאהו כי אז השמעתיו כי רב טוב צפון לו? –

ומה הוא הטוב אשר צפנו לו ומי הוא האיש אשר צפן לו הטובה? –

– הידעת את הקורות אותו בימי ילדותו? –

– זאת שמעתי –

– וגם זאת שמעת כי אביו בא ביתה האסורים באשמת אחיו אשר הדיח עליו הרעה ועל כן שם קץ לחייו בקרעו את חלון בית האסור ויקפוץ אל תוך הנהר ויטבע –

– גם זאת שמעתי –

– ואיך תשתומם בשמעך כי לא כן הוא הדבר כאשר יאמינו רבים, כי אביו חי הוא עד היום הזה והוא איש אוצרות –

– האמנם אמת הדבר כי עוד אביו חי? השמיעני כרגע איפו הוא? ומי הגיד לך זאת? – קראתי בכל עז, אך כרגע השיבותי אל לבי: שקר בפיו, ערום יערים למען נסותני למען דעת מי אני ועל כן עצרתי פתאם במלים ולא שאלתיו עוד דבר.

– מדוע נפעמת בשמעך כזאת? – שאלני ויוסף להתבונן בי.

– כי דברים אשר לא יאמנו השמעתני ועוד זאת כי זה ירחים אחדים לפנים ראיתי את יוסף בערום וחסר כל –

– הגידה לי איפו ראית אותו? –

– בעיר הזאת –

– אם כן אמת הדבר כי לא מת לשחת, הגידה נא לי מקומו ואבשרהו כי עוד אביו חי וכי הוא עשיר גדול מאד כי כביר מצאה ידו באמעריקא –

– אני לא אדע איפו ימצא עתה, אך בכל זאת השמיעני בכל אשר ידעת כי אולי יביאני המקרה לראותו עוד הפעם אשמיעהו ככל אשר שמעתי מפיך –

– מפי איש אמונים נודע לי כי אכר הציל את אביו ממצולות הנהר ויברח מעל לגבול וישם לאמעריקא פניו ושם עשה עשר רב במאד מאד, ובעיר לונדון ימצא איש עשיר אשר ידעהו פנים אל פנים –

– ומה שם האיש בלונדון ? –

– שמו איש כספי הוא איש בת אבינדב אשר מנשה הדיח עליו הרעה, הוא בברחו מארצו הלך גם הוא לאמעריקא ושם מצא את יוסף אבי יוסף אשר נתן לו כסף רב לעשות בית בלונדון ועל ידו נודע הדבר –. אף כי עלו מחשבות על לבי אולי נכוחה בפיו, בכל זאת אמצתי כחי להסתיר מחשבותי כי לבי מאן האמין לדבריו ואמרתי כי רק לנסותני ידבר כזאת, ועל כן עניתיו במנוחה: מי יודע אם לא הביאו כבר המקרה לשמוע זאת, ואולי כבר הוא באמעריקא –

– אולי היה כדבר הזה, ואת אשר בלבבי לא אכחד כי בְּדַבְּרִי עמך עלו מחשבות על לבי אולי אתה הוא יוסף ואומר: אבשרך את הבשורה הטובה הזאת, אך עתה אראה כי לא יוסף הנך, כי לולא זאת לא שמעת במנוחת לב בשורה כזאת –

– איפו עבר עליך הרוח להאמין כי אני יוסף, הלא הוא צעיר ממני לימים וגם חזות פנינו לא ישוו ? –

– עתה אראה כי שגיתי – ענני – אך מי יתן ידעתי ואמצא את יוסף –

– ומה לך ולו כי כה תבקשנו ? –

– אני אגיד לך קשט אמרי אמת כי אקוה למצוא שכר טוב בעד הבשורה הזאת, כי ידעתי את לבו כי יכלכלני בכבוד לעת זקנה, על הבשורה ועל אשר הטבתי עמו בימי ילדותו, אף עוד זאת כי הוא קרוב לי וממשפחתי הוא –

– אני אגיד לו כאשר אמצאהו כי מפיך שמעתי זאת –

– בכל זאת לא אחדל מבקשהו כי עוד תקותי בי למצא אותו ואז נשים יחד לאמעריקא פנינו –

לא מרוב חכמתי או מכביר כח לבי עלתה בידי להסתיר

רגשותי לבל יבירני, כי אם מאשר לא האמנתי לדבריו, ואיך אאמין לדבריו אחרי כי מעודי הסכנתי לחשוב את אבי בין שוכני דומה ואיכה יהפך לבי פתאם לחשבהו בין החיים? וזאת היתה לי כי שמעתי דבריו במנוחה, אך בלילה כאשר עלו עוד הפעם העשתונות האלה על לבי, החילותי לחשוב אולי נאמנים דבריו וגם החלטתי כמעט כי אמת המה ואגמר אמר לשים ללונדון פני, וביום השני עזבתי את העיר ואת בעל השם.

לד.

תוחלת נִכְזָבָה.

החיים המה אך פעולות האדם ובלעדיהן אין חיים; לפי מספר מפעליו והין ערכם יהולל גבר, לכן ישמח איש במעשהו אם בדעת וכשרון עשהו, יגיל בחייו אם חי במעשים אשר לו המה, אשר בחפץ לבו ובדעתו פעל ועשה, אך לא לאיש כמוני לשמוח בזכרון הימים אשר חלפו, איש כמוני אשר כל מעשיו מידי המקרים והפגעים יצאו, אשר אכף עליו לעשות ולהנחם אחרי המעשה, איש כמוני יזכור את ימי החשך, המה כל ימי חייו, מבלי אשר ישיש בהם. עד היותי על אדמת ארץ מולדתי בקשתי לי דרך חדשה כי ראיתי כי דרכי עקלקלות, אמצתי כח מיום ליום להלחם את סערות הפגעים אשר סערו להפיצני ועתה הייתי כגבר אין איל, כח לבי ואמץ רוחי לרדוף ולבקש עזבוני וכצפור קצוצת כנפים תבקש להחיות נפשה רק מכל הקרוב אליה, כי אף כי עיניה למרחוק יביטו אך אין כח בה לעזוב מקומה, כן בקשתי לי מקור חיים בבאי ללונדון רק באשר הסכנתי עתה לו, לא חקרתי ולא דרשתי עוד אחרי דרך חדשה, כי אם אחרי רואי כי אין כל תקוה לי למצוא עקבות אבי חדלתי מהאמין בדברי בעל השם וארוד כל היום למצוא חית נפשי בחברת משוררים ויותר לא בקשה עוד נפשי, אך דמיוני לא

העלה עוד אבר לראות מחזות משמחי לב לימים הבאים. אך גם תוחלתי זאת נכזבה, לא אחד אספני לחברתו, כי דעתי בשיר לא רבה היתה ולבקש דעת יתר בחכמה ההיא קצרה ידי, כי לא מצאתי מקור חיים להחיות נפשי. ככה נדדתי ירחים רבים בעיר ההיא וכאשר אכף עלי המחסור פשטתי יד לבקש עזרה מנדיבי לב, אך גם אותה לא על נקלה מצאתי בעיר ההיא אשר כמעט אף עקבות חמלה לא נודעו בה. בלי משען ומשענה התהלכתי בעיר המהומה הזאת ולכל אשר הביטו עיני ראיתי אך פני עני ומחסור הנוראים מאד.

אם אמנם נורא הוא המחסור בכל מקום אשר יבחר לשבת בו, אכן נורא הוא שבעתים עת ירבץ על יד העשר הרב. איך התחמץ לבבי בראותי את הרעב איכל בכל פה עניים מרודים על פני גאון שבעת לחם, אשר ירמוס עפרות זהב כטיט חוצות, בראיתי את המות קובץ על יד את צידו, ציד אנשים אשר נפחה נפשם מזלעפות רעב, על יד התאוות אשר תבלע הון עתק ולא תדע שבעה.

בארץ הזאת, ארץ אשר מידי הטבע יחסר כל בה, ואף לחם לפי הטף לא תצמיח ליושביה והתעתדה להיות מן ממלכות השפלה, בארץ הזאת ידע איש להוקיר חין ערך יד חרוצים, כי רק היא הרימה אותה לממלכה גדולה וכבירת כח. אך מה הועילה לי הדעת הזאת אם אזלת ידי ממצוא אותה. לפנים לשמה תאות נפשי אכן בראותי כי אלה החרוצים, אשר אספו כחול זהב ויתנוהו כטיט חוצות למען התענג רגע, יקשיחו לבם מאחיהם האביון אשר לעיניהם יגוע ברעב בראש חוצות, אחרי אשר ראיתי זאת בעיני אחזני שער ואומר מי יתן לי כנפים ואדוד הלאה. גם בני עמי האוהבים להתחקות על שרשי רגלי העמים אשר בקרבם הם יושבים כרבם אהבו כן, יסגרו דלתות ארמנותיהם ולבם פן תבוא בם החמלה. וגם אלה אשר לא נכרתה החנינה מלבם גם המה יסגרו דלתים מיראה פן לא תחשב להם צדקתם לצדקה, כי רק להמחזיקים בברית אמונתם בלב שלם יחישו

עזרה, ואם אין לאמלל מכיר ומידע אשר יגיד לו ישרו באזני אחד העשירים אז לא יביא אל הבית. ואני לא מצאתי לי רע ומידע על כן הלכתי קודר כל היום, כי גם להמלט אל ארץ אחרת קצרה ידי אחרי כי תם כל הכסף מכלי. לא מצאתי דרך אחרת בלתי אם להחיש מפלט לי אל מצולת הנהר. הרעיון הזה שחרני לבקרים, כי רק לקרוא במכתבי העתים מספר המתים אשר טרפו נפשם בכפם היתה כל מלאכתי, ואומר אכתוב את כל הקורות איתי מעת היותי עד היום, אף כי לא ידעתי מה תועיל לי המלאכה הזאת בכל זאת עשיתיה ובעת כתבי שכחתי יגוני עד ארגיעה, וכהתימי את כל המלאכה החלטתי ללכת אל הגשר אשר על נהר טעמזע ולקפוץ אל תוך המים. והרעיון הזה לא הפיל עוד עלי בלהות צלמות כבימים הראשונים כי עצם יד המחסור והקריאה במספר המתים למדו לבי לחשוב כזאת ברוח נכון, אבל רק עד באי אל הגשר ובבואי שמה רפה רוחי ואמהר לעזבנו פן אראה יד שלוחה מלב הנהר אלי למשכני אחריה. פעמים אחדות עשיתי כן ובכל עת ברחתי ממקום ממנו למות תוצאות. ובכל זאת שבתי יום יום על עקבי, כי עוד לא שבתי ממחשבתי לשים קץ לחיי, והנהר משכני אליו, או אולי אבן חן אחרת משכה את עיני ואחריהן גם את לבי למקום ההוא. אבן החן הזאת נראה לי בדמות עלמה יפה כלבנה, אשר פניה והליכותיה ומרכבתה העידו בה כי ממרום עם הארץ היא, ואותה ראו עיני בפעם הראשונה בעמדי על הגשר ואשכח כמעט רגע את מקומי ואותה ראיתי כפעם בפעם בבואי שמה כי לעתים מזמנים עברה דרך שם ותפזר כסף להדלים המרודים העומדים שם על המשמר, ואם כי מצבי ורוחי לא נתנוני אז לחרוש ברגשות נעלות ועדינות, בכל זאת נמשכתי שמה כמעט למרות חפצי, ובעת אשר אמרתי לנפשי כי הנני הולך לבקש לי דרך צלמות אולי בקשתי את האור אשר הציץ מעיני המלאך הנגלה לי. וככן באתי יום יום וידעתי מראש את אשר יקרה אותי כי אשיב

על עקבי עצוב רוח ונכאה ומתקוטט ברפיון רוחי. בלכתי אט ושחוח וראשי לארץ כדרכי שמעתי פתאם קול קורא אלי בשמי. התעוררתי ואראה איש עומד לפני לבוש בגדים כאחד העשירים ולא הכרתיו רגע, אך הוא נתן קולו בשחוק ויאמר: האם לא הכרתני? – השתוממתי מאד בשמעי שפתו ואכירהו כי הוא האיש אשר רֵעָה לי בעיר מאלמע ואשר פִּתַּנִי לתת בכוס עיני, ואף כי כל חושי בי נדעכו מעת אשר גמרתי אֹמר לשים קץ לחיי בכל זאת עמדתי תחתי לשמוע מה ידבר בי.

– למה זה נפלו פניך? – שאלני שנית בהתבוננו בי – האם תבכה עוד לאהובתך? הלא זה שלש שנים עברו וכבר באה העת להנחם, הן פניך דלים כמו צמת זה שבעת ימים –

– ואולי כן הוא – עניתיו בלא חמדה.

– לך נא ביא אתי וניטיב לבנו במשתה הצהרים כי כסף יש בידי די והותר ושם נדבר את דברינו – רגעים אחדים עמדתי ולא עניתיו דבר כמו בושתי לשוב ממחשבתי, לבקש דרך רפאים, והן לא לרפאים לבקש נתיבות בית משתה אך הרעב אכף עלי אכפו לשמוע בקולו ואלך אתו. כאשר הטבתי לבי סרה כמעט רגע כל דאגה מלבי ואבוש בקרבי כי גמרתי אֹמר לטרוף נפשי ואספר לרעי את אשר עמדי והוא נד לי ויאמר: אבקש עצה להצילך מרעה –

– אמנם איפו לקחת אתה כסף? – שאלתיו.

– אני מכרתי את נשמתי – ענה בשחוק גדול וימסוך כוס יין וישתה.

– ואיפו ימצאו הסוחרים בנפשות? – שאלתי גם אני בשחוק – הגידה לי איפו הם ואמכור גם אני את נפשי למען החיות נפשי –

– הסוחרים בנפשות רבים הם בעיר הזאת ואל כל אשר תפנה תפגשם –

– לא אבין למליך – עניתיו.

– האם לא ראית את המסיתים אשר כזאבים יארבו ללכוד אנשים בחרמם בעד בצע כסף? –

– אם כן המירות את דתך – קראתי בשממון – אבל אני אבחר לטרוף נפשי ממכור אותה להמסיתים –

– שגית, בפעם הזאת לא אתם עשיתי מקנה וקנין, כי זה שלש פעמים מכרתי להם את נפשי והתלתי בם ועתה לא יתנו לי עוד אף גרה אחת, אך בפעם הזאת מכרתי את גויתי ונפשי לאשה זקנה כבת ששים ואבוא בברית עמה כי כסף רב בידה, אך היא צרת עין עד מאד ובכל זאת אגנוב בבקר בבקר די מחיתי וכה אחכה עד אשר ישים המות המבעת על ידה ואז אירשנה, ואם לעצתי תקשיב עשה גם אתה כדבר הזה, הן עול ימים הנך ויפה תאר, בקש לך אשה זקנה אשר אוצרות לה ואז תבלה ימיך בטוב – דבריו העירו זועה וגעל נפש בלבי, כי הסכנתי עד הנה לראות בדמיוני אך אשר אהבה ושמחה בצל האשה ועתה הוא בא ונער מקדשי וחללהו, ואענה אותו: נקל לי לבוא בברית את המות מעשות נבלה כזאת –

– הוי! הוי! – קרא במנוד ראש – נבלה! האם גנבתי או גזלתי? הן גויתי לי היא יבידי למכרה לכל המרבה במחירה ואתה אם תאבה ואם תמאן, אמנם השמיעני במה החיית את נפשך בשלש השנים האלה עד היום? –

– אני סחרתי אל ארצות את חבר משחקים וזה ירחים אחדים עזבתים ועד היום לא מצאתי מוצא לחית ידי –

– ומדוע לא תפנה גם אתה אל אחת החבורות בעיר הזאת? –

– כבר עשיתי כזאת, אך פה ימאנו לאספני כי לא רבה הכמתי בשיר, אף כי כלם אמרו לי כי אם אקשיב לקחת בבית הלמידים לחכמת השיר אשגה חיל, אך ידי ריקות ולא אוכל –

– הנך גבר לא יצלח מאין כמוך! הן רבים המה העניים אשר יקחו לקח וביד כלם יתמכו נדיבי לב, וגם המשורר הגדול בן־דוד אשר שמו מהולל בכל הארץ, גם הוא בן עניים ויתמכו בידו עדי היה לאיש –

– אמנם מי יתמוך בידי אם אין לי מכיר ומודע ? –

– שמע נא ! – קרא פתאם – כליותי הורוני עצה טובה עד מאד ואם תעשה כדברי ייטב לך. הנה המשורר בן־דוד ימצא כעת בעיר הזאת, לך אליו והשמיעהו כל אשר אתך והוא איש חסד וידבר עליך באזני העשירים ואחרי דבריו לא ישנו, גם ידו רב לו להושיעך –

– אך איך אלך אל איש זר לי מתמול שלשום לבקש עזרה ולהתרפס לפניו, הלא כלמה תכסה פני ? ! –

– הלא טוב לך ללכת אליו מלכת אל הנהר, ואם לא תצלח בדרכך אבקש עצה אחרת כי איש עצות הנני –. כל היום ההוא אכלנו ושתינו לרויה עד כי שכחתי לשאלו לבית מגורו בעת אשר נפרדנו איש מעל אחיו וגם היא לא שאלני איפו אגור וכאשר שבתי הביתה הייתי בעיני כשב מעמקי שאול לראית באור החיים. ביום השני הלכתי אל המשורר בן־דוד, אך המשרת לא נתנני הראֹת פניו, כי דבר היה לו עם אנשים. שבתי ביום המחרת וגם בפעם הזאת לא הצליח חפצי בידי וכמעט אמרתי נואש, אך הרעב אשר שב לענני הציקני לשלוח רסן הבושה מעל פני וימלך עלי לבי לכתוב לו מכתב ולבקש כי יתנני ראות פניו. במכתב ההוא שפכתי שיחי בלב נשבר וספרתי כל הקורות אותי עד אז וחתמתי בדברי כי רק אליו עיני נשואות ואם לא יושיעני אז אין לי דרך אחרת בלתי אם לשום קץ לחיי. דברי המכתב הזה לא שבו ריקם כי ביום השני בא מענה מאת בן־דוד ויועידני לביתו. בבואי לביתו קבלני במאור פנים וישמע קולי ויאמר: אכן יש לאל ידך למצוא חית ידך בכבוד והנני להושיעך – בעודנו מדבר בא המשרת ויאמר כי אחד מגדולי העיר בא לבקרו.

– יבוא ! – ענהו ואלי אמר: הן תראה כי אין עתותי בידי אף כי הפצתי לדבר אתך עוד ומחר אשים לדרך פעמי ולא תוכל עוד לראות פני, אך בטרם אעזוב את העיר אדבר על לב אחד מאוהבי כי יתמך בידך, שוב הנה ביום מחר והמשרת יתן לך מכתב אל האיש אשר אדבר אתו על

אדותיך – אני הודיתי לו אף כי נשבר לבי בקרבי בראותי כי עוד ישיעתי רחוקה, כי נכזבה תוחלתי אשר אמרתי הוא גם היא יושיעני בנדבת ידו לבל אמות ברעב בטרם אראה פני האיש אשר יחפץ להטיב עמי, ומי יודע אם יִמָּצֵא איש כזה?

שבתי למחרת והמשרת נתן לי המכתב ויאמר כי בן־דוד עזב את העיר. מהרתי לבקש נתיבות האיש אשר ממנו תביא עזרתי, אך לדאבון נפשי שמעתי כי היא יגור ברחוב אחד מהסיטי הרחק מאד מבית מגורי כמהלך ארבע שעות ברגל ואני עָיֵף ואין כח כי לא אכלתי שנית זה שני ימים, על כן פניתי אל אדון הבית אשר גרתי בו וָאַרְאֵהוּ את המכתב ואבקש ממנו כי יַלְוֵנִי חמש אגורות לשלם שכר העגלה והוא האמין בי ויתן לי את הכסף ואשב באחת העגלות ההולכות תמיד מקצה העיר עד קצה ואבוא בית הגביר. השוער לקח את המכתב מידי וילך ואחרי רגעים אחדים שב ויפתח לי הדלת ואבוא הביתה וכעבור רבע שעה בא הגביר וישאלני לשלום ואחרי כן שאלני: איפה תגור? –

– ברחוב ד' – עניתיו.

– הלא רב הדרך מאד מבית מגורך ואיכה הלכת ברגל דרך רחוקה כזאת? –

– בעגלה הלכתי –

– בעגלה?! – שאל בתמהון.

– אדוני הבית אשר אני גר בו האמין בי ויתן לי חמש אגורות שכר העגלה, כי לא עצרתי כח ללכת בדרך רחוקה כזאת – עניתיו, כי דמיתי כי השתומם על כי אפזר כסף בעת אשר אלך לבקש נדבתי. הוא התבונן בי ויקרא: אבל הלא שבת היום ואיכה מלאך לבך לחלל את יום השבת ולבוא לביתי לבקש עזרה? –

נעויתי משמוע דבריו, כי אמנם שכחתי כי שבת היום ונבוכותי עד מאד ולא מצאתי מלים לענות אותו דבר.

– התדמה כי אתן יד לפושעים? – הוסיף לדבר – לאלה אשר ישליכו את אמונתם אחרי גוים וינאצו כל קדש

למען נאץ, ויחללו כבוד עמם ואבותיהם ? ! לך לך אל אלה אשר בדרכיהם בחרת ויושיעך בעת צרתך, ואני באמונתי אחזיק וחקי דתה קדושים לי, ואל זה אביט להושיע אל המחזיק באמונת אבותיו והחרד לכבוד עמו ודתו –. לוא דבר באזני דברי מוסר כאלה אחד מבני העניים כי אז מלאתי פניו קלון ונתתיו לכסיל וחסר דעת אחרי כי זה ימים רבים שכחתי ארחות עמי וחקי הדת כמו זר היו לי וחשבתי זאת לי לחכמה, אך אחרי כי מפי נדיב ושוע יצאו הדברים ולא ברעש ורגז כי אם כאוהב אשר ישחר מוסר לכן בקשתי להצטדק ואומר: ידעתי אדוני כי כן הוא וכי צדקת מאד בדבריך, אמנם חכמינו אמרו: אין אדם נתפס על צערו, והמחסור הכביד עלי אכפו ומה יכולתי עשות ? האם למות ברעב ביום השבת ? הכזה יהיה ענג שבת אשר יבחר בו ה' ? – הוא הביט בפני בשממון ויאמר: האם כה גברה עליך יד המחסור עד כי יראת פן תמות ברעב ? –

– זה שני ימים לא בא אל פי מכל מאכל אשר יאכל, גם לחם לא אכלתי – הדברים אשר דברתי דברי אמת היו ועל כן האמין בהם כרגע וימהר ויובילני אל חדר מלא כל טוב ויאמר: לך רחץ ידיך כמשפט ואכול מכל אשר תאוה נפשך. אכול ושתה לכל אות נפשך מכל אשר ימצא פה – שנה בדבריו ויצא.

דעת לנבון או לרעב נקל כי אכלתי לשבעה אחרי הצום הגדול מכל מאכל עד למלא בטני, אך ביין לא שלחתי יד, כי יראתי לנגוע ביין אשר מחיר צלוחית אחת היה די והותר לי לאכול לשבעה מן יום השבת הזה עד יום השבת הבא. אחרי רבע שעה שב אדון הבית ושחוק נראה על פניו בראותו את המלחמה האיומה אשר עשיתי למטעמים בזרוע נטויה, כי שמח בלבו בראותו צדקתי כי לא שקר היו מלי ויאמר בשחוק: ומדוע מלאת את פני היין קלון כי הקליתו עד לבלי התגרות בו מלחמה ? –

– גם בלעדי יין יחיה איש, אך לוא ערכתי אתו מלחמה

כי אז עשיתי בי כלה; הן שני ימים לא אכלתי לחם והראית כי כחי גדול ואף כי היין אשר לא בא אל פי ימים רבים — היא שחק עוד וימסוך כוס יין ויאמר: שתה — אני עשיתי כדברו והיא שנה וישלש ולא מריתי את פיו, כי ידעתי כי אנשים כאלה יתענגו בהראותם נדבת לבם. אחרי כן אמר לי: שבת היום ולא אדבר בדברי חפין, לך בכח האכילה הזאת ומחר שוב הנה ואשיבך מלים —

שמח וטוב לב יצאתי ללכת הביתה ברגל, אף כי כמשא כבד כבדו רגלי, כי היין אשר לא קם בפני בעשיתי לו מלחמה מרד בי בהיותו בקרבי ויכשיל את רגלי ובכל זאת באתי בעוד היום גדול הביתה.

לח.

יועץ בליעל.

התקוה החיתה את רוחי כל היום ההוא ואצא לשוח לפנות ערב ואשיח עם לבבי ואאמץ רוחי כי עתה בא קץ לעמלי, ואגמר אמר גם להיטיב דרכי ולבחר דרך אמונה בימים הבאים. בעודני חושב מחשבותי התרועע אלי איש כבן חמשים שנה ויבוא אתי בדברים בשפת היהודים בארצנו וישאלני למעשי ואני ספרתי לו, אז קראני ללכת אתו לשתות שכר. את האיש הזה ראיתי פעמים שלש ולא שמתי לבי לו, אך כאשר שמעתיו עתה מדבר בשפת היהודים, אשר כזאת לא יעשו אלה אשר ידעו לדבר בשפת הארץ אם גם בשפת עלגים, אמרתי בלבי: בלי ספק יהוד גם הוא כמוני ללחם איה. היא צוה לתת לפנינו שכר ונשת ונדבר אודות בני עמני בארצני, ואם כי גם אני לא הרביתי מהלל בכל זאת נעיתי משמוע בהתי אותם כלם יחד לגנבים חומסים ובוגדים וכל דבר עול לא יבצר מהם, וגם על התורה והדת שפך עוזו אפו יבחנו קרא בקול: ולאמונה אומר לך כי חרפה היא לאיש ישר לקרוא בשם ישראל עוד — מדבריו אלה

הבינותי כרגע כי את אחד מהמדיחים הנני מדבר, אחד מבני העולה אשר בעד בצע כסף ימכרו כביד עמם ויטפלו עליו חטאות ועונות מרבה להכיל, ואשר כשועלים בפרצות המה בעיר הזאת ועיניהם על כל דרכי איש ישראל הבא לגור שמה, ומרחוק יריחו ריח המחסור כהעורבים בשר פגרים ויתרועעו את האמלל אשר בטנו תחסר ועל פת לחם יפשע וימכור את אמונתו להם בעד פתיתי לחם, ואם גם ינחם באחריתו ולבבו יהמה על השקר אשר עשה בנפשו בתתו ידו לפושעים אשר על מרמה תחש רגלם לא ישימו אליו לבם כי בידם הוא וישימו עליו משמר עד כי יצליח בידם להסיר כל רגש ישר וצדק מלבו, או אז יהיה למוקש בידיהם וישלחוהו באחיו ובני אמונתו לשבות שבי. ואני ידעתי כבר את האנשים ואת שיחם וארחק מעליהם כי תכלית שנאה שנאתים ונקל היה לי לבקש עזרה בגלי הנהר מבוא בחברתם; אך עתה כאשר התנכל אחד מהם לגנוב את לבבי עד כי לא הכרתיו אמרתי בלבי: הבה ואראהו את כח לשוני לריב ריב עמי! הן כחם בפיהם להמתיק רעה וגם שפתי אתי לבטות כמדקרות חרב, ואחרי אשר כלה דבריו העמדתי פני כמו לא הבינותי עד מה ואענה במנוחה: צדקת צדקת! מעשי אחינו הרעים לא נכחדו ממני, הלא לשמע אזן ירגז תחתיו כל איש לבב בשמעו כי המעט מהם עשות כל רע בארצם כי עוד ירבו קבע בבואם הנה למכור את אמונתם בעד בצע כסף ויתמכרו להמרעים המסיתים אשר אמונה בפיהם ולא לאמונה עיניהם להדיח גם אחיהם מעל אמונתם, שערוריה כזאת לא נשמעה בכל הארץ ובכל הגוים! — הוא הביט בי בתמהון ויאמר: תהפוכות בפיך! הלא צדקו אלה העוזבים ארחות אחיהם, ארחות עקלקלות ויבואו לחסות בצל אמונה אשר תורה אהבת אחים ואשר נדגלים בה יקרבו כל זר וגר כמו נגיד, בצר לו יושיעוהו, ברעב ישביעוהו ויחלקו אתו חלקם בתבל וגם בעולם הנשמות יתנו לו יד, ומה יעשו אחינו? הלא ישלחו לשון אפעה באחיהם בני בריתם, ירדפו

עד דכא את בני אמונתם וכדגי הים איש את אחיו יבלעו!
אי לזאת תרשיע את אלה אשר החזיקו מעודם בשוא נתעה
וילכו אחרי ההבל ובהפקח עיניהם לראות מה טוב השליכוהו
מעל פניהם כנצר נתעב? כנער אין הבין תדבר! —
— הזהר ברוחך פן יבלע לך! — קראתי בקול גדול
במו פי למהלומות יקרא ובלבי לעגתי לו, וברב כח התאפקתי
לבלי מלא שחוק פי פן יעזבני וילך לו ואני חפצתי לתת
נקמתי בו על חרפו את עמי.
— זה דרככם מאז! — קרא גם הוא בקול — עת יבצר
מכם מזמה לענות לאיש ריבכם על תשובותיו תקראו מלחמה.
מה לך כי נזעקת? ומדוע תפיל עלי בלהות! האם חפצתי
להרע לך? הלא אך כאוהב ורע הדובר אמת בלבבו דברתי
אותך עד כה! —
— הרגע נא — עניתיו בשחוק — כי לא קראתי למלחמה
וידי לא תהיה בך רק חפצתי להזכירך כי שכחת את תורת
מורך שולחך ותקצף ולא כן יעשו המסיתים, המה כלם
בנחת ידברו למען ימצאו מסלות בלבב שומעיהם, ואתה לא
כן עשית כי חרפתני באמרי פיך, ומה תעשה כי יפקיד עליך
שולחך את עונך? — עתה היתה מבוכתו בראותו כי הכרתיו
אף כי התחפש והוא התברך בלבבו, כי בחלקות ישית לי
ולא אדע, אך כרגע התהפך כחומר חותם ויאמר: אמנם
כן הוא, גם אני אכבד לבוא בסוד המטיפים אשר יכרו אזן
הנתעים ויפקחו עיני העורים על דרכיהם להורותם דרך חיים —
— האם זאת היא עבודתך מעודך? — ואיפוא היית רב או
מטיף לעם בטרם התמכרת להמסיתים? —
— ולמה זה תלעג? אמנה גם בארצי רב הייתי בעיר
גדולה ולא התמכרתי כי אם ראיתי עותתי ואיטיב דרכי —
— האם רב טבחים או רב מעשקות היית עד כה? —
— רב לך התל בי, אם תחפוץ לשמוע מפי דברי יושר
למוטב לך כל הימים, טוב! ואם אין אעזבך ואלך לי, כי
אין את נפשי לזרוע דברי הנעימים על צחיח סלע —

– ומדוע לא בחרת לך לשון השליח פאול „לקרוא בקול קורא בציה" ותבחר בלשון נביאנו „על צחיח סלע"? ראה נא ראה כי עוד לא תדע עבודתך ואיך תחפוץ לכרות אזן למוסר?–

– שמע נא לדברי, הנה אראה כי חכם לב אתה ומדוע תבחר בלשון לעג? הן מראשית כזאת השמעתיך כי למען ייטב לך באתי אתך בדברים ולמה זה תחמוד לצון ותשלח אשרך מיד? –

– ומה היא הטובה אשר בידך לתת לי, או מה מידך אקח? האם תפתח לי שערי שמים? אבל אני חפץ לחיות עוד על האדמה, שובה אלי אחרי עבור חמשים שנה ואז תראני שער השמים –

– וזה הדבר אשר נסיתי דבר אליך – קרא בשמחה כי דמה כי אֲפַתֶּה לו בעד בצע כסף – כי ראיתי כי אין חפץ לך בשמים כי אם בחיי הארץ ובידי לכונן אשריך. הן חקי דתך לא יקרו בעיניך כאשר ראיתי בעיני כי הלכת בעגלה היום ביום השבת, ולוא יראת מאלהיך כי אז לא עשית כזאת, אך חלילה לי מגלות על זאת את אזנך למוסר כי נפשי יודעת מאד כי כמשא כבד הכבידו עליכם רבניכם בהוסיפם חק על חק ומצוה על מצוה עד כי כשל כח הסבל, והצדק אתך כי לא תשים לב לדברי הבליהם אשר לא כתורה וכמצוה אשר צוה אלהים בהר קדשו יורוכם, כי אם הות לבם להם משפט וכל דבר שקר אשר בדאו מלבם קדש בעיניהם. אמנם מדוע תכנה בשם ישראל ואמונתו אחרי כי חקי דתך לך לזרא? הן שם ישראל לא יתן לך כבוד ולא חיי מנוחה, לא כן בארחך לחברה אתנו אז תראה תשבע טוב החיים כמונו כלנו וחפשי תהיה ממשא חק ומשפט אשר ישימו עבותים על ידיך לבל תעשה כהעולה על רוחך –

– לוא יהי כדבריך – עניתיו – כי חכמינו הוסיפו הרבה על התורה והמצוה ביד משה, אמנם ההיטבתם אתם את דרככם? האם תחזיקו אתם במצות ה' מפי משה? הלא אשר לקחתם מחכמינו שמתם בבליכם ומה אמיר? –

– כדבר נער תדבר, הלא גם אתה תתן תודה, כי החכמים גם הם עשו תורה חדשה ואם כן גם אמונה חדשה, ומה לך ולה, הלמען שאת עליה חרפה? –

– אבל הלא במו פיך הודית כי יקר ערך אמונתי כאמונתך – השיבותיו פתאם בשפת הארץ למען ישמעו הנאספים, כי עד הנה נדברנו יהודית.

– אני נתתי תודה? – קרא נבוך ומשתומם.

– איה איפו פיך? – עניתיו במנצח – הלא הבטחתני כי אם אמיר דתי ישלם לי בכסף מלא על הגאולה ועל התמורה, ועתה ראה נא, הן תתן לי אמונתך מחיר אמונתי ועוד כסף אקח, הלא אות הוא כי רב ערך אמונתי ולמה זה אשלח כלי חפץ כזה מיד? –

כל היושבים מלאו שחוק פיהם וילעגו לו, כי תכלית שנאה ישנאו בני הארץ את המסיתים. והוא בראותו כי לא יכול לי קם וילך לו מבלי שתות את השכר ואעשה אני את מלאכתי ואת בחפץ לב עד תום כל השכר ואשוב הביתה ואחכה בכליון עינים ליום מחר לראות מה יעשה הגביר בי.

לו.

מבקש אמונה.

הגביר קבלני ביום המחרת בידידות ויצו לשום לפני מאכל ואחרי אכלי שאלני מה בקשתי. הגדתי לו את עצת בן־דוד אשר יעצני ללמוד חכמת השיר, כי לפי דברו יש לאל ידו להיות כאחד המשוררים הגדולים –

– וכמה ידרש לך למחיתך מדי חדש בחדשו? –

– אדמה כי ארבעה שקל זהב יספיקו לי – עניתיו כי יראתי לבקש יותר פן ימנע גם זאת ממני.

– ארבעה שקל זהב ימעט לך לכל צרכך, וכאשר אחשוב אני דרושים לך שמונה שקלים –

– נפשי חשקה ללמוד חכמה אשר תחיני – עניתיו –

בימים האלה אם מעט ואם הרבה תמצא ידי לא אשית לב, אם אך לא אשא חרפת רעב –

– טוב הדבר הנני נכון לתת לך כל צרכך כאשר אמרתי שמונה שקל זהב לחדש עד אשר תמצא ידך לאכיל מפרי חכמתך, אמנם ידוע תדע כי רק ליראי ה׳ ולשומרי מצותיו אעזור בכל לב, ואם לבבך פונה מאחרי חקי דתנו השמיעני היום וארעה, הן אתמול חטאת חטאה גדולה, אך סלחתי לך כי המחסור הכביד עליך אכפו, או אולי שכחת כי שבת היום, אמנם מעתה אל תוסיף עשות כדבר הזה והראשונות לא יזכרו –

– חלילה חלילה לי מעשות כדבר הזה וגם על חטאתי אתמול יכני לבי עד מאד כי אדע עותתי –

– אם כן שמרת ותשמור חקי דתנו מבלי נטות ימין ושמאל? –

– כדבריך ארוני, לכל משפטיהם – עניתי בשפתי תם למען מצוא חן בעיניו.

– לכן הראני נא אם תלבש כסות הציצית – בשמעי דבריו נבוכותי מאד והעתיקו מפי מלים, והוא בראותו מבוכתי ענה ואמר ברגז: אני אוהב בכל לבי ואכבד מהוני רק שומרי משמרת דתנו, אבל לא אשנא גם את הנסוגים מאחרי דתם ולא אתקוטטה בם, אמנם תכלית שנאה אשנא החנפים אשר יאמרו לסבב איתי בכחש ויתאמרו ליראי אלהים למען מצוא עזרה ולבם בל עמם, האם גם להסיר מעליך את הציצית אכף עליך המחסור את אכפו? אכן לוא הודית מראש כי עד הנה סלפת דרך אך תחפוץ לשוב ולהיטיב דרכיך כי אז האמנתי בדבריך, אמנם עתה בראותי כי לא לבד כי תטה מדרך אמונה כי אם גם בדרך אמת לא תבחר ופיך לא כן ידבר לא אוכל תת אמונתי בך, כי מי זה לידי יתקע אם לא המירות כבר פעמים שלש את דתך כאשר יעשו רבים מבני ארצך למען מצוא שכר לעמלם? אל תבקש עוד עזרה מידי כי שומע אין לך –. דבריו הראשונים ירדו כחצים

שנונים ללבי, אך האחרונים הלמו כרעם ברקים את ראשי. היא יאמר כי המירותי את דתי! אני אשר לא נתתי את הרעיון הזה לעלות על לבי, אני אשר בחרתי בעני גם במות מתת כתף סוררת לאמונת אבותי, אני אשר אתמול שרתי עם המסית ויכולתי לו, אני המירותי את דתי! — קרא לבי בקרבי חמס, אך הוא לא שמע קול לבי ויניח שני שקלים על השלחן ויאמר: הא לך שני שקלים שבר לכתך אלי ואל תוסף ראות פני — ויסב שכמו וילך לו אל החדר השני. שני פלגי דמעה פרצו מעיני למרות רצוני ולא מצאתי מענה על דברי תוכחתו ובה עמדתי רגעים אחדים משמים ולא נגעתי בכסף. גם התקוה האחרונה עלתה בתהו בעת אשר אמרתי כבר בא קץ לעמלי. מפח נפשי הבעיר כאש יוקדת בעצמותי ואמאס חיי ואצא מבלי קחת את הכסף, אך עוד לא הרחקתי ללכת והנה המשרת קורא אלי ויתעורר בי שנית רוח תקוה כי אמרתי בלבי: אולי שב ממחשבתו ועוד ידו נטויה לעזרני.

— הנה שבתי וראיתי כי לא לקחת את הכסף ומדוע עשית כזאת? — שאלני ברגז.

— יען כי לא הסכנתי לבקש נדבות ואני אמרתי כי תושיע לי להצליחני בכל ימי חיי ועתה כאשר הוחלתי אבדה מה יושיעוני שני השקלים? —

— קח את הכסף — ענה וישת עליהם שלשה שקלים נוספת — וכאשר תביא לי מכתב מאת הרב אשר בעיר הזאת והוא יתן עדיך כי לא המירות דתך ודבר אין לך עם המסיתים והבטיחני לשמור מעתה כל חקי הדת אז אושיע לך, אך בלעדי מכתב לא תשוב לראות פני, קח את הכסף — קרא שנית ויצא.

בפעם הזאת לקחתי את הכסף ואצא ואכונן מצעדי אל הרב לבקש ממנו מכתב כי הרבה יותר מאשר בקשתי עזרת הגביר חפצתי הפעם להוכיח משגתו על פניו למען יראה כי חשדני חנם ותקותי היתה חזקה כי הרב לא ימנע מחפצ יען כי אמת בפי וכרגע יתן לי את שאלתי.

באתי לבית הרב ואחפוץ לבוא הביתה אך המשרת הנצב על יד הפתח קרא בקול רגז: מה חפצך? –

– אבקש להראות את פני הרב –

– ומי הוא שולחך? –

– דברים לי עם הרב –

– לא תוכל לראות פניו היום לא עת דברים לו –

– אם כן השמיעני מתי אוכל להראות פניו? –

– הלא אמרתי לך כי היום לא תראה פניו שוב ביום אחר אולי תמצאהו –. שבתי ביום המחרת אחרי הצהרים וגם בפעם הזאת לא נתנני המשרת לבוא כי אמר: כבר אחרת המועד –

– אך הגידה לי מתי אראה פני הרב? –

– בשעה העשירית מדי יום ביומו – שבתי ביום השלישי בשעה העשירית ובפעם הזאת נתנני לבוא הביתה, אך כשתי שעות עברו בטרם ראיתי פניו. בחדר הראשון נאספו כארבעים איש כלם יחלו לעזרתו או לעצתו וייחלו זיחכו כמוגי בכליון עינים ואיש לא שעה אליהם, כי דבר היה להרב עם העשירים אשר באו לביתו וכעבור שתי שעות אשר האריכו בעיני כשנים יצא איש צעיר לימים מחדר הרב וישאל לאיש ואיש מה שאלתו ויתן מענה לאיש ואיש כרגע.

– לא תוכל לראות את הרב – ענה לאחד,

– הרב לא יושיעך – ענה להשני.

– הלא כבר היית פה – ענה להשלישי וכן ענה כמעט לכלם וכאשר שאלני מה חפצי, עניתיו: דבר לי אל הרב ולא אוכל לגלות סודי לאיש זר – האיש הניע בראשו ויאמר: סודות כאלה נשמע בבקר בבקר, אין זאת כי אם משען כסף תבקש אומר לך כי לשוא תיחל –

– לא משען כסף אבקש כי אם לדבר את הרב – עניתיו שנית. הוא הניע שנית בראשו ויאמר: אנסה לדבר את הרב על אודותיך אולי יִדְרֹשׁ לך, מה שמך? הגדתי לו

שמי ויבוא אל החדר השני וישאר שם כחצי שעה ואחרי כן יצא ויאמר: הרב צוה כי תשמיעני חפצך ויענך דבר –

– לא אוכל לגלות סודי לאיש זר –

– אם כן לא תוכל לראות פני הרב – ענה במנוחה. כל קרבי התגעשו בשמעי מענה פיו ואומר: יקחם כלב בכור מות, לא אשוב ואתרפס לפני גאונים כאלה, הן צדק המסית בדבריו, כי חרפה היא לבוא בסוד עם אשר מוריו ומנהליו לא לצדק ומשפט ישורו – ואחפוץ לצאת אך שבתי ואומר אל הדובר בי: הנני שלוח אל הרב ואתה תהיה עדי כי לא נתנני ראות פניו –

– ומי הוא שולחך? – שאלני. קראתי בשם הגביר והאיש התעורר ויאמר: ומדוע לא השמעתני זאת בתחלה? הלא אז נתתיך כרגע לבוא החדרה וכדברו פתח הדלת ויאמר: בוא! – כאשר קצפתי עליו לפני רגע כן בזיתיו בלבי בראותי כי הכסף ימשול בכל, גם ברבנים ועוזריהם ומשרתיהם.

– מה חפצך – שאלני הרב.

– הוא שלוח מאת הגביר ט' – אמר האיש אל הרב.

– לך אחרי – אמר אלי הרב ויובילני אל חדר אחר. שם ספרתי לו כל אשר עמדי ואבקשהו כי יתן לי מכתב אל הגביר.

– לא אוכל – ענני במנוחה וישב אל החדר הראשון ואני אחריו.

– אבל יזכור נא רבי כי בידו עתותי, ויש לאל ידו לכונן הצלחתי ברגע אחד לכל ימי חיי –

– רב לך דבר, לא אוכל –

– ואל מי אפנה אם לא אל אדוני, אחרי כי אליו שלחני הגביר? –

– ומאין אדע אני אם אמת בפיך כי אגיד לך צדקתך? –

– הלא רבי יודע כי החובה עלינו לחשוב כל איש כצדיק עד אשר לא ראינו בעיננו פשעו –

– גם אני אחשבך לצדיק בלבי, אך חלילה לי מתת

עדיך אחרי כי לא אדע אם נאמנים דבריך —

— ואיכה אוכל להוציא צדקתי אור? —

— ואיכה אוכל אני לעשות כזאת? האם אלך אל המסיתים לשאל את פיהם אם התהלכת אתם או אין? —

— אבל הורני נא עצה, מה אעשה? — קראתי בשברון מתנים.

— יעידו בך אנשים ישרים כי כל דבריך אמת ואמלא חפצך —

— אמנם הלא אין לי מכיר ומודע בעיר הזאת —

— כמה ימי שבתך בזה? —

— ירחים אחדים —

— ואיפו התפללת? — דבריו הביאוני במבוכה גדולה, כי אמנם לא בקרתי בבית התפלה אף פעם אחת, הוא ראה מבוכתי ויאמר: פניך יעידו בך כי לא התפללת, אמנם השמיעני איפו אכלת עד הנה? יבוא בעל בית המשתה ויעיד כי אכלת בבית יהודי — דבריו אלה הוסיפו מבוכה על מבוכתי ולשוני לחכי דבקה והוא התבונן בי ויאמר: הלסבבני בכחש תאמר ותדבר כצדיק תמים בעת אשר נזרת אחור מדרכי דתך? התדמה כי לא אדע את בני ארצך ודרכיהם בבואם הנה? תפנו על ימין ועל שמאל ובמקום אשר תמצאו עזרה תבחרו בו, וידעתי נאמנה כי מחר תשים פניך אל המסיתים, לך לך אל אשר תחפוץ, כי לא אובה עוד לבלות עתי בדברים עמך — אני חפצתי לענות איתו דבר וברגע הזה בא איש לובש מלבוש היהודים בארצנו החדרה, הרב קרבהו במאור פנים ויתן לו כסא לשבת ובראותו כי לא אעזוב את הבית שם פניו ויאמר: הלא השמעתיך את אשר בלבבי ומה לך עוד? — קצף ומפח נפש מלאו כל חדרי לבי והמה פתחו פי ויתנו לי אמץ לדבר אתו משפטים ואקרא בקול: לא לשמיע את אשר בלבך באתי עד הנה כי אם לבקש ממך כי תצילני מרעתי בין רגע, בלי כל עמל וטרח, כי הגביר לא שאלני אם הלכתי להתפלל או אם אכלתי עד הנה בבית יהודים, רק אם לא התהלכתי

את המסיתים ואם אחפוץ עתה לזכות ארחי, ובשמים שהדי כי רחקתי מעל המסיתים כמפני מלאכי בלהות וכי בלבב שלם אחפוץ לבחר בדרכי כל ישראל אם אך תושיע יד נדיבה לי לחלצני מצרותי, אמנם אם עתה אתה תהדפני בעת אשר בידך להצילני, אם תקשיח לבך מאחיך האביון בעת צרתי עד לבלי עזור לו בדבר אשר היא כאין בעיניך, אם לא תקרבני בימין בעת אשר אני עומד על פי באר צרה, ידוע תדע כי דמי יהיה בך, אלהים יבקש ממך את נפשי אם תטה מדרך אמונה למען ראית חיים. הנה זה בשמונה ימים גמרתי אמר לשים קץ לחיי מתת לזרים כבוד עמי, ועתה בראותי מה אביר לב רועי עמי, עתה פן תגבר יד חמדת החיים על אהבת העם ואעשה מהרה ונכרתי מקרב בית ישראל לעולם והמסי עליך, מעמך ישלם אלהי המשפט את הנפש הנדחת! — את כל הדברים האלה דברתי בעוז אפי ובחום נפשי כי כאש קדחה באפי מדי דברי. דברי המוסר אשר הטפתי למטיף מוסר קבל עם לא התביאו כמעט את המטרה, הרב הביט כה וכה כי בושת פניו כסתהו ולא הרהיב בנפשו עוז לדבר אלי קשות ומי ידע אם לא נתן לי חפצי לולא התערב הור בתוכנו ויאמר: לו דבר שפתים ולשון למודים, מובטחני בו שיהיה מסית טוב מאין כמוהו, ואתמול ראיתיו הולך לשית את אחד המסיתים וידבר עמו —

— הנה כי כן! — קרא הרב כמנצח וישמח בלבו על התשועה אשר עשה אתו הור — עוד זאת כי גם את המסיתים התהלכת והעית מצח לדבר כאיש אשר אהבת עמו ודתו תנהלנו! יהי שם ה׳ מברך כי לא נפתיתי לתת אמון בלשון הנחש הזה — הוסיף לדבר בשמו אל הור פניו.

— האם לא ראית עיפות כאלה עד בלי די כי עוד תספק אילי ימצא בהם איש ישר — ענה הור בבטחה.

— ראיתי כאלה רבים וכבר אדע להזהר מהם, אך האמת אגיד כי לא ראיתי אף אחד אשר לו מצח נחושה כמו להאיש הזה —

– שקר בפיכם! – קראתי בכל עז כמשגע ממצוקות לבי – אני הצדיק ואתם הרשעים, לא התהלכתי מעודי את מסיתים ונפשי דבקה אחרי עמי בעבותות אהבה ואתם תדיחו הרעה על אחיכם ותדיחו נפש איש ישראל...

בפעם הזאת לא כליתי דברי מוסרי כי בעודני קורא בקול אחז המשרת בערפי וישליכני החוצה ודמי לבבי רתח ולא דמו עד כי עלה רגע הרעיון על לבי: אלך ואתן יד למסיתים למען תת עליהם חרפה, אך אחרי שובי נחמתי ואמרתי: הלא אז יצדקו בעיני כל, לא! אני אבקש להתיצב על דרך עמי למען הראותם כי חטאו לי חטאה גדולה, והרעיון הזה השיב לי כמעט את מנוחתי, אך תקותי למצוא עזרה אבדה.

לז.

מַלְאָךְ מוֹשִׁיעַ.

כשני ירחים מצאתי מחיה, לחם צר, בחמשת השקלים אשר נתן לי הגביר ומיום ליום רפה רוחי, גם עשתנותי נדעכו עד לבלי הביא עוד מעשי במשפט גם לא שמתי לבי למעשי אחרים, כמו כל חושי נדעכו ורגשות החיים עזבוני עד כי הדלתי גם מבוא אל הגשר לראות המלאך המופיע שם, ובכל זאת לא מצאה השנאה למין האדם קן בלבי, כי לא ידעתי לשנוא בכל לב, רגע בקצפי ועד ארגיע נחמתי וכן היתה גם אהבתי. ועתה כאשר הלאוני תלאותי הייתי כאיש נדהם ולא שַׁתִּי עוד עצות בנפשי ללחום את גלי הפגעים, גם לא קויתי עוד להנצל, אך זאת היתה לי כל עוד אשר מצאתי לי לחם אם גם בלחץ, אך כאשר אפסה עוד הפעם כל מחיה החלה חמדת החיים להתעורר בלבבי, כי בעת אשר איבו לנגדו אז גם החלש יתגור שארית כחו להלחם אתו ונקל לאיש אמלל לבקש את המות משבת יחיל ודומם לקראת באו, וכאשר החל הרעב, המות לגשת אלי התעוררה חמדת

החיים כזיק אש מְכֻסֶּה באפר עת ישב בו רוח, ותעוררני ותעמידני על רגלי ותגרשני מחדרי, אשר בי הייתי כלוא ימים רבים ולא יצאתי פתח, ללכת לבקש אֹכל לנפשי. הרעב הציקני עד מאד וכזאב רעב לטשתי עין אל בתי האופים, והלחם אשר מבעד החלונות נראה לי היה בעיני כאבן חן עד כי לא יכולתי הסב עין ממנו. לפני בית אופה עמדתי זמן כביר ואתבונן בלחם, ועל פני עברה העלמה ותתבונן בי רגע, אבל בפעם הזאת לא נתנני לבי להתבונן על בתולה בעת אשר מעי חמרמרו. הן הלחם גדל אז בעיני מחן יפעת כל העלמות העדינות אשר בארץ, ומדי הוסיפי להתבונן בלחם כן המו מעי לו, וכן הוסיף הרעב להציק לי. חפשתי בצלחתי ובכל כיסי אף כי ידעתי נאמנה כי לא אמצא בם מאום, חפשתי וחפשתי עוד עד אשר עלתה מחשבה על לבי לתת את מטפחתי אשר על צוארי בערבון ואקח להם. שחוק נראה על שפתי מרוב השמחה אשר שמח לבי על העצה הטובה אשר יעצוני כליותי. מהרתי ואפתח הדלת ואשמיע חפצי באזני האופה, אך הוא לא שעה אלי כי אמר: אני לא אליה כסף בערבון כי אם במחיר אתן – כל קרבי התחלחלו בשמעי מענה פיו ואחשוב רגע לקחת להם בחזקה ולברוח, אבל פניו נתנו חתית בלבי ואצא ואתנודד כשכור בלכתי. העלמה אשר עברה על פני לפני רגעים שבה על עקבותיה ובפעם הזאת לא התבוננה בי, אך אני התבוננתי על עקבותיה מבלי דעת את אשר אני עֹשה ומדי עברה הלאה נגלה לעיני פתאם כיס על הארץ, כחץ מקשת התנפלתי וארימהו ואפתחו וכמעט חשכו ארבות עיני בראותי כי שקלי זהב בו, רגע חפצתי להסתירו, אך עד ארגיעה זכרתי את השוטרים הסובבים בעיר ועיניהם על דרכי ההולכים, לזכרם אחזתני פלצות ואמהר לרדוף אחרי הנערה ולהשיגה למען השיב לה את אבדתה.

– גברת עדינה – אמרתי לה כאשר הדרכתיה – הנה כיסך אשר אבד לך –

– לא כיסי הוא – ענתה העלמה בהביטה בו.
– אבל אני ראיתי בעיני כי מצלחתך נפל הכיס הזה – קראתי בתמהון בראותי כי היא תמאן לקחת את כספה.
– אמנם הלא השמעתיך, כי לא לי הוא – ענתה שנית בקול נעים אשר כקול כלי שיר מטיב נגן נגע עד מורשי לבבי.
– אם כן עלי לשאת אותו אל בית המשפט – עניתי בלי חמדה. היא נבוכה מעט רגע ותשפיל עיניה לארץ ותאמר: קחהו כי לא יקרך עון –
– אם כן לך הוא ? ! – קראתי משתומם על נדבת לבה.
– קחהו ולך לשלום – ענתה ותשב במרכבה. עתה בשבתה במרכבה ותבט אחריה ראיתי את פניה היפים עד מאד כפני מלאך ישעה, והפנים האלה גזלו מניחת לבי על משכבי בלילות מני אז לא אחת ולא שתים, העינים הטהורות כתכלת השמים, הצמות השחורות כעורב אשר ירדו במקלעות מאחורי בדל אזניה על רקתה הטהורה כעשת שן, השפתים אשר כשושנים עטרו על שתי חרוזי פניני טהר, כל אלה היו נוכח פני בלילה ויגזלו שנתי וימלאו נפשי נעם ועגג גם דאגה ואנחה.

לח.

אַחֲרִית הַתּוֹעֶה.

כנר טרם תכבה תעלה פתאם שלהבתה על, כן הייתי בעיני; הנה כשל כחי במלחמתי מלחמת החיים, ידי שפלו כי הזמן הורני עד עפר. מקור עשתנותי יבש כי נדעכו מימיו מסופה וסער, כנפי תנועתי רפו כי הָכּוּ תקותי והזיונותי ואהי בעיני כמת עד כי גם תאוה וחפץ עזבוני, ופתאם התעוררו כל אלה כמו חיים, ואתעורר גם אני ואדע כי עוד חיים בקרבי, כי כל אלה הרגשית אך נמו שנתם ולא שנת עולם, ברק אור החיים הציץ משמירות עיני העלמה מושיעתני בצרה ויפח בקרבי רוח חיים, אבל תקותי מה היא?...

הארדוף אבקש אחפש מקום שבתה? האניע את כל העיר ורבבות יושביה למען מצוא את אבן החן המסתתר בם? ואם אמצאנה? התריק שפע ישועה לרוחי כאשר הראתה ישועתה לגויתי? כה חשבתי מעת עד עת ואחוש בנפשי כי עוד תושיה לא נדחתה ממני, אם אך יד מושיע תתעורר לישועתי, אך גם זאת ידעתי כי ישועתי רחוקה, ובכל זאת התהלכתי כל היום ואתבונן בפני כל עובר אולי אמצא את מלאך מושיעי, אך לשוא! לפעמים חשב לבי כי מלאך ממרומי שחקים ירד להושיעני בצר ולא לבני תמותה היא, מי יתן והאמנתי כזאת עד עולם, כי אז אולי לא הכביד עלי עתה שרשרת שגיאותי כמשא כבד, כי אז אולי שמחתי עתה בחיים בעת אשר יש לאל ידי לחיות ולשמוח, אבל המקרה אשר קם לצחק בי מעודי לא הדפני עד אשר הביא בידי את השגיאה הגדולה, השגיאה האחרונה...

הפרק הזה האחרון בימי חיי שם קץ להתועה בדרכי החיים, כי שם קץ לחייו. הזמן יורה דעה, המחסור יבין לדעת, כן יאמרו, אך אותי התעו בתהו לא דרך, במדבר שגיאות וחטאות נוראות אשר עלימו רבות אנחותי וישבר לבי גדל כים. איש כמוני אם הורים ומורים ידריכוהו יהיה לאיש בתבל, וככל האדם יחיה וִיחַיֶה, יעזור לנפשו ויושיע לרעיו בעמל כפו או בחכמת לבו כפי אשר הורוהו, אך עתה הייתי כשה אובד, ככלי אין חפץ בו למכונת החיים, כגלגל הנשבר אשר לא לעזור ולהועיל בי אם להשביר ולהפריע ממלאכת כל הקרב אליו.

לוא כאחד המאמינים הייתי אשר בהשבר עליהם חק התבל והמקרים יושיבום עד דכא ישאו אל אלוה עיניהם ויחכו לקץ לחיי נשמות ובתקוה הזאת ישאבו למו ששון ישע, או לוא כאיש גדל דעה הייתי אשר לפגעיו לא ישים לב ובחסרון טובו לא ימצא חסרון, כי כעצם בעצם הבריאה יתחשב ובחיי התבל ימצא חיים, לא לנפשו ידאג ולא לבטנו יעמול כי אם לטוב התבל עיניו תצפינה, לוא כאחד מהם הייתי כי אז גם אני מצאתי און לי לעמוד ביום שבר, או לוא נפתרה

מעיני כל חכמה ודעת ולא ידעתי לשית עצות בנפשי כי אז אולי נדכיתי פעם אחת תחת מכת יד הפגעים ולא הוספתי קום, למען הוסיף אולת על אולת ושגיאה על שגיאה. אך אחרי כי לא כאחד מאלה הייתי לכן לחמתי מבלי כח, חייתי מבלי דעת, עשיתי מבלי תכלית, הֻכֵּיתִי מבלי קחת מוסר ומבלי היטיב דרכי ונלאיתי ברוב עֲצוֹתָי. עתה אבין כל אלה, עתה עת בארמנות מלאים כל טוב אשכב כמת בארון מעלף ספירים, עתה עת לא תחסר לי מאומה בלתי כח לחיות ולפעול, עתה אבין כל אלה, אך מה תושיעני הבינה הזאת?...

בכסף אשר מצאתי בכיס היה די והותר לי למצוא מחיה ירחים אחדים, לכן אכלתי ושתיתי ואתהלך כל היום ברחובות קריה מבלי בקש חשבונות לימים הבאים. בלכתי לפנות ערב ביום אחד לשיח פגשתי את המשורר בן־דוד והוא הכירני כרגע וישאלני אם הצליח חפצי בידי לבוא בית השיר? — אני ספרתי לו ככל אשר קרני והוא הניע בראשו ויאמר: אכן שכחתי להשמיעך איך תתהלך את האיש ההוא, כי כל הגבירים פה מחזיקים באמונה, אך נחפז הייתי אז עד כי שכחתי גם לתמוך בימינך מכספי, לכן בואי אלי מחר ונדבר על אודותיך —

אף כי כבר חדלתי מבקש עוד דרך חיים בכל זאת נתנו דבריו שמחה בלבי ואבוא לביתו ביום המחרת וטרם עברו עשרה ימים הובאתי בית השיר וכל מחסורי נכונו לי מידי שלשה מנדיבי העם. ששה ירחים למדתי חכמת השיר ואעשה חיל אף כי לא בכל לב הגיתי והמורים הבטיחוני כי בעוד שנה אצלח להיות משירר בבית השיר הגדול. המשירר בן־דוד משכני חסד ונלך יחד לשוח לא לעתים רחוקות, פעם אחת בלכתנו יחד בגן ונשיח נגש בן־דוד אל איש צעיר לימים ויברכהו בשלום ויתקעו בפיהם איש לרעהו באהבה.

ואיפו אביך ואחותך? — שאלהו בן דוד.

— אבי נסע לאמעריקא למכור את הבית וכל אשר בו

כי אין את נפשי לשוב עוד שמה, ואחותי יושבת שם בגן נלכה נא שמה –

– אכבדה להציג לפניך את האיש הזה הלומד חכמת השיר ובקרב ימים יהיה למשורר גדול – אמר בן דוד אליו.

– יהי מכירי ברוך – ענה הדובר בו ויתן ידו לי ונלך אחריו.

כל עצמותי רחפו וקרסולי מעדו ואתנודד בראותי כי את אשר בקשתי זה ימים רבים ולא מצאתי, העלמה אשר הושיעתני, יושבת כשושנה ענוגה על כסא ברזל ותשחק את זר פרחים אשר בידה, עתה נפקחו עיני ואראה כי עוד לא ראיתי אף החצי מחין יפעתה, כי אמנם יפת תאר כזאת לא ראיתי מעודי. כאיש נדהם עמדתי תחתי ולא נועזתי להביט בפניה והיא גם היא השפילה רגע את עיניה, אחרי כן ענתה שלום לבן דוד אשר ברכה בשלום. בן־דוד ראה מבוכתי ויאמר אלי בשחוק: הנה אור גדול ראתה עינך ותכה, אכן הסכן נא עם האור הזה כי הוא לא יכאיב, כי אם ישמח את העין –

– הנה זאת ידעתי כי את בן־דוד תבוא חלקת לשון – קראה בקול נעים מרנין לב.

– אל נא יפתי, אל תחליקי אַתְּ לשון להללני, כי איש לשון הנני, כי אמנה חשבתי זמן כביר למצוא תהלה לך בחלקת לשון ולא מצאתי כי נעלית על כל אמרי פי –

– אחי הגיש לו ממתקים או מה למען יסכר פיו, כי נעים לי לשמוע קולו בשיר אך לא אמרי פיו –

– לכן איסרך שבע כי אדברה רק על אודותיך ורק אמת יהגה חכי, כי ידעתי כי בְּדַבֵּר בך תמאני לשמוע דבר אמת – ענה בשחוק.

– מלה אין בלשוני להוכיחך על כן אין טוב לי בלתי לחריש – ענתה בשחוק נעים.

– אמנם סלחי נא עדינה כי שכחתי לקרוא בשם רעי הנצב לפניך, שמו ראובן והוא ילמיד פה חכמת השיר ותקותי חזקה כי בקרב ימים נשמח בו – היא הניעה בראשה ותביט בי בתמהון.

– הסכן נא את עלמות עדינות – אמר אלי בפנים שוחקים – וחן יפעתן אל יביאך במבוכה, כאשר נבוכות עתה בראותך בעלת החן בפעם הראשונה –

– לא בפעם הראשונה אראה באור פני המלאך המושיע, כי כבר ראיתי חיים באור פניו ובחלום ובהקיץ אשבעה תמונתו – קראתי ברגש. כלם השתאו השתוממו לשמוע דברי פי, היא הורידה לארץ עיניה ופניה כִּסו בארגמן ואחיה הרים ראשו בגאון ויאמר: אדוני אדמה כי תשגה במראה עיניך, כי את אחותי לא ראית מעודך –

– עיני לא יתעוני, ומי יודע אם היה אור עיני אתי לעת כזאת לולא חשה לרוחתי לישועתי –

– מליצה חידות לי דבריך, הבינני פשר דבר, אל תשכח כי אחותי היא – קרא בקול חזק.

– לא במליצה אדבר, הן שפתי ברור מללו כי היא היתה ישועתי בעת צרה –

– התדעי את האיש הזה? – קרא אחיה. גם היא נבוכה ותאמר: גם אני אחשוב כי שגה ברואה –

– השמעת? – קרא בקול גאון.

– אולי שכחתני – עניתי באנחה – אך אני לא אשכח את מושיעתני בעת צרה כל עוד נשמת חיים באפי –. עיני אחיה הבריקו כזיקי אש ויביט כה וכה כארי עת רובים נחרו בו.

– אל נא אחי – קראה הנערה – אל נא תקצוף כי אולי צדק בדבריו –

– אולי צדק בדבריו? – שאל האח נפעם – אבל איפו ראית אותו, ומתי הושעת לו? או רק למען הרגיע רוחי תדברי כאלה, אך זכרי כבוד בית אביך, ואל תשכחי כי כבודי וכבודך יקר בעיני מחיי –

– אבל מדוע תקצוף? – שאל בן־דוד – הן הוא לא נשא על שפתיו דבר אשר לא כדת, ואם אמר כי היא הושיעה לו בעת צרה הלא לא חלל כבודך וכבודה – ואלי אמר: הלא אם החילות לדבר דבר עוד והשמיע פשר דבר –

– הלא ספרתי לך כבר, כי בעת צר לי השליכה עלמה עשירה כים מלא שקלי זהב וכאשר חפצתי להשיבו לה מאנה קחת אותו מידי והעלמה הזאת היא היושבת בזה –

– הוא צדק בדבריו – קרא בן־דוד – כי ספר לי כזאת וגם נתן לי אותות העלמה, ולוא גם לא עשה כזאת הכרתי כרגע במעשה הצדקה הזה פֹעַל ידי אחותך אשר כיפעתה כן חסדה וכבר ידברו בת כי היא תבקש משכנות העני למען הפכם למעונית שלום –

– אבל חנם תצדיקוני ואני לא צדקה עשיתי, כי הכים נפל מצלחתי ויגש אלי האיש הזה ויביאהו לי, ואני בושתי לקחת מידו בחוץ לכן אמרתי כי לא לי הוא ואשב במרכבה לבל יפצר בי, אך לא עלתה על לבי לעשית צדקה וחסד – פני אחיה נהרו משמחה בשמעו מענה פיה, ואני אף כי ידעתי כי לא כן הוא כי היא התבוננה מאד בי ובמעשי בכל זאת לא הכזבתי אמרי פיה בראותי כי לרצון המה לאחיה, והיא נגש אלי ויאמר: סלח נא לי על כי בקצפי דברתי קשות, אך כבוד אחותי יקר בעיני מאד והוא יפיח בי אש מדנים ולא ריתי –. כשעה תמימה נותרתי אתם ואחרי כן בקש אחי העלמה את בן־דוד כי יכבדהו לבוא לביתם וגם איתי בקש לבקרם בביתם, ואף כי דברי הבקשה היו נשמעים כדברי רשיון בכל זאת שמחתי ברגע ההיא במאד מאד כי אשוב ואראה את העלמה, אך פני אחיה נתנו מורא בלבי אף כי יפה תאר היה והוא עול ימים כבן תשע עשרה שנה ולי מלאו כבר עשרים ושש שנה ובכל זאת יגורתי מפניו ולבי נבא לי רעה לא ידעתי שחרה, אם גאותו ורום עיניו או העשר נתן התית בלבי עד כי גמרתי אמר לבלתי לכת לביתם ביום אשר נייעדנו שמה, ואך החלטתי בלבי לבלי לכת ראיתי כי הנני בביתם.

מכאיב לב ומפח נפש באו בקרבי בראותי את העשר הרב הצפון להעלמה ולאחיה ובכל לבי בקשתי אז כי תבוא שאת פתאם על הבית למען תֵּעָנֵש העלמה ותהיה

כמוני, כי אהבתיה, אהבתיה בכל נפשי ורוחי ולבי, ועשרה נתן חתית בלבי. דאגה נוראה דכאה נפשי בשומי אל לבי כי אהבה הזאת תהיה למכשול ולפוקה לי, ובכל זאת היתה היא הגיוני ולא אצתי להסירה מלבי בחזקת היד, גם לא התעוררתי לבקש גדולות לעשות חיל בחכמת השיר למען עשות לי שם ואשיה אליה, כי אם הגיתי בה ונאנחתי. בהיותי בביתה קרבני אחיה בכבוד ומדי דברנו את העלמה ראיתי ספר כתוב עברית על העוגב ואקחהו בידי.

– מי יקרא עברית – שאל בן־דוד.

– אחותי – ענה אחיה – כי היא היתה פה לבת בריטאניה לכל משפטיה, להגות באהבה בכתבי הקדש ועוד יתרה תעשה כי תקראם בשפת עבר –

– גם אני ידעתי השפה הזאת – אמר בן־דוד – אך זה כעשרים שנה לא ראיתי עוד ספר כתוב עברית, ואתה – אמר אלי – בלי ספק תדע שפת עבר, אמנם סלח לי, הן בני ארצך יתכחשו תמיד כי לא יבינו בשפת עבר עד מה –

– אני אקרא בשפה הזאת עד היום ומבחר שעשועי הוא לכתוב בה מערכי לבי – עניתי בתם לב.

– ועל זאת אודך – קראה הנערה – כי אקצוף מאד על צעירי עמנו אשר ישליכו אחרי גום כבוד שפתם, אשר הוא גם כבוד עמם ולא ימצאו חפץ באבן החן הזה אשר ישמח עין כל מבין ערכו –

– לוא שמעתי דברי מוסרך לפני עשרים שנה כי אז החזקתי בה בכל לב – קרא בן־דוד בשחוק – אך עתה כבר עבר המועד –

– אני ידעתי כבר כי התולים עמך תמיד – ענתה העלמה – אך בדבר הזה לא אחמד לצון, כי רוחי ונפשי נתונים לשפה הקדושה הזאת עוד מימי ילדותי בנסוך עלי אבי היקר רוח אהבה לה, כי גם לו היא עד היום למבחר שעשועיו. ומדי ארבה להגות בה ולהתבונן לגורלה כן תדבק נפשי אחריה, כי גורלה כגורל עמנו, היא היתה לאורה לכל

הארץ בימי חשך, ממנה פנה ויתד לכל קשט ודת, והיא כהעם נגשה ונענה, מנדיה יבקשו להשבית כל זכר לה ובניה יכסו פניה בחרפה, הלא כה גם גורל העם. אמנם בעת הזאת נפקחו עיני רבים להתימר בכבוד אבותיהם ושם עמם להם לכבוד, אך תקות השפה מה היא, מתי יביטו בני עמנו לראות נכוחה כי לכבוד ותפארת להם להחיות את הזקנה לבל תמות לשחת? זרים יבאו בחברת בית מקדשנו זה להחיותה מעפרה, ולא בני עמנו ואמונתנו יפזרו כסף וירבו עמל להרים קרן לשפתינו, בני עמנו כצרים לה יחשבו –

– הראית את סוסי החדש אשר קניתי לי – שאל אחיה אשר נפרד מעלינו רגעים אחדים בשובו.

– לא ראיתי עדנה – ענה בן דוד, ויחלו לדבר אודות סוסים ומרכבות ורוכבים המתערבים במרוצתם וכהנה, ואני נשארתי יחד את העלמה ונדבר אודות שפת עבר וסופריה. מן העת ההיא הייתי כבן ביתם, ובידי היה לבקרם בכל עת אשר חפץ לבי ולבי חפץ לראות הנערה כל היום, ואת אחיה אף לא פעם אחת בשנה. לכן נותרתי שם כמעט חצי היום מדי יום ביומו, כי העלמה משכתני חסד ותאמר אל אחיה כי ידי רב לי לפרוט על פי עוגב ועל כן תבקש לפרוט אתי יחד למען תלמוד להשכיל, ובכן לא היה עוד עוין אותי בצאתי ובואי ונבלה ימינו בנעימים, שרנו וקראנו ושוחחנו יחד כאח את אחותו. אמנם אף כי נפשי מלאה ענג בעת ההיא כי אשר איותי באה לי, בכל זאת בקשה עוד הרבה יתר, ואף כי בקשה הרבה יתר בכל זאת לא מצאתי און בלבי להעביר כזאת על דל שפתי, כי אם אמנם גם אני חשבתי כי מנעים זמירות הנני כאחד הגדולים ואם כן יאתה לי לדבר אהבה באזני בת אחד העשירים הגדולים, בכל זאת בראותי פניה הייתי כגבר אין איל כי כבת מלך היתה בעיני ורוחי רפה עד כי לא נועזתי גם הבט בפניה בעיני אהבה. אך כל זאת היתה בימים הראשונים, אבל לאט לאט הסכנתי עמה ויתמלט מפי לפעמים דבר אשר הגה לבי, ובראותי כי

היא לא קצפה ולא גערה בי מצאתי און לי לדבר עוד והחילותי להאמין כי היא גם היא תאהבני. מבחר הגיוננו היתה שפת עבר ובה שחנו לפעמים שעות רבות וזר לא התערב בתוכנו בלתי איש זקן אשר פיה תקבנו בשם „דוד" והוא גם הוא עזב אותנו לא לעתים רחוקות ונותר רק שנינו לבדני. כה עברו כששה ירחים. הימים האלה היו הטובים בכל ימי חיי ואולי הוסיפו לי גם ימים על שנותי ויביאו בכנפיהם חיים ארוכים חיים של שלום לולא באה לרגלם צרה נוראה וחטאה גדולה להפוך אותם לימים מרים ומאררים, אמנם גם לבי נבא זאת כי גם בעת שמחתי עלו מחשבית נוגות על לבי ואאנח לרגעים.

בימים ההם שרו כל יודעי נגן שיר חדש אשר מצא חן בעיני כל שומעיו. את השיר הזה שרו בכל בתי שיר וכל יודעי נגן בביתם, ותשאלני העלמה בשבתי אתה ואיש אין אתנו אם יודע גם אני את השיר הזה –

– אדעהו – עניתי.

– שירה לי את השיר הזה –

– אשירה, אך לא בשפת הארץ כי העתקתיו לשפת עבר–

– האח – קראה ותמחה כף בשמחה – עתה ינעם לי שבעתים – עשיתי כדבריה ואתן קולי בשיר:

בְּנֶשֶׁף בָּעֶרֶב טֶרֶם אֵלֵךְ לָנוּחַ
אַבִּיט אָבִינָה בְּדוּמִיַּת הַלַּיְלָה,
כּוֹכָב טָהוֹר אָז אִם אֶרְאֶה זָרוּחַ
לֹא יִישָׁן לֹא יָנוּם בִּמְרוֹמֵי מַעְלָה,
עֵינַיִךְ אָז אֶזְכְּרָה, עֵינַיִךְ יוֹנִים
הַטְּהוֹרוֹת כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם בְּלִי דֹפִי
וְאֶקְרָא מִמֶּרְחָק, אֶקְרָא בְּרָב אוֹנִים
מְנוּחָתֵךְ לָךְ תֶּעֱרַב אֲהוּבָה בַּת־יֹפִי!...

וְעֵת בַּמָּרוֹם הַכּוֹכָבִים לֹא יֵרָאוּ
לֹא אֶחָד כָּמוֹ אֵלַי כְּהֵן יוֹפִיעַ
עַרְפִלֵּי עֲלָטָה שָׁם כָּאֲבֵלִים יִסָּעוּ
וְאֹפֶל מֵעֲטֵהוּ הַלַּיְלָה הִצִּיעַ,
צַמָּתֵךְ הַשְּׁחוֹרָה כְּחֶשְׁכַּת הַלָּיִל
כְּהֵן יִפְעָתֵךְ נֶגֶד עֵינַי אָשִׂימָה
וְקוֹל אַהֲבָה מִלִּבִּי קוֹרֵא בְּחָיִל:
תֶּעֱרַב מְנוּחָתֵךְ בַּת אֲהוּבָה וּנְעִימָה!...

היא לא מחאה כפיה ולא הללתני באמרי פיה ככלותי לשיר, רק הביטה בי ומבטי עיניה שלחו בני רשף בלבי, כאיש אשר אש הקדחת תבער בעצמותיו, כן המו דמי עורקי ומורשי לבבי התגעשו, ומבלי משים נפלתי על ברכי ואחזיק בידה הטהורה כעשת שן ואקרא ברוב אונים: בת יופי, בת אהובה, בת השמים, מקור החיים ומעין כל ששון וישועה, הראיני באור פניך, שפכי רוח חיים על עצמותי היבשות, החיי אותן ותחיינה... ידה שמה מעצור לאמרי פי כי הקרבתיה אל שפתי אשר בערו כלפידים ונשיקה, נשיקה אחת ארוכה, כלאה שפתי מדבר עוד. היא לא הסירה ידה רגעים אחדים ולא דברה דבר, אך פתאום שמטה ידה בחזקה מידי, התעוררתי כמו מתרדמה ואראה והנה אחיה עומד לנגדי כמלאך זעם ועיניו יפיצו אש זעם וקצף.

– מה לך פה? – נתן פתאם בקול כקול רעם – בן בלי שם, אוכל לחם חסד! איך מלאך לבך לגשת הנה? ברח לך כרגע פן תאחז ידי בך וגלגלתיך מהמעלות כשקץ נתעב...
– רפאל! – קראה העלמה אשר התעוררה ממבוכתה בקול תחנונים.
– גם את דומי ושאי כלמתך – ענה בזעם. עורקי

אשר התגעשו לפני רגע קפאו וכבול עץ עמדתי על מקומי כאיש אשר אין ברוחו נכונה.

– העוד תעמוד? – קרא שנית – התחכה עד אשר אקרא למשרתים ויסחבוך סחוב והשלך החוצה? עתה שב רוחי אלי ותחת המבוכה באה עברה נוראה בלבי ואתעורר ואקרא: חרפתך לחיקך תשוב! – ולשוני מֻדְבָּק מלקוחי ולא יכולתי הוציא הגה מפי עוד, כי קצפי הנורא שם מחנק לנפשי ולא יכולתי השיב רוחי ואברח כנס מנוסת חרב וארוץ בשוקים וברחובות כמשגע ולא ידעתי נפשי מי הביאני הביתה. אך כאשר עליתי על ערשי וסערת לבי קמה מעט לדממה, אז בא מפח נפשי בלבבי ומשטמה נוראה להמגריש אותי בגאות אפו מבית תענוגי.

– נקם אקח! – קרא לבבי בתוכי – נקם אקח משנוא נפשי גם אשיב נקם לנפשי. כי רב לה רב! נקם נקם! – דובבו שפתי גם בשנה אשר אחזה לרגעים בשמורות עיני.

בן־דוד לא היה אז בעיר ולא יכולתי לשפוך שיחי בחיקו ולשאל בעצתו, על כן גליתי כל לבי לאחד מחברי המקשיב אתי חכמת השיר והוא הוסיף שמן לאש להגדיל מדורת לבי.

– הנה כן המה העשירים! – קרא בשאט נפש – הלא ערכנו גדול מערכם אלף פעמים, הן עלינו ישישו רוזנים ומצוקי ארץ, והמה בעשרם יתהללו! שמע נא בקולי ונקים נקמתך מן הגאה הזה אשר השפיל כבודך לעיני אהובתך ויבין לדעת כי איש אשר לו יאתה כבוד ולא בוז הנך, וגם בעיניה יגדל כבודך אם תַּרְאֶה לה כי אמיץ לב אתה ולמענה חרפת נפשך למות. שלחה היום לאמר: לכה נתראה פנים, ואתה הלא למדת ידך לקרב, הועידני ליום קרב והסירות קלונך בכבוד – דבריו היו בעיני כדברי נביא אלהים ואבטח בימיני, כי למדתי ידי לקרב בעת אשר למדתי חכמת השיר וכבר נסיתי לערוך קרב והצלחתי, והמשטמה העזה למחלל כבודי הציתה בלבי מוקדי עולם וכל ישעי וכל חפצי היה

לכפר חרפתי בדמי מחרפני, ואם גם אתו יחד על עפר נחת לא אשוב ממחשבתי, הן מה לי עוד בחיים, רב לי רב, יחד בדי שאול נרדה! – גמרתי אמר ולא שבתי ממנו, ומדי הוסיפי להגות ברעיון הזה כן החזקתי בו, דם שאפה נפשי, דם נקם!

עוד ביום ההוא כתבתי לאיש חרמי כדברים האלה:

אם אמת בפיך כי תבקש לדעת הכבוד אי זה מקומו, בוא ואראך, הנהו ביער . . . שם תפגשני ונתראה פנים, ואם לא תבוא לעת היעודה אז אדע כי נבזה מכל נבזה הנך ונתתי שמך לחרפה ולדראון עולם – ואל אהובת לבי שלחתי את כל תולדותי אשר כתבתי על הספר עד עת ראיתי פניה בגן ועל הגליונות ממעל כתבתי „לזכרון עולם להאמלל אשר נגזר מידי הזמן, זכרי אותו כי אהבת עולם אהב אותך עד רדתו קבר״. לולא יבש כבר מקור דמעותי כי אז בכיתי מרה עת כתבתי המלים האלה, אך בעיני לא נמצאו עוד דמעות כאשר לא מצאתי עוד שמחה בזכרון ימי חיי, ולא זכרתים ולא חפצתי לזכרם כי אם למות ולהמית היו כל מאויי לבי, והמה נִתְּנוּ לי עד מהרה. אחי העלמה לא מנע ארשת שפתי ויבוא למיעד אשר יעדתי לו ושני העדים עומדים עלינו וימדדו המרחק עשרה רגל ויתנו בידנו קני הרובה והמשפט היה בינינו כי נמשוך שנינו יחד. קני הרובים הרעימו בקול יחד ואראה כי איש ריבי התנודד ויפול וברגע ההוא חשכו עיני ולא ראיתי עוד עד מה . . . .

דברי לעו בספרי את מקרי הימים האחרונים וידי לא תעצור עוד כח לתאר הדבר כמו כאשר עשיתי עד הנה, על נקלה תארתי בשרד אמת דרכי אחרים הרעים וגם השגיאות הקטנות אשר שגיתי אני, כי כל עוד אשר אך חטאות קטנות דבקו אחרי גבה לבי בִּשֲׁוֹתִי מעשי למעשי יתר האדם, אשר דרכיהם ראיתי, אך עתה נלאיתי ספר, כי עד לבי עד נפשי נגעו, ואתפלא ואשוב ואתפלא על נפשי כי אמצא

און לי לספר עוד ואם גם בלשון עלגים ובשפה לא נאמנה, אך אבליגה לחתום קורותי כי אולי ימצא איש בהם חפץ והיתה זאת נחמתי כי אדע כי לא כצל עָשִׂיתי ולא כענן כלה אלך ואינני . . .

פקחתי עיני אחרי החלום הגדול אשר חלמתי, חלום ששת ירחים מן העת אשר בא כדור העופרת בבטני עד אשר שב הרוח ויחייני. הקיצותי מן החלום אשר לא אזכרנו עוד ובהקיץ דמיתי כי עוד חזיון לילה תראינה עיני, ראיתי כי הנני שוכב על מטה כבודה בחדרים גדולים ומלאים כל טוב, משרתים רבים עוטרים עלי, משק כלי כסף וזהב ישמע באזני, עלמה רכה וענוגה אשר תראה כתאר מלאך טהור אז בפני אם כל בני האדם בטרם שמעה בקול המסית, יושבת אצלי, שמאלה סמוכה על המטה אשר אני שוכב עליה וימינה תסיר שערותי מעל מצחי לבל תכאבנה עיני ועיניה תבטנה בי בלי חשך כמו קשורות הנה אלי בעבותות וקוי מבטן יחדרו תוך עיני, תוך לבי. מי זאת הנשקפה? — שאלתי את נפשי ובטרם פציתי פי אך פקחתי עיני קראה השומרת צלי בקול שמחה אף כי כקול חילה נשמע: האח! היא חי! —

— מי חי? — שאלתי בתמהון.

— שכב במנוחה — ענתני בקול אהבה וחמלה — שכב כי חולה אתה —

— הנני חולה? ואיפו אשכב? ומי הביאני הלום? אויה אויה — קראתי פתאם כי כאב נורא דקר חדרי בטני.

— מה לך? — קראה העלמה בדאגה.

— לא אדע נפשי — עניתי כעבור הכאב ואוסיף להתבונן בעלמה ולאט לאט שב זכרוני להזכירני החולפות ואזכור את צלמה אף כי שנה מאד, כי הוד פניה נשחת, בלהיה המלאות שלח רזון, עיניה אשר חצבו להבות אש דעכו והמכו, אך בכל זאת יפה היתה, יפה בלי דפי, והתוגה אשר חופפה על פניה הוסיפה עליהם לוית חן. לאט לאט זכרתי מי היא ואשתומם ואבהל כי זכרתי את אשר עשיתי ואשר נעשה לי

ואשאל ביגון: ואיפוא אחיך? – אגלי דמעה נראו בעפעפיה אך היא העבירה ידה על מצחה ותאמר: הרגיע רוחך ואל תרבה שאלה כי המנוחה דרושה לך עד מאד ובקרב ימים כאשר תשיב לאיתנך יודע לך הכל – ובכלותה דברה הסבה פניה ותבך אף כי הבליגה להסתיר מצוקת לבבה מנגד עיני. ימים אחדים שכבתי עוד על משכבי. הנערה לא עזבתני רגע וכמלאך מושיע שמרה אותי יום ולילה, ואף כי לפלא היה בעיני ולא הבינותי מה זאת נהיתה כי יתנוה לשבת אתי יום ולילה בכל זאת ששתי עליה ולא בקשתי השבונות, וכל אשר עבר עלי בטרם נחליתי היה כחזון לילה בעיני אשר זכרתיו אך לא ברור. פני העלמה השיבו לי רוח חיים וששון ובימים לא כבירים מצאתי און לי לקום ממטתי וללכת לשוח מעט בגן אשר בצד הבית נשען על יד העלמה. בשבתנו בגן ובדברנו יחד התעוררו זכרונות הימים החולפים להתיצב נוכח פני כמו חיים ואזכור את כל אשר קרה אותי בטרם נפלתי למשכב ואשאלנה עוד: ואיפו אחיך? –

– את שוכני קבר חלקו – ענתה באנחה שוברת לב.

– הוא מת! – קראתי בלב נשבר – ובידי נפל חלל, אך בשמים שהדי כי לא מצאה ידי כי אז נתתי עתה נפשי כפר נפשו, אך למענך עשיתי זאת, כי יקר היה בעיני למות בידו מחיות וְתָקְתִּי מפניך, הן לא תדעי את אש אהבתי האוכלת בקרבי כיקוד אש, הה לוא ידעת זאת, כי אז השיבות גם את אהבה אל חיקי –

– גם אאהבך כאשר תאהבני, ואחי לא היה למכשול לנו לוא ידע זאת, אך הנה כן רצה ה' –

– תאהביני? את עדינה תאהבי אותי? בן בלי שם? –

– כאחות את אחיה –

– כאחות את אחיה? אבל לבי יחפוץ כי תאהביני כאהבת רעיה את אלוף נעוריה, כי תראיני חסד נעוריך והצליחיני עד נצח –

– לוא יכולתי עשות כדבר הזה, אך הנה כן נוצרנו

ואת אשר פעל הטבע אין להשיב ועל כן כאחות את אחיה אאהבך –

– לא אבין מליך – קראתי בתמהון – מה פעל ועשה הטבע, ומי יצר אותנו כה? –

– אמץ רוחך ותשמע נצורות, אך אולי לא רב כח לבך לעת כזאת לשמוע נצורות כאלה וטוב טוב לחריש היום ואספר לך ביום מחר –

– לא לא, ספרי לי כרגע –

– אמץ לבך – קראה עוד – ודי כי הנני – אחותך! –

– אחותי! מה זה תבענה שפתיך? – קראתי בשממון – האם בחלום תדברי בי או תלעיגי לי? –

– שפת אמת אדבר, הנני אחותך בת אביך יוסף –

עתה זכרתי את אשר אמר לי בעל השם כי עוד אבי חי וכי הוא יגיר באמעריקא, וכי אבי העלמה גר באמעריקא הלא שמעתי ובכל זאת מאנה נפשי האמין ואשאל: ומאין תדעי זאת? –

– מתולדותיך אשר שלחת לי ראיתי כי אחי אתה, כי אבינו ספר לנו כל הקורות אותו, אך הוא לא ידע בתחלה כי בן לו וכי אשתו חיתה עוד כשש שנים, כי הוא כתב שלשה מכתבים אל אמך ולא מצא מענה, ואחרי עבור חמש שנים בא פליט אחד מארצך ויאמר כי אמך מתה והנער אשר ילדה הומת ביער בעצת דודתו אז לקח אבי את אמי לאשה, וזה כשלש שנים לקחה אזן אבי כי הבן אשר ילדה לו אשתו עידנו חי וישלח לחפשו בכל ארץ מולדתו ולא נמצא, וכל ימיו האחרונים היו מכאובים וכעס על כי בנו הבכור לא ישבע מטובו, ועל כן גמר אמר למכור את כל אשר לו ולבוא לשבת פה כי קוה למצאך עוד –

– ואם כן לחמתי את אחי ואני רצחתיו נפש! – קראתי במפח נפש מאין כמהו – ואיך אשא פני אל אבי בשובו הנה? הה! טוב לי להסתר במדבר ציה, בחורי עפר מהראות פניו

אחרי כי רצחתי נפש אחי ונפש בני, טוב לי להיות נע ונד
כקין כל ימי משבת את אבי יחד –

– הה! כי כה קרנו, אך לאבינו אל תדאג כי לא
תדאיב עוד את נפשי והוא לא ישיב ויראה את בנו האובד,
כי ה׳ מאן בדבר הזה, ומי יאמר אליו מה תעשה? –

כמבה בתמהון שמעתי כל אלה אך בשמעי את דבריה
האחרונים נבהלתי ואשאל: ילמה זה תאמרי כי ה׳ לא נתנהו
לראות את פני? האם ימאן לעזוב את ביתו באמעריקא או
ימאן לראות את פני בנו המרצח? –

– אנחנו נלך אליו והוא לא ישוב עוד אלינו – דברה
בכבדות ותורד לארץ ראשה.

– האם אסון קרהו בדרך? – שאלתי בדאגה נוראה.

– לא כי בא הביתה בשלום לשמוע הבשורה הרעה,
מגלי הים אשר קמו לבליע את האניה נצל למען ימות בצרה.
שלשה ימים אחרי היום המר והנמהר בא הנה בעת אשר
הובילו את אחי לקברות, ובהודע לו הדבר בכה תמרורים
ויתפלש בעפר וימאן הנחם ואני יראתי להגיד לו מי היה
רוחמי, אף כי ידעתי כי אחי אתה, כי על כן שלחתי ברגע
להביאך מבית החולים ששמה הובאת מיום נפלך, אך בקחתי
מבלי משים את הגליונות אשר עליהם כתובות תולדותיך בידו
ויהי בקראו אך שתים שלש דלתות ספק כפיו ויקרא: אני
שכלתי גם שניהם! – ויפול ארצה כי אחזהו השבץ ואחרי עבור
שני ירחים נאסף אל עמיו, לוא ידע כי עוד השיב לראות באור
החיים או אולי מצא נחומים לנפשי אך איש לא האמין בחייך –

– אם כן לא קין הנני כי הרעותי עוד יותר ממנו! הוא
רצח נפש אחיו ואני רצחתי את אחי והמתי את אבי! –
קראתי ועיני חשכו בארבותיהן ואפול באין אונים אחור.

עיני נפקחו שנית לראות אור אבל לא חיים, מן העת
ההיא לא עזבתי ערשי גם לא אעזבה עוד, כמסוס נוסס
תמס אהלוך מיום ליום, לבי חלל בקרבי, בעצמותי שלח רזון

והנני לברות לשני המות אשר לאט לאט ילחך שמן חיתי, והעשר הרב אשר נפל בחלקי יוסיף מכאוב על מכאובי. העשר! הצל אשר אחריו רדפתי כל ימי חיי אולתי, אור המתעה אשר הוליך חושי כי שולל לחשבו כמקור כל טוב וששון החיים, הוא בא בידי, השגתיו בעת אשר נדעך מקור חיתי. עתה עת מעי רתחו, עת בשרי צפד על עצמי ואחיה עוד רק למען אחוש מכות חדרי בטן, למען אשתה אמצה קבעת כוס החיים, למען אבקש את המות והוא יסתיר פניו ממני, למען אזכור את החיים ואפחד מהם. . .

– איה חזיון חמדת החיים? איפו הנה הרגשות אשר סערו בקרבי כגלי ים ביום סופה? אנה פנו החפץ והתאוה? כלם יחד נדדו הלכו למו, אין חפץ ואין תאוה אין רגש ואין חיים, כלם מתו בקרבי וגויתי כארון בקבר הרת עולם להם, אך הארון הזה מתי יבוא אל קבר?

חייתי תעיתי, עשיתי שגיתי, זאת אמר לי לבי פעמים אין מספר, אך מדוע הייתי? למה נוצרתי? ולמה יחיו כל החיים? האם לא ישגו גם המה? מי יענני על השאלה הזאת? מי יקרע לי סגור לב כל האדם למען אראה הרשום בו? האם יהמה ירוע יצריח כמוני בבואו עד קצו, הֲהֻשְׁבַּר רק על דרכו בחיים, או רק אני לבדי אשר בכל ימי חיי תעיתי אתעה גם במותי ורעיון רוח ידכאני לבקש את המות ולמאס בחיים? ומי יודע אם לא שב ורפא גם לי לוא בקשתי רפואה וחפצתי בחיים? אך לא כן אנכי עמדי, נטל החיים וגם זכרונו יכביד כאבן מעמסה על לבי וכל חפצי וכל ישעי אך להסיר הסבל, להשבית כל זכרון, להרחיק כל תקוה, ומכל התקות והחזיונות אשר חזה לבי רק תקוה אחת נותרת לי – כי עוד מעט יקחני המות אל גבולו.

לא ככל האדם חייתי ולא ככל תועה הייתי, ועל כן גם באחריתי לא כרגשת כל האדם רגשתי ולא כמחשבותיהם מחשבותי; כל האדם יאנח בשברון מתנים בזכרו כי שניו עברו, על השנים החולפות ידאג לבו בכל עת. „לוא נער

הייתי בעת" יאמר בלבו, ובכל זאת ידעתי נאמנה אשר אף אחד מני אלף לא יאבה לשוב לימי נעוריו בזכרו את כל העמל והתלאה אשר עברו עליו מעודו, ואם גם ישנם במו רגעי הצלחה, רגעים אשר בהם שכח עמל החיים וידמה כי את שרפי מעלה ישכון, אך הרגעים האלה כמר מדלי המה מול ימי עוני, לילות עמל, ירחי שוא ושנות רעה אשר ראה, רק העמל והתלאה כמים עברו לא יזכרו ורגעי השמחה יעלו על לבו לעולם בששון ואסון בשמחה והצלחה. אמנם כן רגעי השמחה לא ירדו נשיה כי יעלה על לב לעולם! ומדוע? ידעתי כי אלה בעלי המוסר אשר יחפשו חפש מחפש בכל דבר רק צדקת הטבע, רק משטר וסדר נכון המה יאמרו: גם אלה ממפלאי מפעלות הטבע, הוא נתן לנו כח זכרון לזכור רק טובה וישקנו כוס שכרון להשכיחנו הזכרונות הנוגים, למען נוכל לראות בטובה ביום טוב, לבל תרפינה הצרות החולפות את רוחנו מעבוד עבודה, למען נרדוף נשיג החיים העתידים לבוא – הבל ורעיון רוח! לא מחכמה, לא מטוב לב, עשה הטבע את כל אלה! לא! רק כי הפגעים והתלאות המה יעמדו כחומה עלינו סביב מיום צאתנו לרעה מרחם עד בואנו לשלום לחצר מות, הבט ימין והנה – צרה, שמאל – פגע, מלפניך אסון ומאחריך – רק מאחריך תראה ששון, כי תלאה נשוא את המראות המוראים אשר ירדפוך על כל מדרך כף רגליך, אז תשוב להעביר זכרונות לפניך, אז יתיצבו כל רגשי הגיל אשר הרגשת בנפשך כמו לבוש, ומדוע רק המה? מאשר כי להתלאות אין ספורות, יען כי הפגעים המה כל ימי חייך, והשמחות רק לעתים רחוקות תבאנה, לכן תעלינה אך הנה על לבבך, יען כי הכבבים המזהירים ימשכו אחריהם העין ולא מלא רחב ים התהו אשר בו כנקודות תעופינה והגדול רבבות פעמים מהם, וזה הדבר אשר יזכיר האדם רק טיבתו ולא רעתו, וזאת היא לאדם כי ידאג לימיו אשר חלפו עברו, ומי יתנני נער? יתמלט מפתחי פיהו – אך אם יעבור לפניו לאחר אחד את כל המקרים, כל המעשים, השמחות

והדאגות גם יחד אז יחרד ויבהל ולא יאבה בעד כל כפר לשוב לימי נעוריו, למען הוסיף כעס על יגון ויגון על אולת – האולת! מדי אעלה את המלה הזאת על שפתי אשחק וארגז יחד, האולת! בכל יום יאמר האדם, אתמול לא ידעתי עוד ... אתמול טחו עיני מראות... אתמול שמן לבי מהבין . . . ומחר? – אם תשאלהו – ומחר? –

– מחר לא אשוב עוד לכסלה, כי עתה נפקחו עיני, עתה באה חכמה בלבי, עתה אדע איך להתהלך על פני תבל ארצה - כה יאמר עד גשתו אל עברי פי פחת, ומה יענה אז? אז יענה: עד הנה לא שבתי מסכלותי, רק עתה אראה כי כל ימי הבלי היו כשרשרת עבותה מהבל חטא ואולת יחד, אם חטאת אחת חטאתי אז הוספתי עליה פשע למכביר בחפצי לתקן המעות, אך עתה אדע כי הכל הבל! – וגם החכם הזה אשר בלבו באה החכמה הנפלאה הזאת „הכל הבל" לוא הוסיפו על שנותיו שנים כשני גבר, כי אז שב גם לכסלה כבשנים קדמוניות, והחכם הזה אשר כבר ראה והבין כי הכל הבל, וכי הבל ואולת יְלַוּוּ אותו על דרכו בהתהלכו עלי אדמות, החכם הזה יפחד מהמות ויחפוץ חיים... פחד המות! הה, רעות רוח! לפחד מהמות, לפחד מהרופא אשר יש לאל ידו לרפאני מכל מכאובי ברגע אחד! ומדוע? יען כי לא נדע מה הוא המות, כי לא נגלה לאיש מה יהיה שם תחת מעבה האדמה – הה! גאים! קצרי עינים! מהמות תפחדו מאשר כי לא תדעו מה הוא, ומדוע לא תפחדו גם מהחיים? האם באתם עד תכלית החיים? מה המה החיים? אני אני אגיד לכם מה המה החיים, המה מעברה צרה באין משען ומשענה, תחוג ותנוע עת יעבר עליה סער, ומכשולות וחתחתים פרושות על פניה, והעוברים ירוצו ימהרו בחפזון, איש איש יעבט אורחותיו וידחק את ההולכים לפניו גם ימשך אחריו בזרוע כח את הנמשכים אחריו, איש יִרְדֹּף וְיֵרָדֵף, יפיל ויפול, יַכְשִׁיל ויכשיל, והמה אלה הרודפים ונרדפים, הכושלים ונכשלים יפחדו, פלצות נוראה תבעתם בראותם כי עוד מעט ותתום

המעברה, יסוגו אחור בבהלה בראותם כי עוד מעט יבואו אל המניחה, וכל אלה יען כי האדם ישכח את התלאות אשר עברו עליו מאשר כי הנה יאפפוהו כל היום, ואת הרגעים האחרים, רגעי השמחה אותם יזכור, ואין אדם בתבל אשר לא ראה טובה בימיו גם העני הנגוע, האסיר על בור, העבד אשר לא ראה אור החפש, גם המה ראו בטובה, ואז כאשר יראה כי בא הקץ יתעוררו הזכרונות הטובים ועל פניו יעבורו. יזכור את היום אשר בא אל בית הספר, גיל הוריו, ושמחת לבו גם הוא, בראותו כי מן השמים המטירו עליו מעדנים, המלאכים השליכו לו מגדנות למען יקרבו לבו לתורה ולתושיה, וישכח את המכות אשר הֻכָּה בבית הספר הזה, איך סחבהו המשרת סחוב והשלך ארצה. יזכור שמחת לבו ביום חתנתו בהביטו את הרעיה אשר בחר בה נצבת לימינו כלולת עדי, וישכח את העמל והתלאה אשר באו לרגלה. יזכיר את טוב הקיץ מה טוב ומה נעים להאדם לראות יום צח עת השמש הולך ואור, וישכח כי בקיץ אמר מי יתן חרף ובחרף מי יתן קיץ. כן ישכח כל האדם את ימי הרעה ויזכור את הרגעים הטובים, וישמח בחייו וישיש בזכרונותיו אף כי אך צל המה וכחלום אין ידים להם. אמנם הלא זה כל האדם ואלה המה החיים, ומי יודע אם לא הייתי גם אני כאחד מהם וששתי וגלתי עתה על העשר הרב אשר בידי לוא היו ימי הרעה רק ימי רעה ולא ימי עון, לולא היתה גויתי כחרש הנשבר אשר לא תצלח עוד לכל. אך עתה אזכור את ימי הרעה ולא אחכה ולא אקוה ולא אבקש ולא אחפוץ, כי אם ליום אחרון עיני תצפינה, ליום אחרון אשא נפשי כי ינשני גם זכרונותי אשר לא אחד במו ישמח נפשי, יסתיר מעיני את העבר הנורא, את ההוה האיום ואת העתיד אשר לא אדע. ואחרי כי בימים אשר הייתי אך תועה הייתי ולא הֵטַבְתִּי לאיש גם לא הטיבותי לנפשי, לכן אנסה בימים האחרונים, בימים המעטים

אשר עוד מנו לי – כי כל עוד רוח באפי – ללמד תועים דרך החיים, לא אשנה דבר מדברי אשר כתבתי עד הנה, כי אין עוד כח בי לתקן את אשר עויתי בכתבי כאשר אזלת ידי מהטיב את אשר הרעותי במעשי. יראו דרכי ויחכמו כל אלה המבקשים לדעת, ישמעו דברי וישיבו אל לבם כי אם גם תועה הייתי, עתה תועה עוד אינני, כי עוד מעט ואעזוב דרכי החיים.

תם החלק השלישי.

כל ספרי

פרץ בן משה סמאלענסקי

התועה בדרכי החיים

או

תולדות יוסף היתום מעיר מדמנה.

ספור בארבעה חלקים.

חלק ד

בהוצאת בית מסחר הספרים

של מרדכי קאצענעלענבאגען בווילנא.

ווילנא

בדפוס האלמנה והאחים ראם.

תרס"א

P. Smolensky's
sämtliche Werke.

Novellen
&
Romane.

I.

Hatoë Bedarche Hachaim.

Erzählung in 4 Bänden.

Band IV.

Verlag von M. Katzenellenbogen.

WILNA.
Buchdruckerei von Wittwe & Gebr. Romm.
1901.

СОЧИНЕНІЯ

П. М. Смоленскаго.

Повѣсти и Романы.

I.

Гатое Бедархе Гахаимъ.

Повѣсть въ 4-хъ частяхъ.

Часть IV.

Изданіе М. Каценеленбогена.

ВИЛЬНА.

Типографія Вдовы и Бр. РОММЪ.
Уголъ Глухаго и Духовскаго пер. собств. домъ № 1315.

1901.

Дозволено Цензурою 26 Февраля 1900 г. Вильна.

חלק רביעי

א.

יְמֵי הַתֹּהוּ.

כמעט קצה נפשי לשיב ולהשמיע את אשר פעמים אין חקר השמעתי וקראתי בחזקה כי תועה הייתי; ובכל זאת יציקני רוחי ויפתח שפתי ובמר נפשי אשובה ואקראה את הקריאה אשר לא תמיש מעל דל שפתי. תועה הייתי בחשבי כי את רואי חיים אֲמַנֶּה ושבתי ותעיתי בגזרי אֹמר כי חלקי בעדת רפאים. הכלי אשר מות מפיו יצא לא שם קץ לחיי כאשר הכלי אשר ממני לחיים תוצאות, הכסף – לא הראני באורם, ואם שבתי על עקבי ואם שלחתי שנית יד לאחוז בדרכי החיים מה ראה לבי? כי עד הנה שוגה הייתי, שוגה בהבלי שוא ונתעה אחרי דמיון כוזב, המקרה אשר מאז הייתי קָם לשחק בי, או אם אחפוץ לדבר נכונה, אני אשר ככדור התגלגלתי מבלי דעת ומבלי מטרה ותכלית וכבן הייתי למשחק להמקרה, הוא שב ויחיני ויעמידני על רגלי ויראני שנית את כל אשר ראיתי למען אראה כי לא ראיתי נכוחות, למען יגזל ממני גם הנחמה האחת לאמר, כי משגיאותי תצא לי תורת חיים ופשעי יהיו לזרע טוב להוציא פרי מוסר, אשר יהיה למחיה לאדם רב. היא הראני כי כאשר פעלתי בלי דעת כן הוכחתי בלי בינה, וכאשר עויתי מבלי חשבון כן ישבתי למשפט לשפוט בלי הבִין משפט.

מה נעימה היא הנחמה אשר בה יתנחם כל אדם עת יביט לאחור על המון השגיאות אשר בהבליהן נוקשו פעמיו ואשר בעבורן שבע כעס, מכאובים ומכשול לב למכביר ויהרד

מפני העבר ויבהל מזכרון העתיד לבוא ואור החיים יהיה לי
לבעתה בראותו כי לאורו יִכָּשֵׁל וירבה כישל, וַיְוָּכַח לדעת כי
נכה רגלים הוא בצאתו לפעלו וקצר ידים בהחזיקו במפעל,
כי לבו בקש למלוך רק על עבדים עצלים, אשר לא רק יוציאו
דבר פקודתו לפעולה עד תכלית כי אם גם ירבו מוקשים לבל
תמצא יד אחר לעשות את אשר יום, ונתעה בשוא ויתעה
אחרים בדבר כזב, אבל אז בהשתפך נפשי מצרה ישוב וימצא
נחמה בהפתגם אשר המציאו אוהבי נפשם לאמר, כי מהשגיאות
תצא תורה, לבבו ירום בחשבו, כי עתה מרום ונשא הוא
על כל חבריו אשר עוד לא הצליחו לשגות הרבה כמהו. מה
נעימה הנחמה הזאת לאיש מתעה נפשי להגביה לבבו ולתת
לו די שלומים על כל הזיונות לבו אשר עלו בתהו בחשבו את
נפשי כנעלה מאחיו וגם המון פתאים כה יחשבוהו. גם אנכי
בכתבי אז תולדותי מה רחב לבי בזעקי חמס, מה גבה רוחי
בשבתי למשפט על המון אנשים ואשפטם בקנאה וחמת נקם
ואמצא לי נחומים על כל הרעות אשר באו עלי. נעים היה
לי להתמרמר על החנפים ולבכות לאיד העשוקים, להתעורר
על המתעים ולהאנח בשברון מתנים לשבר הנתעים, ובאיש
אוצרות הייתי בעיני, אוצרות חכמה ודעת אצר רוחי ולי
הצדקה, אמר לבי, להתנשא לכל, כי מי חכם כאיש אשר
הנסיון יורנו ומי לֻמַּד לשאת בעול הפגעים כמני? כי על כן
למורה שמוני, למורה לאדם רב, דעתי אשר רכשתי לי בדרכי
החיים היתה בעיני כאבן חן אשר אין לזרים חלק בה ורק אותי
תעטר כביד. ומי יודע אם לא בחרתי בנפשי בכל התלאות
אשר מצאוני רק למען תהיה לי הצדקה אחרי כן לאמר: אני
אני הוא האיש אשר הרבה שגיאה, אני הוא התועה
בדרכי החיים הגדול והנודע, תנו כבוד לדעתי הרחבה
מני ים תלאותי, הן אתם לא זכיתם להרבות עון כמני ואיך
תעיזו מצח לאמר מצאנו חכמה, שגעו תעו פשעו העוו כמני
ואז אלי תמשלו. מי יודע לוא גם בא אלי מלאך אל עליון
ויאמר לי: לך שוב על דרכך ואני אאיר פנים אליך על דרך

החיים למען תְאַשֵׁ־ ואך טוב וחסד ירדפוך על כל מצעדי רגליך, מי יודע אם לא אמרתי לו: יהי לך אשר לך ולי אני טובה הדעת אשר מצאתי בשגיאותי מאלפי ענג ונחת אשר בידך להשביעני בחסרון דעת, כי עתה בשלום אמותה והבאים אחרי ילכו לאורי וכלב אלהים יהיה לבי בעיניהם. אמנם המקרה אמר: חיה תחיה לא תמות עוד, למען תשוב שנית לחיים ותראה כי גם תורתך אפס ומוסרך אין הוא ומכל שגיאותיך ומכל דעתך אשר מצאת לרגלן לא רכשת מאומה בלתי הדעת כי גם תורת אמת ודעת לא נִתְּנו לך מכל אלה. אמנם זאת ראיתי והתבוננתי כי הפגעים לבדם המה אך כדרבן יחרישו וישדדו השדה, אבל מבלי זורע זרע לא יצא פרי, כן חרשו על תלמי לבי הפגעים, האריכו למעניתם, אך זורע זרע אמת לא היה לי כי על כן עלו עליו אך קמשונים וחרולים אשר יכאיבו יד כל הנוגע בם.

אולם אעזבה עתה שיחי מאז, כי בפעם הזאת לא עוד רק עם נפשי שׂחתי ולא על הגליון אשר יקבל את הכל במנוחה שפכתי רוחי כי אם באזני אנשים אשר ידעו להשיב דבר, אי לזאת אחדל מדרכי אז והמכתבים אשר ערכתי יום יום לאהובי נפשי המה יספרו קורות ימי חיי האחרונים ויראו לכל לדעת כי לא רק בתעותי במעשי מבלי דעת מה טוב, תועה הייתי, כי אם גם בחשבי כי כבר אדע שגעוני ועת היא לי להורות דרך לאחרים אז עוד הרבה יותר תועה הייתי בדרכי החיים.

ב.

פאריז יום ה׳ לירח ד׳.

אחות יקרה!

כי שמעתי בקול הרופא ואעזב אותך ואת הבית אשר בו איר הדיש נראה לי וגם שערי צלמות נפתחו לקראתי, אשר בו כלוא הייתי בערשי על עון שעויתי ואשר שבתי וקמתי

בעזרת הרופא ההוא, אשר יעשה מלאכתו כחובה עליו ולא יבדיל בין צדיק לפושע; כי שמעתי בקולו לשוב ולראות את התבל והחיים עליה לא אנחם עוד. רבות הגה לבבי בטרם בא לי השבר הגדול, רבות חפצתי לעשות ואתקוטט תמיד בהמקרים אשר עצרוני ובהמחסור אשר שם אסירים על ידי, הבה אנסה נא עתה בצאתי שנית לאור באור החיים בלב מלא דעת מה המה החיים ודרכיהם, אנסה ללכת ישר לבל אעשה מדחה. האמיני לי, אחותי, כי לא למען אשוב ואחלים גויתי, לא למען אפיח חיים חדשים בעצמותי היבשות הרימותי רגלי לשים לדרך פעמי. הרופא יעצני לרחיק נדוד למען ישיב רוח ארץ אחרת את נפשי והאנשים השונים ודרכי הארצות השונות יקחו לבי וינשוני את יגוני ומכאובי, אבל אני לא כן דמיתי, אני ידעתי כי חרש הנשבר לא יהיה לכלי, אבל גם הוא יסכון לפעמים לאיש אשר ימצא חפץ רק בחרש הנשבר, כי על כן לא אכחד ממך, אחותי, כי לא למענך בחרתי שנית בחיים. גם לא ל מ ע נ ך אשר לוא יכולתי להברא שנית ולהיות לך אח בכל האחים, אח בשמחה ובצרה, אח נאמן אשר יסוכך על אחותו ויעיר עליה באהבה, אח הראוי להיות אח לאחות כמוך, כי אז אחזתי בחפץ לב ובשמחה בכל צרה ופגע ומכאוב אשר יבואוני בחיי האלה אם אך ידעתי כי המה יובילוני לחיים אחרים, חיים אשר בהם אחר אהיה, אבל מדעתי כי באלה לא תקרינה, כי אם אתהלך עוד כצל על פני האדמה, לא אתן ולא אוסיף לך מאומה, כי רק אח אובד כאשר איש אובד הייתי, מדעתי זאת אמרתי אך הבל הוא לתת ידי לאחוז שנית בחיים ל מ ע נ ך. לך דרוש לא חרש נשבר כי אם כלי טוב ושלם כמוך, לא למענך כי אם לאנשים נדכאים ושפלים, אובדים ונתעים כמני, אולי אצלח להם ובכן נתתי ידי שנית להחיים.

למרות רצוני אשחק בזכרי כי מעת אשר נפקחו עיני לראות נכוחה שפכתי בוז והרפה על אלה השטים אחרי הבלי שוא, המאמינים בגלגול הנפשות הנענות אשר אחרי חלצ:

(התועה ה״ד)

המית מהמעמסה אשר שמו עליהן החיים עוד תשיבנה ותיספנה למציא משכנות במסתר עצמות ובשר ותתגלגלנה עלי האדמות אשר עזבו למען הרגיז רוח ונפש רואי החיים, ועתה האם לא כאחד מנהן הנני? האם לא גלגול הנני המתהלך על פני תבל אחרי מותו? מי יודע אם לא ארגיז גם אני הנפשות אשר אליהן אקרב ואשר למענן בחרתי שנית בחיי גלגול?

מכאוב לבי סר מעלי זה ימים אחדים ואשאף רוח כמו בימים ראשונים, גם המסע על התעלה עד בואי אל חוף ארץ צרפת לא הֵרַע לי, אף כי בסופה וסערה היה דרכי, האניה נמוטה תמיד אל עבר אחד כמו חשבה לנפול ורוח חזקה הדפה בלי חשך ורב היושבים על גגה נעו ונדו כשכורים, וגם אלה אשר הסכינו מאז לעשות בים דרך לא יכלו עמוד על רגליהם, ורק אני לבדי החזקתי על עמדי ואבט נכוחה אל הגלים המתפרצים אל המכסה כמו נרדפים המה מפני הרוח ויבקשו מסתר למו בחברת בני האדם, חסרי לב! והמה לא ידעו כי יד כל הרוחות הרעות לא תמצא און לה להרע כאשר תרע יד אלה הנדיבים אשר להם יחושו מפלט. אני עמדתי על עמדי ולבי רחב מרגע לרגע כמו שש לקראת הסערה, כמו אך היא חֲבֶרְתּוֹ אשר בחברתה ימצא נחת, כמו החיים עלי אדמות זרים המה לו, אך לשחות ולחצות עד צואר במצולה שם הוא מחוז חפצו. ובהשעני על מעקה האניה ובהביטי אל הכיר הנפוח ובחדור עיני להשקיף מבעד הקצף אל התהום לראות את היד הנעלמה אשר תרתיחנה, חשתי כמעט יד נוגעת בי ותמשכני אחריה. הידך היא שפרה? האם הכרתיני? האם חכית כבר לקראת בוא אלוף נעוריך אשר יעדו לך ותלאי לחכות עוד בראותך כי הוא הוסיף שנית לבגוד בך וישב על עקביו לתעות בדרכי החיים בעמדו ברגל אחת על מפתן שער השאול מקום מגורך, כי על כן מהרת לקדם פניו? עצמותי רעדו ואסוג אחור. זה כביר לא רעדו עצמותי, האם יד הנחם נגעה בהן או אולי יד הרופא היא אשר חזקה עלי להחזיקני בחיים כל עוד אשר נשמה באפי?

מעת אשר באתי פאריזה סר כמעט לחץ לבבי, גם אוכל ואשתה כאיש אשר לא ידע כל מכאוב, אף כי אשב רב היום בבית ואשמור לעשות כאשר צוני הרופא. לא כעיר לנדון אשר כלה רק עבודה ומעשה מלאה – העיר הזאת. פה יגדל שאון החיים משאון העבודה והעמל ברחובות הגדולים; ההמון ישק בם כמשק גבים וקול שחוק ותרועה ישמע מכל עברים בטבור העיר אשר אולי על כן היתה העיר הזאת לאבן חן למשוך אחריה לב בני ארצות אחרות אשר יבקשו תענוגות החיים, כי אמנם אין עיר אשר בידה להשביע תענוג כהעיר הזאת. אבל לבי לא יונה אחריה, את ההמון וההמולה הגדולה ברחובותיה לא אוכל כלכל, גם עם הארץ הזאת לא יקח לבי. העם היושב בארץ הזאת רחוק הוא מעם בריטאניה כרחוק שמים מהארץ. איש בריטאניה הנהו כשור לעול ויעבוד בחפץ לב עבודתו למען יעבוד, אשר כמעט אוכל לגזור אמר כי לולא שלמו לבריטאני, אשר הסכין לעבוד, בעד עבודתי כי אז עוד מכספו שחד למען יתניה לו, ובן צרפת יעבוד אך למען ימצא שכר. החפץ למצוא שכר ולאסוף כסף יביה רוח הצרפתי והוא ישביח כל חפץ אחר וכל תאוה אחרת בלבו, גם הגאוה אשר היא רוחו תתרפס לפני הכסף, ובעת אשר יאמר למצוא משכורת ישפיל גאותו וישח עד עפר לעמתך, ואך תסב פניך ותעזבנו יאריך לשון למולך. פה תמצא כרגע מסלות כל בית אם אך מחלצות תלבש, כנגיד יקרבוך בכל מקום בואך ואהבה ואחוה תשמע מפי האיש אשר זה עתה נודעת לו. מה גדול ערך אהבה ואחוה כזאת הלא תדע לערוך. כקש נדף יהיה הצרפתי, בין רגע ללהב שלהבת ועד ארגיעה יהיה לאפר, אכן הבריטאני הוא כאבן ינוח זמן כביר וגם אם באש תביאנו לא יחם כרגע, אבל בחמו אז לא ידעך זמן כביר. הבריטאני לא ימהר לתת ידו לך, לא יביאך ביתו ולא יושיבך אל שלחנו בלתי אם בחן יראה דרכיך, אבל אם בו קרא לך אז הוא משענת עולם לך, אז אהבתו בל תמוט, גם אם תדרוש ממנו קרבן רב.

(התיכה ח״ר)

האנשים האלה לא ימצאו חן בעיני, ועל הצמידם חנף והרבותם חלקות לא אוכל שאתם. מה הרבו כל בני איירופא להשחית דרכם ואפסה כל אהבת אמת ואהבה ואחוה נאמנה, הנה הארץ הזאת ובניה יתנו עדיהם, כי היא היתה לצבי ארצות ובניה לאנשי מופת. ימי שבתי בזה לא יארכו.

את אהובנו הרופא פקדי לשלום בשם

אחיך.

ג.

י"א לירח ד'.

אחות נעימה!

נאמנים דבריך כי לא אדע נפשי, כי אמנם לא פללתי כי עוד תכסף נפשי, כי לבי ידע עוד תאוה וכי רוחי ימצא גיל, וכל אלה ראיתי היום בבוא מכתבך לידי. אני חכיתי שלשום כל היום לקראת מכתבך וברדת היום נעצבתי על התוחלת הנכזבה ואתמול חכיתי בלב מלא תאוה לראות את דבריך והיום ששתי עליהם מאד. אבל עצתך לי לְהִשָּׁאֵר עוד בארץ הזאת ולשום לבי אל הפאר וההדר אשר פזר לה הטבע ביד נדיבה, לשיש בפעל כפי הבריאה אשר הבדילה לה ארץ ותשם עיניה עליה לטובה, עצתך זאת לא תקח לבי, כי אם אמנם אודה לך אשר אולי שגיתי בחפזי במשפטי על בני האדם לאמר, כי כלם סרו מהדרך הטוב, יען כי בוחרים המה בדרכי בני הארץ הזאת ואולי לך הצדקה כי הארץ הזאת תהיה למופת יען כי כן עָשָׂה הטבע ומי יפר חקו, וכאשר יִמָּשֵׁךְ לבנו אחרי עינינו בראיתנו פנים יפים עוד בטרם הרבינו חקור אם להפנים היפים גם לב טהיר, ונמהר לשפוט לטובה משפט האיש אשר לו תאר ונחליט כי גם לב ישר ורוח נכון לו, וגם אם לא כן הוא לא כרגע תפקחנה עינינו אשר הֻכּוּ בסנורים על ידי אור היפי לראות נכוחה וצדיק הוא בעינינו משבעה צדיקים נאמנים אשר לא תאר להם, כן גם ארץ תמשוך אחריה עין ביפעתה והלב ילך שבי אחרי העין ונהלל גם את אשר נחלל, ואולי תצדקי כי לא רע לב בני האדם יסיתם לשים את הארץ הזאת

למיפת כי אם טובָה, אשר בה חננה הבריאה, היא לה לצבי תפארת, ואם גם אודה לך אשר אולי העברתי הגבול במשפטי הרע, ורק יען כי החיים היו עלי למשא, על כן אמאס בכל הבוחרים בהם, ואחרי כי חיים יראו על פני העיר הזאת ויושביה, לכן המה בעיני כמו לוא משחת מאיש מראיהם ואשגה במשפטי לרעה כאשר ישגו השופטים לטובה יען כי ישישו על החיים האלה ויאמרו להם יפי וחן והדר, אבל אחרי כל אלה לא אמצא אני חפץ בארץ הזאת כאשר לא אשיש בעיר הזאת, כי אני הסכנתי מעודי לשיש לא על יפי הטבע, לא הרים רמים וגנים נחמדים, לא תעלות וברכות מים אף לא כל חמדות בני האדם כאלה לקחו לבי מעודי, עליהם אשתומם ואתפלא אבל לא אשיש, כי אם חברת בני האדם היתה בעיני תמיד כמקור החיים, אני לשמוע ולדבר היה תמיד כל חפצי ולא להתבונן ולהחריש. ומה אתבונן אל פעל הטבע האלם אשר לא יפתח פיו ואין ידים לו לעשות מלאכה בחפץ הלב ועל פי מעלות הרוח. אני חיים וחפץ אבקש לראות, ולולא בקשתי זאת מאז כי אז אולי לא נדחיתי ולא נתעיתי ואהי חי בכל החיים, לא כצל עובר. חיים וחפץ בקשתי ובאשר לא מצאתים התעוררתי ואקצף, ותכלית ומטרה אותה נפשי ובאשר לא באתי עדיהן המה לבי כהמות ימים, ועתה בשיבי להתהלך בחיים האם דרך חדשה אבקש לי? הן לא שבתי ונולדתי ולא כילד קטן אוכל לבחר היום בדרך, אני אוכל רק לשוב ולעבור על הדרך אשר הלכתי בו ולהתבונן שנית אל מערכי לבי ולראות ולבחן אם היתה ברוחי נכונה, לכן לא לי הארץ הזאת ותפארתה. לא אביאנה עוד במשפט אך גם לא אבחר להתבונן אליה.

במכתבי השני אודיעך אנה אשים פני. לאוהבנו הרופא אמרי כי פחד שוא הוא אשר יפחד פן אונה מאד אחרי תענוגות העיר הזאת וארע לנפשי, פן אחר שבת בבית משתה או בבית משחק ושיר. הנה אחרתי שבת בבית המשתה אשר בו שתיתי מציתי קבעת כוס הפנעים, ועיני רוו עד בלי די מכל מחזה

כזב אשר ראו משחקים יום יום בבמה הגדולה, אשר איש איש ימצא לו מקום בה והוא המשחק, הוא המתבונן, הוא השוחק והבוכה, המהלל והשורק בשפתיו בבוז גם יחד . . . רבת שבעה לי נפשי כאלה ומכאובי נאמנים.

רוח בני הארץ כים נגרש זה ימים אחדים, ריב להם עם בני אשכנז, מלחמה וקשת וחרב כל פה מלא, ריב יקראו בראש כל חוצות. כאש מתלקחת אחזה בכלם יחד וברגע אחד היו ללהבת שלהבת. נפש כלם תלהט מלחמה לצאת לקראת נשק להשיב מלחמה להארץ אשר תקנא בה כי השגתה חיל בימים האלה. קש נדף המה ולהבת תאחז בם מבלי משים. הן זה לא כביר נפלגו בחפץ לביהם ובמעלות רוחם למפלגות אין קץ, ושונאי המלך רבו מאד בה, כמרצח, כשופך דם ומפיר שבועה הוא ל״ב בני העיר, והוא ואשתו נעות הלב המה נגינת כל העם אשר ירונו בחדר משכיתם, כי ביד חזקה הוא רודה בהם וישפל גאותם עד לעפר וברגע אחד הפך לב כלם לאהוב אותו ולכבדו, כמו לא רמס ברגל גאוה על כל משפטיהם, כמו לא הפיר כל חקי החפש וירדה בהם בפרך, כמו לא משך את גנבים ידו ויגזול מכסף אצר המדינה בחפצו, כמו לא כעבדים נבזים ושפלים המה כלם יחד בעיניו אשר לא יפנה לא לעצתם ואף מזעקתם יסיר אזנו. עתה הוא מהלל בפי כל, ינשאוהו על שפתים ודבר גבורותיו הרבות ישמיעו בראש כל חוצות. ברגע אחד שכחו כל אשר שמעו מפי אויביו ואשר האמינו בדבריהם, כי הוא לא הראה מעודו לא גבורה במלחמה ולא עצה ומזמה נאמנה, כי רק במרמה יסד לו כסא יבחש יסובב עד היום כל השמעים בקולו ואלה אשר לא יאבו ולא ישמעו — פיהם ימלא עפר וידמו סלה. כל אלה שכחו ויהי לנעלה לראש וראשון, ועל גבם יתנוהו לעבור היום אל הארץ הזעומה אשר צלחה לה להרים אך מעט את ראשה. נעוי לב! ואתם התפארו כי עם חכם ונבון הנכם? טובים מכם החסידים המאמינים בנפלאות הצדיקים ובבחם לאלוה, כי מרם שקר ידבר בזב ממרום בשם אל אלים, ומי

יַעֲלֶה שמים לראות אם שקר על לשונו , והמתעה הזה יפיח להם כזבים אשר עינים להם לראות את כזבם ואין רואה ואין מתבונן , לכן יוציאו בניהם לטבח וכספם לבהלה ודמם בראשם .

אולם בכל זאת ירוח הלב בראותי כי עם כלו יתעורר פעם אחת וחפץ אחד יהיה ויקימהו על רגליו , כלם כאיש אחד חברים . בעת הזאת המה כלם כאיש אחד ; רוח אחד ומחשבה אחת לכלם . ליא כן היתה לעמי כי אז אולי לא הֵרַעָה לו גם מרמת מוריו לשקר .

עד בוא מכתבך אחכה פה

אחיך .

ד.

כ"ד לירח ד'.

אחותי !

אני אמרתי כי אכיר רוחך ואדע את כל לבך ומכתבך אחרת הורני . אַתְּ אחותי תהיי למליץ יֹשֶׁר להאיש הזה , אשר מבית האסורים יצא למלוך במרמה ובכחש ? הוא אשר בבגד בוגדים מאין כמהו בגד באנשי בריתו , הפר שבועתו לעין השמש וַיִּרְבֶּה שוד וחמס ורצח לעין כל , גם את רעיו לפנים אשר עזרו לו לעשות מלוכה שלח לארץ תחתית או לארץ גזרה להקבר חיים , וכל נבלה , כל אשמה תכסה על לבישי ארגמן , ואשתו העורה על יד ימינו הרבתה לשחת בממלכה , הם יגבו דים מאוצר המדינה ועל העניים הפועלים ינוח משא חמס , ועל כל אלה תסלחי להם ותדברי גם טובות עליהם ! אם אמנם ידעתי כי ההולכים לפניו המושלים מבית בורבאן , המשפחה הרעה אשר גם שמה להגא לכל איש אוהב יֹשר ויודע קורות הדורות , כי המה העמיקו שחתו עוד יותר מבית בּוֹנַפַּארטֶא , אולם הבואת יצדק מרצח יען כי עוד שני לו אשר רצח וגזל יותר ממנו ? ובלעדי זאת תרבה חטאת האנשים האלה הרבה יתר מאשמת בני בורבאן . המושל הזה , ידע כי לא לו המשפט לדכא ארץ , הוא הלא יכיר כי אך במרמה וכזב , בגליו ועשק הצליח לשבת לכסא והוא יכביד עלו בהחולבים

(התיבה הי"ר)

לפניו ואולי עוד יותר, והעם הזה יֹאֵל להמשך בחכה אשר שם באפם! העם הזה אשר יתפאר בחכמתו על כל העמים יהיה למשחק בידי איש מרמה ואין רואה ואין מבין. זאת היא חטאת הגאון וזה פריו! הוא יאכל סביבו בלב מצא קן לו כעש עדי יהיה לברות לו. השועל הערום ראה כי אין דרך אחרת לו להמלט, כי עיני זקני הצאן נפקחו לראות כי הוא שם שמות במשפחתם, כי ישא לאחת אחת את העלות ויגרם עצמיתיהם, כי יאכל על ימין ועל שמאל ושפתיו מגאלות תמיד בדם בניהם, וילונו בסתר אהלם ויאמרו לפרוץ ביד רמה, והנהו מתהפך בתחבולותיו ויראה להם מלחמה מרחוק: עדר צאן אחר יראה להם ויתעם להאמין כי למלחמה המה נועדים, והנה כלם יחד ימשכו אחרי מזמת תרמיתו ויוציאו בניהם להרג!

מה לבני צרפת אם יעשו בני אשכנז חיל? למה להם להרים קולם בכל עת למען יֵחָשְׁבוּ כגבורי הארץ? מה תתן להם המלחמה אם יצלחו בה? הלא אך מסים חדשים, ויד מושלם תעוז עוד יותר אם תעשה חיל במלחמה ויהיו כלם יחד כעבדים נבזים בעיניו, ואם תשפל ידם בשדה המלחמה אז הלא אוי אוי להם. הן לוחמיהם לא ישאו לפשעם ולזדון גאותם כי יקראו מלחמה על בלימה רק להגדיל שמם – ואת כל אלה לא יזכרו והנם מתהללים כמשגעים בכל רחוב ובכל בית משתה. חרב! חרב! ישמע בכל מקום מועד ובכל גן ובכל בית אשר אך אנשים אחדים ימצאו בו. המשחק בבמה יעזוב פתאם שיחו וישא מלחמה על שפתיו והנהו נערץ ומהלל בפי כל. עתה אראה ואבינה את אשר לא בינותי עד כה, גם אני אמרתי תמיד כי יתרון הבשר דעת דרוש לאיש למען תמצא ידו לנהל עדה או עם כלו. שקר הדבר! לא חכמה ותבונה גם לא אֹמֶן אך מרמה מעט תעש כל אלה. כל משחק בבמה, אשר יראה כי אזלת ידו למצוא מסלות בלב רואי המשחק, כי לא ניב שפתים ולא דעת לו להפליא לעשות לעיני רואיו, יזכיר בשם ארץ אשכנז ויבטיח כי עד מהרה תהיה הארץ הזאת והעם אשר בה למרמס לרגלי חיל צבאות בני צרפת וברגע

אחד והנהו נשא על כפים, ימחאו כף ויריעו כמו לוא בדבר שפתיו לבד הֵשַׂם כבר מחצית הארץ הזועמה. אל דרך המושל למדי, כאשר הוא הצליח לשבב לב כל העם אליו בפעם אחת אחרי אשר נבאש כמעט בכל הארץ, בדברו חלקות לעמי ובאמרו להרים לו קרן לבל יגבה לב עם אחר לְהִדַּמּוֹת אליו, כן עושים כל בני מרמה אשר קצרה ידם מעשות להם שם ומנחול כבוד בחכמתם, כי יעשו חנופה וישאו ברנה אלומותיהם, והעם הפתי יאמין לכל דברי המשחק בבמה כאשר ישמע בדברי מושלו, ולא דעת לו לראות כי אך למען צבור כסף יקרא את הקריאה הזאת וכי יבא לארץ אשכנז אז גם שם בדברים האלה ידבר אם אך תקוה נשקפה לו לראות שכר לעמלו. אם רק מרמה ועז פנים נתנו לאיש אז יצלח למשל. כן ינהגו ראשי הקהל את עדרי עירם וכן ימשלו הצדיקים ברבבות אנשים, והעם כבהמה בבקעה ימשך אחרי כל איש אשר ידע לשים חחים בלחייו, ואין יתרון לעם מעם ועדה מעדה.

גם אחינו בני ישראל יהמו ויתגעשו ונפשם תריע תרועת מלחמה ככל עם הארץ ואולי עוד יותר, ונכונים המה להביא כל קרבן. את שנים שלשה דברתי ואשתומם לשמוע כי גם המה בבטחה ומנוחה יפיחו לקץ כי עוד מעט ותשבר זרוע ארץ פרוסיא עד לבלי קום עוד. האם בסנורים הֻכּוּ האנשים האלה, כי לא את עם פרא כיושבי אלגיר ולא את עם אֹבד עצות כבני מעקסיקא יערכו מלחמה, כי אם את עם אשר חיל צבאותיו עשה לו שם גדול ונורא, ואם אמנם גדול ורב הוא חיל עם צרפת הרבה יתר במספר ואולי גם בכח מצבאות פרוסיא, אבל בכל זאת, הן לא מפי אל עליון שמעו כי להם הנצחון ואיך יבטחו כלם יחד ?

איש נכבד מעמי מיושבי העיר הזאת בא אלי ברגע הזה ואחדל מכתוב ובמכתב השני אכלה את דברי.

אחיך.

(התועה ה"ד)

ה.

יום ו׳ לירח ה׳.

אחותי !

כברק בליל אפל האירו דבריך את עיני. אמנם לך חכמה לשפוט. צדקת מאד, אחותי, במשפט אשר חרצת; אמת הדבר כי לא רק רוח המושל עלתה על כל העם ותחית רוחו לצאת למלחמה, כי אם גם ריב לאמונה הוא. לב בני צרפת ההולכים כעורים אחרי האמונה הקטולית יכסף מאד לבער את האמונה הפרטעסטאנטית מן הארץ. החפץ הזה נטוע בלבם ואם גם לא ישמיעוהו כי חרפה היא היום לשאת חרב בעד אמונה ודת, אבל החפץ לא מת בקרב לב העמים ואם גם בשם אחר יכנוהו, בשם ריב־משפחות; אולם את אשר אמרת כי „הבטחון הוא מחצית הנצחון" ועל כן תהללי את הצרפתים על כי בבטחה ילכו לקראת נשק והיא תתן אמץ לב לצבאותיהם לעשות גדולות, כי גם לקול רעמם במכתבי העת ירעדו האשכנזים ואיש לרעהו יחילו וכה יהיה גם במערכות הצבא: זה ילך בטח וירד לפניו אויבו וזה יצא בנפש מרה וישוב על עקבו בראותו מגור מסביב. — בזאת אמנם לא תצדקי ואני אחרת אשפוט. ראיתי רבים כאלה אשר אך במורא ופחד בקול גדול ובפה דובר גאוה יאמרו לשלוט, גם ידם תמצא לשלוט אך על נבערים בעם, על אנשים אשר בהמה המה, ואם באיש דעת יאמרו לשלוח יד אז יהפוך כרגע שוליהם על פניהם ויהיו לזועה ובזּת. לא אל עם קטן ודל אשר לא נסה כחו במלחמה ישאו היום חרב, לא על ארץ בעלגיען המצעירה יתנו בקולם כי יחתו, אף לא לארץ איטאליה הקרועה לקרעים ידברו רהת כי ישמעו ויפחדו ויסוגו אחור בבהלה, הנה אל עם עז בדעת וכח, אל עם מְלֻמַּד מלחמה, אל עם מר נפש אשר לא ישכח לנצח כל הֶרַע האויב הזה בארצו, עם אשר עוד יזכור את הפרצים אשר פרץ בו אויבו זה מני אז, אשר בפרצו אל ארצו הֵשַׁם בה שמות באכזריות מאין כמה. לא כגבור מלחמה מנצח את אויביו רדה נפוליון הראשון בעם הזה

אשר כבש, כי אם כזאב ערבות בפרצו לעדר אשר ישתה הדם ויגרם העצמות, לא חשב אדם ולא ידע משפט; ובבא עתה עתם אף הם להשיב מלחמה שערה אז כגמול ידיהם ישיבו להם, ומי יודע אם לא תהיה להם גאותם ורום עיניהם להצרפתים לראשית מכשול ושפלות רוח הפרוססים אשר בחיל ידברו יהיה להם למגן וצנה, אלה בגאותם יתהוללו ויאבדו דרך ואלה בפחדם יזהרו וישמרו נפשם. ואף עוד זאת נדע אשר כל איש הבוטח מאד בחכמת לבו ובכח ידו בטרם יצא לפעלו הוא לא ימצא ידיו בגשתו אל המלאכה, לא כן האיש אשר ישקל את העבודה לעמת הכח ואת הכח ימיד על פי המקרים אשר יוסיפו או יגרעו ממנו הוא ילך נכוחה ויגיע עד תכליתו. אמנם יש משחק בקלפים אשר כל הונו יתן בפעם אחת ואלף פעמים כמהו ימצא ברגע אחד, אך מוצא שלל רב כזה בשחוק בלי משפט ודעת רק בהבטחון לבדו הוא אחד מאלף, ותשע מאות ותשעים ותשעה ידודו ללחם וקרעים ילבשו או יביאו כדור מות בלבם. גם העם הזה אך כמשחקים בקלפים המה בעיני. מה להם למלחמה הזאת? הן כל איש יראה כי אך עלילות ישימו, תנואות יבקשו לחרחר ריב. נפשי להאלמנות והיתומים תזעק, אשר בפשע אוהבי כזב יהיו עדי אובד.

בראותי כל אלה אקוט בפני על כל הרעות אשר טפלתי על עמי, כי אמנם גדול אשמת מנהלים באלה אשר ינהלו בשבטם אלפי רבבות אנשים אלף פעמים מכל העונות והאשמות אשר ראיתי בבני עמי, ובכל זאת לא יאשמו אלה ורבים יתברכו בהם, ועוד יעיזו מצח לדבר גבה ברום עינים לאמר כי בדור דעה הננו חיים, בדור משפט והפש, בדור טוב מאבותיו. שקר בפיכם! לוא קמו אבותיכם כי אז אולי מאנו לתת יד למרצחים נבלים כמכם. הוי עליכם פתאים גאים חסרי לב!

תרועת המלחמה תצלצל באזני כל היום עד כי גם לבי מלא תרועת מלחמה ואלה המה דברי, אף כי רבות לי

להשמיעך, אך אעזבה זאת לעת אחרת ועתה חיי שלום וכתבי לי לבירת בעלגיען כי שמה אשים פני ביום מחר.

ו.

בריסעל, יום ט' לירח הששי.

אחותי האהובה!

ידעתי עצבך ודאגתך עלי אחרי כי זה יותר מירח ימים נסתם חזון ממני; אבין הגיגך במכתבך ואאמין לך כי לוא ידעת מקומי כי אז מהרת אלי מבלי שים לב אל פחד המלחמה, אבל זה לעגך שתלעיגי לי ותאמרי כי דמית אשר מרוב אהבתי להאשכנזים יצאתי גם חוצין במלחמתם, בזאת אמנם לא צדקת ותכאיבי לבי מבלי משים. הן משפט לא אהבה הוא ואני אך משפט דברתי ולא אהבה או איבה נתנו דברים בפי, ואם גם אַתְּ תחשבי לי דְבָרַי לדברי אהבה להאשכנזים אז הלא לא יאשמו הגאים הזדונים אשר שמוני בבור חנם...

אולם שכחתי כי עוד לא תדעי עד מה, עתה אוכל להשמיעך פשר דבר ולא אפחד פן תבהלך שואת פתאם. ביום ההוא אשר אמרתי לעזוב את פאריז ישבתי בחברת אנשים רבים באחד מבתי המשתה הגדולים ואף כי כבר היה לי לזרא לשמוע כל היום שיחת השותים יין למכביר ועז ונצחון על שפתותיהם, בכל זאת הקשבתי היום רב קשב כי באה השמועה מהנצחון הגדול, הראשון אשר נצחו הצרפתים באשכנז ואחד מהם הניס רבבות מחיל אויביהם, ידם עשתה חיל בַּקְּרָב הראשון עד כי כעת תמצא ידם לחשוב את הימים אשר יארכו עד באם שערי ברלין. גם דבר גבורת יורש העצר, אשר עד הנה היה למלה בפי כל וכל אוהבי לעג ולצון שמוהו למטרת חציהם עתה היה אף הוא מרום ונשא. בדברם ובהתהללם כה חד לאחד אמר אחד היושבים כי יפריזו מאד על המדה כי אמנם העיר וויסענבורג אשר על ידה נלחמו לא עיר מבצר היא אף לא צבא רב היה שם כי אם כשמונה מאות

מחיל אשכנז נשארו בעיר לשמרה ואיכה הרבו בהם מכה לאלפים ? – עוד המלה בפי האיש והמון רב התנשא בסופה וסערה וימלאו פניו קלון ואחדים בקשו לעמוד לימינו ואז התגעשו כמשגעים ויתנפלו עליהם ויכום מכה אכזריה ושומרי העיר באו ויובילום אל בית הבור כי אשכנזים המה מרגלים את הארץ. לשוא קראו בחוקה כי בתים להם בעיר הזאת ובתי מסחר ומלאכה ולא גרים, שומע לא היה להם כי הובילום בחוזקה מבלי פנות אל דבריהם. אני ישבתי בכל עת המבוכה ולא דברתי דבר אף כי ידעתי כי מישרים דברו האשכנזים, כי אני קניתי לי בכספי מלא מכתב עתי אשכנזי (אשר לא יתנו להם כעת מעבר אל הארץ, לבד מאלה אשר בעד ארץ צרפת ידברו טובות) ובו ראיתי כי לא כן דברו, אך בראותי כי גזל משפט נעשה לעין השמש אמרתי אף אני חלקי כי לא טוב הדבר לְעַוֵּת משפט, הן הרשות נתונה לכל איש לחשוב כהעולה על רוחו, ובית המשתה הן לא שדה המערכה הנהו כי יפחדו פן ירפו ידי הלוחמים – ועל הדבר הזה באתי גם אני עד בית הבור כמרגל, ומי יודע כמה ארכו ימי שבתי שם, ואם יצאתי עוד לאור החיים, לולא קם לעזרתי ציר ארץ בריטאניה ובעמל רב הצליח חפצו בידו להוציאני לחפשי, למען אעזוב ביום ההוא את העיר בלוית שומרים עד הגבול – עתה אשחק בלבי על מעשי התעתועים האלה, כי כמשגעים המה בעיני אבל אז התחמץ לבבי מאד ודמי רתחו על העול הנעשה לעין השמש וקצפי זה הביא לי כאב ראש נורא מאד ולרגלו גם מחלת לב, אשר ענו נפשי יותר משני שבועות ולא נתנוני לאחוז בעט לכתוב לך עד מה.

הראית מה המה אלה בני הנצחון עושים? ואף עתה כאשר יבאו יום יום שמועות רעות משדה המערכה, כי חילם יסוג אחור וְיַכֶּה שוק על ירך בכל מקום פגעם באויביהם, בכל זאת התדמי כי רפה כח גאותם? כי לשונם לא תהלך עוד בגדולות וכי לא יספרו הימים עד באם ברלינה? אך לא! מכתבי דעת אשר להם יַתעום גם היום בשקרים וכזבים ובכל

מקום אשר חֻגּוּ שַׂק על ירך ישמיעו להם נצחון גדול, ואם עוד יוסיפו לנצח כה במלחמה הזאת אז אספוק מאד אם ישאר להם שריד מכל חוגרי כלי נשק. זה הוא פרי הגאוה ואהבת הכזב, דמי בניהם מוגרים כמים והמה ישישו ויתהוללו. האם גם בזאת יאמרו לתת חתית בלבב אויביהם? האם בשוררם בבית שירי הללויה על הגדולות אשר עשו צבאותיהם יחיו מתיהם ושוכני עפר יקיצו לקול התרועה לצאת שנית לקראת נשק? כשכורים יתהוללו עדי יפלו ודמם בראשם!

אולם אל תחשבי כי הדבר הזה העלה חמתי עד לבלי נוד להעם הזה, נהפוך הוא! לבי ידוה במאד מאד כי בני האדם לא ילמדו להשכיל, אך הבל יתפאר דור דור כי יחכם מאבותיו, כי אין יתרון לדור האחד על רעהו, התאות תמשולנה באיש ובעם יחד, חטאת גאה וגאון תוריד ותשפיל עד עפר גוי ואדם. איש מרמה יסבב בכחש כאחד ברבבות וישיבם עד דכא, ומה יועיל להאמללים אשר נגזרו מידיו אם גם אשמו בראשו ישוב ביום מפלתו? היחיו אלפי המתים על שדי קטל אם כל הארץ תריע תרועה גדולה על הבוגד: רדה והשכבה את ערלים?! הוא בזדונו והמה באולתם יחד על עפר ישכבו, ומי יודע אם לא עוד יקום ויתעודד ברב מזמותיו? חן לישוא יְפֵה עָם — מוסר לא יקח ואם אך ישכח רגע את המכות אשר הֻכָּה ברב אולתו ישוב וינהה כצאן תועה אחרי מורה מתעה. אמנם מה אשתומם על העם הזה אם הלך אחרי ההבל ויהבל להאמין כי מרום ונשא הוא על כל, אם גם בני יתר העמים כה יחשבו; אם אדבר את איש והיתה ראשית דברו תהלה להצרפתים ותקוה טובה כי עוד תרום ידם, עד כי גם את הנעשה לא יראו ויכזבו במראה עיניהם. הנה כי כן הוא ארח החיים, אם תחפוץ להיות מרום ונשא, אז הלל את נפשך בכל אשר תמצא ידך ואם בתחלה ילעגו לך אל תבהל כי לא יארכו הימים וכבודך יפרח. איש גאון ישא ראש ויעריצוהו וענו לב ישפל וישפילוהו, כי בני האדם עוד טרם ידעו משפט; יבוא איש וידבר בשם האלהים ויאמינו בו, יתנשא

איש ויאריך לשון בשם כחו וכמו נגיד יתנוהו.

לב רב העמים יגהה אחרי הצרפתים ועל זאת לא אתפלא, כי אמנם העם הזה היה כבר לשם ולתהלה ולתפארת בעת אשר ארץ פרוסיא התנער זה עתה מעפר, ווה דרך כל האדם לכבד את העשיר ילבוזות את העילה פתאם משפל מצבו, כי יקנאי בו. בני האדם למרות כל תאותם לחדש חדשות אך מחזיקים בישן המה בכל כחם, לא אחד יתעורר על עשיר אשר עשרו בנחלת אבות בא לו להלל שמו וכלם יריעו כעל גנב על האיש אשר בכח ידו עשה לו חיל, אף כי יתר שאת וכביד יאתה לאיש אשר ידו מצאה חיל מאשר לאיש אשר לא עמל בהונו ורק אבותיו מצאוהו בעמל או במרמה למענו והוא יאכלנו. אבל גם אחיני העברים לב כלם יהמה לעם צרפת, כלם יערכו בלבם תחנה בעד שלום הארץ הזאת ויקללו בלבם את ארץ פרוסיא המתנשאת, וכמוך, אחותי, כן כמעט כלם יחשבו כי אך מארץ צרפת לנו תקוה נשקפה לאיר באור החפש והמשפט ואם הארץ הזאת תוסר מגבירה אז נחיה עדי אובד. אבל לא על אלה האנשים כי ישגו ויואלו לבלי ראות נכוחה יצר לי, רק עליך. עליך לשפוט מישרים! וראה זה מצאתי כי כל אלה אשר לא דעת להם בדברי הימים ולא בינה במשפט קורות הדורות כה יחשבו, רק אחד מאלף היודע בינה לעתים אחרת יחשוב.

בני עמנו נואלו כלם לחשוב כי ארץ צרפת היתה הראשונה אשר נתנה משפטים צדיקים לאחינו וישגו מאד, כי רק אל דרך ארץ הילאנד יבריטניה למדה, ובלהמה מלחמתה את עריצי מישלוה אשר הבאות וימצאו חפץ באחינו כי ילחמו על יד ימינם קרבום בשתי ידים, אבל לא עתה תקוה נשקפה לנו מהארץ הזאת ויהי להפך. בני הארץ הזאת אשר רֻבָּם מכירים המה לעבדי עולם להכהנים במקדש אמונה הקאטולית, אשר בכל דבר הבל נפשם חפצה, אשר יראו בבקר בבקר אותות ומופתים בשמים ובארץ, אשר ינהרו לרבבות לכל מקום אשר יאמרו להם: ראו שם יֵרָאֶה מופת, אשר מרביתם לא

(התיעה ת״ד)

ידעו אף קרוא כתיב ואך בני הערים הגדולות שגבו מהם, ויען כי עיני בני הארצות האחרות אך אל הערים הגדולות נשואות ובראותם את פאריז, מארשיללא והומיהן לכן יאמרו כי כל הארץ עלתה במעלות הדעת, ובאמת שפל העם הזה במצב הדעת ככל העמים השפלים, כי כהניהם ירדו בהם ולא יתנום לפקוח את עיניהם. – בני הארץ הזאת לא יאהבו את בני ישראל בלבם ואך תמצא ידם ועשו להם רעה כדרכם וכתאותם מאז. אך זאת היתה לאחינו בארץ הזאת, כי מספרם מעט מאד ולא יעלו אף ההמון עליהם, ורק בהערים הגדולות ימצאו משכנות להם ובערים הגדולות נקל מאד למצא מנוחה, כי שמה לא תמצא יד ההמון לגזול משפט לעיני השמש, ועוד זאת כי המה רֻבָּם אצילי הארץ ואילי הכסף, על כן היו שלוים עד הנה, ולא מאהבת הצרפתים להחפש ולא מרב הסבלנות אשר תקנן בלבם יעשו כל אלה. לעד נאמן תעמיד לנו ארץ איטאליה אשר רק באשמת ארץ צרפת ומושלה עוד הָבָה לרגלי האב ברומא, רק בני צרפת יסובבו עליו לבלי ילקח שבט מושל מידו ולולא המה כי אז כבר היתה הרוחת להעם האמלל הזה, ואך המה בקנאתם לאמונתם יהיו עליו כתרה ויקריבו את בניהם וכספם להמלך הזה. ואם ישוב מושלה מנצח מהמלחמה הזאת אז יטה ידו על הארץ הזאת ויכריעה וידכאה שנית תחת רגלי האב־המלך, ובשאת האב וקדושיו עמו את ראשו אז לא תהי עוד תקומה לכל מבקשי חפש ומשפט, כי גם בארץ אויסטריא אשר זה לא כביר הצלית בידי העם ברב עמל וכעס ומכאובים לתת משפטים צדיקים בארץ, גם בארץ הזאת עוד לא הכו המשפט והחפש שרשיהם, והשרים וְרַבֵּי הממלכה אויבי החפש מאז, עבדים נרצעים לקדישם, המה לא ישקטו ולא ינוחו לעקר את המשפטים החדשים משרש. ואך עתה באשר ריב להאב ברומא בארצו ישגו אוהבי החפש חיל בארץ ההיא, וברגע אשר ישוב מושל צרפת בשלום לארצו תשוב המלוכה להאב והעבדות לארץ אטאליא ואוסטריא גם יחד, ומי זה לידינו יתקע, אם לא

יוקמו מזבחות להעביר בהם פושעים ויהודים באש בעוד שנות מספר כאשר עשו לפנים בגבור יד היעזואיטים. לא מגורת שוא היא, כי לא בארצות אשר על משפחת הגערמנים יחשבו ארצות משפחות הרמאנים הנה. בארץ הולאנד ובריטאניה לא יצא משפט כרגע, ימים רבים ילחמו עדי יותן חק חדש, אך כאשר יצא לאור אז הוא כסלע איתן; לא כן בארצות האלה, פה בסופה וסערה דרכם, יוציאו משפט בשאון ויסירוהו מבלי משים וגם ארץ אוסטריה אשר אחות היא להן באמונתה, גם היא בדרכיהן תבחר.

אמנם רבות סבלו בני ישראל בארצות גרמניה, צרות רבות ונוראות, אך בהן יחל עתה אור החפש והמשפט לְהֵרָאוֹת ואם אך יגיה אורו אז ילך ואור בבטחה ושלום יהיה לנו, לנו תקיה נשקפה אך מארצות האלה אשר שונאים המה ולוחמים נגד האמונה הקאטולית אויבתנו בנפש, ומה לנו לשאת עין אל העבר, לנו לשפוט מההוה על העתיד. אם תגבר יד אשכנז אז יצא שם משפט אמת לאור, כי אך באשמת ארץ צרפת אשר נחרה בה תמיד היתה הארץ הזאת לקרעים ויבעלוה אדונים רבים ואכזרים, וברב עֻזָּה כן תרום במשפטה, כי לא על פי כהנים מחזיקים בתרמית תחק חקיה ולא זדים זרים וגרים בה ינחלוה; כהניה בקרבה אך לאמונה ולא לממשלה נקראו, והמה בני הארץ, לא ככהני הארצות האלה אשר המה גרים זרים ברוחם ודרכיהם לעם הארץ ואין להם ממשלה מבלעדי ממשלת האב ברומה ואין להם חפץ אחר מבלעדי החפץ להרים לו קרן וגם אם ישימו שמות בארץ מושבם לא ישימו לב, הנה זאת חקרתי בהתבונני לדרכי ארץ צרפת ובשומי לב לחקר קורות הדורות וְאַתְּ בחני דברי אלה, ולא תמהרי להוציא משפט.

עוד ימים אחדים אתמהמה פה ואז אודיעך אנה אשים פני.

אחיך.

ו.

יום השלשים לירח הששי.

אדוני הרופא אוהבי ואהובי!

חיי מידך נתנו לי ועל כן עלי לעשות ככל אשר תאמר, אף כי לא אדע עוד אם איטיב לאיש בחיי, ולנפשי לא אמצא בהם עוד כל חפץ. מאז קמתי ממשכבי הנני שבע רגז, אתעורר ואתגעש על כל דבר, מבלי אשר אשיש באשר ימצא חן בעיני, וזאת לא היתה דרכי לפנים. הירני נא אתה הסופר יצורי איש ועורקיו ועל פיהם תשמיע משפטו האם בריאה חדשה נבראתי? האם בעת חליי את אשר לא הייתי הייתי, איש אחר ולו לב אחר ורוח אחרת? או אולי עוד לא סרה המחלה מלבי, עוד תאחז בצפרניה את מורשי לבבי ותפלס להם דרך ובסורה אחדיש נעורי כקדם? אם אמנם לא אכחד כי לא ינעם לי לשוב ולהיות כבימי חרפי ולראות שנית חיי סופה וסערה, חיי נדודים וכעס ומכשיל לב כאשר חייתי, אך החיים האלה אשר נִתְּנוּ לי כיום לא אוכל כלכל. בחזקת היד צוית עלי להפרד מעל אחותי, חלקי וששוני בחיים ואשמע בקולך, כי ראיתי כי תמס אהלך בששוני עמה, חברתה לי כאור נר אשר ישמח בלחכו לשד השמן עד יסוף וידעך רגע. רבות מחשבות הרביתי מאז נפרדתי ממנה על הדבר הזה ועל עפעפי צלמות, לא אראה נכוחות, לא אדע פשר, רק זאת אדע עתה ברור כי אהבתי בלבי לא נדעכה אף בהודעי כי אחותי היא, אהבתי אשר אהבתיה כאיש זר עוד תשוב ותתעורר לפעמים והרעיש מורשי לבי ותצת שלהבת בדמי עורקי, ואתקצף על המקרה אשר נתנה לבת לאבי וכמעט אתמרמר על אבי אשר הביא עלי את הרעה הגדולה הזאת בהיותי לאב גם לה. כמסיג גבולי הנהו בעיני, כשודד נחלת שפרה עלי, ובכל זאת בעת השבי כי אחותי היא, תרחף תמונתה לעיני כמו נכריה היתה ואנשק צלמה בדמיון ואחבקנה בחזיון הלב לא כאח את

אחותו. אפחד מאד, כי לא תבין הגיגי ולא תדע רוחי, כי
אתה אשר לגלגלי הדם תביט ותספור צעדיהם ותתבונן
למרוצתם ומראשית תגיד את הרגשות אשר תבאנה לרגלן,
אתה תראה את התאוה כאד תעלה מגלי הדם הנשרף בְּחֻמּוֹ
ותפרידנה ותחלקנה לחלקיה, תביט לראשיתה ותראה אחריתה
והארה לא יהי לך למחזה נחמד ואולי גם לגעל נפש, כי לא
ישיש איש על יפי הילד היולד בראותו גיחו מרחם ואף כי לא
תנעם לו תמונה יפיפיה בנתחו אותה לנתחיה ואת עצביה
ועורקיה אשר הדם כבר קפא בהם ויהי לזועה ביד יקח, אבל
לי תֵּרָאֶה התאוה כילד פורח, כיונק משעשע, לא ראשיתה
ולא אחריתה תראינה לעיני כי אם היא ביפיה תקח לבי,
תקחנו כלו ותרעישנו לרגעים.

עתה אבין להכמתך הרבה כי ראית האותיות לאחור
והרחיקני מבית חיי רוחי, כי אמנם אספיק מאד אשר לא
נותרתי עוד יחד עמה אם לא הוספתי חטא על פשע ישגיאה
גדולה מכל השגיאות אשר כאבן מעמסה תכבדנה על לבי,
אם לא השמעתי באזניה הטהורות דבר אשר לשמעו אחז
בשרה פלצות וְתָּמַת לבבה העטתה כלמת עולם, כי אם שפלו
ידי וכחי סר, אבל התאות בקרבי לא השתו ראשן ועוד להן
תוצאות דרך פתחי פי עת תתגעשנה כסוס שוטף.

האמנם צדקו המחוקקים בהרחיקם קרובים ובקרבם אך
רחוקים? האם לא יחיו החיה והבהמה בשלוה והשקט אם גם
לא ישימו לבם לאב ואם? האמנם טובה החקה הזאת מהחקים
הרבים אשר בני האדם המציאו להם לענות נפשם? שקר בפי
האומרים כי התאוה לא תתעורר בלבנו לקרובינו! רק החקים
יבדילונו וזאת אחוה מבשרי. האין די לנו בהצרות והפגעים
אשר ידי המקרים תחלקנה לנו באפס כי עוד נוסיף עליהם
בידינו? הורני נא, אדוני! ידעתי כי תענני כי לא טוב הוא
להבנים אם יתערב דם קרובים יחד ורבות באלה אשר תמציאו
למען הצדיק את החקים, אבל אספוק מאד אם לא את ההפך
הוריתם אותנו, לוא יצאה חקה כי רק בקרובינו נתערב. ואם

גם אמת תהי בפיכם כי אולי לא טוב היא לבנים יולדו, אולם הגם שמתם לבבכם לכל צרה שלא תבא על הבנים, האף נתתם חקים לבל יראה זרע איש מֻכֶּה במחלת הנכפה או במכאובים רעים כאלה אשר אבות לבנים ינחילו מחלתם? האף אמנם נתתם חק כי יבא איש איש אל הרופא בטרם קחתו לו אשה כי יבקר את מומיו פן יוליד בנים למחלה ומדוה? או האם עלה על לבבם לאסור אסר על איש מצוק הנולד וגדל על ברכי המחסור ומהוה אין לו ומלאכה וחכמה לא למד אף כח ידיו אין אתו להחיות נפשו, לבל ירבה אביונים באדם לבל יוסיף אמללים חיים בצער ומחסור ונקיון שנים ופשע ומורא מפני חמת המשפט? מחצית האנשים ידועי חלי המה וישאו נשים ויולידו בנים ומחציתם השנית לא יראו שבר לעמלם וזרע רב יביאו לעולם, ורק אחד מאלף הוא אשר לא יד המחלה ולא יד המחסור נגעה בו, ובכל זאת איש לא ישים עליהם את לבו, ואם יאמר איש לאחותי האהובה לו יתר מכל הנשים אשר בתבל „אשתי את" אז הוא חוטא ופושע. כמעט ישתומם לבי בתוכי ואומר כי מראש ומקדם נוצר החק הזה אך למעני, אך למען דכאני באחרית ימי חלדי, או למען דכא אמללים רבים כמני, ככל החקים והפקודות אשר אך בכבלי ברזל יאסרו ידינו וישימו כבלים על רגלינו למען מרר את חיינו. המשפט בן הוא להדעת והחקר ואלה המה ראשי יריבי בני האדם, המה אבות כל פגע ומדוה. החקר יפקח את עינינו לראות את הקרוב לנו ועד תכלית הדבר לא נגיע וטוב טוב לנו לוא לא ידענו מאומה מאשר נדע אך מעט, אשר זאת תוליך אותנו תמיד שולל: הדעת קצרת ידים היא להראות את הבאות אשר תקרינה לרגלי הרעות אשר תראה לנו ובכן תלמד ידנו ללחום במקום אשר טוב טוב היה לנו לאסוף ידנו. לא אתך איש ישר אריב, אך את הדעת מוליכתך בדרך, היא הורתה אותך לפדות איש מרדת שחת, אבל לוא הראתך כי לפעמים טוב עשית לוא נתת את האמלל לעבור בדרך שאול אשר בו כבר נתמכו רגליו. גם לעזרתי חשת להציל ממות

נפשי אף חכמתך עמדה לך, אבל האמנם הטבת עשו בתתך
חיים לעצמות יבשות, בהרגיזך שכן קבר מירכתי בור
ותשלחהו לנדוד על פני תבל להרגיז נפשות? או אולי לא
עזרתי ולא טובי נוכח פניך שמת בצאתך לעזרה לי, בגזלך
מנוחתך בלילות ובשבתך מאכיל לחמך יומם, למען תתחקה
על שרשי עורקי ותהלוכותם ומרוצתם וְחֻקָּם, לא את נפשי בקשת
להציל כי אם לבחון ולדעת מה רבה חכמתך ומה כחך להחיות
מתים, ואני אך כחמר על האבנים הייתי לפניך? האמנם כזאת
חשבת? דבר אמת השמיעני, נפשי תמאן לטפול עליך חטאת
כזאת; אבל אם כה עשית ינוח לבבי כי לא את הדעת עוד
אריבה, כי אם את אלה אשר עשיה לבלי חפץ לחפץ נפשם.
ועתה שלחתני ואלך. צדקת בשלחך אותי, זאת יאמר לי לבי,
כי לולא זאת מי יודע אם לא הייתי היום למירא וזועה גם
לאהותי כאשר הנני לנפשי על רוב פשעי, אבל מה לי החיים
האלה? לחידה הזאת מצא לי פשר, תן בלבי חפץ ובידי כח
לחיות ולבקש חיים ואז גם אני אודך ואומר לך כי מחיה
מתים הנך.

לדברך ייחל עבדך המת בחיים...

ח.

יום העשרים לירח השביעי.

ידידי ואוהבי!

הנה על דברתכם, הרופאים, טובים מאד לבני האדם
בתי הרחצה, שבם נחמם גויתנו עד מאד ופתאם לפתע שטף
מים קרים יעבר עליה, תמורת פתאם זאת אשר תבוא לעורקינו,
אשר בְּחֻקָּם ירחבו ובקר להם יצערו, תרגילנו לשאת תמורות
הקור והחום לבל נירא מצנים ופחים. אם באמת כן היא זאת
לא אדע, כי לא נסיתי באלה, אך מכתבך היה לי כשטף מים
קרים אשר ישטפני פתאם בעוד חם. לבבי היה חם בקרבי

מאד בכתבי לך המכתב הראשון ולמרות חפצי לכתוב לך רק
אהבה וידידות ולתאר לך את הליכותי ומצבי כאשר פקדת
עלי, הנה השתוננו כליותי לאט לאט ואריב עמך, ואדמה כי
תמהר לרחץ בנקיון כפיך ולהראותני כי את טובתי חפצת וכי
לא בך האשם אם דבקה בי התאוה הזרה ותמרר חיי, אבל
אתה באת ותתן עלי בקולך ותאמר בשפה ברורה כי דבר אין
לכם עם תאות שוגים ותועים כמוני, כי אתה תעשה את אשר
נטל עליך, אתה תעבוד לדעת כעבד נאמן וכל אשר תצוך
תעשה, אתה למדת לגהית מזור ולרפא מחץ וכה תעשה,
ועתה תשלחני אל רופאים אחרים אשר חכמתם היא לרפא
שברון לב או תאות זרות למען ישיבו לי ששון ישע לרוחי,
באחת, נִעַרְתָּ כפך מתת לי כל מענה על ריבי את החקים
באמרך כי לא מחוקק הנך ולך לא הֵרֵעוּ החקים מעודך ונהפוך
הוא כי היטיבו לך מאד, כי לולא זאת מי יודע אם לא כבר
שלח צר ואויב יד בחייך או בביתך לולא החקים שהיו בעזרתך,
ומעודך לא התאוית לחקים אחרים על פי תאותך, כי על כן
לא תבין גם לתת מענה לאיש אשר רוחו ותאותיו זרו לך;
אמנם מישרים שפטת כי לחולה כמני אשר בתחלה גזל מרופאו
ירחים רבים למען ישיבנו אל החיים, ובאשר הצליח חפצו
בידו ויחלצהו משערי צלמות עוד יאמר לגזול עתותיו ממנו
בדברי ריבות ובשאלות, כי לחולה כזה אין טוב בלתי אם
לשפוך שטף מים קרים ברגע אחד על פניו ויבהל ויסוג אחור,
וכמעט הצליח חפצך בידך כי ברגע הראשון אשר קראתי
מכתבך גמרתי אמר באפי לבלי דבר אליך עוד דבר, כי אך
רופא גויות אתה ובשערי הרוח לא באת, אולם אחרי כל אלה
שבתי מהר ממחשבתי, כי אם אמנם רב כחכם, רופאים,
לשים מתג ורסן באף החולים ולהטותם לחפצכם, וגם אני
אשתומם עתה על נפשי, איך נשאתי עול אדון מכביד עֻלּוֹ
כמך ולא מריתי פיך אף רגע וכל פקודותיך ומצותיך שמרה
נפשי, על פיך יצאתי וישבתי, אכלתי וישנתי, אבל הכח הזה
לך הוא רק בעת אשר תתיצב חי לפני, אך במכתבך קצר

כחך לרדות בי. וכמעט יאמר לי לבי, כי גם אתה לא רגזת בלבך כאשר רגזת במו עטך, אך למען הפיל עלי פחדים ולהסב לבי אחורנית מאחרי הרעיון הזר אשר לא יתן מנוחה לי ולבל אוסיף הרבית שאלה דברת קשות כאלה. כמעט אחזה בפניך כי תשחק על כי מצאתי חידתך, אפס כי עליך לזכור גם זאת כי חליפות לרוחי, כי אז בכתבי נדכה ונאנח הייתי וברגע הזה שב רוחי ולא אערבך כי כה אהיה אחרי רגעים אחדים, ואם גם יצלח בידך להפחידני ברגע הזה אז אשוב ואפקיד עליך ברגע הבא, כי על כן אשוב ואכתוב לך ואגלה את אזנך דבר אשר לא יעורר חמתך, הדבר הזה הוא כי זה ימים אחדים הונח לי מעט מעצבי ורגזי, וגם התאוה אשר אתה בשם „זרה" תכנה לא עוד תענה נפשי כמקדם, רק בעת אשר במאסר הייתי ובאשר עניתי אחרי כן במכאוב לב ימים אחדים ולא יצאתי החוצה, אז רב מאד יגוני ועתה הונח לי; מי יודע אם לארך ימים?

פחד שוא פחדת, פן אדבר דבר באזני אחותי כאשר דברתי לך. קרא מכתבי בידה ותראה ותשתומם כי אדבר אליה על גוי ואדם, על ריב משפחות ועל זרוע מושלי שקר ואין אף שמץ דבר מרגשית רוחי, כי על כן הציקני רוחי לדבר אליך דבר כאשר עם לבבי למען ירוח לי ולבל יפרוץ לי דרך למרות חפצי בדברי אל אחותי, ואחרי אשר רבתי אליך ושפכתי כל שיחי עלי הגליון רָוַח לי הרבה, אם כי לא אכחד אשר לא אקוה כי התאוה תמות בלבבי, נפשי יודעת מאד כי אתי בדי שאול תרד ובלילה בלילה כאשר אקיץ משנתי ואתהפך מצד אל צד, אז יענוני עשתנותי מאד. נוראה היא ענות נפשי בלילה כאשר איקץ, כמו חרדות תלבש נפשי ואפחד מבלי דעת מי או מה יפיל עלי בלהות... להקיץ ולחכות עד כי יסגרו העפעפים שנית רעה חולי היא, כאשר מר מאד להקיץ משנת עולמים ולהתהלך כצל ולחכות עד אשר תסגרנה העינים שנית לנצח, אשר תקצר יד כל רופא מפתוח אתם שנית. הנה שבתי לדבר במר נפשי ואני אמרתי אבליגה

אבל הוא קשה ממני. ואמנם אם תשים לנגד עיניך את עַצְמִי בתבל הזאת, מה אני ולמה הנני חי? איש בלי כל חפץ ותאוה (לבד מהאחת אשר תהפך לו החיים לבאר צרה) בלי כל מפעל ומעשה, בלי דעת להיטיב לנפשו ולרעיו, נרדף מנגעי לבבו, נגוע מזכרונותיו, מתהלך כמת באשמיו, אשר קברו הפליט נבלתו! . . . אנא, רופאי! רפא נא את נפשִי כאשר רפאת רוחי, עוץ נא עצה אולי תוכל להורותני דרך אשר אמצא חפץ בו בחיי, ואם לא ינעם לי אכול ושתות וכל תענוגי החיים לורא לי אולי אמצא ענג לרוחי וַאֲחַיֶנּוּ . . . אשים קנצי למלי לבל אעלה שנית אפך ולעצתך ייחל

האמלל אשר מידך הוא חי . . .

ט.

בערלין, יום י"ח לירח החמישי.

אחותי היקרה!

הלא תראי בראשית מכתבי כי מהעיר אשר אַתְּ אמרת אלי ללכת שמה למען אוכַה לראות כי גם המה יהיו כשכורים ויתהוללו ויתהללו בגבורת ימינם ולא עוד אטפול הטאת על הצרפתים למודי הנצחון על אשר בטחו בגבורת ימינם, הלא תראי כי מהעיר הזאת, עיר הנצחון אכתב אליך כעת. אמנם לא בעבור זאת באתי אני הנה; כאשר לא צדקת אַתְּ בנבואתך, כי אמנם מהלל הצרפתים ובטחונם לנצחון גדלו מאה פעמים עוד בטרם החלה המלחמה מאשר תשמע עתה בעיר הזאת, אף כי כגבורים שבו בניה, כגבורים אשר השיבו מלחמה שערה אשר כמעט לא נשמעה כמה בכל הארץ ובכל הגוים, מלחמה אשר בה יִדְּכָּא עם גדול ומהלל בגבורתו, עם אשר לו כסף וחיל למכביר הרבה יתר מאשר למדכאי, והעם הזה הֻכָּה שוק על ירך וכמאה פעמים חדש את המלחמה ובכל פעם הֻכָּה אחור בחרפה ובוז ואף לא פעם אחת, אף לא פעם אחת הצליח לאסור המלחמה. מנוסת חרב נסו צבאותיו עם שריהם

ומישלי היבל שבי ואדיריו וכל חיליו עמו. מפלה כזאת לא נשמעה מאז מישל ומאז ערך עם מלחמה על עם אחר, ובכל זאת לא תשמע קול העם הזה ברעו, לא תראה שמחת הנצחון על כל פנים, רק ועיר שם ועיר שם, ואם גם ישמע קול ענות שמחה אז תשמע לעמתו מיללים על הנופלים במלחמה וגם על השונאים אשר נפלו בחרב תשמע אנחה לא לעתים רחוקות, ואף לא אחד ממאה יעריץ את המושל ואת יועציו ושריו אוסרי המלחמה על התשועה הגדולה הזאת. אמנם אל תדמי כי בדבר הזה אהלל את העם הזה ואנשאנו על הצרפתים עם הרמו, לא זאת! בזיתיו בלבי בראותי את ההמון העומד בכל רחובות ובחכותו לראות את השבים מצבא המערכה מעביר תחת שבט המשפט את המלך והשרים והחיל ויבקש חשבונות רבים: מי יראה שכר לעמל הרב הזה ולמען מי שפך הדם, אם למען העם או למען המושל? בכפויי טובה המה יחד בעיני! הנה עם אויב לו מאז קורא עליו מלחמה ולוא מצא ידו כי אז מכר אותו לעבדים ולשפחות, כי אז הֵשַׁם ארצו בלי חמלה ויורידו משאתו וגם שם עם גזל ממנו והנה מלכו ושריו יצילום בעת צר ותחת לברכם שבע ביום ישפטו מעשיהם. הנה זאת היא חטאת האהבה אשר יאהב איש איש בעם הזה את נפשו יותר מעמו ויחשיב לו זאת לצדקה. להצרפתים שם עמם קדש ובעבורו יקריבו כל יקר להם, בנפלם יבכו לשבר הארץ ולא לאבדן הכסף, ובהצלחתם יריעו תרועה גדולה על רום העם כלו והנם עתה נכבדים בעיני בתהלת נפשם שקר בגאותם ורום עינם הרבה יתר מהעם הענו ומבקש משפט הזה. בראותי כזאת אשתומם יותר על הנצחון הגדול אשר נצח השר הראשון בממלכה הזאת את עמי כי יתנו כספם ובניהם למלחמה מהנצחון אשר נצח את אויביו. לא אספוק אף רגע כי לוא לדברי העם שמע כי אז לא הרים איש את ידו גם בעמוד הצר לפני שערי העיר. העם הזה לא ידע בנפשו מה כחו, או אולי שפל המדרגה אשר עמד בה ימים רבים לעמת העמים שבניו דכאה בלבו כל רגש כבוד ואהבת הלאום.

(התוצה ה״ד)

אבל אני לא לזאת באתי הנה ולא עליהם אביט עוד, כי אם בעצת הרופא אשר כעצת האלהים היא בעיני, שיעצני לשוב ולהתחקות על שרשי רגלי אחי בארצי לראות מה המה עושים. אם פרקו כבר מעליהם עול סכלותם והסירו כבלי אמונות ההבל, או עוד ינהלם לחפצו כל חנף ומרע ועודם תועים ונתעים כמקדם. שמה אשים פני, ואולי עוד יצלח בידי להיטיב ואם גם לאנשים מספר ואז אדע כי לא עוד ככל ימי חיי תעיתי בתבל. דרך הארץ הזאת בחרתי דרכי כי ממנה יצאה השכלה ודעת לישראל, כי על כן אתבונן לדרכי עמי בה אולי אצלח לטעת נטיעים כאלה גם על אדמת ארץ מולדתי, וכבר נודעתי לרבים מראשי חכמי העיר הזאת וכבר לקחתי עמהם דברים, אבל עוד טרם אדע עד מה והיה כאשר אבחר משפט אשמיענו לך.

עתה באה העת אשר אולי תמצא ידי להיטיב בכספי לאחרים. שלחה לי חמשת אלפים על שם מי־זהב. אתמול נתתי מכתב לאיש בן ארצי ואשלחנו לונדונה והבטחתיו כי את תהיי לעזר לו, אשר על כן אשמיעך משפטו למען תדעי מי הוא.

האיש הזה הלפן שמו, היא בן לאחד החזנים בארצי ומנעוריו למד לשיר כדרך החזנים ויעזור על ידי אביו ויהי נער שובב בכל הנערים בגילו ויחטפוהו שוטרי הקהל ויתנוהו לעביד עבודת הצבא והוא בן ארבע עשרה שנה אבל אביו ואמו התאוששו לבלי תת את בנם יחידם להגלות אל ארץ רחוקה ויתנו כל אשר להם בכסף ויגנבוהו ויעבירוהו את הגבול בשקט ויביאוהו אל ארץ איסטריא מקום מקלט לפני עשרים שנה לכל בורח מעבודת הצבא הקרוב על הגביל. הנער אשר לב מבין היה לו מאן לשבת בבית המדרש וילך אחרי המנגנים בכלי שיר מבני ישראל אשר מצא למחיתם ימצאו מהחתונות ויגלה כשרון נעלה בו עד כי התעורר אחד מהמנגנים, איש עני ואוהב את מלאכתו בכל לבו וישלחנו לעיר וייען להשתלם בלמידים. וגם הרבה למד בחכמה הזאת, הרבה מאד עד כי

השתוממתי בתחלה בשמעי איתו מנגן לפני והתפלאתי עוד יותר כי משכיל זמר כמהו יצפה לנדבת נדיבי לב. בוויען עיר אשר עשיריה היהודים רבו כארבה והמה יתמכו בימין מבקשי חכמות כאלה אשר בהן יתפארו נגד העמים, נמצאו לו עוזרים רבים ואיש איש נתן לו מדי חדש בחדש את נדבתו אשר הספיקה לו לכלכלו בלחם באחד מבני העשירים, והוא אם כי עשה חיל מיום ליום בלמודיו אשר למד מגדולי חכמי השיר בעיר ההיא, ובכל זאת הלך מדחי אל דחי בדרכיו ויפזר כספו להבל במשתה את רעים, ואחרי אשר קבץ ביום הראשון לירח את הכסף לא הספיק לו עד היום השלישי ואז לוה תמיד וישלם פי חמש, והדבר הזה הפריעהו לא אחת ולא שתים מלמודו ויחל ללכת שובב בדרכיו ולזניח את חכמתו ואת מוריו. מלה היא בפי כל דורשי חכמה כאלה כי אין בידם הכח לקבץ כסף, והמלה הזאת היא שובבתם לפזר כל אשר בידם ולהיות אחרי כן למשא על רעיהם, וכמה וכמה מבעלי כשרונות נעלים היו אחרי כן עדי אובד. אחד מאלה היה גם האיש הזה כי לא הכיר את אשרו כי גבירים ונכבדים תמכוהו בנדבת לב ויעקש ארחותיו עדי נודע הדבר למיטיביו ויסתירו פניהם ממנו, ותהי לו עת צרה נוראה מאד, כי גם לחם צר לא מצא לו ואת למודו עוד לא כלה. המקרה לא אך חבלים יחלק באפו כי אם גם טובה רבה יתן לפעמים לאשר בחר בו, וגם לאיש הזה היפיע המקרה על דרכו: ויהי היום וישב בתוך קהל גדול הנאספים לשמוע מנגינות פורט על פי העוגב, איש צעיר לימים אשר מצא חן בכשרונו בעיני כל שומעיו, לבד רוח חלפן לבדו לא הרגיע וישמיע בפה מלא, כי לא ייטיב נגן ואך מבלי דעת יהללוהו מהלליו ויחל לריב גם את היושבים סביבו על דבר הזמרה והחכמים הגדולים, ויתן לשמצה שם אחדים מהם ויפריע בקולו רבים משמוע המנגנותי וישרוק בשפתיו לאות בוז להמנגן ועל כן העלה עליו חמת היושבים אצלו ויקם שאון בבית ויאמרו להשליכו החוצה, אך הוא רב בחוקה גם את שוטר בית המשפט ויאמר כי לו המשפט

לחות דעתו ולשרוק בשפתיו כאשר לא תמצא הזמרה חן בעיניו כאשר המשפט להאחרים למחוא כף ולהריע מבלי דעת, כי כל אלה אשר ישישו על המנגן ונגינותיו חסרי דעת חכמת הזמרה הנמו – וכאלה רבות קרא בקול גדול. לא רחוק ממקומו ישבה אחת הגבירות צעירה לימים, אשר הטתה אזנה להריב ותלחש דבר באזני איש זקן היושב לימינה. האיש הזקן הזה היה אחד מהנודעים בעיר לעשר ולכבוד ובביתו מצאו כל היודעים חכמה או מלאכת מחשבת מסלות, והוא תמך בידי דורשי דעת ומלאכה ביד נדיבה, וגם הצעיר לימים אשר הראה כשרונו בפעם הזאת היה אחד מאלה אשר מצאו מחסה ועז בביתו. הוא קרא את החלפן אליו וישאלהו: מי הוא? –

– בעל כשרון אמלל – ענהו ברעש וברגז – בעל כשרון אשר איש לא ישים אליו לבו לתמוך בימינו יען כי בעל כשרון גדול הוא ויפחדו פן יעיב בגדלו את מאורי האור אשר אמצו להם: הגבירים יתמכו בימין צדקתם רק במקום רואים, רק את אנשים אשר בהם יוכלו להתפאר ולא אלה אשר חוננו באמת מידי הטבע בכשרונות נפלאים, ואף עוד זאת כי יאמרו להכביד אכפם על כל מבין ויודע כי ידבר אך כרוחם וימחא כף בעת אשר יצוו, ואם יעיז איש להשמיע דעתו אז יאספו עליו קהל גדול לרגמו אבן. אבל אני לא אחת מפני השקר, אף אם כל עשירי העיר יתמכו בימינו, ואם אין בידי לעלות אל על ולעשות לי שם כשם אחד הגדולים בחכמה, הנה לא אכלא שפתי מחלל את אשר לא נכון לו הכבוד – באלה דבר רתת והגביר שמע במנוחה ויאמר לו בשפתי רצון: למה תרבה שאון פה במושב קהל גדול אשר לא יתן ולא יוסיף לך מאומה, הרגיע רוחך ושב במנוחה, ואם כל דבריך אמת המה אז ימצא גם לך גואל ומושיע, בוא אלי מחר ונדבר עוד – וביום המחרת כאשר בא אל בית הגביר אבן־יקרה וכאשר הראה כשרונו לפני בתו, היא הגבירה הצעירה לימים אשר ישבה אתו ואשר גם שמה נודע בשערים בדעתה לפרוט על פי העוגב, פנה לו חדר לשבת ויאמר לתת לו את כל מחסורו ביד

נדיבה, גם מורים גדולים חכמי לב בחכמה הזאת שכר לו, ויום יום בלה שעות רבות בחברת הגבירה כי יחד נגנו בכלי שיר. כשנה תמימה ישב בבית ההוא בכבוד גדול כאחד מבני הבית, ויעש חיל בלמודיו וכלם הכירו כשרונו כי גדול הוא מאד ומוריו נבאו לו גדולות אם יוסיף לעשות חיל עוד שנתים כאשר עשה חיל עד הנה ויהיה לשם ולתפארת בארץ.

נדבת לב בני הבית אשר התאמצו להשכיחו כי נכרי הוא שם ועל כן קדמו פניו תמיד באהבה וכבוד, דברי המורים אשר נתנו תקוה טובה בלבו כי עוד מעט יהיה לגדול בארץ והתהללו תמיד את נדיבים ואדירי העיר, כל אלה יחד הרימו לבבו עד כי גאה מאד ויתן את לבו כלב אחד בני הגבירים, הרבה לפזר כסף מבלי זכור כי אך בחסד ימצאנו, וישפל ערך כל יודע נגן, כי אך הוא האחד ואין שני לו בכל הארץ וצר לו מאד על הכסף אשר יפזרו על יתר המנגנים כי המה לא יצלחו לכל מלאכה. כל אלה נתנו תוגה בלב הגביר, אך עוד לא בא עמו במשפט, אבל לבבי רם מאד מיום ליום עד כי ערב לבו לדבר אהבה באזני בתי בשבתם יחד. הנערה אשר היתה נודעת בעיר ביפיה ובכשרונותיה אשר אין ערוך להם ובשמה, ומאה רבבות שקל היו נכונים בידה ועל כן קדמו פניה רַבֵּי העיר, ואף אחד מראשי אציליה חשב לו זאת לכבוד ולאשר מאד נעלה כי תבחר ללכת אחריו והיא לא נשאה עוד נפשה לאחד מאלה, גם לא הרהיב אחד מאלה עז בנפשו לדבר אליה כזאת בשפה ברורה. היא בשמעה מפיו כזאת נבהלה מאד ולא מצאה און לענות אותו דבר, והוא חשב זאת לאות לטובה, כי גם רגשותיה תהימנה בקרבה ועל כן העתיקו מפיה מלים וישלח ידו לחבקנה, אז התעודדה ותברח מפניו ולא הוסיפה ראות פניו ביום ההוא ולמחרתו. והוא הלך ביום ההוא בלב כים נגרש עד אשר נמלך עליו לבו ויכתוב לה מכתב שבו יתאר לפניה את אש אהבתו היוקדת בלבו, וכי ימאס חייו אם תסתיר פניה ממנו, אבל תקותו תאמצנו כי היא לא תבחל בו, כי היא לא אל אילי הכסף ושרים זהב להם.

אשר כלם יחד נבערים מדעת וחסרי לב ורגש ורוח המה, כי אם אל זה תביט אל איש כמהו אשר ידא על כנפי רוח הזמרת ולא יארכו הימים ובשם חלפן יקרא כל אשר יזכיר בשם בעטהאָווען ומאָצאַרט, אשר על כן ירגיע סערות לבו בהתקוה כי עוד מעט תְּחַיֶּה רוחו במענה פיה, כי זאת ידע נאמנה כי אך תמתה ובשת פניה עצרוה מהשיב לו דבר כאשר עם לבבו במו פיה, אבל ידה תמצא עז לה לענות דבר ברור ויתן לה מועד עד הערב. אם כי כבר עבר המועד ומענה עוד איננו, בכל זאת לא נפל עוד לבו וינחם את נפשו באמרו כי שכח להשמיעה איך תמציא לו את המכתב ויוסף ויערך לה מכתב שני גדול מהראשון, שבו הרבה מאד מאד לתאר את עזוז כח אהבתו אשר לא תרפהו רגע וכל רגע אשר יבלה בפחד ותקוה ימוץ לשד חַיָּתוֹ, ולמי תעולל כה? הן להאיש אשר כל בה חיי רוחו, אשר יתן את חייו לה למנחת עולם, ולמה זה תעיב את אור החיים האלה על לא דבר? וישם לה מועד לפני חצות הלילה להשליך את המכתב בעד החלון והוא יחכה ברחוב. — אוהב נאמן היה וישמור מוצא שפתיו ויחכה עד חצות לילה, אבל חצות הלילה ארכה בלילה ההוא מאד מאד וכבר עלה השמש וכל העם יצא לפעלו, בתי המסחר נפתחו ושאון והמולה מלאו את הרחוב ההוא והוא עודנו עומד ומביט אל החלון ומצפה לתשובה, ואחרי כי המסוה עוד לא הורם מעל החלון לכן דמה בלי ספק כי מאחריו עוד חצות לילה הוא ועל כן לא מש ממקומו. בשעה העשירית בבקר הורם המסך וישא את עיניו אך ברגע ההוא הורד שנית, אז עזב מקומו בשצף נורא ויקרא בעזוז אפו כי יעשה בה נקמות, כי היא לעגה לו ותתנהו לחכות כל הלילה בחוץ ואחרי כן לא ענתה אותו דבר. ובלבו היה לפרוץ אל חדרה ולהשמיענה בדברים ברורים כי לא ישרו מעשיה בעיניו, אך עד בואו הביתה שב וינחם בְּצַדְּקוֹ נפשה כי אילי לא המציאה המשרתת את המכתבים לידה וישב במנוחה בחדר ויפרוט על פי העוגב זמן כביר כי אמר אולי תבוא אל החדר כמשפטה תמיד, אבל היא לא באה.

כה עברו ימים אחדים, הוא הוסיף לכתוב לה מכתבים ולא מצא מענה, אז התעורר בקצפו ויערך מכתב אל הגביר ויבקש ממנו כי יתן לו את בתו לאשה, כי נפשו קשורה בנפשה ואם לא יתננה לו אז יאבד היא וכשרונו עמו, וכוכב גדול ומאיר יפול משמי ערבות ויכבה אורו ובשלו יהיה הרעה הזאת, אך בדעתו את לב הגביר כי איש דעת היא ויודע את אשר לפניו ויבין להבדיל בין איש לאיש לכן לא ירבה עוד אמרים ויבטח כי עד מהרה יופיע אליו דברו בחן ואהבה לאשר כלם יחד. אולם בלי ספק נתעה חלפן מאד בחשבו כי הגביר ידע את אשר לפניו, כי אמנם לא ידע מאומה ולא השיב לו דבר וכאשר ראהו ביום ההוא האיר פניו אליו כמאז, כמי לא ידע עד מה. הדבר הזה הכהו בשממון מקצף, ואחרי עבור היום ההוא ערך אליו שנית מכתב שבו ישפוך עזוז אפו עליו על כי גם הוא אך איש בוצע בצע הנהו, וגם את בתו ימכור רק לאליל זהב, כי לא יבין כי החכמים ובעלי הכשרונות נעלים המה אלפי פעמים על אדירי הזהב, ולולא לקחה בתו את לבו כי אז ירק בפני האיש אשר ערב לדבר על לבו לקחת את בתו, אבל לא בכספו ולא בכבודו יבחר רק בנפש הנערה תחשק נפשו, והיא האב אביר הלב יאמר להשבית אשר שניהם, כי זאת ידע נאמנה כי גם נפש בתו דבקה בו, אך הוא יכביד עליה אכפו ויכלאה בחדרה ולא יתננה צאת מיראה פן תגלה לו את לבה לעין כל, כי אמנם עין בעין יראה כי אך ידו היתה להפריד ביניהם, כי היא הביטה אליו מאז באהבה וחן ועיניה הביעו לו את מעלות רוחה כמו בשפה ברורה, ואך יד אב אכזר תמצא חיל להשיבנה עד דכא ולהסירה בחזקת היד מאחרי האיש אשר לו כלה שארה ובשרה. אולם יזכור כי לא לעולם חסן אב אכזר ובשבע דרכים תפרץ האהבה לצאת אם יאמרו לשים עליה דלתים ובריח, ובידו אך לעצור בעד כספו אבל לא בעד נפש בתו, אי לזאת יזכור וישיב זאת אל לבו בעוד לא אבד המועד. כי אם אמנם איש ישר דרך הוא וימאז להעיר

עליו קללת אבי אהובתו, אך אם יכביד עליו אכפו ולא ירחם אז לא יבטח כי לא יקום ביד רמה נגדו אף אם יביא אליו קללה; הן לא לנצח יסגרנה על מסגר בחדרה ואך תצא פתח אז ידבר עמה וישמיענה בשפה ברורה כי תעזב את כספה בידי חומסיו והיא אך בנפשה תלך אחריו. כי דבריו אלה לא ישובו ריקם זאת ידע נאמנה, ואמנם כן היה כי אחרי שלש שעות קראהו הגביר לחדרו, אבל לא כאשר דמה כי למען ימצא שם את אהובתו וישמע מפי אביה ברכה קראוהו כי אם בפנים זועפים אמר אליו הגביר: הן בעל כשרון נעלה אתה ואתה האחד ואין שני לו ומדוע זה סר לבך פתאם מאחרי למודך בעת אשר נטל עליך ללמוד עוד שתי שנים ותלך אחרי ההבל לשגות באהבה? עליך לתת את כל לבך אך ללמודך וכאשר תדע כי באת עד הקץ אז בידך להגות כהעולה על רוחך — בדברי מוסר אלה העלה אפו מאד ויגד לו על פניו כי לא מוסר יבקש ממנו וכי לא אביו ולא מורהו הוא, וכי איש כמהו הנהו ועוד גדול הרבה יתר ממנו ולא לשמוע לקח ומוסר מפיו, רק בדבר בתו ידבר עמו והיה כי יקשה לבבו אז יבקש לו דרך אחרת לבוא עד מחוז חפצו — הגביר האריך אפו ויאמר לו כי עוד ביום ההוא ישיב לו במכתב את אשר גמר בלבו. במכתב ההוא לא גבל לו הגביר את יום החתונה כאשר פלל חלפן, כי אם השמיעו בדברים נמרצים, כי צר לו מאד על כי נתעה ללכת בארחות עקלקלות, ומי יודע אם לא יעלה בתהו כל עמלו שעמל למענו, אך זאת ידע כי בביתו יצר לו המקום מהיום הזה, כי על כן ילך לבקש לו מגור באשר ימצא, אולם הוא לא יסתיר פניו ממנו, כי יסמכהו כמקדם בכספו ויתן לו מדי חדש בחדשו מאה שקל כסף למחיה, והיה כי יעברו ירחים אחדים ויסיר מלבו את שגעונו אז ישוב ויקרבנו, אבל כעת יעזוב את הבית ועוד ביום הזה — חלפן דמה כי לא נטל על החתן הבית לעזוב את הבית, ומה גם אחרי כי גם כסף אהובתו אשר נפל לה למורשה מאמה עוד בידי אביה הוא וחלק קטן מרבית הכסף ההיא די לו לנהל אותו בלחם, ואם כי עוד לא בא

עמה בברית ועוד הכסף ואם כן גם הרבית ואף חלק קטן ממנו עוד לא לו הוא ובמשפט לא יוכל לקחת אותו, אולם הן הוא לא משפט יערך את עושקו כי אם ישב על מקומו ולא יעזבנו, וכה עשה כי לא עזב את מקומו ויוסף לכתוב מכתבים אל אדון הבית יום יום ופני הגבירה לא ראה מאז. ביום השביעי אחרי אשר קבל את המכתב מאדון הבית בא המשרת לחדרו (כי מני אז מאן להביט בפני אדון הבית האכזר ולא בא עוד אל השלחן לחדר האכל כי אם בחדרו אכל את ארוחתו) וישמיעהו כי הגביר ובתו עזבו את העיר ולא ישבו עד עבור שלשה או ארבעה ירחים ואת המכתב הזה השאיר למענו —, למגנת לבו וכעסו והותו לא היה קצה בשמעו כזאת, כי זאת לא עלתה על לבו פן יסתרו ממנו, הוא אמר כי יותר בבית ואז תמצא ידו לדבר את אהובתו הכלואה, והנה פתאם נתקה ממנו כי אביה האכזר קשׁבָּה אחריה, ויתגעש ויתקצף וישפך עזוז אפו ויחרף ויגדף שם הגביר עד כי הזכירהו המשרת כי עת היא לעזוב את החדר כי עליו לסגור את הבית על מסגר וללכת אחרי אדוניו. בתחלה לא אבה שמוע בקולו, אך כאשר גלה לו סוד במוס כי זרועו תמשל לו להרחיקו בחזקת היד, כי הוא לא כאדונו, איש אשר לב מלאך אלהים לו לסלוח לפושעים ובפויי טובה ונעוי לב הנהו, הוא איש מכבד אדניו ויאהבם ויעשה את אשר עליו לעשות — ובדברו עזר לו לאסוף את כליו, גם הצליח בידו לפנות את הבית. וחלפן יצא וירץ כמשגע בכל רחובות העיר לבקש את הנמלטים. כמעט יעצהו לבו ללכת אל בית המשפט לבקש כי ישלחו שוטרים הריש לבקש את הגנב אשר גנב את אהובתו ויובילנה אתו, אבל לא עשה זאת בלי ספק מיראה פן יתן את שם אהובתו לבוז, כי לא ילדה קטנה היא ובכל זאת תמשך למרות רצונה אל אשר יהיה רצון אביה. לפנות ערב אחרי אשר נלאה מאד, זכר כי עתה אין לו מקום ללון, וכי כל כליו צרורים ומונחים אצל השוער אשר בבית הגביר ויסר אל בית מלון אורחים ויבא את כליו שמה ואז זכר כי עוד המכתב אשר

כתב הגביר בידו ובשאט נפש ובקצף קרע את המעטפה ויקרא כדברים האלה: צר לי עליך, הולך שולל, אשר רוח עועים יתעך בתהו לא דרך ותעזב את הדרך אשר התיצבת עליו, דרך אשר יובילך אל מטרה נעלה ונכבדה, למען הַתְּעוֹת כשכיר בדרכי תהו, ואם כי הכאבת לבי מאד בהראותך אותי את לבך הרע כי לא תדע להכיר טובה ותנשה ברגע כל אשר עשיתי למענך, אך בכל זאת אחם עליך ולא אתנך לראות מחסור כי עוד זיק תקוה יְאַמֵּץ לבי כי עוד תשוב מדרכיך ותוסיף ללכת בארח מישור אשר אל האשר והכבוד יובילך.

הנה פה תמצא שטר אשר בהראותך אותו בבית מסחרי יתן לך הגזבר מאה שקל חדש בחדש, גם עוגב טוב יתן לך החרש העושה כלי שיר הנודע לך בבאך אליו כי כן צויתיהו, העוגב לך הוא עד עולם וגם כל הבגדים והכלים אשר נתנו לך בהיותך בביתי ינתנו לך, והיה אם תשוב ותחזיק בלמודך אוסיף שנית לאמץ ידך כאשר אשוב הביתה.

אחרי כל הקצף אשר קצף על האב האכזר קבל את הכסף אשר יעד לו גם את הכלים והעוגב ויוסף לשלוח אליו מכתבים יום יום לפריז אשר שם הלך את בתו ולחרפו, וזאת היתה כל מלאכתו בשובו הביתה. כי כל היום הלך לשות בחברת איש אחד מבני ארצו אשר רֵעֶה לו. האיש הזה היא גם הוא אחד מבעלי הכשרונות אשר אין ערוך להם, הוא אחד המחברים בשפת עבר, כי הדפיס מחברת אחת קטנה בשפת עבר בארצו ועתה יסחור אל ארצות לקבץ נדבות. בעיר ההיא לא הכירו גדולת חכמתו ואיש לא קנה מחברתו וירעב ללחם עדי התודע אל חלפן ויגד לו ויעזרהו לחרף שם כל העשירים אבירי הלב ולשתות אתו מהיין אשר שלם מחירו. ובעבור שני ירחים כבר כלה כל הכסף והכלים והעוגב, כל אלה באו לבטנם ולא נדע מקומם, גם הבגדים הטובים הלכו בדרך העוגב, והבגדים הרעים נשחתו עוד יותר עד כי בבלויי סחבות הובא לבית החולים בחלותו. בעת ההיא שב הגביר ויערך אליו החולה מכתב בקשה כי יושיעהו אך הפעם הזאת ויתן לו

די מחסורו ללכת לפריז, כי בעיר הזאת לא יוכל עוד שבת.
והגביר מהר וישלח לו כרגע בגדים חדשים ודי כסף למען
יעשה דרכו, גם הבטיחהו לשלות לו שמה כפעם בפעם עזרה
מרחוק – בפעם הזאת ראה בלי ספק את חין ערך לב האיש
הזה כי על כן מהר לביתו להביע לו תודתו במו פיו אך לא
נתניהו לדבר את הגביר ובקצפו נשבע ליסרו, ויעש כן כי
בלה את כל הכסף בימים אחדים ולא הלך לפריז ויוסף לכתוב
לו מכתבים, אף כי מני אז לא מצא מענה, וכל עמלו שעמל
לראות פניו בחוץ או באחד מבתי המשחק והשיר היה לשוא,
ולמען שלח את כל חצי נקמתו ללב הגביר החל לבקש נדבות
מאת עשירי העיר, אשר רבים ראוהו עוד בבית הגביר מיטיבו
ויהי הדבר לפלא, אז ספר להם כי נפש בת הגביר תחשק בו
ורק אביה יעמיד לשטן לה כי על כן הדפו מביתו, ובדבר הזה
מצא עזרה; אוהבי הגביר סמכוהו לבל ישמיע הדבר הזה באזני
זרים ושונאיו הרבו לו נדבות למען יספר, ורבים מהבחורים
אשר נסו דבר למצוא מסלות ללב הנערה וישובו אחור ראו
נקמות בה ויסיתוהו לדבר בדבר הזה בראש כל חצות. ירחים
אחדים שמחו רעיו ובעלי בתי יין רבים על הנדבות האלה
עד כי חדלו לאט לאט, אם יען כי כלם הסכינו לשמוע את
מכאובו ויחדלו לנוד לו או להעיר חמתו וגם את ידם קפצו
ממנו, או אולי מאשר כי בימים הראשונים מהרה לשונו
להשמיע את כל הקורות אותו בלשון נמרצה, ועתה דברה
לשונו בחכו כפעם בפעם בכבדות, עיניו כְסוּ עד החצי
בשמורותיהן ורגליו לא ישר הלכו, גם היין אשר נתן ריחו
מפיו בלי ספק לא נעים היה להם, ובכן חדלה שנית כל עזרה
ויהי נודד כל היום בבגדים קרועים ומטלאים וישפוך עזוז אפו
על כל העשירים ואת חרפתו על כל המנגנים כי לא ידעו עד
מה בחכמת הזמרה ויגזלו את הכסף והכבוד הנכון לו.

אבל עת רעה מאין כמה היתה לו-העת ההיא, כי לא
רק היין כי אם גם הלחם חסר לו, ואף מקום ללין לא מצא
עוד ובעת הרעה הזאת נסה עוד בפעם האחרונה לשים פניו

אל הגביר כי יושיעהו אך לא מכתב שלח אליו כי אם את רעי המחבר, וגם בפעם הזאת לא בוש משברו, כי אף אם התנודד הגביר בשמעו שם חלפן ואף כי קרא במר נפשו: איש לא יבין מה רבה מגנת הלב אשר הסב לי האיש הזה, בכל זאת נאות לתת לו עזרה בפעם האחרונה למען יסע לבערלין כאשר חפץ בפעם הזאת, אך את הכסף לא שלח אליו לידו כי אם ביד עבדו שלח את הכסף כי יתנהו לידו אחרי אשר ישב בעגלת הקיטור ולא יוכל לרדת ממנה, וכן היה כי בפעם הזאת שמר מיצא שפתו ויבא להעיר הזאת וגם רעו המחבר עמו.

אחרי אשר השמעתיך כל אלה הן תשתוממי, אחותי, כי את איש כזה שלחתי לך למען תתמכיהו, ובלי כל ספק תשאליני: המבלי אין בתי יין בברלין שלחת את האיש הזה ללונדון? לכן שמעי את כל דברי איך נודעתי לו ואז תביני לפעלי. מעת אשר עזבתי את פריז חדלתי מגור בבתי מלון אשר אך עשירים ואצילים ימצאו משכנות למו, גם בגדי החלפתי לבל יכירו בי כי כסף בידי, כי כל חפצי עתה לשוב לארצי למען אתחקה על שרשי רגלי אחי הנודעים לי מאז אולי אוכל היטיב, כי כאש צרבת תיקד בקרבי בזכרי את הצלמות ולא סדרים בערים האלה, בבתי תפלותיהם ובחדרי קהליהם, בישיבותיהם ובמקומות לתלמוד תורה, כי אך רשע כסל ותרמית צבועה יתנו חק יפקידתם תשמר רוח אלה עניי הצאן, כי על כן ילכו ויכשלו וימאסו בדעת ויבוז ההשכלה ויקפצו ידיהם ממלאכת מחשבת ורק על המסחר בתרמית לבדו יחיו, ואם בעת אשר באשרם אחזה רגלי נוקשתי ונלכדתי, אולי יש תקוה כי איטיב בדעתי לאחד מאלף, מִקְוָתִי תצא תורת ישע, ממכשול לבי לקח טוב ומשגעוני אור לישרים בלבותם, אבל האם אוכל לחדור למסתרי העני אם כאויבי אֶרְאֶה? כעשיר מְדַבֵּא אם אפגש בעני הַמְדֻכָּא הן יברח ויסתר מפני, התרמית תדבר אלי חן והזרוע תֵּחַת מפני, לא כן אם כאחד מהצאן האובדות אֵרָאֶה, אז לא יסתרו מפני האמללים לא יתחפשו לפני ההונים, ולזאת אתהלך כעת אך את דלת

העם, אך בבתי מאכל ומשקה אשר העובדים בעמל כפיהם ימצאו בם מסלות אבחר לשבת ואשמע שיחתם ונגינתם ואחשיב כי אלמוד לדעת רוחם ותכונתם. בשבתי בבית משתה כזה ביום השלישי אחרי ביאי הנה נמשכו עיני אחרי שני אנשים אשר ישבו לא רחוק ממני אל שלחן קטן ויתנו בכוס שכר עיניהם. האחד הוא האיש אשר שלחתי והשני הוא המחבר. האיש הזה קצר קומה הוא ודל בשר, שערותיו צהובות, זקנו מגלח ועל ראשו גבחת, עיניו ירקרקות ומעופפות בחוריהן ותפיצנה גאון ואולת ורוע לב וקנאה ושנאת כל איש אשר בידו דבק מאום. בדברו יניע בראשו, בידיו וברגלו ויקרא בקול גדול ונבלות לא תסירנה מעל דל שפתיו. אני הכרתי בשניהם כי בני ארצי המה ועל כן הטיתי אזני לשמוע מה ידברו. חלפן ישב ראשו נשען על כפות ידיו הנשענות אל השלחן, מצחו הרחב מלא קמטים ובאנחה אמר: אבל אחרי כל אלה ארע עתה כי לא את אשר נועדתי להיות הנני, אמנם עוד בידי לבוא עד מטרתי, אבל כבד מאד הדבר עתה, באשר עוזרי יעזרוני באגורות ובעת אשר השקלים כצפרים עפות באו לי אז פזרתי אותם להבל –

– הנה רוח הרעה שב שנית לבעתך – קרא המחבר בקול גדול – איש אין לב, למוד דרכי והיה איש לבב כמני, איש אמיץ לב; הלא ידעת מה רב כחי בשפת עבר, כי אין כמני בכל הארץ, וכבר העידו גדולי חקרי לב, אשר מעת אשר כתבתי אני את ספרי לא תשכח עוד שפת עבר גם אם כל כתבי הקדש יעלו על המוקד ומה לי ולגדולי חכמי לב? האם יבינו המה עברית כמני? לוא ידעת קרוא בספרי, כי אז ראית כי כל דברי יסלאו בפז, אך איש לא יבין פעלי, יקחם אפל, כל בור, עם הארץ וחסר דעה ימצא מקום כבוד לו ויהיה למטיף, לרב ומורה ואלי לא ישגיחו, ישאם רוח את כלם יחד, ובכל זאת לא אמרר נפשי באנחות ואשחק לכלם ונשבעתי לבל אשלח ידי לאחוז בעט לכתוב עברית. אם החמורים לא יבינו פעלי כה יֵעָשֶׂה להם ולא יזכו לראות עוד

דבר יצא מעטי, ואוכל ואשתה כאשר תמצא ידי, ומה לך כי נאנחת? הטוב טוב אתה ממני? ראש כלב! – בהעבירו המלים האחרונות על דל שפתיו אורו פניו משמחה והעידו בו כי כדברי אהבה גלויה היו הדברים האלה בפיו ולא כל איש יזכה לשמוע תהלות כאלה רק רֵעו הנאמן אשר זכה לבוא בסודו, אבל רעו אשר בלי ספק כבר שמע דברי אהבה כאלה מפיו לא שם עוד אליהם לבו ויוסף לשבת משמים. ופתאם התעורר כי צלצל קול עֻגָב שמעו אזניו והמחבר צהל קולו בשמעו הזמרה, הוא שיר העבד בחזון־הזמרה „האפריקנית" למאייר בעער ויעורר גם איתו לשמוע, ובפעם הזאת התעורר בקצף גדול בקראו בקול: לך לאבדון, כסיל! למה עוררתני לשמוע קול הסירים? – וריב החל בין שני הרעים, המנגן חרף שם מאייער בער ושם רוב כותבי זמרות מארץ איטאליע אשר השחיתו כל חלקה טובה בהזמרה ורק בעטהאָווען ומאָצאַרט ודומיהם וגם וואגנער נלוה עמם, אותם הבדיל לטובה וגם באחד מאטליא, בראָססיני בחר, ועל פני יתר המזמרים זמרות השליך שקוצים, ובדבר הזה העלה אף המחבר עד להשחית כי לפי דברו לא היו מנגנים בתבל כמייער בעער, ווערדי ודומיהם, ועל כל האשכנזים ומה גם על וואגנער זרה פרש על פניהם, ובדברו על האשכנזים פתח פיו בחמה שפוכה לחרף שם ביסמארק ולקללו בקללות נמרצות, ולפי דבריו רק על נפוליון העולם עומד ובנפלו תשבר יד אופן התבל כלה ותתנהג בכבדות או תשרך דרכיה עד אשר נצר משרשיו יפרה וינהג בשבט מושל הצרפתים עמו, ועמי כל הארצות יֻכּוּ לרגליו – אף כי כל דבריו דבר כאיש אשר רוח השגעון יפעמהו, בחרפו מרגע לרגע שם אלהים ובקללו אותו קללות נמרצות, בכל זאת התקרבתי אליהם ואומר לו: אדוני! בפעם הראשונה אראה מאמין באמונה שלמה באלהים כמך –

– אני מאמין באלהים? אישׁ אין בתבל אשר יכחש בו כמני! – קרא בשחוק וגאון.

– תשגה מאד – עניתיו – אם תכחש באלהים איך תוכל

לקללו ? הן אם לא הוא את מי תקלל ? ואם תקללנו אות הוא כי תאמין אמונה אֹמן בהיותו וגם הספק לא יתעך אף רגע לכחש בו –

– פתי ! – ענני – אני רק אשפוך עזוז אפי עליו, אבל לא אאמין בו – התאר אשר בו כבדני היה די לי ולא הוכפתי להוכח עמו, כי אמנם לא למענו החלותי לדבר עמו, כי אם למען אתבונן היטב מה שרש דבר נמצא ברעהו, אשר ראיתי כי עוד לא אבד נצחו, ואם יד עוזרת תִמָּצֵא לו אז אולי תעלהו מטיט היון אשר טבע בו. הוא בא כרגע אתי בדברים וישמח מאד על כי אני אתן תעצומות ועז לדבריו, ובדבריו שפך לפני שיחו וצרתו כי זה כשני ירחים לא מצאה ידו לפרוט על פי העגב ויבקש ממני כי אַרְאֶה לו אות לטובה ואלך עמו אל אחד הסוחרים בכלי שיר ואומר כי חפץ אני לקנות עגב ואותו הבאתי אתי למען ינסה אם קולו טוב ואז תמצא ידו לפרוט שעה או שתים, כי נפשו כלתה מאד ברגע הזה לשפוך רוחו על העגב, כי רק לעתים יבער החפץ הזה כאש בלבו, ובאשר לא יוציאנו לפעולת ידים אז ירפה כחו ויעזבנו לימים רבים עדי ישוב שנית –. נחומי נכמרו עליו בשמעי דבריו ואובילהו אתי אל בית מלוני אשר עגב ימצא שם, כי גם אני אמצא עוד נחת רק בהרגעים אשר אשב ואשתעשע את רעי זה. כפרס על טרפו התנפל על העגב ובחוזקת היד הכה עליו עד כי במעט נמוטו מוסדותיו, עיניו הבריקו כעיני זאב בנשאו שה, בתחלה רעדו ידיו מעט ויתקצף ויתגעש על כי לא העשינה כרגע כחפץ לבו, אבל אחרי אשר ישב כחצי שעה אז החל לשפוך רוחו ברגש מאד נעלה. מה אומר לך, אהותי! מעודי לא שמעתי זמרה כזאת, נפשי כלתה בשמעי ולבי הלך שבי אחרי אצבעותיו, עד כי לא התבוננתי כי כבר שעות עברו והוא עודנו יושב ומנגן. כרוח בלי גויה היה בעת ההיא, לא שמע ולא ראה מאומה, רק אל העגב עיניו נשואות וכפיו פרושות עלי מיתריו. שש שעות תמימות לא הסיר אף רגע עפעף מעל העוגב, ומי יודע כמה האריך לשבת לולא

הזכירנו המשרת בבית המלון כי כבר באה העת לסגור השער ובחצות הלילה לא תנתן לאיש להשמיע קול זמרה – כמקיץ מתרדמה היה בקימו ויבט בנו בעינים נבוכות כמשגע ומבלי דַבֵּר דבר ברח מהבית, ומעיני נדדה שנה כל הלילה מרב הרגשות אשר רגשו בלבי. הזמרה הזאת הראתני מה כביר רוחו ומה גדלה מפלתו ולבי המה לו מאד, כאשר יהמה לכל התועים בדרכי החיים.

שני ימים לא ראיתי פניו וביום השלישי בא ויאמר: שלם בעדי ארוחת הצהרים –

– בוא אתי – עניתיו ונלך. הוא אכל לשבע נפשו וירבה שתות מהיין הטוב אשר נתנו לנו ואחרי הארוחה בקשתיו כי ילך אתי לפרוש על העגב.

– בפעם הזאת לא אחפוץ – ענני בשחוק כילד כְּפֶנֶק.

– אבל למה זה תאבד נפשך ורוחך חנם? הן בידך לעלות מעלה ולעשות לך שם כשם אחד הגדולים ותשבע כבוד ועשר וכל יקר –

– עוד לא תדע את דרכי החיים – ענני בשאט נפש – לא איש הרוח יצא דרכו רק איש אשר ימלא קדים בטנו, אם רק הביא כסף ושם לו מבית אבותיו. לוא חנכוני גם אותי מנער כאשר חנכו את יתר המנגנים ולוא היו לי קרובים ובני משפחה נודעים כי אז כבר יצא גם שמי בארץ; אבל איך אעשה לי שם, הלא למען השמיע מנגינותי בפעם הראשונה בתוך קהל גדול נטל עלי לתת למצער אלף כסף מחיר הבית והנרות והמשרתים, לוא מצאה ידי לעשות כזאת פעם ושתים ושמי יצא לתהלה אז מצאתי גם שם וכבוד וכסף אבל לא עתה, עתה טוב טוב לי לבל אראה עגב ולבל אגע בו, כי הד קולו ידקור עוד ימים רבים אחרי כן באזני –

– ואני אדמה כי רק בך העון, לוא חלית פני המנגנים הגדולים כי יתמכו בידך כי אז עשו זאת בלי ספק, הן מי זה יושיע לאיש כמך אם לא אנשים כאלה אשר יבינו ערכך –

– המנגנים הגדולים יתמכו רק בידי אלה אשר ידעו

נאמנה כי עד נצח לא יעלו מעלה, לא תדע את לב הגדולים האלה ואשר אף כי קטן הוא מאד, בכל זאת יכיל בקרבו קנאה אשר ארוכה מארץ מדתה ופחד פן יועם זהרם רחב מני ים. יקחם כלם אפל! הגדולים בדור הזה המה אך אלה אשר בכספם קנו להם גדולתם. איש כמייער בעער אשר לו כשרון מעט וזהב הרבה הוא יהיה למרום מראשון. ראה הנה כל אלה הגדולים סמכו ידיהם עלי, ראה בעיניך – ובדברו הראה לי ספר כתוב מלא על כל גדותיו מכתבי תהלה, כל אנשי השם בזמרה החיים ורבים בהם אשר מתו זה לא כביר, כלם הרבו להלל שמו ולתתו כאחד הגדולים כי שאר רוח מאד נעלה לו – השתוממתי מאד בראותי זאת ואקרא בתמהין: מכתבי תהלה כאלה בידך ולא הצלחת עד כה לעשות גדולות! –

– אמנם גדולות עשיתי על ידם, כי סחרתי אל ארצות ואצבור נדבות על יד על יד, ובלעדיהם מי נתן לי אף גרה? איש כמני ימצא מכתבי תהלה מידי אלה אשר ימאנו לתת כסף וכסף מאת אלה אשר אין בידם לתת מכתבי תהלה. ואתה תחשוב כי רק לי לבדי נתנו מכתבים כאלה, נסה נא וזמר או פרוט לפני הגדולים האלה והיה בטרם ישמעו קולך יתנו לך מכתב תהלה לבל תוסיף להפריע מנוחתם ולבל תבקש מהם משען כסף –

– ובמה תמצא יד איש להושיע לך? – שאלתיו למען סבב פני בדבר כי ראיתי כי עיניו הבריקו ויפיצו עברה נוראה בדברו.

– לוא נמצא איש עוזר כי אז ידע מה לעשות, אך איש כזה לא ימצא, ומה לנו להרבות שיח תפל, הלא טוב יותר לבלות את העת במשתה יין אם אך כסף בידך כי בידי אין מאום זה כמה –

– ובכל זאת נכספה נפשי לדעת במה יוכל איש להושיע לך, אולי אוכל ליעץ אותך –

– כבר שבעתי לשמוע עצות עד כי יצאו מאפי, כל איש נדיב לב ירבה לפזר עצתי לאשר יבקשנה ולאשר ימאסנה, ואני

אמכר לך את עצתך בטרם שמעתיה בעד כוס אחת יין –
– אם כה תדבר לא תושיע לך יד עד עולם – עניתיו –
הנה גם אני ידעתי בלונדון איש אחד אשר היה נדוד כמוך ותמצא לו יד עוזרת אשר הרימתהו אל על, ומי יודע אם לא אוכל הועיל לך גם אני בעצתי או בדברי עליך טובות –
בשמעו כי מעיר לונדון הנני היה פתאם לאיש אחר ויאמר: גם אני שמעתי כאלה רבות כי בעיר ההיא יתמכו בידי מבקשי הכמה ומלאכה, אבל את אשר עמדי לא אכחד, כי חרש הנשבר הנני, אשר כבד מאד להביאו שנית אל בית היוצר ולעשות ממנו כלי, כי זה שנים רבות אשר נודד הנני ואצפה לחסד וארבה שתות ורק לעתים רחיקות אזבור את חכמתי. כבר עבר המועד –

– אבל אם שגיאותיך ממך לא נכחדו, הן לא תקצר ידך מהיטיב דרכך –

– שגית. שגיאותי אני אדע, אבל כח תאותי גדול מדעתי וכאשר תמצא ידי לעשות דבר מה אז תעשה כפקודת תאותי ולא כמצוה אשר אשמע מפי דעתי. להועיל לי תשאל? – קרא פתאם – אני אגדך איך תמצא יד איש להועיל לי, אם יתן לי ארוחתי ומעוני וכל מחסורי גם עגב יתן לי, לי לנפשי בחדרי לבל תגע בו יד זר ואף אגורה אחת קטנה לא יתן על כפי, אף אם אתקוטט בו ולא ישלם לנושי אם אקח בלי מחיר אז אצלח בשנה אחת להיות ככל האדם; אבל אם לידי יתנו את הכסף אז לא יאצר בידי אף יום אחד ורעים ימצאו לי תמיד אשר יעזרוני לכלותו עד מהרה. הנה גם זה המחבר נלוה עמי ויאכל את כל אשר אמצא וכאשר ימצא הוא שקל כסף מעובר אורח אשר יתן לו מהיר ספרו אז יחבא חדר בחדר ויאכלנו לבדו, הנה אני ידעתים כֻּלָּם. אבל רב לנו להרבות להג –

עתה תדעי, אחותי, משפט האיש; כאשר גזר על נפשו כן תעשי לו, ונפשי תבטח כי אַתְּ תהי ככרוב הסוכך עליו ותצילי הנפש הזאת לבל תדח. הן לזאת נוצרת להיות למלאך

מושיע, למצלת נפשות, ואשמח בשמחה אשר תשמחי אחרי עבור שנה או שנתים וְאַתְּ תראי כי פעל כפך הצליח.

ימי שבתי בזה לא יארכו, נפשי כלתה מאד לבא אל ארצי ולמהר המלאכה, להיות למיטיב לנתעים כמני בשחר טל ילדותם בדרכי החיים בדעתי אשר קניתי לי ברב צרת ויגון ובכספי אשר בא לידי במכשול לב.

חיי בשלום ובנחת כברכת

אחיך.

י.

יום י"א לירת השנים עשר.

אוהבי ואהובי הרופא!

כמעט אבוש לדבר עוד אליך; התאוה אשר היתה בעיני כאור עיני וכמקור חיי היא עתה בעיני לבֹשת ולחרפה ואקוט בפני על כי גליתי אותה לאיש זר ועוד אשוב ואריב את נפשי בראותי כי כעיר פרא הייתי ולא הבינותי ללעגך ואריב עמך. אבל אתה הן רפאתני שנית גם מהמחלה הזאת ועתה אראה, כי אך מחלה או שגעון היתה התאוה ההיא. ומי יתן ושכחת אתה את אשר שמעת כאשר משה כיום הזה כליל מלבי.

הנה אשים לדרך פעמי. מטרה נעלה שמתי נוכח פני ואם אבא עדיה אז אחדל ולא אתקוטט עוד בחיים כי אדע כי לא כצל עברו, כי גם אני פעלתי, ושלום ומנוחה ישיבו ללבי ורוחי אשר אך לסערה הסכינו מאז. הנני הילך לארצי וכל הטוב אשר תמצא ידי לעשית – לך הוא, כי אתה השיבות לי רוח חיים ואתה השיבות כעת מנוחה ללבי בגרשך ממנו חפץ זר ויקח חפץ טוב ונעלה את מקומו.

רבות ראו עיני פה ובארץ צרפת, אך עוד לא אדע משפט אבהרנו בדבר אחינו. הנה גם המה נפרדים ברוחם ובדרכיהם כעמי הארצות האלה, אך לא אוכל לעשות

חפצך עתה ולהשמיע משפטם ואחשוך דברי לעת אחרת.
אוהבך המכיר לך טובה בעד חייו.

יא.

עיר ב. ברומעניא יום י"ב לירח השלישי.

אחותי היקרה!

כי תתאוננִי באזני על המשלחת אשר שלחתי לך, כי ימאן ללמוד והחזק בדרכי יֹשר גם יתקצף ויריב בך על כי לא תתני לו את הכסף אשר תפזרי עליו, מה אוכל הועיל לך אולי שגיתי בעשותי זאת, או אולי תשגי אַתְּ בשפטך משפטו לרעה כי קצרה יד איש מהעלות אותו מטיט היון אשר טֻבַּע בו עד אזניו. נַסִּי נא עוד, ואם יגדל עמלך הן תגדל בעבור זאת שמחתך כאשר יצליח חפצך בידך. ואם תראי כי כלתה כל תקוה אז עשי כחפצך. גם איעצך כי תדברי על אודותיי עם אוהבנו הרופא.

עצתי תשאלי בדבר הרופא? אמנם לא איש עצות הנני בדברים כמו אלה. ומה גם אחרי אשר תשאלי עצה, אות הוא כי לבך לא מיעצך עוד מאומה, כי לולא זאת כי אז לא שאלת עוד בעצתי. ולא לך, אחותי הנעימה, לתת ידך לאיש רק על פי עצה ולא על פי רגש רוחך ודברי לבך אשר ישמיעך. אבל בכל זאת עלי להשיב לך דבר; הן זאת לא נכחדה ממך כי אוהב ואכבד מאד את הרופא, כאיש נעלה, כגבר הוקם עָל לשרת במקדש אהבת אדם וכהן גדול היא במקדש הזה. הכמתי כבירה ועליה ישתוממו תלמידיו, אבל יֹשר לבו עוד יגדל מחכמתו וזאת יעידו החולים, לבבי ורוחי יהגו לו כבוד מאד נעלה, וגם כבוד עמנו גדל בעיני מעת אשר הכרתי ערך האיש הנעלה הזה אשר בן נאמן הוא לו עד היום, אבל אחרי כל אלה אניע לבבך מלכת אחרי איש כזה. לא לאנשים כאלה אשר נועדו להיות לעמודי התבל, לקחת נשים ולהוליד בנים, אנשים כאלה בל ידעו אהבה אחרת

מבלעדי אהבת בני האדם ולא יולידו בנים כי כל בני האדם בניהם המה ואהבת אשה אחת ובנים אחדים בל תגזול את הטוב מעם רב. אנשים כמהו אשר יועילו לרב אדם בכשרון ידיהם, בחכמת לבם או ברוחם הכביר יחטאו לנפשם אם ימכרו אותה לאחת בעת אשר היא נוצרה להיות לכל. ובלעדי זאת גם חלק האשה אשר תפול בגורלם לא יברך. השיבי אל לבך אם אשתו תהיי, אז אם יעזוב בעבורך חסד מהמצפים לעזרתו האם לא תקוטי בפניך על כי תגזלי הטוב מנפשות רבות, ואם הוא בדרכו ילך ורק לעשות חובתו יהיה משוש דרכו אז הלא יזנחך אותך ומה לך להשליך את ימי נעוריך ואת השמחות אשר יביאו למען לכת אחרי איש אשר לא לך הוא כי אם לכל בני האדם? בעת אשר תתאוי להתענג בחברתו ישב הוא למטת חולה וכאשר תפתח פיך לדבר אליו דבר יִקָּרֵא אל גֹּוֵעַ. לוא היית כבר לאיש כזה או לוא נמשך לבך אחריו בחבל אהבה כי אז לא דברתי כזאת באזניך, כי אז אמרתי: הביאי, אחיתי, קרבן לבני האדם כאשר נטל עליך, את מבחר משושך תני לבני האדם למנחה, כי לב לך, לב נדיב וטהור, אבל עתה למה זה תביאי קרבן ללא הועיל. למה תקריבי נפשך ולא תיטיבי לאיש?

השתוממת, אחותי, כי לא כתבתי לך זה ארבעה ירחים עוד תשובי תשתוממי לראות בראש מכתבי שם העיר אשר לא עלה על לבך כי אלך אליה, לכן הנני להשמיעך שרש דבר.

עוד לפני שתי שנים בשבתי בפריז לקחה אזני דבר על אודות הצרות האיומות אשר עברו על ראש אחינו יושבי הארצות האלה, כי המה נגשים ונענים, נרדפים ונגזלים לעין השמש ואין אומר השב, אבל שאון המלחמה השבית אז כל שאון. וזה לא כביר הקשיבו אזני שנית דבר מר בברלין, כי עוד לא שבו הצוררים מענותם בלי חמלה, כי עוד משפטם נגזל לעין השמש, ויועצו יחד איך להושיע להם. בשבתי אז באספה כזאת השתוממתי מאד כי כמעט כלם דברו רעות על

אחינו; על פי עדות רבים מאחינו ילידי הארץ ההיא ועל פי מכתבים אשר באו מארצות האלו לברלין שפטו משפט אחינו לרעה, כי כלם סרי סוררים, אך נותני כסף בנשך, מונים עם הארץ וכל משלחת ידם היא בגנבה וחמס וימאסו בכל עבודה ומעשה וחכמה וכמעט אין תקוה להיטיב להם כי לא ייטיבו דרכם –. אני בשמעי כזאת קראתי בקצפי: תיסרם רעתם, גם אני אדע רבים כמו אלה, ואם ימאנו קחת מוסר מפי איהביהם, תהי בהם יד שונאיהם לרעה ותצרפם בכור עני, או אז ידעו מה טוב – אבל רבים מהיושבים ענוני: ובכל זאת אחינו הם, אנחנו נדע כי צורריהם לא יאשמו ולא כצעקה הבאה כן היא, אבל חלילה לנו לעמוד מנגד ביום צרה כי חרפת אחדים מאחינו תרד על כל העם ועלינו להסיר חרפה מעליהם גם לעזור להם בכל אשר תמצא ידנו, לפקוח עיניהם למען יראו כי יתעו בתהו לא דרך – דברי האנשים לקחו לבי מאד והללתי במו פי את אהבתם הרבה לעמם ובלבי גמרתי אמר: אהיה אני אחד מהראשונים אשר ינסו דבר אל האמללים העורים האלה לפקוח עיניהם, ומבלי השמיע הדבר באזני איש שמתי לדרך פעמי ואדוד עד היום הזה מעיר לעיר ואתחקה על שרשי רגלי יושביהן והתבוננתי מאד לדרכי אחינו, ולך, אחותי, אדבר דבר ברור, אף כי יתחמץ לבבי ודמיו יתגעשו בהעבירי לפני שנית את אשר ראו עיני.

מראה עיני אשר ראיתי פה הורני משפט כי אין ישר ואין עול בתבל אך עז ורפיון ידים, ובני האדם יאמרו לעז ישר ולרפיון ידים עול. גם אנשי לבב בתתם עזרה לדלים נקשים לא ימלט לבם מחשוב רעה עליהם כי המה ביד פשעם הָשְׁפָּלוּ ובעצלותם לקחו מחסור להם. ואם זאת רעה חולה היא אשר תְּעַוֵּת כל משפט הנה עוד רעה גדולה ממנה תוליך רוח בני האדם שולל לשפוט תהפוכות; כל אשר ב ש ם נבנהו כגויה אחת נרמהו; כאשר בקראני בשם איש אחד נחשיב את כל יצוריו כגויה אחת, כן בשאתנו על שפתנו שם עם, כגויה אחת

גדולה נחשבנו, ואם משחת ומום נראה באחד מיצוריו אז נטפלם על כל הגוי.

כסאות למשפט ישבו לשפוט את האמללים האלה בהרבה בירות ארצות גדולות, והשופטים האלה אחיהם המה אשר יאמרו ללחום מלחמתם ולהציל כבודם, אבל השפטים האלה יביאו במשפט את החוטא אשר עיניהם לא ראוהו ולא ראו עונו, רק כי שמעו כי רגליו לנחשתים הגשו וידיו אסורות, וזאת תהיה להם לעדה כי פָשְׁעוּ בו. כרופאים אשר ישלחו דברי רפואתם במכתב מבלי ראות את החולה וחליו כן המה אלה עתה בעיני; יתקבצו ויתאספו לבקש עצות איך לפקוח עיני הפסח ולתת משענת לרגל אלם. בואו וראו את המכאוב ואחר תרפאו, ואם אין החרישו ודמו ואל תשלחו ידכם לנגוע בפצע אשר ימאן הרפא.

וגם החכמים והישרים אשר בכל לבם יבקשו טוב עמם גם המה ישגו מאד בשפטם משפט אחיהם הנדכאים, יען כי לא ידעו את לבם, ורוח שקר הנחה מאז את אחינו אשר הצליחו להציב להם יד בארצם, ורוח השקר הזה יַתְעֵם גם עתה לדבר ולשפוט תהפוכות. המה אומרים, אחרי כי הונח להם מיד אויביהם ולא ייראו עוד ממגור מסביב, כי גאולת ישראל כבר באה ונהיתה, הימים הרעים אשר בהם נתנו את אחינו על לא חמס בכפם בעפר לדוש רק על קראם בשם ישראל, הימים האלה כבר נגוזו ועברו ושלום לישראל, רק אלה אשר עוד ימאנו ללכת לרוח הזמן ולשמוע בקול העת, להם לא הופיע עוד הגאולה יען כי אינם ר א ו י ם לכך – הוי פתגם שוא והבל! לישראל עוד לא הונח, להעם לא באה עוד כל גאולה רק לאחדים מהם, לחלק קטן ממנו באה תשועה והמה מנשאים נפשם לאמר כי המה כל קהל עדת ישראל, יען מה? יען כי טוב להם בארצם ויתר אחיהם אשר יֻרְדְּפוּ עוד, לא־המה.

ובדבר הזה יַרְבּוּ אחינו יושבי ארץ אשכנז שגיאה אשר כחטא תחשב, כי הם המה אשר יאמרו כי מאתם יצא אור חדש לישראל, המה אשר יתימרו בשם ההשכלה החדשה אשר

מברלין יצאה, יאמינו כי ההשכלה הזאת היתה לְמְיַשֶּׁרֶת הדורים לכל העם, להרימו על ולתתו לחן ולכבוד בעיני העמים. כה הגו ויהגו עוד היום, אף כי כל איש יראה כי שקר הוא וכזב יסודו. לא בהשכלה, אשר אחינו בארץ אשכנז יאמרו השכלה, הציבו להם אחינו יד מאז ומעולם, לא בהשכלת ברלין מצאו אחינו משגב עז בהאָללאַנד, לא בהשכלה הזאת פתחו לפניהם שערי ארץ בריטאניה, ומשפט אזרחי הארץ בצרפת לא מבטן ההשכלה הזאת יצאה. ובארץ אשכנז הרת ההשכלה הזאת, עוד יִגָּרַע ממשפטם, עוד לא באזרחי הארץ יחשבו, עוד כיהודים יחשבו בעיני עם הארץ אף כי בעיניהם הם לא יהידים הם הרבה יתר מעם הארץ. רוחי בתוכי ישתומם איך יעלו אנשים חכמים דבר שוא ופתגם הבל כזה על שפת לשונם בעת אשר בעינינו נראה כי לא כן הוא. ההשכלה מילדת בית ברלין לא הטיבה מצבנו אף כמלוא השערה ותהי להפך, כי הֵרֵעָה והשחיתה לנו במאד מאד, ומי יודע אם לא היא בעוכרינו גם היום הזה לתת אותנו למשסה בידי צרינו. כי היא הסיתה בנו שונאים ומנדים מ ח ו ץ להרבות כעשם עמנו, אבל עוד יותר הֵרֵעָה לנו ב ב י ת בפלגה את לבותינו ותך את בית ישראל לרסיסים. בטרם אשר הרימה ההשכלה הארורה הזאת את ראשה, גדלו ויעצמו בנו חכמים והורות דעה הרבה היו בנו מבלי אשר קמו החכמים כצרים נגד בעלי התורה, ונהפוך היה, איש לרעהו נתנו יד בעד עמם האמלל וימצאו עז והתחבלה אחרי כי כלם כאחד חברים קמו על נפשם ובצר לאחיהם בארץ אחת חשו אחיהם היושבים לבטח בארץ אחרת גם המה מבאוב ויצאו להלחם בעדם, ועתה פִּלְּגָה ההשכלה הזאת את לבנו. לשתי מפלגות היה בית ישראל — למשכילים ויראים, ובצר להיראים יתחרו בהם המשכילים ויאמרו: היו כמנו ואז תִּוָּשֵׁעוּ גם אתם, פרי חטאתכם תאכלו כי מאנתם היות משכילים ועל כן תֵּרָדְפוּ באף — — כה יענה להם ולא יתעוררו להלחם בעדם בעת אשר ברזל באה נפשם, לא יושיטו להם יד בעת אשר באו מים עד נפשם, כי

אם השכלה יטיבו להם בעת אשר עיפה נפשם להורגים, וההשכלה הזאת במה כחה גדול להושיענו? – ישאלו אלה הנענים – האם יחדלו איבינו מריב את המשכילים? האם לא יַדו אבן במשכיל כמו באיש חסיד? האם יתנונו לחיות בהשכלתנו? הן עינינו הרואות כי גם במשכילינו הנחת יד האויב ומה הועיל לנו ההשכלה? וגם לכם יושבי אשכנז האם נתנה או הוסיפה לכם השכלתכם עד מה? הן רק זאת לה להשכלה כי תלמדכם להתגבר לצור מחצבכם, כי תשים מסוה על פניכם לבל יכירו בכם כי ממעי יהודה יצאתם, ועל כן לא יחרו בכם איביכם, אבל אם כן הוא למה לנו כל העמל הזה? למה לנו להרבות עלילות ותחבולות להתנכר לאיבינו ולהתכחש לעמנו גם יחד והיה כי נִתָּפֵשׂ יתנונו לאנשי רמיה, הלא טוב טוב לנו לאמר בפעם אחת: לא לישראל אנחני ושבת כל ריב יחדל כל מדון! ואף אם לא נדע קרוא וכתיב ואף אם לא נבין ולא נלמד עד מה, נהיה שלוים ככל עם הארץ, אשר גם הוא לא ידע בין ימינו לשמאלו ובכל זאת יאכל מטוב הארץ ואין דורש ואין מבקש ממנו השכלה –

כזאת וכזאת ידברו פה במר נפשם הנרדפים על צואר מאת פראים אכזרים שואפי דם וכפי חמסים בשמעם את אשר ידברו עליהם אחיהם המשכילים, ונפשי היה מאד מעת אשר שמעתי כזאת. רוחי הסתער ואקוט בנפשי על תעותי גם אני כבהמה אחרי המשכילים האלה וקראתי גם אני תמיד: השכלה השכלה! ככל אלה הפתאים אשר יקראו ולא ידעו מה, כמו באמת מההשכלה תשועת ישראל תצא.

הנה רוחי יסער מאד בעת בכתבי, כי לא בברלין או וויען או פאריז אשב ואשפט את אחי אלה, כי אם עיני יראו פיהם וחמת אויביהם אשר ישתו ועל כן דברי כאש לכן אחדל הפעם כי אירא פן תקצר רוחי מדבר משפט ובמכתב השני אכלה דברי כי בלי ספק אכבן גם אני למראות האלה אשר אחזה פה כאשר הסכינו בהם אחינו יושבי

הארץ הזאת ולא עוד אתגעש. ועד העת ההיא חכי נא אחותי לדברי.

אחיך.

יב.

יום ו׳ לירח הראשון.

אחותי!

אני אמרתי כי בנפש שוקטה וברוח מלא אך ממשפט אדבר אליך במכתבי השני מארץ הזאת, אבל לא כן הוא אף כי כבר עבר כירח ימים מיום כתבי המכתב ההוא, עוד רוחי יתגעש בתוכי ועוד ירבה לסער עוד יותר מאז, וגם אַתְּ ברוח מכתבך הרבית לפחת המדורה. בשעה תמימה רגזתי תחתי בקראי את דבריך אשר אמנם המה גם דברי חכמי הדור וכל מדבר כזאת לו חכם יֵאָמֵר, וכל אשר לא כדברים האלה ישמיע עליו יקראו מלא, כי הלא כהבגדים כן המה הדעות בעת הזאת, ישנו פניהם לפי דרך הארץ והעת ההיא וכאשר אם ילבש איש בגד זר לדרך הארץ אף אם טוב ויפה הוא יהי ללעג, כן אם יזיד איש להשמיע דעה מלבו לא כרוח העת ההיא יחד עליו יתמלאו. סלחי לי אחותי אם אומר לך, כי דברת דבריך ללא־דעת, כי אף לא דבר אחד חדש השמעתיני רק אשר דברו וישובו וידברו בו עד אשר היה לנו לזרא, שַׁבְתְּ והשמעתיני היום. האמנם לא אדע דברי כל אלה מליצי ההשכלה? האמנם נכחדו מפני דרכי אבי ההשכלה מברלין וצאצאיו וצפיעותיו וכל הנתלים בו? מה נדבר לעמנו? תשאליני, אם לא נֹרֵם ההשכלה? האם נאמר להם כי טוב טוב להם כי ילכו בחשך? — כזאת שאלתני אתמול אשה אמללה אשר כבשר בנה יחידה שֻׁלַּח רזון ורופא אליל נתן לו שקוי, אשר בלי כל ספק יורידהו דומה כי ימוץ לשד חיתו, ואני מחמלתי עליה שלחתי לה רופא חכם והוא ציה במפגיע לבל יתנו להחולה בעת מאומה כי רק ירעו וישחיתו לו, כי לו דרוש רק רוח צח בחוץ ומאכל בריא עד אשר יאחז הדם שניר

דרכו וישיב מרוצת החיים בעורקיו לקדמותה.

– אבל בני חולה הוא – קראה האשה במר נפשה – ואיך אוכל להתאפק מבלי תת לו סמי רפואה? – כזאת דברו מאז אלה מטיפי ההשכלה וכזאת תגידי גם אַתְּ היום: אבל מה נדבר לאחינו? – להם דרוש רק רוח צח, רק חפש, רק מאכל בריא, כי יתגנם למצוא חית ידם כחפצם, רק אלה דרושים לחפצם ולא רפואות כאלה אשר תמוצנה לשדם האחרון.

הנה בארץ הזאת נראה פֹעל ההשכלה בת ברלין בכל מראה המגאל; הנה עם הארץ פראי יער המה לא ידעו בין ימינם לשמאלם, כל דרך מוסר והצנע לכת זר להם, האצילים יינקו כעלוקות לשד הארץ ויבלו אותו במשתה ושחוק זמה והוללות, והעניים ישכבו ככלבים עצלים על הגרם אשר השליכו להם, ומשכילי הארץ אך היהודים המה, כל בעלי מלאכה אך יהודים המה, מהסנדלר עד הרוקע פחים על גג בתי התפלה, מהחייט עד העושה בחומה, נושאי סַבָּל וְרַבָּנִים אך בני ישראל המה, והלומדים בבתי הספר רֻבָּם בני ישראל המה, אף כי המורים יכום ויבזום בלי חמלה אף יגרו בהם את חבריהם לבל יתנו לבני ישראל לבוא לבתי הספר, ולוא גרשו היום כל בני ישראל מהארץ הזאת, כי אז נשאר עם הארץ בלי מנעל ובגד, בלי בית ורצפה בחוץ, גם בתי תפלותיהם נשארו בלי גג וחלונות, ובכל זאת יתנו את היהודים בעפר לדוש, יגזלו את כספם, יחמסו את בניהם, ישליכום למצולות מים, לא יתנו להמלומדים לאחוז בכל משרה, ישדדו מהם כל מוצא למחיה ויכבידו עליהם מסים נוראים, ועל כל איש אשר למד דבר מה יכבידו עלם ביתר שאת, כי שונאים המה בנפש כל למוד וכל דעת בכל פראי יער, ובצר להם, כי ישועו לעזרה לאחיהם יענום: לַמְּדוּ את בניכם והביאו השכלה בלבם או אז תרימו ראשכם – אבל הן יגרשו את נערי ישראל מבית הספר ויכום בלי חמלה, ואם אחר כל אלה יצלח ביד נער ישראל לבוא עד תכליתו וילמוד חקת משפט או חכמה אחרת אז יגוע ברעב. כי לא לבד כי

משרה לא תנתן לו בארץ כי אם גם לא יתנוהו לדרוך על סף בית המשפט להיות למליץ לאשר יבחר בו – ואיש לא יחלה לשברם, כי משלים המה אחינו המשכילים את נפשם כי כבר עשו די והותר להם, בתתם להם עצתם בלב מתנה כי יאחזו בדרך ההשכלה. הוי עליכם לועגים לרש!

הנה התמרמרת מאד עלי על כי ראית בדברי מכתבי כי אשים לאל ההשכלה מולדת בית ברלין ואם כן אחריד מכסאו גם את אביה את בן־מנחם אשר לשמו ולזכרו תאות נפשך. אבל, אחותי, אמצי לבך כי עוד רעה מזאת תשמעי מפי, כי גם בשפה ברורה אעיד את מחמל נפשכם זה למשפט; אולם אל תדמי כי את האיש הזה בדרכיו ועלילותיו אביא במשפט, כי אפקוד עליו עון על כי שלח ידו במלאכת רעהו, בשיר אשר ידי אפרים קוה האמלל כתבו ויקרא שמו עליו ובגלל הדבר הזה הביא שממון בלב המשורר האמלל, כי עד הנה היה זה משה האיש כמלאך אלהים בעיניו ועתה כמכחש בפקדון נראה לו, גם לא על ריבו ריב רעהו לעססינג לא בצדק ולא באמת, כי פיו לא דבר אשר בלבבו, כאשר כל זאת תדעי גם את כמני אחרי כי יחד קראנו את הספר „מגלה המסוה מעל פני בן־מנחם" אף לא על אלה וכאלה, כי אלה שגיאות נפשו הנה, ואחת היא לנו בעת אם לב מלאך אלהים היה לו או לב אחד הרודפים כבוד בכל מאמצי כחם וישימו מסוה הענוה על פניהם למען נחיל משנה כבוד, לא על כל אלה אדבר משפטים, כי אם על הרעה הגדולה אשר מביתו נפתחה לעמנו האמלל, כי איש יצאה מביתו ותאכל בכל פה בכרם עמנו מגפן עד עוללות, והוא הוא היה המבעיר את הבערה.

בשליש מדות התפארו בני ישראל מאז ומעולם והנה היו לו למעוז ולמשגב בצרה, המדות האלה הן כי היו רחמנים, ביישנים וגומלי חסדים. מדת הרחמנות הישרה דרכיהם לבל יפעל איש את אשר יביא רעה לרעהו ואיש איש דאג לאחיו כמו לנפשו כי רחמהו ולא נתנו לבו להביא עליו שאה; הביישנות היתה לו כאם רחמניה ותגדל את בניו ובנותיו לשם ולתהלה

ולהתפארת במוסר והצנע לכת, עד כי גם שונאיו מהעמים הודו כי יתרון הצנע לכת לעם הזה מיתר העמים, והמדה הזאת היא למדה את האנשים לדאוג לביתם ומשפחתם ובכן גם לעמם אחרי כי כל העם נחשב במשפחה אחת גדולה, ואת הנשים היתה לשבת בית ולחנך את הבנים על ברכי אהבת העם ותורתו וחכמתו, ובכן השרישו על תלמי לביהם האהבה הזאת אשר לא נדעכה לא מפני יד המציק ולא מפני זרוע הדעת אשר משלה בהם; ומדת גמילות חסדים היא היתה כקשר אמיץ לאגד לביתיהם יחד, את הנותן והמקבל, וכל איש ישראל חשב לו לחובה לגמול חסד עם אחיו באשר המה, אם בארצו או מעבר לים, ובכן היו תקיפים בכל הארצות, כי אם גם רבו תלאותיהם בארץ אחת חשו מפלט להם אל ארץ אחרת בדעתם נאמנה כי אחיהם יגמלו חסד עמם, ואמנם חסד גמלו תמיד עם החיים והמתים, ביד החיים החזיקו לבל תמוט ולהמתים נתנו זכרון עד עולם. ובבית האיש הזה אשר למורה שמוהו החלה השערוריה, שם באה קפדה על כל שלשת המדות האלה, מדת הרחמנות כליל חלפה, כי לא עוד רחמו איש את אחיו, כי אם החלו לבקש מפלט להם אל שדה מערכת אויביהם וישאירו את עמם האמלל לצרה ופגע, גם חרפוהו ויבזוהו בשאט נפש; הבישנות עטתה שק כי כבית פריצים היתה ביתו לזמה ותאוה, ובנותיו הפרוצית והשובבות הרבו השחת דרכן מכל רעיתיהן; גם על גמילות הסדים בא הקרץ, לא עם החיים ולא עם המתים גמלו עוד חסד, כי רוחם זרה להחיים והמתים גם יחד לכל אשר בשם ישראל יקרא, והאמנם מקרה הוא אשר קרה לבית הזה? – אמנם יקרה מקרה כי גם צדיק יוליד בן פריץ, אבל אם כל בני איש ובנותיו יעקשו כלם יחד דרכיהם אז הלא אוילים או פושעים נהיה אם נשים אפר על עינינו ונאמר כי לא נראה אשמת האב, ומה אם גם כל השומעים בקולו וההולכים בדרכו כמהם עשו, אז נראה בעינים כי ידו היתה בכל אלה, אך הוא זרע זרעו בסתר וידע להסתיר דבר ויוציא שרש פורה ראש ולענה בגלוי ויאמר: נקיתי מעון, ידי

לא היתה במעל. אך הוא היה בכל רע אשר מצא את עמנו, אך הוא הרבה שונאים בנפש לנו מקרב אחינו, כל בניו ובנותיו וכל תלמידיו והשומעים בקולו היו האויבים היותר גדולים לעמנו וגם היום ישנאו רב מעריציו את קהל ישראל, רק את המשכילים יברו להם.

בן־מנחם סוחר היה, לא רב ולא חכם בחכמת ישראל; וכסוחר סחר סַחְרוֹ בעמו ובאמונתו ודתו. החכמים בעלי התורה בבקשם לתת ארחות חיים חדשים לעמם דברו בשפה ברורה כי יפרו התורה מפני עת לעשות לה׳. אבל הוא כסוחר ידע כי לא טוב הדבר לעשות כזאת, כי אם יאמר הסוחר בשפה ברורה כי סחרו לא טוב הוא להדור הזה אז לא יתנו יתר הסוחרים אמונתם בו, וזה דרכו של סוחר אם יחפוץ לבער את סחרו עד מהרה, אז יהללנו בקהל וימכרנו בחצי מחירו בסתר, וכן עשה גם בהאמונה והדת; בגלוי החזיק בכל ובסתר נתן את כל בלי מחיר. ואך אוילים המה אלה אשר יאמרו כי לא ידו היתה בכל אלה, כי הוא לא אשם בדבר הזה, וכי לא נוכל לתלות בראשו אשמה אשר אשמו בניו ותלמידיו, אך אוילים וקצרי עין ידברו כאלה, הן בעינינו נראה כי כל אלה מבניו ומתלמידיו ותלמידותיו אשר הזנה הזנו אל דרך העמים, אשר מאסו בבית יהודה וישקצוהו, אשר שם ישראל היה להם לחגא, גם המה הזכירו שמו תמיד בכבוד והדר, ולוא דבר באמת בביתו ובאזני שומעי בקולו על דבר האמונה והדת כאשר דבר בספריו, כי חלילה לנו מהפר אף חק אחד, הלא אז היו בניו ותלמידיו אשר הפרו הדת והתורה וברית אחים לראשי יריביו, הלא אז היה הוא הראשון בעיניהם לזועה ולשמצה, כי כמזכיר עון היה להם, ואם לא אות נאמן הוא כי בפיו אחרת דבר מאשר העלה על הגליון; בספריו בקש להתראות כמחזיק באשיות עמו ובביתו שלח רסן מפני בניו ושומעי בקולו ויתנם ללכת אל אשר ילכו, כי על כן הכירו לו טובה מקרב לב, כי המה ידעו נאמנה כי אך הוא פלס נתיב להם, הוא פנה להם דרך להסיר שלשת המדות ולצאת בפעם אחת לחפשי מהגלוה

הנוראה, אמנם הוא היה הגואל הנאמן להם, והשכלתו היא גאולה נאמנה וכן תהיה לכל אלה אשר בדרכי בניו ותלמידיו יאחזו. אולם מה להשכלה הזאת ולשארית ישראל אשר לא יכזבו לצור מחצבתם, אשר אף בצרה ועני יחזיקו בבריה אבותיהם, מה תועיל להם ההשכלה הזאת?

אי לזאת יחרד לבי ויתר ממקומו בראותי ענות אחי אלה, כי אפס גואל ואין מרחם ואין גומל חסד לו באמת. ידעתי נאמנה כי ביד אחינו בארצות האחרות להטיב מצבם היא אך חפצו, לוא אך בקשו להושיע להם ולא לכרות אונם להשכלה. אבל מה אדבר באזנך להאדיב עוד נפשך ואת הן לא בידך להושיע, ואם באזני אחי אנשי הכה אקרא ידעתי מראש כי שומע לא יהיה לי, כי רק השכלה יחלקו ביד נדיבה, השכלה לנגולים לנטבעים לעיני השמש בארץ הזאת ארץ רומעניא. חמס הנפשות הנעונות עליכם תרד לועגים לרש!

הנה אעזבה את הארץ הזאת כי כלכל נלאיתי מראות את החמס והשוד הנעשים לעין השמש כי כרמש לא מושל בו נתונים פה היהודים לעושקיהם כח ואין אומר השב.

בעוד ימים אחדים אשים לדרך פעמי ובפעם הזאת כתבי לי עוד הנה.

אחיך.

יג.

יום י"ב לירח הששי

אחותי!

צדקת מאד בריבך על כי לא זכרתי את צעקתך אלי בעת אשר נפשי להטה גחלים בדברי על מצב אחינו בארץ רומעניא. אמנם תסלחי לי אחותי כי אמנם אחשוב למשפט כי עניתך לא גדלה כענות בת עמי הארץ ההיא ועל כן לא זכרתיה. גם לא תוכלי לטפול עלי חטאת על כי שלחתי לך את המשלחת אשר נועו לדבר אהבה באזניך. אף התעוררת והקצפי עליו על העני פניו ואני אגיד לך כי משגע היא בעיני, ואם לבת

הגביר בוויען דבר אהבה מדוע לא יעשה כן גם לך? הן גם אַתְּ הטבת עמו. כל דברי עזותי ומכתביו אשר כתב לך במה נחשבו, אשר עליהם כה תתגעשי, ומה גם עתה כי שמעת לעצת הרופא והרחיקי מלונדון. וכמעט אביר תידה להמשגע כי הרחיקך בחזקת היד מלונדון ללכת לארץ אחרת, ומה ממך יהלוך אם תבלי ירחים אחדים בארץ שווייץ? מי ומה לך בעיר לונדון? ועל כן חדלי עוד מריב עמדי והתענגי על מראה עיניך, התענגי על מראה הארץ הנפלאה הזאת, אשר ידי הטבע חלו בה לשימה למופת.

אני באתי שלום אל ארצי זה ימים אחדים; מכאוב לב התעורר בחבי בצעדי הצעד הראשון על הגבול כמו כל זכרונות שגיאותי וחטאתי קמו יחד ויצאו חוצץ לפני, תוגה הרישית לחצה לבבי כמו אז בנודי ללחם איה, ביראי כל היום מפני חמת רודף ומתנקם. איך שֻׁנֵּיתִי מאז עד היום, אבל אדמה כי גם הארץ הזאת שנתה פניה מאז, אבל עוד לא אדבר דבר באזניך על דבר אחינו בטרם ראיתי הרבה והתבוננתי לכל דרכיהם, כי אנשים חדשים תראינה עיני על כל מצעדי רגלי, עולם חדש אשר לא פללתי, או אולי איש אחר הייתי ואחזה אחרת, מי יודע?

כתבי נא לי על דבר הארץ אשר בה תשבי כעת ואם יתישבו אחינו בה. מרוב סרעפי בקרבי יהיו בפעם הזאת דברי מעטים.

אנא שמחי נא עד מהרה במכתבך את נפש

אחיך.

יד.

יום י' לירח הרביעי.

אחותי!

הרננת לבי עד מאד במכתבך אשר כספר הגדיל, כי מאז הצגתי רגלי על אדמת הארץ הזאת לא יעזבני היגון אשר

אחז בלבי בחוקת היד כמו צרות חדשות ינבא לי. שמחתך גדלה בראותך את הנערות אשר הקשבנה לקח בבית מדרש למדעים והבקשנה להציב להן יד בדרכי החיים, לבל תהיינה עיניהן נשואות רק אל אלוף נעורים אשר על הרוב אך כאדון יתהלך בתוך ביתו, כי מדוע לא תהיינה גם הנשים בעלות מעשה כמו הגברים, מדוע תהיינה אך כעוזרות להאנשים ולא כעובדות ימחיות את נפשותיהן בלי עזרת אחרים. על זאת תשמחי אחותי יען כי אשה אַתְּ ותראי עת הגאולה להנשים כי תהיינה כהגברים בכל משפט וזכות, אבל על דעתי תשגי אחותי כאשר תשגינה כל אלה המבקשות להן דרך חדשה, האומרות להתפרץ מפני העול אשר העמיסו הגברים על צוארן. הנך נערה ולא אוכל דבר באזנך דבר ברור למען אַרְאֵךְ כי הטבע הבדיל את הנשים מעל האנשים וייסד למו דרך אחרת ומטרה אחרת, ואוי אוי לו להאיש אשר יאמר לפלס לו נתיב נגד חקי הטבע כי הוא יכרע ויפיל שדוד במלחמה הזאת ולא יקום.

הן מי זה יוֹאֵל לאמר כי משפט אחד לאיש אשר שתי ידים לו ולאיש אשר אך ביד אחת יעשה מעשהו, הלא כל איש יודה כי בשתי ידים ימצא איש לעשות חיל וביד אחת לא ימצא אף טרף לנפשו, ומי זה יכחד כי יתרון לקל המרוץ על נכה רגלים, ואיך נוכל להשוות את האשה, אשר לא בכח ידיה ולא במבנה גויתה תשוה להאיש ואם כן איך תוכל להדמות אליו, ומלבד זאת הבדילן הטבע לעתים מוזמנים מכל עבודה ומעשה, ומה לנו הגברים לעשות למענן? מדוע תצעקנה עלינו כי גזלנו חלקן? האם תמצא ידנו לקחת מהצית העתים המזומנים להיות חולים עליהן בעת ההוא, או האם נוכל לתת להן כח ידינו? הטבע בראן לשבת בית והנה התחרנה לעתר בחוץ מלאכתן. בכל הבדילן הטבע מהגברים ויגזל מהן כל כח משפיע ופועל, רק למקבלות שָׂמָן, עד כי גם העלעקטריציטאט בגברים יפעל בחיוב ובנשים בשלילה, והנה התפוצנה להפר חק הטבע ולהיות משפיעות, לכן

תכשלנה בדרכן ותראינה משוגתן כאשר תקצר ידיהן מהיטיב.
ואדמה אם לא אשגה כי גם המורה הראשי בבית מדרש
המדעים אשר מפיו תקשבנה הנערות לקח, כזאת יאמר לך.
נסי נא דבר אליו ותשמעי. ואל תאמרי כי שמעת מפי חכמים
גדולים אשר גלו כשרונות נעלים בהאשה כי לא כן הוא,
החכמים האלה בקשו בלי כל ספק למצוא חן בעיני הנשים
ועל כן גזרו אמר כזה, או אולי התעתם עינם, יען כי הסכינו
בנעורים לחשוב את הנשים רק לרקחות ולאופות כי על כן
השתוממו לראות כי גם הכשר דעת להן, אבל את הגברים
לא תוכלנה להתחרות, כי להרוח דרוש גם כח הגויה ולמצא
דעת דרוש עמל הרבה וכח ידיהן אין אתן.

גם איעצך להתודע אל הנערות מארצי אשר תקשבנה
שמה בלמודים כי נכספה נפשי לדעת ארחותן.

שמחי לבי בהודיעך אותי כי שכחת את היגון אשר הסב
לך המשגע ושכחי זאת והמציאי לו עזר כאשר תוכלי.

אחיך.

טו.

יום העשרים לירח הששי.

אחותי!

מה תשמח נפשי כי הקרה לפני המקרה להיות להועיל
לאיש בעצתי ומה גם אם את היא אשר עצתי תכון לך; אבל
את התודה אשר נתת לי על כי יעצתיך לדבר את המורה
בבית מדרש המדעים לא אקבל ובאמרך כי בדבר הזה
הטיבותי את אשר הרעיתי בשלחי לך את המשלחת לא תצדקי,
כי אמנם לא צדקתי היא כי המורה מצא חן בעיניך עד כי
נפשך תחוש לי תודה, כאשר לא פשעי הוא כי המשלחת היה
לך למשא, את זה שלחתי לך בבקשי להטיב עמו, ואת קרבת
המורה יעצתיך לבקש יען כי דרכי בנות עמנו מארצי
המקשיבות לקח מפיו לדעת אחפץ. אבל עוד טרם אדע

משפטו עליהן והנה משפטך עליו כבר שמעתי מפיך. כי אם על פי דבריך אשפוט, ואם דבריך אלה במשפט נכתבו, הנהו בעיניך כאיש מרום, כגבר נעלה בחכמה, בעז רוח, בישר מדותיו ובכל תפארת אשר בה נפאר את הנפשות היפות והנעלות גם יחד. השתוממתי לראות בו איש חכם וחוקר מעמיק ובעל לב רגש יחד, אשר אמנם דבר יקר הוא מאד, כי על כן נעלה בעיניך מעל כל אמרי פיך, כאמרך במכתבך, ואף יתרה תעשי, בלי ספק להראותני כי לא ברגע אחד הוצאת משפט עליו ותשמיעיני כי בפעם הראשונה כאשר דברת עמו לא מצא חן בעיניך ותריבי את נפשך על כי התעתך לשפוט על פי תאר הפנים, אמנם עד מהרה התנערת רוחך מעפר החמר (כדבריך) אשר יעיב עיני הרוח ועיניך נפקחו לראות נכוחות. והנה איש כזה הציג לְפָנַי דמיוני אחרי קראי מכתבך; איש בעל קומה ולא בריא בשר, שערותיו שחורות ומצחו רחב, חוטמו עגול ולא יפה וזקנו קטן ועל לחייו לא תצמחנה שערות הזקן, אבל עיניו אף כי ירקרקות הנה בכל זאת תפיצינה אור חכמה ורוח נבון, אבל גם הנה כאפס נחשבו מול השפתים, כי אם פיו לא נאה אך מוצא שפתיו חן, ודבריו נוזלים כטל ויחיו לב ואזן כל שומע. הוא לא ברעש ושאון ידבר כי אם במנוחה ובטחה, ולא יקרא רק רע על הרעים ולא ירבה לשיש במפעלות הצדיקים אשר יספרו לו, כי הוא כאיש חכם ויודע את אשר כבר היה לעולמים, כאיש אשר קורות כל הדורות לפניו כספר פתוח הוא יבין, וכה ישפוט, כי כל מעשי אנוש ותחבולותיו רק על פי יד ההכרח יצאו לפעולתם, ואין חדש בעיניו כי כאלה וכאלה כבר היו לעולמים בעת אשר המקרים הכבידו אכפם על בני האדם לדרוך בדרך הזה, וגם היום בני אדם אך דרכי עולם ישמרו אשר כבר דרכו בהם מתי קדם, ועל כן משפטו חרוץ על כל איש המשוע והקורא באף על הרשעים והחטאים, על משחיתי הדרך ומונים את בני דורם, כי אלה כלם אך נערים המה ולא דעת להם, ואין טוב להם בלתי לבקש נתיבות בית הספר,

להחל בראשית למודים בקורות הדורות ויחדל שאון וישבת כל ריב --. הכזאת תהיה תמונת הגבר הנעלה אשר עיניך חזו בו כל אלה ? או אולי רק שמץ מדבר גבורת לבו וכביר רוחו השמעתיני ויותר לא עצרת כח מרוב סרעפיך בקרבך ? ואף זאת לא תכחדי ממני, אבל במכתב אחר גדול מהראשון שם תראיני כל דבר גבורותיו וחין ערכו, ואולי גם תנסי לפתות אותי לעזוב דרכי ולאחוז עד מהרה בדרך שווייץ למען תחזינה עיני את המורה הנעלה אשר יורני להחריש בעתו ולבלי דבר דבר בזמנו ולדעת לשום מחסום למו פי בפעם הזאת, ובפעם האחרת כאשר יציקני רוחי מאד אז אשים דלתים ובריח על שפתי לבל אשמיע קול, כי כל משמיע קול נבזה הוא בעיני יודע קורות הדורות, ואיש כזה הלא יהיה המורה תבחרי לי. אמנם אחותי אם גם ישיש לבי על כי מצאת איש טוב בעיניך אשר בחברתו אולי תבלי את העת בנעימות (אם גם מי יודע כמה) אבל לא פללתי כי אַתְּ, האשה אשר ראתה הרבה חכמה ודעת ואשר תשפוט לפעמים כשופט נאמן ברוח נכון, משפט אשר גם לא למורה ראיש בבית מדרש מדעים בעיר ציריך לבוש בו, כי אַתְּ התפעמי ברגע אחד ממראה עיניך ותשתאי לחכמת גבר ואחרי אשר דברת עמו דברים אחדים כבר שמתיהו לשופט רמים, אשר לפני משפטו לא יעמיד איש בהוכחו ועל כל שומעיו אך להטות אזניהם לשמוע וכל המרבה להאריך אזן ולקצר לשונו הרי זה משבח ! נפשי תמאן להוציא משפטך בפעם אחת ולאמר כי משפט אשה הוא על גבר אשר ידע להתהלך את נשים, ומורה ראש בבית מדרש אשר רוב תלמידיו בתולות הנה ידע בלי ספק החכמה הזאת, נפשי תמאן להכלימך במשפט כזה, אבל אם מעט או הרבה נספח אל משפט רוחך גם שמץ ממשפט כזה, ותוחלתי נכזבה לשמוע עוד מפיך אשר תשמע מפיו משפט נאמן בדבר הנשים המקשיבות לקח מפיו, כי מורה אשר ימצא כרגע חן בעיני הנשים, היא לא ימאס גם בהן ואם כן אך טובות ידבר עליהן, אי לזאת אשוב מדברי אשר אמרתי כי אחכה עד אשר אשמע

מפיך דבר אודות הנשים ההן ואדבר באזנך את אשר תראינה עיני פה מה הצעירים עושים, ומה בנות ישראל העדינות אומרות לעשות.

פעמים לאין ספורות קראתי בחיי ובספרי תילדותי כי שגיתי העיתי עויתי, והאמיני לי, כי בעת קראי לא עלז לבי בתוכי, לא לעתים רחוקות חשתי בנפשי כי נֹטֵף דם נָטַף מלבבי בקראי בקריאה הזאת, אבל אף לא פעם אחת דאבה נפשי והשתפך רוחי כבפעם הזאת בקראי באנחת לב נשבר: הה! תועה הייתי! ובתעותי הרביתי חטאות ואשמות לאין מספר, אבל אבליגה מעט ואדבר בנחת כתאות נפש מורך החדש.

מה רב העמל אשר עמלו כורמי כרם ההשכלה לטעת הזמירה הזאת על אדמת ארצי להביאה בחדרים ובישיבות למען תטהרם מרוח קטב ותביא בהם רוח טהיר ובאה ועלתה בחדרי הקהל והבריתה זדים מהם והרשעה כעשן תכלה, ותפח רוחה באף הרבנים והמורים המטיפים וכל דורשי דבר ה' ונסכה בקרבם רוח דעת ותאחד את האמונה וההשכלה, יראת אלהים עם חקרי תבונה, אהבת הדת עם דרך ארץ, וכל אשר פתח את פיו או הרים את ידו לכתוב בעט והיה מפתה שפתיו לשם יחוד האמונה וההשכלה, וראשית דבר היה לכל כותב ספר כי עם אלהים יעשה היום הזה, כי ראה יראה בעני עמו כי אשיות הדת נמוטו מכבד משאה, והנה היא בא ויחזיקנה בעמודי ההשכלה, ורֹב הספרים הלא ראשיתם וסופם והוכם אך אחדות האמונה וההשכלה, ומי זה לא האמין אז כי אך יפקח העם העור הזה את עיניו ויטה את אזנו לשמוע מיסר מטיפיו לאמונה והשכלה כי לא יארכו הימים ומקדש האמונה ירום ונשא לתלפיות, בו תחתיים ושניים ושלישים, ביציע התחתון בית מיעד להשכלה וממנו יעלו בשלבים אל האמונה, ואז אך ירים איש את רגלו והנהו יושב כמלאך אלהים בבית חמדה לאלהים, אשר ממנו לשערי השמים תוצאות ושם ישב ועטרת האמונה בראשו ונר ההשכלה אור לו

ויהנה מזיו עולם מוסר ומשפט צדק, עולם שאין בו לא חדרים נתעבים ולא ישיבות מגאלות, כי על כן גם פריצי עם כבר אפסו ואינם כי אך רפש החדרים וצחנת הישיבות הרבו פושעים בישראל, הלא כה דברי כהני ההשכלה, ובעולם שאין בו ישיבות אין פריצים ומפירי חק ביד רמה ובמקום אין קהל אין גזל משפט ובאין רבנים מקנאים גם מתפרצים מפני הדת אך להכעים עוד אינם. כה שמעתי בנער וגם נפשי להטה גחלים בדברי אז על החנפים, הזדים ועושי רשעה ואך בהם תליתי כל אשמת ישראל, וגם אני הפחתי בלב יודעי אש נקם למפירי ברית קדש שבין האמונה וההשכלה. זרע זרעו הזורעים אשר כמאסף אחריהם הייתי גם אני והנה כבר החל לציץ ציץ, ועיני תחזינה אותו ואכה שוק על ירך ואקרא: אהה! כי כמו סער מתחולל בבתי נפשי וכמו להבה תלהט רוחי בראותי את אשר אראה כיום, ובהוכחי כי גם בתקותי האחרונה, כי מתולדות ימי חיי תצא תורה לדור יבוא, שגיתי כמו בכל שגיאותי, עִוֵר הייתי בדרכי וְעִוֵר במשפטי, עתה אחזה את המעקשים אשר שמו המורים אשר אמרו לישר דרך בדרך עמם ובהם נוקשו ונפלו ונלכדו עד כי יהיו לחרדת אלהים לכל רואה בעין פקוחה. מצב אחינו פה נורא מאד, גם המלה נורא כאין וכאפס היא להביע בה את המצב כמו. הנה אנסה לתאר לך אותו, כי אם אזלת ידי מהיטיב, זאת אדע עתה נאמנה, הנה למצער אהיה כצופה ומביט. עד הנה מצאתי נחת בכתבי כי אמרתי מדברי תצא תורה ומוסר, ועתה כי בושתי משברי, כי אראה כי אין מרה לבני האדם, כי כעיר פרא המה, רוח ישאם וינדם אל אשר יחפוץ ולא ייטיבו מעשיהם אף אם נרבה להם מוסר ואף אם ירבו לקרוא כל היום כי ייטיבו דרכיהם מאבותיהם, עתה לא עוד ירום לבבי בכתבי, כי אם רק באנחה ובלב נשבר אחרות את אשר אראה על לוח לזכרון. וְאַתְּ הקשיבי אולי תמצאי בדברי חפץ.

כמליצה חידות היא לי, פליאה ממני למה זה תלא ידי בחפצי לדבר אליך על דבר מצב אחי פה. זה פעמים אחדות

החלותי ולא יכולתי, האם תקצר לשוגי מהביע הדבר כמו, או אולי הדעת כי אין כל מזור ותרופה למכתם והמכה גדולה מאד מאד, אולי הדעת הזאת תרפה ידי? לא אדע. אבל ארף גם בפעם הזאת מחפצי זה ואחשוך את דברי ליום אחר.

את מכתבך שלחי לי לעיר יבוק כי שמה פני מועדות.

אחיך.

מז.

יום ד׳ שלשים לירח הששי.

אדוני ואהובי הרופא!

זה ימים רבים לא כתבתי לך ואף על מכתבך היקר לי מאד, כי ידעתי כי אך ברב עמל תגרע לך עת לכתוב מכתבים, לא עניתי אותך. דרך תהפוכות! אתה אשר רגעיך ספורים ואם תגזול אחד מהם למען תתו חנם לרעיך אז אולי תגזול נפש איש מחכה לתשועתך, לקחת מועד לכתוב לי, ואני אשר כל עתותי אך למותר לי, אני לא השיבותיך דבר! אבל ידעתי כי לא תקצוף עלי, כי בלי ספק לא זכרת את חובתי ואם גם זכרת הלא השיבות בלי ספק אל לבך כי לא חסרת דבר. מה אשמיעך? שגיאותי? ובלעדי האם תקצר ידך מראות ומשמוע שגיאות לרב? אבל בפעם הזאת יציקני ריחי לכתוב לך, כי עוד הפעם שגיתי בשגיאה אשר לא אוכל לגלות אותה לאיש זר בלעדיך, אחרי כי רק אתה לבדך הדע סוד כמום עמדי.

הלא רופא הנך ובלי ספק לא אחת ולא שתים ראית בעיניך כי עלתה בידך לחבש פצע, להסיר המכה כליל ועור חדש עלה ויכסה את הנגע והנה נגעה בו יד ותהי בין רגע שנית למכה טריה; כזאת קרה גם אותי, אני אמרתי כי השגעון אשר מצא ירחים אחדים קן בלבי, כי השגעון אשר בעת שגעוני חשבתי אותו לי לחכמה ולצדקה ואריב בחקי החיים על כי ישימו אסורים על ידי משגע כמני לבל יוציא חפצו.

וגם אותך רבתי ריב על כי מאנת לאמר לשגעוני – חכמה, הנה השגעון הזה אשר אחרי אשר עזבני הכרתי מראהו ואנוד עלי בראשי ואומר: עתה אחזה מישרים כי בשגעון הָיִיתִי עד הנה, הנה השגעון הזה שב ויאחז שנית רגע בערפי ויטלטלני.

נוד לי אוהב טהר לב! נוד לי מקרב לִבך, כי אחפוץ בטוב וכמו יד חזקה תנידני לעשות רע. אחותי היושבת כעת בציריך מלאה פיה תהלת המורה בבית מדרש המדעים, אשר בלי ספק איש אשר לו נאוה תהלה הוא, הן אף בארצות אשר שם משפטנו לא נגזל לא יֵרָאוּ לנו חבה יתרה, ואחרי כי האיש הזה יהודי היא, וכאשר הודיעה אחותי, הנהו יהודי אוהב עמו ולוחם מלחמתו, ובכל זאת זכה למשרה כזאת ולכבוד גדול כזה, אות הוא כי גבר נעלה היא, ועלי היה לשיש על כי נודעה אחותי לאיש יקר כזה, ואני התגעשתי כסום שיטף בבוא אלי המכתב המגיד תהלת האיש הזה וקנאה כאש תפת התלקחה בקרבי פן תאהב את האיש הזה! שחוק לי, אך גם נוד לשגעוני, כי מבלי דעת ומבלי חשוב היה פתאֹם רוחי כנחל שוטף, ואשפוך כל לעגי וכעשי יחד במכתבי לאחותי, ומבלתי יכלת להשליך שקוצים על איש אשר לא אדענו הנה דמיתי להשפיל לארץ כבודו בדברי עליו בשאט בנפש. אולי נמצא בידך רפואה לשגעון הזה, השקני נא אותה ותגרשהו מלבי, ואם גם חיי אתו יחד יסופו לא אדאג ולא אשים לב. תוגה ומכשול לב יענוני מעת אשר כתבתי את המכתב ההוא, יציקוני ויענו נפשי בלי חמלה. הוי על חיים כאלה אולם לא אריב עמך על כי אתה הסבות בחיי, אבל רוחי אשפוך בחיקך ועוני אגיד לך אולי ירוח לי ואתה איש טיב שאני איתי ואת שגעוני, כי אחרי כל אלה הן אך אתה הסבות בכל אלה ובלעדיך כבר חדל לבי מהגות רעיון זר וידי מלהוציאו לפעולות אדם.

לא אתן את תודתי לך על כי תחזק בידי המנגן האמלל, כי אתה הוא האיש אשר לו יאתה לעשות כזאת, אבל אל תקצוף עלי אם במשען כסף אומר לעזרו גם אני ואתה

המציאהו נא לידו, ואם אך תוכל הודיעני נא מה שלומו ואם יש תקוה להמציא להאמלל דרך חיים?

אוהבך עד נצח.

יז.

יום העשירי לירח השמיני.

אחותי היקרה!

יסרתיני בזעם עֶבְרָה וָאֹנֶס, צדקת ממני ביסרך אותי בשפה נאמנה, כי אמנה חטאתי בדברי לעג על המורה בטרם ידעתי דרכיו. לא אדע נפשי למה זה נמלאה נפשי חמה ושאט נפש בכתבי את המכתב ובדברי על אודותיו, וברב כח התאפקתי לבלי הוסיף מרורות ולא נתתי לרוחי תוצאות כי אז אך גחלים חתיתי על ראשי ואם תשאליני מדוע נצבתי כצר לו לא אדע מלים אשיבך. בלי ספק קנאה היא שקנאתי בו על כי כבודו חדש עמו והנהו לתהלה, דבריו ישמחו לב ובחכמתו יאיר לאדם רב, וכל אלה יחסרו לי. וביום המחרת אחרי אשר שלחתי את מכתבי הכני לבי ואקוט בנפשי מאד על הנבלה אשר עשיתי. אשר על כן היו דברי תוכחתך לי למשיבת נפש להקל ממוסר כליותי. אולם בזאת לא צדקת בחשבך כי נטל עליך להראותני משגתי באותות מוראתך פן לא אודה כי שגיתי, כי על כן מהרת ותשמיעיני כי אף במשפטו על דבר בנות ארצי אשר תקשבנה מפיו לקח שגיתי מאד כי הוא אמנם לא יהללן, ואם גם לא ירבה לתת כבודן לכלמה, אבל בכל זאת פיו לא תהלתן מלא. כל אלה אך למותר, אחותי היקרה! עוד לא הדעי את לבי ולא תכנת את רוחי בחשבך מזמה להראותני שגיאותי, אמנם אשגה ואשוב ואשגה מאד אך עד ארגיעה אנחם ואראה אותן במראיהן הנורא, והנה תגזלנה מנוחתי ושלותי ותתנה לי לב רגז ורוח נכאה. את שגיאותי אני אדע ופחדתן אלי תמיד, ואם כי אחרי כל אלה לא אחדל מחטוא, בכל זאת אך למותר הוא כל דבר שפתים להראותני כי שגיתי, כי עוד בטרם יקראו לי ואני אענה

אמנם שגיתי. רק אחת היא אשר נתנה שמחה בלבי וגרשה עד מהרה את זכרון אשמתי נגד האיש היקר ההיא היא הדעת כי מצאת לך איש גדל הערך ורב הדעת לְרֵעַ אשר בחברתו תמצאי נחת גם דעת, וכפי אשר אראה ממכתבך הנה תרבי לדבר עמו ותראי פניו יום יום. האם באת בחברת תלמידיו למען תמצאי תואנה לדבר עמי? אני כמעט נחמתי כי שבתי על עקבי לעבור בדרך בו הלכתי בילדותי, כי משנה שברון נשבר לבי בזכרי את אשר עבר עלי אז ובראותי עתה את אשר לפני. פני הערים האלה שֻׁנּוּ עד כמעט לא הכרתים. עיר שבולה היתה הראשונה אשר בה אמרתי להשאר ימים אחדים, ולא רב נחת שבעתי בתוכה. העיר הזאת אשר כצבי לאחיותיה היתה בעשיריה ובישיבותיה, בגדוליה בתורה וביראיה את האלהים, העיר הזאת ירדה פלאים. עֹני ומחסור יָבֹאוּ על כל פנים, אדיריה כשלו נפלו, אילי הכסף ירדו עד עפר ושבת כל הדרה. אך פנים קבצו פארור, עינים שקועות בחוריהן, שפתים צומקות ומצוררות מרעב וצמאה, רגלים מועדות וראש כפוף, רק אלה וכאלה תראינה עיני העיבר בחוצות. בתי הישיבות כמעט נשמו, ואם כי עוד רבים המה אשר ילמדו את בניהם תורה, אך החפץ העז אשר מלא כל לבבם לעשות את בניהם לגדולים בתורה כבר מת בלבם, רק כתנועת הגלגל אחרי אשר חדל כח המניע כי יתנועע עוד רגעים אחדים בטרם יחדל לנצח כן היא תנועתם אחרי התורה, הכח המניע חדל כבר, כבוד תופשי התורה לא עוד יגדל כמקדם, לא יסלא עוד זהב מחיר בחור נעלה בתורה, והמחסור הגדול אשר יכביד עליהם אכפו למצוא טרף, כל אלה יסבו לאט לאט לבית האבות אחורנית מאחרי התורה, אבל את מקומה לא ירשה עוד לא חכמה ולא מלאכה. הבנים נדים ונעים לכל רוח, בתורה לא יחפצו כי תאות נפשם להיות משכילים, וההשכלה לא תחיה את בעליה.

לפנים קראתי גם אני בקול: בקשו עבודה, בקשו מלאכה או מה תבקשו אך בקשו לכם דרך בחיים! יהיה אם

ישאלני איש בעיר הזאת: הורני אתה חכם הלב איזה דרך החיים? אנה אפנה לבקשו ואבונן שמה מצעדי? אם ישאלני איש כזאת תכסה כלמה פני, כי גם אני דברתי הבל ככל אלה המטיפים להשכלה אשר אך לשים דופי בכל אשר ראו עיניהם תמצא ידם ולהורות דרך טוב ממנו לא ידעו. בקשו מלאכה! נקל מאד להטיף מוסר: בקשו מלאכה, אבל אלה אשר כבר למדו מלאכה יסבו את המטיף ויאמרו: תנה לנו מלאכה ונברכך שבע ביום! המטיפים להשכלה בארצי נאמו נאום כפי אשר הקשיבו אותו מפי מטיפים כאלה בארץ אשכנז או אשר מעל ספרים קראו ומלתם על לשונם להורית דרך גם לאחיהם בארצם. כילדים הלומדים בבית הספר פרק בספר יגידוהו בעל פה מבלי הבין הכתוב בו, כן דברו מורי דרך ההשכלה בארצי בדברי אחיהם מארץ אשכנז אבות ההשכלה הזאת, מבלי דעת והבין כי לא כאחינו באשכנז אחינו פה. אחינו בארץ אשכנז היו כלם סוחרים, אך סוחרים, ורבם אך רוכלים אשר נעו מעיר לעיר ומארץ לארץ וצרור מרכלתם על שכמם ויהיו לחרפות ובוז, אנשים כאלה הנודדים תמיד לא למדו דעת מה לא בתורתם ולא בדעות העמים וחכמותיהם ושפותיהם, עבודה ומלאכה לא למדו מעודם כי לא נתנום לביא בחברת בעלי המלאכה, לעבודת הארץ לא נתנו יד כי לא נתנום לאחז בהארץ ויהיו באמת הנבזים בארץ, כי בדעתם לא גבהו מעל האכרים ובמשלח ידם עוד נפלו מהם הרבה יתר ועל כן בבא העת אשר התעוררו מורים לפקוח את עיניהם ותהי ראשית מלאכתם ללמדם דבּר בשפת הארץ ולהבינם בינת־מה ולעורר רוחם לעבודה ומעשה ומלאכת יד, אבל כל דבריהם זרעו על צחיח סלע, עד היום הזה הנה היהודים בארץ אשכנז רק בעלי המסחר ובאי הבאֻרזע ומלוי ברבית, ואף אחד מאלף לא ימצא בהם אשר ימצא חית ידו במלאכה, לא כן פה אשר כל בעלי מלאכה אך מבני ישראל המה, כל בעלי המלאכה למיניהם, אף נושאי הסבל ובעלי העגלות כלם, בני ישראל המה, אבל לחמם ברגזה ודאגה יאכלו כי

אף לחם צר לפי הטף לא ימצאו, כי רבים המה בעלי המלאכה מהנותנים מלאכה, ולאלה נטיף בקשו עבודה, בקשו מלאכה?! ברומעניא נפקחו עיני בתחלה לראות את האולת הזאת ועתה א״אה את השגיאה אשר כזדון היא בפי רב כותבי ספרים בשפת עבר בהתנפלם על עמם מבלי דעת ארחותיו.

מראה העיר הזאת העיר יגון נורא בלבי, הזקנים אשר על הדור הישן יחשבו יתהלכו כצללים ולא יקוו עוד לימים טובים, ובניהם אחריהם ילכו בלי חפץ ורגש חיים, ובני הנעורים אשר בשם רודפי השכלה יקראו ירדפו קדים, תקוה כוזבה התעם בתהו. כאשר התגלגלו לפנים בישיבות ובחדרים ואבותיהם לא התוו להם דרך בחיים, כן יתעו עתה אל כל רוח ולא יבקשו להם דרך נכונה, המה לא יבקשו לחם, ובקול האבות אין עוד שומע, וזאת תחשב לראשית דעת. רב הצעירים הלוחמים מלחמת ההשכלה נגד החנפים ומורדי האור למדו מעט להבין שפת אשכנז ויבינו לקרוא שפת עבר, אשר רב הספרים הנכתבים בה המה רק לעזור למחבריהם כי יבאו על ידם לפתחי נדיבים לבקש נדבות, וראשית דעתם היא להתאנף בעמם ולשפוך בוז וקיקלון על כל אשר לא יאמר טוב לדרכיהם ולתתו למקנא לחנף ומרע. עוד מעט נמניתי גם אני בקהל החוטאים בנפשותם המקנאים, אשר ימאנו לפקוח עינים לאמר כי ראשית הדעת היא שנאת ישראל ודרכיו, אך זקני המִּגְלָח הוא היה בעוזרי ויצילני ממשפט נורא כזה.

בבית הישיבה הייתי, ויברחו מפני הילדים הקטנים אשר ימלאוה מפה לפה, וכאשר החלותי לדבר את ראש הישיבה ואנסה פֿח אחד מהם בגמרא, אשר הרד בעלה נדף בדברו עמי, ובשמוע הראש ותלמידיו כי יודע גמרא אני יצא הקול, כי הנני מרגל שלוח מאת הממשלה להכרית זכרון התורה והישיבות, ויבהלו ויחרדו מפני, אולם בחפצי להודע להאנשים ולראות דרכיהם סרתי אל שנים שלשה מהסוחרים ואקנה לי בגדים ומורה השעות וכאלה דברים אשר אין לי חפץ בהם ובכן הייתי פתאם לסוחר עשיר מארץ מרחקים, ואף כי אחרי

אשר שנים שלשה שלוחים מהברות נסו דבר אלי לבקש נדבה ולא שבו בידים ריקות מני אז נמצאו לי אנשים להתחקות על שרשי רגלי די והותר, וָאֶקְרָא גם אל שנים שלשה הגבירים המשכילים ושם למדתי לדעת דרכיהם. ומה גדלה מבוכתם בשמעם מפי כי לבי לא ילך אחריהם. כמעט נעוו משמוע כזאת ובלי ספק הכו אותי חרם לולא נתן זקני המגלח עדי כאשר אמרתי כי משכיל הנני.

הזאת היא העיר אשר לפנים חיים מלאה? אנשים חיים, עובדים ופועלים ולוחמים בכל חפץ נפשם ובכל רגשת רוחם, קנאו לאמונה באמץ לב, בקשו ארחות התורה בכל לבם ותהי להם למשאת נפש ושעשועים וכבוד. גם בקראם ריב ומלחמה על כל פורץ גדר רוח חיים נשב בהם, ופורצי הגדר לבשו קנאת החכמה והדעת הנאמנה תלבושת ויחרפו נפשם ויקריבו חייהם ומשושם על מזבחן. בעז ותעצומות נלחמו והפיחו אש קנאה בלב מנגדיהם, ובכן הרבו גם הלוחמים על יד ימינם, ומראה החיים נראה בכל רחוב, בבתי המדרש כבבתי מסחר, ביום שמחה כביום אבל, ביום חתונה כביום משפט החוטאים והחוטאת, בצדקתם כמו ברשעתם; ועתה כמו תרדמה נסובה על העיר הזאת כמו עצלות נוראה פרשה מטות כנפיה על פני כל העיר וַתַּשְׁבֵּב את יושביה למעצבה, ותחסירם כח לב וַתַּכְבֵּד משאה על רגליהם והסר מהם כל רגש וחפץ ותאוה. בעלי התורה לא יתגברו בתורתם ובעלי ההשכלה לא ילמדו ולא יעשו מאומה, גם לא ילחמו ולא יריבו בקהל, כי אם יושבים יחד בחדר אחד מהם העלמות על יד הבחורים ויבכו לגרל התבל והאדם עליה, ויחבלו מזמות לחבל כל ממלכה ולהסיר כל משפט וכל חקות בני האדם ודרכיהם. וגם הדברים האלה ידברו כמשיחים בחלום באין רגש והתעוררות, רק כעוף הממלל השונה בדברים האחדים אשר הסכין לשמוע בבקר בבקר.

מי פעל ועשה כל אלה? מי הפך ידו על בני העיר וישנה פניהם ודרכיהם ומעמדם? אם העני הנורא אשר ישים משטרו בעיר העליזה הזאת מלפנים? או יד מטיפים כמני

אשר הטיפו לקחם בלי דעת עשתה זאת, כי הצליחו להסיר לב בני הנעורים מאחרי הדרכים הישנים מבלי אשר מצאה ידם להורות להם חדשים וטובים מהם?

גם בשתים שלש הערים אשר עברתי עד כה ראיתי עצלות כעצלות הזאת, וכמעט בשפה אחת ידברו בני הנעורים גם פה גם שם. אנסה להתבונן עוד לדרכי עיר מאפליה, הן היא עיר הפלך וממנה משפט יצא לכל הערים בנותיה.

את מכתבך שלחי לי אל העיר ההיא.

אחיך

יח.

יום י"א לירח השנים עשר.

אחותי!

לא נחת לרוחי מצאתי בכל הערים אשר עברתי בהנה עד הנה. בעיר מאפליה ראיתי עוד יותר ויותר פרי ההשכלה אשר עליה ישעשעו היום בני עמי. רֹב בני הנעורים המה כנערי בני שכולה דוברי גבוה גבוה על רוח הזמן וההשכלה, הגברת הרוממה אשר נטל על כל איש ואיש לעבוד לה ולקרוא בשמה ולחצוב לה מזבחות בכל המקום אשר יזכיר את שמה. ואם לא כבה יעשה איש, אז מחנף ומרע, דובר כזב ומחזיק בתרמית הוא והמצוה לקרוא עליו מלחמה וכהחסידים יגרו מדון בכל אשר יעיז פנים לבלי הודות בפה מלא כי אך המה קרוים אדם. מקנאים המה לדרכם כמו החסידים וישנאו את כל מְנַגֵּד להם ויבזוהו עוד יותר מהחסידים, רק כי החסידים ידעו את אשר יבקשו ואשר יעריצו, והמה לא ידעו מאומה, ואם תשאל את אחד מהלוחמים האלה: מה היא ההשכלה אשר בשמה תדגולו, אז יתקצף על כי לא תדע אתה מה היא ומלים יענך: כלם יודעים כי ההשכלה היא השכלה ורוח הזמן רוח הזמן הוא! וראשית דבריהם בכתב ומפתח שפתים היא אך להודות ולהלל ולשבח ולפאר לרוח הזמן אשר פקח עינינו

ויראנו באיר בהיר. אבל אני בקשתי גם אני לראית את האור הזה ואיש לא הראני אותו. אולי יאמרו עוד מעט כמו החסידים כי נשמתי לא מסגלה לראות את האור ההוא. אף עוד זאת תשפיל ערכם בעיני מהחסידים כי להם לא נתן כח לב ואמץ לעבוד וללחום בעד מעלות רוחם כמו להחסידים, כי עצלות ואי־מעשה, רפיון ידים ואריכת לשון זאת היא כל חכמתם.

בעיר שכולה אך אחדים כאלה ראיתי, אבל בעיר מאפליה חשבו עיני מראות את אור ההשכלה אשר יורח עליה. בעיר שכולה ההשכלה עוד בראשיתה, מעריציה עוד ישתו מים מהמקור הראשון להשכלת בני ישראל, המה יקראו ספרים בשפת עבר, אשר רב סופריה ערלי הלב השחיתו את יפעתה בנאמם נאום אשר לשכורים ולמשגעים היא, מלים באין תבונה, באין חקת משפט להלשון, וישאבו מים הלוחים מבארות הפרון זרים ערלי לב, יעתיקו ספרי הבל ורעות רוח משפות זרות, ואלה המה הספרים המאירים עין לנערי בני ישראל! אך עוד שפל מהם ערך ספרי העתים בשפת עבר. זה שנים אחדות החלו מלמדים אחדים אשר קצרה ידם ממצוא תלמידים להם להחיות נפשם, להוציא עלים לשבועות, אשר פה ראיתי אותם בפעם הראשונה, האמיני לי אחותי, כי לוא גם היה עמי באמת הגוי החכם והנבון בכל עמי הארצות, גם אז יש לאל יד מכתבי עת כמו אלה להביא בלבם שממון וכבלות לא מעט. עלים אחדים קראתי בהם ואשתומם על המראה. האם הכי כל בני עמי בשגעון כי לא תבחל נפשם בהבלים כמו אלה. אלה ידברו על המדינות כגבר עברו יין ורעם יבוא וחקר בדברי ימי עלם כנס מבית המשגעים. שם תראה המונים מכתבים יתאספו כעורבים על הנבלה ויצרחו בקול קורע לב ולהצריחה הזאת שירה יאמרו. וכלם יחד יפצחו פה ברנה להלל את העת החדשה, כמו בקרבם איכה לשבת המלכה הזאת ועיניהם תחזינה אותה ביפיה בבקר בבקר וממנה לחם נמצא. מהמקור הזה ישאבו אלה המשכילים

בתחלה, ובני שכולה כמעט כלם עוד לא עזבו הַשַׂד הזה. לא כן בעיר מאפליה, שם כבר נפלגו גם המשכילים למפלגות; ישנם אשר כבר הרחיקו ללכת ולא יבינו עוד בשפת עבר עד מה, והמה לובשים גאה וגאון במאד מאד, הן המה העבירו את אחיהם בדרכם מאד, המה הצליחו לא לבד לשכוח את שפת עבר, כי אם גם לא למדו את השפה הזאת מעודם, ואיך לא יתגאו? אבל לא רק על בני הנעורים כי אם גם על בנות ישראל שפכה העת החדשה את רוחה. רוחי בתוכי ישתומם ולא ידעתי אבנה להרוח אשר צרר בכנפי בני ישראל בערים האלה, הרוח הזה רע הוא מרוח עועים ומרוח קטב. בנות ישראל אשר עד הנה לא למדו מאימה, ישבו כצפרים כלואית בכלא עד בוא חליפתן והתיינה לאנשים, הבנית האלה התפרצו הפעם בחוקת היד לקחת להן קרנים ותדברנה בפיהן כי כמשפט הגברים כן יעשה גם להן כי אין הַיִן ואין גדר בין איש ואשה, כלם יחד נשתיו ובידיהן תעשינה כאשר תדברנה בפיהן, והיה אם ימרה אביהן את פיהן ולא יתן הפצן כרגע אז תברחנה מבית הוריהן ותלכנה ללמוד בבתי מדרש המדעים. והדבר הזה היה כיום לדרך הארץ, עד כי כמעט יבוש האב אם בת לו והיא לא תברח מביתו. בשלשים נערות מבתי היראים והחרדים לאמונה אשר פיהם אָלָה מלא על האפיקורסים והמשכילים, אשר עוד היום יביאו קרבן להצדיק, כשלשים נערות מבנות היראים האלה ברחו מביתן ותלכנה אל אשר יהיה הרוח ללכת. אם לא יתן האב את בני הנעורים המשכילים לצאת ולבוא אל חדר בתו כחפצה אז תברח. הדבר הזה אשר לא שמעתי כמהו לא בארץ בריטאניה ולא באשכנז או צרפת, הדבר הזה היה לפח ולמוקש לבתים רבים וניקשו ונלכדו. רבים מהאבות אשר לבם מלא ישר ותֹם נשבר ויגיעו עד שערי מות ואחרים רוששו לרגלן ויתרם נתנו להן לעשות כחפצן. הנה זאת היא פרי ההשכלה הזאת! בני הנעורים כהני ההשכלה ינועו מבית לבית להטות את לב העלמות לברוח מבית הוריהן, ואם לא יתן האב להם לבוא ביתו ואם ישים עי

בתו משמר אז אב אכזר יאָמַר לו ויוסיפו אֹמץ להטות את לב בתו, כי מצוה היא לתת נקמות באיש מואס בהשכלה.

הצרעת הזאת פשתה ביתר שאת בהערים האלה וסביבותיהן במקומות אשר עוד זה לא כביר היה כבוד התורה גדול מאד. כסער מתחולל סערו אחדים להביא השכלה בחזקת היד ויסערו את כבוד התורה כמוץ מגרן ובנפלה נפלו גם המחזיקים בה ולא תהי עוד לתופש תורה כל תקוה. והנה זאת ראיתי, על הריב בבני בעלי התורה בבני המתנגדים, כי בני החסידים לא ירבו שאלה ולא יגביהו למעלה לדבר גבהה גבהה, כי אם באחת יפרקו עול וירמסו ברגל על כל הקי התירה ויעשו כל מה שלבם חפץ מבלי הרבות חשבינות רבים, לא יעמיקו חקור אם אולי יש למצוא פתח היתר, המה יעשו כמעלות רוחם. אבל בני המתנגדים אשר הסכינו ללמוד ולפלפל, המה יפלפלו גם עתה בהשכלתם, ורֹב אלה אשר ירבו להתראות ככופרים באלהים ובכל התורה, הם המה לא עוד נסו להפר את חקי התורה בפעל ידים כי אם בפיהם או בעטם יקראו מלחמה, וירבו כעשם בראותם כי אחרים יעשו בדבר פיהם מבלי קרוא לריב, ויתקוטטו בהתורה כי היא היתה ראשית מכשול להם. חמס יקראו כל היום כי התורה היתה בעוכריהם, כי לולא היא כי אז היו עתה כלם רופאים, מליצים במקום המשפט, מודדים ובעלי מלאכת מחשבת ולכלם היו סוסים ומרכבות והיכלי ענג, רק התורה, זאת הרשעה באה ותגזל כל אלה מהם בחזקת היד.

אתמול בא אלי המחבר, איש כבן עשרים וחמש שנה הנודע בעיר בשם המחבר, כי בא הנה זה שני שבועות למצוא קונים את ספרו במחיר והמשכילים ישישו עליו מאד, היא בא ויאמר כי לשמע אֹזן שמע כי האדון־מבריטאניא יבין שפת עבר ויגל מאד בשמעו מפי כי לא שקר ענו בי, ולאות שמחה מהר ויוצא מתחת אציל ידו הימנית את מחברתו, הלא היא: בקרת ומשפט על ספר שירים אשר טוב היה לו שלא ראה אור משראה ושני מאמרי הבל נעתקים משפת הארץ.

ובראשיתה הקדמה גדולה פי שנים מהספר, שבה יוציא כל רוחו ויניח חמתו בהאבות על אשר עורים המה וימאנו לפקות עינים ולא יחנכו את בניהם בשבילי הדעת כי אם ילעיטום בגמרא ובהבלים כאלה וירבה לנאץ ולנבל את התורה ולומדיה ואת בני ישראל ומדותיהם הנשחתות וגם על אבותיו ישפוך בוז ולעג בשאט נפש ויתפאר בדבריו לעין כל, כי לא את אלה הפתאים הוא נמנה אשר חרפה לא ישאו על אבותיהם, כי הוא לא ישא פנים ואם כמהו כן יעשו כל הבחורים אז ידע נאמנה כי תשועת ישראל לא תאחר. — לאיש אשר מצא דרך לקרב תשועת ישראל הלא לו הצדקה לבקש תשועה מישראל ואותה בקש גם הוא, כי יקנו ספרו וישלמו לו ביד נדיבה וגם מצא לו קונים רבים בעיר ההיא, ומה גם אחרי אשר חסיד שוטה אחד חרפהו בחוץ, מני אז היה כאיש אשר הערה למות נפשו בעד ההשכלה ולפתאים יפגיע והמה פגעו בו. עוד בטרם דבר אתי דבר הראני באצבע על ההקדמה בגאון באמרו: הן אדוני יבין שפת עבר ולא נטל עלי להשמיעו משפט ספרי — וכאשר קראתי עלה ושנים ואשתומם על המראה, אך לא הגדתי עוד את אשר יהגה לבי רק עיני הבריקו, דמה הוא כי אשיש מאד על דבריו ועל כן נגש אלי עוד יותר ויאמר: אל נא אדוני, אל נא תמהר לקרוא, כי להרעיונות האלה דרוש עיון רב מאד — את העזות הזאת לא יכולתי נשוא ואתן לו את ספרו באמרי כי לא אקחהו מידו כי נשגב הוא מבינתי — אז פתח את פיו לבאר לי את דברי הספר ויאר ויקלל את אבותיו בקללה נמרצת כי המה הביאו עליו רעה, כי לולא המה כי אז היה כיום הזה לאיש המעלה, למרום מראשון, ורק המה היו כסירים סבוכים על דרכו, ועל כן נטל עליו היום לכתוב ספרים בשפת עבר ולנוע מעיר לעיר למצוא לו קונים ולא רבים המה, כי החסידים ובעלי התורה עורים המה ולא יבינו ערך ספריו והמשכילים רבם עניים המה וידם תקצר משלם לו, ועל כל אלה יביא את אבותיו במשפט —

אם כי כשקץ נתעב היה בעיני בשמעי דבריו, בכל

זאת הבלגתי על געל נפשי ואמר לו: כמה שני חייך ? –

– עשרים ושתים – ענני.

– ומתי יצאת מתחת על אבותיך ? –

– זה כעשר שנים, כי אז עזבתי את בית אבותי ואלך לישיבה ישמה הייתי לעלוי ואחרי עבור ארבע שנים החלותי לדרוש בחכמה ובהשכלה ולא נתנוני עוד החנפים לשבת בהישיבה –

– ולמה זה לא בחרת לך לנפשך דרך חיים ? הן אבותיך לא היו לך לשטן רק עד מלאת לך שתים עשרה שנה ומני אז ועד היום הלא היה לאל ידך למצוא חכמה לוא חפצת –

– הוא אשר דברתי כי אשמת אבותי היא, כי המה מסכו בקרבי רוח עועים מימי ילדותי לאהוב את התורה, כי על כן בקשתי לי רק את בתי התורה והישיבה, בין אנשים אשר על עפעפיהם צלמות, ועתה כאשר אדע את דרכי כבר אחרתי המועד –

– ומתי נודע לך דרכך ? –

– זה שלש שנים –

– ובשלשת השנים האלה מה עשית ? –

– כתבתי ספרים, את הספר הזה ועוד שנים לי בכתובים וארכה לפקוח עיני בני הנעורים לראות באור ההשכלה ואיטיב לאדם רב במסעותי –

– ומדוע זה לא בחרת שבת וללמוד ולהכין נפשך לבית מדרש מדעים בעת הזאת מנסוע מעיר לעיר לבקש נדבות ? –

– אני הן לא נדבות אבקש, כי אם מחיר ספרי מאה כל איש אשר יבין ערכו – ענה בגאון.

– צר לי מאד כי אני לא אבין ערכו – עניתיו ואסב פני ממנו בלב מלא יגון, אך הוא עוד לא עזב את מקומו ויעמוד עוד זמן רב, אז פניתי אליו ואמרתי: הלא השמעתיך כי לא אבין ערך ספרך, ואם כן לא אקחנו מידך – בשמעו כזאת החל לדבר תחנונים וינסה לעורר רחמי עליו כי שמע כי איש טוב אני ועשיר גדול ומבין שפת עבר ואם לא איש

כמוני יעזרנו מי יעזרנו? – דבריו הוסיפו להגדיל את הבוז בלבי ואשליך לו נדבת מה והוא הרימה ויצא ויבוא אחריו הנרדף.

האיש הזה הוא מאחת הערים הקטנות הקרובות אל העיר הזאת. לו לב מבין בתלמוד ושם יצא לו בדעתו את התורה, אך אחרי אשר כבר היתה לו אשה ושלשה בנים והוא בן עשרים וחמש שנים בא בו רוח ההשכלה ויגרשהו מבית מנוחתו, כי מנוחה היתה לו עד הנה באכלו על שלחן חותנו, ויזעמוהו כל בני עירו וירדפוהו וימלט אל העיר הזאת, עיר משגב למשכילים וימצא בה בית אשר בו יורה לשני ילדים דעת שפת עבר וימצא לחמו. ואני ראיתיו בבקרי בבית הגביר אשר בביתו ימצא מניח ויציגוהו לפני. בבאו לחדרי עמד בצד הפתח וידיו רעדו, מלה לא היתה בלשונו וכלו אומר מורא ורפיון ידים. כעשי אשר מלא לבי למראה המחבר גז ברגע למראה האמלל הזה, אשר יחסר לו אמץ לב וגם הַדָּבָר אין בו ואקריבהו אלי ואתן לו לשבת, וזמן כביר עבר בטרם אשר ערב לבו לפתוח פיו.

– מה חפצך? – שאלתיו במאור פנים למען אַמֵץ לבו.

– הנני ברעה גדולה אדוני ובידך עזרתי –

– בידי לעזרך מרעתך הגדולה? – שאלתיו בתמהון.

– כן אדוני, דבריך נשמעים מאד באזני הגבירה ואם אתה תדבר טובות עלי לא תהדפני –

– השמיעני בשפה ברורה מה עמך?

– אני אמרתי כי כבר הגידה לך הגבירה כי תחפוץ לגרשני –

– היא לא השמיעתני דבר, ומדוע תאמר לעשות כזאת? –

– אם כן לא תדע כי המחבר אשר הוא בעל לשון מצא חן בעיניה ותאמר לשימו תחתי למורה לבניה –

– מי? עז המצח אשר היה בזה? – שאלתי ואתעורר.

– הוא איש לשון ויכון בארץ וידמה כי אין איש בתבל אשר ידע כתוב עברית חוץ ממנו, כי על כן הבאתי בידי לאדוני גם אני ספר בכתובים ואראך אותו ואתה תשפוט, ואם

קצרה ידי מהוציאו לאור, הן לא בעבור זאת אהיה כחסר דעת נגדו – בראותי את המחברת בא געל נפש בלבי כי זכרתי את ספר המחבר, אך רפיון ידי האיש וצערו לא נתנוני להקשיח לבבי ממנו ואקח את ספרו ואקרא בו דברים אחדים ואתפלא ואקרא עוד ואשתומם, וכה קראתי הרבה כמעט עד חצי הספר ואשכח את היושב לפני, כי פלאות חזו עיני בו, רוח משורר נעלה וניב שפתים נשגב כאשר לחוזי אל, וכאשר נשאתי את עיני ואראהו יושב כפוף ראש לפני ומחכה לתשובתי שאלתי אותו: האמנם אתה הוא כותב הספר הזה? –

– כן אדוני, אני כתבתי אותו זה כשתי שנים וְאַרְאֵהוּ לאחדים ממשכילי העיר ויפלגו במשפטיהם, בעיני אחדים מצא חן עד כי אמרו כי ראוי הוא לראות איר ואחרים לא מצאו בו נחת עד כי בא המחבר ויתן שמי לשמצה, באמרו כי הבל כל שירי, כי אין בהם לא מליצה ולא רעיונות, והוא הלא נודע למבקר ועל כן הודו כלם לדבריו, ומני אז הייתי לבוז גם בעיני אדוני ואשתו. אמנם הגד נא אתה, אדוני, היצדק אדוני בעשותו זאת ואני בעל אשה ובנים, כי חותני ימאן לתמך בידי מאז יצאתי לתרבות רעה, לוא גם השכיל המחבר לכתוב טוב יותר ממני, אף כי אני אדע כי לא נופל אני ממנו. – נחומי נכמרו מאד על איש הרוח הזה, אשר לא ידע את כחו ויחשוב לו לכבוד גדול להדמות אל הנבער הפוחז והריק ואשאלהו להקורות אותו וכרגע והנה גם הוא כדברי המחבר ענני, כי עון אבותיו דבק בו, אבל הוא רב אתם ריבו על כי מהרו להת רחים על צוארו, ולולא נתנו לו אשה במלאת לו חמש עשרה שנה כי אז בחר היום לעמול בכל כחו וללמוד חכמה או מלאכה אבל עתה הוא חרש נשבר.

– בזאת אולי צדקת, אבל האם למרות רצונך נתנו לך אשה ואתה מאנת? –

– לא! אני לא ידעתי אז עד מה, ואבותי חרדו לנפשי למען אוכל ללמוד תורה בטהרה ואזכה לעולם הבא ובזה השחיתו את חלקי בעולם הזה –

(התועה הי"ד)

– ובכל זאת לא אדע אם לך הצדקה לריב באבותיך. הן המה אך טובותיך דרשו, ואם שגו במשפטם הן לא יקרם עון, הלא גם המה לנפשם בחרו בשעה אחת מהעולם הבא מכל חיי העולם הזה, ואיך יחשוב לבם אחרת למען בנם האהוב לנפשם? –

– וגם בהם דבק עון אבותיהם, אשר הלכו כעורים ולא דרך תבונות להם. העם הזה אשר יתפאר כי כל העולם נברא אך למעני, העם הזה ימאס בחיי העולם הזה אשר רק למענו נברא –

– ולמה זה תתפלא? – עניתיו בשחוק בראותי תְּמָהוֹ, כי ידמה כי אמנם רעיון מאד נעלה השמיעני וינצחני בפעם אחת – למה זה תתפלא? הלא כן דרך בני האדם לבלי לשיש במה שיש בידם, העשיר לא ישיש בעשרו ורק העני יכסף אליו, ועל כן ישאפו כל אלה היודעים כי העולם הזה לא למענם נברא אל חיי העולם הזה ובני עמנו היודעים כי כל העולם אך להם היא לא ישישו עוד בחלקם וישאפו לעולם הבא – המענה הזה אשר עניתי בלעג הביאהו במבוכה כי לא ידע לענות ולכן עניתיו עוד: אבל שמע נא, הנה לא בלעג נדבר משפט, אבל ראה כי לא לפתאים־הרעים האלה דרכך, לא לך לדבר בדברי הבליהם, כי יתרון הכשר דעת לך ורוח נבון בקרבך אך הוא כזיק איש תחת ערמת עפר. למה תחרה באבותיך ובעמך והמה לא חטאו לך, המה הדריכוך בדרך אשר אמרו כי טוב יהיה לך בו כאשר גם אתה תדריך את בניך בדרך אשר יישר בעיניך יאולי יהיה גם היא למוקש לנפשם. אתה לא תביא את בניך אל בית הישיבה כי אם לבתי ספר תובילם, טוב הדבר! אבל אם תחשוב למשפט כי כבר כוננת אשרם, אז תשגה מאד. ממאה הלומדים בבית הספר ימצא אך אחד חית ידו בכבוד בחכמתו ומאלף אשר למדו מלאכת יד ימצא אך אחד מחיתו בלי עבודה רבה והיותר יעבדו כלם בזעת אפים, רק האיש אשר שאר רוח לו הוא ירומם. אמת הדבר כי ימצאו אנשי רוח בקרבנו אשר היו עדי אובד באשמת

החנוך הרע, אבל שוא בפי כל המריבים עם אבותיהם כי לא כלם אנשי רוח המה, ולוא גם חנכום אבותיהם בדרך אשר לה תאוה נפשם כיום מי ידע אם הטיבו להם מעתה, אך הנרפים, העצלים הנבלים אשר ימאנו בכל מלאכה וימאסו בכל למוד המה יגולו חטאת נפשם מעליהם וישימוה בראש אבותיהם. רק איש נבל כהמחבר אשר לא ידע עד מה ולולא למדוהו אבותיו דעת מעט בשפת עבר, כי אז ארח לחברה את גנבים או סחר אל ארץ בארחת עניים לבקש נדבות בבוז, ועתה תמצא ידו לבקש נדבות בכבוד, אבל לא לך, איש אשר בלבו ימצא יֹשר ורוח נתן לך ממרומים כאשר לא ידעת, לאיש כמוך לא נאוה לדבר בדברי הפתאים הנבלים האלה, לך לראות נכוחה כי לא אבותיך אשמים בענין כאשר אבותיהם לא אשמים במצבם הרע. המה אחזו בדרך אשר ישר בעיניהם והדור הבא יחזיק בדרך ישר בעיניו, ולולא קמתם היום כמורדים באבותיכם לתתם לחרפה, לנאצה ילדראון כי אז לא רבו הלוחמים בכם. אבל עתה הן על נפשם ילחמו האבות האמללים בסגרם לפני בניהם דלתות הדעת, מיראה פן יהפכו לשונאים להם, כי אך יפתחו לפניהם דלתים או יפרצו לצאת ויזרו פרש על פני הוריהם — כאלה וכאלה דברתי באזניו והאיש התמים הזה פתח פיו ופקח עיניו ולא האמין כמעט במשמע אזניו ויודה כי מעודו לא שמע כאלה, ולוא דבר איש כזאת באזני המשכילים כי אז מלאו פניו קלון.

אני נסיתי לדבר על לב הגבירה כי לא תשלחני מביתה, אך היא תבחר בהמחבר אף כי היא עוד בחסידות תמנה רק בניה יבקשו השכלה, ובשאלי אותה איך תתן לאיש כהמחבר לבוא ביתה אשר עלמות תמצאנה בו ולפי דברת רבים הוא איש פריץ ועול אשר לא ידע בֹשת? או ענתני באנחה: והמורה אשר בביתי היום הֲיִטַב ממנו? הן בעיני ראיתי כי לא התפלל מנחה, ואם בעונותינו הרבים נפל עלינו לקחת מורה לבנינו הלא טוב לנו איש אשר ידע בתנ״ך וימצא חן בעיני כלם מהמלמד הזה, וגם בתי אשר תדע כל השפות וכל החכמות

אמרה כי המחבר יודע הרבה בשפה ולשון והמורה הזה לא ידע עד מה. – לדבר דבר נגד בתה לא הרהבתי עז בנפשי כי היא ברחה מביתה ותשב שנה תמימה בעיר המלוכה ובלי ספק הביאה אתה כל השפות וכל החכמות.

מחזות מגאלים ונתעבים כאלה תארתי בתחלה לך הרבה, אך בשובי וקראי קצה נפשי בהם ובערתים באש, כי למה אכאיב לבך ואדאיב עיניך חנם. כמעט אִוָאֵשׁ מתקוה להיטיב פה כי הדברים יגעים מאד ולא אדע אם אשאר עוד בארץ הזאת. במכתב השני אודיעך את אשר גמרתי בלבי, וְאַתְּ הודיעיני מה עמך.

אחיך.

יט.

יום י׳ לירח הרביעי.

אחותי!

אחת דברת במכתבך כי נפשך תכסף מאד כי אבוא אל מקום שבתך ואודע להאיש הנעלה, אשר דרכיו וחכמתו ראית ואלמד ממנו משפט, ושתים השמעתיני, כי המורה הוא בעיניך נעלה על כל, שופט רמים בחכמה ודעת, וכי משפטי כאין בעיניך, וגם בשפה ברורה דברת אלי משפטים ותשאליני: מה חפצי? הלא כה היו דבריך: „אם בזקנים שמת תהלה ואף בני הנעורים לא יָפוּ בעיניך, כאלה כן אלה אך שוגים ופתאים או זדים וחטאים לפניך, ומי המה אלה בהם תבחר? אי אולי תרשיע כלם יחד במשפטך ואין נקי, הלא אם כן הוא יצדקו כל מרשיעי עמנו בארץ ההיא, כי אמנם גם אחד מהם, גם איש אשר לבו יהגה אהבה לעמי ורוחו מלא מחפץ להטיב להם, גם הוא יטה עליהם קו ויתנם לבלי אין חפץ בהם, את חסידיהם כמשכיליהם, את זקניהם כצעיריהם, בחורים ובתולות יחדו״. דבריך אלה, אחותי, הכאיבו לבי, כי המה הראוני כי שני לבבות לנו ורוחותינו נפרדות, ואני אמרתי עד הנה כי

לב אחד ורוח אחת לשנינו ואדבר עמך כאשר אשיח עם לבבי ואקצוף כאשר יקצוף אח על אחיהו או אב על בניו אשר אך את נפשי ישיח וקולו לא ישמע, וכה אמרתי אדברה באזניך כי אך באזני אדבר, ואם לבבך לא כלבבי יחשוב אז ידאב לבי מאד כי קצפתי קצף על אַחַי באזני זָרָה, או אולי סרה רוחך מעלי מעט אשר לרוח אחרת תִמָשֵׁךְ, מעט אשר המורה החכם הראך בחכמתו, איך לשפוט במנוחה ובלב מתנה, לראות און ולבלי התעורר, לחזות תהפוכות מבלי לתת בקול, רק להשמיע במנוחה, הלא כה הוא דרך הארץ, ולא אנחנו נברא בריאה חדשה, אף לא ידנו תפלס נתיב חדש לכל בני האדם. המה בדרכיהם ילכו, שבילי עולם להם ומנהליהם מאז לא יעזבו אותם גם היום, כאז כן עתה אך התאוות והרגשות בלי חשבון ומשפט אדונים המה להעם, אהבה תמשכהו, פחד יהדפהו, מירא יעשהו לעבד, ובוז־לרעהו ירים לבו למשל בו, תאות הכבוד תגיע את המבונה הגדולה והכסף כסוס אסיר לה ימשכנה בזרוע נטויה. מפי תרמית יאהבו לשמוע לקח וסכלות תמשיל בכל וטיבה להמון מכל חכמה ומשפט ואמת ומוסר אך סכלות לא מעט ואמונה רבה! ראי נא ראי, אחותי, הנה גם בפי מלים כאחד המורים הגדולים, השופטים ברוח נכון, גם אני למדתי להביע בניב שפתים אשר כל שומעו לו חכמה יאמר, ולא גם ראית את המנוחה אשר שרדה על פני בדברי המלים האלה והשחוק הקל אשר עבר בין פתחי פי כי אז בלי כל ספק מחאת כף ותקראי: אך זה איש שלבו אוצר לחכמה ומשפט, ופיו הוא הפתח להאיצר היקר הזה ואך יפתחנו, אז יעבור טובו על שפתיו ויעשיר רבים בעשרו — אולם אחותי! לא מורה ראיש הנני ולא אקח מחיר בעד הכמתי כי אתננה לכל שואל אף אם בעיני אני כאין היא. חכמה כזאת היא בת העצלות ואביה הוא רום עינים, אנשים אשר לחמם נמצא בכבוד כי למירים שמים, ישיבו אל לבם הן טובים אנחנו מכל הקהל הזה, ומה נוכל הועיל להפתאים, האם להרים אותם למרום למקום אשר אנחנו

עימדים עליו? הלא תקצר ידנו, הן לא לכל איש נתּן כח לב
ורוח כביר כמנו, כי יחכמו כמנו, אך לבנו מצא חכמה ועל כן
הננו הבחירים להורות דֵּעַ, זאת תדבר גאותם באזניהם ועצלותם
תשמע ותשמח כי תדע נאמנה כי תירה כזאת תתן לה מנוחה
ולא תגיעה ממקומה לצאת לעבודה ולפעל ידים. אולם אני
לא מורה הנני ולבבי לא ירוממני מעל כל ההמון הרב אשר
אני רואה, לא לתת חכמה במו פי תאות נפשי כי אם להושיע
בידי אם אך איכל, ועל כן ארב כעשי בראותי כי לא אוכל,
בראיתי כי קצר ידים הנני לברוא חדשה, ולתקן אך מעט את
אשר עִוְּתוּ אחרים הרבה, תועיל אך לשים מכסה על המַּכָּה
אבל לא תחבושת.

אמנם במחלת כל סופרי בני ישראל בארץ הזאת הֻכֵּיתִי
גם אני מאז בואי הנה, אם תקרא דברי כל הישרים בלביתם,
אשר לא יכתבו אך למען כחש או אסוף כסף, דברי כלם יחד
יַשְׁמִיעוּ באנחה גדולה, כיללה וקינים והגה על מת אשר אין לו
עוד תחיה, ומדוע? יען כי המה רואים את הרעה ולא ידעו
במה להרחיקנה, יראו את הפצע אשר פיו פתוח ויזוב זוב
טריה עם הדם והבשר ואין מזור ואין תחבשת, כי על כן אך
יצעקו במר נפשם, ירבו בהחילה וישימו האשמה בראשי,
בעת אשר אך קטב מרירי נגע בו, רוח זלעפות הכה בנחלי
דמו ויהפכם לרעל. כן גם אני אדברה במר נפשי ואדבר
משפטים בם, יען כי גם אני אך את המכה אראה וכל רפואת
רחוקה מדעתי. אמרתי אך אבוא ואתי תשועת אַחַי, כי אמרתי
הן משיבתם ופתיותם לי נודעו מאז ומי רופא כהאיש אשר ידע
החלי, אבל בבאי ובראותי כי המחלה שנתה פניה וְהָיְתָה אחרת
מאשר חשבתי, איש בוערת אמרתי תיקד בעצמותיהם, אש
קנאת דת, אש התורה, איש היראה, ומֵי הדעת יכבו את האש
הבוערה, מים אביא אליהם, מי הדעת לרפואה ואשקיע את
האיש הנוראה. ואבוא ואמצא קרח נורא השליך קרחו בלב
אלה, האש הגדולה אכלה כביר בכל פה עד אשר כל אשר
נגעה בו היה לבער, אפר יכסה את כל וקרח תקפיא כל נטף

דם בהעורקים אשר זה עתה כגחלים בוערות הריקו אחד לאחד את הדם, ומה אעשה להם?

ידע אני כי כן יעשה תמיד בעתות המעבר ממצב אל מצב, בעבור דור אחד מדרכי אבותיו אל דרכים חדשים, כי אז לא בשובה ונחת ילך כי אם ידלג פעם אחת ואז נטל עליו לשוב אחור לאט לאט, אבל גם זאת אדע כי נקל לאיש לדלג פעם אחת מלכת לאט לאט, ותצלח בידם לדלג אך אם ימצאו עז ותעצומות גם לסגת אחור לאט לאט מי זה יערבני?

אל נא תַראני את ארץ אשכנז אשר גם שם ישבו עתה אחינו על עקבותיהם, שם אחרי עבור הסופה אשר קמה בימי בן־מנחם ותסער הודים והפישעים מקרב עמנו, באה דממה וישובו הניתרים לראות ולהתבונן היטב על אשר לפניהם ועתה גם עתה ישובו לאט לאט להחזיק בכל אשר השליך הדור אשר היה לפניהם מעל פניו בשאט נפש. אבל לא כאחינו בארץ אשכנז אחינו אלה, הלא כבר אמרתי לך, כי בארץ אשכנז לא ידע ההמון עד מה לא בתורה ולא בדעת וילכו בדרך אשר נהלום המורים, לא כן פה אשר כלם חכמים ומורים המה בעיניהם, כלם הסכינו ללמוד תורה ועתה יבקשו כמו כן כלם ללמוד אך חכמה. כאשר לפנים ישבו בהישיבות ויבלו ימיהם בלמוד התלמוד מבלי כל אחרית ותקוה להחיים, כן המה עושים גם עתה, כלם יחפצו ללמד את בניהם עד כי יהיו רופאים, מליצים בשער וכאלה, אבל הן לא כל איש נברא להיות חכם ומלומד, ולוא גם נבראו כלם אך לזאת, אבל איפו ימצאו חית ידם אם כלם יהיו אך חכמים, הן החכמים לא ינהלו את החכמים בלחם, ומה גם כי כמעט כלם לא ילמדו חכמה אשר תְּבִיא כי אם ילמדו אך למען החשב כחכם ומשכיל. ומהנשים נפתחה הרעה פה. לפנים בישראל לא למדה האשה מאומה ותהי כל דעתה לשמור על הבית ולעשות מלאכתה על התנור ולהניק את הבנים כי תורה אסרו חכמים ללמדן ויבוא פתאם רוח חדש בארץ והאבות החלו ללמד את בנותיהם דעת, כי רק מהן בחרו למו הצעירים,

ויפרצו הגבול, ויהי כאשר לפנים היתה האשה כפרא במדבר הנה היא עתה החכמה והמשכלת ותביט בבוז באישה כי הוא כחסר דעת בעיניה, כי אמנם על הרוב תלמדנה הבנות הרבה יתר מהבנים, ועתה היה הדבר למכת מדינה, אשר כל עלמה תבקש להתהדר לפני גדולים בחכמתה, מהעשיר עד העני כלם יתנו את בנותיהם ללמוד כחפצן, ומה תהי אחרית כל אלה? הלא אך עֹני ומחסור.

אמת הדבר כי גם בכל ארצות איירופא תלמֵדנה גם נשים דעת, אך מי ומי הנה הלומדות? כל הבנות תלמדנה בבית הספר ראשית למודים לבל תהיינה כפראות במדבר ואחרי כן תשובנה אל בית הוריהן ותדענה משפט הנשים לשבת בית ולעשות כל עבודה בקרבו כחק האשה. הן כה יצר אותה הטבע ויסך את דרכה בסירים לבל תצא ותבוא בכל עת כחפצה, והגיעו לה ימים אשר ידיה אסורות ולא תמצא און לעשות כל מלאכה, ולעמתה התעתד האיש לעשות מלאכתו חוצה ולהביא אל הבית, ואם כן אם יתאחדו, אז עליו להביא ועליה לשמור, ולדבר הזה לא דרושה חכמה רבה רק חריצות כפים ואמונה ותם לב. כה תהיינה כל הבנות, רק אחדות, אחת מני אלף אשר תמאן או לא תוכל לבוא בברית את איש, או אשר אוצרות זהב וכסף הנחילֻה אבותיה ואין חפץ לה במלאכה, רק אשה כזאת תבחר להמנות את חכמים, אם כ ש ר ו נ ו ת י ה יתנוה לבחר בדרך זה, כי אם לא תהיה למופת בכשרונותיה הלא אז תהי למשל וללעג לכל יודעיה, ובארץ הזאת תלמדנה כ ל בנות ישראל וכלן תחפוצנה להיות חכמות, כלן תדברנה גבה גבה ותעזבנה ארחות תֹם וצניעות כי אך בֿמושב בחורים תמצאנה נחת, ומה תהי אחרית כל אלה, אשר רֻבָּן בנות עניים הנה, הנה לא תדענה חובת הנשים בבאן בברית את איש ולא תוכלנה לנהל ביתן ולא תורת חסד תהיה על לשונן כאשר תלדנה בנים, אך משחתות ומשחיתות תהיינה, ולבית ישראל תהיינה כסלון ממאיר, כי אם אמנם גם אמותיהן לא ידעו עד מה מאמינתן ודתן, אבל הנה שמעו

תמיד שם התורה נִשָׂא לתהלה ולתפארת, בעיניהן יקר היה שם יהודי מכל חפץ ואם כן נטעו גם בלב בניהם הרך נטע האהבה להעם ותורתו גם מבלי אשר ידעו מה היא. אבל הבנות האלה, אשר לא הדענה עד מה מכל חכמת ישראל, הנה לא תדענה כי יש שפה לישראל, כי יש ספרי דעת, כי יש אוצר נחמד לישראל אשר ירימהו וירבה תפארתו על כל העמים, הלא הוא ספר קורות אבותיו וכתבי הקדש, גם זאת לא תדענה, ומה תורינה אלה לבניהן? ומה תבקשנה אלה מילדיהן? אך להיות כגוים מבלי כל בינה ודעת, ואמנם כן הוא עתה בארץ הזאת, הנשים המשכילות הנה ראשית חטאת לעמנו להעבירו מדעתו, להרבות עניותו ולהשיבו עד דכא.

דבר טוב אחד עוד נמצא באחינו יושבי הארץ הזאת, דבר טוב אשר כמעט לא נמצא בכל יתר אחינו, והדבר הטוב הזה היה למעוז לעמנו מני אז, הדבר הטוב הזה הוא דעת שפת עבר. רבים המה מאד בין אחינו יושבי הארץ הזאת אשר יבינו שפת עבר, ודי כח בשפה הזאת להחזיקם בבריתם את נחלת אבותיהם למרות כל הסערות אשר תגחנה להפיצם, כי בשפה הזאת הן נקשר יחד ונהיה לאגודה, בשפה הזאת יש לאל ידנו לשפוך איש שיחו בחיק אחיו ולעורר לבבו לאהבה, בשפה הזאת יראה איש ישראל מי הוא, כי לא תמול הוא על פני ארץ, אבל גם הדבר הזה לא יתחזק ולא יעמד, אם תרבינה הבנות המתפרצות מפני הוריהן לשים משטרן בארץ, כי לב בני הנעורים בידן הוא, ואחרי כי בעיניהן לא יתהדרו בדעת השפה הזאת, לכן ישליכוה כבלי אין חפץ ואז פסה גם תקוה לקומם עוד את העם הזה ברוחו.

ואני אשר עיני תראינה את פיד עמי, איך אוכל לדבר בהשקט ובטחה כהמורה אשר אולי אך לשמע אזן שמע כל אלה? אל תדמי כי חפצי הפעם להשפיל כבוד המורה החכם בעיניך, לא אספוק אף רגע כי איש לב ודעת הוא, כי על כן הוא מרום ונשא בעיני כל יודעיו, וגם את, אחותי, הן לא הרבית תהלתו לולא יאתה לו, אבל לא אספוק רגע כי לוא

ראו עיניו את אשר תחזינה עיני כי אז גם הוא כפי דִבֵּר, כי לפי דברתך הנהו אוהב עמו מאד לכן אומר לך : קראי את המכתב הזה באזניו ודבר מה יענך עניני אותי דבר, כי אולי אציל מפיו עצה מה לעשות ואעריצהו ואכבד שמו עד עולם.

אחיך.

כ.

יום העשרים לירח הרביעי.

אחותי!

הרעשת לבי, הבאת מבוכה בכל עשתנותי בהשמועה אשר השמעתיני, כי המורה אשר בו תתהללי ואשר בו יתפארו יודעיו היא יליד ארצי, יליד אחינו יושבי הארץ הזאת אשר לשברם נשבר לבי. האמנם ימצא איש גדל דעה כמהו בארץ והוא בן הארץ הזאת ולא ידא בעל כנפי נשרים לעזרת אחיו? הן למי הכח והעז להושיע אם לא לאיש כמהו? הלא בידו לעשות טובה בהגה מפיו יצא הרבה יתר מאשר תמצא ידי אני לעשות בכספי כי לאיש גדול כמהו תצפינה עיני כל ודברו כדברי אלהים יהיה בעיני שומעיו ובכל זאת לא יתעורר לצאת לישע עמו, ולהשמעת אזנים הוא איש הלב ואוהב עמו, לא אבין דרכו! מי יתן וראיתיו ודברתי עמו פה לפה וידעתי מלים ישיבני. אמנם אחת אשאלך, אחותי, והודיעיני בשפה ברורה ואל תשכחי כי אחיך אני, אחיך כביר ממך לימים ולי הצדקה לדבר כמו אלה. הנה מדברך אחזה כי לבך הלך שבי אחריו, רוחך ונפשך כבר לו המה, אך תכלאי שפתך מהגד לי דבר אמת ולא אדע מדוע? הן לא ילדה פתה את, כי תתני את לבך להגות ברגש אשר כל תקוה רחוקה ממך לראותו יוצא לפעל ידים, הן לא תאהבי את איש אם תדעי נאמנה מראש כי קיר ברזל יפריד ביניכם, והוא הלא איש חכם היא ויבין בלי ספק הגות לבך ואם הוא יוסיף לדבר עמך ולבלות זמן בחברתך, אות הוא כי גם לבו לא רחק ממך יכי אין כל

שטן על הדרך הזה, כי לולא זאת הלא כנבל ובליעל יחשב. ולמה זה הסתרת ממנו כי בעלת אוצרות הנך? הלא כה המה דבריך במכתבך: „אני לא יכולתי להראות לו כל דבריך פן יראה בהם כי כסף רב לנו ואני מראשית בואי הנה לא כבעלת אוצרות אתראה וכה אחפוץ להיות בעיניו" – הודיעיני למה עשית כזאת? אם למען תראי ותוכחי כי יאהב אותך גם בלי כסף ויבחר בך, אך בך, ולא בכספך? דבר כזה כמעט לא יתנגני לבי להאמין כי אחותי החכמה והשופטת מישרים בכל עת, כי אחותי זאת תואל לחשב ולעשות דבר כהילדות הפותות הרודפות קדים ותבקשנה אהבה בלי דעת ובלי משפט? אהבה בלי דעת לא תסכן לך, אהבה בלי משפט תֵרַע מאד, כי היא תֵהָפֵךְ ללא־אהבה ביום משפט, והוא לא יאחר לבוא ללב אשר אוה בו לשבת, אם גם יעזב מקימו ימים אחדים מפני הרגש או התאוה אשר גרש אותו ממקומו. את איש כמהו לא נטל עליך לנסות במסה אם יבחר בך, כי אם תספקי באמונת לבבו ותדמי כי רק הכסף יקח את לבו, אז מה יועילו לך כל האותות והמופתים? האמנם תדמי כי עיניך החדורנה עמוק עמוק אל הלונות משכן התרמית ותראי כל מעשיה במחשך, דעי כי אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לגלות המסך מעל פני התרמית, כי לא במסך אחד תסתיר פניה, וזאת היא תרמיתה כי תתנך לגלות את המסך מעל פניה למען תראי מסך אחר ותואלי להאמין כי הפנים ראו עיניך, ואם תעלה מחשבה על לבך פן יבחר האיש בכספך ויאמר כי את היא הנבחרה, אז לא תועיל לך מאימה, התחכמי כאשר תחפצי והסתתרי כאשר תוכלי כי כאשר תדע התרמית להסתתר בן רב כחה להביט למרחוק ולכל צפון, ולה יִגָּלֶה סודך ולא תדעי, ואין לך דרך אחרת בלתי אם לברוח מפני האיש אשר לא תאמיני בו, ואם תאמיני בו, הלא אך טוב ונעים הוא לדבר עמו בלבב שלם, בתם ובטחה. ולמה לך כל אלה? אל תצדקי הרבה ואל תהי ענות לב להשפיל ערכך עד בלי די. הלא תדעי כי יפה וחכמת לב הנך, תם וענוה על פניך ילינו,

(ת'עה ה"ד)

ולמה זה לא תבטחי כי כספך כאין נגדך? אבל גם הכסף כלי חפץ בו לכל איש, ואל תתמהי על החפץ הזה אם גם יאהבך האיש וימאן לקשר נפשו אליך אם אין כסף בידך, כי עוד לא הָרְאֵת לדעת כי אך בהכסף יבחר ולא בך, כי אם כי בך יבחר אך לך עוד גם כסף דרוש לו. לנפשו אין חפץ לו בכסף אך אם אשה כמֹך יביא ביתו אז יחפוץ לתת לה כל חפצה אשר תשאל ויירא מאד פן תקצר ידו מעשות זאת והיו כל ימיו כעס ומכאובים, ויירא מעשות כדבר הזה, ולוא נתנו לו כסף רב בלעדיך, כי אז ירק בפני הנותן, כי למה לו הכסף אם אַתְּ לא לו אַתְּ?

אך אוילים המה כל אלה אשר יתנו דפִי באיש אשר יבקש לו כסף בקחתו לו רעיה; אמנם חרפה היא לאיש אוצרות רב ההון אשר יחפוץ להרבות עוד חילו על ידי האשה ולא יבקר בין אשה לאשה אם אך כסף ינתן לו, אבל איש אשר בחכמתו יחיה ואין לו משענה אחרת הוא יחטא אם יקשר נפשו לרעיה ויבנה בית ויוליד בנים מבלי אשר כונן ביתו על עמודים חזקים. ומה יעשה בחלותי וחכמתו אתו תשכב על ערש דוי? ומה יעשה אם פרי חכמתו לא יספיק להאכיל את ביתו? ומה יעשה אם יבאו מקרים אשר לא ידע שחרם ויסערוהו ממקומו וילך יחד את חכמתו בגולה? הלא על איש לב נטל לחשוב כל אלה מראש, ואם לא יחשוב כאלה אז הלא פחז ונמהר היא ולפעמים גם חוטא ופושע, כי אז בהיות עליו משא ביתו כאבן מעמסה, אז לא ילך עוד לבו אחרי חכמתו כי אם יאלין אך לבקש ולמצוא שכר וחכמתו ותורתו יחד תלבשנה שק וחמוה התורה מכל אלה אשר דרשוה מפיו וימנע הטוב מאלפי אנשים בעבור אשה אחת אשר בחר בה. הזאת תהיה דרך יבחר בה איש לבב? איש לבב אם גם יחשוק בך בכל לב אבל כי יראה כי אזלת ידו מכונן אשרך אז יאמר לנפשו: שאי את עצבך ויגונך ואל תביאי רעה עליה, אשר כל חטאתה היא רק כי מצאה חן בעיניך. ומה יעשה איש כהמורה, אשר שמו גדול בחכמים ורבים מעריצים את שמו, אבל שכרו

יגרע אף משכר אחד עבדי הסוחרים, הלא מודעת זאת, כי החכמה יקרה היא מכל חפץ ועל כן לא יתנו כל חפץ במחירה, האמת תנתן בלי מחיר לכל ואין לוקח, ובעד השקר ינתן הון עתק, ומה יעשה איש כזה בהכינו לו בית? האם יהיה במצור ומצוק ויבוש מפני חבריו בבאם לבקרו באהלו הדל ויפחד כל היום פן יכביד עליו מחסורו את אכפו לאמר בגלל אשתו לחכמתו: לא אחותי אַתְּ? הן אם גם יֻלַּד בלבו רגש האהבה לך ימיתנו כרגע כבן סורר ומורה אשר יהי למהתלה לאביתיו, ולוא ידע כי רב חילך עד לבלי היות למעמסה על שכמו ולצרה להכמתו, אז אולי כבר התידע לך ויכונן אשרך. כל אלה השמיעיני אחיתי, נפשי נכספה מאד לדעת כל אלה, כי הן כבר באה עת הודים לך ולמה תבלי העת בחזיונות שוא? הן לא לאיש סיחר אשר תדעי מראש כי את כספך יקח לעזר לו תהיי לאשה, וטוב טוב לך להיות לאיש אשר יבחר גם בכספך למענה ממך יחכה בכליון עינים

אחיך.

כא.

יום א׳ לירח החמישי.

אחותי!

אם עוד תמאני האמין מבלי אית כי האהבה לקרובנו תרחיק כל אהבה וכל דאגה אחרת מלבנו, הנה יהי לך מכתבי אשר שלחתי לך אתמול למופת, הלא ידעת כי כל לבי מלא ממראה עיני פה ולילה כיום אחשוב מחשבות אולי תצלח בידי להיטיב, ובכל זאת בבא הדאגה לך בלבי גרשה כרגע כל דאגה אחרת מפניה, ובכן כתבתי לך אתמול מכתב גדול מבלי הזכיר אף בשם עמי, רק בך היו כל מעיני והגיוני, כי על כן אוסיף היום לכתוב לך ולבאר דברי עד הנה, כי גם עיני תראינה עתה הרבה יתר מאשר ראו בתחלה. בתחלה בבאי ובראותי עולם הפוך, כי פללתי לראות עולם כמנהגו מקדם והנה הדשות ראו עיני דור חדש ודרכים חדשים, ועיני חזו רק

את הדור החדש ורק את הדרכים החדשים, ובתחלה לא השיבותי זאת אל לבי, כי לא את אשר הייתי אז הנני עתה. אז נער מתהלך מישיבה אל ישיבה הייתי ואארח לחברה רק את הבוחרים בתורה וחקיה ולא ראיתי את החדשה אשר החלה לצמוח לעיני ובקראי גם אני לחכמה והשכלה, קראתי מבלי דעת תכלית ומטרה, כי כאשר בתחלה היה הלמוד, למוד התלמוד והתורה התכלית והמטרה מבלי בקש כל מטרה ותכלית אחרת, כן היתה ההשכלה בעיני ובעיני כל מטיפיה הצעירים רק היא התכלית והמטרה מבלי בקש כל מטרה אחרת, רק אותה בקשנו לשמה נכונים היינו להלחם ולגרש את התורה מפני ההשכלה, מבלי דעת כי התורה אף אם לא הובילה לכל מטרה, בכל זאת היה דרכה נכון לפניה, כי ממנה פנה ויתד לכל הגוי והיא הנחלה המורשה מדור דור, ואף היא סגילתנו בעת לתת לנו שם יאחדות, וגם מקור תקוה היתה להמאמינים בה להנחילם חיי עד. לא כן ההשכלה; היא אם תובילנו למטרה אז אשרנו ואם אין אך תהלום ראשנו ותסכסך אותנו ואת דעתנו ותקים איש באחיו לצרור. ההשכלה היא מקור החיים, חיי העולם הזה, ואם נשאב מהמעין הזה את אשר יקר לנו אז באר מים חיים לו נאמר ואם אין אך מקור משחת הוא, כי אם את אשר עליו לתת לא יתן לנו מה יתן לנו? ההשכלה נחוצה היא לכל איש אם תפקח עיניו על דרכי החיים, ואם גם תקום לצוררת להתורה גם אז לא נשליכנה מעל פנינו, אם גם תחלוש כחה ותסב לב רבים מאחריה גם אז לא נירא מפניה, כי אז נשיב לנפשנו: הן לא עיני כל איש אך לחיי עד תצפינה, הן לא כל איש יהיה קדוש מרחם לאלהים, יקריבו נפשם בעד האלהים והתורה יחידי סגולה, אלה אשר יחפצו והראוים להיות למופת לעמם, המה יחזיקו משאת התורה ולא יתנוה לְהִשָּׁכַח, אבל רק ליחידים היא ולא לכל העם, לכל העם די אם ידעו אף מעט משארית פליטת אבותיהם וכל עמלם יהיה להכין להם בית ולכלכל נפשם ונפש ביתם בעמל כפיהם ובכבוד, ואז לא תהי ההשכלה הזאת צוררת להתורה. אבל אם נסיר את התורה

מגבירה ונושיב תחתה השכלה לכסא, השכלה אשר גם היא כתורה בלי כל תכלית ומטרה רק למען השכל והסר את הבנים מאחרי התורה, השכלה כזאת מית היא, מות היא להעם, להדת גם להחיים, והשכלה כזאת נטעו הנוטעים בכרם עמנו. אם אמנם דבר כזה יהי לכבוד לעמי כי אך הוא יקריב נפשו וחייו בעד הרוח, ולא רבים כמהו בעמים אשר ידכאו תאות הגויה מפני חפצי הרוח, אך הדבר הזה יהיה לכבוד אם רק אחדים, אנשים מספר אשר מבטן אמם נבחרו להיות למאורי אור לדורם, לבל יכבה אור הרוח מפני סערות התאוה והחפץ, למען יגה שביב הדעת גם בדור אשר ענן אהבת הכסף והתענוגים יעיב את שמיו, אבל אם כלם יחד ישגו לפעול בלי דעת, לחיות בלי מטרה, אז נבול יבלו ויהיו עדי אובד, אז רק המחסיר ישגה והעני ירים ראש וירבה בנים הלא המה חטאת ונגע ופגע וצרה. וכן היו רוב המשכילים האלה גאים, דלים, משכילים בלי דעת, מטיבים ופח ידיהם אין אתם. תכלית השכלתם היתה להם אך לגרש את התורה והדת, ובראותם כי דור אבותיהם ישבו בטח ויאכלו וישתו והמה נפשם ריקה, אין כל בידם, יריעו ויצריחו כי בעקב התרמית האמונה תלך והיא עשתה להם החיל.

ואף כי ההשכלה הזאת לא מבתי ישראל מוצאה, רבים בבני עם הארץ אשר קנאו קנאת ארצם באמיר להם בני ארצות אחרות כי עוד רחוקים מדעת הנם, המה התפרצו להביא דעת לארצם בחזקת היד ויאשמו, כי לא בחזקה יכבש הרוח ולא ביד יֻקָּח, כי גם הוא אך כנטע רך יֻטַּע וְיִשָּׁמֵר וְיֻשְׁקֶה לבקרים ואז יוציא ציץ, ואם ינתק ממקומו וְיֻשְׁתַּל על אדמה חדשה ייבש ויתמולל ויהי לסירים. אבל המה לא ידעו זאת ויאמרו לשים מסוה על ערותם, ומה עשו? החזיקו בדברי־רוח אשר הטיפו רועי רוח לפנים ויקבלום כתורה. רוססאָ אשר בכל איירופא אין עוד שם לב לדבריו והלומותיו, הוא היה להם למופת ודבריו כדברי האורים, ואחרי כי נקל לדבר מעשות, לכן יַרְבּוּ גם המה חכמתם אך בַּדָּבָר. העצלות היא

הורתה להם דרך סלולה וקצרה לעבור בה בלי מכשול. הן בדרך החכמה הנאמנה סלונים ימצאו אשר יהיו למכשול, למען דעת חכמה הנותנת פרי דרוש עמל רב וכשרון וימים רבים, לכן בחרו המה בדרך הַדַּבֵּר בלי מעשה, בדבר אחד ישיגו כל אשר יחפצו, כי אם אין בידם להשיג את אשר להם לבקש הנה יאמרו כי בדבר הזה אין חפץ בו לאיש וכי אך הוללות ורעות רוח לבקש דבר כזה.

משל השועל עם הענבים אשר לא יכול להשיג כי גבהו ממנו ויבזם, נחזה עתה בבני הנעורים המשכילים האלה. חסרון דעת התורה והתלמוד הוליד את מפלגת החסידים בעמנו; רבים מהבורים וחסרי הדעה אשר קצרה ידם למצוא את התורה ונפשו אותה לכבוד, המציאו מלה אחת אשר בה מלאו את חסרונם. המלה הזאת היא „בטול היש", ראשית דרך החסיד היא לבטל כל יש ולאמר כי לא־הוא, ואם כל יש לא־הוא הן לא ימצא חפץ בו ואם כן לא יחסר לו מאומה אם איננו בידו. החסיד אם יראה עשיר ונכבד, חכם ובעל תורה לא תבעתנו שאתו כי אם יאמר כי יבטלנו בלבו, וכאשר בטל אותו בלבו אז לא ישא עוד פניו וירהב בו וילביש עזות כמדו נגדו. באלה וכאלה שמעתי בימי נעורי לאין ספורות מפי חסידים נבזים, כאשר אמרתי לאחד מהם: מדוע תעשה כזאת והן האיש הנכבד פלוני לא יהלל זאת, אז ענני: פלוני? במה נחשב פלוני? הן אבטלנו בלבי! — והמלה הזאת התעתם מאד מני ארח, כל דעת וכל מוסר, כל חק וכל דרך ארץ, כל עבודה וכל טרח הרחיקה מהם, כי למה להם כל אלה אם אך במלה אחת יעשו כלה בכל אלה? האדם יתחרה לעבוד עבודתו ולעלות עַל רק בראותו את רעהו כי עלה אל על, ואחרי כי ביד החסיד להוריד גם רעהו משאתו אך בדבר שפתיו למה לו העבודה לעלות? אל דרך החסידים למדו המשכילים האלה; המה ראו כי דרך החכמה רחוקה ומלאה חתחתים ועמל ועבודה רבה דרושה לאיש עדי יבא עד תכליתה, ומה עשו? יבטלו גם המה כל יש ויאמרו לכל

יש, לכל חק ומוסר ועבודה ודעת לאיהוא (Nihil) ויהיו לחכמים בבלי דעת ויודעים בבלי השכל, למטיבים לאחיהם בלי עמל ולעשירים בלי כסף ועבודה. ובחסרונם יתפארו ויאמרו אך איש אשר לו חסרון הוא קרוי אדם וזאת היא ראשית דרכם לבל ישלים איש חקו בכל למוד, לבל יבחן ולבל ישיג תעודה כי חכם היא באיזו חכמה או מלאכה, באמרם כי אם ישלים חקו אז ילך לבו רק אחרי חכמתו או מלאכתו ולא ידאג לחברה, וכן משפטם להפר כל חקות האדם ודרכיהם, לבל ישא איש אחד אשה אחת פן לא ידאגו עוד להחברה, וכאלה חקים אשר בכל עת ובכל זמן ובכל העמים ובכל הארצות ימצאו אנשים המחזיקים בהם, רק כי בכל עת נקראו בשם פוחזים ורקים, מפירי חוק ורודפי זמה, גנבים ומרצחים חרש וכאלה, ואלה אחרי אשר יתמכו על דברי איזה רועי רוח, אשר בשם חכמים יקראו לכן יקראו לנפשם בשם חברה כי דרך ומשפט להם. מבטלי היש כאלה ימצאו למאות בין בני העמים, וכל צעיר אוהב עצלות אשר לא יזכה להשלים חקו בבית מדרש המדעים וכל עלמה מאסת מוסר וצניעות אליהם יספחו. אבל בעם הארץ לא תראה פעולתם לרעה כמו בישראל. הלומדים בעם הארץ והמבקשים השכלה המה אף לא אחד אחוז ממאה, ואם גם בהם יהיה החלק הרביעי משחיתי דרך כאלה לא עוד יגדל השבר, והכל יודעים כי לא יארכו הימים ואפס כל זכר למו, כאשר כבר היו לפניהם בארצות צרפת ובריטאניא ועתה נשמד זכרם. אבל בבני ישראל ובנותיו אשר כלם יחד יבקשו ללמוד ולהשכיל, והרבים בהם המה אלה אשר ידם תקצר להשיג חפצם מחסרון כסף או מחסרון דעת, כי אבותיהם לא נהלום בדרך הדעת מעודם, בבני ישראל יהיו כמעט כל הצעירים אשר לא זכו לבא לבית מדרש מדעים מבטלי היש, המה הרבים וישחיתו כל מוסר ודרכי האדם ויפתו את הנערות לברוח מבתי הוריהן ולהכות בחרפה לחייהם. בתחלה ראיתי ולא בינותי במחזה, ועתה ראיתי ואדע את אשר לפני וארגז תחתי ונפשי האבל מאד

(התועה ח״ד)

לשוד בת עמי בדעתי כי במעט קצרה כל יד מהושיעם. ויד האבות במעל הזה, האבות אשר מאז הסכינו לחיות ולגדל את בניהם ולכונן להם בית לא על פי מעלות רוחם, כי אם כאשר יעשו אחרים לבל יבשו במעשיהם נגד השכנים והשכנות וכל יושבי העיר. האבות האלה אף כי המה עודם יראים את ה׳ בכל זאת על הרב לא ימנעו מחפץ בניהם והמה בידם יובילום בדרך אשר לא ישובו ממנו.

בעיר יבוק ראיתי את כל החברה הזאת בכל מראה המגאל והמעיר זועה. התידעתי לאלה אשר בגאון יקראו לנפשם הצעירים. וארא את האחד בן לסוחר נכבד המבלה ימיו בהבל ומעודו לא ראה ספר וכל חכמתו היא כי ידע לפתות בתולות כי תברחנה מבית הוריהן, ושתי שנים התגולל בחוץ לארץ וירדוף רוח ותאיה ובשובו הנה חפץ אביו למצוא לו רעיה כחפצו ועל כן יכסה על עותתו ויהללנו. השני בן לאיש עובד בבית מסחר גדול אשר מצא ידו כסף ואביו פזר הון הרבה למען יביא דעת בלבו ויביאהו לבית מדרש מדעים ללמוד דת ודין, וזה עשר שנים יתגולל וינוע מבית מדרש לבית מדרש, וזה כשנה הוא פה, אך את אשר עשה עד הנה היא עושה כיום, ישב כל היום בבתי משתה ויקרא מכתבי העת וראשית דברו היה לי כי התפאר אשר לא למענו יהיה כי אם חלק כחלק יחלק מכספו לכל רעיו, ורק בעבור זאת נחוץ לו כסף, ואשר על כן יגזר אמר אשר לוא אבו כל בני האדם בדרכו הלוך כי אז כלה העני והמחסור מהעולם. — אני בינותי כי עלי יכונן דבריו, כי בלי ספק הכיר בי כי כסף בידי על כן עניתיו: השמיעני נא, אדוני, איפו לקחת את הכסף אשר תפזר? האם בעמל כפיך מצאתו —

— אבי ישלח לי כסף כחפצי ואם לא ישלח אקח בערבון והוא ישלם — ענני בשחוק בוז.

— ישנם אנשים אשר יאמרו לפזור הון כזה אשר המפזר לא עמל בו, כי הוא גזל, ידעתי נאמנה כי ימצאו

רבים אשר יאמרו כי אך תגזול את אביך בפזרך כספו, ואתה לא מצאת במחיר עמלך אף גרה ולא תדע את העבודה אשר יעבוד איש עליה –

– בזאת ידבר אך חסר דעה, איש כסיל ובער, ההולך בדרכי הקדמונים אשר אך בגזל מצאו את כספם כי אכלו חיל עבדיהם ומשרתיהם ? –

– ואני לא ארע מה טוב אם לגזול העבדים ולאכול, או לגזול את האב ולהשליך לכלבים –

– גם אתה על המרצחים תחשב ומה לך בינינו ? – קרא בגבה אף. השלישי הוא איש אשר עד מלאת לו שבע עשרה שנה למד בחדר ואחרי כן פתה את אביו כי יתנהו ללמוד בבית מדרש המדעים והיא האמין כי בנו ילמוד כל החכמות על רגל אחת וישלחנו, ומני אז ישלח לו כסף למחיה ולתשלומים למורים ומחיר הספרים, אך הוא אף את המקום אשר בו נבנה בית המדרש לא ראה עוד. ועליהם נלוו המון פריצים לאין כפירות, אשר יאכלו עמם מהכסף הנשלח להם מאבותיהם אשר אולי ישלחו להם הגרה האחרונה, ומי יודע אם לא יבא שברון על ביתם לרגלם. אם אמנם לא אכחד כי גם בחורים טובים וישרים ראיתי הלומדים בכל לבם ועושים חיל, אך מספר המשחיתים רב ממספרם על אחד עשרה כאשר ירבה מספר אלה אשר לא יצלחו לבא לבית מדרש המדעים מאלה אשר כשרון להם לביא. אולם גם המה לא הביאו דאגה בלבי לשבר עמי כאשר נשבר לבי בראותי דרכי בנות ציון אשר היו לפרוצות אין חומה, אשר לחכמה ולכבוד תחשב להן כי תתרועענה רק את גברים ותדברנה דברים אשר יעלו רק על שפת פריצים בבתי האסירים. ולמחלה הזאת אחשוב כי אין תקוה, כי מבית המדרש יצאו הנערים היום ולא יאחזו בדעת כי אם בביטול היש, ומה תהי אחריתם ?

את כל הדברים האלה קראו באזני המורה והשמיעוני משפטי או עצתו, אולי תמצא ידו להשיב רוחי ולהביא מנוחה בלבי.

אחיד.

(התועה הי״ד)

כב.

אשדות יום החמישי לירח שנים עשר.

אחותי!

זאת הפעם השלישית אשר אני כותב לך בטרם באני מענה ממך, כי אחשוב למשפט כי מכתבך בא לעיר יבוק אחרי אשר עזבתיה ומני אז ילך אחרי מעיר לעיר ואני אקדם לעזבנה בטרם יבא הוא. הנה כי כן יקרנו בבקר בבקר בחיים, כי אשרנו ושמחתני ירדפו אחרינו וילאו להשיגנו יען כי אנחנו נעזוב את מקומנו מבלי דעת מי הוא אחרינו. אני נוכחתי בחיי, כי לא יצדקו אלה האומרים אשר לשוא נרדוף להשיג אשר ושמחה בחיים, יען כי קלי המרוץ המה וימהרו לברוח מפנינו בעת אשר נאמין כי אך נשלח יד נגע בהם, לא כן הוא; האשר והשמחה ירדפו לשוא להשיג את אלה אשר על עמדם לא יעמודו, כי רוחם יהדפם וסערת תאותיהם תדחם ותסערם ממקומם וְיִבַקְשׁוּ ולא יִמְצָאוּ, כי על כן לא ימצאו גם את אשר יבקשו. עתה אחרי אשר שבתי עברתי שנית כמו בחיים חדשים על כל המקומות והערים אשר עברתי בהם בחיים הראשונים, עתה אחרי אשר כמעט באתי עד קץ המעבר וגם היום כמו אז לא מצאתי דבר אשר רוחי יאמר לו: הנך הַמְבֻקָּשׁ, עתה כאשר נוכחתי וראיתי, כי כל אלה המבקשים תמיד לא ימצאו מאומה, וכל חפץ, כל ששון ישע וכל טוב יִמְצְאוּ אך לאלה אשר לא יבקשו, כי המה ירדפו אחרי האדם ואם לא ימהר לעזוב מקומו אז יבאו לרגליו, וכאלה כן גם הדעת לא בחכי איש המרבה לחפש תְּעָלָה, כי אם בידי הצופה ומביט אל אשר לפניו ולא יִרְחַק מהמקום אשר בו היו עומדות רגליו מנעוריו, עתה עלו פתאם כל זכרונות ימי על לבי ונפשי תדאב שנית כאשר דאבה מלפנים, רוחי יהמה היום כאשר המה אז בראותי כי רדפתי אחרי איר מתעה, אשר לרגעים ישנה פניו ומקומו ויתעה העין ויסכסך החוש.

(התועה ה"ד)

תשחקי לי, אחותי, אם אספרה לך מה הדבר אשר דִכָּא כה היום את רוחי עד כי לא אשים עוד מעצור לרוחי והִגה נכאים גם באזניך ולא אעצור עוד כח לשום רסן לפי עטי לבל יזעק כמשגע מבלי שים לב כי קולו כמדקרות חרב באזני שומעיו. זה חמשה ימים הנני פה בעיר אשר רבת ראו בה עיני בימי ילדותי, בעיר אשר בה למדתי ראשית למודי נערים שובבים, בעיר אשר רוחי למד לו לבקש חפש כפרא ביער, זה חמשה ימים הנני פה וכמו רוחי אמר לי: הנה העיר הזאת שעל חוף הים היא יושבת, פה גבול הארץ ופה גבול גם לך, עד פה באת ולא תוסיף עוד. כל מכאובי לבי וכל מצוקותי וכל פשעי וחטאתי אשר השתרגו עלו על צוארי מעת היותי באשמתי ובאשמת אחרים, כל אלה קמו כמו חיים ועינים להם וקומה להם והמה יעטרוני ויביטו בי, בעמדי יעמדו עמי ובלכתי לא יעזבוני. אהה! מה עצום החיל הזה, מי ימנה מספר לו, גדוד מלאכי בלהות והמה כלם יחד עלי יתמלאו להכריעני כמו בן ענק הנני וכח אלים לי. למורד ההר ירדתי, לחוף הים ישבתי, במקום אשר רגלי בני אדם לא תפריענה הדומיה, ירדתי אל החוף ואביט למעלה אל ההרים הגבהים, אשר בטנם הרה אלפי רמשים שהיו לאבן, רבבות חיים אשר באפס היתה נשמה התקשו ויהיו לאבן למען הרים שיא ההר הזה שרגלו תרחץ במי הים אשר לשון גליו תנשקנה כל היום, ופה הוא הגביל, אמרתי, לא אוסיף ללכת הלאה, כי מה אבקש עוד? פה ההר הוא קץ מסעי, העפלתי לעלות עליו ועליתי ואחרי כן ירדתי לקצביו, האעלה עוד? האין תמונת חיי ודרכי לפני? האם לא התאמצתי לעלות עד היום הזה למרום הרים, עלי גבעות פליאות אשר מסלותיהן נעלמות, דרכיהן מְכֻסּוֹת בטמון, העפלתי עלות עד אשר עליתי וראיתי כי אין שוה לאדם בהעמל הזה, כי גם בעמקים תמצא רגלנו לדרוך על ראש גויות רבות אשר היו מקשה ברב הימים... עליתי וירדתי והנה פני הים לעיני, באין מסלול והדרך וגם קצו נעלם מעין... לא בודד הייתי עם מחשבותי בעמק

ההוא; בסתר חגוי הסלע אשר כראש למחנה הסלעים דרך בים ויכסוהו המים כמעט על ראשו, שם ישב דַיָּג וישלך החכה אל תוך הים, הוא ישב גם הוא דומם כאבן ועיניו אל קרקע הים תצפינה, כעיני כל בני האדם אל ההצלחה המסתתרת תבטנה, ולא אחת ושתים העלה החכה ריקה, התולע אשר שם עליה למען סבב את הדג בבחש כי יאמר מצאתי טרף ויהיה לטרף, התולע היה לברות לשני הדג אשר ידע להזהר ולא הרחיב פה לבלוע, כי אם לאט לאט פער פיו ויאכלנו ועל כן מלא בטנו, גם נפשו היתה לו לשלל, הַדַיָּג העלה החכה ונאצות עברו מעל דל שפתיו להחומס אשר חמס יגיעו וימאן לשלם נפשו כפרו, ובכל זאת לא נלאה וישם שנית תולע על פי החכה ויורידנה שנית וישב עד אשר גם הצליח חפצו בידו ויעלה דג זולל אשר זוללות היה לו למכשול ופניו נהרו. האם לא כדגים האלה גם אנו בחיים? – קרא רוחי בתוכי – האם לא נהיה גם אנחנו לשלל, וחכי המקרה יכאיבו בחכנו יען כי נמהר, יען כי לא נדע להזהר, את אשר תראינה עינינו נמהר לבלוע, גם אשר יהיה אחרי כן למכשול מות לנו, האם לא נשלח ידינו לאחז בכל ולא נמהר להחזיק בכל דבר חדש אשר תראינה עינינו? האם לא תולעים בלעתי מאז היותי עד היום? – בעודני חושב מחשבותי אלה והנה נער שני גם בידו הַכָּה נגש אל הראשון ובעיני קנאה הביט בצידו ויאמר: אכן איש מצליח הנך, כי אתה מצאת רב ואני לא העליתי אף דג רקק, אף כי נסיתי להשליך החכה במקומות רבים.

– ועל כן לא הצלחת – ענה היושב במניחה – יען כי נסית להשליך החכה במקומות רבים ולוא ישבת על מקום אחד כי אז בלי כל ספק עשית חיל כמני – הגבר לא יצלח מֵאֵן להודות כי באשמתו הָשְׁלַךְ מפיו טרף, כי אם בההצלחה שם האשם והמצליח עמד על דעתו כי לא בהצלחתו כי אם במניחתו עשה חיל.

כמה המה אשר יאחזו בחייהם בדרך הַצַּיָּד אשר לא

עזב מקומו ? אף לא אחד מאלף ! אשר על כן נשמע אך ריב וזעקה על ההצלחה אשר תסתיר פנים. ואני אשר מעודי עד היום צָיָד הייתי אשר נלאה לשבת רגע ולחכות, ציד אשר בכל מקום ישליך החכה וישב ריקם, כמו אז בעת אשר רק טרף לנפשי בקשתי כן עתה כאשר אמרתי להמציא טרף לאחרים, להיטיב לאחי, לא ידעתי שלו בנפשי כי אמרתי כברק יצא דברי ויהי לפועל וביום המחרת יֵרָאֶה פריו, האם לא שמעתי גם אני דברי דיגים אשר כחשו בהצלחה ויאמרו כי רק יד חרוצים תעשה חיל ולא ידי פוחז ונמהר ? ומה חשב לבי בשמעי דבריהם ? . . .

נמהר הייתי מאד על דבר בני הנעורים ודרכיהם, פחז כמים במשפטי, כי על כן עלה עמלי עד היום מעת דרכה רגלי על אדמת הארץ הזאת בתהו. אם אמנם לא הוצאתי משפט מעקל על דבר אלה אשר ראו עיני, כמעט כל אלה הצעירים אשר דרכיהם ראיתי הוזים מבהילים נשחתים ומשחיתים הנם, אבל עיני ראו רק את אלה אשר על נקלה נראם, אשר מבלי עבודה ועמל ישאפו רוח ויבחרו לשבת ראש בבתי משתה, ולא שמתי אל לבי כי אבני חוצות תראינה לעיני ההולך בצעדו אך צעד בעיר ואבני חפץ תסתרנה מעין. בתחלה בבאי אל הארץ שמתי פני אל הערים אשר בהן בלותי ימי נעורי כי אמרתי אבקש את האנשים אשר כרעים וחטאים, או כפתאים וסכלים היו בעיני ואשר עלימו הטיפה מלתי תמיד, אבקשם ואשנה פניהם ואישר להם מסלה אשר ילכו בה בדבר שפתי או בכח ידי לעשרי, והנה הַמְבֻקָּשִׁים לא נמצאו עוד ואלה אשר עוד נמצאו לא היו נוכח פני, כי אחרי אשר לא עוד בדרכיהם אלך ולא כאחד מהם אתראה לא יבקשו עוד קרבתי וגם אני רחקתי מהם מבלי אשר התבוננתי כי ארחק מהם, כי זרים היו לי בדרכיהם ורוחם ויכבד ממני לשוב ולהתרועע עמהם ואמרתי בחפזי: אלה כבר עברו ואין זכר למו, ואל אלה הבטתי, אל בניהם אשר רחקו מאבותיהם, הבנים הסכלים האוכלים ואינם עושים מאומה, החולמים להם

חלומות כל היום וישחיתו מסביב, ובראותי כזאת מהרתי וארים קול בוכים. אך עתה אחזה כי בכיה של חנם היתה, אחרי אשר עברתי גם בערים הגדולות, במקומות אשר כבר שקעה אש המלחמה להשכלה, במקומות אשר נטל על יושביהן לעבוד ולפעול למען מצוא חיים, כי המה כבר ראו חיים וידעו כי בלי עבידה אין חיים, במקומות אשר גם מלב היראים תפוג לפעמים יראה מפני ההכרח, ובראותם ראשית לבניהם, כי לא יכוננו אשוריהם במעגלי החיים אם לא יובילום בדרכי הדעת, יתעשתו עד מהרה ויתנום ללכת אל אשר יובילם הרוח, ובכן ראיתי בערים ההנה בבני הנעורים רבים רבים אשר ידם מצאה חיל בחכמה ויציבו להם יד בתבל, ורבים אשר גם שם גדול על פני חוץ יצא להם, כי דעת בלבם וידיהם עבודה מלאות, ונוכחתי כי לא יארכו הימים וגם בערים אשר ראיתי בתחלה תחדל המלחמה ויב: השלום ואז לא יתעו עוד הצעירים בארחות עקלקלות, כי אך המלחמה בימי הנעירים תהיה להצעירים לפח ומוקש להסירם מדרכי החיים במקומות אשר האבות עוד יקומו לשטן לבניהם ולא יתנום בתחלה לבור להם דרך החיים מיראה פן יהיו בניהם לשמצה בפי חסרי לב ויביאו חרפה על המשפחה, כי על כן יתפרצו הבנים, כאשר יגדלו ויראו דרכי בני הדור החדש, מפני אבותיהם ויבקשו להתיצב על דרך המשכילים, אך טוב לא יעשו אלה, כי כבר בלו ימי נעוריהם באפס מעשה, יללמוד ולהביא לב חכם תקצר ידם אחרי כי כבר אחרו המועד ועל כן ירדפו רוח ומאום לא ישיגו. מרבית הצעירים האלה ימצאו בערים אשר החסידות הכוזבה או ההתנגדות החנפה עוד תצלחנה לתת ללוחמיהן כבוד והון. בני החסידים או המתנגדים אשר יסגרו בעדם דרך חיים מיראה פן יפילו אור פניהם, המה יהיו עדי אובד, לאנשים בלי בינה והשכל באחוס באשירי אבותיהם ולמרי נפש בסורם מעליהם, ובני אלה אשר אבותיהם הציגו כבר כף רגלם על מפתן הדעת אם

כי לא המה השגו חיל אך בניהם אחריהם עלו מעלה מעלה ויהיו לתפארת, ובראותנו את אלה הלא נבין ונשפוט כי לא יארכו הימים. וגם על ההורים האלה אשר עוד פגרו מלכת בדרך החיים תנוח הרוח על יד ההכרח ותאלצם להשכיל ולראות נכוחה, ואם גם יקשו את ערפם לבלי שמוע, גם אז הן בניהם אשר כבר יצאו למלחמה, אי הבינו נפשם בכתר להלחם, המה אם גם המה יבלו ימיהם לשוא במלחמה של הבל, אך בניהם אחריהם אשר כל מלחמה לא תהיה להם, המה ילכו בשלום ובמישור בדרך סלולה. בראותי עתה כזאת אבין כי כל אנחותי ודאגותי אך שוא היו, וגם כל חפצי וישעי להיות כמלאך ההשכלה לאחי מהבל יחד, כי גם בלעדי כל מלאך וכל נביא ומטיף להשכלה יתעוררו האנשים האלה לעשות ולפעל בניח עליהם יד ההכרח והיא לא תשא פניהם. וכבר לא נשאה פניהם ורוח החפץ להשכלה עברה כמעט בכל הארץ ותעירם ותעוררם ממקומם ורבים מהישנים בתרדמת אולתם הקיצו כבר ויבקשו דרך חיים – אבל אם ימצאוהו אף בהציגם רגלם על סף בית ההשכלה? בזאת נספוק עוד. אין חפץ לרעב במעיר כי יעירהו משנתו, למען ישביע נפשו, אבל לחם דרוש לו, כן רבת שבעה לה נפש העניים האלה מקיצים ומעוררים כמני, אשר הניעום ויעוררום כי יפקחו עיניהם וישבעו לחם, אך המה פקחי את עיניהם פקחו מאד ואת הלחם עוד לא יראו. די כח בחעניות הנוראה אשר תשור ברב ערי מושבות היהודים להעבירם מדרכיהם וממדותיהם ולתת להם דרכים חדשים וחקים חדשים ולהטות לבם גם ללמוד ולהשכיל אם אך יראו שכר לעמלם, אבל המתעוררים רבים המה מהלחם אשר נמצא להם. זאת היא המחלה הרעה אשר אחזה עתה ולא ראיתיה אז, כי על כן יהמה רוחי מאד בדעתי עתה אשר לוא ידעתי כל אלה מראש כי אז אולי יכלתי הועיל ועתה עברה העת בתהו ומי יודע אם עוד תמצא ידי לשוב לעשות, כי גם בחכמי הארץ הזאת עוד יועץ נאמן לא מצאתי, כי כלם כאובדי עצות המה בדברם על דבר

בני עמם, כי כלם יראו כי מצבם רע הוא מאד, אך עצה ותושיה רחקה מהם.

עד בא מכתבך אשאר עוד פה ואמלך עם לבי אם לשוב על עקבי לעבור שנית בארץ הזאת או לבא אליך ולהועץ את אוהבך המורה.

אחיך.

כג.

אשדות, יום העשירי לירח הראשון.

אחותי האהובה היקרה והנעימה!

בפעם הראשונה בימי חיי אראה משגתי ואודה ואשמח, ואשמח אם די כח במלה הזאת לתאר את רגשות רוחי. מהרגע אשר באני מכתבך זה שלשה ימים הייתי לאיש אחר, צלצלי זמר באזני ולבי ירון כמו בריאה חדשה הייתי. האמנם נכונו גם לי ימי שמחה? האמנם אשוב ואחדש ימי ובשובי לחיים אשוב ואמצא בחיים גם אהובי נפשי מימים מקדם. מימים מקדם! בכל עת אשר אזכיר ימים מקדם אאנח ואאנוק ועתה אגיל ואשמח, אשמח עד כי לפעמים לא אאמין בשמחתי ואדמה כי אך חלום מתעה התעני בבשורה טובה ואיקץ ואשוב להגות נכאים, ובשלשת הימים האלה נסיתי פעם ושתים לכתוב אליך ולא יכולתי, כמו גרשה הבשורה כל רעיון מלבי ותגזול הַדִּבֵּר מעל דל שפתי ואת הדיו מהעט. הן אני הכבנתי להגות ברוחי ולמלל בשפתי ולהשמיע בעטי אך נכאים ואנחה ואיך אוכל היום לתת לרוח ששון תוצאות בדרך אשר רק אנחה עברה בו תמיד, אשר גם בעת שחק רגז הלב ובבחרו לצון הָמָה הרוח? אבל מכתבך יעמוד חי לפני ואחרי אשר קראתי בו פעמים לאין ספורות אשוב ואקרא: „אחי! הכון „לבקש סליחה וכפרה מאת האיש אשר חרפת ולא ידעת מי „הוא, ולוא ידעת מי הוא, לוא ידעת כי אז פרשת אליו כפך „בשמחה ובאהבה נאמנה. המורה אשר בו בחר לבי ואשר

„נפשי ורוחי כבר המה לו והוא קבלם באהבה, האיש אשר
"למירה ואלוף לי בחרתי לכל ימי חיי ואתה תאמר לדבק הזה
„טוב הוא! זאת ידעתי, האיש הנעלה הזה בעיני, נעלה
„הוא גם בעיניך, המורה יליד ארצך אשר למורה ולאיש השם
„היה — הוא אוהבך מנער, הוא — גדעון!" —

גדעון חי! מצבה חיה אחת עומדת לפאר לתהלה ולכבוד בעת אשר מסביב אך קברים לי, מצבה אחת חיה אביט בזכרונות ימי חלדי ונהרו פני ורוח חיים יַשֵׁב לי ממקומה ובמעט אאמין כי חי גם אנכי. עוד גדעון חי, האיש אשר היה למופת בימי נעוריו הנהו למופת גם כעת כאשר היה לאיש, הנער אשר לא הרבה לבקש ואשר לא מהר לעזוב המקום הוא מצא הרבה, ובשובי ובראותי פניו האם לא כדבר שני הדיגים יהיה דברנו? אבל אני לא בקנאה אביט בו, אני אשען ואסמך עליו על העץ הרענן הזה, אולי אשוב ואפרח גם אני. ברוכה לי אַתְּ אחותי, שמצאת לי את מקור החיים הזה, וברוכים לי אתם זכרונות ימי נעורי שכתבתי על ספרי בבכי ואנחה כי על ידכם נודע לך האיש הזה בשמו.

כל בני הבית יכירו בי כי שמחה חיתה את רוחי וגם פנינה הנערה התמימה והנחמדה והעצובה בת אדון הבית אשר עליה עמוסה כל העבודה מעת אשר מתה אמה, גם היא תביט אלי ופניה נהרו משמחה, ואני כשכור הנני מלא שמחה ותאוה לראות כעל כנפי נשרים אליכם מחמדי לבי.

אך ימים מספר חַכִּי לי, אחותי, ונראה פנים בשמחה.

לא אכתוב דבר לבחירך, בחיר לבי, כי בַּדִּבֵּר הַחַי אשר יצא מפי ולא מעטי אחל לדבר אליו. חיו בנעימים, מחמדי נפשי.

אחיכם.

(התועה ה"ד)

כד.

אשדות, ראש החדש השני.

אחי ואחותי!

הלא ראיתם בלי כל ספק לא אחת ולא שתים כי אור הנר ישמח ויעלה מעלה בטרם ידעך לנצח, כן היתה שמחתי הגדולה ששמחתי בהודע לי כי עוד איהב אחד מימי נעורי חי בתבל והוא יהיה לאח לי בהיותו לאיש ולישומר לאהותי שארית מחמדי בחיים. בעברי על הערים אשר התגלגלתי בהנה בימי ילדותי ובישנות נעורי ואתבונן ליושביהן ולא הכרתי מראיהם כי הזקנים כבר פנו ערף לתבל הזאת ומהצעירים לא נותר איש על מקומו כי הזמן טלטלם טלטלה והנם נודדים ללחם ואהי בעיני כמתהלך בשדה רפאים אשר רק מצבות וציונים סביב לו, ואהיה גם אני כגבר נטה לראות לו חדר מנוחה במקום המנוחה, ובעזבי את שדה הרפאים נענעתי להם בראשי כמו אמרה להם נפשי: עוד מעט נראה פנים, והנה ברק אור החיים האיר לי פתאם וחיים מלאו כל חדרי לבי — רגע. עתה בא שנית הקץ לחיי ועתה אין עוד רופא ואין מזור אשר יגזלוני מידי הנצח.

נחמו נפשותיכם, אהובי לבי, ואל תמררו בבכי להולך ביום שמחתכם, לכם יאתה השמחה ולמה זה תסתירו פניכם ממנה, אם אחדל מתעות עוד? — הנה בא היום אשר הביא משפטי בידו וישפטני במדה כנגד מדה ובשלום ומנוחת לב אמותה, כי לעשות טוב בקשתי, זאת תהיה נחמתי, ואם לא יכולתי הן לא אשמתי היא, וכמעט אשיש במיתי היום ובסבה אשר הסבה לי אותו בלא־עת, יען כי עברי אנכי לכן קרב קצי! הרעיון הזה יביא שקט בבליותי ונחמה בלבי ואומר לנפשי: הנה אם חטאת בטפלך עון חנם על אחיך נסלח לך כי הקרבת נפשך בעד שמך!

בלי כל ספק קראתם כבר בעלים המשמיעים חדשות

כי בעיר הזאת פרץ ההמון כפרץ מים בחג הפסח ויעוללו
עלילות כמאז לבני ישראל. הן כבר מודעת זאת כי לעם
הארץ דרוש דם יהודים לחג הפסח, כי על כן יעוללו לנו
עלילות כי את דמם נבקש למען יוכלו לקחת את דמינו.
כרוזים שוטפים במרוצתם פרצו בכל רחובות אשר יהודים
גרים שם ובחלונות החלו ובראשי היושבים בבתים כלו. שנים
שלשה ימים בטרם בא החג התלחשו היהודים ביראה איש
באזני רעהו כי כלה ונחרצה תבא עליהם בימי החג, כי
מחשבות און יחרשו עליהם ויבקשו השמידם. בעיר הזאת אשר
מספר היהודים רב מאד והמה עשו והצליחו בעמל כפיהם
להציב להם יד בארץ, לבנות להם בתים למראה, להכין להם
בתי מסחר ועבודה גדולים, עד כי יאלצו לתת גם להם כבוד
במושב זקני העם ונבחריו וגם לעצתם יאלצו לשמוע, ובדבר
חכמה ומדע עברו את הגבול ובתי הספר מלאים מפה לפה
יהודים עד כי בכל בתי הספר שתי הידות יהודים המה, ואם
לעשות צדקה וחסד הלא היהודים המה תמיד הראשונים, ועל
כן בערה כשאול קנאת רבים מהתושבים בהיהודים ויסיתו
בהם את ההמון לשלול שלל ולבז בז. היונים המה תמיד
הראשונים לדבר מצוה הזה, היונים אשר לפני עשר שנים
בהלחמם נגד ממלכת תוגרמה אספו היהודים יושבי העיר
הזאת כסף כעפר למען שלח למו לעזרה ונדבת היהודים
גדלה עשר פעמים מנדבת היונים יושבי העיר הזאת למען
אחיהם הנלחמים, אף כי רבים ועשירים המה כלם מהיהודים
ותהי זאת תגמולם, כי הפיחו קריה בעלילות ר״ע עד כי קם
שאון. בשמעי בתחלה את דברי היהודים ופחדם נדתי להם
במו ראשי באמרי: ואתם איפו אתם? מדוע לא תאזרו ידיכם
לעמוד על נפשכם? יראו היונים כי ערוכים אתם לקרב
ויבושו ויסוגו אחור —

— אתה מארץ בריטאניה תבא, כי על כן תדבר
כאלה, אך לוא בארץ הזאת ישבת כי אז אחרת דברת — ענוני
כלם פה אחד — פה אם נכין נפשנו למלחמה, אז נהיה

אנחנו החוטאים ונשא ענש כי שונאינו יעלילו אז עלינו כי אנחנו קמנו להתגרות מלחמה ואז יעשו אתנו כלה וכלם יתנו למו הצדקה, לא כן כאשר נתחבא ונחדל מריב, אז יקומו השוטרים לנו לעזרה – אבל יד השוטרים לא הועילה למו הרבה ביום השבר, בבא כשואה המון פראים לאלפים הלומי יין ויתגודדו בכל רחוב להשים הבתים ואשר בהם ויושביהם. ממסד ועד הטפחות הרסו בתים רבים וכל אשר בהם נפצו לרסיסים, כשכבת השלג כסו הנוצות אשר פזרו לכל רוח בקרעם כל כר, בערמות נערמו שבר יד ורגל משלחן כסא ומטה, כל אשר לא ביד יָקָח ולא יכלו להסתירו בבליהם אותי נפצו לרסיסים ונבלות אשר תסמרנה שערת בשר כל איש יודע מיסר בשמעו אותן נעשו בחוצות. בבית אשר אצל הבית אשר אני גר בו התנפלו על אדון הבית ויכוהו הכה ופצוע עד אשר לא נותרה בו נשמה, את אשתו השליכו מבעד החלון החוצה ובתו הבכירה היתה למרמס להם... בשמעי קול מר צורח התעוררתי פרצתי אל עדת הזאבים, יריתי בקנה הרובים ואפיל אחד ושנים ואציל את נפש הבת השניה מידי המרצחים, אך אני נפלתי שדוד בידיהם. במדה כנגד מדה נוסרתי, בקנה רובים העמסתי על נפשי חטאת לא אוכל כפרה, כי השאתי מות על אָחִי, ובכלי מות זה הביאו רצח בעצמותי ואמות למען אַחַי... אמות, פצעי לא נרפאו ולא ירפאו עד עולם ואתעתד למות כאיש אשר הקריב נפשו בעד אחיו עמו, ואם לא עלתה בידי לעשות גדולות מאלה בחיי, גם זאת דיה לי כי עלתה בידי לעשות דבר אשר לזכרו לא ישבר לבי. נחמי נפשך, אחותי, ומה אוסיף לדבר נחומים לך? חיי בשלום ושלוה בתבל הזאת.

ואליך, אחי, אשר רק במו עטי אוכל לדבר עוד אליך בטרם אלך ואינני, אליך אשים דברתי ואשמיעך מעלות רוחי על דבר אחינו בני הארץ הזאת. בימים האלה מעט אשר

אשכב על משכבי הגה לבי רבות על אודות הדבר הזה ואזכר את כל אשר ראיתי ואשוב ואביא חשבון מכל מראה עיני ואחשוב למשפט כי לא תהו יחשב לבי כיום הזה. ואם תקצר עוד ידי מעשות כפי מחשבתי כי היא אחרה המועד, לכן בידך, אחי, אפקיד את מחשבתי וחפצי וכל אשר בידי למען תתבונן בינה ואולי תמצא להוציא מחשבתי לפעל ידים וידעתי כי חי אני.

כאשר התעוררתי בימי ילדותי לקרוא השכלה ככל אשר שמעתי מפי הכהנים להשכלה, בעת אשר לנגד עינינו היו אלה אשר כבהמה התהלכו על פני ארץ, על ימין ועל שמאל אך פתאים ונובלים ראו עינינו ובזכרני בשם השכלה דמינו כי אור יקר יעלה ויופיע על כל הערים ויפיץ קוי נגהו לכל בית ישיבה וחדר ומפניו יחילו החנפים והפתאים ילמדו לקח ומלאה הארץ דעה ושלום ואשר, כן התרגזתי זה עתה בבאי שנית אל הארץ וראיתי חללי ההשכלה אשר רבו כפגרי הסכלות ואזעק שנית, זעקתי כי ראיתי רעה וצרה ולא ידעתי מוצאן כי על כן גם רפאות תעלה נכחדה ממני, אבל לא כן עתה, עתה לא אזעק ולא אֶשָּׂא, כי אדמה אשר בימים האלה מעת אשר אשמור מקומי ולא אוכל לעזבנו, מעת אשר חדל גם הוהי מהיות נע ונד בארץ כי גם כונן לחקר רעיון אחד אשר לא יעזבנו, עתה אחשוב כי אדע לדבר משפט, והדעת הזאת תתן עֹז בלבי להאריך נפשי. אמנם כן הוא, רק קצר ידים ירים קולו וישוע, רק מוג־לב יזעק מרה. ומי קצר ידים ומי מוג־לב יותר מהאיש אשר ידע כי לא ידע משפט? עתה לא אוסיף להאנח עוד בשברון מתנים, אף גם לא אוסיף להאשים נפשי לאמר כי רבות שגיתי בזעקי אז המס, כי אחשב למשפט אשר לולא זעקתי אז כי אז לא דברתי משפטים היום. לולא להטה רוחי מאש אהבת עמי לולא מלא החפץ להטיב לו את כל לבי עד אפס מקום לחפץ אחר, כי אז שלו הייתי, כי אז לא המה רוחי, אבל גם לא באתי עד כה ליעץ מזמות להטיב לו. אמנם צדקתי בקראי

אז להשכלה בראותי כי דרכי בני עמנו אבלות מאד, בהתבוננני כי סר טעמם ולא ידעו ויתעו לכל עבר באין מבין. גם צדקתי היום בקראי מלחמה על ההשכלה הזאת אחרי רואי כי היטיב אין אותה, חשתי כי לא טוב היא לאחז בה וגם להניח יד ממנה לרעה תחשב, יען כי אך את הרעה ראיתי אך לא מוצאה, ועתה כאשר אדמה כי גם רז זה לא אנס לי אשמיעך אותך, איש דגול מרבבה, את דעתי אשר ביגון רב קניתי לי ואולי תהיה לכלי חפץ לך.

מה תהי אחרית הנטע אשר מארץ הנגב הביאוהו וישתלוהו על אדמת הצפון מקום הקרח הנורא אשר ימית כל הנוגע בו? אחרית כזאת גם לדעה אשר יביאוה מארץ מרחקים ויורו על פיה דרך לאנשים אשר חקי חייהם שונים וזרים המה לממציאי הדעה ולמתנהלים על פיה. חטא חטאו כמעט כל משכילי עמנו לעמם ולרוח לאומם בנטעם זמורת זר על אדמת ישראל מבלי דעת והבין כי זרה היא ואך קוצים וחרולים יעלו על אדמת מטעם. זאת ההשכלה אשר בברלין נולדה ואשר לעיר ההיא ולארץ ההיא אולי טובה היתה ואולי הועילה (אף כי אין עוד מוכיח כי כן הוא) היא היתה בעמי להַפּוּ ולהתעותו ולהכותו בשגעון בארצות ומה גם בארץ הזאת. בארץ אשכנז אשר דעת היהודים בחכמת אבותיהם מעטה מאד היתה וְרֻבָּם היו אנשים בבלי בינה והשכל ולעומתם עלה עם הארץ מעלה מעלה בדעת וחכמה, ולהאשכנזים שם היה על פני חוץ בדעתם הרחבה ויאהבו ויזוהבו את הדעת, וכל אשר פנה לה ערף כפרא יער היה בעיניהם, כל איש אשר לא דבר צחות בשפת הארץ כעיר פרא היה בעיניהם, שם שקצו בימים ההם את בני ישראל גם על הדבר הזה יען כי זרים היו לחכמה ודעת, ועת היתה לאלה מבני ישראל אשר עינים היו להם לראות את מחסור עמם לפקוח עיניו על חסרונו ולאמר לו: התעורר קום מעפר סבלותך ועלה עַל ככל בני הארץ, כי אין מעצור בדרך החכמה וכל באיה לא ישובו ריקם. בצדק ובדעת דברו כזאת כהני הדעת, ואם כי עליהם

היתה החובה להרים קרן גם לחכמת אבותיהם בחפצם להרים קרן לחכמת העמים, ואם כי נטל עליהם להחיות גם את רוח עמם בהחיותם את גויתו, ואם כי הדעת אשר הלעיטו את אחיהם עד בלי די גרשה מקרבם גם שארית פלטת זכרון אבותיהם, בכל זאת עוד די ברכה היתה בפעולתם, כי הרימו את אחיהם למעלת בני העם ונערי ישראל התחרו את נערי בני הארץ בחכמה ודעת וכשרון ויהי פתאם לפתע שם לישראל, ואם כי עוד נהרו בו שנאיו אבל במלחמת תנופה החלו להלחם בו בשנאה גלויה לא בבוז ושאט נפש כמקדם, ובדבר הזה לבדו כבר עשו הרבה לעמם, וגם נפלה להם על האשמה אשר אשמו לרוח ישראל ברפאיתם גויתו, כאשר נסלח לרופא בפקדו על נער חולה כי ינזר מכל למוד ודעת למען יחלים גויתו, כי תקותנו תאמצנו אשר בטוב להגויה אז ייטב גם להרוח, ואם עתה או אחרי כן ישיב להתיצב בשבילי הדעת עוד חפצו בידו יצלח.

וכאשר באמת כן היה בארץ אשכנז; אחרי אשר החלימו גויתם, אחרי אשר הצליחו להציב להם יד בקרב הארץ, מקום לקחו להם, אשר תקצר יד כל שונא ואויב להדיחם ממנו, חלק לקחו להם בכל דעת וחכמה, במליצה ושיר, ובעת ההיא, בימי המלחמה, נזורו לאט לאט מאחרי עמם וזכרון אבותיהם, אבל אחרי אשר התחזקו על עמדם וידעו נאמנה כי יוכלו עמוד, אז שבו ושחרו לרוח עמם וחכמתו ותורתו וישובו ויקימו בתים להחיות רוח עמם, בתי מדרש לחכמת ישראל ושפתו ודברי ימיו, בתים לחנך בהם מטיפים ומורים לעדות ישראל את דבר ה׳, וחכמי לב קמו ויפיחו רוח חיים בהעצמות היבשות, בספרי אבותינו אשר כעצמות פגרים התגלגלו באין שם אליהם את לבו, חיים נפחו בהן ותהיינה ותהיינה לתפארת ולכבוד להעם כלו ועוד ישגו חיל מיום ליום כי כבוד ותפארת היא לחכמי ישראל בארץ הזאת לדרוש בחכמת אבותם.

זאת היתה בארץ אשכנז; הנטע אשר עלה על אדמת

מטעה צץ ופרח ויוציא פרי. והנה קמו תרבות קיפים גם בארצות אחרות ומה גם בארצנו ויאמרו להביא את הנטע הזה ולשתלהו ביד חזקה בארץ נכריה אשר מקומו לא יכירנו. חכמי ישראל באשכנז למדו את אחיהם לדבר נכוחות בשפה ההיא למען תעטרם כבוד ותתן להם מהלכים בין עם הארץ, והנה גם הקיפים יורו לאחיהם ללמוד השפה הזאת אשר תרחיקם מעל עם ארצם ותביא עליהם בוז; חכמי ישראל באשכנז התאמצו לפקוח את עיני אחיהם אשר אך רוכלים היו ולא ידעו מעודם עד מה, כי ילמדו דעת ולא יהיו לבוז בעיני עם הארץ, והנה גם הקיפים מתחרים להביא השכלה בלב אחיהם, מבלי הבין כי אחיהם משכילים המה, כי בני ישראל יושבי הארץ הזאת למדו כמעט כלם מקטנם ועד גדולם את דברי הנביאים והתלמוד ולא פראים המה, ולעומתם עם הארץ לא הבין בימים ההם עד מה, לא שפה ולא חכמה היו להם, ואף אחד מרבבה לא הבין לדבר כן בשפת עמו, כי עוד רחוק רחוק היה העם מכל מדע, ואך החל בימים ההם לפקוח את עיניו, כי על כן היתה החובה על כל מביני דבר להדריך גם את בני ישראל אך לאט לאט בשבילי הדעת כמו את עם הארץ לבל יעברו הגבול עד מאד ולבל ירחיקו ללכת. ולוא כזאת היתה, לוא יחד את עם הארץ הלך ישראל במסלה לאט לאט, כי אז לא רחקו בני העמים ממנו והוא לא רחק מנחלת עמו, כי עת היתה לו די והותר להחזיק בתורתו כמקדם ולאחוז בפרי הדעת אשר עוד לא רב היה בימים ההם, ושלום היה לישראל מבית ומחוץ, והקופים האלה בחפצם לנחול כבוד מורים, ומאורי הדור הביאו שואה וצרה על עמם בהטותם את ידם החזקה עליהם ויאמרו לכבוש אותם בזרוע רמה לעבדים להשכלת ארץ אשכנז ויסירו לבבם מאחרי התורה אשר הגו בה עד היום וגם לעם הארץ היו לזרא כי כנכרים נחשבו להם. ואמנם נכרים היו להארץ והעם היושב בה אשר עוד לא ידעו מה היא דעת, והנה בקרבם יושב עם קטן מעפיל לעלות אל גבעת השכלה זרה להם. ומני אז

ההלה שנאה איומה להכות שרש בלב בני העמים, השנאה אשר לא נודעה בתחלה בארץ הזאת החלה מעת אשר בני ישראל החלו לזנות אחרי השכלה זרה. וירעו מאד אלה הקיפים־המשכילים ויביאו מבוכה ושממון בכל דרכי עמנו בארץ ההיא עד היום הזה, לא משכילים ולא מיאסי השכלה המה, כי אם רוח עועים נסוך בם, כי בפעם אחת נסו לעשות נִקְשׁוֹת. בתחלה היו אוהבי התורה אשר לחמו בחזקה בעד תורתם בצדק ויֹשר לבב ועתה כאשר כשל גם כח אלה ולא יוסיפו להלחם, עתה לקחה עצלות מקומה, כי רב בני הנעורים לא ידעו הדרך יבחרו להם אחרי כי גם מוריהם לא ידעו הדרך, כי על כן בחרו להם הרבים, אשר לא נתן להם לב חכם, בדרך קצרה, המה ידמו כי במאסם התורה ובבזותם את עמם כבר היו למשכילים ודי להם, והמה לא יאשמו בחשבם כזאת, כי גם רֻבֵּי מוריהם המטיפים להשכלה רק זאת היתה חכמתם והשכלתם.

בכל מעשי הקיפים־המשכילים אשר בלי ספק גם שנים שלשה אנשי לב נמצאו בהם, דבר טוב אחד נמצא והוא כי הכינו שני בתי ספר עברים אשר פיהם נקבם בשם „בתי ספר לרבנים". בידי שני בתי הספר האלה היה להביא טובה רבה לכל העם, כי אמנם אך בתי ספר כאלה הרושים לישראל, בתי ספר אשר בהם ינתן ניר לחכמת ישראל בעת אשר חכמה ודעת ילמדו בהם, בתי ספר אשר בהם ילמד נער ישראל להיות בן ישראל ואיש באנשים, ואחת היא לנו אם בבתי ספר האלה יבאו רק המבקשים להיות רבנים לישראל או אשר יחפצו ללמוד ולבא אחרי כן לבית מדרש מדעים, בתי ספר כאלה יהיו באמת כעמודים חזקים אשר בית ישראל ישען עליהם, ולוא נוסדו בעתם כי אז היו לצבי תפארה לכל העם, אך אחרי כי כל מעשיהם היו בלא עת ובלי דעת, לכן כשלו גם בהם, כי בתי ספר האלה, אשר אך לישראל לבוננם, בוננה הממשלה. ואם כי טובה מאד היתה פעולת הממשלה כי הקימה בתים כאלה, אך לישראל לא יכלו להיטיב אם לא

המה בידיהם ובחפצם ובדעתם כוננו להם הבתים האלה, כי
אחרי אשר הממשלה בנתה אותם לכן לא יקרו בעיניהם ויהיו
אך כפקודה וכמצוה ולא כברכה בעיניהם. לולא מהרו
המשכילים האלה לקטוף פרי אשר לא גמל, כי אז עשו להם
גם בני ישראל בארץ הזאת בתים כאלה כאשר עשו כמהם
בארץ אשכנז ואשר המה לברכה ולתהלה בארץ, ולוא בנו
אותם המה בידם כי אז עמדו על תלם זמן כביר, אחרי כי
אז הבינו להטובה אשר תצא מהם, ועתה נשמו גם הבתים
האלה וַיִסָגְרוּ על מסגר, כי אחרי אשר נבנו בטרם באה העת
לכן לא יוכלו עמוד בבא העת, ובהסגר הבתים יתעו רבים
מבני הנעורים כצאן אובדות מבלי דעת את הדרך הטוב. הלא
גם עתה כאשר עוד יעמדו על תלם יחסר לבני הנעורים מקור
לשתות ממנו מי הדעת, כי הבתים אשר נבנו מלאים מפה
לפה תלמידים עד אפס מקום לחדשים, ואף כי אחרי אשר
גם המה יאבדו מהארץ, אז עת רעה נשקפה לבני עמי, הן
אך בבתים האלה יוכלו בני הנעורים אשר גדלו על ברכי
התורה לבקש להם דרך דעת, ועתה יסגר הדרך בעדם וילאו
למצוא מסלת הדעת, ואלה המה אשר ראיתי בתחלה בבאי
אל הארץ הזאת מבני הנעורים אשר יבקשו ללמוד, ולהתרחק
בפעם אחת מעל דרכי אבותיהם ותורתם לא יוכלו, גם
הוריהם לא יתנום, ובית אשר בו ימצאו תורה וחכמה יחד
לא עוד יִמָצֵא להם. וגם על כן תפוג תורה ורוח ישראל כלה
יאסף כי אין תורה לאלה אשר יבחרו בדעת, ועוד מעט
תכלה התורה מהארץ הזאת אשר היתה כאוצר לה. ואת
הדבר הזה יחזו המשכילים ויחשו ולא יחלו לשבר עמם ולא
יבקשו תחבולות להיטיב את אשר עִוְתוּ שהיו לפניהם, כי
פה כל עין אך להממשלה ולחסדה תצפה, ואם תעשה הממשלה
דבר טוב הוא, ואם אין יהילו וידמו, ולא יזכרו כי רב עד
בלי די עשתה הממשלה עד הנה להביא השכלה בלבם ולא
לנצח תנהל הממשלה אותם כאם את בניה אשר אין כח בהם
ללכת ברגליהם. כל עוד אשר כילדים היו ולא ידעו כי דעת

דרושה לאיש, אז נטלה ונשאה אותם הממשלה ותבנה להם בתי חכמה, אבל עתה עת היא כי יחלו לדאג לנפשם, דַי להם כי הממשלה תַרְשֶׁה להם לבנות בתים לחכמה ודעת כחפצם, ולא על הממשלה לבנות אותם להם, אבל המה עוד טרם יבינו וישכילו, ואיש לא יתעורר לדבר דבר: קומו ונקומה ונעשה והממשלה תופיע על עצתנו –

עתה אראה ואבין סבת התהפוכות ואי סדרים אשר ראיתי בתחלה בבאי אל הארץ והתרגזתי, עתה אדע מדוע רבים מבני הנעורים יתעו כצאן אובדות ולא ימצאו כר נרחב למו ויצרו צעדיהם ויהיו עדי אובד. על כל אלה לא נוכל להביא את בני הנעורים במשפט, כי לא מכלם נדרוש כי יהיו כבירי כח לב למצוא להם לנפשם מבלי עוזר ומורה את הדרך הנכונה, לא כלם יצליחו למצוא מעמד במקום אשר הארץ תרגז מתחת ובטיט היון תמעדנה רגליהם, די לנו אם בני הנעורים יישירו לכת בדרך גבלו להם אבותיהם, אם יכוננו מצעדם במישרים ללכת בארח ישר אשר יְשָׁרוּהוּ לפניהם, ומה יעשו אלה בני הנעורים אשר בהפקח עיניהם ובהפתח לבם ויבקשו דבר מה עוד בטרם ידעו נכונה מה המה מבקשים והנה רגליהם נתמכות בכבלי הרשתות אשר שמו על דרכיהם, עוד בטרם יצאו לאור החיים, המשכילים בעיניהם אשר היו לפניהם. בארץ הזאת אשר כמעט כל דורשי דעת אך מחדרי התורה יצאו, בארץ הזאת אך בתי ספר כמו בתי הספר לרבנים יהיו סתרה על בני הנעורים לבל יהיו עדי אובד, כי הן לא בפעם אחת נעקור הר משרש כי אם לאט לאט נשנה פניו ונעשהו לכר נרחב, כן לא בפעם אחת נצליח להפוך לכל העם שפה ברורה ירוח דעת. בארץ אשכנז אשר התורה לא היתה נפרצה שם די היה כי שלחו את בניהם לבתי הספר אשר בארץ, לאיש אשר לא למד מאומה די לו אם נלמדהו דעת מה, אך לאיש אשר כבר הסכין ללמוד, אותו אם לא נחנכנו על פי דרכו אז יתעה בדרכו עדי יאבד דרך ויהיה להפכפך. ולוא כמשפט הזה נעשה בארצי

כי אז כבר עלה עמי מאד והשכיל; ישיבות היו לו ובתים לתלמוד תורה, ולוא שמו החפצים להיות מורים את לבם לדבר הזה ויניחו את הישיבות על מקומותם בשלום רק כי טהרו אותם מעט, אך מעט, ויביאו בהם אך קו אור אחד, אז פרץ ורחב האור הזה לאט לאט ויאר לכל בני הנעורים יחד ולא עזבו דרך אבותיהם, ואבותיהם לא קמו לשטן להם, בבתים האלה למדו ראשית למודים ואהבת העם ואז גם כאשר נפלגו בדרכיהם, אלה רק לתורה ותושיה ואלה לחכמה אשר תחים, גם אז עוד איהבים נאמנים היו, כי זכרו איש לאחיו ימי נעוריהם אשר יחד הקשיבו לקח מפי מורה אחד, ויד כל בני הנעורים מצאה את הדעת כי לא רחוקה היתה מהם, מבית ספר אשר לישראל לא נזורו אחור אף אלה אשר אך בתירה הגו עד הנה ושפה אין אתם, כי בית הספר הזה לא כזר נחשב להם ולא יראו מפניו, אבל מה יעשו עתה אלה אשר פתאם לפתע חדלו משבת באהלי התורה ויבקשו את הדעת? עתה את האחת יעזבו ובשנית לא תגע ידם כי רחוקה מהם הדעת ויצרו צעדיהם מהלוך פעם אחת וישארו תועים נתעים ומשכילים בעיניהם.

אף לזאת יחרד לבי בראותי כי כל בוחר בתורה ובחכמה הוא בארץ הזאת כאיש אשר יבחר ברעב ועני עד נצח, כי במה יחיה נפשו איש חכם בתורה אשר קנה גם לב ודעת? בעת אשר עתה בארץ אשכנז לאלפים המה החכמים אשר השלימו חק למודם בבתי מדרש למדעים ובכל זאת כל מעינם היא אך חכמת ישראל ולחמם לא יחסר, כי כל המורים לילדים, כל הרבנים והמטיפים, כל המורים בבתי הספר מהם יֻקָּחוּ ויחיו בחכמתם, אבל מה יעשה בארץ הזאת איש אשר קנה חכמה ובתורת אבותיו יהגה? לרב ומטיף לא יִבָּחֵר כי עוד העם רחוק רחוק מבַקש להם מורים כאלה, גם מורים לא יהיו, כי בתי ספר לישראל אין ואיפו יהיו מורים? לוא השכילו אחינו לכונן בתי ספר כבתי ספר הרבנים בכל הערים הגדולות ובתי ספר קטנים בכל הערים הקטנות, כי אז היתה תקוה

לא רק להדעת, יען כי על ידי בתי הספר האלה כלו לאט לאט החדרים והישיבות ובתי תלמוד התורה וכל איש שלח את בניו אל בתי הספר האלה אחרי אשר עברו שנים אחדות והכירו טובם, לא לבד להדעת היתה תקומה בארץ ולנערי בני ישראל היתה תקוה כי לא יתעו עוד בארחות עקלקלות בהתעוררם בבאם בשנים ובהסירם עול אבותיהם מעליהם בחזקת היד ולא יוסיפו ללמוד את אשר יתנו להם וגם חכמה אחרת תקצר ידם מקחת להם, כי מימי ילדותם כבר יסכנו ללכת בשבילי התורה והדעת גם יחד, לא לבד זאת כי אם גם לישראל היתה משענה, לישראל ותורתו ושפתו וחכמתו, כי אז רבו הדורשים חכמתו בדעתם כי לא ירעבו בעבורן ללחם, בדעתם כי גם בחכמה הזאת יחיו בארצם, כי למורים לקהלות ולבתי ספר יהיו בארץ — אך אין רואה ואין מתבונן, אין קם בפרץ ואין מתעורר להחזיק במעוזי הלאֹם, ולעמתם יקומו עד היום הזה נעוי לב אשר יחפצו לעשות להם שֵׁם לעלות כשיעלים בפרצות ולהשחית כל אשר נשאר עוד לפלטה. על זה דוה לבי מאד ועוד יותר ידוה ועיני תדמע כי הרביתי לטפול אשמה על בני הנעורים בעת אשר לא באשמתם יאשמו. הה! לוא נפקחו עיני לפני שנה לראות זאת, כי אז אולי הצליח בידי לעשות, לא רק לדבר ולהגות נכאים, אך עתה כאשר אראה את קצי הולך וצועד בצעדי און לעומתי, עתה ארגז בדעתי הנכונה באשר רגזתי עד הנה בתעותי. רק זיק תקוה אחד עוד נשקף לי, זיק אשר אולי יהיה לאיר מאיר אם יפח בו רוחי והיה ללהבת להאיר ולחמם, זיק אשר אם יפיץ אורו אז גם חשכת קבר אשר עוד מעט תעטרני כיום תאיר לי. פניך, אחי, אחזה בזיק הזה!

אחי! בחון ושפוט את משפטי ודברי והיה כי תראה כי ישר משפטי אז עליך לקום ולעשות. אתה האיש אשר בידו לעשות ואשר עליו החובה לעשות, אשריך כי קנית חכמה ולב ושם אשר ינחך לפני גדולים ולדברך יקשיבו, אך

כל אשר לי אפקיד בידך ואתה עשה כטוב בעיניך. ומי יתן ועיני רוחי תראינה את בתי הספר לישראל אשר תקים בארץ הזאת בכסף אחינו אשר ידבם לבם, כי אז אראה בית מחסה לאלפי נערים תועים, כי אז אראה משגב עז לרוח ישראל ולתורתו, ותהיה אתה הרופא הנאמן להתחלואים הרבים אשר חלו בהם ידי רופאי אליל, ואני אשכב וינוח לי, בשלום אמות כי אדמה אשר אם גם תועה הייתי בחיי הנה בבא קצי הוריתי דרך נאמן להתועים בדרכי החיים.

מדעתי כי ימי ספורים כי כן הגיד לי הרופא מדת ימי מה היא ויאמר לי כי אצוה אל ביתי בעוד עת, כי על כן הקדשתי יתר רגעי לעמי אשר הוא ביתי ונחלתי ותקותי האחרונה, ומי יודע אם עוד תמצא ידי לכתוב לך לכן אשמיעך פה רצוני האחרון: כי לא יכתבו על המצבה אשר יקימו על קברי כל דבר תהלה וכבוד רק „מקום מנוחה להתועה בדרכי החיים" ואת כל דברי ימי אשר כתבתי והנם בידי אחותי, גם את כל המכתבים האלה תתן, לבעבור הזכיר שמי, להדפיס בספר לזכרון עם כל תהפוכותיהם יחד, כי לא אדע איזה מהם יכשר, ומי יודע אם לא יהיו גם לאור מאיר בדרכם לתועים רבים כמני. חיו בשלום מחמדי לבי, אחי ואחותי! חיה עמי, ופרח ועלה מעלה ואז לא ירבו עוד בך תועים בדרכי החיים.

תמו דברי התועה.

הנני עושה כרצון המת ואחק את כל דבריו בספר מבלי שנות אף דבר מכל דבריו, כי על כן לא אסיר אף את דברי התהלה אשר פזר לי הרבה יתר מדי, אחרי כי כן פקד עלי, כאשר גם משפטי אודות דבריו ; כזר תחת לשוני ואיש איש ישפוט כחפצו כאשר גם זה היה חפץ המת.

גרעון.

תם